Ue 32.

2° Ersatz für Ue 32

2 Sp 15.

001317363

Celle 2325

~~12311~~

~~gr. 4.~~

J. a. g. ~~Sch~~
Schelesig. 1702.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0017869

Ad.; Bond. Ue 32

RERVM MOSCOVITICARVM AVCTORES VARII:

VNVM IN CORPVS NVNC PRIMVM CONGESTI.

Quibus & Gentis HISTORIA, continetur:

ET REGIONVM ACCVRATA DESCRIPTIO.

Additus est INDEX rerum & verborum in primis notabilium copiosus.

Königl. Bibliothek Berlin

Ex Bibliotheca Ministerii Cellensis

FRANCOFVRTI
Apud hæredes Andreæ Wecheli,
Claud. Marnium & Ioan. Aubrium.
M. DC.

NOB. V.

D. MARQVARDO FREHERO

SERENISSIMI ELECTORIS
PALATINI CONSILIARIO
S.

TIBI potissimum inscribere hæc digesta visum est, V. CL. multas ob causas. Nam & tu in iis es, qui rem literariam & typographicam adiuuant strenue: & tibi valde probari operam eorum cognouimus, qui sparsos libellos cogunt in vnum, ne pereant: & ad hoc opus, contulisti vltro nunquam editam historiam Anglicæ nauigationis. Multum debet publica res iis qui *nauigant & labores peregrinationis longissimæ vna mercede perpetiuntur, cognoscendi aliquid abditum remotumq;*. Absque iis esset, non solum ius illud, omnia complexum, societatis humanæ, angustos intra terminos clauderetur: sed & quæ natura sparsim & passim miracula eduxit, & exposuit, vt in iis & ex iis, Naturæ auctorem contemplemur DEVM, laterent plerosque omnes, genti ipsi suæ vix cognita. Multum, inquam, illis debet Respublica. Debet & non leuiter iis qui edunt, qui publicant per antiquitatem vel negligentiam deperdita; aut nouiter vel reperta, vel conscripta. Etenim *Seneca.*

Paullum sepultæ distat inertiæ,
Celata virtus. ——

Sed quæ hic congessimus, hæc sunt.

Magni MOSCOVIÆ *Ducis genealogiæ breuis epitome, ex ipsorum manuscriptis annalibus excerpta: edita Coloniæ apud Maternum Cholinum.*

Rerum MOSCOVITICARVM *Commentarii, Sigismundi Liberi Baronis in* HERBERSTAIN, *&c. Editi à Io. Oporino Basileæ, & alibi. Pag. 1.*

Pauli IOVII *Nouocomensis, de legatione* BASILII *Magni Principis* MOSCOVIÆ *liber: in quo situs Regionis, Religio, mores, & causæ legationis referuntur. Editus Basileæ sæpius & alibi.* *pag. 118.*

MOSCOVITARVM *Religio, auctore Ioanne Fabro. Edita Basileæ & Spiræ.* *pag. 130.*

ANGLORVM *nauigationem ad* MOSCOVITAS, *nunc primum damus ex bibliotheca tua.* *pag. 142.*

Omnium Regionum MOSCOVIÆ *Monarchæ subiectarum, morum & religionis descriptio & gesta, tyrannisq; Iohannis Basilidis, ex Sarmatia* ALEXANDRI GWANINI *Veronensis edita Spiræ à Bern. Albino anno* 1581. *pag.* 154.

De MOSCOVIA, *Matthiæ à* MICHOVIA, *desumpta ex corpore historiæ Polonicæ Io. Pistorii, edito Basileæ ab H. Petri, anno* 1582. *pag.* 206.

Historia belli LIVONICI, *quod gessit magnus Moscouitarum Dux auctore Tilmanno Bredenbachio edita Duaci, anno* 1564. *pag.* 210.

Ioannis BASILIDIS, *Magni* MOSCOVIÆ *Ducis vita, conscripta à Paulo Oderbornio edita Vitebergæ anno* 1585. *pag.* 240.

Reinoldi HEIDENSTENII *secretarii Regii de bello* MOSCOVITICO, *quod* STEPHANVS *Poloniæ Rex gessit, Commentariorum Libri* VI. *editi Basileæ à Cunrado Waldkirch, anno* 1588. *pag.* 325.

Hæc sunt, V. CL. quæ nunc damus, parati addere quæ sese offerent in posterum, aut eruta è bibliothecis, aut nupere composita. Hic vero, honori familiæ illustris HERBERSTENIÆ, iudicauimus addendas epistolas Imperatorum, Regum, Principum, scriptas super legationibus quas obiit frequentes, huius historię Princeps, Sigismundus Herbersteinius Baro: eo maxime quod nobis & Viennæ & Pragæ visus & cognitus, insigni prudentia & humanitate V. ILL. FELICIANVS, Baro itidem Heberstenius: & familiæ huius nomen hoc postremo bello Turcico, singulari virtute inclaruit. Vale V. CL. & nos ama.

Nob. præst. tuæ
studiosissimi.

Claudius Marniùs.
&
Iohannes Aubrius.

MAXIMI-

MAXIMILIANVS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA: E. ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS &c. NOBILI, fideli nobis, dilecto Sigismundo de Herberstain Consiliario, atque Oratori nostro apud Sereniss. fratrem nostrum Charissimum omnium Rhutenorum Dominum.

NOBILIS, *fidelis, dilecte, Quoniam olim Petrus Maraxi, Quem tibi in præsenti legatione in collegam adiunxeramus, aduersa valetudine in itinere oppressus interiit. Illi propterea nobilem fidelem nobis dilectum Vitum Strein consiliarium nostrum substituimus. Tibi significãtes, illum cras à curia nostra discessurum. Qui in patriam prius licentiam à suis petendi gratia proficiscetur, atq; illinc te quanto celerius poterit sequi maturabit. Quod vt tanto prudentius te in negotiis nostris gerere valeas, non ignotum tibi esse voluimus. Datum in Oppido nostro Aduerbiæ die X. Martii, Anno Domini M. D. XVII. Regni nostri Romani XXXII.*

Commissio Cæsareæ
Maiestatis propria.

NOS CAROLVS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA E. ROMANORVM REX, F. IMPERATOR SEMper Augustus, ac Hispaniarum, vtriusque Siciliæ & Hierusalem &c. Rex, Archidux Austriæ, &c. Serenissimo ac potentissimo Principi Domino Francisco Regi Franciæ &c. Fratri nostro Charissimo Salutem & fraterni amoris continuum incrementum; ac vniuersis & singulis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Capitaneis vrbium & arcium præfectis, Gubernatoribus & vice Dominis, Iudicibus, Rectoribus, Burgimagistris, Consulibus, Ciuibus & aliis quibuscunque Officialibus &c. nobis ac sacro Imperio mediate vel immediate ac quacunque ratione subditis & fidelibus dilectis cuiuscunque status, gradus & dignitatis existant ad quos præsentes peruenerint, Gratiam nostram Cæsaream & omne bonum.

CVM *in præsentiarum in Germaniam reuertantur Fideles nobis dilecti Sigismundus de Herberstain, Eques aureæ militiæ, & Iohan. Hofman Oratores ducatus nostri Styriæ, & illis cupiamus iter tutum & securũ vbiq; patere, rogamus Serenitatem V. & vos suprascriptos hortamur omnes, subditis vero districte præcipiendo mãdamus quatenus sub pœna indignationis nostræ & aliis arbitrio nostro imponendis prædictos Oratores die noctuq; tute, libere & secure per omnia & quacũq; loca terrestria & aquatica cum Equis, Mulis onerariis, & pecuniis, & aliis rebus suis omnibus absq; alicuius oneris realis vel personalis ire, redire, stare & morari permittatis, & ab aliis permitti faciatis; facturi in eo nobis rem gratam. Subditi vero nostri in eo expressam voluntatem nostram executuri, harum testimonio literarũ manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri à tergo munimine roboratarum. Datum Molendino Regio die decimo septimo Mensis Decembris, Anno Domini M. D. XIX. Regnorum nostrorum Romani ac electionis Imperii primo, aliorum vero omnium quarto.*

Carolus

Ad mandatum Cæsareæ
& Catholicæ Maiestatis
proprium.

Hannart.

SERENISSIMO AC EXCELLENTISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO Ludouico Hungariæ & Bohemiæ &c. Regi, Marchioni Moraviæ &c. Domino obseruandissimo.

SERENISSIME Rex, Excellentissime Princeps & Domine, Domine obseruandissime, Post humillimam commendationem. Cum iam pridem nomine Cæsareæ & Catholicæ Maiestatis ad Maiestatem vestram magnificos viros Iohannem Maraxi & Sigismundum de Herberstain, Equites Cæsareos, Consiliarios & Oratores destinauerimus, illis iniunximus nonnulla præfatæ Cæsareæ & Catholicæ Maiestatis nomine Maiestati vestræ referenda, Quæ vt ab eis intelligere & in iis plenam eis adhibere fidem dignetur, Maiestatem vestram etiam atque etiam rogamus, nos illi humillime commendantes. Datum in Ciuitate Imperiali Augusta die VII. Mensis Septembris, Anno Domini M. D. XX.

E. Maiestatis vestræ

Deditiss.

Sacræ Cæsaris & Catholicæ Maiestatis
locumtenentes & Gubernatores supremi omnium Prouinciarum Austriæ.

Matthæus Cardinalis & Archiepiscopus
Saltzburgensis & B. Episcopus Triden. &c.
Michael Freyherr zu Wolkhenstain,
Georg. Herr zu Firmian. Et alii.

LVDOVICVS DEI GRATIA REX HVNGARIÆ ET Bohemiæ &c. Vniuersis & singulis Principibus, Ecclesiasticis & secularibus, Ducibus, Marchionibus, Prælatis, Baronibus, Comitibus, Castellanis, Nobilibus, ipsorumq; officialibus, Item Ciuitatibus, Oppidis, Villis, earumq; & quarumcunq; communitatum & locorum, Rectoribus nec non Iudicibus & Villicis, ac alterius cuiusuis status & conditionis, & omnibus vbiuis constitutis & commorātib. præsentes visuris fratribus amicis & benevolis nostris, salutem & paratam complacendi voluntatem, subditis vero nostris, gratiam nostram Regiam & omne bonum.

PROFICISCVNTVR ad Serenissimum Principem dominum Sigismundum Regem Poloniæ patruum nostrum charissimū, Spectabilis & magnifici Leonhardus, Comes de Nugarolis, & Sigismundus de Herberstain Cæsareæ Mai. ac Serenissimi Archiducis Austriæ fratrum nostrorum charissimorum Oratores. Quos vt tutius & securius ire & redire possint vestris amicitiis cōmendātes rogamus easdem. Subditis vero nostris firmissime mandamus, vt dum & quādo præfati Oratores, præsentium videlicet ostensores, vna cū familiaribus ipsorum ad vos vestrasq; terras, tenutas, officia, honores, officiolatusq; ac vestri in mediū & loca quęcunq; peruenerint: eosdem honorifice & benevole excipiatis & tractetis vna cum familia & hominib. atq; aliis omnib. reb' ipsorum vbiq; libere & pacifice & absq; omni impedimēto & exactione, tā in eūdo quam redeundo dimittere & dimitti facere velitis, ob Cæsareæ Maiest. ac nostri intuitū. Subditi vero nostri modis omnibus debeant & teneantur. Prouidentes eisdem vbicunque opus fuerit & securo & saluo conductu vsque ad loca opportuna. Præsentes autem post earum lecturam vbique reddi volumus præsentanti. Datum Budæ feria quarta proxima post festum Circumcisionis, Anno eiusdem M. D. XXVI.

Ad mandatum proprium
Regiæ Maiestatis.

FERDI-

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS ET INFANS HISPANIARVM, ARCHIDVX AVSTRIÆ, DVX Burgundiæ &c. Imperialis locumtenens generalis &c. Nobili & fidelibus nobis dilectis Leonhardo, Comiti de Nugarolis ac Sigismundo de Herberstain Equiti aurato sacræ Cæsareæ Mai. ac nostris ad Serenissimum Principem Moscouitarum Consiliariis & Oratoribus.

NOBILIS & fideles dilecti, literas vestras de decima præsentis ex Vienna legimus: ex quibus cognouimus, Quæ apud Sereniss. Regem Hungariæ & Bohemiæ &c. Sororium nostrum colendissimum tractastis. grata autem fuit nobis huiusmodi significatio & vestra diligentia quę interceßit: maxime, quod de pacis conditionibus inter Polonum & Moscum, ac deinde de communi intelligentia, si pax ista sequeretur disputatum & concluſum simul fuerit de mittendo à serenitate sua Oratore ad Polonum. Hortamur vos vt quemadmodum cepistis fungi probe officio vestro, ita id continuare velitis. Non solum nos admonēdo de iis, quæ in tractationibus eueniunt, sed etiam quę in ista profectione vobis occurrunt & referūtur. Quando etiam ex incerto rumore quandoq; vtilitas capitur. Datum Augustæ die XXIII. Men. Ianuarii, Anno Domini M. D. XXVI.

Ad mandatum Sereniſſimi Domini
Principis Archidu. proprium.

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS ET INFANS Hiſpaniarum, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ &c. Imperialis locumtenens generalis &c. Nobili, ſincero & Magnifico fideli, nobis dilectis Leonhardo Comiti de Nugarolis ſacræ Cæſ. & catho. Mai. &c. ac Sigiſmundo de Herberſtain Equiti aurato Conſiliariis & Oratoribus noſtris ad Sereniſſimum Principem Moſcouitarum.

NObilis, sincere & Magnifice, fideles, dilecti, Respondimus ad literas vestras, quas ex Buda & Vienna ad nos circiter dominicum natalem dedistis, & singulariter ad tuas Sigismunde, prolixioribus etiam literis. Quoniam dubia quæ ex contextu instructionis collegeras, id exigere videbantur. Cum autem interea Cæsar ad nos non modo plenius mandatum, de quo ad nos mittendo vos prius admonuimus, transmiserit, sed etiam ad quædam à Maiest. sua per nos requisita, taliter responderit, vt iam summa tractandorum nobis demandata existat sicut ex adiuncto literarum Maiest. suæ exemplo clarius cognoscetis. Nosque iam dicto mandato recepto, conforme in personam tui, Sigismunde, expediuerimus, in præsentiarum eadem mandata, Quo munitiores iam reliquum iter, & tractationem prosequi possitis, ad vos mittimus, quæ nostro Iudicio, sunt perquam ampla, & ad omnem occasionem opportunam deseruientia. Adeo quod deinceps non sit opus vobis, ex Moscouia pro nostro consensu requirendo, licet hunc in instructione reseruauerimus, ea duntaxat ratione, vt nihil præcipitanter, inconsulto Cæsare, concluderetur. Qui cum plane conquiescat in dispositione & voluntate nostra, tam vestrarum partium erit, vt habita ratione qualitatis, personarum, rerum ac temporis, super commissis & iniunctis vobis rebus, tali prudentia & dexteritate singula perficere curetis. Et præcipue vbi ad summam rerum, hoc est, conclusionem deueniendum est, tam pro Cæs. Mai. quam pro nobis id totum impendetis, efficiatis, & pro virili constituatis, quod opportunius & conducibilius fore visum fuerit, sicut plene in vos cōfidimus. Nos nihilo tamen minus, siquando commode fieri poterit, de rerum successu admonebimus. Datum Augustæ die XXI. Mensis Februarii Anno Domini M. D. XXVI.

Ad mandatum Sereniſsimi Domini
Principis Archidu. proprium.

CAROLVS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ELECTVS ROMANORVM IMPERATOR SEMPER Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, vtriusque Sicilię, Hierusalem &c. Rex. Serenissimo Principi domino Ferdinando Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriæ &c. fratri nostro charissimo salutem, & fraterni amoris continuum incrementum.

SERENISS. *Princeps, frater charissime: Quæ vestra Ser. communibus nostris Oratoribus ad Ruthenorum Principem missis in mandatis dedit, cum nil sit quod in eo præterea desiderari possit, plurimũ laudamus & approbamus. Placent & nobis non minus Oratores ipsi, cum natalibus clari, tum propriis virtutibus egregiisq; animi dotibus ornati, singulari ad hoc rerum gerendarum peritia præditi. Quodq; alter apud quõdam Cæsarẽ Maximilianum Dominum & Auũ nostrũ fœlicis memoriæ eodẽ legationis munere functus, & toti huic, quod reparamus Rutheno fœderi & negotio Auspex fuerit, ipsaq; fundamenta iecerit, ita vt nemo in eo sibi nedum non præferri, sed ne conferri quidem possit. Quo fit, vt rebus hiis per vestram Serenitatem tam prudenter, tam graviter & exacte consideratis & expensis non dubitemus omnia fœliciter successura. Cui itaq; mandatum ad hoc nostrum ex animi sui sententia remittimus, in quo nil aliud immutauimus, quam vnum articulum, qui se ad institutionem referens, totius mandati vim & neruum illuc conferebat, quem tanquam minus necessarium è medio tolli maluimus, quam vt ob id ansam porrigi partibus inuestigandi nostri animi & mentis arcana quæ institutioni, vt plurimum liberius inseruntur, Oratorumq; fidei & ingenio ex rerum & negotiorum statu & variatione tractanda seorsum tutius committuntur. Alia vero de quibus certior fieri cupit vestra Serenitas siue cum Poloniæ Rege siue Moscorum Duce, vel cum ipsorum altero, seu confecta prius, vel etiam spreta, & desperata inter eos pace agenda & tractanda omnia vestræ Serenitatis summæ prudentiæ & voluntati integre reseruare & commendare voluimus, vt id totum quemadmodum vtriq; nostrum rebusq; isthic nostris omnibus habita rei, loci & temporis ratione, opportunius consultiusq; fore visum fuerit, libere perpendere, dirigere, agere & perficere posset. Quod nobis æque atq; vestræ Serenitati iucundum gratumq; erit. Et valeat vestra Serenitas quam fœlicissime. Datum Ciuitate nostra Toleti die decima Ianuarii Anno Domini M. D. XXVI. Regni nostri Romani septimo.*

Vest. bonus frat.
Carolus

W Brantner.

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS ET INFANS Hispaniarum Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ &c. Magnifico fideli, nobis dilecto Sigismundo de Herberstain Equiti aurato Consiliario & Oratori nostro in Moscouia.

MAgnifice, fidelis, dilecte, post literas & scripturas tuas, quas ad nos vna cum collega tuo dedisti super rebus quarum gratia nunc agitis in Moscouia, legimus etiam illas literas tuas priuatas, quæ fuerunt nobis gratæ, tuamq; diligentiam admodum probamus. Cupientes vt dum poteris nos de quibuscunq; occurrentiis admoneas, & hoc studium tuum continues. Cui nos vicissim omni gratia & fauore respondebimus, vbicunq; se occasio obtulerit. Datum Spiræ die XXII. Julii Anno Dom. M. D. XXVI.

Ad mandatum Serenissimi Domini
Principis Archidu. proprium.

SIGISMVNDVS DEI GRATIA REX POLONIÆ, MAGNVS DVX LIthuaniæ, Russiæ Prussiæque, &c. Dominus & hæres &c. Magnificis Leonhardo Comiti de Nugarolis & Sigismundo de Herberstain Cæsareæ Maj. & Serenissimi Principis Ferdinandi in Moscouia Oratoribus & Consiliariis sincere nobis dilectis.

MAgnifici, nobis sincere dilecti. Accepimus literas vestras ex quibus cognouimus, quid isthic egeritis ex commissione Cæsareæ Mai. & Serenissimi Principis Ferdinandi, commendamusq; operam vestram & illam gratam habemus. quamuis vero non satis nobis placeat, mittere isthuc oratores nostros, adrem, adhuc incertam: tamen ne opera Cæsareæ Mai. & Serenissimi Principis Ferdinandi frustra esset, quorum desideriis, simul & reipublicæ Christianæ, nollemus vlla in parte deesse, neue etiam vos diutius isthic detineremini: contenti sumus, Oratores nostros isthuc, cum plena facultate & institutione, mittere. quos, quam primum, in tam longinquo loco existentes, poterimus, expediemus, rubebimusq; illis, vt citra vllam moram, isthuc proficiscantur. igitur boni consulatis, si per tantam locorum distantiam, tardius quam optatis, eo perucnerint. Et bene valete. Datum in Ciuitate nostra Gedanensi die XXI. Junii Anno Jesu Christi M. D. XXVI. Regni nostri Anno vigesimo.

Commissio propria Regiæ Maiestatis.

MAGNI

MAGNI MOSCOVIÆ DVCIS GENEALOGIÆ

BREVIS EPITOME, EX IPSORVM MANVSCRIPTIS ANNALIBVS EXCERPTA.

OMNIBVS hoc gentibus semper fere in vsu fuit, vt dum originis suæ incunabula repeterent, ea ad autores eos, qui maxima inter homines autoritate floruerunt, quiq; humanum genus singulari aliquo beneficio affecerunt, referrent. Illud vero desiderium ornandi sui apud plerosq; in tantum excreuit, vt rerum verarum cognitione destituti, ad fabulas & figmenta sese conuerterint. Testantur id multarum gentium diuersis temporibus conscripti annales. Sic Græci vel αὐτόχθονας, vel à Diis se prognatos gloriabantur. Romani conditoris sui parentem Martem esse, dicunt. Præclare itaq; T. Liuius Patauinus, Quæ ante conditam condendamue vrbem, inquit, poeticis magis decora fabulis, quam in corruptis rerum gestarum monumentis traduntur, ea nec affirmare, nec refellere in animo est: datur hæc venia antiquitati, vt miscendo humana diuinis, primordia vrbium augustiora faciat. Cum enim antiquitas ipsa ad nobilitatem generis plurimum momẽti haberi credatur, de ea inter priuatos etiam homines omnibus sæculis certatum est. Ideo Romani ciues generis sui claritatem demonstrare volentes, maiorum suorum insignia in parietibus longa serie depicta habebant: quibus elati, non raro eos, qui propria virtute ad honoris aliquod fastigium euecti erant, arroganter præ se contemnebant. Sic Poetæ heroum suorum originem, si ignoraretur, aut obscurior esset, plerunq; ad Deos ipsos retulerũt. Ita hoc nostro tempore, vt de aliis permultis taceam, Turcarum Imperator magna arrogantia ex Troiano sanguine sese propagatum iactitat. Hunc magnus quoq; Moscouiæ Dux imitatus, generis sui primordia ad Romanos, Augustum nempe Cęsarem refert, eam videlicet ob causam, vt & sibi, & maioribus suis plurimum splẽdoris, & dignitatis accedat. Quamuis itaq; nemo sit, qui non ista tanquam fabulosa rideat: breuibus tamen commemorare libet, quid hac de re in annalibus suis scriptum habeant.

Augusto (sit fides penes legentem) aliquot fuere vel fratres, vel agnati, qui prouinciis quibusdam præfecti fuere. Ex hisce Prussus ad mare Balthicum, & Vistulam fluuium celebrem consedit, Prussięq; nomen dedit. Huius nepotes ab ipso quarto gradu distantes fuere Rureck, Sinaus, & Truuor, qui iisdẽ in locis habitarunt. Cum itaq; tũ temporis Rutheni, siue Moschi, absq; imperio, spacioso ad Septentrionem campos occuparent, suasu Gostomislii, ciuis Nouogrodensis primarii fratres hi, anno à mundo condito 6370. secundum supputationem Græcorum, qui fuit à Christo nato DLXII. ad imperium accersiti sunt. Hi adiuncto sibi sobrino Olecho, regiones illas vastas inter se partiti, homines ferarum more, habitantes, ad aliquem humanitatis cultum traducere conati sunt.

Sinao & Truuoro absq; liberis mortuis, Rureck successit, & filium, Igor no-

mine, post se reliquit: qui cum per ætatem imperio nondum esset maturus, Olechum sobrinum tutorem habuit. Hic ex Olha, ciuis Plescouiensis filia, quæ tandem, marito ab hostibus cæso, Constantinopolim profecta, sacro Baptismatis lauacro abluta, & Helena dicta est, filium Stoslaum suscepit, qui multa cum vicinis bella gessit. Tandem vero ab hoste cæsus est, qui ex craneo ipsius poculum, cui hæc verba aureis literis inscripta fuere: DVM ALIENA SEQVITVR, PERDIT SVA, fieri curauit. Filius reliquit Teropolchum, Olegam & Wlodimirum. Hic fratribus à sese extinctis, tota deinceps Russia, vel Rosseia, vti Moschi proferunt, potitus est. Is tandem religionis Ethnicæ, & multitudinis Deorum pertæsus, ad religionem Christianam animum adiecit, & regum Constantinopolitanorum, Basilii & Constantini, sorore matrimonio sibi iuncta, cum tota gente sua, anno Christi DCCCLXXXVIII. salutari Baptismatis fonte tinctus, Christianam religionem, cum Græcæ Ecclesiæ ritibus seu cæremoniis, suscepit, nomineq; mutato, Basilius dictus est.

Narrat tamen Zonaras à Basilio Rege Constantinopolitano, ante Wlodimiri tempora, Russis Episcopum missum esse, cuius opera ad religionẽ Christianam adducti sint. Addit, non potuisse permoueri, ni miraculum cernerent: Episcopum itaq; postquam preces aliquot recitasset, Euangeliorum codicem in ignẽ proiecisse, eumq; illæsum permãsisse. Hoc miraculo adductos, vt Christi dogmata pro veris haberent, iisq; se addicerent.

Filii Wlodimiri fuere, Wiseslaus, Isoslauus, Suatopolcus, Borissus, Glebus, Stoslauus, Wzeuolodus, Stanislaus, Sudislaus, Podius, qui ante pubertatẽ obiit. Inter reliquos tota Russia à patre diuisa est, qui ditionibus suis non contenti, dũ alii alios inuaderent, mutuis plerique vulneribus conciderunt. Borissus & Glebus ob sanctitatis opinionẽ in diuorum numerum relati sunt, quorum feriæ nunc quotannis pridie Iduum Nouembris, magna festiuitate celebrantur.

Iaroslaus tandem solus principatum obtinuit, filiosque Wlodimirum, Isoslauum, Weceslauum, & Vvszeuolodum reliquit.

Huius posterioris filius Wlodimirus Kyouiæ ad Boristhenem, vrbe auita, consedit, & post varias concertationes cum agnatis, cum omnes prouincias sibi vicissim subiecisset, μονόμαχος dictus est. Hic, libet enim ea referre, quæ ipsorum habent manuscripti annales, regi Constantinopolitano Constantino bellum mouit, cumque Thraciam depopulatus, magnaque & opulenta præda onustus, domum reuersus esset, & nouum bellum moliretur, Constantinus Metropolitam Ephesinum Neophytum, atque duos Episcopos, præfectum item Antiochiæ, atque Archimandritam Hierosolymitanum Eustaphium ad ipsum mittit, magnisque muneribus, vtpote parte de Christi Saluatoris cruce, diademate aureo, poculo ex Sardonyche lapide fabrefacto, humerali multis gemmis eximio, atque torque aureo, ipsum affecit; Zari nomine, quod si proprie interpreteris, regem significat, non Cæsarem, vti multis ostendi posset, ipsum salutare iussit, & firmissimum fœderis, atq; amicitiæ vinculum cum ipso sanxit.

Ex Wlodimiro natus est Vvszeuolodus secundus. Hic octo reliquit filios, Mscislauum, Isoslauum, Stoslauum, Teropolcum, Weceslauum, Romanum, Georgium, Andream. Georgii filii fuere Roseslauus, Andreas, Basilius, Demetrius.

Ex hoc vltimo prognatus fuit Georgius, qui anno Christi MCCXXXVII. à Bato Tartarorum duce, qui Moscouiam vastatam, in potestatem suam redegerat, cæsus est. Ex quo tempore Rutheni Tartaris tributarii fuere, atque ex ipsorum arbitrio duces sibi constituere. Ea vero potentia tantopere Tartari abusi sunt, vt cum legatos suos ad Moscouiæ principem mitterent, is ipsis obuiam prodire, & patenam equino lacte plenam, vti Herbortus Fulstinius in suo historiæ Polonicæ compendio refert, exhibendam offerre, & si quid in iubam equi deflueret, illud lambendo sorbere: in regiam vero introductos, nudato capite, sedentibus astans, atque omni honore afficiens, audire cogeretur. Qua vero ratione hoc tandem iugum excusserint, infra dicetur.

Eodem

Eodem tempore tota fere Polonia, atque ipsa etiam Silesia à Tartaris, incẽdiis, & direptionibus vastata fuit. Wratislauia Silesiæ metropoli incensa, cum ad Legnicium vrbem aduenissent, grauissimum ibidem prælium commissum est, in quo Dux ipse Henricus, diuæ Heduigis sanctissimæ fœminæ filius, cum aliis permultis, quorum sepulchra adhuc multis in locis conspiciuntur, atq; gregariorum militum infinita multitudine cæsus est, vt auriculis hostes, quas interfectis absciderant, nouem ingentes saccos impleuerint. Ad victoriam obtinendam, Tartari, capitis humani simulachrum, vexillo, in quo litera X. depicta fuerat, arte Magica impositum, quod cõmotum turpissimum fœtorem exhalauerat, nostris obuiam gestarunt, iisq; tantum terrorem incusserunt, vt veluti capite Medusæ perterriti, imbelles extiterint.

Exinde Bathus, cum suis in Vngariam eodem animo se contulit, & Belam regem, eius nominis quartum, ad internecionem fere deleuit, qui fuga cum filio elapsus, manus hostis vix effugit. Cum totus fere orbis, ob hanc ferocissimæ gentis irruptionem, in maximum terrorem coniectus esset, tandem Innocentius IV. summus Pontifex, missa ad Bathum legatione, pacem quinquennalem impetrauit: vt vero relictis superstitionibus Ethnicis, Christo nomẽ daret, persuaderi ipsi non potuit. Mahometi enim dogmata, vtpote feritati suæ barbaricæ magis arridẽtia, Saracenorum impulsu amplexus est, quæ in hunc vsq; diem Tartari, cum Turcarum colluuie communia habent.

Filium habuit Tamerlanem, quem Moscouitæ Temirkutla appellant, qui & ipse, vt ex historiis patet, magnam nominis claritatem adeptus est. Baiazetem enim Turcarum Imperatorem, catenis aureis vinctum, in cauea circumduxit, atq; omnibus hominibus ludibrio exposuit.

Ad Ruthenica reuertamur. Cæso Georgio, Iaroslaus frater successit, relictis ex se natis Theodoro, Alexandro, & Andrea. Alexandri filius Daniel primus sedẽ suam in vrbem Moscouiam transtulit, & arce huc vsq; obscura magnifice extructa, titulum sibi Magni Moscouiæ ducis vsurpauit. Filios habuit Georgium, Alexandrum, Borissum, Ophoniam, & Ioannem. Hic patri successit, & quod assidue ad erogandas eleemosynas, peram secum gestaret, Kaleta (id enim vult vocabuli interpretatio) dictus est. Huius filii fuere Simeon, Ioannes, Andreas. Simeoni pater Wlodomiriam, & Moscouiam assignauit: cui absq; liberis mortuo successit Ioannes frater, qui filium habuit Demetrium, ex quo nati sunt Daniel, Basilius, Georgius, Andreas, Petrus, Ioannes, Constantinus. Basilius post patrem imperauit. Hic filio suo, eiusdem nominis, ob matrem, de qua suspicionem adulterii conceperat, prẽterito, moriens, fratri Georgio gubernacula tradidit, qui nepotem diu in vinculis detinuit. Moriens tamen, quamuis duos haberet filios Andream, & Demetrium, conscientia forte permotus, Basilio nepoti imperium tradidit. Cui patrueles odio incitati, bellum mouent, & tandem astuto strategemate deprehẽsum exoculant. Nihilominus Boiarones (ita Moscouitæ nobiles appellant) cæco duci suo, quem Cziemnox, id est, tenebrosum, ob cæcitatem appellabant, fidem præstant. Filium reliquit Ioannem Basiliden, qui rebus Ruthenicis obscuris adhuc magnam claritatem attulit. Quid, vt eo commodius assequi posset, superiorũ ducum filios & nepotes, quos potuit è medio sustulit, & titulum Magni Ducis Wlodimiriæ, Moscouiæ, & Nouogardiæ sibi vsurpare, seq; Monarcham (seu Czarum) totius Russiæ appellare cœpit. Vrbes duas primarias, Plescouiam, quæ sola in tota Moscouia muro cincta est, & Nouogardiam, ob mercimonia ditissimas & amplissimas, cum Lithuanis 50. circiter annos paruissent, in seruitutem redegit. Tantæ fuere Nouogardensium opes, vt trecentos currus, auro & argento onustos, inde abduxisse dicatur.

Primus quoq; hic Polonis & Liuoniis bellum mouit: Polonis quidem eo prætextu, quod filiam suam Helenam, quam Alexandro Magno Lithuaniæ duci, postea vero Poloniæ regi, in matrimonium collocarat, male haberi, & à religione Græca, ad Romanæ Ecclesiæ cæremonias abductam diceret. Liuoniis vero non aliã ob causam, quam quod incredibili cupiditate, dilatandi imperii sui arderet.

Quæ vero cauſæ impulſiuæ, & nullius fere momenti interceſſerint, fortaſſe alì loco pluribus commemorabitur. Aliquoties tamen inſignibus præliis à Plettebergio militiæ Teutonicæ magiſtro profligatus eſt, quæ pluribus adducere, alienum forte à propoſiti inſtituto fuerit.

Matrimonium primo contraxit cum Maria, Ducis Tyuerenſis filia, ex qua filium Ioannem ſuſcepit, cui viuus adhuc imperium tradidit, eiq; Stephani Moldauiæ Palatini filiam deſpondit: Ex qua, poſtquam filium Demetrium ſuſcepiſſet, ante patrem Ioannes obiit.

Alteram deinde vxorem duxit Sophiam, Thomæ Palæologi filiam, quæ ex ærario ſummi Pontificis dotata dicitur, quod Vrſa cum Romana Eccleſia conſenſionem initurum, Moſcus promiſiſſet. Cum Sophia excellenti animo prædita eſſet, & quod Tartarorũ ſeruo nupſiſſet, ſæpius conquereretur, tandem ipſius ſuaſu, & aſſiduis cohortationibus, iugum illud, tanto Principe profecto indignum, mira arte excuſſit. Cum enim Tartarorum dux in aula Moſcouitica ſuos quoſdam procuratores haberet, qui ędes ſuas, hanc ad rẽ, in ipſa arce exſtructas inhabitabãt, & omnium, quæ ibidem gerebantur, ſpectatores erant: Sophia diuinitus ſeſe admonitam dicit: Vt eo in loco, in quo Tartarorum domus erat, templum extrueret, illudque Diuo Nicolao conſecraret. Filium itaque enixa, ducem ipſorum ad baptiſmi ſolennitatem inuitat, & vti ædes has ſibi donare velit, petit, idque obtinet. Quibus amotis, & corycæis iſtis excluſis, Scythæ tandem ſuo, quẽ in Ruthenos multos annos obtinuerant, dominatu exuti ſunt, eumq; recuperare, quamuis non ſemel tentarint, nunquam potuerunt. Ex coniuge Sophia ſenos ſuſcepit liberos. Filiam vnam Helenam: & mares quinq; Gabrielem, Demetrium, Georgium, Simeonem, & Andream.

Demetrio Ioannis, quem Baſilides ex primo matrimonio ſuſceperat, filio imperium debebatur. Verum Sophia apud coniugem obtinuit, vt nepote poſthabito pater Gabrieli filio gubernacula traderet.

Andreas minor natu, filium habuit Wlodimirum, ex quo nata eſt Maria, quæ anno Chriſti MDLXXIII. Magno Holſatiæ Duci in matrimonium collocata eſt.

Gabriel imperium adeptus, nomine mutato, Baſilium ſe appellauit, & ad res magnas animum adiecit. Magnam enim partem ditionis Moſcouiticæ, quam Vitoldus Magnus Lithuaniæ Dux ſibi adiecerat, in poteſtatem ſuam redegit, & multis vrbibus ad Boryſthenem (quem Rutheni Niepr appellant) & præcipue Smolenſcio anno Chriſti 1514. potitus eſt. Prima vxore ob ſterilitatem repudiata, ex Helena Ducis Glinſcii filia Ioannem, qui nunc rerum potitur, ſuſcepit, qui anno Chriſti 1528. die 25. Auguſti, hora ab exortu Solis ſexta in hanc lucem editus eſt. Huic ergo Ioanni Baſilidi, anno ætatis quinto, adhibito tutore Georgio gubernacula tradita ſunt, Cuſanenſes atque Aſtracanos Tartaros ad Volgam fluuium, annos viginti quinq; natus, robore iam corporis atq; animi ſumpto ducibus ipſorum in ſeruitutem abductis ſibi ſubiecit.

Quibus rationibus bello Liuonico redintegrato expiratis, vt induciis quæ intercedente Sacratiſſimo Romanorum Imperatore, anno 1503. ad annos fere quinquaginta factæ fuerant, florentiſſimæ Prouinciæ extremam vaſtitatem intulerit, nouo ad eam rem prætextu, eam ad ſe iure neſcio quo hæreditario pertinere, vſus, dicere animus meminiſſe horret, & integras narrationes requirit, quod fortaſſe ſuo loco doctioribus curæ erit.

Pietati & rebus diuinis addictiſſimus eſt, & ieiunia plerunq; cum monachis ſtricte admodum obſeruat, cumq; ſingularem Deo cultum præſtituri, terrã fronte Ruſſi percutiant, eam plerunq; tuberibus plenam, ſæpe etiam ſanguinolentam atque liuidam habet. Sacris ædibus extruẽdis mirum in modũ intentus eſt, & nullis ſumptibus parcit. Vtrum itaq; vel natura, vel ſubditorum malitia atq; perfidia, quod prætendit, ad omnem crudelitatem promiſit, dicere vix auſim, cũ præſertim faciem illiberalem, aut immane aliquid præ ſe ferentẽ, qualis Attilæ fuiſſe dicitur, non

non habeat. Ex vxore prima Mikitæ Romanouicii, qui nunc curiæ magiſter eſt, ſorore filios duos Ioannem & Theodorum ſuſcepit. Ex quibus primogenitus patri ſecundum gentis leges in imperio ſuccedet. Minori natu ditiones aliquæ aſſignabuntur. Quamuis matrimonium poſt primum quater repetierit: nulla tamen prole auctus eſt.

Cum Ioannes hic Baſilides hæreditarium ſeſe Liuoniæ Dominum, rationibus quibuſdam friuolis adductis appellat, viſum eſt ſubiicere epiſtolam, in hoc ipſo negocio, à viro quodam ampliſſimo ſcriptam.

S. Omnes nos qui Prouinciam hanc incolimus Sacratiſſimæ Maieſtati Cæſariæ, Domino noſtro Clementiſsimo, ea qua decet reuerentia, ſumma animi demiſsione gratias agimus, quod pro paterno animo, quo erga totam Rempub. Chriſtianam affecta eſt, & vt dilaceratæ & afflictæ regionis huius, quæ longo tempore ab incurſione barbararum gentium propugnaculi inſtar fuit, commodis cõſuleretur, Legatos ſuos ad Magnum Moſcouiæ Ducem ablegarit. Pro qua paterna erga nos voluntate & beneficio, vitam & fortunas noſtras, quandocunque opus fuerit, profundere parati ſumus: Deum interea precantes, qui ſolus imperia ſtabilit & transfert, vt hoc ſalutare opus, cuius fundamenta nunc iacta ſunt, ad optatum finem perducat. Quod vero ad ius illud, quod Moſcus in hanc ſibi prouinciam vendicat, attinet, vt verum fateamur, cum ſtupore, & admiratione ſumma ea intelleximus. Non ſolum enim ex omnibus veteribus, & fide dignis hiſtoriis certiſſimum eſt, ſed ipſa quoque experientia & ſtatus harum regionum hæc omnia fabuloſa eſſe, & neſcio vnde conficta, abunde teſtantur. Ex omnibus enim monumentis, quocunque ſane nomine appellentur, quæ tamen non pauca apud nos extant, ne veſtigium quidem minimum apparet, imo ne coniectura quidem vlla haberi poteſt, ea quæ Moſcus de iis populis, qui huic regioni aliquando præfuerint, & quod ad maiores ſuos, iure quopiam pertinuerit, profert, veritatis fundamento niti.

Qua enim ratione hæc ipſa prouincia induſtria mercatorum, ope nauigationis primum aperta ſit: quo deinceps modo incolæ Ethnicis ſuperſtitionibus, & cultibus idololatricis dediti, à fratribus ordinis Cruciferorum, qui & ſocios ſuos, in Pruſſia eundem ordinem profitentes, in auxilium vocarunt, ad fidem Chriſtianam conuerſi, & non abſque multo labore eo traducti ſint, non ignotum eſt: cum eo tempore Liuones, iuriſdictionis, religionis, morum, linguæ denique Moſcouiticæ, ne minimam quidem notitiam haberent: quibus non ſolum cum hiſce, ſed ne aliis quidem gentibus, quicquam commune fuit: Miſeram enim, inopem, barbaram, atque Ethnicam vitam, in ſyluarum latebris, cum beluis beluarum inſtar degentes, neque Dei, neque magiſtratus alicuius, cognitionem vllam aſſecuti ſunt. Hoc ſolum modo ipſis peculiare fuit, vt qui vnius eſſent familiæ & ſocietatis, ſeniores ſuos quos habebant præ aliis reuererẽtur, quos deinde vt maior eſſet ipſorum auctoritas, regum nomine appellarunt, atque iis quamuis vltra centenarium numerum cum familia excreuiſſent, morem in omnibus geſſerunt, ſeruitiaque ſua more ruſtico & barbaro præſtiterunt. Eo ipſo tempore Moſcouitæ, vt ex hiſtoriis patet, religioni Græcæ, quæ eſt ad ſolem Orientem, & Ceremoniis Eccleſiaſticis iã fuere dediti, quas in omnes Prouincias imperio ſuo ſubiectas propagabant, ſuiſq; eam ad rem characteribus vtebantur. De quibus omnibus, qui loca hæc inter Ruthenos, Lithuanos, Samogitas, Pruſſos, & mare Balthicũ, in magna barbarie incolebant, ne auditione quidem quicquam acceperant. Accedit hoc quoq;, quod nullo vnquam tempore, neq; in terræ viſceribus, neq; aliis locis, minima antiquitatis, aut literarum Ruthenicarum, monumenta reperta ſint: quod profecto fieri non potuiſſet, ſi Moſcouitæ, Rutheni aut aliæ gentes, quæ rebus hiſce vtuntur, imperium in has, quas diximus, obtinuiſſent, quin vel in religione & cultu diuino, vel etiam iuribus, conſuetudinibus, moribus, lingua, aut literis, veſtigia aliqua remanſiſſent. Hoc quidem non negamus, inter gentes haſce Liuonicas, permultas ſane, & eas quidem diuerſas fuiſſe, linguas, vti & hoc ipſo tempore eadem eſt ratio. Eæ tamen omnes, nec cum Moſcouitica, nec cũ aliarum

nationum linguis, quicquam affinitatis habent. Quod vero Moſcus prætendit, ſibi & majoribus ſuis, penſionem ſeu tributum ex hac tota prouincia numerari ſolitum, eadem firmitate, vti præmiſſa nititur.

Sub initium huius funeſti belli, Moſcus vt tyrannidem, & dominandi cupiditatem prætextu aliquo excuſaret, inter alia poſtulata, tributi quoq; quod ex ditione antiſtitis Dorpatenſis ſibi deberetur, cuius tamen ipſe neque definitionem afferre, neq; certi aliquid affirmare potuit, mentionem fecit, ſed nemo hominum inuentus eſt, qui vllo tempore Moſco eiuſmodi tributum perſolutum fuiſſe, vel meminiſſet, vel aliunde intellexiſſet. Cum itaq; is totum hoc negotium, ad ordinis Liuonici magiſtrum reiiceret, vtq; hac de re ex Dorpatenſibus cognoſceret, iuberet, & tributum vrgeret, quod ſe non remiſſurum dicebat, etiamſi vnico ſaltem capillo æſtimari poſſet: Tandem in Dorpatenſium annalibus inuentum eſt, ante hominum memoriam, cum ditio Pleſcouienſis, nihil aliud quam ſyluas & luſtra ferarum haberet, ruſticos ex Dorpatenſium diſtricta, Neuhuſiano, cum conſenſu vicinorum Ruthenorum, aluearia in ſyluis habuiſſe, & à ſingulis quotannis ſex ſolidos Liuonicos præfectis ipſorum perſoluiſſe. Cum vero ſyluæ à Ruthenis excinderentur, & pagi extruerentur, penſio quoq; iſta, vna cum ipſis arboribus excisis, ceſſauit. Hi itaq; ſex ſolidi neq; vnquam à Ruthenis petiti, neq; à Liuonibus perſoluti fuerunt. Hic enim tyrannus, qui nunc rerum potitur, id quod neq; à patre, auo, aut vllis anteceſſoribus factum eſſe certum eſt, primus ſibi hoc excogitauit, parum de eo, iure an iniuria id fiat, ſollicitus, Deus autem, qui res arcanas perſpicit, & cui tyrannis eiuſmodi, & dominandi immoderata cupiditas minime probatur, huius iniuriæ ſuo tẽpore vindex erit: & qui ſanæ mentis ſunt homines, hinc facile deprehendent, hæc omnia in eum tendere finem, vt hoc conficto & temerario prætextu imperium ſuum dilatet: & poſtquam hanc prouinciam ſub imperium ſuum redegerit, transmaritimas, quoq; regiones adoriatur & inuadat. Hæc quæ de cauſa belli Liuonici habui, tibi communicare volui. Datæ die 22. Maii, Anno à reſtituta ſalute 1576.

RERVM MOSCOVITICARVM COMMENTARII SIGISMVNDI LIBERI BARONIS IN HERBERSTAIN, NEYBERG, ET GVETTENHAG:

RVSSIÆ, ET QVÆ NVNC EIVS METropolis eſt, Moſcouiæ, breuiſſima deſcriptio.

CHOROGRAPHIA DENIque totius imperii Moſcici, & vicinorum quorundam mentio.

DE RELIGIONE QVOQVE VARIA inſerta ſunt, & quæ noſtra cum religione non conueniunt.

QVIS DENIQVE MODVS excipiendi & tractandi Oratores, diſſeritur.

ITINERARIA QVOQVE DVO IN Moſcouiam, ſunt adiuncta.

Adhæc non ſolum noue aliquot Tabulæ, ſed multa etiam alia nunc demum ab ipſo autore adiecta ſunt: quæ ſi cui cum prima editione conferre libeat, facile deprehender.

M. DC.

CLARISS. I. V. DOCTORI, AC SINGVLARI BONARVM LITERARVM MECOENATI, D. DANIELI MAVCHIO, &c. amico suo, Ioann. Oporinus S.

EN tandem ad te, mi D. DANIEL, toties efflagitatam, tantoque iam tempore expectatam, Generosiss. Baronis D. SIGISMVNDI ab Herberstayn, &c. Moscouiam mitto: longe quidem aliam, quam priore editione in publicum prodierat: plurimis nempe non solum Chorographiis, atque aliis tabulis, sed & rerum scitu dignissimarum descriptionibus passim de nouo insertis locupletatam: vt taceam libellos, nunc demum ad Historiæ huius calcem ab ipso autore, Coronidis vice adiectos, vt paucis visos hactenus, ita cognitu quidem dignissimos: quorum omnium lectionem vt aliis quoque Historiarum studiosis iucundam pariter atque vtilem fore non dubito, ita tibi, tanquam oculato rerum istarum, quæ in his exponuntur, testi, non posse non gratissimam esse, facile mihi persuadeo: quippe qui (vt non semel ex te ipso suauissime id referente audiui) ipse quoque, quum secundo legationem hanc Moscouiticam obiret Generosiss. Baro Herberstaynius, simul tum & in Moscouia fueris, & gentium illarum omnium vrbes ac mores summo studio perlustraris, linguasque perceperis: ne reliquorum per Europam populorum, variis peregrinationibus tibi cognitorum, mentionem hoc loco faciam, vt quod Vlyssi suo encomion Homerus, tibi quoque nos iure opt. adscribere queamus:

πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω.

Accipies itaque eo iam gratiore animo oblatum à nobis μνημόσυνον, quo maiore id desiderio expectasti hactenus: quoque idipsum & locupletius ab ipsomet eius autore iam postremo exornatum, & à nobis tui quoq; nominis adiectione auctum, in lucem prodit: ac tantisper id mei erga te animi velut arrabonem esse patiare, dum commodior aliquando nos tibi declarandi fuerit oblata occasio. Bene vale: bonarumque literarum studiosos pro virili, vt facis, amplectere. Basileæ, Kalend. Iulij. 1556.

SERENIS-

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO FERDINANDO, ROMANORVM, HVNGARIÆ, ET BOHEMIÆ, &c. Regi, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ, & Wirtenbergæ, & multarum prouinciarum Duci, Marchioni, Comiti, & Domino, Domino meo clementissimo.

ROMANOS *olim ferunt legatis, quos ad longinquas ac incognitas nationes miserant, id etiam negotii dedisse, vt mores, instituta, totamque viuendi rationem eius gentis, apud quam legationis nomine versabantur, diligenter literis consignarent: quod adeo deinceps solenne fuit, vt renunciata legatione, commentarii eiusmodi in ædem Saturni, ad instituendam posteritatem reponerentur. Quod institutum si fuisset à nostræ, vel paulo superioris memoriæ hominibus obseruatum, fortasse plus lucis in historia, certe minus vanitatis haberemus. Ego vero, qui ab ineunte ætate externorum hominum consuetudine domi forisque delectabar, libenter tuli meam operam in legationibus, non solum ab auo Maiestatis vestræ, D.* MAXIMILIANO, *Principe prudentissimo, verum etiam à Maiestate vestra requiri: cuius iussu non semel Septentriones perlustraui, præcipue vero iterum Moscouiam, vna cum dignitatis & itineris comite, tum Cæsareo oratore,* LEONARDO, *Comite à Nugarola accessi: quæ regio inter eas, quæ initiis sacrosancti baptismatis tinctæ sunt, moribus, institutis, religione, ac disciplina militari à nobis non mediocriter differt. Licet itaque voluntate & mandato diui* MAXIMILIANI, *orator, Daniam, Hungariam, Poloniamque accessissem: post obitum autem suæ Maiestatis, patrio nomine ad potentissimum & inuictissimum D.* CAROLVM V. *Rom. Imperatorem, germanum fratrem Maiestatis vestræ, per Italiam, Galliam, terra marique vsque Hispanias profectus: iussu deinde Maiestatis vestræ, denuo Hungariæ & Poloniæ reges, postremo vero cum* NICOLAO *Comite à Salmis, &c. ipsum Solymanum Turcarum principem adiissem, multaque alias non solum obiter, sed etiam accurate inspexissem, quæ dubio procul commemoratione ac luce dignissima fuissent: nolui tamen in illo meo ocio, quod à publicis consiliis succiditur, quicquam istarum rerum in literas referre, quod partim prius fuissent illa ab aliis luculente ac diligenter tractata, partim in oculis ac quotidiano conspectu Europæ posita. Res vero Moscouiti-*

cas multo interiores, ac cognitioni istius ætatis nō ita obuias prætuli, easq; describere aggressus sum, maxime duabus rebus fretus, perquirendi scilicet diligentia, ac linguæ Slauonicæ peritia, quæ magnum mihi adiumentum ad hoc qualecunq; scripti genus attulerunt. Et quamuis de Moscouia plures, pleriq; tamen alieno relatu scripserunt: ex antiquioribus, Nicolaus Cusanus: nostra ætate, Paulus Iouius (quem summæ eruditionis ac incredibilis in me studii causa nomino) eleganter sane, & magna cum fide (usus enim est interprete locupletissimo:) Ioannes Fabri, & Antonius Bied, cum tabulas, tum commentarios reliquerint: nonnulli etiam non ex professo, sed dum proximas regiones describunt, ex quorum numero est Olaus Gothus in Suetiæ descriptione, Matthæus Mechouita, Albertus Campensis & Munsterus attigerint, me tamen illi quidem minime à scribendi proposito deterruerunt: tum quod earum rerum oculatus fuerim testis, tum quod nonnulla ex fide dignis relationibus coram præsens hauserim, denique quod diu multumque iis de rebus cum pluribus ex quauis occasione disseruerim: quo factum est, vt copiosius fusiusq; (absit verbis inuidia) nonnunquam ea explicare necesse habuerim, quæ ab aliis quasi per transennam proposita verius quam explicata sint. Accedit ad hoc, quod ab aliis ne tacta quidem scribo, quæ à nullo nisi oratore cognosci potuerunt. Hanc vero cogitationem meam ac studium, Maiestas vestra confirmauit, meque vt inchoatum opus aliquando absoluerem, cohortata est, & vltro etiam currenti calcar (vt dicitur) addit: à quo tamen legationes, aliaque Maiestatis vestræ negotia sæpissime auocarunt, quo minus hactenus præstare, quod institueram, potui. Nūc vero, dum ad interceptum negotium quoquo modo interdum quotidianis Austriaci fisci negotiis respirans redeo, Maiestatique vestræ pareo, minus vereor in istius emunctissimæ ætatis acumine parum æquos lectores, qui maiorem dictionis florem fortasse desiderabunt. Satis enim sit, & me reipsa (verbis enim paria facere non possum) voluntatem vtcunque instruendæ posteritatis ostendere: ac Maiestatis vestræ iussis, quibus mihi æque nihil antiquum est, parere voluisse. Nuncupo itaque Maiestati vestræ hos de Moscouia commentarios, à me veritatis inuestigandæ, ac in lucem proferendæ longe maiore, quam dicendi studio scriptos, meque in clientelam Maiestatis vestræ, in cuius iam officiis consenui, suppliciter dedico ac commendo: oroque, Maiestas vestra dignetur ipsum librum ea clementia ac benignitate complecti, qua authorem semper complexa est. Viennæ Austriæ, prima Martij, M. D. XLIX.

Eiusdem Maiestatis vestræ
fidelis Consiliarius, Camerarius, &
Præfectus fisci Austriaci,

Sigismundus Liber Baro in Herberstein, Neiperg, & Guettenhag.

FERDI-

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS
& infans Hispaniarum, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, &c. Imperialis locum tenens generalis, &c.

NOBILI, ET FIDELIBVS NOBIS DILEctis, Leonardo Comiti de Nugarolis, Sacræ Cæsareæ & Catholicæ Maiest. &c. ac Sigismundo de Herberstein, Equiti aurato, Consiliariis, & Oratoribus nostris ad Serenissimum Principem Moscouitarum.

NOBILIS, & fideles dilecti: Cum nuper apud nos substitissent Lubingæ Moscouitici oratores à Cæsare reuersi, per Consiliarium nostrum Doctorē Ioannem Fabrum scisciatati sumus, de fide & religione ac ceremoniis gentis. Quæ omnia idem Consiliarius noster, vt ab eis acceperat, in libellum postea digessit. Quem ea potissimum ratione hisce adiunctum mittimus, vt lectus à vobis suggerat, refricetque memoriam, si quid eorum vel videritis, vel obseruaueritis, quod protinus vestro oculato testimonio, vel obseruatione possit probari. Itaque iniungimus vobis, vt diligenter tam rationem fidei, quam ceremonias etiam, ad eum modum inquiratis, per occasionem: quam ipsi ad industriam & ingenium vestrum assumetis, vt certius de omnibus sic informati, huius gentis religionem & ritum assequamur, quem & in sacris & prophanis rebus soleant obseruare. Quod si quodpiam exemplar Missale, vel ceremoniarius alius liber, vnde deprehendi facile possit sacrorum eorundem operatio circa Eucharistiam, & alia, commode in manus vestras inciderint, nobis gratum erit, vt comparentur: qui cupimus scire ad amussim, vbi conueniant, vel discrepent, in articulis fidei: ac ceremoniis. Erit nobis hæc inquisitio, & labor omnis vester, periucundus: neque vobis difficilis: quem vt omni studio prosequi velitis, nostra est bene grata voluntas. Datum Augustæ, die prima mensis Februarii: Anno Domini M. D. XXVI.

Ferdinandus S.

Ad mandatum serenissimi Domini Principis Archiducis proprium,

Iacob Spiegl, &c.

D. M. S.

SIGISMVNDO LIBERO

BARONI IN HERBERSTEIN, NEIPERG, ET GVETENHAG, VIRTVTIS AC MERITORVM ERGO IMMVNITATE donato, P. P.

TALA me primo tellus sub flore iuuentæ,
Aurata patriæ donatum torque remisit.
Maximus Aemilius Cæsar, virtute, fideq;
Forte mea adductus, Patrum me protinus Aulæ
Consilio adscripsit: requies hinc nulla laborum
Facta mihi: magnis de rebus iussa peregi.
Fœderibus iunxi reges, pacisq; tuendæ
Accendi studio, late qua Rhenus inundat,
Danubiusq; pater, vagus Albis, & Istula, quaq;
Dura Borysthenides colit impiger arua colonus,
Et gelido manat Tanais de fonte niuosus,
Rha leni placidas quaq; agmine lambit arenas,
Nauigiis penetrans lustraui cæca Rubonis,
Cronon isq; fluenta: & inhospita Tesqua peragrans,
Legatus mandata tuli, Regumq; superbas
Accessi sedes: gemino subiecta Trioni
Baltheа tranaui freta, magni Regia nostræ
Danorum domini lætata salutis honore.
Queis gestis rebus, me Cymbrica Chersonesus
Excipit, & patriæ reddit, charisq; propinquis.
Post, vbi mortalis defuncto munere vitæ,
Carolus acer auo successerat, hunc quoq; dulcis
Impulsus patriæ precibus, de more salutans,
Indomitos adij populos & ditia regna,
Hesperiæ: reducem dein Ferdinandus ab Aulæ
Consiliis statuit: late quo regna tenente,
Arctoos iterum reges, populosq; reuisi.
Hinc mihi pro meritis serisq; nepotibus auctum
Libertate decus, quod nulla aboleuerit ætas.
At postquam inuasit Solymanus mœnia Budæ
Accensum furiis, vim perniciemq; minantem
Pannoniæ, Orator compressi, diraq; retro
A nostris suasi iugulis auertere tela.
His nunc defunctus curis post fata quiete
Sopitus placida, iusti dum buccina somnum
Iudicis excutiat, dormiscam. Viue viator,
Exemploq; meo patriæ seruire memento.

IOAN. ROSINVS.

NOn moror hanc Christo repetenti reddere vitam:
Et vixisse mihi satis, & vidisse superq; est
Tot maria & montes, tot flumina, totq; paludes,
Tot reges, dominosq; orbis, tot regna, tot vrbes.
Nam mare conscendi, supra, quodq; alluit infra
Italiam, remis hinc præteruectus & illinc:
Baltheaq; emensus freta, mox Balearica soluens,
Sardiniæ ingredior, gelidiq; Borysthenis oras,
Rhaq; cauas tacito stringentem flumine ripas
Traieci: Tanaisq; supra caput osq; niuosi,
Nusquam Rhipheos didici consistere montes.
Iamq; Albim & Rhenum, fluuiumq; binominis Istri
Nauigiis superans, Legati munus obiui:
Atq; Sigismundum moderantem iure Polonos:
Lituaniæq; ducem, mos est quem dicere Magnum,
Sæpe salutaui verbis & nomine regis
Ferdnandi: & toto diuisos orbe Mosynos
Non semel atq; iterum magnis de rebus adiui,
Moscouiaq; ducem magnum sum affatus in vrbe
Wasilium: hinc Danis, Noruegis, atq; Suedis
Imperitantem adij Christernum, non satis æquo
Dissidio sancti turbantem fœdera lecti,
Liberius monui infami desistere cœpto:
Hæc mandata ferens à Cæsare Maxmiliano,
Ipsum etiam Hungariæ regem, dominumq; Bohœmis
Luduicum accessi, regno, & florentibus annis.
Iam vero multis locuples Hispania regnis
Cognita, & Hispanis non cedens Belgica regnis,
Carolo vbi Austriacam regionem, nomine Quinto,
Ceu patris orbatam interitu commendo pupillam.
Præterea Decimum Romana in sede Leonem
Conspexi: Veneti dux Lauredane Senatus
Cognite porro mihi es, notiq; fuere Dynastæ
Imperij plures, quos hic numerare molestum est.
Ecce autem Hungaricis vbi rursus imminet oris,
Et nostros misera Solymanus clade peremit,
Nequicquam longa Budam obsidione prementes,
Ipsius horrifica subnixi sede tyranni,
Altius erectæ fixi stans oscula dextræ,
Quam prona in terra melior pars orbis adorat:
Principis inde mei gnatam deduco Polonos
Reginam in Regis thalamos: belliq; togæq;
Expertus casus varios hæc inter, & olim
Militiæ emeritus veterana stipendia, iuui
Consilio interea innocui compendia Fisci.
Linguarumq; potens, in iura ac fœdera fidum
Præsto ministerium, studioq; senesco laborum.
Publica priuatis præponens commoda lucris:
Respondente tamen fidei sorte, atq; fauore
Austriadum regum, domui rem linquo, decusq;,
Et prisci generis stemma haud inglorius orno.
Vitæ igitur plenus, quam sum mihi conscius actam
Gnauiter in vitæ officiis, sine labe notaq;,
E magno veluti satur expletusq; theatro,
Cedo lubens, & nostra do lampada gesta sequenti.

IOANNES LVDOVICVS BRASSICANVS.

Nullam virtus aliam mercedem laborum periculorumq; desiderat, præter hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta, quid est, quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo, tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? CICERO.

Tydidem ſocium coniungit Homerus Vlyxi:
Nempe manum menti, nempe animum gladio.
Aurea nobilitas nitidum tibi porrigit enſem,
Doctrina at certam monſtrat vbiq; viam.

IOANNES ALEXANDER BRASSICANVS.

Quos adij populos, quæ regna potentia vidi,
Expoſui luſtranda oculis. Non iudicis æqui
Examen metuo, moueor nec bile maligni:
Robore vera ſuo ſtant inconcuſſa vigentq;.

IOANNES ROSINVS.

Siſmundum varias mundi rapuere per oras,
Terra, rates, vndæ, nix, traha, currus, equi.

GEORG. LOGVS.

Occaſus, mediusq; dies, ſeptentrio, & ortus,
Perluſtrata fero, rate ſunt, rhedaq;, rotaq;.
Sigiſmunde tibi, Orator dum publica regum
Magnorum exequeris totum mandata per orbem.

IOAN. LVD. BRASSIC.

Sic vehor, ampla gerens regum mandata meorum,
Ad Danos, Moſcos, Pannonas, Heſperios.

GEORG. VERNERVS.

HENRICVS GLAREANVS, P. L. ANNOTATIONIBVS IN Q. CVRTIVM; VBI DE DVPLICI Scythia, Herodoto dicta, Ptolemæo vero Sarmatia, in hæc verba diſſerit.

DE quibus regionibus noſtra ætate inclytus ille vir D. Sigmundus in Herberſtein, Neiperg, & Guottenhag Baro, inuictiſſimi Cæſaris Ferdinandi Conſiliarius, fiſci in Auſtria præfectus, duo iuſta volumina edidit, plena omnis eruditionis, digniſsimum opus lectu, quod omnes, qui Geographica amant, amplectantur, multum lucis accepturi, plurimorum cum in Latinis, tum in Græcis authoribus locorum, antea à nemine recte traditorum. Oculatus hic teſtis, non auritus tantum hæc ſcriptis prodidit, certa, non vana relatione: quippe miſſus Legatus à duobus Imperatoribus, diuo Maximiliano, ac Carolo quinto, ipſoq; Cæſare Ferdinando, ad magnum illum ducem Moſchouiæ. Hæc ego, optime Lector, haud vllo zelo motus, quam ingenti veritatis amore, de illo generoſo viro ſcribo. Neque enim eum vnquam vidi: ſed eius opera tanto ardore, tanta animi mei admiratione legi, vt multis annis nil æque lubenter. Et confiteor, me multum inde fructus hauſiſſe: quando ex iis plane videam, veteres de his rebus ita cæcutiſſe, vt Cimmerias tenebras nobis offudiſſe, merito videri queant.

Ruſſorum

AD LECTOREM.

MOSCOVIAM *mihi describturo, quæ Russiæ caput est, suamq; ditionem per Scythiam longe lateq; extendit, perne-cessarium erit, candide Lector, multas in hoc opere Septentrionis parteis attingere, quæ non solum priscis, sed etiam nostræ ætatis authoribus non satis cognitæ fuerunt: quo fiet, vt nonnunquam ab eorum scriptis dissentire cogar. Ne cui tamen vel suspecta, vel arrogans videatur mea, in hac re sententia, equidem fateor me non semel, sed iterum, dum diui* MAXIMILIANI *Imperatoris, ac eius nepotis Rom. Regis Domini* FERDINANDI *legationibus fungerer, Moscouiam, tanquam in re præsenti (vt dici solet) vidisse ac perlustrasse: maiorem tamen partem ex eius loci hominibus, tum peritis, tum fide dignis cognouisse: nec vnius alteriusve relatu fuisse contentum, sed multorum constantibus sententiis fretum, ac etiam Slauonicæ linguæ (quæ cum Rhutenica & Moscouitica eadem est) cognitione beneficioq; adiutum, hæc non solum vt auritum, sed etiam oculatum testem, non fucato orationis genere, sed aperto & facili perscripsisse, ac posteritatis memoriæ prodidisse.*

Cæterum, quemadmodum quælibet natio suum quendam pronunciandi morem habet: ita & Rhuteni facere, literasq; suas varie connexas, coniunctasve, nobis inusitata quadam ratione proferre solent: adeo vt, qui eorum pronunciationem non singulari diligentia obseruauerit, is neq; scisciari quicquam commode, neque cognoscere certi aliquid ab illis poterit. Equidem in Russiæ descriptione, cum Rhutenicis vocabulis in rerum, locorum, ac fluuiorum appellatione non temere vsus sim, volui iam inde ab initio literarum quarundam connexionem ac vim paucis ostendere: qua animaduersa, Lector pleraque facilius cognoscere, & aliquando plura fortasse inquirere poterit.

Basilius, etsi Rhuteni per Vu consonantem scribant & proferant, cum tamen apud nos inoleuerit per B scribi & proferri, non videbatur mihi per Vu scribendum.

C aspirationi præposita, non per Ci, vel schi, vt pleræque nationes solent, sed per Khi, Germanorum quodammodo more, est exprimenda, vt in dictione Chiovuia, Chan, Chlinovva, Chlopigrod, &c.

Præposita vero Z duplæ, sonorius aliquanto proferenda: vt Czeremisse, Czernigo, Czilma, Czunkas, &c.

G Rhuteni, præter aliorum Slauorum morem per h aspirationem, Bohemico propemodum more proferunt: vt cum Iugra, Vuolga scribunt: Iuhra, Vuolha pronunciant.

I litera vt plurimum vim consonantis obtinet: vt in Iausa, Iaroslavu, Iamma, Ieropolchus, &c.

Th fere per ph proferunt: ita Theodorum ipsi Pheodorum, seu Feodorum appellant.

V quando vim consonantis habet, eiusdem loco Vu literam, quam Germani per duplex b, sc. w exprimunt, posui: vt in Vuolodimeria, Vuorothin, Vuedrasch, Vuiesma, Vuladislaus. Eadem vero in medio vel fine dictionis posita, vim seu sonum obtinet literæ Græcæ phi, quæ est nobis ph, vt Ozakovu, Rostovu, Asovu, Ovuka. Diligenter igitur obseruabit Lector huius literæ vim, ne vna & eadem dictione deprauate prolata, diuersas res interrogasse, intellexisseve videatur.

Præterea in Rhutenorum Annalibus, origine, rebusq; gestis vertendis, non eo, quo nos, sed quo ipsi vtuntur, annorum numero vsi sumus: ne, dum ab ipsorum scriptis discreparemus, correctores verius, quam fidi interpretes videremur.

Sequuntur tres Tabulæ.

MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBERI BARONIS IN HERBERSTEIN, NEIPERG, ET GVTENHAG ANNO M.D XLIX

SEPTEN 10

MARE GLACIALE

SOLOWKA INSVLA

FINLANDIÆ PARS SINVS LIVONICVS ET RVTHENORVM SEV MOSCOVITARVM FINIS

OCCIDENS

ORIENS

WIBVRG

ROSENBVRG

FL POLNA

CORELA FL

CORES CHACK

LADOGA LACVS

FL NEVA FL

WOLCHOW

COPORIA

PLVSA FL

IWANOWGORD

NERWA

ILMEN LACVS

NOWOGARDIA MAG.

FL. MOLOGA

MOLOGA

BIELOYESERO

ALBVS LACVS

FL SCHOKSNA

KOINSCOOSER

FL SVCHNA

WOLOCHDA FL

IAROSLAW

CHLOPIGOROD

ROSTOW

VGLICZ

MSTA FL

TERSACK

PERCAS LAW

FL

IVRIOW

DEMETRIOW

FL SNA

TWERCSA

FL LOVA

FL LAVSA

WOLGA LA

WELIKIVLVCHKI

RVSSA

CRVDIN LACVS

PLESCOWIA

PLESCO LACVS

LIVONIA

FRONOW

TOROPEZ

BIELA

DWINA WIESMA

OTWER

MOSCOWIA

MOSQVI

FL. MOSQVA

CIRPACH

MOSAISKO

COLVGA

FL WELICARECKA

OPOCZKA

OXILIA

RIGA

DVNENBVRG

WITEPSKO

POLOCZKO

DWINA FL

FL VGRA

FL TVLA

TVIA

ODOIOW

FL VPA

WOROTYN

DROGOBVSH

SMOLENCZKO

ORSA

DOWROWNA

LITWANIÆ PARS

FL THVR

FL. SCHAT

MSCE NECK

IOANIS

OCCA FL.

FL SSA

TANAIS FONTES

DON RVTHENICE TANAIS

FL SCHOKSNA

WELIKIPREWOS SEV TRAIECTVS MAGNVS

MINOR TANAIS VEL DONECZ

STARADVB

CZERNIGO

CAPVT S. IOHAN

DESNA FL

FL PREPECZ

KIOW

CIRCASI

CAMENECZ

OCZAKOW

MOLDAVIÆ PARS

Moncastro

BIELOGOROD

TIRAS

ALIAS NESTER

PONTI EVXINI PARS

MEOTIS PALVS

CAPHA

MANCVP

MERIDIES

DVINA PROVINCIA

FL MESEN. PECZORA

YSSA

PINEGA

CIRCO

KVLVYO MESEN

FL CILNO

COLMOGOR

MONTES DICTI

SLATA BABA

AVREA ANVS

OBEACAS

OBY FL

IVHRA INDE VNGARORV ORIGO

FL ARTAWISCHA

FL SIBVT

FL SOSSA

CINGVLVS TERRÆ

FL PINEGA PECZORA FL

PERMIA PROVINCIA

PERMIA

FL IVG

FL WISCHORDLA

TLROM

TVMEN

CVMBALICK REGIA IN KYTAY

KITHAY LACVS

KLINOW

FL WIATKHA

CHOTELNICZ

FL. RECZICZA

ORLOW

SLOWODA

CZEREMISSA POPVLI

KASTROMA

FL WOLGA

PLESMA KASTROMA

VLEO

MVROM

OCCA

BASILOWGORD

CASAN

NOWOGARDIA INFERIOR

CA SIMOW GORD

FL SVRA

FL WIAGLA

KAM

FL WIECZNA

MORDVA POPVLI

EZAN PRINCIPATVS

9 18 27 36 45 54 63 72 81 90

DISTANTIA PER MILIARIA

RHA GRECÆ

FL WOLGA RVTHENICE

EDEL TARTARICE

IAICK FL

SIBIER PROVINCIA

NAGAVSKI TARTARE

TARTARIA

CIRCASI PETIGOREKE

CIRCASI POPVLI

ASTRACHAN

SORAICZIK

SCHAMACHI

MARE CASPIVM

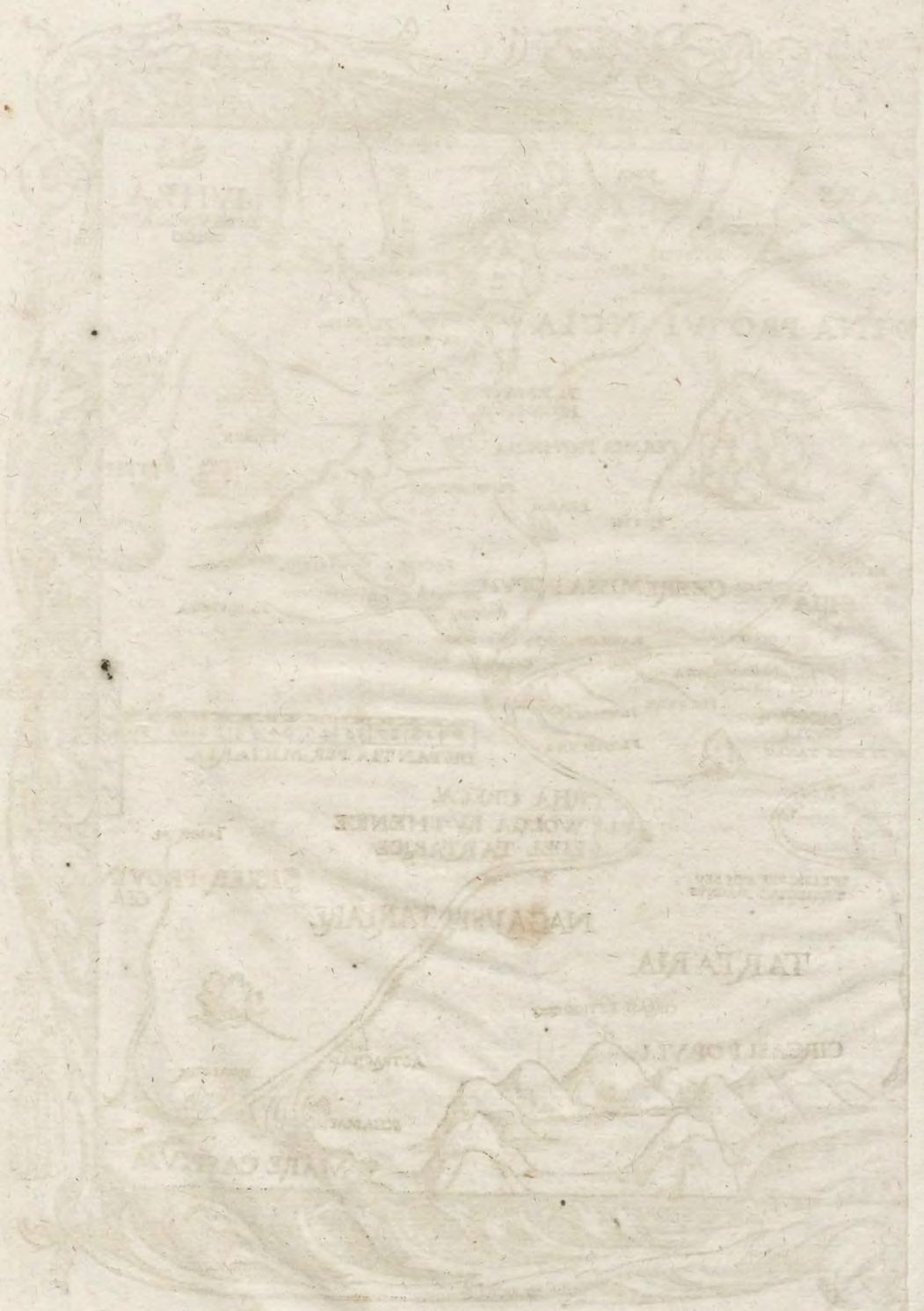

MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBERI BARONIS IN HERBERSTAIN.

Designatæ sylvæ non carent suis incolis.

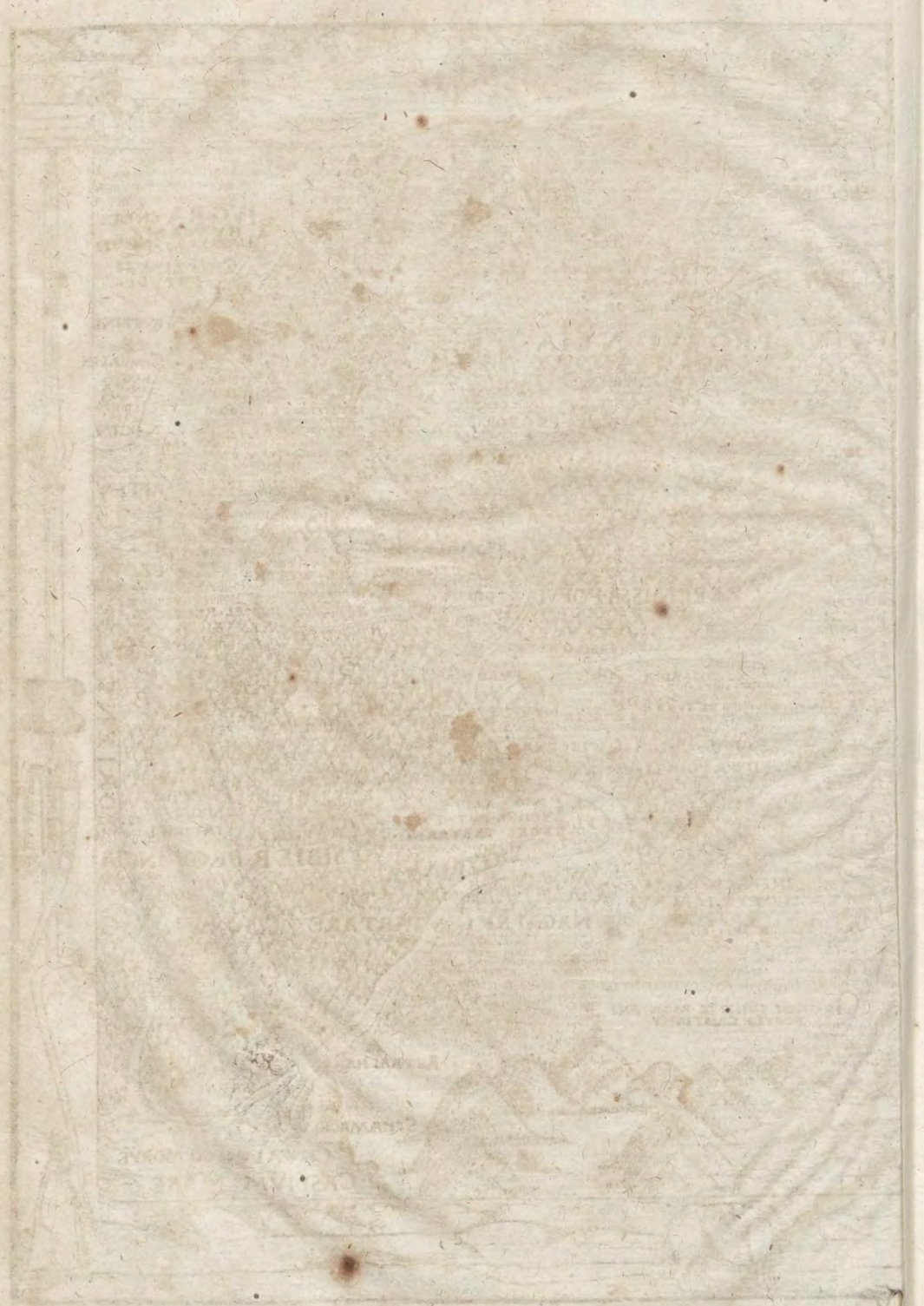

MOSCOVIA, QVATENVS MOENIBVS INCLV-
DITVR, ARX VOCATVR: EXTRA MOENIA INGENS LIGNEA-
rum ædium numerus, ciuitas dicitur.

HOG FLVVIO EIVSDEM NOMINIS NAVIGATVR IN
OCCAM, RHA, ET CASPIVM MARE.

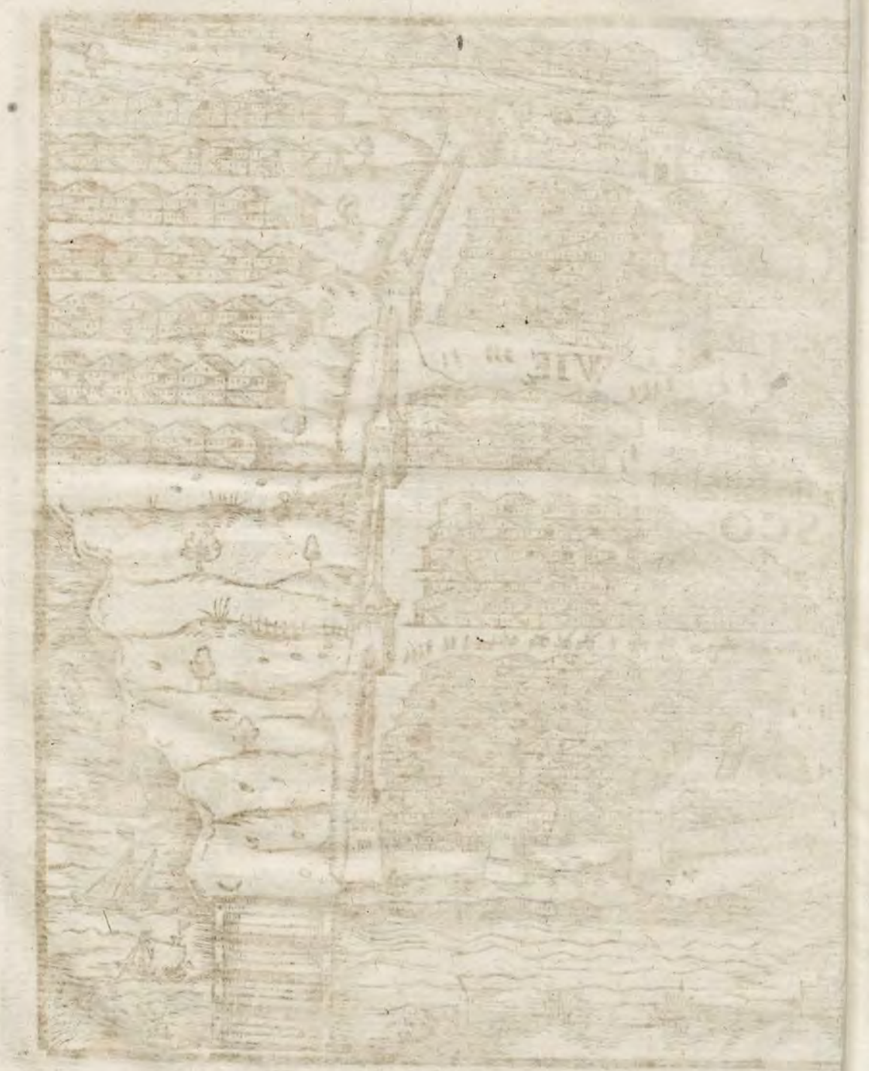

iii

RERVM MOSCOVITICARVM COMMENTARII, SIGISMUNDO Libero Barone in Herberſtein, Neuperg, & Guetenhag, autore.

RVSSIA vnde nomen habeat, variæ extant opiniones. Sunt enim, qui eam à quodam Ruſſo, fratre ſeu nepote Lech, Principe Polonorum, perinde ac ſi ipſe Rhutenorum princeps fuiſſet, nomen accepiſſe volunt. Alii autem à quodam vetuſtiſſimo oppido, Ruſſo dicto, non longe à Novuogardia magna. Quidam vero à fuſco eius gentis colore. Pleriq; nomine mutato, à Roxolania Ruſſiam cognominatam eſſe putant. Verum eorum, qui haſce aſſerunt opiniones, tanquam vero haud conſonas, Moſci refutant, aſſerentes Roſſeiam antiquitus appellatam, quaſi gentem diſperſam, ſeu diſſeminatam: id quod nomen ipſum indicat. Roſſeia etenim, Rhutenorum lingua, diſſeminatio, ſeu diſperſio interpretatur. Quod verum eſſe, varii populi incolis etiamnum permixti, & diuerſæ prouinciæ Ruſſiæ paſſim intermixtæ ac interiacentes, aperte teſtantur. Notum eſt autem hiſtorias ſacras legentibus diſſeminationis vocabulo etiam Prophetas vti, cum de diſperſione populorum loquuntur. Nec tamen deſunt, qui Ruſſorum nomen ex Græca, atque adeo ex Chaldaica origine, non multum diſſimili ratione trahant: à fluxu nimirum, qui Græcis eſt ῥύσις: vel à quadam quaſi guttulata diſperſione, quæ Arameis dicitur Reſiſſaia, ſiue Reſſaia: quo modo Galli & Vmbri à fluctibus, imbribus, & inundationibus, hoc eſt, à Gall & Gallim, item ab Vmber Hebræis ſunt appellati, quaſi dicas fluctuantes ſeu procelloſos populos, vel ſcaturiginum gentem. Sed vndecunque tandem Ruſſia nomen acceperit, certè populi omnes, qui lingua Slauonica vtuntur, ritum ac fidem Chriſti Græcorum more ſequuntur, gentiliter Ruſſi, Latine Rhuteni appellati, ad tantam multitudinem excreuerunt, vt omnes intermedias gentes aut expulerint, aut in ſuum viuendi morem pertraxerint: adeo vt omnes nunc vno & communi vocabulo Rhuteni dicantur.

Slauonica porro lingua, quæ hodierno die corrupto nonnihil vocabulo Sclauonia appellatur, latiſſime patet: vt qua Dalmatę, Boſſnenſes, Chroati, Iſtrii, longoque ſecundum mare Adriaticum tractu Forumiulii vſque, Carni, quos Veneti Charſos appellant, item Carniolani, Carinthii, ad Drauum fluuium vſque: Stirii vero infra Gretzium ſecundum Mueram Danubium tenus, indeque Myſii, Seruii, Bulgari, aliique Conſtantinopolim vſque habitantes: Bohemi præterea, Luſacii, Sileſii, Morani, Vagique fluuii in regno Hungariæ accolæ: Poloni item, & Rhuteni latiſſime imperantes, & Circaſi Quinquemontani ad Pontum, denique per Germaniam vltra Albim in ſeptentrionem Wandalorum reliquiæ ſparſim habitantes vtuntur. Hi etſi omnes ſe Slauos eſſe fatentur, Germani tamen à ſolis Wandalis denominatione ſumpta, omnes Slauonica lingua vtentes, Wenden, Winden, & Windiſch promiſcue appellant.

Cæterum Ruſſia montes Sarmaticos haud longe à Cracouia attingit: & ſecundum fluuium Tyram, quem incolę Niſtrum vocant, ad Pontum Euxinum

atque Boryſthenem vſque fluuium protendebatur: ſed ante aliquot annos Albam, quæ alias Moncaſtro appellatur, quæque ad oſtia Tyræ ſita, ſub ditione Walachi Moldauienſis erat, Thurca occupauit. Præterea Rex Thauriciæ Boryſthenem transgreſſus, lateq; omnia vaſtans, duo ibi caſtra exædificauit: quorum alterum Oczakovv nomine, non longe ab oſtiis Boryſthenis ſitum, nunc Thurca pariter occupat: vbi ſolitudines hodie ſunt inter vtriusque fluuii oſtia. Porro aſcendendo iuxta Boryſthenem, deuenitur ad oppidum Circas, Occidentem verſus ſitum: atque inde ad vetuſtiſſimam ciuitatem Chiovviam, quondam Ruſſiæ metropolim: vbi traiecto Boryſthene, eſt prouincia Sevvera, adhuc habitata: ex qua recta in Orientem procedenti occurrunt Tanais fontes. Longo deinde ſecundum Tanaim, ad confluxum ſcilicet Occæ & Rha fluuiorum, itinere emenſo, transeundo denique Rha longiſſimo tractu in mare vſque Septentrionale, poſt inde redeundo, circa populos regi Svvetiæ ſubditos, & ipſam Finlandiam, ſinumque Livvonicum, atque per Livvoniam, Samogithiam, Maſovviam denique & Poloniam vſque reuertendo, Sarmaticis tandem montibus terminatur, duabus duntaxat prouinciis, Lithvvania ſcilicet & Samogithia interiectis: quæ duæ prouinciæ licet Rhutenis intermixtæ ſint, ac proprio idiomate rituq; Romano vtantur, earum tamen incolæ ex bona parte ſunt Rhuteni.

Principum qui nunc Ruſſiæ imperant, primus eſt, Magnus Dux Moſcovviæ, qui maiorem eius partem obtinet: ſecundus, magnus Dux Lithvvaniæ: tertius eſt Rex Poloniæ, qui nunc & Polonię & Lithvvaniæ præeſt.

De origine autem gentis, nihil habent præter annales infra ſcriptos: gentem ſcilicet hanc Slauonicam eſſe ex natione Iaphet, atque olim conſediſſe ad Danubium, vbi nunc Hungaria eſt & Bulgaria, & tum Norci appellatam: tandem diſpalatam, & per terras diſperſam, nomina à locis accepiſſe, vtpote *Moravvi à fluuio:* alii Ozechi, hoc eſt, Bohemi: item Chorvvati, Bieli, Serbli, id eſt, Seruii, Chorontani dicti, qui ad Danubium conſederant, à Walachis expulſi, venientes ad Iſtulam, nomen Lechorum à quodam Lecho Polonorum Principe, à quo Poloni etiamnum Lechi vocantur, acceperunt. Alii Lithvvani, Maſouienſes, Pomerani: alii ſedentes per Boryſthenem, vbi nunc Chiovvia eſt, Poleni dicebantur: alii Drevvliani, in nemoribus habitantes: alii inter Dvvinam & Peti, dicti Dregovvici: alii Poleutzani, ad fluuium Poltæ, qui influit Dvvinam: alii circa lacum Ilmen, qui Novvogardiam occupauerunt, ſibique Principem Goſtomiſſel nomine conſtituerunt: alii per Deſnam & Sulam fluuios Sevveri, ſeu Sevverski appellati: alii vero ſuper fontes Volhe & Boryſthenis, Chrivvitzi nominati: horum arx & caput Smolenſco eſt. Hæc annales ipſorum teſtantur.

Qui initio Rhutenis imperauerint, incertum eſt: characteribus enim carebant, quibus res geſtæ memoriæ mandari potuiſſent. Poſteaquam vero Michael Rex Conſtantinopolitanus, literas Slauonicas in Bulgariam anno mundi 6406. miſiſſet, tum primum, non ea duntaxat, quæ tum gerebantur, verum etiam, quæ à maioribus acceperant, & per longam memoriam retinuerant, ſcribi, inque Annales eorum referri cœpta ſunt: ex quibus conſtat, Coſeros populum, à nonnullis Rhutenis tributi nomine aſpreolorum pelliculas de ſingulis ædibus exegiſſe, item Waregos ipſis imperauiſſe. De Coſeris, vnde, aut quinam fuerint, nihil præter nomen ex Annalibus: de Waregis itidem, certi quicquam ab illis cognoſcere non potui. Cæterum quum ipſi mare Baltheum, & illud quod Pruſſiam, Livvoniam, indeque poſt ditionis ſuæ partem à Svvetia diuidit, mare VVaregum appellarent: putabam equidem, aut Svvetenſes, aut Danos, aut Prutenos, ob vicinitatem, Principes illorum fuiſſe. Iam vero, quum VVagria famoſiſſima quondam VVandalorum ciuitas & prouincia, Lubecæ & ducatui Holſatiæ finitima fuiſſe, mareque hoc, quod Baltheum dicitur, ab ea nomen, quorundam ſententia, accepiſſe videatur: illudque ipſum, & ſinus ille, qui Germaniam à Dania, item Pruſſiam, Livvoniam, maritimam denique Moſcovvitici imperii partem à Svvetia ſeparet, & adhuc apud Rhutenos nomen ſuum retineat, atque VVaretzkoie morie, hoc eſt, VVaregum mare appelletur: ad hæc, quod VVandali ea tem-

ea tempeſtate potentes erant, Rhutenorum denique lingua, moribus atque religione vtebantur: videntur itaque mihi Rhuteni ex Wagriis, ſeu Waregis potius, Principes ſuos euocaſſe, quam externis, & à religione ſua, moribus, idiomateque diuerſis, imperium detuliſſe. Cum itaque Rhuteni aliquando inter ſe de principatu contenderent, ac mutuis odiorum facibus inflammati, exortis denique grauiſſimis ſeditionibus decertarent: tum Goſtomiſſel, vir & prudens, & magnę in Nowogardia authoritatis, in medium conſuluit, vt ad VVaregos mitterent, atque tres fratres, qui illic magni habebantur, ad ſuſcipiendum imperium hortarentur. Mox audito conſilio, legatis miſſis, Principes germani fratres accerſuntur: venientesque eo, imperium ipſis vltro delatum, inter ſe diuidunt. Rurick principatum Novvogardiæ obtinet, ſedemq; ſuam ponit in Ladoga XXXVI. miliaribus Germanicis infra Novvogardiam magnam. Sinaus conſedit in Albo lacu. Truvvor vero in principatu Pleſcouienſi, in oppido Svvortzech. Hoſce fratres originem à Romanis traxiſſe, gloriantur Rhuteni: à quibus etiam præſens Moſcovviæ Princeps, ſe genus duxiſſe ſuum aſſerit. Horum autem fratrum ingreſſas in Ruſſiam, iuxta annales, fuit anno mundi 6370. Duobus ſine hæredibus defunctis, principatus omnes Rurick ſuperſtes obtinuit, caſtra inter amicos & famulos diuiſit. Moriens filium iuuenem Igor nomine, vna cum regno commendat cuidam Olech propinquo ſuo: qui id, deuictis multis prouinciis, auxit: arma in Græciam vſque transferens, Biſantium etiam obſedit: & cum triginta tribus annis regnaſſet, atq; in caput ſeu cranium ſui equi iam olim mortui, pede forte impegiſſet, vermis venenoſi morſu læſus occubuit. Mortuo Olech, Igor ducta ex Pleſcovvia vxore Olha, imperare cœpit: qui cum exercitu ſuo longius progrediens, Heracleam & Nicomediam vſque perueniſſet, tandem bello ſuperatus aufugit. Poſt à Malditto Drevvlianorum Principe, in quodam loco Coreſte nomine, vbi etiam ſepultus eſt, occiditur. Filius autem Svvatoslaus, quem infantem reliquit, cum per ætatem imperare non poſſet, interim mater Olha regno præfuit: ad quam cum Drevvliani viginti internuncios miſiſſent, cum mandatis, vt eorum Principi nuberet: Olha nuncios Drevvlianorum viuos obrui iuſſit: ſuosque interim legatos ad eos miſit, nimirum ſi ſe Principem & dominam expeterent, vt plures atque præſtantiores procos mitterent. Mox alios ſelectos quinquaginta viros ad ſe miſſos, in balneo combuſſit: aliosque legatos iterum miſit, qui aduentum ſuum annunciarent, iuberentque apparare aquam mulſam, aliaque ex more ad parentandum marito defuncto neceſſaria. Porro ad Drevvlianos cum veniſſet, maritum deplanxit, Drevvlianos inebriauit, quinque millia illorum occidit. Mox Chiovviam reuerſa, exercitum conſcripſit: contra Drevvlianos progreſſa, victoriam deportauit, fugientes in caſtrum perſecuta, obſidione ad integrum annum preſſit. Poſt interpoſitis conditionibus, tributum illis de qualibet domo, tres videlicet columbas, totidemque paſſeres imperat: acceptasque in tributum aues, continuo alligatis ſub alas igneis quibusdam inſtrumentis, dimittit: auolantes columbæ, ad ædes conſuetas redeunt, reuolantque, caſtrum incendunt. Inflammato iam caſtro diffugientes, aut occiduntur, aut capti venduntur. Occupatis itaque omnibus Drevvlianorum caſtris vltra mariti mortem, Chiovviam reuertitur. Dein anno mundi 6463. in Græciam profecta, baptiſmum ſub rege Iohanne Conſtantinopolitano ſuſcepit, commutatoque nomine Olhæ, Helena vocata eſt: ac magnis poſt baptiſmum à Rege muneribus acceptis, domum reuertitur. Hæc prima inter Rhutenos Chriſtiana fuit, vt annales eorum teſtantur, qui eam Soli æquiparant. Sicuti enim Sol ipſum mundum illuminat, ita & ipſam Ruſſiam fide Chriſti illuſtraſſe dicitur. Svvatoslaum autem filium ad baptiſmum nequaquam perducere potuit: qui cum adoleuiſſet, ſtrenuus ac promptus ſtatim omnes bellicos labores, periculaque conſueta, non detrectauit: in bello nulla impedimenta, ne vaſa quidem coquinaria, exercitui ſuo permiſit: carnibus toſtis duntaxat vtebatur, humi requieſcens, ſella capiti ſubiecta. Vicit Bulgaros ad Danubium vſque progreſſus: inque ciuitate Pereaslavv ſedem ſuam poſuit, ad matrem atque conſiliarios ſuos dicens: Hæc enim ſedes mea, in medio regnorum meorum: ex Græcia ad me

adferuntur Panodocki,aurum, argentum, vinum, variique fructus: ex Hungaria,argentum & equi: ex Ruſſia,Schora,cera,mel,ſerui. Cui mater: Iam iam moritura ſum,tu me vbicunque volueris ſepelito. Itaque poſt triduo moritur, atque à nepote ex filio Wolodimero iam baptiſato in numerum ſanctorum refertur, dieſq; vndecimus Iulii ſacer illi dicitur.

Svvatoslaus,qui poſt obitum matris regnabat,diuiſit prouincias filiis: Ieropolcho Chiovviam, Olegæ Drevvlianos, Wolodimero Novvogardiam magnam. Nam Novvogardenſes impulſu cuiusdam mulieris Dobrinæ, Wolodimerum Principem impetrarunt. Erat enim Novvogardiæ ciuis quidam Calufcza paruus dictus,qui habuit duas filias,Dobrinam & Maluſcham. Maluſcha erat in gynæcio Olhæ,quam imprægnauerat Swatoslaus,& ex ea Wolodimerum ſuſceperat. Svvatoslaus cum filiis proſpexiſſet,pergit in Bulgariam,Pereaslavv ciuitatem obſidet,capitque: Baſilio & Conſtantino Regibus bellum denunciat. At hi legatis miſſis pacem poſcebant,& quantum exercitum haberet,cognoſcere ab eo propterea cupiebant, quod tributum daturos ſe iuxta numerum exercitus, ſed falſo pollicebantur. Mox cognito militum numero, exercitum ſcripſerunt. Poſt cum vterque exercitus conueniſſet, Rhuteni Græcorum multitudine terrentur: quos cum pauidos videret Svvatoslaus, inquit: Quia locum non video, Rhuteni, qui nos tuto capere poſſet: terram autem Ruſſiæ tradere inimicis, nunquam in animum induxi: fortiter contra illos pugnando,aut mortem oppetere,aut gloriam reportare,certum eſt. Etenim ſi ſtrenue pugnando occubuero, nominis immortalitatem: ſi vero fugiam,perpetuam inde ignominiam ſum relaturus: & cum hoſtium multitudine circumuentus effugere non liceat,ſtabo ergo firmiter,caputq; meum in prima acie,pro patria,omnibus periculis obiiciam. Cui milites: Vbi caput tuum,ibi & noſtrum. Mox cõfirmato milite,in aduerſum hoſtem raptus, magno impetu facto, victor euadit. Terram dein Græcorum vaſtantem,reliqui Græciæ Principes muneribus oppugnant: aurum autem & panadockmi (vt eſt in annalibus) munera cum ſpreuiſſet,recuſaſſetque, veſtimenta autem & arma à Græcis iam denuo ſibi miſſa accepiſſet: tanta eius virtute,Græciæ populi permoti, Reges ſuos conuenientes: Et nos, inquiunt, ſub eiusmodi Rege eſſe cupimus, qui non aurum,ſed arma magis amat. Appropinquante Conſtantinopolim Svvatoslao,Græci magno ſe redimentes tributo,eum à finibus Græciæ auertunt,quẽ tandem anno mundi 6480. Cures Princeps Pieczenigorum, ex inſidiis interfecit: & ex cranio eius poculum faciens,auro circundato, literis in hanc ſententiam ſignauit: Quærendo aliena,propria amiſit. Mortuo Suatoslao, quidam ex eius primoribus Svvadolt nomine, Chiovviam ad Ieropolchum profectus, maximo eum ſollicitans opere atque ſtudio, quo Olegam fratrem regno expelleret, quod filium ſuum Lutam necaſſet. Ieropolchus eius perſuaſione adductus, bellum fratri infert: exercitumque eius, Drevvlianos ſcilicet,profligat. Olega autem fugiens in quoddam caſtrum,à ſuis excluſus,impetuque facto,ex quodam ponte detruſus ac deiectus,multis ſuper eum cadentibus, miſere adobruitur. Ieropolchus caſtro occupato fratrem quærens,corpus eius inter cadauera repertum,& ad ſuum conſpectum allatum aſpiciens: Svvadolte,inquit,ecce hoc tu concupiuiſti: poſt ſepelitur. Interfectum ſepultumq; Olegam,cum Wolodimerus accepiſſet,relicta Novvogardia, vltra mare ad Waregos profugit. Ieropolchus autem Novvogardiæ ſuum locum tenentem imponens, totius Ruſſiæ monarcha efficitur. Wolodimerus Waregorum auxilio comparato, reuerſus, locum tenentem fratris Novvogardia expulit, fratrique bellum prior denunciat: ſciebat enim, ipſum contra ſe arma ſumpturum. Interea temporis mittit ad Rochvvolochdam Principem Peſcovviæ (nam & ipſe ex Waregis illuc commigrauerat) & filiam ſuam Rochmidam vxorem petit: filia autem non Wolodimero,quod eum ex illegitimo thoro natum ſciebat, ſed Ieropolcho fratri, quem breui ſe pariter expetiturum putabat,nubere voluit. Wolodimerus, quod repulſam paſſus eſſet, Rochvvolochdæ bellum infert: eumque vna cum duobus filiis occidit. Rochmidam vero filiam ſibi iungit, atque poſt Chiovviam contra fratrem progreditur. Ieropolchus cum fratre

fratre inire prælium cum non auderet, occluſit ſe Chiovviæ. Wolodimerus dum Chiovv oppugnat, occultum mittit nuncium ad Blud quendam Ieropolchi intimum conſiliarium: quem patris appellatione dignatus, rationem interficiendi fratrem ex eo petit. Intellecta petitione Wolodimeri, pollicetur Blud ſemet dominum ſuum interfecturum, conſulens Wolodimero, caſtrum vt oppugnet: Ieropolchum autem monet, in caſtro ne maneat, exponens multos ex ſuis ad Wolodimerum defeciſſe. Ieropolchus conſiliario ſuo fidem habens, fugit Roden ad oſtia Iurſæ, ſeque ibi aduerſus fratris vim tutum fore putat. Wolodimerus deiecta Chiovvia, Roden exercitum transferens, longa & graui obſidione Ieropolchum premit. Poſt longa inedia exhauſti, quum obſidionem tolerare diutius non poſſent, conſulit Blud Ieropolcho, vt pacem cum fratre, ſe longe potentiore, faciat: Wolodimero autem interim nihilominus nunciat, ſe ſibi fratrem ſuum mox traditurum, adducturumque. Ieropolchus ſequutus conſilium ipſius Blud, fratris ſe arbitrio atque poteſtati permittit, conditionẽ hanc vltro offerens, nempe, quicquid ex gratia ſua ſibi rerum conceſſurus eſſet, in eo ſeſe gratum futurum. Wolodimero conditio oblata, haudquaquam diſplicet. Mox Blud monet dominum, vt ad Wolodimerum iret: quod tamen Weraſco pariter Ieropolchi conſiliarius prorſus diſſuadet. Sed huius conſilium negligens, ad fratrem pergit: ingrediens per portam,à duobus Waregis, Wolodimero interim ex quadam turri deſpiciente, occiditur. Quo facto, fratris vxorem natione Græcam ſtuprauit: quam Ieropolchus pariter, priusquam in vxorem duxiſſet, monialem imprægnauerat. Hic Wolodimerus multa idola Chiovviæ inſtituit. Primum idolum, Perum dictum,capite argenteo, cætera lignea erant. Alia, Vslad, Corſa, Daſvva, Striba, Simaergla, Macoſch, vocabantur: quibus immolabat, quæ alias Cumeri appellabantur. Vxores habuit plurimas: ex Rochmida autem ſuſcepit Iſoslaum, Ieroslaum, Servvoldum, & duas filias. Ex Græca Svvetopolchum. Ex Bohema, Saslaum: item ex alia Bohema, Svvatoslaum, Stanislaum. Ex Bulgara, Boris & Chleb. Habebat præterea in alto caſtro trecentas concubinas: in Bielgrad, ſimiliter trecentas: in Bereſtovvo, Selvvi ducentas. Wolodimerus quum ſine impedimento totius Ruſſiæ eſſet monarcha factus, venerant ad eum ex diuerſis locis Oratores, hortantes, vt ſe eorum ſectæ adiungeret. Varias autem quum videret ſectas, miſit & ipſe Oratores ſuos, qui perquirerent conditiones & ritus ſingularum ſectarum. Tandem quum aliis omnibus fidem Chriſtianam Græco ritu prætuliſſet, elegiſſetque, miſſis Oratoribus Conſtantinopolim ad Baſilium & Conſtantinum Reges, Annam ſororem, vxorem ſibi ſi darent, ſe fidem Chriſti, cum omnibus ſubditis ſuis ſuſcepturum: & reſtituturum illis Corſun, & alia omnia, quæ in Græcia poſſideret, pollicetur. Re impetrata conſtituitur tempus, eligiturque locus Corſun: quo quum veniſſent Reges, baptiſatus eſt Wolodimerus: commutatoque nomine Wolodimeri, Baſilio illi nomen imponitur. Nuptiis celebratis, Corſun vna cum aliis, ſicuti promiſerat, reſtituit. Hęc acta ſunt anno mundi 6469. à quo tempore Ruſſia in fide Chriſti permanſit. Anna moritur XXIII. anno poſt nuptias: Wolodimerus vero anno poſt obitum vxoris quarto deceſſit. Is ciuitatem intra Wolham & Occam fluuios ſitam condidit, quam à ſuo nomine Wolodimeriam nominauit, eamque Rhuſſiæ metropolim conſtituit. Inter ſanctos tanquam Apoſtolus, ſolenni die videlicet 15. Iulii quotannis veneratur. Mortuo Wolodimero; diſſidentes inter ſe filii eius, varie de regno pręſumentes, decertabant: adeo vt qui potentior eſſet, alios ſe inferiores, imbecillioresve opprimeret, regnoque pelleret. Swatopolchus, qui principatum Chiovvienſem vi occupauerat, conſtituerat ſicarios, qui fratres ſuos Boris & Chleb conficerent. Interfecti, commutatis nominibus, hic Dauid, ille vero Romanus vocati, in ſanctorum numerum connumerati ſunt: quibus etiam XXIIII. dies Iulii ſacer eſt conſtitutus. Fratribus porro ſic diſſidentibus, nihil dignum memoria interim ab eis geſtum eſt: niſi proditiones, inſidias, ſimultates, inteſtinaque bella audire velles. Wolodimerus Sevvoldi filius, cognomento Monomach, vniuerſam Ruſſiam rurſus in monarchiam redegit, relinquens poſt ſe inſignia

quædam,quibus hodierno die in augurandis Principibus vtuntur. Moritur VVolodimerus anno mundi 6633. nec post eum filii eius, neque nepotes quicquam posteritate dignum,vsque ad tempora Georgii & Basilii, gesserunt: quos Bati rex Tartarorum bello vicit,interemitq; : VVolodimeriam,Moscovviam,atq; bonam Russiæ partẽ exusit,& deprædatus est. Ab eo tempore, anno scilicet mundi 6745. vsque ad præsentem Basilium, omnes fere Russiæ Principes Tartarorum non solum tributarii erant, verum etiam Tartarorum arbitrio Rhutenis ambientibus singuli principatus deferebantur. Lites denique inter illos de successione principatuum,aut hæreditatum gratia exortas, licet Tartari discernentes, cognoscentesque decidebant, nihilominus tamen bella sæpe inter Rhutenos & Tartaros oriebantur: inter fratres autem varii tumultus, expulsiones & permutationes regnorum & ducatuum erant. Nam Dux Andreas Alexandri impetrarat magnum ducatum: quem cum occupasset Demetrius, frater Andreas impetrato Tartarorum exercitu,illum expulit, multaque nepharia per Russiam perpetrauit. Item, Dux Demetrius Michaelis interfecit apud Tartaros Ducem Georgium Danielis. Asbeck Tartarorum Rex,arrepto Demetrio, capitali eum pœna affecit. Contentio erat de magno ducatu Tvverensi,quem Dux Simeon Ioannis, cum à Tartarorum Rege Zanabeck peteret, annuum ab eo tributum poscebat: quod ne penderet,primores largitione corrupti,pro eo intercedentes effecerant. Deinde anno 6886. magnus Dux Demetrius vicit bello magnum Tartarorum Regem, nomine Mamaii. Item tertio anno post, eundem iam denuo vsque adeo fudit,vt plus quam tredecim millibus passuum terra cadaueribus obruta esset. Anno post eundem conflictum secundo, superueniens Tachtamisch Rex Tartarorum, Demetrium profligauit. Moscovviam obsedit & occupauit: interempti ad sepeliendum octoginta vno rublo redimebantur: summa computata 3000. rublorum fuit. Magnus Dux Basilius,qui præsidebat anno 6907. Bulgariam, quæ ad VVolhiam sita est,occupauit, Tartarosque eiecit. Is Basilius Demetrii reliquit vnicum filium Basilium: quem cum non diligeret,quod Anastasiam vxorem, ex qua illum susceperat, adulterii suspectam haberet, magnum ducatum Moscovviæ non filio moriens,sed Georgio fratri suo reliquit. Cum autem plerique Boiaronum filio eius,tanquam legitimo hæredi atque successori, adhærerent: animaduertens hoc Georgius,ad Tartaros properat: supplicat Regi, vt Basilium accersat, atque vtri iure ducatus debeatur, decernat. Rex impulsu cuiusdam consiliarii sui, qui partes Georgii fouebat,præsente Basilio,cum sententiam pro Georgio diceret: prouolutus ad genua Regis Basilius,orat, fas vt sit sibi loquendi. Mox annuente Rege,inquit: Quanquam tu sententiam super literis mortuis tulisti,spero meas tamẽ,quas mihi sigillo aureo cõmunitas dedisti,quod velles me magno ducatu inuestire, adhuc viuas,longe maioris efficaciæ atq; autoritatis esse: rogatq; Regẽ,vt verborum suorũ esset memor,promissisq; stare dignetur. Ad hæc Rex, iustius esse respondit, viuarum literarum promissa seruare,quam mortuarũ rationem habere. Tandem Basiliũ dimittit,ducatuq; inuestiuit. Moleste id ferens Georgius,exercitu congregato, Basilium expulit: quod Basilius susq; deq; tulit: seq; in principatũ Vgliscz,sibi à patre relictum,recepit. Georgius magno ducatu,quoad vixit, quiete potitus est, quẽ testamẽto nepoti suo Basilio legauit: quod Andreas & Demetrius,filii Georgii,ceu priuati hæreditate, grauiter tulerunt: atq; ideo Moscovviam obsederunt. Basilius,qui monasterium S. Sergii ingressus erat,cum hæc audiret,illico exploratores constituit: præsidiisq; dispositis cauit,ne ex improuiso opprimeretur. Quod cum animaduerterent duo illi fratres, inito consilio, certos currus armato milite complent,ac velut mercibus onustos eo mittunt: qui hinc inde ducti,demum sub noctẽ iuxta vigilias constitere. Qua occasione adiutus miles,intempesta nocte subito se curribus expediens, excubitores nihil periculi suspicantes inuadit capitq;. Capitur & Basilius in monasterio,atq; excæcatus ad Vgliscz vna cum cõiuge mittitur. Post Demetrius,vbi infestã sibi communitatẽ nobilium, eamq; ad Basilium cœcum deficere videt,mox Novvogardiam profugit, relinquẽs filium Ioannem: ex quo postea natus est Basilius Semeczitz, qui etiam metum in Moscovvia existente,

stente,in vinculis detinebatur, de quo infra plura. Demetrius autẽ dictus fuit cognomẽto Semecka,vnde omnes ab eo descendentes Semeczitzi cognominãtur. Tandẽ Basilius cæcus,Basilii filius,quiete magno ducatu potitus est. Post Wolodimerum Monomach,vsq; ad hunc Basilium, Russia carebat monarchis. Filius autem huius Basilii,Ioannes nomine,felicissimus fuit: nam simul vbi Mariam,sororem magni ducis Michaelis Tvverensis, vxorem duxisset, fororium expulit,& occupauit magnum ducatum Tvverensem, deinde etiam Novvogardiam magnam: cui postea omnes alii Principes, magnitudine rerum à se gestarum commoti,seu timore perculsi,seruiebant. Rebus deinde feliciter procedentibus,titulum magni ducis Wolodimeriæ,Moscovviæ & Novvogardiæ sibi vsurpare,monarcham deniq; se totius Russiæ appellare cœpit. Hic Ioannes suscepit ex Maria filium Ioannem nomine, cui in consortem iunxerat filiam Stephani illius magni Waiuodæ Moldauiæ: qui Stephanus Mahumetem Thurcarum, Matthiam Hũgariæ,& Ioannem Albertum Poloniæ, Reges prostrauerat. Mortua priore coniuge Maria,Ioannes Basilii alteram vxorem duxit, Sophiam, filiam Thomæ, late quondam in Peloponneso regnantis : filii inquam Emanuelis,regis Constantinopolitani, ex Palæologorum genere: ex qua suscepit quinq; filios,Gabrielem, Demetrium,Georgium,Simeonem,& Andream: eisq; viuens adhuc patrimonium diuisit. Ioanni primogenito monarchatum reseruauit. Gabrieli Novvogardiam magnam consignauit,cæteris alia iuxta arbitrium suum attribuit. Primogenitus Ioannes moritur,relicto filio Demetrio,quem auus in patris mortui locum, iuxta consuetudinem monarchatu inuestiuerat. Aiunt Sophiam hanc fuisse astutissimam,cuius impulsu Dux multa fecit. Inter cætera induxisse maritum perhibetur,vt Demetrium nepotem monarchatu moueret, inque eius locum præficeret Gabrielem. Persuasus namque Dux ab vxore, Demetrium in vincula coniecit,detinetq; : tandem moriens, eidem ad se adduci iusso: Chare, inquit, nepos, peccaui in Deum & te,quod carceribus mancipatum te afflixi, teq; iusta hæreditate spoliaui: iniuriam igitur à me tibi illatam,obsecro mihi remitte: liber abi, iureque tuo vtere. Demetrius hac oratione permotus, noxam auo facile condonat. Egressus autem,Gabrielis patrui iussu comprehenditur, inq; carceres coniicitur. Alii fame illum ac frigore,pars fumo suffocatum putant. Gabriel,viuente Demetrio,gubernatorem se gessit: eo vero mortuo,principatum tenuit,non inauguratus,Gabrielis duntaxat in Basilii nomine commutato. Erat Ioanni magno duci ex Sophia,filia Helena, quam collocauit Alexandro magno duci Lithuaniæ, qui postea Rex Poloniæ declaratus est. Sperabant Lithuani iam grauissimas vtriusq; principis discordias eo matrimonio sopitas fore: at longe grauiores inde exortæ sunt. In sponsalibus namq; conclusum erat, vt templum Ruthenico ritu in castro Wilnensi,destinato loco exædificaretur, eiq; certæ matronæ ac virgines eiusdẽ ritus iungerentur: quæ cũ aliquanto tẽpore fieri negligerentur, sumit socer causam belli contra Alexandrum: & triplici exercitu instructo contra eum progreditur: primum versus prouinciam Sevveram in meridiem, secundum vero in Occidentem contra Toropecz & Biela instituit, tertium in medio versus Drogobusch & Smolenczko collocat: ab iis exercitum in subsidiis retinet, quo ei maxime, contra quem Lithvvanos pugnaturos animaduerteret, succurrere posset. Postquam autem ad fluuium quẽdam Wedrasch vterq; exercitus venisset, Lithuani duce Cõstantino Ostroskii maxima procerum & nobilium frequentia septo, ex quibusdã captiuis numerum hostium ac ducum quoq; cum cognouissent, magnam spem profligandi hostẽ concipiunt. Porro cum fluuiolus conflictũ impediret, ab vtriusq; transitus seu vadũ queritur. Primi autẽ Mosci aliquot, superata ripa, Lithuanos ad pugnam lacessunt: atq; illi haud timidi resistunt, eosq; insequuntur, fugant vltraq; fluuiolum pellunt: mox vtrinq; acies committuntur, prælium q; atrox oritur. Interea dum vtrinque eodem ardore animorum acriter certarent, exercitus in insidiis collocatus, quem paucissimi Rutheni adfuturum sciebant, ex latere in medios hostes inducitur. Lithuani metu perculsi, dilabuntur: Imperator exercitus vna cum plerisque nobilibus capitur: reliqui perterriti, castra hosti concedunt:

se & arces, Drogobusch, Toropecz, & Biela pariter dedunt. Exercitus vero, qui meridiem versus processerat, cui præerat dux Machmetheminn Tartarus Rex Casani, forte Brensko ciuitatis præfectum, quem vernacula lingua Waivvodam vocant, comprehendit, Brenskoq; ciuitate potitur. Duo post germani fratres, Basilii patrueles, alter de Staradub, alter vero Semeczitz dicti, bonam partem prouinciæ Sevveræ possidentes, alioqui Lithvvanię ducibus obedientes, imperio Mosci se tradunt. Sic vnico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moscus, quæ Witoldus magnus dux Lithvvaniæ multis annis, maximisq; laboribus obtinuerat. Porro cum hisce captiuis Lithvvanis, Moscus crudelius egit, grauissimis cathenis vinctos detinuit: egitq; cum Constantino duce, vt relicto Domino naturali, sibi seruiret: qui eum aliam spem elabendi non haberet, conditionem accepit: obstrictusq; grauissimo iuramento, liberatus est. Huic porro quamuis prædia possessionesq; pro statu sui conditione attributæ essent, iis tamen placari ac detineri adeo non poterat, vt ad primam occasionem, per inuias syluas redierit. Alexander Rex Polonię, magnus Dux Lithvvaniæ, qui perpetuo magis pace quam bello gaudebat, relictis omnibus prouinciis & castris à Mosco occupatis, liberatione suorum contentus, pacem cum socero fecit. Is Ioannes Basilii adeo fortunatus erat, vt prælio Novvogardenses, ad fluuium Scholona superarit: victos adegit, certis conditionibus propositis, se vt dominum & principem agnoscerent: magnam eis pecuniam imperauit: vnde etiam constituens prius ibi locum tenentē suum, abiit: quo exactis tandem septem annis, reuersus, ciuitatem ingreditur auxilio Archiepiscopi Theophili: incolas ad miserrimam seruitutem redegit: arrepto argento & auro: ablatis denique omnibus ciuium bonis, inde vltra trecenta plaustra bene onusta abuexit. Ipse semel duntaxat bello interfuit, cum principatus Novvogardiæ & Tvverensis occupabantur: alias prælio nunquam adesse solebat, & tamen victoriam semper reportabat: adeo vt magnus ille Stephanus Moldauuiæ palatinus, crebro in conuiuiis eius mentionem faciens, diceret: Illum domi sedendo & dormitando imperium suum augere, se vero pugnando quotidie vix limites defendere posse. Ille etiam Reges Casani ex voluntate sua constituit, aliquando captiuos reduxit, à quibus tamen postremo senex maxima strage profligatus est. Ille idem primus castrum Moscouuiæ, suamq; sedem, vt hodie cernitur, muro communiuit. Mulieribus porro vsque adeo infensus erat, vt eius conspectu, si quæ forte obuiam sibi venissent, tantum non exanimarentur. Pauperibus à potentioribus oppressis, iniuriaque affectis, aditus ad eum non patebat: in prandio plerunque adeo se potu ingurgitabat, vt somno opprimeretur: inuitatis interim omnibus timore perculsis, silentibusque: experrectus, oculos tergere, ac tum primum iocari, & hilarem se conuiuis exhibere solebat. Cæterum etsi potentissimus erat, Tartaris tamen obedire cogebatur. Aduenientibus namq; Tartarorum Oratoribus, extra ciuitatem obuiam procedebat, eosq; sedentes stās audiebat: quam rem vxor eius Græca tam grauiter tulit, vt quotidie diceret, sese Tartarorum seruo nupsisse: atq; ideo hanc seruilem consuetudinem, vt aliquando abiiceret, marito persuasit, vt ægritudinem Tartaris aduenientibus simularet. Erat in castro Moscovviæ domus, in qua habitabant Tartari, vt omnia quæ Moscovviæ agerentur, intelligerent: quod cum ferre vxor pariter non posset, certos Oratores instituit, munera ampla Reginæ Tartarorum mittit, supplicando, vt eam sibi domum concederet donaretque: visione etenim diuina commonitam, templum se eo loci ædificaturam: ita tamen, vt aliam domū Tartaris se assignaturam polliceretur. Consentit hoc regina: diruitur domus, templumq; eo loco extruitur: sic castro electi Tartari, domum aliam nec viuentibus adhuc, nec mortuis iam ducibus consequi poterant.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, postea Basilius dictus, magnus dux successit, habens in captiuitate Demetrium nepotem ex fratre, qui auo adhuc viuente iuxta gentis consuetudinem legitimus monarcha creatus erat: & ob id viuo adhuc, atq; etiam mortuo postnepote solenniter Basilius creari monarcha noluit. Patrē multis rebus imitatus est: ea quæ sibi relique-

reliquerat pater, integra custodiuit: ad hæc multas prouincias non tam bello, in quo erat infœlicior, quam industria, imperio suo adiecit: quemadmodum pater Nouuogardiam magnam in seruitutē suam redegerat, ita & ipse Plescouuiam, sociam vrbem: item insignem principatum Smolenczko, qui plus quam centum annis sub ditione Lithvvanorum fuerat, adeptus est. mortuo etenim Alexandro Rege Poloniæ, etsi belli causam contra Sigismundum Regem Poloniæ & magnū ducem Lithvvaniæ nullam haberet, tamen quia Regem ad pacem magis quam bellum inclinatum, Lithvvanos vero bellum pariter abhorrentes videret, occasionem belli inuenit. Sororem videlicet suam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minime pro dignitate tractari: Regem præterea Sigismundum insimulabat, Tartaros contra se concitauisse. Quare bellum indicit, Smolenczko obsidet, admotis tormentis: nequicquam tamen oppugnat. Interea Michael Lynczky, ex principum Rhutenorum nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summam rerum apud Alexādrum tenebat, ad magnum ducem Moscovvię profugit, quemadmodum infra patebit: mox Basilium ad arma hortatur, eique promittit, se Smolenczko, si iam denuo obsideretur, expugnaturum: ea tamen lege, vt sibi hunc principatum Moscus concedat. Post cum ad conditiones à Michaele propositas assensus esset Basilius, atque Smolenczko graui iam denuo premeret obsidione, Lynczky pactionib. seu largitione verius vrbe potitus, militięq; prefectos oēs secū in Moscovviam duxit: vno duntaxat excepto, qui ad Dominū suum, nullo proditionis crimine sibi conscius, redierat: reliqui vero cēturiones corrupti pecunia & muneribus, redire in Lithvvaniam non audebant: & vt culpæ suæ patrociniū prętenderent, iniecerunt metum militibus, dicentes, Si Lithvvaniam versus iter arripiemus, passim aut spoliabimur, aut occidemur: quo malo perculsi milites, omnes in Moscovviam profecti sunt, stipendioque Principis aluntur.

Hac victoria elatus Basilius, exercitum suū continuo in Lithvvaniam progredi iubet: ipse vero in Smolenczko manet. Dein cum aliquot propinquiora castra & oppida deditione capta essent, tum primum Sigismundus Rex Poloniæ obsessis in Smolenczko, coacto exercitu auxilium, sed tardius, misit: mox occupato Smolēczko, vbi Lithvvaniā versus Mosci exercitū ire animaduertit, ipse Borisovv iuxta fluuium Beresina situm, aduolat, atq; inde exercitum suum Constantino Ostroskii duce dimittit: qui cum attigisset Borysthenem, circa Orsam oppidum, quod à Smolenczko xxiiii. milliaribus Germanicis distat, aderat tum iam exercitus Mosci circiter octoginta millia: Lithvvanicus autem non excedebat triginta quinque milia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis: Constantinus mense Sept. die 8. anni 1514. strato ponte, peditē vltra Borysthenē, iuxta Orsam oppidum, transfert: equitatus autem angustum vadum sub ipso castro Orsæ superat. Mox vbi dimidia pars exercitus Borysthenem transisset, nunciatur Ioanni Andreę Czeladin, cui summa rerum à Mosco erat commissa, vt hanc exercitus partem inuaderet, contereretq;. At ille respondit: Si partem hāc exercitus oppresserimus, supererit altera pars, cui forte aliæ iungi copiæ possent, atque ita nobis maius periculum immineret: expectemus tantisper, dum totus exercitus trāsferatur: tantæ enim sunt nostræ vires, vt sine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moscovviam vsque, veluti iumenta agere possimus. Tandem, quod vnicum restat, totam occupemus Lithvvaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithvvanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cū quatuor millibus passuū ab Orsa processisset, vterque subsistit. Moscorū duæ alæ longius ab exercitu recesserant, vt hostem à tergo circumuenirent: acies autem instructa in medio stabat, subductis quibusdā in fronte, qui hostem ad pugnam lacesserent. Ex aduerso Lithvvanus diuersas copias, ordine longo collocabat: singuli etenim principatus, suæ gentis copias, & ducem miserant: atque ita singulis suis in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte constitutis, Mosci classicum canentes, primi in Lithvvanos impetum faciunt: illi haud timidi resistunt, eosque repellunt: quibus mox alii in auxilium missi, vicissim Lithvvanos in fugam conuertunt: sic aliquoties vtraque pars nouis subsidiis aucta,

alteram repellebat. Postremo maxima vi certatur. Lithvvani studio cedentes ad locum, vbi tormenta bellica collocauerant, ea in Moscos insequentes conuertũt: extremamq; aciem eorum in subsidiis arctius collocatam feriunt, turbant, dirimuntq;. Hoc nouo belli genere Mosci, qui primos duntaxat in acie cum hoste confligentes, in periculo esse putabant, terrentur: turbatiq;, primam aciem iamiã fusam putantes, fugam capessunt: quos Lithvvani conuersi, omnibus copiis effusis insequuntur, fugant, cæduntq;. Hanc cædem sola nox ac syluæ diremerunt. Est inter Orsam & Dobrovvnam (quæ quatuor mil. Ger. distant) fluuius Cropivvna dictus: in cuius dubiis & altis ripis fugientes, tot Mosci submersi sunt, vt cursus fluminis impediretur. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti ac consiliarii: quorum præstantiores, Constantinus sequenti die lautissime accepit, dein ad Regem misit: qui per castra Lithvvanica sunt distributi. Ioannes Czeladin cum aliis duobus præcipuis ingrauescentis iam ætatis ducibus, habebatur in ferreis cõpedibus Wilnæ: hos ego, cum à Cæsare Maximiliano legatus in Moscoviam missus essem, permittente Rege Sigismundo, accessi, eosq; consolabar: aureos præterea aliquot, obsecrantibus mutuo dederam. Princeps porro accepta suorũ clade, Smolenczko continuo relinquens, in Moscovviam fugit: & ne castrum Drogobusch Lithvvani occuparent, incẽdi iubet. Lithvvanicus exercitus recta Smolenczko ciuitatem contendit, sed capere eam non potuit: quod præsidiis impositis, Moscus eam bene firmatam reliquerat: & quod hyems impendens obsidionem impediebat: tum quod plurimi post conflictum præda onusti, satis se effecisse rati, domum repetebant: deniq; quod neq; Lithvvani, neq; Mosci expugnare arces, aut vi capere norunt. Ex ea autem victoria, præter recuperata citra Smolenczko tria castra, Rex nihil reportauerat. Anno post hunc conflictum quarto, misit in Lithvvaniam exercitus Moscus, atq; intra meatus Dvvinæ fluuii & Poloczko castrum consedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithvvaniam abacta præda cæde & incendiis depopularetur, dimisit. Albertus Castold Poloczkii Wayuoda vna noctium egressus, flumine superato, aceruum fœni, quod ad longam obsidionem congesserant Mosci, incendit, hostem inuadit: quorum alii cæsi ferro, alii fugiendo submersi, alii capti, pauci euaserunt: cæteri, qui palantes Lithvvaniam vastabant, pars in locis diuersis deuicti, alii in syluis errantes à colonis trucidati sunt.

Casan regnum Moscus quoque eo tempore, tam nauali quam equesti exercitu erat aggressus: sed re infecta, amissis quampluribus militibus rediit. Porro princeps ille Basilius, etsi in bello esset infelicissimus, nihilominus tamẽ à suis semper, tanquam res fœliciter gereret, laudatur: & cum nonnunquam vix dimidia militum pars domum redierit, tamen ne vnum quidem prælio esse amissum dictitant. Imperio, quod in suos exercet, omnes facile vniuersi orbis monarchas superat: & id quod pater incœperat, ipse perfecit: nimirum omnes Principes, & alios quosuis omnibus castris ac munitionibus exuit. Certe fratribus suis germanis nec arces permittit, nec etiam confidit: omnes iuxta dura seruitute premit: adeo, vt quemcunque apud se in aula esse, aut in bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, obire quoduis suis sumptibus cogatur: exceptis adolescentulis filiis Boiaronum, hoc est, tenuioris fortunæ nobilium, quos paupertate oppressos, quotannis assumere, eosq; inæquali stipendio proposito alere solet. Porro quibus in annum sex aureos numerat, iis tertio quoq; anno stipendium exoluitur: quibus autem in singulos annos dantur XII. aurei, ij coguntur ad quoduis munus obeundum suis & sumptibus & equis aliquot, esse parati ac expediti: præstantioribus, qui legationem aut alia grauiora officia obeunt, aut præfecturæ, aut villæ, aut prædia, habita cuiusque & dignitatis & laboris ratione, attribuuntur: de quibus tamẽ singulis certos annuos census Principi pendunt: mulcta duntaxat, quam à pauperibus aliquid forte delinquentibus extorquent, & quædam alia illis cedunt. Huiusmodi autem possessiones vtendas plerunque ad sesquiannum permittit: si quem tamen singulari gratia, seu beneuolentia complectitur, addit menses aliquot: sed elapso eo tempore, cessat omnis gratia, totoq; sexennio gratis tibi erit deinceps

inceps seruiendum. Erat quidam Basilius Tretyack Dolmatovv, charus Principi, & inter intimos Secretarios habitus: quem cum legatum ad Cæsarem Maximilianum decerneret, seq; vt præpararet, iuberet: ac cum is viatico se ac sumptibus carere diceret, mox in Bieloyessero captus, inque perpetuos carceres coniectus, tãdem miserrime periit. cuius tam mobilia quam immobilia bona Princeps sibi vẽdicauit: & quamuis ter mille florenorum in prompta pecunia repererat, fratribus tamen ac hæredibus suis ne teruncium quidem dederat. Hoc ita esse, præter cõmunem famã, Ioannes scriba, qui à Principe, vt mihi res in quotidianos vitæ vsus necessarios suppeditaret, constitutus erat, fatebatur: & qui illum simul, vbi captus erat, in sua custodia habebat: itidem duo Basilii fratres, Theodorus & Zacharias, qui nobis redeuntibus ex Mosaisco in Smolenczko procuratores erant dati, sic actam rem affirmabant. Quicquid Oratores ad externos Principes missi, precio si reportant, id Princeps in suum fiscum reponit, inquiens aliam ipsis gratiam se facturum: quæ talis est, vt supra dixi. Oratores enim, Knes Ivvan, Posetzen, Iaroslavvuski, & Semen, id est Simeon, Trophimovv secretarius, à Cæsare CAROLO Quinto, ad quem missi erant, donati grauibus torquibus aureis, cathenis, Hispanica & ea quidem aurea moneta: item à Cæsaris fratre FERDINANDO archiduce Austriæ, Domino meo, argenteis poculis, aureis & argenteis pannis Germanica aurea moneta, cum redeuntes nobiscum in Moscovviam venissent, Princeps continuo & cathenas & pocula, atq; maiorem partem Hispanicorum aureorum illis ademit. Eius rei veritatem cum ab Oratoribus inquirerẽ, alter timens ne Principem suum traduceret, constanter negabat: alter vero dicebat Principem iussisse munera Regia ad se deferri, vt ea videat. Post cum sæpius eius rei meminissem, alter, aut vt mentiendi occasionem, si pernegaret: aut periculum, si forte veritatem fateretur, effugeret: me posthac frequentare desierat. Aulici denique factum non negabant, sed respondebant: Quid tum, si alia gratia illis Princeps rependit? Authoritate sua tam in spirituales quam seculares vtitur, libere ac ex voluntate sua de omnium & vita & bonis constituit: consiliariorum, quos habet, nullus est tantę authoritatis, qui dissentire, aut sibi in re aliqua resistere audeat. Fatentur publice, voluntatem Principis, Dei esse voluntatem: & quicquid Princeps egerit, ex voluntate Dei agere: ob id etiam clauigerum & cubicularium Dei appellant, exequutorem denique voluntatis diuinæ credunt. Vnde Princeps ipse, si quando preces interponuntur pro captiuo aliquo, aut re alia graui, respondere soler: Cum Deus iusserit, liberabitur. Ita similiter, si quispiã de re aliqua incerta & dubia quærit, respondere communiter solent: Deus scit, & magnus Princeps. Incertum est, an tanta immanitas gentis tyrannum principem exigat: an tyrannide Principis, gens ipsa tam immanis, tamq; dura crudelisque reddatur.

A tempore Rurickh vsq; ad hunc præsentem Principem, non alio titulo vsi sunt Principes illi, quam Magnorum Ducum aut Wolodimeriæ, aut Moscovviç, aut Novvogardiæ, &c. præter Ioannem Basilii, qui se Dominum totius Russiæ, & magnum Ducem Wolodimeriæ, &c. appellabat. Hic vero Basilius Ioannis sibi vendicat & titulum & nomen Regium, in hunc modum: Magnus Dominus Basilius Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, & magnus Dux Wolodimeriæ, Moscovviæ, Novvogardiæ, Plescovviæ, Smolenczkiæ, Tvveriæ, Iugariæ, Permiæ, Viakiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Novvogardiæ terræ inferioris, & Czernigovviæ, Rezaniæ, Wolotkiæ, Rschovviæ, Beloiæ, Rostovviæ, Iaroslavviæ, Bielozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæ, &c. Porro cum omnes hunc Imperatorẽ nunc appellent, videtur necessarium, vt & titulum & causam huius erroris exponam. Czar Ruthenica lingua Regem significat: cum autem communi Slauonica lingua, apud Polonos, Bohemos, & alios omnes sumpta quadam consonantia, ab vltima, & ea graui quidem syllaba Czar, Imperator seu Cæsar intelligatur: vnde omnes qui Rhutenicum idioma seu literas non callent, item Bohemi, Poloni, atque etiam Slaui regno Hungarico subditi, alio nomine Regem appellant, nempe Kral, alii Kyrall, quidam Koroll; Czar autem solum

Cæsarem, seu Imperatorem dici existimant: vnde factum, vt Rhuteni interpretes audientes Principem suum ab externis nationibus sic appellari, cœperunt & ipsi deinceps Imperatorem nominare, nomenque Czar dignius esse quam Regis (licet idem significent) existimant. Cæterum si euoluas omnes eorum historias atq; sacram scripturam, vbique Regis nomine Czar, Imperatoris vero Kessar reperies. Eodem errore Imperator Thurcarum Czar appellatur, qui tamen non alio eminentiore quam Regis, hoc est, Czar titulo ab antiquo est vsus. Hinc Constantinopolim Czarigrad, quasi dicas Regiam vrbem, Turcæ Europæi, qui lingua Slauonica vtuntur, appellant. Sunt qui Principem Moscoviæ Album Regem nuncupant. Ego quidem causam diligenter quærebam, cur Regis Albi nomine appellaretur, cum nemo Principum Moscoviæ eo titulo antea esset vsus: imo consiliariis ipsis sæpe data occasione, & aperte dixi, nos non Regem, sed Magnum ducem agnoscere. Plerique tamen hanc Regii nominis rationē esse putabant, quod sub imperio suo Reges haberet: Albi vero rationem nullam habebant. Credo autem, vt Persam nunc propter rubea tegumenta capitis Kisilpassa, id est, rubeū caput vocant: ita illos propter alba tegumenta, albos appellari. Regis porro titulo vtitur ad Romanum Imperatorem & Pontificem, Regem Suetiæ & Daniæ, Magistrum Prussiæ, Liuoniæ: &, vt accepi, ad Turcarum Principem: ipse vero à nemine horum, nisi forte à Liuonien. Rex appellatur. Titulis autem antiquitus, tribus circulis triangulo inclusis, vti solebant, quorum primus in supremo circulo hisce verbis continebatur: Deus noster trinitas, quæ fuit ante omnia secula, pater, filius, & spiritus sanctus: non tamen tres dii, sed vnus Deus in substantia. In secundo, titulus Imperatoris Thurcarum erat, particula adiecta: Fratri nostro dilecto. In tertio, titulus Magni ducis Moscoviæ, quo se Regem, & hæredem ac Dominum totius Russiæ orientalis & meridionalis fatebatur, in quo communi formulæ subiunctum vidimus: Misimus ad te nostrum fidelem consiliarium. Ad Regem autē Poloniæ huiusmodi titulo vtitur: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Dominus totius Russiæ, & Magnus Dux Wolodimeriæ, Moscoviæ, Novvogardiæ, Smolenski, Tvveriæ, Iugariæ, Permiæ, Bolgariæ, &c. omisso Regis titulo: neuter enim horum alterius literas nouo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis Moscoviæ existentibus acciderat, cum Regis Sigismundi literas ad se missas, atq; titulo ducis Masoviæ auctas, Moscus grauatim acceperat.

Scribunt quidam, Moscum à Pontifice Romano & à Cæsare Maximiliano nomen expetiuisse, & titulum Regium. Mihi verisimile non videtur: præsertim cū nulli homini infensior sit, quam summo Pont. & quem non nisi Doctoris titulo dignatur. Cæsarem autem Romanum non maiorem se existimat: vt ex literis suis apparet, in quibus nomen suum Imperatoris titulo præponit. Nomen itē Ducis apud eos dicitur Knes: nec alium maiorem titulum, vt dixi, vnquam habuerūt, adiuncta illa dictione, Magnus. nam omnes alii qui vnicum principatum habebant, dicebantur Knes: qui vero plures principatus, atq; alios Knes subiectos sub imperio habebant, Weliki Knesi, id est Magni Duces appellabantur: neq; alium gradum seu dignitatem habent post Boiaros, qui more nostro locum nobilium (vt supra dixi) seu equitum tenent. In Croacia vero primores similiter Knesi vocantur: apud nos vero, sicuti & in Hungaria, non nisi Comitum nomen obtinent.

Non dubitarunt mihi viri quidam Principes dicere, imo ceu exprobrare, quod modernus Moscouiæ princeps proferre soleat literas sanctæ memoriæ Imperatoris Maximiliani, quibus nomen Regium tributum sit patri eius Gabrieli, qui postea mutato nomine Basilius vocari maluit: quodque affirmet, me eas literas ad illum pertulisse: eamque ob causam factum est, vt in nouissimis cum Rege Poloniæ tractatibus, aut Rex appellari, aut omnes pactiones irritas esse voluerit. Etsi vero his sermonibus, tanquam nec veris, nec verisimilibus minime deberem commoueri: tamen eos non tam mea, quam optimi & clementissimi Principis mei causa cogor refutare, cum videam etiam piissimos eius manes temere in inuidiam vocari. Non est obscurum, fuisse quandoque simultatem aliquam inter Maximi-

Maximilianum Imper. & Sigismundum Poloniæ Regem, ea nimirum tempestate, qua Sigismundus ducebat Stephani comitis Scepusiensis filiam. Nam id eo fieri quidam interpretabantur, vt frater sponsæ Ioannes, nuptiis Annæ filiæ Wladislai Regis Hungarię, autoritate & opera Sigismundi fratris potiretur: & per hoc impediretur, irritumq; fieret ius successionis, quod Maximiliano, eiusue nepotibus in regnum Hungarię debebatur. Qua de causa sane Maximilianus sua referre existimabat, Moschum perpetuum Lithuanorum & Polonorum hostem, sibi habere coniunctum. At posteaquam conuentu ad Posonium habito, de Annæ nuptiis inter Maximilianum & Wladislaum, præsente & fauente Sigismundo, conuenit, extinctis subito & sublatis omnibus suspicionibus & simultatibus, tam arcte complexus est Sigismundū Maximilianus, vt non dubitaret quādoq; dicere (quod alibi quoq; retulimus) se cū Sigismundo & ad superos & ad inferos esse iturū. Etsi igitur fuit tempus, cum Maximilianus sibi Moschum fœderatum esse vellet: tamen ei Regium nomen nunquam tribuit: quod literis & instrumentis vtrinq; datis & acceptis, facile comprobari potest, si cui forte testimonium meum, etsi verum & fidele, minus ponderis habere videatur. Cur vero hunc titulum ab Imp. Maximiliano peteret Moschus, qui antequam quicquā inter eos negocii esset, nō modo se ei parem, sed etiam superiorem videri voluit, nomen suum & titulum semper Imperatorio præponens, siue loqueretur, siue scriberet: quod nunc quoque, vt dictum est, ceu mordicus retinetur? At Regium nomen, ne ad Poloniæ quidem Regem scribens, post meum ex Moscovvia reditum vsurpauit. Hoc quidem in confesso est, quod ad Imperatorem, aut summum Pontificem scribens, se Regem & Dominum totius Russiæ vocat. Quin ne Imperatorio quidem nomine abstinet, si quas forte literas ex Ruthena lingua in Latinam versas adiungit: nimirum ipsis interpretibus vocem Czar, quæ Regem significat, Imperatorem vertentibus. Atque hunc in modum idem se & Regem & Imperatorem facit. Sed quod ab Imperatoribus, Maximiliano, eiusue nepotibus, creatus sit Rex, in Poloniæ Regum iniuriam, id nemo crediderit. Quorsum enim attineret, eum Regiam dignitatem, vt fama est, à summo Pontifice petere, si eam antea ab Imperatoribus accepisset? Atq; hæc quidem dicta sint pro Maximiliano Augusto, Domino meo: qui Sigismundo Regi, quoad vixit, certus & syncerus amicus fuit.

De me vero ipso quid dicam? Qua fronte quæso fuissem ausus, toties & in Poloniam & in Lithuaniam currere ac recurrere, in Regum Poloniæ Sigismundi patris & filii conspectum venire, publicis Polonorum conuentibus interesse, viros Principes intueri, si commodassem operam hac in re meam Principi meo, cuius nomine ac verbis, fraterne, amice, benigne ac beneuole, & Regi & Ordinibus omnibus frequentissime detuli, quicquid à coniunctissimo, optimo, & clementissimo Imperatore deferri posset? Si nullum est secretum, quod non reueletur: certe si quid indignum officio meo admisissem, id dudum in lucem erupisset. Sed consolor me recti conscientia, qua nulla est consolatio firmior. Et acquiesco suauiter in Regum Poloniæ gratia, ac cæterorum Poloniæ ordinum beneuolentia, quam mihi nunquam defuisse recordor.

Fuerunt forte tempora, quibus talia minore quam nunc inuidia spargi potuissent. Sed hæc seri hoc tempore, quid est aliud, quam quærere modos, ad dissociandas coniunctissimorum Principum voluntates, quæ omnibus studiis atq; officiis copulandæ & consolidandæ esset? Videbantur acta transacta esse omnia, quæ nemo non putabat ad reliquias Hungariæ seruādas, & ad amissa recuperāda, maximum momentum esse habitura. Verum quibus ea res & ante magno bono fuit, & amplius futura erat, hi siue Turcico, siue alio quopiam malo spiritu afflati, pactorumque & conuentorum obliti, res nouas & pernicioſas moliuntur: non reputantes secum, in quantum discrimen & seipsos, & vicinas prouincias, ac in primis Hungariam, de vniuerso nomine Christiano quamoptime meritam, sint adducturi.

MODVS INAVGVRANDI *Principes.*

MOrem, quo Principes Moſcovviæ inaugurantur, ſequens formula, quam non ita facile conſecutus ſum, tibi depinget: & qua vſus eſt Magnus Dux Ioannes Baſilii, cum ſuum nepotem Demetrium, vt antea memini, Magnũ ducem & monarcham Ruſſiæ inueſtiuerat.

In medio templi diuæ Virginis, erigitur tabulatum, ſuper quo tria ſedilia, Auo ſcilicet, Nepoti, & Metropolitano collocantur. Conſtituitur item ſuggeſtum, quod ipſi Nolai vocant: ſuper quo Ducalis pileus, & Barma, hoc eſt ornamentum Ducale, ponuntur. Poſt, ad conſtitutum tempus Metropolitanus, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Priores totusque conuentus Eccleſiaſticorum, ſolennibus ornamentis induti adſunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi: Multos annos vni Duci magno Ioanni, ſecundum conſuetudinem. Sub hæc Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem diuæ Virginis, & ſancti Petri confeſſoris, quem ipſi more ſuo Miraculoſum appellant: qua finita Metropolitanus, Magnus Dux, & Nepos, tabulatum aſcẽdunt, inque ſedilia collocata ſedent, Nepote interim ab initio tabulati ſubſiſtente. Tandem Magnus Dux in hæc verba præfatur: Pater Metropolitane, ex diuina voluntate, à noſtris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hactenus obſeruata conſuetudine, patres Magni Duces, filiis ſuis primogenitis conſignabant Magnũ Ducatum: & ſicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram ſe benedixit Magno Ducatu: ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus Magno Ducatu benedixi. Sed quia diuina voluntate accidit, vt filius ille meus mortem obierit, ſuperſtes autem ſit vnigenitus Demetrius, quem mihi Deus loco filii mei dedit: hunc itaq; ego pariter coram omnibus benedico, nunc, & poſt me, Magno Ducatu Wolodimeriæ, Novvogardiæ, & cætera: ſuper quibus & patrem eius benedixeram.

Sub hæc Metropolitanus iubet Nepotem locum ſibi aſſignatum accedere, & bened cit illi cruce, Diaconumque iubet orationes diaconorum recitare: ipſe interim ſedendo iuxta illum, capite inclinato quoque, orat: Domine Deus noſter, Rex regum, Dominus dominantium, qui per Samuelem Prophetam elegiſti Dauid ſeruum tuum, & inunxiſti illum in Regem, ſuper populum tuum Iſrael: tu nũc exaudi preces noſtras, tuorum indignorum, & reſpice a Sanctuario tuo ad fidelem ſeruum tuum Demetrium, quem elegiſti, exaltare Regem tuis gentibus ſanctis, quem redemiſti precioſiſſimo vnigeniti filii tui ſanguine: & inunge eum oleo lætitiæ, protege eum virtute excelſi, pone ſuper caput coronam de lapidibus precioſis, da illi longitudinem dierum, & in dextram ſceptrum Regale: pone illum in ſedem iuſtam, circunda illum omnibus armis iuſtitiæ, fortifica illum in brachio, & ſubiice illi omnes linguas Barbaricas: & ſit totum cor eius in timore tuo, qui te humiliter audiat: auerte illum à fide mala, & demonſtra illi ſaluum conſeruatorem mandatorum ſanctæ tuæ vniuerſalis Eccleſiæ, vt iudicet populum in iuſtitia, & iuſtitiam præſtet pauperibus, conſeruetq; filios pauperum, & conſequatur dein regnum cœleſte.

Poſtea clara voce loquitur: Sicuti eſt tua potentia, & tuum eſt regnum: ita & laus & virtus ſit Deo patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nunc & in ſecula ſeculorum. Finita hac oratione, imperat duobus Abbatib. Metropolitanus, vt ſibi barma porrigant, quæ vna cũ pileo, quodam tegumento ſerico (quod Schirnikoiu appellant) tecta erat. Mox hanc tradit Magno duci, crucéq; nepotem ſignat. Magnus autem Dux eam ſuper nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit: Pax omnibus. Cui diaconus: Domine oremus: tum Metropolitanus orans: Tibi vnico Regi æterno, cui terrenum quoque regnum creditum: inclinate vos nobiſcum, inquit, & orate omnia regnantem: Conſerua illum ſub protectione tua, contine illum in regno, vt ſemper bona & decentia agat: fac clareſcat iuſtitia in diebus ſuis, ampliſ-

amplificationeq; ſui dominii, & vt in tranquillitate eius quiete, ſine diſcordia viuamus, in omni bonitate & puritate: & hæc ſubmiſſius. Alta autem voce: Tu es Rex mundi, & ſeruator animarum noſtrarum: laus tibi patri, & filio, ſpirituique ſancto, nunc & in ſecula ſeculorum, amen. Tandem pileum Ducalem à duobus Abbatibus mandato ſibi allatum, Magno duci porrigit. ad hæc, cruce nepotem in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti ſignat: pileum porro Magno duce capiti nepotis imponente, Metropolitanus primum, dein Archiepiſcopus & Epiſcopi accedentes, manu ei benedicebant. His ordine peractis, Metropolitanus, & Magnus Dux, nepotem ſibi aſſidere iubent, pauliſperq; commorati ſurgunt. Interea diaconus Letaniam (vt vocant) incipit, Miſerere noſtri Domine: nominans Ioannem magnum ducem. Rurſus alter chorus commemorat, magnum ducem Demetrium nepotem, & alios ſecundum conſuetudinem. Finita Letania, orat Metropolitanus: O ſanctiſſima domina virgo Dei genitrix: & poſt orationem Metropolitanus & magni duces conſident. Sacerdos ſeu diaconus locum demonſtrat, in quo legebatur Euangelium, altaq; voce dicit: Multos annos Magno duci Ioanni, bono fideli Chriſti dilecto, Deo electo, & Deo honorando, Magno duci Ioanni Baſilii Wolodimeriæ, Novvogardiæ & totius Ruſſiæ monarchæ, per multos annos. Sub hæc ſacerdotes ante altare canunt: Magno duci multos annos: itidem in dextro ac ſiniſtro choro diaconi canũt, Multos annos: tandem rurſus diaconus alta voce Multos annos magno duci Demetrio, bono fideli Chriſti dilecto, Deo electo & honorando: magno duci Demetrio Ioannis Wolodimeriæ, Novvogardiæ, & totius Ruſſiæ multos annos. Sacerdotes item apud altare, & in vtroque choro intonant, Multos annos Demetrio. Quibus peractis, Metropolitanus, Archiepiſcopus, Epiſcopi, & tota congregatio ordine, magnos duces accedunt, eosq; honorifice cõſalutant: accedunt & filii magni Ducis, inclinando & ſalutando magnum ducem.

INSTITVTIONES MAGNI *Ducis iam inaugurati.*

SImon Metropolitanus inquit: Domine & fili, magne Dux Demetri, diuina voluntate, auus tuus magnus Dux fecit tibi gratiam, benedixit te ducatu magno: & tu Domine & fili, habe timorem Dei in corde tuo: ama iuſtitiam, & iuſtum iudicium: obedias auo tuo magno duci, & curam de omnibus recte fidelibus ex toto corde habeto: & nos te Dominum filium ſuum benedicimus, & Deum oramus pro tua ſalute. Dein Metropolitanus & magni duces ſurgunt, Metropolitanusq; orans benedicit cruce magno duci, eiusque filiis: tandem Liturgia, hoc eſt ſacro peracto, magnus Dux auus ſe in ſuam habitationem confert. Demetrius vero in ducali pileo, & barma, ex æde diuę Virginis, magna Boiaronum caterua, filiisque comitantibus, ad templum Michaelis Archangeli pergit, vbi in veſtibulo ſupra pontem à Georgio magni ducis Ioannis filio, ter dengis aureis aſpergitur (per dengam genus monetæ intellige) templumque ingreſſo, Sacerdotes letaniam orantes, ſecundum conſuetudinem, cruce ei benedicebant, & iuxta ſepulchra ac monumenta eum ſigno crucis ſignabant. Dein templum egrediens, in porta à Georgio turſus dengis aureis aſpergitur. Poſt recta in templum annunciationis Mariæ progreditur, vbi Sacerdotes pariter ei benedicebant, & à Georgio dengis vt antea aſpergebatur. Peractis tandem iis, ad auum & matrem ſe contulit Demetrius. Acta ſunt hæc anno mundi 7006. à nato autem Chriſto 1497. die quarta menſis Februarii.

Interfuerunt autem huic mandato magni ducis, & benedictioni Simonis metropolitani:

Tychon Archiepiſcopus Roſtovvien. & Ioroslavviẽſis: Nyphont Suſdalienſis & Toruski: Waſian Epiſcopus Tvveren. Prothaſius, Reſanenſis & Muromski Afranius Columbnenſis, Ieuſimi, Sarki & Podonski Epiſcopi.

Multi item Abbates & Priores, inter quos potiores Serapian, Prior monaſterii ad ſanctam Trinitate m, diui Sergii & Makirii, Prior monaſterii ſancti Cyrilli:

magnus deniq; conuentus religioſorum & Eccleſiaſticorum aderat. Inter prandendum, muneris quaſi loco oblatum erat cingulum latum auro, argento, gemmis precioſis confectum, quo cingebatur : mox Selgi quoq; Pereaslavvski, hoc eſt, piſciculi ex lacu Pereaslavvienſi, halecibus non diſſimiles, quorum & nomen habent. Ideo autem id genus piſcium putant afferri, quod Pereaslavv nunquam ſeparabatur à Moſcovvia, vel Monarchia.

Barmai eſt veluti torques latæ formæ, ex ſerico villoſo, extrinſecus tamen auro & omnis generis gemmis concinne confectus: quem Wolodimerus præfecto cuidam Caphæ Ianuenſi profligato ademit.

Pileus ipſorum lingua Schapka dictus, quo Wolodimerus Monomach vſus eſt, & quem gemmis ornatum, aureis itē laminis, quaſi quibuſdam ſpirulis ſubinde ſeſe vibrantibus, mire concinnatum reliquit: hactenus dixi de principe, qui maiorem partem Ruſſiæ tenet.

Cæteras Ruſſiæ partes nunc vnus Sigiſmundus Poloniæ Rex, magnusque Dux Lithvvaniæ tenet. Cæterum cum Regum Poloniæ, qui originem ſuam ex Lithvvanis traxerunt, mentio ſit, de genealogia eorum quædam ſubiungenda videntur.

Præfuit magno Ducatui Lithvvaniæ princeps quidam Witenen, quem cum famulus eius Gedemin, vt Polonorum annales referunt, occidiſſet, mox & ducatu & vxore potitus eſt: ex eaque inter plures alios, præcipuos duos ſuſcepit filios, Olgird & Keſtud. Ex Keſtud natus eſt Witoldus, quem alias Witovvdum appellant: & Anna, Ianuſii ducis Mazovviæ coniunx.

Witoldus reliquit vnicam filiam Anaſtaſiam, quæ Baſilio duci Moſcovviæ in matrimonium collocata, Sophiaq; nominata eſt: ex qua natus eſt Baſilius, pater magni illius Ioannis, auus Baſilii Rhutenorum principis, ad quem Orator miſſus fui.

Keſtud porro ab Olgird fratre in carcerem coniectus, miſere periit. Witoldus quoque, vir, quo maiorem Lithvvania non habuit, & ex baptiſmo Alexander dictus, 1430. moritur.

Olgird Gedemini filius, ex vxore Maria, principe Tvverenſi Chriſtiana, inter alios filios Iagelonem ſuſcepit. Is regnandi cupiditate non ſolum regnum Polonię, ſed ipſam Hedvvigim quoque, quæ tum diademate inſignita regno præfuit, Wihelmoq; duci Auſtriæ deſponſata fuit, atq; adeo parentibus primatibusq; vtriuſq; regni conſentientibus, ante nubiles annos Regio more cum eo concubuiſſet, affectabat: miſſiſq; mox in Poloniam Oratoribus ſuis, regnum & Hedvvigim vxorem expetit. Vt autem Polonos in ſuam ſententiam pertraheret, votique compos fieret, inter alia fidem ſe Chriſti vna cum fratribus ſuis, ducatibus item Lithvvaniæ & Samogithiæ ſuſcepturum pollicetur: aliisque id genus promiſſionibus, Polonos in ſuam ſententiam permouit, vt Hedvvigis horum authoritate adducta, atque etiam inuita, reſciſſo priore matrimonii fœdere, illi nuberet: quo facto, Iagelo ipſe continuo Wladislai nomine accepto baptiſatur, in Regem coronatur, nuptiisque peractis Hedvvige vxore anno Domini 1386. potitur: qua tamen non longe poſt primo in partu mortua, Annam comitem Celeiæ duxit vxorem : ex qua ſuſcepit vnicam filiam Hedvvigim, deſponſatam Friderico iuniori Brandenburgenſi. Duxerat & anum quandam: qua pariter mortua, Rhutenam Andreę Ioannis ducis Chiovvienſis filiam Soncam, quæ poſt aſſumpto ritu Romano, Sophia appellata eſt, duxit : ex eaque ſuſcepit Wladislaum & Caſimirum filios.

Wladislaus patri in regno ſucceſſit, inq; Hungariæ Regē, ſubmoto legitimo hærede, Alberti Regis defuncti filio Ladislao poſthumo, coronatus, ad Warnamque lacum poſt à Thurcis oppreſſus eſt.

Caſimirus, qui tum magnum Lithvvaniæ ducatum tenebat, & qui Ladislao poſthumo ſimiliter regnum Bohemiæ, forte fratris exemplo ductus, adimere voluit, fratri in regno Poloniæ ſucceſſit: dein eius Ladislai, Hungariæ & Bohemiæ Regis ſororem Eliſabetham in vxorem duxit: ex qua ſuſcepit filios, Wladislaum

Hungarię & Bohemiæ Regem, Ioannem Albertum, Alexandrum, Sigiſmundum Poloniæ Reges: Fridericum Cardinalem, & Caſimirum, qui in Sanctorum numerum relatus eſt.

Wladislao erat Ludouicus filius, & Anna filia. Ludouicus in regno ſucceſſit: Maria Philippi Regis Caſtellæ, archiducis Auſtriæ, filia in vxorē ducta, à Thurcis in Mohacz anno 1526. oppreſſus eſt.

Anna FERDINANDO, Romanorum, Hungariæ & Bohemię regi, archiduci Auſtriæ nupſit: quatuor filiis, & vndecim filiabus ex ea ſuſceptis, Pragæ tandem in puerperio, anno Domini 1547. moritur.

Ioannes Albertus ſine coniuge obiit.

Alexander Helenam, Ioannis magniducis Moſcovviæ filiā, duxit vxorem: ſine liberis tamen deceſſit.

Sigiſmundus ex priore vxore Barbara, Stephani comitis Zepuſienſis filia, ſuſcepit Hedvvigin, Ioachimi Brandenburgenſis Electoris coniugem. Ex poſteriore Bona, filia Ioannis Sfortiæ ducis Mediolani & Barii, ſuſcepit Sigiſmundum ſecundum Poloniæ Regem, magnum Lithvvaniæ ducem: qui Elizabetham FERDINANDI Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regis, &c. filiam anno 1543. ſexta die Maii vxorem duxit: quæ tamen immatura morte, & ſine prole, anno 1545. die Iunii decimaquinta deceſſit.

Duxit deinde Barbaram, ex domo Radauilorum: quæ ante Gaſtoldo Lithvvano nupta fuerat, inuitis parentibus: & ſubditis hoc matrimonium tam indigne ferentibus, vt rebellio eorum iam cœpta, in pernicioſam ſeditionem abiiſſet, ſi FERDINANDVS Rex iniurias filiæ illatas vlciſci, quam earum memoriam deponere maluiſſet. Hac vero mortua, idem Sigiſmundus ad redintegrandam cum Ferdinando coniunctionem & affinitatem conuerſus, coniugio ſibi copulauit Catharinam, germanam ſororem Eliſabethæ, quam Franciſcus dux Mantuæ viduam reliquerat. Nuptiæ celebratæ ſunt Cracouiæ, 31. Iulii, anno 1553. Vtranque ſororem ego, tanquam Magiſter ſeu Præfectus Curiæ, ad ſponſum deduxi.

Semouites Mazovviæ dux, ex Alexandra Iagelonis ſorore ſuſcepit multos filios, filiaſq; 3. Filii ſine liberis deceſſerunt. Ex filiabus Czimburgis nupſit Arneſto Auſtriæ Archiduci, ex eoq; genuit Fridericum Romanorum Imperatorem, patrem Maximiliani Imperatoris. Maximilianus genuit Philippum, Hiſpaniarum Regem: Philippus CAROLVM V. & FERDINANDVM, Romanorum Imperatores.

Ovvka Woleslao, Theſinenſi duci, in matrimonium collocata eſt. Amulia, Woguslao, *Stolpenſium duci*, qui nunc Pomeraniæ Dux appellatur, nupſit.

Anna vero, Michaeli duci Lithvvaniæ: Catharina innupta obiit.

Porro Olgrid atq; Iagelonis fratres, nepotesq;, item filiarum eiuſdem liberos, Keſtudis deniq; Caſimiri, aliorumq; Regum poſteros, ſi quis ordine recenſere vellet, in immenſum tam numeroſa proles excreſceret: quæ tamen vt ſubito aucta eſt, ita nunc in vno Regis Poloniæ iam mortui filio, Sigiſmundo ſecundo Poloniæ Rege, maſculinus ſexus reſidet.

Quoniam autem in mentionem poſteritatis Gedemini, & Regū ex ea ſtirpe incidimus, haud abs re viſum eſt, ſi quæ regnantibus Wladislao Hungariæ & Boemiæ, ac eius fratre Sigiſmundo Poloniæ regibus (Caſimiri filiis) euenerunt, ſubiiceremus.

Poſteaquam Wladislaus regno Hungariæ, concedente, & ius ſucceſſionis ſibi reſeruante Maximiliano Romanorum Imp: potitus eſſet, & vnicam tantum filiam iam conſeneſcens haberet: Maximilianus, quo ius ſucceſſionis aliqua arctiore coniunctione confirmaretur, cum Wladislao de matrimonio inter alterum nepotum ſuorum ex filio ſuo Philippo Hiſpaniarum Rege, & Anna Wladislai filia contrahendo, tractare cœpit. *Nam Annæ nuptias perdite ambiebat Ioannes Zapolitanus, filius Stephani Scepuſienſis comitis* : cuius ſumma fuerat apud Matthiam Regem, atq; adeo apud ipſum Wladislaum authoritas. Vehementer adnitente matre vidua, quæ primarios quoſque viros in Comitatibus & prouinciis Hungariæ,

muneribus atque ſtipendiis annuis (quæ ſua lingua *Iargalaſſ* vocant) ineſcatos,& ad quæuis obſequia obnoxios tenebat: nihil dubitans,quin horum ſtudiis & ſuffragationibus,& matrimonium iſtud filio conficeret,& per hoc eidem regnũ pararet: quibus mulieris machinationibus ingens deinde mometum addidere nuptiæ,quæ inter eius *filiam, Ioannis ſororem, & Sigiſmundum Poloniæ Regem factæ ſunt.* His rebus animaduerſis,Maximilianus hoc magis ſibi,quod de matrimonio inter nepotem ſuum & Annam inſtituerat, vrgendum eſſe ratus, cum exploratum haberet, Wladislaum idem cupere, ſed factione & ſtudiis eorum qui Ioanni Zapolitano deuincti erant,impediri:aleam ſibi iaciendam, & Hungariam armis tentãdam eſſe putauit: quo in bello ego primum militiæ tyrocinium feci.Sed cum hoc in armorum ſtrepitu Ludouicum Wladislao naſci contigiſſet, interpoſitis primũ induciis,ad ſolidiorem pacem deuentum eſt:quæ deinde huc exiit vt Wladislaus cum filio iam coronato,& filia,ac huius frater Sigiſmundus Poloniæ Rex Viennã ad Maximilianum venirent: vbi factis cum Anna ſponſalibus,& extinctis omnib. ſimultatibus,& ſuſpicionibus, quibus ob ambitionem Ioannis Zapolitani indulgebatur,Principes iſti perpetuo fœdere ſunt coniuncti.Sic aũt Sigiſmund. Rex tũ Maximiliano Imper.ſatisfecit,ſeq; approbauit,vtidem aliquando me audiente diceret: Se cum hoc Rege,quacunq; intendat,& ad ſuperos & ad inferos eſſe iturũ. De Ludouico vulgo dictum eſt, *quod immaturo partu editus, immatura ætate vxori iunctus & barbatus fuerit:ac regno quoque immaturus, immaturam mortem obierit.* His vero addi poteſt, quod mors eius regno Hungariæ, & omnibus vicinis, non minus immatura quam acerba fuerit. Etſi vero ſalutaribus conſiliis deſtituebatur Ludouicus, tamen optima cum in patriam & ſubditos ſuos mente & affectione fuiſſe, & quibus ea ſeruarentur rationibus quæfiſſe,conſtat. Nam vbi cognouiſſet, Solimanum poſt Belgradum captum,nouam & formidabilem expeditionem aduerſus ſe moliri, miſerat adoleſcens Curiæ ſuæ magiſtrum Polonum cognomento Trepca, ad patruum ſuum Regem Sigiſmundum: ſummis precibus oratum atque obteſtatum, vt ne ad regni ſui confinia accedere, ac ſecum capiendorum conſiliorum cauſa conuenire grauaretur. Sed cum hoc præciſe recuſatum eſſet à Sigiſmundo, Trepca cum lachrymis dixiſſe fertur: Nepotem tuum Rex nunquam deinde videbis, nec vllam ab eo legationem audies. Idque ſic euenit. Nam Rege Sigiſmundo ab Hungariæ finibus religionis prætextu longius ad Gedanum in Pruſſiam abeunte, nepos eius vna cum eodem Trepca,illa funeſtiſſima clade,quam à loco Mohacienſem vocant,eſt abſorptus.Sed nunc ad Moſcos redeo.

Baſilio Ioannis de vxore ducenda deliberanti,conſultantique,viſum tandem fuit,vt potius ſubditi alicuius filiam,quam externam duceret:tum vt maximis parceret ſumptibus,ſimul ne vxorem peregrinis moribus diuerſaq; religione imbutam haberet. Huius autem conſilii Georgius cognomento Paruus,principis & theſaurarius & conſiliarius ſummus, author fuit. Putabat enim,principem,filiam ſuam vxorem ducturum.Sed tandem publico de cõſilio,Boiaronum filiæ numero mille & quingentæ,cum in vnum locum conductæ eſſent,vt ex illis quam vellet eligeret: delectu Princeps habito,Salomeam,Ioannis Sapur Boiaronis filiam, contra Georgii opinionem in vxorem elegerat. Ex ea porro cum ad vnum & viginti annos liberos non ſuſcepiſſet, ſterilitate vxoris offẽſus eam eo anno quo nos Moſcouiam veneramus, nimirum 1526. in monaſterium quoddam in Suſdali principatu intruſit:huic Metropolitanus in monaſterio lachrymanti,eiulantique, capillis primum abſciſſis, cum cucullam porrexiſſet, eam ſibi iniici hæc adeo non patiebatur,vt apprehenſam, in terramq; proiectam cucullam pedibus calcauerit:qua rei indignitate, Ioannes Schygona,vnus,ex primariis conſiliariis,commotus,eam non ſolum acriter obiurgauit,ſed flagello cæcidit,ſuperaddens: Tune voluntati Domini reſiſtere audes?illiusq; iuſſa capeſſere moraris? Hunc Salomea cum interrogaret, qua ſe authoritate cæderet?mandato Domini,cum reſpondiſſet:animo illa tum facto coram omnibus,quod cucullã inuita atq; coacta induat, proteſtatur,tantæq; iniuriæ ſibi illatæ Deum vltorẽ inuocat.Salomea itaq; in monaſterium

naſterium conięcta, cum Princeps Helenam filiam Knes Baſilii Lintzkii Cæci, iamque vita defuncti,fratris,inquam,Ducis Michaelis Lintzkii,qui tum captiuus detinebatur, vxorem duxiſſet: continuo fama exoritur, Salomeam grauidam, propeq; partum eſſe.Rumorem confirmabant duę matronæ,primorum conſiliariorum,Georgii parui theſaurarii,& Iacobi Mazur cubicularii,vxores: aiebantq; ſeſe ex ore ipſius Salomeæ audiuiſſe, vt quæ grauidam ſe, & prope partum eſſe fateretur.Qua re audita,grauiter commotus Princeps,vtramq; à ſe repulit: alteram, Georgii vxorem, etiam verberibus affecit,quod tempeſtiuius de hac re ad ſe non retuliſſet.Mox vt rem compertam haberet,Theoderĩcum Rack conſiliarium, & Potat ſecretarium quendam,ad monaſterium in quo detinebatur, mittit,illisque, vt veritatem rei diligenter inquirerẽt,demandat. Quidam nobis tum Moſcowiæ exiſtentibus, ſancte affirmabant, Salomeam filium Georgium nomine peperiſſe: nemini tamen infantem oſtendere voluiſſe. Quin cognoſcendæ veritatis gratia, quibusdam ad ſe miſſis, dicitur reſpondiſſe, indignos illos eſſe, quorum oculi infantem viderent:dum in Maieſtatem ſuam veniret,matris iniuriam vlturum:quidam vero eam peperiſſe,conſtanter negabant.Ambigua itaq; de ea re eſt fama.

Baſilii porro Linczkii ex Lithwania profugi filiam, cur vxorem duxerit Princeps, duas cauſas, præterquam quod ſe ex ea liberos ſuſcepturum ſperabat, fuiſſe accepi: tum quod ſocrus genus ſuum duxiſſet ex familia Petrovvitz, quæ magni quondam nominis in Hungaria erat, Græcorumq; fidem ſequebatur: tum quod Michaelem Linczkii,ſingulari dexteritate ac rara quadam fortitudine virum,patruum liberi habituri eſſent. Habebat etenim Princeps duos germanos fratres ſuperſtites, Georgium & Andream: atque ideo ſi forte liberos ex aliqua alia vxore ſuſciperet,eos fratribus viuentibus,parum tutos fore in regni adminiſtratione putabat.Michaele autem in gratiam recepto,libertateq; donato,filios ex Helena ſuſceptos, authoritate patrui in maiore quiete futuros non dubitabat, de cuius liberatione nobis præſentibus tractabatur: quem etiam vinculis ſolutum, liberisque cuſtodiis honeſte mandatum, vidimus tandem libertate donatum, interq; cæteros Kneſos teſtamento à Principe nominatum, tutorem deniq; nepotum ſuorum Ioannis & Georgii inſtitutum fuiſſe. Sed poſtea Principe mortuo, cum viduam regium thorum continuo cum quodam Boiarone cognomento Ovvczina contaminantem, inq; mariti fratres vinculis conſtrictos ſæuientem, crudeliusq; imperantem videret, eam, vt honeſtius & ſanctius viueret, aliquoties ſola pietate ac honeſtate adductus admonuerat: ſed huius illa admonitionem adeo moleſte impatienterque tulit, vt mox qua ratione è medio tolleretur, conſilium quæreret: cauſaq; reperta, Michaelem aiunt continuo proditionis crimine fuiſſe inſimulatum,atque in carceres rurſus coniectum, miſere tandem periiſſe: viduam quoq; non ita diu poſt veneno ſublatam, Ovvczina vero adulterum in partes diſſectum fuiſſe. Matre itaque è medio ſublata,maior natu filius Ioannes,1528. anno natus, in regno ſucceſſit.

RELIGIO.

RVſſia vt cœpit, ita in hunc vſque diem in fide Chriſti ritu Græco perſeuerat. Habuit Metropolitanum,quondam reſidentem in Chiovvia, dein in Wolodimeria,nunc vero in Moſcovvia. Poſt,cum Metropolitæ ſeptimo quoque anno Ruſſiam Lithvvanorum imperio ſubiectam inuiſerẽt, exactiſq; nummis inde redirent,hoc Witoldus,ne videlicet prouinciæ ſuæ argento exhaurirẽtur, ferre noluit.Conuocatis itaq; Epiſcopis proprium Metropolitanum conſtituit, qui nunc Wilnæ,metropoli Lithvvaniæ,ſuam ſedem habet: quæ etſi Romanũ ritũ ſequatur,plura tamen templa Rhutenici,quam Romani ritus in ea cernuntur. Cæterũ Metropolitæ Rhuteni autoritatẽ ſuam à patriarcha Conſtantinopolitano habent.

Rhuteni in Annalibus ſuis aperte gloriantur,ante Wolodimerum & Olham, terram Ruſſię eſſe baptizatam & benedictam ab Andrea Chriſti Apoſtolo, quem ex Græcia ad oſtia Boryſthenis veniſſe ipſi affirmãt: & aduerſo flumine ad mõtes, vbi nunc Chiovvia eſt,nauigaſſe, atq; ibi omnẽ terram benedixiſſe & baptizaſſe:

crucem ſuam illic collocaſſe, prædixiſſeque magnam ibi Dei gratiam, multasque Eccleſias Chriſtianorum futuras. Poſt inde vſque ad fontes Boryſthenis peruenisse in Wolok lacum magnum, & per fluuium Lowat deſcendiſſe in Ilmer lacum: vnde per fluuium Wolchovv, qui ex eodem lacu fluit, Novvogardiam: inde fluuio eodem in Ladoga lacum, & Heua flu. atque in mare vſque quod ipſi Waretzkoiæ appellant, nos Germanicum, inter Winlandiam & Livvoniam, Romam nauigando peruenisse. Poſtremo in Peloponneſo propter Chriſtum, ab Ago Antipatro crucifixum fuiſſe. Hęc Annales ipſorum.

Eligebantur quondam Metropolitæ, item Archiepiſcopi, conuocatis omnibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus & Prioribus monaſteriorum. Inquirebatur vir ſanctioris vitæ per monaſteria & heremos, eligebaturque. Hunc vero Principem aiunt ad ſe certos conuocare ſolere, atque ex eorum numero vnum ſuo iudicio deligere. Erat eo tempore, cum Cæſaris Maximiliani Oratorem Moſcovviæ agerem, Bartholomæus Metropolita, vir ſanctæ vitæ: cumque Princeps violaſſet iuramentum, per ſe & ipſum Metropolitam Duci Semeſiæ præſtitum, & alia quædam deſignaſſet, quæ videbantur contra authoritatem illius eſſe, acceſſit Principem, & inquit: Dum omnem authoritatem tibi vſurpas, ideo officio meo præeſſe non poſſum. Porrectoque ſibi baculo ſuo, quem in modum crucis ferebat, officium reſignat. Princeps baculum cum officio ſine mora ſuſcipit, atq; pauperem catenis vinctum, continuo Bielogeſero mittit. Aiunt hunc ibi aliquandiu in vinculis fuiſſe: liberatum tamen poſt, priuatumque in monaſterio reliquum vitæ exegiſſe. Huic Metropolita Daniel quidam xxx. fere annos natus, homo corpore robuſto atque obæſo, facie rubenti, ſucceſſit: qui ne ventri magis quam ieiuniis, vigiliis, ac orationibus deditus videretur, quoties actum publicum eſſet celebraturus, ſulphuris fumo tum faciem, vt impalleſceret, inficere, atque ita pallore imbutus, in publicum prodire ſolebat.

Sunt & alii duo Archiepiſcopi in dominio Moſci, in Novvogardia, ſcilicet Magrici & Roſtoff: item Epiſcopi Tvverenſis, Reſanenſis, Smolenſis, Permiæ, Suſdali, Columnæ, Czernigovviæ, Sari. Hi omnes Metropolitæ Moſcovvitico ſubiecti ſunt. Habent autem ſuos prouentus certos ex prædiis, & aliis extraordinariis, vt vocant, accidentalibus: caſtra autem, ciuitates, aut vllam adminiſtrationem ſecularem (vt vocant) non habent: carnibus perpetuo abſtinẽt. Abbates duos tantum in Moſcovvia eſſe reperi: Priores vero monaſteriorum plurimos, qui omnes arbitrio ipſius Principis, cui nemo reſiſtere audet, eliguntur.

Priores quomodo eligantur, ex cuiusdam Varlami, Prioris Huttenienſis monaſterii, anno 7034. inſtituti, literis, ex quibus capita rerum duntaxat excerpſi, apparet. Principio fratres alicuius monaſterii, Magno Duci ſupplicant, vt idoneum Priorem eligat, qui eos diuinis præceptis inſtituat. Electus autem, priusquam confirmetur à Principe, cogitur ſe iuramento atque inſcriptione obſtringere, quod velit in eo monaſterio iuxta ſanctorum patrum conſtitutionem pie & ſancte viuere: omnes Officiales iuxta maiorum conſuetudinem, conſentientibus etiam ſenioribus fratribus, aſſumere: ſingulis officiis fideles præficere, atq; commodum monaſterii diligenter procurare: de negotiis & rerum cauſis, cum tribus aut quatuor ſenioribus deliberare, factaque deliberatione, negotium ad totum Collegium fratrum referre, atque eorum communi ſententia de rebus decernere, conſtituereque: non lautius priuatim viuere, ſed in eadem menſa perpetuo eſſe, & communi cibo cum fratribus vti: omnes cenſus & reditus annuos diligenter colligere, ac in theſaurum monaſterii fideliter reponere. Hæc ſub magna pœna, quam ſibi infligere Princeps poteſt, item priuatione officii, ſeruaturum ſe promittit. Obſtringunt ſe iuramento quoque ipſi ſeniores fratres, prædicta omnia ſeſe ſeruaturos, ac Priori inſtituto fideliter & ſedulo obtemperaturos.

Sacerdotes ſeculares vt plurimum conſecrantur hi, qui diu apud Eccleſias tanquam diaconi ſeruierunt. In diaconum autem nemo conſecratur, niſi coniugatus. Vnde plerunque & nuptias celebrare, & in gradum diaconatus ſimul ordinari ſolent. Si vero ſponſa alicuius diaconi male audit, tum in diaconum, niſi integræ fa-

græ famæ vxorem duxerit, non conſecratur. Mortua coniuge, ſacerdos à ſacris obeundis prorſus ſuſpenditur: ſi caſte tamen viuit, officiis ac aliis rebus diuinis, cum cæteris Eccleſiæ miniſtris, choro tanquam miniſter intereſſe poteſt. Erat quidem antea conſuetudo, vt vidui caſte viuentes, ſine reprehenſione ſacra peragerent. Sed nunc mos inualuit, vt nullus viduorum ad ſacra facienda permittatur, niſi monaſterium aliquod ingrediatur, iuxtaq; regulam viuat.

Quicunque ſacerdos viduus, ad ſecundas nuptias, quod cuique liberum eſt, tranſierit, is nihil habet cum clero commune: item nullus ſacerdotum aut ſacra obire, aut baptizare, aut alio quouis fungi munere audet, niſi diacono præſente.

Sacerdotes in Eccleſiis primum tenent locum. Et quicunque illorum contra religionem aut officium ſacerdotale quauis ratione fecerit, iudicio ſpirituali ſubiicitur. Si vero furti aut ebrietatis accuſatur, aut in aliud id genus vitii inciderit, à ſeculari magiſtratu, vt vocant, punitur. Vidimus Moſcovviæ ebrios ſacerdotes publice verberari: qui aliud nihil querebantur, quam ſeſe à ſeruis, & non à Boiarone cæſos eſſe.

Paucis retroactis annis, quidam Principis locum tenens, ſacerdotem in furto deprehenſum, laqueo ſuffocari fecit: quam rem Metropolita grauiter ferens, ad Principem defert. Accerſitus locum tenens, Principi reſpondit: Iuxta antiquum patriæ morẽ, furem, non ſacerdotẽ ſe ſuſpendiſſe: atq; ita ille impune dimiſſus fuit.

Si ſacerdos queritur coram laico iudice, ſe à quopiam laico eſſe cæſum, (offenſiones etenim omnes, ac iniuriarum genera, ad ſeculare iudicium ſpectant) tum iudex, ſi forte cognouerit hunc ab illo laceſſitum, aut quauis iniuria prius affectum fuiſſe, ſacerdotem punit.

Sacerdotes plerunque ex contributione curialium ſuſtinentur, aſſignanturque illis domunculæ cum agris & pratis, vnde victum ſuis aut famulorum manibus, inſtar vicinorum quæritant. Pertenues habent oblationes: aliquando Eccleſiæ pecunia datur ad vſuram, de centum decem, eamque ſacerdoti porrigunt, ne ſuis illum alere ſumptibus cogantur. Sunt etiam quidam, qui liberalitate Principum viuunt. Certe non multæ parochiæ reperiuntur, prædiis ac poſſeſſionibus dotatæ: exceptis epiſcopatibus, & quibusdam monaſteriis. Nulla parochia, ſeu ſacerdotium confertur cuipiam, niſi ſacerdoti. In ſingulis autem templis vnicum tantum altare, & in dies ſingulos vnicum quoque ſacrum faciendum putant. Rariſſime templum reperitur ſine ſacerdote, qui ter in hebdomada tantum ſacra peragere obſtringitur.

Veſtitum prope laicorum habent, extra piretum paruum & rotundum, quo raſuram tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres ſuperimponentes: aut pileo oblongo ex caſtorum pilis, colore griſeo vtuntur. Omnes, baculos quibus innituntur, deferunt, Poſſoch dictos.

Monaſteriis præſunt, vt diximus, Abbates & Priores: quorum hos Igumenos, illos vero Archimandritas vocant. Habent ſeueriſſimas leges ac regulas: quæ tamen ſenſim labefactæ, iacent. Nullo ſolatii genere vti audent. Cithara, aut aliud muſices inſtrumentum, ſi apud aliquem repertum fuerit, grauiſſime punitur. Carne perpetuo abſtinent. Omnes, non ſolum Principis mandato, ſed & ſingulis Boiaronibus à Principe miſſis parent. Interfui, cum prouiſor meus à Priore quodam rem certam peteret: quam cum continuo non dediſſet, verbera minabatur: quo audito, eueſtigio rem petitam attulit. Sunt plures, qui ex monaſteriis in heremum ſe conferunt, ibiq; tuguriola faciunt, quæ aut ſoli, aut cum ſociis incolunt: victum ex terra & arboribus quęrunt, nimirum radices, & alios arborum fructus. Hi autem Stolpniki appellantur. Stolp etenim columna dicitur. Domunculas autem anguſtas, & in altum erectas, columnis ſuſtinent.

Metropolita, Epiſcopi, & Archiepiſcopi, quamuis carnibus perpetuo abſtinent: tamen cum inuitant hoſpites laicos, aut ſacerdotes, eo tempore quo carnibus veſcuntur, habent hanc prærogatiuam, vt carnes illis in ſuo conuiuio apponant, quod Abbatibus & Prioribus prohibitum eſt.

Mitras Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Abbates nigras & rotundas ferunt: ſolus autem Epiſcopus Novvogardienſis albam bicornem, more noſtro fert.

Veſtes quotidianę Epiſcoporum ſunt, ſicut aliorum Monachorum: niſi quod aliquando ſericeas ferunt, & præſertim pallium nigrum, quod habet à pectore in vtramq; partem tres fimbrias albas, inflexas inſtar riuuli fluentis: in ſignificationem, quod ex corde & ore illorum fluunt riuuli doctrinæ fidei, & bonorum exemplorum. Hi ferunt baculum, quo innituntur, quem gentiliter Poſſoch appellant, in modum crucis. Epiſcopus Novvogardienſis album fert pallium. Cęterum Epiſcopi duntaxat circa res diuinas, ac ipſam religionem pie procurãdam ac promouendam ſunt occupati: rem autem familiarem, & alia publica negotia, officialibus adminiſtranda committunt.

Habent in Catalogo certos Romanos Pontifices, quos inter ſanctos venerantur: alios vero, qui poſt illud ſchiſma fuerunt, execrantur, tanquam eos, qui ab Apoſtolorum ſanctorumq; patrum, & ſeptem Conciliorum ordinationibus defecerint, & tanquam hæreticos & ſchiſmaticos appellant: eosdemq; maiori odio proſequuntur, quam ipſos Mahumetanos. Dicunt enim, ſeptimo generali Concilio concluſum eſſe, vt ea, quæ in pręcedentibus conſtituta ac determinata erant, in poſterum quoq; firma, rata, & perpetua eſſent: nec vnquam poſthac cuiquam licere aliud Concilium aut indicere, aut accedere, ſub pœna anathematis: & hoc ſeueriſſime ſeruant. Erat quidam Metropolitanus Ruſſiæ, qui ad inſtantiam Eugenii Papæ Synodum acceſſerat, vbi & Eccleſiæ erant vnitæ: reuerſus in patriam capitur, omnibus bonis ſpoliatur, atque in carceres coniicitur: ex quibus tandem euaſit.

Inter nos & illos fidei diuerſitatem eſſe, licet ex literarum exemplo cognoſcere, quas Iohannes Metropolita Ruſſiæ ad Archiepiſcopum, vt ipſi dicunt, Romanum, dederat, vt ſequitur:

Dilexi decorem tuum domine ac pater beatiſs. Apoſtolica ſede ac vocatione digniſs. qui ex remotis reſpicis ad humilitatem & paupertatem noſtram, & alis dilectionis foues nos, & ſalutas nos ſicuti tuos ex charitate, & interrogas ſpecialiter de noſtra fide vera & orthodoxa: de qua etiam audiens, vt nobis beatitudinis tuæ Epiſcopus retulit, admiratus es. Et quia tantus es, & talis Sacerdos, propterea ego pauper ſaluto te, honorando caput tuum, & deoſculando manus tuas & brachia. Sis lætus, & à ſuprema Dei manu protectus: & det Dominus omnipotens tibi, tuis ſpiritualibus & nobis, ordinem bonum. Neſcio vnde exortæ ſunt hæreſes, de vera ſalutis & redemptionis via: & mirari ſatis non poſſum, quis Diabolorum tam malus ac inuidus, tam veritati inimicus, ac mutuæ beneuolentiæ aduerſarius fuerit, qui fraternam noſtram charitatem à tota Chriſtiana congregatione alienauit,, dicens, nos non eſſe Chriſtianos. Nos profecto, Chriſtianos vos ex Dei benedictione ab initio cognouimus, licet in omnibus fidem Chriſtianam non ſeruetis, & in multis diuerſi ſitis: id quod ex ſeptem magnis Synodis oſtendam, in quibus fides orthodoxa & Chriſtiana inſtituta eſt, ac prorſus confirmata, in quibus etiam tanquam ſeptem columnis ſapientia Dei domum ſibi ędificauit. In his præterea ſeptem Synodis, omnes Papæ digni ſunt habiti cathedra S. Petri, quia nobiscum ſentiebant. In prima autem Synodo erat Sylueſter Papa, in ſecunda Damaſus, in tertia Cœleſtinus, in quarta beatiſſimus Papa Leo, in quinta Vigilius, in ſexta Oaphanius, vir honorandus, & in ſacris Scripturis doctus: in ſeptima S. Papa Adrianus, qui miſit primus Petrum Epiſcopum & Abbatem monaſterii ſanctæ Sabæ: vnde poſtea exortæ ſunt diſſenſiones inter nos & vos, quæ pullularunt pręcipue in antiqua Rana. Sunt profecto mala multa, quæ à vobis contra leges diuinas ac ſtatuta committuntur: de quibus pauca ad charitatem tuam ſcribemus. Primum de ieiunio ſabbathi, contra legem obſeruato: ſecundo de ieiunio magno, in quo ſeptimanam abſcinditis, & carnes comeditis, ac propter carnium voracitatem homines ad vos allicitis. Item, qui ſacerdotes ſecundum legem ducunt vxores, illos vos reiicitis. Item, qui à presbyteris in baptiſmate inuncti ſunt, illos vos jam denuo inungitis, dicentes, illa ſimplicibus ſacerdotibus facere non licere, ſed

ſed ſolis Epiſcopis. Item de azymis malis, quæ manifeſte Iudaicum ſeruitium ſeu cultum indicant. Et quod eſt caput omnium malorum, vt quæ confirmata ſunt per S. Synodos, ea vos cœpiſtis permutare & peruertere, dicentes de Spiritu ſancto, quod non tantum à patre, ſed & à filio procedat: & multa alia maiora, de quibus tua beatitudo ad Patriarcham Conſtantinopolitanum, fratrem ſuum Spiritualem, referre, & omnẽ diligentiam adhibere deberet, vt aliquando tollerentur iſti errores, & vt vnanimes eſſemus in concordia ſpirituali: ſicut dicit ſanctus Paulus, informans nos: Oro vos fratres propter nomen Domini IESV CHRISTI, vt idem ſentiatis, & dicatis, & non ſit inter vos diſcordia, & ſitis in eodem intellectu fortificati, & in eadem cogitatione. De iſtis ſex exceſſibus, quantum potuimus, ad vos ſcripſimus: deinceps & de aliis ſcribemus charitati tuæ. Si enim ita res ſe habet, ſicuti audiuimus, agnoſces ipſe nobiscum, transgredi per vos Canones ſanctorum Apoſtolorum, & inſtituta magnarum ſeptem Synodorum, in quibus erant omnes veſtri primi Patriarchæ, & concorditer dicebant, quod verbum veſtrum eſſet vanum. Et quod manifeſte erretis, nunc palam redarguam. In primis de ieiunio ſabbathi, videtis quæ de iſto ſancti Apoſtoli docuerunt, quorum doctrinam habetis: & maxime beatus Papa Clemens, primus poſt ſanctum Petrum Apoſtolum, ita ſcribit ex ſtatutis Apoſtolorum, vt eſt in Canone LXIIII. de ſabbatho dicens: Si Eccleſiaſticus inuentus fuerit, qui die Dominico vel ſabbatho ieiunaret, præter ſabbathum magnum, degradetur: ſi autem ſecularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Eccleſia ſeiungatur. Secundum erat de ieiunio, quod vos corrumpitis. Eſt Iacobitarum & Armeniorum hęreſis, qui lacte & ouis in ſancto ieiunio magno vtuntur. Quis enim verus Chriſtianus audet ita facere & cogitare? Legite Canones ſextæ magnæ Synodi, in qua Oaphanius Papa veſter ea prohibet. Nos profecto, cum reſciueramus, in Armenia, & aliis quibusdam locis, ouis & caſeo in magno ieiunio veſci, noſtris illico mandauimus, vt ab eiusmodi cibo atque omni imolo dæmoniorum abſtinerent: à quibus ſi quis non abſtineret, ab Eccleſia ſepararetur: ſi ſacerdos, à ſacris ſuſpenderetur. Tertius præterea maximus eſt error & peccatum, de coniugio ſacerdotum, quod ab illis, qui vxores habent, ſumere corpus Domini renuitis: cum ſancta Synodus, quæ fuit in Gangra, ſcribat in quarto Canone: Qui ſpernit ſacerdotem ſecũdum legem vxorem habentem, & dicit, quod non liceat ex manibus eius accipere ſacramentum, ſit anathema. Item Synodus dicit: Omnis diaconus vel ſacerdos dimittens propriam vxorem, priuetur ſacerdotio. Quartum peccatum erat inunctio ſeu confirmatio. Nonne vbiq; dicitur in Synodis: Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum? Si ergo eſt vnum baptiſma, erit & vnum chriſma, & virtus eadem tam Epiſcopi, quam ſacerdotis. Quintus eſt error de azymis: qui quidem error eſt principium & radix totius hæreſis, ſicuti demonſtrabo: & quanquam neceſſe eſſet huc multas adducere ſcripturas, tamen id alias faciam, & in præſentiarum hoc tantum dicam: Quia azymi à Iudæis fiunt in memoriam liberationis eorum, & fugæ ex Ægypto: nos autem ſemel Chriſtiani ſumus, nunquam in labore Ægyptiorum fuimus, & huiusmodi Iudæorum de ſabbatho, azymis, & circumciſione obſeruationes, nobis obmittendas eſſe mandatum eſt. Et ſi aliquis ſequatur vnum ex illis, ſicuti dicit ſanctus Paulus, tenetur totam legem implere, eodem Apoſtolo dicente: Fratres, ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quia Dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit, ſanctificauit, fregit, & dedit ſanctis diſcipulis, dicens: Accipite, & manducate, &c. Conſidera quid dico: non dixit, Dominus accipiens azyma, ſed panem. Quod illo tempore nec azymi erant, nec Paſcha fiebat, nec Dominus tunc comedebat Paſcha Iudæorum, vt daret azyma Apoſtolis, probabile eſt per hoc, quod Iudæorum Paſcha ſtando fit & comeditur: quod in Chriſti cœna non fiebat, vt Scriptura dicit, Recumbentibus eis cum duodecim. Item, Et diſcipulus recubuit ſuper pectus ipſius in cœna. Nam quod ipſe dixit, Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiscum: Iudæorum Paſcha non intelligit, quod ante ſemper comedebat cum ipſis. Neque cum dicit, Hoc facite in meam commemorationem, neceſſitatem faciendi,

tanquam Iudæorum Paſcha eſſet,imponit: neque azyma illis,ſed panem dat,cum dicit, Ecce panis, quem ego do vobis. Similiter ad Iudam: Cui ego dabo panem intingens in ſal,ipſe eſt traditurus me. Si autem dicitis iſtam rationem, quod nos celebramus in azymis,quia nulla eſt terreſtreitas vel commixtio in diuinis: cur diuinitatis obliti eſtis,& ſequimini ritum Iudęorum, ambulantes in hæreſi ipſius Iuliani,Machumeti,& Apollinaris Laodicenſis, & Pauli Syrii Samoſatenſis, & Eutychii,& Diaſterii,aliorumq; qui erant in ſexta Synodo deprauatiſſimi hæretici, diabolicoq; ſpiritu repleti? Sextus denique error eſt,de Spiritu ſancto. Quomodo enim dicitis,Credo in Deum patrem & filium,& Spiritum ſanctum, qui à patre & filio procedit? Mirabile eſt profecto, & horrendum dictu: quod audetis fidem peruertere: cum ab initio per vniuerſum orbem, in omnibus Chriſtianorum Eccleſiis conſtanter canatur: Credo in Spiritum ſanctum, & Dominum viuificantem,& à patre procedentem, qui cum patre & filio ſimul adoratur & glorificatur. Quare igitur vos non dicitis, ſicuti alii Chriſtiani omnes: ſed additiones ponitis, & nouam adducitis doctrinam? cum tamen Apoſtolus dicat: Si quis annunciauerit vobis,præter ea,quæ vobis diximus,anathema ſit. Vtinam vos non incurratis iſtam maledictionem. Difficile eſt enim,& horrendum,Dei ſcripturam,compoſitam per ſanctos, permutare & peruertere. Neſcitis quam maximus ſit error. Nam duas virtutes,duas voluntates, & duo principia de ſancto Spiritu adducitis, adimentes & parui facientes eius honorem, & hæreſi Machidoniæ conformes eſtis: quod abſit. Oro,& me inclino ad ſanctos pedes tuos, vt ab huiusmodi erroribus,qui inter vos ſunt,ceſſes, & maxime ab azymis abſtineas. Volui etiam aliquid ſcribere de ſuffocatis & immundis animalibus,& de monachis edentibus carnes: ſed de his poſtea (ſi Deus voluerit) ſcribam. Parce autem,propter maximam charitatem,quod de his rebus ad te ſcripſi. An autem ſunt facienda illa,quæ fiunt,interroga ſcripturas,& inuenies. Rogo te Domine, vt ſcribas ad Dominũ noſtrum patriarcham Conſtantinopolitanum,& ad ſanctos Metropolitas, qui verbum vitæ in ſe habent,& ſicut luminaria in mundo lucent. Fieri enim poteſt,vt Deus per illos ſuper huiusmodi erroribus inquirat,emendet & conſtituat. Deinde ſi tibi videbitur,mihi minimo inter alios omnes,reſcribas. Saluto te ego Metropolita Ruſſiæ,& alios omnes tibi ſubiectos clericos & laicos. Salutant etiam te mecum S. Epiſcopi,Monachi,& Reges,magni homines. Charitas Spiritus ſancti ſit tecum,& cum omnibus tuis, Amen.

SEQVVNTVR CANONES CVIVSdam Ioannis Metropolitæ,qui dicitur Propheta,quos raptim, vt potui adſequi, adiungere volui.

PVeri in neceſſitate absque ſacerdote baptiſentur. Animalia, volucres ab auibus vel feris laceræ,non comedantur: qui vero comederint, aut in azymis celebrauerint,vel in ſeptuageſima carne vſi fuerint,vel animantium ſanguinem vorauerint, corrigantur.

Aues,animalia ſuffocata,non comedantur.

Rhuteni cum Romanis in neceſſitate comedant, celebrent autem minime.

Rhuteni omnes Romanos non recte baptiſatos,quia in aquam toti non ſunt immerſi, ad veram fidem conuertant: quibus conuerſis, non ſtatim Euchariſtia, ſicuti nec Tartaris,aliisve à fide ſua diuerſis, porrigatur.

Imagines antiquæ,& tabulæ, ſuper quibus conſecrationes fiunt, non comburantur: ſed in hortis,aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur, aut dedecore, ſepeliantur.

Si in loco ſacro domum exædificaueris, locus vbi erat altare, vacuus relinquatur.

Maritus monaſterium ingreſſus, ſi eius vxor alteri nupſerit, in ſacerdotem conſecretur.

Principis filia,ei qui communione in azymis,& cibis vtitur immundis, non in matrimonium locetur.

Sacerdo-

Sacerdotes,hyberno tempore ex animalium,quibus veſcuntur,pellibus,femoralia ferant.

Non confeſſi, & aliena bona haud reddentes, ad communionem non admittantur.

Sacerdotes & monachi,nuptiis chorearum tempore non interſint.

Sacerdos ſi ſciens,perſonam iam tertio expetentem matrimonium coniunxerit,officio priuetur.

Mater filios baptizari volens,ieiunare non valentes,pro illis ieiunet.

Si maritus relicta priore vxore, alteram duxerit, vel vxor alteri nupſerit, ad communionem,niſi ad matrimonium redierit, non admittatur.

Nullus alienæ fidei vendatur.

Sciens cum Romanis comedens,orationibus mundis mundetur.

Vxor ſacerdotis ab infidelibus capta redimatur: & in matrimonium, quia vim paſſa eſt,reaſſumatur.

Mercatores & peregrini ad Romanorum partes proficiſcentes,communione non priuentur: ſed ad eandem,iniunctis quibusdam pro pœnitentis orationibus reconciliati,admittantur.

In monaſterio conuiuia,aduocando mulieres,non habeantur.

Matrimonium non niſi publice in Eccleſiis contrahatur.

SEQVVNTVR QVAESTIONES CYRILLI CVIusdam,ad Epiſcopum Niphontem Nouogardienſem.

QVid ſi homo poſt communionem, ex nimia cibi aut potus repletione euomuerit? RESPON. Quadraginta diebus ieiunando pœniteat. Si non ob repletionem,verum ex nauſea,XX. diebus: ſi vero alia leui ex cauſa,minus. Sacerdos tale quiddam committens,XL. diebus à diuinis & abſtineat, & ieiunet: ſin alia leui ex cauſa,per ſeptimanam ieiunet: quin medone & carne ac lacte abſtineat. Si autem tertia aut quarta poſt communionem die euomuerit,agat pœnitentiam. Sin aliquis Sacramentum euomuerit, centum & viginti diebus pœniteat: ſi vero in infirmitate euomuerit, tribus diebus: vomitum vero igni comburat, & centum Pſalmos dicat: ſi autem canis vomitum deuoraret, centum diebus ieiunet.

Si vaſa terrea vel lignea immunda fuerint, quid faciendum? R. Orationibus mundis mundentur.

Quid pro anima defuncti faciendum? Det grifnam vnam pro quinq; Miſſis,cum fumigationibus,panibus,& tritico cocto, quod dicitur Kuthia. Sacerdos vero habeat vinum proprium.

Quid ſi monacho infirmo,Seraphica veſte induto,per octo dies nihil dederim ad edendum? R. Bene factum,quia erat in Angelico ordine.

Quid ſi Latinus Rhutenico ritu initiari voluerit? R. Intret Eccleſiam noſtram VII. diebus: nouum illi imponatur nomen, ſingulis diebus quatuor orationes eo præſente dicantur deuote: abluat ſe deinde in balneo; ſeptem diebus carnibus & lactariis abſtineat, octaua die lotus ingrediatur Eccleſiam. Super quo quatuor illæ orationes dicentur,mundis veſtibus induatur, corona ſeu ſertum ſuper caput illi imponatur, chriſmate inungatur, cereus illi in manus detur: dum Miſſa peragitur,communicetur, proq; nouo Chriſtiano habeatur.

An aues, piſces, vel alia terreſtria animalia,feſtis diebus interficere liceat? R. Die Dominico,quia dies feſtus eſt, homo in Eccleſiam eat: humanis vero neceſſitatibus exigentibus,occidantur.

An Sacramentum in hebdomada palmarum conſecratum, per totum annum ſeruare liceat? R. Seruetur in vaſe mundo: ſacerdos vero id infirmo porrigens,parum vini addat.

An aquam vino addere liceat, communicando infirmum? R. Sufficit vinum tantum.

An infirmis dæmoniacis,& mente captis,liceat dare Sacramentum? R. Ora illorum tantum Sacramento tangantur.

An ſacerdoti habenti vxorem in puerperio, quemadmodum ſuper laicorum fit vxoribus, orationes dicere liceat? R. Non: nam ea in Græcia non ſeruatur conſuetudo, niſi alius non inueniatur ſacerdos.

Quid in die Exaltationis S. Crucis edendum? R. Monachi piſcibus non veſcantur: laici vero eadem die deoſculantes S. Crucem carnes edere poſſunt, niſi forte in diem Veneris aut Mercurii inciderit.

An ſacerdoti noctu cum vxore concũbenti, mane Eccleſiam ingredi licet? R. Lauet prius eam partem, quæ ſub vmbilico eſt, Eccleſiã ingrediatur, Euangeliũ legat: ad altare vero accedere, vel celebrare prohibeatur. Volẽs autẽ ſacerdos diebus Solis & Martis celebrare, poterit die Lunæ cũ vxore cõcũbere, & ſic deinceps.

An vxorem non habenti, Euchariſtia porrigenda? R. Dummodo per integram Quadrageſimam cum nupta alterius, aut bruto non coierit.

An infantuli poſt baptiſmum communicandi? R. In templo, dum ſacra peraguntur, aut veſpertinæ preces cantantur, communicentur.

Quo cibi genere in ieiunio maiore vtendum? R. Dominicis & ſabbathis diebus, piſcibus: aliis vero Ikhri, hoc eſt, piſcium inteſtinis. In maiori hebdomada, Monachi mel edant, & bibant kvvas, id eſt, aquam acetoſam.

In conſecratione Kuthiæ, cerei quot ſunt incendendi? R. Pro animabus duo, tres vero pro ſalute viuentis.

Kuthia quomodo conficienda? R. Sint tres partes tritici cocti: quarta vero de piſis, fabis, & cicere, pariter coctis, condiãtur melle & zaccaro. Adhibeantur etiã, ſi habentur, alii fructus. Kuthia autem hac, peractis exequiis, in Eccleſia vtantur.

Quando Bulgari, Polovvczi, & Czudi baptiſandi? R. Si quadraginta diebus ante ieiunent, & orationes mundæ ſuper illos dicantur: ſi vero Slauus fuerit, octo tantum diebus ieiunet. Baptiſans autem puerum, manicas bene ſuccingat, ne dum immergit puerum, de lauacro baptiſmatis in veſte aliquid remaneat. Puerpera quoq; à partu quadraginta diebus templum non ingrediatur.

An mulier poſt menſtrua communicanda? R. Non communicetur, niſi prius ſit lota.

An liceat ingredi habitaculum puerperæ? R. In locum vbi mulier peperit, nemo ante triduum ingrediatur. Quemadmodum enim alia immunda vaſa diligenter lauanda: ita habitationem illam orationibus eſſe prius mundandam.

An poſt occaſum Solis ſepeliendum? R. Occaſo iam Sole, nemo ſepeliatur: eſt enim hæc mortuorum corona, videre Solem antequam ſepeliantur. Plurimum autem meretur, qui oſſa mortuorum & imagines antiquas condit.

An liceat marito circa feſtum Paſchæ ſumere Euchariſtiam? R. Si cũ vxore per quadrageſimam non concubuerit. Item qui dentibus die Paſchæ ouum attigerit, aut ex cuius gingiua ſanguis manauerit, eadẽ die à communione abſtineat.

An liceat marito, proxima poſt communionem nocte cum vxore concumbere? R. Licet: diebus tamen Veneris, Sabbati, & Dominico, ſi deprauati ingenii conceperit puerum vxor, parentes pœniteant. Si autem nobiles & magni nominis fuerint parentes, dent certas griffnas ſacerdoti, vt pro eis oret.

Si forte lacerata papyrus, quæ aliquid ſacrarum literarum continebat, in terram proiecta fuerit, an eodem loco deambulare liceat? R. Non.

An liceat lacte alicuius vaccæ, eodem die quo vitulum edidit, vti? R. Non, quia eſt ſanguine mixtum: poſt biduum autem licebit.

Quando poteſt aliquis à ſacris ſuſpendi? R. Sacerdos tempore ieiunii fœminæ alicuius amore flagrans, inq; os eius linguam inſertans, ſemen deniq; genitale libidine inflammatus ſpargens, à diuinis per integrum annum abſtineat: ſi vero ante ſacerdotium tale quid commiſerit, in ſacerdotem non conſecretur. Laicus vero eiusmodi peccata ac flagitia deſignans, eo anno non communicetur.

An ſit initiandus ſacris is, ex quo aliqua vno duntaxat concubitu concepit? R. Raro concipiunt ex primo coitu: decies autem ſi congreſſus fuerit, non conſecretur. Præterea qui virgini ſtuprum obtulit, aut vxorem ſuam vitiatam primo concubitu animaduerterit, in ſacerdotem pariter non conſecretur.

Diuor-

Diuortium celebrans, quomodo pœnitebit? R. Perpetuo ab Euchariſtia, niſi iamiam animam agens, abſtineat.

Licebitne cuipiam in vita pro animæ ſuæ ſalute exequias mortuorum obire? R. Licet.

An coniunx coniugem, in perficienda pœnitentia iuuare poteſt? R. Non poteſt, tanquam frater fratrem.

An ſacerdos ea die, qua mortuum ſepeliuit, & deoſculatus eſt, obire ſacra debeat? R. Non debet.

An puerpera deploratæ valetudinis, communicari debet? R. Dummodo ex eo loco, vbi enixa eſt, aſportata, ac lota fuerit.

An liceat rem habere cum vxore eo loci, vbi ſunt imagines ſanctorum? R. Accedens ad vxorem, nonne deponis crucem de collo? ſimiliter nec in habitatione coram imaginibus, niſi bene recluſæ & opertæ fuerint, coire licebit.

An liceat illico à prandio, vel cœna, antequam dormias, in templo orare? R. Vtrum melius, dormire, an orare?

Poteſtne ſacerdos ſine ſacerdotali habitu accedere ægrotum, eiq; porrigere Sacramentum? R. poteſt.

Quomodo ducendæ vxores? R. Volens vxorem ducere, quadraginta aut minus octo diebus ſe ab aliis mulieribus contineat.

An mulieri, quæ facit abortum, pœnitendum? R. Mulier non caſu aliquo, ſed temulenta, faciens abortum, pœniteat. Item, quæ viro ſuo aquam, qua ipſa ſe lauit, ad bibendum, vt ſe amet, dederit, ſex hebdomadis ieiunet.

An carne & lacte eius vaccæ, qua cum homo miſcuit corpus, vtendum? R. Omnes, præter exceſſorem, vti poſſunt.

An mulier conſilio vetularum, quo concipiat, vtatur? R. Mulieres, antiquarum vetularum conſilio, herbis, vt concipiant, vtentes, & non potius ſacerdotes, qui eas orationibus ſuis iuuent, accedentes, ſex hebdomadis pœniteant, atque ſacerdoti tres griffnas numerent. Grauidam autem temulentus ſi læſerit, ita vt abortum faciat, medio anno pœniteat. Obſtetrices quoque octo diebus ab æde ſacra abſtineant, dum orationibus mundentur.

BAPTISMVS.

BAptizantur hoc modo. Nato infante, mox accerſitus ſacerdos, ante ianuam habitationis, in qua eſt puerpera, certas ſtando recitat orationes, pueroq; nomen imponit. Dein XL. communiter die, ſi forte puer ægrotet, defertur in templum, & baptizatur, ac ter in aquam totus immergitur: alioqui baptizatum non crederent. Mox inungitur chriſmate, quod conſecratum eſt in hebdomada magna: inungitur deniq; myrrha, vt ipſi dicunt. Aqua vero baptiſmatis ſingulis infantibus conſecratur, & continuo poſt baptiſmum extra templi portam effunditur. Semper in templo baptiſantur infantes, niſi longinquitas loci nimia, aut frigus puero obeſſet; neq; vnquam aqua tepida, niſi pueris infirmis, vtuntur. Suſceptores ex voluntate parentum aſſumuntur: & quoties præeunte certis verbis ſacerdote, Diabolo renunciant, toties in terram expuunt. Sacerdos etiam infanti capillos abſcindit, eosque ceræ etiam intricat, & in templo loco certo reponit. Non adhibent ſal, neq; ſaliuam cum puluere.

SEQVITVR BVLLA ALEXANDRI PAPAE, ex qua Baptiſmus Rhutenorum abunde conſtat.

ALexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Altitudo diuini conſilii, quod humana ratio nequit comprehendere, ex ſuæ immenſæ bonitatis eſſentia, aliud ſemper ad ſalutem humani generis pullulans, tempore congruo, ſecreto myſterio, quod ipſe Deus nouit, opportuno, producit & manifeſtat: vt cognoſcant homines, ex ſuis meritis, tanquam ab ipſis, nihil proficere poſſe, ſed eorum ſalutem & omne donum gratiæ ab ipſo ſummo Deo & patre luminum prouenire. Sane non ſine grandi & ſpirituali mentis noſtrę lętitia accepimus, quod nonnulli Rhuteni in ducatu Lithvvaniæ, & alii ritu Græco viuen-

tes,fidem tamen Christianam alias profitentes, qui Wilnensem ac Chiovviensem,Lutzeoriensem,& Mednicensem ciuitates & diœceses, ac alia loca eiusdem ducatus inhabitant,sancto Spiritu cooperante illustrati,nonnullos errores, quos hactenus,ritu & more Græcorum viuentes,obseruarunt,penitus ab eorum mentibus & cordibus abdicare, & vnitatem fidei Catholicæ & Latinæ Romanæ Ecclesiæ amplecti, & secundum ritum eiusdem Latinæ & Romanę Ecclesiæ viuere desiderant & proponunt.Sed quia more Græcorum, scilicet in tertia persona baptisati fuerunt,& nonnulli asserunt eos de nouo baptisari debere,prædicti qui ritu Græco hactenus vixerunt,& adhuc viuunt,tanquam antea rite baptisati,renuunt & recusant de nouo baptisma suscipere. Nos igitur, qui ex commisso nobis desuper, licet insufficientibus meritis, officio pastorali, cupimus singulas oues nobis commissas ad verum ouile Christi perducere, vt fiat ex illis vnus pastor,& vnum ouile,& ne sancta catholica Ecclesia diuersa & deformia membra à capite discrepantia,sed conformia habeat, attendentes quod per felicis recordationis Eugenium Papam IV. prædecessorem nostrum, in concilio per eum Florentiæ celebrato,& in quo Græci atq; Armeni, vna cum Romana Ecclesia sentientes interfuerunt,definitum fuit,formam huius sacramenti Baptismatis existere,Ego te baptizo in nomine patris,& filii,& Spiritus sancti,amen: ac etiam per illa verba, Baptizetur talis seruus Iesu Christi,in nomine patris,& filii,& Spiritus sancti: vel,baptizatur manibus meis talis,in nomine patris,& filii,& Spiritus sancti: verum perfici baptisma: quoniam eius principalis causa,ex qua baptisma virtutem habet, sit S.Trinitas: instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum,si exponitur actus, qui per ipsum exercetur ministerium, eius S.Trinitatis inuocatione efficitur sacramentum:& propterea huiusmodi sacramenti,sic in tertia persona collati,reiteratione necessariam non existere: habita etiam super hoc cũ fratribus nostris deliberatione matura,auctoritate Apostolica, nobis & aliis Romanis Pontificibus ab ipso Iesu Domino nostro per B.Petrum (cui & successoribus eius Apostolatus,ministerii dispensatione commisit)tradita,tenore præsentiũ decernimus atq; declaramus,omnes & singulos sic in 3.persona baptizatos,volentes à ritu Græco ad ritum & morem Latinę & S. Romanæ Ecclesiæ venire, simpliciter & sine alia contradictione, aut etiam obligatione, vel coactione, quod iterum rebaptisentur: etiam cum intentione, quod alias ritus per orientales Ecclesias seruari soliti,hæreticam prauitatem non concernen.obseruari possint: facta prius tamen per eos omnium errorum,rituũ Gręcorum, à Latina & Romana Ecclesia,& illius ritu ac sanctis institutionibus deuiantium,abiuratione,admittẽdos fore: exhortãdo etiam per viscera misericordiæ Dei nostri,omnes & singulos,qui prædicto modo baptizati sunt,& ritu Græco viuunt,vt abnegata omniũ errorũ, quæ secnndum morẽ & ritum Græcorũ hactenus obseruarunt, quiq; ab immaculata & sancta Catholica, Latina & Romana Ecclesia, & illius sanctorũ patrũ institutionibus approbatis deuient, velint eidẽ Catholicæ Ecclesiæ,illiusq; salubribus documentis, pro animarũ suarum salute & veri Dei cognitione adhærere:& ne eorum sanctum propositum à quovis retardari possit, modo venerabili fratri nostro Episcopo Wilnensi,in virtute sanctæ obedientię committimus & mandamus,quatenus omnes & singulos sic baptizatos,& ad vnitatem præfatæ Latinæ Ecclesiæ venire,& errores prædictos abiurare volẽtes, ad præfatæ Latinæ Ecclesiæ vnitatem, errorum huiusmodi abiurationem per se vel per alium, seu etiam alios seculares Prælatos,ecclesiasticos seu prædicatores, aut minorum ordinum regularis obseruantiæ professores, doctos & probos,ac alios idoneos,quibus id duxerit committendum,recipiat & admittat:ac tam sibi quam illi,aut illis, cui vel quibus,quoties expedierit,id duxerit committendum,singulos præfatos, sic inueniẽtes,ab excessibus,propter obseruationẽ huiusmodi errorum, ac hæretica prauitate inde prouenientę,nec non excõmunicationis sententia,aliisq; cẽsuris & pœnis ecclesiasticis,quos quomodolibet propter ea incurrent, dicta Apostolica auctoritate absoluẽdi,ac eis pro modo culpæ pœnitẽtiam salutarẽ iniungẽdi,aliaq; in præmissis necessaria faciendi,plenã & liberã licentiam & facultatẽ concedimus per præsentes.

Verum

Verum quia forsan difficile foret,præsentes nostras literas ad singula loca, vbi opus fuerit,referre: volumus & eadem authoritate Apostolica decernimus, quod earundem literarum transsumptum, manu alicuius notarii publici subscripto,& sigillo præfati Wilnens.seu alterius alicuius Episcopi, vel prælati ecclesiastici munito,eadem fides prorsus adhibeatur in iudicio & extra,& alias vbilibet,vbi fuerit exhibitum vel ostensum,sicut ipsis literis originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ,non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, cæterisq; contrariis quibuscunq;. Nulli ergo omnino homini liceat hãc paginam nostræ constitutionis,declarationis,exhortationis,commissionis, mandati, concessionis,voluntatis & decreti infringere,vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius,se ncuerit incursurum.Datum Romę, apud S.Petrum: Anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo primo, decimo Kal.Septemb.Pontificatus nostri anno nono.

CONFESSIO.

COnfessionem quamvis ex constitutione habent, vulgus tamen eam Principum opus esse,& præcipue ad nobiles dominos & præstantiores viros pertinere existimat.Confitentur circa Paschatis festum, magna cordis contritione ac veneratione.Stat confessor,vna cum confitente,in medio templo,vultu conuerso ad imaginem quandam,ad hoc constitutam.Finita dein confessione,pœnitentiaque iuxta delicti qualitatem iniuncta, ante ipsam imaginem subinde sese inclinãt, signoq; crucis frontem pectusq; signant: magno deniq; gemitu clamant, IESV CHRISTE fili Dei,miserere nostri. Nam hæc communis illorum est oratio.Quibusdam pro pœnitentia ieiunia, nonnullis certæ quædam precationes (Dominicam etenim orationem perpauci sciunt) iniunguntur: quosdam,qui grauius aliquid commiserint,aqua abluunt. Ex profluente etenim aquam in Epiphania Domini hauriunt,eamq; consecratam per totum annum in templo, pro mundandis & abluendis grauioribus peccatis seruant. Item peccatum die Sabbatho commissum,leuius iudicant,minusq; pœnitentię pro eo iniungunt. Sunt complures & leuissimæ causæ,propter quas in templum non admittuntur: solent tamen excluſi plerunq; portis & fenestris templi astare, atq; inde non minus videre & audire sacra, quam si in templo fuissent.

Is qui concubuerit cum vxore sua,& post constitutum tempus se non abluerit,ea die ingredi templum non audet.

COMMVNIO.

COmmunicant sub vtraq; specie,miscentes panem vino, seu corpus sanguine. Sumit sacerdos cochleari ex calice portiunculam, porrigitq; communicanti. Quotiescunque aliquis in anno voluerit, modo confessus fuerit, sumere corpus Domini potest: alioqui tempus constitutum ad festum Paschatis habent. Pueris septem annorum porrigunt sacramentum,dicuntque,tum hominem peccare. Si puer infirmus fuerit,aut forte animam agere cœperit, vt de pane sumere non possit,infunditur ei gutta ex calice.Sacramentum ad communicandum, nõ nisi dum sacrum fit, consecratur: pro infirmis autem consecratur die Iouis in maiori hebdomada,& conseruatur per totum annum. Cæterum cum fuerit necesse, accipit inde portiunculam, quam vino imponit, & bene humectatam porrigit ægroto, dein parum aquæ tepidæ addit.

Nullus monachorum,nec sacerdotum,horas Canonicas,vt vocant,orat,nitingit.Qui eam autem in publicum profert,manu eam in altum tollit: quã omnes prætereuntes, aperto capite, cruce se signantes,inclinando, plurimum venerantur. Libros Euangelii non nisi in locis honestis, tanquam rem sacram reponunt: neque manibus tangunt,nisi prius cruce se munierint, & capite aperto inclinatoque honorem exhibuerint: post,summa cum veneratione in manus sumunt. Pa-

nem quoq;, antequam verbis consuetis more nostro consecratus fuerit, circumlatum per Ecclesiam, conceptis verbis venerantur & adorant.

FESTI DIES.

FEstos dies viri præstantiores, peractis sacris epulis, ebrietate & vestitu eleganti venerantur: vulgus, domestici ac serui plerunque laborant, dicentes, feriari & à labore abstinere dominorum esse. Ciues & mechanici, diuinis intersunt: quibus peractis, redeunt ad laborem, sanctius putantes labori incumbere, quam bibendo, ludendo, & id genus rebus, substantiam & tempus inaniter perdere. Nam vulgo & plebi ceruisiæ & medonis potus prohibitus est: quibusdam tamen solennioribus diebus, vtputa Natalis Domini, feriis Paschæ, Pentecostes, & aliis quibusdam, potare illis permissum est: quibus sane non propter diuinum cultum, sed potum potius, à labore abstinent.

Trinitatis festum celebrant die Lunæ, in feriis Pentecostes. In octaua vero Pentecostes, festum omnium Sanctorum. Diem autem Corporis Christi more nostro non venerantur.

Iurando ac blasphemando, raro nomen Dei vsurpant. Cum autem iurant, per osculum crucis dicta vel promissa firmant. Blasphemiæ eorum, Hungarorum more, communes sunt, Canis matrem tuam subagitet, &c.

Quoties se signo crucis signant, id manu dextra sic faciunt, vt frontem primum, deinde pectus, mox dextram, ac demum sinistram pectoris partem punctim in formam crucis tangant. Quod si quis aliter ducat manum, eum non pro domestico fidei suæ, sed pro alieno habent: sicut me huius ceremoniæ ignarum, ac aliter ducentem manum, hoc nomine notatum & obiurgatum esse memini.

PVRGATORIVM.

PVrgatorium nullum credunt: sed dicunt, vnicuiq; vita defuncto, secundum meritum suum esse locum: piis quidem lucidum, cum angelis placidis: impiis autem obscurum, & cæca caligine obductum, cum angelis terribilibus destinatum esse, in quo extremum expectant iudicium. Ex loco & angelis placidis cognoscunt animæ gratiam Dei, semper petunt extremum iudicium: aliæ contra. Neq; animam à corpore separatam, pœnis obnoxiam esse putant. Nam cum anima in corpore se contaminauerit, cum corpore esse expiandam. Quod autem pro defunctis funebre sacrum faciunt, credunt, eo posse tolerabiliorem animabus exorari ac impetrari locum, in quo facilius expectare futurum iudicium queant. Aqua benedicta nemo se aspergit, nisi à sacerdote aspergatur. Cœmiteria pro sepeliendis corporibus non consecrant: aiunt enim, corporibus inunctis & consecratis, terram ipsam, non corpora terra, consecrari.

DIVORVM CVLTVS.

NIcolaum Barensem inter sanctos inprimis venerantur, deq; eius plurimis miraculis quotidie prædicant: quorum vnicum, quod non ante multos annos contigit, adiungere placuit. Michael quidam Kysaletzki, vir magnus & strenuus, in quodam conflictu Tartarico, quendam magni nominis Tartarum fugientem est persecutus: quem cum citato equi cursu assequi non posset, Nicolae (inquit) perduc me ad hunc canem. Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, si hic tuo auxilio me assequetur, nullum miraculum facies: si vero me alienum à tua fide, ab illius persecutione incolumem seruaueris, tum magnum erit nomen tuum: aiunt Michaelis equum restitisse, Tartarumq; elapsum. Tartarum quoque deinceps Nicolao ob incolumitatem suam, in singulos vitæ suæ annos, certas mensuras mellis obtulisse: totidemq; mensuras Michaeli pariter in memoriam liberationis suæ, adiuncta etiam honoraria veste ex pellibus Madauricis, misisse.

IEIVNIVM.

IEiunant in Quadragesima septem perpetuas septimanas. Prima lactariis vtũtur, quam Syrna, quasi caseacea appellant: sequẽtibus vero septimanis omnes (extra peregri-

peregrinantes) etiam piscibus abstinent. Sunt qui diebus Dominicis & Sabbato cibum sumunt, reliquis diebus ab omni cibo abstineant. Sunt item, qui diebus Solis, Martis, Iouis & Saturni, cibum sumunt, reliquis tribus quoq; abstineãt. Reperiuntur etiã plurimi, qui diebus Lunæ, Mercurii & Veneris, panis frusto cum aqua sumpto contenti sunt. Reliqua per annum ieiunia non ita stricte obseruant: ieiunant autem post octauam Pentecostes, quæ illis est dies omnium Sanctorum, vsq; ad ferias Petri & Pauli: & dicitur ieiunium Petri. Deinde habent ieiuniũ Diuæ Virginis, à prima Augusti vsq; ad Assumptionem Mariæ. Item ieiunium Philippi, sex septimanis in aduentu Domini, & dicitur Philippi: quod initium eius ieiunii contingit festum Philippi, secundum eorum Calendarium. Si denique festum Petri & Pauli, item Assumptionis, inciderit in diem Mercurii, aut Veneris, tum nec ea die carnibus vescuntur. Nullius sancti vigiliã ieiunio venerãtur, præter decollationẽ S. Ioannis, quam xxix. Augusti quotannis obseruant. Si denique in maiori ieiunio quadragesimæ aliquis solennis dies, vt Annunciationis Mariæ, inciderit, eo piscibus vtuntur. Monachis aũt multo grauiora & molestiora ieiunia imposita sunt, quos Kuuas, hoc est potu acetoso, & aqua cũ fermento mixta, contentos esse oportet. Sacerdotibus quoq; aqua mulsa & ceruisia eo tempore sunt prohibita: licet nunc omnes leges ac statuta diffluant, vitienturque. Porro extra tempus ieiunii, die Sabbato vescuntur carnibus, Mercurii vero abstinent.

Doctores quos sequũtur, sunt: Basilius magnus, Gregorius, & Ioãnes Chrysostomus: quem dicunt Slatausta, id est aureum os. Cõcionatoribus carent. Satis esse putant, interfuisse Sacris, ac Euangelii, Epistolarum, aliorumque doctorum verba, quæ vernacula lingua recitat Sacrificus, audiuisse: ad hoc, quod varias opiniones ac hæreses, quæ ex concionibus plerunq; oriuntur, sese effugere credunt, festos dies proximæ septimanæ die Dominico annunciãt, publicamq; confessionem recitant. Principem porro ipsum quicquid credere aut opinari vident, id rectum, omnibusq; sequendum statuunt.

Accepimus Moscouiæ, patriarcham Cõstantinopolitanum ad petitionem ipsius Mosci, misisse quendam monachum Maximilianum nomine, vt omnes libros, Canones, & singula statuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Quod cum fecisset, multisq; & grauissimis erroribus animaduersis, coram Principe pronunciasset, eum plane esse schismaticũ, qui Romanum aut Græcum non sequatur ritũ: hæc inquam vbi dixisset, non multo post (etsi eum summa prosequereturPrinceps beneuolẽtia) dicitur euanuisse, ac multorũ opinione submersum esse. Agebatur tertius annus, dum nos Moscouiæ essemus, quãdo Marcus Græcus mercator quidem ex Capha, hoc idem dixisse ferebatur: captumque pariter (licet pro eo tum Turcarũ orator improbis quodammodo precibus intercederet) sublatũ è medio fuisse. Georgius Græcus cognomento Paruus, Thesaurarius, Cancellarius, supremusq; cõsiliarius Principis, cum eandem causam quoque foueret, defenderetq;, ab omnibus cõtinuo officiis remotus, gratiaq; Principis deciderat. Sed enim eius opera carere Princeps cum haudquamq; posset, rursus in gratiam receptus, sed diuerso erat officio præfectus. fuit enim vir singulari doctrina, & multarum rerum experientia præditus, qui cum matre Principis in Moscouiam venerat: quem tantopere Princeps venerabatur, vt ægrotum semel cum ad se vocasset, primi nominis aliquot suis consiliariis demãdauerat, vt illum in vehiculo sedentem, in suam habitationẽ vsq; ferrẽt. Sed cum in aulam esset aduectus, ac tot tamq; altis gradibus portari se recusaret, depositusq; vehiculo, paulatim ad Principem ascenderet, hũc Princeps cum forte videret, stomachari graiter cœpit, inq; lectica collocatum ad se deferri iussit. tandem communicatis cũ eo cõsiliis, negotioq; confecto, in lectica virum per gradus deferendum iubet, semperq; deinceps sursum ac deorsum portandum mandauit.

Religiosorum præcipua cura existit, vt quoslibet homines ad fidem suã perducant. Monachi heremitæ bonã iam olim idololatrarum partẽ, diu multumque apud illos verbum Dei seminantes, ad fidem Christi pertraxerunt. Proficiscuntur etiamnum ad varias regiones Septentrionem versus & Orientem sitas, quo non

nisi maximis laboribus, famæ ac vitę periculo perueniunt, neq; inde aliquid commodi sperant, nec petunt: qui in hoc vnicum spectant, vt rem gratam Deo facere, & animas multorum deuio errore abductas (morte aliquando doctrinam Christi confirmantes) in viam rectam reuocare, ac eos Christo lucrificare queant.

Est etiam in Moscovvia prȩcipuum monasterium S. Trinitatis, quod XII. miliaribus Ger. Occidentem versus à Moscovvia ciuitate distat, vbi S. Sergius sepultus, multa miracula edere dicitur, admirabiliq; gentium ac populorum concursu pietateq; celebratur. Eo Princeps ipse sæpe, vulgus vero quotannis certis diebus cõfluit, monasteriiq; liberalitate alitur. Perhibetur olla cuprea ibi esse, in qua certi cibi, & vt plurimum olus coquitur. Fit autem, vt siue pauci, siue multi eo venerint, semper tamen cibi tantum remaneat, quo eius monasterii familia saturetur: adeo vt nihil vnquam desit, neq; superfluat.

Gloriantur Mosci, se solos vere Christianos esse: nos vero damnant, tanquã desertores primitiuæ Ecclesiæ, & veterum sanctarum cõstitutionũ. Quod si quis nostræ religionis homo vltro ad Moscos transit, aut etiam inuito domino ad eos profugit, quasi discendæ & complectendæ religionis eorum causa, eum negant dimitti, aut etiam repetenti domino reddi oportere: quod mihi etiam singulari quodam casu est compertum, quem huc inferendum putaui. Ciuis quidam Cracouiensis primarius, mihi in Moscouiam eunti commendarat, & pene inuito tradiderat, quendam ex honesta Bethmanorum familia natum, nomine Erasmum, adolescentem non indoctum: potationi tamen vsq; adeo deditum, vt nonnunquam vsque ad insaniam inebriaretur: meq; frequenti sua ingurgitatione quandoq; cogeret, vt ei compedes iniiciendos curarem. Itaque erroris sui conscientia victus, associatis sibi Moscis tribus, & auriga meo Polono, nocte quadam è Moscouia vrbe aufugit: & Occa fluuio tranato, versus Asoph iter intendit. Quo comperto, Princeps continuo suos veredarios, quos illi Gonecz vocant, quoquo versum dimisit, vt ex fuga retraherentur. Hi cum in excubitores, qui aduersus continuas Tartarorum incursiones illis in locis dispositi sunt, incidissent, & expositi eis hoc casu effecissent, vt ipsi quoq; ad perquirendos fugitiuos obequitarent: in hominem obuiũ incidunt, qui se beneficio noctis deseruisse diceret quinq; equites, qui eum rectum iter ad Asoph sibi commonstrare coegissent. Itaq; excubitores vestigiis illorum insistentes, cum noctu ignem, quem incenderãt, essent conspicati, equis illorum in pascuis circa locum pernoctandi errantibus, in modum serpentum taciti adrepunt, eosq; longius propellunt. Cum igitur experrectus auriga meus, equos longius digressos reducere vellet, ex herbis in eum prosiliũt: eiq; mortem, si vel minimam edat vocem, minantur, atq; ita vinctum tenent. Cumq; rursum equos longius propellerent, eosq; vnus & alter & tertius reducere veller, pari modo omnes ordine ex insidiis capiuntur, vno Erasmo excepto: qui se, cum in eum irruerent, stricta framea defendit, & Stanislaum (hoc erat aurigæ nomen) inclamauit. At cum is se captum & vinctum esse respondisset, abiecta framea, Erasmus: Nec ego, inquit, vobis captis, liber esse, aut viuere volo. atq; ita se dedidit, cum ab Asoph bidui itinere abessent. Captiuis reductis, cum petiissem à Principe, vt mihi mei restituerentur: respondit, Non licere cuiquam reddere hominem, qui ad Moscos percipiendæ veræ religionis causa (quam, vt dictum est, se solos tenere prædicant) accessit. Aurigam tamen mihi mox restituit. Sed cum Erasmum reddere recusaret, dixi dispensatori nobis adiuncto, quem illi Pristauum vocant, male de principe sensuros & locuturos homines, si Oratoribus famulos suos adimat. Ne vero vel Princeps, vel ego culpari possemus, rogaui vt eum in cõspectum consiliariorum suorum nobis præsentibus venire permitteret, vt illius voluntas ab ipsomet intelligeretur. Hoc vbi assentiente Principe factum esset, percontabar Erasmum, an apud principem religionis ergo manere vellet? Cum annuisset, ego ei: Si, inquam, lectum tibi bene straueris, bene decũbes. Post Lithvvanus quidam, qui se familiæ Comitis Nugarolis adiunxerat, cum eum à proposito dehortatus esset, hoc ab eo responsum tulit, quod meam seueritatem timeret. Ibi cum Lithvvanus ei dixisset, Num redire vellet, si eũ Comes in familiam suam recipe-

reciperet? assensit. Relata itaq; ad Comitem re, cum idem ex me quæsisset, an consentirem? respondi, id ei per me liberum fore. Cupiebam enim & ipse effingere, ne propinqui eius aliter hanc rem, atq; acciderat, interpretarentur.

Porro ad Moscos raro cõfugere solent, nisi quibus alibi viuendi locus & securitas non est. Qualis fuit nostris temporibus Seuerinus Nordvved, Regis Daniæ Christierni præfectus maris, homo quidem militaris, sed quoduis negotium in nomine dæmonis auspicari solitus: de quo multa audiui, quæ prudẽs prætereo. Is cum Regem ob suam immanitatem Holmiæ, quæ caput Regni Suetiæ est, vernaculaq; ipsorum lingua Stokholm appellatur, incolis suis exosum esse, suaq; spõte Daniæ regno cessisse videret, munitum quendam locum in Gotlandia insula (quæ duodecim miliaribus Germanicis patet) occupauit, ex qua mare Baltheum diu infestabat, nemini parcens, æque amicos ac hostes spoliabat. Tandem, vbi contra se, tanquam communem quandam pestem omnes timeret, nullumq; locum in quo ab insidiis tutus esse posset, videret: assumpto certo prędonum numero ad Principem Moscouiæ confugit, venitq; certis nauibus in fluuium Narua, ad arcem Mosci Ivvanovvgorod. Inde terrestri itinere Moscovviam, eo anno quo ego illic fui, deductus erat. Cæsaris autem Caroli Quinti interceſſione dimissus, in obsidione Florentiæ Italiæ ciuitatis, in eius seruitio globo ferreo traiectus occubuit.

DE DECIMIS.

VVolodimerus mysteriis viuifici lauacri, Anno 6496. initiatus, decimas vna cũ Leone Metropolita, de omnibus rebus dandas instituit, propter pauperes, pupillos, infirmos, senes, aduenas, captiuos atq; pauperes sepeliendos: iuuandos etiam eos, qui numerosam haberent sobolem, quibusue bona igni absumpta essent, ad subleuãdam deniq; miserorum omnium inopiam, Monasteriorum pauperumque Ecclesias, & in primis propter defunctorum & viuorum refrigerium. Idem Wolodimerus potestati & iurisdictioni Spiritualium subiecit omnes Abbates, Presbyteros, Diaconos, & totum statum clericorum: monachos, moniales, & eas quæ proscura ad Sacra conficiunt, quas Proscurnicas vocant: item vxores filiosq; Sacerdotum, medicos, viduas, obstetrices, & eos qui miraculum ab aliquo Sanctorum acceperint, quiue manumissi essent pro alicuius animæ salute: ministros denique singulos monasteriorum & hospitalium, & qui monachorum vestes conficiunt. Quicquid itaque inter prædictas personas simultatis seu discordiæ exoritur, Episcopus ipse tanquam competens iudex, decernere & constituere potest. Si vero inter laicos & hos, aliquid controuersiarum oritur, iudicio communi decernitur.

Proscurnieæ sunt mulieres iam effœtæ, quæ amplius menses non patiuntur: & quæ panem ad sacrificandum, qui proscura dicitur, coquunt.

Episcopi etiam diuortia, tam inter Knesos quam Boiarones, atq; omnes seculares qui concubinas fouent, constituere debent. Item ad Episcopalem iurisdictionem pertinent, si quando vxor marito non obsequatur, si quispiam in adulterio seu fornicatione deprehensus fuerit, si vxorem consanguineam duxerit, si cõiunx coniugi quippiã mali machinetur. Item diuinationes, incãtationes, venena, cõtentiones propter hæresim vel fornicationẽ susceptas: aut si filius parẽtes, sororesue acerbius increpauerit, læseritue. Præterea Sodomitas, sacrilegos, mortuorũ spoliatores, & qui ad incãtandũ de imaginibus Sanctorũ, aut statua Crucis quicquã aulserint: qui canem, auẽ, aut aliud aliquod animal immundum in ędẽ sacrã duxerint, aut comederint, punire. Ad hæc singulas rerum mensuras ordinare, stanuereq; debent. Nemo autem miretur, si prædicta Canonibus istis atq; traditionibus diuersa reperiantur. Sunt enim non tam vetustate ipsa, alia quædam in locis aliis mutata, quam pecuniæ studio pleraque deprauata, vitiataque.

Princeps si quando Metropolitam conuiuio accipit, solet ei primũ in accubitu locum, absentibus fratribus suis deferre. In funebri sacro, cum Metropolitã atque Episcopos inuitauerit, eis ipse ab initio prandii cibum potumque porrigit:

dein fratrem ſuum, vel principem aliquem virum, qui vices ſuas ad prandii vſque finem ſuppleat, conſtituit.

Cæremonias illorum, quibus ſolenni tempore in templis vruntur, vt videre, equidem impetraueram. Atq; ita vtroque legationis meæ tẽpore, in feſto Aſſumptionis Mariæ, x v. videlicet die Auguſti, cum maius templum in arce frondibus arborum ſtratum, ingreſſus fuiſſem, vidi Principem ad dextram portę, qua ingreſſus erat, ad parietem aperto capite ſtantem, Poſochq; baculo (vt vocant) innitentem, ante ſe quendam Colpaack dextra tenẽtem: Conſiliarios vero ad columnas templi, quo loci & nos deducti eramus, ſtantes. In medio templi, ſuper tabulato, Metropolita ſolenniter veſtitus, miramq; rotundam ſuperne imaginibus Sanctorum, inferne vero hermellinis pellibus ornatam geſtans, ſtabat, Poſochq; baculo (quemadmodum Princeps) innitebatur, atq; mox cantantibus aliis, ipſe cum miniſtris ſuis orabat. dein chorum verſus procedens, in læuam contra noſtrum morem conuerſus, per minorem portam egreditur, præcedentibus Cantoribus, Sacerdotibus atque Diaconis: ex quibus vnus in patena, ſuper capite, panem iam ad ſacrificandum præparatum, portabat: alter vero, coopertum calicem: cæteri promiſcue, ſancti Petri, Pauli, Nicolai, Archangeli, imagines magna populi circumſtantis acclamatione ac veneratione ferebant. Quidam porro ex circumſtantibus acclamabant, Domine miſerere. alii fronte terram, more patrio, tangebant, flebantque. Varia deniq; veneratione ac cultu circumlata ſigna vulgus proſequebatur. Poſt finito circuitu, per mediam chori portam ingreſſis, Sacrum, ſeu ſummum (vt vocant) officium cœptum eſt fieri. Cæterum totum Sacrum, ſeu Miſſa, gentili ac vernacula lingua apud illos peragi ſolet, Epiſtola præterea, Euangelium pro tempore, quo magis à populo percipiantur, extra chorum, populo aſtanti clara voce recitantur. In priore mea legatione, eodem feſto die, vltra centum homines in foſſa arcis laborantes vidi: quòd feriari non niſi Principes & Boiari, vt infra dicemus, ſolent.

RATIO CONTRAHENDI Matrimonium.

INhoneſtum ac turpe eſt adoleſcenti, ambire puellam, vt ſibi in matrimonium locetur. Patris eſt, iuuenem alloqui, vt ducat filiam ſuam. In hæc autem verba plerunque proloqui ſolent: Cum mihi ſit filia, vellem equidem te mihi generum. Ad quæ iuuenis: Si me, inquit, expetis generum, & tibi ita videtur, conueniam parentes meos, & de hac re ad eos referam. Dein ſi parentes & proximi aſſenſi fuerint, conueniunt, & de his quæ pater filiæ dotis nomine dare velit, tractant. Mox dote cõſtituta, nuptiis dies præſcribitur. Interea temporis ſponſus ab ędibus ſponſæ vſque adeo arcetur, vt ſi forte petierit, eam ſaltem vt videret, tum parentes reſpondere ſolent: Cognoſce ex aliis qualis ſit, qui eam norunt. certe niſi ſponſalia prius maximis pœnis firmata fuerint, ita vt ſponſus non poſſit, etiam ſi vellet, ſine graui pœna, eam repudiare, alias non datur illi acceſſus. Dotis nomine dantur plerunq; equi, veſtes, framea, pecora, ſerui, & ſimilia. Inuitati ad nuptias, pecuniam raro offerunt: munera tamen, ſeu donaria ſponſæ mittunt, quæ ſingula ſponſus diligenter notata reponit. Finitis nuptiis, deprompta rurſus ordine conſpicit: atq; ex iis, ſi quæ placent, ſibique vſui futura videntur, ea mittit ad forum, iubetq; ſingula ab his qui rebus precia imponũt, æſtimari: reliqua omnia & ſingula, ſingulis remittit, cum gratiarum actione. Ea quæ ſeruauit, in anni ſpacio iuxta æſtimationem, pecunia, aut alia aliqua re æqualis valoris compẽſat. Porro ſi aliquis donum ſuum pluris fecerit, tum ſponſus ad iuratos æſtimatores cõtinuo recurrit, illumq; horum æſtimationi ſtandum eſſe cogit. Item ſi ſponſus poſt elapſum annum non ſatis fecerit, aut munus acceptum nõ reſtituerit, tum in duplo ſatisfacere tenetur. Deniq; ſi alicuius donum iuratis æſtimandum dare neglexerit, ex voluntate atq; arbitrio eius qui dedit reponere cogitur. Atq; hunc morem vulgus ipſum in omni liberalitate, ſeu donationis genere obſeruare ſolet.

Matrimonium ita contrahunt, vt quartum gradum conſanguinitatis aut affinitatis non contingant. Hæreticum putant, germanos fratres germanas ducere ſorores. Item, nemo ſui affinis ſororem ducere in vxorem audet. Obſeruant etiã ſeueriſſime, ne hi matrimonio implicentur, inter quos ſpiritualis cognatio baptiſmatis interceſſit. Si quis alteram vxorem ducit, fitq; bigamus, concedunt id quidem, ſed vix legitimum matrimonium eſſe putant. Tertiam vxorem ducere, ſine graui cauſa non permittunt. Quartam autem nec concedunt cuipiam, nec etiam Chriſtianum eſſe iudicant. Diuortium admittunt, & dant libellum repudii: id tamen maxime celãt, quod contra religionem ac ſtatuta eſſe ſciunt. Principẽ ipſum Salomeam vxorem, propter ſterilitatem repudiatam, in monaſterium intruſiſſe, atq; Helenam filiam Knes Baſilii Lynski duxiſſe, paulo ante diximus. Ante aliquot annos etiam quidam dux Baſilius Bielski ex Lithuania in Moſcoviam profugerat: eius vxorem iuuenem, & quam paulo ante duxerat, cum amici diutius apud ſe detinerent, (putabant enim illum amore ac deſiderio adoleſcentulæ rurſus rediturum) Bielski cauſam vxoris abſentis in conſilium Metropolitæ refert, communicatoq; conſilio Metropolita inquit: Quando non tua, ſed vxoris potius, atq; adeo cognatorum culpa fit, vt cum ea eſſe tibi non liceat, equidem legis gratiam tibi faciam, teq; ab ea abſoluam. Qua re audita, mox aliam ex principum Reſanenſium progenie natam duxit, ex qua etiam filios ſuſcepit, quos nunc in magna apud Principem authoritate vidimus.

Adulterium non appellant, niſi quis alterius vxorem habuerit. Tepidus eſt vt plurimum coniugatorum amor, præſertim nobilium & Principum virorum: eo quod puellas nunquam ante viſas ducunt: ac ſeruitiis Principis occupati, deſerere eas coguntur, aliena interim turpiq; libidine ſeſe contaminantes.

Mulierum conditio miſerrima eſt. Nullam enim honeſtam credũt, niſi domi concluſa viuat, adeoq; cuſtodiatur, vt nuſquam prodeat. Parum inquam pudicam exiſtimant, ſi ab alienis externiſue conſpiciatur. Domi autem concluſæ, nent duntaxat, & fila trahunt: nihil prorſus iuris aut negotii in ædibus habent. Omnes labores domeſtici ſeruorum opera fiũt. Quicquid mulierum manibus ſuffocatur, ſiue gallina, ſiue aliud aliquod animalium, id abhorrent tanquam impurum. Qui vero pauperiores ſunt, eorum vxores domeſticos labores obeunt, & coquunt. Cæterum cum viris abſentibus forte, & ſeruis, gallinas iugulare volunt, ſtant pro foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum: prætereuunteſq; viros, vt ipſi interficiant, plurimum rogant.

Rariſſime in templa, ratius etiam ad amicorum colloquia, niſi ſenes admodũ ſint, omniq; ſuſpicione careant, admittũtur. Certis tamen & feſtiuis diebus animi gratia concedunt vxoribus ac filiabus, vt in pratis amœniſſimis conueniant, vbi ſuper quadam rota inſtar Fortunæ inſidentes, alternatim ſurſum ac deorſum mouentur: aut alioqui funẽ appendunt, quo ſuſpenſę ac inſidentes, hinc inde impulſę feruntur, mouenturque: aut denique quibuſdam & certis cantilenis, manibus plaudentes ſe oblectant, choreas prorſus nullas ducunt. Eſt Moſcouiæ quidã Alemanus faber ferrarius, cognomẽto Iordanus, qui duxerat vxorẽ Rhutenã. ea cũ apud maritũ aliquandiu eſſet, hunc ex occaſione quadam amice ſic alloquitur: Cur me, coniunx chariſſime, nõ amas? Reſpondet maritus: Ego vero te vehementer amo. Nondũ, inquit, ſigna habeo amoris. Quærebat igitur maritus, qualia ſigna vellet? Cui vxor: Nunquã, ait, me verberaſti. Mihi ſane verbera, inquit maritus, non videbantur ſigna amoris: ſed tamen nec hac parte deero. Atq; ita nõ multo poſt crudeliſſime eam verberauit: faſſuſque mihi eſt, longe maiore amore ſe à ſua vxore poſthac obſeruatum fuiſſe. quam rem ſæpius exercuit: nobiſq; tum Moſcouiæ exiſtentibus, ceruicem illi tandem & crura præcidit.

Omnes ſe Principis chlopos, id eſt ſeruos fatentur. Itẽ præſtantiores, ex maiore parte emptos aut captos ſeruos habent: quos autem liberos in ſeruitio nutriunt, iis non eſt liberum quolibet tempore diſcedere. Si aliquis citra voluntatem domini abit, nemo eum aſſumit. Si dominus bonum ac commodum famulũ non bene tractat, fit quodammodo infamis apud alios, neq; poſthac alios famulos aſſequi poteſt.

Gens illa magis seruitute, quam libertate gaudet. Nam morituri vt plurimum certos seruos manumittunt: qui se tamen continuo aliis dominis, pecunia accepta, in seruitutem vendicant. Si pater filium, vt mos est, vendit, & is quocunque tandem modo liber factus, aut manumissus fuerit, pater hunc rursus atq; iterum iure patriæ potestatis vendere potest. Post quartam autem venditionem, nil iuris amplius in filium habet. Vltimo supplicio solus Princeps seruos, & alios afficere potest.

Princeps altero, aut tertio quoque anno per prouincias delectu habito, filios Boiaronum conscribit: vt numerum illorum, & quot quisque equos ac seruitores habeat, cognoscat. Dein singulis stipendia proponit, vt supra dictum est. Qui vero per facultates rei familiaris possunt, stipendio militant. Raro illis datur quies: nam aut bellum infert Lithvvanis, aut Livvonien sibus, aut Suetensibus, aut Tartaris Casanensibus, aut si nullum bellum gerit, præsidia tamen in singulos annos in locis circa Tanaim & Occam, ad reprimendas Tartarorum Præcopensium eruptiones ac deprædationes, viginti millia hominum imponere solet. Solet etiam quotannis ex suis prouinciis ordine quosdam vocare, qui Moscovviæ sibi omnia ac quælibet præstant officia. Belli autem tempore, non annuis ex ordine & alternis officiis inseruire, sed omnes & singuli, tam stipendiarii, quam gratiam Principis expectantes, in bellum ire coguntur.

Habent equos paruos, castratos, soleis carentes, leuissima frena: tum ephippia in eum vsum accommodata, vt se in omnes partes nullo negotio vertere, arcumq; intendere queant. Pedibus vsque adeo attractis insidentes equo, vt nullum hastæ aut teli paulo vehementiorem ictum sustinere queant. Calcaribus paucissimi, flagello plerique vtuntur, quod semper minimo digito dextræ inhæret, vt id quoties opus sit, apprehendant, & vtantur: rursus si ad arma deuentum fuerit, proiectum è manu pendeat.

Communia arma sunt, arcus, telum, securis, & baculus, instar cestus, qui Rhutenice Kesteni, Polonice Bassalick dicitur. Framea nobiliores & ditiores vtuntur. Pugiones oblongos in modum cultellorum dependentes, in vaginis adeo reconditos habent, vt vix supremam capuli partem attingere, aut necessitate cogente apprehendere possis. Loro pariter freni longo, & in extremitate perforato vtuntur, quod digito sinistro annectunt, vt arcum apprehendere, eoq; retento vti possint. Porro quanquam simul & eodem tempore manibus teneant frenum, arcum, frameam, telum & flagellum, istis tamen scite & sine vllo impedimento norunt vti.

Nonnulli ex præstantioribus, lorica, thorace affabre ceu ex quibusdam squamis concinnato, & armillis: paucissimi autem crista, instar pyramidis in summitate exornata, vtuntur.

Sunt qui habent vestem bombycis lana suffertam, ad sustinendos quoscunque ictus. Lanceis quoque vtuntur.

Peditatu vero & tormentis in conflictu nunquam vsi sunt. Etenim quicquid agunt, siue adoriuntur, siue insequuntur, siue fugiunt hostem, id repente & celeriter faciunt: atq; ita illos nec peditatus, nec tormenta subsequi possunt.

Modernus tamen Princeps Basilius, cum Rex Præcopensis nepotem suum in Casanense regnum induxisset, & in reditu iuxta Moscowiam tredecim millibus passuum castrametatus esset, anno insequenti circa Occam fluuium castra posuerat: atq; peditatu tum primum & tormentis vsus est, fortasse vt potentiam suam ostentaret: aut maculam susceptam priori anno, ex turpissima fuga, in qua dicebatur aliquot diebus sub aceruo fœni delituisse, deleret: aut deniq; Regem, quem ditionem suam rursus inuasurum putabat, à finibus suis arceret. Certe nobis præsentibus habuit ex Lithwanis, variaq; hominum colluuie, mille & quingentos fere pedites.

Hostem primo impetu audacissime aggrediuntur, nec diu perseuerant: ac si innuere vellent, Fugite, aut nos fugiemus.

Ciuitates raro vi aut impressione acriore expugnare, sed longa magis obsidione,

dione, homines fame aut proditione ad deditionem adigere solet. Quanquã Basilius Smolentzko ciuitatem admotis tormẽtis, quæ partim ex Moscovvia secum adduxerat, partim ibi in obsidione fuderat, oppugnabat, quassabatque: nihil tamen effecerat. Obsederat & Casan magna militum vi, admotis pariter tormentis, quæ secundo fluuio eo portauerat: sed tum quoq; vsque adeo nihil effecerat, vt dum arx incensa funditus conflagraret, atque ex integro rursus ædificaretur: ne nudum quidem collem interim miles ascendere, occupareue ausus fuerit.

Habet Princeps nunc fusores tormentarios Alemanos & Italos, qui præter pixides, tormenta bellica, item ferreos globulos, cuiusmodi & nostri Principes vtuntur, fundunt: quibus tamen in conflictu, quod omnia in celeritate posita habent, neq; sciunt, neq; possunt vti.

Omitto etiam, quod tormentorũ discrimẽ, seu, vt verius dicam, vsum ignorare videntur. Nescio, inquam, quando vel maioribus, quibus muri demoliuntur: vel minoribus, quibus acies impetusq; hostium disrumpitur, vti debeant. Id quod cum alias sæpe, tum maxime eo tempore accidit, quum Tartari Moscovviã iamiam oppugnaturi ferebantur: tum enim Locumtenens tanquam in re subita, maius tormentum sub portam castri, ridente bombardario Germanico, collocandum iusserat: cum id tamen vix tridui spacio eo deduci potuisset, ad hæc semel duntaxat exoneratum testudinem & portam dissipasset.

Magna est hominũ, vt in aliis negotiis, ita in bello gerendo, diuersitas ac varietas. Moscus enim quamprimum fugam arripit, nullam salutem cogitat, præter eam quam fuga habere potest: assecutus, seu apprehensus ab hoste, nec se defendit, nec veniam precatur.

Tartarus vero deiectus ex equo, spoliatus omnib. armis, grauissime etiam vulneratus, manibus, pedibus, dentibus, quoad & quacunq; potest ratione, ad extremum vsq; spiritum se defendere solet.

Thurcus, dum videt se omni auxilio ac spe elabendi destitutum, supplex veniam petit, armis abiectis, ac iunctas ad ligandum manus victori porrigit, speratq; captiuitate vitam se impetraturum.

Castris collocandis ampliss imum locum eligunt, vbi præstantiores tentoria erigunt: alii vero ex arbustis veluti arcum in terram figunt, penulisq; tegunt, quo ephippia, arcus, & id genus alia recondant, seq; ab imbre defendant. Equos ad pascua pellũt, quorum causa tam late disiuncta tentoria habent: quæ nec curru, nec fossa, nec alio quouis impedimento muniunt: nisi forte locus natura sit, aut syluis, aut fluminibus, paludibusue munitus.

Posset forte cuipiã mirũ videri, quod se & suos tam exiguo stipendio, & tam diu, vt supra dixi, sustineant: ideo illorum parsimoniã & frugalitatẽ paucis aperiã. qui habet sex, aut aliquãdo plures equos, ex iis vno tanquã baiulo, siue clitellario, qui vitæ necessaria portet, vtitur. In primis habet miliũ contritũ in sacculo, longitudine duorum aut trium palmitũ: deinde suillæ carnis salsæ libras octo, aut decẽ. habet & sal in sacculo: & si dives est, mixtũ pipere. Præterea vnusquisq; secũ fert securim, fomitẽ, lebetes, aut ollam cupreã, vt si aliquo forte deueniat, vbi nihil fructuum, allii, cæpæ, aut carnis ferinæ reperiat, tũ ignem accendit, ollamq; aqua replet, in quã coclear plenum milii, sale addito, iniicit, coquitq;: eo cibo dominus & serui contenti viuunt. Porro, si dominus nimium famelicus fuerit, totũ absumit: itaq; serui aliquando ad totum biduum aut triduum egregie ieiunant. Ad hæc, si dominus vult lautius epulari, tum addit paruam portiunculam carnis suillæ. Hoc non loquor de præstantioribus, sed mediocris conditionis hominibus. Duces exercitus, & alii militiæ præfecti, inuitant aliquando pauperiores illos: qui sumpto bono prandio, interdum post ad biduum, aut triduum cibo abstinent.

Item cum habent fructus, aut alliũ, aut cæpas, tum facile aliis omnib. carere possunt. Ingressuri prelium, plus spei ponunt in multitudine, & quantis copiis hostem adoriantur, quam robore militum, ac instructo quam probe exercitu: felicius eminus, quam cominus pugnant: atq; ideo hostem circumuenire, & à tergo adoriri, præcipue student.

Tubicines multos habent. hi dum patrio more, omnes vna tubas inflant, intonantque: mirum tum ac inusitatum quendam concentum audires. Habent & aliud quoddam genus Musices, quod gentili lingua Szurna appellant. Eo si quando vtuntur, tum vna hora, plus minus, sine vlla respiratione, seu aeris attractione quodammodo canunt. Buccas autem primum aere implere solent: dein naribus spiritum identidem attrahere edocti, tuba vocem absque intermissione edere dicuntur.

Omnes vestitu, seu corporis cultu simili vtuntur. tunicas oblongas sine plicis, manicis strictioribus, Hungarorũ fere more, gestant: in quibus Christiani nodulos, quibus pectus constringitur in dextro: Tartari vero haud dissimili vestitu vtentes, sinistro latere habent. Ocreas fere rubeas, easq; breuiores, vt quæ genua non attingant, soleasq; ferreis clauiculis munitas gestant. Indusia omnes fere variis coloribus circa collum exornata habent: eaque monilibus seu globulis argenteis, aut cupreis deauratis, additisque ornamenti causa vnionibus, constringunt.

Ventrem nequaquam, sed femora cingunt: atq; adeo pubetenus, quo magis promineat venter, cingulũ demittunt. Quin & nunc Itali & Hispani, imo & Germani ita assueuerunt.

Adolescentes & pueri pariter festiuis diebus, sed in ciuitate loco amplo & celebri, vnde videri & exaudiri à pluribus queant, conuenire solent. quibusdam autem sibilis ceu signo dato, conuocantur: conuocati illico concurrunt, manusq; conserunt. certamen pugnis ineunt, mox pedibus promiscue ac magno impetu faciem, guttur, pectus, ventrem, genitalia quatiunt: aut quacunq; ratione possunt, alios alii inter se de victoria concertantes prosternũt, adeo vt sæpe inde exanimati asportentur. Porro quicunq; plures vincit, diutius in arena durat, fortissimeque verbera tolerat, is præ cæteris laudatur, victorq; celebris habetur. Hoc certaminis genus institutũ est, vt assuescant adolescentes verbera ferre, ictusq; quoscunque tolerare.

Iustitiam strenue exercent in prædones: quibus comprehensis, calcanea primum frangere, dein in biduum aut triduum vsque, dum intumescant, quiescere: post, fracta iam ac intumefacta, rursus motare iubent. Non alio genere torquendi & flagitiosos, ad confitenda latrocinia, socios q; scelerũ indicandos, vtuntur. Cæterum si in quæstionem vocatus, supplicio dignus fuerit repertus, suspenditur. Alio genere pœnæ fontes raro puniuntur, nisi quid immanius commiserint.

Furta raro capitali pœna, imo homicidia raro, nisi prędæ gratia facta fuerint, puniuntur. Qui vero furem in furto deprehendit, & occidit, impune id facere potest: ea tamen conditione, si occisum in aulam Principis detulerit, & rem vt acta est exposuerit.

Cum brutis congredientes, ne illi quidem vltimo afficiuntur supplicio.

Pauci ex præfectis habent authoritatem, vltimum supplicium irrogandi. Ex subditis nemo aliquem torquere audet. Pleriq; malefactorum Moscovviam, seu ad alias principales ciuitates ducuntur. Hyemali autem tempore vt plurimum in fontes animaduertunt: æstiuo enim, bellicis negotiis impediuntur.

SEQVVNTVR ORDINATIONES A IOANNE Basilii Magno Duce, Anno mundi 7006. factæ.

QVVM reus fuerit in vnum rublum condemnatus, soluat iudici altinos duos, Notario octo dengas. Si vero partes redeunt in gratiam, priusquam in locum duelli venerint, non minus Iudici & Notario soluant, ac si iudicium factũ fuisset. Si venerint in locum duelli, quem Ocolnick & Nedelsnick duntaxat decernere possunt, ibique forte in gratiam redierint, soluant iudici, vt supra, Ocolniko L. dengas, Nedelsnico similiter L. dengas, & duos altinos: Scribæ quatuor altinos, & vnam dengam: Si vero venerint ad duellum, & alter victus fuerit, tum iudici reus quantum ab eo postulatur, soluat, Ocolniko det poltinam & arma victi,

Scribæ

Scribæ L. dengas, Nedelsniko poltinam & quatuor altinos. Si vero duellum committitur propter aliquod incendium, necem amici, rapinam vel furtum, tunc accusator si vicerit, ab reo accipiat, quod petiit, Ocolniko detur poltina & arma victi, Scribæ L. dengæ, Nedelsniko poltina, Vestono (est autem Vestон, qui ambas partes præscriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor altinos: & quicquid victus reliqui habuerit, vendatur, iudicibusq; detur: corpore autem, iuxta delicti qualitatem puniatur.

Interfectores dominorum suorũ, proditores castri, sacrilegi, plagiarii, item qui res in alterius domum clãculum inferunt, easdemq; furto sibi ablatas dicunt, quos Podmetzchek vocant, præterea qui incendio homines affligunt, quiq; manifesti malefactores fuerint, vltimo supplicio afficiuntur.

Qui primum furti conuictus fuerit, nisi forte sacrilegii aut plagii accusetur, morte non est afficiendus, sed publica pœna emendandus: hoc est, baculis cædẽdus, & pœna pecuniaria à iudice mulctandus.

Si iterum in furto deprehensus fuerit, & non habuerit vnde accusatori aut iudici satisfaciat, morte plectatur.

Si alioqui fur conuictus, non habeat, vnde accusatori satisfacere posset, cæsus baculis, tradatur accusatori.

Si quis furti accusetur, & honestus aliquis vir iureiurãdo affirmet, illũ antea quoq; furti conuictum, aut furti causa cuipiam reconciliatum fuisse, neglecto & omisso iudicio, morte afficiatur: de bonis eius fiat, vt supra.

Si aliquis vilis conditionis, aut suspectæ vitæ, furti insimuletur, vocetur in quæstionem. Si vero furti conuinci non potest, datis fideiussoribus, dimittatur ad vlteriorem inquisitionem.

Pro scripto decreto, seu lata sententia, æstimatione vnius rubli soluantur Iudici nouem dengæ: Secretario, qui sigillum habet, altinum vnum: Notario, dengæ tres.

Præfecti, qui non habent authoritatem, causa cognita, decernere ac sententiam ferre, hi alteram partium in aliquot rublis condemnent, dein decretum ad Iudices ordinarios mittant. quod si iustum ac equitati consonum illis videtur, tũ de singulis rublis, singuli altini Iudici, Secretario vero IIII. dengæ soluantur.

Quicunq; alterum furti, spolii seu homicidii accusare vult, Moscovviã proficiscitur, petitq; vt talis in ius vocetur. Datur illi Nedelsnick, qui reo diem dicit, eundemq; Moscovviam perducit. Reus porro in iudicio constitutus, plerunque crimen sibi obiectum negat. Si actor testes producit, tum ambæ partes interrogãtur, an dictis stare velint. Ad id communiter respondent: Audiantur testes secundum iustitiam & consuetudinem. Si contra reum attestantur, tum reus statim se opponit, & contra testimonia & personas excipit: dicens: Peto mihi decerni iuramentum, meq; iustitiæ diuinæ permitto, petoq; campum & duellum. Atq; illis ita, iuxta patriæ consuetudinem, duellum decernitur.

Vterq; quemuis alium, suo loco ad duellum constituere, armis item vterque instruere se quibuslibet potest, pixide & arcu exceptis. Communiter autem loricas oblongas, aliquando duplices, thoracem, armillas, galeam, lanceam, securim & ferrum quoddam in manu, instar pugionis, in vtraque tamen extremitate acutum habent: quo altera manu ita expedite vtuntur, vt in quolibet congressu non impediat, neq; manu cadat. eo autem in pedestri certamine plerunq; vtuntur.

Certamen primum ineunt lancea, dein aliis vtũtur armis: cum multis annis Mosci cum externis aut Germanis, aut Polonis, aut Lithvvanis certãtes, plerunq; succubuissent. Nouissime autem cum Lithvvanus quidam XXVI. annos natus, cũ quodam Mosco, qui plusquam XX. duellis victor euaserat, congressus, occisus esset: Princeps indignatus, illum vt videret, cõtinuo accersiri iubet. quo viso, in terram expuit, & statuit, ne in posterum vlli externo duellum contra suos decerneretur. Mosci plurimis ac diuersis armis se onerant verius, quam armant: externi autem consilio magis quam armis tecti, congrediuntur. Cauent in primis,

ne manus conferant: quod Moſcos plurimum brachiis lacertiſq; valere ſciunt, ſola induſtria ac agilitate illos tandem laſſos vincere ſolent. Vtraque partium habet multos amicos atque fautores, certaminis ſui ſpectatores: ſed prorſus inermes, exceptis ſudibus, quibus interdum vtuntur. Etenim ſi alteri horum videtur iniuria aliqua fieri, tum ad propulſandam eius iniuriam fautores ipſius accurrũt, mox etiam alterius: atq; ita vtrinque certamen ſpectantibus exoritur iucundum. agitur enim res capillis, pugnis, ſudibuſq; præuſtis.

Vnius nobilis teſtimonium plus valet, quam multorum vilis cõditionis hominum. Procuratores rariſſime admittuntur, quiſq; cauſam ſuam exponit. Princeps, quanquam ſeueriſſimus ſit, nihilominus tamen omnis iuſtitia, & palam fere, venalis eſt. Audiui quendam conſiliarium, qui iudiciis præerat, fuiſſe deprehenſum, quod ab vtraque partium in quadam cauſa munera accepiſſet: & pro altero, qui plus dederat, iudicaſſet. quod factum, ad Principem delatus, non negabat: illum, pro quo iudicaſſet, hominem dicebat diuitem, honeſto loco, atq; ideo magis huic quam illi inopi & abiecto credendum. Tandem, quamuis Princeps ſententiam reuocaſſet, ridens tamen, illum impune dimiſit. Fortaſſe tantæ auaritiæ ac improbitatis cauſa eſt ipſa egeſtas, qua ſuos cum ſciat Princeps oppreſſos, ad illorum facinora atq; improbitatem, quaſi impunitate propoſita, conniuet. Pauperibus non patet aditus ad Principem, ſed ad ipſos conſiliarios tantum, & quidem difficilimus.

Ocolnick perſonam Prætoris, ſeu Iudicis à Principe conſtituti ſuſtinet. alias ſupremus conſiliarius, qui ſemper apud Principem verſatur, eo nomine vocatur. Nedelſnick, eſt commune quoddam eorum officium, qui homines in ius vocant, malefactores capiunt, carceribuſque coercent. atque hi Nobilium numero continentur.

Coloni ſex dies in ſeptimana dominõ ſuo laborant, ſeptimus vero dies priuato labori conceditur. Habẽt aliquot priuatos, & à dominis ſuis attributos agros, & prata ex quibus viuunt: reliqua omnia ſunt dominorum. Sunt præterea miſerrimæ conditionis, quod illorum bona, nobilium ac militum prædæ expoſita ſunt: à quibus etiam per ignominiam Chriſtiani, aut nigri homunciones vocantur.

Nobilis, quantumuis pauper fuerit, turpe ſibi tamen ac ignominioſum eſſe putat, ſi manũ laboraret. Hoc autem turpe non eſſe ducit, cortices, ſeu putamina fructuum, & præſertim melonum, allii, ac cæparum, à nobis & famulis noſtris abiecta, de terra leuare ac deuorare. Cæterum ſicuti cibo parce, ſic potu, vbicunque ſe occaſio offert, immoderate vtuntur. Omnes fere tardi ad iram, item ſuperbi in paupertate: cuius grauem comitem habent, ſeruitutem. Veſtes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas barbaricas confectas videmus, ſolidoſque ex officina geſtant. Veſtibula ædium ſatis quidem ampla, & alta: fores vero habitationum humiles habent, ita vt ingreſſurus quiſpiam demittere ſe & inclinare cogatur.

Manuario qui viuunt labore, & operam ſuam vendunt, mercedem vnius diei referunt dengam cum dimidia: artifex duas. neq; hi ſtrenue laborant, niſi bene verberati. Audiui ſeruitores aliquando conqueſtos, quod à dominis non eſſent probe verberati. Credunt ſe ſuis dominis diſplicere: ſignumq; eſſe indignationis, ſi non verberentur.

DE INGRESSV IN ALTERIVS DOMVM.

IN ſingulis ædibus & habitationibus habent imagines ſanctorum, pictas, aut fuſas, loco honorificentiore. & cum alius alium accedit, ingreſſus habitaculum, continuo caput aperit, ac vbi imago ſit, circumſpicit: qua viſa, ter ſe crucis ſigno munit, caputque inclinans inquit: Domine miſerere. Dein ſalutat hoſpitem, his verbis: Deus det ſanitatem. Mox porrectis manibus deoſculantur ſe mutuo, capitaque inclinant. dein continuo alter alterum intuetur, vter nimirum ſe magis inclinaret, demitteretque: atque ita ter quaterque alternatim caput inclinantes, honoremq; mutuo exhibentes, quodammodo concertant. Poſt ſedent, negotioq; ſuo confecto, hoſpes recta in medium habitaculi procedit, facie ad imaginem conuerſa: rurſuſq; ter ſigno ſe crucis munit, prioraq; verba inclinato capite repetit. Poſtremo data acceptaq; prioribus verbis ſalute, abit. Si eſt alicuius authoritatis vir, illum tum hoſpes ſequitur ad gradus vſque: ſin præſtantior, longius comitatur, habita & obſeruata cuiuſque dignitate. Mirabiles obſeruant cæremonias. nulli etenim tenuioris fortunæ homini licet intra portam domus alicuius præſtantioris equitare. Difficilis quoque pauperioribus ac ignotis aditus eſt, etiam ad vulgares nobiles: qui vel hoc nomine rarius in publicum prodeunt, quo maiorem authoritatem, ſuiq; obſeruantiam retineant. Nullus etiam nobilis, qui paulo ditior eſt, ad quartam vel quintam domum pedes progreditur, niſi ſubſequatur equus. Hyemis tamen tempore, cum equis, ſoleis carentibus, propter glaciem abſq; periculo vti nõ poſſunt: aut quando aulam principis, aut Diuorum templa forte ingrediuntur, tum equos domi relinquere ſolent.

Domini intra priuatos parietes ſemper ſedent, raro aut nunquam inambulando quicquam tractant. Mirabantur plurimum, dum nos deambulantes in diuerſoriis noſtris, atq; inter ambulandum negotia frequenter tractare viderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis ſuæ partes, diuerſis in locis cum iuſto equorum numero habet: vt cum curſor Regius aliquo miſſus fuerit, equũ ſine mora in promptu habeat. Eſt autem curſori liberum, vt quemcunq; voluerit, eligat equum. Mihi ex Novvogardia magna celeriter Moſcovviam proficiſcenti, Magiſter poſtarum, qui illorum lingua Iamſchnick appellatur, aliquando triginta, nõ unquã quadraginta, quinquaginta ue adduci mane primo curabat equos, cum vltra duodecim opus non haberem. Vnuſquiſq; igitur noſtrum, equum qui ſibi commodus videbatur, ſumebat: defeſſis dein illis, cum ad aliud in itinere diuerſorium, quod Iama appellant, peruenimus, continuo ephippio & freno retentis, permutauimus. Licet cuilibet celerrimo vti equorum curſu: & ſi forte aliquis concidat, aut durare non poſſit, tum ex proxima quaq; domo alium rapere, aut alioqui abs quouis obuiam forte occurrente, Principis duntaxat curſore excepto ſumere impune quidem licet. Equũ porro in itinere viribus exhauſtũ, relictumq; Iamſchnick requirere, item alterum ei cui ereptus erat reſtituere, preciumq; ratione itineris habita, perſoluere ſolet. Plerunq; de x. vel xx. vverſt, numerantur ſex dengæ. Eiuſmodi porro veredariorum equis, ſeruitor meus ex Novvogardia Moſcovviam, interuallo 600. vverſt, hoc eſt cxx. Ger. miliar. lxxii. horis peruenit. quod quidem eo magis mirandum eſt, cum equuli tam parui ſint, & longe negligentius quam apud nos curentur, tantos tamen labores perferant.

DE MONETA.

MOnetam argenteam quadruplicem habent: Moſcovviticam, Novvogardenſem, Tvverenſem, & Pleſcovvienſem. Moſcovviticus nummus non rotunda, ſed oblõga & ouali quodãmodo forma, Denga dictus, diuerſas habet imagines. antiqua, in vna roſæ: poſterior, hominis equo inſidentis imaginem. in altera autem parte vtraq; ſcripturam habet. Illorum porro centum, vnum Hungaricalem aureum: Altinum ſex dengæ, Grifnam viginti, Poltinam centum, Rublum ducentæ faciunt. Noui nunc vtrinq; characteribus ſignati cuduntur, & quadringenti valent Rublum.

Tvverenſis vtrinq; ſcripturam habet, & valore Moſcovvitico æquiparatur.

Novvogardenſis in vna parte Principis in ſolio ſedẽtis, hominiſq; ex aduerſo ſeſe inclinantis imaginem: in altera ſcripturam habet, atq; Moſcovviticum valore in duplo ſuperat. Grifna porro Novvogardenſis xiiii. Rublus autem ducẽtas viginti duas dengas valet.

Pleſcovviẽſis, caput bouis coronatum, in altera vero ſcripturam habet. Habent præterea cupream monetam, quę Polani vocatur. horum ſexaginta dengam Moſcovviticam valent.

Aureos non habent, nec cudunt ipſi, ſed Hungaricalibus fere, interdum etiã

Renanis vtuntur: preciumq; eorum sæpe mutant, præsertim cum externus auro aliquid mercaturus sit, tum continuo precium eius minuunt. si vero aliquo profecturus, auro indigeat, eius tum rursus precium augent.

Rigenzibusq; rublis vtuntur propter vicinitatem, quorum vnus valet duos Moscovviticos. Moneta Moscovvitica est ex puro & bono argento: ea quamuis nunc quoque adulteratur: Non audiui tamen ob hoc facinus in quempiam animaduersum esse. Omnes fere aurifabri Moscouię nūmos cudunt: & quicunq; affert massas argenteas puras, nummosque cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æqua lance librant. Exiguum est, & constitutum precium, quod vltra æquale pondus soluendum est aurifabris, paruo alioqui laborem suum vendentibus. Scripserunt quidam, prouinciam hanc rarissime abundare argento: Principem præterea, ne id exportaretur, prohibere. Prouincia sane argentum nullum habet, nisi quod (vt dictum est) importatur: nec Princeps vsque adeo efferre prohibet, sed cauet verius, atque ideo permutationem rerum facere, & alia, vt pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi, pro aliis rebus dare, recipereque suos iubet, quo argentum & aurum in prouincia retineat. Vix centum annis vtuntur moneta argentea, præsertim apud illos cusa. Initio cum argentum in prouinciam inferebatur, fundebantur portiunculæ oblongæ argenteæ, sine imagine & scriptura, æstimatione vnius rubli: quarum nulla nunc apparet. Cudebatur etiam moneta in Galitz principatu. ea autem cum æquabili valore careret, euanuit. Porro ante monetam proboscide & auriculis aspreolorum, aliorumque animalium, quorum pelles ad nos afferuntur, vtebantur: iisq; vitæ necessaria, ceu pecunia, emebant.

Numerandi ratione ea vtuntur, vt res quascunque per Sorogk, aut Devvenosto, hoc est, aut quadragesimo aut nonagesimo numero, quemadmodum nos centesimo, numerent, diuidantque. Numerantes itaque subinde repetunt, multiplicantque, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk: id est, quadraginta, aut bis, ter, quater Devvenosto, hoc est nonaginta. Mille, gentili lingua Tissutzæ: item decem millia, vna dictione Tma: viginti millia, Dvvetma: triginta millia, Tritma exprimunt.

Quisquis merces qualescunq; Moscovviā attulerit, eas continuo apud portitores, seu telonii præfectos, profiteri ac indicare cogitur: quas hi statahora conspiciunt, æstimantque: æstimatas vero, nemo nec vendere, nec emere audet, nisi prius fuerint Principi indicatæ. Porro Princeps si quicquam emere voluerit, tum mercatori interim res suas nec indicare, nec cuiquam licitari eas integrū est. quo fit, vt mercatores interdum diutius detineantur.

Neq; etiam cuiuis mercatori, præter Lithvvanos, Polonos, aut illorū imperio subiectos, Moscovviam venire liberum est. Nā Suetensibus, Livvonienſibus, & Germanis ex maritimis ciuitatibus, Novvogardiæ duntaxat: Thurcis vero & Tartaris Chloppigrod oppido, quo nundinarum tempore diuersi homines ex remotissimis locis confluunt, mercaturā exercere, ac mercari concessum est. Quādo vero Legati ac Oratores Moscovviam proficiscuntur, tum omnes vndecunq; mercatores in illorum fidem ac protectionem suscepti, Moscovviam & libere, & sine portoriis ire possunt, ac etiam consueuerunt.

Maior pars mercium sunt massæ argenteæ, panni, sericum, panni sericei & aurei, vniones, gemmæ, aurum filatum: interdum viles etiam quasdam res suo tēpore portant, ex quibus non parum lucri referunt. Sępe etiam accidit, vt rei alicuius desiderio omnes teneantur: quā qui primus attulerit, plus iusto lucratur. Deinde cum plures mercatores earundem rerum magnam copiam aduexerint, tanta nōnunquā vilitas consequitur, vt is qui res suas quamplurimo vendiderat, easdē rursus vilescente precio emat, magnoq; suo cōmodo in patriam reducat. Merces vero quæ inde in Germaniam portantur, sunt pelles, & cera: in Lithvvaniam & Thurciam, corium, pelles, & albi longi dētes animalium, quę ipsi Mors appellant, quæque in mari septentrionali degunt, ex quibus manubria pugionum Thurci affabre conficere solent. nostrates piscium dentes esse putant, & nominant.

In Tar-

In Tartariam vero sellę, frena, vestes, corium: arma autem & ferrum non nisi furtim, aut ex singulari Præfectorum permissione exportantur, ad alia loca intra Orientem & Septentrionem. Panneas tamen & lineas vestes, cultellos, secures, acus, specula, marsupia, aut quid aliud eiusmodi ducunt. Mercantur fallacissime ac dolosissime: nec paucis verbis, vt quidam scripserunt. Quin dum pretium afferunt, ac rem minoris dimidio pretio in fraudem venditoris licentur: mercatores nonnunquam non vno tantum aut altero mense suspensos ac incertos detinent, verum ad extremam desperationem quosdam perducere solent. Cæterum qui mores illorum tenet, dolosaq; verba, quibus pretium rei imminuunt, tempusque extrahunt, non curat, aut dissimulat: is res suas sine aliquo dispendio vendit.

Ciuis quidam Cracouiensis, ducentos centenarios cupri aduexerat, quos Princeps emere voluit, & mercatorem tamdiu detinuit, vt is tandem fastidio affectus, rursus versus patriam cuprum reduceret. Porro cum aliquot milliaribus ab vrbe abesset, subordinati quidam illum sequuntur, eiusq; bona, ac si portorium non soluisset, inhibent, interdicuntq;. Mercator reuersus Moscovviam, apud consiliarios Principis de iniuria sibi illata conqueritur. Illi audita causa, mox se vltro constituunt medios: ac negotium sese transacturos, si gratiam petat, pollicentur. Mercator callidus, qui sciebat Principi ignominiosum fore, si eiusmodi merces ex ditione sua reducerentur, ac si non reperiretur quispiam, qui tantas merces mercari & exoluere posset, non vllam gratiam petit, sed iustitiam sibi administrari postulat. Tandem cum viderent adeo obstinatum, vt qui abduci à proposito non posset, neq; illorum dolo aut fraudi cedere vellet, cuprum Principis nomine emunt: ac persoluto iusto pretio, hominem dimittunt.

Externis singulas res carius vendunt: ita vt quæ vno ducato alioqui emunt, ea quinque, octo, decem, interdum viginti ducatis indicent. Quanquam ipsi vicissim, aliquando rem raram ab externis decem, aut quindecim florenis mercentur, quæ vix vnum aut alterum valet florenum.

Porro contrahendis rebus, si quid forte dixeris, aut imprudentius promiseris, eorum diligenter meminerunt, præstandaq; vrgent: ipsi vero, si quid vicissim promiserint, minime præstant. Item, quamprimum iurare incipiunt, aut obtestari, scias illico dolum subesse: animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Rogaueram quendam consiliarium Principis, vt me in emendis certis pellibus, ne deciperer, iuuaret: qui vt facile operam mihi suam erat pollicitus, ita rursum diutius me suspensum tenuit. Voluit proprias mihi obtrudere pelles: adhæc alii ad illum concurrebant mercatores, præmia pollicentes, si eorum merces bono mihi venderet pretio. Ea est enim mercatorum consuetudo, vt in emptione ac venditione medios sē constituant, atque vtrique partium acceptis separatim muneribus, operam suam fidelem polliceantur.

Est ampla & murata domus non longe ab arce, Curia dominorum mercatorum dicta, in qua habitant mercatores, merces q; suas reponunt: vbi sane piper, crocus, sericii panni, & id genus aliæ merces, longe minoris quam in Germania, venduntur. Hoc autem tribuendum est rerum permutationi. Nam dum Mosci pelles alioqui vili pretio comparatas, plurimi æstimant: externi vicissim, forte illorum exemplo, merces suas paruo quoq; emptas opponunt, cariusque indicant. Quo fit, vt vtriq; æquali permutatione rerum facta, res præsertim pro pellibus acceptas, mediocri pretio, & sine lucro vendere possint.

Pellium magna est diuersitas. Zebellinorum enim nigredo, longitudo & densitas pilorum maturitatem arguunt. Item si congruo tempore, quod in pellibus aliis pariter obseruatur, capiantur, pretium augent. Citra Vstyug & Dvvinam prouinciam rarissime, circa Peczoram vero sæpius & præstantiores reperiuntur.

Madauricæ pelles ex diuersis partibus, ex Sevvera bonæ, ex Heluetiis meliores, ex Svvetia vero optimæ afferuntur. Illic tamen maior est copia. Audiui, aliquando Moscovviæ repertas Zebellinorum pelles fuisse, quarum aliæ xxx. aliæ vero xx. aureis venditæ sunt. At eiusmodi ego nullas potui videre.

Hermelinorum pelliculæ ex pluribus pariter locis inuersæ afferuntur, quibus tamen pleriſque emptoribus imponitur. Habent ſigna quædam circa caput & caudam, ex quibus agnoſcuntur, an congruo tempore ſint captæ. Nam ſimul vbi hoc animal captum fuerit, excoriatur, pelliſq; inuertitur, ne attritis pilis deterior fiat. Si quod non ſuo tempore captum fuerit, pelliſq; ideo bono ac natiuo colore careat, tum ex capite (vt dictum eſt) & cauda, certos pilos tanquam ſigna, ne incongruo tempore captum agnoſcatur, euellunt, extrahuntque, atque ita emptores decipiunt. Singulæ autem tribus fere, quatuorve dengis venduntur: paulo ampliores carent ea albedine, quæ alioqui pura in minoribus apparet.

Vulpinæ, & præſertim nigræ, ex quibus plerunque tegmina capitis facere ſolent, plurimi fiunt. Decem enim nonnunquam xv. aureis venduntur. Aſpreolorum pelliculæ ex diuerſis quoque partibus afferuntur, ampliores tamen ex Sibier prouincia: nobiliores vero aliis quibuslibet, ex Schvvuaii, non longe à Cazan. Porro ex Permia, Wiatka, Vſtyug, & Wolochda, faſciculis ſemper x. numero colligatæ afferuntur: quarum in ſingulis faſciculis duę ſunt optimæ, quas Litzſchna appellant: tres aliquanto deteriores, quas Craſna vocant, quatuor, quas Pocraſna: vna, & ea quidem vltima, Moloiſchna dicta, omnium eſt viliſſima. Harum ſingulæ vna, aut duabus dengis emuntur. Ex his meliores & ſelectas, in Germaniam & alias prouincias, mercatores magno ſuo commodo portant.

Lyncium pelles, parui: luporum vero, ab eo tempore, quo in Germania ac Moſcowia in pretio eſſe cœperunt, plurimi fiunt. Luporum præterea terga longe in minore, quam apud nos, ſunt pretio.

Caſtorum pelles apud illos habentur in magno pretio: omnesq; iuxta ex his, quod nigro, eoq; natiuo ſint colore, fimbrias veſtium habent.

Pellibus domeſticorum catorum mulieres vtuntur. Eſt quoddam animal, quod gentili lingua Peſſetz vocant: huius pelle, quod plurimum caloris adferre corpori ſolet, in itinere, ſeu profectionibus vtuntur.

Vectigal, ſeu portorium omnium mercium, quæ vel importantur, vel exportantur, in fiſcum refertur. De qualibet re, æſtimatione vnius rubli, penduntur ſeptem dengæ: extra ceram, de qua non ſolum iuxta æſtimationem, ſed pondus quoque, vectigal exigitur. De quolibet autem pondere, quod gentiliter Pud appellant, quatuor dengæ penduntur.

De mercatorum itineribus, quibus in importandis ac exportandis mercibus, ac per diuerſas Moſcowiæ regiones vtuntur, infra in Chorographia Moſcovviæ copioſe explicabo.

Vſura communis eſt: quam licet magnum peccatum eſſe dicant, ab ea tamen nemo fere abſtinet. Eſt autem quodammodo intolerabilis, nimirum de quinque ſemper vnum: hoc eſt, de centum viginti. Eccleſiæ mitius, vt dictum eſt, videntur agere, quæ decem pro centum (vt vocant) accipiunt.

NVNC CHOROGRAPHIAM PRINCIPAtus & dominij magni Ducis Moſcovviæ aggrediar, puncto in Moſcovvia principali ciuitate conſtituto: ex qua progreſſus, circumiacentes atque celebriores duntaxat principatus deſcribam. Etenim in tanta vaſtitate, prouinciarum omnium nomina exacte indagare non potui. Quare ciuitatum, fluminum, montium, quorundamq; locorum celebrium nominibus contentus ſit Lector.

VRBS Moſcovvia itaque, Ruſſiæ caput & metropolis, ipſaq; prouincia, & qui hanc præterlabitur fluuius, vnum idemq; nomen habent, vernaculaq; gentis lingua Moſqvva appellantur. Quodnam autem cæteris nomen præbuerit, incertum. Veriſimile tamen eſt, ea à fluuio nomen accepiſſe. Nam etſi vrbs ipſa olim caput gentis non fuerit, Moſcorum tamen nomen veteribus non ignotum fuiſſe conſtat. Porro Moſqvva fluuius in Tvverenſi prouincia, LXX. fere ſupra Moſaisko vverſt (eſt autem vverſt, Italicum fere miliare) haud procul à loco, qui Oleſchno dicitur, fontes ſuos

ſuos habet: indeq; emenſo XC. vverſt ſpacio, ad Moſcovviam ciuitatem decurrit: receptisque in ſe aliquot fluuiis, Orientem verſus, Occam fluuium illabitur. Cæterum ſex ſupra Moſaisko miliaribus, primum nauigabilis eſſe incipit: quo loco materia ad fabricandas domos, aliosque vſus ratibus impoſita, Moſcovviam defertur. Infra autem ciuitatem merces aliaque quæ ab externis hominibus importantur, nauibus aduehuntur. Tarda autem in fluuio atque difficilis, propter gyros, ſeu mæandros, quibus multis incuruatur, nauigatio eſt: præſertim inter Moſcovviam & Columnam ciuitatem, tribus ab eius oſtiis paſſuum millibus in littore ſitam, vbi CCLXX. vverſt ſpacio, flexionibus multis longisq; nauigantium curſum impedit atq; remoratur. Fluuius non admodum piſcoſus, vt qui præter viles & vulgares, nullos piſces habeat. Moſcovvia quoque prouincia, nec lata nimis, nec fertilis eſt: cuius fœcunditati, ager vbique arenoſus, qui mediocri ſiccitatis aut humiditatis exceſſu ſegetes enecat, plurimum obeſt. Accedit ad hæc, immoderata aſperaque nimis aeris intemperies, qua hyemis rigore Solis calorem ſuperante, ſata quandoq; ad maturitatem nõ perueniunt. Etenim tam intenſa ibi nonnunquam ſunt frigora, vt quemadmodum æſtatis tempore apud nos æſtu nimio, ſic ibi frigore immenſo terra in hiatum diſcedat: aqua etiam tum in aerem effuſa, ſputumq; ex ore proiectum, anteaquam terram contingat, congelantur. Nos ipſi, cum anno 1526. eo peruenimus, ramos fructiferarum arborum, rigore hyemis anni precedentis prorſus periiſſe vidimus: quæ eo anno adeo dura fuit, vt complures veredarii (quos ipſi Gonecz vocant) in vehiculis gelu concreti, reperti ſint. Fuere qui tum pecora Moſcovviam, funibus alligata, ex proximis pagis ducerent: vique frigoris oppreſſi, vna cum pecoribus perierunt. Præterea multi circulatores, qui cum vrſis, ad choreas edoctis, in illis regionibus vagari ſolent, tum mortui in viis reperti ſunt. Quin & vrſi ipſi, fame eos ſtimulante, relictis ſyluis, paſſim per vicinas villas diſcurrebant, inque domos irruebant: quorum conſpectum atque vim cum ruſtica turba fugeret, frigore foris miſere peribat. Atque tanto frigori æſtus quoq; nimius quandoq; reſpondet, vt anno Domini 1525. quo immoderato Solis ardore omnia fere ſata exuſta fuerunt, tantaq; annonæ caritas eam ſiccitatem conſecuta eſt, vt quod tribus antea dengis emebatur, id X X. aut XXX. poſt emeretur. plurimi pagi & ſyluæ, frumentaque nimio æſtu incenſa conſpiciebantur. Quorum fumus ita regionem oppleuerat, vt prodeuntium hominum oculi grauiter fumo læderentur: & absq; fumo caligo quædam oboriebatur, quæ multos obcæcauerat.

Totam porro regionem non ita diu admodum ſyluoſam fuiſſe, ex magnarum arborum truncis, qui etiamnum extant, apparet: quæ quamuis agricolarum ſtudio ac opera ſatis culta ſit, iis tamen quæ in agris proueniunt exceptis, reliqua omnia ex circumiacentibus prouinciis eo afferuntur. Nam frumento quidem, oleribusq; communibus abundat: ceraſa dulciora, nucesq; (auellanis tamen exceptis) in tota regione non reperiuntur. Aliarum arborum fructus habent quidem, verum inſuaues. Melones autem ſingulari cura ac induſtria ſeminant. terram ſimo permixtam in areolas quasdam altiores componunt, inque eas ſemen condunt. hac arte calori ac frigori immoderato æque ſuccurritur. Nam ſi forte æſtus nimius fuerit, rimulas tanquam ſpiracula quædam, ne ſemen calore nimio ſuffocetur, per ſimum terræ mixtum faciunt: in frigore vero nimio, lætaminis calor ſeminibus reconditis præſtat auxilium.

Melle Moſcovvia prouincia, ferisq; (leporibus tamen exceptis) caret. Animalia noſtris longe minora ſunt, neque tamen cornibus (vt quidam ſcripſit) carent. Vidi enim ibi boues, vaccas, capras, arietes, cornuta omnia. Iam vero ciuitas Moſcovvia, inter alias ciuitates Septentrionales, Orientem verſus multum porrigitur: quod nobis in profectione noſtra, obſeruatu haud difficile fuit. Nam cum Vienna egreſſi, recta Cracouiam, atq; inde centum fere Ger. miliarium itinere, in Septentrionẽ progreſſi fuiſſemus, itinere tandẽ in Orientẽ reflexo, Moſcovviam, ſi non in Aſia, tamen in extremis Europę, qua maxime Aſiam contingit, finibus ſitam peruenimus. De qua re infra in Tanais deſcriptione plura dicam. Vrbs ipſa

lignea est,satisq; ampla: quæ procul etiam amplior,quam re ipsa sit,apparet. Nam horti, areæq; in qualibet domo spacioſæ, magnam ciuitati acceſſionem faciunt: quam fabrorum,aliorumq; opificum igni vtentium,in fine ciuitatis longo ordine protenſæ ædes,inter quas sunt prata & agri,etiam magis adaugent. Porro non procul à ciuitate domunculæ quędam apparent,& trans fluuium villæ, vbi non multis retroactis annis,Basilius Princeps satellitibus suis nouam Nali ciuitatem (quod eorum lingua Infunde sonat) exędificauit, propterea quod cum aliis Ruthenis medonem & ceruisiam bibere,exceptis paucis diebus in anno,prohibitum sit, iis solis bibendi potestas à Principe sit permissa: atque eam ob rem, ne cæteri illorum conuictu corrumperentur,ab reliquorum consuetudine sunt seiuncti. Haud procul ab vrbe sunt aliquot monasteria, quæ vel sola procul spectantibus vna quædam ciuitas esse videntur. Porro vasta ciuitatis magnitudo facit,vt nullo certo termino contineatur,nec muro, fossa, propugnaculisve commode sit munita. Plateæ tamen quibusdam in locis, trabibus per transuersum ductis,obstruuntur: adhibitisq; custodibus ad primam noctis facem ita obfirmantur, vt nemini noctu aditus post statam horam illac pateat: post quam qui deprehensi forte fuerint à custodibus, aut verberantur, spolianturque, aut in carcerem coniiciuntur, nisi forte noti honestiq; viri fuerint. Hi enim à custodibus ad sua deduci solent. Atque tales custodiæ qua liber in ciuitatem patet aditus,locari solent. Nam reliquam vrbis partem Mosqua alluit, in quem sub ipsa vrbe,lausa fluuius illabitur, qui ob altas ripas raro vadari potest. In hoc molendina complura, in publicum ciuitatis vsum constructa sunt: hisq; fluuiis ciuitas nonnihil munita esse videtur: quæ præter paucas lapideas ædes,templa & monasteria,prorsus lignea est. Ædium in ea vrbe numerum vix credibilem referunt. Aiebant enim, sexto ante aduentum nostrum in Moscovviam anno, Principis iussu ædes conscriptas fuisse, eorumq; numerum 41500. superasse. Ciuitas hęc tam lata ac spacioſa, admodum lutosa est. quamobrem in vicis ac plateis, aliisq; celebrioribus locis, pontes passim extructi sunt. Est in ea castrum, ex lateribus coctis constructum, quod ab vna parte Mosqvva,ab altera Neglima flumine alluitur. Neglima autem ex paludibus quibusdam manat,qui ante ciuitatem circa superiorem castri partem ita obstruitur,vt in stagni formam exeat: indeq; decurrens,fossas castri replet, in quibus sunt molendina: tandemq; sub ipso castro,vt dixi,Mosqvvæ fluuio iungitur. Castrum autem tanta magnitudine est, vt præter ampliſſimas ac magnifice extructas ex lapide Principis ędes, Metropolitanus Episcopus, item Principis fratres, proceres,aliiq; quamplurimi, spacioſas in eo ædes ligneas habeant. Ecclesię ad hæc in eo multæ, vt amplitudine sua ciuitatis propemodum formam referre videantur. Hoc castrum roboribus tantum initio circundabatur: atque ad magni Ducis Iohannis, Danielis filii,tempora vsque,paruum ac ignobile erat. Is enim Petri Metropolitæ suasu,primus sedem Imperii eo transtulit. Nam Petrus amore Alexii cuiusdam, qui ibi sepultus claruisse miraculis dicitur, eo loci sedem sibi prius elegerat: eoq; mortuo,atque ibidem sepulto,cum ad eius tumulum miracula pariter fierent, locus ipse religionis ac sanctitatis quadam opinione adeo celebris factus est, vt posteri Principes omnes,Iohannis successores, ibi Imperii sui sedem habendam esse duxerint. Nam mortuo Iohanne, eiusdem nominis filius, sedem ibi retinuit: ac post eum Demetrius, post Demetrium Basilius, is qui ducta Witoldi filia, Basilium Cæcum post se reliquit. Ex quo Iohannes, eius Principis pater, apud quem Oratorem egi (qui primus castrum muro cingere cœpit) natus est: cui operi tricesimo ferme anno post, supremam manum eius posteri imposuere. Eius castri propugnacula basilicæ,cum Principis palatio,ex latere ab hominibus Italis, quos propositis magnis præmiis Princeps ex Italia euocauerat, Italico more extructa sunt. Multæ autem,vt dixi,in hoc sunt Ecclesiæ, ligneæ ferme omnes: duabus tamen insignioribus, quæ ex lateribus extructæ sunt,exceptis: quarum altera diuæ Virgini,altera diuo Michaeli est sacra. In templo diuæ Virginis sepulta sunt duorum Archiepiscoporum corpora,qui, vt Principes eo suam Imperii sedem transferrent, ibiq; Metropolim constituerent, autores fuere: eamq; maxime ob rem in diuorum

diuorum numerum sunt relati. In altero templo Principes vita defuncti humantur. Constructebantur,nobis præsentibus,plura etiam templa ex lapide. Regionis cœlum adeo salubre est,vt ibi vltra Tanais fontes,præsertim in Septentrionem,ac etiam magna ex parte Orientem versus,memoria hominum,nulla vnquam pestis sæuierit. Habent tamen interdum intestinorum & capitis morbum quendam, pesti haud dissimilem, quem ipsi Calorem appellant. eo qui corripiuntur, paucis diebus pereunt. Is morbus in Moscovvia nobis existentibus,grassabatur, vnumq; ex familiaribus nostris absumsit. atq; cum in tam salubri regione degant, si quando in Novvogardia, Smolentzko, & Plescovvia pestis sæuit, quoslibet illinc ad se venientes,regione sua metu contagii excludunt.

Gens Moscovviæ cęteris omnibus astutior & fallacior esse perhibetur, fluxa inprimis in contractibus fide: cuius rei ipsi haud ignari, siquando cum externis commercia habent, quo maiorem fidem obtineant, non Moscovvitas se,sed aduenas esse simulant.

Longissimus in Moscovvia dies in solstitio æstiuali XVII. horarum,cum tribus quartalibus, esse dicitur. Certam poli eleuationem tum ex nemine potui cognoscere: quamvis quidam LVIII. graduum se accepisse, incerto tamen autore, diceret. Ipse tandem facto per Astrolabium periculo, vtcunque Solem nono die Iunii in meridie obseruaui LVIII. graduum. Ex qua obseruatione,computatione hominum harum rerum peritorum, deprehensum est, altitudinem poli L. graduum esse: longissimum autem diem,XVII. horarum, & vnius quartalis.

Moscovvia loco principali descripta, ad reliquas Magni Ducis Moscovviæ subiectas prouincias progrediar, ordine primum Orientem versus seruato: dein per Meridiem & Occidentem atq; Septentrionem circumeuntes,recta in Orientem æquinoctialem deueniemus.

Wolodimeria ciuitas magna primum occurrit, quæ castrum ligneum sibi coniunctum habet. Hęc à tempore Wolodimeri,qui postea Basilius dictus est,vsque ad Ioannem Danielis filium, Russiæ metropolis fuit. Est autem inter Wolgam & Occam,magna duo flumina, triginta sex à Moscovvia in Orientem miliaribus Germ. sita, loco adeo fertili, vt ex vno tritici modio sæpe XX. nonnunquam XXX. modii proueniant. Eam Clesma fluuius alluit, cætera syluæ magnæ vastæq; cingunt. Clesma porro quatuor à Moscovvia miliaribus Ger. oritur, multisq; ibi molendinis celebris ac commodus est: qui infra Wolodimeriam, vsque ad Murom oppidum,in Occæ littore situm, spacio duodecim miliaribus nauigatur, Occæq; fluuio iungitur. A Wolodimeria viginti quatuor miliarium recta in Orientem, in vastis syluis principatus olim fuit: cuius populi Muromani vocabantur, animalium pellibus,melle & piscibus abundantes.

Novvogardia inferior ciuitas, ampla & lignea cum castro, quod Basilius præsens monarcha ad Wolgæ & Occæ fluuiorum confluxum ex lapide in scopulo exædificauit. Aiūt quadraginta miliaribus Ger. eam à Murom abesse,in Orientem. quod si ita est,centum miliaribus Novvogardia à Moscovvia distabit. Regio fertilitate,rerumq; copia Wolodimeriam æquat. Atq; hic Christianę religionis hac quidem parte terminus est. nam licet Princeps Moscovviæ vltra Novvogardiam hanc,castrum,cui Sura nomen est, habeat: tamen interiectæ gentes, quæ Czeremissæ appellantur, non Christianam, sed Machumeti sectam sequuntur. Porro ibi & aliæ gentes sunt, Mordvva nomine, Czeremissis permixtæ, quæ cis Wolgam,ad Suram, bonam regionis partem occupant. Czeremissæ enim vltra Wolgam in Septentrione degunt: ad quorum differentiam, qui circa Novvogardiam habitant, Czeremissę superiores, seu montani, non à montibus quidem, qui ibi nulli sunt,sed à collibus potius,quos accolunt,nuncupantur.

Sura fluuius Mosci & Casanensis Regis dominium diuidit, qui ex Meridie veniens,viginti octo miliaribus infra Novvogardiam, cursu in Orientem flexo, Wolgam influit. in quorū confluxu ad alterū littus, iis Basilius Princeps castrum erexit,idq; à suo nomine Basilovvgorod nominauit: quod postea multorū malorū seminariū extitit. Haud procul inde est Mosęha fluuius, qui & ipse ex Meridie

profluens, Occam supra Murom illabitur, non longe ab oppido Cassimovvgorod, quod Moscus Tartaris habitandum concessit. Horum mulieres arte quadam vngues, decoris causa, nigro colore inficiunt: ac aperto capite, passisq; crinibus perpetuo incedunt. A Moscha fluuio Orientem & Meridiem versus ingentes occurrunt syluæ, quas Mordwa populi, qui proprio idiomate vtuntur, ac Principi Moscowiæ subiecti sunt, inhabitant. Eos quidam idololatras, alii Mahometanos esse volunt. Hi in pagis passim habitant, agros colunt, victum ex ferina carne & melle habent, pellibus abundant pretiosis: duri inprimis homines. nam & Tartaros latrocinantes sæpe fortiter à se propulsarunt, pedites fere omnes, arcubus oblongis conspicui, sagittandiq; peritia præstantes.

Rezan prouincia inter Occam & Tanaim fluuium sita, ciuitatem ligneam non longe à ripa Occæ habet. Erat in ea castrum, quod Iaroslavv vocabatur: cuius nunc, præter vestigia, nihil extat. Haud procul ab ea ciuitate, Occa fluuius insulam facit, quæ Strub dicitur, magnus olim ducatus, cuius Princeps nemini subiectus orat. Columna ex Moscovvia inter Orientem & Meridiem, seu (vt alii volunt) in Orientem hyemalem ciuitas occurrit. Dein Rezan, quæ à Moscovvia triginta sex miliaribus Ger. distat. Hæc prouincia cæteris omnibus Moscovviæ prouinciis fertilior est: in qua, vt aiunt, singula grana frumenti binas quandoque, pluresve spicas proferunt: quarum culmi tam dense accrescunt, vt nec equi facile transire, nec coturnices inde euolare possint. Mellis, piscium, auium, ferarumque ibi magna copia, arborumq; fructus longe Moscovviæ fructibus nobiliores: gens audacissima, bellicosissimaq;.

Ex Moscovvia ad hoc vsque castrum, vltraq; spacio XXIV. fere miliarium Ger. fluit Tanais, loco qui Donco dicitur: vbi mercatores in Asoph, Capham, & Constantinopolim euntes, naues suas onerant: quod plerunque fit in autumno, pluuiosa anni parte. Nam Tanais ibi aliis anni temporibus non ita aquis abundat, vt oneratas naues bene ferre queat. Dominabatur Rezan quandoque Basilius magnus Dux, qui sororem Iohannis Basilii magni Ducis Moscovviæ duxerat, ex eaque Iohannem & Theodorum susceperat. Mortuo Basilio, Iohannes filius succedit: qui ex vxore Knes Theodori Babitz filia, Basilium, Theodorum, & Iohannem filios genuit: ex quibus, mortuo patre, maximi natu duo filii, dum quisq; sibi imperium vendicare nititur, in campis Razanensibus congressi: armis decertarunt: in qua pugna alter occubuit. nec multo post, qui victor fuerat, in eisdem campis moritur, in cuius rei memoriam, signum crucis ex robore ibi erectum est. Minimus natu, qui ex tribus fratribus adhuc supererat, cognita fratrum suorum morte, adiunctis sibi Tartaris, principatu, pro quo fratres decertauerant, quemq; mater adhuc possidebat, vi potitur: quibus peractis, cum Duce Moscovviæ agit, vt quemadmodum maiores sui nemini obstricti, cum principatum libere tenuissent, possedissentque, ita se quoque imperare sineret. Dum hæc paciscereturr, ad magnum Principem delatus est, quod Regis Tauricæ, quo cum Principi bellum erat, filiam vxorem expeteret. Quam ob rem cum à Principe vocatus fuisset, metu aduentum tardat, protrahitq;. tandem à Simeone Crubin, vno ex consiliariis suis persuasus, in Moscovviam proficiscitur: vbi Principis iussu captus, liberis custodiis mandatur. Subinde Princeps matre illius eiecta, & in monasterium intrusa, castrum cum principatu occupat: & ne aliqua quandoque secessio Rezanensium fieret, bonam eorum partem per diuersas distribuit colonias. qua re totius principatus vires labefactatæ corruerunt. Porro cum anno Domini 1521. Tartari prope Moscovviam castra posuissent, Iohannes per tumultum è custodia elapsus, in Lithvaniam profugit: vbi etiam tum exulabat.

Tulla oppidum quadraginta fere miliaribus Germ. à Rezan distat, à Moscovvia vero in Meridiem triginta sex: estq; vltimum oppidum ad campestria deserta, in quo Basilius Ioannis castrum ex lapide construxit, quod fluuius eiusdem nominis præterlabitur. Vppa vero alius fluuius, ab ortu castrum alluit: Tullæq; fluuio iunctus, Occam supra Worotinski viginti fere miliaribus Ger. influit. à cuius ostiis

ostiis haud ita procul, Odoyovv castrum situm est. Porro oppidum Tulla, etiam Basilii tempore proprium Principem habebat.

Tanais fluuius famosissimus, qui Europam ab Asia disterminat, octo ferme à Tulla in Meridiem miliaribus nonnihil in Orientem deflectendo, oritur, non ex Ripheis montibus, vt quidam prodidere: sed ex Iwanowosero, hoc est, Iohannis lacu ingenti, qui in longitudine & latitudine circiter 1500. werst patet: inq; sylua, quam quidam Okonitzkilies, alii Iepiphanowlies appellant, ortum habet. Ex hoc lacu Schat & Tanais, magna duo flumina, emergunt. Schat in Occidentem, Vppa fluuio in se recepto, Occam inter Occidentem & Septentrionem influit. Tanais autem primo cursu recta in Orientem fluit, atque inter Casan & Astrachan regna sex vel septem miliaribus Ger. à Wolga fluuio labitur: dein reflexo in Meridiem cursu paludes facit, quas Mæotidis vocant. Ad eius porro fontes proxima ciuitas est Tulla, supra ostia vero tribus fere in littore miliaribus Asoph ciuitas, quæ prius Tanas vocabatur. supra hanc quatuor dierum itinere Achas oppidum est, ad eundem fluuium situm, quem Rutheni Don appellant. Hunc ab optimorum piscium copia singulari, item amœnitate, quod vtraque fluminis ripa diuersis herbis, radicibusq; suauissimis, ad hæc arboribus fructiferis plurimis, variisq; in modum horti, quasi industria quadam exculta atq; consita sit, satis laudare non possunt. Et quod tanta ferarum, quæ paruo negotio sagittis conficiuntur, ibi sit copia: vt per ea loca iter facientes, ad vitam sustentandam nulla alia re, igni tantum sale excepto, indigeant. In his partibus non miliaria, sed dierum itinera obseruantur. Ego quantum coniectura assequi potui, à fontibus Tanais ad eius ostia vsque, terrestri itinere recta eundo, sunt octuaginta fere miliaria Germ. A Donco, quo loco Tanaim primum nauigabilem esse dixi, vix viginti diebus nauigando, peruenitur Asoph, ciuitatem Turcis tributariam: quæ quinque, vt aiunt, diætis ab Isthmo Tauricæ, quem alias Prœcop vocant, distat. In ea multarum ex diuersis orbis partibus gentium insigne est emporium: quo vt omnibus, cuiuscunque nationis sint, liber patet accessus, libera etiam vendendi emendique cuilibet datur copia: ita ciuitate egressis omnibus, quidlibet impune facere licet. De aris autem Alexandri & Cæsaris, quas plerique scriptores in his locis fuisse commemorant, vel earum ruinis, nihil certi ex indigenis, aliisque, qui ea loca sæpissime peragrarunt, cognoscere potui. Milites quoque, quos Princeps ad Tartarorum excursiones explorandas, & coercendas, quotannis ibi in præsidiis habere solet, super hac re à me interrogati, nihil se vnquam tale vel vidisse, vel audiuisse respondere runt. Circa ostia tamen minoris Tanais, quatuor ab Asoph diætis, iuxta locum Velikiprevvos ad sanctos montes, statuas imaginesque quasdam marmoreas & lapideas vidisse se, non negabant. Minor porro Tanais in Sevverski principatu oritur, vnde Donetz Sevverski vocatur, tribusque diætis supra Asoph in Tanaim illabitur. Cæterum, qui ex Moscovvia in Asoph terrestri itinere proficiscuntur, hi Tanai, circa Donco, vetus & dirutum oppidum, traiecto, à Meridie nonnihil in Orientem reflectuntur: quo loci, si recta ab Tanais ostiis linea ad eius fontes ducatur, Moscovviam in Asia, non in Europa sitam reperies.

Msceneck palustris locus est, in quo olim castrum erat, cuius etiamnum vestigia extant. Circa hunc locum adhuc quidam in Tuguriolis habitant, qui necessitate imminente, in paludes illas, ceu castrum refugiunt. Ex Moscovvia in Msceneck, Meridiem versus eundo, sexaginta fere miliaria Germ. sunt: ex Tulla fere triginta. A Msceneck decem & octo fere miliaribus ad partem sinistram, Occa fluuius oritur: qui primum in Orientem, dein in Septentrionem, postremo in Orientem æstiualem (vt ipsi vocant) cursum suum dirigit. atque ita Occa, Msceneck forma circuli propemodum dimidiati claudit: multaque subinde oppida, Worotin scilicet, Coluga, Cirpach, Corsira, Columna, Rezan, Casimovvgorod, & Murom alluit: tandemque Wolgam infra Novvogardiam inferiorem ingreditur, syluisque vtrinque clauditur, quæ melle, aspreolis, hermelis, & martibus plurimum abundant. Campi omnes, quos alluit, fertilissimi sunt: nobilissimus in-

primis piſcium copia fluuius, cuius piſces cæteris Moſcouviæ fluminibus præferuntur, maxime qui circa Murom capiuntur. Habet prẽterea piſces quosdam peculiares, quos ipſi ſua lingua vocant Beluga, miræ magnitudinis, ſine ſpinis, capite & ore amplo, Sterlet, Schevvriga, Oſſeter: poſtrema tria Sturionum genera: & Bielaribitza, hoc eſt, album piſciculum nobiliſſimi ſaporis. horum maximam partem ex Wolga eo deuenire putant. Ex Occæ porro fontibus duos alios fluuios oriri aiunt, Sem & Schoſna: quorum Sem, Sevvera principatum perfluit: oppidumque Potivvlo prætерlapſus, in Deſna fluuium, qui Czernigo oppidum interlabitur, atque infra Chiovviam in Boryſthenem fertur, influit: Schoſna autem recta in Tanaim defertur.

Corſira in ripa Occæ fluminis oppidum eſt, ſex miliaribus ſupra Columnam. Habebat aliquando ſui iuris dominum: qui cum ad Principem Baſilium, tanquam qui in necem eius conſpiraſſet, delatus fuiſſet, eamq; ob rem ſub venationis prætextu à Principe vocatus fuiſſet, illeq; armatus (nam à quodam, ne inermis iret, admonitus fuerat) cum ad Principem in venatione veniſſet, neque tum admiſſus eſſet, ſed cum Michaele Georgii Principis Secretario ad vicinum oppidum Czirpach ire, ibiq; ſe operiri iuſſus eſſet: vbi à Principis Secretario ad bibendum inuitatus, idq; (vt ſolet) pro Principis ſui incolumitate, cum in eas inſidias, quas nullo modo euitare poſſet, ſe prolapſum eſſe ſentiret: accerſito ſacerdote, hauſtoq; poculo moritur: atq; ita nephario hoc facinore, Baſilius Czirpach oppido, octo miliaribus à Corſira ad Occam fluuium ſito, vbi etiam loco plano mineræ ferri effodiuntur, potitus eſt.

Coluga oppidum ad Occam fluuium triginta ſex miliaribus à Moſcouvia abeſt, quatuordecim à Czirpach. Fiunt ibi affabre cælata pocula lignea, aliaq; è ligno res ad cultum domeſticum pertinentes: quæ inde in Moſcouviam, Lithvvaniam, aliasq; circumiacentes regiones paſſim deferuntur. Solet ibi Princeps quotannis præſidia ſua contra incurſiones Tartarorum habere.

Worotin principatus eiusdem nominis, cum ciuitate & caſtro, tribus ſupra Colugam miliaribus, non procul à littore Occæ ſito, nomen habet. Hunc principatum Ioannes Knes Worotinski cognomento poſſidebat, vir bellicoſus, ac multarum rerum experientia excellens, quo Duce Baſilius Princeps præclaras ſæpe ex hoſtibus victorias reportauerat. Sed ánno 1521. quo tempore Rex Tauricæ Occa traiecto, magno exercitu Moſcouviam, vt ſupra dictum eſt, inuaſerat, ad eumq; coercendum & reprimendum Demetrius Knes Bielski, homo iuuenis, cum exercitu à Principe miſſus fuiſſet, isque Ioannis Worotinski, aliorumque ſanis conſiliis neglectis, viſo hoſte turpi ſe fugæ mandaſſet: Principeque poſt Tartarorum diſceſſum, de fugæ authoribus diligenter inquirente, Andrea Principis fratre (qui reuera eius fugæ author fuerat) aliisque abſolutis, Iohannes Worotinski non ſolum in ſummam venit Principis indignationem, ſed captus etiam, atque principatu ſuo exutus eſt. Poſtremo dimiſſus quidem fuit ex cuſtodia, ea tamen conditione, ne Moſcouvia vnquam egrederetur. Hunc nos quoque inter primarios viros Moſcouviæ, in aula Principis vidimus.

Sevvera magnus principatus eſt, cuius caſtrum Novvogrodek, haud ita diu Sevverenſium Principum, priusquam hi ab Baſilio principatu exuerentur, ſedes erat. eo ex Moſcouvia dextrorſum in Meridiem, per Colugam, Worotin, Serenſko & Branski, centum quinquaginta miliaribus Germ. peruenitur: cuius latitudo ad Boryſthenem vſque protenditur. Vaſtos deſertosque paſſim campos habet: circa Branski autem ſyluam ingentem. Caſtra oppidaque in eo ſunt complura: inter quæ Starodub, Potivvlo, Czernigovv, celebriora ſunt. Ager quatenus colitur, fertilis eſt. Syluæ hermellis, aſpreolis & martibus, melleque plurimum abundant. Gens propter aſſidua cum Tartaris prælia, valde bellicoſa. Cæterum Baſilius Iohannis, vt alios plerosque, ita hunc quoque principatum ſibi ſubiecit, hoc modo. Erant duo Baſilii ex fratribus nepotes: horum alter cognomento Semetzitz, caſtrum Novvogrodek: alter vero Staradub ciuitatem tenebat.

tenebat. Potiwlo autem Demetrius quidam Princeps poſſidebat. Porro Baſilium Semetzitz, cum ſtrenuus in armis, eamq; ob rem Tartaris terrori eſſet, tanta regnandi libido inuaſerat, vt principatum ſolus expeteret. neque quieuit, donec Baſilium Staradubski afflictiſſimum redderet: eoque depulſo, prouinciam ſuam occuparet. quo electo, Demetrium alia via aggreſſus eſt: quem apud Principem detulit, tanquam qui animum deficiendi à Principe haberet. Qua re Princeps commotus, Baſilio mandat, vti Demetrium, quacunque arte captum, ad ſe Moſcouviam mitteret. Huius itaque fraude Demetrius in venatione circumuentus fuit. Præmiſerat enim Baſilius equites quosdam ad caſtri ſui portas, qui eum fuga euadere conantem exciperent, à quibus tum captus, in Moſcouviam deductus, atque in vincula coniectus fuit. Hanc iniuriam filius, quem vnicum habebat, Demetrius, adeo moleſte tulit, vt ad Tartaros confeſtim confugeret. Vtque patri illatam iniuriam celerius grauiusque vlciſceretur, Chriſtiana fide abnegata, in Machumeti ritum circumciditur. Interim dum apud Tartaros ageret, accidit, vt puellam quandam venuſtiſſimam deperiret: qua cum alias potiri non poſſet, inuitis eam parentibus clam abduxit. Eam rem ſerui, qui cum eo circumciſi fuerant, puellæ propinquis clam indicarunt: à quibus quadam nocte ſubito oppreſſus, cum puella ſagittis conficitur. Baſilius Princeps audita filii ipſius Demetrii fuga ad Tartaros, ſenem arctioribus vinculis conſtringi iubet. qui non multo poſt morte filii apud Tartaros cognita, carcere mœroreque confectus, eodem anno, qui à nato Chriſti MDXIX. erat, obiit. Atque hæc omnia Baſilio Semetzitz authore facta ſunt: cuius impulſu antea quoque Princeps & Corſitæ dominum, & germanum ſuum fratrem, captos in carcere occidit. Cæterum, quemadmodum ſæpe fieri ſolet, vt qui aliis inſidias ſtruunt, in easdem tandem ipſi incidant: ita & huic Semetzitz contigit. Nam ipſe quoq; apud Principem defectionis crimine inſimulatus eſt. Eam ob rem cum Moſcouviam vocatus fuiſſet, illeque, niſi publicæ fidei literę Principis & Metropolitæ iuramento cõfirmatæ, ſibi prius mitterentur, eo ſe venturum pernegaret: miſſis acceptisq; ex ſententia literis, XIX. April. MDXXIII. anni Moſcouviam cum veniſſet, honorifice muneribus etiam oblatis à Principe exceptus fuit: ſed paucos poſt dies captus, in carcerem coniicitur, vbi & tunc detinebatur. Cauſam captiuitatis ſuæ hanc fuiſſe aiunt, quod literas ad Regem Poloniæ, quibus ſe ad eum deficere velle ſcripſerat, præfecto Chiovvienſi miſiſſet: qui reſignatis literis, cum iniquum eius erga Principem ſuum animum cognouiſſet, continuo eas Principi Moſcouviæ miſit. Alii vero rationem magis veriſimilem afferunt. Solus enim Semetzitz in toto Moſci Imperio ſupererat, qui caſtra & principatus poſſidebat: quibus, vt facilius hunc eiiceret, tutiusq; imperaret, perfidiæ crimen, quo ille è medio tolleretur, in illum excogitatum eſt. Ad quod alludens morio quidam, quo tempore Semetzitz Moſcouviam ingrediebatur, ſcopas & palam circumferebat. qui cum interrogaretur, quid ſibi hoc apparatu vellet? Imperium Principis nondum prorſus purgatum eſſe, reſpondit: nunc vero commodũ tempus verrendi adeſſe, quo feces omnes eiiciendæ forent. Hanc prouinciam Ioannes Baſilii, Alexandri magni Ducis Lithvvaniæ exercitu ad Wedroſch fluuium profligato, primus imperio ſuo adiecit. Porro Sevverenſes Principes genus ſuum à Demetrio magno Duce Moſcouviæ dũcunt. Erant Demetrio filii tres, Baſilius, Andreas, & Georgius. Ex his Baſilius natu maximus, iuxta patrias leges, patri in regno ſucceſſit. Ex aliis duobus, Andrea videlicet & Georgio, Sevverenſes Principes generis ſui originem traxerunt.

Czernigovv triginta miliaribus à Chiovvia, totidem vero à Potiwlo abeſt. Potivvlo vero diſtat à Moſcouvia centum quadraginta miliaribus Germ. à Chiovvia ſexaginta, à Branski triginta octo. Hæc vltra ſyluam magnam, quæ viginti quatuor miliaribus in latitudinem protenditur, ſita eſt.

Novvogrodeck decem octo miliaribus diſtat à Potivvlo, à Staradub quatuordecim: Staradub à Potivvlo triginta duobus miliaribus.

Euntibus ex Potivvlo in Tauricam, per ſolitudinem fluuii Sna, Samara & Ariel occurrunt: ex quibus poſteriores duo latiores, profundioresq; ſunt: in quibus

traiiciendis dum viatores diutius nonnunquam detinentur, à Tartaris sæpe circumueniũtur, capiunturq;. post hos Koinskavvoda & Moloscha fluuii occurrũt, quos nouo quodã traiectionis genere superant: resectas arbũsculas in fasces colligant, quibus se suaq; imponunt, atq; ita remigantes secundo fluuio in alterum littus deferuntur. Alii huiusmodi fasces equorum caudis alligant, qui flagris impulsi, natantes in vlterius littus, homines secum trahunt, transferuntq;.

Vgra fluuius profundus & lutosus, non longe à Drogobusch in sylua quadam oritur, interq; Colugam & Worotin in Occam exoneratur. Is fluuius olim Lithvvaniam à Moscovvia diuidebat.

Demetriovvitz oppidum & castrum inter Meridiem & Occidentem, decem & octo miliaribus abest à Wiesma, à Worotim circiter viginti.

Smolentzko ciuitas Episcopalis, ad Borysthenem fluuium sita, castrum in vlteriore fluminis littore Orientem versus habet, roboribus constructum, quod plurimas domos in ciuitatis formam complectitur. Hoc qua in collem porrigitur (nam parte alia Borysthene alluitur) fossis, ad hæc stipitibus acutis, quibus hostium incursus arcetur, munitum: Basilius Ioannis sæpius grauissime oppugnauit, nunquam tamen illud vi capere potuit. At postremo militum, præfectiq; cuiusdam Bohemi, de quo supra in historia Michaelis Linski dictum, proditione eo potitus est. Ciuitas in valle sita, colles circumquaq; fertiles habet, syluisq; vastissimis cingitur, ex quibus pellium diuersarum magnus prouentus. Templum in castro diuæ Virgini sacrum, alia vero ædificia lignea: in ciuitatis suburbio monasteriorum è lapidibus constructorum ruinæ complures videntur. Ex Moscovvia porro ad Smolentzkum, inter Meridiem & Occidentem euntibus, decem & octo miliarium itinere, Mosaisko primum occurrit: inde viginti sex, Wiesma: post decem & octo, Drogobusch: atq; inde totidem, in Smolentzko peruenimus, totumq; hoc iter octuaginta miliaribus Ger. constat: quamuis Lithvvani & Moscovvitæ centum computent. Ego tamen ter loca illa peragraui, nec plura obseruaui. Hunc principatum Basilio imperante, Wiltoldus magnus Dux Lithvvaniæ Moscis anno 1413. ademerat. Eundem Basilius Ioannis anno 1514. die 30. Iul. Sigismundo Regi Polonię eripuit.

Drogobusch & Wiesma, castra & oppida lignea sunt, ad Borysthenem sita, quæ olim sub dominio Principum Lithvvanię erant. Est sub oppido Wiesma eiusdem nominis fluuius, qui haud procul inde, duobus videlicet vverst, in Borysthenem fertur: solentq; oneratæ mercibus naues inde Borysthenem deuehi, atque post vicissim aduerso Borysthene Wiesmam vsque portari.

Mosaisko quoq; castrum & oppidum ligneum, circa quod magna diuersicolorum copia leporum est: soletq; Princeps quotannis venationes suas ibi habere, atq; nonnunquam diuersorum Principum Oratores audire: sicuti nobis in Moscovvia existentibus, Lithvvanos Oratores audiuit: nosq; eo pariter ex Moscovvia accersitos, vbi mandatis Principum nostrorum confectis dimissi fuimus. Porro imperium Principum Moscovviæ, tempore Witoldi, quinq; aut sex miliaribus vltra Mosaisko protendebatur.

Biela principatus, cum castro & ciuitate eiusdem nominis, ad fluuium Opscha, in vastis syluis sexaginta miliaribus Ger. magis in Occidentem à Moscovvia distat, à Smolẽtzko triginta sex, à Toropetz triginta. Huius olim Principes ex Gidemino oriundi erant: sed Casimiro Rege Poloniæ imperante, Iagellonis filii hunc principatum obtinebant. quo tempore, Basilius Princeps Bielæ, qui alias Bielski appellatur, ad Ioannem patrem Basilii defecit, se suaq; illi subdidit: vxoreque sua in eo motu in Lithvvania relicta, aliam, vt supra dictum est, in Moscovvia duxit: ex qua tres suscepit filios, quos nos apud Principem vidimus, è quorum numero Demetrius propter patris sui autoritatem in magno pretio honoreq; habebatur. Porro hi tres fratres, quamuis ex Bielski paterna hæreditate viuebant, eiusque annuis redditibus alebantur, eo tamen ire non audebant. nam Moscovviæ Princeps Bielski principatum illis ademit, titulumq; sibi vsurpabat.

Rsovva Demetrii ciuitas, cum castro, recta in Occidentem viginti tribus miliari-

miliaribus abest à Moscovvia: castrum, à quo Princeps titulum sibi vsurpat, ad fluuium Wolga situm est, habetq; latissimam ditionem. Est & alia Rsovva cẽtum quadraginta miliaribus à Moscovvia, à Welikiluki viginti, totidem à Plescovvia, quę deserta appellatur. Vltra Rsovvam Demetrii, per certa miliaria progrediendo in Occidentem, est sylua Wolkonzki dicta, ex qua quatuor fluuii oriuntur. In ea sylua est palus, quæ Fronovv vocatur: ex qua fluuius non ita magnus duobus fere miliaribus in lacum quendam Wolgo influit: vnde rursus aquarum multitudine adauctus emergit, Wolgaque sumpto à lacu nomine vocatur: qui multis paludibus emensis, multis etiam fluminibus in se receptis, viginti quinque, vel (vt alii volunt) septuaginta ostiis in mare Caspium, à Ruthenis Chvvalinsko morie appellatum, & non in Pontum, vt quidam scripsit, exoneratur. Porro Wolga à Tartaris Edel, à Ptolemæo Rha vocatur: tantaque inter hunc & Tanaim in campestribus est vicinitas, vt septem duntaxat miliaribus distare affirment. Quas autem ciuitates & oppida præterlabatur suo loco referemus. In eadem sylua decem fere à palude Fronovvo miliaribus est Dnyepersko pagus: circà quem oritur Borysthenes, qui ab incolis Dnieper vocatur, quem nunc Borysthenem dicimus. Haud procul ab eo loco est monasterium sanctæ Trinitatis, vbi oritur alius fluuius priore maior, Niepretz per diminutionem dictus. Ambo autem hi fluuii inter fontes Borysthenis & paludem Fronovvo confluunt, quo loco Moscovvitarum & Chloppienſium merces nauibus impositæ in Lithvvaniam deferuntur: solentque mercatores ibi in monasterium ceu diuersorium diuertere. Porro quod Rha & Borysthenes non ex iisdem fontibus, iuxta quorundam opinionem, oriantur, cum ex aliis, tum ex complurium mercatorum certa relatione, qui in illis partibus rem fecerunt, compertum habeo. Borysthenis autem cursus hic est, vt primum Wiesmam Meridiem versus alluat: mox reflexo in Orientem cursu, oppida Drogobusch, Smolenczko, Orscham, & Mogilef præterlabatur: indeque rursus in meridiem tendens, Chiovviam, Circassos, & Orzakovv contingit. vbi deinceps in pontum exoneratur, videtur eo loco mare formam lacus habere: & Otzakovv quasi in angulo est ad ostia Borysthenis. Nos enim ex Orschain Smolenczko venimus, vbi impedimenta nostra nauibus vsque Wiesmam deduximus: & tantum inundabat, vt Monachus Comitem à Nugaroli, & mescapha piscatoria per syluas longe deuexerit: equi vero natando pluries superarunt itinera.

Dvvina lacus à fontibus Borysthenis decem fere miliaribus, & totidem à palude Fronovvo distat. Ex eo fluuius eiusdem nominis versus Occidentem, qui à Wilna viginti miliaribus abest, ac dein in Septentrionem decurrit, & prope Rigam metropolim Livvoniæ mare Germanicum (quod Rutheni Wareczkoie morie vocant) illabitur: alluit Witepsko, Polotzko, Dunenburg: & non perfluit Plescovviam, vt quidam scripsit. Livvonienses hunc fluuium ex bona parte nauigabilem, Duna appellant.

Lowat quartus fluuius, cæteris tribus minime comparandus, oritur inter lacum Dwina, & paludem Fronowo, aut ex ipsa palude. non potui equidem eius fontes, etsi haud procul à Borysthenis fontibus distant, prorsus explorare. Est autem ille fluuius, vt eorum Annales habent, in quem S. Andreas Apostolus ex Borysthene per siccum nauiculam traduxit, & qui emensis quadraginta fere miliaribus, Welikiluki alluit, inq; Ilmen lacum influit.

Wolock ciuitas & castrum in Occidentem æquinoctialem viginti quatuor miliaribus distat à Moscowia, à Mosaisko duodecim fere, à Tvver viginti. Huius loci titulum Princeps sibi vsurpat, soletq; quotannis ibi animum, falconibus lepores insectando, relaxare.

Welikiluki castrum & ciuitas in Occidentem à Moscovvia centum quadraginta miliaribus, à Novvogardia magna sexaginta fere, à Poloczko autem triginta sex miliaribus distat. hac etiam itur ex Moscovvia in Lithvvaniam.

Toropecz est castrum cum ciuitate, inter Welikiluki & Smolenzko ad confinia Lithvvaniæ, distat à Luki decem & octo fere miliaribus.

Tvver, siue Otvver, amplissima olim ditio, vna ex magnis Russiæ principatibus ad Wolgam fluuium sita, triginta sex miliaribus Occidentem æstiualem versus distat à Moscovvia: habetq; ciuitatem magnam, quam Wolga interfluit. in altera autem ripa, qua Tvver Moscovviam spectat, castrum habet, ex cuius opposito Tvverza fluuius Wolgam influit: quo equidem in Otvver nauigio perueni, & altero die Rha flu. nauigaui. Porro ciuitas hæc Episcopalis sedes erat, viuente Ioanne Basilii patre, quo tempore Tvverensem principatum magnus Dux Boris moderabatur. Cuius postea filiam Mariam Princeps Moscovviæ Ioannes Basilii vxorem duxerat: ex eaq; Ioannem primogenitum, vt supra dictum, susceperat. Boris autem mortuo, Michael filius successit: qui postea à sororio suo magno Duce Moscovviæ principatu depulsus, exul in Lithvvania moritur.

Tersack oppidum decem mil. à Tvver: eius dimidia pars sub Novvogardiæ, altera Tvverensi dominio erat, duoq; ibi Locumtenentes imperabant. Oriuntur ibi quoque, vt supra dixi, duo fluuii, Tvvertza & Sna: hic Novvogardiam in Occidentem, ille in Orientem decurrit.

Novvogardia magna, ampliſſimus totius Russię principatus est, patrio sermone Novvigorod, quasi Noua ciuitas, seu Nouum castrum dicitur. Quicquid enim muro cinctum, roboribus munitum, aut alioqui septum est, Gorod appellant. Est autem ampla ciuitas, quam Vvolchovv fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu vix duobus vverst supra ciuitatem emergẽs in lacũ Neoa, quem nunc Ladoga, ab oppido, quod ei adiacet, appellant, illabitur. Novvogardia porro in Occidentem æstiualem, à Moscovvia centum viginti miliaribus abest. quanquam sunt, qui centũ duntaxat computant: à Plescovvia triginta sex, à Vvelikiluki quadraginta, ab Ivvanovvogorod totidem. Cæterum ciuitas hæc olim dum floreret, suiq; iuris esset, latissimam ditionẽ in quinq; partes distributam habebat: quorum quælibet pars non solum de publicis ac priuatis rebus cognoscendis, ad ordinarium ac competentem suæ partis magistratum referebat, verum in sua duntaxat ciuitatis regione contrahere res quascunque, ac commode cum aliis ciuibus suis conficere poterat: nec licebat cuiquam, ad aliquem alium eiusdem ciuitatis magistratum, quacunq; in re prouocare. Eoq; tempore totius Russiæ maximum ibi erat emporium. ingẽs enim mercatorum turba vndiq; ex Lithvvania, Polonia, Svvetia, Dania, ipsaq; Germania eo confluebat, ciuesq; ex tam frequẽti multarum gentium concursu, opes suas copiasq; augebant. Quin & nostra tempestate licet Germanis suos ibi habere quæstores, seu rationarios. Imperiũ eius magna ex parte in Orientem & Septentrionem extenditur. Livvoniam, Finlandiã, atq; Nordvvegiam fere contingebat. Eius loci mercatores, cum vno eodemq; vehiculo Augusta Vindelicorum profectus eo peruenissem, me impense rogarunt, vt vehiculum, quo tam longum iter emensus fuissem, in æde ipsorũ sacra perpetuæ memoriæ ergo relinquerem. Habuit etiam Novvogardia principatus ad Orientẽ, Dvvinam & Vvolochdam: ad Meridiem vero dimidiam partem Tersack oppidi, non longe à Tvveria. Et quamvis hæ prouinciæ, quod fluuiis & paludibus oppleantur, steriles sint, commodeq; habitari non possint: nihilominus ex ferarum pellibus, melle, cera, & piscium copia magnum quęstum faciunt. Principes porro, qui ipsorum Reip. præessent, suo arbitrio ac voluntate constituebant, imperiumq; augebant, vicinas gentes quauis sibi ratione deuinciendo, ac stipendio tanquam auctoramento quodam proposito in sui defensionem obstringentes. Ex eiusmodi gentium, quarum opera Novvogardenses in cõseruanda Rep. sua vtebantur, societate factum est, vt Mosci suos se ibi præsides habere gloriarentur, Lithvvaniq; vicissim eos sibi tributarios assererent. Hunc principatum, dum Archiepiscopus ipse consilio ac authoritate sua administraret, Ioannes Basilii Moscovviæ Dux inuaserat, septem perpetuos annos graui eos bello premens. Tandem mense Nouembri, anno Dom. 1477. ad fluuium Scholona conflictu Novvogardenses superans, certis quibusdam conditionibus ad deditionem eos compulit, præfectumq; suo nomine vrbi imposuit. Cum autẽ absolutum in hosce imperium nondũ se habere putaret, neq; sine armis id se assequi posse cerneret, sub religionis prætextu, ac si à Rutheni-

Ruthenico ritu deficere volentes, in fide contineret, Novvogardiam venit, eamque hac simulatione occupauit, inque seruitutem redegit. Archiepiscopum, ciues, mercatores, externos, omnibus bonis spoliauit: trecentosque currus inde auro, argento, gemmisque onustos, vt quidam scripsere, Moscovviam abduxit. Equidem Moscovviæ diligenter de hac re percontabar, accepique longe plures currus præda onustos inde abductos fuisse. Neque mirum. Nam capta ciuitate Archiepiscopum, ditiores & potentiores omnes, secum Moscovviam abduxerat, inque horum possessiones, subditos suos quasi nouas colonias remiserat. Ex illorũ itaq; possessionibus, præter cõmunes redditus, maximũ quotannis vectigal in Fiscũ percipit. De Archiepiscopatus quoq; prouentibus, cuidam Episcopo tum à se constituto, paruam duntaxat reddituum portionem concesserat: quo mortuo, sedes Episcopalis diu vacabat. Tãdem ad maximam ciuium ac subditorũ petitionẽ ne perpetuo Episcopo carerent, rursus quẽdam, nobis tũ præsentibus, instituerat.

Novvogardenses olim idolum quoddam, nomine Perun, eo loci quo nunc est monasterium, quod ab eodem idolo Perunzki appellatur, collocatum, in primis colebant, venerabanturque. Dein baptismate assumpto, id loco motum, cum in flumen Wolchovv deiecissent, aduerso dicitur fluuio natasse: & circa pontem auditam fuisse vocem, Hæc vobis Novvogardenses in mei memoriã. simulq; cum dicto, fustem quendam mox in põtem proiectum fuisse. Solet etiamnũ contingere, vt certis anni diebus hæc vox Perun audiatur: qua audita, subito eius loci ciues concurrunt, seq; fustibus mutuo cædunt. tantusq; inde tumultus quoq; oboritur, vt vix magno Præfecti labore sedari possit. Accidit prętera, vt annales eorum referunt, dum Novvogardenses Corsun Gręciæ ciuitatem ad septem perpetuos annos graui obsidione premerent, interim vxores eorum moræ pertæsæ, tũ etiam de salute ac aduentu maritorũ dubitantes, seruis nuberent. Expugnata tandem ciuitate, quũ victores mariti ex bello reuersi, æreas portas superatæ vrbis, ac magnam quandam campanam, quam ipsi in cathedrali eorum Ecclesia vidimus, secum attulissent: seruiq; dominos, quorũ vxores duxerant, vi repellere conarentur: domini indignitate rei commoti, depositis, cuiusdam consilio, armis, lora & fustes tanquam in mancipia arriperent: quibus serui territi, inq; fugam conuersi, loco quodam qui etiamnum Chloppigrod, hoc est Seruorum castrum dicitur, se reciperent, defenderentque. Verum victi, meritis à dominis suppliciis affecti fuere. Habet Novvogardia in solstitio æstiuali longissimum diem XVIII. horarum, & vltra. Regio multo frigidior est, ipsa Moscovvia. Gentem quoq; humanissimã ac honestam habebat: sed quæ nunc proculdubio peste Moscovvitica, quam eo commeantes Mosci secum inuexerunt, corruptissima est.

Ilmen lacus, qui in antiquis Ruthenorum scriptis Ilmer vocatur, & quẽ alii Limidis lacum appellant, est supra Novvogardiam duobus vverst: in longitudinẽ XII. in latitudinem vero VIII. miliaribus Germanicis patet: duosq; præter alios celebriores fluuios excipit, Louat & Scholona. Is ex quodam lacu emergit. vnum vero emittit Wolchovv, qui Novvogardiam interlabitur: emensisque triginta sex miliaribus, Ladoga lacum ingreditur. Is in latitudinem sexaginta, longitudinem centum fere miliaribus, insulis tamẽ quibusdam interiectis, patet: effunditq; magnum fluuium Neoa, qui Occidentem versus in Germanicum mare sex fere mil. decurrit. ad cuius ostia, sub dominio Mosci, in medio flumine situm est castrum Oreschak, quod Germani Nutemburg appellant.

Russ, olim antiqua Russia dicta, antiquum oppidulum est, sub ditione Novvogardiæ, à qua duodecim, ab Ilmen vero lacu tredecim miliaribus distat. Habet salsum fluuium, quem ampla fossa in modum lacus ciues coercent, indeque aquam per canales pro se quisq; in ædes suas deriuant, salq; coquunt.

Ivvanovvgorod castrum Ioannes Basilii, à quo ẽt nomen accepit, ad ripam Nervvæ fluuii, lapide exædificauit. Est ibi quoq; ex aduerso in altera ripa Livvonienſium castrum; quod ab eodem fluuio Nervva appellatur. Hæc duo castra Narvva fluuius interlabitur, dominiumque Novvogardenſium ab Livvonienſi diuidit. Porro Narvva fluuius nauigabilis, ex eo lacu quem Rutheni Czutzko-

seu Czudin, Latini Bicis, seu Pelas, Germani vero Peijfues appellãt, emergit: duobusque in se receptis fluuiis, Plescovvia & Welikareca, qui venit ex Meridie, Opotzka oppidum, Plescovvia à dexteris relicta, præterfluit. Facilis autem ex Plescovvia in mare Baltheum esset nauigatio, nisi scopuli quidã, non longe ab Ivvanovvgorod & Narvva, impedimento essent.

Plescovvia ciuitas ad lacum sita est, ex quo eiusdem nominis fluuius emergit, ac per mediam ciuitatem decurrit sex mil. in lacum, quem Rutheni Czutzko vocant, exoneratur. Sola autem Plescovvia, in toto Mosci dominio, muro cingitur: estque in quatuor partes diuisa, quarum singulæ suis mœnibus continentur. Quæ res quibusdam occasionem erroris præbuit, vt eam quadruplici muro cinctam esse dicerent. Huius ciuitatis ditio, seu principatus, gentiliter Pskovv, seu Obskovv vocatur. Olim amplissima, suiq; iuris erat: sed eã tandẽ Iohannes Basilii anno Domini MDIX. quorundam sacerdotũ proditione occupauit, atq; in seruitutem redegit: item campanam, ad cuius pulsum Senatus ad Rempublicam constituendam cogebatur, abstulit: ipsisq; per colonias alio deductis, introductisque in eorum locum Moscis, libertatem eorum prorsus imminuit. Vnde factum, vt pro cultioribus, atque adeo humanioribus Plescovviensium moribus, corruptiores in omnibus fere rebus Moscovviensium mores sint introducti. Tanta enim in contractibus Plescovviensium erat integritas, candor, & simplicitas, vt omni verbositate in fraudem emptoris omissa, vno tantum verbo res ipsas indicarent. Plescovvienses autem, vt etiam hoc obiter adiiciam, in hunc vsque diem cæsarie non Ruthenorum, sed Polonorum more, bifurcata vtũtur. Distat autem Plescovvia in Occidentem triginta sex miliaribus à Novvogardia, ab Ivvanovvgorod quadraginta, totidem à Welikiluki. Per hanc quoque ciuitatem ex Moscovvia & Novvogardia itur Rigam, Livvoniæ metropolim, quæ sexaginta miliaribus à Plescovvia distat.

Wotzka regio inter occidentem & Septentrionem sita, viginti sex, aut ad summum triginta miliaribus abest à Novvogardia, inque siniſtra castrum Ivvanovvgorod relinquit. In hac regione hoc prodigii loco refertur: animalia, cuiuscunq; generis in eam inducta fuerint, colorem suum in albedinem mutare. Locus hic postulare videtur, vt rationem locorum & fluuiorum circa mare, vsq; ad fines Svvetiæ perstringam. Nervva fluuius, quemadmodum supra dixi: Livvoniã à Mosci ditione diuidit: à quo si ab Ivvanovvgorod secundum littus maris, Septẽtrionem versus progrediare, Plussa fluuius occurrit, ad cuius ostia Iamma castrum situm est. Duodecim miliaribus ab Ivvanovvgorod, à Iamma totidem, spacio quatuor miliarium, occurrit castrum, & fluuius eiusdem nominis Coporoia: inde ad fluuium Neoa, & castrum Oreschack, sex miliaria numerantur: ab Oreschak vero ad fluuium Corela, vnde ciuitas nomen accepit, sunt septem miliaria. Atq; inde tandem itinere duodecim miliarium peruenitur ad fluuium Polna, qui dominium Mosci à Finlandia, quam Rutheni Chainska Semla vocant, quæ sub ditione Regum Svvetiæ est, diuidit.

Est & alia Corela præter iam nominatam, prouincia, quæ suum territorium atq; idioma habet, sexaginta fere & amplius miliaribus à Novvogardia in Septẽtrionem sita. Ea quamuis à finitimis quibusdam gentibus tributum exigit, nihilominus & ipsa regi Svvetiæ, item & Mosco, ratione dominii Novvogardensis, tributaria est.

Solovvki insula in Septentrionem, inter Dvvinam & Corelam prouinciam à continenti octo miliaribus in mari sita est: quæ quantum à Moscovvia distet, propter crebras paludes, syluas & vastas solitudines, certa interualli ratio non habetur. Quamuis sint qui eam 300. miliaribus à Moscovvia, à Bieloiesero autem 200. abesse dicant. Sal in ea insula copiosus decoquitur. Estque ibi monasterium, in quod mulierem aut virginem ingredi grande piaculum est. Est etiam ibi piscatio copiosa piscium, quos indigenæ Selgi vocant, quos nos haleces esse putamus. Aiunt hic Solem æstiuali solstitio perpetuo, duabus tantum horis exceptis, splendere.

Dimi-

Dimitriovv ciuitas cum castro, à Moscovvia, ab Occidente in Septentrionem parum deflectendo, duodecim miliaribus distat. Hanc Georgius magni Ducis frater, tunc possidebat. Eam Iachroma fluuius, qui Sest fluuium influit, præterlabitur. Porro Sest Dubnam, qui in Wolgam exoneratur, excipit. Vnde tanta fluuiorum commoditate, magnæ ibi mercatorum opes, qui merces ex Caspio mari per Wolgam, labore non ita magno, in diuersas partes, atque adeo Moscovviam vsq; inducunt.

Bieloiesero ciuitas cum castro, ad lacum eiusdem nominis sita est. Sonat aũt Ruthenis Bieloiesero, albus lacus. Porro ciuitas non est in ipso lacu sita, vt quidã retulerunt: paludibus tamen ita vndequaque cingitur, vt inexpugnabilis esse videatur. Qua de re ducti Principes Moscoviæ, thesauros ibi suos recondere solẽt. Abest autem Bieloiesero in Septentrionem centum miliarib. à Moscovvia, totidemq; à Novvogardia magna. Duæ vero viæ sunt, per quas Moscovvia itur Bieloiesero. altera propinquior per Vglitz, hyemali tempore, æstate per Iaroslavv altera. Vtraq; autẽ via, propter crebras paludes, & syluas fluuiis obsitas, haud commode, nisi stratis pontibus, concretis glacie, conficitur. quo fit, vt ibi locorum difficultate miliaria sint breuiora. Accedit ad hanc itineris difficultatem, vt propter crebras paludes, syluas, ac vndiq; concurrentes fluuios, loca inculta sint, nulliſq; ciuitatibus frequentata. Lacus ipse duodecim miliaribus in longitudinem, totidemq; in latitudinem patet: in quem trecenti, vt fertur, & sexaginta fluuii exonerantur. Vnus autem Schocksna tantum ex eo emergit, qui quindecim miliaribus supra Iaroslavv, & quatuor infra Mologam oppida, Wolgam influit, Pisces qui ex Wolga in hunc fluuium ac lacum perueniunt, meliores fiunt: imo tanto nobiliores, quãto diutius in eo fuerint, redduntur. In quibus agnoscendis ea est piscatorum peritia, vt pisces in Wolgam reuersos, captosque, quanto tempore in eo fuerint, agnoscant. Huius loci indigenæ proprium habent idioma: quamuis nunc ferme, omnes Ruthenice loquantur. Longissimum hi diem in Solstitio æstiuali dicuntur habere, decem & nouem horarum. Retulit nobis quidam haud parui nominis vir, se primo vere, cum arbores iam frondescerent, celeri cursu ex Moscovvia Bieloieserum contendisse: superatoq; Wolga fluuio, reliquum itineris, quod omnia ibi niuibus glacieq; oppleta essent, vehiculis confeciſſe. Et quanquã longior ibi hyems sit, fruges tamen eo, quo in Moscovvia, tempore & matureſcũt, & colliguntur. A lacu Bieloiesero, intra teli iactum, est alius lacus sulphur proferens: quod fluuius quidã ex eo manans, ceu spumas supernatantes, affatim secum defert. Inscitia tamen populi, eius vbi nullus vsus est.

Vglitz ciuitas cum castro, ad littus Wolgæ sita est: distatque à Moscovvia viginti quatuor, à Iaroslavv triginta, à Tvver quadraginta miliaribus. Cæterum hæc prædicta castra sunt in meridionali Wolgæ ripa, ciuitas vero ex vtraque parte.

Chloppigrod locus, in quo Novvogardensium seruos confugisse supra dixi, duobus miliaribus distat ab Vglitz. Haud procul inde castrum nunc demolitum conspicitur, ad fluuium Mologa, qui ex Novvogardiæ magnæ ditione octuaginta miliaribus fluens, Wolgam ingreditur: in cuius ostiis est eiusdem nominis ciuitas & castrum, à quo duobus miliaribus in eiusdem fluminis ripa Chloppigrod Ecclesia tantum sita est. Eo loci nundinæ in toto Mosci dominio, quarum etiam alias memini, sunt frequentissimæ. etenim, præter Svvetenses, Livvonienses, atque Moscovvitas, Tartari, aliæque quam plurimæ gentes, ex Orientalibus Septentrionalibusque partibus confluunt, quæ rerum tantum permutatione vtũtur. Rarius enim, ac ferme nullus apud has gentes est auri, argentiue vsus. Vestes factas, acus, cultellos, cochlearia, secures, aliaque eiusmodi, vt plurimum pellibus permutant.

Pereaslavv ciuitas & castrum, à Septentrione aliquantum vergens in Orientem, viginti quatuor miliaribus abest à Moscovvia: sita autem est ad lacum, in quo, vt in insula Solovvki, Selgi pisciculi, quorum supra memini, capiuntur. Ager satis fertilis est, & copiosus, in quo perceptis frugibus, Princeps venatione

tempus fallere ſolet. Eſt in eodem agro lacus, ex quo ſal decoquitur. Per hanc ciuitatem proficiſcuntur, quibus Novvogardiam inferiorem, Caſtroma, Iaroslavv, & Vglitz eundum eſt. In his partibus vera itinerum ratio propter crebras paludes & ſyluas haberi non poteſt. Eſt etiam ibi Nerel fluuius, ex lacu quodam profluēs, qui ſupra Vglitz Wolgam influit.

Roſtovv ciuitas & caſtrum, Archiepiſcopalis ſedes, cum Bieloieſero & Murom, inter præcipuos & antiquiores Ruſſiæ principatus, poſt Novvogardiam magnam habetur: Eo ex Moſcovvia, recta per Pereaslavv itur, à qua decem miliarib. diſtat. Sita eſt ad lacū, ex quo Cotoroa fluuius, qui Iaroslavv p̄terlabitur, emergit, Wolgamque influit. Soli natura fertilis eſt, piſcibus in primis ac ſale abundans. Regio hæc olim ſecundogenitis magnorum Ducum Ruſſiæ propria erat: quorū poſteri nouiſſime per Ioannem Baſilii patrem ea depulſi, exutiq; ſunt.

Iaroslavv ciuitas & caſtrum ad ripam Wolgæ, diſtat à Roſtovv duodecim mil. recta itinere ex Moſcovvia ſumpto. Regio ſatis fertilis eſt, ea præſertim parte, qua vergit ad Wolgam: quæ etiam, quemadmodum Roſtovv, ſecundogenitorum principum erat: quas monarcha ipſe vi oppreſſit. Et quanquam prouinciæ Duces, quos Kneſos appellant, adhuc ſuperſint: titulum tamen Princeps, Kneſis, velut ſubditis regione conceſſa, ſibi vſurpat. Tres autem Kneſi ſecundogenitorū poſteri, quos Rutheni Ioroslavvski appellant, eam regionem poſſident. Primus eſt Baſilius, is qui nos ex hoſpitio ad Principem duxit, & reduxit. Alter eſt Simeon Fœderovvitz, à Kurba patrimonio ſuo Kurbski dictus, homo ſenex, ſobrietate ſingulari, ac ipſa vitæ rigiditate, qua ab ineunte ætate vſus eſt, valde exhauſtus. multis enim annis eſu carnis abſtinuit: piſcibus quoq; Solis, Martis & Saturni tantum diebus veſcebatur: Lunæ vero, Mercurii & Veneris, ab eiſdem ieiunii tempore abſtinebat. hunc magnus Dux aliquando per Permiam, in Iuhariam, ad lōginquas gentes debellādas, cum exercitu ſupremum Imperatorem mittebat, qui bonam eius itineris partem, propter niuis magnitudinem, pedes confecit, quibus diſſolutis, reliquum itineris nauigiis peregit, & montem Petzoram tranſgreſſus. Vltimus eſt Ioannes cognomento Poſſetzen, qui Principis ſui nomine Oratorem apud Carolum Cæſarem in Hiſpaniis agebat, & nobiſcum reuerſus eſt: qui adeo pauper erat, vt veſtes, & Kolpackh (quod capitis tegumentum eſt) aliunde (quod certo ſcimus) pro conficiendo itinere commodato ſumeret. Quare multum erraſſe videtur, qui ſcripſit, hunc Principi ſuo in quacunq; neceſſitate triginta millia equitum ex ditione, ſeu patrimonio ſuo mittere poſſe.

Wolochda prouincia, ciuitas & caſtrum, in qua Epiſcopi Permiæ ſedē quidem ſuam, ſed ſine imperio habent ab eiuſdem nominis fluuio nomen accepere. ſita eſt inter Orientem & Septentrionem, ad quam ex Moſcovvia per Iaroslavv itur. Abeſt autē à Iaroslavv quinquaginta miliaribus Ger. à Bieloieſero fere quadraginta. Regio tota paluſtris & ſyluestris eſt. vnde fit, vt exactam itineris rationē propter crebras paludes & fluuiorum anfractus, hoc quoq; in loco viatores obſeruare non poſſint. Quo enim magis progrediare, hoc plures & inuiæ paludes, fluuii ac ſyluæ occurrunt. Porro Wolochda fluuius in ſeptentrionem, ciuitatem p̄terlabitur: cui Suchana fluuius ex lacu cui Koinzki nomen eſt, emergens, octo mil. infra ciuitatem iungitur, nomenq; Suchanæ retinet, atq; inter Septentrionem & Orientem labitur. Wolochda prouincia olim ſub ditione Novvogardiæ magnæ erat, quæ cum caſtrum natura loci firmum habeat, aiunt Principem partem theſauri ſui illic reponere ſolere. Eo anno quo nos Moſcovviæ eramus, tanta illic erat annonæ caritas, vt vnus quo ipſi vtuntur frumenti modius, x iiii. dengis venderetur: qui alioqui in Moſcovvia iiii. v. aut ſex dengis emi ſolet.

Waga fluuius piſcoſus, inter Bieloieſero & Wolochdam, in paludibus dēſiſſimiſq; ſyluis oritur, ac Dvvinam fluuium influit. Fluuii accolæ, quod panis vſu fere careant, venatione viuunt. Capiuntur autem ibi vulpes nigræ, & coloris cinericei. Porro compendiario itinere inde ad prouinciam & fluuium Dvvinam peruenitur.

Vſtyug prouincia, à ciuitate & caſtro, quæ ad fluuiū Suchana ſita ſunt, nomē accepit.

accepit. à Wolochda abeſt centum miliaribus, à Bieloieſero centum quadraginta. Hæc prius ad oſtia fluuii Iug, qui ex Meridie in Septentrionem fluit, ſita erat. Poſtea propter loci commoditatem, ad dimidium fere miliare ſupra oſtia poſita eſt, vetuſq; nomen adhuc retinet. Nam Ruthenis Vſteie oſtium eſt: vnde Vſtyug, quaſi oſtium Iug dicitur. Hęc prouincia olim ſubiecta erat Novvogardiæ magnę, in qua rarus & propemodum nullus panis vſus: piſcibus & feris pro cibo vtuntur. Sal ex Dvvina habent. Idioma quoq; proprium, quamuis Ruthenico magis vtuntur. Zabellinorum ibi pelles nec multæ, nec admodum excellentes: aliarum tamē ferarum pellibus abundant, vulpinis præſertim nigris.

Dvvina prouincia & fluuius ab Iug & Suchana fluuiorum confluxu Dvvinæ nomen accepit. nam Dvvina Ruthenis duo, vel bini ſonat. Is fluuius emenſis centum miliaribus Oceanum Septentrionalem, qua Svvetiam & Nordvvegiam alluit, atque à terra incognita Engraneland diuidit, ingreditur. Hæc prouincia in ipſo Septentrione ſita, olim Novvogardenſium ditionis erat. Numerantur autem à Moſcovvia ad Dvvinæ oſtia trecenta miliaria: quamuis, vt antea dixi, in regionibus, quæ trans Wolgam ſunt, propter crebras paludes, fluuios, ac vaſtas ſyluas, itineris ratio obſeruari non poteſt: coniectura tamen ducimur, vt vix ducēta miliaria eſſe putemus, quandoquidem ex Moſcovvia in Wolochdam, ex Wolochda in Vſtyug, in Orientem aliquantulum: ex Vſtyug poſtremo per Dvvinam fluuium recta in Septentrionem peruenitur. Hæc prouincia, præter Colmogor caſtrum, & Dvvinam ciuitatem, quæ inter fontes & oſtia in medio propemodum ſita eſt, caſtrumque Pienega in ipſis Dvvinæ oſtiis ſitum, oppidis & caſtris caret. Pagos tamen complures habere dicitur, qui propter terræ ſterilitatem longe lateque diſtant. Victum hi ex piſcibus, feris, ferarumque pellibus quærunt, quibus omnis generis abundant. In maritimis huius regionis locis, vrſos albos, & eos pro maiori parte in mari degentes reperiri aiunt: quorum pelles in Moſcovviam ſæpius deferuntur. Ego binas mecum, prima mea in Moſcouiam legatione, reportaui. Regio hæc ſale abundat.

ITINERARIVM AD PETZORAM, IVGARIAM, & Obi vſq; fluuium.

PRincipis Moſcovviæ ditio longe in Orientē, & aliquando in Septentrionē, ad loca quæ ſequuntur, protenditur: ſuper qua re ſcriptum quoddā, quo eius itineris ratio continebatur, lingua Ruthenica mihi oblatū fuit, quod & tranſtuli, & hic certa ratione ſubiunxi. Quanquam qui ex Moſcovvia eo proficiſcuntur, ab Vſtyug & Dvvina, per Permiam, vſitato magis & cōpendiario itinere vtantur. A Moſcovvia ad Wolochdā quingenta vverſt numerantur, à Wolochda ad Vſtyug dextrorſum ſecundo fluuio, & Suchana, cui iungitur, deſcendendo, ſunt quingēta vverſt, quibus ſub Streltze oppido duobus vverſt, ſub Vſtyug coniungitur fluuio Iug, qui fluit ex Meridie: à cuius oſtiis vſq; ad fontes, vltra quingenta vverſt cōputantur. Cęterū Suchana & Iug poſtquam confluxerint, amiſſis prioribus nominibus, Dvvinæ nomen aſſumunt. Per Dvvinā deinceps quingenta vverſt, ad Colmogor peruenitur: à quo infra itinere ſex dierū, Dvvina ſex oſtiis Oceanū ingreditur. Atq; huius itineris maxima pars nauigatione conſtat. nā itinere terreſtri à Wolochda vſq; ad Colmogor, traiecto Waga, ſunt mille vverſt. Haud procul à Colmogor, Pienega fluuius, qui ab Oriente à dextris fluit: emenſiſq; ſeptingentis vverſt, Dvvinam illabitur. Ex Dvvina ad locum qui dicitur Nicolai, per Pienegā fluuium ducenta vverſt, peruenitur, vbi itinere dimidii vverſt naues in fluuium Kuluio transferuntur. Kuluio vero fluuius ex eiuſdem nominis lacu in Septētrione oritur, à cuius fontibus iter ſex dierū eſt, vſq; ad oſtia, vbi Oceanū ingreditur. Nauigatione ſecundū dexterum littus maris, ſequentes poſſeſſiones p̄terlegūtur: Stanuvviſche, Calunczſcho, & Apnu. Circumnauigataq; Chorogoski Noſz promontorio, & Stanuvviſche, Camenckh & Tolſtickh, randē in fluuiū Mezen, quo ſex dierum itinere ad eiuſdem nominis pagum in oſtiis fluuii Piesza ſitum peruenitur. per quem rurſus à ſiniſtra Orientem æſtiualem verſus aſcendendo, trium hebdomadarum itinere Pieſcoya fluuius occurrit. Vnde translatis per

quinq; vverſt, in duos lacus nauibus, geminæ patent viæ: quarum altera, parte ſiniſtra in fluuium Rubicho, per quem in fluuium Czircho peruenitur, ducit. Alii via altera, & breuiore, ex lacu naues recta in Czircho deferunt: à quo niſi tempeſtate detineantur, trium hebdomadarum ſpacio in fluuium oſtiaq; Czilmæ, magnum Petzora fluuium, qui eo loci duarum vverſt latitudine extenditur, influentem deueniunt: quo delapſi, ſex dierum itinere ad oppidum & caſtrum Puſtooſero; circa quod Petzora ſex oſtiis Oceanum ingreditur, peruenitur. Huius loci accolæ, ſimplici ingenio homines, anno Domini M. D. XVIII. primum baptiſmum ſuſceperunt. A Czilmæ oſtiis, vſq; ad oſtia fluuii Vſſa, per Petzoram eundo, eſt iter vnius menſis. Vſſa autem fontes ſuos habet in monte Poyas Semnoi, qui ab ortu æſtiuali ad læuam eſt, fluitq; ex ingenti eiuſdem montis ſaxo, quod Camen Bolſchoi vocant. Ab Vſſæ fontibus, vſq; ad eius oſtia, vltra mille vverſt numerantur. Porro Petzora à Meridionali hac hyemali parte fluit, à quo ex Vſſæ oſtiis aſcendendo, vſq; ad oſtia Stzuchogora fluuii, eſt iter trium hebdomadarum. Qui hoc itinerarium conſcripſerant, dicebant, inter Stzuchogore & Potzſcheriemâ fluuiorum oſtia ſe quieuiſſe: atq; ad vicinum caſtrum Strupili, quod ad littora Ruthenica in montibus ad dextram ſitum eſt, comeatum, quem ex Ruſſia ſecũ portauerant, depoſuiſſe. Vltra Petzora & Stzuchogora fluuios ad montem Camenipoias, item mare, inſulas vicinas, caſtrumque Puſtooſero, variæ & innumeræ gentes ſunt, quæ vno ac communi nomine Samoged (quaſi diceres ſeipſos cõedentes, nũcupantur. Apud hos magnus prouentus auium; diuerſorumq; animalium, vt ſunt zabellini, martes, caſtores, hermelli, aſpreoli, & in Oceano Mors animal, de quo ſupra, præterea veſſ. Item albi vrſi, lupi, lepores, equivvoduani, cete, piſciſq; nomine Semſi, aliique quamplurimi. Hæ vero gentes in Moſcovviam non veniunt: ſunt enim feræ, quæ aliorum hominum cœtum, vitæq; ſocietatem refugiunt. Ab Stzuchogoræ oſtiis aduerſo flumine vſq; ad Poiaſſa, Artavviſche, Cameni, maioremq; Poiaſſa, iter trium hebdomadarum. Porro ad montem Camen trium dierum aſcenſus eſt, à quo deſcendendo ad fluuium Artavviſcha, inde ad Sibut fluuium, à quo caſtrum Lepin, à Lepin ad Soſſam fluuium peruenitur. Huius fluuii accolæ Wogolici nuncupantur. Soſſa autem à dextris relicto ad fluuium Oby, qui oritur ex Kitaisko lacu, peruenitur: quem vix vno die & celeri curſu traiecerunt, adeo vaſta huius fluuii latitudo eſt, vt ad octoginta fere vverſt extendatur. Hunc quoq; Wogulici & Vgritzſchi gentes accolunt. Ab Obea caſtello ſecundum Oby fluuium aſcendendo, vſq; ad Irtiſche fluuium, in quem Soſſa ingreditur, oſtia, eſt trium menſium iter. In his locis duo caſtra ſunt, Ierom & Tumen, quibus præſunt domini Kneſi Iuhorski, magno Duci Moſco (vt aiunt) vectigales. Multa ibi animalia, pelleſq; quamplurimæ.

Ab Irtiſche fluuii oſtiis ad caſtrum Gruſtina, duorum menſium iter: à quo ad lacum Kitai, per Obi fluuium, quẽ fontes ſuos in hoc lacu habere dixi, eſt plus quam trium mẽſium iter. Ab hoc lacu plurimi homines nigri, communis ſermonis expertes, veniunt: merces varias, in primis autem vniones, lapides precioſos, ſecum adferentes, quas populi Gruſtintzi & Serponovvtzi mercantur. hi à caſtro Serponovv Lucomoryæ vltra Obi fluuiũ in montib. ſitæ nomen habent: Lucomoryæ aũt hominibus mirabile quiddam ac incredibile, & fabulæ perſimile aiũt accidere, quos in ſingulos annos, nempe XXVII. die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Georgio ſacra eſt, mori aiunt: ac vere in ſequenti, maxime ad XXIIII. Aprilis, ranarũ inſtar, denuo reuiuiſcere. Cũ his quoq; Gruſtintzi & Serponovvtzi populi noua, & alias inconſueta habent commercia. Cum enim ſtatum tempus moriendi, ſeu dormiendi ipſis imminet, merces certo loco deponunt, quas Gruſtintzi & Serponovvtzi, relictis ſuis interim æqua commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, ſi iniquiore æſtimatione abductas eſſe viderint, rurſus repetunt: vnde lites plurimæ ac bella inter eos oriuntur. Ab Obi fluuio, parte ſiniſtra deſcendendo, ſunt Calami populi, qui ab Obiovva & Pogoſa eo commigrarunt. Infra Obi ad Auream anum, vbi Obi Oceanum ingreditur, fluuii ſunt, Soſſa, Berezvva, & Danadim, qui omnes ex monte Camen, Bolſchega, Poiaſſa, ſcopuliſq;

puliſq; coniunctis oriuntur. Ab his fluminibus quæcunq; ad Auream anum vſq; gentes habitant, vectigales dicuntur Principi Moſcovviæ.

Slata baba, id eſt Aurea anus, idolum eſt, ad Obi oſtia, in prouincia Obdora, in vlteriori ripa ſitum. Secundum Obi littora, viciniſq; circũ fluminib. multa paſſim caſtra ſita ſunt, quorum domini omnes Principi Moſcovviæ (vt ferunt) ſubiiciuntur. Narrant, ſeu, vt verius dicam, fabulantur, hoc idolum Auream anum ſtatuam eſſe, in formam cuiuſdã anus, quæ filium in gremio teneat: atq; ibi iã denuo alterum cerni infantem, quem eius nepotẽ eſſe aiunt. Præterea inſtrumenta quædam ibi poſuiſſe, quæ perpetuũ [illegible]um in modum tubarum edant. Quod ſi ita eſt, equidem ventorum vehementi & perpetuo in ea inſtrumenta flatu fieri puto.

Coſſin fluuius ex montibus Lucomoryæ delabitur. in huius oſtiis Coſſin caſtrum eſt, quod olim Knes vventza, nunc vero illius filii poſſident. Eo à Coſſin magni fluuii fontibus, eſt iter duorum menſium. Porro ex eiuſdem fluuii fontib. alter fluuius Caſſima oritur, emenſaq; Lucomorya in magnũ fluuiũ Tachnin influit: vltra quẽ prodigioſæ formæ homines habitare dicuntur, quorum alii ferarũ more, toto corpore pilis horrent: alii caninis capitibus, alii prorſus ſine collo pectus pro capite habent, longaſq; ſine pedibus manus. Eſt & in Tachnin fluuio piſcis quidam, capite, oculis, naſo, ore, manibus, pedibus, aliiſque humana prorſus forma, nulla tamen voce: qui, vt alii piſces, ſuaue ex ſe præbet obſonium.

Hactenus, quæcunq; retuli, ex oblato Itinerario Rhutenico, à me ad verbũ tradu&ta ſunt: in quibus etſi fabuloſa quædã, vixq; credibilia eſſe videantur, veluti de hominibus mutis, morientibus & reuiuiſcentibus, Aurea anu, monſtroſis hominũ formis, piſceq; humana effigie: de quibus etſi ipſe quoq; diligenter inueſtigauerim, nihil tamen certi à quopiam, qui ea oculis ſuis vidiſſet (quãuis omnium fama rem ita ſe habere prædicarent) cognoſcere potui: tamen vt aliis ampliorem harum rerum præberem inueſtigandi occaſionem, nolui quicquam obmittere. vnde & locorum vocabulis iiſdem, quibus à Ruthenis nuncupantur, vſus ſum.

Noſs, Ruthenis naſus dicitur: quo nomine promontoria ad naſi ſimilitudinem in mare prominentia, vulgo appellant.

Montes circa Petzoram fluuium Semnoi poyas, id eſt Cingulus mundi vel terræ vocantur. Poyas enim Ruthenis cingulum ſignificat. Lacus Kithai: à quo magnus Chan de Chataia, quem Moſci Czar Kythaiski appellant, nomen habet. Chan autem Tartaris regem ſonat.

Lucomoryæ loca maritima ſylueſtria ſunt, quæ ab accolis ſine vllis ædibus habitantur. Quamuis autem Itinerarii author plurimas Lucomoryæ gentes principi Moſcovviæ ſubiectas eſſe referebat: tamen cum in propinquo Regnum Tumen ſit, cuius princeps Tartarus eſt, & vernacula eorum lingua Tumẽski Czar, id eſt Rex in Tumen appellatur, magnaq; damna haud ita pridẽ principi Moſcovvię intulit: veriſimile eſt, propter viciniam has gentes ipſi potius ſubiectas eſſe.

Ad Petzoram fluuium, cuius in Itinerario mentio fit, ciuitas & caſtrũ Papin, ſeu Papinovvgorod ſitũ eſt: huius accolæ Papini, qui diuerſum à Ruthenico idioma habent, nuncupantur. Vltra hunc fluuium altiſſimi montes ad ripas vſq; protẽduntur, quorum vertices ob continuos ventorum flatus omni prorſus materia gramineq; fere carent. hi etſi variis in locis varia habeant nomina, cõmuniter tamen Cingulum mundi vocantur. In his montibus nidificant Gerofalcones, de quibus infra, cum de Principis venatione verba facturus ſum. Creſcunt etiam illic arbores cedri: circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur. Atque in Principis Moſcovviæ ditione hi montes ſoli viſuntur, qui veteribus Rhiphæi forte, vel Hyperborei montes viſi ſunt: & quod perpetuis niuibus ac glacie rigeant, tranſiri que facile non poſſint, Engroneland prouinciam incognitam faciunt. Baſilius Ioannis filius Moſcovviæ dux, aliquando ad exploranda vltra hos montes loca, gentesq; debellandas, duos Præfectos ex ſuis per Permiam & Petzoram miſerat, Simeonem Pheodorovvitz Kurbski à patrimonio ſuo ita nuncupatum, ex Iaroslavvski genere oriundum: & Knes Petrum Vſchatoi, quorũ Kurbski me in Moſcovvia exiſtente, adhuc in viuis erat: mihiq; de hac re percontanti, decẽ & ſeptẽ

in aſcendendo monte dies ſe conſumpſiſſe dicebat: neq; tamen montis verticem, qui patrio nomine Stolp, hoc eſt columna nuncupatur, ſuperare potuiſſe. Extenditur mons ille in Oceanum, vſque ad oſtia Dvvinæ & Petzora fluuiorum. Et hæc de Itinerario ſatis.

AD PRINCIPATVS MOSCOVIAE REDEO.

SVſdali principatus, cum eiuſdem nominis caſtro & ciuitate, in qua ſedes Epiſcopalis eſt, inter Roſtovv & Wolodimeriam ſita eſt. Quo tempore Moſci imperii ſedes Wolodimeria erat, inter præcipuos hic principatus numerabatur, ac reliquarum adiacentium vrbium metropolis erat. Creſcente poſt imperio eius, ſede Moſcovviam tranſlata, Principum ſecundogenitis eſt attributus: quorum tandem poſteri, ex quibus Baſilius Schuiski cum nepote ex fratre (qui, dum nos Moſcovviæ eſſemus, adhuc viuebant) per Ioannem Baſilii eo ſunt exuti. Inſigne in ea vrbe Veſtalium monaſterium eſt, in quo Solomea à Baſilio repudiata, erat incluſa. Inter oēs Principis Moſcovviæ principatus ac prouincias, vbertate ſoli, rerumq; omniū copia, Reſan primas ſibi vindicat: ſecundū hāc ſunt, Iaroslavv, Roſtovv, Pereaslavv, Suſdali: Wolodimeria: quæ fertilitate terræ, proxime accedūt.

Caſtromovvgorod ciuitas cum caſtro, in Wolgæ littore ad orientem æſtiualem viginti fere miliaribus abeſt ab Ioroslavv, Novvogardia inferiori circiter quadraginta. Fluuius, à quo ciuitas nomen habet, ibi Wolgam influit.

Galitz alius principatus cum ciuitate & caſtro, ex Moſcovvia in Orientem per Caſtromovvgorod euntibus occurrit.

Wiathka prouincia vltra Kamam fluuium in Orientem æſtiualem centum quinquaginta fere miliarib⁹ abeſt à Moſcovvia: ad quam itinere breuiore quidē, ſed difficiliore, per Caſtromovvgorod & Galitz peruenitur. nā præter paludes ac nemora, quæ inter Galitz & Wiathkam ſunt, iterq; impediunt, Czeremiſſæ populi paſſim ibi vagantes latrocinantur. Quare fit, vt itinere per Wolochdam & Vſtyug longiore, ſed faciliore tutioreq; eo proficiſcantur. Diſtat aūt Wiathka ab Vſtyug cētum viginti miliaribus, à Cazan ſexaginta. Regioni eiuſdē nominis fluuius nomen dedit, in cuius littore ſunt Chlinovva, Orlo, & Slovvoda. Et Orlo quidē quatuor miliarib. eſt infra Chlinovvam. Dein ſex miliaribus Occidentem verſus deſcendendo, Slovvoda. Cotelnitz autem octo à Chlinovva miliaribus, ad Rhecitzan fluuiū, qui ex Oriente fluens inter Chlinovva & Orlo, in Wiathkam exoneratur. Regio paluſtris & ſterilis eſt, ſeruorum fugitiuorū velut aſylū quoddam: melle, feris, piſcibus, aſpreoliſq; abundās. Hæc olim Tartaricæ ditionis erat, adeo vt adhuc hodie vltra citraq; Wiathkam, maxime in oſtiis quibus Kamam fluuium ingreditur, Tartari imperent. Itinera illic computantur per Czunckhas. Czunckhas autem continet quinq; vverſt. Kama fluuius exoneratur in Wolgam duodecim miliarib. infra Cazan. huic fluuio adiacet Sibier prouincia.

Permia magna & ampla prouincia à Moſcovvia ducētis quinquaginta (ſeu, vt quidam volunt, trecentis) miliaribus recta inter Orientem & Septentrionem diſtat. Ciuitatem eiuſdem nominis ad Viſchora fluuium habet, qui decem miliaribus infra Kamam influit. Eò propter crebras paludes & fluuios, terreſtri itinere vix, niſi hyeme, peruenitur: æſtate vero per Wolochdam, Vſtyug, Vitzechdaque fluuium, qui duodecim ab Vſtyug miliaribus Dvvinam influit, nauigiis iter hoc facilius conficitur. Cæterum qui ex Permia in Vſtyug proficiſcuntur, iis aduerſo Viſchora nauigandum eſt: emenſiſq; aliquot fluuiis, nauibuſque terra quandoq; in alios fluuios tranſlatis, ad Vſtyug tandem trecentis ab Permia miliaribus deueniunt. Rariſſimus in ea prouincia panis vſus: loco tributi equos & pelles quotannis Principi pendunt. Idioma proprium habent: characteres item proprios, quos Stephanus epiſcopus, qui eos in fide Chriſti vacillātes confirmarat (nam antea in fide adhuc infantes, epiſcopum quendam idem attentantem excoriauerant) primus adinuenit. Hic Stephanus poſtea Demetrio Ioannis filio imperāte, apud Ruthenos in numerum deorum relatus eſt. Superſunt adhuc ex iis in ſyluis paſſim plures idololatræ, quos monachi & heremitæ eo proficiſcentes, nō ceſſant ab errore vanoq; cultu reuocare. Hyeme in Artach fere, quemadmodum in plurimis Ruſſiæ

Ruſſiæ locis, iter faciunt. ſunt autem Artach, ligneæ quædam & oblongæ ſoleæ, ſex ferme palmarū longitudine, quibus in pedes inductis feruntur, magnaq; celeritate itinera conficiunt. Canibus, quos in hunc vſum magnos habent, pro iumētis vtuntur, quibus ſarcinas, quemadmodum infra de ceruis dicetur, vehiculis circumuehunt. Aiunt eam prouinciam Orientem verſus, Tartarorum prouinciæ, quæ Tumen dicitur, eſſe conterminam.

Iugariæ prouinciæ ſitus ex ſupradictis patet. Rutheni per aſpirationē Iuhra proferunt, & populos Iuhrici vocant. Hæc eſt Iuharia, ex qua olim Hungari progreſſi, Pannoniam occuparunt, Attilaq; duce multas Europæ prouincias debellarunt. Quo nomine Moſcovvitæ multum gloriantur, quod eorum ſubditi magnam Europæ partem olim ſint depopulati. Referebat Georgius Paruus dictus, natione Græcus, in priori mea legatione inter tractatus volens ius Principis ſui deducere ad magnum Ducatum Lithvvaniæ, regnum Poloniæ, &c. Iuharos ſubditos magni Ducis Moſcovviæ extitiſſe, & ad paludes Mæotidis conſediſſe: deinde Pannoniam ad Danubium, & inde nomen Hungariæ accepiſſe: demū Morauiam, ex fluuio ſic nominatam: & Poloniam à Polle, quod eſt planicies, occupaſſe: de fratris Attilæ nomine Budam nominaſſe. Relata ſaltem volui referre. Aiunt Iuharos in hunc diem eodem cum Hungaris idiomate vti. quod an verum ſit, neſcio. Nam etſi diligenter inquiſierim, neminem tamen eius regionis hominem habere potui, quo cum famulus meus linguæ Hungaricæ peritus colloqui potuiſſet. Hi quoque pelles pro tributo Principi pendunt. Quamuis vniones gemmæque illinc in Moſcovviam afferantur, non tamen in eorum Oceano colliguntur, ſed aliunde, præcipue vero à littoribus Oceani, oſtiis Dvvinæ vicinis afferuntur.

Sibier prouincia Permiam & Wiathkam contingit, quæ an caſtra & ciuitates aliquas habeat, compertum non habeo. In hac oritur Iaick fluuius, qui in mare Caſpium exoneratur. Regionem propter viciniam Tartarorum deſertam, aut ſi qua parte colitur, à Tartaro Schichmamai occupatā eſſe aiunt. Huius indigenæ proprio idiomate vtuntur. quæſtum faciunt maxime ex aſpreolorum pellibus, quę aliarum prouinciarum aſpreolos magnitudine & pulchritudine excellunt: quarum tamen copiam in Moſcovvia tum nullam habere potuimus.

Czeremiſſæ populi ſub Novvogardia inferiore in ſyluis habitant. propriam hi linguam habent, Machumetiq; dogma ſequuntur. Regi Cazanenſi nunc parent, quamuis maxima eorum pars duci Moſcovviæ olim tributaria eſſet: vnde ſubditis Moſcovviæ adhuc annumerantur. Adduxerat inde Moſcovviam Princeps illorum multos, defectionis crimine ſuſpectos: quos ibi vidimus. Hi aūt cum ad fines Lithvvaniam verſus miſſi fuiſſent, tandem in varias partes dilapſi ſunt. Hæc gens à Wiathka & Wolochda, ad fluuium Kamam vſque, longe lateq; ſine vllis ædibus habitant. Omnes tam viri quam fœminę curſu ſunt velociſſimi, ſagittarii porro peritiſſimi omnes, arcu nunquam è manibus depoſito: quo adeo oblectantur, vt etiam filiis cibum non præbeant, niſi præfixum ſcopum ſagitta feriant.

Duobus miliaribus à Novvogardia inferiore plurimæ erant domus ad ciuitatis oppidiq; ſimilitudinem, vbi ſal decoquebatur. Hæ paucos ante annos à Tartaris exuſtæ, Principis iuſſu reſtitutæ ſunt.

Mordvva populi ad Wolgam ſunt, infra Novvogardiam inferiorem in littore Meridionali, Czeremiſſis, niſi quod frequētiores domos habent, per omnia ſimiles. Atq; hic noſtræ digreſſionis, Moſciciq; imperii terminus eſto.

Nunc de vicinis ac conterminis populis certa quædam ſubiungam, eodem quo ex Moſcovvia egreſſus ſum ordine in Orientē ſeruato. Hac autem parte Tartari Cazanenſes primi occurrunt: de quibus, antequam ad peculiaria ipſorum perueniam, in genere quædam referenda ſunt.

DE TARTARIS.

DE Tartaris, eorumque origine, præter ea quæ in Annalibus Polonorum, & duobus de Sarmatiis libellis continentur, multi paſſim multa ſcripſere: quæ

hoc loco repetere, magis tędiosum quam vtile esset. Quæ autem ipse in Ruthenorum annalibus, multorumq; hominũ relatione cognoui, paucis adscribenda censui. Aiũt Moabitenos populos, qui postea Tartari dicti sunt, homines lingua, moribus, habituq; à reliquorum hominum ritu consuetudineq; dissidẽtes, ad fluuiũ Calka peruenisse: qui vnde venissent, quo religionis dogmate vterentur, omnib. ignotum fuisse. Quãquam à quibusdam Taurimeni, ab aliis Pitzenigeni, aliis alio nomine appellarentur. Methodius Patanczki episcopus, ex Ieutriskie desertis inter Septentrionem & Orientem eos processisse dicit, causamq; migrationis talem refert. Gedeonem quendam, primi nominis virum, terrorem ipsis de fine mũdi, quem imminere dicebat, quandoq; iniecisse: cuius oratione inducti, ne amplissimæ orbis opes cum mundo simul interirent, innumera cum multitudine ad spoliandas prouincias exiuisse: & quicquid ab Oriente ad Euphratem, sinumq; Persicũ cõtinetur, crudeliter diripuisse. atq; ita prouinciis passim vastatis, Polovvtzos gentes, quæ adiunctis sibi Ruthenorum auxiliaribus copiis, solæ occurrere ausæ erant, ad fluuium Calka profligasse: anno mundi 6533. Quo loco autorem libelli de duabus Sarmatiis, de Polovvtzis populis, quas venatores interpretatur, errasse clarum est. Polovvtzi enim campestres dicuntur. nam Polle, campus est: Lovvatz, & Lovvtzi, venatores. adiuncta autem tzi, vel ksi syllaba non mutat significationem: neq; enim ab vkimis, sed primis syllabis significatio deducenda est. Et quod eiusmodi Ruthenorum dictionibus syllaba generalis ski adiici solet, ea res homini imposuit: atq; ita Polovvtzi, campestres, & non venatores interpretari oportet. Polovvtzos Rutheni Gotthos fuisse perhibent: quorum tamen sententiæ non accedo. Qui Tartaros describere velit, multas nationes describat necesse est. Nam ex sola secta hoc nomen habent: & diuersæ nationes sunt, longe ab inuicem distantes. Atqui ad institutum redeo. Bathi Tartorum rex magna manu à meridie in Septentrionem egressus, Bulgariam, quæ ad Wolgam infra Cazan est, occupauit. Anno dein sequenti, qui erat 6745. sequutus victoriam, in Moscoviam vsque peruenit, vrbem Regiam aliquandiu obsessam per deditionem tandem accepit: sed fide quam dederat, non seruata, omnibus cęsis, vltra progressus, vicinas prouincias, Wolodimeriam, Pereaslavv, Rostovv, Susdali, complura q; castra & oppida, cædis, aut in seruitutẽ abductis inhabitatoribus, exuffit: Georgium magnum Ducem instructo exercitu sibi occurrentem profligauit, & occidit: Basilium item Constantini, captiuum secum abduxit, interemitque. quæ omnia, vt supra dictum est, anno mundi 6745. gesta sunt. Ab eo tempore omnes fere Russiæ principes, à Tartaris inaugurabantur, illisq; parebant, vsq; ad Witoldum magnum Lithvvaniæ Ducem, qui prouincias suas, & quæ in Russia occupauerat, à Tartarorum armis fortiter defendit, viciniſque omnibus terrori fuit. Magni autem duces Wolodimeriæ & Moscovviæ, vsque ad modernum Basilium Ducem, semper in præstita semel Tartarorum Principum fide & obedientia permanserunt. Hunc Bathi, annales referunt, ab Wlaslavv Hũgarorum rege, qui post baptismum Wladislaus dictus, inq; diuorum numerum relatus est, occisum fuisse in Hungaria. nam cum regis sororem, quam in regni depopulatione forte nactus fuerat, secum abduxisset, rexq; & sororis pietate, & indignitate rei commotus, hunc insecutus fuisset: impetuq; in Bathi facto, cum soror arreptis armis, adultero contra fratrem auxilio esset: iratus rex, sororem vna cum Bathi adultero interfecit. Hæc gesta sunt anno mundi 6745.

Asbeck ipsi Bathi in imperio successit, moriturq; anno mundi 6834. cui filius Zanabeck suffectus est: qui fratribus suis, vt solus sine metu regnaret, occisis, moritur anno 6865. Hũc Berdebeck sequutus, qui fratrib. duodecim pariter occisis, obiit, 6867. Post quẽ Alculpa, à Narus quodã regulo, cum liberis statim ab inito imperio occisus, non vltra mensem imperauit. Ad hunc regnũ iam possidentem, omnes Principes Russiæ conuenerunt, imperandiq; in sua quisq; prouincia potestate impetrata, abierunt. Occiditur anno 6868. Cui Chidir in regno succedẽs, à filio Themerhoscha occisus est: qui regno per scelus parto, vix septem diebus potitur. Etenim à Temnick Mamai eiectus, cum vltra Wolgam fugisset, ab insequentibus militibus occisus est, anno 6869. Post hos Thachamisch imperium adeptus, anno mundi 6890. cũ exercitu xxvi. Augusti egressus, Moscovviam ferro ignique vastauit. Is à Themirkutlu profligatus, ad Witoldum magnum Lithvvaniæ ducem profugit. Themirkutlu porro regno Sarai anno mundi 6906. præfuit, moritur 6909. Cui Schatibeck filius in imperio successit. post quem Themirassack, cum exercitum maximum in Retzan ad depopulandam Moscovviam duxisset, tantum terrorem principibus Moscovviæ iniecit, vt desperata victoria, abiectis armis, ad diuorum tantum auxilium confugerent. In Wolodimeriam, statim pro imagine quadam diuæ Mariæ Virginis, quæ multis miraculis editis ibi celebris erat, mittunt: quæ cum in Moscovviam duceretur, Princeps omni cum multitudine honorifice illi obuiam procedit, eaque primum vt hostem auerteret humilime implorata, maxima veneratione ac reuerentia in ciuitatem deducit. quo cultu se impetrasse dicunt, quod Tartari vltra Retzan nõ fuerint progressi. In cuius rei perpetuam memoriam eo loci, vbi imago expectabatur, susceptaque fuit, templum exædificatum est: dieſque is quem Rutheni Stretenne, id est obuiationis diem vocant, xxvi. Augusti quotannis solenniter celebratur. Acta sunt hæc anno 9903.

Narrant Rutheni, hunc Themirassack obscuro genere natum, ex latrociniis ad tantum dignitatis gradum peruenisse, furemq; in adolescentia egregium fuisse, indeq; nomen acquisiuisse. Et quod aliquando ouem furatus deprehensusque à domino ouis, iactu lapidis vehementiore crus illi fractum fuisset: idq; cum ferro quodam colligasset, à ferro & claudicatione nomẽ sibi inditum fuisse. Themir enim ferrum, Assack claudum significat. Is Constantinopolitanis à Turcis grauiter obsessis, filium suum cum auxiliaribus copiis misit: qui profligatis Turcis, soluta obsidione, ad patrem victor reuersus est, Anno 6909.

Tartari in hordas diuiduntur, in quibus Savvolhensis horda & celebritate & multitudine primas tenuit: nam reliquæ hordæ omnes ex ea originem traxisse dicuntur. horda autem illis conuentum, seu multitudinem significat. Quamuis autem quælibet horda peculiare nomen habeat, scilicet Savvolhensium, Præcopensium, Nahaisensium, & aliæ multæ, quæ omnes Mahometani sunt: Turcas tamen se vocari ægre ferunt, probriq; loco ducunt, sed Besermani appellari gaudẽt, eoq; nomine & Turci se appellari volunt. Vt autem varias longe lateq; prouincias Tartari incolunt, ita ẽt moribus, ipsoq; vitæ genere non in omnib. conueniũt. homines statura mediocri, lata facie, obesa, oculis intortis & cõcauis, sola barba horridi, cætera rasi. insigniores tantum viri crines contortos, eosq; nigerrimos secũdum aures habent, corpore valido, animo audaci: in Venerẽ, eamq; præposterã, putres: equis, aliisq; animalibus quoquo modo interemptis suauiter vescuntur: dẽptis porcis, à quibus lege abstinent. inediæ somniq; adeo patientes, vt toto nonnũquam quatriduo ea perferant, laboribus necessariis nihilominus intenti. Rursus aliquid forte ad vorandum nacti, supra modum se ingurgitant, eaque crapula priorem inediam quodammodo resarciunt, nihil reliqui facientes: atque ita cibo laboribusq; obruti triduo, quatriduoue perpetuo dormiunt. quos sic altum dormientes, Lithvvani & Rutheni, in quorum regionem derepente irruunt, prædasque inde abigunt, insequuti, omni amoto metu passim sine excubiis, ordine, cibo, somnoq; sepultos, opprimunt incautos. Equitantibus porro si fames sitisq; molesta fuerit, quibus insident equis, venas solent incidere, haustoq; eorum sanguine famem pellunt, atq; iumentis hoc prodesse putant. Et quoniam incertis omnes fere vagantur sedibus, stellarum, in primis vero poli arctici, quem ipsi sua lingua Selesnikoll, hoc est, ferreum clauum vocant, aspectu cursum suum dirigere solent. Lacte equino in primis delectantur, quod eo homines & fortes & pingues fieri credunt. Herbis quamplurimis, præsertim iis quæ circa Tanaim crescunt, vescuntur. sale pauciſſimi vtuntur. Horum reges si quando suis commeatum distribuãt, quadraginta hominibus vaccam vnam aut equum dare solent: quibus matactis intestina præstantiores tantum sumunt, ac inter se diuidunt. quæ ad ignem eatenus calefacta, vt adhærentia stercora decuti possint, abstergiq;, vorant. Non

ſolum autem digitos pinguedine vnctos,ſed etiam cultrum lignumue, quo ſtercus deterſum fuerat,ſuauiter lingunt,ſuguntque. Capita equorum, vt apud nos aprorum,in deliciis habentur,præſtantioribuſq; tantum apponuntur. Equis ceruice depreſſa, puſilliſque, ſed fortibus abundant.qui æque inediam laboremque bene ferre poſſunt: ramiſque & corticibus arborum,herbarumq; radicibus,vngulis è terra excuſſis, euulſiſque aluntur. His ita ad laborem aſſuefactis,Tartari commodiſſime vtuntur: aiuntq; Moſci, perniciores hos ſub Tartaris, quam ſub aliis eſſe.Hoc genus equorum Pachmat vocant.Sellas,ſtapedeſq; ligneas habent, niſi ſi quas alias à vicinis Chriſtianis rapuerint,aut emerint. Et ne equorum dorſa atterantur, gramine, ſeu arborum foliis eas ſuffulciunt. Flumina transnatant:qui ſi forte fugientes inſequentium hoſtium vim extimuerint, ſellis,veſtibus,aliiſque impedimentis omnibus abiectis, armis tantum retentis,effuſiſſime fugiunt. Porro arma illorum ſunt,arcus & ſagitta:framea apud eos rara. Pugnam cum hoſtibus eminus audaciſſime ineunt: in qua tamen non diu perſeuerant, ſed ſimulata fuga, hoſtibus inſequẽtibus, occaſione data primum in eos à tergo tela torquent: dein conuerſis derepente equis, in diſſipatos hoſtium ordines denuo impetum faciunt. Cum in patentibus campis pugnandum eſt,hoſtemque intra teli iactum habent, non ſtructa acie prælium ineunt, ſed ſinuoſo agmine in gyrum,quo certior & liberior hoſtem iaculandi via pateat, circumferuntur.Eſtq; euntium & redeuntium mirus quidam ordo, in quam quidem rem ductores, quos ſequuntur, harum rerum peritos habent: qui ſi vel hoſtium telis icti ſuccubuerint,aut forte metu perculſi, in ducendo ordine aberrauerint, tanta totius exercitus fit confuſione,vt nec amplius in ordinem reduci,nec tela in hoſtem torqueri poſſint.Hoc genus certaminis ipſi à rei ſimilitudine choream appellant. In anguſtiis autem ſi forte decertandum eſt,nullus huius ſtratagematis eſt vſus.atq; ideo fugæ ſe mandant: quoniam nec clypeo,nec lancea,nec galea muniti ſunt,vt hoſtem in ſtataria pugna ſuſtinere poſſint. In equitando hunc morem ſeruant,vt contractis in ſellam ſedeant pedibus, quo facilius in vtrumque latus ſe poſſint conuertere:& ſi quid forte delapſum, de terraque tollendum fuerit,ſtapedibus innixi,nullo negotio tollunt. in quo adeo exercitati ſunt, vt etiam currentibus celeriter equis id efficiant. Haſtis impetiti,in alterum latus ad declinandum ictum aduerſarii ſubito ſe demittunt,altera duntaxat manu pedeq; equo adhærentes.Dum vicinorum prouincias infeſtant,quiſque duos aut tres,pro opibus,equos ſecum ducit,vt vno ſcilicet defatigato,altero ternoue vti poſſit:laſſos interim manu ducunt.Frena leuiſſima habent,flagellis pro calcaribus vtuntur. Caſtratos tantum equos habent, quod tales arbitrantur plus laboris inediæq; ferre poſſe. Veſtimentis iiſdem tam viri quam fœminæ vtuntur, nec in cultu à viris quicquam differunt,niſi quod caput velo lineo tegunt, caligiſq; itidem lineis nautarum maritimorũ inſtar vtũtur. Eorum reginæ dum procedunt in publicum, facies ſolent obtegere.Reliqua turba,quæ in campis paſſim degit, veſtes ex ouium pellibus confectas habent:quas non mutant,niſi longo vſu prorſus attritæ,laceræq; fuerint. Vno in loco non diu commorantur:rati grauem eſſe infœlicitatem,diu in eodẽ loco hęrere. Vnde irati quandoq; liberis,graue malũ imprecantes,ſolent dicere: Vt eodem in loco perpetuo tanquã Chriſtianus hæreas,propriumq; fœtorẽ haurias.quare depaſtis vno in loco paſcuis, cũ armentis, vxoribus & liberis, quos in plauſtris ſecũ circumferunt,alio migrant.quãuis hi qui in oppidis & vrbibus degunt,aliã viuendi rationẽ ſequantur.Si bello aliquo grauiore implicãtur,vxores,liberos,ſeneſq; in loca collocant tutiora.Iuſticia apud illos nulla.nã vt quiſq; re aliqua indiguerit,eam ab altero impune rapere poteſt.Si quis apud iudicem de vi,illataq; iniuria cõqueritur, reus nõ negat, ſed ea re ſe carere non potuiſſe dicit. tum iudex huiuſmodi proferre ſolet ſententiam:Si tu viciſſim re aliqua indigueris, rape ab aliis.Sunt qui dicũt, eos non furari.an vero furẽtur,aliorum eſto iudicium: certe homines rapaciſſimi ſunt,nẽpe pauperrimi,vt qui alienis ſemper inhiãt,aliorum pecora abigũt, homines ſpoliant, abducuntq;, quos Turcis aliiſq; quibuſcunq; aut vendunt, aut redimendos concedunt, puellis tantum ſeruatis.Ciuitates & caſtra raro oppugnant:

villas,

villas,pagosque comburunt: adeoque de illatis damnis ſibi placent, vt quo plures prouincias deſolauerint, hoc ſe regna ſua ampliora reddidiſſe putent. Et cum quietis impatientiſſimi ſint, mutuo ſe tamen non interimunt, niſi Reges inter ſe diſſideant. Si in diſſenſione aliqua quiſpiam occidatur, authoresq; ſceleris capti fuerint,equis,armis,veſtibus tantum ablatis,dimittuntur. Homicida porro,accepto vili equo & arcu,his verbis à iudice dimittitur: I, & rem tuam cura. Auri argentiq; apud illos vſus,extra mercatores, fere nullus: rerum tantũ permutatione vtuntur. Quod ſi quid pecuniæ ex rebus venditis vicini corraſerint, ea Moſcovviæ veſtes aliaq; vitæ neceſſaria emunt. Fines inter ſe (de campeſtribus Tartaris loquor) nullos habent. Erat aliquando à Moſcis pinguis Tartarus quidam captus,cui cum Moſcus dixiſſet: Vnde tibi,canis, tanta pinguedo, cum non habeas, quod edas? Cur non habeam, inquit Tartarus, quod edam, cum tam vaſtam ab Ortu vſque ad Occaſum terram poſſideam:ex qua nonne affatim nutriri poſſum? tibi potius, qui tam paruam orbis portionem tenes, & quotidie pro illa contendis, deeſſe puto quod edas.

Cazan regnum, ciuitas & caſtrum eiusdem nominis, ad Wolgam,in vltteriore fluminis ripa,ſeptuaginta fere miliaribus Germ. infra Novvogardiam inferiorem ſita ſunt: ſecundum Wolgam, in Orientem & Meridiem deſertis campis terminatur: ad Orientem autem ęſtiualem Tartaros, quos Schibanski & Kosatzki vocant,conterminos habent.Huius prouinciæ Rex exercitum triginta milium habere poteſt,pedites præſertim, in quibus Czeremiſſæ & Czubaſchi ſagittarii peritiſſimi ſunt. Czubaſchi autem, nauigandi arte excellunt. Cazan vrbs à Wiathka principali caſtro ſexaginta miliaribus Germ.abeſt. Porro Cazan Tartaris ollam cupream bullientem ſonat. Cultiores hi Tartari reliquis ſunt, vtpote qui & agros colant, in domibus degant, mercaturasque varias exerceant: quos Baſilius Moſcovviæ Princeps eo adegit, vt ſe ſibi ſubiicerent, atque eius arbitrio Reges acciperent: quod illis partim ob opportunitatem fluuiorum, qui ex Moſcovvia in Wolgam influunt,partim ob mutua commercia,quibus illi carere non poterant,factu haud difficile fuit. Cazanenſibus quondam Rex erat Chelealeck: qui cum relicta vxore Nurſultan ſine liberis deceſſiſſet, Abrahemin quidam ducta vidua regno potitur. Ex hac Abrahemin duos ſuſcepit filios, Machmedemin & Abdelativv.Ex priore autem vxore,quæ Batmaſſa ſoltan vocabatur, Alegam filium habuit. Is patre defuncto, vt primogenitus in regnum ſucceſſit: quumque mandatis Moſci non vbique obtemperaret,à Moſci conſiliariis, quos ibi vt Regis animum obſeruarent, habebat, aliquando in conuiuio inebriatus, atque in vehiculum, ac ſi domum veheretur, poſitus, ea nocte ductus eſt Moſcovviam verſus. quem aliquandiu detentum,Princeps tandẽ in Wolochdam miſit, vbi reliquum ætatis peregit. Eius autem matrem cum Abdelativv & Machmedemin fratribus, Bieloieſero relegauit.Codaiculu vnus ex Alegæ fratribus baptiſatus,nomen Petri accepit: cui poſt Baſilius,modernus Princeps, ſororem ſuam matrimonio iunxit. Meniktair autem alter ex Alegę fratribus,in ſua,quoad vixit,ſecta permanſit: pluresque genuit liberos, qui poſt deceſſum patris cum matre omnes baptiſati & mortui ſunt: vno Theodoro, qui nobis in Moſcovvia exiſtentibus adhuc ſupererat,excepto.Alega porro ita in Moſcovviam abducto, Abdelativv ſufficitur: qui cum pari ratione, vt Alega, regno amotus fuiſſet, Machmedemin ex Bieloieſero emiſſum, Princeps in eius locum ſubſtituit. Is regno vſque ad annum Domini 1518.præfuit. Nurſultan, quam Chelealeck & Abrahemin Regum vxorem eſſe dixi,poſt Alegę mortẽ Mendligero Regi Præcopienſi nupſit. Hęc deinde cum ex Mendligero prolem non haberet,priorumq; filiorum deſiderio teneretur,ad Abdeladivv venit in Moſcovviam.Inde progreſſa ad Machmedemin alterũ filium in Gazan regnantẽ profecta eſt,anno Domini 1504.Cazanenſes à Principe Moſcovviæ defecerunt. Eam defectionem cum multa bella ſecuta ſint, varieq; à Principibus,qui ſe in ſocietatem huius belli iunxerant, diu vtrinq; pugnatum, neque in hunc vſq; diem finis bello impoſitus ſit,altius huius belli rationem repetere viſum eſt. Quum Cazanenſium defectio Baſilio Moſcovviæ Principi innotuiſſet, rei

indignitate & vlciſcendi libidine motus, ingentem exercitum adiunctis tormentis bellicis in eos miſit. Cazanenſes, quibus pro vita & libertate cum Moſcis pugnandum erat, audito terribili Principis in ſe apparatu, cum hoſtibus in pugna ſtataria ſe haud pares fore viderent, aſtu eos circumueniendos cenſuere. Quare collocatis palam contra hoſtem caſtris, optima copiarum ſuarum parte locis opportunis in inſidias abdita, ipſi veluti terrore perculſi, relictis derepente caſtris, fugæ ſe mandarunt. Moſci, qui non ita procul aberant, cognita Tartarorum fuga, ſolutis ordinibus, citato curſu in hoſtium caſtra irruunt. in quibus diripiendis dum occupati, rerumq; ſuarum ſecuri eſſent, Tartari cum Czeremiſſis ſagittariis, ex inſidiis progreſſi, tantam in eos ſtragem ediderunt, vt Moſci relictis tormentis, machinisq; bellicis, aufugere cogerentur. In ea fuga machinarum magiſtri duo relictis tormentis, cum aliis euaſere. quos Princeps in Moſcovviam reuerſos benevole accepit. Horum alterum Bartholomæum, natione Italum, qui aſſumpta poſt Ruthenorum fide, magna etiam tunc apud Principem erat authoritate & gratia, liberaliter donauit. Redierat ex ea clade tertius bombardarius, cum tormento ſibi commiſſo: ſeq; magnam & ſolidam apud Principem gratiam initurum, ſeruato diligenter & reducto tormento, ſperabat. quem Princeps iurgiis adortus: Tu, inquit, cum me & te tanto expoſueris periculo, aut fugere volebas, aut te cum tormento hoſtibus dedere, quorſum iſta præpoſtera in ſeruando tormento diligentia? cuius ego iacturam nihili faci, dummodo homines mihi ſuperſint, qui ea fundere, iisq; vti ſciant. Cæterum Machmedemin Rege, ſub quo Cazanenſes defecerant, mortuo, Scheale ducta eius vxore vidua, Principis Moſcovviæ & fratris vxoris auxilio, Cazan regnum obtinuit: cui quatuor tantum annis, magno ſubditorum & odio & inuidia præfuit. Augebant hæc turpis & mollis corporis conſtitutio. erat enim homo ventre prominenti, rara barba, facie pene muliebri: quę eum bello haudquaquam idoneum eſſe oſtenderent. Accedebat ad hæc, quod contempta ac neglecta ſubditorum ſuorum beneuolentia, Principi Moſcovviæ plus æquo faueret, ac externis plus quam ſuis fideret. Quibus rebus Cazanenſes ducti, Sapgirei, Mendligeri filio, vni ex Tauricæ Regibus, regnum deferunt. quo aduenıente, Scheale regno cedere iuſſus. cum ſe viribus inferiorem, infeſtosq; ſuorum in ſe animos cerneret, fortunæ cedere optimum ratus, cum vxoribus, concubinis, omniq; ſupellectili in Moſcovviam, vnde venerat, rediit. hæc acta ſunt anno Domini 1521. Scheale ita è regno profugiente, Machmetgirei Rex Tauricæ, Sapgirei fratrem magno exercitu in Cazan introducit: firmatisq; Cazanenſium erga fratrem animis, Tauricam rediens, traiecto Tanai, Moſcovviam verſus contendit. Eo tempore Baſilius rerum ſuarum ſecurior, nihilq; tale metuens, audito Tartarorum aduentu, coacto pro tempore exercitu, cui Demetrium Bielski Ducem præfecit, ad Occam fluuium, vt Tartarorum tranſitum impediret, præmittit. Machmetgirei viribus ſuperior, Occa celeriter traiecto, ad piſcinas quasdam tredecim werſt ab ipſa Moſcovvia caſtrametatus eſt. Inde eruptione facta, omnia rapinis incendiisq; compleuit. Sub id temporis Sapgirei pariter cum exercitu ex Cazan profectus, Wolodimeriam & Novvogardiam inferiorem depopulatus eſt. His peractis, fratres Reges ad Columnam ciuitatem conueniunt, viresq; coniungunt. Baſilius cum ad tantum hoſtem propulſandum imparem ſe eſſe videret, Petro ſororio ſuo, ex Regibus Tartarorum oriundo, aliisq; nonnullis proceribus, in caſtro cum præſidio relicto, ex Moſcovvia fugit: adeo timore perculſus, vt rerum ſuarum deſperatione, aliquandiu ſub aceruo fœni, vt quidam referunt, latuerit. Viceſima nona Iulii, Tartari vltra progreſſi, late omnia incendiis compleuerant: tantumq; terrorem Moſcis incuſſerant, vt ſe in caſtro & in ciuitate parum tutos putarent. In ea trepidatione à mulieribus, pueris, aliaque imbelli ætate, qui curribus, vehiculis ac ſarcinis in caſtrum confugiebant, tantus in portis tumultus oboritur, vt nimia feſtinatione ſe inuicem & impedirent, & conculcarent. Ea multitudo tantum fœtorem in caſtro fecerat, vt ſi hoſtis triduo aut quatriduo ſub vrbe permanſiſſet, etiam peſte obſeſſis pereundum fuiſſet. nam in tanta hominum colluuie, vt quisq; locum occuparat, ita naturę ſatisfacere cogebatur. Erant tum

tum temporis Moſcovviæ Oratores Livvonienſes: qui cum conſcenſis equis fugæ ſe mandaſſent, & circumquaque nihil præter ignes & fumum viderent, ſeque à Tartaris circundatos eſſe arbitrarentur: adeo properarunt, vt vna die in Tvver, quæ triginta ſex miliaribus Germ. à Moſcovvia abeſt, peruenirent. Magnam tum laudem meruerunt bombardarii Alemanni, præſertim Nicolaus, prope Rhenum, non longe à Spira, Imperiali Germaniæ ciuitate, natus: cui à præfecto, aliisque conſiliariis, qui nimio timore iam fere confecti erant, tuendæ vrbis negotium blandiſſimis verbis committitur: orantibus, vt tormentis maioribus, quibus mœnia deiici ſolent, ſub portam caſtri deductis, Tartaros inde arceret. Horum autem tam vaſta erat magnitudo, vt vix tridui ſpacio eo perduci potuiſſent. Sed neque pulueres bombardicos tam multos habebant paratos, quibus vel ſemel maius tormentum exonerari potuiſſet. Solent enim Moſci perpetuo hunc morem ſeruare, vt omnia in recondito, nec quicquam tamen præparatum habeant: verum vrgente neceſſitate, omnia tum demum celeriter conficere ſtudent. Viſum eſt ergo Nicolao, vt tormenta minora, quæ procul à caſtro erant recondita, humeris hominum celeriter in medium adducerentur. Iis dum detinerentur, clamor derepente exoritur, Tartaros adeſſe: quæ res tantum timorem oppidanis incuſſerat, vt proiectis per vicos Bombardis, etiam mœnium defendendorum curam omitterent. Quod ſi tum centum hoſtium equites impetum in ciuitatem feciſſent, paruo negotio eam funditus igni conſumpſiſſent. In ea trepidatione, præfectus, quique cum eo in præſidio erant, optimum rati, vt Machmetgirei Regis animum, miſſis muneribus plurimis, inprimis autem medone, placarent, & ab obſidione auerterent: acceptis muneribus, Machmetgirei ſe obſidionem ſoluere, & prouincia velle decedere, reſpondit, ſi datis literis Baſilius ſeſe obſtringat, perpetuum ſe tributarium Regi fore, quemadmodum eius pater & maiores ſui fuiſſent. Quibus literis pro voluntate ſcriptis, acceptisque, Machmetgirei exercitum ad Rezan reduxit. vbi data Moſcis redimendi & permutandi captiuos copia, reliquam prædam ſub auctione vendidit. Erat tum temporis in Tartarorum caſtris Euſtachius, cognomento Taskovvitz, qui Regis Poloniæ ſubditus, cum auxiliaribus copiis ad Machmetgirei venerat. Nam inter Regem Poloniæ ac Moſcovviæ Ducem nullæ tum induciæ erant. Is ſpolia quædam ad caſtrum ſubinde deferebat venalia, eo conſilio, vt data occaſione, vna cum mentibus Ruthenis in caſtri portas irrueret, idque depulſis inde cuſtodibus occuparet. Huius conatum Rex ſimili aſtu adiuuare voluit. Ad præfectum arcis, quendam ex ſuis, hominem ſibi fidum, mittit, qui præfecto tributarii ſui ſeruo mandet, vt ea, quæ petebat, ſibi adminiſtret, atque ad ſe veniat. Præfectus autem Iohannes Kovvar, rei bellicæ eiusmodique artium non ignarus, nulla conditione induci potuit, vt caſtro exiret: verum ſimpliciter reſpondit, ſe nondum edoctum eſſe, Principem ſuum Tartarorum tributarium & ſeruum eſſe: quod ſi edoceretur, ſcire ſe quid facto opus foret. Quare illico Principis ſui literæ, quibus ſe Regi obſtrinxerat, proferuntur, atque exhibentur. Interim dum oſtenſis literis præfecti animus ita ſollicitatur, Euſtachius ſuum agens negotium, caſtro magis ac magis appropinquabat: quove magis fucus lateret, Knes Theodorus Lopata, homo primarius, aliique complures Ruteni, qui in Moſcovviæ depopulatione in hoſtium manus deuenerant, certa pecunia redempti reſtituebantur. Ad hæc, plerique ex captiuis negligentius ſeruati, ac de induſtria quodammodo dimiſſi, in caſtrum euaſerant: ad quos repetendos quum Tartari magna multitudine caſtro appropinquaſſent, Rutheni metu perculſi, profugos denuo reſtituiſſent, Tartarique nihilominus à caſtro adeo non recederent, vt pluribus ſubinde aduenientibus, eorum numerus adaugeretur: Rutheni propter imminens periculum, in magno terrore, ſummaque rerum deſperatione erant, neque quid facto opus eſſet, ſatis videbant. Tum Iohannes Iordan, natione Alemanus, ex valle Oeni oriundus, machinarum magiſter, periculi magnitudinem magis quam Moſci perpendens, ex ſuo arbitrio collocatas ordine machinas in Tartaros & Lithvvanos exonerauit: eosque ita terruit,

vt relicto castro omnes diffugerent. Rex per Eustachium, huius technę artificē, de illata iniuria cū præfecto expostulat: qui cū se insćio ac inconsulto bōbardarium machinas exonerasse dixisset, omnemq; huius facinoris culpam in illum transtulisset, mox bombardarium tradi sibi Rex postulat. atque, vt plerunque in rebus deploratis fit, maxima pars, quo hostili terrore liberarentur, hunc dedendum censuere: solo Ioanne Kowar præfecto renuente, atque eius maximo beneficio tum Alemanus ille seruatus fuit. Nam Rex siue moræ impatiens, siue quod milites prędа onustos haberet, re sua id exigente, subito (literis etiam Moscovviæ Principis, quibus se tributarium perpetuo sibi fore obstrinxerat, in arce relictis) solutis castris, in Tauricam discessit. Porro tantam captiuorum multitudinem ex Moscovvia secum duxerat, vt ea vix credibilis esse videatur. Aiunt enim numerum octingentorum millium excessisse. quam in Capha partim Turcis vendiderat, partim interfecerat. nam senes & infirmi, qui vendi magno non possunt, adque laborem perferendum inutiles sunt, apud Tartaros iuuenibus, non secus ac catulis lepores, quo primæ militiæ tyrocinia inde addiscant, aut lapidandi, aut in mare præcipitandi, aut alio quouis mortis genere interficiendi obiiciuntur. qui autem venduntur, perpetuo sexennio seruitutem seruire coguntur: quo exacto, liberi quidem fiunt, prouincia tamen decedere non audent. Sapgirei Rex Cazan, quoscunque ex Moscovvia captiuos abduxerat, in Astrachan emporio non longe ab ostiis Wolgæ sito, Tartaris vendidit. Tartarorum Regibus ita ex Moscowia profectis, Basilius Princeps rursus Moscowiam rediit: atque cum in ingressu Nicolaum Alemanum, cuius solertia & diligentia castrum seruatum fuisse dixi, in ipsa castri porta, quo ad excipiendum Principem ingens multitudo confluxerat, stantem vidisset, clara voce: Tua, inquit, fides erga me & diligentia, quam in seruando castro præstitisti, nobis cognita sunt, huiusque officii gratiam cumulate tibi reponemus. Alteri quoque Alemano, Ioanni, qui ab castro Rezan Tartaros exoneratis repente machinis depulerat, aduenienti: Saluusne es? inquit. Deus nobis vitam dedit, hanc tu denuo nobis conseruasti: magna erit erga te gratia nostra. Vterque se liberaliter donatum iri à Principe sperabat: nihil tamen illis datum est, quamuis Principem hac de re sæpe fatigassent, promissorumque admonuissent. Qua Principis ingratitudine offensi, dimissionem, vt patriam, à qua diu abfuissent, cognatosque suos possent inuisere, efflagitant. ea re effectum est, vt decem priori stipendio cuique floreni, iussu Principis, adiicerentur. Interea cum in aula Principis de Ruthenorum fuga ad Occam, quis eius author extitisset, contentio fuisset orta: Seniores in Knes Demetrium Bielski exercitus Ducem, hominem iuuenem, à quo consilia sua spreta fuissent, omnem culpam transferebant, eiusq; incuria Tartaros Occam transiisse: contra ille depulsa à se culpa, Andream iuniorem fratrem Principis primum omnium fugam iniisse, cęterosque hunc sequutos fuisse dicebat. Basilius, ne seuerior in fratrem, quem autorem fugæ fuisse constabat, esse videretur, ex præfectis vnum, qui vna cum fratre profugerat, iniectis catenis, dignitate & principatu priuauit. Ineunte deinde æstate, vt acceptam à Tartaris cladem vlciscereturBasilius, ignominiamque quam fugiens, & sub fœno latitans susceperat, deleret, coacto ingēti exercitu, adiuncto etiam magno tormentorum & machinarum apparatu, quibus antea in bellis Rutheni nunquam vsi fuerant, profectus ex Moscovvia cum omni exercitu, ad Occam fluuium, Columnamque ciuitatem consedit, inde missis ad Machmetgirei in Tauricam caduceatoribus, ad certamen eum prouocat. superiore enim anno, se, non indicto bello, ex insidiis, furum latronumque more oppressum fuisse. ad ea Rex respondit: Sibi ad inuadendam Moscowiam satis multas vias patere: bella non magis armorum, quam temporum esse: proinde ea se suo magis quam alieno arbitrio, gerere solere. Quibus verbis irritatus Basilii animus, tum etiam quod vlciscendi libidine arderet, motis castris, anno Domini 1523. in Novvogardiam, inferiorem scilicet, vt inde Cazan regnum depopularetur, occuparetque, contendit. Inde profectus ad fluuium Sura, in finibus Cazanensium, castrum quod à suo nomine appellauit, erexit: neque tum vltra progressus, exercitum reduxit. Sequenti vero anno Michaelem

chaelem Georgii, vnum ex pręcipuis consiliariis suis, maioribus quam prius copiis, ad subigendum Cazan regnum misit. Eo apparatu adeo terribili, Sapgirei rex Cazani perculsus, accersito ad se ex fratre nepote, Rege Tauricæ, iuuenem tredecim annorum, qui interim regno præesset, ad Turcarum Imperatorem, eius auxilium opemq; imploraturus, confugit. Cum autem iuuenis auunculi monitis parens, iter aggressus, ad Gostinovvosero, id est, insulam, quæ mercatorum dicitur, intra Wolgę meatus, non longe à castro Cazan sitam peruenisset, liberaliter honorificeque à regni Principibus susceptus est. Nam Seyd, supremus Tartarorum sacerdos (qui in tanta apud eos authoritate ac veneratione est, vt etiam Reges adueuienti occurrant, stantesque huic equo insidenti manum porrigant: capiteque inclinato, quod solis concessum est Regibus, tangant: nam Duces non eius manum, sed genua: nobiles vero pedes, plebeii vestes tantum, aut equum manu attingunt) in eo comitatu fuit. Is Seyd, cum Basilii partes clam foueret, sequeretur-que, iuuenem capere, & Moscovviam vinctum mittere satagebat: sed deprehensus, captusque, cultro in publico occiditur. Michael interea, dux exercitus, coactis in inferiore Novvogardia ad machinas commeatumq; deferendum nauibus, quarum tanta multitudo erat, vt fluuius alioqui amplus, nauigantium multitudine opertus vndique esse videretur: ad Cazanum cum exercitu properabat. cumque ad mercatorum insulam Gostinovvosero peruenisset, locatis septima die Iulii castris, viginti diebus, dum equitatum expectat, ibi commoratus est. Interea Cazan castrum, quod ex lignis exstructum erat, per quosdam à Moscis subornatus incenditur, ac intuente Ruthenorum exercitu funditus exuritur. Tanta occupandi castri occasio, adeo formidine ac ignauia Ducis neglecta fuit, vt nec militem ad expugnandum castri collem eduxerit, nec Tartaros id denuo ædificantes impediuerit: verum vigesima octaua eiusdem mensis die traiecto in eam partem, qua castrum situm est, Wolga, ad Cazanca fluuium cum exercitu consedit, viginti diebus bene gerendæ rei occasionem captans. Ibi moratus, nec longe ab eo Cazanensis quoque Regulus sua castra locat: emissisq; Czeremissis peditibus, Ruthenos sæpius, frustra tamen, infestat. quem Scheale Rex, qui quoq; ad id bellum nauibus venerat, scriptis literis admonet, vt regno suo hæreditario cedat. Ad quæ ille paucis: Si regnum hoc meum (respondit) habere cupis, age ferro decernamus vtriq;. id cui fortuna dederit, habeat. Dum Rutheni ita frustra moras trahunt, absumpto quem abduxerant commeatu, fame laborare incipiunt. nam Czeremissis omnia circumquaq; vastantibus, hostiumq; itinera diligenter obseruantibus, nihil adferri poterat: adeo vt nec Princeps de exercitus sui, qua premebatur, necessitate cognoscere, nec ipsi quicquam illi significare possent. Huic rei duos Basilius præfecerat: vnum, Knes Ioannem Paliczki, qui ex Novvogardia instructis commeatu nauibus, secundo fluuio ad exercitum descenderet: relictoq; ibi commeatu, statu etiam rerum præsenti considerato, ocyus ad se reuerteretur. alter eandem ob rem cum quingentis equitibus terrestri itinere missus fuerat, qui à Czeremissis, in quos inciderat, cum suis cæsus est, vix nouem per tumultum fuga elapsis. Præfectus grauiter saucius, tertio post die in manibus hostium obiit. Huius cladis fama cum ad exercitum peruenisset, tanta in castris consternatio, quam vanus de toto equitatu ad internecionem cæso subito obortus rumor etiam adauxerat, coorta est, vt nihil nisi de fuga cogitarent. in quam cum omnes consensissent, hæsitabant adhuc, aduersone fluuio, quod difficilimum erat, redirent, an secundo tantisper descenderent, donec alios fluuios attingerent, ex quibus post terrestri itinere longo circuitu reuerterentur. In his dum fame, supra modum eos vrgente, essent consultationibus, nouem, quos ex quingentorum cæde elapsos fuisse dixi, forte superueniunt, Ioannemq; Palitzki cum commeatu aduenturum nunciant: qui etsi cursum suum maturaret, siniſtra tamen fortuna vsus, maiore parte nauium amissa, cum paucis in castra peruenit. Etenim cum diutino labore fatigatus, vna nocte quietis causa in Wolgæ littus se recepisset, Czeremissæ continuo magno accurrentes clamore, quisnam præternauigaret, scisćitantur? quos Palitzki seruitores, nautarum seruos esse rati, iurgiis increpantes, flagris se postero

die cæsuros minantur, quod domini sui somnum ac quietem importunis vociferationibus interturbarent. Ad quę Czeremissæ: Cras, inquiunt, aliud nobis vobiscum negotium erit: nam vinctos vos omnes Cazan ducemus. Mane igitur sole nondum apparente, cum densissima nebula totum littus occupasset, Czeremissæ derepente in naues impetu facto, tantum terrorem Ruthenis incusserant, vt Palitzki præfectus classis, relictis in manu hostium nonaginta maioribus nauibus, in quibus singulis triginta viri erant, soluta à littore naui, medium Wolgæ teneret, nebulaque tectus fere nudus ad exercitum peruenirer. Atque inde post, plurium nauium comitatu rediens, haud dispari fortuna vsus in Czeremissarum insidias iterum prolapsus est. Nauibus enim, quibus deducebatur, amissis, ipse vix cum paucis incolumis euasit. Dum Rutheni ita fame hostilique vi vndequaque vrgentur, à Basilio missus equitatus Wiega fluuio, qui à Meridie Wolgam influit, octoque miliaribus à Cazan abest traiecto, ad exercitum contenderet, à Tartaris & Czeremissis bis excipitur: cum quibus congressi, multis vtrinque desideratis, Tartaris deinde cedentibus, se reliquo exercitui coniunxerunt. atque ita exercitu equitatu firmato, Cazan castrum quintadecima Augusti obsideri cœptum est. Qua re cognita, Regulus ad alterum oppidi latus in conspectu hostium, sua quoq; castra locauit: emissoq; subinde equitatu hostium, castra obequitare, eosq; lacessere iubet. atq; ita crebræ vtrinq; velitationes fiebant. Narratum est nobis ab hominibus fide dignis, qui ei bello interfuerunt, sex aliquãdo Tartaros in planiciem ad Mosci exercitum processisse: quos cum Rex Scheale centum quinquaginta equitibus Tartaricis aggredi vellet, à duce exercitus prohibitum fuisse: duobusq; millibus equitum ante eum collocatis, occasionem rei bene gerendæ præreptam sibi fuisse. Hi cum Tartaros circumuenire, & quasi concludere, ne fuga elaberentur, vellent: Tartari eorum conatum hoc astu eludere, insequentibus Moscis paulatim cedere, parumq; progressi subsistere. Idem Mosci cum facerent, eorum Tartari timiditatem animaduertentes, mox arreptis arcubus tela in eos torquebant: inq; fugam conuersos persequuti, complures sauciabant. Moscis denuo in se conuersis, paululum cedere, iterumq; subsistere, atque ita hostem simulata fuga ludificare. Hæc dum fiunt, duo Tartarorum equi, tormenti ictu prostrantur, illæsis tamen equitibus, quos reliqui quatuor saluos ac incolumes, duobus millibus Moscorum spectantibus, ad suos reduxere. Dum equites se ita mutuo ludificant, magna vi interea admotis tormentis, castrum oppugnabatur: neque obsessi segnius, exoneratis pariter in hostem tormentis, se defendebant. In eo certamine bombardarius, quem vnicum in castro habebant, ex Ruthenorum statione sphærula bombardica ictus, occubuit. Qua re comperta, mercenarii ex Germanis & Lithvvanis milites, magnam spem ad occupandum castrum concipiunt: quibus si præfecti animus respondisset, haud dubie eo die castro potiti fuissent. Verum is cum suos inedia, quæ quotidie etiam magis adaugebatur, premi cerneret, priusquam per internuncios de ineundis induciis clam cum Tartaris egisset, adeo militum conatum non probauit, vt eos etiam cum iracundia corriperet, verberaque minaretur, quod se inscio & inconsulto castrum oppugnare auderent. Bene enim in tanta rerum angustia Principis sui rebus consultum fore putabat, si initis cum hoste quibuscunque induciis, tormenta & exercitum saluum reportaret. Tartari quoque cognita præfecti voluntate, in spem bonam adducti, conditiones quas præfectus offerebat, scilicet vt missis in Moscovviam legatis, pacem cum Principe transigerent, libenter susceperunt. quibus ita constitutis, Palitzki præfectus soluta obsidione, cum exercitu in Moscovviam reuersus est. Fama erat, præfectum à Tartaris muneribus corruptum, obsidionem soluisse. quam quidam natione Sabaudiensis adauxerat: qui cum tormento sibi commisso, ad hostes deficere voluisset, deprehensus in itinere, atque seuerius examinatus, confessus est, se deficere voluisse: atque vt plures ad hanc defectionem sollicitaret, argenteos se nummos & pocula Tartarica ab hostibus accepisse. in quem tamen in tam manifesto scelere deprehensum, præfectus nihil durius statuit. Reducto ita exercitu, quem centum octoginta millium fuisse perhibent, Cazan Regis Oratores ad pacem firmandam

mandam ad Basilium veniunt. qui etiam tum, dum nos Moscovviæ essemus, aderant: neq; adhuc vlla tunc futuræ pacis spes inter eos erat. nã & nundinas, quæ circa Cazan in mercatorum insula fieri consueuerant, in Cazanensiũ iniuriam Basilius Novvogardiã transtulit: graui indicta pœna, si qui in posterũ ex suis ad mercatũ in insulam proficiscerentur. eamq; nundinarum translationẽ magno Cazanensib. incõmodo futuram sperabat: atq; vel salis (cuius Tartari illis tantum nundinis copiam à Ruthenis habebant) emptione adempta, ad deditionem eos cogi posse. Verum huiusmodi nundinarum translatione nõ minus incommodi sensit Moscovvia, quam ipsi Cazanenses. Plurimarum enim rerũ, quæ ex mari Caspio, Astrachan emporio ad hæc Persia & Armenia per Wolgam importabantur, cõsequuta est caritas ac penuria: maxime autem nobilissimorum piscium, ex quorum numero Beluga est, qui citra & vltra Cazan in Wolga capiuntur.

Hactenus de bello Principis Moscovviæ cum Tartaris Cazanensibus gesto. Nunc ad intermissam de Tartaris narrationem denuo redeo.

Post Tartaros Cazanenses, primi Tartari cognomento Nagai occurrunt, qui vltra Wolgam, circa mare Caspium, ad fluuium Iaick ex prouincia Sibier decurrentem habitant. Hi reges non habent, sed duces. Nostra tempestate tres fratres, æquali diuisione prouinciarum facta, ducatus illos obtinebant: quorum primus Schidack, ciuitatem Scharaitzick vltra fluuium Rha, Orientem versus, cum adiacente ad Iaick fluuium regione obtinebat: alter Cossum, quicquid inter Kamam Iaick & Rha fluuios esset: Schichmamai tertius fratrum Sibier prouinciæ partem, & omnem circumiacentem regionem possidet. Schichmamai interpretatur sanctus, vel potens. Atq; hæ quidem regiones omnes fere syluosæ sunt: extra eam quæ ad Scharaitzick vergit, quæ campestris est.

Inter Wolgam & Iaick fluuios, circa mare Caspium, habitabant quondam Savvolhenses reges, de quibus postea. Apud hos Tartaros rem admirandam, & vix credibilem, Demetrius Danielis, vir (vt inter Barbaros) grauis ac fide singulari, nobis narrauit: patrem suum aliquando à Principe Moscovviæ ad Zavvolhensem regem missum fuisse: in qua dum esset legatione, semen quoddam in ea insula, melonum semini, paulo maius ac rotundius, alioqui haud dissimile, vidisse: ex quo in terram condito, quiddam agno persimile, quinque palmarum altitudine succrescceret: idque eorum lingua Boranetz, quasi agnellum dicas, vocaretur. nam & caput, oculos, aures, cæteraque omnia in formam agni recens editi, pellem præterea subtilissimam habere, qua plurimi in eis regionibus ad subducenda capitis tegumenta vterentur. eiusmodi pelles vidisse se, multi coram nobis testabantur. Aiebat insuper, plantam illam, si tamen plantam vocari phas est, sanguinem quidem habere, carnem tamen nullam: verum carnis loco, materiam quandam cancrorum carni persimilem; vngulas porro non vt agni corneas, sed pilis quibusdam ad cornu similitudinem vestitas: radicem illi ad vmbilicum, seu ventris medium esse, viuere autem tamdiu, donec depastis circum se herbis, radix ipsa inopia pabuli arescat. Miram huius plãtæ dulcedinem esse: propter quam à lupis, cæterisq; rapacibus animalibus multum appeteretur.

Ego quamuis hoc de semine & planta pro commento habuerim, tamen & antea tanquam à viris minime vanis auditum retuli: & nunc tanto libentius refero, quod mihi vir multæ doctrinæ Guilhelmus Postellus narrauit, se audiuisse à quodam Michaele, apud rempub. Venetam publico Turcicæ & Arabicæ linguæ interprete, quod viderit à finibus Samarcandæ ciuitatis Tartaricæ, cæterarumq; regionum quæ ad Euroaquilonem mare Caspium respiciunt, vsq; in Chalibontidem, deferri quasdam pelles delicatissimas, plantæ cuiusdam in illis regionibus nascentis, quæ aliqui Musulmani ad capita sua rasa fouenda mediis pileis inserere, ac pectori quoque nudo applicare soleant. Plantam sibi tamen non visam esse, nec nomen se scire, nisi quod illic Samarcandeos vocetur: eamq; esse ex animali instar plantæ in terram defixo. Quæ cum ab aliorum narratione non dissideant. mihi (inquit Postellus) pene persuadent, vt hanc rem minus fabulosam esse putem, ad gloriam Creatoris, cui omnia sunt possibilia.

A Principe Schidack, progrediendo in Orientem viginti diebus, occurrunt populi, quos Mosci appellant Iurgenci, quibus Barack Soltan, magni Cham seu Regis de Cataia frater imperat. A Domino Barack Soltan, decem diætis itur ad Bebeid Chan. Hic est ille magnus Chan de Cataia.

Astrachan vrbs opulenta, magnumq; Tartarorum emporium, à qua tota circumiacens regio nomen accepit, decem dierum itinere infra Cazan in citeriore Wolgæ ripa, ad eius fere ostia sita est. Quidam hanc non ad Wolgæ ostia, sed aliquot dierum itinere inde distare aiunt. Equidem eo loco, quo Wolga fluuius in multos ramos, quos quidem septuaginta esse aiunt, scinditur, pluresque insulas facit, totidemq; fere ostiis Caspium mare tanta aquarum copia ingreditur, vt procul spectantibus mare esse videatur, Astrachan sitam esse puto. Sunt alii, qui eam Citrahan appellant.

Vltra Wiatkam & Cazan, ad Permiæ vicíniam Tartari habitant, qui Tumenskii, Schibanskii, & Cosatzkii vocantur. ex quibus Tumenskii in syluis habitare, decemq; millium numerum aiunt non excedere. alii præterea Tartari trans Rha fluuium sunt, qui quod soli capillos nutriant, Kalmuchi vocantur: & ad mare Caspium Schamachia, à qua etiam regio nomen accepit, ita appellati, homines in texendis sericeis vestibus excellentes, quorum ciuitas sex dierum itinere abest ab Astrachan, quam vna cum regione Rex Persarum haud ita diu (vt aiunt) occupauit.

Asoph ciuitas ad Tanaim, de qua supra, septem dierum itinere distat ab Astrachan: ab Asoph autem, Taurica Chersonesus, præcipue autem Præcop ciuitas, abest quinq; dierum itinere. Inter Cazan autem & Astrachan, longo secundum Wolgam tractu, ad Borysthenem vsque, campi deserti sunt, quos Tartari nullis certis sedibus inhabitant: præter Asoph & Achas ciuitatem, quæ est duodecim miliaribus supra Asoph ad Tanaim: & minori Tanai vicinos Tartaros, qui terram colunt, certasque sedes habent. Ab Asoph ad Schamachiam sunt duodecim diætæ.

Ab Oriente Meridiem versus reflectendo, circa Mæotidis paludes & Pontum, ad fluuium Cupa, qui paludes influit, Aphgasi populi sunt, quo loci vsq; ad Merula fluuium, qui Pontum illabitur, montes occurrunt, quos Circassi, seu Ciki incolunt. Hi montium asperitate freti, nec Turcis, nec Tartaris parent. Eos tamen Christianos esse, suis legibus viuere, in ritu & ceremoniis cum Græcis conuenire, lingua Slawonica (qua vtuntur) sacra peragere, Rutheni testantur. Audacissimi piratæ sunt. nam fluuiis, qui ex eorum montibus fluunt, nauibus in mare delapsi, quoscunq; possunt, spoliant: eos præsertim, qui ex Capha Constantinopolim nauigant. Vltra Cupa fluuium est Mengarlia, quam Eraclea fluuius interlabitur: deinde Cotatis, quam quidam Colchim esse arbitrantur. Post quem Phasis occurrit, qui priusquam mare illabatur, haud procul ab ostiis Satabellum insulam facit: in qua fama est, Iasonis naues quondam stetisse. Vltra Phasim, Trapezus.

Tauricæ Chersonesi paludes, quæ ab ostiis Tanais in longitudinem trecenta miliaria Italica habere dicuntur, ad caput S. Ioannis, promontorium, qua in arctum coeunt, duo tantum miliaria Italica continent. In ea Kriim ciuitas, olim Regum Tauricæ sedes: à qua Kriimskii nominabantur. Postea toto Isthmo, spacio mille ducentorum passuum ad insulæ formam perfosso, Reges non Kriimskii, sed Præcopskii, ab illa nimirum perfossione sumpto vocabulo, nomen accepere. Præcop enim lingua Slavvonica perfossum sonat. Vnde apparet, scriptorem quendam errasse, qui Procopium quendam ibi regnasse scripsit. Porro tota Chersonesus, sylua quadam per medium scinditur: eaque pars, quæ Pontum respicit, in qua Capha insignis vrbs, olim Theodosia dicta, Genuensium colonia, tota à Turca possidetur. Capham autem Mahumetes, qui expugnata Constantinopoli, Græcorum Imperium destruxit, Genuensibus ademit. Alteram peninsulæ partem Tartarus possidet. Omnes autem Tartari, Tauricæ Reges, originem suam ex Savvolhensibus Regibus ducunt: & quum domestica seditione aliqui regno pulsi fuissent, nec vsquam in vicinia firmam sedem habere possent,

possent, hanc Europæ partem occupauere: veterisque iniuriæ haud immemores, diu cum Savvolhensibus dimicabant: donec patrum nostrorum memoria, Alexandro Magno duce Lithvvaniæ in Polonia imperãte, Scheachmet rex Savvolhensis in parres Lithvvaniæ venit, scilicet vt inito cum Alexandro rege fœdere, coniunctis viribus Mahmetgirei regem Tauricæ eiicerent. In quam rem vterque quidem princeps consensit. Cum autem Lithvvani iuxta eorum consuetudinem longius quam par est, bellum differrent; vxor Savvolhensis regis, eiusque quem in campis habebat exercitus, moræ, tum etiam frigoris impatientes, eorum regem in oppidis qnibusdam agentem sollicitant, obmisso Poloniæ rege, vt in tempore rebus suis prouideat. Quod cum illi persuadere non possent, vxor relicto marito, cum parte exercitus ad Mahmetgirei Præcopensem regem deficit: cuius impulsu, Præcopensis exercitum ad profligandas reliquas Savvolhensis copias mittit. quibus dissipatis, Scheachmet Savvolhensis rex infelicitatem suam videns, sexingentis fere equitibus comitatus, Albam ad Thiiram fluuium sitam, spe auxilii Turca implorandi confugit. In ea ciuitate cum structas sibi, vt caperetur, insidias intellexisser, conuerso itinere, vix media parte equitum assumpta, Chiovviam peruenit. vbi à Lithvvanis circumuentus, captusque cum regis Poloniæ iussu Wilnam deduceretur, obuiam sibi rex progressus, honorifice susceptum, ad Polonorum conuentum secum duxit; quo quidem conuentu bellum aduersus Mendligerei decernitur. Sed cum Poloni in cogendo exercitu tempus longius, quam par erat, extraherent, Tartarus vehementer offensus, denuo de fuga cogitare cœpit: in qua deprehensus, ad Trokii castrum, quatuor à Wilna miliaribus retractus est. quem ego ibi vidi, vnaque cum eo pransus sum. Atque hic Savvolhensium regum imperii finis fuit: cum quibus & Astrachan reges, qui quoque ex eisdem regibus originem traxerunt, vna perierunt. quibus ita oppressis & extinctis, regum Tauricæ potentia maiorem in modum adaucta, vicinis gentibus terrori erat, adeo vt & regem Poloniæ ad certum stipendium pendendum cogerent, ea conditione, vt eorum opera quauis vrgente necessitate vtatur. Quin & Moscovviæ Princeps, missis subinde muneribus illum sibi deuincire solebat. quod ideo fit, quia cum mutuis assidue bellis implicentur, vterque Tartarorum ope armisque alterum se sperat opprimere posse. Cuius ille haud ignarus, acceptis muneribus vtrumque vana spẽ lactabat. id quod vel eo tempore, dum ego Cæsaris Maximiliani nomine apud Moscovviæ Principem de pace cum rege Poloniæ ineunda tractarem, apparuit. Nam cum Moscovvię Princeps ad æquas pacis conditiones induci non posset, rex Poloniæ Præcopensem regem pecunia conduxit, vt Moscovviam cum exercitu ab vna parte adoriretur, se quoque ex altera Opotzkam versus impetum in Mosci ditionem facturum. qua arte Poloniæ rex Moscum ad tolerabiles pacis conditiones cogi posse sperabat. Quod Moscus animaduertens, missis Oratoribus suum vicissim apud Tartarum egit negotium, vt scilicet in Lithvvaniam, quam tum omni metu vacuam ac præsidio destitutam esse dicebat, vires suas conuerteret. Cuius consilium Tartarus sui commodi duntaxat ratione habita, secutus est. Atque is eiusmodi Principum dissensionibus potentior factus, cum imperii augendi libidine teneretur, neque quiescere posset, ad maiora animum applicuit: Mamaique Nahaicensi principe sibi adiuncto, Tauricam anno Domini 1524. mense Ianuario, cum exercitu egressus, regem Astrachan adortus est. cuius vrbem, cum ea relicta, metu profugisset, obsedit, & occupauit, mansitque victor in ciuitate sub tectis. Interim Agis Nahaicensium quoque Princeps, fratrem suum Mamai increpat, quod tam potentem vicinum suis copiis iuuaret. Præterea eum monet, vt Machmetgirei regis indies crescentem potentiam suspectam haberet. posse enim, vt insanabili ille animo esset, fieri, vt conuersis in se fratrem que armis, vtrumq; regno depulsum aut interimat, aut in seruitutem deducat. Quibus verbis Mamai permotus, fratri nunciat, eumque hortatur, vt quam magnis posset copiis ad se properaret. posse. n. nunc, cum Machmetgirei magno rerum successu elatus, securius ageret, vtrosque eo metu leuari. Agis fratris monitis parens, ad præseri-

ptum tempus se cum exercitu, quem ad defendendas in tot bellis regni sui fines iam prius coegerat, affuturum omnino promisit. Quare intellecta, Mamai continuo regem Machmetgirei monet, ne militem soluta disciplina sub tectis aleret, corrumperetq; sed vrbe relicta, in campis potius, vt mos est, degeret. Cuius consilio acquiescens rex, militem in castra educit. aduolat Agis cum exercitu, seque fratri iungit: atq; hi non ita multo post Machmetgirei regem nihil tale timentem, cum Bathir Soltan filio, vigintiquinq; annos nato, prandentem, facto derepente impetu obtruncant, eiusq; maiorem exercitus partem fundunt, & reliquos in fugam vertunt: ac vltra Tanaim, Tauricam vsque insequentes, cædunt, fugantq; : Præcop ciuitatem, quam in Chersonesi ingressu esse dixi, obsident: tentatisq; omnibus, cum ea nec vi nec deditione potiri posse viderent, soluta obsidione domum redeunt. Horum ergo opera rex Astrachan regno suo iterum potitus est: viresq; regni Tauricæ, cum Machmetgirei fortissimo & fœliciſſimo rege, qui potenter aliquamdiu imperauit, conciderunt. Machmetgirei occiso, frater eius Sadachgirei, Turcarũ imperatoris (cui tum seruiebat) auxilio Præcopense regnum occupauit: qui cum Turcarum moribus imbutus, rarius pręter Tartarorum morem in publico versaretur, neq; subditis suis se conspiciendum exhiberet, à Tartaris, qui hanc insolitam rem in Principe ferre non poterant, eiicitur, inque eius locũ ex fratre nepos substituitur. à quo cũ Sadachgirei captus fuisset, nepotẽ, nè cæde in se sæuiat, sed à suo sanguine abstineat, senectutis suæ misereatur, deniq; vt priuatus reliquũ vitæ in castro aliquo deducere, nomenq; duntaxat regium, tota regni administratione nepoti permissa, retinere possit, supplex orat & impetrat.

Nomina dignitatum apud Tartaros hæc fere sunt. Chan, vt supa dixi, rex est: Soltan, filius regis: Bij, dux: Mursa, filius ducis: Olboud, nobilis, vel consiliarius: Olbo adulu, alicuius nobilis filius: Seid, supremus sacerdos: homo vero priuatus, Ksi. Officiorum vero, Vlan, secunda è rege dignitas: nam reges Tartarorum quatuor viros quorum consilio in rebus grauibus potissimum vtuntur, habẽt. ex his primus, Schirni vocatur: secũdus Barni, tertius Gargni, quartus Tziptzan. Hactenus de Tartaris: nunc de Lithvvania, Moscovviæ vicina dicendum est.

DE LITHVVANIA.

Lithvvania Moscovviæ proxima est. non autem de sola prouincia, sed regionibus illi adiacentibus, quæ sub Lithvvaniæ nomine comprehẽduntur, nunc loquor. Hæc longo tractu ab oppido Circass, quod ad Borysthenem situm est, in Livvoniam vsq; protenditur. Porro Circassi, Borysthenis accolæ, Rhutheni sunt, alii ab his quos supra ad Pontum in montibus habitare dixi. His nostra tempestate præficiebatur Eustachius Tascovvitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moscovviam vna profectum fuisse, supra dixi) vir belli peritissimus, astutia singulari: qui cum crebra cum Tartaris commercia haberet, sæpius tamen eos fudit. quin & ipsum Moscum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna sæpe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moscovviæ eramus, miro astu Moscos profligauit: dignaque mihi res visa est, quæ hoc loco ascriberetur. Tartaros quosdam habitu Lithvvanico in Moscovviam deduxit, in quos, ceu Lithvvanos, nullo metu Moscos irruituros sciebat. Ipse dispositis loco opportuno insidiis, Moscos vlciscentes præstolatur. Tartari depopulata parte Sevveræ prouinciæ, Lithvvaniam versus iter arripiunt: indeque mutato itinere, cum Lithvvaniam tenuisse cognouissent, Mosci Lithvvanos esse rati, mox vindictæ cupiditate magno impetu in Lithvvaniam irruunt. qua vastata, cum præda onusti redirent, ab Eustachio ex insidiis circumuenti, ad vnum omnes cæduntur. Qua re cognita, Moscus Oratores ad Poloniæ regem, qui de illata sibi iniuria cõquererentur, misit. quibus rex: Suos non intulisse, sed iniuriam vltos esse, respondit. Ira Moscus vtrinque delusus, damnum cum ignominia ferre coactus est.

Infra Circassos nullæ habitationes Christianorum sunt. Ad Borysthenis ostia, Otzakhovv castrum & ciuitas, quadraginta miliaribus à Circass, quam

Tauricæ Rex non ita diu Poloniæ Regi ademptam possidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Otzakhow ad Albam, circa ostia Thiræ, quę veteri nomine dicitur Moncastro, quatuordecim miliaribus ab Otzakhow, in Præcop quatuordecim miliaribus. A Cercass circa Borysthenem ad Pręcop quadraginta miliaribus. Supra Circassos septem mil. per Borysthenem ascendendo, Cainovv oppidum occurrit: à quo decem & octo miliaribus est Chiovvia, vetus Russię metropolis: quam magnificam & plane regiam fuisse, ipsæ ciuitatis ruinæ, monumentaq;, quæ in ruderibus visuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in vicinis montibus ecclesiarum, monasteriorumq; desolatorum vestigia, præterea cauernæ multæ, in quibus vetustiss. sepulchra, corporaq; in his nondum absumpta visuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi vltra septimum annum raro castitatem seruare. rationes varias audiui, quarum nulla mihi satisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidem, sed abducere minime licet. Nam si quis abducta puella deprehensus fuerit, & vita & bonis, nisi Principis clementia seruatus fuerit, priuatur. Lex etiam ibidem est, qua externorum mercatorum, (si qui ibi forte decesserint) bona aut Regi cedunt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiovviensibus apud se mortuis obseruatur. Ad Chiovviam monticulus quidam est, per quem mercatoribus via aliquãto difficiliore transeundum est: in cuius ascensu, si forte currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, fisco vindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gastol Palatinus, Wilnensis Regis in Lithvvania vicegerens, mihi retulit. Porro à Chiovvia ascendendo per Borysthenem triginta miliaribus, Mosier ad fluuium Prepetz, qui duodecim miliaribus super Chiovv Borysthenem influit, occurrit. Thur fluuius piscosus influit Prepetz. à Mosier autem ad Bobranzko, triginta. Inde ascendendo vigintiquinque miliaribus, peruenitur in Mogilevv, à qua Orsa sex miliaribus abest. Hæc iam enumerata secundum Borysthenem oppida, quę omnia in Occidentali littore sita sunt, Regi Poloniæ: Orientali vero, Moscowiæ Principi subiiciuntur: præter Dobrovvnam, & Mstislavv, quæ Lithvvaniæ ditionis sunt. Traiecto Borysthene quatuor miliaribus Dobrovvnam, indeque viginti Smolenzko deuenitur. Ex Orsa nobis iter fuit in Smolenczko, & tum Moscovviam vsque.

Borisovvo oppidum viginti duobus ab Orsa in Occidentem miliaribus abest, quod Beresina fluuius, qui infra Bobrantzko Borysthenem influit, præterlabitur. Est autem Beresina, vt oculis conspexi, amplior aliquanto Borysthene, ad Smolentzko. Plane puto hunc Beresinam, id quod etiam vocabuli sonus indicare videtur, ab antiquis Borysthenem habitum fuisse. nam si Ptolemæi descriptionem conspexerimus, Beresina fontibus magis quam Borysthenis, quem Nieper appellant, conueniet.

Lithvvania porro quos Principes habuerit, quando Christianismo initiata fuerit, ab initio satis dictum est. Huius gentis res ad Witoldi vsque tempora, semper florebant. Si bellum aliunde ipsis immineat, suaque aduersus hostium vim defendere debeant, vocati quidem, ad ostẽtationem magis quam ad bellum instructi, magno apparatu veniunt: verum delectu habito, cito dilabuntur. Quod si qui remanserint, hi equis vestibusq; melioribus, quibus instructi nomina dederunt, domum remissis, cum paucis quasi coacti, ducem sequuntur. Cæterum magnates, qui certum militum numerum suis sumptibus in bellum mittere coguntur, data duci pecunia, se redimentes, domi remanent: eaq; res adeo dedecori non est, vt militiæ præfecti, ducesq; publice in conuentibus castrisq; proclamari faciant, si qui velint, numerata pecunia exautoratos domum redire posse. Tanta autem inter hos quidlibet agendi est licentia, vt immodica libertate non vti, sed abuti videantur, Principumq; bona impignorata possideant: adeo vt Principes in Lithvvaniam venientes, suis, ni prouincialium ope subleuentur, vectigalibus ibi viuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq; Tartarorum, hastam vero & scutum Hungarico more gerunt. equis bonis, iisdemq; castratis, sine soleis ferreis, quos mollibus coercent lupatis, vtuntur.

Wilna est caput gentis: ciuitas ampla, intra colles sita, ad confluxum fluuio-

rum Weliæ & Wilnæ. Welia autem fluuius aliquot infra Wilnam miliaribus, Crononem influit. Cronon autem, oppidum Grodno, nomine haud ita dissimili præterlabitur, Prutenosque populos quondam ordini Teutonicorum subiectos (quibus nunc Albertus Marchio Brandenburgensis, posteaquam se Regi Poloniæ subdidit, cruceque & ordine depositio, hæreditarius præest) à Samogitis, eo loci, quo Germanicum mare illabitur, diuimit: vbi est oppidum Mumel. nam Germani Crononem Mumel, patrio vero vocabulo Nemen appellant. Wilna porro nunc est muro cincta. multa templa ædesque lapideæ in ea exædificantur, in qua episcopalis sedes est, quam tunc Iohannes Regis Sigismundi filius naturalis, vir singulari humanitate præditus, tenebat, nosque in reditu nostro humaniter excepit. Præterea parochialis Ecclesia, & aliquot monasteria, & præcipuum Franciscanorum de obseruantia cœnobium, maximis sumptibus extructum, excellit. Multo plura tamen sunt Ruthenorum templa in ea, quam Romanæ obedientiæ. In Lithvaniæ principatu sunt tres Romanæ obedientiæ episcopatus: Wilnensis scilicet, Samogithiæ, & Chiovviensis. Rutheni vero episcopatus in regno Polonię & Lithvania, aut suis incorporatis principatibus, sunt, Archiepiscopus Wilnæ nunc degens, Polocensis, Wolodimerienſis, Lucensis, Pinski, Chomensis, Præmissiensis. Lithvani molle, cera, cinere, quibus potissimum abundant, quæstum faciunt, quæ magna ab eis copia Gedanum, deinde in Holandiam deferuntur. Picem quoque & asseres ad fabricandas naues, frumentum quoque Lithvania abunde præbet. Sale caret, quod venale ex Britannia habet. Quo tempore Christiernus Daniæ regno eiectus, mareq; piratis infestum esset, sal non ex Britannia, sed ex Russia portabatur: quo etiamnum vtuntur apud Lithvanos. Nostra tempestate apud Lithvanos duo potissimum viri bellica laude clari fuere: Constantinus Knes Ostroski, & Knes Michael Linzki. Constantinus vt plurimum Tartaros fudit: non occurrendo multitudini prædantium, sed præda onustos sequebatur. quumque redirent ad eum vsque locum, in quo se omni metu solutos, respirandi & quiescendi commodum spacium habere putabant (is locus erat illi notus) quumque eos inuadere constituisset, monuit suos, vt sibi ea nocte cibaria pararent. nam se eis nullam ignis copiam in noctem futuram, esse facturum. Itaque sequenti die continuato itinere, quum Tartari noctu nulla flamma aut fumo apparente, putarent hostes regressos, aut dilapsos, eoque & equos in pascua dimitterent, mactarent, vorarent, & se somno dederent: Constantinus primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos affecit. Knes vero Michael Linski, qui quum adolescens adhuc in Germaniam venisset, & apud Albertum Saxoniæ Ducem eo tempore in Frisia bellum gerentem strenue se gessisset, ac per omnes militiæ gradus magnum sibi nomē peperisset, Germanorumq; apud quos adoleuerat moribus imbutus, in patriam rediisset, apud Alexandrū Regem magna authoritate ac summo loco fuit: adeo vt Rex arduas quasq; res ex eius iudicio ac arbitrio constitueret. Accidit autem, vt cum Ioh. Savversinski Palatino Trocensi, Regis causa in dissensionem veniret, vbi compositis tandem rebus, in vita Regis omnia quieta inter illos manebant: at mortuo Rege, manebat Iohanni alta Regis omnia positum odium. nā ex eo priuatus erat Palatinatu. Tum ipse & complices, atq; amici, apud Sigismundum Regem, qui Alexādro succesſerat, crimine affectati imperii, ab æmulis quibusdā delatus est, & proditor patriæ nominatus. Cuius iniurię Knes Michael impatiens, cum sæpe Regem appellasset, rogasseteq; vt communi iudicio, quo tantū crimē à se depellere posse dicebat, causam inter se & Savversinski actorem discerneret: cumq; Rex illius petitioni locum non daret, in Hungariam ad Wladislaum Regis fratrē proficiscitur: à quo literis & Oratoribus, quibus ad cognoscendam suam causam Rex admonebatur, impetratis, tentatisq; omnibus, cū causæ suæ cognitionē à Rege impetrare non posset, indignitate rei permotus Michael, tale facinus se aggressurū, Regi dixit, quod ipsi sibiq; aliquando foret mœrori. At cum domum iratus se recepisset, quēdam ex suis hominem sibi fidum, cū literis mandatisq; ad Moscovviæ Principem mittit. Scripserat autem, si Princeps securam liberamque ad se viuendi copiam, datis in hāc rem literis, atq; addito iuramento, sibi promitteret, eaq; res honori emolumētoq; sibi apud Principem foret, se castris, quæ in Lithvania possideret, aliisq; vi aut deditione occupatis, ad se deficere velle. Eo nuncio Moscus, qui viri fortitudinem & dexteritatem cognitā haberet, mirifice exhilaratus, omnia quæ à se Michael peteret, datis, vt volebat literis, iuramentoq; addito, se facturum recepit. Rebus ita apud Moscum ex sentētia confectis, Michael vlciscendi libidine flagrans in Ioannem Savversinski, qui tum in villa sua circa Grodno erat (in qua ego postea semel pernoctaui) toto impetu fertur, eumque ne elabi posset, dispositis circum ædes militum stationibus, immisso percussore quodam Mahumetano, in lectulo dormientē opprimit, obtruncatque: qua re peracta, ad castrum Miensko cum exercitu progressus, vi illud, aut deditione occupare nitebatur: sed Miensko occupatione frustratus, alia subinde castra oppidaq; aggressus est. Interea cum regis in se copias aduenire, seq; illi longe imparem esse intelligeret, obmissa castrorum oppugnatione, in Moscovviam se contulit: vbi à Principe honorifice exceptus est. nam Lithvaniam illi parem non habere sciebat. Vnde magnam de eo spem concœperat, se eius consilio, opera, industria, vniuersam Lithvaniam posse occupare. qua spe haud prorsus frustratus est. Nam communicatis cum eo consiliis, Smolenzko insignē Lithvaniæ principatum denuo obsedit, & eam viri huius industria magis quam viribus cæpit. Vnus enim Michael, militibus qui in præsidio erant, omnem vrbis defendendæ spem, sua præsentia ademit: eosq; & metu & pollicitationibus, vt castrū proderent, permouit. Quod eo audacius maioreq; studio faciebat, quoniam Basilius, si Michael Smolenzko quacunq; arte potiri posset, se castrum cum prouincia adiacente perpetuo sibi concessurum promiserat. Quibus tamen promissis adeo ille postea non stetit, vt Michaelem de pactione se appellātem, vana tantum spe lactaret, atq; illuderet. Qua re vehementer Michael offensus, nōdum abolita è pectore Sigismundi regis memoria, cuius gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet, se facile consequi posse sperabat, ex suis quendam sibi fidum ad regem mittit, seque, si quæ grauius in se commisisset, condonaret, rediturum polliceturi. Grata hæc legatio regi fuit: nuncioq; cōtinuo publicæ fidei, quas petebat, literas dari mandauit. Verum cum Michael literis regiis non prorsus fideret, quo tutius redire posset, à Georgio Pisbeck & Ioanne de Rechenberg, equitibus Germanis, quos ea authoritate apud regem, eiusq; consiliarios esse sciebat, vt regem vel inuitum possent ad seruandam fidem cogere, similes literas efflagitauit, impetrauitque. Sed cum eius rei nuncius in Mosci custodias incidisset, captusque esset, re patefacta, Principique celeriter significata, Michael Principis iussu capitur. Eodem tempore nobilis quidam ex Trepkonum familia, adolescens Polonus, à Sigismundo rege ad Michaelem Moscovviam missus erat: qui vt mandata regis commodius exequi posset, perfugam se simulabat. Is quoq; haud meliore fortuna vsus, à Moscis capitur: & cum perfugam se diceret, neque sibi fides adhiberetur, adeo arcani continens fuit, vt etiam grauiter tortus, id non reuelaret. Porro cum Michael captus, in conspectum Principis in Smolenzko adductus fuisset: Perfide, inquit, digna te pro meritis pœna afficiam. ad quæ ille: Perfidiæ crimen, quod mihi impingis, non agnosco. nam si tu mihi fidem promissaq; seruasses, fidelissimum me in omnibus seruitorem habuisses. sed cum te eam floccifacere, meq; à te insuper eludi viderem, graue mihi in primis est, ea quæ animo in te concœperam, me exequi non potuisse. mortem ego semper contempsi, quam vel ea causa libenter subibo, ne vultū tuū Tyranne amplius conspiciam. Deinde Principis iussu in magnā populi frequentiam in Wiesma abductus, vbi supremus belli Præfectus, proiectis in mediū grauibus, quibus vinciendus erat, cathenis: Princeps te, inquit Michael maxima (vt scis) dū fideliter seruires, gratia prosequebatur. Postquam autem proditione fortis esse voluisti, hoc te secundum merita tua munere donat. simulq; cū dicto, cathenas illi iniici iubet, qui dum ita spectante multitudine cathenis constringeretur, ad populum conuersus: Ne captiuitatis, inquit, meæ falsa apud vos fama spargatur, quid fecerim, curq; captus sim, paucis aperiā: vt vel meo exemplo, qualem Principem habeatis, quidque quisque vestrum de eo spe-

rare debeat, aut possit, intelligatis. Ita orsus, totius sui in Moscovviã itineris rationem, quæque Princeps scriptis literis, addito iuramento, sibi promisisset, neq; vlla ex parte promissis stetisset, referebat. Cumque sua de Principe expectatione falsus esset, voluisse denuo in patriam redire: ideo se captum esse. qua iniuria cum præter meritum afficeretur, mortem se non magnopere refugere, præsertim cum sciret, communi lege naturæ omnibus æque moriẽdum esse. Et cum corpore valido, ingenioque ad omnia versatili esset, multum etiam valebat consilio, seriis iocosisque rebus æque idoneus, planeque (vt aiunt) omnium horarum vir: qua animi dexteritate multum sibi gratiæ authoritatisq; apud omnes, Germanos præsertim, vbi educatus fuerat, conciliauerat. Tartaros, Alexandro rege imperante, insigni clade profligauerat: neque à Witoldi morte, Lithvvani tam præclaram à Tartaris victoriam vnquam reportarunt. Hunc Germani voce Bohemica, Pan Michael vocabant: qui cum, vt homo Ruthenus Græcorum in fide ritum ab initio, eoque post obmisso, Romanum sequutus fuisset, quo Principis in se irã indignationem q; leniret mitigaretq;, in vinculis denuo Ruthenicum assumpsit. De eius liberatione, nobis in Moscovvia existentibus, multi præclari viri, in primis autem Principis coniunx, quæ sibi ex fratre neptis erat, apud Principem laborabat. intercedebat pro eo etiam Cæsar Maximilianus, literaq; speciales in priore mea legatione ad Principem nomine suo dederat: quibus tamen vsq; adeo nihil effectum est, vt mihi tum nec aditus ad se pateret: imo ne vidẽdi sui copia dabatur. In altera vero legatione, cum forte de liberatione eius tractaretur, sæpius à Moscis interrogabar, an hominem nouissem? quibus equidem, quod in rem suam fore putabam, nomen me duntaxat eius aliquando audiuisse, respondi. Atq; Michael tum liberatus ac dimissus fuit: cuius neptim Princeps, viuente adhuc priore vxore cum duxisset, tantam spem in eo ponebat, vt filios suos illius virtute à frãtrib. in regno tutos fore crederet: tutorem denique filiorum suorum testamento instituerat. Mortuo dein Principe, viduam lasciuientem cũ idẽtidem increparet, proditionis crimine ab ea insimulatus, captusq; infœlix moritur. Qua re patrata, non longe post, ipsam quoq; ita sæuientem, veneno sublatam: adulterũ vero Ovvtzina dictum, in partes laniatum ac dissectum aiunt.

Wolinia, inter Lithvvaniæ principatus, gentem bellicosiorem habet.

Lithvvania admodum syluosa est. paludes ingẽtes, & multos fluuios habet; quorum alii, vt Bog, Prepetz, Thur & Beresina, Orientem versus Borysthenem illabuntur. alii vero, vt Boh, Cronon, & Narevv, Septentrionem versus decurrũt. Cœlum inclemens, animalia omnis generis parua habet: frumento quidem abundat, sed seges raro ad maturitatem peruenit. Gens misera, & graui seruitute oppressa. Nam vt quisq; famulorum caterua stipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impune quiduis facere, res ad vitæ vsum necessarias rapere, absumere, crudeliter etiam colonum verberare licet. Colonis quauis de causa ad dominos suos absq; muneribus aditus non patet. quod si etiam admittãtur, ad Officiales & Præfectos relegantur: qui nisi munera accipiant, nihil boni decernunt, cõstituuntue. Neq; vero hæc solum tenuium ratio est, sed etiam nobilium, si à procerib. impetrare quippiam volunt. Audiui à quodam primario Officiale apud Regem Iuniorem, qui dixit, Vnumquodq; verbum in Lithvvania aurum esse. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt. Dominis, præter cẽsum, hebdomadatim sex dies laborare: Parocho deniq; ducta, vel mortua vxore, liberis similiter natis, aut vita defunctis, eo quo confitentur tempore, certã numerare pecuniam coguntur. Tam dura porro seruitute à Witoldi tẽpore in hunc vsque diem detinentur, vt si quis forte capite damnatus fuerit, de se ipso, iubente domino, supplicium sumere, suisque manibus se suspendere cogatur. quod si forte facere recusauerit, tum crudeliter cæsus, atque immaniter excarnificatus, nihilominus suspenditur. Hac seueritate effectum est, vt si Iudex aut Præfectus in re præsenti constitutus, reo moram forte nectenti, minatus fuerit, aut solum modo dixerit, Festina, dominus irascitur: tum miser grauissima verba extimescens, laqueo vitam finit.

DE

DE FERIS.

FEras habet Lithvvania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Bisontes, Vros, Alces, quos alii onagros vocant, equos syluestres. Bisontem Lithvvani lingua patria vocant Suber: Germani improprie Aurox, vel vrox: quod nominis vro conuenit, qui plane bouinam formam habet, cum bisontes specie sint dissimilima. Iubati enim sunt bisontes, & villosi secundum collum & armos, barba quadam à mento propendente, pilis muscum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quasi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunque sic diductis & porrectis, vt interuallum eorum tres homines bene corpulentos insidentes capere possit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniæ Sigismundo, huius qui nunc regnat Sigismundi Augusti patre, quem bene habito & firmo corpore fuisse scimus, duobus aliis se non minoribus sibi adiunctis. Tergum ipsum ceu gibbo quodã attollitur, & priore & posteriore corporis parte demissiore. Qui ventãtur bisontes, eos magna vi, agilitate & solertia præditos esse oportet. Deligitur locus venatui idoneus, in quo sint arbores iustis diremptæ spaciis, truncis nec crassis nimis, vt facile circumiri possint: nec paruis, vt ad tegendũ hominem sufficiant. Ad has arbores singuli venatores disponuntur, atque vbi canibus persequentibus exagitatus bisons eum in locum propellitur, qui primus ex venatoribus, sese profert, in eum magno impetu fertur. At is obiectu arboris sese tuetur, & qua potest percutit venabulo feram: quæ ne sæpius quidem icta cadit, sed incensa magis ac magis rabie, non tantum cornua, sed etiam linguam vibrat: quam ita scabram & asperam habet, vt venatorem solo vestis eius attactu comprehendat & attrahat: nec ante relinquat, quam occidat. Quod si quis forte circumcursitando & feriendo delassatus respirare cupit, is feræ obiicit pileum rubrum, in quem & pedibus & cornibus sæuit. Si vero alteri in idem certamen non confecta fera descendere libet, vt fieri necesse est, si salui illinc abire velint: is eam facile in se prouocat, si vel semel sono barbaro Lululu succlamarit.

Vros sola Masovvia Lithvvaniæ contermina habet: quos ibi patrio nomine Thur vocant, nos Germani proprie Vrox dicimus. Sunt enim vere boues syluestres, nihil à domesticis bobus distantes, nisi quod omnes nigri sunt, & ductũ quendam instar lineæ ex albo mixtum per dorsum habent. Non est magna horum copia: suntque pagi certi, quibus cura & custodia eorum incumbit: nec fere aliter quam in viuariis quibusdam seruantur. Miscentur vaccis domesticis, sed non sine nota. Nam in armentum postea, perinde atq; infames, à ceteris vris non admittuntur: & qui ex eiusmodi mixtione nascuntur vituli, nõ sunt vitales. Sigismundus Augustus rex mihi apud se oratori donauit exenteratum vnum, quem venatores eiectum de armento semiuiuum confecerant: recisa tamen pelle, quæ frontem tegit. quod non temere factum esse credidi: quanquã cur id fieri soleret, per incogitantiam quandam non sum percontatus. Hoc certum est, in precio haberi cingulos ex vri corio factos. & persuasum est vulgo, horum præcinctu partum promoueri. Atque hoc nomine regina Bona, Sigismundi Augusti mater, duos hoc genus cingulos mihi dono dedit: quorum alterum sereniſſima Domina mea Romanorum Regina, sibi à me donatum, clementi animo accepit.

Quæ fera Lithvvanis sua lingua Los est, eam Germani Ellend, quidam Latine Alcen vocant: Poloni volunt onagrum, hoc est asinum agrestem esse, non respondente forma. Sectas enim vngulas habet: quanquam & quæ solidas haberent, repertæ sint. sed id perrarum est. Animal est altius ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuersis, colore item magis ad albedinem tendente. Cursus est velociſſimi: non quo cætera animalia modo, sed gradarii instar. Vngulæ, tanquam amuletum, contra morbum caducum gestari solent.

BISONS SVM, POLONIS SVBR, GERMANIS BISONT:
IGNARI, VRI NOMEN DEDERANT.

VRVS SVM, POLONIS TVR, GERMANIS AVROX:
IGNARI BISONTIS NOMEN DEDERANT.

In desertis campis circa Borysthenem, Tanaim & Rha, est ouis sylvestris, quam Poloni Solhac, Mosci Seigack appellant, magnitudinis capreolæ, breu ioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibusdam circulis notata, ex quibus Mosci manubria cultellorum transparentia faciunt: velocissimi cursus, & altissimorum saltuum.

Samogithia proxima Lithvvaniæ est prouincia, in Septentrionem ad mare Baltheum, quæ Prussiam quatuor miliarium Germanicorum spacio à Livvonia diuidit: nullo oppido, aut castro munito insignis. huic ex Lithvvania à Principe Præfectus, quem sua lingua Staroста, quasi seniorem appellant, præficitur. neq; temere is, nisi grauissimas ob causas, officio mouetur: sed quoad viuit, perpetuo manet. Episcopum habet Romano Pontifici subiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum occurrit, quod cum eius regionis homines procera vtplurimũ statura sint, filios tamen alios corporis magnitudine excellentes, alios perpusillos, ac plane nanos, veluti vicissitudine quadam, procreare solent. Samogithæ vestitu vili, eoque vt plurimum cinericio vtuntur. In humilibus casis, iisque oblongioribus vitam ducunt, in quibus ignis in medio conseruatur: ad quem cum paterfamilias sedet, iumenta, totamque domus suæ supellectilem cernit. Solent enim sub eodem, quo ipsi habitant, tecto, sine vllo interstitio pecora habere. Maiores vrorum cornibus pro poculis etiam vtuntur. Audaces sunt homines, & ad bellum prompti: loricis, aliisque plurimis armis, præcipue autem cuspide, & eo breuiore, venatorum more, in bello vtuntur. Equos adeo paruos habent: vt vix credibile sit, ad tantos labores eos sufficere posse: quibus foris in bello, domique in colendis agris vtuntur. Terram non ferro, sed ligno proscindunt: quod eo magis mirandum, cum terra eorum tenax, & non arenosa sit, quaque pinus nũquam crescit. Araturi ligna complura, quibus terram subigunt, locoque vomeris vtuntur, secum portare solent: scilicet, vt vno fracto, aliud atque aliud, ne quid in mora sit, in promptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos vomeres adferri fecerat. Cum autem eo, sequentibusque aliquot annis, segetes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum non responderent, vulgusque agrorum suorum sterilitatem ferreo vomeri adscriberet, nec aliud quicquam in causa esse putaret, Præfectus veritus seditionem amoto ferro, suo eos more agros colere permisit. Prouincia hæc nemoribus, syluisque abundat, in quibus horrendæ quandoque visiones fieri solent. Sunt etiamnum illic idololatræ complures, qui serpentes quosdam quatuor breuibus, lacertarum instar, pedibus, nigro obœsoq; corpore, trium palmarum lõgitudinem non excedentes, Givvoites dictos, tanquam penates domi suæ nutriũt: eosque lustrata domo statis diebus ad appositum cibum prorepentes, cum tota familia, quoad saturati in locum suum reuertantur, timore quodam venerantur. Quod si aduersi quid illis accideret, serpentem Deum domesticum male acceptũ ac saturatum esse credunt. Cum priori ex Moscovvia itinere rediens, in Troki venissem, referebat hospes meus, ad quem forte diuerteram, se eodem quo ibi eram anno, ab eiusmodi quodam serpẽtis cultore aliquot aluearia apum emisse: quem cum oratione sua ad verum Christi cultum adduxisset, vtq; serpentem quem colebat occideret, persuasisset, aliquanto post cum ad visendas apes suas eo reuersus fuisset, hominem facie deformatum, ore aurium tenus miserabilem in modũ diducto offendit. Tãti mali causam interrogatus, respondit, se, quod serpenti deo suo manus nepharias iniecisset, ad piaculum expiandum, luendamq; pœnam, hac calamitate puniri: multaque grauiora, si ad priores ritus suos non rediret, eum pati oportere. Hæc quamuis non in Samogithia, sed in Lithvvania sunt acta, pro exemplo tamen adduxi. Mel nusquam melius, nobiliusue, quodq; minus ceræ habeat, albumq; sit, quam in Samogithia reperiri aiunt.

Mare quod Samogithiam alluit, quodq; Baltheum, quidam Germanicum, alii Prutenicum, nonnulli Veneticum: Germani vero alludentes Baltheo, Pelts appellant. Sinus proprie dicitur. interluit namque Cimbricam Chersonesum, quam hodie Yuchtland, & Sunder Yuchtland Germani: Latini vero, nomine inde

inde pariter sumpto, Iuciam vocant. Alluit & Germaniam, quam Bassam dicunt, incipiendo ab Holsatia, quæ Cimbricam contingit: dein Lubicensem terram, item Vismariam, & Rostok, Magno Polensium Ducum ciuitates, totumque Pomeraniæ tractum. id quod nomen eius loci indicat. Pomoriiæ enim Slavvonica lingua idem est, ac si diceres, Iuxta mare, seu maritimum. Inde Prussiam, cuius metropolis est Gdanum, quod & Gedanum & Dãtiscum appellatur, alluit. Porro Ducis Prussiæ sedes est, quam Germani Regium montem appellant. Eo loci certo anni tempore, succinum mari innatãs, magno hominum periculo, propter subitum maris accessum & recessum aliquando, piscatur. Samogithiam vix IIII. miliaribus contingit: atq; longo tandem tractu Livvoniam, & eam partem quam vulgo Khurland, Curetos absque dubio vocant, & regiones quæ Mosco subsunt: Winlandiam denique, quæ Svvetensium ditionis est, vnde etiam Venedicũ nomen originem duxisse arbitrãtur, circumluit. Ab altera autem parte Svvetiã contingit. Totum autem Daniæ regnum, quod insulis maxime constat, in hoc sinu continetur: exceptis Iucia & Scandia, quæ continenti adhærent. Gotlandia quoque insula regno Daniæ subiecta, in hoc sinu est: ex qua pleriq; Gotthos prodiisse putabant: cum tamen longe angustior sit, quam quæ tantam hominum multitudinem capere potuisset. Præterea si Gotthi ex Scandia progressi fuissent, ex Gotlandia in Svvetiam, & iterum reflexo per Scandiam itinere (quod rationi minime consentaneum est) oportuisset eos reuerti. In Gothia insula adhuc Wiisbi ciuitatis ruinæ extant, in qua omnium illac præternauigantium lites ac controuersiæ cognoscebantur, ac constituebantur: eo etiam ex longinquis illis maritimis locis causæ ac negotia deferebantur, prouocabanturque.

Livvonia prouincia in longitudine secundum mare protenditur. Huius metropolis est Riga, cui Teutonici ordinis magister præest. In ea præter Rigensem archiepiscopum, Riualiensis & Ossiliensis episcopi sunt. Oppida habet complura: præcipue autem ciuitatem Rigam ad fluuium Dvvina, non longe ab ostiis: item Revvaliam & Derbtenn ciuitates. Revvaliam Rutheni Rolivvan: Derbt vero Iuriovvgorod appellant. Riga nomen suum vtraque lingua retinet. Fluuios nauigabiles, Rubonem & Nervvam habet. Huius prouinciæ princeps, fratres ordinis, quorum primi Commendatores vocantur, item proceres & ciues, Germani fere omnes sunt. Plebs vt tribus fere linguis vtitur, ita in tres ordines seu tribus est diuisa. In Livvoniam ex Germaniæ principatibus, Iuliacensi, Geldrẽsi, & Monasterienſi, quotannis noui & seruitores & milites deducuntur. quorum pars in demortuorum, alii in eorum locũ qui defuncti annuo officio, quasi manumissi in patriam redeunt, succedunt. Insigni equorum copia adeo abundant, firmiq; sunt, vt hactenus tam regis Poloniæ, quam magni Ducis Moscovviæ hostiles & frequentes in agros eorum incursiones fortiter sustinuerint, seq; strenue defenderint.

Anno Domini 1502. mense Septembri, Alexander Poloniæ rex, magnusque Lithvvaniæ Dux, Magistrum Livvonienſem Waltherum à Pleterberg, pactionibus quibusdam induxit, vt ipse instructo exercitu Moscovviæ Ducis prouincias aggrederetur: pollicitus, vbi is hostilem terram attigisset, cum magno se exercitu affuturum. Sed enim Rex cum ad constitutum tempus, sicuti receperat, non veniisset, Mosciq; cognito hostium aduentu, ingenti multitudine magistro occurrissent, isq; cum se desertum videret, neq; sine summa turpitudine periculoq; retrocedere posset, suos primum pro tempore paucis adhortatus, mox exoneratis tormentis, strenue hostem aggreditur: primoq; impetu Ruthenos dissipat, atque in fugam cõuertit. Cum autem pro numero hostium pauciores essent victores, grauioreque armatura præpediti, hostem longius persequi non possent: Mosci recognita recuperatis animis, denuo in ordines redeunt, atque Pletenbergii peditatum, qui circiter mille quingenti instructa phalange hosti se opposuerunt, aggressi strenue cædunt. In ea pugna Præfectus Matthæus Pernauer, cum fratre Henrico, & vexillifero Conrado Schvvartz, periere. Huius vexilliferi egregium facinus memoratur. nam cum hostium telis obrutus, confectusque diutius

ſtare non poſſet, priuſquam occumberet, alta voce virum aliquem fortem, qui vexillum à ſe reciperet, inclamabat. ad cuius vocem Lucas Hamerſteter, qui ſe ex Braunſuicenſibus ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illico accurrens, vexillum ex moribundi manibus capere nitebatur. quem Conradus, ſiue quod ſuſpectam haberet illius fidem, ſiue quod tanto honore indignum eſſe arbitraretur, tradere recuſauit. Cuius iniuriæ Lucas impatiens, educto gladio manum Conradi cum vexillo amputat. Conradus nihilominus vexillum altera manu & dentibus mordicus apprehendens, tenet, laceratque. Lucas vexilli fragmentis arreptis, proditiſque peditum copiis, ad Ruthenos deficit. Huius defectione factum eſt, vt quadringenti fere pedites ab hoſtibus miſere trucidarentur: reliqua turba cum equitatu, ſeruatis ordinibus, ad ſuos incolumes rediere. Huius cladis autor Lucas, poſtea à Moſcis captus, atque in Moſcouviam miſſus, in aula principis aliquandiu honeſto loco fuit. Verum is acceptæ à Moſcis iniuriæ impatiens, ex Moſcouvia clam ad Chriſtiernum Daniæ regem poſtea profugit, à quo tormentis præficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea clade euaſerant, in Daniam elapſi, illius proditionem Regi indicaſſent, nec cum eo vna militare vellent, rex Chriſtiernus eum in Stockholm miſit: mutatoque poſt regni ſtatu, Ioſtericus, alias Guſtauus Svvetiæ rex, recuperata Stockholm, Lucã ibi inuentum, numero familiarium ſuorum adſcribit, & Wiburg oppido præficit: vbi cum neſcio cuius criminis ſe inſimulari cerneret, veritus grauiora, denuo in Moſcouviam ſe recepit: vbi ego illum honorifice veſtitum, inter Principis ſtipendiarios vidi.

Svvetia imperio Moſci contermina, Nortvvegiæ & Scandiæ non ſecus coniuncta eſt, atque Italia Neapolitano regno & Pedemonti: marique Baltheo, dein Oceano, & eo quod nunc Glaciale appellamus, circumquaque fere alluitur. Svvetia, cuius regia Holmia, quam incolæ Stockolm, Rutheni Stecolna appellant, ampliſſimum regnum, multas & varias nationes complectitur: inter quas virtute bellica celebres Gotthi, qui in Oſtrogothos, id eſt orientales: & Veſtrogothos, id eſt occidentales Gotthos, pro regionum quas incolunt ſitu, diuiſi: indeque progreſſi, toti orbi, vt plerique ſcriptores memoriæ prodiderunt, terrori fuere.

Nortvvegia, quam quidam Nortvvagiam appellant, longo tractu Svvetiæ adiacet, marique alluitur. Atq; vt hæc à Sud, id eſt Meridie: ita illa à Nort, id eſt Septentrione, ad quem ſita eſt, nomen accepit. Germani enim quatuor orbis plagis vernacula nomina indidere, prouinciaſque his adiacentes inde denominauere. Oſtenim, Orientem ſignificat: vnde Auſtria, quam Germani proprie exprimunt, Oſterreich. Weſt, Occidentem: à quo Weſtualia. ita à Sud, & Nort, vt dictum eſt, Svvetia & Nortvvegia.

Scandia vero non eſt inſula, ſed continens, Svvetiæ regni pars, quæ longo tractu Gotthos contingit, & cuius nunc bonam partem rex Daniæ poſſidet. Cæterum cum eam, harum rerum Scriptores, maiorem ipſa Svvetia fecerint, ex eaq; Gotthos & Longobardos progreſſos fuiſſe retulerint: videntur, mea quidem ſententia, hæc tria regna veluti integrum quoddam corpus, Scandiæ duntaxat nomine comprehendiſſe: quia tum illa terræ pars inter mare Baltheum, quod Finlandiam alluit, & Glaciale mare, incognita fuit: quæque adhuc propter tot paludes, innumeros fluuios & intemperiem cœli inculta, atque parum cognita eſt. Quæ res fecit, vt plerique hanc immenſæ magnitudinis inſulam, vno Scãdiæ nomine appellarent.

De Corela ſupra dictum eſt, eam & regi Svvetiæ, & principi Moſcouviæ, quod ditioni vtriuſque Principis interpoſita eſt, tributariam eſſe. eaque re vterq; ſuam eſſe gloriatur: cuius fines ad mare Glaciale vſque protenduntur. Cæterum cum de Glaciali mari varia multaq; à pleriſq; ſcriptoribus tradantur, haud abs te fore viſum eſt, ſi illius maris nauigationem paucis ſubiungam.

NAVI-

NAVIGATIO PER MARE Glaciale.

QVo tempore Sereniſſimi Principis mei Oratorem apud magnum Ducem Moſcouviæ agebam, aderat forte Gregorius Iſtoma, Principis illius interpres, homo induſtrius, qui apud Ioannem Daniæ regem, linguam Latinam didicerat. is anno Domini 1496. à ſuo Principe cum magiſtro Dauid natione Scoto, regis Daniæ tunc Oratore, quem ego quoq; priori legatione illic cognoui, ad regem Daniæ miſſus, totius itineris ſui rationem nobis compendio retulit: quod cũ nobis in tanta locorum difficultate arduum & nimis laborioſum videretur, paucis, ſicuti ab eo accepi, deſcribere volui. Principio dicebat, ſe cum Dauid iam dicto oratore, à Principe ſuo dimiſſos, Novvogardiam magnam perueniſſe. Cum autem eo tempore regnum Svvetiæ à rege Daniæ defeciſſet, ad hæc Moſcus cum Svvetenſibus diſſideret, atq; adeo commune & cõſuetum iter illi propter tumultus bellicos tenere non poſſent, aliud iter longius quidem, ac tutius ingreſſos fuiſſe: ac primũ quidem ex Novvogardia ad oſtia Dvvinæ ac Potivvlo, difficili admodum itinere peruenisse. Dicebat autem iter hoc, quod ob moleſtias & labores nunquam ſatis deteſtari poterat, eſſe ſpacio trecentorum mil. Conſcenſis deniq; in Dvvinę oſtiis quatuor nauiculis, littus Oceani dextrum ſe nauigando tenuiſſe, ibiq; montes altos & aſperos vidiſſe: tandem confectis XVI. mil. ſinuq; quodam traiecto, littus ſiniſtrum adnauigaſſe. atque mari amplo à dextris relicto, quod à Petzora fluuio, quemadmodum & adiacentes montes, nomen habet, ad Finlappiæ populos peruenisse: qui etſi humilibus in caſis paſſim ſecundum mare habitent, ferinamq; propemodum vitam ducant, feris tamen Lappis ſunt manſuetiores. Eos Moſco vectigales eſſe dicebat. Relicta poſtea Lapporum terra, ac octuaginta mil. nauigatione confecta, Nortpoden regionem, regi Svvetiæ ſubiectam, attigiſſe. Hanc Rutheni Kaienska Semla, populos vero Kayeni appellant. inde emenſo ac ſuperato littore flexuoſo, quod in dextrũ protendebatur, ad promontoriũ quoddam, quod Sanctum Naſum appellant, ſe peruenisse dicebat. Eſt autẽ Sanctus Naſus, ſaxum ingens, ad naſi ſimilitudinẽ in mare prominẽs: ſub quo antrũ vorticoſum conſpicitur, quod ſingulis ſex horis mare abſorbet, ac alternatim magno ſonitu reddit euomitq; eiuſmodi voraginẽ. Alii vmbilicũ maris, alii Charybdim dixere. Tãtam aũt huius gurgitis vim eſſe, vt naues aliasq; in propinquo res attraheret, inuolueret atq; abſorberet: neq; ſe vnquam in maiori periculo fuiſſe aiebat. Nam gurgite ſubito ac violenter nauem, qua vehebantur, ad ſe attrahẽte, vix magno labore renitentibus remis ſeſe euaſiſſe. Superato S. Naſo, ad quendam montem ſaxoſum, quem circumire oportebat, peruenisse: vbi cum ventis reflantibus aliquot diebus detinerentur, nauta, Saxum (inquit) hoc quod cernitis, Semes appellant: quod niſi munere aliquo à nobis placatum fuerit, haud facile præteribimus. quem Iſthoma, ob vanam ſuperſtitionem ſe increpaſſe aiebat. increpatus nauta ſubticuit, totoque illic quatriduo vi tempeſtatis retentos, ventis poſtea quieſcentibus, ſoluiſſe. Cumque ſecundo iam flatu veherentur, nauclerum dixiſſe: Vos admonitionem meam de placando Semes ſaxo, tanquam vanam ſuperſtitionem irridebatis: at niſi ego noctu clam aſcenſo ſcopulo, Semes placaſſem, nequaquam tranſitus nobis conceſſus fuiſſet. Interrogatus, quid Semi obtuliſſet? auenę farinam butyro permixtam, ſuper lapidem quem prominere vidimus, ſe fudiſſe dicebat. Poſtea cum ita nauigarent, aliud ingens promontorium, Motka nomine, ad peninſulę ſpeciẽ ipſis occurriſſe: in cuius extremitate Barthus caſtrum, quod præſidialem domum ſignificat, eſſet. Habent enim ibi reges Nordvvegiæ, ad defendendos fines, militare præſidium. Tantam autem eius promontorii longitudinem in mare eſſe dicebat, vt vix octo diebus circumiri poſſet. qua mora ne impedirentur, & nauiculas & ſarcinulas per Iſthmum dimidii miliaris interuallo, magno labore humeris traduxerunt. Dein in Dikilopporum, qui feri Loppi ſunt, regionem, ad locum Dront nomine, qui ducentis à Dvvina in Septentrionem miliaribus abeſt, nauigaſſe. atque eo vſq; Moſcouviæ Principem, vt ipſi narrant, tributa exigere ſolere. Relictis porro ibi ſcaphis,

reliquum itineris terra trahis confeciſſe. Referebat præterea, ceruorum ibi greges, vt apud nos boum, eſſe, qui Nordvvegorum lingua Rhen vocantur, noſtratibuſque ceruis aliquanto maiores ſunt: quibus Loppi vice iumentorum vtantur, hoc modo. Vehiculo in ſcaphæ piſcatoriæ formam facto, ceruos iungunt: in quo homo, ne citato ceruorum curſu excidat, pedibus alligatur. Lorum, quo ceruorum curſum moderatur, ſiniſtra: dextra vero manu baculum tenet, quo vehiculi, ſi forte in aliquam partem plus æquo vergeret, caſum ſuſtineat: atq; eo vehendi genere viginti miliaria ſe vno die confeciſſe, ceruumq; tandem dimiſiſſe: quem ad dominum ſuum ſtabulaq; conſueta ſponte rediiſſe, dicebat. Eo tandem itinere confecto, ad Berges ciuitatem Nordvvegię, recta in Septentrionem inter montes poſitam, indeq; equitatione in Daniam peruenisse. Ceterum apud Dront & Berges in ſolſtitio æſtiuali, dies viginti duarum horarū eſſe dicitur. Blaſius alter Principis interpres, qui paucos ante annos à Principe ſuo ad Cæſarem in Hiſpaniam miſſus fuerat, diuerſam, magiſq; compendiariam itineris ſui rationem nobis expoſuit. Dicebat enim, cum ad Ioannem regem Daniæ miſſus fuiſſet ex Moſcovvia, Roſtovv vſq; pedes veniſſe: conſcenſiſq; nauibus Pereaslavv, à Pereaslavv per Wolgam in Caſtromovv: indeq; ſeptem vverſt terreſtri itinere ad fluuiolum quendam ſe peruenisse, per quem cum in Wolochdam primum, Suchanam deinde, & Dvvinam, ad Berges vſque Norvvegiæ vrbem nauigaſſet, omniaque pericula & labores quos Iſthoma ſupra retulit, nauigando ſuperaſſet, recta tandem Hafniam Daniæ metropolim, quæ Germanis Koppenhagen dicitur, peruenisse. In reditu vterque ſe per Liyvoniam in Moſcovviam reuerſos fuiſſe, illudque iter annuo ſpacio confeciſſe dicebat. quamuis alter, Gregorius Iſthoma, ſe media huius temporis parte tempeſtatibus in pleriſque locis detentum & remoratum fuiſſe aiebat. Vterque tamen conſtanter affirmabat, ſe mille & ſeptingenta vverſt, hoc eſt 340. miliaria hoc itinere peragraſſe. Demetrius item ille, qui nouiſſime apud ſummum Pontificem Romæ Oratorem egit, ex cuius etiam relatione Paulus Iouius Moſcovviam ſuam deſcripſit, perq; hoc ipſum iter in Nordvvegiam & Daniam miſſus venerat, omnia ſupra dicta ita ſe habere confirmauit. Cæterū hi omnes, de cōgelato ſeu glaciali mari à me interrogati, nihil aliud reſponderūt, quā ſe in maritimis locis plurimos & maximos fluuios, quorum vehemēti & copioſo in fluxu maria longis ſpaciis ab ipſis littoribus propelluntur, vidiſſe, eoſque ab ipſis littoribus per certa ſpacia vna cum mari congelari: vti fit in Livvonia, aliiſque Svvetiæ partibus. quamuis enim concurrentium ventorum impetu glacies in mari frangatur, in fluminibus tamen raro, vel nunquam, niſi inundatio aliqua ſuperueniat, glacies tum congeſta eleuatur, aut frangitur. nam glacierum fruſta, fluuiorum vi in mare delata, per totum fere annum ſupernatant: adeoque frigoris vehementia denuo concreſcunt, vt aliquando plurium annorum glaciem in vnum concretam, ibi cernere liceat. id quod ex fruſtis, quæ à ventis in littus propelluntur, facile cognoſcitur. Equidem & Baltheum mare in plurimis locis & ſæpius cōgelari, à fide dignis audiui. Dicebant, etiam in ea regione, quæ à feris Loppis habitatur, Solem æſtiuali ſolſtitio quadraginta diebus non occidere: tribus tamen noctis horis corpus ſolis caligine quadam obductum, vt radii illius non appareant, videri, tantumque luminis nihilominus præbere, vt nemo à labore ſuo tenebris excludatur. Moſci iactant, ſe ex illis fere Loppis habere vectigal. quod etſi veriſimile non ſit, mirum tamen non eſt, cum alios vicinos ab ipſis vectigal exigentes non habeant. Tributi autem loco pelles & piſces, cum aliud non habeant, pendunt. Perſoluto autem annuo tributo, nemini ſe quicquam debere, ſuique ſe iuris eſſe gloriantur. Loppi quamuis pane, ſale, aliiſq; gulæ irritamentis careant, ſoliſque piſcibus & feris vtantur, multum tamen proni in libidinem eſſe perhibentur. Sagittarii porro peritiſſimi omnes, adeo vt ſi quas nobiliores in venatione feras nāciſcantur, eas, quo pelle integra & immaculata potiantur, miſſa in proboſcidem ſagitta interficiunt. Mercatores, alioſque hoſpites peregrinos, domi cum vxore, venatum euntes relinquunt, reuerſi, ſi vxorem hoſpitis conſuetudine lætam ac ſolito hilariorem reperiant, munere aliquo hunc donant:

donant: ſin minus, turpiter expellunt. Iam conſuetudine hominum externorum, qui quæſtus gratia eo commeant, innatam feritatem deponere, ac manſuetiores fieri incipiunt. Mercatores libenter admittunt, à quibus ex craſſo panno veſtes, item ſecures, acus, coclearia, cultri, pocula, farina, ollæ, idque genus alia ipſis afferuntur: ita vt coctis iam cibis veſcantur, humanioreſq; mores induerint. Veſtibus, quas ipſi ex diuerſis ferarum pellibus conſuunt, vtuntur, eoque habitu in Moſcovviam aliquando veniunt: pauciſſimi tamen caligis, ac pileis, ex pelle ceruina cōfectis, vtuntur. Nullus illis aureæ & argenteæ monetæ vſus, ſola rerum permutatione contentis: & cum aliorum idiōmata non calleant, apud exteros muti propemodum eſſe videtur. Tuguriola ſua corticibus arborum tegunt: & nuſquam certas ſedes habent, ſed abſumptis vno loco feris ac piſcibus, alio migrant. Narrabāt etiam prædicti Moſcovviæ Principis Oratores, ſe in eiſdem partibus altiſſimos montes ad Ætnæ ſimilitudinem flammas ſemper eructantes vidiſſe: & in ipſa Nortvvegia multos montes perpetua conflagratione corruiſſe. Quare adducti quidam, purgatorium ignem ibi eſſe fabulantur. de quibus montibus, dum legatione apud Chriſtiernum Danorum regem fungerer, eadem fere ab Nordvvegię Præfectis, qui tum forte aderant, accepi. Circa oſtia Petzoræ fluuii, quæ ſunt dextrorſum ab oſtiis Dvvinæ, varia magnaque in Oceano dicuntur eſſe animalia. Inter alia autem, animal quoddam magnitudine bouis, quod accolæ mors appellant. Breues huic, inſtar caſtorum, ſunt pedes: pectore pro reliqui corporis ſui proportione aliquanto altiore, latioreque, dentibus ſuperioribus duobus in longum prominentibus. Hoc animal ſobolis ac quietis cauſa, cum ſui generis animalibus, Oceano relicto, gregatim montes petit: vbi antequam ſomno, quo natura profundiore opprimitur, ſe dederit, vigilem, gruum inſtar, ex ſuo numero conſtituit: qui ſi obdormiſcat, aut forte à venatore occidatur, reliqua tum facile capi poſſunt: ſin mugitu, vt ſolet, ſignum dederit, mox reliquus grex excitatus, poſterioribus pedibus dentibus admotis, ſumma celeritate, tāquam vehiculo per mōtem delapſi, in Oceanum ſe præcipitant: vbi in ſupernatantibus glacierum fruſtis pro tempore etiam quieſcere ſolent: Ea animalia venatores, ſolos propter dentes inſectantur: ex quibus Moſci, Tartari, & in primis Turci, gladiorum & pugionū manubria affabre faciunt: hiſq; pro ornamento magis, quam vt grauiores ictus (vt quidam fabulatus eſt) incutiant, vtuntur. Porro apud Turcos, Moſcos & Tartaros hi dentes pondere veneunt, piſciumq; dentes vocantur.

Mare Glaciale vltra Dvvinam, ad Petſchora, & Obi oſtia vſque, longe lateq; protenditur. vltra quæ Engronelandt regionem eſſe aiunt. Eam cū ob altos montes, qui perpetuis niuibus obſiti rigent, tum perpetuam glaciem mari innatantem (quæ nauigationem impediat, periculoſamq; faciat) à cōuerſatione ſeu commercio noſtrorum hominum ſeiunctam, itq; ideo incognitam eſſe audio.

DE MODO EXCIPIENDI ET tractandi Oratores.

ORator in Moſcovviam proficiſcens, eiuſq; limitibus appropinquans, nunciū ad proximam ciuitatem mittit, qui eius ciuitatis Prefecto indicet, ſe Oratorē talis Domini, limites Principis ingreſſurum. Mox Præfectus, non ſolum à quo Principe mittatur, ſed cuius etiam conditionis, dignitatiſue ſit ipſe Orator, item quotus veniat, diligenter inquirit: quibus cognitis, aliquem cum comitatu, habita tam Principis à quo mittatur, dignitate, quam Oratoris ratione, ad excipiendū & deducendum Oratorem mittit. Interim etiam magno Duci, vnde & à quo veniat, continuo ſignificat. Miſſus, ex itinere pariter aliquem ex ſuis præmittit, qui Oratori ſignificet, Magnum hominem aduenire, qui eum certo loco (locum deſignans) excepturus ſit. Porro Magni hominis titulo propterea vtuntur, quod illud prædicatum Magnus, tribuitur omnibus excellentioribus perſonis. neque enim quenquam ſtrenuum, aut nobilem, aut Baronem, illuſtrem aut magnificum vocant, aut alio denique id genus titulo ornant. Cæterum in congreſſu, miſſus ille adeo non cedit loco, vt niuem hyberno tempore, vbi ſubſiſtit, verrere, ſeu terere

ita iubeat, quo Orator præterire queat, ipse interim via trita, seu publica nõ cedit. Præterea in congressu & hoc obseruare solent. mittunt nuncium ad Oratorẽ, qui eum admoneat, vt ex equo aut vehiculo descendat: si autem aliquis aut lassitudinem, aut ægritudinem causatus fuerit, tũ respondent: quod nec proferre, nec audire verba Domini, nisi stando liceat. Imo missus diligẽter cauet, ne prior ex equo aut vehiculo descendat, ne videatur hac re derogare domino suo. quin vbi Oratorem ex equo descendere animaduertit, tum primum & ipse descendit.

In priore mea legatione nunciabam occurrenti extra Moscov viam, me fessum esse de via, & vt in equis expediremus expedienda. At sibi id faciundũ (repetita priore causa) nequaquã videbatur. Interpretes & alii iam descenderant, monentes me, vt & ego descenderẽ. Quibus respondebam, quam primum Moscus descendet, me quoq; descensurũ. Equidem cum viderem ipsos eam rem tanti facere, deesse ipse quoq; Domino meo, eiusq; minuere authoritatem, pariter nolui. Sed enim prior descendere cum renueret, illaq; superbia aliquanti sper protraheretur, finem facere volens, motu pedem ex subiice ephippiario, tanquam descensurus, qua re animaduersa, missus continuo ex equo descendit: ego vero lente me ex equo detuli, ita vt illum à me illusum esse pœnituerit.

Sub hæc accedẽs, aperto capite inquit: Magni Domini Basilii, Dei gratia regis & domini totius Russiæ, & magni ducis, &c. (recitando potiores principatus) Locũtenens & Capitaneus N. prouinciæ, &c. iussit tibi significare. Postquã intellexit te Oratorem tanti domini, ad magnum dominum nostrum venire, misit nos tibi obuiam, vt te ad se deduceremus. (repetendo titulũ Principis, & Locũtenentis.) Præterea nobis demandatũ est, vt inquireremus, quam sane equitaueris (is. n. modus est in excipiendo, Quã sane equitasti?) Dein Oratori dextram missus porrigit: neq; rursus honorem prior exhibet, nisi videat Oratorẽ caput suum aperire. Sub hæc, humanitatis forte officio adductus, vltra Oratorem compellat, quęrens, quam sane equitasset. Postremo dat signũ manu innuens, Ascende & vade. Conscensis tandem equis, aut vehiculis, subsistit loco vna cum suis: neq; via cedit Oratori, sed postremus à longe sequitur, curatq; diligenter, ne quisquã retrocedat, aut subsequatur: procedente Oratore, mox scisciantur primũ nomẽ Oratoris, & singulorũ seruitorum: itẽ nomina parentum, & ex qua quisq; prouincia oriundus sit, qualem quisq; calleat linguam, & cuius sit conditionis, an principis alicuius seruitor, an Oratoris consanguineus, aut affinis sit: & an prius quoq; in eorum prouincia fuerit. quæ singula ad magnum Ducem per literas continuo referunt. Porro cum paululum progressus est Orator, occurrit homo, mandatum dicens se à Locumtenente habere, vt sibi de omnibus necessariis prouideat.

Dobrovvna igitur, oppidulo Lithvaniæ, ad Borysthenẽ sito, egressi, octoq; eodẽ die miliaribus confectis, cum limites Moscovviæ attigissemus, sub diuo pernoctauimus: fluuiolum aquis redundantem ponte strauimus, vt post mediam noctem inde progredi, & Smolentzko peruenire possemus. Nam ab ingressu, seu limite, in principatum Moscovviæ, Smolentzko ciuitas duodecim miliarib. tãtum Germanicis distat: Mane cum ad vnũ fere miliare Ger. progressi essemus, honorifice suscipimur: atq; inde vix ad dimidiũ miliare progressi, loco sub diuo nobis constituto patienter pernoctauimus: postero die rursus ad duo miliaria progressis, locus pernoctandi constitutus fuit, vbi à deductore nostro prolixe & laute accepti sumus. Cæterum sequenti die (quæ erat dies Palmarum) quamuis seruitoribus nostris mandaueramus, vt nullibi subsisterent, quin cum sarcinis recta Smolentzko contenderent: eos tamen, vix ad duo miliaria Ger. progressi, in loco ad pernoctandum constituto detentos inuenimus. Nos autem cum vlterius pergentes viderent, obsecrabant, vt saltem ibi prandium sumeremus. quibus parendum erat. Ea etenim die deductor noster, Oratores sui domini ex Hispania à Cæsare nobiscum reuertentes, Knes Ioannem Posetzen Iaroslavvski, & Simeonem Trophimovv secretarium inuitauerat. Ego, qui sciebam causam, cur nos tam diu in his solitudinibus detinerent (miserant enim ex Smolentzko ad magnum Ducem, nunciando aduentum nostrum, expectantes responsum, an liceret nos ducere

ducere in castrum, necne) volui experiri animum illorum, ingrediorque viam Smolentzko versus. Id alii procuratores cum animaduertunt, cursu ad deductorem currunt, discessum nostrum nunciant: mox reuersi, orant, miscentes etiam precibus minas, vt maneremus. Sed illis interea huc atque illuc cursitantibus, cum ad tertium fere pernoctandi locum peruenissemus, meus procurator inquit: Sigismunde quid agis? cur pro arbitrio tuo in alienis dominiis contra ordinationem domini progrederis? Cui respondi: Equidem non sum assuetus in syluis, more ferarum, sed sub tectis & inter homines viuere. Oratores domini vestri transierunt per regnum domini mei pro arbitrio suo, & deducti sunt per ciuitates, oppida & villas. Hoc idem & mihi liceat. Neque est mandatum domini vestri, neque causam necessitatemve tantę moræ video. Postea aiunt, sese parum deflexuros, causantes noctem iam imminere: prętera sero castrum ingredi haudquaquam conuenire. Horum autem nos causas, quas prætendebant, contemnentes, recta Smolentzko contendimus: vbi tam angustis tuguriolis, procul à castro accepti fuimus, vt equos, nisi prius effractis ianuis, inducere non potuerimus. Sequenti die rursus per Borysthenem traducti, ex opposito fere castri ad Borysthenem pernoctauimus. Tandem Locumtenens per suos nos excipit, atque quintuplici fere potu honorat: Maluatico scilicet, & Græco vino, cætera erant medones varii, item pane & certis ferculis. Mansimus in Smolentzko decem dies, expectantes responsum magni Ducis. Venerant autem duo nobiles à magno Duce, vt nostri curam haberent, nosq; Moscovviam deducerent. Ædes vero vtriusque nostrum ingressi, ornati commodis vestibus, nequaquam caput aperientes, putabant id nos priores facere oportere: quod tamen negleximus. Postremo, quum mandatum Principis vtrinque referendum & audiendum esset, prolato Principis nomine, honorem exhibuimus. Cæterum quemadmodum variis in locis detenti, tardius Smolentzko veneramus: ita ibi quoque diutius quam par fuit, detinebamur. Ne autem longiore mora grauius offenderemur, aut ipsi desiderio quodammodo nostro deesse viderentur, semel atque iterum nos accesserant, dicentes, Cras mane discedemus. Nos itaque mane equos celeriter adornauimus, accinctique tota die expectauimus. Tandem vesperi cum quadam pompa veniunt, seque eo die haudquaquam expedire potuisse respondent. Cras mane tamen rursus, vt antea, iter sese ingressuros pollicentur: quod pariter distulerunt. nam vix tertia die post, circa meridiem discesseramus, eaque tota die iciunauimus. Sequenti quoque die longius iter constituerant, quam quo currus nostri peruenire possent. Interea temporis omnes fluuii hybernis niuibus dissolutis, aquarum multitudine redundabant. Riuuli quoq; nullis coerciti ripis, ingentem aquarum vim voluebant: adeo vt tuto, citraque maximos labores transiri non possent. Pontes enim ante horam, duas aut tres facti, exundantibus aquis natabant. Parum igitur abfuit, quin Comes Leonhardus de Nugarolis, Cæsaris Orator, altera die post discessum à Smolentzko, submersus fuisset. Equidem dum in ponte iamiam natante starem, curaremq; vt impedimenta transportarentur, equus sub eo conciderat, eumq; in cæca ripa reliquerat. Procuratores duo illi, proximi tum Comiti, ne pedem quidem auxilii ferendi gratia mouissent: adeo vt nisi alii à longe accurrissent, eumq; iuuissent, actum de eo fuisset. Veneramus eo die ad quendam pontem, quem Comes cum suis maximo periculo transierat. Ego, qui currus sciebam haud subsecuturos, citra pontem mansi, & villici cuiusdam domum sum ingressus. Et cum procuratorem negligentius cibum curare viderem, propterea quod sese commeatum præmisisse respõderet: ipse à matre familias cibum, quem libenter & iusto pretio dabat, comparabam. Hoc ille vbi resciuit, matronæ illico inhibuit, ne quicquam mihi venderet. Quod cum animaduerti, nuncium illius accersi, mandauiq; vt procuratori diceret, vt aut cibum tempestiue ipse curet, aut emendi copiam permittat. quod nisi faciat, caput sim illi diminuturus. Noui, inquam, morem vestrum: multa conquiritis ex mandato domini, & hoc nostro nomine, quæ tamen nobis non porrigitis. ad hoc non permittitis, vt nostris sumptibus viuamus. minatus sum, hæc me Principi dicturum. His verbis minui illius

authoritatem,ita vt deinceps me non solum obseruaret, sed quodammodo veneraretur.Post venimus ad confluxum Voppi & Borysthenis fluuiorum, ibiq; onerauimus Borysthenem sarcinulis nostris, quæ Mosaisko vsque aduerso flumine portabantur: nos vero Borysthene superato, in quodam monasterio pernoctauimus.Sequenti die equi nostri in spacio dimidii miliaris Ger. tres fluuios, aliosque plurimos riuulos redundantes,non sine periculo natare cogebantur.Nos illos per Borysthenem scalmis piscatoriis à monacho quodam vecti circumiuimus, atque tandem 26. Aprilis Moscowiam attigimus. A qua cum dimidio mil. Ger.abesse-
mus,occurrit nobis festinabundus,sudoreq; diffluens,senex ille secretarius,qui in Hispaniis legatus erat,nuncians, dominum suum nobis obuiam mittere magnos homines: nominans eos,qui nos præstolarẽtur,excepturiq; essent. Ad hæc ait,decere vt in congressu ex equis descendamus, & stantes verba domini audiamus. Postea manu porrecta confabulabamur. Equidem inter alia causam tanti sudoris cum quæsiuissem, mox alta voce respondit: Sigismunde, est alius mos seruiendi apud dominum nostrum,quam tuum.Porro dum ita progredimur,videmus longo ordine,veluti exercitum quendam,stantes: atque mox, nobis appropinquantibus,ex equis descendentes: quod & ipsi vicissim fecimus. Cæterum in ipso congressu,quidam initio ita orsus est: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ,&c. (totum titulum recitans) intellexit,vos Oratores fratris sui Caroli electi Rom.Imp.& supremi Regis,ac eius fratris Ferdinandi, aduenisse: misit nos suos consiliarios,nobisq; iniunxit,vt à vobis inquireremus, quam sanus esset frater suus Carolus Rom.Imp. & supremus Rex. Sub hæc,similiter de Ferdinando. Secundus ad Comitem: Leonharde Comes, inquit, Magnus Dominus (totum titulum recensens) iniunxit mihi, vt tibi obuiam irem, teq; in hospitium vsque deducerem,tibiq; de omnibus necessariis prouiderem.Tertius hoc idem ad me dixit.Hæc aperto capite,vtrinque cum dicta & audita essent, primus rursus inquit: Magnus Dominus (recitando titulum) iussit, vt ex te, Leonharde Comes inquirerem,quam sane equitasses.Hoc idem ad me. Quibus iuxta eorum consuetudinem respondimus: Deus det sanitatem magno Principi. Clementia autem Dei & gratia magni Ducis sani equitauimus. Idem hoc rursus: Magnus Dux,&c. (subinde titulum repetẽs) misit tibi Leonharde gradarium cum ephippio,& alium quoq; equum ex suo stabulo. Hæc eadem ad me. Ad quæ cum gratias egissemus, porrigunt nobis manus, & vterq; vtrumq; nostrûm ordine interrogant,quam sane equitassemus.Tandem dicebant, Decere vt dominum eorum honoremus,equosq; donatos conscendamus: quod quidem fecimus. atq; fluuio Moscua traiecto,præmissisq; aliis omnibus,subsequimur. In ripa porro est monasterium: inde per planiciem,perq; medias hominum turbas,quæ vndiq; accurrebant,in ciuitatem,atq; adeo diuersoria ex opposito sita deducti sumus. Erant autem ædes vacuæ & habitatoribus,& omni supellectile.Vterq; vero procurator indicabat suo Oratori, se vna cum illis procuratoribus, qui nobiscum ex Smolentzko venerant,habere à Domino mandatum, nobis vt de omnibus necessariis prouideant.statuebant etiam coram nobis scribam, dicentes illum constitutum esse, vt quotidie cibum & alia necessaria afferat. hortantur denique, vt si quid vsquam nobis deesset,illis id significaremus. Deinceps singulis fere diebus nos inuisebant, semper de defectu inquirentes. Habent autem constitutam sustinendi rationem, aliam pro Germanis,aliam pro Lithvvanis, aliam pro aliorum Oratoribus. Habent,inquam,certum numerum,& eum quidem præscriptum, constituti procuratores, quantum videlicet dent panis, potus, carnis, auenæ, fœni, & aliarum omnium rerum,iuxta numerum singularum personarum. Sciunt quantum lignorum ad culinam,item quantum ad vaporaria calefacienda, quantum salis,piperis, olei,cæpe,aliarumq; minimarum rerum in singulos dies dare debeant. Eandem rationem quoq; obseruant procuratores, qui Oratores deducunt & reducunt ex Moscowia.Cęterum quamuis satis superq; tam cibi quam potus suppeditare solebant,tamen omnia fere quæ petieramus, prioribus commutata dabant. Quintuplicem potum semper afferebant,triplicem medonem, duplicem ceruisiam. Aliquando

quando pro certis rebus mea pecunia ad forum miseram, præcipue vero pro viuis piscibus.id grauiter ferebant, dicentes, domino eorum inde magnam fieri iniuriam. Indicabam etiam procuratori, me nobilibus,quorum quinq; numero mecum habui, lectulos curare velle. At ille mox respondebat, non esse consuetudinem,lectulis cuiquam prouidere. Cui respondi: Me non petere,sed velle emere: atq; ideo secum communicare,ne posthac,vt antea,irasceretur.Sequenti itaq; die reuersus inquit: Retuli ad consiliarios domini mei, de quibus heri colloquebamur.Iniunxerunt mihi,vt tibi dicerem,ne nummos pro lectulis exponeres. nam quemadmodum nostros homines in partibus vestris tractastis, eadem ratione se & vos tractaturos pollicentur. Cum autem per biduum quieuissemus in hospitio,quæsiuimus à procuratoribus nostris, qua die Princeps nos accersurus, auditurusq; esset. Quandocunq; volueritis,respondent,referemus ad consiliarios domini. Mox petiuimus. Erat nobis constitutus terminus, sed in alium diem reiectus.Pridie autem eius diei venerat ipse procurator, dicens: Consiliarii nostri domini mandarunt mihi, vt tibi nunciarem, te cras ad Principem nostrum iturum. Porro quotiescunq; nos vocarunt,semper interpretes secum habuerunt. Eodem vesperi reuertitur interpres, & dicit: Præpara te, quia vocaberis ad conspectum domini.Item mane reuertitur,rursus commonens: Hodie eris in conspectu domini.Dein vix quartali vnius horæ elapso, similiter vtriusq; nostrum venit procurator dicens: Iam iam magni homines pro vobis venient, atque ideo decet vos in easdem conuenire ædes. Cum itaq; Cæsareum Oratorem accessissem, continuo interpres aduolat,& magnos homines, eosq; præcipuos apud Principẽ viros, qui nos in aulam essent deducturi,nunc adesse ait. Erat autem quidam Knes Basilius Iaroslawski, magno Duci sanguine iunctus: alter, vnus ex iis, qui nos nomine Principis exceperant: quos comitabantur plurimi nobiles. Interim procuratores nostri monebant nos, vt illis magnis hominibus honorem exhiberemus, & obuiam iremus. quibus respondimus,scire nos debitum officium nostrum,atque etiam facturos. Cæterum,cum iam illi ex equis descendissent,atq; hospitale diuersorium Comitis ingrederentur, procuratores subinde nos vrgebant, vt illis obuiam procederemus,eorumq; Principem in deferendo honore, nostris dominis quodammodo præponeremus. nos vero interim,dum illi ascenderent,nunc hoc, nunc aliud impedimentum simulantes, occursum tardamus, atque recta in mediis gradibus in illos incidimus: eosq; vt aliquantisper respirarent, in habitationem ducere voluimus. sed id facere renuebant. Ipseque Knes inquit: Magnus Dominus (recitando integrum titulum) iussit vos ad se venire.Mox conscensis equis,magna comitante caterua progressi, in tantas hominum turbas iuxta arcem incidimus,vt per eas vix magno satellitum labore ac opera penetrauerimus. Est enim ea apud illos consuetudo,vt quotiescunque insignes externorum Principum ac Regum Oratores in aulam deducendi sunt, tum vulgus nobilium stipendiarii ac milites ex circumiacentibus ac vicinis regionibus, iussu Principis conuocentur, vrbis tabernæ omnes ac officinæ sub id tempus occludantur, vendentes ac ementes foro pellantur, ciues denique vndiquaque conueniant. Hoc autem eo fit,vt ex tam immensa hominum multitudine, subditorumque turba, Principis apud alienigenas potentia: ex tantis autem externorum Principum legationibus, Maiestas apud omnes appareat. Porro arcem ingredientes, diuersis in locis ceu regionibus,diuersi ordinis homines collocatos vidimus.Iuxta portam stabant ciues: milites vero & stipendiarii aream tenebant, qui pedes nos comitabantur,antecedebant,& stando impediebant, ne ad gradus vsque peruenireмus, ibique ex equis descenderemus. Etenim prope gradus ex equo descendere,præter Principem, nemini licet. Quod ideo quoque fit, vt maior Principi honor exhibitus videatur. Primum autem,vt ad medios gradus venimus, occurrunt nobis certi Principis consiliarii, porrigentes manum & osculum, nosq; vlterius deducunt.Mox superatis gradibus,occurrunt & alii,maioris autoritatis consiliarii: cedentibusque prioribus (est enim mos, vt priores sequentibus, ac proximis quibusque ex ordine cedant, ac loco suo tanquam regione attributa subsistant) salu-

tando dextras porrigunt. Dein ingredientibus palatium, in quo vulgus nobilium circumstabat, primarii similiter consiliarii occurrunt, nosque ordine ac ratione prædicta consalutant. Tandem in aliud atrium, quod Knesis, aliisq; generosioribus, ex quorum ordine ac numero consiliarii leguntur, septum erat: atque inde ad Principis vsque conclaue (ante quod stabant ingenui, qui quotidiana officia Principi præstant) ita deducti sumus, vt interim nemo prorsus ex circumstantibus, vel minimum honorem nobis exhibuisset. quin si aliquem nobis familiariter notum prætereuntes, forte salutaremus, aut alloqueremur, adeo ille non respondebat quicquam, vt perinde se exhiberet, ac si nunquam quenquam nostrum nouisset, aut salutatus à nobis non esset. Ad Principem tandem quum ingrederemur, assurgebant nobis (fratres Principis, si forte adsunt, non assurgunt, aperto tamen capite sedent) Consiliarii. atque vnus ex primariis ad Principem conuersus, ex more suo, non rogatus nostro nomine, in hæc verba loquebatur: Magne Domine, Leonhardus Comes frontem percutit: & rursus: Magne Domine, Leonhardus Comes frontem percutit: de tua magna gratia. itidem de Sigismundo. Primum significat, quasi, inclinat se, aut honorem exhibet: secundum, gratias agit, de gratia accepta. Nam frontem percutere accipiunt pro salutatione, gratiarum actione, & aliis id genus rebus. Etenim quoties aliquis quicquam petit, vel gratias agit, tum caput inclinare solet: si enixius id facere studet, tum ita se demittit, vt terram manu contingat. Si magno Duci pro re aliqua maxima gratias agere, aut petere ab eodem quicquam volunt, tum vsq; adeo se inclinant, demittuntq;, vt fronte terram contingant. Princeps in loco eminentiore ac illustri, pariete imagine diui cuiusdam splendente, aperto capite sedebat, habebatq; à dextra in scamno pileum Kopack, sinistra vero baculum cum cruce Posoch, atque peluim cum duobus gutturniis, adiuncto impositoq; mantili. aiunt Principem, cum Oratori Romanę fidei manum porrigat, credere homini se immundo & impuro porrigere: atque ideo, eo dimisso, continuo manus lauare. Erat ibi quoque ex aduerso Principis, loco inferiore, scamnum pro Oratoribus adornatum. Eo Princeps ipse, exhibito sibi prius (vt iam dictum est) honore, nos nutu & verbo accersit, manu scamnum demonstrans. Quo loci cum ordine salutaremus Principem, aderat interpres, qui verbum verbo reddebat. Audito autem inter cætera Caroli & Ferdinandi nomine, surrexerat, deq; scabello descenderat. auditaq; ad finem vsq; salutatione: Frater (inquit) noster Carolus electus Rom. Imp. & supremus Rex, sanusne est? Dum Comes respondit, Sanus est: interim scabellum ascendit, & sedit. Hæc eadem, finita mea salutatione, ex me de Ferdinando quærebat. Dein vtrumque nostrum ordine ad se vocabat, dicebatq;: Porrige mihi manum. qua data, subiungit, Sanusne equitasti? ad quæ vterque nostrum, iuxta illorum morem respondit: Deus det, vt tu sanus sis ad multos annos. Equidem clementia Dei, & tua gratia, sanus. Sub hæc iusserat, vt sederemus. Nos vero, priusquam id fecimus, iuxta illorum consuetudinem, Principi inprimis, dein consiliariis & Knesis, qui pro honore nostro stabant, gratias, caput ad vtramq; partem inclinãtes, egimus. Solent alioqui aliorum Principum Oratores, præsertim qui ex Lithvvania, Livvonia, Svvetia, &c. mittuntur, in conspectum Principis admissi, vna cum comitatu ac seruitoribus, singuli singula munera offerre.

Porro consuetudo offerendi munera est eiusmodi. Audita & exposita legatione, mox consiliarius is, qui Oratores ad Principem introduxit, surgens, clara & aperta voce omnibus audientibus ita dicit: Magne Domine, N. Orator frontem percutit, N. tali munere: hoc idem de secundo & tertio repetit. Dein singulorum nobilium ac seruitorum, eodem modo & nomina & munera exprimit. Constituitur deniq; illi in latere Secretarius, qui pariter & Oratorum, & singulorum ex ordine offerentium nomina & munera nominatim signat. Eiusmodi autem munera ipsi Pominki, quasi Mnemosynon quoddam appellant. nostros vero admonebant de muneribus: quibus respondimus, Non esse moris nostri. Sed redeo ad propositum.

Salutatione exposita, cum paulisper sedissemus, inuitauerat ordine vtrumq; nostrum

nostrum Princeps hisce verbis: Prandebis mecum. In priore mea legatione, vt hoc quoque adiiciam, iuxta illorum consuetudinem me hoc modo inuitauerat: Sigismunde, comedes sal & panem nostrum nobiscum. Mox dein vocatis ad se procuratoribus nostris, nescio quid illis demissa voce dixerat, à quibus vicissim admoniti interpretes: Surgite, inquiũt, eamus in aliam habitationem. in qua dum reliquum legationis ac mandatorum quibusdam consiliariis ac secretariis à Principe constitutis exponimus, adornabantur mensæ. Constituto porro prandii apparatu, Principe fratribus ac consiliariis iam discumbentibus, in cœnaculum ipsi cum essemus deducti, continuo consiliarii cæteriq; omnes ordine nobis assurrexerunt: quibus vicissim, morem eorum edocti, priusquam consederant, gratias, caput ad omnes partes inclinando, egimus: locumq; in accubitu, quem nobis ipse Princeps manu designabat, cœpimus. Cæterum tabulę in cœnaculo circumcirca adornatæ erant. In medio stabat abacus, grauis diuersis aureis & argenteis poculis. In tabula, ad quam Princeps sedebat, vtrinque tantum interualli relictum erat, quantum ipse manibus expansis spacii pertingere posset: infra quod fratres, si forte adsunt, à dextris senior, iunior à sinistris, sedent. A fratre rursus paulo ampliore spacio interiecto, seniores Knesi, consiliarii, ordine ac gratia quam quisque apud Principem obtinet obseruata, sedebant. Ex oppositio Principis in alia tabula nos sedebamus: atque paruo interuallo interposito, familiares ac seruitores nostri. quibus ex aduerso, in altero latere, ordine sedebant hi, qui nos ex hospitio in aulam deducebant. in posterioribus vtrinq; oppositis tabulis, sedebant hi quos Princeps singulari gratia inuitauerat: quibus stipendiarii nonnunquam adhibentur. In tabulis posita erant vascula, quorum alia aceto, alia pipere, alia sale repleta erãt: singula autem per longitudinem tabulę ita collocata & distributa erant, vt semper quatuor numero conuiuæ, singula hæc tria haberent. Sub hæc dapiferi, splendidis vestibus ornati, ingressi, abacum circumeuntes, ex aduerso Principis, neglecto omni honore, subsistunt: dum omnes vocati conuiuæ accumberent, dumq; cibum afferre iuberentur. Interim omnibus discumbentibus, Princeps quendam ex suis ministris vocarat, ac duo sibi oblonga panis frusta dederat, inquiens: Da Leonhardo Comiti, & Sigismundo hunc panem. Minister assumpto secum interprete, ordine vtrique nostrum ita obtulit: Leonharde Comes, Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, & Magnus Dux, facit tibi gratiam suam, & mittit tibi panem de sua tabula. Hæc verba interpres clara voce reddebat. Nos stantes, Principis gratiam audiebamus. Assurrexerant & alii, extra Principis fratres, pro honore nostro. Pro eiusmodi autem gratia ac honore, alia responsione opus nõ est, quam vt panem oblatum accipias, super tabulam ponas, gratiasq; ipsi Principi capitis inclinatione, dein cõsiliariis, item aliis, ad omnes partes caput circumferendo & inclinãdo agas. Porro pane ipso Princeps suam erga aliquem gratiam, sale vero amorem ostendit. Neq; vero maiorem honorem potest alicui exhibere in suo conuiuio, quam si alicui sal de sua tabula mittit. Panes præterea formam helcii equini habentes, mea opinione, omnibus iis vescentibus, durum iugum & perpetuam seruitutem designant. Tandem pro cibo dapiferi, nullo rursus honore Principi exhibito, egressi, aquam vitæ, quam ab initio prandii semper bibunt: dein cygnos assos, quos fere pro primo ferculo, quoties carne vescuntur, hospitibus apponere solent, attulerant. Ex quibus tres sibi appositos Princeps cultello pungens, quinam melior, aliisq; esset præferendus, explorabat, eosq; continuo auferre iusserat. Egressi mox omnes, eo quo intrauerant ordine, cygnos discerptos, ac in partes diuisos, in minores patinas, easq; singulas singula quatuor frusta posuerant. Ingressi, quinque patinas Principi appposuerant: reliquas fratribus, consiliariis, Oratoribus, aliisque ordine distribuerant. Astat quidam, qui Principi poculum porrigit: is scilicet, per quem panem & alia fercula singulis mittit. Solet autem Princeps portiunculam dapifero ad prægustandum dare, dein à diuersis partibus decerpere, gustareq;: post fratri, aut consiliario alicui, aut Oratoribus, vnam patinam, ex qua ipse gustauit, mittere. Semper autem maiori solennitate Oratoribus huiusmodi obsonia, vt de pane dictum est, offeruntur: in quibus acci-

piendis,non ſolum ei cui mittuntur, ſed aliis ſingulis aſſurgendum, adeo vt toties exhibita Principis gratia,aſſurgendo,ſtando, gratias agendo, caputq; ſubinde in omnes partes inclinando,non mediocriter quiſpiam defatigetur. In priore legatione,quum Cæſaris Maximiliani Oratorem agerem, & conuiuio acceptus fuiſſem,aliquoties pro honore fratrum Principis ſurrexeram : ſed illos cum mihi viciſſim neq; gratias agere,neq; vices vllas reponere viderem,deinceps quoties gratiam à Principe accepturos animaduertebam,cœpi tum continuo cum aliquo loqui,diſſimulans omnia: & quamuis quidam ex oppoſito mihi innuebant, meque ſtantibus Principis fratribus appellabant, ego tamen vſqueadeo diſſimulabam omnia, vt vix poſt tertiam admonitionem ex eis, quidnam ſibi vellent,quærerem. Cæterum,cum fratres Principis ſtare reſpondiſſent: ego priuſquam reſpicerem, aſſurgeremq;,cæremoniæ quodammodo finiebantur. Dein cum aliquoties tardius aſſurrexiſſem,iterumq; ſtatim ſediſſem, idq; qui ex oppoſito ſedebant,riderent: itidem quam ob rem riſiſſent,tanquam aliud agens,interrogabam.Sed cum nemo cauſam aperire vellet, tandem quaſi intellecta cauſa, vultu in grauitatem compoſito dicebam: Ego nunc non adſum, vt priuata perſona, certe qui dominum meum negligit, hunc & ego negligam. Præterea cum Princeps alicui ex iunioribus obſonium mitteret, equidem etiam admonitus, vt non aſſurgerem,reſpondi: Qui dominum meum honorat, hunc & ego honorabo. Porro cum aſſos cygnos cœperamus edere,apponebant acetum,addito ſale & pipere: iis enim loco embammatis, ſeu iuſculi vtuntur. Lac præterea acidum in eundem vſum appoſitum,item cucumeres ſalſi,ad hæc pruna eadem ratione condita,prandii tempore è menſa non remouentur. Eadem ratio in aliis inferendis ferculis ſeruatur: niſi quod rurſus, vt aſſatura, non efferantur. Apponuntur varii potus, maluaticum,Græcum vinum,varii etiam medones. Princeps communiter ſemel aut bis porrigi ſibi poculum ſuum iubet: ex quo cum bibit, Oratores ad ſe ordine vocat, Leonharde, Sigiſmunde (dicens) veniſti à magno domino, ad magnum dominum: feciſti magnum iter,poſteaquam vidiſti gratiam noſtram,& ſerenos oculos noſtros,bene tibi erit.bibe & ebibe,& bene ede vſq; ad ſaturitatem: deinde quieſces,vt tandem ad dominum tuum redire poſſis. Omnia & ſingula vaſa,in quibus cibus, potus, acetum, piper, ſal, & alia appoſita vidimus, dicunt eſſe ex puro auro: id quod ex pondere verum apparebat. Sunt quatuor perſonæ, quæ ſingulæ ex vtraq; parte abaci ſtantes,ſingula pocula tenent: ex quibus Princeps plerunque bibit,& ſæpius Oratores alloquitur,monetq; eos vt edant. Aliquando etiam ſciſcitatur aliquid ab eis, ſeq; valde vrbanum & humanum exhibet. Interrogabat me inter alia,an raſiſſem barbam? quod vnica dictione fit, ſcilicet Brill. cum faterer, dicit,Et hoc iuxta noſtrum: quaſi diceret,Et nos raſimus. Cum enim alteram vxorem duxiſſet, totam barbam abraſerat: quod nunquam ab alio Principe factum perhibebant. Antea miniſtri tabulæ, inſtar Leuitarum ſacris inſeruientium, dalmaticis induti erant, cincti tamen: nunc vero habent veſtes diuerſas, quas Terlick vocant,gemmis & vnionibus graues. Prandet aliquando tres aut quatuor horas. In prima mea legatione,etiam ad vnam vſque noctis horam prandebamus. Quemadmodum enim de rebus dubiis conſultantes, ſæpe totum diem conſumunt,neque digrediuntur, niſi re prius mature deliberata,conſtitutaq;: ita conuiuiis pariter ſeu commeſſationibus integrum abſumũt nonnunquam diem, intendentibusq; tandem tenebris ſecedunt. Conuiuas ſæpe & ferculis & potu honorat. A prandio in negotiis grauioribus nihil agit: quin finito prandio dicere ſolet Oratoribus, Ite nunc.dimiſſos, illi ipſi, qui eos in aulam deduxerant,rurſus in diuerſoria reducunt: ſeq; mandatum habere dicunt, ibi vt maneant,illosq; exhilarent. Afferuntur argentea pocula, & certa vaſcula multa, cum certo potu: omnesq; in hoc ſtudent,quo temulentos eos faciant. Sciunt autem pulchre homines inuitare ad bibendum, & quum nullam aliam habent occaſionem propinandi,incipiunt tandem bibere pro ſanitate Cæſaris, fratris eius, Principis, aliorum denique incolumitate, quos videlicet in aliqua dignitate & honore conſtitutos credunt. Illorum nomine quenquam recuſare poculum, non debere, nec etiam poſſe,

poſſe,exiſtimant.Ita autem bibitur.Qui incipit,ſumit poculum,ac in medium habitationis procedit: ſtansq; aperto capite, feſtiuo ſermone exponit, pro cuius ſalute bibat,quidq; illi precetur: mox euacuato ac obuerſo poculo, verticem tangit,quo omnes videant ſe ebibiſſe,& ſanitatem illius domini, cuius nomine bibitur,exoptare.Poſtea ad locum ſupremum ſe confert, plura pocula implere iubet, mox ſuum cuiq; porrigit, nomenq; pro cuius ſalute bibendum ſit,addit. ſinguli itaq; ad medium habitationis ire, ac euacuatis poculis in ſuum redire locum coguntur. Qui vero longiorem compotationem effugere velit, fingat ſe neceſſe eſt temulentum,aut ſomno oppreſſum eſſe: aut,vt illos inebriet,aut ſaltem poſt multa exiccata pocula ſe amplius nequaquam bibere poſſe,affirmet. Etenim non credunt conuiuas bene acceptos,ac laute tractatos,niſi temulenti reddantur. Hunc morem communiter nobiles, & quibus permiſſum eſt medonem ac ceruiſiam bibere,obſeruant. In priore legatione negotiis confectis, cum me dimitteret,finito prandio,ad quod eram vocatus (ſolent enim legatos tam diſcedẽtes, quam aduenientes conuiuio accipere) ſurrexerat Princeps,ſubſiſtensq; ad tabulam,poculum ſibi dari iuſſerat,dicens: Sigiſmunde, ego volo pro amore,quem habeo erga fratrem noſtrum Maximilianum,Romanorum electum Imperatorem, & ſupremum Regem,proq; ſanitate ſua, poculum hoc ebibere: quod & tu ebibes, & alii omnes ordine,vt videas amorem noſtrum erga fratrem noſtrum Maximilianum, &c.eiq; referas,quæ videris.Dein porrigit mihi poculum,& dicit: Ebibe pro ſanitate fratris noſtri Maximiliani Elect.Rom.Imperatoris,& ſupremi Regis.Porrigebat & aliis omnibus,qui prandio intererant, aut alioqui aſtabant, & ad ſingulos iisdem verbis vtebatur. Acceptis igitur poculis,parum retroceſſimus, caputq; erga Principem inclinantes,bibimus. Quibus finitis,me ad ſe vocat, manum porrigit,ac inquit: I nunc. Solet præterea communiter Princeps,negotiis Oratorum ex aliqua parte pertractatis atq; conſtitutis, eos ad venationem & ſolatium inuitare. Eſt iuxta Moſcowiam locus arbuſtis conſitus, leporibus percommodus, in quo quaſi quodã leporario fouetur maximus numerus leporum : quos propoſita maxima pœna capere,præterea arbuſta ibi ſecare,nemo audet. Nutrit etiam quamplurimos in viuariis ferarum,atq; aliis locis. Et quotieſcunq; vult eiuſmodi vti ſolatio,tum ex diuerſis locis lepores comportare iubet. nam quo plures lepores ceperit,hoc maiore ſolatio & honore negotium ſe cõfeciſſe putat.Item cum in campum venerit,tum certos ſuos conſiliarios,adiunctis certis etiam aulicis,ſeu equitibus,pro Oratoribus mittit,eosq; ad ſe deduci iubet. Deducti itaq;, Principiq; appropinquantes,de equis,conſiliariorum admonitione, deſcendere,& ad Principem ire aliquot paſſibus coguntur. Nos eadem ratione in venatione ad ſe deductos,in equo exornato ſedens,veſte ſplẽdida indutus, chirothecis depoſitis, tecto tamen capite,humaniter exceperat,nudamq; porrexerat manum, perq; interpretem dicebat: Exiuimus ad ſolatium noſtrum,vocauimus vos,vt intereſſetis ſolatio noſtro,atq; inde aliquam voluptatem caperetis: proin equos conſcendite, nosq; ſequimini. Habuit tegmen, quod Kolpakh appellant, quodq; vtrinq; à tergo & à fronte monilia habebat, ex quibus laminæ aureæ in modum pennarum in altum tendebant, incuruantesq; ſurſum deorſumq; ferebantur. Veſtis erat inſtar Terlick,aureis filis contexta.ex cingulo pendebant duo oblongi patrio more cultelli, & pugio pariter oblongus. à tergo habebat ſub cingulo genus quoddam armorum veluti cæſtum,quo communiter in bello vtuntur. Eſt etenim baculus cubito aliquantulum longior,cui corium duarum palmarum longitudine eſt affixum: in cuius extremitate claua aut ænea,aut ferrea,ceu fruſtum quoddam exiſtit. hoc tamen auro vndique exornatum erat. Claudebat eius dextrum latus,expulſus Caſani Rex,nomine Scheale, Tartarus: ſiniſtrum vero, duo iuuenes Kneſi. quorum alter ſecurim ex ebore,quam ipſi Topor vocant, ea fere forma qualis in Hungaricalibus aureis expreſſa cernitur,dextra ferebat: alter vero clauam pariter Hungaricæ ſimilem,quam ipſi Scheſto pero,id eſt,ſexpennatam appellant. Rex Scheale accinctus erat duplici pharetra: in vna ſagittas reconditas, altera vero arcum incluſum quodammodo habebat. Aderant in campo pluſquam trecenti equites.

Porro dum ita per campum incedimus, Princeps nos aliquoties, nunc hoc, iam alio loco subsistere, aliquando ad se propius venire iusserat. Dein ad locum venationis perductos, alloquebatur, consuetudinem esse dicens, vt quoties in venatione ac suo solatio esset, tum ipse & alii boni viri suis manibus canes venaticos ducerent, itidemq; nos vt faceremus hortabatur. Cõstituerat deniq; vnicuiq; nostrum duos homines, quorũ vterq; canem ducebat, quibus ipsi pro solatio nostro vteremur. Ad ea respondebamus: Nos hanc suam gratiam grato accipere animo, eundemq; morẽ apud nostrates esse. illa autem excusatione ideo vtebatur, quod apud eos canis immundũ animal habetur: & turpe est, canẽ nuda manu attingere. Cæterũ stabant longo ordine centũ fere homines, quorum dimidia pars nigro, altera flauo colore erat vestita. Non lõge ab iis substiterãt omnes alii equites, prohibentes, ne illac transcurrerent ac elaberentur lepores. Porro nemini ab initio dimittere canem venaticũ permissum erat, quam regi Scheale, & nobis. Princeps primus inclamabat venatorẽ, ordiri iubens: qui cõtinuo concitatissimo equi cursu ad cæteros venatores, quorũ magnus erat numerus, aduolat: mox vno ore omnes exclamant, canes molossos & odoriferos immittunt. vbi sane periucundũ erat audire tot, tamq; varios canum latratus. habet autẽ quamplurimos, & eos quidẽ optimos, canes. Quosdam autem ad insequendum lepores tantum, Kurtzos dictos, perpulchros pilosis caudis & auribus, communiter audaces, tamen ad longius currendi ac persequẽdi spacium haud commodos. Cum lepus sese offert, dimittuntur tres, quatuor, quinq; aut plures canes, eum vndiq; adorientes: quo apprehenso, magno plausu acclamant, ac si magnam feram cepissent. Porro lepores si tardius aliquando excurrunt, solet tum Princeps continuo aliquem, quemcunque inter arbusta leporem in sacco habentẽ conspexerit, nominare, ac Hui hui inclamare: qua voce leporem emittendum significat. Egrediuntur itaq; lepores nonnunquam quasi somnolenti, saltantes inter canes, veluti capreoli aut agnelli inter greges. Cuiuscunq; canis plures capit, is eo die optimum stratagema præstitisse putatur. Princeps ipse pariter Oratori, cuius canis plures ceperit, applaudere videtur. Porro venatione tandem finita, omnes conuenerant, leporesq; comportauerant: quos tum numerabant. numerati vero sunt circiter CCC. Aderant ibi tum Principis equi, non ita multi, nec satis pulchri. etenim in priore legatione simili solatio cum interfuissem, vidi longe plures ac pulchriores, præsertim eius generis quos nos Turcicos, illi vero Argamak vocant. Aderant quoq; complures falcones, alii albi, alii phœnicei coloris, magnitudine excellentes: quos nos Girofalcones, hos illi Kretzet appellant: quibus venari cygnos, grues, & alias id genus aues capere solent. Sunt autem Kretzet, aues audacissimæ quidem: at non tam atroces, impetuq; horrendo, vt alię aues quantumuis rapaces, illarum volatu seu conspectu (quemadmodum quidam de duabus Sarmatiis fabulatus est) decidant, extinguanturque. Illud quidem experientia ipsa constat, si quis venatur accipitre, aut nisо, aut aliis falconibus, & interim Kretzet (quam à longe volantem continuo sentiunt) aduolauerit, quod prædam vlterius nequaquã insequuntur, sed pauidæ subsistunt. Retulerunt nobis fide digni ac insignes viri, Kretzet, quando ex illis partibus, vbi nidificant, afferuntur, tum aliquando 4. 5. aut 6. in quodam vehiculo ad hoc præparato, simul includuntur: atq; escam quę illis porrigitur, obseruato certo quodam senii ordine, capere solent. Id autẽ ratione, an natura illis indita, an quo alio modo fiat, incertum est. Præterea quemadmodum in alias aues aduerso impetu feruntur, rapacesq; existũt: ita inter seipsas sunt mansuetiores: mutuis sese morsibus minime dilaniantes. Nunquam aqua se, vt cæteræ aues lauant: sed sola arena, qua pediculos excutiunt, vtuntur. Frigiditate adeo gaudent, vt perpetuo aut super glacie, aut lapide stare soleant. Sed redeo ad institutum. Princeps ex venatione ligneam quandam turrim versus, quæ abest à Moscowia quinque millibus passuum, progressus est, vbi aliquot tentoria erant collocata. primum, magnum & amplum, instar domus, pro se: aliud pro Rege Scheale: tertium pro nobis: dein alia pro aliis personis, & rebus. in quæ cum ordine deducti essemus, Princeps in suum pariter ingressus, vesteque commutata, nos continuo ad se accersерat, nobisque ingredientibus, sedebat in sede eburnea: latus eius dextrum claudebat Rex Scheale, nos ex aduerso loco, alias Oratoribus, dum vel audiuntur, vel de negotiis tractant, destinato. Infra Regem sedebant certi Knesi & consiliarii. in sinistro latere, Knesi iuniores, quos fauore singulari ac gratia sua prosequitur Princeps. Discumbentibus itaq; omnibus, apponebantur primum confectiones (vt vocant) coriandri, anisi, & amygdalorum: dein nuces, amygdala, atque saccari integra pyramis: quæ ministri genibus flexis Principi, Regi, & nobis, tenentes porrigebant. Potus similiter de more dabatur: Princepsq; gratiam suam (vt in prandiis assolet) exhibebat. In priore mea legatione eo loci etiam prandium sumpsimus. Et quum inter prandendum, panis, quem ipsi Beatæ Virginis vocant, quemque quodammodo consecratum venerari, atq; etiam edere, quem deniq; communiter in habitationibus loco eminentiore honorifice seruare solent, cum forte tentorio commoto in terram decidisset: tum Princeps, atque omnes alii eo casu grauissime obstupefacti, trepidantes stabant. Tum mox accersitus sacerdos, hunc ex gramine, summo studio ac veneratione colligebat. Post finita collatiuncula, potuq; quem nobis porrexerat Princeps, sumpto, nos dimiserat, dicens: Ite nunc. Dimissi honorifice vsq; in hospitia nostra deducti fuimus. Habet & aliud genus solatii, pro quo alias Oratoribus (vt accepi) solet vti. Aluntur vrsi, capti in quadam ampliſſima & ad hoc constituta domo: in qua Princeps, assumptis Oratoribus, ludos exhibere solet. Habet quosdam infimæ conditionis homines, qui iubente spectanteq; Principe, ligneis furcis occursant vrsis eosq; ad pugnam lacessunt. Congressi tandem, si forte à prouocatis, ac in rabiem conuersis vrsis laniati fuerint, ad Principem currunt clamantes: Domine, ecce vulnerati sumus. quibus Princeps: Abite, inquit, faciam vobis gratiam. Dein illos curare, vestes præterea & certos modios frumenti illis largiri iubet.

Cæterum cum iam absoluendi dimittendiq; eramus honorifice, vt antea, ad prandium inuitati, ac in aulam deducti fuimus. Vtriq; præterea honoraria vestis, zebellinis pellibus subducta, oblata fuit. qua indutis, inq; Principis conclaue ingressis, Marschalcus continuo vtriusq; nostrum nomine, ordine dicebat: Magne Domine, Leonhardus & Sigismundus, de magna tua gratia, frontem percutitæ hoc est, ob acceptum munus gratias agit. Vesti honorariæ adiunxerat zebellinorum quadragenas duas, hermelinorum vero 300. atq; aspreolorum pelles 1500. In priore legatione addiderat mihi vehiculum, seu traham, cum præstanti equo, & alba vrsina pelle, alioq; tegumento commodo. Dederat deniq; multa piscium Belugæ, Osetri, & Sterled, in aere durata, sed insalsa frusta: meq; perhumaniter dimiserat. Porro reliquas ceremonias, quibus in dimittendis Oratoribus vtitur Princeps, item quando limites suæ ditionis ingressi Oratores excipiuntur, rursusque dimissi, ad eosdem vsq; reducti tractantur, sustentanturq;, supra in Lithvvanorum Oratorum dimissione copiose explicaui.

Cęterum, quia de pace perpetua tractanda, aut saltem induciis inter Moscovviæ Principem ac Poloniæ Regem ineundis, à Cæsare CAROLO & fratre eius FERDINANDO Austriæ archiduce, missi fuimus, cæremonias, quibus Moscowiæ Princeps tum in firmandis induciis vtebatur, subiungere visum est. Concluſis itaq; ac in certam formam redactis cum Sigismundo Rege Polonię induciis, in aulam Principis vocati, cum in habitationem quandam deducti essemus, aderant Lithvvani Oratores: veniunt etiam eo Principis consiliarii, qui easdem nobiscum concluserant. atq; in hanc sententiam sermone ad Lithvvanos conuerso verba faciunt: Voluit quidem Princeps noster, in singularem gratiam ac petitionem magnorum Principum, pacem perpetuam cum Sigismundo Rege vestro inire. Ea autem cum nullis conditionibus fieri nunc possit, se inducias ad eorundem Principum adhortationem inire voluisse. Quibus constituendis, ac legitime firmandis, vos Princeps accersiri iussit, ac præsentes esse voluit. Tenebant porro literas, quas Princeps Regi Poloniæ daturus erat, confectas, sigillo appenso, & eo quidem paruo ac rubro communitas: in cuius sigilli parte priore imago erat, homo nudus, equo sine sella insidens, hastaq; draconem transuerberans: à tergo vero

aquila biceps, vtroq; capite coronato, cernebatur. Habebant prę̃terea inducialeſ literas, certa formula compoſitas: quarum ſimiles, ac eodem exemplo, nominibus ac titulis duntaxat mutandis, Rex ipſe viciſſim Principi erat miſſurus: in quibus nihil prorſus immutatum erat, excepta hac clauſula, quæ ad finem literarum addita erat: Nos Petrus Giska palatinus Polocenſis & capitaneus Drohitzinenſis, & Michael Bohuſch Bohutinovvitz theſaurarius magni ducatus Lithwaniæ, & Stouinenſis ac Kamenacenſis Capitaneus, Oratores Regis Poloniæ & magni Ducis Lithvvaniæ, fatemur, eoq; etiam nomine crucis ſignum deoſculati ſumus, nosq; obſtrinximus, Regem videlicet noſtrum eaſdem pariter oſculo crucis confirmaturum: in cuius rei meliorem fidem haſce literas noſtris ſignetis communiuimus. His itaq; auditis ac viſis, omnes vna ad Principem vocamur. Ad quem cum ingreſſi eſſemus, mox certo loco nos ſedere iuſſerat, ac in hæc verba loquebatur: Ioannes Franciſce, Comes Leonharde, Sigiſmunde, efflagitaſtis à nobis Clementis Papæ ſeptimi, ac fratris noſtri Caroli, eiusque fratris Ferdinandi nomine, vt pacem cum Sigiſmundo Polonię Rege perpetuam iniremus. Eam commodis vtrinque conditionibus facere cum haudquaquam potuimus, rogaſtis, vt ſaltem inducias imponeremus. quas quidem amore noſtro in Principes veſtros, nunc facimus, acceptamusque: ſuper quibus dum Regi iuſtitiam noſtram facimus, easque confirmamus, vos præſentes eſſe volumus, quo dominis veſtris referatis, vos factis, ac iam legitime firmatis induciis interfuiſſe, vidiſſe, nosque illorum amore hæc omnia feciſſe. Qua oratione finita, Michaelem Georgii conſiliarium vocat, ac crucem deauratam ex oppoſito de pariete fune ſerico pendentem, ſumere iubet. Mox conſiliarius, ſumpto mundo lintheolo, quod ſuper fuſorio cantaro, in pelui collocato, iacebat, crucem magna cum veneratione apprehendit, dextraq; tenet. Secretarius pariter literas induciales iunctas vtraque manu tenebat, ita tamen, vt Lithwanorum literæ alteris ſubiectæ, eatenus prominerent, quatenus clauſula, qua ſe Lithwani obſtrinxerant, appareret: ſuper quas ſimul, vbi Michael dextram, qua crucem tenebat, poſuiſſet, Princeps ſurgens, ſermone ad Lithvvanorum Oratores conuerſo, longa oratione narrabat, ſe quidem pacem ad ſingularem petitionem ac cohortationem tantorum Principum, quorum legatos eo nomine ad ſe miſſos viderent, non refugiſſe, ſi ea vllis ſibi commodis conditionibus fieri potuiſſet: & cum pacem perpetuam inire cum Rege illorum non poſſet, in horum gratiam quinquennales ſe inducias, vigore literarum (literas digito demonſtrans) iniſſe, quas quidem, quoad Deus volet, ſeruabimus, inquit, noſtramque iuſtitiam fratri noſtro Sigiſmundo Regi faciemus: ea tamen conditione, vt ſimiles per omnia literas, eodemq; exemplo ſcriptas, Rex nobis det, easq; præſentibus Oratoribus noſtris confirmet, iuſtitiam ſuam nobis faciat, ac illas ad nos tandem per Oratores noſtros transferendas curet. Interim etiam iuramento vos obſtringetis, ea omnia & ſingula Regem veſtrum facturum, obſeruaturumq;. Dein crucem reſpicit, ſeque ter ſigno crucis, capite toties inclinato, ac manu ad terram fere dimiſſa munit: propiusque accedens, labia, ac ſi oraret, mouens, os lintheolo tergens, inque terram expuens, crucem tandem deoſculatus, fronte eam primum, dein vtroque oculo attingit: retrocedens, rurſus cruce, capite inclinato, ſe munit. Poſtea Lithvvanos, vt accederent, idemq; ipſi facerent, monet. Oratores antequam id facerent, inſcriptionem, qua ſe obſtrinxerant, pluribus quidem verbis congeſtam ac compoſitam, nihil tamen aut parum admodum vltra ſupradictam ſententiam continẽtem, Boguſius nomine, Ruthenus, recitabat, cuius verba ſingula Petrus, fide Romanus, collega repetebat. eadẽ nobis pariter interpres Principis ad verbum reddebat. Poſt recitata ac interpretata inſcriptione, Petrus ac Boguſius ordine ipſam crucem, aſtante Principe, deoſculantur. Quibus finitis, Princeps ſedens in hæc verba loquebatur: Vidiſtis nos fratri noſtro Sigiſmundo Poloniæ Regi, iuſtitiam noſtram ob ſingularem petitionem clementis, Caroli & Ferdinandi feciſſe. Dicite ergo dominis veſtris, tu Ioannes Franciſce Papæ, tu Comes Leonharde Carolo, & tu Sigiſmunde Ferdinando, nos ea illorum amore, & ne Chriſtianus mutuis bellis fundatur ſanguis, feciſſe. Hæc cũ lõga oratione, additis

conſuetis

conſuetis titulis, peroraſſet: nos illi viciſſim ob ſingularem eius erga Principes noſtros obſeruantiam, gratias egimus, nosque mandata illius diligenter exequuturos promiſimus. Dein duos ex ſuis præcipuis conſiliariis & ſecretariis, ad ſe vocat, eosque legatos iam ad Poloniæ Regem inſtitutos, Lithwanis innuit. Poſtremo multa pocula ſuo iuſſu allata, nobis, Lithwanis, atque adeo omnibus & ſingulis, tam noſtris, quam Lithwanorum nobilibus, manu ſua porrigebat. Lithwaniæ denique Oratores nominatim appellans, dicebat: Quæ nunc egimus, & quæ alioqui ex conſiliariis noſtris intellexiſtis, ea fratri noſtro Sigiſmundo Regi exponetis. Hæc quum dixiſſet, ſurgit, & rurſus inquit: Petre, & tu Boguſi, fratri noſtro Sigiſmundo Poloniæ Regi, & magno Duci Lithvvaniæ, vos noſtro nomine (caput interim parum mouens) inclinabitis. moxque ſedens, vtrumque accerſit: dextram illis, atque etiam ipſorum nobilibus ordine porrigit, dicitque, Ite nunc. atque ſic illos dimiſerat.

ITINERA IN MOSCOVIAM.

ANno M. D. XV. venerant Viennam ad Cæſarem Maximilianum, Wladislaus, & eius filius Ludouicus, Hungariæ & Bohemiæ, ac Sigiſmundus Poloniæ, Reges: vbi contractis ac concluſis matrimoniis filiorum & nepotum, confirmataq; mutua amicitia, inter cætera Cæſar pollicitus erat, ſe Oratores ſuos ad Baſilium Moſcorum Ducem miſſurum, qui inter hunc & Poloniæ Regem pacem facerent. Ad hanc legationem Cæſar deſtinauerat Chriſtophorum Epiſcopum Labacenſem, & Petrum Mraxi. Sed dum Epiſcopus protraheret negotium, & interim Regis Sigiſmundi ſecretarius Iohannes Dantiſcus, poſtea Epiſcopus Warmienſis, moræ impatiens, profectionem ſedulo vrgeret, hoc legationis munus mihi non ita pridem ex Dania reuerſo, fuit impoſitum. Mandatis itaq; continuo à Cæſare Haganoæ Alſatiæ oppido acceptis diſcedens,

Traiecto primum Rheno, per Marchionum Badenſium ditionem & oppida, Raſtat, Etlingen, Pfortzach, in ducatum Wirtenbergenſem, Conſtat: oppidum denique imperii Eslingen ad Necarum, quem & Nicrum appellant, ſitum, indeq; Gopingen & Geislingen veni.

Vlmæ mox Danubio ſuperato, per Gunſpurg, ac oppidum Purgavv, à quo Marchionatus Burgouiæ nomen habet, Auguſtam Vindelicorum ad Lycum fluuium perrexi: vbi me præſtolabantur Gregorius Sagrevvski Moſcus nuncius, & Chryſoſtomus Columnus ſecretarius Elizabethæ viduæ Ioannis Sfortiæ Mediolani & Bharii, qui itineris erant Comites.

Relicta Auguſta ſub initium anni M. D. XVI. vltra Lycum, per Bauariæ ciuitates & oppida, Fridberg, Inderſtorff, Freyſingen, id eſt, Friſingenſem epiſcopatum ad fluuium Ambor, Landshuet ad Iſeram flu. Gengkhofn, Pfarkhirchen, Scharding ad Oenum tranſiuimus. Oenoq; ſuperato, ripasq; Danubii legentes, Auſtriam ſupra Onaſum attigimus. Lincium oppidum in ripa Danubii ſitum, caput eius prouincię ingreſſi, pontemq; illic Danubio impoſitum tranſeuntes, per oppida Galneukirchen, Pregartn, Pierpach, Kunigsvviſn, Arbaſpach, Rapolſtain, in archiducatum Auſtriæ, atque adeo oppida Claram vallem, vulgo Tzvvelt dictam, Raſtnfeld, Horn, & Retz peruenimus.

Morauiæ recta dein, vltra fluuium Teya, qui pro maiori parte Auſtriam à Morauia dirimit, oppidum Snoimam appulimus: vbi Petrum Mraxi collegam meum vita defunctum eſſe intellexi. & ita ſolus hoc munus, quod Cæſari gratum erat, obiui.

Ex Snoima, Wolfernitz, Brunam, dein Olmutium ſedem epiſcopalem ad fluuium Moravva ſitam: tres illæ ciuitates Snoima, Bruna & Olmutium ſunt primæ in Marchionatu. indeq; Lipnik,

Hranitza, Ger. Weiſſenkirchn.

Itzin, Ger. Tiſchein.

Oſtraua, Ger. Oſtra oppidum: vbi Oſtravvitza fluuium, qui oppidum alluit, & Sileſiam ab ipſa Morauia dirimit, tranſiuimus.

Sileſiæ poſt ducum Theſchinenſium oppidum Freiſtat, ad Elſa fluuium ſitum.

Strumen, Ger. Schvvartzvvaſſer.

Ptzin, Ger. Ples principatum: à quo progrediendo duorum miliarium ſpacio, eſt pons trans Iſtulam, limes Bohemicæ ditionis.

A ponte Iſtulæ Polonica eſt ditio, & vſque Oſchvventzin principatum, Germanice Auſchwitz, quo loco fluuius Sola Iſtulam ingreditur, eſt iter vnius miliaris.

Extra Oſchvventzin, per pontem ſuperamus Iſtulam: & confectis 8. mil.

Poloniæ regni caput Cracouiam peruenimus, currusq; noſtros trahis impoſuimus. A Cracouia progreſſi,

Proſtovvitza, 4. miliar.

Wislitza, 6. miliar.

Schidlovv, 5. mil.

Oppatovv, 6. mil.

Savvichoſt, quatuor miliar. vbi rurſus traiecto, & ad ſiniſtram relicto Iſtula fluuio,

Vrſendovv, quinque miliar.

Lublin, ſeptem miliar. Palatinatum, quo loci certo ac ſtato anni tempore inſignes habentur nundinæ, ad quas ex variis orbis partibus homines, Moſcovvitæ, Lithvvani, Tartari, Liuonienſes, Prutheni, Ruthenі, Germani, Hungari, Armeni, Walachi atq; Ebrei confluunt.

Cotzko, octo miliar. Antequam huc peruentum eſt, labitur fluuius Wiepers, ſeptentrionem verſus.

Meſeriz octo mil. paulo longius progrediendo, eſt limes Poloniæ.

Lithvvaniæ oppidum Melnik, ſex mil. ad Buh fluuium.

Bielſco, octo mil.

Narevv, quatuor mil. vbi eiuſdem nominis fluuius ex quodam lacu & paludibus, quemadmodum Buh, effuſus, & in Septentrionem decurrit.

Ex Narevv, tranſeundo ſyluam octo miliaribus: extra quam eſt oppidum Grinki, in quo regii homines, qui & commeatum ſuppeditabant (Priſtavvos appellant) & Wilnam vſq; deducebant, me præſtolabantur. tum in

Grodno, ſex mil. Eſt ibi ſatis commodus pro eius regionis natura principatus. Caſtrum cum ciuitate ad fluuium Nemen, qui Ger. Mumel appellatur, quiq; ipſam Pruſſiam alluit, quæ olim à ſupremo Teutonici ordinis magiſtro gubernabatur. Sed eam nunc Albertus Marchio Brandenburgenſis hæreditarii ducatus nomine tenet. Crononem hunc fluuium puto, alludens nomini oppidi. ibi Ioannes Savvorſinski, à Michaele Linski in ea domo, aut (vt aiunt) curia, in qua hoſpitatus eram, oppreſſus eſt. Porro hic reliqui Moſcorum nuncium, quem Rex Wilnam ingredi prohibuit. Inde progreſſus,

Prelai, duo miliaria.

Wolconik, quinque miliaria.

Rudniki, quatuor miliaria.

Wilnam quatuor miliaria quoque.

Ante Wilnam autem viri inſignes præſtolabantur, qui me Regis nomine cum honorifice excepiſſent, atq; in traham, ſeu amplum vehiculum puluinaribus ſtratum, & ſtragulis auro & ſerico contextis collocatum, regiis miniſtris latus vtrumq; claudentibus, officium q; perinde ac ſi ipſe Rex veheretur præſtantibus, in hoſpitium vſq; deduxiſſent: mox aderat Petrus Tomitzki, tũc Epiſcopus Premiſliẽſis, regni Poloniæ vicecancellarius, vir omnium teſtimonio virtute ſingulari ac vitæ integritate præditus, meq; Regis pariter nomine humaniſſime conſalutauit, excepitq;. Ad ipſum deniq; Regem, magna aulicorum caterua ſequente, paulo poſt deduxit: à quo multis primariis viris, proceribusq; magni ducatus Lithvvaniæ præſentibus, honeſtiſſime exceptus fueram.

Wilnæ porro eo tempore inter cætera, matrimonium inter ipſum Regem, & Bonam

Bonam Ioannis Galeacii Sfortiæ ducis Mediolani filiam, Cæſare promouẽte, me nuncio, contractum atq; concluſum fuit.

Erant ibi in arctis cuſtodiis tres Moſcovvitici duces, quibus ſumma rerum, atq; adeo Moſcovviticus exercitus, anno M. D. XIIII. ad Orſam commiſſus fuerat: inter quos erat Ioannes Czeladin primus. Quos equidem regis permiſſu ſalutatus, eo quo potui ſtudio conſolabar.

Wilna caput magni ducatus Lithvvaniæ, eo loci ſita eſt, quo cõfluunt Welia & Wilna fluuii: inq; Nemen, ſeu Crononen illabuntur. In ea relicto Chryſoſtomo Columno, non diu detinebar.

Wilnam die XIIII. Martii egreſſus, non publica atq; vſitata via, quarum vna per Smolentzko, altera vero per Livvoniam itur in Moſcovviam: ſed media inter has vſus, recta Nementſchin quatuor miliaribus, indeq; Svvintravva octo miliaribus, ſuperato Schamena fluuio, perueni.

Sequenti die Disla, ſex mil. vbi eiuſdẽ nominis lacus eſt: atq; Driſvvet, quatuor mil. vbi nuncius Moſci, quem Grodno reliqueram, ad me rediit.

Braslavv, quatuor miliaribus ad lacum Navver, qui in longitudinem vno miliari patet.

Dedina, quinq; miliar. atq; Dvvina fluuium, quem Livvonienſes (quorum ditionem percurrit) Duna appellant (ſunt qui Turantum eſſe volunt) attigimus.

Driſſam dein ſeptem mil. properantes, rurſus ſub Betha oppido ad Dvvina fluuium peruenimus: per quem glacie concretum, vehiculis, eius gentis more, 16. miliaribus ſurſumuerſus dum veheremur, duq nobis tritæ viæ occurrerunt. Cum itaque vtram ingrederemur, dubitaremus: mox ſeruitorem in domum ruſtici in ripa ſitam ſciſcitatum miſi. quia vero ſub meridiem glacies magnopere liqueſcebat, nuncius iuxta ripam liquefacta ac fracta glacie demerſus, vix tandem extractus fuit. accidit etiam, vt quodam loco fluuius vtrinque liquefacta prorſus & abſumpta glacie, ea duntaxat glaciei parte, quam continua vectio indurauerat, imo non niſi quatenus vehiculorum orbitæ complectebantur, nobis tanquam pons quidam, non ſine graui horrore ac periculo tranſitum daret. Augebat metum famа communis: quia non diu ante, aliquot centum Moſcovviticos prædones, per eundem fluuium glacie concretum tranſeuntes, ad vnum omnes fuiſſe ſubmerſos, ferebatur.

A Driſſa Doporoski ſex miliaribus, indeq;

Polotzco principatum, quem Waivvodatum appellant, ad Dvvinam fluuium, quem alii Rubonem appellant, venimus: vbi honorifice in maxima hominũ occurrẽtium frequentia excepti, magnifice ac laute tractati, ad proximam deniq; manſionem vſq; deducti fuimus.

Inter Wilnam & Polotzco plurimi lacus, crebræ paludes, atq; immenſæ lõgitudinis ſyluæ ſunt, vt quæ ad quinquaginta mil. Ger. protenduntur.

Vlterius progreſſi iter, in limitibus regni minime tutum, ob crebras vtriuſq; partis excurſiones, hoſpitia deſerta, aut nulla habuimus: perq; magnas paludes ac ſyluas, tandem Harbsle & Milenki, paſtorum caſas, venimus: in quo itinere Lithvvanus deductor me deſeruerat. Accedebat ad hoſpitiorum incommoditatem, itineris ſumma difficultas. ſiquidem inter lacus & paludes niue & glacie labeſcente nobis eundum erat, dum Niſcham oppidum, ad quendam eiuſdem nominis lacum ſitum, indeq; Quadaſſen quatuor miliaribus, quo loci cum magno pauore & periculo lacum quendam, aqua ſupra glaciem extante tranſiuimus, atque ad tuguriolum ruſtici cuiuſdam peruenimus, quo ex ditione Moſci, Georgii comitis mei cura commeatus allatus erat. Eo loci equidem limites vtriuſq; Principis obſeruare ac diſcernere non potui.

Moſcovviæ ſine contradictione ditio Corſula: vbi, duob. fluuiis Welicarecka & Dſternicza traiectis, indeq; duobus mil. confectis, venimus ad

Opotzka ciuitatem cum caſtro, ad Welicarecka ſitam. quo loci natans põs eſt, quem equi plerunq; genutenus in aqua tranſeunt. Hanc arcem rex Poloniæ, dum ego Moſcovviæ de pace tractarem, obſederat. In illis porro locis, quanquã

propter crebras paludes, ſyluas, & innumeros fluuios, exercitus aliquo commode duci non poſſe videatur: nihilominus tamen quocunque volunt, recta contendunt: colonorum nimirum multitudine præmiſſa, qui quælibet impedimenta arboreſque incidendo ſubmouere, paludes ac fluuios pontibus ſternere coguntur.

Woronecz dein octo miliaribus oppidum ſitum ad Sſoret fluuium, qui receptо in ſe Woronetz fluuio, non longe infra oppidum Welicarecka illabitur.

Fiburg quinq; miliar.

Wolodimeretz oppidum cum propugnaculo, 3. fere miliar.

Brod coloni cuiuſdam domum, pariter 3. miliar. indeq; 5. miliarib. emenſis, ſtratoq; ponte per Vſſa fluuium, qui Scholonam influit.

Parcho ciuitatem, cum caſtro, ad Scholona fluuium ſitam: Opoca villam quandam, ſub quo Witocha fluuius Suchanam ingreditur, quinq; miliaribus. inde ſeptem ſuperatis fluuiis,

Reiſch villam, quinq; pariter miliar.

Dvverenbutig villam, quinq; mil. infrà quam dimidio miliari Pſchega, Strupin fluuio in ſe recepto, influit Scholonam: in quem alii quatuor fluuii, quos eo die tranſiuimus, illabuntur.

Sotoki homuncionis domum 5. miliar. à qua 4. miliar. Novvogardiam tandem magnam quarta Aprilis attigimus. Cæterum à Polotzko Novvogardiam vſque tot paludes ac fluuios ſuperauimus, vt eorum nomina ac numerum ne incolæ quidem teneant: tantum abeſt, vt illos quiſpiam cõmemorare ac deſcribere poſſet.

Novvogardiæ paululum reſpirans, ac ſeptem diebus quieſcens, ab ipſo locumtenente in die Palmarum conuiuio acceptus fui: atq; ab eodem amanter admonitus, vt ſeruitoribus equiſq; illic relictis, per diſpoſitos, ſeu poſtarum (vulgo loquuntur) equos Moſcovviam irem. Cui morem gerẽs, egreſſus primum Beodnitz quatuor miliaria, indeq; totiº diei iter iuxta Mſta fluuiũ, qui nauigabilis eſt, & ex Samſtin lacu oritur, confeci. Eo porro die cum per pratũ, liqueſcente iam niue, citato equorum curſu proficiſceremur, pueri mei natione Lithvvani equulus ceciderat, ita vt cum puero prorſus præcipitaretur: ſeq; denuo in modum rotæ conuoluẽs, in poſteriores pedes daret, conſiſteret que: & interea nec terram latere attingeret, nec puerum ſub ſe proſtratum ac iacentem læderet.

Poſt recta Seitskovv, vltra fluuium Niſcha, ſex miliar.

Haroſczi vltra fluuium Calacha, ſeptem miliar.

Oreat Rechelvvitza ad fluuium Palamit, 7. mil. Eodem die tranſiuimus 8. fluuios, & vnum lacum, congelatum quidem, ſed aqua ſupra glaciem completũ.

Tandem ſexta feria ante Paſchatis feſtum, in domum poſtarũ peruenimus, treſq; lacus ſuperauimus: primum Woldai, qui vno miliari in latitudinem, duobus vero in longitudinem patebat: ſecundum Lutinitſch, nõ admodum magnũ: tertium Ihedra, cui eiuſdem nominis villa ab Oreat octo miliar. adiacet. quo ſane die per hoſce lacus, congelatos adhuc, ſed aquarum multitudine niue liqueſcente inundantes, tritam viam ſecuti, difficilimum ac periculoſiſſimum iter habuimus: nec deflectere de via publica cum ob niuis altitudinem, tum quod nullum veſtigium alicuius ſemitæ apparebat, audebamus. Confecto itaq; tam difficili atq; periculoſo itinere, venimus

Choitilovva ſeptem miliar. infra quam duobus Schlingvva & Snai fluuiis, eo loco quo confluunt, inq; Mſta fluuium illabuntur, ſuperatis Woloſchak attigimus: ibiq; in die Paſchatis quieuimus. Poſt ſeptem miliaribus cõfectis, traiectoq; Tvverza fluuio,

Wedrapuſta oppidum in ripa ſitum: indeq; 7. miliar. deſcendentes,

Dvverſchak ciuitatem, infra quam 2. miliaribus Schegima fluuio nauicula piſcatoria tranſmiſſo, in

Oſſoga oppido, vno die quieuimus. ſequenti die per Tvverza fluuium ſeptẽ miliaribus nauigantes,

Medi-

Medina appulimus. ſumptoq; prandio, rurſus nauiculam ingreſſi, 7. miliarib. Wolgam, celeberrimum fluuium, atq; adeo

Tvver principatum attigimus. vbi ſumpta maiore naui, per Wolgam nauigantes, non ita longe poſt ad congelatum, ac glacierum fruſtis refertum ipſum fluuiũ venimus: inq; quodam loco, maximo labore ac ſudore appulimus. altumq; congeſta in aceruum glacie, ripam vix tandem ſuperauimus: indeq; pedeſtri itinere in coloni cuiuſdam domum venientes, paruoſq; ibi repertos equos conſcẽdentes, ad monaſterium diui Heliæ venimus. vbi commutatis equis,

Gerodin oppidum ad Wolgam ſitam, tribus inde miliarib. rectaq; poſt Schoſſa 3. miliaribus,

Dſchorno domum poſtarum, 3. miliar.

Clin oppidum, ad fluuium Ianuga ſitum, 6. miliar.

Pieſſack domum poſtarum, 3. miliar.

Schorna, ad fluuium eiuſdem nominis ſitum, 6. miliar.

Moſcovviam, 3. miliar. tandem decimaoctaua Aprilis peruenimus: vbi quomodo conſalutatus atq; exceptus fuerim, abunde ſatis in hoc libro expoſui, cum de exceptione, ac tractatione Oratorum egiſſem.

REDITVS.

DIxi ab initio, me in Moſcovviam ad componendos Poloniæ & Moſcovviæ principes, à Diuo Maximiliano Imperatore miſſum fuiſſe, ſed re infecta inde rediiſſe. nam dum Moſcovviæ, præſentibus etiam regis Poloniæ Oratoribus, de pace ac concordia tractarem, interim rex inſtructo exercitu Opotzka caſtrum, nequicquam tamen, oppugnabat. quare Princeps inducias cum rege facere pernegabat: meq; intercepto quidem negotio, honorifice tamen dimiſerat. Relicta itaq; Moſcovvia, recta

Moſeisko, 18. miliar.

Wieſma, 26. miliar.

Drogobuſch, 18. miliar.

Smolensko dein, 18. miliar. perueni. abinde duabus noctibus ibi ſub dio in magnis niuib. quieuimus: vbi ab deductorib. meis laute ac honorifice tractabar, & ſtrato in longum aliquanto altius fœno, corticib. arborum ſuperimpoſitis, ſtratiſque linteis, attractis more Turcarum ſeu Tartarorum pedibus menſæ accumbentes, cibum capiebamus, bibendoque aliquanto largius, cœnam producebamus. Altera nocte veneramus ad quendam fluuium, minime tum quidem congelatum: ſed poſt medium noctis, ob infeſtum frigus vſq; adeo concretum, vt per glaciem pluſquam decem onuſtaeti ã vehicula traducta ſint. equi vero alio loco, quo celerius maioreq; impetu decurrebat fluuius, compulſi, fracta glacie tranſibant. Eo loci duodecim à Smolensko miliar. relictis deductoribus, in Lithvvaniam profectus ſum: & à limite octo miliar. ad

Dobrovvnam veni, vbi rerum neceſſariarum iuſtam quidem copiam, ſed hoſpitium Lithvvanicum habui.

Orſam quatuor miliar. quouſque à Wieſma à dextris Boryſthenem habuimus, quem tum haud lõgo interuallo ſupra infraq; Smolensko traiicere cogebamur. eoq; circa Orſam relicto, recta

Druzek, 8. miliar.

Grodno, 11. miliar.

Boriſovv, 6. miliar. ad fluuium Bereſina, cuius fontes Ptolemæus Boryſtheni adſcribit.

Lohoſchakh, 8. miliar.

Radochoſtye, 7. fere miliar.

Craſno Sello, 2. miliar.

Modoleſch, 2. miliar.

Crevva oppidum cum caſtro deſerto, 6. miliar.

Mednik pariter oppidum cum caſtro deſerto 7. miliar. indeq;

Wilnam tandem peruenimus: ibiq; poſt regis in Poloniam diſceſſum, paucis diebus, dum ſeruitores cum equis meis ex Novvogardia per Livvoniam reuerterentur, commoratus ſum. quibus receptis, mox inde quatuor miliaribus de via in Troki deflexi, vt ibi in quodam horto concluſos ac cõſeptos Biſontes, quos alii Vros, Ger. vero Auroxn appellant, viderem. Palatinus porro, etſi meo inexpectato ac improuiſo aduentu quodammodo offendebatur, me nihilominus tamẽ ad prandium inuitauit: cui intererat Scheachmet rex Savvoſenſis Tartarus: qui eo loci in duobus muratis, & inter lacus extructis caſtris, veluti liberis cuſtodiis, honeſte ſeruabatur. Is inter prandendum variis de rebus per interpretem mecum colloquebatur: Cæſarem præterea fratrem ſuum appellabat, omneſq; principes ac reges inter ſe eſſe fratres dicebat.

Sumpto prandio, acceptoq; à Palatino iuxta Lithvvanorũ conſuetudinem munere, primum Moroſchei oppidum, dein Grodno 15. miliar.

Grinki, 6. miliar. Sylua poſt ſuperata,

Narevv, 8. miliar. atq;

Bielsko oppidum venimus, vbi Nicolaum Radovvil palatinum Vilnenſem offendi, cui iam antea Cæſaris literas reddideram: qui etſi ante me equo gradario, duobuſq; aliis pro vehiculo donauerat, caſtratum tamen & bonum iam denuo equum dono dedit: obtruſitq; præterea aureos aliquot Hungaricales, adhortando, vt ex his annulum mihi fieri curarem, quo inducto quotidieq; inſpecto, ſui facilius, & præſertim apud Cæſarem recordarer. Ex Bielsko in Brieſti caſtrum cũ oppido ligneo, ad fluuium Buh, in quem Muchavvetz illabitur,

Lamas oppidum: vbi Lithvvania relicta,

Poloniæ primum oppidum Partzovv ingreſſus, ſupra quod nõ ita longo interuallo Iaſonica fluuiolus labitur, Lithvvaniamq; à Polonia dirimit. poſt

Lublin, 9. miliar.

Rubin,

Vrſendoff,

Savvichoſt, ad traiectum Iſtulæ,

Sandomir ciuitatem cum caſtro, ad Iſtulam ſitam, diſtantemq; à Lublin 18. miliar.

Poloniza, ad fluuium Czerna: in quo nobiliſſimi piſces, quos vulgo Lachs appellant, capiuntur,

Ciuitatem nouam Cortzin appellatam, oppidum cum caſtro murato.

Admonet me hic locus rei prodigioſæ, & pene incredibilis, quam minime prætereundam eſſe putaui. Cum quodam tempore ex Lithvvania redirem per hanc regionem, incidi in hominem apud Polonos primarium Martinum Svvorovvski: qui me multis precibus inuitatum, in domum ſuam deduxit, ibiq; quam lautiſſime habuit. Dumq;, vt fit, familiariter multis de rebus colloqueremur, narrauit idem mihi, virum quendam nobilem cognomento Pierſtinski, quo tempore Sigiſmundus rex circa Boryſthenem belligeraretur, grauiorem armaturam equeſtrem indutum, ſub ipſa vſque genua, inter Smolensko & Dobrovvnam ingreſſum Boryſthenem, ibique ab equo rabie correpto, in medium flumen abreptum & excuſſum eſſe. & cum diu non comparuiſſet, ac plane pro perdito & deplorato habitus eſſet, ſubito ſub aquis in ripam egreſſum eſſe, ipſo rege Sigiſmundo & eius exercitu tribus fere hominum millibus inſpectantibus. Etſi vero authoritate hominis mouebar, tamen cum difficilia creditu dicere viſus eſſet, euenit, vt eodem die ipſo, Martino comitante, huc ad nouam ciuitatem Corczin peruenirem: vbi tum vir ſumma apud Polonos dignitate, Chriſtophorus Schidlovveczki caſtellanus Cracovvienſis, & eiuſdem loci Capitaneus, agebat. Ibi cum idem me ſplendidiſſimo conuiuio cum multis aliis clariſſimis viris excepiſſet, recurrente narrationis illius de Pierſtinski memoria, non potui mihi temperare, quin de ea mentionem facerem: quod ſane peropportune accidit. Nam hoc non tantum conuiuæ ipſi, etiam regem ipſum tanquam oculatum teſtem citantes, confirmarunt: ſed aderat in eodem conuiuio ipſemet Pierſtinski, qui caſum hunc ſuum

ſuum ita expoſuit, vt pro credibili haberi poſſit. Dixit autem, quod equo excuſſus ter ſe extulerit ſupra aquas: atque ibi veniſſe ſibi in mentem, quod ante dici audiuiſſet, pro perdito habendum eſſe eum, cui non ſuccurritur, cum tertio effertur. Itaque ſe oculos aperuiſſe, atque ita ſublata altera manu eſſe progreſſum, ceu ſigno dato, vt ei ſubueniretur. Rogatus autem, an hauſiſſet aquam? bis ſe hauſiſſe, reſpondit. Hæc vt audita mihi ſunt, ita aliis narrata volo. Sed nunc ad continuandum iter meum reuertor.

Proſtvvitza, vbi optima ceruiſia coquitur. indeq;

Cracovviam, caput regni, ſedem regalem, ad Iſtulã ſitam, 18. miliar. à Sandomir diſtantem, vrbem inquam clericorum, ſtudioſorum atque mercatorũ frequentia celebrem, peruenimus: ex qua à Rege ipſo, cui opera mea grata erat, munere accepto, honeſtiſſime fui dimiſſus. rectaq;

Lipovvetz ſub caſtrum, ſacerdotum aliquid grauius delinquentium carcerem:

Indeq; 3. miliar. Oſvventzin, Sileſiæ quidem oppidum, Polonicæ tamen ditionis, ad Iſtulam ſitum: quo loco Sola fluuius ex montibus, qui Sileſiam ab Hungaria diuidunt, decurrens, Iſtulam ingreditur. Non longe ſub eodẽ oppido Preyſa fluuius ex alia parte Iſtulæ, Sileſiam à Polonica & Bohemica ditione dirimit, Iſtulam quoq; influit.

Ptzina, Ger. Ples, principatum in Sileſia Bohemicæ ditionis, 3. miliar.

Strumen, Ger. Schvvartzvvaſſer, 2. miliar.

Freyſtaetl, ducum Teſchinenſium oppidum, quod Elſa fluuius præterlabitur, qui in Oderam exoneratur.

Morauiæ dein Oſtravva oppidum, quod Oſtravvitza fluuius alluit, Sileſiamq; à Morauia diuidit.

Itſchin, Ger. Titzein oppidum, 4. miliar.

Hranitza, Ger. Weiſſenkirchen oppidum, quod Betvvna fluuius præterlabitur, 1. miliar.

Lipnik, 1. miliar. vnde cum Wiſtriciam 2. miliar. recta contendentes, forte ex quodam colle Nicolaus Czaplitz, eius prouinciæ nobilis, ſibi nos obuios conſpexiſſet, mox pixide arrepta, ad conflictum ſe quodammodo cum duobus comitibus præparabat. Qua re equidem non temeritatem hominis, ſed ebrietatem potius animaduerteram: ac continuo ſeruitoribus mandaueram, vt ei nobis occurrenti media via cederent. Sed ille hoc humanitatis officio neglecto, in altam niuem ſe coniecerat, noſq; prætereuntes torue intuebatur: ſeruoſq; à tergo cum vehiculis ſequentes, ad hoc ipſum genus officii, quod illi præſtare haudquaquam poterant, cogebat: ſtrictoq; gladio minabatur. Ea re exorto vtrinque clamore, factoque ſeruorum qui poſt erant concurſu, ipſe mox, telo baliſtæ læſus, equus pariter vulneratus ſub eo conciderat. Poſtea cum Moſcis Oratoribus iter inſtitutũ proſecutus, veni Olmutzium, quo ille quoq; ſaucius peruenerat: ſtatimq; veluti eius regionis incola notus, turba hominum (qui in fodendis aggerendiſq; piſcinis operam locant) collecta, vlciſci ſeſe volebat. Cuius ego tamen conatus maturo conſilio repreſſi, ac intercepi. Ex Olmutzio,

Biſchovv oppidulum, 4. miliar.

Niklſpurg, 4. miliar. arcem ſplendidam, cum oppido. quod etſi vno miliari vltra Teyam fluuium, qui multis in locis Auſtriam à Morauia dirimit, ſitum eſt, Morauiæ tamen adiacet, eiuſq; ditioni ſubiecta eſt.

Auſtriæ inde oppidulum Miſtlbach, 3. miliar.

Vlrichskirchen, 3. miliar.

Viennam, ad Danubium ſitam vrbem, à multis ſcriptoribus celebratam, tribus pariter miliaribus confectis peruenimus: quo equidem duo integra vehicula ex Moſcovvia vſq; deduxi.

Ex Vienna, Nouam ciuitatem, 8. miliar. indeq; vltra montem Semring, interq; Styriæ montes Salisburgum vſque veni. Poſt Oeniponti, in Comitatu Tirolenſi oppido, Cæſarem aſſecutus: cuius Maieſtati non ſolum ea quæ ex mandatis

gesseram, grata erant: sed etiam relatio de cæremoniis & consuetudine Moscovvitarum, auditu valde iucunda. Quare etiam Matthęus Cardinalis Salisburgensis, Cæsari admodum charus, Princeps industrius, & in rebus agendis versatissimus, iocose coram Cæsare protestatus est, ne Cæsar, se absente, reliquum cæremoniarum ex me audiret, cognoscere tue.

Expedito mox ac dimisso à Cæsare Moscorum Oratore, equidem in Hungariam ad regem Ludouicum, cum sub id tempus institutus Orator fuissem, eundem per Oenum ac Danubium Viennam deduxi: eoq; ibi relicto, ipse continuo Pannonium currum conscendi, quo triiugis equabus curru volitante celerrime ferebar, pauciscq; horis Budam triginta duobus miliar. perueni. Tantæ autem celeritatis causa est, tam commoda per iusta interualla respiratio equorum, & permutatio. Quarum prima vtuntur in Prukh, oppidulo ad Leytham fluuium, qui Austriam ab Hungaria diuidit, distatq; à Vienna 6. miliar. Secunda in Ovvar castro, cum oppidulo, Ger. Altēburg. 5. miliar. Tertia in Iaurino oppido, sedeq; Episcopali. Hunc locum Hungari Iurr, Germani vero ab Raba fluuio, qui oppidum alluit, Danubiumq; ingreditur, Rab appellāt. Hoc quidem in loco, qui ab Ovvar 5. miliarib. distat, equos permutant. Quarta, sex infra Iaurinum miliaribus, in pago Cotzi, à quo & vectores currus nomen acceperūt: Cotziq; adhuc promiscue appellantur. Vltima in Wark pago, quinq; à Cotzi miliarib. quo loci equorū soleas, num qui claui vacillent, aut desint, inspiciunt, currus loraq; farciunt: quibus omnibus refectis, Budam, sedem regalem, 5. inde miliar. inuehuntur.

Budæ sede regia exposita, ac confecta legatione, finitisq; comitiis, quæ haud procul ab vrbe, ab eo loco quo celebrantur, Rakhusch vulgo appellantur, à rege honestissime dimissus, ad Cęsarem redii: qui proximo Ianuario post, anno scilicet Domini 1519. mortē obiit. Hancq; in Hungariam profectionem, quod Moscovviticæ coniuncta, vnoq; prope & continuo itinere confecta fuit, adiicere volui.

Cæterum cum in regni Hungariæ mentionem inciderim, nō possum equidem sine gemitu & grauissimo dolore commemorare, quomodo hoc regnum antea florentissimum & potentissimum, omnibus quodammodo intuentibus tā subito afflictissimum factum sit. Est quidem, vt cæteris rebus omnibus, ita etiam regnis & imperiis terminus quidam constitutus: sed nobilissimum Hungariæ regnum certe non tam fatis trahentibus, quā mala & iniqua administratione, plane ad interitum redactū esse videtur. Matthias rex, neque regio sanguine natus, neq; vetusto ducum, aut principum stemmate clarus, non tamen nomine solū rex fuit, sed ipsa re regem præstitit: ac non modo Turcarum principi fortiter restitit, eiusq; grauissimas impressiones inuictus sustinuit: verum & ipsi Romanorum Imperatori, atq; adeo Boemiæ & Poloniæ regibus negocium fecit: denique omnibus vicinis suis terrori fuit. Quemadmodum autem huius regis virtute, ac rebus præclare gestis, Hungariæ regnum ad summam potentiam ipso viuente peruenerat: ita eo sublato, quasi mole sua laborans, inclinare cœpit. Nam qui ei successit Vladislaus Boemiæ rex, Casimiri Poloniæ regis filius primogenitus, princeps quidem pius, religiosus, & vitæ inculpatæ: sed ad moderandam tam bellicosam gentem, in tanti præsertim hostis vicinitate, minime sufficiens fuit. Etenim tot rebus secundis ferociores & insolentiores facti Hungari, benignitate & clementia regis abutebantur ad licentiam, luxuriam, desidiam, fastum: quæ vitia eo tandem euasere, vt etiam rex ipse contemptui haberetur. Porro Vladislao defuncto, sub eius filio Ludouico cum hæc ipsa vitia magis ac magis inualuere: tum si qua reliqua fuit belli disciplina, ea tota est amissa. nec potuit rex puer his malis ob ætatem mederi: nec alioqui ad eam, quam decebat, grauitatem educatus fuit. Primores regni, ac præcipue prælati, luxu pene incredibili diffluebant: & certabant quasi æmulatione quadam tum inter se, tum cum baronibus, vt alii alios profusione & splendore vincerent. Iidem nobilitatem partim beneficiis ac præmiis, partim etiam potentia ac metu sibi obnoxiam tenebant, vt plures affectatores haberent, ac eorum studiis & acclamationibus in publicis conuentibus iuuarentur. Mirum dictu, qua pompa, quo apparatu, ac quibus equitum vtriusque armaturæ copiis

copiis Budam sunt ingressi, præcinentibus tubicinibus ad cuiusdam quasi triumphi speciem.

Porro in regiam cum irent, aut inde redirent, tanto deductorum & stipatorum comitatu vndique septi incedebant, vt vici & plateæ vix cateruam caperent. Cum vero prandendum esset, tota vrbe ad ædes cuiusq; tubæ non aliter atq; in castris resonabant: & ducebantur prandia in multas horas, quæ somnus & quies excipiebant, cum contra quasi solitudo quædam esset circa regem: & fines regni interea destituti necessariis præsidiis, impune ab hostibus vastarentur. Episcopatus dignitates, & præcipua quæq; officia promiscue, non pro meritorum ratione, cōferebantur: & quo plus potentiæ quisque obtinebat, hoc plus iuris habere credebatur. Itaq; laborabat iusticia, & premebantur infirmiores: ac omni bono ordine sublato atq; euerso, subinde inueniebatur aliquid, quod Reipub. labem aliquam cum vulgi detrimento afferret: cuiusmodi fuit illa innouandæ argenteæ monetæ licentia, per quam prioribus bonis numis conflatis, alii deteriores passim cudebantur: & his rursum sublatis, alii fiebant meliores: qui tamen iustum precium tenere non potuerant, sed nunc pluris, nunc minoris habiti sunt (prout locupletiorum cupiditati libuit:) qui etiam à quibusdam priuatis pene palam impune sunt adulterati. Denique ea erat in vniuersa Hungaria omnium rerum inclinatio, vel potius confusio, vt quiuis vel minimam experientiam habens, regnum hoc tot malis obnoxium, etiamsi nullum vicinum haberet hostem, mox perire oportere perspiceret. Ego quidem certe cum oratorem Principis mei Budæ agerem, non dubitaui, quasi aliud agens, sereniss. Hūgariæ reginam Mariam admonere, vt futura cōsideraret, sibiq; in omnē euentū præsidii aliquid compararet & seponeret: neq; aut domini & mariti sui potentiæ & iuuentæ, aut fratrum suorum opibus niterem fideret. Nam hæc omnia morti & infinitis casibus obnoxia esse. Meminisset veteris prouerbii, quo fertur, Bonum esse, habere amicos: sed miseros esse, qui his vti cogantur. Gentem Hungaricam ferocem & inquietam, seditiosam & turbulentam, aduenis & exteris parum æquam & amicam esse. Imminere Hungariæ hostem potētissimum: neq; quicquam magis affectare, quam vt id suam in potestatē redigat. Referre itaq; ipsius, vt aliquid recondat, vnde sibi & suis, si quid aduersi accidat, opitulari possit. Et alioqui magis regium esse, iuuare alios, quam alieno auxilio indigere. Etsi vero bonam in partem pro more regio accepta fuit hæc admonitio, mihiq; actæ sunt gratiæ: tamen quod mihi tum præsagiebat animus, quodq; metuebam, nihil proficientibus bonis ac fidis monitoribus & consultoribus, ingenti nostro malo euenit: neque dum huius tragœdiæ finis est. Aula mansit, qualis erat: & nihil remissum est à pompa, fastu, insolentia ac luxu, donec concideret. vt non inepte quidam ex aulicis tum dixerit, se nunquam vidisse vel audiuisse regnum vllum, quod maiore, atq; Hungaria, gaudio & tripudio periret.

Etsi vero plane desperatæ res Hungarorum essent, tanta tamen eorum erat insolentia, vt hostem præpotentem & vicinum, Turcam, non modo superbe contemnere, sed etiam iniuriis & contumeliis aduersus se prouocare non dubitarent. Nam cum hic, qui nunc imperat, Solimannus, patre suo defuncto de more denūciasset vicinis, se paterno solio potitum esse, & portam suam patere omnibus, siue pacem siue bellum petentibus: idq; præcipue per Oratores suos Hungaris significasset: nec deessent qui suaderent, eos cum Polonis, vt antea, à Solimanno pacem petere debere: Hungari non modo repudiauere consilia salutaria, sed etiam Oratores ipsos Turcæ captos detinuere. Qua contumelia irritatus Solimānus Hungariam hostiliter inuasit: captaq; primū Nandoralba, fortissimo non tantum Hungariæ, sed vniuersi orbis Christiani propugnaculo, ad alia capienda processus, eo peruenit, vt regia sede Buda & præcipuis quibusq; ac munitissimis arcibus, ipsaq; regni parte optima & florentissima potiretur. Vnde iis quæ restant, nunc ita imminet, vt pene pro victis ac debellatis haberi possint. Videbantur quidem sibi Hungari aliquam habere causam ad detinendos Solimanni Oratores, quod pater eius Oratorem Hungarorum ad se missum Barnabam Bel detinuisset, secumq; in expeditionem aduersus Sultanum susceptam duxisset: quem tamen

eo bello confecto, bene muneratum remiserat. Sed mussitandum hoc erat potius Hungaris: cum, vt dicitur, vana sit sine viribus ira: quam per impotentem vltionem prouocato potentiore sibi exitium accersere, & in idem discrimen vicinos adducere. Cum Solimannus Budam ante semel captam, sed Ioanni Zapolitano redditam, denuo profligato exercitu nostro, qui eam post Ioannis mortem obsessam tenebat, denuo cepisset, & occupasset: ego ad eum Principis mei nomine, cũ Illustri Comite Nicolao à Salmis, Orator accessi: & in parte pacis habui, dextram osculari tyranni. Quo tempore non tantum de tota Hungaria, sed etiam conterminis prouinciis actum esse videbatur.

Porro quam inique comparata fuerit pugna Ludouici regis cum Solimanno, notius est quam vt dicere sit necesse. Obiectus est rex adolescens, militiæ rudis, & nullo ante in bello versatus, cum paucis, magna ex parte imbellibus, hosti callidissimo, ac multis recentibus victoriis exultanti: trahentiq; secum robur exercitus, quo orientem & magnam Europæ partem debellarat. Quæ præcipue futuræ erant Hungarorum vires, eas Ioannes Zapolienſis Wayvvoda Transyluanus apud se retinuit, neq; in auxilium regis sui accedere permisit. Idem vero extincto rege, sceptra inuasit, quæ dudum cõcupiuerat: imo quæ ei pater ipsius Stephanus Zapolienſis, adhuc puero destinarat. Memini enim me audiuisse à Ioanne Lazki, qui Casimiri regis Polonię secretarius, ac postea Archiepiscopus Gnesnensis fuit: hunc Stephanum Zapolienſem, quum, Matthia rege mortuo, apud quem summam authoritatem obtinuerat, de creãdo nouo Rege ageretur, filium suum Ioannem adhuc infantem complexum, dixisse: Si tantulus esses fili (modo corporis paulo maiore ostenso) nunc rex Hungariæ esses. Idq; idem Archiepiscopus ceu bene ominatum, & quasi præiudicii cuiusdam vim habens, non destitit iactitare, cum inter nos de pace inter Principem meum & Ioannem concilianda ageretur. Quod autem euenit, vt Ioannes dignitatem & sedem Regiam cum aliqua parte Hungariæ per Solimannum obtineret: idem nunc etiam soboles eius, aut hi potius in quorum potestate est, contra omnia iura & pacta affectant: nihil pensi habentes, neq; cogitantes, quam perfidiose antea à tyranno tractati, & Buda electi fuerint. Sed feruntur excęcati regnandi libidine animi interitum suum, eodemq; vicinos trahunt.

Si Christiano orbi nullum fuisset in Hungaria præsidium (quod tamen fuisse maximum, quotidiana experientia, & iam clades additæ cladibus testantur) tamen vel propter solas opes, quas Deus optimus maximus in Hungariam largissime effudit, & inde vicinis nationibus suppeditauit, non tantum Hungaris ipsis, sed Christianis omnibus, pro eius salute, tãquam pro communi patria, esset laborãdum. Nam quid fere est in tota rerum natura boni & precioſi, quod Hungaria non habeat? Si metalla quæras, quæ pars est orbis Hungaria fœcundior auro, argento, cupro, chalybe, ferro? Nam plumbi minus habet, & stanno carere dicitur: si tamen carere est, quod nondum inueniri contigit. Quin & salem metallicum habet, optimum & purissimum, qui instar lapidum in lapidicinis cæditur.

Et quod iure mireris, alicubi etiam aquæ metallorum speciem vertunt, & ex ferro cuprum reddunt. Vina dat pro locorum diuersitate, vt fit, diuersa: sed plerisq; in locis etiam extra Sirmium, vini prouentu & bonitate clarum, quod amissimus, tam generosa & excellentia, vt pro Creticis haberi possint. Taceo frugum ac omnis generis optimorum fructuum infinitam copiam. Porro feras, & quicquid venatu vel aucupio capitur, quid attinet commemorare? Ita.n. his abundat Hungaria, vt interdicere rusticis, ne vel venentur, vel aucupentur, pro re valde insolente habeatur: nec pene minus plebeiorum quam nobilium epulæ sint, lepores, damæ, cerui, apri, turdi, perdices, phasiani, bonasi, & quicquid est eiusmodi, quod ad mẽsas delicatiores alibi expetitur. Pecoris certe adeo abundans est, vt iure mirari possis, vnde proueniant tot & tanta boum & ouium agmina, quæ in exteras regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam mittit. Nam cum per Morauiam, Austriam, Stiriam, Slauoniam, perq; alias Hungariæ vicinas prouincias multæ pateant viæ, per quas pecus agminatim expellitur: obseruatum est, per solam viam Viennensem vno anno plus quam octoginta millia boum in Germaniam acta esse. Iam de piscium omnis generis copia quid dicam? quæ cum ad Danubium, Dravvm, Savvm, & alia minora flumina, tum ad Tibiscum, mediam fere Hungariam ab Oriente & Septentrionib. percurrentem, tanta est, vt fere quam minimo veneant, ac tantum non gratis dentur pisces: sæpe etiam vel gratis dati, non auferantur. Nec est tantum vbertas quædam pene incredibilis tantarũ opum in Hungaria: sed etiam tanta bonitas, vt quæ aliis in locis nascuntur eiusdem generis, Hũgaricis nequaquam conferri aut æquiparari possint. Quo maior & tristior erit nota huius seculi apud posteritatem, quod non omnes vires suas ad seruandum regnum tam opulentum, & ad cohercendum Christiani nominis hostem capitalem, tam opportunum conuerterit.

ITER SECVNDAE LEGATIONIS.

MOrtuo Cæsare Maximiliano, Styrienſium Orator ad Carolum Hispaniarũ regem, archiducem Austriæ, tum electũ Rom. Imperatorem, ad cuius Maiestatem postea & Moscus suos miserat Oratores, qui confœderationes cũ Max. Imp. initas iam denuo confirmarent, missus sum. Vt autẽ vicissim Imperator Mosco gratificaretur, dederat negotium fratri D. Ferdinando, Archiduci, vt Ludouicum Hungariæ regem admoneret, quo is apud suum patruum Sigismundũ Poloniæ regem tantum efficeret, vt ad æquas pacis seu induciarum conditiones cũ Mosco consentiret. Viennæ itaq; Austriæ Leonardus Comes Nugarolæ, nomine Caroli Rom. Imp. & ego fratris suæ Maiestatis Ferdinandi, Infantis Hispaniarum, Archiducis Austriæ, &c. cõscenſis curribus Pannonicis, ad Ludouicum regem Hungarię properantes, Budam venimus: ibiq; expositis mandatis, negotiisq; ex sententia confectis dimissi, Viennamq; redeuntes, mox cum Mosci Oratorib. qui tum ex Hispaniis à Cæsare redierant, egressi per oppida,

Mistlbach, 6. miliar.
Wisternitz, 4. miliar.
Wischa, 5. miliar.
Olmutium, 4. miliar.
Sternberg, 2. miliar.
Parn ferrifodinas, 2. miliar. indeq; duobus miliarib. pontem Moraua fluuio impositum transeuntes: ibiq; Morauia relicta,
Sileſiæ oppidum & principatum ingressi,
Iagerndorff tribus miliaribus, tum per
Lubschitz, 2. miliar.
Glogouia parua, 2. miliar.
Crepitza, 2. miliar. Et post trans Oderam flu.
Opolia ciuitatem cum castro, ad Oderam fluuium sitam, vbi vltimus Opolienſium Dux suam sedem habebat, 3. miliar.
Oleschno, Ger. Rosenberg, trans fluuium Malpont, qui tum aquarum multitudine mirum in modum redundabat, 7. miliar.
Poloniæ oppidum Crepitza vetus, duo fere miliaria peruenimus, quo in loco cum Poloniæ regem, Pietercouiæ oppido (in quo Regnicolæ habere comitia ac celebrare solent) esse intelleximus, illico eo seruitorem præmisimus. Reuersus, cum inde Regem iam recta Cracouiam profecturum renunciasset, iter nostrum ex Crepitza eo nos pariter direximus, atq; primum
Clobutzko, 2. miliar.
Czestochovv monasterium, in quo imago diuæ Virginis magno concursu populi, præcipue vero Ruthenici colitur, 3. miliar.
Scharki, 5. miliar.
Cromolovv, 3. miliar.
Ilkusch insignes plumbifodinas, 4. miliar.
Cracouiam inde post 5. miliar. confectis, secũda Februarii die peruenimus: vbi nihil tum nobis honoris fuit exhibitum, neque nobis quisquam obuiam

proceſſit, neq; hoſpitia deſignata, ſeu conſtituta erant, neque humanitatis officio quiſquam aulicorũ nos conſalutauit, excepitue, perinde ac ſi de aduentu noſtro nihil prorſus intellexiſſent. Impetrato poſt ad Regẽ aditu, cauſam legationis noſtræ eleuabat, officiumq; Principũ noſtrorum tanquã intempeſtiuum reprehendebat: maxime vero, cum Oratores Moſci, à Cæſare ex Hiſpaniis vſque redeuntes, nobiſcum videret: Moſcum ideo moliri aliquid ſuſpicabatur. Quænam tandem, inquit, vicinitas, aut ſanguinis coniunctio Principibus veſtris cum Moſco intercedit? quod vltro ſe medios conſtituerent: præſertim cũ Rex ipſe à Principibus noſtris nihil tale peteret, hoſtemque ſuum facile ad æquas pacis conditiones cogere poſſet. Nos vero conſilia pia & Chriſtiana, mentemque ſynceram Principum noſtrorum teſtabamur, illoſq; nihil magis quam pacem, ac mutuam inter Chriſtianos Principes amicitiam ac concordiam ex animo optare velle, atq; omni ſtudio procurare. Dicebamus etiam: Si Regi non videtur, vt noſtra mandata proſequamur, tum aut re infecta redibimus, aut Dominis noſtris ea nunciabimus, & reſponſum ſuper ea re expectabimus. Qua re audita, humanius aliquanto ac liberalius etiam in hoſpitiis tractabamur. Eo tempore data erat mihi occaſio petendi mille florenos, quos mihi mater Reginæ Bonæ, quod iampridem ex Cæſaris Maximiliani mandato hoc ipſum matrimonium filiæ tractaſſem, inſcriptione data, promiſerat, quam Rex tum benigne à me acceperat, eam quead reditum meum ſeruarat, mihique poſtea reuerſo ſatisfieri curauerat.

Die Februarii quartadecima, Cracouia relicta, trahis ſeu vehiculis ſatis cõmodo itinere per Poloniæ oppida,

Nouam ciuitatem, Cortzin,
Poloniza,
Oſſek,
Pocrouitza,
Sandomeria,
Savuichoſt,
Vrſendoff,
Lublin,
Parczovu,

Lithvuaniæ tum oppidum tribus miliaribus Polovuiza attigimus, vbi plurima itinera, propter crebras paludes, pontibus ſtrata tranſiuimus. indeque

Roſtovvſche, 2. miliar.
Peſſiczatez, 3. miliar.

Briesti, 4. miliar. magnum oppidum cum caſtro, ad Buh fluuium, in quem Muchavvetz illabitur.

Camenetz oppidum, cum lapidea turri in arce lignea, 5. mil. indeq; duobus fluuiis Oſchna & Beſchna traiectis, confectiſq; 5. miliaribus,

Schereſchovva recens ędificatum oppidum in magna ſylua, ad fluuiũ Liſna, qui & Camenecz præterlabitur, ſitum, venimus.

Novvidvvor, 5. miliar.
Poroſſovva, 2. miliar.

Wolkovvitza, 4. miliar. quo loco commodius hoſpitium in tota profectione non habuimus.

Pieski oppidum ad fluuium Selvva, qui ex ipſius Ruſſiæ Wolinia prouincia procurrit, Nemenq; influit.

Moſtu vno miliari ad fluuium Nemen ſitum oppidum, quod à ponte Nemen impoſito, nomen accepit: Moſt enim pons eſt.

Czutma, 3. miliar.
Baſiliski, 3. miliar.
Radomi, 5. miliar.
Heſtlitſchkami, 2. miliar.
Rudniki, 5. miliar.

Vilnam, 4. miliar. Porro per hæc loca à Wolkovvitza vſque enumerata, hoc tempo-

tempore non peruenimus Vilnam: ſed curſum noſtrum in dextram Orientem verſus flectentes, per

Solvva,
Slonin,
Moſchad,
Czernig,
Oberno,
Ottmut,
Cadayenovv,

Miensko oppidum, à Wolcovvitza 35. miliar. diſtans: inde præterea omnes fluuii in Boryſthenem feruntur, cum alii relicti in Nemen decurrant.

Boriſſovv oppidum ad fluuium Bereſina ſitum, 18. miliar. de quo ſupra.

Reſchak 40. miliar. In illis porro locis, propter maximas ſolitudines, non compendioſa, ſed communi via vſi, Mogilevv oppido, ad dextram interuallo 4. miliar. relicto, per

Schklovv, 6. miliar.
Orſa, 6. miliar.

Dobrovvna, 4. miliar. aliaq; loca in priore itinerario expoſita, Moſcovviam tandem venimus: vbi diu tractantes, nec tamen aliud extorquere potuimus, quã iſta: Si rex Poloniæ vult nobiſcum pacem, mittat ad nos, vt conſuetum eſt, Oratores ſuos, & nos volumus cum illo pacem nobis competentem. Miſimus tandem noſtros ad regem Poloniæ (qui tum in ciuitate Gdanenſi fuit) deſtinauitq; ad hortationem noſtram ſuos Oratores, Petrum Gyſca palatinũ Plocenſem, & Michaelem Pohuſch Lithvvanicum theſaurarium.

Porro Princeps cum Oratores Lithvvanos haud procul à Moſcovvia eſſe cognouiſſet, ſubito ſe venationis prætextu ac recreandi animi gratia, tempore minime tamen ad venandum congruo, Moſaisko, quo loco maximam habet leporum copiam, contulerat: noſque ad ſeſe, ne fortaſſe Lithvvani vrbem ingrederentur, vocauerat. vbi impetratis confirmatiſq; induciis, vndecima Nouembris dimiſſi, ſciſſitabatur Princeps, qua via nos rediturí eſſemus, quia Turcam Budæ fuiſſe intellexerat: quid autem effeciſſet, ſe ignorare aiebat. Eadem qua veneramus via, Dobrovvnam vſque reuerſi, impedimenta noſtra, quæ ex Wieſma per Boryſthenem miſeramus, ibi recepimus: Priſtauumque Lithvvanum, qui nos eo loci expectabat, reperimus: à quo, Ludouicum Hungariæ regem periiſſe, tum primum intelleximus.

A Dobrovvna 4. mil. venimus Orſam: vnde eodem itinere, quo ego in priore reditu vſus eram, Vilnam peruenimus: ibiq; à Regis naturali filio, Ioanne Epiſcopo Vilnenſi, humaniter accepti, lauteq; tractati fuimus. tum

Rudnik, poſt 4. miliar.
Wolkonik, 3. miliar.

Meretſch oppidum, quod ab eiuſdem nominis illic fluuio nomen habet, ſeptem miliar.

Oſſe, 6. miliar.

Grodno principatum ad Nemen fluuium ſitum, ſeptem miliar.

Grinki, 6. miliar. quo cum prima Ianuarii proficiſceremur, tam durum frigus obortum fuit, impetuſq; ventorum niues in modum turbinis voluens, diſpergenſque, adeo vt hoc tanto tamque infeſto frigore equorum teſticuli, & aliqua ex parte caniculæ vbera congelata, corruptaque exciderint. Equidem naſum, niſi tempeſtiuius à Priſtauo admonitus fuiſſem, fere amiſiſſem. Ingreſſus enim hoſpitium, vix tandem, niue, monitu Priſtaui, naſum macerando ac fricando, non citra dolorem ſentire cœperam, ſcabieque quodammodo oborta, ac dein paulatim areſcente, conualueram. gallumque Moſcovviticum, more Germanorum ſuper currum ſedentem, frigoreq; iamiam morientem, ſeruitor criſta, quæ gelu cõcreta erat, ſubito abſciſſa, non ſolum hoc modo ſeruauit, verumetiam vt erecto ſtatim collo cantaret, nobis admirantibus, effecit.

A Grinki, per magnam ſyluam, in
Narevv, 8. miliar.
Bielſco, 4. miliar.
Mlienecz, 4. miliar.
Mielnik, 3. miliar.
Loſchitzi, 7. miliar. poſt 8. miliar.

Poloniæ oppidum tandem Lucovv, ad Oxi fluuium ſitum. Huius loci præfectus Staroſta, quaſi dicas ſenior, appellatur: ſub cuius ditione tria milia nobiliũ eſſe feruntur. Sunt ibi aliquot villæ atq; pagi, in quibus tantus nobilium creuit numerus, vt nullus ſit colonus.

Oxi oppidum ad fluuium eiuſdem nominis ſitum, 5. miliar.
Steſchicza oppidum, ſub quo Wiepers fluuius Iſtulam ingreditur, 5. mil.
Svvolena oppidum, 5. miliar. quo loco Wiepers fluuio tranſmiſſo,
Senna, 5. miliar.
Polki, 6. miliar.
Schidlovv oppidum muro cinctum, 6. miliar.
Wislicza oppidum muratum in lacu quodam ſitum, 5. miliar.
Proſtvvicza, 6. miliar. indeq; 4. miliar.

Cracouiam tandem reuerſi ſumus: vbi multa quidem præter mandata, ſed quæ tamen domino meo Bohemorum regi recens electo non ingrata & profutura ſciebam, tractaui.

Ex Cracouia iter noſtrum Pragam verſus dirigentes, per
Cobilagora, 5. miliar.
Ilkuſch plumbifodinas, 2. miliar.

Benſin oppidum, 5. miliar. infra quod haud longo interuallo Pieltza fluuius Poloniam à Sileſia dirimit.

Sileſiæ oppidum Pielſcovvicza, 5. miliar.

Cosle oppidum muratum, ad Oderam fluuium, quem Viagrum appellant, ſitum, quatuor miliar.

Biela, 5. miliar.

Niſſam, 6. miliar. ciuitatem, Vratislauienſium Epiſcoporum ſedem, in qua ab Iacobo Epiſcopo perhumaniter accepti ac tractati fuimus.

Orhmachavv caſtrum epiſcopi, 1. miliar.
Baart, 3. miliar.
Bohemiæ oppidum Glacz, Comitatus, 2. miliar.
Ranericz, 5. miliar.
Ieromiers pariter 5. fere miliar.
Bretſchavv, 4. miliar.
Limburg, 4. miliar. ciuitatem ad Albim fluuium ſitam.

Pragam tandem, caput regni Bohemiæ 6. miliar. ad Moltauam fluuium ſitam, perueni, meumque Principem iam Bohemorum regem electum, eoque ad coronationem vocatum reperi: cui equidem coronationi viceſima quarta Febr. interfui. Porro Oratores Moſci, qui me ſequebantur, & quibus officii atque honoris gratia obuiam proceſſeram, dum arcis & vrbis magnitudinem intuerentur, non eſſe caſtrum, aut ciuitatem, ſed regnum potius dicebant, quod ſine ſanguine acquiri permagnum eſſet.

Cæterum rex clemens & pius, audita ac cognita relatione mea, conſultatione que de rebus tum imminentib. finita, grata habuit quæ geſſeram, de diligenti mandatorum ſuorum expeditione, deque his quæ præter mandata profutura tum effeceram: & quod me ægrotum quidem ad omnes labores obeundos obtuleram, gratiam ſuo ore pollicebatur. Quæ omnia cum Regi grata eſſent, mihi iucundiſſima fuere.

FINIS.

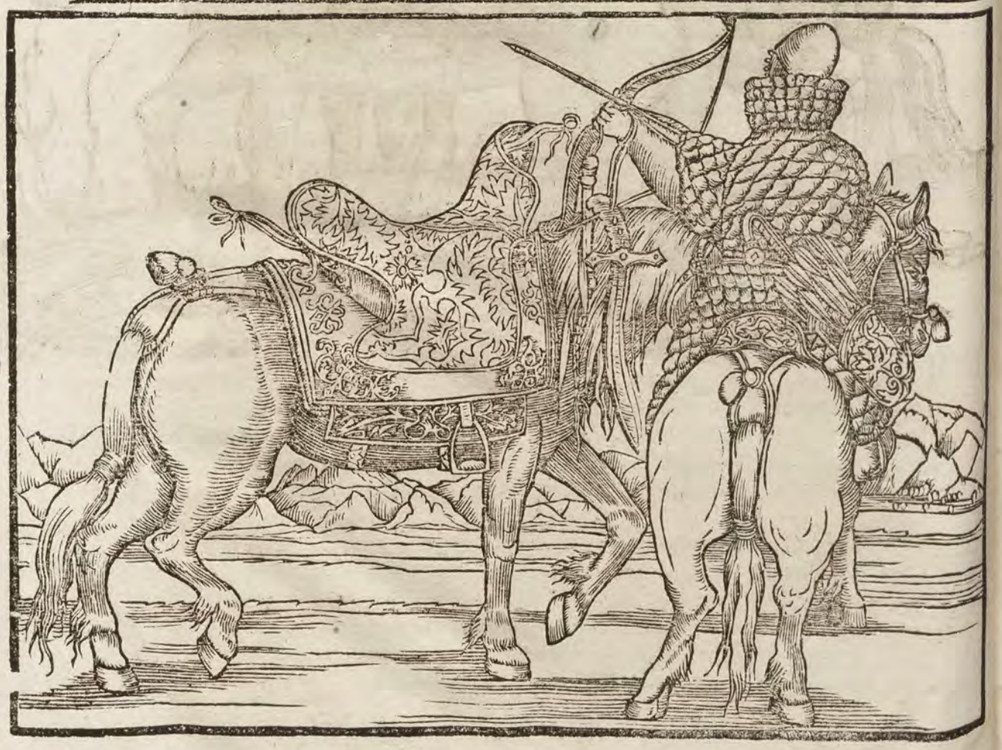

PAVLVS IOVIVS NOVOCOMENsis Ioanni Rufo Archiepiſcopo Conſentino S.

EFFLAGITASTI ampliſſime antiſtes Rufe, vt ea quæ de Moſcouitarum moribus à Demetrio eius gentis legato, qui ad CLEMENTEM VII. Pontificem nuper venit, quotidianis prope ſermonibus didiciſſem, Latinarum literarum memoriæ commendarem: quum pro vetere tua pietate atque virtute, ad amplificandam Romani Pontificis dignitatem, pertinere arbitrareris, ſi homines intelligerent, non fabuloſi, aut omnino obſcuri nominis Regem, ſed qui numeroſiſſimis extremi aquilonis populis imperet, in cauſa religionis, omnibus nobiſcum ſenſibus coniungi, fœdereque perpetuo colligari, opportuniſſimo tempore cupiuiſſe: quando nuper aliquæ Germaniæ gentes, quæ pietate cæteris omnibus præſtare videri volebant, inſana atque ſceleſta defectione non modo à nobis, ſed ab ipſis etiam ſuperis exitiali errore deſciuerint. Cæterum id munus impoſitum, quod certe grauioribus ſtudiis occupatus iure optimo poteram recuſare, egregia voluntate, celeritateque perfeci, ne nimia mora vel accuratiori caſtigatione gratiam nouitatis exueret: qua vel vna re, meæ erga te veteris obſeruantiæ ſtudium, præſtandique officii voluntas manifeſte declaratur: quum honoris iacturam facere, ſi quis ex hac ingenii tenuitate ſperandus eſt, quam deſiderium tuum longe honeſtiſſimum diutius fruſtrari maluerim. Vale.

HIERONYMI DELII ALEX.

Moſchouiis quando lucem das gentibus, omnes
Paule tibi debent lumina Moſchouij.
Sed cum Moſchouiam per te quoq; noſcitet orbis,
Quid tibi quod, ni orbem debeat, orbis habet.

IANI VITALIS.

Vix olim vlla fides referentibus horrida regna
Moſchorum, & Pontires glacialis, erat.
Nunc Iouio autore, illa oculis luſtramus, & orbes,
Et nemora, & montes cernimus, & fluuios.
Hæc tibi Rufe dicat Iouius, quo nomine maior
Fama ſit & Moſchi, fama ſit & Iouij.
Felicem ô gentem, auſpiciis quæ talibus exis
In lucem, ô geminis inclyta numinibus.
Non poteras alio melius ſub ſidere naſci,
Quam ſub ſceptrifera Palladis, atq; Iouis.

P. CVRSII.

Moſchouiam, monumenta Iouis tua culta reuoluens,
Cæpi alios mundos credere Democriti.

PAVLI

PAVLI IOVII NOVOCOMENSIS, DE LEGATIONE BASILII MAGNI PRINCIPIS MOSCOuiæ ad Clementem VII. Pontificem Max. Liber: in quo ſitus regionis antiquis incognitus, religio gentis, mores, & cauſæ legationis fideliſſime referuntur. Cæterum oſtenditur error Strabonis, Ptolemæi, aliorumque Geographiæ ſcriptorum, vbi de Riphæis montibus meminere: quos hac ætate nuſquam eſſe, plane compertum eſt.

REGIONIS primo ſitus, quem Plinio, Straboniq; & Ptolemæo parum notum fuiſſe perſpicimus, preſſa breuitate deſcribetur, & in tabula typis excuſa figurabitur: inde gentis mores, opes, religionem, militiæque inſtituta, Tacitum imitati, qui à perpetuis hiſtoriis libellum de Germanorum moribus ſeiunxit, perſtrictiore ſtylo narrabimus, eadem fere ſermonis ſimplicitate vtentes, qua nobis ab ipſo Demetrio, curioſa ac leni veſtigatione laceſſito, per ocium expoſita fuere. Demetrius enim haud inepte Latina vtitur lingua, vtpote qui in Liuonia à teneris annis in ludo prima literarum rudimenta didicerit, & inſigni variarum legationum munere functus, plures prouincias Chriſtianorum adierit. Nam quum antea ob ſpectatam fidem ac induſtriam, apud Suetiæ Daciæq; Reges, & magnum Pruſſiæ magiſtrum, Oratorem egiſſet, nouiſſime apud Maximilianum Cæſarem, dum in eius aula omnis generis hominum refertiſſima verſaretur, ſi quid barbarũ quieto dociliq; ingenio inerat, elegãtium morũ obſeruatione deterſit. Cauſam vero huiuſce ſuſcipiendæ legationis præbuit Paulus Centurio Genuenſis, qui cum acceptis à Leone X. Põtifice cõmendatitiis literis, mercaturę cauſa in Moſcouiam peruenisſet, cum Baſilii Principis familiaribus vltro de conſociandis vtriuſque Eccleſiæ ritibus agitauit. Quærebat enim Paulus inſano, vaſtoque animo, nouum & incredibile iter petendis ab India aromatibus. Fama nanque cognouerat, cum in Syria, Ægyptoq; & Ponto negotiaretur, aromata ex vlteriore India aduerſo amne Indo ſubuehi poſſe, atq; inde modico terreſtri itinere ſuperatis Paropaniſidis montium iugis, traduci in Oxum Bactrianorum amnem: qui iiſdem fere montibus, quibus Indus, oritur, aduerſo fonte in Hyrcanum mare, raptis ſecum multis amnibus, ad Strauam portum effunditur. Porro ab ipſa Straua tutam facilemq; nauigationẽ videri, vſq; ad emporium Citracham, oſtiumq; Volgæ amnis: inde vero aduerſis ſemper amnibus, Volga ſcilicet & Occha, & Moſcho, in vrbem Moſcham: ab Moſcha autem, terreſtri itinere Rigam, & in ipſum mare Sarmaticum, omnesq; occiduas regiones facile perueniri poſſe, contendebat. Vehementer enim & ſupra equum, Luſitanorum iniuriis erat accenſus, qui India magna ex parte armis domita, occupatisq; omnibus emporiis, cuncta aromata coemerent, & in Hiſpaniam auerterent, atq; ea grauiore quam antea pretio ac impotenti quæſtu omnibus Europæ populis venditare conſueuiſſent: quin & diligẽti adeo cura Indici maris littora perpetuis claſſibus cuſtodirẽt, vt eæ negotiationes penitus intermiſſæ atq; deſertæ videantur, quibus per ſinum Perſicum, ac aduerſum Euphratem, & per Arabici maris anguſtias, ſecundoq; demum Nilo per mare noſtrum Aſia omnis atq; Europa abunde & viliore quidem

pretio complebantur: deteriore etiam Lusitanorum mercimonio, quum remotissimæ nauigationis incommodo, sentinæq; vitiis aromata corrumpi, eorumque vis & sapor, odoratusque ille spiritus, multa demum mora in Olysipponensibus conditoriis promercalibus euanescere atque exspirare videatur, cum asseruatis semper recentioribus, vetera tantum, & multo quidem situ mucida venundari quereretur. Cæterum Paulus quanquam de iis rebus acerbissime apud omnes disserendo, & Lusitanis ingentem conflando inuidiam, multo auctiora fore vectigalia regia, si id iter aperiretur, & aromata ab ipsis Moschouitis, qui tantam eorum vim omnibus ferculis absumerent, vilius emi posse perdoceret: nihil tamen quod ad eam negotiationem pertineret, impetrare potuit. quoniam Basilius homini externo ac ignoto, eas regiones quæ ad Caspium mare & Persarum regna aditum præberent, minime aperiendas esse existimabat. Itaque Paulus omnibus exclusus votis, ex mercatore legatus factus, Basilii literas Leone iam vita functo, ad Hadrianum Pontificem retulit, quibus ille cum multo verborum honore egregiam voluntatem erga Romanum Pontificem ostendebat. Paucis enim ante annis Basilius ardente cum Polonis bello, quum Lateranensis conuentus haberetur, per Ioannem Daciæ Regem, huius Christierni, qui nuper regno expulsus est, patrem postularat, vt iter tutum legatis Moschouitis ad vrbem Romam præberetur. Verum quum eodem forte die, & Iohannes Rex, & Iulius Pontifex ab humanis excessissent, sublato ad id sequestro, consilium mittendę legationis omisit. Exarsit subinde bellum inter ipsum & Sigismundum Poloniæ Regem: quod quum insigni ad Borysthenem parta victoria à Polono feliciter confectum esset, Romæ supplicationes sunt decretæ, veluti deuictis cæsisq; Christiani nominis hostibus: quæ res & Regem ipsum Basilium, & vniuersam gentem ab Romano Pontifice haud mediocriter alienauit. At cum hæc Hadrianus Sextus fato extinctus, Paulum iam secundo itineri accinctum destituisset, suffectus ei Clemens VII. illum etiam tum Orientis iterinsano animo volutantem, cum literis in Moschouiam transmisit, quibus Basilium propensissimis adhortationibus inuitabat, ad agnoscendam Romanæ Ecclesiæ maiestatem, feriendumq; communibus in religione sensibus perpetuum fœdus, quod illi maxime salutare atque honorificum fore testabatur: ita vt Pontifex polliceri videretur, se ex sacrosancta autoritate pontificia eum Regem collatis Regalibus ornamentis appellaturum, si reiectis Græcorum dogmatibus, ad autoritatem Romanæ Ecclesiæ se conferret. Cupiebat enim Basilius regii nominis titulum concessione pontificia promereri, quum id dare sacrosancti iuris esse & pontificiæ maiestatis iudicaret: quando & ipsos quoque Cæsares à Pontificibus maximis diadema aureum & sceptrum, Romani imperii insignia, accipere inueterata consuetudine cognouisset. quanquam & id pluribus à Cæsare Maximiliano legationibus postulasse ferebatur. Igitur Paulus, qui feliciore aliquanto cursu, quam multo cum quæstu percurrere terrarum orbem ab ineunte ætate didicerat, quanquam senex & antiqua stranguria tentatus, prospero celerique itinere Moscham peruenit, vbi à Basilio humaniter est susceptus. Fuit interea in eius aula menses duos, diffisusq; viribus, & eius immensi itineris difficultate deterritus, quum Indicæ negotiationis spes omnes ac inexplicabiles cogitationes penitus abiecisset, cum Demetrio legato, priusquam eum in Moschouiam peruenisse putaremus, Romam rediit. At Pontifex magnificentissima Vaticanarum ædium parte, vbi laquearia aurata, lecti serici, aulæaq; eximii operis visebantur, Demetrium susci pi, & togis sericis vestiri iussit: attribuitq; ei comitem, ac rerum diuinarum pariter & vrbanarum monstratorem, Franciscum Cheregatum, Episcopum Aprutinum, longinquis sæpe ac dignissimis legationibus functum, qui ipsi Demetrio vel in Moschouia, Pauli sermonibus erat notissimus. Porro Demetrius vbi aliquot dierum quiete recreatus est, deterso elotisq; sordibus, quas longo ac laborioso itinere contraxerat, assumptoq; insigni patrio habitu, ad Pontificem deductus, eum de more supplex adorauit, munusq; Zebellinarum pellium suo, regioq; nomine obtulit. tum vero Basilii literę datæ, quas ipsi antea, & demum Illyricus interpres Nicolaus Siccensis in hanc sententiam Latinis verbis transtulerunt.

runt. Clementi Papæ, pastori ac doctori Romanæ Ecclesiæ, Magnus Dominus Basilius Dei gratia Imperator ac dominator totius Russiæ, nec non magnus Dux Volodemariæ, Moschouiæ, Nouogrodiæ, Pleschouiæ, Smoleniæ, Ifferię, Iugoriæ, Peremniæ, Vetchæ, Bolgariæ, &c. Dominator & magnus Princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigouiæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rezeuiæ, Belchiæ, Rostouiæ, Iaroslauię, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæque, &c. Misistis ad nos Paulum centurionem ciuem Genuensem, cum literis, quibus nos adhortati estis, vt vobiscum, cæterisq; Christianorum Principibus consilio ac viribus coniuncti esse vellemus, aduersus Christiani nominis hostes, ac nostris vestrisq; legatis vltro citroq; commeandi tutum ac expeditum iter pateret, vt mutuo amicitiæ officio, de amborum salute, & statu rerum cognosci possit. Nos autem, Deo bene atq; feliciter adiuuante, sicuti hactenus, aduersus impios Christianæ religionis hostes impigre constanterq; stetimus, ita & in posterum stare decreuimus. Itemq; cum cæteris Christianis Principibus consentire, & pacata itinera præstare, parati sumus. Quas ob res mittimus ad vos Demetrium Erasmium, nostrum hominem, cum hac nostra epistola, Paulumq; centurionem remittimus. Demetrium autem celeriter remittetis, eumq; incolumem & inuiolatum vsq; ad fines nostros esse iubebitis. Idem nos quoq; præstabimus, si cum Demetrio legatum vestrum mittetis, vt sermone ac literis certiores de rebus administrandis reddamur, sic vt perspectis Christianorum omnium voluntatibus, nos etiam optima consilia capere valeamus. Datum in Domino nostro, in ciuitate nostra Moschouia, anno ab initio mundi septimo millesimo, tricesimo, tertio Aprilis. Cæterum Demetrius, vti est humanarum rerum & sacrarum præsertim literarum valde peritus, occultiora de magnis negotiis mandata habere videtur, quæ mox eum priuatis congressibus expositurum speramus: nam à febre, in quam ex cœli mutatione inciderat, pristinas vires & natiuum vultus ruborem recuperauit, ita vt pontificiis sacris, quæ in honorem diuorum Cosmæ & Damiani, solenni apparatu, musicisq; concentibus cõfecta sunt, sexagenarius senex, & cum voluptate quidem astiterit, & in senatum venerit, cum Campegius Cardinalis à Pannonica legatione tum primum rediẽs, à Pontifice omnibusq; aulæ ordinibus exciperetur, quin & sacrosancta vrbis templa & Romanæ magnitudinis ruinas, priscorumq; operum deploranda cadauera mirabundus inuiserit, ita vt credamus eum propediem explicatis mandatis, cum legato pontificio, Episcopo Scarense, dignisq; acceptis à Pontifice muneribus in Moschouiam esse rediturum. Moschouitarum nomen recens est: quanquam de Moschis Sarmatarum affinibus Lucanus meminerit, & Plinius Moschos ad Phasidis fontes supra Euxinum ad orientem constituat. Eorum regio latissimos habet fines, & ab aris Alexandri Magni circa Tanais fontes ad extrema terrarum, Boreale mq; Oceanum, sub ipsis fere Septentrionibus extenditur: campestris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, sed æstate pluribus in locis admodum palustris. nam ea omnis terra magnis frequentibusq; amnibus irrigatur, qui vbi niuibus hybernis multo solis vapore colliquatis, & resoluta vbiq; glacie contumescunt, campi passim in paludes abeunt, cunctaq; itinera continentibus aquis & cœnosa illuuie defœdantur, donec nouæ hyemis beneficio restagnantia flumina, ipsæq; paludes iterum cogantur, & vias solidissimo constratas gelu, vel transituris curribus præbeant. Hercynia sylua quotam Moschouiæ partem occupat, ipsaq; passim positis vbiq; ædificiis incolitur. iamq; longo labore hominum rarior facta, non eam, sicuti plerique existimant, horridam densissimorum nemorum impenetrabiliumque saltuum faciem ostendit. Cæterum ea immanibus feris plenissima, per Moschouiam perpetuo tractu inter ortum solis, & Boream, ad Scythicum Oceanum excurrere traditur: ita vt spes hominum eius finem curiose scrutantium infinita magnitudine sua semper eluserit. ea in parte, quæ vergit ad Prussiam, vri ingentes & ferocissimi taurorum specie reperiuntur, quos Bisontes vocant: itemq; Alces ceruina effigie, & cum carnea proboscide, altisq; cruribus, & nullo suffraginũ flexu: Lozzi à Moschouitis, à Germanis vero Helenes appellati, quę animalia C. Cæsari nota fuisse videmus. Præterea vrsi inusitatæ magnitudinis, & pręgrandes lupi, atro

colore formidabiles. Ab ortu Moſchouia finitimos habet Scythas, qui Tartari hodie nuncupantur, gentem vagam, & bello omnibus ſeculis illuſtrem. Tartaris pro domibus ſunt carri, centonibus coriisq; contecti: ab quo vitæ genere Hamaxobios antiquitas eos appellauit. Pro vrbibus vero, ac oppidis immenſa caſtra, non foſſis, aut materiæ clauſtris, ſed infinita ſagittariorum equitum multitudine vallata. Diuiduntur Tartari per Hordas: ea eſt eorum lingua, conſentientis in vnum populi congregatio, ad effigiem ciuitatis. Hordis ſinguli præſunt Imperatores, quos genus, aut bellica virtus dedit. Sæpe enim cum finitimis bella gerunt, ac ambitioſe admodum & atrociter de imperio decertant. Hordarum infinitum prope numerum eſſe conſtat: quippe Tartari ad Cathayum vſq; celeberrimam in extremo ad Orientem Oceano ciuitatem, latiſſimas ſolitudines tenent. Porro qui proximi ſunt Moſchouitis, mercaturæ commercio & frequentibus eorum irruptionibus ſunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Cherſoneſo ſunt Præcopitæ, quorum Principis filiam Selymus Turcarum Imperator vxorem duxit. Ii Polonis maxime ſunt infeſti, lateq; inter Boryſthenem & Tanaim cuncta populantur: & cum Turcis ſicuti religione, ita & cæteris in rebus mirifice conſentiunt: qui in eadem Taurica Caffam Ligurum coloniam obtinēt, Theodoſiam antiquitus appellatam. Ii vero Tartari, qui inter Tanaim & Volgam amnem in Aſia latos campos inhabitant, Baſilio Moſchouitarum Regi parent, & Imperatorē aliquando eius iudicio deligunt. Inter eos Cremii, inteſtinis ſeditionibus laborantes, cum antea opibus & belli gloria maxime valuiſſent, paucis ante annis vires ſimul ac omnem dignitatem amiſerunt. Trans Volgam, Caſanii Moſchouitarum amicitiam religioſe colunt, ac eorum ſe clientes eſſe profitentur. Vltra Caſanios ad Boream ſunt Sciabani, multitudine armentorum ac hominum potētes. Poſt eos ſunt Nogai, qui ſummam hodie opum & bellicæ laudis obtinent autoritatem. Eorū Horda quam ampliſſima nullum habent Imperatorem, ſed Reip. Venetæ more multa ſeniorum prudentia, ſtrenuorumq; virtute gubernatur. Vltra Nogaios, haud magno ad meridiē deflexu, verſus Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorū nobiliſſimi, oppida lapide conſtructa incolunt, regiamq; habent Samarcandā vrbem, eximiæ magnitudinis & claritatis: quā Iaxartes, maximus Sogdianę amnis interfluit, atq; inde ad centum miliaria in mare Caſpium effunditur. Cum iis populis ætate noſtra Hiſmael Sophus, Rex Perſarum, dubio ſæpe euentu bella geſſit: timoreq; eorum adductus, dum vires omnes imminentibus opponuntur, Selymo vna acie victori Armeniam, Tauriſiumq; regni caput prædæ reliquit. Samarcanda vrbe ortus eſt Tamburlanes, ſiue vt Demetrius dicēdum monet, Themircuthlu, qui Baiazetem Ottomanum, huius Solimani tritauum, apud Ancyram Galatiæ vrbem ingenti prælio ſuperatum cepit, & per omnem Aſiam ab ſe terribili, maximi exercitus impetu deuictam, ferrea incluſum cauea, in triumphi pompa circumduxit. Ab hac regione ad Moſchouitas plurima veſtis ſerica adducitur. Cæterum mediterranei Tartari nihil præter equorum pernicium greges, & nobiles nulla filorum textura, ſed coactis ex lanis, candidos centones præbēt: è quibus Feltriæ veſtes penulæ, ad perferendum omnem imbrium iniuriam idoneæ, atq; pulcherrimæ conficiuntur. à Moſchouitis autem laneas tunicas & argenteam monetam petūt, cum ab iis omnis corporis cultus, ſuperfluæque ſupellectilis apparatus contemnatur: ſolo etenim centone ad irati cœli contumeliam fortiter ſuſtinendam contenti ſunt, & ſolis confiſi ſagittis hoſtem arcēt: quanquam dum in Europam excurrendum eſſe decreuiſſent, Principes eorū ferreas galeas & loricas, gladioſq; falcatos, à Perſis noſtra tempeſtate coemerint. A meridie Moſchouitarum fines iiſdem ab Tartaris clauduntur, qui ſupra Mæotim paludē in Aſia, & circa fluuios Boryſthenem & Tanaim in parte Europæ, planiciem ad Hercyniam vergentē tenent. Roxolani, Getæ, & Baſtarnæ, antiquitus eam plagam incoluere, vnde Ruſſiæ nomen effluxiſſe crediderim. nam Lithuaniæ partem, Ruſſiam appellāt inferiorem: cum ipſa Moſchouia, Ruſſia alba nuncupetur. Lithuania itaque ab Cori venti flatibus Moſchouiam ſpectat: ab occaſu vero, mediterranea Pruſſiæ atque Liuoniæ ipſis Moſchouiæ finibus inſeruntur, vbi mare Sarmaticum ab Cymbricæ Cherſoneſi

anguſtiis

anguſtiis irrumpens, lunato ſinu ad Aquilonem inflectitur. In extremo vero eius Oceani littore, vbi Norbegia atque Suetia, ampliſſima regna, Iſthmo veluti quodam continenti adhærent, Lapones exiſtunt, gens ſupra quam credibile ſit, agreſtis, ſuſpicioſa, & ad omne externi hominis veſtigium, nauigiiq; conſpectum, maxime fugax. Ea neq; fruges, neq; poma, neq; vllam omnino vel terræ, vel cœli benignitatem nouit: ſola ſagittandi peritia cibum parat, variisq; ferarum tergoribus veſtitur. Gentis cubilia, cauernulæ ſiccatis repletæ foliis, cauiq; arborum ſtipites, quos vel intromiſſa flamma, vel ipſa vetuſtas, inducta carie fabricarit. Aliqui ad mare, vbi ingens eſt captura piſcium, ineptis, ſed felicibus artificibus piſcātur, duratosq; fumo piſces tanquā ſuas fruges recondunt. Laponibus exigua corporum ſtatura, luridi contuſiq; vultus, pedes vero velociſſimi. Ingenia eorum ne ipſi quidem proximi Moſchouitæ nouerunt, cum eos parua manu aggredi, exitialis inſaniæ eſſe dicāt: magnis vero copiis inopem rerum omnium vitam ducentes laceſſiſſe, neq; vtile, neq; omnino glorioſum vnquam exiſtimarint. Ii cādidiſſimas pelles, quas armelinas vocamus, cum varii generis mercimoniis permutāt: ſic tamen vt omne mercatorum colloquium conſpectumque defugiant, adeo vt mutua rerum venalium collatione facta, & relictis medio in loco pellibus, cum abſentibus & ignotis, ſynceriſſima fide permutationes tranſigantur. Vltra Lapones in regione inter Corum & Aquilonem, perpetua oppreſſa caligine, Pygmęos reperiri, aliqui eximiæ fidei teſtes retulerūt: qui poſtquam ad ſummum adoleuerint, noſtratis pueri denum annorū menſuram vix excedant: meticuloſum genus hominum, & garritu ſermonem exprimens, adeo vt tam ſimiæ propinqui, quam ſtatura ac ſenſibus ab iuſtæ proceritatis homine remoti videantur. Ab Aquilone vero innumerabiles populi Moſchouitarum imperio parent, qui ad Oceanū Scythicum itinere trium fere menſium extenduntur. Proxima Moſchouiæ regio eſt Colmogora frugibus abundans, quam interluit Diuidna, fluuiorū totius Septentrionis longe ampliſſimus, qui alteri fluuio minori in mare Baltheum erumpenti, nomen dedit. Is ſtatis & Niloticis ſimilibus incremētis, nec incertis anni temporibus circuiectos inundat campos, pinguiq; alluuie, algentis cœli iniuriis, ſæuisq; Aquilonis flatibus mirifice reſiſtit: cum niuibus imbribusq; auctus inflatur, adeo lato alueo in Oceanum per incognitas gentes in ſpeciem ingētis pelagi defertur, vt expedito nauigio vnius diei remigatione tranſire nequeat: vbi vero aquę mox reſederunt, vaſtæ paſſim inſulæ fertilitate nobiles relinquuntur. Frumentum namq; terræ traditum, nullo aratri beneficio prouenit, admirabiliq; celeritate naturæ feſtinātis, ac nouam ſuperbi amnis iniuriam timētis, oritur ſimul, & adoleſcit, atq; in ariſtas educitur. In Diuidnam influit Iuga amnis: in ipſoq; cōfluentium angulo celebre eſt emporium, nomine Vſtiuga, à Moſcha regia vrbe ſexcentis miliaribus diſtans. In Vſtiugam à Permiis, Pecerris, Inugris, Vgulicis, Pinnagisq; vlterioribus populis, pretioſæ pelles martarum, zebellinorumq;, luporum ceruariorum, & nigrarum albarumq; vulpium comportantur, & ab iis vario mercimonii genere permutantur. Zebellinos vero, leuium pilorum tenui canicie probatiſſimos, quibus nunc Principum veſtis fulcitur, & delicata matronarum colla, expreſſa viuæ animantis effigie, conteguntur, Permii & Pecerri præbent: ſed quos ipſi ab remotioribus etiam gentibus, quę ad Oceanum pertinent, per manus traditos accipiant. Permii & Pecerri paulo ante ætatem noſtrā more gentilium idolis ſacrificabant: nunc vero Deum Chriſtum colunt. Ad Inugros, Vgolicosq; per aſperos montes peruenitur, qui fortaſſe Hyperborei antiquitus fuerunt. In eorū iugis nobiliſſimi falcones capiuntur, ex iis genus vnum eſt candidum, guttatis pēnis, quod Herodium dicunt. Sunt & hierofalchi, ardearum hoſtes, & ſacri, & peregrini, quos antiquorū Principum luxus in aucupiis nō agnouit. Vltra eos, quos modo nominaui, populos, Moſchouitis Regibus tributa pendentes, aliæ ſunt nationes extremæ hominum, nulla certa Moſchouitarum peregrinatione cognitæ: quando nemo ad Oceanum peruenerit: ſed fama tantum, ac ipſis pleruncq; fabuloſis mercatorum narrationibus auditæ. Satis tamen conſtat, Diuidnam innumerabiles trahentem amnes, ingenti curſu ad Aquilonem deferri, mareq; ibi eſſe longe vaſtiſſimum, ita vt illinc ad Ca-

thayum legendo oram dextri littoris, nisi terra interſit, nauibus peruenirí poſſe, certiſſima coniectura credendum ſit. Pertinent enim Cathayni ad extremam Orientis plagam, ad Thraciæ ferme parallelum, Luſitanis in India cogniti, cum proxime ad coemenda aromata per regionem Sinarum, Melacham vſq; ad auream Cherſoneſum nauigarint, veſteſq; ex zebellinis pellibus attulerint: quo vel vno argumento, non longe ab Scythicis littoribus Cathayum vrbem abeſſe putamus. Cæterum cum à Demetrio quæreremus, an apud ipſos vlla de Gotthis populis vel fama per manus à maioribus tradita, vel ex ipſis literarum monumentis memoria ſupereſſet, qui ante mille annos & Cæſarum imperium, & vrbem Romam omnibus iniuriis deformatam euertiſſent: reſpondebat, & Gotthicæ gentis, & Totilæ Regis nomen clarum eſſe atq; illuſtre, in eamq; expeditionem coiuiſſe plures populos, & ante alios, Moſchouitas: creuiſſeq; eum exercitum ex colluuie Liuoniorum & Circumuolganorum Tartarorũ: ſed propterea omnes Gotthos fuiſſe appellatos, quoniam Gotthi, qui inſulam Islandiam ſiue Scandauiam incolerẽt, autores eius expeditionis extitiſſent. Iis maxime finibus Moſchouitæ ex omni parte clauduntur, quos Modocas Ptolemæo fuiſſe credimus: hodie autem à Moſcho amne haud dubie ſic dicti, qui & regiæ vrbi, quam interfluit, ſuum quoq; nomẽ indiderit. Ea eſt omnium Moſchouiæ vrbium longe clariſſima, tum ſitu ipſo, qui regionis medius eſſe exiſtimatur, tum inſigni fluminũ opportunitate, domorumq; frequentia, & munitiſſimæ arcis celebritate. Oblongo etenim ædificiorũ tractu, ſecundum Moſci fluminis ripã ad ſpacium 5. miliarium extenditur. domus in vniuerſum ſunt ligneæ, diſtinctę in triclinia, coquinas, & cubilia, capacitate amplæ, nec ſtructuris enormes, aut nimiũ depreſſæ: trabes enim ingẽtis magnitudinis ab Hercynia ſylua ſupportãtur, quibus ad rubricæ lineã delibratis, & cõtrario ordine inter ſe ad rectos angulos cõiunctis & confibulatis, exteriora domorũ ſepta ſingulari firmitate, nec multa impẽſa, & ſumma celeritate cõſtituuntur. Domus ferme omnes, & ad vſum olerũ, & ad voluptatẽ priuatos habent hortos, vnde ratæ vrbis circuitus lõge maximus apparet. Singulę regiones ſingula habent ſacella: ſed conſpicuo in loco templũ eſt Deiparæ Virgini dicatũ, celebri ſtructura atq; amplitudine, quod Ariſtoteles Bononienſis mirabiliũ rerũ artifex, & machinator inſignis, ante 60. annos extruxit. ad ipſum vrbis caput, Neglina fluuiolus, qui frumentarias agit molas, Moſchum amnẽ ingreditur, peninſulamq; efficit: in cuius extremitate arx ipſa cum turribus ac propugnaculis, admirabili pulchritudine Italorum architectorum ingenio conſtructa eſt. In ſubiectis vrbi campis capreolorum & leporum incredibilis multitudo reperitur: quos nemini plagis & canibus ſectari licet, niſi Princeps id ad voluptatem intimis familiaribus, vel peregrinis legatis indulſerit. Tres ferme vrbis partes duobus alluũtur fluminibus: reliqua vero, latiſſima foſſa, atq; ea multa aqua ex ipſis amnibus corriuata præcingitur. Vrbs etiam ab aduerſo latere alio flumine quod Iauſa dicitur, munita eſt: id pariter in Moſchum paulo infra vrbem euoluitur. Porro Moſchus ad meridiem excurrens, in Ocham amnem multo maiorem apud oppidum Columnã ſeſe effundit: nec magno inde itineris ſpacio Ocha ipſe, & ſuis & alienis vndis magnus & tumens, exoneratur in Volgam, vbi ad confluentes ſitum eſt oppidum Nouogrodia minor, de nomine maioris vrbis, ex qua deducta eſt ea colonia, nuncupatum. Oritur Volga, qui antiquitus Rha fuit, è magnis vaſtisque paludibus, qui Candidi lacus appellantur. Sunt eæ ſupra Moſcham inter Aquilonem & Corum, emittuntq; cunctos ferme amnes, qui diuerſas in regiones diffunduntur, vti de Alpibus videmus: è quorum iugis ac fontibus Rhenum, Padum ac Rhodanum, innumerabilesq; minores fluuios manare compertum eſt. Siquidem eę paludes pro montibus perenni ſcaturigine, humorem affatim præbent, cum nulli omnino montes in ea regione, multa etiam hominum peregrinatione reperiantur: ita vt Rypheos montes & Hyperboræos toties ab antiquis celebratos, plerique Coſmographiæ veteris ſtudioſi penitus fabuloſos eſſe arbitrentur. Ex iis itaque paludibus Diuidna, Ocha, Moſchus, Volga, Tanais atq; Boryſthenes oriuntur. Volgam Tartari Edilum, Tanaim vero Don appellãt: ipſe Boryſthenes Neper hodie nũcupatur. hic paulo infra Tauricam in pon-

tum Euxinum decurrit. Tanais autem à Mæoti palude, vbi Azoum eſt, nobile emporium, excipitur. Volga vero ad meridiem Moſcham vrbem relinquens, vaſto circuitu ingentibusq; mæandris primo ad Orientem, mox in Occaſum, ac demum ad Auſtrum magna aquarum mole præcipitatus, in Hyrcanum mare deuoluitur. Supra eius oſtium vrbs eſt Tartarorum, nomine Cytracham, vbi à Medis, Armeniisq; & Perſis mercatoribus nundinæ celebrantur. In vlteriore Volgæ ripa Tartarorum oppidum eſt Caſanum, à quo Caſaniorum Horda nomen ducit. diſtat à Volgæ oſtio, Caſpioq; mari quingentis millibus paſſuum. Supra Caſanum autem centeſimo & quinquageſimo miliari ad ingreſſum amnis Suræ, Baſilius qui nunc regnat, Surcicum oppidum condidit, vt in ea ſolitudine mercatoribus ac viatoribus, qui de rebus Tartaricis, ac eius inquietæ gentis motibus proximos finium præfectos certiores reddunt, certa & tuta manſio cum tabernis hoſpitalibus ſtatueretur. Moſchouitarum Imperatores variis temporibus, vti ex vſu præſentium rerum fuit, vel libido, noua ac obſcura loca nobilitandi longius pertraxit, apud diuerſas vrbes imperii atque aulæ ſedem habuere. Siquidem Nouogardia, quæ Caurum & ſolem fere occidentem ſpectat, verſus Liuonium mare non multis ante annis totius Moſchouiæ caput fuit, ſummamq; ſemper obtinuit dignitatem, propter incredibilem ædificiorum numerum, latiſſimiq; & piſcoſi lacus opportunitatem, & vetuſtiſſimi ac venerabilis templi famam: quod ante quadringentos annos Byzantiorum Cæſarum æmulatione, ſanctæ Sophiæ Dei filio Chriſto dicatum fuit. Nouogardia perpetua quaſi hyeme & tenebris longiſſimarum noctium premitur. Nam polum Arcticum ab Orizonte ſexaginta quatuor gradus eleuatum videt: ſex fere gradibus ipſa Moſcha ab æquatore remotior, qua cœli ratione ſolſtitii tempore propter exiguas noctes continuatis fere ſolis ardoribus æſtuare perhibetur. Vrbs quoque Volodemaria regiæ nomen adepta eſt, quæ ad ortum ſolis ducentis amplius miliaribus à Moſcha diſtat: eoq; ſedem Imperii ab ſtrenuis Imperatoribus neceſſaria ratione translatam ferunt, vt ex propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora præſidia aduerſus Scytharum irruptiones opponerent. Eſt enim citra Volgam in ripis Cleſmæ amnis ſita, qui in Volgam euoluitur. Cæterum Moſcha, vel ob eas, quas diximus, dotes, regiæ nomine digniſſima iudicatur: quoniam medio quodam totius frequentioris regionis ac Imperii loco ſapientiſſime conſtituta, munitaque arce & fluminibus, conſenſu omnium, præcellentiæ meritam laudem, honoremq; nulla ætate defuturum ſibi vindicaſſe cæterarum vrbium collatione videatur. Diſtat Moſcha ab vrbe Nouogrodia quingentis millibus paſſuum, medioq; ferme itinere Ottoferia Volgæ amni impoſita occurrit. Is amnis, vti fonti proximus, nondum receptis tot amnibus, exiguus leniſq; permeat. inde per nemora & campeſtres ſolitudines Nouogrodiam peruenitur. Porro à Nouogrodia ad Rigam proximum Sarmatici littoris portum, paulo minus quingentorum miliarium iter eſt. Iſq; tractus ſuperiore commodior putatur, quum frequentes habeat vicos, vrbemq; Pleſchouiam viæ impoſitam, quam duo amnes complectuntur. Ab Riga autem, quæ magni magiſtri militiæ Liuoniorum ditionis eſt, ad Lubeccam Germaniæ portum in ſinu Cymbricæ Cherſoneſi miliaria paulo plus mille periculoſæ nauigationis numerantur. Ab vrbe Roma vero Moſcham duobus millibus & ſexcentis miliaribus diſtare compertum eſt, breuiſſimo ſcilicet itinere euntibus per Rhauennam, Taruiſium, Carnicas alpes, Villacumq; Noricum, & Viennam Pannonicam. atq; inde ſuperato Danubio, per Olmutium Morauorum vſq; ad Cracouiam Poloniæ regiam, mille & centum miliaria exiſtunt. Ab ipſa vero Cracouia ad Vilnam Lithwaniæ caput, quingenta: & totidem ab ea vrbe ad Smolenchum vltra Boryſthenem ſitum, & à Smolencho ad Moſcham ſexcenta computantur. verum id iter, quod eſt à Vilna per Smolenchum ad Moſcham, hyeme per niues longo concretas, gelu, lubricamq;, ſed multo attritu ſolidatam glaciem expeditis in curribus incredibili celeritate conficitur: æſtate vero niſi difficili laborioſoque itinere campeſtria ſuperare nequeunt. nam vbi niues perpetuis ſolibus diſſolui eliquariq; cœperint, in paludes cœnoſasq; voragines abeunt, viris pariter & equis

inextricabiles, nisi ligneis pontibus infinito prope labore consternantur. Terra Moschouia in vniuersum neq; vitem, neq; oleam, neq; paulo suauioris pomi frugiferam arborem, præter melopepones & cerasa producit: cum teneriora quæq; gelidissimis Boreæ flatibus exurantur. campi tamen tritici, siliginis, milii, paniciq; & omnis generis leguminum segetes ferunt. sed certissima messis in cera & melle consistit. Regio enim tota fœcundissimis apibus plena est, quę non in manufactis agrestium aluearibus: sed in ipsis arborum cauis probatissima mella conficiunt. hinc per syluas, & opacissimos saltus, frequentia ac nobilia apum examina ramis arborum pendentia videre est, quæ nullo æris crepitu colligere sit necesse. Reperiuntur sæpe fauorum ingentes massæ arboribus conditæ, veteraq; mella deserta ab apibus, quum singulas arbores, in vastis nemoribus rati agrestes minime perscrutentur: ita vt in admirandæ crassitudinis arborum stipitibus permagnos mellis lacus aliquando reperiant. Retulit & cum multo omnium risu Demetrius legatus, vt est ingenio comi & faceto, proximis annis viciniæ suæ agricolam, quærendi mellis causa in prægrandem cauam arborem superne desiliisse, eumq; profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse haustum, ac biduo vitam solo melle sustinuisse, quum vox opem implorantis in ea syluarum solitudine, ad viatorum aures penetrare nequiuisset: ad extremum vero desperata salute, mirabili casu, ingentis vrsæ beneficio inde extractum euasisse, quum forte eius beluæ ad edenda mella more humano se demittentis, auersos renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo clamore concitasset. Nobile quoq; linum, & cannabum in restes, multaq; item boum tergora, & massas ceræ ingentes, Moschouitæ in omnem Europæ partem mittunt. Nulla auri argentive, vel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos vena, fecturave reperitur: nullumq; est tota regione, vel gemmarum vel pretiosi lapilli vestigium. ea omnia ab externis populis petunt. naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorsus inuiderit, vno pellium nobilissimarum mercimonio resarcitur, quarum pretium incredibili hominum cupiditate & luxu adeo creuit, vt in singulas vestes suffulturę, millenis aureis nummis veneant. Fuit autem tempus, quo hæc vilius emebantur: cum remotissimæ Septentrionis nationes politioris cultus, nostræq; adeo anhelantis luxuriæ penitus ignaræ, summa simplicitate, eas vilibus ac ridiculis sæpe rebus permutarent: ita vt vulgo Permii, atq; Pecerri, tantum pellium Zebellinarum pro ferrea securi rependerent, quantum earum simul connexarum ipso securis foramine, quo manubrium induitur, Moschouitæ mercatores extrahere poterant. Ante quingentos annos Moschouitæ gentilium deos coluere, Iouem scilicet, Martem & Saturnum, & plerosq; alios, quos sibi insano errore hominibus ex industriis, aut regibus antiquitas finxit. Tunc vero primum Christianis sacris initiati, cum Græci antistites haud satis constantibus ingeniis à Latinorum Ecclesia dissentire cœperũt: factumq; est, vt Moscouitæ eos religionis ritus, quos à Græcis doctoribus accepissent, iisdem sensibus, & sincerissima quidem fide sequerentur. Spiritum enim sanctum, tertiam in diuina Trinitate personam, à patre Deo solum produci persuasum habent: cũ rectissima veritate à patre simul Christoq; filio proficiscì credendũ sit, verum ea controuersia apud conuentũ Florentinũ, præsidente Eugenio IV. Pontifice, magna partiũ cõtentione agitata, eũ exitũ habuit, vt pertinacia Græcorũ in sermone potius quam in sensu castiganda videretur: cum Græci antistites euidentissimis conuicti rationibus Spiritum S. à patre per filium produci faterentur. Sacramentũ quoq; nõ ex azymo, vti iure debemus, sed ex fermentato pane conficiũt: idq; sub vtraq; specie, sicuti soli apud nos sacerdotes, panis scilicet, diuiniq; sanguinis, ab eorum presbyteris vniuerso populo communicatur: quo maximo errore imbuti Bohemi, paulo ante patrum nostrorum memoriam à Latinorũ Ecclesia desciuerunt. Cæterum quod valde alienũ à Christiana religione esse videmus, nullis sacerdotũ suffragiis, nullaq; propinquorum, aut amicorum pietate iuuari mortuorum manes arbitrantur: fabulosumq; esse purgatorii locum putant, è quo tandem piorum animæ, cum diuturna ignis pœna, tum multis parẽtationibus, indulgentiaq; summorũ Pontificum expiatæ, immortalium

talium fœlicitatem beata in cœli sede consequantur. Cęteris in rebus easdem fere ceremonias tenent: quæ à Græcis vsurpatæ sunt, Romanamq; ecclesiã cæterarum omnium principatum obtinere, superbe & peruicaciter negant. sed ante alia Iudæorum genus, vel memoria quidem horrent, nec eos intra fines admittunt, veluti pessimos atque maleficos homines: qui etiam nouissime Turcas ænea tormenta conflare docuerint. Christi vitæ miraculorumq; omniũ historia ab Euangelistis quatuor conscripta, itemq; Pauli epistolæ, dum sacra fiunt, è suggestu clariore voce recitantur, probatæque vitæ sacerdotes homelias Ecclesiæ doctorum publice legunt, etiam iis horis, quibus sacra minime cõficiuntur. non enim Oratores cucullatos, qui aduocato populo concionari, & ambitiose nimis atq; subtiliter de diuinis disserere soliti sunt, admittere fas putant: quoniam rudes imperitorum animos simplici potius doctrina, quam altissimis arcanorum interpretationibus ad sanctiorem morum frugem euadere, viri solidæ religionis arbitrantur. Hos, quos modo diximus, sacros libros, itemq; noui ac veteris instrumenti enarratores, præterea Ambrosium, Augustinũ, Hieronymum atq; Gregoriũ, in linguã Illyricam traductos habent, religioseq; custodiunt. Antistites, Principesq; minorum sacerdotũ singulis vrbibus, pagisq; præfecti sacra curant, controuersias dirimunt, & moribus deprauatos summa quadam vindicandi potestate persequuntur. Regem sacrorum, quem ipsi Metropolitam vocant, à Constantinopolitano Patriarcha petunt: Archimandritæ autem & Episcopi, coniectis in vrnam meliorum nominibus, sorte ducuntur. Eorum vero hominum qui humanis cupiditatibus vltro renunciarunt, diuinarumq; rerum contemplationi & sacrorum ministerio sese dedicarunt, duplex est genus. vtrunq; cœnobia incolit: sed alterum est vagum, & paulo solutioris vitæ, sicuti apud nos diuorum Francisci atq; Dominici sectã profitẽtes: alterum constat ex sanctioribus monachis, quorum ordinem diuus Basilius instituit. iis ne limine quidem vel in suprema vitæ necessitate, pedẽ efferre fas est. Procul. n. ab oculis profanorum singulari duritie vitã in occultioribus adytis degunt, summamq; subactæ carnis & cõfirmati in religione animi opinionẽ præbent. Vniuersus populus quater in anno, & pluribus semper diebus ieiunare consueuit, abstinetq; ab esu carnium, ouorum, & lactis. In vere primũ, more Latino, post diem Cinerũ: mox adulta æstate, in honorem diuorũ Petri & Pauli: & initio autumni demũ, cum assumptæ in cœlum Mariæ virginis memoriã celebramus: postremo sub ipsam hyemẽ, cum aduentus Domini pronunciatur. Per hebdomadam vero, diem Mercurii sine carnibus, diem aũt Veneris sine ouis lacteq; traducunt. sed Saturni dies mensa omnibus obsoniis opipare referta, hilariter excolitur. Cęterũ secus ac nos solemus, nullas festorum dierum vigilias obseruant. Religiosissime templa venerãtur, adeo vt ea neq; viros neq; fœminas venereis pollutos complexibus intrare fas sit, nisi prius priuatis balneis abluantur. Sæpeq; accidit, vt complures vtriusq; sexus sacra audientes, extra limen consistant, & propterea à petulcis iuuenibus recentis incontinentiæ notati, facietis aliquando nutibus salutentur. In ipso natali die Ioannis Baptistæ, & in Paschate triũ Magorum, presbyteri sacratos panes paruos toti populo largiuntur, quorũ esu febribus conflictatos alleuari existimãt. Alia quoq; sacra, certo anni tempore apud flumina gelu concreta celebrantur. In ripa tabernaculum constituunt, & aduocata nobilitate hymnos numeroso cõcentu pronũciant, sacræq; lymphæ multa aspergine profluentem purificant, & solenni ceremonia stratum & consecratum circumcisa & reuulsa glacie protinus aperiunt. Iis rebus rite confectis, si qui adsunt languentes vel morbosi, in flumen desiliunt, & sacris aquis abluuntur, cum ob id elui morborum sordes persuasum habeãt. Defuncti, vti apud nos, mediocri funeris pompa comitantib. presbyteris efferuntur, capite mappa velato: cæterum non in templis, vti apud nos impia prope, vel abominabili certe corruptela vsurpatum est, sed in septis ac exterioribus templorum vestibulis sepulturæ traduntur, iisque more nostro quadragenis diebus parentant: quod certe mirum videtur, quum in purgatorio loco expiari animas, & criminum pœnam vllis amicorũ suppliciis, vlloq; pietatis officio mitigari penitus negent. In cęteris, eadem quæ à nobis de reli-

gione sentiuntur, constantissime credunt. Moschovvitæ Illyrica lingua, Illyricisq; literis vtuntur, sicuti & Sclaui, Dalmatæ, Bohemi, Poloni, & Lituani. Ea lingua omnium longe latissima esse perhibetur. nam Constantinopoli Ottomanorum in aula familiaris est, & nuper in Ægypto apud Memphiticum Sulthanum & equites Mamaluchos haud ingratis auribus audiebatur. In hanc linguam ingens multitudo sacrorum librorum, industria maxime diui Hieronymi & Cyrilli, translata est. Prætor quoque patrios annales, Alexandri etiam magni, Romanorumque Cæsarum, itemque M. Antonii & Cleopatræ memoriam iisdem literis commendatam tenent. Philosophiam vero, & sideralem scientiam, cæteraque disciplinas & rationalem medicinam nunquam attigere. iique pro medicis se gerunt, qui alicuius paulo ignotioris herbæ vires, se pluries obseruasse profitentur. Anni apud eos non à natali Christi, sed ab ipso mundi initio numerantur, qui nõ à mense Ianuario, sed à Septembri incipiunt. Leges toto regno habent simplices, summa Principum & iustissimorum hominum æquitate conditas: & propterea populis valde salutares, quoniam eas vllis causidicorum cauillationibus interpretari atq; peruertere non licet. De furibus, sicariis & latronibus supplicium sumũt. Quum de maleficiis quæstionem habent, reos multa gelida aqua superne demissa perfundunt, quod intolerandum tormenti genus esse perhibent. Nonnunquã obduratis & contumacibus, vt confessio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digitorum vngues conuelluntur. Iuuentus omnis variis ludis, sed militiæ proximis sese exercet: in stadio cursu contendit, in palæstra colluctatur, pernicitati equorũ studet: omnibusq; præmia, & præsertim sagittariorũ peritiss. proponuntur. In vniuersum Moscovvitæ statura sunt mediocri, sed quadrata, & valde torosa: cæsii omnibus oculi, prolixæ barbæ, crura breuia, & ventres extenti. equitant cõtractis admodum cruribus: & peritissime, vel auersi & fugientes, sagittas emittunt. Domi opipare potius quam laute viuunt, nanq; omnium fere cibariorum quæ vel à luxuriosissimis desiderari possunt, mensæ eorum, & paruo quidem precio passim instruuntur. Gallinæ siquidem, & anates, singulis sæpe argenteolis tenuib. nummis veneũt. maioris minorisq; pecoris incredibilis est copia: & occisæ media hieme iuuencæ, concretis gelu carnibus duorum fere mensiũ spacio non putrescũt. Venatione & aucupio, vti apud nos, nobiliora obsonia parãtur. nam venaticis canibus & plagis omnis generis feras capiũt: & asturibus, atq; falconibus, quos mirificos regio Pecerra præbet, non modo phasianos, & anates, sed cycnos & grues consectantur. Astures ex genere infimo aquilarum, vel miluorum: falcones vero accipitrum nobile genus antiquis fuisse putamus. Capitur quoque auis subnigra, puniceis superciliis, magnitudine anseris, quæ pulparum sapore phasianorum superat dignitatem. Moscovvitica lingua Tethter nuncupata, quæ Plinio Erythratao vocatur. Alpinis populis cognita, & maxime Rhetis, qui saltus ad Abduæ amnis fontes incolunt. Ingentes etiã sapidissimosq; pisces, & ante alios Sturiones, quos Siluros antiquitus fuisse putamus, Volga præbet: & ii quidem hyeme multa inclusi glacie, recentes pluribus diebus asseruantur. Aliorum vero piscium multitudinem ferme incredibilem, ex candidis, quos diximus, lacub. expiscantur. Vino natiuo quum penitus careant, aduecticio vti solent: sed in festis conuiuiis tantum, & sacrificiis. Ante alia Creticum subdulce maximo in honore habetur, sed in vsum medicinæ tantum, vel principalis luxuriæ ostentationem: quum miraculi loco sit, eductum Creta per Gaditanas fauces, & tantis concluſi maris Oceaniq; fluctibus agitatũ, incorrupta suauitatis ac odoris dignitate, inter Scythicas niues, ebibisse. Populus vero medonem bibit, ex melle lupuliſq; decoctum, quod picatis in cadis veterascit, & ex antiquitate nobilitatem adsequitur. In vsu quoq; sunt birra atq; ceruisia, sicuti apud Germanos Polonosq; videmus, quę ex tritico, zeaq; vel ordeo decoctis, omni conuiuio circumferuntur. Hanc quadam cognata cum vino potestate, largius compotantibus ebrietatem inducere adfirmant. Medonẽ ac birram per æstatem infrigidare, infusa poculis glacie, voluptatis gratia solent. nam ingentia glaciei frusta nobilium in cellis subterraneis singulari studio reconduntur. Sunt &, qui in deliciis habeant, succum ex subausteris corasis expressum, qui

qui perspicui & purpurissantis vini calorem & saporem iucundissimũ refert. Vxores & fœminæ, non in eo honore sunt apud eos, vt apud cæteras gentes. nam prope ancillarum loco habentur. Viri insignes earum vestigia mirum in modum obseruant, & pudicitiæ diligentissime cauent. non. n. adhibentur conuiuiis neq; sacrorum causa remotiora templa petere, aut temere in publicũ egredi permittuntur. Cęterum vel ab externis hominibus, & exiguo quidem precio, ad Venerem omne vulgus fœminarum facile pellicitur, adeo vt parum earum amoribus studere viri nobiles existimentur, Basilius ante viginti annos Ioannem patrem amisit. Is Sophiam, Thomæ Palæologi, qui late in Peloponneso imperabat, Cõstantinopolitaniq; Imperatoris erat frater, vxorem duxit. ea tũ Romæ erat, Thoma patre Turcarum armis Græcia pulso. ex hac quinq; liberi felici fœcunditate suscepti, ipse Basilius, Georgius, Demetrius, Simeon, & Andreas. Demetrio & Simeone iampridem morbo absumptis, Basilius Salomoniam Georgii Soborouii, eximiæ fidei atq; prudentiæ consiliarii, filiam, in matrimonium sibi collocauit: cuius fœminæ singulares virtutes vna sterilitas obscurat. Solent autem Moschouitæ, cũ de vxore ducenda deliberant, omnium toto regno puellarum virginum delectũ habere, ac forma virtuteq; animi præstãtiores ad se perduci iubere: quas demum per idoneos homines, fideles que matronas inspiciunt, ita diligenter, vt secretiora quoq; ab iis contrectari explorariq; fas sit. Ex iis vero magna atq; solicita parẽtum expectatione, quæ ad Principis animum responderit, regiis nuptiis digna pronũciatur. cæteræ vero, quæ de formæ, pudicitiæq; & morum dignitate contenderãt, sæpe eadem die in gratiam Principum, proceribus atque militibus nubunt: sic vt mediocri loco natæ plerunque, dum Principes, regiæ stirpis clara stemmata contemnunt, ad summũ regalis thori fastigium, vti & Turcas Ottomanos solitos esse videmus, pulchritudinis auspiciis euehantur. Basilius quadragesimum septimum ætatis annum nõ attingit, specie corporis eximia, animi virtute singulari, suorumque studio ac beneuolentia, & rebus gestis, progenitoribus suis anteferendus. Nam, cum per sex annos cum Liuoniis, qui septuaginta duas vrbes fœderatas in eius belli causam trahebant, armis contendisset, paucis legibus datis potius quam acceptis victor discessit. Polonos quoq; initio statim ipsius Imperii, acie profligauit: Cõstantinumq; Ruthenum copiarum ducem, captum, & cathenis vinctum, Moscham perduxit. Sed ipse aliquando post ad Borysthenem, supra Orsam vrbem, ab eodem Constantino, quem dimiserat, magno prælio est superatus: ita tamen vt Smolenchum oppidum, quod antea Moschouitæ occuparant, post tantam etiam victoriam à Polonis partam, in ditione Basilii relinqueretur. Sed aduersus Tartaros, & maxime Europeos Præcopitas, sæpius secundo prælio à Moschouitis est dimicatum, vlciscendis fortiter iniuriis, quas illi repentinis incursionibus intulissent. Supra enim centum & quinquaginta milia equitum Basilius ad bellum ducere consueuit, distinctis per vexilla turmis, quæ suos duces sequuntur. Regiæ aleæ vexillo inscripta est Iosuæ Hebræi imago, illius qui, vt sacræ referunt historiæ, à Deo maximo longissimum diem, retardato solis cursu, piis precib. impetrauit. Pedestres copiæ nullo prope vsui sunt in illis vastis solitudinibus, tum ex ipsa veste quę fluxa talarisque est: tum ex hostium consuetudine, qui cursu potius & equitandi celeritate, quam vi statariæ pugnæ, vel ipso congressu militiam exercẽt. Equi eorum statura infra mediam existunt, sed robusti & velocissimi habentur. Equites præpilatis hastis, clauisq; ferreis & sagittis rem gerunt. paucis falcati sunt gladii. Corpora vero clypeis rotundis, vt Asiatici Turcæ: vel inflexis & angularibus parmis, more Græcorum, itemq; lorica & galea pyramidali protegũtur. Basilius etiam Scloppettariorum equitum manum instituit: multaq; ęnea tormenta Italorum fabrorum artificio cõflata, suisq; imposita currib. in arce Moschæ visuntur. Ipse insigni apparatu & singulari comitate, qua tamen Regia maiestas vlla ex parte corrumpitur, publice cũ procerib. atq; legatis epulari solet, magnumq; inaurati argenti pondus duobus abacis expositum, eodem triclinio conspicitur. Nullam prætoriani militis cohortem, præter ipsam familiã, corporis custodiæ causa, circũ se habere, vel alibi alere consueuit. Ab vrbana. n. fideli multi-

tudine ſtationes habentur. nam vnaquæque vrbis regio foribus, cancelliſque ſepitur: nec temere per noctem, aut ſine lumine, in vrbe vagari licet. Aula omnis conſtat ex regulis, & ex ipſo militum delectu, qui per ſtatos menſiũ circuitus, frequentandæ, nobilitandæque regiæ cauſa per vices ad implenda comitatus officia è ſingulis regionibus accerſuntur. Porro exercitus omnis, quum bellum ingruit, vel hoſtibus indicitur, ex euocatis veteranis, nouiſque prouinciarum delectibus cogitur: nam cunctis in vrbibus præfecti militiæ iuuentutem inſpiciunt, idoneoſque in ordines militum tranſcribunt: quibus ex ærario prouinciarum, certa, pacis tempore, ſed ea quidem exigua, ſtipendia perſoluuntur. Verum qui militant, immunitate vectigalium gaudent, & cæteris paganis præſtant, regiaq; gratia omnibus in rebus potentes exiſtunt. Paceſcit namque veræ virtuti nobilis locus, quum bellum geritur: ſiquidem egregio & in omni rerum adminiſtratione ſalutari inſtituto, ad ſuum quiſquẽ ſpectatum facinus, vel perpetui præmii, vel ignominiæ ſempiternæ fortunam aſſequitur.

BENEDICTI LAMPRIDII.

Hos dono Iouius mittit tibi Rufe labores,
Anfractus longos & ſpatia ampla maris.
Hæc quoniam nemo melius te iudicet, vnum
Vllæ nec terræ, nec maria vlla latent.
Magna quidem Iouius donat tibi Rufe, ſed ipſe
Longe maiori munere dignus eras.

FINIS.

AD SERENISS. PRINCIPEM FERDINANDVM ARCHIDVCEM AVSTRIÆ, MOSCOVITARVM IVXTA MARE GLACIALE RELIGIO, A D. Ioanne Fabri ædita.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. FERDINANDO HISPANIARVM PRINCIPI & infanti, Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ, &c. Sacratiſſimæ Cæſareæ maieſtatis per Rom. Imperium locum tenenti, Principi ſuo clementiſſ. D. Ioannes Fabri ſalutem & pacem in CHRISTO *domino noſtro.*

CVM humaniter ſalutaſſes, ac magnifice pro regio in te animo excepiſſes, ſereniſſ. PRINCEPS, Oratores Moſcovitarum, qui iam à ſacratiſſima Cæſarea maieſtate ex Hiſpaniis feliciter, cum & illic pleraq; magis etiam quam vel par eſſe poſſit, in eos magnificentiſſ. collata eſſent, læti ad te Tubingam redierant, ſtatim, vt eſt excellentiſſ. tui ingenii conſuetudo, cõmiſiſti, vt quam primum, mecum ſumptis aliquot inſignibus, qui huiuſmodi negocio pares eſſe, viris tum eruditis, tum multarũ rerũ vſu prẽditis, iſtiuſmodi Moſcouitarũ, nobis Germaniæ viris prius admodũ incognitorũ percontarer: idq; tuo nomine originem, ritus, mores, religionẽ atq; id genus alia, quod & ob hoc facile fieri poterat, quoniam interprete vtebantur ipſi: qui cum & natus Moſcouita eſſet, præter ſuam vernaculam linguam & Germanice & Latine mediocriter callebat. Ob id maxime deſideraſti Princeps ſereniſſ. procul dubio, ſi cui forte mirum videretur, quo certior factus, cum quibuſnam olim diuus Cæſar Maximilianus auus tuus pro communi Rep. fœdus iniiſſet. Tum aliud eſt, quod forte huic rei perquirendæ plus addidit deſiderii, vt cum olim in conuentu vel doctorum hominum, vbi frequens eſſe ſoles, vel principum, mentio quędã de exteris inciderit, id quod vſu non poſſis, ſaltem monumentis admonitus, æque in lucem proferre queas, quicquid eſt ex variis exterorum moribus. Quare & ipſe facile motus, atque, vt par erat, votis tuis obtẽperaui, acceſſimus ſimul, primumq; quæ tui animi ſententia eſſet expoſuimus: id quod & illis ſumme placuerat, talis principis indolem ac ingenium mirantibus. De quo & plurimum ſpei ſibi polliceri poterant, quod vnus eſſes ex omnibus, ad quos ipſi, longa quidem profectione, quæ iam biennium compleuerat, ab Oriente facta in Occidentẽ, diuerterant hoſpitalitatis iure antiquiſſimo, qui gentis ſuæ varia amplecteretur. Itaq; & ipſi talibus beneuoli facti, nihil omnino eorum obticebant quæ quærebamus, verum omnia cum fœnore reddebant. Idem & ego tibi facturus ſereniſſ. Princeps, quo ordine, quibuſue locis, vniuerſa huiuſmodi hominum in publicum proferri poſſunt, etiam maiora quam illi retulerunt, nihil relinquens, fidi interpretis munere functurus exponam. Primo itaq; omnium tum congruum tum neceſſarium mihi viſum, vt quæ nominis appellatio huic genti exiſtat hodie paſſim vulgo: tum quæ priſca fuerit, referam, vbi & maximus nobis labor incumbit. In cõferendis namq; vel Græcorum cum Latinis monumentis, vel vetuſtiſſimis illis cum recentioribus, non mediocris exigitur ingenii iudicium. Facile enim omnia commutari cõtingit, quemadmodum in moribus fieri frequẽter cernitur. Inuenio itaq; eos populos, quos communi vocabulo nos Moſcouitas appellamus hodie, olim, teſte Plinio, Roxolanos eſſe dictos, quos tamen aliquantulum, commutata litera, tabula Europæ octaua Ptolomæus Roſolanos nominat, quemadmodum & Strabo. Qui etiam multo iam tempore Rutheni dicti fuere. Atque hi ſunt, qui quondam aduerſus Mithridatis Antipatorũ duces ſtrenue dimicarunt, veluti Strabo refert. Hodie vero, cuiuſmodi & antea memini, pro temporum varietate, nihil plus immutari cernimus, quam regionũ, prouinciarumq; nomina. Quoniam vrbs eſt illis regalis totius prouinciæ Moſcouia dicta, vnde & Moſcouitæ nomen acceperunt, vel vt aliis placet, veluti Volaterrano, à fluuio Moſcouii, vtcunq; deriuaueris hoc modo, nõ admodum retulerit, dummodo nominis ratio liquida fiat. His olim præfuit Ioannes dux, cui Helena coniunx erat de Palæologorũ, hoc eſt Conſtantinopolitanorum imperatorum genere nata. Vltra hos Roxolanos quidem Strabo ait neminem habitare. Sunt itaq; Rutheni ſiue Moſcouitæ Orienti plus confines propioreſq;, ac Boryſthem conterminant ex vno latere Lituanitis, dein Polonis, atq; Tartaris ex alio latere. Qui quidem Tartari illi ſæpe hoſtiles manus inferunt, crebras incurſiones faciunt. A Cęſare item Caphẽſi, qui certe præſidio Tartarorum potentiſſimus exiſtit, & à Capha nomen ducit, iuxta mare in Taurico Cherſoneſo reſidens innumera belli mala ſuſtinent quaſi omni momento. Verſus itaq; Septentrionem mari clauduntur glaciali, cuius littus cum ſit ampliſſimũ vniuerſum fere Moſcouitarum ducis exiſtit. Atq; hoc mare eſt, quod veteres, lacum Cronium, ob eius glaciem perpetuam fere appellarunt. Cronium enim ἀπὸ τοῦ κρόνου Græce, Latine Saturno appellato, venit: qui quoniam ſenex frigidus ac tardus extitit, pro huiuſmodi aſtro à poetis ponitur. Hinc quæcunque frigida, tardaque ſunt, & huiuſmodi, Cronia appellari cõſueuerunt, & hoc mare Cronium, quod immenſo Septentrionis communi frigore, & hac parte maximo, quanto longius à ſole eſt, multis milibus paſſuum congelari ſoleat. Quapropter & Hecthæus, teſte Plinio, Amalchium vocat, lingua Scytharũ, quod Latine quoq; inter-

Vt vocẽtur.

Moſcouitæ Roxolani.

Rutheni.

Cur Moſcouita dicti.

Ioannes quondam dux eorum extitit, qui ex Palæologorũ genere Helenam duxerat.

Situs Moſcouitarum circumquaque hoſtibus cinctorum.

De mari glaciali, plerãque, quo etiam Septentrionẽ cingunt.

Vrbes celebres.

pretari potest congelatum. Sic in contrarium, eadem de causa, ab Ammonio historico, lacus qui prope Constantiam est, quem Solinus alias Pregantinum nominat, Acronius vocatur, quod nequaquam ex integro vnquam cõgelatus memoretur. Verum ne longius ab instituto aberremus, Moscouitarum certe ducis imperium adeo latis protenditur longisq; agris, vt aliquot spatia Asiæ complectatur, aliquot etiam Europæ, eaq; minime parua. Moscouia autem vrbs est, vt quod alias minime consequi possumus, hoc comparatione quasi ob oculos commodiori modo ponamus, duplo maior quam sit Colonia Agrippina, quemadmodum ipsi retulerunt, qui in profectione ista huiusmodi vrbis, plus forsan quam reliquarum Germaniæ, explorandi curam habuere. Huic tamen magnitudine non imparem habent, & aliam vrbem Fladimeri, tum Blescouiam, & Nouigradiam, Smolne, & Otiferi, quas regiis, amplissimisque ædificiis extructas dicebant, muris quoque bene munitis, illisque tum ex quadratis, tum decoctis lapidibus extructis. Quarum etiam Blescouia præter cæteras præmunita muris tribus cingitur. Reliquæ vero, quas habent innumeras, non vsque adeo celebres habentur. Quoniam ab his quas prædiximus, titulum suum ac inscriptionem Russiæ imperator accipit. Nam in præsentiarum, quoties vel per Oratorem, vel per epistolam sese Moscouitarum imperator insinuat, hoc titulo vti consueuit: BASILIVS Dei gratia imperator totius Russiæ, ac magnus dux Fladimeri, & Moscouiæ, Nouigradiæ, Blescouiæ, Smolnæ, & Otiferi. Atque certe ille est titulus, quo anno proximo elapso XXIIII. mense Augusto, dum in inclyta Vienna tua, te ex magni Basilii nomine salutarent, sunt orationem suam exorsi. Habet princeps Moscouitarum sub se principes multarum prouinciarum, eosque præpotentes. Ex quibus non postremus est canus ille & barbatus, quem velut Oratorem Ruthenorum imperator misit, vt serenitatem tuam primò, ac post Cæsaream maiestatem in Hispaniis adiret. Qui & triginta milibus equitum quoties belli necessitas exigit Imperatori suo succurrere solet. Sunt & alii principes quorum potentia non parua est. At illud singulare est, quod in ipsis summe commendari potest, vt nullus sit eorum tam illustris, diues ac præpotens, quin accersitus à duce perquam humillimum etiam præconem, statim aduolet, omnibus mandatis sui Imperatoris, instar dei, obtemperet, etiam in iis causis, quæ vel vitæ detrimentum periculumque exigere videntur. Imo hæc maxima noxa, ac ignominia apud ipsos censetur, quum minus aliquis in cunctis duci suo pro voluntate egerit. Econtra præclarissimam in viro esse obedientiam. Idcirco intra paucos dies aliquando bis, aut ter centena millia, vel alias ingentem quandam multitudinem congregare potest, cõtra hostes suos aut Tartaros, aut Cæsarem Caphensem, vel alios quosuis exercitum ducturus, adeo nulla est natio quæ imperatori suo magis obediat, nihil plus viro dignum aut glorioſius esse ducentes, quam pro principe etiam mori. Sic enim recte se immortalitate donari existimant. Ideo etiam frequenter cõtra Tartaros, Turcas, & alios cum tam potenti equitum exercitu, instar apum collecto, fortissimos triumphos agere solent. Et eo tempore, quo Cæsar Maximilianus cum ipsis fœdus iniit, cum rege Poloniæ bellum gesserunt. Qui vt indies bella gerunt, indies quoq; aptiores ad vim inferendam exercitu, tum ad propugnãdum, tum ad conserẽdum manus fieri solẽt. Nam cum olim, pro more Parthorum, plus fugiendo quam insequẽdo victoriam nacti essent, iactu iaculorum ex arcubus, nunc vero ad omnes belli insultus, vel inferendos vel patiẽdos aptiores facti, ẽt ẽneis machinis, quas bombardas vocãt, vtuntur, atq; miræ magnitudinis acies instruunt, industria qua fieri solet. Et si summam cupis, aiunt pleriq; historici, quod Moscouitarum gens sit, quæ nunquam sit experta pacis commoda, quæ nisi natura, situq; adeo munitissimam haberet terram, periculum sit, iam sæpissime eam expugnatam fuisse. Lingua vero eis est, qua sibi multum cum Bohemis, Croatis, & Sclauonibus cõuenit, adeoq; vicina, vt Sclauo Moscouitam plene percipiat, nisi quantum visum est nonnullis, Moscouitis asperam magis ac duriorem esse phrasim. Sclauonum autem linguam à cõfusione, quæ in Babel tempore Nembrotis fortis illius in Genesi venatoris facta est, nomen accepisse tradunt historici. Eam tamen rem satis mirari non possum.

Moscouia. Fladimeri. Blescouia. Nouigradia. Smolne. Otiferi.

Titulus imperatoris Moscouitarum.

Prouincia tum principes.

Quantum imperatori suo præsides prouinciarum obtemperent.

Quantæ belli copiæ breui tempore educere queant.

Pro Principe etiam mori ipsis egregium.

Belli industria.

Lingua.

sum, quod cum inter Dalmatiam quidem & Moscouiam, vtraque Pannonia sita sit. Vngaro tamen nihil minus quam cum linguæ cognatione conueniat cũ Moscouita. Quare cõiectura est, olim has gentes per legiones diuisas esse, atq; ex Dalmatia illuc migrasse: ob hoc quoq; asserit Volateranus Ruthenorum linguam semidalmaticam esse. Vtcunque tamen fuerit, hoc certum esto, Bohemis, Croatis, Dalmatis, & Moscouitis lingua conuenire, id quod è tuis interpretibus, quos in aula tecum fouebas, quotquot eramus, deprehendimus. Nam cũ & illi interpretes inter Croatos & Dalmatas nati essent, nullusq; vnquam illorum vel Moscouitas accesserat, vel moratus cum eis fuerat, adhuc tamen tunc præsentes verba illorum deprehendere poterant. Sunt etiam in Moscouia nemora miræ magnitudinis, in quibus vulpes nigri, & vrsi albi venantur. ita monumentis prius admoniti, nunc vero demum interprete Oratorem edocti. Nec mirum fortassis, in causa enim facile fuerit nimium illud Septentrionis frigus, quod semper mater est albedinis, vti philosophia constat. Viuunt autem in syluis plerique venationibus feraram admodum sedulo incumbentes. Habent & apes frequentissimas, à quibus mel & ceram cum copia colligunt, quæ tamen apud illos mediocris admodum sunt precii. Cum vero belli frequentia terram eorum incultam ac neglectam faciat, vitæ suæ necessaria non aliunde magis, quam è pellibus quæritant, ad quas comparandas mercatores tum è nostris, tum è longinquioribus veniunt regionibus, ea est illorum nobilitas. qui nanq; nobilissimi sunt apud nos, ab illis nobis cõparamus: veluti sunt pelles Zobolini, Martyres, Hermelini, & his similes. Simplici verborum fide, non longis ambagibus contrahunt, mercem pro merce. Quamuis enim aureorum & argenteorum numismatum ipsis & multus vsus sit, tamen pro frugibus, ac reliquis vitæ necessariis pelles frequentissime commutant. Sunt etiam ex gentibus eius imperatoris, qui vino & frumento neq; vtuntur, neq; habent, sed vti bestiæ bestiis vescuntur: id quod cum Tartaris commune habent, ignobile vulgus est, & omnino syluestre Tartariæ vicinum, ad littus maris glacialis in syluis habitans. Alii vero aliarum vrbium Moscouiæ, scilicet Nouigradiæ, &c. ciues in esu piscium nobiscum magis ciuiliter communicant: in decoquendo vero nonnihil à nobis discrepant, quantum ipse vidi. Et cuius fere oblitus fuissem, Volateranus scribit, Ruthenos vti moneta non signata: illud tamen experiri volens, ab ipsis certior factus, monetæ Vngariæ multũ vsum apud eos esse. At quod maximum est in vita, fidem Christianam sequuntur, quam à sancto Andrea apostolo, fratre Simonis Petri, primum eis prædicatam affirmant. Ea quoque quæ sub Constantino Magno à CCCXVIII. episcopis, anno CCCXVIII. in Nicea vrbe Bithyniæ primo Niceno concilio concluſa, ac à Basilio Magno, & sancto Chrysostomo tradita & prædicata fuerunt, tam sancta, tam firma, tam sincera esse credunt vt ab illis hactenus nunquam licuerit transuerso digito, vt aiunt, recedere cuiquam, sicut neq; ab Euangelio Christi. Ea quoq; vel modestia est eorum, quam suæ professionis in dubium denuo vocare. Constantiori itaque animo quam plerique nostrum in hac prima fide perseuerare solent, quam ab Apostolo Andrea, suisq; successoribus, sanctisq; patribus didicerunt, atq; ab vbere materno suxerunt. Nequaquam sese in varias scindi hæreses patiuntur. Verum si qua vel fidei difficultas, vel ritus religionis inciderit, vniuersa ad Archiepiscopũ, ac reliquos episcopos, pro ipsorum tãtum spiritu definienda refertur, neq; quicquam inconstanti vulgo & inconcordi relinquitur. Sacerdotis enim labia custodiũt legem dei, & lex ex ore eius requirenda erit. Habent autem archiepiscopum, qui in vrbe Moscouia, in eo loco vbi sedem imperator habet, cathedram archiepiscopalem obtinet. Sunt & episcopi quamplures, in Nouigradia vnus, in qua & Isidorus extitit, sub Eugenio pontifice Rom. Cardinalis teste Raphaele. In Rosciuia alius, alius in Sustali, alius in Otiferi, alius in Smolne, alius in Resann, Colmum, Volut, & Frotini præficiũtur episcopi: qui & suas habent diœceses. Hi quidẽ omnes episcopi archiepiscopũ velut supremum agnoscunt. Archiepiscopus autem ille, antequam patriarcha Constantinopolitanus à Mahometica tyrannide suppressus

Nemora. Fera coloribus cum nostris dispares.

Apum frequentia.

Maxima merx pellium.

Pleriq; eorum cum bestiis commune habent in cibo.

Pleriq; & nos, cibis vescuntur.

Numismatis vsus.

Fide Christum profitentur, ab Andrea apostolo primũ edocti.

Quam modeste de iis decreta patrum suspiciunt ac sancta habeant.

Quomodo hæresibus medeantur.

Ordines presbyterorum.

Pietatis exemplũ imperatoris in patriarchã Constantinopolitanũ.

esset, semper hunc patriarcham vt superiorem recognouit. Huic tamen Romanum pontificem veluti Petri successorem præcessisse, semper ac merito fatentur. Neque hodie eius rei immemor Ruthenorum imperator, adhuc pietatis eiusmodi diligens custos: quotannis enim Constantinopolitano patriarchæ in hanc vsque horam, quo viuere, & Ægyptiacæ seruitutis finem æqua mente expectare possit, eleemosynam mittere consueuit. Satis namque impium sibi videretur, eum deseri, quem totidem ecclesiis præfuisse notum sit, & a quo vnico fere totidem, tantarumque prouinciarum religio olim dependerit. Cum vero episcoporum nomina sedesque inciderit mentio, autoritatem illorum planius ac rudius (vt aiunt) promulgare placuit: vbi video illos à nostris in plerisque non multum differre: rem enim ex ordine compertus sum. Nam apud Moscouitas ea lex & sanctio, vt presbyteros, & omnes quotquot clerici sunt solos ordinent episcopi. Neque vlli presbytero vnquam quenquam confirmare licet. Hoc enim munetis episcopo soli incumbere asserunt, vt posteaquam tinctus aqua adultus fiat, per impositionem manuum episcopi, & signaculum crucis adeptæ fidei testimonium reddat, firmeturque per vnctionem, quæ in fronte fieri solet. Iidem in cœna domini chrisma & oleum celebrant atque conficiunt, cuius dein vsus sit in baptizando, confirmando, vngendo infirmos. Soli sunt qui instituunt & destituunt presbyteros. Neque vnquam licet laicis in ipsos animaduertere, recte ob oculos habentes Pauli doctrinam ad Timotheum qua dicit: Accusationem aduersus presbyterum ne admiseris, nisi sub duobus aut tribus testibus. Ita nec se vnquam imperator ipse de pœnis clericorum ingerit, hoc episcopalis tantum animaduersionis constanter affirmant & prædicant, vt eos arguat & castiget, quos sibi subditos euangelicus ordo, ac in sortem domini vocatio fecerit. Habent & episcopi suos vicarios & officiales, quemadmodum & nostri, qui iurisdictionem in subditos exercent, & iustitiam in rebus ecclesiasticis administrant. Decimis, quemadmodum à Deo decretum est, quoque viuunt episcopi: dominiis vtuntur iure concessis, villas ac castra possident. Reliqua vero sacerdotum turba aliquibus decimis, oblationibus, & aliis quamplurimis tam viuorum quam mortuorum aluntur. Pro iis enim beneficia habent fundata, quorum patroni sunt tam spirituales quam laici. Seueriori tamen cura hic agitur quam soleat interdum nobiscum, negligentius scilicet. Nemini enim facile aliquod munus ecclesiasticum commendatur, neque confertur beneficium, nisi prius huic ipsi satisfacere posse comprobetur: per eius rei tamen peritos, velut episcopos aut vicarios. Sunt episcopis suæ familiæ, tum nobilibus, tum aliis constitutæ. Hi certe sunt episcopi, per quos stat atque caditque vniuersa Ruthenorum religio. Diuina sæpe quum cum imperatore conueniunt peragere solent. Pro insignibus tanti huius muneris baculis vtuntur, & mitris, perinde atque nostri solent episcopi. Ea vero abstinentia est, quæ nunquam satis laudari poterit, insignis admodum & magna: tum archiepiscopi, tum reliquorum episcoporum, cibi atque potus, nec minor vero quam monachis eius regionis, quibus ipsa solet esse refertissima, qui quidem ea lege obstricti abstinentiæ, vt nunquam in perpetuum carnibus vesci liceat. Ne igitur tam facile vesana nostræ Germaniæ cohors se solam deludi atque onerari ducat, quasi monstris monachis, plebs certe Dei selecta est, passim per vniuersum quæ increbuit, quam quidem hodie mirari solent, nescio quibus persuasi, quasi nouam faciem, cum fere nulla professio Christianorum sit antiquior, vel adhuc magis Euangelio accedens, quam stulta hominum nostrorum opinio, veneratur, magni æstimat gens efferata bello continuo, id quod nos abominationes dicimus. Non procul ab vrbe Moscouia monasterium est amplissimum, in quo trecenti fratres perpetuo fere sub regula magni Basilii degunt, in quo etiam sepulchrum sancti Sergii abbatis, quod ab exteris è longissimis etiam agris frequentatur: multis enim miraculis celebre factum est, Christianorum admiratione nõ parum dignis. E quibus vel vnicum in medium prolatum sufficiet, omnium illustrissimum, quod paucos ante annos illic cõtigit, duobus cęcis quidẽ visus donatus est. Cum.n. abbas ille viueret, tanta vitæ sanctitate extitit, vt facilo sibi

Episcoporũ autoritas & munus in administrandis sacramentis.

Sacramentũ ordinis. Confirmationis. Vnctionis.

In clerum animaduertunt soli episcopi. 1. Timoth. 5.

Facultates episcoporum ex decimis, villis, castris, aliisq; prædiis.

Sacerdotia vero pro reliquis data sunt.

Collatio beneficiorum.

Insignia episcoporum.

Ieiuniũ frequens clerus habet.

Monachi plures.

Monasteriũ prope Moscouiam insigne miraculis sancti Sergii.

sibi persuaserint, atq; credant iam multa ipsum precibus suis apud deum posse efficere, atq; consequi mortalibus. Ideoque monumentum eius crebro mira cum deuotione accedunt, honorantque. Vniuersi vero tum monachi, tum virgines Vestales, quotquot sunt in monasteriis, vnicæ regulæ, vniq; habitui obnoxii, nigro scilicet, vsq; adeo religiose viuunt, vt non mirentur solum, verumetiam summo honore eos prosequantur. Neq; ipsis tam vilis ratio voti habetur, velut hodie nobiscum, verum cum quis ingressus fuerit monasterium, nunquam in perpetuũ quoquo modo, quaue indulgentia ei licebit exire, aut reliquo votum irritum facere. Vota vero tria sunt quæ exhibent, ceu nostri, Obedientiæ scilicet, paupertatis, & castitatis. Quæ si quis prætergressus, è monasterio qui prosiliit, deprehenditur, perpetuo carcere in pœnam tanti sceleris clauditur. Tanta est votorum sanctitas, vt etiam quamuis multa apud Ruthenos archiepiscopi & episcoporum autoritas sit, in his tamen illis minime quicquam concessum est. Quod vouendum & reddendum domino vtriusq; testamenti scriptura edoceat, imo ipsa veritas requirat. Castitatis itaq; adeo ratio haberi solet, vt nunquam monachis vxores ducere, neque monialibus nubere liceat. Ita enim à Paulo & tota Ecclesia prohibentur. Is autem qui virginem bonæ famæ duxit, in sacerdotem ordinatur, in monachum tamen nunquam recipitur. Episcopus autem vel sacerdos posteaquam cœlebs in sortem domini vocatus atque conscriptus fuerit, coniugio non copulatur, sed perpetuæ castitati adstringitur. Quod si quis concubinatus crimen admiserit (quod tamen apud Ruthenos vitium est rarissimum) acerrima pœna ab episcopo affligitur, suoque beneficio priuatur. Cumq; vxor semel mortua fuerit, quam primo duxit, in perpetuum quoq; aliam in vxorem nunquam ducit. Non bigamum nanque, at vnius vxoris virum episcopum instituit Paulus. Et quod pietati colophonium addere videtur, deuotionisq; spiritum augere: vt cum sacerdos diuina celebraturus est, in cõiugio constitutus, maximeq; in missa celebranda obseruari solet, minime phas esse putant, præcedenti nocte cum vxore dormire: periculum enim illic esse verentur, si non cum peccato id fiat. Idéo quoq; pro pleniori reuerentia nocte sequenti ab vxoribus quoq; abstinent. Ea est in his quidem tanti corporis & sanguinis mysterii reuerẽtia, is cultus, hæc spiritus persuasio. Videant igitur nunc nostri quam pollutis manibus hoc sacrosanctum mysterium, pignus omnis redemptionis nostræ, tractare soleant. Moueret optarim vel vnicum Dauidis exemplum: qui cum extremo iam fere ieiunio laboraret, non tamen propositionis panes ab Abimelech obtinuisset, nisi ipse & sętui eius ab heri, & nudiustertius ab vxoribus, aut aliis mundi fuissent. Cur igitur non munditiei ille quoq; studeret magis, qui vasa domini, imo ipsum dominum administraturus est, & manibus contrectaturus? Est & aliud officium sacerdotum præcipuum, vt Euangelium Christi populo annuncient, salutem scilicet & pacem: id quod fieri consueuit vbique omnibus diebus dominicis, festis quoque diuæ virginis Mariæ, apostolorum item & quorundam confessorum, martyrumque. Verbum autem domini pari deuotione & prædicatur & auditur. Magna quoque est illis reuerentia virginis Mariæ, crebris quidem orationibus veluti Christi mater pro intercessione apud filium rogatur. Vere enim ea putatur, cum theotocos sit, quæ pro nobis in terris plurima possit à filio consequi. Festa itaque eius, Annunciationis, Purificationis, Natiuitatis, Assumptionis, & quotquot denique inciderint, ieiuniis indictis, orationibus, missis tum lectis, tum decantatis celebrare, pro communi ritu ecclesiæ solent Græcorum: quemadmodum & toto anni spatio excepto quadragesimali tempore, quando S. Gregorii missam theologi celebrare consueuerunt. Est autem vtraque missa ter prolixior quam si ea quæ apud Latinos communis habetur. Qualis autem sit Missa S. Gregorii Papæ, non omnino ignorat Serenitas tua, cui nonnunquam interfuit in Hispaniis, vbi in quibusdam partibus peragi compertum est, mihi tua aliquando referente solennitate. Deuotis quidem mentibus accedunt illam populi audituri, tanquam participes futuri eius. Solet autem hoc differre illorum Missa à nostra, quod Moscouitæ in pane fermentato, Græcorum more, conficiunt. Calici item tantum aquæ quantum

Voti constitũ obseruatio.

Castitas.

In ducendis vxoribus à sacerdotib. Moscouitarum mores, subinde eorum qui in matrimonio constituti sunt.

Missa.

Communę aliud, adeoque præcipuum sacerdotum munus, annunciare euangelium Christi. Theotoci veneratio.

vini rubei miſcent: quam aquam & calidam eſſe volunt, quod ex latere Domini non ſine myſterio magno profluxerit ſanguis & aqua, quam calidam fuiſſe credere phas eſt: alioqui enim miraculum vix cenſeri poſſet. Hocque ſacramentum corporis & ſanguinis à ſolo ſacerdote conſecratur, qui veluti noſtri fere ſtola alba indutus, tota mente ad deum eleuata, id efficere conatur myſterium, quod pro ſufficienti pignore omnium promiſſionum ſuarum Chriſtus in vltima cœna reliquit, quemadmodum vniuerſus orbis fatetur. Epiſtolam item & Euangelium æque in Miſſis habent. At lecto Euangelio non mox Nicenum illud ſymbolum, ſed poſt angelicum cantum, qui Sanctus appellatur, primum fides Nicena decantari ſolet, cumque dominicæ orationi finis factus fuerit, mox antiphona de virgine Maria ſequitur. Conſecratio itaque æque ab ipſis verbis fit à Chriſto probatis, quibus & eam vim conceſſam credunt, vt prolatis ipſis à ſacerdote, mox creatura creatori ſuo cedat, illudque quaſi neceſſarium eſſe. Dum vero ſic conficitur, ecce panis iuſtæ magnitudinis ordaceus apponitur, in cuius medio hoſtia eſt, cui crucifixi forma, perinde vt apud nos, impreſſa cernitur, quam vi benedictionis in corpus Chriſti conuerſam ſacerdos ſibi ſumit & manducat, reliquum vero panis per fruſta diuiſum petentibus diſtribuit: quem ſinguli, non vt corpus Chriſti, ſed veluti benedictum aliquem, & quodammodo ſanctum panem cum ſumma deuotione ſuſcipiunt. Solent itaque has Miſſas celebrare de trinitate, de beata Virgine, deque aliis ſanctis. Et quoniam illis procul dubio Purgatorii opinio eſt, igitur aſſidue pro defunctis orant, Miſſis ſubueniunt. In qua quidem re tanta illorum eſt religio, vt plerique bina pro mortuis anniuerſoria, vt vocant, agant. Alterum qui fatalis quo mortuus eſt die agitur: alterum autem quo ab eccleſia inſtitutum, ſancti illius, cuius nomen habuit proprium, feſtum celebratur. Ad hæc fiunt frequentes oblationes & eleemoſynæ Chriſtianorum. Hoc quicquid eſt rituum, & potiſſimum miſſarum, omne quidem ex inſtitutione primæua eccleſiæ eſſe affirmant, vti tradunt etiam Chryſoſtomus, Baſilius magnus, ac Gregorius theologus. Hæc igitur ſint breuius dicta quam vel par ſit huic myſterio: nemo enim facile reperiri poterit Chriſtianorum, qui humanis præconiis ſatis commendare poterit turbæ fidelium, adeo multum momenti, remiſſionis vitiorum ex hoc pendere merito credimus. Iam vero ad reliqua ſalutis Chriſtianæ ſacramenta pedem conferemus. Euchariſtiæ quidem ſacramentum, quantum ipſis in vſu eſt, populo adminiſtrari ſolet, tempore quo Chriſtus ipſe inſtituit: & dein ſequuta eccleſia, paſchali ſcilicet, alia tamen ſerie forſitan quam Romana Eccleſia faciat, atque decreuerit. Baptiſmum pro ſacramento primo, adeoque præcipuo ducunt, quapropter hoc ſi quiſquam neglexerit, deriſeritque, mortis pœna affligitur. Baptizant itaque pueros in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Huic muneri fungendo, quæcunque neceſſitas inciderit, nemo hominum ſufficere putatur, niſi ſacerdos extiterit. Prius vero quam baptiſmus adminiſtretur, orationes fiunt frequentes ac deuotæ à ſacerdote, à parentibus, à patrinis, à proximis, ab amicis, & quicunque denique adſunt, quo deus optimus maximus ſeſe è cœlo per plenitudinem gratiæ ſuæ puero per vniuerſum vitæ ſuæ curriculum aſſiſtere dignetur.

Sacramentum Euchariſtiæ.

Baptiſmus.

Quibus certe precibus ad deum fuſis, in eccleſia, ad quod peragendum illic baptiſterium ordinatum eſt: aut tempore brumali, moleſtiam frigoris fugientes, in loco ſecretiori puer baptizari ſolet. In cuius rei teſtimonium adhibentur patrini, pro more etiam noſtro, quibus ex pollicitis incumbit, vt huius baptiſmi memores eſſe velint, vt puerum olim cum ætas patitur aut expoſtularit, in fide erudiri non negligant, vt deum pro tanta gratia laudent, ac orent, vt donum hoc diuiniſſimum fidei datum indies augere dignetur. Prælectis itaque orationibus, atque etiam exorciſmis, cum puer fortioribus naturæ viribus apparet, ter totus immergitur, alioquin aqua tingitur, raro tamen: conſperſio enim minus ſufficiens iudicatur. Oleo & criſmate interim quoque appoſitis fronti & ſcapulis. Sal vero quod à noſtris adhibetur, & lutum ex ſaliua & puluere, non admodum receptum eſt Moſcouitis: abrenunciationem vero trinam, fidei quoque confeſſionem trinam in vſu retinent. Hæc certe cuncta ab his qui apud Roſolanos prima fidei fundamēta iecerunt, quaſi per manus tradita, illi perpetuo firma, ſyncera, incorrupta ſeruarunt: neq; Chriſtiani hominis eſſe ducunt, inſtar arundinis vento agitatæ. facile cuiuſquam perſuaſione ab his proturbari in futurum, neque ſi angelus de cœlo deſcenderit, ceræ inſtar torquendas dabunt mentes eorum ab hoc inſtituto. Interrogati dein per nos, quantum ipſi circumciſioni tribuerint, num & ipſi in vſu haberent. Procul quidem ab eis abeſſe reſpondetūt, vt vel ſcintillam veteris & aboliti Iudaiſmi obſeruent, imo in deteſtationem illius nec quiſquam Iudæorum per vniuerſum Ruthenorum imperium admittetur, etiamſi multis millibus aureorum hoc conſequi præſumeret. Id tamen non negabant, Tartaros ſibi multum perſuadere è præputio, eoſque omnes circumcidi pro labe abluenda veteris Adæ, contagionis inſtar contracta: in hoc Mahomaticam legem ſequutus, quam Mahomet inſtituit, vt ſtatim quam plurimos ſibi compararet ſequaces, cum pronos ac beneuolos ad eam ſuſcipiendam faceret Iudæos. Quam rem ſedulo affirmabant ab eis procul abeſſe, nihilque quod non ex omni parte Euangelicæ veritati, orthodoxæ fidei, huicque quam tot ſeculis, intemeratam, impollutam, ſanctam retinuerint, conſonet redoleretque, quod ab vbere ipſo tenelli ſuxiſſent, admittere. Cui ſi quid contrarium inciderit, per hæreſes ſeſe intrudere cœperit, principio quidem obſtant, antequam velut cancer latius ſerpat, quam eradicari poſſit, ſtatim pontificali cenſura, quaſi membrum putridum, reſecant ac reiiciunt. Chriſti profeſſionem ac crucem eius nūquam ſe neglecturos conſtanter affirmantes, neq; vnquam idololatriæ obnoxios futuros. Eſſe tamen pleroſq; in ſyluis, longius à conuerſatione hominum, qui facti ſunt idololatræ.

Cum vero iam adultus eſt puer, & perfectam ætatem conſequutus, ita vt ſuæ fidei Chriſtianæ teſtimonia reddere poteſt, ad epiſcopum ducitur, vt confirmationis huiuſmodi fidei ſacramentum recipiat, quod & chriſmate in fronte per ſignum crucis confertur. Adminiſtratio vero huiuſmodi ſacramēti nulli conceſſa, niſi epiſcopis: quo coniecturare licet atque argumenti loco haberi, quandoquidem omnem religionem ſuam per manus traditam habent ab apoſtolis, impoſitionem illam manuum vel in confirmatione, vel in ordine ſacro ſoli epiſcopo traditam eſſe, ſicq; hactenus monumenta omnia tenuerunt, atque perpetua obſeruatione cuſtoditum eſt. De matrimonio ſi qua dicenda ſunt: hoc certum eſſe affirmarunt, conſanguinitatis, ſimul atq; affinitatis multum curæ ac ſolicitudinis eſſe ipſis, neq; vnquam facile negligi, adeo quoq; vt nec vnquam in quarto gradu vel repertus ſit, qui contraxerit, neq; indultum, verum perpetuo illicitum. Hoc enim à ſanctis patribus ſancitum ſemel, nunquam irritum facere conantur. Et quod plus eſt, illud quicquid eſt cognationis, quod in baptiſmate & confirmatione contrahunt patrini, in vniuerſum æque obſeruare ſolent, atq; eccleſiæ Romanæ decretis cautum eſt. Quod ſi in his decernendis concertatio obórta fuerit, lis omnis epiſcoporum arbitrio dirimitur, ita tamen, vt nequaquā indulgentia cauſam leniorem fecerint, quo nulla fraus fiat omnino conſtitutionibus. Adulterii abominatio fortaſſis maior illis quam nobis exiſtit. Illud enim ſumma execratione deteſtari & perſequi ſolent. Lex eſt etiam firma, vt quandiu vir vixerit, ſimul alteri nubere vxor non poſſit. At hoc defuncto primum etiam lege liberatur, alioquin indiuidua conſuetudine vitæ cum marito commorandum eſt. Vnicum etiā ſolamen omnium miſeriarum & calamitatū quæ accidunt, tum felicitatis æque ſumma eſtimatur proles, laborum patientiam parit: infelicium tolerantiam, ſpem meliorum, famæ curam, virtutis calcar, ſudoris ſeduli tatem, & reliqua huiuſmodi, quibus parētes poſteris ſuis adcommodare ſtudent. Sacri ordines quoq; apud ipſos ſuis quibuſdam obſecrationibus & cæremoniis ſacerdotibus conferuntur. Neq; illis clauium poteſtas tradita creditur, niſi ad imitationem Chriſti in aures illorum dicatur: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Huiuſmodi certe Euangelii forma, à Chriſto nobis præſcripta, omni huic qui ab epiſcopo vocatus, ordinatuſq; in presbyterum fuerit, autoritas tribuitur, qua vel à peccatis ſoluere, vel iis ipſis obnoxios ſinere poteſt. Sacerdotali.n.

Confirmationis ſacramentum.

Matrimonium.

Clauium commendatio.

Penitentia.

Confessio auricularis.

hoc ministerio Moscouitæ ad pœnitentiam vtuntur. Quisquis nanque ad prouectiorem ætatem, atq; eam venerit, quæ ingenii sui viribus vti potest, ac discernere inter bonum & malum, rectum & prauum, lepram & non lepram, per contritionem sese peccasse agnouerit, recte spiritus contribulati sacrificium reddens, mox ad pedes sacerdotis procidit, & in aurem illi, vt qui sedem dei teneat, scelera omnia admissa sigillatim, quantum memoria recolligere potest, ex ordine cum planctu aut gemitu declarat, à quo postea beneficium absolutionis, tanquam Christi vicario, accipit. Huic rei conficiundæ quoque tempus habent constitutum: quotannis enim Paschæ festo pro ecclesiastica ordinatione facere coguntur, plerique tamen deuotiores ad celebriores festiuitates exomologesin auricularem facere non negligunt. Id si quis constituto tempore Paschatis neglexerit, anathema esse solet omnibus, abominaturque, ipseque ab omnium conuersatione, adeoque ab ecclesiæ ingressu coercetur. Confessus itaque quo digne particeps fieri possit tanti mysterii corporis & sanguinis domini, prius per aliquot dies corpus affligat oportet, & in seruitutem vsque redigat carnem suam, reliquosque pœnitentiæ fructus dignos in testimonium afflictæ conscientiæ peragat. Proin

Ieiunium.

ieiunium illud quadragesimale à Christo & apostolis nobis institutum prorsus affirmant, quo quidem tempore, quoniam omnium procreantium Veneri commodissimum est, atque pruritus acerbissimus animantium cunctorum non est quod plus prouocet, opus est summe, vt veteris illius Adæ insultus perdomemus carnis abstinentia, quæ certe abstinentia apud hos quidem septem hebdomadis summa diligẽtia perficitur, adeo vt hoc tempore in perpetuum nulli suorum hominum, carnibus, ouis, caseo, & butyro vesci liceat. Præter hoc etiam à decima die Nouembris ad festum vsq; Natiuitatis saluatoris nostri Iesu Christi, ieiunant, habent & alias hebdomadas continuas, quibus ieiunant: vt in Iunio ad festum Petri & Pauli. Aliquot item hebdomadas in Augusto ad festum Assumptionis Mariæ, tum diem Veneris per vniuersum annum, quidam & Mercurii, Votum proin fecerant octo ex peregrinis illis, qui cum tua Serenitate fuerunt, vt singulis hebdomadis tres dies ab esu carnium abstinerent, Lunæ scilicet, Mercurii, & Veneris, id quod diuina gratia hactenus obseruatum aiebat interpres. Tanta est autem illis harum constitutionum obseruantia, vt quocunque ieiunio piaculum esset, aliquem carnibus vesci aut ouis. Narrabant interim quoque ex suis inueniri, qui cum ieiunia persoluunt, nihil quod vnquam visum sit vita fungi, neque pisces ipsos ederent. Inueniri & alios qui ieiunio statutis diebus, neq; vinum, neq; quicquam aliud potuum bibãt. Qua re audita ita moti, vt mente, ὑπνοσιασμῷ correpti, destituti videremur, quod admodum iniquam esse nostrorum Christianorum cum illis in rebus istis Christi religionem concernentibus comparationem apparabat. Nec magis vnquam quicquam animis nostris tenacius inhæsit, quod nos qui nobis ipsis multum persuademus de arbore fidei nostræ, fructu quidem deteriores illis esse contingat. Oremus igitur sedulo boni Christiani, vt semel obdurationi huic Pharaonicæ cordium nostrorum finem imponat, ac gratiam retribuat, vt cũ aliis quos alias ferinæ vitæ æstimamus, cognoscere liceat his fructibus bonę arboris: vt est abstinentia, animas nostras deo lucrari, deum propitiũ, immemoremq; scelerum nostrorũ fieri, quandoquidem Niniuitarum pœnitentiã ac ingemiscentem, afflictumq; spiritum semel est oculis immensæ misericordię suæ contemplatus. Tuentur & alios pœnitentiæ gradus, quibus deum nobis recõciliari credunt.

Orationes.

Ex quibus & potissimus est Oratio, in qua frequẽtanda non facile similes reperiri censeo. Omni nanq; diluculo cuncti eorũ, toto corpore in puluerem ipsum prostrati, prolixas orationes, & quotidianas ad deũ fundunt, & fere absq; omni tẽporis intercapedine rogãt precibus. Quarũ primum locum obtinet oratio dominica, dein cũ archangelo Gabriele diua virgo salutatur. Dicũt & fidei professionem symbolo, q, apostolorum esse à veterib. persuasi sumus: & nullus eorũ est, qui non singulis diebus litaniã persoluat. Qui vero ditiores sunt, è quorum facultatibus est magnos ,p iis sumptus posse facere, Ruthenicis literis imbuti, libros orationũ sibi cõparant, carum solum tũ quæ ab ecclesia receptę sunt, cuiusmodi apud Oratores vidimus.

vidimus. Imaginum vero non tam leuis cura aut contemptus apud ipsos viget, veluti apud nos his factionibus huius seculi increbruit præter omnem pietatem: verum vt monumẽta, quo nec vnquam immemores beneficiorum Dei fieri contingat, præ oculis habent. Nam cum apud fratres D. Francisci cubiculum ingressus essem, quo præcipuus Oratorum dormire consueuerat, inueni illic pulchro ex ordine ad caput dormientis posita, imaginem diuę Virginis mira honestate depictam, & instar eius, quam in Moscouia esse aiebant, à S. Luca olim depictam, dein tabulam incarnationis Domini, aliam quæ ostentabat, vt amice susceptus est in vlnas Simeonis, aliam quæ profectionem in Ægyptum, aliam quę passionem, resurrectionem, & triumphabundam ascensionem in cœlos teneret. Erat & alia tabella, in qua pulcherrime depictæ fuerant tum mœrores, tum gaudia D. virginis Mariæ. Postremo erat, quæ Apostolorum figuras & nomina continebat. Ad sinistram autem mensa, qua positus erat liber iustæ magnitudinis, Ruthenicis literis, è quo dicebant Ducem quotidie orationes suas quasi pensum soluere. Frequentes conueniunt in Ecclesiis, quas & ipsi magnis sumtibus extruunt, Orationis domos ex Euangelio vocitantes, quasq; imaginibus variis Crucifixi, D. Virginis, Apostolorum, & aliorum quorundam ornãt, id quod licere sibi ex moribus vetustissimorum Christianorum prædicant. Neq; tam facile ipsos mouet, quod apud Græcos Constantinopoli ante septingẽtos annos extiterunt, qui imagines idololatris conuenire docuerunt, neq; phas esse, vt cum vere Christianis reperiantur. Qui certe secunda dein Nicena synodo damnati fuerunt, quotquot pertinaci animo hanc sententiam sunt tutati. Neq; est, vt vel vnum aut alterum, qui his vt monumentis vtitur, adorare, facile reperiri queas. Quoniã nemo est, qui vel ignorat à lege prohibitum esse, ne veneremur lapides. Econtra etiam nullibi scripturæ locus est, quo non vti liceat iis monumentis, qui vetet. Imo & in conuiuiis illi ob oculos ponere consueuerunt monumenta huiusmodi, vt in perpetuum animo obuersentur, quæ præstitit nobis Deus, vtq; facilius recordẽtur vniuersæ vitæ nostræ exempli, Christi. At quod è cęremoniis est, communem habent nobiscum vsum, in sacris candelarum, quoniã cera opulentissimi sunt, frugibus vero terræ, & iis omnibus, quæ ex substantia sunt alicuius, venerandum ducunt Deum, quę candelæ tunc potissimum accenduntur, quando totius redemptionis nostræ mysterium corporis & sanguinis Domini in Missa à sacerdote contrectatur. In organa vero illa Pipiniana, quæ tamen nobis primo à Græcia sunt missa, nullos omnino sumptus faciunt, neque hactenus vsi.

Imagines Sanctorum.

Aedes sacra.

Caremoniæ.

Neq; illud quidem minori, quam reliqua, quę egregie faciunt, loco habẽdum erit, quod plurimos commendatos habent pauperes, quibus quisq; pro sua facultate, atq; quantum Euangelii pietas consulit, exponit eleemosynas, vestit, potat, pascit, hospites colligit, & reliqua agit huiusmodi, quibus filios Dei in vita prouehere potest, timens ne quo tam horrendi iudicii reus fiat, quod Christus dicturus est in valle Iosaphat hœdis, postquam separauerit ab ouibus. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me, nudus, & non operuistis me. Quandiu enim non feciſtis vni de minoribus istis, nec mihi feciſtis. Sicq; non parce, sed libenter ac benigne largiendo sementem faciunt pœnitentię, ieiunio, orationibusque, ac reliquis quibus pœnitentiam consummari videtur, vt & aliquando copiose metant, noxæ scilicet obliterationem, & gratiæ suæ largitionem, sempiternæq; vitæ munus, ad quod omnes nos spirare ex cunctis viribus cordis nostri conuenit vnice. Constituunt ad hęc peregrinationes ad præscripta quædam ac sancta loca: quam rem nunc lubens prætereo. Nam si cuncta referenda essent Serenitati tuæ, quæ ex illorum religione essent, iusto quidem volumine illud agendum foret. Is quoque, qui morbo aliquo prægrauatus est, cuiusmodi in extremum mortis periculum ducere videtur, non solũ auriculari cõfessione sua peccata enumerare solet: verum ad hoc etiam, vt fidem suã testetur in Christum, qui hoc modo testamento reliquit se remissurũ noxam, sacramẽto eucharistiæ prouidetur. Extremam item vnctionem minime ne-

Eleemosynæ.

gligit. Tum pro ægrotante frequentes fiunt orationes, atque litania res agitur. Sicque tandem exacta exomologesi, pro rituq; communi Christianorum omnibus perpetratis, cõfessus ille à sacerdote absoluitur. Septem igitur numero sacramenta habent, velut ea, quę sine omni fraude promissionum suarum eum, qui pro Christiana pietate ipsis vtitur, participem ac compotem faciunt. Neque tam facile se deludi talibus promissionibus suspicantur: sed constanti animo credunt iis omnibus, quæ ab Ecclesia docentur. Præcepta ita decem eadem autoritate tenent, qua Mosi primo tradita sunt, quasi nunquam intermoritura, certi per verbum eius, quod venerit vt impleret legem, minime vt solueret. Indulgentias ab Archiepiscopo & Episcopis accipiunt; magis tamen caste forsitan ab ipsis agitur in ea re, quam à nostris. Impiissimum enim esse ducunt, vt quæ ipsi gratis acceperint, sibi magnis sumptibus redimenda essent. Neque fas est vlli Episcopo dare potestatem vescendi carnibus.

Indulgentia.

Gymnasia.

Gymnasia habent, pauciora tamen, in quibus pueri nobilium bonis literis, maximeq; sacris instituũtur, lingua Ruthenica frequentiss. admodum pauci sunt, qui peregrinis linguis operam impendant. Græcæ plerique incumbunt ob sanctorum patrum Chrysostomi, Nazianzeni, Basilii, & reliquorum monumenta, omniumq; eorum gratia, quę à Græcis deriuata ad eorum mores vel religionem adcommodari possunt. Hebræam omnino negligunt, nisi quod vnica hæc vox Alleluia in Missa frequentari solet. Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes, epistolæ Pauli, & reliquæ à nobis receptæ cum Apocalypsi, inter canonicas noui Testamenti scripturas recensentur. De canonicis vero veteris Testamenti idem asserunt, quod decreuit Ecclesia catholica. Pontificem Rom. vt Christi vicarium & successorem Petri agnoscunt. Propterea S. Clementis, S. Leonis, & Diui Gregorii festa apud Moscouitas celebrari consueuerunt. Quod autem ab eo apostatæ veluti ac schismatici damnentur, hoc velint iudicio iusti iudicis Dei committere dicebant. Sæpissime certe tentatum est eos persuaderi, quo ad Occidentalem Ecclesiam redirent, quæ tamen fuerint, quæ infelicius homini frustrata sint, forte plus profuerit obticere, quam commemorando vel scandalum infirmioribus præbere, vel odium quorundam in me contrahere. Bene tamen se sperare affirmabant, vt quando cum Cęsarea Maiestate, capite omnium, simul atq; tua serenitate conueniat, facile euenturum, vt is qui vera pax est, eis etiam cum summo pastore vt conueniat effecturum. Dissentiunt à nobis in sacramenti consecratione aliquantulum, ac fractione panis, spiritum sanctum à solo patre, nec à filio procedere, perinde atque Greci tuentur. Quanquam vero sint apud Græcos plerique, qui purgatorium negent, & alii qui purgatorium scripturis probare conentur. In hoc tamen se non facile scissuram pati affirmant, quin id ipsum firmiter cum Romana Ecclesia teneant. Missas nostras animo promptissimo audiunt, neque aliud magis cruciari aiunt, quam quod à quibusdam quasi alieni à fide vitentur: quando omnia fere nostra sacra cum studio obseruent. Festa item quatuor solennia celebrant, Natalis scilicet Domini, Paschæ, & Pentecostes, atque diei, quo mater Domini à filio assumpta est in cœlum. Magno loco habent apostolos, precipue tamen S. Nicolaum, quem celebrant, honorant, atq; inuocant. Neque ipsis solum, verum & Tartaris atque Mahometanis plurimis est peculiare. Diem Palmarum ad imitationem Ecclesiæ Rom. celebrant, palmas & oliuas, atq; reliquas huiusmodi arbores benedicentes: Hancq; benedictionem creaturarum, non solum ab Ecclesia pie receptam, sed & sacris literis recte fundatam probant. Ex aqua enim, quæ est in Numeris, cap. 5. & 19. aperte monstretur, quid execrationes possint. Et è Paulo ad Timotheum, sanctificari creaturam per verbum & orationem, notissimum est omnibus. Apud ipsos deniq; per verba incantari serpentes, per verba eiici dæmones, & liberari obsessos commune sit. Per ieiunium enim & orationem expelli dæmonium, Christus post se scriptum reliquit. Signum crucis ac imaginem crucifixi, etiam contra hostes pugnaturi secum deferunt, inde triumphari desiderantes, vnde & Christus. Sanctos vere pro nobis apud Deum intercedere posse credunt, ac quod sedulo faciant, sperant, quorum etiam vota facilius exaudiri

Libri canonici.

Quibus dissentiant à nobis.

Inuocatio Sanctorum.

diri autumant. Quare & eos inuocant & venerantur. Eos quoq; qui publice peccant, excõmunicatione persequuntur, quam eorum lingua obscha vocant, quam si quis incurrit, è communi omnium hominum consortio, & conuersatione ecclesiastica eiicitur. Vnicum est, quod à nobis sane probari non potest, & à nostris institutis alieniissimum, quod pueris vix dum tres annos natis Eucharistiæ sacramentum præbent, quodq; in pane fermentato conficiunt, & ex cochleari panem vino intritum pro corpore & sanguine populo ministrant.

Hi sunt itaq; mores Moscouitarum, hæc religio, illa pietas, Serenissime Princeps, quæ in vniuersum inclyta tua in rebus diuinis procurandis sedulitas ignora- re omnino noluit, ideoq; iussu tuo hæc certe illorum hominum perquisita sunt, qui quod Turcis ac Tartaris vndiq; circundati, ac mare glaciale longissime à nobis sunt siti, igitur hactenus aliquot secula parum commercii cum imperio nostro, adeoq; Christianis habuerunt, nihil tamen minus quam sacrosanctam illam fidem in Christum, quam primitus à patribus eorum plantari in eis contigit, temeraria, impia, pollutaq; inscitia labefactari permiserunt, verum adhuc integram, synceram deuotamq; conseruant. Quo fit, vt Serenitas tua satis mirari non potuerit, qui fiat, vt qui continuo bello ferocientes, pacem nunquam consequuti, adeo constanti animo suam tueantur vetustam religionem. Germanos autem totos à Christo alienatos iam aliquandiu extitisse. Quisnam dæmon, aut quæ erynnis eos fascinarit, satis augurari non possum, qui eos nescio in quam furiam atque tyrannidem conuertit, quam non solum absque ratione in eos exercuerunt, qui Christi testimonio æternam patriam, imo quod plus est, libere interpellandi munus sunt consequuti, pro iis qui in terris laborant cum periculo, & iactura animæ suæ. At quod omnium maxime, vt semel dicam, Germanis indignum, qui semper Christianissimi sunt æstimati, merito videri potest, quod pugnantia potius cum religione deligere cœperint. Vbi enim illorum vitæ ratio perspicua est, illic nostri mortem magis amplectuntur: vbi hi Euangelium Dei, illi certe iram hominum plantarunt: vbi hi ieiuniis dediti sunt, illi certe crapulæ: vbicunque hi vitam duram agunt, illi quidem mollem, & quod hi coniugio ad castitatem, nostri certe Germani minus recte ad libidinem vti cœperunt, quodq; certissimum esse potest, vt his sacramenta molem peccatorum auferunt, ita nostris, proh dolor, accumulationem, qui contemnunt. Et quod ad Rempub. pertinet, hi aristocratian amplectuntur, nostri vero democratia, oligarchiaq; omnia magis misceri volunt. Merito igitur tu atq; vniuersi Principes Germaniæ indignari possunt, hucq; deuentum esse dolere, quod pro genuina hactenus pietate sui sint amplexi omnem impietatem, & in deos, & in parentes, maioresq;, & in patriam. Obliti enim veteris probitatis, suam ipsorum patriam, tum animas hostibus prodere solent. Interim tamen bene sperandum censeo, statim enim sua mole corruet iniquitas. Cæterum hilari fronte, sereno vultu hæc mea, minora etiam quam vel æqua esse possint Serenitati tuæ, nunc accipias rogo, boniq; consulas, breui quidem daturus, forsan quę plus iuuarint animum tuum. De Sophi magni Regis Persarum tum moribus, tum legibus, tum pietate: cuius Orator in comitiis Nurnbergensibus olim tuam conuenit Serenitatem. Bene vale, & me tibi deuinctum atq; commendatum, vt soles, in perpetuum habere velis oro. Data Tubingæ, XVIII. Septembris, anni M. D. XXV.

FINIS.

ANGLORVM NAVIGATIO AD MOSCOVITAS.

PHILIPPO DEI GRATIA REGI ANGLIÆ, FRANCIÆ, NEAPOLIS, HIERVSALEM, ET HIBERNIÆ, DEFENSORI FIdei, Principi Hiſpaniarum & Siciliæ, Archiduci Auſtriæ: Duci Mediolanenſi, Burgundiæ & Brabantiæ, Comiti Haſpurgiæ, Flandriæ, & Tiroll: Clemens Adamus ſeruorum ſuorum humillimus, longam vitam ingentiumq; virtutum incrementa à Deo Opt. Max. ſummis precibus exoptat.

CVM omnium hominum ſcire intereſt, regnorum ſtatus, ac populorum mores, tum magnorum Principum, quos diuina bonitas ad rerum publicarum faſtigia prouexit. Hæc ratio me hoc tempore potiſſimum incitauit (ô Rex ampliſſime) vt hoc qualecunq; opuſculum Maieſtati tuæ exhiberem, quo Celſitudo tua nouæ tuorum Anglorum Nauigationis certior fieret. Quæ tametſi fortaſſe (propter famam) illius prorſus non ſit ignara: nihilominus tamen cum fama ſummam rerum, non ordinem narrare ſoleat, exiſtimaui non iniucundum fore Celſitudini tuæ, ſi rem ab origine repeterem, ac ordine, quo geſta eſt, planius denarrarem. Hoc licet multi præſtanti doctrina viri, longe diſertiſſime ſtilo ſuo exequi potuiſſent, ego tamen nouiſſimi ingenij homunculus, iſtud munus mihi deſumpſi, partim familiaritate honeſtiſſimi adoleſcentis Canceleri adductus (quem non ſine ſumma voluptate hæc denarrantem ſæpius audiui) partim vti ſeruorum tuorum humillimus, à Maieſtate tua ſacra peterem, vt id quod à magno Rege nuper inchoatum eſt, à maximo perficiatur. Nam & Edouardus Sextus fœlicis memoriæ Rex hoc inchoauit, ac diplomate ſuo confirmauit: Ac ſumma iam omnium expectatio eſt, vt quod is fœliciter incœpit, tua ſacra Maieſtas fœlicius perficiat. Hoc quantum emolumenti allaturum ſit, facilius ſentire poterit tua Celſitudo, quam mea mediocritas exprimere: Præſertim cum Occidentales Indi, aliquot retro annis inuenti, immortale opus Maiorum tuorum exiſtant. Qui propagata Chriſtiana religione, & dilatatis Imperij finibus, ac maximis opibus comparatis, immortalem gloriam, ac ingentes diuitias poſteritati ſuæ reliquerunt. Illud vt perpetuum nobilitatis auorum tuorum veſtigium eſt, ita hoc ſi Maieſtas tua conſummauerit, æternum virtutis tuæ monumentum haud dubie extiterit.

QVAS

QVAS OB CAVSSAS SVSCEPTA SIT HÆC NAVIgatio, & quibus authoribus, & de nauigatione ad Moſcouitarum fines.

POSTQVAM merces noſtras apud finitimas gentes ſordere negotiatores noſtri animaduerterunt, quęq; auorum noſtrorum memoria certatim à peregrinis mercatoribus expeterentur, imminuto iam pretio, etiam exportatæ faſtidioſum reperirent emptorem, exoticarum vero mercium pretia, in immenſum extenderentur: Londinenſes quidam, viri graues, ac Reipubl. ſuæ inprimis amantes, hanc cogitationem ſuſceperunt, quo huic malo mederentur. Nec quærentibus (vt videbatur) remedium defuit, quo tantum incommodum declinarent. Nam cum Hiſpanorum ac Luſitanorum opes (inuentis nuper nouis terris) magnopere auctas viderent, eandem viam ſibi inſiſtendam rati, nouam nauigationem inſtituunt. Cum eodem tempore Sebaſtianus Cabota vir celeberrimus in vrbe moraretur, cœpere primo cum illo agere, ac ſerio conſultare, ac re demum inter plures iactata, tandem conuenit tres naues expediri, quibus aquilonaris mundi tractus, noſtris etiam pateret, atque ad ignota regna viam patefaceret. Ad hanc rem tam arduam & ancipitem, cum multa forent diſpicienda, primum veluti in Senatum quendam viros graues, ac prudentiæ ſpectatæ legunt, qui collatis conſiliis ſententias ſuas exponerent, & in omnem euentum ſalubriter proſpicerent. Lectus hic Senatulus cenſuit in rem fore, quandam pecunię ſummam publice cogi, qua tot naues inſtruerentur. Et ne quiſquam priuatim graui pecunia premeretur, placuit vicenas quinas libras viritim colligi (tantum enim impendebat, qui in hoc quaſi nouum collegium voluit aſciſci.) Coacta itaq; ad ſex millia librarum ſumma, tres naues mercantur, quarũ maximã partẽ de integro ædificandã ac reficiendam curant. Qua quidẽ in re mercatorum ne cura an fabrorum diligẽtia maiori me afficiat delectatione, penitus eſt incertum. Illi enim aſſamenta firmiſſima, pulchreq; ſiccata ad nauium fabricam comparant, hi indefeſſo labore ac arte ſumma, eadẽ inter ſe cõmittunt. Rimis ſtupa obſtructis, ac carinis picatis, vnius etiã imam partẽ inuento peracri & ingenioſo muniuerũt. Acceperant enim in quibuſdã Oceani partibus teredines generari, quæ vel craſſiſſima robora perforarẽt. Quo magis ab hoc periculo nauigãtes forẽt ſecuri, partẽ nauis vndis depreſſam tenuibus plumbi laminis obducunt. Poſt fabricatas naues ac armamentis inſtructas cœpit illos non minor viatici ſolicitudo, quod pro temporis ratione, & nauigationis longinquitate fuerat proſpiciendum. Ad hæc cum proſpicerent Orientalem orbis plagam eſſe petendam, nec illuc peruium mare, niſi Borialem mundi tractum naucleri tenerent: vbi, an pateret aditus, iam tum incerto erat: octodecim menſium commeatu naues inſtruunt: quod quidem hoc conſilio faciunt. Cum noſtris per illam immenſi & horrendi frigoris oram fuerat traiiciendum, prudenter in rem conſulentes, ſex menſium cibaria præbent, quo illuc nauigare, totidem menſium quo ibi moram facere, hiberno cœlo reditũ negante, rurſum tantundẽ quo remeare poſſint, aſſignãt. Poſt repoſitam, vt diximus, pœnũ, poſt arma omnis generis in naues cõgeſta: Duces ac quaſi anteſignani tantæ rei deerant, cui etſi multi ſeſe offerrent, rerum ancipitum ignari, tamen Hugo Wylibeius, vir inprimis ſtrenuus, & non obſcuro loco natus, hanc curam ſibi delegari impẽſius poſtulat. Cuius facile præ cæteris, cũ ob corporis formã (erat enim proceræ ſtaturæ) tũ ob ſingularẽ in re bellica induſtriam à Mercatorum collegio

habetur ratio. Constituitur ergo Nauarchus, assignaturq; illi nauis prætoria, sic vt in cæteras quoque imperium haberet. Cum de reliquarum præfectis consuleretur, ac huic muneri multi offerrentur, omnium consensu vicit Ricardus Cancelerus vir ob multa ingenii documenta spectabilis, in quo vno summa conficiendi negotii spes erat. Hunc aluerat Henricus Sydneus adolescens nobilis, Regiq; Edouardo apprime charus: qui Mercatorum concilium adiens, pro singulari sua facundia coram in hanc sententiam verba fecit.

Vehementer pium institutum vestrum amplector (viri honestissimi) qui pro egregia vestra erga patriam pietate in rem, & Anglis, vt spero, vtilem, ac patriæ communi honorificam, animo & cogitatione incumbitis. Quem quidem conatum vestrum nos quoque pro viribus adiuuare paramur, nec quicquam nobis tam charum ducimus, quod non libenter huius tam laudabilis propositi nomine non expenderimus. Inprimisque mihi gratulor, me illud ingenium fouisse, quod vobis tam præclara molientibus aliquo modo vsui esse possit. Nihilominus tamen vos huius rei nescios esse nolim, me Cancelerum eo animo à me dimittere, non quod fastidiam, vel quod mihi grauis alumnus esse videatur: sed vt promptam in adiuuando vestro consilio voluntatem meam pariter intelligeretis, atque Cancelero meo commendatione mea debita tribueretur authoritas. Vos illum fama, ego illum experientia: vos verbis, ego rebus: vos sermone & congressu: ego quotidiano conuictu hominis ingenium penitus habeo perspectum & exploratum. Nec latere vos debet (honestissimi patres) quanta discrimina & vestro & patriæ nomine aditurus est. Cuius (si propitia numina proficiscentem seruent) nos non immemores esse decebit. Nos pecuniolam fortunæ aleæ credimus: ille dulcissimam vitam sæuissimo mari, & incertis periculorum casibus exponet: nos cum notis & amicis suauem vitam transigemus: ille dum ignotos & indomitos nautas in officio continere studebit, quantis laboribus frangetur, quot periculis vigiliisq; angetur, quas molestias deuorare cogetur? Nos patrias sedes tenebimus: ille extera & ignota regna petet, ille barbaris & ignotis gentibus salutem committet: ille monstrificis etiam ponti beluis caput obiectabit. Quapropter pro periculorum magnitudine, pro officii sui dignitate, vestro fauore abeuntem prosequi, & si fors ferat, vt eum reducem conspiciamus, magnifice quoque munerari conueniet.

Postquam hæc, aut non longe alia, multo disertissime egregius adolescens peroraſſet, alius illum contemplari, alius à proximo sciscitari, alius (cui nota viri virtus) tacite gaudere, ac arcanam spem concipere, illum olim in magnum virum euasurum. Atque putare inchoatas has adolescentis virtutes, magnopere olim patriam ornaturas. Conticescentibus omnibus grauissimis patrum, visum est de Orientali orbis tractu, quoad eius fieri potest, sciscitari, inuestigare, ac diligenter perquirere. Accersebantur hoc nomine Tartari duo, qui Regi erant ab equili: aderat interpres. Illi per interpretem, super patria, super gente interrogati, nihil penitus responderunt. Quippe qui (vt falsè quidam palam dixit) poculis exhauriendis, quam populorum moribus discendis magis erant assueti. Post multa vltro citroque iactata, tandem censent soluendi tempus constitui: quod multum anni iam consumptum visum plerisque: & si diutius moram traherent, fore vt glacies viam obstrueret. Placuit itaque omnibus, vt ad vicesimum diem Maii præfecti nautæque naues conscenderent, ac (fauentibus superis) ex portu Radlyfensi secundo æstu soluerent. Illi salutatis necessariis, alius coniuge ac natis, alius cognatis & affinibus, alius amico cognatis chariore, ad dictum diem adsunt. Solutis iam nauibus, ac reciprocante æstu leni cursu Grenouicum feruntur: remigibus interim grandiores naues celocibus seu speculatoriis nauiculis remulcantibus. Hi nouo vestitu coloris veneti eleganter ornati incumbunt remis atque æquora verrunt. Cum nunc proxime Grenouicensem regiam essent: sub aduenientium famam effundunt sese aulici: concurrit vulgus, stabat frequens in ripa, prospectat ex fenestris Senatus Regius. Alii turrium fastigia ascendunt. Vibrantur bombardarum fulmina, tartareæ voluuntur nubes: Martium sonant crepitacula: reboant

summa

summa montium iuga, reboant valles, reboant syluæ, claraq; nautarum percellit sidera clamor. Stat alius in puppi, ac gestu quo potest, amicis valedicit. Alii in foris obambulant. Hic cancellatis funibus pendet, ille antennis libratur, alius è summo malo prospectat. In summa triumphalis cuiusdam pompę festa facies fuit. At (heu dolor) optimus Rex Edouardus, cuius præcipue nomine hic tantus apparatus, per valetudinẽ solus aberat. Quorum discessum tristissima illius mors (ac nunquã sine cis oculis mihi memoranda) post paucos dies subsecuta est. Wouicũ tandẽ delati figunt naues. inde soluturi, cũ aut æstus reciprocatio, aut secundior flatus ad nauigandũ inuitaret. Nec mora, Harouicensem portũ petunt, in quo nõ sine maximo tędio, ac summo tẽporis detrimento diu morãtur. Ad postremũ tamen nacti idoneã ad nauigandũ tempestatẽ passis velis in altũ ferũtur, salutato prius natali solo, ꝙ an vnquã postea forẽt reuisuri, penitus ignorabãt. Respiciũt subinde tristes, nec lacrymis tẽperant nonnulli cogitãtes in quã dubios casus erant ituri, & q̃ ancipitẽ euentũ maris erãt experturi. Torquebat pter cæteros Ricardũ Cancelerũ præfectũ Edouardi Boniuenturi penuriæ metus: nã & pars viatici in portu Harouicensi putrida cõperta est, viniq; cadi infirmi ac fragiles. Mouit etiã illũ paternus amor, reliquit. n. abiens duos filios impuberes, orphanos futuros, si asperior aliquis casus ipsum sustulisset. Mouit illũ miserorũ & infeliciũ comitũ fortuna, quorũ salutem cum sua coniunctã esse sciebat. Dum multiplici curarũ ambage Cãceleri animus excruciatur, tandem post multorum dierum nauigationem, tellus procul visa. Ad quam naucleri naues dirigunt. Insulam esse comperiunt Rossam nomine, in hac consumptis aliquot diebus vlterius nauigant, aquilonem semper petẽtes, rursum aliæ apparent insulæ. Nomen his crux insularum. Post has cum naues vna velificassent, præfectus nauium Wylibeius vir in consiliis minime præceps erecto vexillo, reliquarum nauium primates ad se euocat, vt his consiliorum authoribus & solicitudinũ sociis vsus, de reliqua administratione facilius statueret. Illi ex composito adsunt: ac inter cætera conuenit, si qua grauior tempestas ingrueret, ac classiculam disiiceret, omnes Wardhousium Nordvvegiæ portum non incelebrem cursu peterent. Quique primi incolumes illuc appulissent, dum reliquæ naues eo conuenirent, in anchoris expectarent. Eodem die iam in pomeridianum tempus inclinato, circiter quartam, tanta tempestas subito coorta, & immensi fluctus tãta vi se incitauerunt, vt naues institutum cursum tenere nõ possent, sed aliæ alio, magno sui cũ periculo vage disiicerẽtur. Inclamat Nauarchus voce qua potest maxima Cancelerũ: enixe rogat, ne lõgius abcedat. At ille nec velle, nec si maxime vellet, posse, modo Nauarchidis suę cursum (erat enim velocior) suo tẽperaret. Verũ nescio quo casu Wilibeii nauis, dũ plenissimis velis fertur, tãta vi abrepta est, vt aliquot horarũ spacio è cõspectu penitus euolauerit. Tertia etiã pari euẽtu ablata comites amisit. Prætoriæ certe celox in puppim illisa cõspicientibus ex ipsa Edouardo nautis, fluctibus est obruta. Reliqui fati comitũ suorũ, qui incolumes nuper redierũt, penitus sunt ignari. Quod si acerbior aliquis casus infelices premit, si pelagi sęuitia innoxios obsorbuit, aut si in aliena terra indegi oberrẽt, si in solitudine vagi cũ feris discurrũt, digni certe meliori sorte viri, quibusq; si viuãt in patriã reditum, sin crudelior mortis fortuna insontes rapuit, mollẽ tumulum precemur. Ricardus Cãcelerus solus cũ comitibus relictus, ac incerto reliquorũ casu mœstus, ad destinatũ portũ contendit, quẽ cum teneret ex cõposito reliquorum aduentum (si salui essent) expectat. Hic septem dierum mora interposita, cum se frustra expectatione torqueri videret, nauigationem subire in animo habebat. Cum omnino certum illi esset, nauẽ ex portu educere, forte cum Scotis quibusdã in congressum colloquiumq; venit. Qui cũ illius animũ exploratũ haberent, & eius rationibus optime consultum cupientes, vehemẽter illum ab instituto consilio deterrere conantur, ac pericula in maius extollentes, eius constantiã labefactare nituntur. At Cancelerus mobilitate ac leuitate ingenii nihil turpius existimãs, & persuasissimũ habẽs fortem virum maius in se dedecus admittere non posse, quam si metu fractus & debilitatus, periculorum casus refugeret: Scotorum oratione nihil deterritus, in proposito susceptoq; consilio permansit: statuens aut efficere, quod proposuerat,

aut vt certæ morti occumberet. Qui in eadem naue cum Cancelero erant, etsi comitum discessu (quos auulserat tempestatis sæuitia) plurimum angerentur, & ancipiti cursus ductu commouerentur, tanta tamen & tam secunda in Cancelerum voluntate reperiebantur, vt eius ductu & auspiciis omnes casus tentare, ac certum capitis periculum adire non reformidarent. Hoc tam constans sodalium studium, solicitudinem Ducis non mediocriter auxit. Ille enim pari animo erga illos affectus, metuebat ne quo suo errore sociorum saluti male consultum videri posset. Breuiter amissa reliquarum nauium spe, rursus fortunam maris experitur, mundiq; inane ac naturæ damnata petit, eousque prouectus, dum noctis caligine depulsa, continuus solis fulgor vastum mare illustraret. Itaq; continua luce per aliquot dies vsi, tandem diuino numine fortunāte, in ingentem quendā sinum deueniunt, qui circiter centū millia pass. latitudine collegit. In hunc penitus ingressi, naue ad anchoras deligata, dū circūcirca prospiciunt, forte haud procul cernunt nauē piscatoriam: quā Cācelerus cum paucis comitibus adire voluit, scisciturus ex piscatoribus, q̄ terra, quis populus, qui mores. At illi nouitate territi (neq; enim illiusmodi naues in illo orbe videntur) quā maxime possunt, aufugiunt. Cæterum Dux Cācelerus fugiētes assequitur, illi trepidi, ac metu semianimes ad genua Ducis ꝓuoluti, pedib. oscula offerūt. At dux ꝓ sua singulari humanitate, gestu ac nutu miseros cōsolatur, supplicū officia recusat, prostratosq; amplexus in pedes alleuat. Mirū quantū fauoris hæc humanitas illi postea cōciliarit. Hii. n. dimissi, rumorē dissipāt de noua gēte, de humanitate singulari. Hæc fama vbi ꝑcrebuit, accurrere vulgus, ac vltro viaticum offerre, nec cōmercium recusare, nisi q, nō erat illis fas, incōsulto suo Principe, peregrinas merces emere. Mox docētur nostri, Terrā esse Russiā atq; Moscouiā, & in illis locis Ieuā Vasiliuiche (hoc. n. erat Principi nomē) plurimas nationes imperio ac ditione sua regere ac gubernare. Vicissim rogat Barbarus nostrates, vnde genus ducūt, aut quid petunt in terra aliena. Ad hæc nostri sese Angligenas, ab illustris. Rege Edouardo VI. in illū orbē missos, habere se ad illorū principē Regis sui mādata, nec quicq̄ vltra q̄rere, q̄ Principis sui amicitiā, ac cū popularibus suis cōmercia, qua quidē ex re maximas vtilitates in vtriusq; regni populos collatas iri sperabāt. Nō inuitis auribus audiunt hæc Barbari, ac vltro operā suā pollicentur, vt tā æqua atq; honesta postulatio ad Principis sui aures primo quoq; tēpore perferretur. Tū Cancelerus à toparchis, qui cū reliquis cōfluxerant cōmeatum petit, ac obsides poscit in nauē in tutelam suæ sociorumq; salutis. Cui toparchæ, sui arbitrii non esse quid statuat Princeps, q, in sua manu sit id velle præstare, quodq; solū possunt cōmeatum pollicētur. Dū hæc agūtur, veredarium clā dimittūt, qui Imp. renunciet de ignotæ gentis appulsu, simul vt illius animū exploraret, quid ille statuat. Allatū nunciū pergratū fuit Principi, adeo quidē vt vltro etiā ad regiā inuitaret. Aut si terrestris itineris longinquitas nimis molesta ipsis videretur, cōmerciorum copiā suis facit. Promittit præterea, si libet ad se venire, veredariorum equorum impensam. Interea toparchę variis fruſtrationibus promissum differunt, dum nuncii reditum expectant, aliam rem super alia causando, nūc reliquorum toparcharū consensum, nunc negotia, nunc nescio quæ alia. Postquā se fruſtrari sensit Cācelerus, serio instat, vt promissi fidē liberent, aut se vlterius nauigaturum affirmat. At Moscouitæ, tametsi adhuc regiæ volūtatis incerti essent, & nostrorum discessum metuerēt (habebāt enim merces, quas illi magnopere expetebāt) cōmeatu instruunt. Atq; ita iter longissimū ac multo molestissimū ingressus est. Quod quidē trahis, quarū plurimus illigenti vsus cōfecit. Trahis gestātur, trahis onera vehuntur, deniq; vix alia nouere vehicula. Huius rei causa est rigidissimum solum horrēdo gelu hybernis mēsibus concretū, de quo postea disseremus. Maiori itineris parte iā peracta, superuenit veredarius, quē supra ostēdimus clam ab Irenarchis dimissum: qui (quo casu, incertū) à via aberrauerat, ac littora maris Tartaris vicina petiuerat, ratus se se nostrorū nauē ibi inuenturū. Hic post longum errorē tandē ad nostros rediit Ducē in via assecutus, literas imperatorias illas quidē humanitatis pleniſſimas, Cancelero attulit. Quibus imperabatur vt veredi illi, comitibusq; suis sine pretio suppeditarētur. Quod quidē tāta alacritate ab omnibus in

bus in reliquo itinere factitatum est, vt in via etiam compugnarent quidam, vtri veredos suos trahæ iungerent. Tandem post magnas longissimi itineris molestias (confecerat enim quindecies centena millia passuum) Moscuam regiam vrbem delatus est: de qua ac de Moscouitarum Cæsare, deq; illustribus Moscouię vrbibus paulo post plura sumus scripturi.

DE MOSCOVIA, QVAE ET *Russia dicitur.*

MOscouia, quę & Russia Alba nominatur, terra est amplissima, hinc inde variis gentibus contermina, à Meridie atq; Oriente Tartaris cingitur, septemtrionale latus Oceanus Scythicus ambit. Ad Occidentem tenent Lapones gens syluestris, nec vlli populo commercio linguæ nota. Post hos austrum versus, incolunt Sueti: Deinde Finlandiæ; ab hac Liuonii: iuxta hos Lituani. Pluribus ac maximis fluminibus irrigua est, multisq; in locis palustris. Nobilissima fluminū Rha, quod illi materno idiomate Volgam. Tanais quem Don Boristhenes, quem hodie Neper nominant. Horum Rha atq; Boristhenes eodem lacu orti immensa terræ spacia peragrant. Rha amœnos amnes in se recipiens, ac ex ipso statim forte Orientem petens, post varios flexus ac cursus ambages, aduenas aquas suasq; in Caspium mare pluribus ostiis exonerat.

Tanais fonte haud spectabili, ab ipsa scatebra gandescens tandem in amplum lacum se diffundit, post euagantes aquas in arctum cogens, angustus labitur, ac post aliquot passuum millia iterum in lacum diffusus (quem Iuan appellāt) flexuoso meatu vadit, donec in vicina Volgæ peruenit. Deinde quasi comitē auersatus, transuerso cursu flectens in meridiem contendit, ac Meoticam paludem petit.

Boristhenes, quem ex eodem fonte cum Rha ortum diximus, cognatas aquas in austrum defert, subinde auxiliares amnes recipiens. Hic maximas gentes præterluens, tandem in Pontum Euxinum sese condit.

Habet & Moscouia lacus ac stagna. Lacus etiam deciduo syderum semine pisces generant. Inter hos principatum tenet lacus Bellii Ieſera, vel ob hoc prę cipue memorabilis, quod arx munitissima in eo sit extructa: quo Moscouitarum Princeps gazam suam confert, siquando bellorum terror premit.

Quod ad Rhiphea iuga spectat perpetuis niuibus candentia, vnde veteres Tanaim ortum habere somniarunt, reliquaq; naturę portenta, quæ Græcia olim finxit, nec nostri, qui nuper redierunt, videre, nec trimestri spacio illic versati, ac Moscouitarum alloquio vtcumq; imbuti, auditu cognouerūt: Terram esse planam ac campestrem illi, ac raro in montes assurgere. Et qua vergit in septentrionē latissimos saltus habere: plurima ibi abies, vnde ad struēdas ędes materia. Hii saltus feras alunt, vros, vrsos, lupos nigros, aliamq; feram nostro orbi nō visam, quā illi Rossomackam nominant. Rarum feræ ingenium & spectabile. Satura enim & distenta, duorum stipitū angustias quærit, per quas se transmittens, ventris onus (quod alias non egeritur) excolat. Vros equites vtplurimū venātur, vrsos pedites ligneis furcis. Septētrionalis tractus tā horrendi frigoris esse dicitur, vt ex humidis lignis in foco structis distillans liquor in stiriā concrescat. Tanta diuersitas tātillo spacio, vt hinc prunam, illinc glaciē in eadem face cernas. Postquam hyemare apud illos incipit, assidua gelu incremēta capit. Nec se prius remittit, quam solis radii nostrū orbem reuisentes canescentem terram fulgore exhilerat, tristeq; gelu tepore soluit. Nautæ certe nostri, qui in naui remanserant, ex inferiori stego, in foros scandentes tam subita lipothymia nonnunquam sunt correpti, vt intermortui subinde ruerent. Tanta erat illic rigentis cœli inclementia. Australiora illius aliquāto mitiora sunt.

DE MOSCVA VRBE REGIA.

RElіquum est, vt promissa opusculi pars à nobis dicatur, deq; Moscua regia vrbe, & de Moscouitarum Principe latius paulo disseramus. Cuius imperiū amplissimum est, opesq; hoc tempore insignes. Et quoniam ipsa vrbs facile inter cętteras principatum tenet, merito sibi primum locū vendicet. Vrbis amplitudo, vt nostri affirmant, Londinum cū suburbio magnitudine æquat. Ædificia habet multa,

ſed cultu nequaquam noſtris conferenda. Vicos plures habet, ſed incompoſitos: viæ lapide non ſternuntur vt noſtræ. Ædiũ parietes lignei ſunt: tecta ſcandulis (vt plurimũ) muniuntur. Iuncta oppido arx eſt, & elegans & munita. Huic à ſeptentrione adnectitur vrbs lateritio muro. Ipſius etiã arcis mœnia lateribus ſtruuntur, quorũ craſſities pedes 18. colligit. Ab altera parte ſicca foſſa munitur caſtellum, ab altera flumine Vologda alluitur. Quod in Orientẽ tendens, ſociales aquas ſuas ſq; Occæ adiungit. Sunt in caſtro 9. ædes ſacræ, nõ inuenuſtæ, quas tenent cœnobitę. Habent etiam Papã ſuum, ac quoſdã alios præſules, qui omnes vt plurimũ in arce degunt. Ipſius certe Principis regia minus culta, quadratæ formæ & ſtructuræ humilis, noſtrorũ palatiorũ nitore longe ſuperatur. Feneſtrarũ anguſtiæ, nũc vitriis, nunc ſpecularibus, lumen admittunt. Attalica magnifica noſtratiũ Principũ aulis ornamẽta illis deerant. Vndiq; parietibus adhærent ſcamna, neq; id ſolũ in Imperatoris regia, verum etiã vbiq; in priuatorũ ædibus. Exactis iam 12. ab ingreſſu in vrbẽ diebus, adeſt nuncius, ad regias ædes noſtros inuitans. Angli moram pertæſi cupide paruere. Itaq; in aulã ingreſſi honorandũ centum aulicorum cœtũ aureo cultu ad talos vſq; demiſſo ornatũ conſidere conſpiciunt. Exinde in ſalutatorium admiſſi (mirũ quantum fulgor Imperatorius noſtrorũ oculos perſtrinxerit) Ruſſorum enim Imp. regio in ſolio ſublimis, ac aureo diademate inſigniter conſpicuus, regaliq; paludamento aurificũ opere ſpectabili ornatus ſedet: aureũ bacillũ gemmis diſtinctum dextra tenet. Ac præter cætera regalis opulẽtiæ decora, inerat etiã in vultu maieſtas, tanto faſtigio digna. Stant iuxta hinc atq; hinc Archigrãmateus, ac Silentiarius, & ipſi regali auro veſtiti. Deinde centũ quinquaginta patrum conſeſſus, aureo veſtitu magnificus, vndiq; ſubſellia prætexuit. Poterat tãtę maieſtatis fulgor, poterat tã auguſtus venerandorũ patrũ cõſpectus inſueto mentẽ excutere. At Cãcelerus cõſtanti vultu regia maieſtate, noſtrati more ſalutata, Regis Edouardi literas tradit. Lectis literis pauca de Regis Edouardi incolumitate interrogat. Quibus Angli reſpõdent (vti ſperabãt) & valere & viuere. Mox à noſtris per Archigrãmatea dono Imp. oblato (q; ipſe nudato capite obtulit) nam antea erat opertus) Moſcouitarũ Princeps Anglos in prãdii tẽpus, ad q; ipſos inuitauit, dimittit. Poſtquam horas duas in illius cubiculo, qui Principi eſt à ſupplicibus, morati ſunt: Acceſſit nũcius ad epulas. In aureũ palatiũ (vt ipſi nominabant, licet parũ excultũ) introducti, Ruſſorũ Cæſarẽ alto thoro aſſidentẽ, argẽteo amictu decoratũ, atq; altero iã diademate inſignitũ offendunt. Noſtri ex aduerſo collocati, mẽſæ accũbunt. Stat ingẽs medio in palatio abacus ab imo quadratus, paulũ aſſurgit. Huic orbis incubuit, vnde in metã faſtigiatur, latiori orbe (ordine quodã) cõtractiorẽ ſuſtinẽte. Hũc gaza regia adornauit, tãta copia, vt põdere etiã grauaret. Melior certe pars vaſorũ ac potoriorũ omniũ, ex auro lectiſſimo fabricata. Quatuor ollæ magnitudine cõſpicuæ, reliquã aureorũ vaſculorũ magnificentiã præcipue honeſtarunt. Tãtæ enim ꝓceritatis extiterũt, vt quinos ꝓpe pedes altitudine colligerẽt. Fuerunt etiã argẽtea quædã dolia, à noſtris minoribus capacitate nõ longe differentia, quibus Principis potum priuatim ſeruant. Verum crateras, pateras, malluuia, gutturina, lagenas, ampullas, cæteraq; regiæ magnificentiæ ornamenta (cum fuerint innumera) quid attinet verboſius exequi. Quatuor menſę ad ſingula triclinii latera ſingulæ diſpoſitæ, ac mundiſſimis mappis ſtratæ, quibus ab humiliori ſolo ternis gradibus erat aſcenſus, celeberrimo conuiuarum cœtu inſtruuntur. Hi foris lintheati, intusq; pretioſiſſimis pellibus veſtiti regalibus menſis accumbunt. Cum Princeps cultrum vel panem attrectat, ſigno crucis frontem prius munit. Qui in amicitia Principis palmam tenent, conſiliorumq; participes fiunt, eidem thoro adhibiti, remotiori loco ab ipſo ſedent. Aſtabant abaco Principis pocillatores molliſſimis mantilibus ab humero pendentibus, tenẽbant manu baccata pocula. Quoties liberiores epulas ſibi indulget, vel tetricas curas amplius remittit, hæc vno hauſtu plena ebibit, ac amicis propinat. Ante prandiũ dum expectantur epulæ, veteri ac quaſi auito Moſcouitarũ Principum more, ipſe Imp. ſingulos conuiuas pane primum donat, cũm honorum ſuorum titulo ac elata voce, in hũc modum: Magnus Moſcouitarum Dux, ac ſummus Ruſſiæ Imperator Iohannes Vaſilius (deinde qui

qui perfert accipientem nominat) te iſto pane donat. Sub hoc aſſurgunt conuiuæ vniuerſi, ac adorantis quodam geſtu corpora inclinantes, reſidunt. Peracto Principis donatiuo, celebri dapiferorum pompa, incedit Atrienſis, ac ſalutato Principe cignellum aurea in lance menſæ admouet, mox tollit, ac ſtructori cum ſeptem comitibus, in fruſta diſcerpendum tradit. Hii in menſam paulo poſt illati pari celebritate conuiuis diſtribuuntur. Dum hæc aguntur, & ipſe Atrienſis pane donatus delibat, ac honorato Principe mox recedit. De reliquorum ordine miſſuum, cum omnino incompoſite ſunt illati, nihil certi referre poſſunt noſtri. Illud certe conſtat, vniuerſum eſculentorum ac potoriorum omnium apparatum, quibus cẽtum conuiuis miniſtratum eſt, lectiſſimi auri fuiſſe: menſasque ipſas aureis vaſis adeo fuiſſe onuſtas, vt nonnullis etiam in menſa deeſſet locus. Neq; vero ſilentio inuoluendum eſt, miniſtros centum quadraginta, aurea veſte ornatos, ter ipſo conuiuii tempore cultum mutauiſſe. Miniſtri quoq; pane ac potu ab Imperatore ſimili, quo reliqui, modo donantur. Ad poſtremum finito prandio, ac illatis lucernis (erat enim nox) conuiuas ac familiares omnes nomine appellat, vt non immerito mirũ videatur, tot ac tam varia cognomina viro alioqui occupatiſſimo memoria non excidere. Donatiui ac nominum citandorum ratio eſt, vt Moſcouitæ referunt, cum vt familiam probe noſcat, tum vt qui Principis amicitia exciderunt, hoc modo notentur.

DE RE MILITARI MOSCOVITARVM.

QVoties finitimorum iniuriæ in bellum euocant, haud vnquam infra nõgenta virorum millia in hoſtem armat. Ex quorum numero trecenta millia in aciem ſecum educens, reliqua in tutelam imperii in præſidiis, aptis in locis diſponit. Colonum nullum, nullum mercatorem in militiam legit. Tanta enim eſt populi multitudo, vt his relictis, bellis ſuis iuuentutem terra populoſa abunde ſuppeditet. Quoſcunq; in expeditionem ducit, proprio ſumptu ſeipſos alunt. Pedeſtrem pugnam non nouerunt, equites in prælium procedunt. Arma ſunt his lorica & galea: lorica foris auro tegitur, vel holoſerico etiam gregario militi. Impenſe iuuat opulentiam oſtentare. Arcu ac ſagittis vtuntur, more Turcarum, lanceas etiam in bellum gerunt: ſtapeda adductiore equitant, idq; vt Turcę. Genus eſt hominum, algoris vltra omnem fidem patiens, ac victus parciſſimum. Nam cum tellus alta nive candet, cum terra horrendo gelu aſtricta riget, tamen hic Sarmata, ſago, ſtipitibus, vnde ventus ac niues ſæuiunt expaſſo, exiguum ignem ſibi ſtruit: atq; auerſus à vento iacet, ſagum illi pro tecto eſt, ſagum pro muro, in ſumma ſagum inſtar omnium eſt. Hic incola niuium, aqua è gelido amne petita, ac ſimilagine auenę admixta, cõuiuium ſuum inſtruit. Ac his dapibus ſatur, ac laute paſtus, ad ignem decumbit, lateraq; huiuſmodi lautitiarum crapula feſſa, rigenti ſolo perurit. Huic rigens ſolum pro pluma, truncus ceu ſilex pro ceruicali. Equus etiam non lautiori prope pabulo nutritus quã herus, hero eſt contubernalis. Quam merito hic ignominis & obſcurus Sarmata, effœminatam Ducibus noſtris mollitiem exprobret, qui cœlo lõge clementiore, pellitis ocreis renonibusq; vtuntur. Hic eſt gregariorum militum apparatus. At qui illuſtriori dignitatis ſunt loco, inſtructiores paulo in militiam proficiſcuntur. Ipſius quidem Imperatoris apparatus, vel tum maxime inſignis. Tentorii enim vela aurea ſunt, ſpectabili etiamnum plumariorum opere, margaritisq; ornata. Quoties cum hoſte conſerendum eſt, incompoſiti in hoſtile agmen procurrunt. Neq; aciem dirigunt (vt mos eſt noſtris) ſed in inſidiis collocati, aduerſarios adoriuntur. Ipſorum equi bidui inediam facile ferunt. In bello, vt plurimum, arborum cortices, ac virgultorum mollia, his ſunt pro pabulo. Bimeſtri ſpacio hanc tantam penuriam etiam vegeti ac fortes & equus & eques non raro perferunt. Si cuius opera in bello ſtrenua Princeps vſus eſt, hũc prædio aut fundo aliquo donat, in alimentum ſui ſuorumq;, qui tamen ad ipſum Imperatorem poſt eius mortem redit, ſi nulla proles virilis ſexus ipſi contingat. Nam ſi numeroſam etiam fœminarum ſobolem genuerit, tamen hunc hæreditarium agrum vendicat Princeps, niſi quod exiguam forte partem, ad dotandas puellas Princeps con-

cedat. Porro qui Imperatoris munificentia illo modo munerantur, graui pecunia astringuntur, tot milites in bello alere, cum necessitas postulat, quot illius fundi reditus Imperatoris censura abunde nutrire possit. Haud meliori sunt sorte, quibus hæreditario iure agri contingunt. Nam si moriuntur, nec sobolem masculam reliquerint, decedentis prædia fisco Imperatorio statim cedunt. Super hæc, si opimus aliquis bello inutilis ab aulicis Principi deferatur, quod rei militari inidoneus, amplas facultates habeat, quibus multi clari sanguinis viri bello apti nutriãtur, mox arcessitur infœlix, opibusq; quas tanto cum sudore, tot laboribus per omnem vitam comparauit, tantillo temporis momento exuitur. Nisi quod particulam aliquam à Principe recipit, ad se, coniugem, liberos, ac domesticos alendos. Hæc autem à populo Imperatori suo tam alacriter fiunt, vt credas, illos aliena restituisse, non sua alieno dedisse. His bonis pro meritis singulorum aulicos suos donat Princeps. In bello etiam, quo quis sæpius in expeditionem mittitur, eo propensiorem Principis fauorem in se auguratur, etiam cum suis impensis seipsum alat, sicuti ante à nobis dictum est, tantum est apud omnes Ducis sui obsequium.

DE LEGATIS DVCIS MOscouitarum.

NOn minori magnificentia, quam qua diximus, legatos suos in obeundis negotiis ad exteros Reges mittit Moscouita. Nam nostris Moscuæ agentibus, Legatos duos ad Poloniæ Regem iter suscipientes, vel ingressos, mille quingenti equites ornatissimi comitabantur, quorum melior pars veste aurea, ac sericis inducebatur, & qui incultissime cymatili: Vt interim equorum strata, auro argentoque inducta, & spectabili phrygionum opere ornata silentio transeam. Habebant insuper centum sonipedes albos pulcherrimosque, in quos (si alicuius tædium ipsos in itinere cepisset) cum vellent, transcenderent. Sed nunc tempus exigit, vt ad quasdam alias Moscouiæ vrbes orationem conuertamus, & merces, quibus abundant, breuiter perstringamus.

NOVOGARDIA.

SEquitur Moscuam celeberrima vrbium Nouogardia, quæ vt illi dignitate est inferior, ita magnitudine non parum superat. Emporium est totius imperii longe nobilissimum: & licet regiam sedem sibi Princeps Moscuæ constituit, fluminis tamen oportunus interlapsus, ac post in mare Sarmaticum exoneratus, facit mercatorum conuentu, ipsa regia vrbe celebratiorem. Huic ob summam optimi lini ac canabis abundantiam, inter reliquas regni vrbes facile datur palma. Vendit etiam coria, mel, & ceram. Instituerunt ibi collegium mercatorum Flandri, qui pari perfidia vsi apud illos, qua nuper apud nos, priuilegia amiserunt: quæ sibi restitui nostris ibi morantibus enixe à Duce postularunt. Hi audito nostrorum accessu, literas expediunt ad Principem, nostros falsis criminibus onerant, & insuspicionem piraticæ vocant. Itaque hortantur, vt detineat, & in vincula coniiciat. Hæc cum nostris nunciata sunt, in summam desperationem adducuntur domum reditionis. Princeps tamen multo illustrissimus regiis scriptis confirmatus, fidem nequaquam mendacibus literis adhibuit.

IEROSLABIA.

CElebratur quoq; Ieroslabia propter coria, seuum, ac fruges, quibus plurimum abundat. Cerarum etiam orbes ibi sunt venales, licet aliis in locis maior sit copia. Sita hæc est ab vrbe regia ad lapidem ducẽtesimum. Totum interuallum plurimos habet vicos populosissimos, abundant agri frugibus, quas Moscuam tanta copia conuehunt, vt aliquando antemeridiano videas, septingentenas vel octingentenas trahas, vltro citroq; cõmeantes, fruges vel salsamenta vehentes. Veniunt à millesimo lapide Moscuam mercatum fruges, trahisq; vehunt. Hii sunt aquilonis incolæ: nam tanta est ibi frigoris inclementia, vt segetes non crescant, aut si crescant, non maturescunt. Hii salsamenta, pelles, coria, merces afferunt.

WOLOGDA.

WOLOGDA.

WOlogda quingentis quinquaginta M. pass. interiectis, ab vrbe Metropolitana distans, merces habet, seuum ac linum, tametsi lini maior vis Nouogardię væneat.

PLESCOVIA.

PRopter mellis ceræque præcipuam vim à mercatoribus frequentatur Plescoua.

COLMOGORA.

MIttit Aquilonaris Russiæ tractus, raras ac precioſas pelles. In his vel præcipue sunt Zabellinæ dominarum nostrarũ ceruicibus inprimis expetitæ. Habent etiam & pelles martias, vulpinas candidas, nigras & ruffas, leporinas ac armelinas, aliasque barbaris nominibus dictas beueres, mingas, miniueras. Gignit vicinum mare beluam Barbaris Mors nominatam; hæc dentium adminiculo rupes scandens pabulum petit. Hanc capiunt Russi ob dentium insignem vsum, qui non minor his est, quam elephantorum nostratibus. Hæ merces ceruorum dorsis ad oppidum lampas feruntur, deinceps mercatores vrbem Colmogoram petunt. Atq; ibi hyberno tempore celeberrimæ sunt illarum mercium nundinæ. Affatim suppeditat hæc vrbs, vndiquaque vicinæ regioni, salem, ac salsamenta. Mittunt & aquilonares Russi oleum à Barbaris Train dictum, quod in quodam flumine Vna dicto conficiunt, licet ibi non solum habeatur. Coquunt etiam marinam aquam; vnde ipsis constat vis magna salis.

DE DISSIDENTIVM LITE ET QVIbus arbitris finiuntur certamina.

NVnc quoniam de insignioribus vrbibus ea diximus, quæ locus postulauit, superest vt de iuris forma qua vtuntur Moscouitæ, quatenus ea ad noticiam nostram peruenit, perscribamus. Si qua lis apud illos oritur, fundorum dominos, iudices primum constituunt, hi si componere litem non possunt, superiori magistratui certamen deferunt. Accusator à magistratu petit, vt liceat sibi aduersarium in ius vocare: mox facta potestate, satellitem vocat, ac reum sistit, & in ius rapit. Huius tibias flagris cædit lictor, donec proferat qui legi satisdet. At reus si eius fidei non sit, vt vadem inueniat manibus collo constrictis à lictore trahitur, verberibusq; eousq; afficitur, donec ad dicẽdam causam coram iudice sistatur. Reus itaque à magistratu interrogatus (verbi gratia in actione alieni æris) an in illius ære alieno sit, à quo accusatur; ille it inficias. Tum iudex, qui potes inficiari? Cui reus: iureiurando. Mox à magistratu prohibetur lictor amplius verberare, donec certiori fide de lite constet. Carent maximo reipublicæ malo, nam leguleios non alunt. Quisq; sibi aduocatus est, atq; accusantis querela reique defensio, supplicum literarum forma principi traduntur, iustam principis sentẽtiam petentium. Ipse Imperator omnium litem, maiorum præsertim controuersiarum cognoscit, ac cognita lite sententiam fert. Ille summa æquitate certamina dirimit, quod in summæ maiestatis principe, præcipua laude dignum reor. Id licet sancto animi proposito faciat, mire tamen mali magistratus idem peruertunt, quos quidem in crimine deprehensos seueriſſime princeps vindicat. Ad postremum cum vtraq; pars quibus potuit argumentis causam suam confirmauit, rogat iudex accusatorem, an vlla causæ suæ argumenta adhuc supersint. Respondet se, vel pugilem suum, manu strenua etiam in hostem cõprobaturum, ac mox postulat, vt singulari certamine congredi liceat, copiaq; certandi vtrique facta, ambo in monomachiam ruunt. Aut si alteruter vel vterq; parum strenuus aut pugnæ minus habilis sit, pugiles publicos subſtituunt. Habent enim pugiles, quibus solo hoc quęstu victus constat. Hii armati in arenam descendunt: tela sunt vt plurimum claua bellica, & venabulum: fit pugna pedestris. Cuius igitur pugil in certamine superatur, is absque mora in vincula coniicitur: Vbi indigniſſimis modis tractatur, donec cum aduersario certamen finiat. Præter hæc si vterq; claris ortus sit parentib. atq; alter

alterum priuatum hoſtem depoſcit, annuit iudex: nec tum vicariis pugilibus fas eſt vti. Porro qui ſplendidiore loco natus eſt, hoſtem obſcuriore ortum familia, in certamine reſpuit. Si quis pauper ære alieno aſtrictus creditori ſoluendo non ſit, abduit illum creditor, atq; eo vſq; in opere faciendo exercet, vel alteri operam obœrati elocat, donec operando debitum perſoluit. Sunt qui ſponte, ſe coniugem, ac liberos opulentioribus per omnem vitam emancipabunt, vt in initio exiguam pecuniæ ſummam accipiunt, ac poſt, pro reliqua vita alimenta capiunt: adeo illis vileſcit libertas.

DE FVRVM SVPPLICIIS.

SI quis furto depræhenſus ſit, in carcerem coniiciunt, ac flagris ſubinde cędunt, neq; ob primam noxam ſuſpendunt, vt nos, atq; hanc legem miſericordiæ appellant. Qui ſecundo delinquit, illi naſum præcidunt, ac ſtigmatis frontē ſignant. Tertia noxa crucem meretur. Multi & inſignes ſunt crumeniſecę: quod ſi principis ſeueritas illos non tolleret, non eſſet reſiſtere illorum prouentui.

DE GENTIS RELIGIONE.

GRæcæ Eccleſiæ dogma amplectuntur. Simulachra diuorum in templis non admittunt. Tabulas tamen diuorum imaginibus putas, in ſacris ædibus frequentes habent. Has adorant, his dona offerunt, hos cereos accēdunt. Has etiam ſacro fonte aſpergunt, alioqui illis nullus eſt honos. Simulacra noſtra nullam diuinitatis vim habere aſſerunt, quod in templis dicantur perinde vt à ſtatuariis emuntur. Priuatis in ædibus ſtatuas inſtar penatium colunt. Hæ in obſcuriſſima parte domus (vt plurimū) ſtatuuntur. Si quis domum vicini intrat, primum omnium penates ſalutat, etiam cum non videat. Si ſcamnum aut ſella ſtet in proximo, ſubinde frontem illidens in ſellam, ac crebro capite & corpore nutās, larem adorat. Sacrorum ac prophanorum virorum in veſtitu nulla diuerſitas. Nulli nec ſacro nec prophano interdicitur matrimonium. Cæterum ſi eccleſiaſtici vxor è vita decedat, ſecundas nuptias repetere non licet. Quocirca ex ſacerdotibus (vt vocant) ſecularibus fiunt monachi: Quibus perpetua imperatur caſtitas. Sacra officia in templis materno idiomate fiunt. Ex pane fermentato Euchariſtiam conſecrant, ac poſt conſecrationem, lance in capite per templum circumferunt, nec perticipare volentem prohibent. Nouum ac vetus teſtamentum in templis legūt lingua vernacula tam offenſate, vt nec ipſe qui legit, intelligat. Dum illa leguntur, gartire, confabulari ac obſtrepere licet, in reliquo officio, ſummam modeſtiam, ac ſanctimoniam præ ſe ferunt. Orationem Dominicam decimus quiſque haud nouit. At ſymbolum apoſtolicum aut Decalogum Moſis nemo aut admodum pauci. Aiunt enim rem tam arcanam ac ſacram in vulgus enunciari non oportere, Decalogum etiam ſanguine Chriſti antiquatū eſſe. Humaniores literas omnino reſpuunt. Cognitionis vel latinæ, græcæ, aut hebraicæ linguæ penitus ſunt ignari. Singulis annis quaterna celebrant ieiunia. Quæ ab ipſis diuorum feſtis denominant. Primum cum noſtro quadrageſimali ieiunio exordium habet. Secundum diui Petri ieiunium dicitur. Tertio dat nomen diua Maria. Quartum à Philippo nomen capit. Ac ſicuti nos quadrageſimam noſtram à die Mercurii auſpiciamur, ita illi à die ſolis. Diebus ſabbathi carne veſcuntur. Hebdomadis has eſuriales ſecius præcedentibus lacticiniis viuunt: vulgo appellant butyri ieiunia. Hoc tempore mutuo ſeſe inuiſunt vicini, ac pacis oſculis viciſſim excipiunt in ſignum mutui amoris ac concordiæ Chriſtianæ. Nam ſub illis ieiunandi temporibus, frequentius quam alias ſacroſanctam cœnam adeunt. Poſt ſeptem dies ab incepto ieiunio, crebro ſnuiſunt templa, aut domi ſeſe continent, ac orationi plurimum vacant. Nec illa ſeptimana alio quam oleribus veſcūtur. Exacto ſeptimanæ huius ieiunio priſtinum bibēdi intemperiem repetunt (ſunt enim bibones inſignes.) Diſtricte ſeruant ieiunia ſua, nec vllius rei eſum niſi holerum, ac falſamētorum tunc temporis ſibi indulgent. Die Mercurii ac Veneris quauis ſeptimana ieiunare ſolent. Ædes ſacrę ligneis trabibus contexuntur, ac plerunq; è media ęde aſſurgit turris ſcandulis tecta. Foris adduntur ædi portuus. In cœmiteriis fabricas ædificant ligneas, in quibus librantur campanæ, nunc ſingulæ, nunc binæ, nunc ternæ. Nō omittenda, vt rara ita & ridicula gentis conſuetudo. Defunctorum cadauera loculis cōdunt: ac manui cadaueris codicillos indunt, horum ſumma eſt: defunctum fuiſſe Ruſſum, Ruſſorum fidem amplexum, ac in eadem fide deceſſiſſe. Hæ literæ diuo Petro mittuntur. Lectis literis mox (vt illi aiunt) admittitur, & vt ſincerioris fidei ſectatori, beatior etiam ſedes quam Latinis Chriſtianis conceditur. Nos enim ſemichriſtianos eſſe contendunt, ſeſe autem ſynceros ac genuinos. Hæc ſunt indoctæ Barbariei puerilia deliramēta. Plurima ibi extruuntur Benedictinorum cœnobia. His magni ſunt agrorum reditus. Nam tertiam fundorū partem totius imperii tenēt Monachi. His per omnem vitam eſus carniū interdicitur. Alimenta ſunt ſalſamēta, lac & butyrum. Nec ex inſtituto religionis recentes piſces edūt, quaternis tamen illis quæ memorauimus ieiuniis, ne piſcibus quidem viuunt. Caulibus ac cucumeribus ſale conditis (quæ perennare facile faciunt) illis victus conſtat: Potus eſt his valde tenuis ac dilutus, quotidie in templis rem diuinam faciunt. Sacrum officium antelucano adeunt, quod aduentāte iam die finitur. Circa nonam diei celebratur miſſa. Poſt hanc prandetur, à prandio ſacrum officiū repetunt: nec non à cœna. Prandentibus cœnantibuſue legitur euāgeliorum interpretatio. Quoties alicuius monaſterii antiſtes concedit fato, princeps cœnobii bona inuadit, armenta, greges, ſupellectilem, aurum, argentum, rapit. Aut is qui defuncto antiſteti dignitate ſuccedit, hæc ab imperatore pecunia redimit.

DE IDOLOLATRIS MOSCOVItis Tartaris conterminis.

TArtarorum confinia tenent Moſcouitæ ididololatrę, percelebre eſt illis idolon aurea vitula dictum. Si qua grauior calamitas gentē premit, veluti fames, bellum, vel peſtis, Idolum ſuum ſtatim conſulunt, quod hoc modo faciunt. Coram ſimulacro proſtrati preces fundūt: mox tympanum in medio ſtatuunt: Hoc, ſorte lecti circumſtant, argenteum bufonem tympano imponunt; dein bacillo concutitur tympanum. Ac cui circumiacentium accedit bufo protinus interficitur. Statim neſcio quibus idoli præſtigiis vitæ reſtitutus malorum cauſas exponit. Itaque placato idoli numine, non ita multo poſt publica calamitate liberantur.

DE AEDIVM PRIVATARVM FORma, & de cultu populi.

PRiuatorum domus, vbiuis truncis abiegnis contexuntur: Inferiori trabe quodam alueo, ſuperiacentis rotunditatem ita excipiente, vt hac ſola admiſſura omnem propemodum flatum excludant. Solent tamen iuncturæ muſcari. Forma ædium quadrata eſt: feneſtræ peranguſtæ, per quas impage translucida pelle obducta, lumen admittunt. Domorum tecta tabulatis fiunt, arborum corticibus foris inductis. Intus ad parietes lata habent ſcamna. Hæc vulgo pro accubitis, lectorum enim vſus vulgo ignotus. Ignis in hypocauſtis mane ſtructus totam domum pro modo, tepidam ac calidam reddit. Vulgi amictus vt plurimum foris laneus eſt. Pileis vtūntur faſtigiatis, in quibus etiam nobilitatis eſt inſigne, quo enim porrectiori ac elatiori vtuntur pileo, eo ſplendidiores vulgo habentur.

AD SERENISSIMVM REGEM.

HÆc ſunt (ter maxime Philippe) quæ tui Angli modo reduces, retulerūt. Quibus ſi per ampliſſimam maieſtatem tuam, ac ſereniſſimæ Reginæ celſitudinem, liceat illuc denuo nauigare: totum orientem, qui Libero Patri ac Alexandro magno ſolis patuit, amplitudini tuæ aperire non dubitant, Vt tua maieſtas cuius maiores occidentem patefecerunt, illam orbis partem penetret, quæ olim duobus ſolum heroibus à condito mundo ſine æmulo genitis patuit.

FINIS.

OMNIVM REGIONVM MOSCHOVIÆ MONARCHÆ SVBIECTARVM, TARTARORVMQVE CAMPESTRIVM, arcium, ciuitatum præcipuarum, morum denique gentis, religionis, & consuetudinis vitæ, sufficiens & vera descriptio.

ADIVNCTA PRAETEREA GESTA PRAEcipua, Tyranniſq; ingens moderni Monarchæ Moſchouiæ, Ioannis Baſiliadis, nuper perpetrata, vera fide deſcripta.

CANDIDO LECTORI ALEXANDER Gvvagninus Veronenſis peditum in arce Vitebska finitima Moſchouiæ Præfectus S. P.

Moſchouia olim gens obſcura.

Moſchouia Imperium vnde creuit.

MOſchouiam terminoſq; eius, quibus intercluſa ſit, candide Lector, deſcripturus: Primum vnde nomẽ traxerit, operæpretium mihi dicendum eſſe cenſeo. Hæc autem eſt quædam Regio in Meditulio Ruſſiæ, (vt dicitur) Albæ, ad Septentrionem, Orientemq; porrecta, à qua cæteræ omnes, Ruſſiæ circumiacentes regiones (quamuis variis & diuerſis nominibus appellatæ,) Moſcouiæ nomen ſortiuntur, incolæque earundem vulgo Moſchouitæ appellantur, & ipſe Monarcha Ruſſiæ Regionum Moſchouiæ, magnus Dux nuncupatur. Porro parua & obſcura, initio gens Ruſſorum fuerunt, Moſchouiæ, ſed iam nunc acceſſione plurimorum Principatuum Ruſſiæ, partim ſucceſſionibus iuſtis adiunctorum, partim vi vel fraude ſubactorum, præterea finitimorum gentium, Regionibus expugnatis, & occupatis, maxima incrementa cepit, adeo vt pro imperio ampliſsimo computari poſſit. Hic itaque, qua potuimus diligentia, Moſchouiæ imperium, cum ſuis Regionibus, (doctorum virorum Coſmographorumque, & peregrinorum diuerſorum lucubrationibus adhibitis, propriaq; experientia, & præſentia noſtra magnam partem rerum aſſecuti,) Ducatibus, Prouinciis, Caſtris, Oppidis, & Vrbibus præcipuis, fontibus, lacubus, fluminibuſque, quibus hæc regio vbique ſcatet, mores denique, Religionem, habitum, & vitæ conſuetudinem, titulig; ipſius Principis quo gaudet, normam & rationem deſcripſimus. Geſta etiam præcipua, ſiue potius Tyrannidem hiſce temporibus ab eodem Principe, paruo temporis interuallo editam, & crudeliter perpetratam, bona fide ſubiecimus. Tartarorum præterea campeſtrium, in Hordas, (vt dicitur) ſiue regiones quaſdam diuiſorum ſitum, mores, & viuendi modum exarauimus. Tu interim Lector beneuole hanc noſtram qualemcunque operam, boni conſule, noſq; redama & vale.

ARMA

ARMA MAGNI DVCIS MOSCHOVIÆ.

DE MOSCHOVIA REGIONE VRBEque eiuſdem nominis præcipua. CAP. I.

Moſchouiæ denominatio.

MOSCHOVIA, *Moskva vulgo dicta*, Vrbs ampliſſima, Caput & Metropolis totius Ruſſiæ albæ, Magno Moſchorum Duci ſubiectę, vna cum Regione, ſiue Ducatu, à fluuio gentili Moſkva, dicto, præterlabente, nomen ſortita eſt. Hic aũt fluuius in Thvverenſi regione, iuxta oppidum Oleſco dictum, fontes ſuos habet, indeq; octuaginta vverſt (quorum quinque in Polonico miliari clauduntur,) emenſis, ad Moſchouiam ciuitatem decurrit, qua præterlapſa receptis aliquot fluuiis Orientem verſus fertur, in regioneq; Rezanenſi, Occæ fluuio commiſcetur.

Moskua fluuius.

Occa fluuius.

Moſchouiæ ciuitas.

Ciuitas Moſchouia Orientem verſus multum porrecta eſt, tota lignea, ſatisque ampla, quę procul ſpectantibus amplior, quam re ipſa ſit, apparet. Nam horti, areæque in qualibet domo, & plateæ ſpacioſæ, magnam ciuitati amplitudinem, dilatationemq; præbent. Inſuper omnium opificum, igne vtentium, extra ciuitatem longo ordine, ædes protenſæ amplas plateas, (inter quas ſunt prata, & agri) habentes. Hocque modo ciuitas ingens, & ſupra modum ampla videtur. Deniq; trans fluuium, Baſilius pater moderni Principis, pro ſatellitibus ſuis, cæteriſque extraneis, Polonis videlicet, Germanis & Lituanis (qui à natura Bacchum ſequũtur,) oppidum Nelevvki dictum, quod cognomen ab infundendis poculis habet, extruxit. Illic vero omnibus extraneis militibus, & aduenis, Satellitibuſq; Principis, inebriandi vario potus genere, facultas conceſſa eſt, quod Moſchouitis graui ſub pœna prohibetur. Exceptis aliquot diebus in anno videlicet tempore natiuitatis, & reſurrectionis Dominicæ, pro feſto Pentecoſtes, & in quibuſdam ſolennioribus feſtis diuorum, præcipue vero Nicolai, quem Diuino fere cultu proſequuntur, & beatæ virginis Mariæ, Petri & Ioannis feſtis, interea vero velut vinculis emiſſi, Bacchum, & nõ feſtum illius diui (cuius diem tunc tẽporis celebrant)

Moſchouitis inebriari prohibitum.

Moſchouita certa habẽt tempora inebriandi.

aduenisse gratulantur, & sacris nondum peractis, velut sues vario potus genere obruti, temulenti, ebriiq; idemtidem vociferantes, seq; velut obsessi, mutuo cædentes, & contumeliis variis afficientes, vagantur. Si aũt huic genti quotidie, inebriandi facultas concessa esset, sese mutuis cędibus funditus exterminarent. Ebrii etenim mentẽ, rationemq; velut bruta animalia, prorsus amittunt, & in se vicissim cultellis, pugionibus, & id genus fraudulẽtis telis, sæuiunt. Sed ad rem redeo. Huius vrbis prædictæ tam vasta magnitudo facit, vt nullo certo termino, muro, fossa, propugnaculisue muniri possit, plateæ tamen, quibusdam in locis, trabibus transuersim positis obstruũtur, adhibitisq; custodibus ad primam noctis facem, ita obfirmantur, vt nemini aditus in eam pateat. Tamq; admodum lutosa & cænosa est, vt in plateis pontes passim necessario extructi sint, nunc tamen vallo de terra, vt audiui, circumducitur.

Arces muratæ duæ amplissimæ, insimul ciuitatis formam referentes, quarum vna Kitaigorod, altera Bolsigorod, gentiliter appellatur, quas ab vna parte Moskvva fluuius, ab altera Neglinna, in qua molendina plurima sunt, præterfluit, Ecclesiæ diuorum lapideæ, & ligneæ, ædesque nobilium & magnatum, in ea frequentes sunt. Vltra Neglinnam vero, in agro Nerbat dicto, ab arce ad sagittæ iactum, modernus Princeps Ioannes Basiliades, curiam amplissimam Anno Domini 1565. extruxit, quæ Opriczna, id est, seorsiua habitatio dicitur, vbi ipse Princeps cum Satellitum suorum, virorum, ex robustissimis electorũ, numerosa manu moratur, quos ille ad tutelam sui, perinde vt Turca Ianiczaros fouet, vigintiq; fere millia superant, ex hiis maior pars sclopettariorum, cum bumbardis lõgioribus: reliqui cum frameis arcubusq;, lanceis & loricis armati incedunt. Nuperque eos modernus Princeps adinuenit pro explenda sua tirannide, prout inferius in gestis illius patebit.

Opricina.

Satellites selecti Moschouia Principis.

Moſchouia à Tartaris exusta.

Cæterum vrbem ipsam Moskvvam cum vtraque arce Tartari Præcopenses funditus exusserunt, Anno Domini 1571. mense Maio ipso die Ascensionis Dominicæ, vbi ingens & innumerabilis multitudo populi, in vrbe & arce flamma fumoq; suffocati, & combusta est, paucis fuga elapsis, & vna duntaxat arx Kitaigorod vix defensa est, magnamq; captiuitatem Tartari inde abduxerunt. Sed ad rem redeo.

Mercatores, modusq; mercandi in Moschouia.

Omnes merces, quæcunque ab extraneis in Moscouiam afferuntur, continuo apud thælonei præfectos profiteri, ac indicari coguntur, quæ hora constituta conspiciuntur, & æstimantur, æstimatas vero nemo nec emere, nec vendere audet, nisi prius fuerint magno Duci ostensæ. Quo fit vt mercatores interdum diutius quam conuenit, cum suo damno detineantur. Quando vero ex Lituania in Moschouiam legati, à Rege Poloniæ proficiscuntur, tũm omnes cuiuscunq; nationis mercatores, in legatorum fidem, & clientelam suscepti, in Moschouiam sine thæloneis ire possunt, & victum sufficientem, ex thesauro magni Moschouiæ Ducis habent. Hæ autem præcipuæ sunt merces, quæ ex Lituania, Russia, & Poloania, & à cæterarum Regionum mercatoribus, in Moschouiam importantur, Pannum omnis generis, atque coloris, Item Sericum, vestesque sericeas, & auro siue argento intertextas, lapides prætiosi, aurum filatum, gemmæ, & id genus alia metalla prætiosa. Insuper, Piper, Crocus, zingiber & cætera. Interdumque viles quasdam res suo tempore illuc important, ex quibus aliquando lucrum afferunt, Sæpe etiam euenit, vt rei alicuius desiderio omnes Moschouitæ teneantur, quam qui mercatorum primus attulerit, plusiusto in ea lucratur. Dein cum plures mercatores earundem rerum magnam copiam aduexerint, tanta nonnunquam vilitas earum consequitur, vt is qui res suas primo magno vendiderat, easdem rursus vilescente pretio redimat, magnoq; suo commodo in patriam reducat. Merces vero quæ inde asportantur sunt pelles variorum animalium diuersę, cęra quoque & id genus mercimoniorum. In Tartariam autem sellæ equorum, frena, vestes, corrigia, arma autem & ferrum nonnisi furtim apportantur, cultellos tamen, secures, acus, specula, marsupia, & id genus alia ducere licitum est. Hæc autem gens Moschouitica circa mercimonia fallacissime versatur, præcipue vero cum extraneis,

Merces quales in Moschouiã importantur.

traneis, nam dum aliquid vendũt, rem minoris constantem dimidio pretio (quod & Lituanis nunc peculiare est) in fraudem emptoris auctam æstimant, & quamprimum iurare incipiunt, aut obtestari, scias ilico dolum ibi latere, animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Sed externi quoque in rerum permutatione, hoc maxime obseruant, vt dum Moschi pelles alioqui vili pretio constantes, plurimi æstimant, illi vicissim illorum exemplo merces suas parui constantes, carius indicant, sicq; ars deluditur arte. Pellium magna est apud eos diuersitas, Zebellinorũ enim nigredo, longitudo & densitas pilorum, maturitatem significat. Hæq; pretium augent. In Vstingiensi autẽ & Divvnensi, Petzoræq; prouinciis, præstantiores reperiuntur. Madauricæ pelles ex diuersis partibus afferuntur. Ex Suetiæ vero regno optimæ aduehuntur, circa Moschouiam vero maior est eorum copia, Hermellinorum etiam pelliculæ, ex pluribus pariter locis inuersæ, in fasciculis afferuntur, habentque signa quædam circa caput & caudam, ex quibus cognoscuntur, an congruo vel incongruo tempore sint captæ. Castorum quoque, & Vulpium nigrarum pelles, in magno pretio sunt.

Prouincia ipsa Moschouitica, nec lata nimis nec fertilis est, cuius fertilitati ager vbique arenosus plurimum obest. Accidit ad hæc immoderata, asperaq; nimis, aeris intemperies, nam ob hyemis rigorem, fata, ad maturitatem peruenire non possunt, etenim tam intensa ibi nonnunquam sunt frigora, vt quemadmodum apud nos æstatis tempore, præ nimio solis ardore, sic ibi præ frigore asperrimo, terra in hiatum disrumpatur. Insuper etiam aqua in aerem effusa, sputumque ex ore proiectum, antequam terram attingat congelatur, rami etiam fructiferarum arborum rigore hyemis, aliquando prorsus pereunt. Homines quoque gelu concreti, mortui sub dio, in vehiculis frequenter reperiuntur, quin & vrsi etiam syluestres, fame stimulati, relictis syluis per vicinas villas passim discurrunt, & in domos colonorum irruunt, quorum impetum atque vim cum rustica turba fugit, frigore aspero foris misere perit. Atque tanto nimio frigori, æstus quoque torridus quandoque respondet, vt aliquando stagna & flumina æstu, nimioque ardore solis, prorsus exsiccarentur. Prata quoque & cætera frumenta veluti flamma aliquando exuruntur. Hic autem nimius æstus solis, per septem dies tantum non plus durare solet. Hæc prouincia melle ferisque caret, leporibus tantum exceptis, quibus supra modum abundat. Frumento oleribusque communibus affluit, cerasa in tota regione nunquam reperiuntur, aliarum arborum quamuis fructus habeant, verum insuaues. Huius Regionis cœlum adeo salubre est, vt ibi vltra Tanais fontes, præsertim Septentrionem, ac etiam Orientem, magna ex parte versus, nulla pestis vnquam sæuierit, habent tamen interdum intestinorum, & capitis, omniumque membrorum morbum quendam, pesti haud dissimilem, quem nos febrim calidam siue acutam appellamus. Eorum fere idiomate hic morbus, Ognyovva, quasi ignitus dicitur, quod homines velut ignis calefaciat, vt quemadmodum vicina domo igne ardente, & alia domus sibi adhærens, eodem igne inflammatur, sic quoque hoc morbo infecti velut peste, cæteros nisi caueantur inficiunt, hoc morbo qui corripiuntur pauci sani euadunt. Hæc gens Moschouitica, cæteris omnibus Ruthenis, astutior, & fallacior est. Si autem cum externis aliquando commercia habent, tunc se non Moschouitas quo maiorem fidem obtineant, sed aduenas, id est, Nouogardenses, vel Plescouienses esse simulant.

Moschouia ipsa sterilis & frigida.

Moschouia pestilentia experi.

Moneta in toto Moschorum Ducis imperio, est quadruplex, Moschouitica, Nouogardẽsis, Tvverensis, & Pleskouiensis Moschouiticus nummus non rotundus est, sed oblongus & ouali quodam modo formæ similis, idiomate eorum Dzienga dicitur. Duplici autem modo cuduntur, primus in vna parte hominis nudi equo insidentis, & draconem hasta ferientis, imaginem habet, in altera vero parte nomen Magni Ducis exprimitur, Secundus ex vtraque parte literis, nomen Magni Ducis & titulum exprimentibus insignitur. Horum autem sexaginta, vnum Ducatum siue aureum Vngaricalem valent. Nouogrodensis nummus in vna parte principis, in solio sedentis imaginem, hominisque ex aduerso, sese in-

Moneta Moschouitica.

Moneta Nouogrodensium.

clinantis habet, ex altera parte ſcriptura inſignitur, vocaturque Nevvogrodka, & Moſchouiticum nummum valore, in duplo ſuperat. Tvverenſis nummus vtrinq; ſcripturam habet, valore Moſchouiticum refert. Pskouienſis in vna parte caput bouis coronatum, in altera vero ſcripturam habet. Eſt quoque in Moſchouia cuprea, ſiue ærea moneta, quæ propter pauperes tantum cuditur, & Pula vulgo vocatur, horum 40. dengam Moſchouiticam efficiunt. Omnis autem moneta Moſchouitica, ex puro & bono argento cuditur, & omnes fere aurifabri in Moſchouia, Nouogardia, Tvveria, & Pskouia nummos cudunt, & quicunque affert maſſas argenteas, puras, nummos ab aurifabro tranſmutare volens, tum nummi & argentum appenduntur, atque æqua lance librantur, mercedem autem laboris exiguam aurifabri reportant. Porro in omni Imperio Moſchi, aurum & argentum nuſquam reperitur, niſi adductitio, & importatorio, omnes earum Regionum incolæ, & ipſe Princeps vtuntur. Qua de re Mag. Dux, aurum & argentum, graui ſub pœna, ex ſuis Regionibus, efferre prohibet, atq; ideo permutationem rerum facere, & alia vt pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiuſmodi pro aliis rebus dare iubet, quo argentum & aurum in ſuis Regionibus obtineat, atque ideo hunc Principem auri & argenti ditiſſimum eſſe dicunt. Vix autem centum anni elapſi ſunt, cum Moſchouitæ moneta argentea, præſertim apud illos cuſa vtuntur. Primum etenim cum argentum, ab exteris ad eos, importari cœptum eſt, tum fundebantur portiunculæ oblongæ argenteæ ſine imagine & ſcriptura, valoris vnius Rubli, Rubl autem Dengas Moſchouiticas 100. totidemq; groſſos Polonicales habet. Ante vſum vero monetæ, Aſpreolorum aliorumq; animalium pellibus vtebantur, iiſq; vitæ neceſſaria ceu pecunia comparabantur.

Moneta Tuerenſis. Pſkouenſis moneta.

Pula.

Argenti & auri Moſchouia ſterilis.

Argenti Moſchis diuites.

Monetam quoq; auream Moſchorum Princeps non cudit, ſed Hungaricis aureis & Rhenanis aduectitiis abundat.

Moſchouia, quæ eſt caput, & metropolis, cæterarum Regionum, & Ciuitatum Moſchouię Duci ſubiectarum, loco principali deſcripta, reliquas Prouincias & Ciuitates præcipuas, in Moſchi Imperio ſitas deſcribere, contendemus, ordine primum Orientem verſus ſeruato, tandem ad Meridiem & Occidentem, atq; Septentrionem procedendo in Orientem æquinoctialem deueniemus.

DVCATVS VOLODIMIRIAE.

VOlodimiria Ciuitas magna, cum ſuo Ducatu, cuius titulum Princeps Moſchouiæ ſibi vendicat, primum occurrit, quæ caſtrum ligneum ſibi coniunctum habet, diſtatque 36. mil. Polonicis à Moſchouia, Orientem verſus. Huius Prouinciæ ager adeo fertilis eſt, vt ex vno tritici modio, ſæpe 20. modii: interdum 25. proueniant. Hæc Volodimiria à tempore Volodimiri, Monarchæ totius Ruſſiæ, qui eam condidit, & à nomine ſuo appellauit, totius Ruſſiæ metropolis erat, ad Ioannem vſq; Danielis filium, magnum Moſchouiæ Ducem, qui inde ſedem in Moſchouiam tranſtulit.

DVCATVS NOVOGARDIAE INFERIORIS.

AVolodimiria in Orientem vlterius procedendo, Nouogrodię inferioris Ducatus incurrit, qui Volodimiriæ fertilitate rerumq; copia ex altera naſcentium æquatur. In hoc Ducatu eſt ciuitas ampla & lignea, Nouogrodia inferior dicta, à qua & Regio ipſa nomen accepit. Sita autem eſt ad Wolgæ & Occæ fluuiorum celeberrimorum confluxum, Caſtrum quoq; huic Ciuitati adhæret, quod Baſilius Dux Moſchouiæ ex lapide in ſcopulo conſtruxit, diſtat vero Nouogrodia inferior à Moſchouia 100. miliaribus Polonicis.

Terminus religionis Chriſtianæ.

Hæc autem Ciuitas terminum religionis Chriſtianæ facit. Nam licet Princeps Moſchouiæ vltra Nouogrodiam hanc, caſtrum quod Sura à fluuio eiuſdem nominis appellatur habeat, tamen intermixtæ ſunt gentes quæ Cæremiſſi appellantur. Hi autem non Chriſtianum ſed Machometi dogma amplectuntur. Sunt ibi quoque aliæ gentes, Mordva dictæ Cæremiſſis intermixtæ. Huius Nouogrodiæ inferioris Princeps Moſchouiæ titulo vtitur.

Mordua Populs.

DVCATVS RHEZANENSIS.

ANouogrodiæ inferioris Ducatu, ad Occidentem nonnihil reflectendo, Rhezam Prouincia inter Occam & Tanaim fluuios ſita eſt. Hic Principatus, cæteris omnibus Moſchouiæ Prouinciis fertilior eſt, in quo ſingula grana frumenti binas pluresue ſpicas proferre ſolent, quarum culmi tam denſe accreſcunt, vt nec equi facile trãſire, nec coturnices inde euolare poſſint, mellis, piſciũ, auiũ, ferarumq; ibi magna copia, ac arborum fructus, longe Moſchouiæ fructibus nobiliores. Gens audaciſſima bellicoſiſſimaque.

Ciuitas lignea, in hac Prouincia eiuſdem nominis, ad Ripam Occæ fluuii ſita eſt, & non procul ab hac Ciuitate Occa, fluuius inſulam facit, quæ Strup dicitur, magnus Ducatus olim circa hanc inſulam erat, cuius Princeps nemini obtẽperabat, ſed nunc hic Ducatus funditus extinctus eſt. Hic etiam Ducatus Rhezanenſis titulum magni Moſchouiæ Ducis auget.

Occa fluuius. Strup inſula. Rhezan Ciuitas.

CORSIRA in ripa Occæ fluminis, oppidum ligneum à Rhezan 28. miliarib. diſtans, habebat olim dominũ ſui iuris, ſed nunc in ditionem magni Moſchouiæ Ducis redactum eſt.

Corſira.

TVLLA oppidum ligneum, 40. fere miliaribus Polonicis à Rhezan diſtat, à Moſchouia vero in meridiem 36. eſtque hoc vltimum oppidum à Campeſtria deſerta, in quo Baſilius Ioannis, caſtrum ex lapide conſtruxit, quod fluuius eiuſdem nominis præterlabitur. Vppa vero alius fluuius ab ortu caſtrum alluit, Tulleque fluuio iunctus Occæ, ſupra Vorotin 20. fere miliaribus commiſcetur. Hoc autem oppidum Tulla cum ſuo territorio ad Baſilii vſque tempora, patris moderni Ducis Moſchouiæ, Ioannis Baſiliadis proprium Principem hæreditarium habebat.

Tulla arx & finuus. Vppa fluuius. Tulla olim Ducatus.

ODOIOVV Caſtrum ad Tullæ & Vppæ fluuiorum oſtia, vbi in Occam exonerantur ſitum eſt. Tandem à Caſtro prædicto nonnihil in meridiem reflectendo Mſczenek locus paluſtroſus eſt, in quo olim arx eiuſdem nominis (cuius etiã nunc ruinæ apparent) condita erat. Circa hanc arcem quidam homines in tuguriolis habitant, qui à Tartaris infeſtati in illam aream paluſtroſam quaſi ad aſylũ confugere ſolent. Diſtat autem Mſczenek à Moſchouia 60. mil. Polonicis, à fontibus vero Occæ fluuii ad partem ſiniſtram reflectendo 18. miliar. Hæcq; oppida Occa fluuius præterlabitur, Vorotiniam, Collugam, Cerpachum, Corſiram, Columnam, Rhezaniam, Cazigorodiam, Murinamque. Et inde curſu ad Septentrionem nõnihil reflexo infra Nouogrodiam inferiorem in Volgam exoneratur, Syluis vtrinq; ripæ huius fluminis clauduntur, quæ aſpreolis, hermellis, caſtoribuſq; & melle plurimum abundat.

Mſczenek olim arx. Ciuitates ad Occam condita.

Campi etiam omnes quos præterfluit irrigatione eius, fertiliſſimi ſunt. Piſcium copiam qui cæteris fluminibus Moſcouiæ præferuntur habet. Oriuntur quoq; ex huius Occæ fontibus alii duo fluuii, Sem videlicet & Soſna, Semq; recta in meridiem, & nonnihil tandem in Orientẽ curſum dirigens, Seuerenſem Ducatum præterfluit, Oppidumque Potiuolo alluens in Diſnam fluuium illabitur, iuxta Czernigovv oppidum. Deſna autem infra Kiiouiam in Boriſtenem exoneratur. Porro Soſna curſu in Orientem directo per Campeſtria Tartarorum in Tanaim fluuium defertur.

Sem & Soſna fluuii.

COLVGA oppidum, & caſtrum ligneum, ad Occam fluuium 36. miliarib. Polonicis à Moſchouia abeſt, ibi quotannis præſidia contra incurſiones Tartarorum ſtatuere ſolet magnus Dux Moſchouiæ.

VOROTINENSIS DVCATVS.

DVcatus Vorotinenſis, tribus à Colluga mil. cum ciuitate & caſtro eiuſdem nominis ad Occam fluuium ſito, diſtat.

DE TANAIS FLVVII FONTIBVS.

TAnais fluuii fontes, (qui Europam ab Asia disterminat,) quidam sub Ripheis montibus falsa opinione ducti ponebant. Hic autem in Rhezania Russiæ regione magno Moschouiæ Duci subiecta, oritur: ex lacu quodam Ivvanovvo Iezioro gentili lingua dicto, qui in latitudinem ad 500. Verst secundum distantias Moschouiticas quæ 100. miliaria Polonica efficiunt, extenditur. Ex hoc autem lacu alius fluuius magnus, minor tamen Tanai emergit, Schad dictus, qui in Occidentem cursu directo, Huppaq; fluuio hausto, Occam influit. Tanais autem quam Moschi Don appellant, ex eodem lacu ortus, recta in Orientem fluit, atque inter Cazan & Astrahan Tartarorum Regna, quæ Moschorum Dux Anno Domini 1554. suæ ditioni subegit, sex vel septem miliaribus à Volga fluuio, cursu nonnihil Septentrionem versus incuruato labitur, demum in Meridiem cursu sinuoso reflectens, in paludes Meotidis exoneratur, ad cuius ostia Azoph ciuitas Turcis tributaria sita est. Azoph autem quinq; dierum nauigatione ab Isthmo Tauricæ, quæ nunc Præcop vocatur, distat. In ea multarum ex diuersis partibus orbis gentium, celeberrimum est Emporium. In his autem partibus præcipue circa paludes Meotidis, non miliaria sed dierum itinera obseruantur.

Fontes Tanais Moschouitis Don.

Schad fluuius.

Tanais ostia.

Azoph ciuitas.

Est etiam alter Tanais minor qui in Seuerienſi Ducatu fontes suos habet, (vnde Dunecz Seuerski vocatur) & supra Azoph, in Tanaim magnum exoneratur. Circa ostia autem huius minoris Tanais, quatuor dietis ab Azoph ciuitate, in montibus quos sanctos appellant, dicunt statuas imagines q; quasdam antiquitatis signa, extare.

Tanais minor.

Columnas etiam Alexandri Magni Macedonum Regis, in his partibus quidam posuere. At nunc nullum vestigium earum apparere, illi qui ea loca sæpius peragrarunt perhibent, atque ideo nihil certi de ruinis & situ earum assequi datur.

Alexandri magni columna.

Hæc igitur de Tanais fluuio breuiter dicta sufficiant: Nunc rursus ad describendas cæteras Moschorum Ducis prouincias, pergam, atq; à Moschouia meridiem versus, dextrorsum procedendo, Seuerienſem Ducatum attingam.

DE MAGNO SEVERIENSI DVCATV.

SEuerienſis Ducatus est ingens, & rebus omnibus affluens, cuius latitudo à Boristene vsq; ad Mscenek castrum dirutum, supradictum extenditur, vastosq; & desertos passim cãpos possidet. Primo Duces Seuerienses suiuris erãt, sed postea magnis Lituaniæ Ducibus permultos annos parebant. Tandem quoq; (cum magnus Ducatus Iagielone baptisato ad Polonos peruenit) Regibus Poloniæ tributa persoluebant. Deinde à Casimiro Rege Poloniæ magnoque Duce Lituaniæ, Iagielonis filio, ad Ioannem, magnum Moschouiæ Ducem, defecerunt. Sedes autem huius Principatus in Novvogrodeck sita erat. Sed tandem hi Principes (prout aliis multis Moschouiæ Duci subiectis contingit) perfidiæ innocenter accusati, à Basilio patre moderni Principis Ioannis Basiliadis, Principatu exuti sunt. Hi autem Seuerienses principes, genus suum à Demetrio magno Duce Moschouiæ, duxerunt.

Arces & Ciuitates in hoc Ducatu complures sunt, inter quas Nouogrod, Sieuierski dictus, Starodub, Potiuolu, Czernigovv, & Bransko, celebriores. Syluę Hermelis, Aspreolis, melleq; plurimum redundant, agros quoq; hæc Regio fertilissimos habet.

NOVOGROD Sievvierski dictus, ciuitas & arx lignea, in qua olim sedes Ducũ Seueriẽsium erat, distat à Potiuolu & Starodub ciuitatibus ab vna 18. ab altera 14. miliaribus: ad hanc ciuitatem, à Moschonia dextrorsum meridiẽ versus per Colugan, Vorotiniam, Serensko, & Bransko 150. miliarib. peruenitur.

CZERNIGOVV, arx & oppidum 30. miliar. à Kiouia distat.

POTIVOLVM, Arx & ciuitas lignea à Moschouia 140. miliar. Polon. à Kiouia vero 60. distat. Hæc vltra Syluam magnam, quæ 24. miliar. in latitudinem protenditur, sita est. Huius Ducatus titulo Mag. Dux Mosco. vtitur, & Seuerienſem se Imperatorem appellat.

DVCA-

DVCATVS SMOLENSCENSIS.

SMolensko ciuitas ingens, & insignis, ad Boristenem fluuium sita, arcem ex roboribus ædificatam in vlteriori fluminis ripa habet, in qua plurima ædificia lignea in formam ciuitatis exttucta sunt. Hanc ex vna parte Boristenes fluuius alluit, ex altera vero fossis profundis, stipitibusq; acutis munitur, in medio autẽ arcis templum diuæ virginis, in scopulo conditum est. Hanc ciuitatem & arcem Basilius magnus Moschouiæ Dux, sæpius & grauissime oppugnabat, nunquam tamen vi eam capere potuit, donec Michael Glinski ex Principum Russiæ nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summam rerum, apud Alexandrum Regem Poloniæ, in magno Ducatu tenebat, ad prædictum Basilium (seditione in Lituania excitata, regnante Sigismundo Rege Poloniæ) profugit, & arcem Smolensko denuo cum ingentibus Moschorum copiis, acerrime obsedit, quam tormentis bellicis obstinate, sed frustra oppugnabat, & cum eam vi capere nõ posset, præfectis militum largitionibus corruptis, per deditionem arce cum ciuitate potitus est, atq; ab hoc tempore in potestate Magni Ducis Moschouiæ perseuerat.

Boristenes fluuius.

Michael Glinski profugit occiso videlicet Zabrzezin scio prope Grodnam, Palatino Trocensi. Smolenska prodittone capta.

Ciuitas ipsa in vallo sita est, collibus vndiq; & syluis vastissimis, quibus pellium diuersarum multitudo prouenit, cingitur: distat autem Smolẽsko à Moschouia 80. milliaribus Polonicis.

DROHOBVS, à Moschouia 72. mil. à Smolensko 18. distat, ad Boristenem cum oppido eiusdem nominis sita est.

HVGRA, fluuius profundus & lutosus, non longe à Drohobus in sylua quadam oritur, & inter Collugam, & Vorotiniam Occam influit.

Hic autem fluuius Moschorum, & Lituanorum dominium, quondam dislimitabat.

Antiquus limes Lituanorum.

WYEZMA, castrum & oppidum ligneum, ad fluuium eiusdem nominis extructũ est, qui haud procul inde in Boristenem ingreditur. Distatq; à Moschouia 46. miliari: à Wosaysko 26. à Drohobus 18. Sed quia hic frequenter Boristenis fluuii præclari, mentio intercidit, pauca de fontibus eius subiiciam.

BORISTENES, Fluuius iuxta pagum quendam, Dnepersko dictum fontes suos habet, vnde ab incolis Moschouitis, & cæteris Rutenis Dnepr siue Dneper appellatur. Sic autem cursum suum Boristenes dirigit. Primum Wiezmam Meridiem versus alluit, indeque cursu in Orientem verso, Drohobus, Smolensko, Orssa Dubrovvna, & Mohilovv prꝛterlabitur. Inde tandem in meridiem tendens, Kiouiam Russiæ olim metropolim, Circassos, & tandem per Campestria deserta fluens Oczakovv, castrum, & ciuitatem Tartarorum Præcopensium, 40. miliaribus à Circas, attingit, indeque in pontum Euxinum exoneratur, cuius tam vasta ostia sunt, vt procul spectãtibus maris formam præferant. An autem Dnepr fluuius prædictus, à Latinis congruo nomine Boristenes appellatur, absurdum mihi videtur: nam hic à fontibus suis Dnepersko dictis, Dnepr vulgo à Moschis, Ruthenis, Lituanis, Polonis & cæteris omnibus Sauromatis vocatur. Vocabulum quoque Dnepr, à Borystene multum discrepat, sed mihi videtur Berezinam fluuium (qui Borisovv arcem & alias plures alluens in fluuium supra dictum Dnepr exoneratur,) Boristenem antiquitus appellatum esse. Nam id vocabuli sonus, & ipsa congruentia vocis indicet.

Boristenes fluuius Ruthenis Dnepr.

Berezina fluuius.

MOZAYSKO, Castrum & oppidum ligneum, à Moschouia 18. milia. meridiem versus distat, à Wiezma 26. ibi Princeps nonnunquam Oratores diuersorum Principum excipere solet, venationemq; ibidem quotannis exercet. Nam ibi supra modum Leporum præcipue alborum, magna copia est. Olgerdus ille, & Vitoldus magni Duces Lituaniæ, (quibus non extitit ex Lituaniæ Ducibus bellicosior alter,) fines Lituaniæ 6. miliaribus vltra Mozaysko posuerant.

Vetus limes Lituania.

BIELSKIA DVCATVS.

BYelskia Principatus Russiæ, quondam sui iuris Principem habebat: qui magnis Ducibus Lituaniæ Iagielonis filiis, (à quibus Basilius Princeps Bielskiæ,

ad Basilium Ducem Moschouiæ defecit, Ducatumq; totum illi subdidit,) tributarius erat. In hoc Principatu, Biela ciuitas cum castro ad fluuium Obseha in vastis Syluis sita est, itaque à Moschouia 60. miliar. Polonicis, à Smolensko vero 36. Hunc Ducatum Moschouiæ Dux titulo suo adscribit,& se Ducem Bayelski appellat.

RSCHOVIAE DVCATVS.

IN territorio Rschouiensi ciuitas & arx lignea eiusdem nominis Rshevva appellata,ad Volgæ ripam sita est. Distat autem à Moschouia Occidentem versus 23.mil.vltra hanc ciuitatem aliquot milia Occidentem versus procedendo,est Sylua Wolkovvskiles dicta, in qua est palus Wronovv appellata, ex hac palude fluuius quidam emergit, qui 2.mil.Polonicis emensis,in lacum quendam Volgo dictum influit, vnde rursus aquarum multitudine adauctus egreditur, Volgaque à lacu ex quo oritur, vocatur. Hic fluuius multis fluminibus in se receptis totam Moschorum Principis ditionem, Item Cazanense & Astrachanense Regnum, nonnullaq; Tartarorum deserta Campestria perfluit,& tandem 70. ostiis in mare Caspium (Ruthenis Chvvalinskoie mare dictum) exoneratur.Hunc fluuiũ Moschouiæ Wolgam,à Volgo lacu, ex quo emergit,appellant. Tartaris vero Edel, Ptolomæo & Græcis Rha dicitur. Hic Ducatus Rschouiæ,in quo prædictus fluuius,fontes suos habet,latissime extenditur,ab hocq; Dux Moschouiæ titulum sibi vsurpat,& Ducem Rschouiæ se appellat.

Volga fluuium celebrẽ.

WOLOCZK,ciuitas & arx lignea, occidentem æquinoctialem versus 24. mil.à Moschouia distat, à Mozaysko 12. à Tvveria 20. Leporibus albis hæc prouincia abundat, ibiq; magnus Dux sæpe venationem exercere solet.

WYELIKYELVKI, arx & ciuitas magna lignea à Moschouia 140.miliar. à Nouogrodia magna 60. à Polosczko 36. distat, eam Louat fluuius præterfluit, indeque Septentrionem versus fluens, in Ilmen lacum iuxta Nouogrodiam magnam ingreditur.

TOROPYECZ,arx,& ciuitas,à Wyelikie Luki decem & octo miliaribus distat,ad confinia Lituaniæ Ducatum Smolenscienſem attingens sita.

Seueria à Lituanis defecit.

Hæc autem arx Toropyecz cum cæteris sibi adiacẽtibus, videlicet Drohobus,Biela,& Brensko,cum bona Seuerienſis Ducatus parte, vno tempore per deditionem in magni Ducis Moschouię potestatem Ioannis Basilii deuenerunt,sub Alexandro Rege Poloniæ, magnoq; Duce Lituaniæ,prout latius in descriptione Regni Polonici dictum est.

DVCATVS TWERENSIS.

TWerensis Ducatus,cuius titulum magnus Dux Moschouię sibi vsurpat,amplissima olim ditio erat, vna ex magnis Russiæ Principatibus,ad Volgam fluuium sita,36.mil.distat à Moschouia.In ea est ciuitas Occidentem æstiualem versus Tvver dicta, quam Volga fluuius interlabitur. In altera autem Volgæ ripa castrum ligneum sibi coniunctum habet,ex cuius opposito Tvvercza fluuius Volgã influit. Hæc ciuitas monetam argenteam propriam habet, quæ valore Moschouiticæ æquatur.

Tuerensis monetæ.

Tuerensis Ducatus.

TERSAK oppidum 10.mil. Polonicis à Tvveria abest.Huius olim pars dimidia Novvogrodienſi, altera Tvverensi Ducatui subiacebat. Porro hic Ducatus Tvverensis à Ioanne Basilii, Moschouiæ Principe,auo moderni Ducis occupatus est.

DVCATVS PSCOVIENSIS.

Pskouia capta.

PSkouia Principatus, olim amplissima sui iuris ditio erat. Sed à Ioanne Basilii, anno Domini 1509. occupatus est. In eo est ciuitas celebris totius regionis metropolis, Peskouia, gentiliter Pskovv dicta,ad lacum Pskovva dictum sita,ex quo eiusdem nominis fluuius emergit,ac mediam ciuitatem interfluit,indeq; sex miliaribus emensis in lacum Czuczko, vel Czudzin dictum ingreditur.Sola autẽ Pskouia in toto Moschi imperio muro cincta est, quę in quatuor partes diuiditur, & ea-

& earum singulæ suis mœnibus clauduntur. Distatq; hæc ciuitas Occidentem versus à Nouogrodia magna 36. mil. à Wyelikie Luki, & à regia Liuoniæ metropoli 60. Facilis ex Pskouia in mare Balticum esset nauigatio, sed scopuli quidam non longe ab Ivvanovv Gorod,& Nerua castris, in finibus Liuoniæ impedimento sunt,vbi 2.mil. emensis Nerua fluuius pluribus fluuiis haustis in mare exoneratur. Hanc ciuitatem anno supra dicto Moschouiæ Dux proditione sacerdotum occupauit, ciuibusq; in Moschouiam abductis, & in eorum locum Moschouitis substitutis libertatem Pskouiensium, quam strenue multis annis propugnabant, prorsus diminuit,eiusq; titulum sibi vsurpat.

Pskouia proditione sacerdotum capta.

DVCATVS NOVOGRODIAE MAGNAE.

NOuogrodię magnæ Principatus amplissimus olim, ex totius Russię Ducatibus erat.Cuius imperium Rurik Varegus sorte sibi oblatum, inprimis administrabat, & tandem post eum successores eius latissime ad Græciam vsque imperium suum extendebant. Et tunc temporis amplissimam ditionem in quinque partes distributam habebat.Imperiumq; suum Orientem, Meridiem,& Septentrionem versus,magna ex parte extendens, Lituaniam, Philandiam, Svvetiam,& Nordwegiam ipsam attingebat.

Rurik,Nouogrodiæ Princeps.

Est autem in hoc principatu ciuitas ingens & ampla, Nouogrodia magna appellata,gentiliter Nouogrodwielki dicitur. Eam Wolchow fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu duobus werst supra ciuitatem emergens in alium lacum, (Nouogrodia magna interlapsa,) Ladoga dictum, exoneratur : triginta sex Polonicis miliaribus emensis.

Volchow fluuius.

Porro Ilmen lacus supra Nouogrodiam duobus werst situs,in longitudinem decem & octo miliaribus Polonicis,in latitudinem vero duodecim patet, duosq; præter alios celebriores fluuios excipit, Lovvat, & Scholona dictos,vnum vero emittit Volcho dictum, qui Nouogrodiam interfluit. Distat autem Nouogrodia Occidentem æstiualem versus, à Moschouia centum viginti miliaribus, à Pskouia triginta sex,ab Ivvanovv Gorod,& Vielikie Luki,quadraginta. In hac ciuitate erat olim quoddam idolum Perun appellatum, hoc in loco, quo nunc est monasterium, Perunski monaster ab idolo eodem dictum. Hoc idolum à Nouogrodensibus præcipue cultu latriæ adorabatur: habebat autem formam hominis,lapidem ignitum manu tenentis, similem fulmini. Nam Perun Ruthenis & Polonis fulmen significat. In huius laudem & honorem ignis ex quercubus,qui perpetuo die nocteq; arderet, construebatur. Quod si negligentia ministrorum,ad hoc officium obeundum designatorum,ignem extingui contingeret, tunc capitis pœna plectebantur.

Ilmẽ lacus.

Perũ idolũ.

Ignis perpetuus sacrosanctus.

Currente anno Domini 1470.cum Theophilus Archiepiscopus Nouogrodiæ,sua autoritate totam ditionem Nouogrodiensem gubernaret, Regi Poloniæ Casimiro tunc temporis magno Duci Lituaniæ persoluens, Iohannes Basilii Moschorum Dux Nouogrodiensem principatum,graui acerrimoq; bello per septem perpetuos annos pressit,ipsamq; ciuitatem Nouogrodiam sæpius obstinate oppugnabat. Tandem anno Domini 1477. ad fluuium Scholona dictum Nouogrodenses bello superauit, eosq; ad deditionem ciuitatis & totius regionis compulit, & locum tenentem suum illis constituit. Cum autem nondum absolutum se imperium in Nouogardienses habere intellexisset, auxilio prędicti Theophili Archiepiscopi,in Nouogardiam armata manu venit,sub prætextu religionis conseruandæ, quasi ciues quosdam à Rutenico ritu, ad Romanam Ecclesiam deficere volentes, cohibere proposuisset, hacq; simulatione Nouogrodiam ingressus,incolas ad miserrimam seruitutem redegit,ciues,mercatoresq; omnes,bonis omnibus,(parte vnicuiq; quarta relicta,) spoliauit,ipsumq; Archiepiscopum prouentibus omniq; auro & argento priuauit,& alium Episcopum, (parua duntaxat reddituum portione illi concessa,)in locum eius constituit.

Nouogrodenses superati bello, iugoque Ioannis Basilii subacti.

RVSSA, oppidulum vetustissimum olim antiqua Russia dictum,à Nouogrodia 12.mil. distat, quod fluuius salsus præterfluit, quem incolæ fossa ampla in mo-

Sal coctum. dum lacus coercent, indeq; aquam per cannales vnusquisque ad suas ædes deducunt, & ex ea sal coquunt.

IVANOW Gorod arx, quam Ioannes Basiliades Moschouiæ Dux, à quo & nomen accepit, ad ripam Neruæ fluuii ex lapidibus sectis extruxit, distat à Nouogardia magna 40. mil. à Pskouia totidem. Iuxta hanc arcem est ciuitas lignea Nerua à fluuio appellata, vbi Nouogrodenses, & Pskouienses merces suas deponere solent. Est ibi quoque ex aduerso in altera ripa Liuonienſium castrum & ciuitas, quod etiam ab eodem fluuio Nerua appellatur, atq; hęc duo castra Nerua fluuius interfluens, Moschouiæ olim imperium à Liuonienſi dislimitabat: Sed nunc Ioannes Basiliades modernus Princeps Moschouiæ, Nerua arce Liuoniẽsium cum cæteris potitus, vlterius fines suos promouit. Nerua autẽ fluuius ex lacu Czudzko dicto oritur, duobusq; in se receptis fluuiis, Pskowa, & Vielika Reka dictis, ex Meridie veniẽtibus, Iwanow Gorod, & Neruam ciuitatem interfluit, indeq; in mare Liuonicum exoneratur. Hoc fluuio ex Moschouia merces in mare deportantur, præcipue ex Pskouię & Nouogrodię magnæ regionibus.

Limes Liuonici & Moschouitici Imper.

Nerua fluuius nauigabilis.

IAMMA Castrum, 12. mil. ab Iwanovv Gorod, & Nerua situm est, ad Plussæ fluuii óstia Septentrionem versus. Deinde spacio 4. mil. à Iamma, castrum & ciuitas Coporogia dicta, ad fluuium eiusdem nominis occurrit. Hinc Septentrionem versus, 25. mil. per Oressek, & Corellam ciuitates, ad fluuium Polna peruenitur, qui imperium Moschorum à Philandia Suetiæ Regi subiecta dislimitat.

VODZKA REGIO.

HÆc regio à Nouogrodia magna, triginta miliaribus distans, inter Occidentem & Septẽtrionem sita est, cuius incolę proprium idioma habent, aliquantulum à Rutenico differens, in eam animalia cuiuscunque generis, si aliunde inducta fuerint, colorem suum in albedinem mutare perhibentur.

Animalia colorem mutant.

CORRELLA PROVINCIA.

HÆc prouincia suum proprium idioma habet, à Nouogrodia Septentrionem versus, sexaginta miliaribus Polonicis distat, cuius incolę Moschorum Duci & Syvetensium Regi propter vtriusque vicinitatem tributa pendunt. Huius prouinciæ fines ad mare vsque glaciale protenduntur.

SOLOVVKI Insula Septentrionem versus, inter Dvvinam & Corellam prouincias, octo mil. Polonicis à terra in mari sita est, Moschouiæ Duci subiecta. Estq; ibi monasterium Ruthenicum insigne, in quod mulieribus ingressus graui sub pœna prohibetur. Distat autem hæc Insula à Moschouia trecentis mil. à Bielleiezioro 200. mil. Polonicis. Sal ibi copiosius decoquitur. Solem illic in æstiuali Solstitio perpetuo, duabus tantum horis exceptis, splendere affirmant.

DWINA PROVINCIA.

HÆc prouincia in ipso Septentrione sita est, Nouogardensiumq; olim ditionis erat, & à fluuio pręterlabente Dvvina dicto nomen sortita est. Fluuius autem ipse ab Iug, & Suchana fluuiorum duorum confluxu Dvvinæ nomen accepit. Dvvina enim Ruthenis binos significat. Hic fluuius postquam Iug, & Suchana confluxerunt, Dvvinæ nomine assumpto, emensis centum miliaribus, Oceanum Septentrionalem, qui Svvetiam & Nordvvegiam alluit, sex ostiis ingreditur. Numerantur autem à Moschouia ciuitate, trecenta miliaria Polonica ad ostia eius. Hæc prouincia, quamuis centum miliaribus pateat, prætер Colmogoram, tamen Castrum, & Dvvinam ciuitatem, quæ in medio regionis sita est, castrumq; Pinega in ipsis Dvvinæ ostiis conditum, oppidis & castris prorsus vacua est. Pagis tamen compluribus abundat, qui propter terræ sterilitatem magno tractu longe lateq; ab inuicem distant. Incolæ vero ex piscibus ferisq; omnis generis victum, ex pellibus vero amictum acquirunt, panis enim vsum prorsus ignorant. In maritimis huius regionis locis, vrsi albi maiori ex parte in mari degentes reperiuntur, quorum pelles cum cæteris varii generis, animalium pellibus, incolæ magno Duci pro

ci pro tributo dant, atque ita in Moschouiam sæpius deferuntur. Regio ipsa tota salsifera est, ex qua cæterarum regionum circumadiacentium incolæ, sal habere solent.

VSTIVGA REGIO.

ADvvina ex Septentrione in Meridiem procedendo Vstiug ciuitas & arx, à qua & regio nomen accepit, occurrit, ad fluuium Suchana condita. Distatq; à Wolochda ciuitate centum mil. à Bieleiezioro centum quadraginta. Dicitur autem Vstiug, ab Vstia, quod ostium Latinis sonat, & Iug fluuio ex Meridie in Septentrionem currente, ad cuius ostia primo sita erat, sed postea propter loci opportunitatem, ad dimidium miliare supra ostia eius, vbi in Suchanam ingreditur, translata est, & antiquo nomine Vstiug hucusque appellatur. Hæc regio olim Nouogardensibus tributaria erat, in qua nullus propemodum panis vsus habetur. Quapropter incolę ex piscibus & feris victũ quæritant. Idioma proprium, quamuis Ruthenico magis vtantur, habent. Sal ex Dvvina regione supradicta eis aduehitur. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipue vulpinis nigris, quæ interdum zebellinis æquiparantur. Zebellinorum pelles illic nec multæ, nec admodum bonæ reperiuntur.

Vstiug denominatio.

VOLOCHDA PROVINCIA.

HÆc prouincia inter Orientem & Septentrionem sita est, habetq; ciuitatem eiusdem nominis & arcem, natura loci munitissimam, in qua magnus Dux Moschouiæ thesauri sui partem tempore necessitatis condere solet. Abest autem à Iaroslavv 50. miliar. Polonicis, à Bieleiezioro 40. eam fluuius Wolochda in Septentrionem ex Occidente fluens, prætерlabitur, à quo ciuitas ipsa & prouincia denominata est. In hac regione viatores certam itineris rationem, propter crebras paludes & fluuiorum anfractus obseruare non possunt, tota enim palustrosa & syluestris est, & quo vlterius progreditur, eo plures & inuiæ paludes fluuiique occurrunt, quondam sub Nouogardiæ magnæ ditione erat.

Volochda fluuius & ciuitas.

Waga fluuius, piscibus omnis generis abundans, inter Bieleiezioro & Wolochdam in paludibus, densissimisq; syluis oritur, ac in Dvvinam fluuium illabitur. Accolę autem huius fluuii panis vsum penitus ignorant, ferisq; venatione partim victitant, pellibus vulpinis nigris & coloris cinericei abundant.

BIELEIEZIORO DVCATVS.

BIeleiezioro, quasi dicas albus lacus, est regio ampla, vna ex Ducatibus Russiæ in Septentrione sita iuxta lacum ingentem, à quo nomen ipsa regio & arx, ciuitasq; traxit. Huius Ducatus titulo magnus Dux Moschouiæ vtitur. Hic autem lacus 13. mil. Polonicis in longitudinem, totidemq; in latitudinem stagnat, & triginta sex fluuios excipit, vnum vero duntaxat Sosna emittit, qui 15. mil. supra Iaroslavv, & 4. mil. infra Mologam ciuitates emensis, fluuio Wolgæ celebri commiscetur. In hoc lacu est arx natura loci munitissima, inexpugnabilisque, in qua Princeps Moschouiæ thesaurum suum recondere solet, illicque tempore necessitatis hostibus vrgentibus, velut ad asylum quoddam confugit. Abest autem Bieleiezioro à Moschouia centum mil. à Nouogardia magna totidem. Regio pene tota palustrosa syluosaq; est, ideo viatoribus difficilem transitum præbet, & haud commode ad eam, nisi stratis pontibus, concretisq; glacie aquis peruenitur. Huius loci incolæ proprio idiomate vtuntur, sed nunc fere omnes Ruthenice loquuntur. A lacu Bieleiezioro ad sagittæ iactum est alius lacus sulphur copiose proferens, quod fluuius quidam ex eo emergens, ceu spumas supranatantes secum defert. In hoc Ducatu, Sinaus Varegus sorte sibi è Ruthenis concesso, primus confederat, cuius etiam fratres, vnus in Pskouia Truuor nomine, alter in Nouogardia magna Ruriczk dictus, (de quibus supra,) imperabant.

Thesauros Moschus in albo lacu recondit.

Sulphureus lacus.

Tres Ducatus Russiæ antiqui.

IAROSLAVIAE DVCATVS.

IAroslavv ciuitas & arx lignea ampla, ad Volgam fluuium sita, 46. miliar. à Moschouia distat. Regio ei adiacens fertilissima est, præsertim ea parte, qua ad Volgam vergit. Hæc olim secundo genitis magnorum Ducum Moschouiæ attributa erat, quos Ioannes Basiliades Moschouię monarcha, principatu expulsos in seruitutem redegit, ex quorum progenie adhuc supersunt, qui Knesi (id est, Duces) Iaroslavvsci dicuntur, sed partuam in regione reddituum partem retinent. Ipse enim Dux Moschouiæ & titulum & Ducatum sibi vendicat.

ROSTHOVIAE DVCATVS.

HIc Ducatus inter præcipuos & antiquiores Russiæ principatus, post Nouogardiam magnam olim habebatur, & secundo genitis magnorum Ducum Russiæ, attributus erat, quorum posteri per Ioannem Basilii, auum moderni Ducis Ioannis Basiliadis eo exuti sunt. In hoc Ducatu est ciuitas & arx lignea Rostovv dicta, regionis caput, in qua Archiepiscopus sedem suam habet, à Moschouia 34. mil. distat. Sita autem est ad lacum quendam, ex quo Cotorea fluuius emergit, & Iaroslauia ciuitate præterlapsa in Volgam illabitur. Huius Ducatus titulo Moschouiæ Dux vtitur, nouissimumq; huius regionis hæredem, ex progenie Ducum Russiæ, anno Domini 1563. Ioannes Basiliades Moschouię Dux tyrannice trucidauit, progeniemq; eius funditus deleuit.

Rostovv ciuitas.

VGLITZ ciuitas cum castro, ad Volgam fluuium condita, distat à Moschouia 24. mil. à Iaroslauia triginta.

Nundinæ celeberrimæ.

CHLOPIGROD ciuitas 2. mil. distat ab Vglitz, in ea celeberrimæ frequenter fiunt nundinæ, ad quas Suetenses, Liuonienses, Rutheni, Lituani, Tartari, & aliæ quamplurimæ gentes confluunt, omnes vero tantum permutatione rerum vtuntur.

PEREASLAVV, ciuitas & castrum, ad lacum quendam à Septentrione in Orientem reflectendo sita est, à Moschouia 24. à Rostovv 10. miliar. distat. Iuxta hanc est lacus quidam, ex quo sal copiose decoquitur.

SVSDALIENSIS DVCATVS.

DVcatus Susdali, cum eiusdem nominis castro & ciuitate, in qua sedes Episcopalis est, Rostouiæ, & Volodimiriæ adiacet, inter præcipuos olim Russiæ Principatus numerabatur, ac reliquarum Russiæ partium metropolis erat. Hunc Ducatum secundo geniti Ducum Moschouię iure hæreditario possidebant, quorum tandem posteri per Iohannem Basilii auum moderni Ducis Moschouiæ, eo expulsi & spoliati sunt.

CASTROMOVVGOROD ciuitas cum castro, in confluxu Costromæ & Volgæ fluuiorum sita est, 20. miliar. à Iaroslauia Orientem æstiualem versus distat.

GALICZ Prouincia cum ciuitate & castro eiusdem nominis ex Moschouia in Orientem, per Castromowgorod euntibus occurrit. In ea propter crebras paludes, fluuios & syluas densissimas ratio vera itinerum obseruari non potest.

VIATHKA REGIO.

HÆc regio ab eiusdem nominis fluuio denominata est, in cuius littore hæ ciuitates sitæ sunt: Chilinoua, Orlo, Cotelnicz, & Sloboda. Orlo 4. miliar. infra Chilinouam sita est. Deinde 6. miliar. Occidentem versus procedendo. Sloboda & Cotelnicz ciuitates, ad Rheczicza fluuium sitæ, qui ex Oriente fluens in Viatkam influit, occurrunt. Hæc regio in Orientem æstiualem porrecta, 150. miliar. à Moschouia distat. Tota fere palustris & sterilis est, melle, feris, piscibus, aspreolisq; abundans, in ea Ceremissæ populi passim vagantes latrocinantur. Hæc olim sub Tartarorum imperio erat, sed monarcha Moschouiæ Basilius, Tartaris expulsis eam sibi subiugauit, titulosq; eius (Ducem se Viathkiæ appellans) vtitur. Attamen Tartari

Tartari vltra, citraque, Viathkam fluuium, adhuc in campestribus habitant, maxime vero in ostiis Viathke, vbi in Camam fluuium ingentem exoneratur.

Viatka fluuius.

PERMIA REGIO.

PErmia magna & ampla regio, à Moschouia 250. mil. distat. In ea est ciuitas eiusdem nominis ad Vischoram fluuium sita, qui 10. mil. inde emensis in Camam fluuium exoneratur. Incolæ huius regionis pane tarissime vtuntur, & ceruina plerunque carne, aliarumq; ferarum victitant. Idioma proprium, literas quoque à Rutenicis differentes habent, quas Stephanus Episcopus, (qui eos ad fidem Christi rebelles conuertit) adinuenit, qui postea apud Ruthenos catalogo Sanctorum adscriptus est. Quendam vero Episcopum, Stephani huius antecessorem, Permiani, cum eos ad fidem Christi conuertere nitebatur, excoriauerunt. Supersunt adhuc plurimi ex iis idolatræ, passim in syluis degentes. Hyeme per niues traheis itinera faciunt, quas vel canes vel cerui albi (quos in hunc vsum pro iumentis habent) trahere solent. Pedites autem in Nartis (quemadmodum in plurimis Russiæ locis mos est) celeriter per niuem iter conficiunt. Hæ autem nartæ sunt ligneæ quædam, & oblongę soleæ duorum triumve cubituum longitudine, quibus in pedes inductis baculo oblongo cum cuspide suffulti, celerrime feruntur, adeo vt nullo modo equi, quamuis agilissimi cursu insequi possint, nam equo currenti asperitas niuis, montes, cæteraq; viæ obstacula impedimento sunt, in nartarum autem instrumentis currentes, colles, truncos foueasque, facillime transiliunt, hocq; modo feras omnis generis apprehendere & capere telis transfigendo solent. Huic regioni Tumen regnum, cuius Princeps Tartarus, conterminum est.

Litera Permiorum.

Narta.

Mirabilis cursus in nartis.

Tumen regnum.

SIBIOR PROVINCIA.

HÆc prouincia ad Camam fluuium inter Permiam & Viatkam regiones sita est, quæ castris & ciuitatibus vacua prorsus est. In ea Iaiiczk fluuius ingens oritur, qui Tartarorum campestribus præterlapsis, in Caspium mare influit. Incolę eius proprio idiomate vtuntur, panis vsum nesciunt, sed ferina carne victitant. Mercimonia ex aspreolorum pellibus (qui apud eos prestantissimi reperiuntur) exercent, pro tributoq; eadem magno Moschouiæ Duci pendunt.

Regio ipsa tota fere palustris & siluestris est, & propter Tartarorum vicinitatem magna ex parte deserta dicitur.

Iaiczk fluuius.

IVGRA REGIO.

IVgra siue Iuhra regio, cuius incolę Iuhri vel Iugrici appellantur, ad Oceanum Septentrionalem sita est, ex ea Hungaros sterilitate regionis causata olim prodiisse, & Pannoniam occupasse ferunt, aiuntque eos patriis locis egressos, primo ad paludes Meotidis consedisse. Deinde ad Danubium fluuium Pannoniam versus concessisse, à suiq; denominatione Pannoniam Iuhariam, deinde Vngariam nominasse, & Duce Atila multas prouincias Asiæ & Europæ debellasse. Hinc ergo Moschouitę plurimum gloriantur, dicentes subditos suos quondam Germaniæ, Italiæ, Græciæq; fines vastasse, totoq; mundo terribiles esse. Indigenæ huius regionis vectigal magno Moschorum Principi soluunt, eodemque idiomate cum Vngaris vtuntur.

Hungarorum ortus.

Hungariæ denominatio.

PETZORA REGIO.

PEtzora magni Ducis Moschorum ditio, longo tractu in Septentrionalem & orientalem plagam fines suos iuxta mare glaciale extendit. Denominata est à fluuio eiusdem nominis Petzora dicto, qui à meridie fluens in Oceanum glaciale iuxta oppidum & castrum Pusteoziero dictum, sex amplis ostiis exoneratur. Circa hunc fluuium sunt montes, rupesq; in altum prominentes, Ziemnoipoias Rutenis, id est, cingulus terræ dicti, quorum vertices ob continuos vętorum flatus nudi absq; gramine sunt, niuibus frequenter rigentes. Crescunt autem illic arbo-

Petzora fluuius.

Montes dicti cingulus terræ.

Arbores Cedri. res Cedri, circa quas nigerrimi zebelli reperiuntur, aues etiam rapaces varii generis in his montibus nidificant, præcipue vero Falcones albi ad venandas aues promptissimi, qui inde in Moschouiam afferuntur, eisq; magnus Dux in venatione vti solet. Atque in Principis Moschouiæ imperio hii montes, quos veteres Riphæos siue Hyperboreos (variis in locis situm eorum ponentes) vocabant, existunt. Hii autem montes perpetuis niuibus gelu concretis albent, difficilemque transitum iter carpentibus præbent. Tantæ enim altitudinis dicuntur, vt quidam à Moschorum Principe ad id destinati, decem septem dies in ascendendo quodam monte transigerint, attamen nequaquam verticem montis attingere potuerunt. Qui autem ex Moschouia ad Petzoram proficisci volunt, per Vstiugam & Dvvinam prouincias transeuntes, recta in Permiam regionem, quæ à Moschouia ducentis quinquaginta miliaribus distat, perueniunt, indeq; vsitato magis itinere Petzoram attingunt. Incolæ huius regionis simplicissimi sunt, idioma proprium habent, panis apud eos nullus vsus habetur. Anno Domini supra millesimum quingentesimum decimo octauo, Rutenico ritu sacro baptismi fonte abluti sunt. Pelles ferarum varias magno Moschorum Duci pro tributo pendunt. In ostiis Petzorę fluuii est castrum & oppidum Pusteiezioro dictum, vltra quod in littore Oceani Septentrionalis variæ gentes sunt, quæ communiter Rutenis Samogedz (id est, seipsos comedentes) appellantur. Hæ gentes in Moschouiam non veniunt, aliorum enim hominum cœtum, vitæq; societatem maxime refugiunt. Auium diuersarumq; ferarum copia supra modum abundant, vtpote zebelibus, castoribus, hermelis, aspreolis, vrsibus albis, lupis, leporibus, & id genus aliis animalibus. Præterea in Oceano eis adiacenti pisces diuersi generis & equi marini crescunt, in eodem Oceano varia magnaq; animalia dicuntur esse, inter alia autem belua quædam magnitudine bouis, quam Moschouitæ Mors appellant. Hæc belua in mari, aliquando vero in terra degit, boatus terrificos edit. Breues instar castoris pedes habet, pectore prominenti latoq; dentibus superioribus in longum prominentibus. Dumq; Oceano relicto in terram prædę capiendæ gratia exire cupit, tum dentibus (quos longos habet) per promontoria mari impendentia affixa vertices montium ascendit. Tandem posterioribus pedibus, dentibus admotis summa cum celeritate in terram delabitur, omniaq; obuia aliquando per decem vel amplius miliaria, deuorans, mactansq; grassatur, & tandem in Oceanum reuertitur, multoties autem ab incolis superiora montium occupantibus, telis & lapidibus priusquam montes ascendat prohibetur, hocq; modo frequenter opprimitur. Ex harum autem beluarum dentibus, Moschouitæ, Turcæ, Tartarique, manubria pugionum, cultellorumque, præstantiores etiam framearum subtiliter conficiunt, solum autem propter dentes capiuntur, magno enim pretio apud Turcas & Tartaros veneunt. Ad eundem Petzoram fluuium est castrum & oppidum Papinovvgorod dictum, huius accolę Papini dicuntur, diuersumq; à Ruthenico idioma habent, & Duci Moschorum tributa soluunt.

Iter in Petzoram.

Incola Petzora.

Ges seipsam mutuo cõedens.

Mors belua.

Dentes mors belua.

Papini gens.

OBDORIA REGIO.

OBdoria à fluuio præterlabente Obbi dicto denominationem accepit, qui ex lacu quodam amplissimo Kitaiisko nominato emergit, ab Orienteq; in Septentrionem fluens, sex ostiis in Oceanum Septentrionalem exoneratur, ad oppidum autem Obbi dictum est tam vastæ amplitudinis vt sedecim miliarium Polonicorum, octuaginta autem vverst Moschouiticarum in latitudinem pateat, vixq; duobus diebus nauigio quamuis ventis vela impellentibus tranatur, sicq; abundat piscibus, vt nauigantium remigiis premantur. Huic quoq; fluuio Vogulici & Hugritzchi populi accolunt, multa ibi variiq; generis animalia capiuntur, quibus regionis incolæ, (Panis enim vsum nesciunt) victitant, pellibusq; Moschorum Principi tributa persoluunt.

Obbi fluuius amplissimus.

Vogulici gens.

DE IDOLO AVREAE ANVS.

IN hac Obdoriæ regione ad ostia Obdi fluuii, est quoddam antiquissimum idolum de lapide excisum, quod Moschouitis Zolota baba, id est, aurea anus dicitur.

tur. Est autẽ similitudo mulieris vetulę infantẽ in grẽmio tenentis, & alterum iuxta se infantem habentis, quem nepotem illius esse incolæ dicunt. Hoc idolum ab Obdorianis, Iuhriscis, & Vohuliscis, aliisq; conterminis gentibus cultu latriæ veneratur, præstantissimasq; & maximi pretii pelles zebellinas idolo offerunt, vna cum reliquarum ferarum pretiosis pellibus, ceruos quoque selectiores ad sacrificium peragendum mactant, quorum sanguine os, oculos, & reliqua simulachri membra perungunt. Intestina autem cruda sacrificii deuorant, & inter sacrificandum sacerdos idolum cõsulit, quid ipsis faciendum, quove migrandum sit. Ipsum autem (dictu mirum) certa consulentibus responsa dare, certosq; rerum euentus prædicere solet. Dicuntur etiam in montibus vicinis huic idolo sonitus boatusq; quidam audiri, qui perpetuo sonitum in modum clangoris tubarum edunt. Hoc autem nihil aliud esse dicerem, nisi instrumenta quædam illic antiquitus posita, vel canales subterraneos, sic natura ipsa effectos, qui ventorum perpetuo flatu sonum, boatumq; & clangorem continuo efficiunt.

Similitudo idoli.

Sacrificia.

Boatus quidam.

Ab Obbi fluuio à parte sinistra ascendendo, Calami populi dicti in campestribus degentes occurrunt, Moschorum Ducis tributarii.

Calami gẽs.

Infra Obbi fluuii ostia & auream anum sunt complures ingentes fluuii, Irtischæ, Bereswa, Sosa, Tachnim, Danadim, & cæteri multi ex montibus cingulus terræ dictis emergentes. Horum fluuiorum accolæ ad auream anum vsque, & Oceanum Septentrionalem habitantes, magno Moschorum Duci tributa persoluere dicuntur.

Fluuii.

CONDORA REGIO.

HÆc regio ad Oceanum Septentrionalem sita, Obdoræ regioni vicina est, tota fere syluis fluminibusque obsita, eius indigenæ proprio idiomate vtuntur, & aureæ anus idolum cum Obdorianis colunt, ferarum carnibus, quibus omnis generis copiose affluunt, pro cibo vtuntur, pelles vero varias Moschorum Principi pro tributo pendunt. Regio ciuitatibus, castris, pagisq; prorsus vacua est. Huius titulo Moschorum Dux, (Ducem se appellans Condoriæ) vtitur.

LVCOMORIA REGIO.

LVcomoria regio longo tractu iuxta mare Septentrionale extenditur, ab incolisq; sine vllis ædibus in syluis & campis habitantur. Huic regioni cõfines sunt Grustintzi, & Serponowtzi populi à castro Grustina ad lacum Kitaiisko sito dicti, vbi Obbi fluuius supradictus fontes suos habet. Ab hoc lacu homines nigri, communis sermonis expertes, ad Grustinam arcem venire solent, secum adferẽtes varias merces, præcipue autem vniones, gemmas, lapidesq; pretiosos, quas Grustinsi & Serponowtzi, rerum transmutatione facta ab eis mercantur. Hæ autem gentes Lucomoriæ, item Grustintzi, & Sperponowtzi, & quæcunq; infra Obbi fluuium & calum Kistaiisko dictũ, iuxtaq; flumina Sosa, Bereswa, Danadim, & Tachmin habitantes, ad Oceanum glacialem vsq; magno Moschorum Duci, vectigales dicuntur. Porro de quibusdam populis in Lucomoria habitantibus, portentosum & dictu incredibile quiddam refertur, quasi illi quotannis 27. mensis Nouemb. die, velut hirundines & ranæ, præ intenso frigore brumali moriantur. Postea redeunte vere 24. April. die, eos denuo reuiuiscere aiunt. Hi autem hoc modo cõmercia cum Grustentziis & Sperponovvtziis populis sibi vicinis habere dicuntur, cum iam futuram mortem sibi imminere sentiunt, tunc merces suas certis in locis deponunt, quas Grustintzi & Sperponovvtzi suis mercibus interim æquiualentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi autem reuiuiscentes, illas merces, si æqua commutatione sibi placuerint, pro suis accipiunt: sin minus iustę fuerint, a Grustintziis & Serponovvtziis suas repetũt, vnde lites & bella hac de causa inter eos sæpissime oriri dicuntur. Ex Lucomoriæ montibus Cossin fluuius dictus, ingens oritur, qui Lucomoria præterlapsa, in magnum fluuium Tachmin dictum exoneratur. In Tachmin autem fluuio pisces quidam nasci dicuntur, qui capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibusq; hominem referunt, sed absque vllæ vocis expressione. Aiunt

Grustintzi & Serponouuc populi.

Mirabile quiddam.

Mirus mercandi modus.

Cossin flu.

Piscis mirabilis.

Gens mirabilis.

quoque vltra hunc fluuium prodigiosæ formæ homines habitare, quorum alii ferarum more pilis rigent, alii caninis cum capitibus in speluncis subterraneis victitant.

LOPPIA REGIO.

ALucomoria vlterius ad Oceanum glacialem procedendo Loppi populi, barbarie & feritate rigentes in campestribus & syluis degentes occurrũt. Hi nusquam certas sedes habent, sed vno in loco feris piscibusq; , quibus victitant (panis enim vsum nesciunt) depastis alio commigrant. Tuguriola sua, in quibus habitãt, corticibus arborum cespitibusq; tegunt, vestibus ex diuersis ferarum pellibus zebellinis, hermelinis, ceruinis, & id genus aliis insimul consutis vtuntur, eorumq; huiusmodi vestitus interdum in Moschouiam à mercatoribus defertur, pileis etiam & caligis ex ceruinis pellibus confectis vtuntur. Tributi autem loco pelles & pisces, quorum copia affluunt, magno Moschorum Duci pendunt. Idioma suum proprium habent, quod ab aliis non intelligitur, ideo apud exteros propemodum muti esse videntur. Sagittarii autem omnes sunt peritissimi, adeo vt si quas in venatione præstantiores feras nanciscantur, eas (vt pelles eorum integræ & intactæ sint) missa sagitta in nasum oculosve interficiunt. Hi etiam feras in nartis hyeme per niues insequuntur, insecutasq; sagittis conficiunt, mercatores ad se ex variis regionibus quæstus gratia venientes, libenter excipiunt, quos in tuguriolis suis cum vxoribus relinquunt, ipsi vero interim venatum abeunt, reuersi, si vxores hospitum concubitu consuetudineq; lætiores & hilariores inuenerint, munere aliquo hospitem donant, sin minus, turpiter conuitiis lacessitum expellunt.

Victus, vestitus, habitatioque Loppiorum.

Loppi Sagittarii optimi.

Hospitum acceptio.

Monetæ pecuniariæ nullus apud eos vsus, sed cum mercatoribus aduentitiis rerum permutatione vtuntur, & pro panno crasso viloso q;, item pro securibus, acubus, cochlearibus, cultris, poculis, speculis, & id genus aliis rebus, pelles ferarum varii generis mercatoribus dant. Regio quam inhabitant, frigidissima est, solem ibi æstiualis solstitii tempore, quadraginta diebus perpetuo splendere (tribus noctis horis exceptis) perhibent, quibus sol velut quadam caligine obducitur, vt radii illius non appareant. Nihilominus tamen laborantes ab opere suo excluduntur. In his quoq; partibus montes in altum eminentissimi dicuntur esse, qui ad Æthnæ (montis in Sicilia) similitudinem, flammas semper eructant, in quibus Salamandræ animalia quædam, lacertarum similitudine, quæ in igne non secus ac pisces in aquis viuunt, crescere perhibentur.

Montes ignei.

Salamandra.

Engroneland regio.

Vltra Oceanum etiam glacialem regionem quandam Engroneland dictam, quasi incognitam aiunt esse. Hæc tum ob altos montes, qui perpetuis semper niuibus rigent, tum etiam ob perpetuam glaciem mari innatantem (quæ periculosam nauigationem facit) à commercio, conuersationeq; cæterarum gentium aliena seiunctaq; est, ideo incognita dicitur.

Moschouitæ se plurimum iactant, quod Princeps eorum ex hac quoq; remotissima, & fere vltima orbis regione tributa exigat. Hoc quamuis verisimile non sit, tolerari tamen aliquo modo potest, cum alios vicinos Principes, qui ab ipsis tributa exigerent, non habeant.

Atq; hic finis regionum Septentrionalium, glacialiq; mari adiacentium (quę Moschorum principis sunt tributariæ) esto. Nunc ad cæteras regiones describendas, Meridiem Orientemq; versus sitas, Moschouitis confines reuertar.

CEREMISSI POPVLI.

CEremissi, Mordouotes, & Vachines, inter Viatkam & Volochdam prouincias, quarum supra mentionem fecimus, longe lateq; in vastis syluis, sine vllis ædibus habitant. Proprium idioma habent, Mahometisq; sectam amplectuntur, quidam etiam gentiliter, (nullam Dei notitiam habentes) viuunt. Omnes autem furtis & latrociniis intenti, & carminibus magicis exorcismisque maxime dediti sunt. Aduersus sagittarum telorumq; iactus intrepidi. Ferina carne & melle (cuius aluearijs abundant) magna ex parte victitant. Pane enim raro vtuntur. Omnes tam viri quam fœminæ cursu velocissimi sunt, sagittariisq; peritissimi, arcum nunquam

Ceremissi sagittarii oppellantes.

quam de manibus deponunt, quo adeo oblectantur, vt etiam filiis cibum obstinatissime prohibeant, nisi prius signum præsignatum ex arcu sagitta ferirent. Artificium laborque eorum feras venari, & sagittis figere, quorum carne vescũtur, pellibusq; vestiuntur, ac easdem pro tributo magno Duci Moschorum pendunt. Inter venandum autem, nartarum instrumento pedibus inducto, (cuius in Permiæ descriptione supra memorauimus,) vtuntur: in quo agilissime velocissimeq; feras insequendo feruntur. Quia vero harum nartarum instrumento velocissimi cursus, omnes fere septentrionales gentes, & ipsi Moschouitæ, Ruthenię; communiter vtuntur, imaginem vsus earum subiiciemus. Sunt autem longę quędam ligneę soleæ longitudinem trium cubituum adæquantes, in anteriori parte in modũ trahearum erectæ, quidam vero hoc instrumentum ad suæ proportionis staturam in longitudinem conficiunt, quo in vtrumq; pedem inducto velocissime feruntur.

Nartarum vsus.

MORDWA POPVLI.

ANouogrodia inferiore, quam superius descripsimus, Orientem & Meridiem versus, vastæ ingentesq; occurrunt syluæ, quas Mordwa populi sic dicti, magno iuxta Volgam fluuium insignem tractu inhabitant. Idioma proprium habẽt, in pagis passim degunt, agriculturamq; exercẽt. Melle, diuersisq; animalium pellibus pretiosis abundant. Homines sunt duri & bellicosi, Tartarosq; latrocinantes, (quos in vicinio habent,) à finibus suis fortiter propulsant; omnes fere pedites incedunt, arcubus oblongis vtuntur, sagittandique peritia pollent, feras præstantiores, vt pellibus eorum integris & intactis potirentur, in nasum sagitta missa interficiunt. Eorum quidam Machometi sectam amplectuntur, quidam vero in idololatria perseuerant. Vectigal annuum magno Moschorum Principi pellibus diuersarum ferarum soluunt. Mulieres eorum decoris causa vngues nigro colore artificialiter inficiunt, apertoq; capite & crinibus passis semper incedunt. His aliæ gentes Ceremissi intermixtæ sunt, qui ad differentiam Ceremissorum Septentrionalium, de quibus supra superiores Ceremissi, siue montani, à collibus quos inhabitant, appellantur. Hic de vicinis conterminisq; Moschouitico imperio, Tartaris Cazanensibus, cæterisq; campestribus in ordas distributis nobis dicendum esset: sed ne ordo rei interrumperetur, de moribus, religione, & vitę consuetudine Moschouitarum pauca subiicienda nobis, non abs re videntur. His autem absolutis, Tartarorum fines gentisq; mores breuiter attingemus.

Mordwa gens bellicosa.

DE RELIGIONE MOSCHOVITARVM, OMNIVMque Ruthenorum. CAP. II.

RVTHENI omnes postquam semel fidem Christianam Græcorum ritu, anno restitutæ per Christum salutis 942. susceperunt, sub Olha Ducissa & Volodimiro filio eius Monarcha Russię, in ea ad hunc vsq; diem vnanimiter fortiterq; perseuerant. Quamuis quidam proceres Russiæ Polono Regi subiectæ, doctrinam Lutheranam & Zuinglianam sequantur, sed vulgus omne, maiorque pars magnatum & nobilium, fidem antiquitus Græcorum ritu susceptam, firmiter retinent. Sic quoque omnes regiones Russiæ, quæ alba dicitur, Moschorum Principi subiectę, Christianæ fidei, quam à Gręcis susceperunt, vestigiis firmiter vnanimiterq; insistunt. Vnus autem totius Russiæ metropolitanus olim erat tam Moschorũ, Lituanorumq; Ducibus, Regiq; Polonorum tributarius, qui sedem suam primo in Kiouia Russiæ Lituanorum Metropoli ciuitate retinebat, tandem in Volodimiriam, postremo in Moschouiam translata est. Cum autẽ Metropolitanus Moschouiæ septimo vno quoque anno Russiam Lituanis subiacentem, causa exigendarum pecuniarum inuiseret, ablataq; magna pecuniarum summa discederet. Vitoldus magnus Lituaniæ Dux, re considerata, prouinciis suis, ne thesauris exhaurirentur, consulere volens, Episcopis, Abbatibusq; Russiæ conuocatis, iudicio eorum Metropolitam in sua Russia elegit, qui sedem suam Vilnæ (quę est Lituaniæ metropolis) habet, in basi-

Ruthenī Christiani.

Metropolitanus Russiæ.

Metropolitanus Russiæ Lituaniæ eligitur.

lica D. virginis, quæ Ruthenis Precziſta, id eſt, caſtiſſima dicitur. Hic autem metropolita raro Vilnæ cõmoratur. Eſt vero Epiſcopus Vilnenſis præcipuus, ſecundum ordinem Eccleſię Romanæ, ipſa enim Vilna Romanum ritum ſequitur: ſed media pars Ruthenorum eam incolit, pluresq; Eccleſiæ in ea Ruthenicæ, quam Romanæ conſpiciuntur. Porro omnes Metropolitę Ruthenorum à patriarcha Conſtantinopolitano authoritatem ſuam habent, & primo omnium Epiſcoporum, Abbatum, & totius ordinis ſpiritualis iudicio, & conſenſu Metropolita eligebatur, ſed nunc hanc authoritatem magnus Dux Moſchouitarum ſibi aſſciuit, ſuoq; iudicio Metropolitam in Moſchouia conſtituit.

S. Andreæ in Ruſsia eſſe dicitur.

A ſancto Andrea Apoſtolo Rutheni ſe fidem Chriſtianam ſuſcepiſſe iactãt, adhuc ante Olham & Volodimirum, quem ex Græcia per pontum Euxinum ad oſtia Boriſtenis fluuii, gentiliter Dnepr dicti, appuliſſe annales eorum teſtantur, & inde ad Kiouiam, tunc temporis mętropolim Ruſſię, aduerſo fluuio peruenisſe, atq; ibi omnem terram Ruſſiæ benedixiſſe & baptiſaſſe, ſignumq; crucis eum illic conſtituiſſe. Ex Kiouia tandem aiunt, eum ad fontes Boriſtenis Dnepriſko dictos, peruenisſe. Indeq; in Nouogrodiam magnam, deinde per mare Germanicum Romam vſque nauigaſſe. Poſtremo in Peloponeſo Græciæ, ſub Ago huius nominis Rege, propter Chriſtum crucifixum fuiſſe. Archiepiſcopi in toto imperio Moſchorum duo ſunt, vnus in Nouogardia magna, qui habet prærogatiuam, infulam albam bicornem noſtrorum Epiſcoporum more geſtandi. Secundus in Roſtouia. Epiſcopi ſunt multi, videlicet Permiæ, Suſdaliæ, Tvverenſis, Columnię, Cernigouiæ, Rheſanenſis, Smolenſtenſis, Pleskouienſis, &c. Veſtes eorum ſunt ſicut aliorum Monachorum nigræ, niſi quod aliquando ſericeas ferunt, & præſertim pallium nigrum, quod habet à pectore tres fimbrias albas, ad ſimilitudinem riuuli fluentis inflexas, quod ſignificat ex cordibus eorum riuulos doctrinæ, fidei, & bonorum exemplorum ſcatere. Metropolita autem, Archiepiſcopi, & Epiſcopi, Abbates, Monachi, carnibus perpetuo abſtinẽt. Prouentus neceſſarios ex prædiis, & aliis extraordinariis accidentibus, & beneficiis habent. Arces vero vel ciuitates, & omnes adminiſtrationes ſeculares, eis adempte ſunt. Sed metropolita Ruſſiæ Polono Regi ſubiectæ, & alii Epiſcopi villas ciuitatesq; poſſident.

Archiepiſcopi Moſchouiæ & Epiſcopi.

Veſtitus Epiſcoporum.

Monachi.

Abbates qui Igonomei, priores qui Archimendritæ dicuntur, & omnes Monachi duriſſimas, moleſtiſſimasq; leges, & regulas præſcriptas habent, nullo ſolatii genere recreari eis conceditur. Omnes non ſolum Principis, ſed cæterorum nobilium mandatis parent: plures eorum ex monaſteriis in heremum ſe conferunt, ibiq; in arctis tuguriolis, aut ſoli, aut cum ſociis manent, victum de radicibus arborum, & variis terræ herbis acquirunt.

In ſacerdotii gradus hi tantum promouentur, qui diu apud Eccleſias ſeruierunt. In Diaconum autem nemo conſecratur, niſi vxorem habuerit, vnde interdum & matrimonio copulantur, & in diaconatum conſecrantur. Præterea qui virgini ſtuprum aliquãdo obtulerit, aut vxorem ſuam primo concubitu violatam animaduerterit, in diaconatum non ordinatur. Mortua vxore ſacerdos à ſacris prorſus ſuſpẽditur, niſi monaſterium ingreſſus iuxta regulam viuat, officiis etiam diuinis peragendis, ſi caſte viduus vixerit, velut miniſter cum cæteris Eccleſiæ miniſtris choro intereſſe poteſt. Si autem viduus ſacerdos aliam vxorem (quod eis liberum eſt) duxerit, is munere ſacerdotali priuatur, nihilq; commune cum clero habet. Nullus ſacerdotum monachorumve horas canonicas dicit, niſi habeat imaginem alicuius Diui præſentem, quam etiam nemo niſi cum magna veneratione attingit. Qui autem eam in publicum profert, manu eam in altum extollit, quam omnes prætereuntes cruce ſe ſignantes inclinando plurimum venerantur. Libros Euangelii maxima veneratione proſequuntur, neque eos manibus tangunt, niſi prius caput multoties inclinando, cruce ſe munierint. Omnes ſacerdotes ex contributione quadam certa ſuſtentantur. Aſſignantur etiam eis domunculæ cum agris & pratis, vnde victum ſuis vel famulorum manibus, more agricolarum acquirunt.

Sacerdotum regula.

Sacerdotes Romanos confundunt, qui cœlibem vitam ducere ſeſe iuramento obſtringunt, cum ſancta Synodus, quæ fuit in Gangra, ſcribat in quarto canone: qui ſpernit ſacerdotem ſecundum legem vxorem habentem, diſcens quod non liceat de manibus eius ſacramentum ſumere, anathema ſit. Id eadem Synodus dicit, Omnis ſacerdos & diaconus propriam vxorem dimittens, ſacerdotio priuetur.

Habitu haud diſſimili à ſecularibus veſtiuntur, ſolummodo pileolum nigrum rotundum, quo raſuram tegunt, geſtant. Comam ad brachia protenſam nutriunt, omnes baculos Poſoch dictos, quibus innituntur, cum manubriis incuruatis geſtant.

Rutheni ſecundum Calendarium ſuum plurima feſta diuorum, non his diebus, quibus Romani celebrant. Trinitatis feſtum celebrant feria ſecunda Pentecoſtes, in octaua autem Pentecoſtes feſtum omnium ſanctorum obeunt. Feſtum vero corporis Chriſti more Romanæ Eccleſiæ non venerantur. Viri præſtantiores peractis ſacris, ebrietate, & commeſſationibus feſtos dies conſumunt. Ciues artificesque diuinis peragendis intereſſe ſolent, quibus peractis laboribus domeſticis, cæterisq; negotiis incumbunt, dicentes feriari & à labore abſtinere, dominorum eſſe.

Feſta Ruthenorum.

Nicolaum ſanctum inter cæteros diuos præcipue venerantur, eumq; diuino fere cultu proſequuntur, templaq; præcipua nomini eius dicata erigunt, de cuius plurimis miraculis frequenter prædicant.

Habent etiam in Catalogo ſanctorum Romanos quoſdam Pontifices, quos inter ſanctos venerantur. Cæteros vero, qui poſt eorum ſchiſma fuerunt (quando à Romanis diſiuncti ſunt) execrantur, & pro hæreticis grauiſſimis eos habent, eoſque ſchiſmaticos appellant.

In ſeptimo enim generali concilio, quod ſub Adriano Papa celebratum eſt, concluſum eſſe dicunt, vt ea, quæ in præcedentibus Synodis conſtituta concluſaque fuerint, in poſterum quoq; ſolida, rata, acceptaq; & perpetua teneantur, nec poſthac cuiquam ſub graui anathematis pœna aliud concilium celebrare, aut accedere licere. In his autem ſeptem conciliis hos Pontifices Romanos fuiſſe conſtat, quos Rutheni inter ſanctos venerantur, dignosq; cathedra S. Petri dicunt, ideo quod ſecum ſentirent in prima Synodo, Papam Sylueſtrum, in ſecunda Damaſum, in tertia Celeſtinum, in quarta Leonem, in quinta Vigilium, in ſexta Orphanium, in ſeptima Adrianum, omniaq; Concilia & Synodos, poſt has ſeptem prædictas Synodos celebrata, maledicta, peruerſa, & hęreſi turpiter deprauata eſſe, dicunt. Erat quidam Metropolitanus Ruſſiæ Iſidorus nomine, qui ſedem ſuam in Kiouia retinebat, is ad cõcilium Florentinum, quod celebratum eſt ſub Eugenio Papa, venerat, vbi Eccleſias Ruthenicas abiectis Græcorum ritibus, cum Romana Eccleſia vniuerat; tãdem in Ruſſiam reuerſus, cum propoſitum ſuum & rem iam concluſam Rutenis proponeret, illosq; ex verbo Dei ad vnitatem & concordiam fidei inſtrueret: captus, omnibusq; bonis ſpoliatus in carceres coniectus eſt.

Concilium ſub Adriano Papa.

Iſidorus Metropolitanus.

Doctores, quorum dogmata Rutheni ſequuntur, ſunt hi, Baſilius Magnus, Gregorius Nazianzenus, & Iohannes Chryſoſtomus, quem illi Zloto vſti, id eſt, aureum os habentem, appellant. Gregorii etiam Pontificis Romani libros de moralibus ſcriptos habent.

Doctores Ruthenorum.

Sacrum, ſiue Miſſa Sclauonica lingua apud illos peragitur, intermixtis etiam aliquando cantionibus Græcis, Epiſtola & Euangelium, quo magis à populo percipiantur, extra chorum in medio Eccleſiæ aſtanti populo, clara voce recitantur. Concionatoribus carent, ſatis enim eſſe putant ſacris interfuiſſe, ac Euangelii Epiſtolarumq; verba, quæ vernacula lingua recitat ſacrificulus, audiuiſſe. Concionariq; in ſuis Eccleſiis obſtinatiſſime prohibent, dicunt enim, ſe hoc modo varias hæreſes & diuerſas de fide opiniones effugere, quæ ex concionibus & ſubtilibus argumentis ſophiſticisq; quæſtionibus oriuntur.

Sacrum.

Concionatoribus abſtinent.

Panem ad ſacrificandum hoc modo ſacrificant, vnus eorum præparatum panem ad ſacrificandum in patena ſuper capite, per minorem portam de ſacrario egreſſus portat, alter vero coopertum calicem vino repletum, cæteris diaconis vel

Conſecratio panis.

sacerdotibus imagines sanctorum, Petri, Pauli, Nicolai, vel Michaelis archangeli, magna populi circumstantis acclamatione & veneratione præferunt, quidam ex circumstantibus acclamant vulgari oratione, Domine miserere, alii fronte terram gentili more percutiunt, quidam se signo crucis frequentius caput inclinando muniunt, varia deniq; veneratione ac cultu circumlata signa venerantur. Postea finito circuitu per mediam chori portam sacerdotes in sacrarium ingrediuntur, sacrumq; peragunt. Quoties se signo crucis muniunt, id manu dextra sic faciunt, vt frontem primum, deinde pectus; mox dextram, ac demum sinistram pectoris partem punctis in formam crucis tangant. Quod si quis aliter se signo crucis munierit, hunc velut hæreticum obiurgant.

Gloriantur Rutheni, se solos cum Græcis veros Christianos esse, Romanos vero & alios Christianos damnant & execrantur, tanquam primitiuæ Ecclesiæ desertores, & septem sanctarum Synodorum prævaricatores.

Baptismi sacramento Rutheni hoc modo vtuntur: nato infante, sacerdos statim accersitur, qui ante fores puerperæ habitationis certas orationes dicere solet, infantiq; nomine impositio domum reuertitur. Postea puer in templum defertur, hocq; modo baptisatur: in aquam immersus, chrismate quod in hebdomada, feria sexta pascham præcedente, consecratum est, vngitur, deinde myrrha: Postea capillos infanti sacerdos abscindit, eosq; ceræ intricatos in ecclesia certo loco deponit. Sal autem & saliuam Romano more cum puluere mixtam inter baptisandum non adhibent, aquam vero baptismatis pro singulis infantibus consecrant, & continuo post baptismum in foueam ad id præparatam, eam effundunt. Fideiussores vero vel susceptores infantis, quoties circa baptismum sacerdoti interroganti, an diabolo infans renunciaret, correspondent, toties in terram expuunt.

Confirmationis, seu inunctionis sacramentum maxime abhorrent, hocque argumento vanam & damnabilem confirmationem esse approbant, quod in Synodis omnibus fere dictum sit, præcipue vero in Nicena, confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum, cum autem vnum sit baptisma, vnum etiam esse chrisma, & virtutem eandem sacerdotis & Episcopi circa sacramenta distribuenda dicunt esse.

Purgatorium Græci & Rutheni negant, sed dicunt vnumquemque secundum opera sua post mortem locum designatum habere, vbi diem iudicii extremi expectaret, pios quidem cum Angelis placidis, in lucidis & amœnissimis elysii viridiferis campis recumbere, impiis autem in obscuris, cæcis, nigrisque caligine obductis voraginibus, cum angelis terribilibus destinatam esse mansionem, ad expectandam iudicii diem, vnde illæ animæ, quæ in locis amœnissimis & splendidis, cum angelis placidis benignisque collocatæ sunt, gratiam Dei sibi futuram cognoscunt, assiduèque iudicium extremum fieri petunt. Aliæ contra condemnationem sibi imminere, & pœnas terribiles in caliginosis voraginibus sitæ præsagiunt, idque eo maxime allegant, quod animæ post mortem in cœlum statim non ascendunt, neque in infernum. Quibus enim illud verbum à Christo in nouissimo die diceretur, Venite benedicti patris mei, possidete regnum cœlorum, &c. cum iam omnes antea in cœlo sint, & contra, ite maledicti in ignem æternum, cum iam olim in inferno condemnati fuerint. Neque etiam animam à corpore separatam pœnis obnoxiam esse credunt. Nam cum anima se vitiis cum corpore simul contaminauerit, cum corpore etiam expiandam putant, quod ego Theologis discutiendum relinquo.

Opinio de animabus.

Matth. 25.

Funebre autem sacrum pro defunctis ideo faciunt, quod iis suffragiis tolerabiliorem animabus locum impetrari sperant, vbi facilius extremum diem iudicii expectare possint. Imo etiam, cum aliquis magnæ authoritatis vir moritur, tunc Metropolitanus siue Episcopus epistolam ad S. Petrum scribit, sigillo suo & manu subscriptione munitam, quam super pectus defuncti ponit, dans testimonium de bonis piisq; operibus eius. Vtq; in cœlum facilius post diem iudicii admitteretur, & Christianæ religionis catholicæ agnoscatur, subscribunt. Præterea agreste vulgus circa mortuorum sepulturam variis cæremoniis & superstitiosis plerumque vtitur.

Mortuorũ cæremonia.

vtitur. Sepulturæ eorum in syluis & agris, vbi tumulos aggestis lapidibus muniunt, signumq; crucis super imponunt. Loca pro sepeliendis defunctis non consecrant, aiunt enim corporibus baptisatis sacramentisq; Christi dicatis, & consecratis, terram ipsam & non corpora terra consecrari.

Spiritum quoq; sanctum à patre tantum, & non à filio procedere confitentur, ac Romanos dicentes, credo in Spiritum sanctum, qui à patre & filio procedit, confundunt, eosque conformes hæresi Macedoniæ & Arianæ dicunt. hac de causa quod duo principia duasq; voluntates de Spiritu sancto & duas virtutes adducerent, & honori Spiritus sancti detraherent. Hic autem Rutheni non intelligunt vnam esse Diuinitatis voluntatem, potestatem, gloriam, & honorem. Sicq; secundum Concilium Nicænum, contra Arium, & Constantinopolitanum, contra Macedonium celebratum dicunt: Credo in Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, Dominum verum & viuificãtem, à Patre procedentem, qui cum Patre & filio simul adoratur & conglorificatur.

IEIVNANDI MOS APVD RVTHENOS.

RVtheni in Ieiunio, prout in cæteris cæremoniis, à Romanis discrepant, quatuorq; ieiunia magna, quibus carnibus abstinent habent. Primum in quadragesima septem integris hebdomadis ab esu carnium abstinent. In prima autem hebdomada quam nos vltimam Bacchanalium dicimus, illi lactariis & butiraceis cibis vtuntur, eamq; Maslna, quasi butiraceam appellant, reliquis vero septem integris septimanis ad Pascha vsq; etiam piscibus abstinent, oleribus, cauliculis, raphano, fungisq; contenti. Quidam etiam deuotiores Dominicis tantum & Sabbatiuis diebus (quibus ieiunare peccatum putant) cibum sumunt, reliquis diebus nisi frustulo panis in meridie confortati ab omni cibo abstinent. Alii die Dominico, feria tertia, quinta & septima. cibis coctis vescuntur, reliquis frustulo panis, cũ aqua fermentata, sunto, totis diebus inædiam tollerant.

Secundo ieiunant post octauã Pentecostes vsq; ad ferias Petri & Pauli Apostolorum, appellantq; hoc ieiunium Diui Petri. *Ieiunium Petri.*

Tertio à prima Augusti vsq; ad assumptionem Beatissimæ virginis Mariæ ieiunio se macerant. Quarto sex septimanis in aduentu Domini carnem & butirum abhorrent, vocaturq; hoc ieiunium Philippi, inchoatur enim sub festũ Philippi secundum Ruthenicum Calendarium. Omnibus vero diebus sabbatiuis (exceptis tẽporibus ieiunii) carne vescuntur. Sed feria quarta & feria sexta grande peccatum carnibus vti credunt, ita vt si Petri & Pauli, Assumptionisque Mariæ festum feria quarta vel sexta contigerit, tum ea quoq; die carnibus non vesci peccatum putant, Romanosq; hac de causa maxime redarguunt, argumento Clemẽtis Pontificis Romani id comprobãtes, qui dicit in Statutis Apostolorum Canone LXIIII. Si Ecclesiasticus die Sabbato vel dominico ieiunans inuentus fuerit, exceptis ieiunii Sabbatis ab Ecclesia præscriptis, Sacerdotio degradetur, si autem sæcularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Nullius sancti vigiliam ieiunio venerantur, præter sancti Ioannis Baptistæ, quam vigesima nona Augusti die, (ex præscripto Calendarii sui) celebrant. *Ieiunium diuæ Virginis.* *Ieiunium Philippi.*

Monachi grauioribus ieiuniis præ cæteris onerantur, qui aqua fermentata cum frustulo panis semel in die sumpta, contenti esse coguntur.

CONFITENDI MOS.

CIrca Paschatis festum Rutheni præcipue confiteri solent, hoc modo: Confessor vna cum confitente, in medio templi stat magna cordis cum deuotione, contritioneq; ad imaginem alicuius diui vultu reuerẽter conuerso, postea cõfitenti secundum peccati grauitatem iuncta pœnitentia, ante ipsam imaginem confessor & confitens magna cum deuotione reuerenter sese inclinant, signoque crucis frequentius frontem pectusq; & brachia munientes, alto cum gemitu consuetam orationem proferunt. Iesu Christe Fili Dei viui miserere nostri. Quosdam

etiam qui grauius aliquid deliquerint, aqua ſacrata abluunt, quam in Epiphania Domini toto fluuio vel ſtagno (ſecundum morem) conſecrato hauriunt, & pro abſtergendis noxialibus delictis, per integrum annum in templo reſeruant. Quibuſdam vero pro pœnitentia ieiunia & breues faciles{que} orationes, iniunguntur. Dominicam enim orationem perpauci ex vulgo ſciunt, dicunt{que} orationem Dominicam ſcire, Dominorum & Sacerdotum qui nullis laboribus occupãtur opus eſſe, Confeſſionem etiam quamuis ex præſcripto habeant, eam tamen ad dominos pertinere agreſtes dicunt, ſibi autem in Deum & filium eius Ieſum Chriſtum & Spiritum ſanctum ſimpliciter credere ſatis eſſe. Hac{que} oratione omnes Rutheni promiſcue, & peculiariter vtuntur, Ieſu Chriſte fili Dei viui miſerere nobis.

Aquæ conſecratio.

SACROSANCTAE EVCHARISTIAE VSVS.

SAcramento Euchariſtiæ Rutheni ſub vtraque ſpecie vtuntur, aliud autem pro infirmis, & aliud pro communicantibus ſecũdum cõſuetudinem habent. Pro infirmis ſacramentum, in hebdomada magna ante Paſcha, die Iouis conſecratũ, in vaſe mundo per integrum annum ſeruatur. Dum autem id Sacerdos pro infirmo daturus eſt, tum parum vini & aquæ tepidæ addit, portiunculamq; bene humectatam ægroto cocleari de calice porrigit. Si autem puer infirmus fuerit, adeo vt non poſſit de pane ſumere, tunc infunditur ei gutta vini conſecrati in os de calice. Pro communicantibus vero ſecũdum conſuetudinem, Sacramentum dum Sacrum ſiue Lyturgia peragitur conſecratur, quod ſacerdos cocleari ex calice in portiunculas minutas redactum, & vino commixtum communicantibus diſtribuit. Præſcriptum communicandi tempus ante feſtum Paſchæ (vel quotieſcunq; aliquis voluerit modo confeſſus ſit) habent. Pueros qui ſeptem annos tranſegerint, ad Sacramenta admittunt, dicuntque hominem ſeptennio tranſacto contra Deum peccare incipere.

Duplex apud Ruthenos Euchariſtia.

Porro omnes Rutheni pane fermentato & non azymo (prout Romanæ Eccleſiæ mos eſt) vtuntur, idq; hac ratione approbant, quia Iudæi in memoriam liberationis ſuę ex Ægypto, ſecundum mandatum Diuinum azymis vtuntur, ſe vero ſemel Chriſtianos factos nunquam in labore Ægyptiorum fuiſſe, ideo de huiuſmodi Iudæorum azymis, Sabbato & circumciſione obſeruãdis, ſe liberos eſſe dicunt, ſi enim aliquis ſequatur vnum ex illis (Paulo atteſtante) totam legem adimplere tenetur. Eundemq; Apoſtolum dicentem, fratres: ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis, quia Dominus in qua nocte tradebatur accepit panem, benedixit, &c. de pane fermẽtato, & non azymo dixiſſe intelligunt. eo enim tempore nec azyma nec Paſcha eſſe, cum Dominus cœnaret, dicunt. Idq; hoc argumento maxime approbant, quia Iudęorum Paſcha ſtando fit, & comeditur ſecundum legis præſcriptum, hoc autem in Cœna Chriſti non erat (vt Euangeliſta dicit) recumbentibus eis duodecim, &c.

Non azymũ Rutheni, ſed fermẽtato pane vtuntur.

Itẽ & diſcipulus recubuit ſuper pectus ipſius in cœna, &c. Quod ẽt Chriſtus dicit ibidem: deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum, non de Iudæorum Paſcha eum dixiſſe ſentiunt, quod antea ſemper comedebat cum Apoſtolis. Neq; azyma Chriſtum Apoſtolis dediſſe, ſed panem fermẽtatum credunt, cum dicit, Ecce panis quem ego do vobis. Similiter ad Iudam, cui ego dabo panem intinctum ipſe traditurus eſt me.

Romanos autem in azymis communicantes confundunt, dicentes eos Iudaicos ritus obſeruare, in hæreſiq; Iuliani Apollinaris Laodicenſis, & Pauli Syrii Samoſatenſis, Machometi, Æuthichii, & Diaſterii ambulare, qui erant in ſexta Synodo deprauatiſſimi hæretici, & ſpiritu Diabolico repleti.

Mulieres autem apud Ruthenos panem ad ſacrificandum Proskura dictum conficere ſolent. Seliguntur autem ad id mulieres prouectæ ætatis, quæ menſibus patiendis amplius non ſunt obnoxiæ, præcipue vero viduæ ſacerdotum relictæ, id muneris obire ſolent.

DE MA-

DE MATRIMONIO.

ITa Rutheni Matrimonium contrahunt, vt quartum conſanguinitatis gradum non attingant. Tertiam ducere vxorem viro vix concedunt, & non admodum legitimum matrimonium eſſe putant. Quartam vero nec concedunt, neq; etiam Chriſtianum eſſe iudicant. Pro adulterio non computant, ſi vir habens vxorem cum ſoluta concubuerit, excepta vxore alterius.

Diuortia inter ſe frequenter celebrant Epiſcopis permittentibus, literaſq; repudii dantibus.

Quidam etiam agreſtium, quibus ad Epiſcopos propter longam itineris diſtantiam aditus difficilis eſt, Diuortium tali modo (more gentili antiquitus obſeruato) peragunt, cum ſibi vir & vxor vtrinq; diſplicent, tunc extra pagum in triuiũ ambo prodire ſolent, mantili accepto quod inter ſe manibus vtrinq; tenendo per medium diſcindunt, hocq; inter ſe diuiſo matrimonium etiam inter ſe diuiſum eſſe putant, & vxori repudiatæ vir dicere ſolet, vade tu hac, ego illac pergam. Sed hic peruerſus Diuortii modus nunc prorſus abolitus eſt.

Diuortium.

Hoc autem ritu Matrimonium inter ſponſam & ſponſum contrahitur. Inprimis menſa in medio templi adornatur, ingredientibuſque templum ſacerdos præcedens certas recitat orationes, deinde pro Patriarcha, Metropolitano, Epiſcopis, & toto clero, pro monarcha{que} ſuo, & omni ordine equeſtri, & plebeio, qui ritus ſuæ fidei ſequuntur, ſigillatim ſacerdos cum Diacono clara voce orant. His peractis ſponſus & ſponſa menſam præparatam accedunt, in linteoque ſecundum morem pedibus ſubſtrato vterque ſtat. Poſtea ſacerdos ex præſcripto, an alicui olim non ſponderent, interrogat, ſtolaque manus vtriuſque annulos commutans colligat. Deinde coronas ligneas vel ex tiliæ libro pictas ad id muneris in Eccleſia reſeruatas capiti vtriuſque imponit, dicens: Poſuiſti Domine coronam ſuper caput eius de lapide pretioſo, &c. Euangeliumque de nuptiis in Chana Galileæ celebratis recitat. Deinde panem & ceruiſiam conſecratam deſponſatis ad præguſtandum porrigit, poſtea ſtolam (qua ſacerdotes collo appenſa vti videmus) ſponſus & ſponſa ab vna parte, & ſacerdos ab altera parte tenent, ſacerdotemq; præeuntem ſequuntur, hæc verba dicentem. Circuite populi Sion & date gloriam nomini Dei altiſſimi, terq; menſam circumeuntes loca ſua occupant, & Sacerdos Pſalmum Miſerere noſtri Domine ſecundum magnam miſericordiam tuam, &c. recitat, Suffragiiſque pro omnibus, tam ſpiritualibus quam ſæcularibus Deo perſolutis de templo egrediuntur.

Sponſalium ritus.

DE EXPEDITIONE BELLICA.

CAP. III.

MAgnus Moſchorum Dux ingentem exercitum longo tempore ſuſtentare poteſt, neque enim militibus ſuis ſtipendia largitur, ſed agros illis exiguo pretio elocat, quo beneficio operam militum demeretur. Conſcripti autem milites coram magno Duce ſinguli comparent, & nummum vnum quem patrio nomine Denga vocant, æſtimatione vnius groſi Polonici Principi dant, reuerſiq; ex bello eundem nummum repetunt, occiſorum vero nummiſmata Princeps retinere ſolet, atq; ita occiſorum numerum cognoſcit.

Numerum occiſorum quomodo cognoſcitur.

Nobiles autem omnes, Magnates & Conſiliarii adeo dura ſeruitute premuntur, vt quemcunq; apud ſe in aula eſſe velit, vel in bellum ire, aut legationem aliquam obire iuſſerit, id ſumptibus ſuis facere cogitur. Quando autem aliquem magni nominis virum ad bellum proficiſcere iubet, literas ſuas ad illum mandatorias mittit, ſi autem vel prandens, vel cœnans, dormienſue præuentus fuerit à tabellatore magni Ducis, litteraſq; quibus ad bellum proficiſcere iubetur acceperit, continuo à prandio lectoue ſurgens, equum tabellatore inſpiciente armatus aſcendit, mandatumq; Principis ſe exequuturum præbet, atq; ſic omnes qui per facultates rei familiaris poſſunt ſumptibus propriis militant.

Obedientia.

Per singulas quoq; Prouincias magnus Dux filios nobilium tenuioris fortunę cõscribere solet, vt numerũ illorum, & quot quisq; equos ac seruitores habeat cognoscere possit, is singulis exiguum stipendium annuum concedit, & in bellum proficiscere iubet.

Frequenter Moschi bellgerant.

Omnibus autem nobilibus propriis sumptibus militantibus raro quies datur, nam frequenter bella aut cum Lituanis, Liuonibus, Suetensibus, vel Tartaris Pręcopensibus, Tursis, aliisq; finitimis gentibus gerit, in arcibus quoq; campestribus Tartaris finitimis qui Crimsci, Præcopsci, Noheysciq; dicuntur viginti millia hominum vel plus singulis annis locare solet. Omnes deniq; & singuli tam stipendiarii quam Principis gratiam expectantes in bellum propriis sumptibus ire coguntur. Non huiusmodi autem sumptibus prout apud nos Moschouitæ in bellum expediuntur, nam quicunque nobilium habet sex equos & totidem seruos, vnum equum qui vitæ necessaria fert ex iis habet, inprimis vero milium siue pultes contritas in sacculo habet, deinde suillæ carnis aliquot frusta, & sal in sacculo,

Victus bellicus Moschorum.

si vero ditior fuerit, sal commixtum pipere solet habere, hos autem sacculos cum leguminibus super equum ad id delectum circumligat, præterea vnusquisq; secũ fert lebetes, ollas cupreas siue æreas, cistellasq; ephippio alligatas, cumq; necesse est ignem accendunt, ollamq; magnam aqua replent, in quam milii tãtum vnum coclear, vel pultium imponunt, saleq; conditum coquunt. Aliquãdo autem cum lautius aliquis eorum epulari vult, tum frustulum paruum carnis suillæ iniicit, hocq; cibo dominus interdum cum sex seruis contentus viuit, quod si dominus famelicus nimium fuerit, totum consumit, serui autem aliquando ad totum biduũ triduumue ieiunãt, Farinam etiam de auena subtiliter commolitam habere solent, cuius aliquot coclearia pransuri in cistellam imponunt, modicoque aquæ distillatam comedunt. Cum autem habent allium aut cepas, tum facile cæteris leguminibus carere possunt. Duces vero exercitus & cæteri militiæ præfecti lautius æpulantur, tenuioriq; fortunæ nobiles ad prandium inuitare solent.

Quomodo cũ Moschis dimicandum.

Moschouitæ tormentis bellicis, & bumbardis peditatuque nunquam olim ante annos 40. vtebantur, nunc autem frequentissime & peritissime bombardis & tormentis vtuntur, à profugis quibusdam Italis, Germanis, Lituanisq; instructi, arcesque egregie (dictu mirum) propugnant. Campestri vero certamine cum Polonis & Lituanis raro confligunt, semper enim ab eis funduntur, solaque agilitate & industria externi Moschouitas vincere solent, nam omnes fere dimicare armisque artificialiter decertare imperiti sunt, exceptis quibusdam magnatibus, iisque perpaucis. Cauendum autem est cum Moscho congredienti, vt armis scite vtatur, ne in manus eius incidat, brachiis enim, lacertis, & toto corpore robustissimi sunt, sed arte dimicandi plurimum vincuntur. Tam autem robusti sunt, vt cum vrsis indomitis & efferis absque vllo genere armorum, solis viribus confisi sæpius congredi audeant, vrsumque per aures arreptum tamdiu fatigant, donec prorsus debilitatum prosternant.

Arma Moschorum.

Hæc præcipua arma sunt quibus Moschouitæ in bello vtuntur, pharetra sagittis referta, arcus, securis, framea, cæstus, cultelli oblongi, quibus frequenter pro pugionibus vtuntur. Multi quoq; lanceis præcipue pedites, equites aũt aliqui hostilibus breuioribus vtũtur, ab Vngaricis & Polonicis dissimilibus. Armantur aũt loricis oblongis, aliquando duplicibus, armillis, toraceis, galeisque. Equos paruos castratos soleis carentes habent, frena leuissima, ephippiis quoque in eum vsum accommodatis vtuntur, vt se in omnes partes absque impedimento vertere, arcumque intendere facile possint. Pedibus curte attractis equis insidere solent, adeo vt nullum hastæ, lanceæue impetum sustinere queant. Flagello plerique & communiter, calcaribus vero pauciss imi vtuntur. Communiter vestibus oblongis ad talos vsque protractis, bombice lanaue suffertis vtuntur. Collocandis castris amplissimum locum eligunt, vbi forte locus natura sit munitus, ea non curribus, sed vepribus, sentibus arbustisque circumtexunt, in muri similitudinem præstantiores in medio tentoria sua erigunt, reliquæ vero multitudinis vulgus ex arbustis casas conficiunt, quidam etiam arbusculas siue arborum frondes, in

Castra Moscherum.

des, in modum arcus incuruant, desuperq; pennulis tegunt, equos ad pascua pellunt, quorum causa tam late disiuncta castra collocant. Tempore conflictus tubicines multos habent, ii dum gentili more omnes insimul dissonante melodia tubas inflant, mirus ac inusitatus quidam clangor auditur, commissuri cum hostib. certamen plus spei in multitudine quam robore militum ponũt, semperq; minus hostes à tergo adorire & circumuenire studẽt, sed campestre certamen rarissime eis prosperatur, plurimis enim & diuersis armis se verius onerant, quã armant, externi vero consilio magis, quam armis tecti paruis copiis cum eis congrediuntur.

Arces & omnes munitiones strenue & obstinacissime propugnant.

DE CONSVETVDINE MORIBVSQVE MOSCHOuitarum. CAP. IIII.

HÆc omnis gens Moschouitica siue Ruthena, magis seruitutẽ quam libertate gaudet, cuius egregium executorẽ Principem propriũ habent. Omnes enim passim cuiuscunq; conditionis sint (nullo respectu personarum habito) grauissima seruitute premuntur, prout inferius in gestis Moderni Principis dicetur. Nobiles, Magnates, Præfecti, Primoresq; & Consiliarii omnes Chlopos se, id est abiectissimos & vilissimos seruos magni Ducis fatentur, & bona sua omnia mobilia & immobilia, quæ proprie possident, non sui sed magni Ducis esse dicunt. Vt autem equester ordo à magno Duce, sic etiam plebeius ciuilisq; à Nobilibus & Magnatibus grauissime premitur, colonorum. n. bona & ciuiũ, militum & Nobiliũ prædæ exposita sunt, & per contẽptum nigri homines, siue Christiani cõmuniter appellantur. Sex dies coloni in septimana dominis suis laborant, septimo vero dies priuato labori cõceditur, neq; hi strenue laborant nisi bene verberati. Habent autem à dominis suis certos attributos agros & prata, ex quibus viuunt, tributaq; annua soluunt. Artifices secundũ præscriptum paruo laborem suum vendunt. Cumq; annonæ caritas in precium concedit, tunc artifices exiliori tenuioriq; in pretio sunt, adeo vt vix panem ipsum pro labore vnius diei (quamuis strenuo) acquirere possint. Ciues quoq; & mercatores grauissimis & intolerabilibus tributis, & exactionibus adinuentitiis onerantur, quas hic recensere longum esset: Quod si magnus Dux aliquem mercatorum argenti auriue paulo ditiorem à delatoribus (quorum plena curia est) resciuerit, tunc eum sibi præsentari iubet, & crimine falso commentito dicit, delatum est ad nos tuum sceleste facinus, ideo vt criminosus punieris, si autem accusatus obtestaretur se innocenter accusatum, tum Magnus Dux respõdere solet: animæ testium, qui te accusauerunt sciant, mea vero nihil refert. Confestim ergo iussu Principis arripitur, & tamdiu verberatur, donec præscriptam summam monetæ argenteæ magno Duci numeret.

Seruitus Moschouitarum.

Est aũt hic mos apud Moschouitas receptus, q; omnes debitores, qui alienum æs cõflauerunt, nõ habentes vnde creditoribus suis redderent, ex legis præscripto in locum certum & publicum, ad id ordinatũ ducuntur, ibiq; à seruis Prætorianis flagris baculisq; per suras & crura pedum, grauiter absq; vlla misericordia cędun-

Debita exigendi mor.

tur, tam diu donec vndecunq; accipiẽdum sit, creditoribus sua reddere cogãtur, quod si soluendo non sufficerent, tunc verberibus multoties exagitati creditoribus secundũ valorem debiti seruire coguntur. In hunc quoq; locum omnes corã magno Duce, per contumeliã accusati ducuntur, & si ditiores fuerint, cuiuscunq; cõditionis, tamdiu verberantur, donec imperatam pecuniam (quamuis nũquam debitam) magno Duci soluant. Omnes communiter seruos emptos aut captiuos habere solent, quos morituri frequenter manumittunt. Illi tamen continuo seruituti assueti, aliis dominis pecunia accepta in seruitutem se vendunt.

Liberi etiam serui qui dominis suis pro pretio seruiunt, non possunt quando velint à Dominis se abdicare, si enim absq; domini voluntate aliquis abierit, ab alio domino in famulatum non assumitur, nisi fuerit à domino cui primo seruiuit, vel ab amicis se pro fidelitate eius obstringentibus commendatus.

Ius patris in filium.

Pater etiam habet poteſtatem filium quater vendendi, ita vt ſemel venditum quocunq; tandem modo liberatum, vel manumiſſum, rurſus atque iterum iure paterno eum vendere poſſit. Poſt quartam autem venditionē nihil iuris amplius in filium habet.

Verbera ſeruis chara.

Seruitores in dominos ſuos plerunq; conqueruntur, quod ab eis probe non eſſent verberati, credunt enim ſe dominis diſplicere, ſignumq; indignationis eſſe, ſi non frequentius verberentur, obiurgarenturque.

Mulierum conditio.

Prout autem viri à magno Principe ſeruitute aggrauātur, ſic etiam apud viros ſuos mulierum cōditio miſerrima eſt, nulla enim honeſta & pudica creditur, niſi domi concluſa viuat, adeo vt nuſquam exeat, domi autem manentes telam fabricant, & fila nent, nihil prorſus iuris autoritati ſuæ in ædibus habent, omnes enim labores domeſticos ſerui abſoluunt, non verberatæ à maritis plerunq; conqueruntur, & odioſe proſecutas dicunt, verberaq; ſignum amoris putant. Baſilicas raro, rarius etiam ad amicorum colloquia, commeſſationeſq; niſi omni ſuſpicione carerent, vtpote effetæ admittuntur. Certis tamen & feſtiuis æſtate diebus, hanc prærogatiuam exhilarandi animi gratia habent: Omnes communiter cum filiabus in campis viridiferis deambulant, ibiq; ſuper quadam trabe duabus fines trabis occupantibus, alternatim ſurſum ac deorſum mouentur, aut frequentius funem in medii circuli modum duobus ſtipitibus appendunt, deſuperq; inſidentes hinc & inde impulſæ feruntur. Poſtea quibuſdam certis cantilenis manibus pedibuſq; complodentes, capitibuſque frequentius mouentes ſeſe oblectant, vel manibus ſe inuicem tenentes, & ſimili modo canentes choreas in gyrum ducunt. Hæc autem conſuetudo præcipue circa feſtum Petri & Pauli Apoſtolorum aliquot hebdomadis, ab omnibus Rutenis promiſcue obſeruatur.

ÆEdificia.

Ædes fere omnes apud Moſchouitas, tam in pagis, quam in ciuitatibus inſubædificatis promptuariis cellariiſq; ſuperne locantur, ad quas per gradus aſcenditur. Quamuis autem veſtibula ædium ſatis ampla & alta habeant, fores tamen habitationum humillimas faciunt, Ita vt ingreſſurus quiſpiam inclinare & demittere ſe cogatur. In ſingulis habitationibus imagines Diuorum in tabulis pictas loco honorificētiore ſitas habent, præcipue aūt D. Nicolai, paſſionis Chriſti, Mariæ virginis, & S. Petri: haſque maximo honore proſequuntur, & pro Penatibus venerantur, cum autem vnus alium accedit, ingreſſus habitaculum non ſtatim Dominum domus ſalutat, ſed continuo caput aperiens, vbi imago ſit diligenter circumſpicit, qua viſa cum magna reuerentia, ter ſe crucis ſigno caput inclinando munit, dicens: Ieſu Chriſte fili Dei viui miſerere noſtri. Poſtea porrectis ſibi manibus alterutrum ſeſe inuicem ſalutantes deoſculantur, capitaque more patrio frequentius inclinant, id autem tam viris quam mulieribus peculiare eſt, in congreſſu de omni conſanguinitatis familia alterutrum percontari, an recte pater, mater, vxor, filii, fratres, &c. valeant, poſt vnamquamque interrogationem, & reſponſionem caput multoties inclinantes, maximeque mutuo ſe inſpicientes obſeruant, vter magis ſe inclinaret, & ita frequentius caput alternatim inclinando de honore concertant, hoſpes tandem diſceſſurus ter ſe ſignat cruce priora verba reuerenter proferens, ſalute alterutrū data abit. In honore captando venandoque mirabilibus & ſuperſtitioſis ceremoniis vtuntur. Tenuioris etiam fortunæ hominibus, intra portam alicuius præſtantioris viri equitare non licet. Inſigniores domini & conſiliarii, vulgares etiam nobiles intra priuatos parietes quotidie deliteſcunt, & in publicum rarius prodeunt, eo quo maiorem autoritatem ſuique obſeruantiam, apud populum captarent, nulluſq; nobilium ad quartam vel quintam domum pedes progreditur, (quod & Lituani quidam aſſueſcere cœperunt) niſi equus ſubſequatur, idq; non propter vſum, ſed oſtentationis cauſa faciūt. Nobilis quamuis egenus & pauper fuerit, tamen ignominioſum ſibi putat, ſi manu laboraret.

Imagines domeſtica.

Hoſpitalitas.

Honoris cupiditas.

Præfectorum pauci autoritatem habent, vltimo ſupplicio reos plectendi, omnes enim cauſæ & controuerſiæ in Moſchouiam ad magnum Ducem conſiliarioſq; ſuos deferuntur. Ex ſubditis nemo aliquem torquere audet, cuiuſuis enim condi-

conditionis malefactores magnus Dux vel Conſiliarii principales morti adiudicare ſolent. Pauperibus non ſemper patet ad magnum Ducem aditus, ſed ad Conſiliarios, iſque difficilimus, vnde omnis iuſtitia magna ex parte tenuioribus venalis fit.

Malefactorum iudicia.

Conſul ſiue Prætor, qui perſonam iudicis obtinet, à magno Principe in vnaquaque principali ciuitate ordinatur, gentiliter Ocolnik dictus.

Habitus Moſchouit.

Veſtibus omnes oblongis abſque plicis ad talos demiſſis vtuntur, præcipue vero lazurini vel albi coloris. Pileos albos apicatos cruſtatoſque ex lana coacta geſtant, ocreis omnes fere rubeis, iiſque breuioribus, quæ genua non attingunt vtuntur, quarum ſoleas in digitis paululum erectas clauiculis ferreis muniunt, induſia variis coloribus ſericeis circa collum exornata apud præcipuos, auro intertexta geſtant, eaque monilibus, gemmis, vnionibus ſeu globulis argenteis aut cupreis deauratis exornant. Cruces argenteas vel aureas lapidibus pretioſis exornatas præſtantiores, vulgus vero ferreas, vel cupreas, pro ſacramento quodam collo appenſas geſtant.

Secundum conditionē perſonarum habitus.

Omnes autem & ſinguli ſuæ conditioni veſtibus conuenientibus ex præſcripto mandatoq; magni Ducis vtuntur, nam tenuioris fortunæ, vulgariſq; familiæ hominibus veſtes pretioſiores elegantioreſque, ſub graui pœna prohibentur. Si autem aliquem humilioris familiæ virum elegantius veſtitum cōſpiciunt, proditorem perfidumq; eum appellant, & ſuſpicionis notam ei inurunt, dicētes: perfide vnde tibi talis veſtitus more dominorū (Polonos. n. & Lituanos dominos appellāt) veſtiris, & ad eos deficere perfidioſe moliris? tu enim pro huius veſtis pretio non ſufficis. Statim ergo accuſatus grauiſſime vt ſuſpicioſus punitur. Alius itaque tenuioribus nobilibus, alius cōſiliariis & magnatibus, alius ciuibus & colonis habitus eſt præſcriptus, ſecundum vniuſcuiuſq; dignitatem, conditionem & rei familiaris opulentiam.

Veſtes magnus Dux coptoſas habet pro ſuis aulicis.

In theſauro etiam magni Ducis veſtes plurimæ elegantes, ad id ſunt repoſitæ & confectæ, vt cum aliquando triumphus celebratur, vel cum legatus alicuius Principis excipitur, tunc omnibus & ſingulis aulicis ſuis magnus Dux illas veſtes ad tempus accōmodat. Cæteri quoq; nobiles ad cōuiuia amicorū nuptiaſue celebrandas profecturi, vel ſi alicuius diui feſtū ſolenne occurrerit, tunc volentes ſolennius elegātiuſq; veſtiri, de magni Ducis theſauro veſtes ſibi accōmodant, certo precio ſecundum temporis ſpatium pro vſura veſtis attributo, & deinde eaſdem abſq; detrimento cum vſura præſcripta Theſaurario reſtituunt, quod ſi aliquantulum veſtis commaculata fuerit, tunc vſurpator ſecundum æſtimationem pecuniā pro ea numerare cogitur, verberibuſq; ne id in poſterū admitteret, corrigitur. Ad Regem Poloniæ etiam, vel ad alios exteros Principes, Moſchouiæ Princeps Oratores miſſurus, omnibus aulicis & nobilibus cū legatis proficiſcentibus, veſtes ſolenniores, arma, & id genus ornamentorū ex theſauro ſuo ad vſurpandum ſub prætextu ſoluendæ vſuræ accommodare ſolet, adminiſtratorq; horum ſubſtituitur, qui omnia ornamenta vnicuiq; ſecundum ordinem quotiens opus fuerit diſtribuit, rurſuſq; ea ab eiſdem recipit & reſeruat, ex legatione tādem reuerſi certam pecuniam pro vſurpatione veſtium & cęterorum ornamentorum ſecundum pactum magno Duci numerant, veſteſq; reſtituunt, quod ſi aliquis ornamentum accommodatum commaculauerit, tunc verberibus emendatus, illud ſoluere cogitur.

Logatorum expediſio.

Hic mos apud omnes Ruthenos & Moſchouitas, quotannis certis diebus obſeruatur, adoleſcentes pueri plurimiq; viri vxorati, extra ciuitatem pagumue in locum amplum & eminentiorem confluunt, vnde ab hominum congregatione videantur, ibiq; quibuſdam ſibilis & vociferationibus (ſecundum gentis morē) ſigno dato concurrunt, manuſq; abſq; vllo armorū genere conferunt, certamen, pugnis, pedibus, magno cum impetu faciem, pectus, ventrem, & genitalia vtrinq; quatientes, ineunt, ſæpeq; inde ſemiuiui plerunq; etiam mortui exportātur. Hoc autem certaminis genus ideo inſtitutum dicunt, vt adoleſcentes aſſueſcant verbera pati, & quoſcunq; impetus perferre.

DE MAGNI MOSCHOVIÆ DVCIS, IOANNIS Basiliadis Tyrannide. CAP. V.

ABsoluto breuiter situ Regionum Russiæ, magno Moschouiæ Principi subiectarum, Religione, moribus deniq;, & consuetudine gentis, de moderno Principe Moschouiæ Ioanne Basiliade eiusq; Tyrannide quædam dicenda nobis restant. Sed antequam rem ipsam aggrediemur, pauca de titulo illius quo vtitur, lectori haud aspernanda præponemus.

A tempore Ruriczk primi Nouogrodiæ magnæ Ducis, de quo superius dictum est, omnes fere Principes Russiæ non alio titulo quam magnorum Ducatuum, Wolodimiriæ vel Nouogrodiæ magnæ, vel Moschouiæ vtebantur, vsque ad Basilium Ioannis Magni, patrem moderni Principis Ioannis Basiliadis, de quo hoc nostrum propositum est. Hic enim Basilius rebus suis feliciter procedentibus, & filius eius post eum modernus Princeps titulum & nomẽ Regium plurimorumq; magnorum Ducatuum sibi vendicare cœperunt in hũc modum. Nos Magnus Dominus, Rex & magnus Dux totius Russiæ, Ioannes Basiliades, magnus Dux Wolodimiriæ, Nouogrodiæ magnę, Moschouię, Pskouiæ, Smolenskiæ, Thvveriæ, Iugariæ Permiæ, Viatkiæ, Bulgariæ, Rex Casaniæ, Astrahaniæ, dominus & magnus Dux Nouogrodiæ inferioris, Czernihouiæ, Rezanię, Wolochdiæ, Rsouiæ Bielloiæ, Rostouiæ, Iaroslauiæ, Poloczkiæ, Biellozieriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condimiæ, Dominus Seueriæ, Liuoniæque, & magnarum Regionum Orientem, Meridiem, Septentrionem & Occidentem versus, Dominus legitimus hæres & successor.

Titulus Moschouiæ Ducis.

Nunc autem multi eum Imperatoris titulo, præcipue vero Germani venerantur, qui deductionem verbi Czar Slauonicæ linguæ ignorantes, pro Rege Imperatorem ponunt. Quid igitur hoc nomen Czar in Slauonico sonaret, breuiter exponemus. Czar, hoc verbum in Ruthenico idiomate, Regem, Czarstuo vero, Regnum significat, & hoc nomine Moschouitæ Principem suum, Regem totius Russiæ appellant. Cæteri autem Slauones vtpote Poloni, Bohemi, Lituani, & cæteri, qui ab idiomate Ruthenico diuersi sunt, alio nomine Regem appellant, scilicet Krol, alii Korol, & Kral, hoc vero nomine Czar solum Imperatorem appellari existimant, vnde & Rutheni ipsi Moschouitæque, audientes ab externis nationibus hoc nomine Imperatorem significari, & ipsi Principem suum Imperatorem Russiæ appellare cœperunt, nomen Czar dignius esse quam Regis (licet idem sonet) putantes. Sed in omnibus Ruthenorum tam sacris quam prophanis literis, Czar Regis, Kesar vero Imperatoris nomen repræsentat. Sic quoque Rex Thauricæ Tartarus, Pręcopensis Czar, id est, Rex nuncupatur, & oẽs Reges Tartarorũ hoc nomine efferuntur, sed plurimi ignorantia huius vocis decepti, omnes Reges hoc nomine Czar vocatos, Cæsares, hoc est, Imperatores esse putant. Alii quoq; Principem Moschouiæ album Cæsarem, præcipue vero subditi sui appellant, id est, Regem vel Imperatorem Russiæ albæ. Russia etenim vt supra dictum est, Moschorum Duci subiecta. Alba dicitur, ea vero cui Polonorum Rex præest (quamuis & Albæ partem possideat) nigra appellatur Russia. Vel etiam ideo dictũ esse Regem Album Moschorum Principem existimo, quod incolæ omnium Regionum ipsius imperio subiectarum, vestibus albis & pileis plerumq; vtãtur. Porro Basilius moderni Principis parens, ad Romanum Pontificem & Imperatorem, ad Reges itidem Daniæ & Suetię, Magistrumq; Liuoniæ, & ad Turcam scribens, Regis titulo vtebatur. Ad Regem autem Poloniæ nũquam Regis, nisi magni Ducis titulum præsumebat. Nunc vero præsens magnus Dux Moschouiæ, & ad Regem Poloniæ (quod pater non faciebat) Regis titulo vtitur, sed à Polono nũquam nisi magni Ducis titulo honoratur.

Czar dictionis regem significantis expositio.

Hic Princeps Moschouiæ Ioannes Basiliades imperio quod in suos exercet, omnes facile vniuersi orbis Monarchas superat, nam authoritate sua (vel potius tyrannide) tam in spirituales quã in seculares & cuiusuis conditionis homines vtitur, libere & ex voluntate sua de omnium & vita & bonis (nemine obstrepente) constituit, consiliariorum enim nullus est apud eum tantæ authoritatis, qui dissuadere aut sibi in re aliqua quamuis iniustissima resistere audeat. Omnes deniq; tam proceres quam consiliarii, & totus equestris & spiritualis ordo, fatentur publice voluntatem sui Principis, voluntatem Dei esse, & quicquid Princeps quamuis perperam egerit, ex voluntate Dei agere. Ob id etiam clauigerum & cubicularium executoremq; voluntatis Diuinæ eum credunt esse. Vnde & Princeps ipse si quando preces consiliariorum interponuntur ad se pro re aliqua idonea, respõdere solet, cum Deo placuerit, vel si Deus iusserit, faciam. Ita quoq; si de re aliqua incerta & dubia Moschouitas interrogaueris, communiter secundum consuetudinem respondent, Deus nouit & magnus Dux, vel Deus sic voluit & magnus Princeps. Deniq; in compotationibus vnus ad alium præbibens, primo salutem magno Duci, omniaq; fausta & felicia nomine proprio eum appellantes, & titulos Regionum enumerantes exoptant, idem ante & post prandium omnes & singuli optare solent. Etsi aliquid peruerse pessimeq; & cum Reipub. dispendio Princeps fecerit, ab omnibus tanquam res felicissimas & vtilissimas gesserit laudatur. Affinibus cognatisq; suis nec arces ad legitime possidendum permittit, nec confidit, solummodo aliquos secundum arbitrium suum qui sibi placuerint arcibus & possessionibus certis proponit, & tandem illis qualibet de causa infensus, omnia vt sua adimit. Ex plebeiis equites, Palatinos, & Cõsiliarios plerumq; secũdum voluntatem suam nullo repugnante facit, ex consiliariis deinde siue equestris ordinis hominibus plebeios, omnib. bonis illis ademptis & publicatis reddit. Eodem modo Metropolitas, Episcopos, Abbates, Prioresq; Monasteriorum suo iudicio eligit & deponit, omnes iuxta durissima seruitute premit, prout supra in expeditione bellica, consuetudineq; gentis latius diximus.

Authoritas magni Ducis.

Sed cum hæc tota gens Moschorum Duci subiecta magis seruitute quam libertate gaudeat, incertum est an suis moribus conformem tantum Tyrannum exigant, à quo insolẽtia eorum domaretur. Nam hoc plerunq; in illis Regionibus obseruatur, quod serui apud Dominos & vxores apud viros gratiam, si ab eis frequentius verberentur habere, & amore se prosecutos dicunt. Contra si in eos non animaduertitur, vllum signum amoris in se exhibitum conqueruntur, & non solũ serui, sed & plerique nobiles, magni viri & consiliarii, frequenter à magno Duce absq; vlla dedecoris nota publice siue priuatim baculis verberantur. Illi vero tũc temporis amoris signum Principem in se exhibuisse gloriantur, verberatiq; gratias Principi agunt, dicentes: Sanus tu sis & incolumis Domine, Rex & Dux magne, quod me seruum rusticumq; tuum verberibus emendare dignarus sis. Qua ratione probatur, eos suis moribus conformem Dominum (velut quondam Ranæ Regem Ciconiam) necessario exigere. Sed his Moschorum Princeps Ioannes Basiliades leges huius Tyrannidis supra modum (iustitia iudice) excedere videtur, qua non solum prædecessores suos (qui id secundum morem & consuetudinem gentis faciebant) superauit, sed illos omnes Tyrannos, qui ante & post Christum ad hæc vsque tempora fuerunt, vtpote Neronem, Valerianum, Dionysium, Decium, Maximinum, Iulianumq; & cæteros omnes.

Seruitus Moschouitarum.

Amplificatio Tyrannidis Moschorum Ducis.

Hi etenim quamuis etiam sæpius Tyrannidem nefandam exercuerint, attamen aliquando tollerabiliorem, sed in hoc Principe tantam Tyrannidem dictu miram, breuiq; temporis interuallo crudeliter perpetratam videre licebit, quam nos bona fide conscriptam Lectori benigno offerimus.

INITIVM TYRANNIDIS MOSCHORVM PRINCIPIS Ioannis Basiliadis.

ANno partæ humano generi per Christum salutis, supra Millesimum Quingentesimum Sexagesimo: Ioannes Basiliades magnus Moschorũ Dux, postquam Poloczko Arcem & ciuitatem celebrem Lituanis ademisset, rei prospere gestæ successu elatus, in quandam insolentiam prolapsus est. In primisque ad ea

quæ pater, auuſq; ſuus inceperant continuanda, & perficienda, animum appoſuit: omnes nimirum Principes & alios quoſuis Magnates caſtris, poſſeſſionibus & munitionibus exuere, Poſtea omnes magnarum & antiquarum familiarum viros, quos ſuæ tyrannidi contrarios cernebat trucidare, de medioq; tollere cœpit. Huius igitur cædis & tyrannidis à magno viro Ovvczinino, Demetrio nomine (filio illius Ovvcinæ olim tutoris ſui, qui in Starodub arce captus, Vilnæ Lituaniæ Metropoli in vinculis mortuus eſt) exordium ſumpſit, hoc modo. *Initiũ Tyrannidis.* Inuitauit eum ſub amicitiæ prætextu ad cœnandum ſecum, ibiq; inter compotandum ipſe magnus Dux vas quoddam ingentis capedinis impletũ mellis liquore, illi Ovvcinino pro ſanitate ſua, (prout gentis mos eſt) vno hauſtu iam temulẽto ebibendum obtulit, qui iam fere potu oppreſſus, ne medium quidem ebibere potuit, qua de cauſa magnus Dux perfidiam ei exprobrauit, dicens: Siccine mihi domino tuo cuncta bona exoptas? Siccine me Principem tuum clementem diligis? Sed quia hic præbibere pro ſalute mea noluiſti, ad cellarium meum vbi varii potus reconduntur vade, illicq; pro incolumitate mea præbibes. Ille miſer iam ebrius, verbis placidis magni Ducis, quaſi fidelibus deceptus, ad cellarium cum his qui ad eum occidendum erant ſubornati perrexit, à quibus ibidem crudeliter ſuffocatus eſt. Poſtridie vero ad domum prædicti Ovvcinini magnus Dux (quaſi rei ignarus) miſit, mandans vt ad ſe veniret, vxor vero ſua reſpondit, maritum heſterna die ad magnum Ducem cœnatum profectum eſſe, & ab hoc tempore adhuc domum non rediiſſe, ſic igitur res vbi fuerit, vel quo abierit prædictus Demetrius Ovvcininus in dubio ſtabat. Hæc autem præcipua cauſa necis eius erat: Fouebat quendam iuuenem magnus Dux Theodorum nomine, Boſmani cuiuſdam nobilis filium, cum quo Sodomiam contra opus naturæ (dictu nefandam) explebat, cum iſto prædictus Ovvcininus quadam die ad iurgia deuenit, inter iurgãdum autem (vt fit) hoc nefandum facinus ei exprobrauit, dicens: tu Sodomia turpi Principi inſeruis, ego vero ex magna proſapia ortus, ſemper cum prædeceſſoribus magna cum laude & Reip. vtilitate Principi ſeruio. Ille igitur iuuenis tali ignominia affectus, ad magnum Ducem flens venit, Ovvcininumq; talia ſibi exprobraſſe accuſauit. Et ab hoc tempore magnus Dux inſidias ſtruere cœpit, quo modo Ovvcininus de vita tolleretur, donec voti compos effectus eſt.

Porro hoc clanculario furtiuoq; mortis genere, plurimos magni nominis viros iugulare ſuffocareq; procurauit, nemine contra talia ne quidem muſſitare audente, donec Metropolitanus ipſe re conſiderata, Epiſcopiq; & omnes equeſtres viri, ad eum conuenerunt, expoſtulantes & interrogantes, quamobrem ſic innocẽter populum ſuum, inſigneſq; viros, abſq; vlla criminis nota de medio tolleret, quorum conuentu & perſuaſionibus per ſemeſtre anni ſpatium humanior & quaſi manſuetior effectus erat. Interea tamen cogitare & moliri cœpit, quo pacto ſuæ Tyrannidi conformes ſeruos & aulicos, quorum opera in explenda crudelitate vteretur conduceret & conſcriberet. Finxit igitur ſe iam velle imperium abdicaturum, & Monaſticam vitam religioſe in pace tranſacturum, filioſq; imperio præpoſiturũ. Conuentu itaq; generali celebrato, nobilibus & procerib. imperii dixit: Ecce habetis duos filios meos legitimos hæredes, qui vniuerſo imperio noſtro præerunt. Vos vero omnes obedientiam ſuam & operam illis in iuuando Regimine, & defendendis finitibus imperii præſtabitis, ſi autem aliquid grauius acciderit, ad me conſilium deferte, cum non longe à vobis in Monaſterio abfuerim. Confeſtim ergo peramplam aream extra ciuitatem Moſchouiam delegit, & curiam in ea ampliſſimam cum innumeris ædificiis muro cinctam erigere fecit. Qua extructa arces præſtantiores cum opimis annuis redditibus, ex vniuerſo imperio delectu habito ſibi ſpecialiter (ſub prætextu monaſticæ vitæ ducendæ) appropriauit. Cum itaq; in curia prædicta omnibus neceſſariis munita & prouiſa, quaſi imperio abdicato filiiſq; conceſſo, ſeorſiue maneret ingentem facinoroſorum manum qui ſuas partes ſequerentur, ſatellitumq; coegit, & ad priſtinum propoſitũ quod nuper ſtatuerat de excidendis, de medio tollẽdis antiquarum familiarum principibus viris rediit, ad omneſq; & ſingulas arces, quarum præfectos,

Moſchus tyrannidem meditur.

Moſchus Imperium malitioſe abdicat.

Moſchus ſatellites malitioſos conſcribit.

magni

magni nominis viros occidere propoſuit, Sexaginta pluſue aliquando ex ſuæ factionis ſatellitibus, equites, quaſi præſidiarios cum literis miſit, qui in arce tamdiu ſub prætextu præſidii manebant, donec eius præfectum à Principe neci deſignatum inopinate opprimerent, & membratim diſſecarent. Et cum iam aliquem ex iis Principibus viris occidit, tunc & omnes cognatos, affines, fratres, & omnem denique progeniem, occidere & funditus extirpare facit. Et hoc modo plurimas Principales familias, monaſticam vitam ducens, exterminauit, & poſtea imperium vt & prius adminiſtrare cœpit.

DE ROSTOVIENSIS DVCIS NECE.

DVcatus Roſtouienſis, cuius ſuperius mentionem fecimus, ſecundo genitis magnorum Ducum Ruſſiæ attributus erat. Hunc etiã Baſilius magnus Dux vt & cæteros ſibi appropriauit, hæredibus ſubiugatis parua redituum portione conceſſa. Ex his Ducibus vltimus erat relictus hæres Petrus nomine, Præfectus Nouogrodiæ inferioris, quem modernus magnus Moſchorum Dux cum progenie ſua de medio ſuſtulit hoc modo. Quadraginta equites factionis ſuæ in Nouogrodiam inferiorem deſtinauit, quibus vt ſibi caput præfecti prædicti Ducis Roſtouienſis abſciſſum attulerint, mandauit. Illi igitur equites prædictum Ducem in Eccleſia orantem præuenientes, ſic allocuti ſunt: Domine Roſtovvski mandato magni Ducis à nobis nunc capieris. Ille confeſtim mandato audito baculum quem manu geſtabat in terram abiecit, innuens ſe officium cui præpoſitus erat iam abdicare, nam Princeps Moſchouiæ cum aliquem nobilium in officio præponit, tunc illi in manum baculum dare ſolet, quo ſignificatur, vt ei in omnibus velut Principi obtemperaretur, Tandem cum aliquis officio degradatur, tum baculum illum in manus Principis vel eius vices gerentis reddere ſolet. Cum itaque in Eccleſia prædictus Dux Roſtouienſis caperetur, veſtibus ſpoliatus eſt, vt nudus velut matris aluo egreſſus ſtaret, poſtea in trahæas vinctus poſitus & alligatus eſt. Cumque iam tribus miliaribus à Nouogrodia auectus eſſet, illi qui eum vehebant ad flumen Wolgam ſubſtiterunt, Dux vero vinctus quare ſtarent cauſam percontabatur, qui ſe equos velle adaquaſſe dicunt, ille contra, non equis hanc aquam ſed mihi (quaſi mortis præſcius) bĩbere, & nunquam ebibere reſpondit. Confeſtim ergo præfectus equitum ei iacenti caput ſecuri amputauit, cadauer vero in flumen gelu cõcretum merſum eſt. Cum autem caput illius Principi allatum eſt, ipſe Princeps manu & capite nutans dixit, ah caput, caput, multum ſanguinis viuum exiſtens effudiſti, (bellicoſiſſimus enim extitit) & nunc mortuum eundem effundes, his dictis fremens pede illud truſit, & in profluentem abiicere iuſſit, poſtea omnes amicos & totam progeniem quinquaginta hominum funditus eradicare excidereque (poſſeſſionibus omnibus eorum publicatis) fecit, ſeruoſque eius præcipuos quaterdenos vinctos in carcerem intruſit.

Roſtovvski capitur.

Tyrannis ingens.

Hæc tota gens Moſchouitica id à natura ipſa inditum habet, vt ſeſe alterutrum qualibet de cauſa per phas ſiue nephas accuſarent, contumeliiſque variis ſe inuicem afficiunt, & res ſuas vnus in alterius domum clanculum frequenter iniit ſiue importat, eaſdemque furto ſibi ablatas dicit. Magnus vero Dux cum vnus alium qualibet de re accuſat, libenter audit, iam etenim occaſionem occidendi illius qui accuſatur habet. In curia autem illius quando conuentum, vel aliquid tale celebrat, vel morti aliquem adiudicat deſtinatue, neque ſubmiſſa neque clara voce aliquid cum ſocio muſſites, nec rideas, nec feſtiuum hilaremque vultum præſeferas, confeſtim enim interrogaberis, cur rides? cur hilaris es? &c. ſentis tu aliquid cum inimicis magni Principis? continuo igitur à delatoribus coram magno Duce accuſatur, accuſatus vero iuſſu Principis, nulla purgatione criminis obiecti conceſſa à ſatellitibus arripitur, atq; membratim diſſecatur, aut in aquas capite auulſo proiicitur.

Moſchi contumelia innata.

DE IOANNIS PIOTROVICZ, PALATINI SUPREMI MOSCHOVIÆ FALSO ACCUSATI, CRUDELI NECE.

ANno virginei salutiferi partus supra Millesimum Quingentesimum Sexagesimo octauo. Cum Rex Poloniæ Sigismundus Augustus Magnus Dux Lituaniæ, ad campos Radoscouicenses cum vniuersis Lituaniæ viribus in castris esset, fines Moschouiticos inuasurus: Magnus Moschouiæ Dux in Wielikieluki ciuitate cum præsidiariis copiis tunc temporis excubabat, postea cum Rex Poloniæ ex castris re infecta & intentata discessisset, Magnus Dux in Moschouiam ciuitatem reuersus est, & ibi progressum quendam nobilium suorum sibi contrarium offendit. Præcipue vero quidam magni nominis vir Ioannes Piotrouicz, Palatinus principalis, & vices gerens Moschouiæ apud eum, per delatores falso & contumelioſe accusatus est, quasi ille magnum Ducatum ambiret, quem magnus Dux confestim nulla purgatione criminis obiecti audita omnibus bonis, mobilibus & immobilibus spoliare fecit, ipsumq; in bellum contra Tartaros proficiscere iussit. Ille miser omni suppellectili spoliatus ne equum quidẽ, in quo ad id præscriptum bellum proficisceretur relictum habuit, Monachus tamen quidam eius miseriæ condolens, equum ei accommodauit, in quo contra Tartaros mãdatum Principis adimplens, solus tantum (qui nuper caterua seruorum comitabatur) profectus est. Ex bello tandem reuersus, ad Magnum Ducem citatur, omnesque nobiles & cæteri magnates ad tempus designatum in Moschouiam cõuocantur. Prædictus igitur Ioannes Piotrouicz ad tribunal citatus, vxori, liberis, cæterisque affinibus, valedicens, necis futuræ præscius, Magno Duci se præsentauit. Statim ergo ab ipso Principe ornamentis Ducalibus, Diademade, & Sceptro, solenniter insignitus in sede siue Maiestate Regia ad id erecta collocatur, cumq; iam sic insignitus & ornatus sederet, omni conuentu nobilium & magnatum circumstãte, ipse magnus Dux coram eo stans, capite adaperto, quasi honorem exhibens, caput & genua (secundum morem gentis) inclinabat, dicens, Aue magne Dux & Monarcha Russiæ, en obtinuisti quod affectabas, en habes quod ambiebas, voluisti enim in locum meum magnum Monarchatum Russiæ (sic enim falso accusatus erat) succedere, en ego ipse te iam magnum Ducem solenniter creaui, sed sicut habui potestatem, te magnum Ducem creandi, ita etiam potens sum te hac de sede & dignitate degradandi, his dictis, cultellum oblongum, siue pugionem ipse in cor eius aliquoties infixit, omnisq; turba nobilium circumstantium in eum sic crudeliter pugionibus & cultellis sæuiebat, quoadusq; omnia viscera & præcordia ex eo in terram profluerent. Cadauer tandem crudeliter vulneribus confectũ, ex arce in forum extractũ est. Deinde omnes seruos eius præcipuos laqueis iugulare, trucidare, & aquis obruere mandauit. Tandem in arcẽ Columna, quam prædicto Ioanni cum omnibus prouentibus, olim concesserat, profectus, omnes quotquot in ea arce & ciuitate ad trecenta plusue hominũ inuenit, aquis immergere, trucidareque fecit, dicens: Occidite, iugulate, aquis obruite hos malefactores, sentiebãt enim cum inimico meo periuro & perfido. Postea per integrum fere anni spatium possessionis prædicti Ioannis ciuitates, & villas, vastabundus igne & ferro peragrabat, vbi vero nobiles subditos huius Ioannis, siue Boiarones, (erat enim maguus homo habens sub sua ditione alios nobiles) offendit, hos omnes in vnam habitationem coactos & occlusos succendere iussit, pulueribus, tormentariis subpositis, omnesq; vi accensi pulueris in aerẽ velut aues volantes eiiciebãtur. Iumẽta, insuper omnis generis ad canem & felem vsq; in frusta membratim dissecare, proterere & in nihilum conuertere, villas & prædia, igne succendere cineribusq; commiscere fecit, vxores vero horum nobilium, & virgines coram se turpiter constuprandas satellitibus exposuit, postea easdem in frusta dissecare mandauit. Colonorum aũt & infimæ cõditionis coniuges vestibus spoliatas, in syluam nudas perinde vt matris aluo egressas, vel vt brutum pecus agere iussit, in syluis aũt satellites latẽtes subordinati erãt. Cumq; illæ miserrimæ mulierculæ syluæ appropinquarent satellites, cum impetu in eas irruerunt, cædentes & variis plagis afficientes. illæ timidæ per campos & syluas pallantes, & identidem discurrentes omnia fletibus & eiulatu complebant. Sic itaque omnibus possessionibus prædicti Ioannis Piotrouicz olim Palatini Moschouiæ deuastatis, & funditus extirpatis vxorem eius in monasterium intrusit, progeniem autem eius, totam deniq; familiam à paruo ad minimum eradicauit.

Iudicium Tyranni.

Crudelis Tyranni.

CANCELLARIO SVO QVID FECERIT.

EOdem supradicto anno trucidato tam insigni viro cum tota familia sua, cancellarium suum Kozarin Dubrowski dictum, falso accusatũ (quasi ille subditis nobilium siue Boiaronum largitionibus corruptus, tormẽta bellica in suis curribus & equis ducere non iuberet, prout mos est, & quod solummodo magni Ducis id munus obirent) crudeliter hoc modo trucidauit: Satellitibus suis mandauit, vt in domum prædicti cancellarii impetum facerent, ipsumque membratim (quamuis criminis non conuictum) dissecarent, quod & dictu ocyus executum est. Nam satellites inopinate ipsum cancellarium cum filiis duobus membratim securibus ad mensam sedentem crudeliter dissecarunt, dissecatosque in puteum, qui in medio eiusdem curiæ erat, proiecerunt. Superfuit autem adhuc huius cancellarii filius tertius, qui hoc die, quo pater suus occisus est, ad conuiuium quoddam inuitatus profectus erat, cumq; de patris tam crudeli fratrumq; nece audiisset, in domum amplius redire non audebat, sed per integrum fere annum, identidem præ timore vagabundus circumambulabat. Cum vero nunciatum esset magno Duci, adhuc vnum filium cãcellarii Kozarini superesse, iussit eum per omnes regiones & ciuitates tam diu inquirere, donec inueniretur, quem captum, & in Moschouiam adductum, magnus Dux quatuor ingentibus rotis ad id excogitatis, in quatuor partes disrumpere fecit. Est autem hoc instrumentum quatuor rotarum ab hoc magno Duce moderno pro cruciandis hominibus adinuentum, ad primam rotam vna manus, ad secundam altera, eodem modo vterque pes ad cæteras duas rotas alligatur. Singulas vero rotas quindecim viri trahunt, tunc ibi, etsi ferreus vel adamantinus homo fuerit, à sexaginta viris transuersim crudeliter tractus disrumpitur, & membratim dilaceratur. Ipse autem præsens ad hoc supplicii genus spectare solet, cumq; iam aliquis eo inspiciente sic disrumpitur, gentili voce saltando hoyda, hoyda, proferens vociferare solet, quasi aliquod opus egregium perfecerit. Omnis quoq; nobilium & plebeium circumstans turba eadem voce Principi suo correspondere manibus complaudẽdo solent. Nam si aliquem lugubri tristique vultu sub id temporis conspexerit, vel si aliquis illi hoyda hoyda vociferanti exhilarandi particula non corresponderet, statim satellitibus eum arripere & dissecare mandat, dicens: perfide & tu sentiebas cum hoc inimico meo? cur ei condoles? quare de nece eius contristaris? &c.

Cancellarius cum duobus filiis occiditur.

Tertius cancellarii filius rotis distrahitur.

Instrumentum mortis crudele.

SALES ET IOCI MAGNI DVcis circa mensam.

QVicunque nobilium vel magnatum apud magnum Ducem inter prandendum turpius spurciusq; iocatur, ille egregius peroptimusq; & facundissimus aulicus censetur. Tales iocatores duo præcipui in aula eius germani fratres Knesi Gwozdowie dicti erant, qui semper sales nefandos circa mensam exercebant, vnus erat Andreas nomine Marschalcus, siue palatii magister, qui peste infectus, vitam exhalanit. Alter vero minor natu cubicularii munus obibat, hic quadam die turpissime cum magno Duce inter prandendum iocabatur, adeo vt magnus Dux nefandis dictis exacerbatus, à mensa ei discedere iusserit, interdum vero eo discedente caulis calidissima peneque bulliens de coquina ad mensam allata est, vocans igitur prædictum cubicularium, iussit se ei inclinari, & caulem illam calidam inclinato à collo post tergum infusit, qui pene combustus dolore vrgẽte vociferare cœpit, dicens: Miserere, miserere celeberrime Imperator. Postea

Cubicularium trucidat.

discedere volentem, magnus Dux arripuit, cultelloq; quo ad mensam vtebatur, eum crudeliter in collum transfixit, à quo vulnere continuo in terram prolapsus, extractus est in atrium. Postea ei condolens magnus Dux, Italum Doctorem medicinæ ocyus accersiri iubet, eiq; venienti assurgens dixit: Dilecte Arnolphe Doctor (hoc enim nomen habebat) vade, auxiliare aliquid huic cubiculario meo, quem in iocando læsi. Doctor egressus exanimatum offendit, reuersusq; dixit: Rex & Dux magne, vtinam tu sanus sis, ille vero iam de vita ad mortem translatus est, Deus autem, & tu magne Domine potens animam ei eripere, ego autem eam restituere nequaquam possum. Ad hæc magnus Dux manu conniuens dixit, valeat ergo canis, cum viuere noluit.

QVALI MVNERE MAGNVS Dux suos honorauit.

QVodam tempore Boris Titovv magni nominis vir, Palatinus Staricienſis, ad magnum Ducem post prandium mensæ cubito innixum assidentem venit, honoremq; secundum morem caput inclinando exhibuit, cui magnus Dux quasi congratulans dixit: Salue charissime Tite, salue mi fidelissime serue, dignus es ô Tite aliquo munere à nobis honorari, accede propius, accedentiq; caput inclinare iussit, & cultello euaginato auriculam ei manu propria abscidit. Ille vero auricula priuatus minime contradixit, sed humiliter magno Duci gratias egit, dicens: Saluus tu sis celeberrime Rex, Dux & Domine magne, quod me seruum tuum secundum placitum tuum castigare digneris. Cui magnus Dux, accipe nunc hoc exiguum munusculum libenter, donec tibi aliud melius offeretur.

Auriculam Palatino abscidit.

SOMNIORVM EGREGIVS INterpres magnus Dux.

QVidam nobilis Moschouiæ in carcere aliquot annis detinebatur, carcerisq; durissimi pertęsus, somnium sibi falso finxit, quasi Regem Polonię captum vinctumq; ad magnum Ducem adductum in somnis videret, hocq; somnio se liberaturum fore (spe eum fallente) arbitrabatur. Supplicationem igitur ad consiliarios scriptam misit, dicens: Se rem quandam magno Duci necessariam & vtilem gratamq; scire. Quem consiliarii eductum magno Duci confestim præsentant: cui magnus Dux, dic ea nunc, quę dicenda nobis habuisti. Ille vero, celeberrime Rex & Imperator, magne Dux & Domine, hac nocte in somniis vidi Regem Poloniæ captiuum misere compedibus vinctum, ad te à tuis militibus adductum. Ad hæc magnus Dux respondit, rectissime narrasti, statim ego tibi hoc factum. Ad hæc magnus Dux respondit, rectissime narrasti, statim ego tibi hoc somnium, quid sibi velit, exponam. Carnificibus igitur eum confestim examinandum torquendumque tradidit, inquirendo ab eo, qua de causa hoc somnium sibi finxisset. Ille tormentis adactus fassus est, id causa liberandi ex duro carcere fecisse. Tunc magnus Dux eum in carcerem duriorem pristino intrudere iussit, dicens, expecta hic somnii tui veram efficaciam tam diu, donec adimplebitur. Ille miser postea acerbissimo carcere consumptus, miserrime è vita decessit.

TVRPIS MATRONARVM NOBIlium apud magnum Ducem abusus.

HAbet magnus Dux supplantatores, adulatores plurimos ad id subordinatos, qui identidem circumambulantes, quid mulieres ciuium matronęq; nobilium de se loquerentur, subaudiunt, raptaq; verba dicto ocyus ad eum deferunt, qui satellitibus suis ad domum illius matronæ accusatæ destinatis, eam de lectulo à marito proprio violenter abstrahere, & sibi præsentari iubet. Hanc si sibi complacuerit per aliquot hebdomadas pro explenda libidine detinet, sin minus, satellitibus eam turpiter stuprandam exponit, & tandem ad maritum suum eam ablegat. Si vero virum illius matronæ occidere, è medioq; tollere proposuerit, tunc eam non ablegando iugulare, vel aquis obruere iubet, prout hoc pluribus contigit. Præcipue vero cuidam magni nominis viro Miesloiedovvyschly dicto (de quo

quo inferius dicetur) supremo notario suo vxorem cum pediſſequa violenter abstractam, & per aliquot hebdomadas detentam, in porta domus mariti sui eam vna cum pediſſequa laqueo suspendere iussit, sicque in porta suspensę duabus hebdomadis pendebant, donec iussu Principis deponerentur. Maritus vero suus subtus vxorem suspensam per illam portam, quo opus fuerat, exire & intrare cogebatur. Hoc quoq; vel atrociori modo cuidam notario suo fecit, cui vxorem abstractam & stupratam postea remisit, eamq; in habitatione propria, vbi solitus erat cibum capere, super mensam suspendere fecit, in illaq; mensa desuper vxore strangulata pendente, tamdiu ille notarius cibum amarissimum capere cogebatur, donec iussu Principis illud cadauer asportaretur. Cum autem aliquo magnus Dux proficiscitur, & forte obuiam sibi (vt fit) aliquam viderit matronam, quamuis magni viri vxor ea esset, sciscitare iubet, cuias sit, vel vnde proficiscereturⁿ? Quod si eam illius viri, cui offensus est, vxorem esse intellexerit, tunc eam ex curru descendere, & collotenus pudenda detegere iubet, & tam diu stare cogitur, donec omnes satellites, equites & aulici, ipseq; magnus Dux prætereant.

Grande facinus.

Aliud crudelissimum facinus.

DE INIVRIA EXPOSTVLANtibus, quid acciderit.

ANno à Christo nato millesimo quingentesimo sexagesimo sexto conuenerunt ad magnum Ducem nobiles, magnates, & consiliarii, quasi trecenti viri expostulantes cum eo de iniuriis, homicidiis, spoliationibus, & inaudita crudelitate, his verbis: Celeberrime Rex, magne Dux, & Domine noster, quæ causa est, quod nos innocenter tantis detrimentis, tantisq; malis & iniuriis affligis, fratres nostros, consanguineos, insontes morti adiudicas, trucidas, aquis obruis, bonis spolias? Insuper satellites tuos in nostrum exitium conuertisti, qui nos intolerabilibus oneribus iniuste affligunt, & an tuo mandato nobis hæc faciant, penitus ignoramus. Nos etenim tibi Domino nostro & Imperatori legitimo, prout fideles subditos decet, in fide sincera & veritate seruimus, sanguinemque nostrum tui causa strenue profundimus. His dictis magnus Dux ira excãdescens in carceres omnes & singulos vinctos intrusit, postea quinque diebus exactis de carceribus eductis, quibusdam linguas abscindere, aliis pedes & manus obtruncare, quinquaginta vero insigniores viros in foro publice virgis & baculis cædere iussit, reliquos liberos dimisit, quibus quamuis tunc temporis pepercerit, postea tamen in manus eius crudeles & truculentas deuenerunt, prout inferius dicetur.

QVALEM GRATIAM MAGNVS Dux socero suo exhibuerit.

MIchael Temrucouicz cognomine, claræ familiæ vir, magni Ducis socer, tali amore prosequitur, q; interdum per duas amplius ve hebdomadas magnus Dux gratiã, amicitiamq; ei exhibet. Postea cum eidẽ qualibet leui de causa infensus fuerit, tunc ad singulas portas, ianuasq; curiæ illius, vrsos indomitos horribilesque tres vel quatuor alligare mandat, qui omnes è curia exire volentes vnguibus confestim dilacerarent. Interdum ergo Dominus socer in ædibus clausus sedit, & si quid habet, comedit, bibit, & hii vrsi aliquando per duas tresve hebdomadas à foribus curiæ non abducuntur. Quando etiam eundem socerum suum supradictum magnus Dux pecuniis abundare intelligit, tunc eum iubet arripere crimine ei falso obiecto, & in locum, vbi debitores secundum morem gentis baculis virgisque cæduntur, ducere, ibique tam diu iussu Principis virgis verberatur, donec omnem thesaurum indicare cogatur. Quando autem in eo magnus Dux nihil potest verberibus extorquere, tunc ei ipse ex thesauro suo certam summam pecuniæ numerare solet. Hoc itaq; modo magnus Dux socerum suum tractat, aliquando eum thesauro spoliat, aliquando ditat. Interdum vero cum se huic socero suo benigniorem exhibet, tunc ipsi soli parcit, sed præcipuum eius & intimum eruum (qui vices Domini suppleret) arripere & tam diu verberare iubet, do-

nec thesaurum Domini sui indicaret, aliquando etiam Dominus seruo innocenter cæso condolens, tantum pecuniæ pro eo numerare solet, quantum magnus Dux imperauerit. Quadam etiam vice euenit, quod vector prædicti Michaelis cum vectore magni Ducis in via forte congressus, ibi ambo inter se litem excitauerunt, ac inter iurgia ad pugnam deuenerunt. Vector igitur magni Ducis grauius percussus, ad Marschalcum, siue palatii Magistrum veniens, à vectore soceri magni Ducis se verberatum conquestus est. Magister palatii causam ad magnum Ducem detulit, qui continuo re audita, absq; partis accusatæ purgatione satellites suos in curiam prædicti soceri sui misit, eisq; vt tres seruos illius præcipuos in foribus laqueis suspenderent mandauit. Sic ergo illi serui suspensi in foribus pendebant, & omnes ex domo exire, & in domum intrare volentes, per illas fores subter suspensos ambulare duabus hebdomadis cogebantur, donec iussu Principis deponerentur.

Sex pro Verberato vno suspensi.

DE CRVDELI MAGNI DVCIS MOschorum tyrannide, quam in Nouogrodia magna, Pskouia, Twveria, & Nerua ciuitatibus perpetrauit, Anno Domini 1569.

ANno per Christum salutis partæ supra millesimum quingentesimum sexagesimo nono, cum Princeps Moschouiæ resciuit Nouogrodenses, Pskouienses, & Thwerenses ad Regis Poloniæ magniq; Ducis Lituaniæ partes aliquantulum propẽsiores esse, statim quomodo id vlcisceretur cogitare cœpit, & vt inopinatos eos, & præter spem securos opprimeret, hoc modo inprimis progressus est. Omnibus & singulis vtriusque sexus hominibus, tam viris, quam fœminis, senibus & pueris, sub pœna capitali interdixit, ne quisquam ea via, quæ ex Moschouia in magnam Nouogrodiam ducit, ire proficiscive præsumeret. Deinde cum iam numeroso accinctus exercitu de curia Alexandroua Sloboda dicta, ad Nouogrodenses vlciscendos, & funditus exterminandos egressus esset, præsidiariorum satellitum ante se septingentos præmisit, totidemque à tergo & in omnibus circumquaque locis præsidiarios subordinauit, qui omnes, quoscunque ea via interdicta euntes inuenerunt, securibus membratim cum iumentis, curribus, & id genus aliis rebus dissecabant, ita vt nec ex Moschouia in Nouogrodiam, nec ex Nouogrodia in Moschouiam quisquam viuentium transire potuerit, nemoq; propositum Principis, quo contenderet excepto vno Secretario Ophanasio Wiazimski, scire potuit, nam hæc omnia tam caute & callide peragebantur, vt inopinati & vndequaque incluſi Nouogrodenses citius opprimerentur, & nusquam euadere possint. Cumq; iam à Nouogrodia magna quasi per medium miliaris cum exercitu abesset, tum demum miseri Nouogrodẽses diem iudicii sibi imminere cognouerunt, etenim satellites emissarii equitesq; tractum Nouogrodensem igne & ferro hostiliter vastabant, omnes homines cuiuscunque conditionis fuerint, nobiles & plebeios cædebant, iugulabant, membratimq; dissecabant. Insuper iumenta omnia, vicos & pagos flamma absumebant, satellites etiam præsidiarii, qui viarum transitus vbique custodiebant, neminem post Principem transire (quamuis seruum ipsius proprium) sinebant, sed omnes quoscunque offenderint, membratim dissecant. Verebatur enim magnus Dux subditorum suorum, nobilium & magnatum quorundam erga se conspirationem & insidias. Tandem in ipsam Nouogrodiam magnam, satellitorum aliquot millia, cum equitibus Tartaris præmisit, ad spoliandos & deprædandos omnibus bonis ciues, quos ipse statim cum toto exercitu sequutus est, & omnes obuios trucidare, membratimq; dissecare, equis proterere, lanceis induere iussit. Ipse quoque manu propria cum filio natu maiore plurimos lancea transfigebat. Postea duas vastas areas septis ligneis circumdare, & trabibus obstruere, illicq; omnes ciues præstantiores vinctos cogere & implere fecit, quos ipse cum filio hastis tam diu crudeliter, equis calcaribus adactis, magno impetu transfigebat, & trucidabat, donec vterque anhelans defatigaretur. Tandem ad satellites circumstantes, fremebundus dixit: Irruite in hos perfidos, secate,

Regionem suam vastat Moschus.

Manu propria cum filio magnus Dux ciues trucidat.

secate, dissecate, trucidate, neminemq; viuum relinquite. Illi confestim dicto ocyus in eam multitudinem ciuium vinctorum turmatim stantem, impetu facto, omnes ad vnum membratim dissecarunt, & in aquas proiecerunt. Deinde aliquot centena hominum in flumen gelu concretum, quod mediam ciuitatem interfluit, implere, glaciemq; in circuitu eorum circumcidere iussit, qui omnes glacie circumcisa fundum petente, aquis immersi & obruti sunt.

Tantam igitur in Nouogrodia magna ciuitate celebri, & totius Russiæ primaria magnus Dux tyrannidem perpetrauit, vt 2770. ciuium, excepto paupere vulgo, sexuq; fœmineo trucidati, & aquis obruti fuerint. Monasteria quoque in toto Nouogrodiensi tractu 175. spoliare, deprædare, quædam hostiliter flammis comburere, monachosq; trucidare, & aquis obruere fecit. Vestimenta sericea, & id genus ornamentorum ciuilium satellitibus in prædam concessit, auro & argento (cuius ineffabile pondus de Ecclesiis & mercatorum thesauris compilauit) sibi relicto, domos etiam ciuium spoliatas diripere, euertere, & destruere fecit. Tantaque damna mercatoribus, cæterisq; ciuibus in hac celebri vrbe edidit, vt nequaquam resarciri, & iusta computatione æstimari possint. Ceræ quoq; innumerabiles massas ab annis viginti plus ve apud mercatores repositas in flammas proiicere, & in nihilum conuertere iussit. cera enim Nouogrodensium, pellesq; ferarum, præcipuæ merces erant. Cumq; prædictam ciuitatem funditus iam deuastasset, & totum fere tractum eius crudeliter depopulasset, quingentos equites in Neruiam ciuitatem Liuoniæ finitimam, vbi Nouogardenses merces suas deponere solebãt, destinauit, & per totam ciuitatem proclamare iussit, ne aliquis merces Nouogrodensium sub pœna capitis & omnium bonorum priuatione emere, aut sibi quolibet modo appropriare audeat. Omnes vero ciues Neruienses, qui à Nouogrodensibus aliquid mercium clanculario emerunt, membratim dissecati, & in lacum proiecti, possessiones vero eorum vna cum domibus igne combustæ sunt. Pauperes etiam omnes & mendicos, qui præ nimia fame (tunc temporis grassante) cæsorum cadauera coquebant & manducabant, illi satellites iussu Principis trucidauerunt, trucidatosque in profluentem abiecerunt, & omnes merces Nouogrodensium varii generis, quas illic repositas inuenerunt, in vnum locum congestas succenderunt.

Numerus occisorum.

Spoliæ.

Damna.

Neruia populatur.

Mendici trucidantur.

ARCHIEPISCOPO NOVOGRodensi quid contigerit.

CVm ita crudeliter Moschorum Princeps Nouogrodiam magnam vastaret, ab Archiepiscopo eiusdem ciuitatis (qui Ruthenico idiomate Wladika dicitur) ad cibum capiendum inuitatus est. Ille nulla excusatione interiecta, hora prandendi statuta in ædes Archiepiscopi satellitum armata manu stipatus venit. Inter prandendum autem Ecclesiam S. Sophiæ, auri & argenti ditissimam (ad quam omnes fere ciues thesauros suos, quasi in locum tutissimum comportarant) spoliare & funditus deprædare iussit. Postea prandio peracto, Archiepiscopum (à quo ad cibum capiendum inuitatus erat) omnibus ornamentis, vestibusque Archiepiscopalibus denudauit, dicens: minime tibi conuenit Archiepiscopum esse, sed potius tibicinem & vtricularium, vrsorumq; ad choreas peritorũ, ductorem. Ideo melius tibi est vxorem ducere, quam ego tibi delegi. Cæteris autem Abbatibus, & monasteriorũ Prioribus, qui prandio intererant, dixit, vos omnes ad nuptias Archiepiscopi vestri celebrandas inuito, sed vt etiam ad huius conuiuii necessaria comparanda singuli symbola daretis oportet. Omnes igitur Abbates Prioresque imperatam & præscriptam summam pecuniæ magno Duci numerare coacti sint, vt ad minimum nummulum omnes penitus spoliati & excoriati fuerint, metu etenim tormentorum territi, omne argentum quantum quisque habebat Principis impulsu exhibuerunt. Cum igitur ab eis hæc symbola exegisset, minisq; & tormentis extorsisset, equam albam prægnãtem adducere iussit, eamq; Archiepiscopo digito indicans dixit: En vxorem habes suam, ascende super illam, & in Moschouiam proficiscere, illicq; te in numerum siue contubernium tibicinarum &

citharędorum,qui vrſos ſaltatrices ducunt inſcribere da. Ille miſer inuitus ſuper equam prægnantem viloſo panno veſtitus aſcendere compulſus eſt, iamq; deſuper ſedenti iuſſu Principis pedes ſub ventrem equæ alligati ſunt, deinde ipſe magnus Dux inſtrumenta muſices, videlicet lyram, fiſtulam, tibiam, & citharam illi Archiepiſcopo iam ſic equæ inſidenti porrexit, dicens: En habes artificii tui inſtrumenta, plus enim tibi citharistæ quam archiepiſcopatus officium arridet. Iam igitur hæc inſtrumenta muſices exerce, & ad contubernium citharistarum in Moſchouiam proficiſcere, qui per totam ciuitatem in equa pedibus ſubtus alligatis ſedens, vtricularios inflare, ſtridentibusq; & diſcrepantibus fiſtulis (nunquam licet in hoc genere muſices exercitatus) miſerum perſtrepere carmen compulſus eſt. Hoc igitur modo prędictus Antiſtes Nouogrodenſis archiepiſcopatus dignitate ſpoliatus, exutus, omnibusq; bonis priuatus, & nefanda ignominia turpiter affectus extitit.

Monachi trucidantur.

His peractis Monachos, Abbatesque, & priores monaſteriorum, cæterosq; eccleſiaſticos omnibus bonis ſpoliatos, vario mortis genere trucidare, ſecuribus diſſecare, lanceisq; induere, & aquis obruere fecit. Poſtea quendam magni nominis virum Theodorum Sirconii dictum captum, ad ſe in caſtra medio miliari à Nouogrodia ſita adducere iuſſit, eumq; funelongo per medium alligare, & in fluuium Volchow dictum demergere fecit. Cumq; iam aquis pene obrueretur, rurſus extractus eſt, extractumq; ipſe magnus Dux interrogauit, dicens: Dic mihi, quid in fundo huius fluuii vidiſti? At ille reſpondit: Omnes dæmones, magne Dux, qui in hoc flumine & in lacubus Ladoga, Sladoga, Warminaq; degunt, ad tuam animam eripiendam, & in Tartaro demergendam, congregatos vidi. Ad hæc magnus Dux, recte inquiſti, ait, ego vero pro huius viſionis declaratione & expoſitione gratiam tibi præſtabo. Confeſtim igitur eum arripere, & pedes in aheno aqua bulliente repleto, genuatenus coquere iuſſit, tamdiu donec omnem theſaurum indicaret, erat enim auri & argenti ditiſſimus, duodecimq; monaſteria ſuo ſumptu fundauerat & erexerat. Cum vero ſic crudeliter abſque vlla miſericordia concoqueretur, triginta millia florenorum monetæ argenteæ indicauit. Tandem cum fratre Alexio, iuſſu Principis membratim diſſecatus, & in proximum fluuium iniectus eſt.

In Pskouiã caſtandam contendit.

Hæc inſigni vrbe antiquiſſima, & celeberrima omnium ciuitatum Ruſſiæ crudeliter deuaſtata ad Pskouiam ciuitatem ampliſſimam, Nouogrodię haud diſſimilem, eodem modo hoſtiliter depopulandam profectus eſt. Cumq; iam ciuitati armato cum exercitu appropinquaſſet, ciues extrema ſibi imminere videntes, ſinguli menſas vnuſquiſque ante ædes ſuas adornauerunt, ſalq; & panem ſuper poſuerunt. Nam apud Moſcos pane gratia, ſale vero amor ſignificatur. His itaque diſpoſitis, obuiam magno Duci exeuntes, ad panem cum ſale comedendum humiliter eum (vt gentis mos eſt) inuitarunt, dicentes: Magne Rex & Dux celeberrime, Domine noſter, nos ſeruuli tui fideles, humilibus & ſubmiſſis votis, te ad panem cum ſale comedendum inuitamus, nobisque omnibus & bonis noſtris vniuerſis ſecundum placitum vtère. nam omnia bona, quæ poſſidemus non noſtra, ſed tua pariter nobiſcum ſunt. Hac igitur humili Pskouienſium oblatione nonnihil ſedatus placatusq; extitit, morti deſtinatis pepercit. Sed ciues mercatoresque ditiores auro & argento deprædauit, Monachos etiam quoſdam trucidare, membratim diſſecare, aquis obruere, & duas baſilicas præcipuas theſauri ditiſſimas ſpoliauit, deniq; campanas de omnibus Eccleſiis abduxit.

Tweriæ caſtatur.

His in Pskouia exactis, in Tweriam ciuitatem inſignem olim Ducum Tvverenſium ſedem profectus, tantam in ea tyrannidem, quantam in Nouogrodia magna exercuit, incolas trucidauit, aquis obruit, bonisq; omnibus mobilibus & immobilibus ſpoliauit. Diuorum templa auro & argento deprædauit, Lituanos et iam & Rutenos numero quingentos, qui in Poloczka arce capti in carceribus ibidem detinebantur, omnes iugulare trucidareq; fecit. Tartarorum quoque decemnouem magnates in bello captos, & in eadem ciuitate carceribus detentos trucidare iuſſit, ad idq; exequendum prefectum ſatellitum Maluitam Scuratovv dictum

dictum deſtinauit. Tartari vero re animaduerſa, cum nihil aliud, niſi præſens ante oculos exitium, & miſerabile mortis genus conſpicerent, in deſperationem adacti inter ſe obſtinate & firmiter ſtatuerunt, ſeſe pariter, quoad poſſint, defendere, cultellos itaque in manicis abſconditos ſinguli habebant, & cum prædictus Maluta cum cæteris ſatellitibus in eos cum impetu irrueret, Tartari vnanimiter vt leones rugientes ſtrenue ſeſe defendere cœperunt, vnuſquiſque eorum Ducem ſatellitorum Malutam cultello appetiit, ventremq; ei, quamuis lorica induto, ad inteſtinorum vſque profluxum transfodit. Dum ſic res atrociter Tartaris ſeſe obſtinate defendẽtibus agitur, ex ſatellitibus quatuor deſiderati ceciderunt, vicemque enormiter vulnerati, cæteriq; fugati re infecta diſceſſerunt. Cumque magno Duci proceſſus rei nunciaretur, ſtatim quingentos Scloppetarios cum bombardis & arcubus in ſubſidium illis ſatellitibus, contra decemnouem Tartaros miſit, ſicque vndique circumuenti ſagittis, bombardarumque glandibus confecti, & membratim diſſecati, in profluentem abiecti ſunt.

DE TYRANNIDE, QVAM SVPER INtimum Secretatium Conſiliariumq; ſuum Magnus Dux exercuit.

CVm propoſuerat magnus Dux has ſupradictas ciuitates funditus deuaſtare, tum id tam caute, callide & occulte peragebat, vt propoſitum ſuum nemini, niſi cuidam Ophanaſio Wiazinski (quẽ vnice diligebat) reuelauerit, & aliquando bis per noctem de lectulo ſurgens, ad prædictum Ophanaſium cõſultandi diſceptandique de progreſſu rei gratia, ambulare non grauabatur, & quamuis etiam Italum Arnolphum Doctorem medicinæ ſingulari gratia proſequebatur, attamẽ nunquam niſi per manus huius Ophanaſii medicinas ſumebat, eumq; pro vnico alumno habebat. Hic autem Ophanaſius Hreorum quendam Lowczik dictum, magno Duci commendauerat, & iam in gratia apud magnum Ducem habebatur. Qui beneficii ingratus prædictum Ophanaſium benefactorem ſuum, ad magnum Ducem per contumeliam criminaliter detulit, quaſi ille arcanum ſibi creditum de vaſtandis Nouogrodẽſibus & Tvverenſibus quibuſdam reuelaſſet. Cuius falſis dictis magnus Dux perſuaſus fidem adhibuit, ſed non ſtatim ſe accuſato iratum exhibuit. ſub prætextu enim priſtinę gratiæ & amicitiæ, ſeorſim cum eo arcana conſilia, vt ſolitus erat, variis de rebus conferebat, aliud ſimulando fingendoque, aliud animo occultando, malumque & exitium ei ſub dolo amoris ſpecie machinando. Poſtea quadam die magnus Dux cum prædicto Ophanaſio ſimili modo conſilia conferens, ſatellitibus ſuis ſeruos eius præcipuos interea trucidare iuſſit, quod & factum eſt, egreſſusq; ille Ophanaſius à magno Duce, ſeruos ſuos miſere trucidatos videns, quaſi non videret oculis auerſis præteriit. Deinde iuſſu Principis bonis omnibus ſpoliatus, & funditus deprædatus, ex familiaque eius decemſeptem viri inſigniores occiſi ſunt. Ipſum autem magnus Dux bonis omnibus ſpoliatum, in locum publicum, vbi debitores baculis cæduntur (prout gentis mos eſt) ducere iuſſit, & tamdiu crudeliter verberare, donec omne argentum & aurum, q; adhuc ſecreto recõditum habuit indicare cõpulſus fuerit, nihilominus tamen qualibet die bis terve per crura baculis crudeliter verberabatur, iamq; cutis in eo præ duris verberibus, perinde vt tympana intumeſcebat, attamen adhuc eo grauius torquebatur, donec tormentis crudeliſſimis eo adactus eſſet, vt contumelia aliquot ciues Moſchouienſes, quos ditiores ſciebat, afficeret, quaſi ſibi magnam ſummam pecuniarum debiti fuerint, & quantam apud aliquem ſummam pecuniarum indicauit, tantam illi Principi numerare & rependere (quamuis nihil debiti, ſed per contumeliam accuſati) compulſi ſunt. Neque hac quidem effera tyrannide, tantæq; ſummę argenti à nihil debentibus exactione ſibi temperauit, vt explendæ crudelitati ſatisfecerit, ſed ipſum adhuc eo crudelius torquere iuſſit, crura pedum baculis tondendo, donec præ nimis verberibus ſpiritum exhalaret. Poſtea ſeruos eius reliquos (quibuſdam fuga dilapſis) trucidauit, virgines

quoque vxoris eius pedissequas, quadragenas numero, quę acu pingere peritissime, filoque aureo intexere, & opus Phrygianum conficere nouerant: ex quibus forma præstantiores & pulchriores selegit ad suam explendam libidinem.

MAGNVS DVX SEX PRAESTANtes viros propter loricam inauratam crudelissime necari iussit.

Timothei Masalski crudelis fortuna.

CVm Timotheus Masalski Lithuanus nobilis, illustri genere natus, captus in bello, tetro diuturnoq; carcere detineretur à magno Duce, & idem magnus Dux iussisset crudeliter toili è medio, Palatinus vrbis Moschouiæ Ioannem Piotrouicium, vt supra dictum est, tum quidam ex famulis Palatini animaduertens fortunas domini sui, & bona omnia misere perdi ac diripi, neve omnia perirent, & nihil haberet, occulte accepit elegantem loricam inauratam, camq; sociis suis seruandam tradidit, qui eodem in carcere erant, vbi & Timotheus Masalski. Postea factum est, vt illi eam oppignorarint Timotheo, qui eam seruandam dedit famulo, is autem liber erat, & suo domino in vinculis seruiebat. Itaque famulus, dum defert loricam in hospitium suum, incidit in vigiles, capitur & statim offertur præfecto carceris, qui cum videret esse pretiosam loricam, illam sibi vindicauit & occultauit. Erant autem & in eodem carcere duo ex sagittariis sclopetariisve magni Ducis, qui istud viderant. Quare consiliariis Principis hanc rem detegunt & refecerunt præfectum carceris, seu commentariensem, accepisse loricam inauratam à Timotheo Masalski, quæ olim fuerat Ioannis Piotrouicii Palatini Moschouiæ, hanc occultasse, penesq; se habere, è vestigio consiliarii rem totam deferunt magno Duci, qui confestim iubet extrahi è carceribus Timotheum Masalski, & antesististi, sic & Commentariensem, & illos duos Moschouitas, qui pignori illi dederant hanc loricam. At deniq; illos duos sclopetarios, qui istud detexerant, tum ibi omnes iussu Ducis immanissime torquebantur, & tandem enecati sunt, quatuor quidem illorum aquis submersi. Ipse autem Timotheus Masalski, & Commentariensis simul vincti in vrbem Moschouiam missi sunt, ibiq; die Sabbati in vigilia festi diei Paschati, ambo sunt publice capite truncati, & in aquas coniecti. Sic ob hanc loricam sex supplicio affecti, & è medio sublati.

Commentariensis auaritia punita.

QVID ACCIDERIT ISTIS, QVI inquirere voluerunt, quidnam ageret Magnus Dux.

QVidam secretarius magni Ducis sanguine ipsi iunctus, semel ad epulas inuitarat aliquot aulicos sibi familiares, quos sane splendide ac laute excipiebat: oblitus est autem, dum ita hilaris esset inter amicos (sicut sepius euenire solet) adire Principem magnum Ducem: misit vnum ex suis pueris in palatium Principis, qui prospiceret, quidnam ageretur in basilica apud magnum Ducem. Puer autem cum ascenderet per gradus palatii, vidit magnum Ducem, alloquętem quendam cõsiliarium, quo conspecto famulus reuertitur domum, ad herum id ei relaturus. Deinde vero cum magnus Dux amandasset illum consiliarium, cum quo conferebat, interrogauit cuiusnam famulus venisset in aulam, & quam ob causam. Euocatur ille famulus ex itinere, & respondet, se eo missum, visum quidnam ageretur in palatio magni Ducis: derepente Princeps, vbi causam intellexisset, retinuit penes se famulum, & accersi iubet tam ipsum secretarium, quam eius conuiuas: qui vbi venissent, variis tormentis discruciari iussit eos, volens ab illis extorquere, cur misissent famulum in regiam, percunctatum de eo: cur ve ad tam splendidum conuenissent conuiuium, pariter rescire cupiebat, quos de ipso sermones secretos tenerent. Itaq; excruciati tam diris tormentis alii expirarunt, alios vero facultatibus exutos omnibus, semimortuos reliquit. Itaque ab illo tempore, & tam atroci ac tristi facinore, nemo ausus est mittere aliquem famulum, visum quid agatur in palatio Principis: immo potius hora statuta ipsi consiliarii penitus adsunt, & proceres præsentes veniunt.

Quam periculosum sit esse percunctatorem apud magnũ Ducem.

Quidam

Wlodimiro commiseratio noxia.

Quidam etiam Wlodimirus Morozow cognominatus, vir celebritate famæ insignis & maturæ ætatis, grauitateq; plenus Palatinus, semel quadam misericordia motus condere fecit humi miserum hominem, qui magni Ducis imperio interfectus fuerat. Is autem homo fuerat famulus Ducis Curpiskii, qui ad Regem Poloniæ defecerat. Hanc itaque ob causam magnus Dux arguebat hunc Wlodimirum perfidiæ, ac si à partibus fugitiui Curpskii staret, & in Lithuaniam ad ipsum literas dedisset. Itaque subito coniectus est in carceres, vbi cum longissimo temporis interuallo hæsisset, extractus & oblatus est magno Duci, cum esset in suo palatio & aula regia, Alexandrowa dicta, discruciatusq; est maximis tormentis, cum ab eo nihil extorquere potuissent, tandem mortuus, & cadauer in aquas coniectum est.

Falsa crimination in Basilium Dimitrouicium.

Basilius Dimitrouicius, vir summus & celebris in re militari, affecerat iniuriis aliquot præfectos tormentorum bellicorum, cum Moschouitas, tum & Germanos: quorum duo cum vellent fuga sibi consulere, capti sunt à viarum custodibus in finibus Lithuaniæ, illi statim deducti sunt ad magnum Ducem, qui tum erat in arce fortissima, vulgo Wolochada appellata, & miseri illi quæstionibus adhibiti, fassi sunt, at falso, quod scilicet missi fuissent in Lithuaniam à suo illo præfecto Basilio. Itaque magnus Dux Basilium Dimitrouicium ad se accersit ex ipsa Moschouia, variisq; tormentorum generibus affligi iussit: in mediis illis cruciatibus constanter fassus est, se nihil istorum molitum fuisse, de quibus accusabatur, nec istud vnquam in animo habuisse. At magnus Dux repente iussit adduci quandã equã oculis captã, & iungi currui, & tũ Basilius equæ impositus est, eique alligatus. Deinde ambo coniici iubet in rapidissimum fluuium, vtens hac oratione: En tibi equam egregiam dedi, institueras abire ad Regem Poloniæ, eum adito. Hæc itaque equa cæcitate percussa, natabat in alto istius rapidi fluminis & velocissimi: ipse autem Dux erat spectator cum suis satellitibus stans ad ripam fluminis, vt istius rei euentum intueretur: ac post longam natationem hæc misera & cæca equa adnauigabat ripæ. Verum præfectus satellitum regiorum, vocabatur Molunta Scuratow, vt gratificaretur magno Duci: conto abegit equam à ripa & sessorem: sic vi aquæ rapitur iterum equa. Tum magnus Dux exultabundus inquit: O facinus egregium & valde lepidum. Quare hæc misera equa defatigata, vi aquarum rapidissimarum submersa est, vna cum isto Basilio Dimitrouicio.

Phalarismus magni Ducis in Basilio è medio tollendo.

Aliquando cum versus Nouogrodiam regionem proficisceretur magnus Dux, accidit quendam equitem, famulum cuiusdam magni viri forte præcessisse illum: & Dux ad latus sinistrum iubet deflectere hominem, ita percitus iussit istum frustulatim dissecari, & segmina membrorũ luto & altissimo cœno misceri.

QVALI VENATIONE MAGNVS Dux plurimum oblectetur.

Barbarus & detestabilis magni ducis ludus: & inhumana voluptas cum hominum interitu cõiuncta.

QVotiescunque magnus Dux cum filio tempore hyemis respicit ex sua arce, videtque homines turmatim incedentes in lacubus & fluminibus gelu concretis, ac præcipue diebus festis, tum iubet, vt in illam confertam hominum multitudinem tres aut quatuor vrsi immanes immittantur, & irruant ex improuiso. Ibi qui sibi fuga consulere possunt, aufugiunt: alii crudelissime à feris illis dilaniantur. Sic hoc pulcherrimo spectaculo pater & filius delectantur vehementer, & ridendo affatim, ac si pulchrum esset facinus. Deinde cum accedit miser pater, lamentatum se, quod amiserit filium, & etiam vxor maritum, qui ab vrsis sic mactati sunt, tunc iubet istis numerari aureum nummum, vel duos, quia sic interfecti sint eius subditi. Addit deinde ipse Dux, se magno beneficio afficere ipsos, quod eis permittit instituere querimoniam coram se. At si subiiciunt, rem esse infamem & nephariam hoc genus crudelitatis exercere. Iterum respondent consiliarii magni Ducis: Magnum Ducem & eius filium magnam ex hac re voluptatem percepisse, & istud vidisse, sic nullum peccatum esse hic commissum. Ad extremum, si ad ipsum Ducem venit mater miserrima lamentando se de cæde filii, aut ipsa vxor ob amissum sic inhumaniter maritum. Breuiter excipiunt illi: per bene satis fa-

ctum esse ipsis, vbi nummos argenteos monetæ Moschouiticæ centum aut ducenti numerati illis fuerint.

Sæpenumero accidit, cum magnus Dux est in suo palatio Alexandrowa, & cogitat de aliquo summo viro sumere supplicium, tum delectationis causa iubet istum obuolui pelle vrsi, & deinde ad spectaculum educi: tunc incitat in ipsum aliquot Molossos, & canes Britannicos efferos: Canes putantes hunc indutum pelle vrsina esse vrsum, illum morsibus & vnguibus dilacerant, & crudeliter laniant, eosque quo membratim sic discerptum relinquunt: ita inhumaniter iste vitam finit.

DE TRVCVLENTO FACINORE, ET crudelitate summa, quam ille summus Dux exercuit in captiuos, Lithuanos, Ruthenos, & Polonos.

ANno Domini 1569. die Ianuar. 9. cum Lithuani copias militum non valde magnas conscripsissent, quarum Dux & Imperator erat quidam Polubiensius strenuus vir: cœperunt inopinato vrbem & arcem vulgo Izborg dictam, quæ sane natura loci est satis fortis. Hæc vrbs iampridem parebat Moschouitis: at quia non erat bene nec milite, nec annona hæc arx munita, iterum recepta est à Moscho, & à nostris amissa. Magnus itaq; Dux, cum videret se amisisse tam munitam arcem, statim furore & rabie quadam plenus, iubet vt omnes Lithuani, Rutheni, ac Poloni, qui erant in vinculis, crudeliter mactentur. Verum quorundam consilio, qui certas causas ei proferebant, ne id scelus committeret, factum vt hic eius furor interciderit, nec quod impie cogitauerit, perfecit. Atq; licet tunc eis pepercerit, tamen postea omnes internecioni dedit, vt suo loco explicabimus. Quamobrem illi captiui, qui in ergastulis in vrbe Moschouia asseruabantur, ad lanienam & macellum ab eo constitutum: nihilominus tamen, quo suum sanguinolentum animum pasceret, sic ipsi placuit, vt eius satellites passim captiuos per arces in vinculis dispositos, adducerent, maxime vero eos, qui erant in carceribus, Pereslauia, Rostouia, Vchlicsa, Costroma: isti autem omnes erat Poloni, Lithuani & Ruheni, vna cum vxoribus & liberis, quos ad vnum crudeliter perdidit, aquisq; obrui iussit. Sic itaque hoc diro mandato instructi satellites magni Ducis, ad illas arces venerunt, hacque insidiosa oratione erga illos miseros vinctos vsi sunt: Nunc magno beneficio magnus Dux & Imperator vos afficere cupit, & etiam Regi Poloniæ hunc fauorem declarabit, quod vos liberos dimittet in Lithuaniam. Idcirco vos deducemus ad consiliarios Principis, interea vxores & liberi vestri vsque ad triduum hic vos expectabunt. Atque cum à conspectu charissimarum vxorum & liberorum abduxissent illos procul, tunc vinctos manibus pedibusq; proiiciebant in rapidissimum fluuium Wolga appellatum. Verum exacto triduo, quidam Moschouita miseretus vicem istarum mulierum frustra maritos expectantium, inquit: O miseræ animæ, & infelices mulieres, vos eadem sors manet, quam iam passi sunt mariti vestri, qui sunt proiecti in Wolgam fluuium. At cum affaretur istas mulieres homo ille, satellites interueniunt, quorum manus de cæde maritorum erant adhuc cruentatæ, & spirantes necem, veneruntin carcerem, vnde abducunt gregem illum mulierum captiuarum cum liberis ad submergendum aquis. Tum illæ calamitosæ fœminæ & infortunatissimæ, sibi proponentes ob oculos vicinam mortem adeo horrendam & terribilem, multis effusis lachrymis petunt ab istis administris Principis, vt aliquid temporis concedant, quo sua peccata Deo Opt. Max. confiteri possint, & eius misericordiam implorent, velitque pro sua clementia omnibus eorum erratis clementer ignoscere: id quod à satellitibus eis concessum est. Idcirco horas duas versabantur in piis orationibus & deprecationibus, ardentissimis votis petentes à Deo, vt illis pro sua diuina bonitate ac clementia parceret, & ad se reciperet: ac cantatis diuinis hymnis, animas suas Christo redemptori, ad supplicium mortis subeundum se pararant, mutuisque oculis sibi datis, mirifice se consolabantur, vt forti patientique animo omnia perferrent.

Moschus saeuit in captiuos.

Moschus Herodis infanticidæ superat crudelitatem.

Istis

Istis rebus omnibus absolutis, ducuntur ad flumen, quarum aliæ liberos manu trahunt, aliæ vero infantes suos vberibus admouent. Sed cum iam ad ripam rapidissimi illius fluuii venerunt: tunc pro ingenio & natura muliebri, partim ob inusitatum genus mortis in tam horrendum eiulatum, fletumq; erumpunt, vt & cœlum ipsum penetrarint. Satellites autem inhumani minari eis cœperunt, vrgentes eas, quo illæ sua sponte se aquis traderent. A quo indigno facinore cum abhorrerent, statim illi satellites in eas impetum faciunt, & eas cum liberis in aquas illius fluuii, cuius glacies confracta erat, abiiciunt. Et sane ob tristissimi & crudelissimi istius facinoris aspectum, vulgus Moschouitarum cum non possent se continere, in lachrymas effundebatur, commiseratione summa perculsus: quod tam indignissime istæ insontes fœminæ cum liberis tam detestanda morte affectę fuissent, execrantes in vniuersum carnificum istorum immanitatem. Quapropter cum has voces lugubres populi audirent satellites, quodque ægerrime ferrent hoc genus supplicii, tunc minis vtentes ac ferientes populum baculis, abigunt, hæcque verba addunt: O rebelles magni Ducis, aperte videmus, quod propter istos captiuos supplicio affectos fletis, at propediem, credite, vos eadem fata sequentur.

DE FRATRICIDIO PERPETRATO à Magno Duce, Anno Domini 1570.

FRater germanus magni Ducis immerito ac perfide delatus fuerat à quodam consiliario, cui nomen erat Trzeciak Wiskonati. Audita hac iniusta accusatione Princeps, nullam fecit potestatem fratri falsum crimen diluendi, atq; quam ingentes cruciatus excogitare potest, illos adhiberi iubet ad excarnificandum & torquendum fratrem. Dumq; est in mediis cruciatibus, exegit ac extorsit ab eo omnes illius thesauros, & bona omnia tam mobilia, quam immobilia sibi vendicat, atque cum præ magnitudine tormentorum vix semiuiuus esset, tum iussu Principis securi illum ferit carnifex. Deinde fratriam suam, quæ ante conspectum eius procumbebat in terram, facie demissa, implorans misericordiam, arripi iubet à satellitibus omnibus, vestimentis exui, & turpissime nudam constitui. Ita diutissime illa miserrima fœmina nuda omnium oculis exposita fuit. Deinde quidam miles iubente Principe eam funi alligat, & conscenso equo, velocissimo cursu sine vlla misericordia pertrahit illam in flumen, & aquis submergit ac perdit. Sic iste magnus Dux tam astorgos & impius extitit in fratrem & fratriam.

Caimum imitatur magnus Dux, qui occidit Abelem. Neroniana crudelitas.

QVO AMORE MVTVO SE prosequi solent Moschouitæ.

HOc genus hominum, Moschouitæ, est adeo barbarum & perfidum, vt nihil synceri sit apud eos, nec se vnquam vero ac naturali amore prosequuntur, alter alterum impudentissime & confidentissime, sic sunt perfrictæ frontis, criminis alicuius insimulare non veretur, siue palam, siue clam: aut aperte, aut per insidias inuicem perniciem sibi machinantur: mutuisq; conuitiis lacessere se soliti sunt. Familiare est apud eos, patrem filio insultare, & filium in patrem irruere, ac fratrem perfide deferre, sic vt nulla apud eos fides, & sanguinis reuerentia sit, etiam in conspectu magni Ducis se proscindunt contumelioſe. Itaque accidit semel ante Principem, anno 1570. quosdam duos fratres germanos & nobiles istius rei luculentum documentum edidisse, horum vnus vocabatur Mikieta Obolinski, qui malo genio præditus, familiæ gentisq; nomen patrium suum commutauerat: idque audiente ipso Duce, excogitauerat aliud cognomen, nempe Powrozovvski, ac si diceres funigerum aut furciferum, & patibulo dignum hominem. Alter autem frater suæ nobilitatis haud immemor, gentileq; nomen retinens, cum fratrem alloqueretur, compellare cœpit nomine gentili Obolinski, qui velut furens & atroci iniuria à fratre affectus, magnum Ducem adit, & ad eum sic fratrem defert. Princeps sereniſſime, peto abs te, vt ius mihi administres de fratre, qui infami

In Moschouia homo hominis lupus.

Nec frater à fratre, nec socer à genero tutus.

nomine me contaminauit. Vocor Powrozowski, & me contemptim appellauit Obolinski. Idcirco ſupplex te oro, vt meritas ille luat pœnas. non enim leuem ab eo mihi factam iniuriam cenſeo. Tum magnus Dux euocat conſiliarios, quaſi de re maximi ponderis conſultandum fuiſſet, inquiens: Neceſſe eſt, vt vos hanc contentionem & grauem controuerſiam inter iſtos duos fratres exortam adhibito ſummo iudicio, & magna cum æquitate diiudicetis. Frater itaque ille, qui ita turpiter abnegauerat ſuam nobilitatem, acceſſit ipſos conſiliarios, vt rem totam enarret, & ſibi ius reddi poſtulet aduerſus fratrem: atque cum iam veniſſet frater alter, qui merito ſuam nobilitatem intuebatur, en in caput illius inuolat iſte perfidus, & obiicit vrſo, qui eum vnguibus dilaniare incipit, crudeliterq; dilacerat. Et cum immanis iſte frater videret quodammodo feram beſtiam laſſari, enſe ferit alterum fratrem in pede, & ſtatim magna vis ſanguinis profluxit, quo ille inunxit os vrſi, qui cum primum lambendo cruorem humanum iterum deguſtauit: & ſic animatus vrſus ſecundo apprehendit illum miſerum nobilem, & horribiliter deformem reddidit. Quare iam iſte impius frater, videns ſibi pro iniuria ſcilicet eſſe ſatisfactum, voluit feram abſtrahere & arcere, ne amplius ſæuiret, neve fratrem mactaret: at vrſus ita æſtuabat & ad mactandum accenſus erat, vt nec ab illo, neque à multis aliis poſſet difficulter ab illo dilaniando abſtrahi, tandem ex faucibus vrſi, & carnificina illa ereptus eſt ille nobilis.

Crudelis pœna ob nobilitatis defenſionem aduerſus degenerem.

Simile quoddam facinus huic accidit, cum magnus Dux Nouogrodiam deperlaretur, ferro, inquam, & igne omnia perderet, vt ſupra dictum eſt, ducti ſunt captiui aliquot nobiles in Moſchouiam vrbem, inter etiam illos fuit quidam cum vxore & liberis, quem nobilis commendauit cuidam aulico regio amico ſuo. Iſte cum detineretur captiuus diu ab iſto aulico, ſemel conqueri cœpit, idque grauiſſime de inaudita illa tyrannide, qua vſus eſt magnus Dux in Nouogrodienſibus internecioni dandis: deque iniuriis, quibus ille & tota nobilitas affecta fuerat: & plane iugum iſtius tyranni eſſe intolerabile, hiſce verbis: Deus qui ſolus iuſtus eſt, haud dubie ſuo tempore vindictam ſumet de illo ſanguine innocentum tam inhumaniter & crudeliter ſparſo, in ipſum Ducem & totam eius poſteritatem: dignis pro meritis pœnis ipſum caſtigabit. Deinde paucis poſt diebus, cum in animo ſuo volueret, ſe nimis temere iſta effutiuiſſe: & hunc nobilem, apud quem erat in captiuitate hæc delaturum ad Principem. Itaque fraudulenter excogitare cœpit, nihil eſſe melius, quam ſi potius in hoſpitem ſuum hoc crimen transferret. Scribit ſupplicem libellum ad Principem, in quo indicabat magno Duci, hunc aulicum Principis hæc verba in dedecus ipſius protuliſſe: tradidit eundem libellum deferendum aulico, qui inſcius erat omnium, quæ ſcripta fuerant. Magnus Dux quamprimum perlegit ſupplicem libellum, iubet ad ſe accerſi illum Nouogrodienſem nobilem, qui erat captiuus apud hunc aulicum. Iſte oblatus Principi, ferrea fronte præditus, ſtatim confert crimen, quo erat reus in ipſum aulicum impudentiſſime, & ita ſe rem habere aſſerit, inquiens: Sereniſſime Domine & magne Dux, tu nos ſubditos & ſeruos fideles affligis, miris modis interfici, membratimque diſſecari iubes: facultates & fortunas noſtras nobis rapis, proditores nos appellas, rebelles & periuros, & alia horrenda nobis obiiciuntur, & ob oculos ponuntur, quę omnia immerito patimur, nec iſtorum rei ſumus. At ſi ſcires, quo odio vel pluſquam vatiniano, te proſequantur tui domeſtici, & quanta ſit perfidia illorum, quibus plurimum fidis ergate, quos quotidie maximis accumulas beneficiis: profecto egregie eos exciperes, ex quorum numero eſt iſte aulicus tuus, cuius carceri me tradidiſti. Nam heri veſperi, me præſente & audiente, iactabundus hæc verba pronunciabat: O vtinam Deus citiſſime innocentes vindicet à crunelitate iſtius tyranni magni Ducis. nam ille diris tormentis ſuos afficit, mactat & trucidat inſontes, eorum bona & opes ſibi aſcribit, contra omnem æquitatem. De quibus rebus & iniquitatibus Deus breui ſumet ſupplicium, iſtum Principem & tyrannum conteret & euertet cum tota eius familia, nec patietur eius ſucceſſorem regnare. Tum magnus Dux irrumpit in iram, & ſic inſit ad hunc miſerum aulicum iniuſte ab iſto captiuo accuſatum: ô perfide, percipisne ea, quę iſte

Nec hoſpes ab hoſpite tutus: & ingens ingratitudinis exemplum.

iſte contra te profert? nec data illi poteſtate reſpondendi & diluendi falſam criminationem, variis quæſtionum generibus torquetur: qui cum nihil fateretur, & confictum crimen diceret, iuſſit hominem membratim diſſecari, & poſtea in profluentem iaci: ſic ille nobilis, ignobilis plane & belluini ingenii falſo detulerat ad Principem inſontem, lingua ſua mendaci accerſiuit necem innocenti, & ipſe ex alterius interitu vitam & libertatem ſibi comparauit.

MISERABILIS ET INDIGNISSIMA LANIENA, cum duorum Procerum Moſchouitarum, tum etiam reliquorum Lithuanorum, ac Polonorum captiuorum, quibus paulo ante pepercerat Magnus Dux.

ANno Domini 1570. cum ex Moſchouia internuncii Regis Poloniæ, Proceres Poloni & Lithuani diſceſſiſſent, die Eliæ Prophetæ, qui dies feſtus apud Ruthenos eſt celeberrimus, & Magnus Dux accumberet menſæ, & ei apponerẽtur ſecunda fercula, velut quodam œſtro correptus, ſurgit, à menſa, & ſic alloquitur ſibi aſtantes ſatellites, ſequimini me, quod faciunt ipſi, & mille quingenti catapultarii equites: ille vero Princeps perniciſſimo curſu pergit ad arcem, ibique omnes ordine ſe collocant ante Palatium Ducis, tum etiam in hac arce cum habitaret vir ſummus, & ex proceribus nõ poſtremus, Petrus Serebrinus, & rei bellicæ peritiſſimus, iubet Magnus Dux ipſius domum more hoſtili impeti & inuadi ab iſtis militibus, ipſum autem capite diminui & truncari: dicto Principis parentes irruunt in domum illam, ſtatim capiunt & miſerum illum Serebrinum extrahunt ex ædibus, ac offerunt Magno Duci, qui ſine alia inquiſitione, ne facta vllius facinoris admiſſi ab eo mentione, confeſtim ille ſatellitum præfectus Sevvator, arrepta ſecuri caput illi amputat. Ad extremum cum Magnus Dux, quicquid illi viſum fuerat, rapuit & ex fortunis iſtius Petri Serebrini, reliquum permiſit prædæ militum: & ne quid ſupereſſet bonorum illius, iuſſit reliquias flammis & igne perdi. Vbi iſtud perpetraſſet, conuertit ſe ad alium locum arcis. (eſt autem hæc arx ampliſſima & valde ſpacioſa: vbi complures Magnates & Nobiles habẽt ædes ſuas) & iubet magnus Dux cuidam nomine Bulato Magiſtro equitum, vt cum non parua manu militum ædes adeat clariſſimi & magni nominis viri Mieſſoiedi. Huic magno viro Princeps vix ante annum rapuerat vxorem elegantis formæ fœminam & ancillam, qua turpiſſime abuſus, & illas vbi violaſſet, fecerat ſuſpendi ac ſtrangulari in ſuperiori limine ianuæ ædium iſtius viri: vt ſupra diximus. Iſte præfectus equitum, aggreditur illas ædes, & expugnat facilime, hunc Mieſſoiedi in medium forum trahunt: & ipſe præfectus caput illi acinace obtrũcat: Qui cũ iam commiſiſſet iſtud ſceleratum homicidiũ, enſe & manibus cruore madentibus procedit ad magnũ Ducem, & velut re maximi momenti præclare geſta, ait: Sereniſſime Domine & magne Dux, iam ſummo cum honore perfeci quod tu mihi in mandatis dederas. Ibi Magnus Dux pro ſuo more, vociferari cœpit ſuũ Hoyda, Hoyda, cuius clamorem tota turba ſequuta eſt, eadem felici acclamatione vtentes. Ex arce deinde magnus Dux deflexit ad carceres, vbi erãt multi captiui Poloni & Lithuani: ſuis ſatellitibus armatis comitatus. Vbi quidã mercator ciuis Moſchouiticus, quid ageretur ignarus, vbi eminus conſpicit magnũ Ducẽ cũ tanto ſatellitio, retrogreditur prę metu tyranni, quẽ ſtatim apprehendi iubet & fruſtulatim diſſecari, inquiẽs, ne vnquã fugias ante conſpectũ tui ſupremi Domini. Atq; cũ propius ad carcerũ veniret, ipſe Commentarienſis, qui ibat petitum panẽ pro captiuis, aſpiciendo Principem aduentare, præ timore etiã reuerſus eſt, & eundem magnus Dux raptũ, minutim ſecari iubet, dicens: alia vice nõ timebis. Itaq; cum iam appropinquaret portas primi carceris, dicit cuſtodi, vt citiſſime fores aperiat, qui metu correptus & tremebundis manibus vix aperuit: aperto carcere indicit primo educendos nobiles captiuos Polonos & Lithuanos, quorum primus fuit Petrus Biekovvski Eques Polonus ſtrenuus miles, illius pectus trans-

Dies feſtos Dux Moſchouiæ ſanctiſicare ſolet.

Petrus Serebrinus inique perit.

Eadem ſors eſt ſæui illuſtris Mieſſoiedy.

Obuios mactat Dux.

Belluina crudelitas in captiuos.

Magnanimitas Biekovvski in Tyrannum Moschum.

fodit Magnus Dux lancea, at tam generosi fuit animi ille Biekovvski, vt lanceam arripuerit manibus, & intorquere voluerit in ipsum Magnum Ducem, vt hoc facto perpetuam nominis famam sibi conciliaret, quod tam infensum generi humano tyrannum sustulisset. At Magnus Dux hoc animaduerso, cœpit exclamare in filium: Ivvan Ivvan, id est, Ioannes fili fer opem, qui celeriter accurrit, & iterũ illum Biekovvski hasta transfodit, & sic mortuus in terram cecidit. Secundo productus ad lanienam alter nobilis Polonus Albertus Bugaski, hunc etiam ipse Dux sarissa sua transuerberauit. Tertius fuit Besus, nobilis, & magnæ familię, gente Silesius, qui eodem mortis genere periit. Quare cum istos strenuos viros & nobiles Polonos manib⁹ suis interfecisset, cœpit suo acclamationis genere vti, velut magnam victoriam adeptus fuisset: Hoyda, Hoyda: quem ita ouãtem omnes clamantes & vsurpantes hanc vocem persequuti sunt. Tum sic affatur suos satellites: Mactate mihi iuuenes, irruite in carcerem, & obuios quosque captiuos silicet: Mactate mihi iuuenes, irruite in carcerem, & obuios quosque captiuos sine discrimine & vlla misericordia membratim dissecate omnes. Isti dicto parentes, in primo carcere quinquaginta occidunt vinctos: Postea accedit secundos carceres, & similiter manibus suis occidit tres Nobiles, quorum vnus erat Ruthenus, ætatis maturæ, Polocensis Iacobus Molski, alter erat gener illius, eques Polonus Iacobus Molski, sic & tertium similiter Nobilem Polonũ, quibus omnibus ita trucidatis erumpit in suam vocem lætitiæ solitam, & omnes ei accinunt ac respondent: & statim reliquos iubet à suis satellitibus dissecari, quod factum est, erant autem quinquaginta quinque, exceptis multis infantibus, qui vix nati erant dies septem. Tertio cum accessisset carceres, ibi & manibus suis edidit crudelitatis suæ exempla, tres mactando Nobiles Polonos, alios fere quinquaginta quinque, cum securibus & ensibus satellites membratim trucidarunt. Sic perpetrata hac immani strage & inaudita tyrannide, sic sparsa dissectaq; illa corpora iacere permisit supra terram, quæ iam epota & imbuta erat, & mollissima reddita ex effusione sanguinis illius humani. Quamobrem rediit triumphans & ouans in palatium, & totum illum diem in hymnis & tripudiis, & omni sonitu instrumentorum musicorum consumpsit: non aliter ac si magnam victoriam de hostibus adeptus fuisset: Sub vesperum præcepit frustula membrorum istorum occisorum colligi, & extra vrbẽ poni: qui in tres cumulos sunt collocati, & asparsi arena & terra: sic mandati sunt sepulturæ. Erat inter cadauerũ frusta mulier nobilis vxor illius Molski, quæ cum fuisset grauiter sauciata, nondum mortua, hæc orabat pollinctores qui fossam faciebant, vt eam dimitterent libere & parcerent ipsi: at illi nulla moti misericordia sepelierunt eam viuam cum illis fœtidis cadaueribus.

Litat Plutoni Moschum, trucidando captiuos in omnib. carceribus positos.

Mezentius iungebat viua corpora mortuis, sic Moschus facit.

Duo Nobiles captiui ex ista immani laniena remanserant, quos tamen postridie iste tyrannus capite plecti iussit, & extra vrbem proiici, vixq; aliquid terræ illis iniectum. Vbi erant illa cadauera tot Nobilium & strenuorum virorum, vix arena superiecta fuerat, id quod haud dubie ex composito fieri iusserat Magnus Dux ille, vt essent alitibus, & feris præda. Tertio deinde die, quidam Germanus tormentorum bellicorum præfectus, misertus hanc proiectionem cadauerum, quibusdam tres taleros dedit, vt fossa profunda facta, vel maxime terræ tumulo iniecto, hasce cadauerum reliquias sepelirent & tumularent.

Bombardarii Germani, facinus miserseordia plenum.

DE TRVCI CARNIFICINA, QVAM EXercuit magnus Dux, in clarissimos quosque suos Consiliarios, & optimates.

Theatrum luctuosum & miserabile erectũ à magno Duce die S. Iacobi,

DIe sancti Iacobi in Iulio anno 1570. in ipsa vrbe Moschouia, Magnus Dux iussit affligi octodecim palos grandes, & supra illos totidem trabes in transuersum apponi in formam furcarum. Ciues cum primum animaduertunt tale theatrum parari & instrui, ingenti metu correpti se in fugam proripiunt, etiam mercibus & tabernis meritoriis relictis, prædaq; expositis: nemo sane præmetu in forũ prodire audebat. Nam isti rumores in vulgus sparsi fuerant, ipsum magnum Ducem in-

stituisse omnes ciues vrbis Moschouiæ extremo afficere supplicio, cruciq; complures affixos iri. Satellites ad maiorem terrorem incutiendum, in medium forum adferebant varia genera tormentorum & quæstionum ad homines torquendos, quæ admouebant istis trabibus. Deinde excitato luculento igne, vas ingens aheneum apponebant aqua plenum, vt bulliret & ferueret per multas horas. Quibus rebus ita comparatis venit Magnus ille Tyrannus, stipatus ampla & copiosa suorum satellitum caterua: & ita instructus, quasi vellet in aciem & pugnam exire: sequebantur eum velut à triariis mille & quingenti catapultarii: Duxq; ipse se collocauit penes ahenum, exercitus vero militum in circuli & coronæ formam disposítus. Tum adducti sunt in proscenium trecenti nobiles Moschouitæ, antiquissimarum & nobilissimarum familiarum homines, qui paulo ante præ nimio quæstionum cruciatu ita mutilati & pessime tractati fuerant, vt vix semiuiui viderentur, vixq; pedibus stare poterant, sed à militibus trudebantur turmatim, vt pecudes, ante Principis conspectum.

Descriptio nouæ supplicii.

Is cum perspiceret omnes præ pauore & ingenti timore sese abdidisse in latebras & domos suas, ipse tunc obequitare cœpit per omnes vrbis plateas, clara voce euocabat ciues, inquiens: venite absq; vllo metu, securi estote, prodite spectatum, nihil grauius in vos constituam, hoc vobis polliceor, quamuis is meus fuisset paulo ante animus, vos omnes funditus delere & perdere, sed iam mihi hæc mens mutata est, tuto egredi potestis & in forum venire intuitum quid agetur. Tum miserrimus ille populus egressus turmatim & confertim, forum repleuit, imo erat tanta multitudo spectatorum, vt multi ascenderint domorum tecta, quo quis istius tragœdiæ futurus esset exitus, viderent. Atque postea affatur sic illam promiscuam hominum multitudinem: An num, ô subditi, iustissime ago, quod ita pœnas luant perfidi & scelerati proditores mei? tum populus statim vno ore acclamare cœpit: Viuat diu felix, & incolumis Princeps & Rex noster: at improbi & flagitiosi suis meritis dent dignas pœnas. Deinde Magnus Dux iubet produci centum & octuaginta ex illo damnatorum numero: postea sic alloquitur Nobiles, qui ad illud spectaculum venerant. En vobis istos liberaliter dono, doque eis vitam, accipite illos, liberos à noxa dimitto, eisque pro mea clementia, gratia ac fauore ignosco, hoc pacto isti libere dimissi, & ex præsenti morte diuino beneficio erepti. Tandem prodit Magni Ducis primas Secretarius, qui damnatorum album & catalogum habebat: & tum iubet educi quendam Moschouitam antiquissimo genere cretum, præcipuus inter eos, qui ab intimis consiliis Ducis sunt, erat: appellabatur Ioannes Michaelovvic Wiskovvati. Ibi ille Secretarius Principis, longa serie referre incipit crimina, quibus falso iste vir præstantissimus accusatus fuerat hisce verbis: Ioannes Michaelovvic Wiskovvaty, Cancellarius Magni Ducis, perfidissime & impie se gessit in Principem. Imprimis scripsit Regi Poloniæ se ei velle tradere ciuitatem & arcem munitam sui supremi Domini, quæ est in magna Nouogrodia: & hæc est prima in te accusatio: at tum scutica illum in caput percussit, addendo hæc verba: Perfidus es & ingratus, quod vsus sis hac improbitate aduersus tuum supremum Dominum. Altera perfidia est ista, quod literas dederis ad Imperatorem Turcarum, vt cum exercitu potentissimo veniat occupatum & debellatum Regna Scythica, Casanẽse, & Astraense, vt erat illi in votis: quo dicto, similiter flagello cæsus est in caput, subiecitque, & secundo tuum Principem fraude doloq; prodere voluisti. Tertium facinus quod admisisti est, quod ad Scytharum Cæsarem literas dedisti: quibus ipsum hortatus es, vt cum suo copiosissimo exercitu irrumperet in Moschouiam, eamque deuastaret & depopularetur, atque occuparet, vnde factum est, vt ingens damnum & irreparabile dederint Tartari in Moschouia: tam ipsius Ducis arces igne perdendo, quam etiam longe lateque miserum populum ferro interficiendo, & vinctos multos cathenis in durissimam seruitutem, innumerabilem inquam vtriusque sexus turbam abigendo: quorum cum sis author tantorum malorum, merito vltimo es afficiendus supplicio, atque vt antea fecerat, flagro asperrime eum cæcidit Regis Secretarius. Tum miser Cancellarius

Malus animus in Duce & mala mens.

Miser populus præ timore applaudit Duci. Præter spẽ multi liberati.

Falsæ accusationes in Cancellariũ Principis.

istis falsis criminationibus insimulatus, & cum se innocentem esse sciret, sic respondit. Testor Deum Opt. Max. qui solus est scrutator cordium & renum, in cuius conspectu profiteor me esse peccatorem, sed confido eum pro sua Diuina clementia, propter sanguinem effusum charissimi sui filii, mei misertum iri. Testor, inquam, Deum, me semper fidum & diligentem fuisse in munere publico mihi commisso à Magno Duce, vt fas est: ideo à falsis istis accusatoribus prouoco ad Tribunal Dei, quod iniuste sum accusatus & traductus apud Principem, atque hæc impostura detegetur in extremo die iudicii. Princeps cum stabis ad conspectum Diuinæ maiestatis mea innocentia apparebit: nūc vero apud te nulla ratio & æquitas locum habet, nec me à criminibus falso mihi impositis licet purgare. Adeo est tua auaricia inexplebilis & pertinacia vlciscēdiq; libido, vt sitias sanguinem meū: ebibe igitur illum pro lubito, & iam satisfacias tuæ improbitati, vt constituisti: nunc quidem tua figmenta & importuna commenta, videntur habere speciem veri: quia omnia per vim agis. Itaq; Satellites excipiunt, en videmus te esse reum, cum tam dura oratione insurgis in Principem, turpiter lapsus es, & tuos sermones optime expendimus. At ille Cancellarius ait: Vos o infelices homines cum magno Duce, estis prædones & omnis improbitatis illius administri: effunditis immerito cruorem innocentem: tyrannice omnia agitis, per fas & nefas ruitis in cædes mortalium. Hæc omnia quæ mihi obiiciuntur, falsissima sunt, nihil vobis facilius, quam tollere è medio insontem: At Deus aliquando, & veniet hora, quæ non speratur, cum vos puniet & pro meritis in vos grauiter animaduertet: quæ cum tam libere protulisset, conspuit in faciem illorum. Quare Magnus Dux iubet carnificibus hominem rapere: quem statim raptum, exuunt & ligāt ad furcas illas sic dispositas: & suspendunt prono capite & ore in terram. Præfectus satellitum sic affatur ipsum Magnum Ducem: quo genere supplicii istum affici iubes? Tū respondet, vos omnes aulici mei suo ordine istum excarnificare debetis & dilaniare: Quare accingit se operi iste Pærfectus Molutvv dictus: & ex equo descēdens, accepto cultro auriculam dextram illi abscidit, alter aulicus sinistram excidit, tertius labra amputat, & sic ordine oēs illum mēbris mutilarunt, vt omnes se tam nefando homicidio contaminarent, & cæde istius innocentis essent rei. Ad extremum quidam secretarius Principis, ne quid deesset ad cumulum crudelitatis, conscidit illi pudenda, & tū statim exalauit animā miser Cancellarius. Quare Magnus Dux vidēs ob abscissum mēbrum genitale, statim obiisse Cancellariū, indignissime tulit, atq; dira imprecatus huic secretario, sic in eum inuectus est. O scelerate, expectes paululum, istud totum est tibi exedendum, quod iste excedere debuit. Nam penitus credebat, quod commiseratione motus, cruentas manus ita illi intulisset, vt cito è viuis discederet: Constituerat sane istum secretarium morte truculenta punire, sed Deus anteuertit tyrannidem Principis, quia paulo post lue infectus, mortuus est. Satellites deinde demortui Iohannis Viskonati corpus deponunt ex furcis, & sic sæuire incipiunt in illud cadauer, frustulatim illud concidendo, prius tamen absciso illi capite. Iste est exitus istius præstantissimi ingenio & virtutibus multis, excellentissimi viri Cancellarii Magni Ducis, cui parem nunquam habuit imperium Moschouiticum.

Grauis Apologia Cācellarii ad cōficta criminationes.

Crudele supplicium quo affectus indigne Cācellarius.

Iussit secundo loco produci in Theatrum, suum Thesaurarium, cui nomen erat Michael Funichovv, vir magni nominis & ingenii acerrimi, socius fiduque amicus illius Cancellarii. Iste nō longis verborū ambagibus vsus est in sua defensione, sed breuiter sic loquitur: Appello ad Deum qui omnium rerū est conscius, & cuius oculus omnia intuetur, quia nūquam quicquam in te Dominum meum cōmisi, semper bona fide & sine fraude in administratione mei muneris me gessi: & cum accuser abs te, impie & inique iam tibi dicam scribo, & anima tua in altero seculo se sistat coram Diuina Maiestate, vt mihi satisfaciat. Hæc verba vbi protulisset, iubet Magnus Dux arripi miserum, & exui, atq; furcis alligari eo modo quo & Cancellarius. Tum postea ille Maluta præfectus satellitum, haurit ex vase æneo, vbi erat aqua feruidissima, & deinde alter equorum magister, accepit vas plenū aqua frigidissima, iste primo illa aqua caput abluere cœpit, postea calidam &

Thesaurarius Magni Ducis eadē bonitate cōscientia fretus, qua Cācellarius rapitur ad necem.

dam & feruidissimam aquā infundebat, sic ille infortunatus vim feruoris & ardoris illius aquæ sentiens, ob atrocem feruorem, vociferabatur mirifice: at ille minister Tyrannidis Maluta magis ac magis infundebat illam calidissimam aquam, ita vt tandem pellis capitis contraheretur in modum serpentis, cum se in spiras contorquet: ita hoc crudelissimo supplicii genere confectus, expirauit. Tertio iubet adduci in medium suum Cocum, iste cocus infinitis falsis testimoniis reus erat peractus, eoque genere supplicii est affectus, quo & Ioannes Wiskovvaty, nempe membratim est dissectus, amputatis illi pudendis. Deinde iussit adduci quendam Georgium Czapkinu cum vxore & liberis, qui inter amanuenses & secretarios non postremum locum tenuit, cumque ex equo descenderet Magnus Dux, Basilius Themkin iussu Principis caput illi abscidit, sic & vxori ac liberis: Iste Themkin erat proscriptus ex Lithuania, ob necem Palatini Plocensis, & in Moschouiam aufugerat, tanquam ad asylum, primumque locum ac præcipuum inter aulicos Principis tenebat.

Genus supplicii immane.

Coco suo non parcit Magnus Dux.

Georgius Czapkinus cum vxore & liberis occiditur.

Deinde productus est alter secretarius, cui nomē Iohannes Bulhakovv, qui fuit vna cum vxore, & liberis etiam capite truncatus à Palatino Chirnouiensi, is vocabatur Pietrouicius.

Sic & Iohānes Bulhakovv.

Idem fatū Basilius Stepanovv.

Tunc iubet educi & secretarium suum Basilium Stepanovv, quem & indicta causa aulicus è vestigio capitali pœna afficit mandato Principis.

Ad extremum, vt ad hoc tragicum ac crudele spectaculum nihil prætermitteret, præcipit Magnus Dux ducentos Nobiles captiuos extrahi in arenam, quos nominatim iubens sisti ante se, damnat morti, & singuli aulici ordine eos capite truncant, qua cæde confecta, prodeunt in conspectum Principis manibus & gladiis cruentatis cum hac voce lætitiæ Hoyda, Hoyda: Sic se turpissime aulici Magni Ducis sanguine innoxio contaminarunt. Tum eodem tempore mandat Magnus Dux è vinculis venerandum quendam senem adduci: quem statim in equo ille arrepta hasta transfixit: & quamuis sic transfossus miser senex obierit: vt impleret suam crudelitatem illum plusquam sedecim vulneribus sauciauit. Hæc crudelitatis & tyrannidis horrenda facinora perpetrauit intra horas quatuor. Illa cadauera nuda ita iacebant in terra, quorum non paruus erat numerus: & cum lustraret illa cadauera quidam ex Principis satellitibus, caputque Michaelis Thesaurarii intueretur, exerto ense caput in duas dissecuit partes, hisce verbis additis: recorderis quid mecum egeris. Sub vesperum cadauera illa sunt in vnum cumulum collecta, & extra vrbis portā elata, ibique ingenti fossa facta, iniecta & terra obruta. Sic crudelissime tot cædibus perpetratis iam in palatiū Princeps rediens, deflectit ad ædes Michaelis Thesaurarii, vbi inuenit vxorem illius, eleganti forma prēditam, & vere honestam, valde luctu & dolore magno plenam atq; suspirantem, ob mariti necem, Ducis Ophanasi Wiazinski soror erat, de quo supra mentionem fecimus. Magnus Dux spirans suam immanitatem, apprehendi iubet, & extendi funem asperrimum, qui ab vna parte muri ad alteram extendebatur, & cum natibus nudis assidere huic funi, qui plurimum carnē & cutem excoriabat, vtq; detegeret mariti thesauros, ab vna parte vsq; ad alteram extrahebatur cum summo cruciatu. Filia eius, quæ erat quindecim annorum, hoc crudele genus tormenti videns, non potuit se continere, quin eiulatu testaretur dolorē suum. Dux iubet illam rapi in medium, at filius Ducis maior natu, commiseratione motus accurrit, & vestem eius tenens sic affatur patrem: Pater charissime, dona me hac puella, ego carceribus illam occludam: tum pater, accipe tu quidem, sed postea matri illam reddas. Deniq; cum istis magnis cruciatibus & tanto dedecore honestam illam matronam affecisset, & filiam eius in monasterium relegauit: vbi illa ob magnitudinem vulnerum & cruciatuum quę passa fuerat dum traheretur per funem, nō diu superstes extitit. Filium etiam istius Thesaurarii in vincula coniecit, & omnes fortunas eius cuiuscunq; essent generis, ei accepit: sicque distribuit vt meliorem partem sibi vindicarit & attribuerit, quod erat vilius prædæ suorum militum exposuerit.

Impudens & crudele facinus in vxorem Thesaurarii.

In vxores & liberos occisorum suorum præcerum sæuit: & bona omnia diripit.

Eodē die venit in ædes Iohannis Wiskovvaty summi olim eius Consiliarii,

qui antea truculente mactatus fuerat, vxorem in quoddam cœnobium deportari iubet: filium autem eius damnat perpetuis carceribus, & relegat in arcem munitissimam: quæ Bialeiezioro dicitur, ac si dicas lacum album: acceptis omnibus eius bonis. Postquam sic tam horribilem & truculentissimam edidisset crudelitatem, exactis tribus diebus, iubet produci in forum ex carceribus aliquot egregios Nobiles, qui statim capite truncati sunt, ab ipso Maluta præfecto satellitum: & ita diu iacuerunt humi, quos ipse aliquot vulneribus, vt suam saciaret tyrannidem, feriebat, vtens securi. Cadauera illorum ita nuda in medio foro iacebant, vbi venales prostant merces, septem dierum spacio: vbi tandem à canibus deuorati, ossa vero hinc inde asportata ab iisdem canibus. Postridie iubet octuaginta fœminas generosas istorum Nobilium, qui ita immaniter trucidati fuerant, ad flumen deduci, ibique aquis submergi: ille autem innocentes frustra eiulari & lamentari. Satellites enim, crudele hominum genus, ipsas in aquas iniiciebant & perdebant.

Denegata sepultura inhumaniter.

Anno Domini 1569. missi sunt centum & quinquaginta coloni, ad ædificandam arcem, quæ vulgo Orlo dicitur, & cum cibo destituerentur, quia tum in illis locis ingens fames grassabatur: coacti sunt miseri, ob annonæ penuriam, ex suis nouem mactare, & illorum carnibus vesci, & sic diram compescere famem.

Moschouitæ fame perciti, sauiunt in corpora mutua.

Eodem anno cum ipse Dux esset in arce Wolochda, quam extrui & muniri iubebat, ipsi artifices nimis dura fame pressi, emerunt vitulum, & eum mactarunt, famem hoc pacto expleuerunt. Quam rem vbi audiuisset Magnus Dux iussit omnes comprehendi & flammis tradi: cum tamen ipsa necessitas, durum telũ, eos excusare potuisset. Superstitio enim hæc à multis seculis recepta inter Ruthenos & Moschouitas, vt sit grande nefas, morteq; piandum, qui vitulum mactarit, & eo vesci ausus fuerit. Inter Moschouitas centum & quinquaginta egregii viri, pertæsi tyrannidem Magni Ducis, & ferociam satellitum: constituerant se recipere ad Regem Poloniæ. Quam rem vbi accepisset Magnus Dux, iussit omnes in quandam profundam lacunam valde cœnosam iniici, & ibi in modum pontis substerni: quos tamdiu calcari fecit, donec profundissime in luto perirent ac submergerentur, & plane luto æquarentur.

Ob vitulum mactatum Moschouitæ combusti.

Moschouitæ loco pontis dispositi.

Eadem die venit colonus ad Secretarium Magni Ducis, ei offerens lucium piscem lepidissimum. Quidam Monachus istud animaduerterat, qui simultates alebat cum isto Secretario, idcirco statim accedit Principem, & hisce verbis illum alloquitur. Secretarius tuus, o Princeps, nunquam minutioribus vescitur piscibus, sed maioribus: quos piscatur in tuis lacubus, & solet lautissima suis congeronibus celebrare conuiuia. Itaque Magnus Dux iubet ipsum Secretarium ad se euocari, & nulla data facultate se defendendi, sic eum damnat: iubet manibus pedibusque vinciri, & in lacum profundissimum coniici: hisce verbis vtens. O nebulo, qui tot pisces minores & maiores solebas tibi piscari, abi nunc, & quibuscunque volueris, vescitor.

Secretarius ob piscem submersus.

QVO PACTO MAGNVS DVX SVOS EXercet, & instituit in ratione pugnæ, aduersus inimicos.

CVm Lithuani ex improuiso cœpissent arcem munitissimam, vulgo dictam Borsko: cœperat ibi Palatinum & vxorem eius, quos captiuos ad Regem Poloniæ miserant. At magnus Dux paulo post eum redemerat, dato in eius locum magno viro Nobile Polono, qui cum rediisset in Moschouiam cum aliis duobus Nobilibus Moschouitis, tum iussu Principis arrepti sunt ad supplicium: nimirum tria ligna sunt affixa in medio foro, vbi funibus per mediam corporis partem appensi, ipse cum filio sagittis eos eiaculabatur, & transfigebat, inquiens. O strenui defensores, sic oportet vos me & meas arces defendere: postea ad exemplum Principis, & turba illa satellitum sic sagittis frequentissimis illos impetierunt, vt iam præ multitudine sagittarum, non viderentur eorum corpora.

Crudelis ad pugnam institutio.

QVO

QVO PRAEMIO ET MERCEDE AMPLA soleat Magnus Dux suos adulatores afficere.

ILlustres ac clari viri, Ozyphas Scerbaty, & Georgius Boratinski, qui munere Palatinatus fungebantur: cum missi fuissent ad defendendam & tuendam arcem Susa: intercepti sunt ab illo bellicoso Lithuanicarum copiarum imperatore à Duce Romano & ab eius exercitu, in quo conflictu magna strages Moschorum est edita, & inter alios illi præcipui viri duo capti, qui postea per permutationẽ captiuorum redempti sunt. Qui cum primum venerunt in Moschouiam, hilari frõte à Magno Duce excepti, & ad eius mensam inuitati. Tandem absoluto prandio, muneribus lautis & pretiosis eos afficit: nimirum vnicuique illorum dedit vestem ex holoserico suffultam Zebelinis pellibus raris & elegantissimis, dedit & singulis preciosos pileos albos. Atque inter alia, quæ cum illis conferebat, scisciatus est ab eis quid ageretur in Polonia & Lithuania. Tum Oziphas ille retulit ea omnia quæ viderat ac intellexerat candide & bona fide. At Georgius Boratinski rogatus, contra protulit ea quæ putabat grata fore Magno Duci, ipsi palpum faciendo & adulando: quæ plane absona erãt à rei veritate, & absurda. Ac inter alia sic ausus proloqui: Inclyte & inuictissime Moschorum Cæsar, sic tibi persuadeas, cum Rex Poloniæ audit, tuos milites iam adesse in finibus, & ibi grassari, maximo metu perculsus, quærit latebras, & loca abdita. Magnus Dux statim fucum sibi fieri intellexit, & subiunxit: Rex Poloniæ igitur me timet? At ille, procul dubio: clarissime & serenissime Dux, ita se res habet, & si copiosus exercitus irruerit in Lithuaniam, ille non est tam animosus, vt velit tecum in aciem descendere: aufugiet procul in aliquam munitissimam arcem, neque etiam viribus par, aut arcibus munitis est tecum conferendus. Denique nunquam tui exercitus impetum & vires sustinere poterit: succumbet protinus & terga dabit. Quæ conficta verba, cum in ipsius gratiam ac fauorem excogitatam & comparatam orationem esse vidisset: detestatus adulatorium & leue hominis ingenium, cœpit nutare caput, inquiens: O Rex infelix, o Rex miserrime, tui plane misereor, qui ita me times: adeoque sum tibi terrori, vt ad mei mentionem, cogites de fuga, vbi in Lithuaniam venero. Hac oratione finita, tam contumeliosa oratione sic istum Boratinski est alloquutus: O perfide & scelerate homo, iam tua perfidia & mendacia mihi optime sunt perspecta. Quocirca baculo quo vti solet, ferit illi caput, & cædit tergum, ac denique totum corpus, nulla ratione habita illius preciosæ vestis, qua eum induerat: At miser Boratinski hinc inde se vertebat: hacque oratione vtebatur. O Princeps Serenissime, Deus te diu sospitem seruet, quodque ab te verberor gratum est mihi, & sic me plane hominem obscurum & ignobilem castigare dignaris: nunquam ego potuissem eripi ex captiuitate, nisi tua ope: sed quam primum liberatus sum ex vinculis Lithuanicis, citissime me ad te contuli. Verũ Magnus Dux non desinebat hominem crudelius tractare: sæpius repetens hæc verba, ô perfide & scelerate te esse turpissimũ & mendacem adulatorem noui. Quare sic est ab eo tam diu verberatus, donec suum baculum Princeps confregerit in minutissimas partes.

Tyranno etiam aliquando veritatis oratio grata.

Eidem conficta & mẽdax oratio odiosa.

Iustum præmium adulatorũ.

QVALIS SIT RELIGIO ET PIETAS Magni Ducis Moschouiæ.

QVando Magnus Dux in suum palatium Alexandrovva, olim antequam pulcherrime extrueretur, Slobodam dictum, venire solet animi recreandi gratia, tum ibi quandam nouam religionem simulare solet & effingere. Primum se nouo quodam Monachi nigri vestitu induit, cuius etiam imitatores sunt omnes eius aulici, simul eodem vestitu iam parato vtentes. Satellites vero illius armati adsunt, qui ad omnia officia prompti paratique sunt. Ille autem Magnus Dux ita vestitus cum suis aulicis ingreditur fanum, ad preces matutinas, & alias ceremonias peragendas, quibus vtuntur Rutheni. Sunt autem succincti loro, cui adiunctus cultellus, manibus tenentes lucernam, in qua est accensa candela: quod si ali-

Inepta religio vel potius superstitio Magni Ducis.

quis aulicorum refugerit vti hoc veſtitu & ceremonia, grauiſſime cæditur virgis à ſatellitibus Principis. Hoſce omnes vocat Princeps fratres, & ſe eodem nomine appellari iubet, hæc eſt ſancta aulicorum Moſchouitarum fraternitas. At cum iã eſt tempus prandii, porrigitur cibus, Magno Duci primum, quem habet in ſua ciſtella, tanquã primario fratri, & ſic deinceps reliqui fratres ex ſuis ciſtellis accipiunt ſuum cibum: Quod ad potum, ſingulis datur ad certam menſuram. Tandem abſoluto prandio, omnes cum ſuis cultellis & ciſtellis ſe recipiunt in ſuas cellulas.

Religionem ſuam ſanguine innocẽtum ſanctificat.

Nam hoc palatium eſt ædificatum plane in formam Monaſterii. Quare cum ſecundum ſuum ritum abſoluit: Magnus Dux ſuas preces & horas Canonicas: tanquam maior natu frater egreditur ex illo Cœnobio, ac iubet aliquot captiuos, iam morti deſtinatos produci ex carceribus, ibi omnes variis mortis generibus afficiuntur: alii ad palum & rotam alligantur, alii ſecuri percutiuntur, alii ſuſpenduntur: alii miſerrime cruciantur, & fruſtulatim diſſecantur: deniq; multi aquis obruuntur. Ita quãdiu ibi degit, ſingulis diebus decem aut viginti inſontes ab eo ſuppliciis grauiſſimis tolluntur è medio: ita vt præ fœtore cadauerum illac nemo incedere poſſit. En fructus religionis Magni Principis Moſchorum: ſic ſuam religionem ſanctificat. Et quia patrem ſequitur ſua proles, ille Magnus Dux filium habet ſibi ſuiſq; truculentiſſimis moribus perſimilem. Nam ille voluptatis gratia ſolet per illa mortua corpora obambulare, illa calcando, & baculo ſuo capita illorum confringit, vel in illorum cerebra aciem baculi ferrati infigit, inquiens: vos ô ſcelerati inſurrexeratis in veſtrum Imperatorem ac Principem, & me etiam.

Quale futurum ſit imperium filii Magni Ducis, qui à parente non degenerat.

Quotieſcunque Magnus Dux ad illud palatium Alexandrovva, aliquem ex ſuis inuitat Conſiliariis, nemo eſt illorum qui non credat ſe ad præſentem mortem accerſi, nec vnquam inde domum incolumem reuerſurum, idcirco diſceſſurus, primum domi ſuæ diſponit, ac vxori & liberis valedicit, & amicis ſua committit: ac ita eſt. ni enim Deus ipſe, vel mirabilis fortunæ caſus illum hominẽ conſeruarit, de illo actum eſt. Quod ſi impune & libere ſuos à ſe amandat: tamẽ poſtea non euadunt manus Principis, vel quidpiam deterius eos manet. Sicut ſane accidit cuidam viro raræ ſane virtutis, Theodoro illi nomen fuit. Iſte non ita pridem functus erat legatione apud Regem Poloniæ, & vbi rediiſſet à legatione, inuitatus eſt ad Principẽ vna cũ ſuis Nobilibus, ad Alexandrouã arcem. Qui licet inuitus, tamẽ ſe ſiſtit ad diẽ dictam vna cũ ſuis. Sane lautiſſime & oppipare ille Theodorus & omnes eius excepti ſunt ac donati ab ipſo Principe, multis precioſis veſtibus, ſubductis pellibus Zibellinis. At via qua illi fuit tranſeundum, ſatellites per inſidias erant collocati. Cum autem eſſent ſecuri & nihil ſibi metuerent, en irruunt in eos ſatellites Principis, & illos ſpoliant Nobiles, & potiſſimum ipſum legatum: eoſque ſic nudos relinquunt, vt ex vtero matrum exierunt. Atque eo tempore maxima erat vis hyemis, quod ad augendam calamitatis eorum grauitatem pertinebat, exuti ſpoliatique ſunt curribus & equis. Itaque ſic miſere & crudeliter tractati, coacti ſunt pedes ire vſque ad vrbem Moſchouiam. Vnde factum eſt, vt alii propter vehementiam frigoris intenſiſſimi auriculas amiſerint, alii digitos manuum, & articulos pedum, & naſum. Plurimi qui frigus ita horridum ferre nõ poterãt, interierunt in ipſa via. Ipſe orator Theodorus forte fortuna à quodam ruſtico nactus eſt veſtem pellium caprinarum, qui hac vſus, arcuit à ſe vim frigoris, vt potuit. Ita iſte legatus cum ſuis ſplendide exceptus à Magno Duce, & honorifice donatus, poſtea crudeliter illuſus, rediit in vrbem Moſchouiam. Pulcherrimum ſcilicet exemplum iſtius Neronis, & eius humanitatis, qua erga de ſe bene meritos vti ſolitus eſt.

Præmium legatis redditum.

DE MOSCOVIA MATHIAE A MICHOVIA.

MOſcouia eſt regio lõgiſſima, latiſſimaq; : nam à Smolensko vſq; ad Moſcvvã ciuitatẽ ſunt centum milliaria, à Moſcvva ad Volochda cẽtum milliaria. Et Volochda eſt prouincia, & fluuius per ipſam labens eodẽ nomine vocatur, à Volochda ad Vſczuga centum milliaria, ab Vſczuga ad Viatka centum milliaria: & iſta quadringenta milliaria ſunt de regione Moſcouiæ, & ſermo per totũ eſt Rutenicus

nicus ſeu Sclauonicus. Vltra prædicta à Viathca ad regionem Permſca centum milliaria, inde ad terram Vahulczka triginta milliaria, & hæc Scythiæ cõfinis eſt. Et iſtæ prouinciæ ſubiectæ ſunt Duci Moſchouiæ, additiſq; terris ad Septentrionem & Orientem ab eodẽ Duce Moſchouiæ poſſeſſis, Iuhra & Corela quæ ſunt in Scythia, erunt quingenta milliaria Germanica magna. Verum Moſcouitæ non per milliaria noſtra computãt, ſed per verſt: & verſt eſt quinta pars milliaris Germanici. Numerant itaque à ciuitate Moſcvva ad Vlodomiriam ciuitatem decem & ſeptem milliaria Germanica: abinde ad Vſchzuch quingenta verſt. Iterum ab Vſczuch ad Iuhram quingenta verſt. Intra Moſcouiam autem ſunt multi ducatus. Eſt ducatus ſeu terra Moſcouiæ, de qua triginta millia pugnatorum nobilium ad bellum egrediuntur, agreſtium vero ſexaginta millia. Eſt & Ducatus ſeu terra Tuczka, de qua quadraginta millia armatorum nobilium duntaxat ad bellum prodeunt. In hoc ducatu capitalis ciuitas Tuerd nuncupatur, & eſt ciuitas grandis lignea de lignis ædificata: in ea ſunt Eccleſiæ ligneæ centum & ſexaginta: caſtrum etiam ligneum eſt, & ſunt in ipſo nouem oracula ſeu Eccleſiæ: principalis eſt Sancti ſaluatoris, & illa duntaxat eſt murata: ſub hac ciuitate & caſtro ampliſſimus fluuius Volha labitur. Ducatus Chelmſci, de quo ſeptem millia pugnatorum exeunt. Ducatus Zubſczouski, de quo quatuor millia armatorum. Ducatus Klinski, de quo duo millia bellatorum prodeunt, ad terram Tuerden. annumerantur. Item ducatus Kubenſis triginta milliaria in longum continens, Ducatus Iacoslauien. quadraginta milliaria de terra habens. Ducatus Szuherſien. viginti milliaria terræ habens. Ducatus Szachouenſis triginta milliaria in longum continens: omnes ſunt in milliariis Moſcouiæ in longum cõputatis. Inſuper ducatus Rzezenſis, de quo quindecim millia baronum ſeu nobiliũ armatorum euadunt, & fluuius nominatiſſimus Tanais de ipſo oritur. Item ducatus Suſdalorum, & plures ei adiacentes deſolati & deſtructi ſunt per Tartaros. Eſt & terra Tartarorum Cozanska, Horda nominata, triginta millia pugnatorum producens, Principi Moſcorum ſubiecta, in campis iuxta caſtrum Cozan, quod dux Moſcouiæ poſſidet: & alluitur magno flumini Volha, degens. Moſcvva eſt ciuitas principalis ſatis magna, bis maior quam Florentia Thuſciæ, aut bis maior quam Praga, Bohemiæ vrbs. Pragadico quæ extat, & quam tu vidiſti: non Praga, quam quidam nouus hiſtoricus ficte aſtruit longiſſimam trium dierum itinere ciuitatem, quod fabula eſt: verum Moſcvva lignea eſt, non murata, plurimas habens plateas, & vbi vna platea finitur, altera non ſtatim incipit, ſed campus mediat. Inter domos quoq; ſepes mediant, ita vt domus ſibi inuicem non cohæreant. Nobilium domus ſunt maiores, plebeiorum vero humiles. Fluit per medium ciuitatis, & ſub caſtro ipſius fluuius eiuſdem nominis cum ciuitate, Moſcvva appellatus, & eſt tantus, quantus Multaua in Praga, aut Arnus in Florentia. Caſtrum aũq; quod eſt in medio ciuitatis, in plano, eſt caſtrum bonum muratum tantæ amplitudinis, vt Buda in Hungaria, habet tria propugnacula: & cum his turres magnæ ſimul computatæ ſunt decem & ſeptem, tegulis latericiis tectæ, ſed vnus murus: in eo caſtro eccleſiæ ſunt ſedecim, tres muratæ, ſcilicet ſanctæ Mariæ, ſancti Michaelis, & ſancti Nicolai, reliquæ ſunt de ligno. Palatium ducis in præfato caſtro eſt muratum ad inſtar Italicum nouum, non amplum, nec magnum: tres curiæ nobilium ſunt muratæ, aliæ domus ligno conſtructæ, ſtubæ omnes nigræ. Aliæ ciuitates Moſcorum ſunt minores, & caſtra minora omnia de lignis fabrefacta. Præterea terra Moſcouiæ plena eſt boſcis ac ſyluis, aquis quoq;, fluminibus, piſcibus & feris, quemadmodum Lithuania referta, ſed frigidior & Septentrionalior, vnde pecudes & pecora parua ſunt, & mutila abſq; cornibus, quaſi ſemper propter frigus: homines vero proceræ, altæ, & robuſtę ſtaturæ ſunt, bibunt aquam, medonem, & quaſſecz, id eſt, fermentatos liquores. Arant & ſulcant ligno ſine ferramẽto, & arpicant frondibus arborum ſupra ſeminata ab equis tractis, raroq; propter intenſa & longa gelua ſegetes matureſcunt, ideo meſſes ſectis frugibus in ſtubis deſiccant, maturant, & triturant. Sępenumero autem vtuntur calefaciẽtibus aromatibus, ſæpe & ſublimatis, de aromatibus, de melle, vel alio calefactorio, ita vt &

de auena aquam ardentem siue sublimatum faciant & bibant ad effugandum & repellendum algorem & frigus: alioquin ex frigore congelarent. Carent vino & oleo, & ne inebrientur, princeps terræ prohibet ne medo aut liquor inebrians in aliqua domo reperiatur sub priuatione vitæ, nisi bis aut ter in anno ex admissione principis. Monetam habent argenteam puri argenti, dzingis nominatam, maiorem & minorem, formæ oblongæ, quadrangularem, non orbicularem, non politam, nec bene planatam. Estque terra diues argento, & custodia vndique clausa, vt nedum serui & captiui, sed & liberi, indigenæ & aduenæ exire absq; literis ducis nequeant: & hæc hactenus. Flumina in Moscouia sunt plurima, aliqua autem maiora scitu digna enumerabo. Tanais nominatissimus fluuius à Tartaris & Moscouitis Don nuncupatus, fontes & originem habet in Moscouia prope in ducatu Rezensi. Consurgit de terra plana, sterili, limosa, paludinosa & nemorosa. Quumque ad orientem solis processisset vsque ad metas Scythiæ & Tartariæ, declinat ad meridiem, & perueniens ad paludes Mæotidas, illic ostia tenet & ingreditur. Est tantus Tanais, quantum dicerem triplatum Tyberim post Romam in mare Tyrrhenum decurrentem, aut quantum Danubium in duplo circa Budam. Et doctrina astrologorum tenet, quod Tanais sit eius longitudinis cuius & Nilus fluuius Ægypti, puta circa sexaginta gradus longitudinis. Et sicut Nilus à meridie ad mare Alexandriæ descendit, sic Tanais à septentrione in Mæotidas & mare Ponti defluit. Nec piget repetere quod supra dixi, alia magna flumina ex Moscouia esse orta, videlicet Ezuina, Volha, & Dniepr seu Borysthenem. Et quum Moscouia sit regio plana, non montosa, prædicta flumina in distantia non valde longinqua à se inuicem ex terra plana, nemorosa & paludinosa oriuntur, maximusque fluminum ille Volha, in Tartarico dictus Edel, tendens in septentrionem, procedit ducentis milliariis vsque ad Nisni nouigrod, quod sonat inferius nouum castrum, & est in terra Moscouiæ: & illic accurrit & ei coniungitur magnus fluuius ex media Moscouia procedens, Occa cognominatus. Deinde octuaginta milliariis germanicis Volha sub castrum Cosan, quod dux Moscouiæ possidet, tandem sub castrum Sardi, quod Tartari tenent, fluit deinceps versus meridiem vigintiquinque fluminibus tantis vt est Tyberis Romæ, & aliis multo maioribus influit in mare Euxinum. Accipiat itaque lector tua humanitas, & contra oēs aduersantes tueatur, & dicat quod prælibata flumina nō de montibus, nec de radicibus montium, quoniam ibi montes sunt nulli, oriuntur & fluunt. Accipiat secundo, quod montes Hiperborei & Ryphæi, de quibus emanasse illa flumina ab aliquibus fabulose scriptum est, nec in Moscouia, neque in aliis partibus septentrionis sunt: recteque dicetur confictos esse, & nusquam existere, nisi forte in libro scripti aut picti, & non in terra reperiri affirmarentur. Accipiat tertio, quod in dominio Moscorum, quemadmodum & in terris Turcarum, homines de loco in locum, & de territorio in territorium ad incolendum transferuntur, & alii pro his commutati mittuntur & locantur. Accipiat quarto, in Moschouia vnam linguam & vnum sermonem esse, scilicet Rutenicum seu Sclauonicum in omnibus satrapiis & principatibus, sic quod etiam Ohulici, & qui in Viathca degunt Ruteni sunt, & Rutenicum loquuntur, vnamque sectam & religionem instar Græcorum tenent, omnesque Vladicæ, id est, episcopi, qui plurimi sunt, patriarchæ Constantinopolitano subsunt, & confirmationē ab ipso postulantes obedientiā promittunt, præter Tartaros Cosanenses, qui ducem Moscorū recognoscentes, Mahumetum vna cum Saracenis venerantur, & linguagium Tartarorum loquuntur, etiam præter alienigenas ad septentrionem in Scythia commorantes, qui sermone & linguis propriis loquuntur, & idola colunt, prout in sequenti capitulo dicetur. Accipiat quinto, quod post terram Viathca nuncupatam in Scythiam penetrando, iacet magnum idolū Zlotababa, quod interpretatū sonat aurea anus seu vetula, quod gentes vicinæ colunt & venerantur, nec aliquis in proximo gradiēs aut feras agitando & in venatione sectando vacuus & sine oblatione pertransit: quinimo si munus nobile deest, pellē aut saltem de veste extractū pilum in offertorium idolo proiicit, & inclinante se cum reuerentia pertransit.

DE RE-

DE REGIONIBVS SCYTHIAE PERM, Baskird, Iuhra & Corela, per ducem Moschouiæ subiugatis.

POst Moschouiam sunt gentes & regiones inter Septentrionem & Orientem in fine Asiæ Septentrionalis, quæ proprie Scythia dicitur, Principi Moschouiæ subiectæ, per Iuan ducem Moscouiæ principaliter subiugatæ, scilicet Perm, Baskird, Czirmeissa, Iuhra, Corela. Perm monosyllabum est, inde terra Permsce, bisyllabe Permsca pronunciādo: & fuit regio idola colens, quam Iuan dux Moscorum citra annos viginti baptisma percipere coegit, more Rutenorum seu Græcorum: & posuit eis Vladicam, id est, episcopum, nomine Stephanum, quem barbari post discessum ducis viuum excoriauerunt & necauerunt, reuersusq; dux afflixit eos, & alium denuo pręsulem constituit, sub quo tanquam noui Christicolæ Rutenorum schisma & ritum profitentes permanent. Aliæ vero regiones præexpressæ in fidelitate & idolatria persistunt. Colunt solem, lunam, stellas, bestias syluarum, & quod eis occurrit: habent propria linguagia & idiomata. In terra Permsca proprium idioma, in terra Paskirdorum proprium, in Iuhra proprium & in Corela etiam proprium. In his regionibus non arant, non seminant, panes non habent, nec pecunias: feris syluarum, quæ apud eos abundant, vescuntur, & non nisi aquam bibunt: morantur in densis syluis, in tuguriis ex virgultis factis. Et quia syluæ illas terras contexerunt, homines sylueſtres & ferinos effecerunt. Sunt velut bestiæ ratione non vtentes, vestimenta de lana non habent: pellibus teguntur rude & grosse, consuentes varias pelles in simul, ex lupo, ceruo, vrso, sabellis & sciſmis & cæteris, prout sors obtulerit. Et quia ipsorum terræ mineras non nouerunt, pro homagio duci Moschouiæ mineras non pendunt, sed pelles animalium sylueſtrium quibus abundant. Proximiores oceano septentrionis, vt Iuctri & Coreli, piscantur & capiunt balenas seu vitulos & canes marinos, quos ipsi vor vol appellant, & ex cute eorum parant redas, bursas & caletas, axungiam autem pro imaginatione seruant & vendunt. In Ihura & Corela: sunt aliqui montes mediocris tumoris, non altissimæ elationis, prout quidam putauerunt & scripserunr. Supra montes autem oceani qui mediocres sunt per totum septentrionem oceano adiacentes, scandunt ex mari pisces morſs nuncupati, dente se supra montē continendo, fricando, & ascensum promouendo: dumq; ad summitatē montis peruenerint, ad vlteriora gressum promouendo, ad alteram partem montium volitando decidunt. Hos illæ gentes colligendo dētes eorum satis magnos, latos & albos ponderegrauissimos capiunt: & Moschouitis pendunt atque vendunt: Moschouiæ vero his vtuntur: ad Tartariam quoq; & Turciam mittunt, ad parandum manubria gladiorum, framearum & cultrorum, quoniam grauitate sui maiorem ac fortiorem impressionem impingunt, & prębent impellentibus, laborantibus, pręliantibus, & occidentibus. Et memineris quod supra dixi hanc esse illam Iuhram regionem Scythiæ, de qua egressi sunt Iuhri, à posterioribus Huni & Hungari dicti, qui ad Gothiam ascendentes vehementer multiplicati transierunt maxima flumina circa paludes Mæotidas, intrauerunt q; in Pannoniam, & secūdo regressu eā occupauerunt, possederunt, & in hanc diem tenuerunt, sunt q; eiusdem sermonis & loquelæ præcisæ, nisi quod addiderunt nostri Hungari aliqua vocabula ex Sclauonico idiomate, earum rerum quæ in Scythia & Iuhra non reperiuntur. Verum in Pannonia Iuhri sunt Christicolæ: in Iuhra vero patres eorum idololatræ, politioresque & cultiores sunt Hungari in Pannonia, omnibus deliciis pleni, quamuis in toto sylueſtres sunt, bestiales, & in frigidissima regione miserrime degentes. Insuper memineris in his regionibus Scythiæ ad oceanum septentrionis non esse magna flumina, sed esse quasdam rupes & montes mediocris molis, & non excellentissimæ celsitudinis inaccessibilesq;, velut aliqui historici antiquiores protulerunt & scripserunt. Potius itaque secundum experientiam dixissent, de nemoribus & densis syluis eos exiuisse, quam de inaccessibilibus montibus.

Homines sine pane viuunt.

FINIS.

HISTORIA BELLI LIVONICI QVOD MAGNVS MOSCHOVITARVM DVX CONTRA LIuones gessit.

PER TILMANNVM BREDENBACHIVM CONSCRIPTA.

Vna cum breui narratione præclaræ eius victoriæ qua paucis abhinc mensibus Lituani vicissim contra Moschouitas potiti fuerunt.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, D. IVLIO PLVGH, EPIscopo Naumburgensi, Domino suo Clementissimo.

CVm superioribus diebus certas ob causas Louanio in Cliuiam reuocarer, Reuerendissime Præsul, & præter expectationem ibi diutius hærendum esset, conuenit me Venerandus vir D. Philippus Olmen Ecclesiastes Ressensis, petens vt belli Liuonicensis paucis retro annis à Magno Moschouiorum Duce contra Liuones gesti, historiam conscribere non grauarer, quam ipse non sine graui suo damno, dolore, ac discrimine spectauit, & vt Poetæ verbis vtar, quæq; ipse miserrima vidit, & quorum pars magna fuit. Erat enim circa annum quinquagesimum primum, Torpatum in Liuoniam accersitus, vt in Cathedrali Ecclesia publicum Ecclesiastæ munus obiret, eoq; perfunctus est, donec Moschouius Princeps expugnata vrbe, capto Episcopo, profligatis Catholicis aut Moschouiticam religionẽ recusantibus, vniuersam prouinciam Torpatensem inuaderet, vastaret, suumq; iugũ subire cogeret. Equidem meæ tenuitatis conscius, tantũ laborem, qui exercitatum aliquẽ Rhetorem requirebat, non potui non vehementer deprecari: eoq; magis, quod diuersa negotia paulo post me illinc essent auocatura, vt iustũ scribendi tẽpus nequaquam suppeteret. Attamen ne historia à tam multis hactenus desiderata, Rempub. fraudare viderer, rem aggredior, & paucos post dies qualitercunq; absoluo. Cum aũt partim ob solennem consuetudinem, partimq; ob maleuolorum nasutulorumq; calumnias, quærendus mihi esset Mecœnas & Patronus, qui sui nominis & auctoritatis clypeo, calumniantium iniquitatem auerteret, Tua Reuerendissime Præsul Amplitudo, & veneranda auctoritas cumprimis animo meo obuersabatur. Videbam enim Tuam Reueren. Amplitu. inter præcipuos Germaniæ præsules, & maiorum imaginibus, & pietatis virtutumque splendore, & admirabili eruditione, variarumque rerum multiiuga experientia mirifice præfulgentem. Huc accedebat, quod non obscurum mihi erat, Tuam Reuer. Amplitu. tanto studiorum variarumque lectionum ardore flagrare, vt etiam in hac veneranda tua senecta, ne quidquam de quotidianis studiorum laboribus remittere sustineas. Quin & enixe in hoc contendis, vt publicum gymnasium, in quo Theologia cum bonis literis & pietate doceatur, in tua Prouincia erigas. Qua tam sancta tua industria, vna cum aliis laudatissimis præsulibus summam omnium bonorum laudem & applausum emereris, qui omnes vno ore paribusque votis illud Nestoris tibi exoptant & precantur: O tibi præteritos referat si Iupiter annos: aut si illud humanarum rerum ordo vetet, felicem, florentem, & longæuam senectam à Deo consequaris. En igitur Reuerendissime Præsul, hunc meum laborem tuo clarissimo nomini dedicatum & cõsecratum offero, orans & obsecrans, vt tenue hoc munusculum, tanquã certum meæ

tum meæ erga tuam Amplitud. obseruantiæ testimonium & pignus clementer suscipere non dedigneris. Quem quidem laborem, si grandibus ampullis, & verborum phaleris, vel (quæ magis expositioni conuenire iudicatur) molli & blanda dicendi Venere fucatum, non exhibuerimus, spero tamen Tuam Amplitud. tanquam veritatis amantem, nostra in scribendo mediocritate facile contentam fore, cum nuda sit & simplex veritatis oratio. Malui enim in narrando fidem, in dicendo frugalitatem obseruare, quam Asiaticam illam verborum luxuriem, & Atticos lepores operosa difficultate & dubia spe consectari. Neque enim humilis ingenij nostri vena, etiam si vellet, eo posset assurgere, & si maxime posset, an velle deberet, subsisto: quandoquidem legentibus sæpenumero idem, quod viatoribus usu venit, qui dum ad destinatam itineris metam contendunt, haud ferunt ductorem per prata & pascua, quantumlibet herbis & floribus aprica, aliisve oculorum irritamentis exornata, cum voluptate quidem, sed temporis itineris q; dispendio circumducentem. Atque hæc quæ nunc sese nobis obtulit materia, lamentis potius, quam pigmentis, tristi & lugubri cothurno, quam blandis exultisque soccis egere videtur. Neque pulchrum sane illud Clitarchi videtur elogium, cuius in historia probatur ingenium, fides infamatur. Et Xenophonti Atticæ Musæ nomen, & inaffectata iucunditas tribuitur, sed eidem rursum historiæ fides adimitur, & ex Historicorum cœtu ad Philosophorum synagogam abducitur. Quin & ille historiæ Princeps, id genus hominum damnans, λογογράφους appellat, quod auditu iucunda magis, quam vera, dicere eligant. Ita sæpenumero fit, vt dum apud vanos eruditi videri desideramus, apud eruditos vani iudicemur: sed ne epistolæ limites excedam, oro Tuam Reuerendiss. Amplitud. vt eo, quo hactenus Musas & Philomusos fauore & benignitate prosecuta est, me quoque, meamq; hanc opellam suscipere non grauetur. Quam opellam si Tuæ Amplitud. gratam esse perspexero, abunde magnum laboris mei fructum me consecutum iudicauero. Deus Opt. Max. Tuam Reuerendiss. Amplit. in hac vergente ætate confortare & conseruare dignetur, vt Ecclesia Catholica te tanto Præsule & Pastore, & studia literarum tam insigni Patrono & Mecœnate, quam diutissime frui & gaudere queant. Datum Coloniæ Agrippinæ, Idib. Octobris, Anno 1563.

Fab. lib. 10. Orat. instit. cap. 1.

T.R.A. obseruantiss. cliens

Tilmannus Bredenbachius Cliuicus Embricensis.

BELLI LIVONICI,

QVOD MAGNVS MOSCHOVIÆ *Dux contra Liuones gesſit, noua & memorabilis historia, lamentabilem vniuersæ Torpatensis prouinciæ vastationem & excidium complectens, bona fide per Tilmannum Bredenbachium conscripta.*

PROOEMIVM.

HAVD vna ducti ratione videntur, qui res maiorum pace & bello, domi militiæque gestas in historiam redegerunt, & ab interitu vindicatas, ad posteritatem transmiserunt, sempiternaque memoria donarunt. Quantum enim in omnibus vitæ humanæ actionibus, maiorum exempla momenti adferant, quantum prębeat lumen in deliberationibus, consultationibus, variarumq; rerum captandis consiliis, diligens historicarum rerum obseruatio, nemo est, qui ignorat: cuius de virtute, quia multi dixere, prætereundum puto, ne per insolentiam quis existimet, memet studium meum laudando extollere. Est sane vitæ dux quędam & magistra, qua sublata magnam caliginem offuderis rebus mortalium. Quem ad virtutem, ad res audacter magnificeq; gerendas succendet indoles, quantumuis generosa, si videat horum omnium famam, angusto breuissimæ vitæ spacio cõclusam, vna cum corpore sepultam iri, & veluti fumum euanescere? Neq; Alexander ille Macedo tanto feruore, tanto animi impetu, tot casibus, tot periculis terra mariq; superatis, immensa orbis terrarum spacia peragrasset, domuisset, suumq; vnius iugum subire coegisset, nisi Achillis virtutes, & partam rebus bellicis gloriam, Homeri pręconio celebratam, & vniuersæ posteritati transmissam, perspexisset. Crescit enim laudata virtus, & velut debitam sibi gloriam iure exposcit: estq; desperati negligentisq; ingenii, nec laudum calcaribus incitari, nec ignominiæ metu erigi: magis autem corpus otio, somno ac luxui, animum inertiæ desidiæq; dedere. Eorum ego mortem vita potiorem æstimo, quoniã sibi graues, amicis oneri, Reip. sunt inutiles. Longe alia mente ducuntur, quibus maiorum imagines intuentibus, vehementissime animus ad virtutem accenditur, scilicet non cera illa, neq; figura, nec saxea statuarum moles tantam vim in se habet: sed memoria rerum gestarum ea flamma egregiis viris in pectore crescit, neq; prius sedatur, quam virtus famam atque gloriam adæquauerit. Certum vtique est, præclara maiorum facinora, non verborum colore, sed rerum magnitudine augusta, multos sua spõte ad virtutem & gloriam contendentes, incitasse, acerrimaq; præbuisse calcaria: multos etiam otio ac inertia torpentes, turpibusq; voluptatibus plane immersos, quasi à somno excitasse, & veluti porrecta manu ex sordidissimo carcere in sublimem speculam euexisse, in qua constituti, visa & agnita virtutum dignitate ac præstantia, non prius in iis prosequendis & comparandis desisterent, quam vna cum ipsis sempiternam gloriam & decus immortale acquisiuissent. Multi etiam maiorum modestiam & pietatem intuentes, bene honesteq; viuendi documentum ab illis desumpserunt. Si aliena virtus tam efficax est in humano ingenio, vt illud non aliter ac magnes ferrum ad se attrahat, excitet, & accendat, nec accendere cesset, donec totum studio virtutis inardescere & flagrare faciat: si alienam probitatem imitandam recte iudicamus, summam profecto rationem habet, vt aliorum vitia detestemur,

Vide Cic. lib. 1. de Orat.

testemur, & non secus ac pestilens quoddam contagium cum honore quodam fugiamus. Omnis enim vitæ ratio sic constat, vt quæ probamus in aliis, facere ipsi velimus: quid est, cur turpia & noxia in iis, nobis vitanda non putemus? Alii Principum, heroum, summorumq; virorum res pręclare gestas, magno applausu commemorant, vt quibus artibus honos, dignitas, & imperium comparetur & conseruetur, demonstrent: nos quo pacto Liuoniæ, prouincia à ferocia ad mansuetudinem, à barbarie ad humanitatem, ab idololatria ad verum vnius Dei cultum, ad summũ pulcherrimumq; virtutum, & omnis pietatis fastigium iam euecta, deferuescente sensim pietatis ardore, suppullulantibusq; vitiis, otio, desidia, luxu dissoluta sit, donec tandem omnibus pristinæ constantiæ & sanctæ æmulationis neruis remissis, languidis, emortuis, ex illo sublimi tantarum virtutum culmine, aduſque imum omnis turpitudinis & ignominiæ gradum deuenit, enarrabimus. Quo vbi deuentum est, nõ iam amplius curæ fuit assurgere, non se tollere humo, atq; virũm volitare per ora, sed veluti curuæ in terras animæ, & cœlestium inanes, humi repere, terrena sapere, otium labori, ventrem Deo præponere maluerũt. Accessit Baccho, Veneri, & Cupidini, imo lasciuientibus & semiferis Faunis, hæretica Circe, quæ quod mentis & rationis superat, ita suis infaustis & maledulcibus carminibus excantauit, euertit, & profligauit, vt iam velut plane hominem exuti, nihil humanum referrent, nulla pristinæ lenitatis & mansuetudinis vestigia conspicerentur, vt vere dictũ agnoscas: Quotquot se sectis dedunt, exuunt prorsus hominem. Ex hac demum tam infelici & monstrosa metamorphosi, secuta est illa deformis & calamitosa illius olim florentissimæ nationis facies, illa malorum omnium παγκολεθρία, quam ipsi suo omnium funestissimo exitio persenserunt, nos quam verissime omnibus spectandam proponere conabimur. Quod vt operosum, ita inprimis arduum videri merito queat. Primum, quia facta dictis exæquanda sunt: deinde quia plerique, quæ delicta reprehenderis, maleuolẽtia & inuidia dicta putant: vbi de magna virtute atq; pietate bonorum memores, quæ sibi quisq; facilia factu putat, æquo animo accipit, paulo maiora & commune virtutis studium excedentia, veluti ficta pro falsis ducit. Quorum tamen neutrum eos, qui ad Remp. iuuandam, studia & labores suos dirigunt, à recto proposito deiiciet. Oratio enim, vt rem gestam repræsentet, fides ac diligentia præstiterint: ne autem fraudi sit prolata veritas, & sincera animi nostri sententia, à bonis & candidis facile impetrauerimus: apud malos non obtinuisse, nihil moramur. Multi grauissimos labores exhauserunt, vt sublatis abusibus, Ecclesiasticos ad meliorem frugem, submotis dissidiis, & confutatis erroribus, errantes & factiosos ad veritatem, & concordiam vniusque orthodoxæ doctrinæ consonantiam reducerent. Quid profectum sit, quid apud vtrosque obtentum, loquitur publica vniuersi orbis calamitas. Nos ex multis vnius duntaxat populi exemplum proferemus, & remotis affectibus, quem deses & voluptuaria vita euentum sortita sit, exponemus, & simul, quas turbas, quæ mala secum aduexerit temeraria religionis mutatio, demonstrabimus. Qum si æquis animis vtraque pars tam Ecclesiastici, quam nouarum religionum (dignemur enim eas hoc nomine) sectatores acceperint, acceptam legere sustinuerint, quid in tam deformi, perplexa & dissipata rerum omnium facie sequendum faciendumve fuerit ad liquidum animaduerterint, facilimamque pacis & tranquillitatis inueniendæ viam cognouerint. Sin autem nos, qui aliorum respectu exigui admodum labpris sementem facere videmur, tam vberem, tam optatam, & fructuosam messem, summis plurimorum desideriis ac sudoribus hactenus negatam, referre non poterimus: neque caduceatoris simul & narrantis partes assequuti fuerimus, alterum horum sufficiat, nudam & simplicem historiam, vt à nobis indagata est, rerum gestarum studiosis pro virili nostra communicasse. Quandoquidem hac sola excellentissimos etiam historiarum scriptores contentos fuisse videmus. Quæ tamen si, vt gesta est, ita omnium oculis aperta foret, vel me tacente, hos integrius viuere, illos rectius sentire doceret. Hæc de instituto nostro præfari visum est: nunc idipsum qua poterimus perspicuitate ac fide prosequemur.

Idem refert Sebast. Mũsterus in sua Cosmographia, lib. 3.

Funeſtiſſimi autem belli hiſtoriam ſcripturus, vnde primordia ducenda ſint, equidem vix ſatis perſpicio, & ſi perſpiciam, decernere vix auſim: magnum enim fuit, & atrox, & varium, tum vtrinque talis exercitus, tales copiæ, in quibus an truculentam & plus quam ferinam barbariem, an humanæ bilis acrimoniam, an demum numinis iram & vindicandi propoſitum præualuiſſe dicendum ſit, in quæſtionem venire poteſt. Nam & vtraque acies, vterque populus, hi exuta, illi, quam nunquam fere induerãt, neglecta humanitate, & ſibi inuicem & diis hominibusque vniuerſis erant exoſi. Odii autem vna fere & æqualis vndequaque fuit cauſſa. Numinis quidem ira iuſta fuit in barbaros homines, quorum hi, Liuones dico, priſca & à maioribus accepta religione profligata, impio ſchiſmati, impios nefariosque mores copulantes, ab vniuerſa Eccleſia, ab omnibus circumiacentibus populis, denique à ſeipſis diſſidebant: illi Moſchouii, retento mutilo & ſchiſmatico Dei cultu, vagos ac leues, tum in mutata religione, tum in diſſoluta viuẽdi conſuetudine, Liuonum animos, ſeu vero, ſeu ſimulato pietatis zelo, deteſtabantur. Sic quod vtrinque Deo, veritati, & rectæ rationi repugnabat, alterique in alteris damnabant, in eo vtrique ſibi ſapere, ſecundum Deum, naturam, & rectæ rationis præſcriptum viuere videbantur. Factumque ita eſt, vt & Dei clementiam, cæterarumque gentium animos à ſe auerterent, & ſibi præter inueteratam inuidiam, noua odia, ex odiis bella conflarent. Sed priuſquam huius rei initium expedio, pauca ſupra repetam, quo ad cognoſcendum omnia ſint illuſtria, magisq; in aperto.

Liuonia vltimus pene Chriſtiani nominis terminus, ad Orientem Ruthenis iungitur: ad Septentrionem Suedis: ab Occidente mari Baltheo: à Meridie Rutenis & Polonis. Variæ ſunt in hac prouincia multarum gentium linguæ, quę diuerſitas populi illius inciuilitatem & barbariem haud obſcure coarguit. Nam ſi vitæ communio, aut rerum pace belloque geſtarum extitiſſet ſocietas, varietas illa morum & linguarum in vnum ſermonem & conſonantiam coaluiſſet, aut certe maior eſſet affinitas & coniunctio. Græci & Romani plagarum Septentrionalium minus exactam habuerunt notitiam: vnde factum, vt Liuoniæ prouincia vna cum vicinis ad Aquilonem vergentibus populis, Chriſtianæ religionis ignara, vano idolorum cultu diu ſubiuga fuerit. Demum temporibus Imperatoris Frederici primi, mercatores rem familiarem ex commerciis hominum augere cupientes, in Liuoniam conceſſerunt, & gentis animos ad mutua mercimonia pellexerunt. Porro ſuccedente quæſtu, & mercatoribus ſubinde eo loci confluentibus, ſacerdotes paulatim ſe illis adiungere cœperunt, vt illis Liuonum pecunias ſibi acquirentibus, ipſi animas eorum Chriſto & Eccleſiæ lucrifacerent. Erat enim populus miræ ſimplicitatis, opum parandarum, & rei diuinæ iuſto negligentior. Fertur expreſſo melle ceram velut quiſquilias & purgamenta domibus euerriſſe. Contigit ea tempeſtate, Minardum pietate & vitæ ſanctimonia inſignem Lubeco proficiſci, & vna cum negotiatoribus conſcenſa naui, in Liuoniam traiicere. Factum id circiter annum reſtauratæ ſalutis M. CC. Hic in tam inſigni meſſe nullos operarios conſpiciens, continuo manendum ratus, caſam extruit, & vnico vnius famuli conuictu contentus, ætatem inibi agere conſtituit. Paulatim deinde hominum familiaritatem captare, & peregrinæ gentis ignoto ſermoni aſſueſcere. Quo labore ſimul & tædio ſuperato, habita iam contractæ notitiæ, & mutui conuictus opportunitate, religionis & rerum diuinarum eos admonere cœpit, ſenſimque à vano & ſuperſtitioſo idolorum cultu, ad Chriſtianæ fidei obſeruantiam adducere. Secundant pium viri conatum Superi, nec inuiti complures in agnitam veritatis doctrinam concedunt. Quorum creſcente numero, multorumq; animis, vt fit, rei nouę & incompertæ religionis ſtudio incaleſcentibus baſilica inſtauratur. Nec multo poſt Meinhardus à Bremenſi Archiepiſcopo, in Liuonienſem Epiſcopum conſecratur, rem eccleſiaſticam non parum adaugens. Succeſſit illi Bertholdus Ciſtercienſium Abbas, qui contra irruentes fidei hoſtes, vna cum peregrinis militibus, qui pietatis ergo ad militiam conceſſerant, pugnare inſtituit. Vbi ad pugnam ventum eſt, equo infreni in mediam barbarorum aciem proiectus, confoditur. Interim creſcente multorum pietate, plurimi ſacræ ſe militiæ deuouerunt, nouoq;

nouoq; religionis habitu adinuento, Enſiferos fratres ſeſe nuncupauerunt. Sed cum rebus gerendis ſupereſſe non poſſent, hoſtiumq; vis vndique inualeſceret, magno Teutonicorum ordini per Pruſſiam ſe coniunxerunt, qui grauiſſimis variorum bellorum laboribus fortiter exantlatis, hactenus rerum in Liuonia potiti ſunt, habentes ordinis magiſtrum, qui vna cum commendatoribus ſeu præfectis gubernauit vniuerſam prouinciam.

Sunt & præter hunc, Epiſcopi in Liuonia quatuor: Archiepiſcopus Rigenſis, Epiſcopus Torpatenſis, Epiſcopus Habſelenſis, & Oſelenſis, & Epiſcopus Riualienſis. Ciuitates præ cæteris inſignes ſunt, Riga, Riualia, hæc maritima, illa ad Dunam fluuium ſita: & ciuitas Tarbata ſiue Torpatum, Rutenis finitima. Minora Liuoniæ oppida ſunt Wenden, Wolmer, Velyn, Witkenſtein, Petuo, Weſeberch, Neruia, Ouerpael. Hęc oppida arcibus etiam inſtructa ſunt & munita, cæterum vniuerſa à catholiciſmo ad Lutherana dogmata defecerant, præter oppidum Habſel & Oſel, vbi Metropolitanarum Eccleſiarum Canonici, nulla maiore vi pertentati, ſollicitati, aut profligati erant, ſed illæſi & inconcuſſi eccleſiaſtica munia obibant.

Ordinis Teutonici magiſter vna cum ſuis commendatoribus, plurima oppida & arces poſſidebant. Et primo quidem ordinis magiſter & Epiſcopus Rigenſis ſimul & coniunctim occupabant ciuitatem Rigenſem, verum ordinis magiſter præter dominii & poſſeſſionis conſortium, arcem quoque inibi habebat, & alteram duobus miliaribus à ciuitate diſſitam, Dunemond appellatam: ſiquidem Riga non plane adiacet mari, ſed duobus miliaribus diſtat. Præterfluit eam fluuius Duna, ac duobus miliaribus emenſis in Oceanum ſe exonerat. Per hunc naues ad ciuitatem Rigenſem appellunt. Habet pręterea ordinis magiſter alia oppida complura, videlicet Riualiam, Perno, Wenden, Wolmer, Neruiam. Sunt & Rigenſi Epiſcopo arces munitiſſimæ, ſcilicet Kokenhuſen, Marienhuſen, &c. Epiſcopus Torpatenſis vnam habet ciuitatem Torpatum, arces vero plurimas munitionibus & magnificentia præſtantes, videlicet arcem iuxta cathedralem Eccleſiam Torpatenſem, & alteram cui nomen Nienhuys, 18. milliaribus à Torpato, Rutenis conterminam. Tertiam Werbeke. Quartam Oltenthorn, &c. Epiſcopus Habſelenſis poſſidebat oppidum Habſel, & Oſel, arcem quoque inſignem Arnſborch. Riualienſis quoque Epiſcopus arces aliquot ſibi ſubiectas habebat, ſed nullum in ciuitatem & Rempublicam Riualienſem dominium aut imperium.

Siliginis & frumenti diues eſt Liuonia, adeo vt exterę quoque nationes, Hollandia, Lubecum, &c. eius vbertatem perſentiant, ad quas frumentum è Liuonia grandi copia aduehitur. Pecoribus quoque & venatione abundat, vt refert Munſterus. Habet enim vrſos, alces, vulpes, lynces, marturos, zabellos, hermelinos, caſtores, &c. lepores in Liuonia nati, mutant æſtate & hyeme colorem, haud ſecus, quam apud Heluetios in alpibus, hyeme ſunt albi, & æſtate cinericii coloris. Inferunt & Ruteni pelles vrſorum albas in Liuoniam, quas ex frigidiſſimis Septentrionis partibus aduehunt.

EXEMPLAR EPISTOLAE DENVNCIATORIÆ BELLI, QVAM magnus Moschouiæ Princeps ad Liuoniæ proceres misit, quam è Germanico in Latinam phrasin traduximus.

Mos est Moschouiorum veluti & Turcarum, vt caput nõ aperiant, sed tantum illud inclinent, eoque nec Christiani illis aperiunt caput, sed inclinant.

Ilhelme Liuonum Magister, Archiepiscope Rigensis, Episcope Torpatensis, cæteriq; Episcopi, & vniuersi Liuones, misistis ad nos legatos vestros, viros bonos, Iuanum Bockhorst, Othonem Grothuiß, & Wolmarium Wranghel, cum reliquis adiunctis, vt capite coram nobis inclinato, peterent Teutonico Magistro, Archiepiscopo Rigensi, Episcopo Torpatensi, cunctisq; Liuoniæ populis hanc à nobis gratiam fieri, vt dato ad præfectos nostros Naugardiæ & Pleskouiæ mandato, pax cum Liuonibus iuxta veterem morem sanciretur. Nos vero præfectis nostris mandauimus, nullam vobiscum propter vestram iniustitiam, pacem firmandam, volentes hanc vestram iniustitiam vindicare. Cæterum legati vestri Iuanus Bockhorst cum suis collegis eam pacem à nobis exorarunt, iis conditionibus, vt Magister Teutonicus, Archiepiscopus Rigensis, & Episcopus Torpatensis, cunctiq; Liuones, quidquid iniuste contra nos moliti sunt, id restituant & resarciant. Præterea ilico nostris negotiatoribus concedant cum suis mercatoribus negotiari, omnisq; mercium generis, vtpote ceræ, seui, loricarum, & armorum permutationes facere. Item vt Episcopus Torpatensis conquirat tributum omnium præteritorum annorum, & vniuersa debita ex tota diœcesi Torpatensi, de vnoquoq; capite marcam Germanicam, tertio pacis firmatæ anno mittendam. Atq; hoc nostrum tributum deinceps singulis annis dare debeat Episcopus sine dilatione, omnibus quoque seruitium aut ministerium nobis præstare volentibus, ex quacunque natione veniant, citra vllum impedimentum, liberum in nostras regiones accessum & commeatum concedant. Regi quoque Poloniæ, & magno Duci Lituaniæ, aut si alius quis in Regem Poloniæ aut magnum Ducem Lituaniæ surrogetur, nullas suppetias & auxilia vlla in re ferant. Quidquid præterea literæ super pace firmata confectæ, quæ multoties descriptæ sunt, & quarum nomine crucem coram omnibus vobis osculati sunt, continent, ea omnia ritè legitimeq; præstetis. Insuper & præfecti nostri magnæ Naugardiæ & Plescouiæ has de pace inita literas ad vos per nuncium suum Melardum Torpiko miserunt: Teutonicus quoque Magister, Archiepiscopus Rigensis, Episcopus Torpatensis, cæteriq; Episcopi loco & vice omnium Liuonum super his literis, crucem exosculati sunt, & dextras porrexerunt: octo etiam sigillis eas dem coram Melardo Torpiko communiuerunt, & per eundem Melardum nuncium ad nostros præfectos ita communitas transmiserunt, eum in finem, quod iuxta literarum tenorem omnia nos & præfectos nostros concernentia, iuste & legitime exequi velletis, prout in literis scriptum continetur, in hunc vsque diem. Horum omnium nihil adhuc præstitistis. Interea nos ne Christianus sanguis temere effunderetur, sæpenumero per literas vos monuimus, vt hæc pacta iuxta contextum literarum de pace conscriptarum, iuste & rectè exequeremini. Similiter per legatum vestrum Gerhardum Flemminck, & nuncium Valentinum, item per Melchiorem cum suis adiunctis, itemq; per Henricum Winter vobis nunciauimus, vt à verbis iniustis & minime veracibus temperaretis, vtq; probos & integros vos præstaretis in omnibus causis, iuxta literas pacis & crucis osculum, vestramq; culpam agnosceretis, ne sanguis innoxius effunderetur. Vos vero nostram clementiam spreuistis, & literas liberi commeatus à nobis postulastis, ea solum de causa, vt res longius protelaretur. Et quoniam legem diuinam, omnemq; veritatem post posuistis, nec de crucis osculo quidquam cogitatis, nostramq; gratiam & clementiam aspernamini, ea propter meditamur inuocato diuino auxilio, iustitiæ nostræ ergo, & vestræ iniustitiæ, quam in crucem altissimi designastis, vos vlcisci, & vestram præuaricationem vindicare. Deo igitur nobis auxilium præstante, & alterutrorum sanguinem profun-

dente, certum erit, eum non nostram obculpam, sed vestram iniustitiam profundi. Hoc scitote, nos non minus ac vos esse Christianum Principem, nec vnquam gratum nobis fore spectaculum, si vllius sanguinem innocentem à nobis profundi videamus, siue Christianus ille sit, siue gentilis. Vt autem iniustitiam vestram agnoscatis, decreuimus nunc magnificam & præpotentem nostram virtutem hac epistola, qua bellum vobis indicimus, ad effectum deducere, quam epistolam per hunc nostrum ministrum ad vos destinamus, iubentes ne inuitum illum detineatis, sed liberum ad nos regressum concedatis. Datum in nostro dominio, aula & vrbe nostra Moscko. anno 1067. mense Nouembri.

ORIGO ET PRINCIPIVM BELLI.

Anno 1558. ciuitas Episcopalis Torpatum Liuonienſis prouinciæ, à magno Principe Moſchouitarum, ſiue à Rutenis (ipſe enim magnus Moſchouiæ Dux in armis nõ erat, ſed ingentem Rutenorum exercitum ad ciuitatem expugnandam miſerat) grauiſſime obſeſſa eſt, pertinaciſſime oppugnata, & tãdem die 18. Iul. eiuſdem anni lamentabiliter expugnata: cuius originem & cauſſam haud obſcure licebit animaduertere, ſi eorum, quæ ſuperioribus annis ibidem contigerunt, exactam rationem habeamus.

Anno Domini 1527. ipſo die venerabilis Sacramenti, pellio quidam Witembergenſis, in ciuitate Torpato clancularias conciones in ædibus quorundam incolarum habere cœpit, plurimos è iunioribus mercatoribus, nouis dogmatibus à catholiciſmo ſeducens, vſque adeo, vt vehementer adaucto factioſorũ numero, dominica die proxime ſubſequenti, ſeditioſe ac magno cum tumultu in baſilicam diuæ Virgini ſacram irruerent, ſuumq; illum concionatorem violenter in ſuggeſtum collocarent, ſacerdotibus & cantoribus omnibus è templo profligatis. Hinc altaria, & diuorum ſtatuas inuadunt, diruunt: imagines ipſas in forum allatas accumulant, & ſubſtructa pyra comburunt. Conſimili modo in ædem D. Ioannis velut homines phanatici ſe proripiunt, aras ſubuertunt, imagines confringunt, organa demoliuntur, omnemq; templi ornatum in foro congeſtum, ignibus & flammis ſubiiciunt. Nondum his exſatiatus impius eorum furor & cæca temeritas, Dominicanorum monaſterium inuadunt, monachos vniuerſos exturbant, adeo vt ſaluo corpore difficulter euaderent. Præfectus monachorum hortatur fratres, vt patienti & infracto animo ſuſtineant, quidquid ob Chriſtianę fidei profeſſionem obueniat, paratum eſſe brabæum & coronam, quam omnibus ſtrenue certantibus ſummus ille Agonothetes cumulate ſoleat elargiri: nullam eſſe tantam crucem, nulla tormenta, quæ illi triumpho valeant æquiparari. Huiuſmodi dictis, vbi ſuorum animos obfirmauit Præfectus, omnibus alacri animo dimiſſis & abdicatis, cum fratrum ſodalitio è monaſterio ſecedit, nec quidquam è monaſticis bonis ſecum aufert vniuerſa ſocietas, præter horariarum precum codices. Atque ita Dominicanis è monaſterio ſuo eiectis, pergit Lutherana factio ad ædem Minoritarum, eosque ſimili modo explodit. Horum præfectus, quem Guardianum vocant, itidem fratres, ſi qui erant animi deiectioris, confirmat: ac non multo poſt cum importunius vrgeret factio, ſinguli acceptis pſalmodiis horariis, præeunte Guardiano, voluntarium exilium libenter amplectuntur, parati omnia derelinquere, propter illum, quem nouerant animam ſuam poſuiſſe pro ipſis. Vbi hanc in monaſticæ profeſſionis viros crudelitatem exer-

cuerunt, fœmineum insuper sexum aggredi instituunt, virgines ex antiquissimo Ecclesiæ more, Deo dicatas inuadere parant. Erat ibidem monasterium virginum, instituti Diui Francisci. Hæ cum irruentes conspicerent Lutheranæ factionis coniuratos, in genua prouoluuntur, & vt fieri solet, lacrymis & precibus orant, propter communem nominis Christiani professionem, permittant ipsis antiquæ, & à maioribus acceptæ religioni, cui mancipatæ sint, pacifice & tranquille vacare, innoxium se & imbecillem esse cœtum, quæ mundanas & βιωτικὰς curas resignauerint, voluntariam paupertatem & pudicitiam profiteantur, obsecrare se, ne cultum diuinum, & susceptum vitæ institutum deserere, atque è monasterio profugere, aut voto contraria patrare compellant. Hoc tam miserabili planctu nihil emolliti Lutherani, velis & peplis è virginum capitibus excussis, truculentas manus in crines earum mittunt, ex cellis & latibulis inclementer extrahunt, & monasterio extrudunt, quasdam etiam coniugium amplecti compellunt. Miserandum hoc erat, & flebile spectaculum, quod vel saxeum pectus in gemitus & lachrymas solueret. Porro ex monachis nuper eiectis, quotquot parati erant exuto & abdicato habitu monastico, matrimonio se dedere, & Lutheranam doctrinam suscipere, eos ab exilio reuocatos, iure ciuitatis donabant: qualis venerandus vir D. Philippus Olmen, qui horum fere omnium spectator, & vt historice ea conscriberem, mihi auctor fuit, pleroſque nouit. Hi coniugibus assumptis, liberos educabant, familiam alebant, omniumque pertinacissime Catholicos persequebantur. Hoc igitur modo Monachis, virginibus cœnobiticis, & sacerdotibus pene omnibus, paucis exceptis, profligatis, Senatus & ciues Torpatenses, Monachorum, Parochorum, & Vicariorum exuuias, & redditus ad se transferebant. Habebat id temporis magnus Moschouiæ Dux, Torpati, Rigæ, & Riualiæ templum, vbi Moschouiticæ gentis negotiatores, diebus Dominicis, suo more cultũ diuinum peragere consueuerant. Non tulit Lutherana factio, vt Ruthenorum & Moschouitarum templum illæsum euaderet, sed in eodem feruore, immo furore in illud se proripiunt, & pene à fundamentis vniuersam ædificii molem subuertunt. Porro ne dirutarum basilicarum nullus omnino vsus esset, Dominicanorum Ecclesiam tormentis bellicis asseruandis destinant, & in publicum armarium conuertunt. Franciscanam ædem calci coquendæ deputant. Rutenorum templum in foricam conuersum, excipiendis fœtoribus, sordibus, & excrementis humanis mancipãt. Atque hoc modo, vbi Torpati in Catholicorum & Moschouitarum delubra sæuitum est, Rigæ & Riualiæ itidem Rutenorum phana demoliuntur, quod resciscens magnus Moschouiæ Dux, & Liuones tam noxiam, impiam, & execrabilem hæresin suscepisse intelligens, rei indignitate commotus, Si, inquit, Pontifex Romanus, & Romanorum Imperator sustinent suos sacerdotes, & monachos profligari, templaque & sacraria dirui, sacra profanaque omnia pollui, nobis non est animus sectam adeo pernicialem in nostris prouinciis impune grassari permittere, sed euoluto pacis termino, bellum illis indicemus, eo quod nostras basilicas tam profane & impie violauerint, ac destruxerint.

Eodem fere tempore Torpati, Lutheranæ factionis, primates in Ecclesiæ Cathedralis Torpatensis Canonicos conspirauerant, captantes vel dolo, vel armis Ecclesiam inuadere, ea autem in edito monte sita est. Pellio qui vniuersæ factionis Princeps erat, ducentos è suis conuocat, cõsilium de inuadenda cathedrali Ecclesia proponit. Illi spe prædę auidi, alacres & parati in sacrilegiũ consentiunt. Vbi ad primariam basilicam ventum est, conspiciunt ibidem præstolantem Satrapam virum nobilem, generosi animi, & magnæ virtutis, tredecim satellitibus stipatum. Hic eos compellans, quærit quid moliantur, qua de causa armati accedãt? Respondet pellio, se Canonicos profligaturum. Satrapa iubet, ne plus imperii & iurisdictionis sibi vendicent, quam delegatum habeant, sed suos intra limites se contineant, eam auctoritatem ipsis nondum demandatam. Quo audito, cõfestim ipsum Satrapam inuadere parant. Ille quantumuis armis & satellitibus parum instructus ad pugnam, numeroq; & copia Lutherana factio lõge præualeret, nihilo secius, vt erat animi excelsi, vna cũ stipatoribus, quos tredecim duntaxat habebat, petulantem & seditiosum eorum conatum auertere & impedire aggreditur, exertoque gladio, factiosam ducentorum armatorum cohortem vniuersam, in pedes agit. Illi è summo montis vertice præcipites ruere, & velut fulmine consternati, fuga salutem quærere. Quinque ad necem vsq; cæsi, viginti vulneribus saucii & plagis contusi, cum reliquo seditiosorum manipulo vix effugiunt. Satrapa cum satellitibus omnibus illæsis, præclaram victoriam, omnium pacis amantium applausu domum reportat. Tum illi in ciuitatem se abripiunt, & publico campanarum signo dato, classicum canunt, quo audito, vniuersa confluxit Resp. Satrapa ne in manifestum se periculum coniiceret, intractabilis & iam tum insanæ sęuiẽtis vulgi oculis se subducit, & in Episcopi arcem se recipit. Pellio tametsi antea infeliciter pugnarat, & magno cum dedecore, ipse cum ducentis à quatuordecim fugatus erat, aucto tamẽ suorum numero, propositum redintegrat, ac denuo cathedralem Ecclesiam oppugnaturus, cum ingenti turma procedit. Postquam ad basilicam ventum, in valuas ingentibus machinis irruunt, quarum vim vbi nec clausta, nec omnis portarum vis ferre valet, labat ariete crebro ianua, & emoti procumbunt cardine postes, fit via vi, rumpunt aditus, & prima trucidant diuorum simulachra, & saxea numina templo disiiciunt. Neq; in diuorum statuas tantum sæuitum est, sed & crucifixi imagines gladiis & lanceis transfigunt, quod olim Iudæos factitasse legimus, apud Damascenum, & scriptores historiæ Ecclesiasticæ. Erat in eadem Torpatensi basilica baptisterium, summo artificio & magnis impẽsis extructum. Inter cætera ornamenta, sculpta erant Saluatoris, & duodecim Apostolorũ imagines, has magno impetu inuadit sacrilega iconoclastarum cohors, quippe qui antea ducenti à tredecim stipendiariis turpissime fugati, sauciati, ac demum omnes profligati, latebras quæritabant, nunc confirmato numero, tredecim simulachra inuadunt, ne nullam omnino victoriam referrent. Egregiam vero laudem ea meretur fortitudo, cum facile sit vincere non repugnantem, & de statuis debellatis triumphum agere. Sæuiunt igitur in æneos, saxeos, & ligneos hostes, alios capite plectunt, alios manibus naribusq; truncant, lœdoriis & ludibriis nõ statuas tãtum, sed & ipsos prototypos & sanctos calumniantes, qui capitis, manuum, nariumque periculo catholicam fidem asseruissent. Hinc in quorundam Canonicorũ (nam hos, quia de nobili erant prosapia, metu retracti, nondum ædibus & vrbe submouerant) ædes procurrunt, omnibusq; esculentis & poculentis per vim conquisitis, admirabili inuerecundia & gastrimargia, vti in eiusmodi tumultibus fieri solet, famelicam ingluuiem suffarciunt. Dum hæc magnis seditionibus & vulgi clamoribus in vrbe Torpatensi geruntur. Proceres & nobiles prouinciæ, quibus adhuc cordi erat catholica religio, Torpatum conueniunt, & propositis conditionibus rem ita componunt, vt metropolitanę Ecclesiæ Canonici, in Ecclesia sua, solennia sacrificia, & reliqua ad cultum diuinum spectantia, nullo turbante aut molestãte, securi peragant. Re ita composita, Senatus vniuersæ Reip. mandat, ne quisquam ciuium Missas aut conciones in templo cathedrali audire tentet, senatoriã iussionem violantes, decem marcarum pœna plectendos. Atq; hoc modo catholicus Dei cultus triginta annis saluus & incolumis in metropolitana Ecclesia permãsit. Sæpe tamen minitabantur, se ex vrbe ascensuros, vniuersosq; sacerdotes trucidaturos, vnde patet, illos extremo periculo continenter expositos, & veluti mures in decipula, hostium metu vndiq; conclusos & circunseptos fuisse. Præter Canonicos, erat ibidem virginum nobilium, Deo dicatarum monasterium, quas metu potentiorum procerum, qui in catholica religione etiamnum constantes erant, prohibente, necdum è monasterio eiecerant.

Dum hic tumultus per Lutheranæ factionis concionatores Torpati excitatur, præerat episcopatui Torpatensi R. D. Ioannes à Blankefeld, vir magnę pietatis & virtutis, qui ea tempestate forte in Rigensem prouinciam concesserat, cuius etiam agebat Episcopum. Hic vbi seditiones & turbas per hæresin excitatas inualescere animaduertit, easq; sua auctoritate non posse tranquillari, è Liuonia in Hispaniam ad Carolum V. Imp. proficiscitur, quem vbi propediem iam, emenso adhuc duorum dierum itinere, conuenire posset, morbo correptus, in Hispania mo-

ritur,non ſine veneni ſuſpicione. Ferebatur enim in Liuonia, miniſtrum eius à Lutheranis ſubornatum, vt toxico eum ſuſtolleret. Imperator vbi reſciuit tanta pietate ac virtute præſulem,tanta locorum ſpacia peragraſſe, longiſſimiq; itineris moleſtias & pericula ſui cauſa ſuſcepiſſe, indoluit de viri obitu, quodq; aduentus cauſam,quam omnino arduam coniiciebat, nondum ex eo cognoſcere licuiſſet. Quam vt intelligeret emiſſarium quendam repente ablegat, qui Epiſcopi ſcripta & literas conquirat,inuentasq; ad Imperatorem deferat. Ex iis Imperator vniuerſam Liuoniæ tempeſtatem liquido cognoſcit,turbari omnia, & euerti à Lutheranis,templa diſſipari,monaſteria dirui,monachos profligari, ſurſum deorſumq; omnia agi & ferri. Mittit igitur legatum in Liuoniam, vna cum literis & mandatis Imperialibus, ne quiſquam in poſterum baſilicas aut monaſteria inuadere aut ſpoliare attentet,ſed vnumquemq; ſuam religionem obſeruare & profiteri ſinant, ad decretum & determinationem futuri concilii.Liuones Imperiali mandato accepto reſpondent,ſe in religionis negotio ne flocci quidem facere Imperatorem Romanum, quinimo priuſquam equitatus ipſius in Liuoniam perueniat, laſſum fore & fatigatum. Si magno cum exercitu veniat, fame & inedia eos conſumendos:ſin cum exiguo,facile poſſe ſuperari & cædi.

Torpatenſes cognita Epiſcopi ſui morte, alium Epiſcopatui præficiunt, D. Ioannem Bie,incolæ & ciuis Torpatenſis filium. Hic ad Lutheranorum facinora conniuebat,& prouinciam grandi ære alieno grauabat. Eo defuncto,ex conſilio ampliſſimi Teutonicorum ordinis magiſtri D.Ioannis à Reck, qui catholicus adhuc,& ſumme laudabilis erat Princeps,eligitur in Epiſcopum D. Iodocus à Reck, magnæ nobilitatis vir,ex Weſtphalia è comitatu Markenſi oriundus.Hic Torpatenſem diœceſin,contracto per anteceſſorem ære alieno,liberabat,& præclare vniuerſam prouinciam adminiſtrabat, quem etiam Ruteni reuerebantur & ſuſpiciebant,iuſtitiæ & ſtrenuitatis ergo. Cæterum anno 1551. propter ciuitatis Torpatenſis rebellionem, & plerorumque nobilium, qui magno numero ad Lutherana dogmata defecerant,inobedientiam gubernationis pertęſus, abdicauit ſe Epiſcopatu,& ex prouincia ſeceſſit. Surrogatur in locum eius Hermannus à Weſalia,vnus è Monachis Dominicanis, quos Torpatenſes monaſterio ſubmouerant: hic vero nec habitum,nec religionem deſeruerat, ſed in monaſterium Walkena ordinis Bernardini,quod duobus miliaribus Torpato diſtabat, profugerat. Erat abbatia,humili & paluſtri in loco ſita, turribus & muris vndiq; munitiſſima,propugnaculum aduerſus Moſchouitam inexpugnabile.In hac abbatia idem D.Hermannus à Weſalia aliquot annis egerat Archimandritam, ſedulo ac diligenter functionem adminiſtrans & monachos in officio continens. Quo nomine cum bonis omnibus commendaretur,Epiſcopus Torpatenſis conſtituitur, anno 1553. Verum equeſtris ordinis pleriq; animum eius à recto tranſuerſum egerunt. Paulo enim poſt quam ſolenniter eſſet inauguratus, nobiles quidam Lutheranæ factionis,& ciuitas Torpatenſis,tres ei articulos proponebant,petentes, vt eos admitteret. Primo, quandoquidem nũc in Imperii Romani Principem electus eſſet,monaſtico habitu depoſito, alium ei functioni decentiorem conuenientioremq; aſſumeret,cui articulo conſenſit. Secundo,vt vtramq; ſpeciem in S.Euchariſtia omnibus indiſtincte & publice permitteret:Huic quoq; articulo ſubſcripſit: cæterum quia Miſſarum vſus adhuc manebat incolumis, nolebant Liuones Euchariſtiam ſub Miſſę ſacrificio percipere, atq; ita hic articulus nullum effectum ſortitus eſt.Tertio deberet Epiſcopus ſacramento affirmare, & vniuerſo nobilium ordini ac ciuitati Torpatenſi polliceri, ſe nec factis, nec conſiliis aut ſcriptis Lutheranæ doctrinæ aduerſaturum.Hunc quoq; articulum ſeruare promiſit,& paulatim priſtinę ſuę conſtantiæ ita oblitus eſt,vt cum Lutheranis adeſſet, in omnibus eorum arbitrio ſeruiret, & cuncta ad gratiam loqueretur, frequenter etiam ad ſe inuitaret,conuiuia & ſympoſia cum illis communia haberet. Parœciis quoq; & Eccleſiis paſſim homines,nõ ſacerdotes,nec legitime ſacris initiatos præficiebat. Quinquennio Epiſcopatum pacifice occupauit, nullum interea Miſſæ ſacrificium peragens,ne equeſtres & proceres offenderet.

Dum

Dum hæc geruntur,ſtrenuum agit Lutheranæ doctrinæ præconem pellio Wittenbergenſis,iactans ſe Apoſtolicam ſimplicitatem imitaturum, & vna tunica contentum fore. Docet præterea,calices & vaſa Eccleſiæ aurea pauperibus elargienda. Contigit autem biẽnio poſt,quam è ſuggeſtu publice docere cœperat, vt conſul ciuitatis Torpatenſis ſacram Euchariſtiæ thecam è templo abreptam, in catenam auream, pro vxore & filia formari curaret, affirmans ſe auri pretium & æſtimationem pauperibus elargitum. Non multo poſt præcone concionem habente,conſulis filia templum ingreditur,aurea catena exornata,quam dum è ſuggeſtu concionator Lutheranus conſpicit, repente exclamans, iubet vt quotquot præſentes eſſent mulieres & virgines,aſſurgerent,& in genua prouoluerentur:adferri enim flauam Chriſti tunicam, quam dum Papiſtę Chriſto ſuo circumdediſſent,eas omnem reuerentiam & venerationem eidem exhibuiſſe: nunc autẽ conſulis filiam eadem tunica catenatam, proinde eadem reuerentia & honore proſequantur. Soluta concione citatur præco ad ſenatum, interrogatur cur conſulem publica contumelia affeciſſet, qui ſacrarium ſeu hierothecam præſtita æſtimatione legitime emiſſet.Reſpondet ſe ſuosq; qui verbum Dei doceant, eiuſmodi prædarum participes eſſe debere, ac tunc demum ſilentio ſacrilegium diſſimulare velle: Senatus ne huiuſmodi cõtumelias & exprobrationes audiret crebrius, pretio hominem induxerunt,vt Riualiam concederet. Porro alii Lutheranæ factionis concionatores,immẽſas pene diuitias accumulant,ædes, prædia,redditus magno numero coementes, purpura & pellibus pretioſis ſumptuoſiores ipſis conſulibus & ſenatoribus. Siquidem vnde antea decem aut plures honeſte & frugaliter alebantur,ea omnia duo Lutherani præcones ad ſe tranſtulerant,nondum interea ranta opum affluentia contenti, vt manifeſtum euaderet, ipſos nihil præter quæſtum,opes,deſidem & voluptuariam vitam ſectari.

Paucis ab annis poſteaquam Torpatenſes in Lutheranam doctrinam conceſſerant,feria ſexta ſolenne Paſchæ feſtum proxime præcedente, finita Lutherani Eccleſiaſtæ concione, ciuibus è templo D. Virgini matri ſacro reuertentibus, quidam alium conciuem & familiarem inuitat ad prandium, rogat vna domum comitetur,habere ſe paratum inſignem petaſonem Weſtphalicum. Alter parum abhorrens, reſpondet ſibi eſſe gallum opipare elixum,quem cupiat in ſymbolum adferre. Dum ad menſam accumbitur,alter os quoddam galli ambedere volens, imprudens ipſum pene deglutit, quod cum neq; tranſmittere,neq; eximere valeret,eo ipſo die ſuffocatur. Alter poſtridie Paſchæ malo ſpiritu corripitur, & non multo poſt rabie & furore exagitatus,animam vna cum dæmone exhalat.

Equeſtrium autem plerique in prouincia Torpatenſi, Lutherana hæreſi vſque adeo dementati erant, vt diebus, quibus ieiunium indicere conſueuit Eccleſia,tum etiam tempore ieiunii quadrageſimalis, binas menſas inſtruerent, vnam Papiſticam,alteram Euangelicam appellantes.Priori viliorem & vulgariorem panem imponebant,quem illi vulgo panem ruſticum vocitabant, huc addebant legumina & ceruiſiam tenuiſſimam. Euangelicæ menſæ imponebant panem ſelectiſſimum & puriſſimum,quem ſua lingua vocabant panem Teutonicum, ceruiſiam præſtantem,& carnes aſſas & elixas affluenter. Faciebant hoc, vt villicos & agricolas à catholicismo ad Lutheraniſmum pellicerent. Illi vero maledulces epulas facile reſpuebant, viliſſima edulia exquiſitiſſimis ferculis præferentes, vt in catholica religione conſtantes perſeuerarent. Quidam etiam nobilium cum plebeios & agricolas à Lutheraniſmo auerſos conſpicerent, diebus quibus ieiunium catholica indicebat Eccleſia,eos accerſebant,carnes & cibos vetitos violenter illis in ora ingerentes.Hæc tyrannis & ſumma in Deum pariter & homines impietas,grauem vindictam ſupremo numini extorquebat. Quibus accedebat immanis crudelitas & inclementia in ſubditos,prodigalitas, ſuperbia, & luxus omnium ordinum, Dominorum, inquam, Teutonicorum, deinde equeſtrium & nobilium,denique ciuium & plebeiorum.

Priuſquam Teutonici ordinis Domini, ordinisq; magiſter ad Lutheraniſmũ deſciſcerent,religioſa pietas,ſuſpicienda grauitas,moderata ſobrietas,diligẽs

religionis obſeruatio, decentiſſimus in moribus & habitu cultus, conſpiciebatur. Precum horariarũ penſum, religioſiſſime perſoluebant. Deorum delubra pietate, domos ſuas gloria & fortitudine decorabant. Vbi Lutherana dogmata amplecti cœperunt, hæc omnia ſemel & ſimul excutere, luxuria cum ſuperbia animos eorum inuadere, rapere, conſumere, ſua parui pendere, habitu & moribus ſummam ferociam, faſtum ac dominandi libidinem oſtendere: pudorem, pudicitiam, diuina humanaq; promiſcua, nil penſi neq; moderati habere: ſubditorum miſeriis & egeſtate crudeliter abuti, perinde quaſi iniuriam facere, id demum eſſet imperio vti. Ab eo tempore plebis conditio miſera, longe miſerrima eſſe cœpit. Siquidem vbi Teutonicus ordo ſua per luxum & libidinem prodegerat, & familiares opes defecerant, ad ſummam crudelitatem & auaritiam ipſa inopia eos ſtimulabat. Cœpere igitur plebem deglubere, tributis & exactionibus emungere, & quos extrema premebat egeſtas, ab iis diuitias, & luxus inſtrumenta conquirere. Animus ſane malis imbutus artibus, & quotidianis voluptatum illecebris delibutus, haud facile libidinibus carebat, eoque profuſius Venere & luxu æſtuabat. Augebat eorum audaciam vſurpatum hactenus in miſeram plebem imperium, vtpote quæ ita ſeruire & ſubiici videbatur, vt non ſui, ſed alieni iuris: non liberi, ſed ſerui haberentur. Si quid criminis deſignabant, pro rei atrocitate flagellis & fuſtuario mulctabantur a Germanis, quorum fortunæ, vbi per luxum & intemperantiam collaberentur, eo impotentius in miſerum vulgus ſæuiebant, vt flagris & verberibus, ſi quid habebant frumentorum, ouium, gallinarum, mellis, & id genus extorquerent. Interea ſeruilis & inops plebecula, allia & arborum radices & cortices famelico ore priuatim arrodere, aquam farina commixtam potare, in extrema miſeria & egeſtate vitam trahere. Equeſter etiam ordo Lutherana doctrina iam aſſumpta, quantum à priſtina virtute degenerauerit, morum & vitę mutatio declarauit. Antea ſiquidem domi militiæque intenti libertatem, religionem, patriam, parentesq; armis protegere. Non illis labor inſolitus, non locus vllus aſper aut arduus erat, non barbarus hoſtis formidoloſus, magisq; in decoris armis & militaribus equis, quam in ſcortis atq; conuiuiis libidinem habebant. Summa erga plebeios beneuolentia & humanitate præſtabant, dandisq; potius, quam accipiendis beneficiis amicitias parabant. Cæterum vbi priſca religione ſpreta, prurientes auribus ea, quæ ventri adlubeſcebant dogmata amplecti cœpere, priſtina illa integritas & cõſtantia à ſtirpe interiit, virtus hebeſcere, pietas langueſcere, per luxum & licentiam bona patria diſſipare, aliena rapere, ſua prodigere, delubra ſpoliare, ſacra profanaq; omnia contaminare, dormire prius, quam ſomni cupido eſſet, non famem, non ſitim, neq; frigus, neq; laſſitudinem opperiri, ſed ea omnia luxu antecapere. Hæc eos, vbi priuatę opes defecerant, ad ſacrilegia, rapinas, direptiones, & violentas exactiones incendebant. Igitur in plebem & agricolas ſupra omnem modum ſæuire, tyrannice & barbare, intolerandam in eos crudelitatem exercere, donec quod habebant commeatus aut pecuniæ penitus extorquerẽt. Nec equeſter duntaxat ordo his vitiis ſubiacebat, ſed contagio quaſi peſtilentia vniuerſam Remp. & ciues peruaſit, vt omnia luxum, libidinem, faſtum & ſuperbiam repræſentarent. Adeo faſcinauerat eos noua illa doctrina, vt mentem ſimul & rationem excantaſſe videretur: & quæ diuinis humanisq; legibus eſſent contraria, ea Chriſtianæ vitę & Euangelio conſentanea cenſerent, quodq; ſumma erat iniuria, id demum iure ſe facere exiſtimabant, quia Lutheranæ doctrinæ præconum exemplo faciebant. Itaq; vbi in deos diuorumq; templa & ſimulachra ſæuitum eſt, ſacerdotes & inferioris fortunæ homines, pauperes, debiles, & eleemoſynarii contumelia & inuidia grauabantur. Erat iuxta ciuitatem (vt fit) leproſorium, eidemq; adiuncta Eccleſia D. Georgio martyri ſacra. Hanc quondam in trophæum & gratiarum actionem, obtenta aduerſus Rutenos inſigni quatuor præliorum victoria, maiores religioſiſſimi mortales ibidem extruxerant. Verum anno 1554. vbi Lutherana contagio Torpatenſiũ animos peruaſerat, vt ſacrilegia & rapinæ licitæ & conceſſæ putarentur, leproſorium vna cum delubro demoliuntur: hinc aras, ſimulachra, diuinum cultum, & ſacerdotes: illinc miſerabili morbo & ſqualore afflictos, inopes & laceros eiiciunt, leproſorium in tabernam, templum in ſtabulum conuertunt. Facinus ſane tali Euangelio dignum. Sacerdotes quibus contumeliis, qua inuidia priuatim & publice premebantur, longum eſſet recenſere, vſq; adeo omnia profanata erãt. Vnum præ cæteris tunc memorabile exemplum contigit, dignum quod nulla obliuione obliteretur. Anno 1556. ipſo aſſumptæ virginis matris die, Torpati ſacerdotes ex recepto Eccleſiæ more diem illum ſolennem habebant, & magno, vt ſolet, cum apparatu, & crebro campanarum pulſu, diuinum cultum peragebant. Eam celebritatem & reuerentiam Virgini matri ad ſummi numinis honorem exhibitam, cum matrona quædam impendio inuideret, mandat pediſſequæ, vti balneum apparet, caminum inſtruat, ſe cum marito lauari decreuiſſe. Illa ſolennis feſti dominam ſubmonere, vtq; alium in diem transferat, rogare. Matrona repente excandeſcens, quid, inquit, de Maria narras, fuit illa mulier ſimilis mihi, nec vllius potentiæ, aut gratiæ, prærogatiuam habet, tu iuſſa mea exequere. Famula ne dominam grauius exacerbaret, imperata perficit. Vbi ad caminum ventum eſt, arida ligna, quæ alioqui haud difficulter flammam excipiunt, nulla ope, nullis nutrimẽtis accendi potuere. Illa vbi ſe vndiq; vertit, laboris fruſtranei pertæſa, tectum omne ardere conſpicit, nec vlla vi flammam reſtinguere valet. Ignis primo ipſum balneum vaſtat, mox duas contiguas ædes ingenti ciuium omnium terrore populatur. Confluit ex templo vniuerſum vulgus, & vix tãdem latius ſerpere incendium prohibent. Poſtero die lignorum faſciculus camino ingeſtus, omnino incombuſtus comperitur. Hæc & horum ſimilia erãt grauis Dei indignationis & venturæ vindictæ prænuntia, de qua priuſquam dicere aggrediar, pauca de Lutheranorum ritibus, cæremoniis, & leui inconſtantia præmittemus.

Vide Munſterum in Coſmographia, in tractatu de Liuonia.

Ordinis ſacramentum prorſus reiiciebant, ipſi ordinandorum ſacerdotum, & Eccleſiaſtarum facultatem ſibi vendicabant: modum autem ordinandi ſæpius immutarunt. Principio ordinandus coram Senatu in genua prouoluebatur, ſinguli Senatores in eum ſufflabant, quo denotabant, ſe Spiritum ſanctum in eum profundere. Deinde conſul ordinatum ad ſuggeſtum deducebat. Poſtea hoc ordinandi ritu abolito, concionatoribus inſufflandi poteſtatem contulerunt. Tandem & hic modus abrogatur, ſupremo concionatori tribuitur, vt ſuo ſuffragio quempiam paſtoris munere vel dignum vel indignum cenſeat. Qua facultate ſupremo Lutheranorum præconi collata, acceſſit eum textor quidam in ſuburbio Torpatenſi degens, impetrat poteſtatem in vicinis pagis publice è ſuggeſtu docendi, qua obtenta, concionatur, baptizat, abſoluit, Euchariſtiam diſpenſat. Cũ autẽ forte panis ei deficeret, ille cœnam inſtituturus, protinus accepto raphano, in orbiculos illum conſcindit, atq; ita Miſſam vna cum cœna peragit, haud ſimpliciter contra receptam Eccleſiæ conſuetudinem delinquens, & auguſtiſſimum ſacramentum ludificans, contigit hoc anno 1555.

In pœnitentiæ ſacramento diuerſum variumq; modum obſeruabant. Principio ex præſcripto Lutheranæ doctrinæ ſoli Deo delicta confitebantur. Poſtea hoc ritu abrogato decem vel circiter coniunctim in genua coram concionatore prouoluebãtur: quo facto, ille eos Deo confiteri iubere, & abſolutionẽ veniamq; promittere. Hic confitendi modus vbi inoleſceret, res non indigna memoratu in pago tribus miliaribus ab vrbe Torpatenſi diſſito contigit. Lutheranus quidam eccleſiaſtes, triginta agricolas ad genua prouolutos habebat, quos confeſſione facta Sacramentali abſolutione à peccatis exoluere debebat. Mandat igitur, omnes Deo confiteantur, ſoli, ſolidam ſiue nummulum (quem confitentes parocho dare conſueuerant) altari imponere iubet, deinde certam abſolutionem promittit, pœnitentiam & ſatisfactionem commentum eſſe Papiſticum, hanc neutiquam requiri. Erat autem inter confitentes quidam præ aliis ſimplici ingenio, qui Domino ſuo iuuencum furto abegerat. Hic abſolutionem conſecutus, domum lætabundus reuertitur, gaudium ex felici confeſſionis ſucceſſu conceptum, protinus in vxoris ſinum effundit. Metuebam, inquit, cum Parochum confeſſurus accederem, ne iuberet abductum taurum reſtituere, aut gehennæ incendio me furtum luiturum minaretur: iam autem vno recepto ſolido, omnes mihi noxas ignouit.

Non multo post idem alium bouem furatur, & in ipso facinore deprehensus, fatetur neutiquam se illud admissurum fuisse, si non tam facilem se præbuisset parochus in delictis ignoscendis, eaq; res plurimos ad grauissima facinora stimulabat, adeo vt summam in domestica familia perfidiam patresfamilias persentiscerent, ac tam exitiales istius Euangelii fructus grauiter abominarentur.

Eodem fere tempore horrendum & memorabile factum cõtigit. Erat Torpati quidam Lutheranæ doctrinæ præco, Hermannus, mire versutus & facundus in abducendis hominibus à Catholicismo ad Lutheranismum, annisque triginta summum egerat illius doctrinæ præconem. Hic pellione Wittembergensi Lutherana dogmata primum docente, monachus erat Minorita, iuuenis, at pro ætatem concionibus non inexercitatus, accedit pellionem, offert illi suam in propagandis Lutheranis dogmatibus opem, monasticum cucullum in publica concione abiecturum. Pellio eum in cooperarium suscipit, negotiatores nouo habitu eum donant, virginem monasticam in vxorem adiungunt, præficitur vasis argenteis Ecclesiæ, in vsum pauperũ custodiendis. Pellione ex vrbe secedente, cuius causam supra retulimus, paulatim magnam auctoritatem apud omnes sibi conciliat, vt solus nobilium infantes baptizaret. Magnam opũ diuitiarumq; vim congerit, mercatur prædia, domos, agros, in liberorum subsidiũ: primaq; atq; itidem secunda vxore demortua, tertiam ducit. Verũ anno 1554. graui morbo corripitur, & sex diebus elapsis horrẽda voce exclamat, se damnatum, nullam salutis consequendæ spem reliquam, & quotquot isti voluptariæ Lutheranorum sectæ sese dederent, damnationi obnoxios, atq; ita toruo aspectu, & oculis horribiliter flãmarum in modum lucentibus, desperabundus extremum spiritum exhalat, omnibus Christianis exemplum ac documentum relinquens, quã periculosum sit ab Ecclesiæ vnitate ad nouas doctrinas deficere.

DE PVBLICA EAQVE TERRIBILI LIVONVM VINdicta, quæ Religionis mutationem & vitam in omne flagitiorum genus proiectissimam secuta est.

POsteaquam Liuones spreto & profligato Catholicismo & Religione à maioribus accepta, Lutherana dogmata susceperant, variis diuersisq; plagis grauissime afflicti sunt, adeo vt vniuersa elementa in vindictã & perniciem eorũ conspirasse viderentur, iuxta illud Regii Prophetæ. Accipiat armaturã zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. In primis terra, quæ omnis frumenti copia abundare cõsueuerat, nihil pene frugum & fructuũ proferebat, vt grauis annonę caritas subsequeretur. Aqua quæ prius piscosa, deinceps nihil fere piscium dabat. Aer hominũ saluti à Deo tributus, nunc venenatus & contagiosus, innumeros morbos & grauẽ pestilentiã generabat. Ignę Ruteni & Moscouitæ vniuersam Torpatẽsem prouinciã miserabiliter populabantur, Neruiam & Velinã oppida cum plurimis vicis & pagis prorsus vastabãt. Grauis quidẽ hæc erat vindicta, sed magna supremi numinis erat clementia tã diu immania gentis pertinacissimæ facinora dissimulasse, & vltionis gladiũ suspendisse, si forte mansuescerent, & resipiscentiam meditarentur. Quæ cum nõ sequeretur, & tertii iam hæredes in Lutheranorũ possessiones succederent, ne de male partis diu gauderẽt, principio durissimo caritatis & penuriæ flagello afflicti sunt. Siliginis. n. mensura, quæ apud Germanos 12. modios cõficit, vulgariter *een last* adpellatur, prius viginti marcis emebatur, anno vero 1557. Torpati nonaginta marcis comparabatur. Marcæ aũt septem duos daleros cõficiunt. Vnde factũ, vt agricolæ crescente penuria & famis necessitate cogẽte, lini baccas hordeo aut siligini cõmixtas molerent. Abũdabant & piscibus Liuonia, priusquã ad Lutherana dogmata deficeret. Præterlabitur Torpatũ fluuiolus quidã, *die beke* appellatus. Per hunc Moschouii Plescouiã (ciuitas ea est Moschouiæ) nauigabant sex miliar. emẽsis exonerabat se fluuiolus in mare quoddã, die Peus vocatum, piscium mire ferax 12. miliar. longitudine, septem fluminib. in illud profluentibus. Mare illud in Oceanum vno alueo fertur, qui de alto scopuli vertice rapidissimo cursu torrentis in morem præceps ruit, tãto cum sonitu vt accolæ propinquiores, hebe-

Sap. 5.

hebescente paulatim ex terribili & continuo fragore auditu, surdi reddantur. Ex hoc mari, quod Peussam diximus, tanta piscium affluentia proueniebat, vt in Hollandiam, Lubecum, aliasq; finitimas regiones eos aueherent, pisces illi lupi Torpatenses vocitabantur. Cæterum antiqua religione profligata, & Lutheranismo inualescente, quantumuis spretis ieiuniis, carnibus victitarent, summa tamen piscium inopia laborabant.

Insuper & pestilentia tam atrociter sæuiebat, vt anno 1551. Torpati trimestri spatio 14. milia hominum morerentur. Tanta erat ægrotantium multitudo, vt in cœmeteriis, in cãpis, in propatulo passim & iuxta sepes plurimi miserabiliter decumberent. Cadauera linteis inuoluta, in vna scrobe accumulabantur. Dignum animaduersione erat, quod in commune hac lue, quæ vniuersam ciuitatem peruadebat, Catholicorum sacerdotum, quorum tredecim quotidie horas canonicas in cathedrali Ecclesia decantabant, nemo corripiebatur. Lutherani vero cõcionatores vniuersi, excepto vno Hermãno, qui postmodum, vt supra retulimus, horribiliter expirauit, è medio sublati sunt. Sed nec hoc flagello emendari sustinuerunt. Proceres enim ciuitatis qui grassante contagio secesserant, reuertentes, alios nouæ doctrinæ præcones constituunt, prioribus longe nocentiores. Quin & pestilentiæ culpam & numinis offensam Papistis imputabant.

Tertium igitur flagellum Liuonienſibus superuenit, bellum & exterminiũ, & immanis barbari populi crudelitas, & præter hanc intestina prælia & mutuæ lãcinationes. Siquidem biennii spatio, tria grauissima, cruẽtissimaq; bella sustinuerunt, quorũ tertium extremam illis perniciem & excidium attulit. Primum inter Archiepiscopum Rigensem & Ordinis Teutonici magistrum, oriebatur anno 1558. Belli causa erat, quod ciues Rigenses post assumptum Lutheranismum, aras, delubra & monasteria diruerant, Canonicos & sacerdotes vrbe mouerant, in Ecclesia Cathedrali Lutheranum dogmatistam constituerant. Huius iniuriæ & violentiæ memor Archiepiscopus, certam pecuniarum summam à Rigensibus mulctæ loco exigebat. Cæterum Ordinis Teutonici Magister Lutheranæ factioni consentiens, Rigenses defendere & excusare parabat, asserens, iure id patratum, nullamq; pœnam commereri: Nec multo post publicum comitiorũ diem indicit Magister in ciuitate sua Wendensi, vniuersos Ordinis milites per Liuoniã conuocans. Verũ quia indicendorum comitiorum ius Ordinis Magistro non cõpetebat, sed Archiepiscopo Rigensi, ea propter Archiepiscopus ad comitia nõ accedebat. Concludebat ibidem vniuersus Teutonicorũ militum ordo, bello appetẽdum esse Archiepiscopum. In quod vbi cõmunibus suffragiis totus ordo consenserat, vnus Ordinis Mareschallus, secundus à Magistro, nonnihil reclamabat, non iniquum affirmãs, si Archiepiscopus illatã iniuriam & damnum exactione sarciri peteret. His dictis vniuersus Teutonicorũ Ordo Mareschallo indignatur, arces & præsidia ei eripiunt. Ille in Poloniam secedit. Rex Polonus intellecta causa, liberũ illi commeatũ per vniuersum regnum Poloniæ concedit. Episcopus Torpatensis Hermannus, vt erat inconstantis animi, facile ad oppugnandũ Archiepiscopum Rigensem inducitur. Itidem & Riualiensis & Habselensis Episcopi, Ordinis magistrum metuentes, facile in eius castra concedũt, atq; ita vniuersa Liuonia in Rigensem Archiepiscopum hostiliter conspirat. Eodẽ igitur anno, paulo post natalẽ D. Ioannis Baptistę, Ordinis Teutonici Magister vniuersos Præfectos, Commendatores vocant, conscribit, quibus copias suas tres coniungunt Episcopi. Instructissimo exercitu & magno cum apparatu Rigensem prouinciam hostiliter inuadunt. Archiepiscopus Rigensis tametsi defensionem meditaretur, & plurimos nobilium sibi adiunctos haberet, infirmior tamen erat, & viribus impar, vt tanti exercitus vim sustinere & propulsare neutiquã posset. Quibusdã ergo equestris ordinis ab hostibus captis, quibusdam etiam interfectis, inter quos & Satrapa, profugit Archiepiscopus in arcem Kokenhusen, persequitur eum Ordinis Magister, arcem cum omnibus copiis suis obsidet, tormentis ac machinis bellicis muros inuadit. Erat arx natura loci munita, in edita rupe constructa, inexpugnabile propugnaculum. Sed cum neq; valida hostium manus, obsessos fatigare, nec

crebra bombardarum tormentorumque tonitrua muros laxare quidquam poſſent, ſola fames & penuria profugos ad deditionem compulit. Igitur omni commeatu deſtituti, languentibus præ inedia neruis, & viribus non laſſitudine ſed fame conſumptis progreditur ad ſuos commilitones Archiepiſcopus, & quam deploratus ſit rerum ſtatus exponit. Indecorum quidem & ignominioſum eſſe hoſti ſe dedere, ſed omnia vitæ poſthabenda. Turpitudinem illam temporis iniuria rerum aſperitate, & ſumma neceſſitate facile excuſari, ac demum ſecundis rebus, & proſpero fortunæ ſtatu oblato, priſtina virtute prorſus aboleri, amiſſamq; gloriam cum fœnore recuperari poſſe. Nunc quia nullus exercendæ virtuti & præclaro facinori locus, ſtultum eſſe inedia ac tædio ſe conficere, omnemq; melioris fortunæ & rei præclare gerendæ ſpem vna cum vita à ſtirpe reſecare. Suadere ſe vt poſitis armis ſpontaneam deditionem voluntariæ acerbiſſimæq; morti præferant. His dictis, vbi nullum commilitones viderent effugium, portis adapertis hoſtibus ſeſe dedunt, octauo obſidionis die. Ordinis Teutonici Magiſter Archiepiſcopũ, non vt vnius Prouinciæ ac ciuitatis conſortem & conciuẽ, non vt antiquæ Brandemburgiorum proſapiæ Principem, non vt Præſulem & Primatem, ſed veluti barbarum hoſtem tractat, contumeliis & probris ludificatur, ac demum carceri mancipatum, toto pene anno vinctum continet. Omnibus præterea oppidis, arcibus & pagis mulctat, vt nihil iam pene à priuato differret, niſi quod Principis conditio præter ablatas exuuias, carcere etiam grauabatur.

SECVNDI BELLI HISTORIA INTER ordinis Teutonici Magiſtrum & Regem Poloniæ.

REx Polonus tanti Principis ſeruilem captiuitatem intelligens, rei indignitate commotus, Epiſcopum quendam in Liuoniam ac Ordinis magiſtrum ablegat. Qui vbi Wendam venit, huiuſmodi oratione Magiſtrum alloquitur: Grauiter & iniquo animo ſereniſſimus Rex ſuſtinet, Ampliſſime Magiſter, nepotem ſuum Archiepiſcopum Rigenſem, tam duro & illiberali carcere vinctum detineri, qui viro Principi ex illuſtriſſima Brandeburgenſium Marchionum familia progenito, & Archiepiſcopali dignitate præfulgenti, nulla ex parte nec conueniat nec debeatur. Belli quoque cauſam & originem, quo clariſſimum principem, non minus hoſtiliter, quam vnanimiter obruiſtis, verius quam ſuperaſtis, neutiquam iuſtam ſatis exiſtimamus. Proinde hæc Regis mandata ad te deferimus, ſereniſſimũ Regem vel pace & mutua amicitia ſalua, Illuſtriſſimum Archiepiſcopum indigniſſimo carcere exoneraturũ, vel regia manu & militaribus copiis id effecturum. Sane ſi homini libero grauis eſt ſeruitus, vtiq; viro principi grauis eſt captiuitas. Mandauit etiam regia maieſtas, vt æquis cõditionibus omne diſſidium inter Reuerendiſſimum Archiepiſcopum & Ordinem veſtrum amanter componamus, priſtinamq; amicitiam vobis, veſtræ autem prouinciæ tranquillitatem & pacem reſtituamus. Hac legatione perlata, Ordinis Teutonici magiſter, neq; exonerandi principis, nec componendorum diſſidiorum ſpem præbuit. Itaq; re infecta legatus ad Regem reuertitur. Rex vt operam ſuam irritam cognouit, Ordinis Magiſtro, omnibuſq; eius auxiliariis bellum denuntiat. Quo nuntio accepto, confeſtim Ordinis Magiſter ingentem theſaurum in Germaniam mittit, ad exercitũ ibidem conſcribendum. Adducuntur aliquot equites & ſex peditum manipuli ſeu vexilla in Liuoniam. Rex Polonus haud diu moram trahens, infeſtis ſignis in Liuoniam tendit. Equitum ſimul & peditum centena millia in armis procedunt. Ordinis Magiſter, vniuerſos quos habebat Præfectos & Commendatores, Regi obuiam producit, quibus copias ſuas coniungunt tres Epiſcopi, Torpatenſis, Riualienſis & Habſelenſis. Torpatenſis Epiſcopus, quoniam grandæuus erat, & bello inidoneus, ipſe in aciem non prodit: ſed Cathedralis Eccleſiæ Præpoſitum vna cum omnibus Prouinciæ ſuæ nobilibus ablegat. Habebat Ordinis Teutonici Magiſter, equitum Germanorum ſeptem millia, & aliquot millia Ruſticorũ & agricolarum. Præterea ſex peditum Germanorum vexilla. Ingens hic & numeroſus erat exercitus, ſed Polonico longo inferior, quæ res Teutonici magiſtri animum facile conſternabat, vt infeſtis ſignis cum hoſte confligere temerarium arbitraretur. Tanta igitur Polonorum manu conſpecta, victoriæ ſpem abiicit, legatum ad Regem, qui præſens in armis erat, mittit, præliũ deprecatur, & pacem efflagitat. Rex clementer & benigne reſpõdet, niſi viduas, pupillos, orphanos & inopes miſeraretur, nullo pacto pacem ſe cum Magiſtro initurum: ſed vt Ordinis Magiſter agnoſcat, inquit, me ſanguinis aut belli ſitientem non eſſe, ipſe, ſi pacem expetit, huc intra octodecim horarum ſpatium ad nos accedat, Principemq; & Archiepiſcopum Rigenſem vna adducat, dein pacis & concordiæ rationem inibimus. Et ne metum inanem prætendat, liberum illi per vniuerſum exercitum noſtrum, acceſſum damus. Teutonicus Magiſter hoc reſponſo accepto, confeſtim Archiepiſcopum qui non longe aberat, cuſtodia liberari & à vinculis educi iubet. Quo aduentante, vterque ad Regem concedit, trecentis equitibus ſtipati. Ibi cum vltro citroque de pace agitaretur, tandem concluditur, Ordinis Magiſtrum debere Archiepiſcopum in priſtinum ſtatum reſtituere, omneque damnum ac detrimentum eidem illatum rependere. Prꝛterea Regi Polono ſtipendia in milites erogata refundere. Graues hæ erant Ordini Teutonico pactiones, attamen metu grauioris mali vrgente, conſenſit Magiſter Teutonicus, & præſtitit. Pace his conditionibus impetrata, muſſitabant Liuones, Ordinis Magiſtrum omnem prouinciæ theſaurũ, quem ſuo idiomate, *den treſel* vocant, præpoſtere, temere, & nullo cum fructu aut ciuium vtilitate, imo graui cum damno prodegiſſe, videlicet, exercitu è Germania conſcripto, eoq; præmiis & ſtipendiis anno integro ſuſtentato, Archiepiſcopo in integrũ reſtituẽdo, & Regi Poloniæ bellicos ſumptus reſarciendo. Porro theſaurus hic ex dominorum Teutonicorum, & Canonicorũ Cathedralium Rigenſium bonis in ciuitate Wendenſi, quæ in prouinciæ meditullio ſita erat, colligebatur, ita vt quotieſcunq; Domino alicui Teutonico aut Canonico humanitus aliquid contingeret, de bonis ſuis teſtamenti factionem non haberet, nec facultates ſuas cognatis, amicis aliiſue hæredipetis legare poſſet, ſed ad theſaurum omnia referebantur, eum in finẽ, vt ſi Moſchouita bello Liuones appeteret, haberent vnde externis & auxiliariis militibus ſtipendia perſoluerent.

TERTII BELLI DESCRIPTIO. QVOD Magnus Rutenorum Imperator contra Liuones geſſit anno 1558. quo ciuitas & prouincia Torpatenſis à Principe Moſchouitarum expugnata, victa & ſubiugata eſt.

ATrox & memorabile prælium geſſerunt Liuones contra Rutenos anno domini 1500. ſub Ordinis Teutonici Magiſtro D. Waltero à Plettemburg, excelſi animi, & magnæ induſtriæ viro. Nondũ Lutherana doctrina aut vlla hæreſis eos à Catholiciſmo tranſuerſos egerat, ſed priſcam auitamq; religionem ſumma pietate & fide colebant. Igitur cum Teutonicus Magiſter cum Rutenis cõfligere ſtatuiſſet, publica ieiunia & ſolennes Litanias triduo ſeruandas indicit paulo poſt Natalem virginis matris, vt communibus votis diuinam opem & proſperum prælii euentum obtinerent. Conſcribit deinde Magiſter Præfectos & commendatores vniuerſos cum nobilibus totius Prouinciæ, quibus copias & auxilia ſua coniungunt quatuor Liuonię Epiſcopi, Rigenſis, Torpatenſis, Riualiẽſis & Habſelenſis. Rigenſis mille Germanos equites adducit, Torpatenſis, quingentos. Riualienſis & Habſelenſis, itidem quingentos ſimul, ita vt Magiſter Teutonicus ſeptem haberet Germanorum equitum millia, & quinq; millia Curonũ, qui populi ſunt Liuoniæ. Hoc exercitu Magiſter Rutenorum fines inuadit, arceſq́e & oppida quædam expugnat. Inde ipſo exaltationis Crucis die ad vrbem Pleskouiã tendunt. Iuxta hanc ſita eſt planicies duorum milliarium amplitudine, in quã vbi deuenere, obuiam illis procedit Rutenorũ Imperator, cũ centenis millibus armatorum qui in duodecim acies diſtributi erant, His adiuncta erat ingens Tartarorũ manus triginta millia cõficiens. Itaq; Teutonicus Magiſter, vbi aut turpiter fugiẽdũ, aut ingenti cũ animo aduerſus tantum exercitũ, barbarie & armis formidabi-

De hoc ni fallor, prælio paulo aliter refert Stgiſmundus liber in hiſtor. Moſchouit.

lem,procedendum videt, nequidquam de victoriæ ſpe remittens,fortunam belli tentare ſtatuit,& paucis ſuorum animos confirmat. Præclaram ſane victoriam, inquit, ô milites hodie nobis obuenturã de numinis benignitate & veſtra omniũ fortitudine facile mihi promitto. In cauſa iuſtiſſima,dii non poſſunt non eſſe propitii. Vos tantummodo priſtinæ ſtrenuitatis & conſtantiæ memores, exiſtimate vos, decus, gloriam,patriam,libertatem, & religionem in dextris veſtris portare. Alios fortaſſe ingens barbaræ gentis multitudo animo deiiceret. Vos vero milites dum conſidero, & cum veſtra facta æſtimo, quibus parentes,patriam,aras,& focos,auitamq; aduerſus hæreditarios Catholicæ pietatis hoſtes, fidem ſæpenumero tutati eſtis, eandemque ad extremum vitæ, armis & ſanguine veſtro vindicare cupitis, magna me ſpes victoriæ tenet,animus,ætas, virtus veſtra hortantur.Hæc vbi dixit non multo poſt vtrinque ſigna canuntur, Teutonicus Magiſter glandes ferreas & globos tormẽtarios velut crebra continuaq; tonitrua in Tartaros contorquet, inde maximo clamore infeſtis ſignis vtriq; concurrunt, gladiis, lanceis omniq; telorum genere res geritur. Tartari,& Moſchouii arcubus & ſagittis aſſueti,denſiſſimo creberrimoq; telorum iactu ęthera obumbrant,quæ tamen vniuerſa pene irrita aerem verberant, donec vltro in terram decidunt. Ingens ibi ſonitus, ad cælum attollitur, bombardarum fulmina, armorum fragor, vulneratorum gemitus, pereuntium clamor,tympanorum ſonitus,equorum hinnitus,omnia & Martem & mortem referebant. Tartari vbi prælio fuſi fugatique,ſuccedunt duodecim Moſchouiorum acies, animis & virtute recentes. Teutonici cæſis Tartaris vbi bellum recrudeſcere ſentiũt, quanto maiorem hoſtium vim prioribus ſuccedere conſpiciunt,tanto maioribus animis in hoſtes irruere,& velut ab integro noua virtute reſumpta,ingenti cum fremitu cęſim punctimq; confligere, ſauciare, confodere. vergente iam ad veſperam die qui ex Moſchouiis ſupererãt, furtim ſe Pleſcouiam ſubducunt. Prælio ita dirempto, compertum eſt ex Teutonicorum agmine vnum duntaxat interemptũ, Moſchouiorum vero & Tartarorũ circiter centena millia trucidatos,vt duobus miliarib. cadauera paſſim diſperſa iacerent. Memorabilis hic erat triumphus & ſingulare virtutis & fortitudinis exemplum, ac dignum quod ſempiterna memoria donatum,nunquam abolea-
tur.Moſchouiorum Imperator(qui ipſe in aciem non prodierat)cum ſummo ſtupore admiratur tantum exercitum tam exigua manu tam turpiter cæſum & proſtratum,atq; ilico pacem quinquaginta annis cum Teutonibus firmat.Qua inita, omniq; bellico tumultu compoſito, legatum magnus Moſchouiæ Dux ad Ordinis magiſtrum ablegat, rogans, vti vnum quempiam ex ferreis illis militib. (Rutheni Teutones ferreos vocabant)qui tantam Moſchouiorum multitudinem fuderant,ad ſe mittat,ſe vna cum legato obſidem mittere,ferreum illum virum non inhonoratum indonatumque ad ſuos reuerſurum. Magiſter Teutonicus haud inuite vnum è militibus cataphractum equitem Moſchouiam verſus deſtinat, quem vbi Moſchouiæ Princeps aduentare accipit,confeſtim vniuerſis Ducibus, nobilibus, & Præfectis ſuis denuntiat, vti præſcripto die Moſchouiam conueniant, nouum viſuq; dignum ſpectaculum eos habituros. Deſtinato die cataphractus in apertam planiciem iuxta aulam Principis, numeroſa (vt fit) populi corona circumſtãte procedit,& huc illucq; obequitans, petaſum è capite cuiuſpiam circumſtantis abripit, eumque in Hippodromi centrum proiicit. Ilico pleno curſu lanceam in petaſum dirigit, eumq; dicto citius cuſpide arreptum terra ſubleuat. Moſchouius Imperator eam equitis agilitatem conſpiciens, vrſi in morem(ſolent id facere Moſchouii admirantes)barrit.Rurſum Cataphractus demiſſa paululum lancea,in oppoſitum parietem perniciſiſſimo curſu fertur. Ac tametſi parietem inuaſurus videretur, ille tamen protinus intacto muro haſtam reducit, & equum retrahit.Illud ſpectaculum denuo Principis omniumq; circumſtantium admiratio ſubſequitur. Reſumpta iterato lancea pleniſſimo impetu in parietem fertur, haſtamque, circumuolitantibus vndiq; fragmentis, confringit. Hæc vbi omnia dexteritate expedite geſſit cataphractus, vocatur ad Principem, & accepto inſigni munere ad Teutonicum Magiſtrum remittitur. Sæpenumero idem D. Philippus,

lippus, qui hæc omnia mihi communicauit,Torpati cum præſtantibus equeſtris Ordinis viris iam grandæuis ſermones contulit, qui hæc ſe vidiſſe & prælio interfuiſſe referebant.

Vbi iam quinquageſimus à pace firmata ageretur annus,videlicet anno 1550. vt pactæ induciæ propediem eſſent expiraturæ,Reuerendiſſimus Princeps D. Iodocus à Reck, Epiſcopus Torpatenſis magnæ virtutis,& pietatis vir, magnis impendiis & ſumptibus denuo quinquennales inducias à Rutenorum Imperatore impetrat, talibus conditionibus,ſi templa Moſchouiorum Rigæ,Riualiæ & Torpati diruta reſtaurarentur : Præterea ſi è prouincia Torpatenſi, tributa quæ exigebat, penderentur, & aliis, ſi quæ eſſent, querelis ſatisfieret. Quæ omnia ſi præſtarent, pollicetur Moſchouius quinque annorum pacem deinde conceſſurum. Igitur anno 1555. hac quinquennali pace iterum expirante, Teutonicus Magiſter, & Epiſcopus Torpatenſis Hermannus rurſum legatos ad Moſchouiæ Principem ablegant, pacis expetendæ cauſa. Quibus Moſchouius Dux reſpondet, nullam ſe pacem Germanis indulturum, quandoquidem baſilicas ſuas non reædificaſſent, nec tributum perſoluiſſent. Cæterum intercedentibus Moſcouii Ducis Conſiliariis, triennales inducias promittit, modo ſpondeant,proximo triennio euerſa phana reſtauraturos, & ex prouincia Torpatenſi, ſingulos homines quotannis ſingulas marcas tributi loco perſoluturos,exceptis Catholicæ religionis ſacerdotibus,quos ab hac præſtatione eximebat. Hæc ſi facturos ſe promitterent & ſigillo teſtarentur, triennalem pacem in gratiam Conſiliariorum ac Ducum ſuorum conceſſurum pollicetur. Subſignant legati, maxime quoniam Epiſcopus Torpatenſis mandarat, vt ſaltem quouis modo pacem referrent. Erat autem conſuetudinis, vt & Moſchouiæ Princeps legatum ad Epiſcopum mitteret,qui firmandæ & ſtabiliendæ pacis cauſa crucem quandam oſculabatur. Legatus vbi Torpatum venit, recuſat crucis oſculum,niſi Epiſcopus & ciuitas Torpatenſis idem quod legati Torpatenſes ſubſignauerant,ſuo quoque ſigillo communirent. Habebat id temporis Epiſcopus Torpatenſis Cancellarium Lutheranis dogmatibus impenſe fauentem, qui & poſtea anno 1558. expugnata ciuitate Torpatenſi Habſeliæ in carcerem coniectus, tandem vt facinoroſus ignominioſa morte vitam clauſit. Is Epiſcopo ſuadet, vt ſecure quod petebatur, ſubſignaret, ac poſtea ſpem Moſchouiorum eluderet,Liuones eius eſſe roboris & potentiæ, vt Moſchouius Princeps haud facile eos bello eſſet appetiturus. His ita peractis, Moſchouii legatus ad Principem ſuum reuertitur. Interea nihil eorum quæ poſtulata & pacta erant, præſtant Liuones. Elapſo igitur triennio, bellum hunc in modum exoritur anno 1558.circa Epiphaniam.

Habebat id temporis Teutonicus Magiſter ſex militum Germanorum vexilla, quos aduerſus Regem Poloniæ in aciem produxerat. Igitur anno 1557. circa ferias Michaelis veredarium ablegat Teutonicus Magiſter ad Magnum Moſchouiæ Ducem, ſciſcitatur an legatos ad ſe mittere debeat pacis diuturnioris firmandæ cauſa,an vero pace recuſata bellum eligat. Reſpondet Moſchouius, Magiſtrum adhuc ſex militum habere vexilla, quos ſi ſeruare proponat, nihil opus eſſe legatis, nolle ſe ad inducias compelli: ſin eos dimittere paratus ſit, mittendos eſſe legatos, & de pace ſancienda tractandum. Hoc reſponſo accepto, omnes Liuoniæ proceres congregantur, & quid faciundum conſultant. Quidam ætate grandiores ſuadent retinendum eſſe militem, facile animaduerti Moſchouium Principem bellum meditari, quandoquidem conuentiones initas Liuones non præſtitiſſent: nequaquam igitur dimittendum exercitum, ſed totidem ſigna denuo conſcribenda, eaque in finibus Rutenorum collocanda. Teutonicus vero Magiſter cum Lutheranis quibuſdam reſpondent, non eſſe dandam Moſchouio belli occaſionẽ,dimittendos eſſe milites. Si quid deinde moliatur Moſchouius,ſupereſſe adhuc viros,& vires,quibus illi aduerſũ iri poſſit. Hæc ſententia præualuit, & ilico exercitu dimiſſo paulo poſt Martini ferias Teutonicus Magiſter legatos cum centum equitibus magno cum faſtu,ſplendore & apparatu ad Moſchouium mittit,quibus Satrapam ſuum coniungit Epiſcopus Tor-

patensis. Assumunt præterea Lutheranæ factionis Ecclesiasten. Vbi ad magnum Moschouiæ Principem ventum, Princeps atrium suum auro vndique resplendens ingreditur, aureum solium occupat, corona regia & sceptro insignitus. Apponitur mensa deaurata, seniores Consiliarii numero 12. lateri sinistro assident, qui vniuersi ex recepto more, quoties consilium agitari contingit, vestes Leuiticas aureas induti: Magnus vero Dux palla chorali seu sacerdotali circundatus. Assumit præterea Magnus Dux duos interpretes, qui Germanicam simul & Rutenicam linguam callebant. Interrogat Moschouius an pacem expeterent, Asserunt illud Liuones, simulq; scyphos deauratos à Torpatensi Episcopo & Ordinis Teutonici Magistro Principi Moschouio missos, offerunt. Recipit eos Moschouius & in proximum triclinium deferri iubet. Moschouius principio recenset eorum perfidiam, qui toties pactas conuentiones eluisissent, nec quidquam eorum quæ spoponderant, & sigillis confirmauerant, præstitissent. Maiorum præterea pietatem, fidem & heroicas virtutes refert, à qua ipsos plane degenerasse ait, cultum diuinum à maioribus acceptum abrogasse, basilicas euertisse, sacerdotes & monachos profligasse, denique nullum pristinæ pietatis, & virtutis vestigium retinuisse, non illos esse Ecclesiasticos Principes, sed quouis barbaro magis profanos, qui tam in omne vitiorum flagitiorumque genus propendeant, eoque paeem nullo pacto illis concedendam. Ad hæc Teutonici respondent, se ex maiorum dationibus & computu bene subductis, deprehendere, nullum tributum Moschouio deberi, quod autem pacem deneget, id Romano Imperatori se questuros. Respondet Moschouius, quas illi querelas Imperatori offerre instituant, qui mandatis eius Imperialibus, quibus præceperat, ne templa aut monasteria demolirentur, tam procaciter obstrepentes derogassent. His ita peractis legati discedunt ad pandochium, equos instruunt, Moschouium Principem rogant, ducem itineris concedat, qui in Liuoniam eos reducat. Cæterum dati à Moschouio Duces, per ambages ac deuia legatos fraudulenter circunducunt, ita vt in patriam terram non reuerterentur ante principium Quadragesimæ. Interea Magnus Moschouiæ Dux missa ad Liuones epistola, bellum indicit. Nec multo post Epiphaniam anno 1558. trecentena millia militum conscribit, atq; in Liuoniam mittit, vt ferro & incendio vniuersam prouinciam Torpatensem hostiliter vastent.

Epistola hæc initio operis prafixa est, ne ordo & series historia interrumperetur.

Moschouius ingentem exercitum longo tempore sustentare potest. Neque enim militibus suis stipendia largitur, sed agros exiguo illis pretio elocat, quo beneficio operam ipsorū demeretur. Conscripti aūt milites coram magno principe comparent, & nummum quē vocant *ein denninck*, æstimationis vnius stuferi Brabantici Principi numerant. Reuersi ex bello eundē nummum repetunt. Occisorum autem numismata retinet Princeps, atq; ita cognoscit interfectorum numerum. Hic igitur tam vastus & barbarus exercitus, octauo post Epiphaniā die Torpatēsem diœcesin inuadit, duorumq; miliarium latitudine incedentes omnia vastant, diripiunt, despoliant, deprædantur, ædes, & pagos, & cūcta obuia incendio, homines & pecudes gladio sustollere, iugulare, trucidare, euertere, sursum deorsumq; omnia iactare, non ætati, non sexui parcere, non gemitu, nō luctu, non clamore & vlulatu pereuntiū emolliri, omnia ibi cædibus, sanguine & incēdio inundare, confligere & conflagrare. Pueros infra annū decimū necant, qui intra decimū & vigesimum annū constituti, Tartaris velut mancipia vēduntur: qui vigesimū superabāt, vniuersi nulla miseratione trucidantur. Greges, armenta & iumenta, quæ nec assumi nec abduci in Moschouiā poterant, vniuersa mactātur: pagos, vicos, ac domos priusquā incendio vastant, prædatoria manu despoliāt, omniaq; vsibus suis accōmoda diripiūt, ita vt ingentē frumentorum, pecorū, aliarumq; rerum prædā aueherent. Quadraginta dies hanc tam immanem truculentiam barbarus ille populus exercet, vniuersam Torpatēsem prouinciam misere & crudeliter fœdās, diripiens ac deuastans, paucis arcibus & vna Torpatensi ciuitate exceptis, in qua quotquot erant vndiq; nihil præter flāmam & fumū conspiciunt, luctu, clamore, & ciulatu, cāpi & syluę reboant. Ac tantū aberat, vt Moschouii Liones restituros metuerent, vt iuxta ipsam ciuitatem Torpatensem ædificia pene contigua succenderent.

Maxime autem Moschouius exercitus in Germanos sæuiebat, quos vbi deprehendissent, misere & immaniter afflictabant. Viros brachiis trūcant. Mulieribus vbera abscindūt, alios in frusta dissecant, & mēbra trementia, huc illucq; disseminant. Crudele profecto & plusquā belluinū spectaculum. Heu cadit in quenquam tantū scelus? Igitur Moschouiis tā inhumaniter & supra omnē modum desæuientibus, & cūcta obuia depopulantibus, immensa nobiliū & plebeiorū multitudo in ciuitatē Torpatensem cum vxoribus, liberis, & quas habebāt facultatulis, veluti ad asylum confugiunt: non è vicinis duntaxat pagis, sed qui vltra decem & viginti milliaria degebant, quorum omnium numerus exiguo temporis momento in tantā excreuit multitudinem, vt plateæ, cœmeteria, & pomœria vndiq; & vbiq; scaterent. Et cū ciuitas tā immensam hominum copiā ambitu suo capere nō posset, vltra 10. millia cum mulieribus & liberis in fossas ciuitatis confugiunt. Magna ibi calamitas & miseria cōspicitur, inopes, nudi & inermes sub dio passim sternuntur, cum gelu, glacie, frigore & niuibus omnia horrerent, asperrima erat hyems & frigus intensissimū, vt plurimi intoleranda frigoris asperitate & horrore stupentes enecarentur. Alii fame, siti & inedia consumpti, vix ossibus hęrentes, afflictam animam exhalant: Alii frigoris & inediæ paulo patiētiores, omni miseriarū genere cooperti, omnibusq; vitæ adminiculis destituti, quoad possunt ægre vitam protrahunt: sed nec tantis ærumnis ac doloribus superatis, sperato potiuntur effugio. Superueniens.n. Moschouiorum exercitus, in ipsas fossas, vbi infelix hæc plebecula duriter & misere latitabat, præcipites ruunt, gladiis, lanceis, sagittis, omniq; armorum genere eos inuadūt, sauciant, iugulant, confodiunt, plagis & vulneribus opplent, ibi noua calamitas, luctus, clamor, vlulatus, miseriæ miseriis accumulantur. Oppidani tantam hostium vim ac truculentiam conspiciētes, metu & formidine præsentanei discriminis anxii, nullas iis qui foris erant suppetias ferre audent, sed intra vallum & mœnia se continent. Quando igitur prodire, & cominus cum hoste confligere formidant, tormentis & machinis bellicis instructis, glandes & globos tormentarios in hostes iaculantur, ita vt Moschouii tandē à ciuitate recederēt. Igitur prouincia Torpatensi funditus deuastata, in ditionē Teutonici Magistri per territorium Leidense proficiscuntur, ibidemq; vti antea fecerant, vniuersa depopulantur, vt ne tugurium quidem vnū incolume permaneret. Inde in ditionē Neruiensem, Teutonici quoq; magistri dominio subiectā progrediuntur, itidē omnia deprædantes & euertentes, vt res non belli, sed rapinę potius & latrocinii speciē haberet. Ingressus erat exercitus Liuoniam ea parte, qua Episcopus Torpatensis arcem habet Nyenhusen, rursumque circa Quadragesimæ principium per territorium Neruiense ingentibus spoliis in Ruteniam regrediuntur, quæ ab inuicem pluſquam quadraginta miliaribus distant. Interea per vniuersam illam Liuoniæ prouinciam grassantes, sedecim miliarium latitudinem peragrarunt, nihil saluum & incolume relinquentes. Prima hæc fuit id temporis Moschouiorum in Liuoniam irruptio, in qua nec Teutonicus Magister nec Episcoporum vllus, hostilibus illorum vastationibus, rapinis & incendiis quidquam restiterunt.

Tanta clade accepta, vniuersi Liuoniæ proceres circa dominicam Oculi, in Quadragesima, in ciuitatē Wendensem conueniunt, quid in rebus tā deploratis consilii captandū sit, consultant. Eodem tempore Torpati ingens ac terribilis cometa conspicitur, oblongo & formidabili radio vniuersis suspicientibus horrorē incutiens. Proceres dum consilia inter se cōferunt, principio discordare, alii conscribendū militem suadent, & post ferias Paschales finitima quæq; Moschouiorū, ferro & incendio depopulanda, suorumq; innoxium sanguinem pari crudelitate vindicandum, toties barbarum illum tyrannum, fusum fugatumque à maioribus, non tantū virium aut roboris illi accessisse, quin & nunc vinci superariq; possit. Alii bellicas impensas & hostis potentiam considerantes, consulunt, sexaginta aut septuaginta dalerorum millia ad Magnum Moschouiæ Ducem mittenda, pa-

cemq; redimendam, iniuſtam, emptamq; pacem legitimo bello, hac tempeſtate præferendam, pecuniam eam haud multis magniſue ſtipẽdiis erogãdis ſufficere, qua non difficulter pacẽ ſint impetraturi. Qua ſententia tandem cõmunibus ſuffragiis recepta, Teutonicus Magiſter ilico circa mediũ Quadrageſimæ veredariũ ad Moſchouiũ Principem ablegat, petẽs quadrimeſtres inducias, & liberũ acceſſum in Moſchouiam pro firmãda pace. Moſchouius petitas inducias, cæteraq; omnia concedit. Igitur circa octauam Paſchæ diẽ Teutonicus Magiſter quoſdam deligit qui legationẽ ad Moſchouiæ Principem obeant. Itidem Epiſcopus Torpatenſis ſuos legatos adornat. Et quoniã compertum habebat Moſchouiũ Lutheranis, propter cognitã eorum in rebus nouis moliendis audaciam, plus ſatis infeſtũ, deſtinat legationi perferendæ D. Wolffgangum Zager, Metropolitanæ Eccleſiæ Torpatenſis Decanum virum antiqua pietate, doctrina, & virtute præſtantem, qui & nouennio, publico Eccleſiaſtæ munere perfunctus erat, priuſquam D. Philippus Olmen huius hiſtoriæ ſpectator ad idem munus adſciſceretur. Erat ſtrenuus Catholicæ religionis vindex, & collegium cui præerat pro ſua virili pene viginti annis optime gubernarat, ita vt Lutheranæ factionis ſectatores eum Liuoniæ Papam appellitarent. Verum quinquaginta Rutenicæ ditionis miliaribus emenſis, morbo correptus, vitam morte commutat. Erat præterea duobus à Torpato miliaribus quidam equeſtris Ordinis vir, primæ apud Liuones nobilitatis, qui itidem cum familia & ſubditis in Catholica Religione perſtabat. Hic Decano in legatione perferenda adiungitur. Legati poſtquam ad Magnum Moſcuoiæ Ducem perueniunt, pecuniam paci redimendæ deſtinatam adferentes, perturbatum infeſtumq; Ducis animum comperiunt, nec vllam pacem, vllaſue inducias impetrãt. Cauſa hæc fuit. Habebat Teutonicus Magiſter oppidũ in Rutenorũ confinio ſitũ, cui nomen Neruia, atq; inibi arcem. Habebat quoq; Moſchouius Dux iuxta Neruiã illam oppidum, itidem Neruia appellatum, & caſtro inſigni munitũ. Hæc duo oppida adeo erant confinia, vt vno tantum fluuiolo interlabente diſtinguerentur. Magiſtri ciuitas Germanica Neruia, Moſchouii Rutenica Neruia vocabatur. Ordinis Teutonici Magiſter in ſua Neruia prẽter quendã Ordinis Commendatorem, qui ciuitatis præfectum agebat, trecentos milites, & cẽtũ quinquaginta equites præſidii loco aduerſum Rutenos collocarat. Rebus Eccleſiaſticis tum in tẽplo, tum in arce Lutheranũ cõcionatorẽ prẽfecerat. Moſchouius Dux in ſua Neruia tria millia Rutenorũ conſtituerat. Vbi quadrimeſtriũ illarum induciarum, de quibus paulo ante dictũ eſt, vnus menſis præteriiſſet, & legati iam compluribus diebus in itinere fuiſſent, (diſtat enim Moſchus ciuitas à Torpato centum quinquaginta milliaria Germanica) contigit, vt Cõmendatoris miniſtri è turribus proſpicientes, viderent ingentem Rutenorum turbã in Rutenica Neruia obambulantem. Illi confeſtim ſeu proteruia ſeu largiore potu ſtipulante, duos colũbros puluere tormentario grauant, in Rutenos dirigunt, & ferreas glãdes in mediã turbam iaculantur. Cæteri Commendatoris miniſtri & milites qui in vicinis propugnaculis & turribus præſidium agebant, pactas cũ Rutenis inducias expiraſſe putabant, nec mora grauatis nitro inſtructiſq; tormentis, certatim eoſdẽ Rutenos creberrimis globis ac telis inuadunt, vt plurimi eorũ occũberent. Rutenis religio erat violare inducias, eoq; nullum in hoſtes telum extorquent, ſed confeſtim emiſſarium ad Magnum Moſchouiæ Principem ablegant, nuntiantes quam perfide, & inique Liuones pactas inducias rupiſſent, plurimoſq; Rutenorum nullo bello legitime denuntiato, præter omnium opinionem telis & globis tormentariis hoſtiliter inuaſiſſent, & miſere traieciſſent. Hoc nuntium eodem tempore quo Liuonum legati Moſchum peruenerant, ad Magnum Ducem perfertur. Legati huius tempeſtatis ignari ad principem accedunt de pace tractaturi. Princeps recenti ſuorum clade & Liuonum ſcelere nuntiato commotus, indignabundus exprobrat legatis, quam perfide Neruiẽſes inducias violauerint, Rutenos, contra ius & fas ex inopinato oppetiuerint, obruerint, interfecerint, impiã eſſe doctrinã, quam paucis ab annis ſuſceperint, priori religione profligata, omnẽ illos virtutẽ, fidẽ, conſtantiam, pudorem ſimul exuiſſe. Minatur inſuper ſe tã inſignem

gnem perfidiam ferro & flamma ſeuere vindicaturũ, fruſtra cum illis de pace tractari, quorum animus rapinis, libidinibus, omnibuſq; flagitiorum generibus turpiſſime ſit delibutus. Ad ſuos redeant, pecuniam Magiſtro referant, ſe paulo poſt ſecuturum.

Legatis in Liuoniam reuerſis, magnus Moſchouię Dux ingẽtem exercitum cũ prægrandibus bombardis & machinis Neruiam Germanicã verſus mittit, ciuitatem obſidet, armato milite & tormẽtis muros inuadit. Octauo obſidionis die, ignem in ciuitatem iaculantur. Ignis nutrimentum nactus, continuo inualeſcens, totam per vrbem graſſatur, ipſaſq; portas cõburens, hoſtibus ingreſſum patefacit. Ruteni patefacto aditu, in ciuitatẽ irruunt, omnia depopulantes, Oppidani cũ auxiliariis in arcem confugiunt, ſed paulo poſt cõmeatu deſtituti, Præfectus ſeu Cõmendator deditionem facit, hac conditione, vt ipſi cum omnibus Germanis militibus liberum abitum concedant. Hoc impetrato, caſtrum Rutenis deditur. Cõmendator cũ ſuis militib. omnibus, quas auferre ſperauerãt, facultatibus exuti, dimittuntur. Ciues in ius & imperium Magni Ducis concedunt, eiq; ſacramento ſe obſtringunt. Expugnata Neruia, Moſchouiorũ exercitus arces, pagos, vicos, domos ac villas vndique quindecim miliarium latitudine circumiacentes diripit, & vaſtat. Noua ibi calamitas, noua ærumna & lamentatio exoritur, factumq; ita, vt quotquot ibi agricolæ Teutonico Magiſtro antea parebant, nũc ab eo deſciſcentes, in Moſchouii Ducis iuriſdictionem & imperium concederẽt. Direpto igitur & vaſtato Neruienſi territorio, circa natalẽ Baptiſtæ Rutenicus exercitus in prouinciam Torpatenſem progreditur, ac tertio, poſt Baptiſtæ natalem die, primariã Epiſcopi Torpatenſis arcem, cui nomen Nienhuys, octodecim à Torpato miliaribus diſtantem, obſidet. Rutenorum non pauciores erãt, octoginta millibus. His adiuncta erant ænea tormenta plurima & maxima. Priuſquam huius arcis expugnationẽ referamus, memorabile facinus, quod olim in ea cõtigiſſe ferunt, interponemus, vt animus ab his bellicis tumultibus, cædibus & incendiis pauliſper reſpiret. Oppugnauit olim hoc caſtrũ magnus Moſchouiæ Dux, Anno 1381. cui oppugnationi ipſe intererat vna cum trecẽtenis militũ millibus. Ac tandẽ poſt diutinam & pertinacẽ obſidionẽ & crebras irruptiones mœnia & propugnacula labefacere incœptant, obſeſſi cũ hoſtium aſſultum diu ſuſtinuiſſent, tandem ſolis viribus humanis diffiſi, diuini numinis clementiã & auxiliũ quotidianis ardentibuſq; votis expoſcunt. Præfectus vt in bellicis rebus reliquis præſtabat, ita hoc quoq; in negotio cæteris feruẽtior erat. Igitur quadã nocte veneris diem proxime antecedente, in ſomnis peruigilat, ante arã quandam proſternitur, orat, vt in tam deplorato rerũ ſtatu Deus apparere dignetur, felicemq; tã grauis obſidionis liberationẽ elargiri. Exorto ſole, cum Ruteni certam iam arcis expugnationem ſibi promitterent, exurgit è precibus ſuis præfectus, acceptoq; arcu, telum ferrea acuminataq; cuſpide in Dei nomine in medium Rutenorum exercitum è feneſtra emittit. Fauent conatibus ſuperi, volat miſſile ferrũ, & ipſius Moſchouii principis cor transfigit. Concurrunt trepidi comites, dominumq; ruentem ſuſcipiũt. Ille manu moriens, telũ trahit, oſſa ſed inter ferreus ad coſtas alto ſtat vulnere mucro. Ruteni magno cum vlulatu Principis, & Imperatoris ſui tam funeſtum & luctuoſum caſum deplorant, arreptumq; funus in Moſchouiã perferunt. Liuones hoc mirabili memorabiliq; modo liberati, arcum perpetui trophęi loco in baſilica, quę ibidem in caſtro extructa erat, ad altare ſuſpendunt. Solebat in eo templo cultus diuinus quondam magna pietate ac deuotione peragi: nũc vero Lutheranis dogmatibus receptis, nullum priſtinæ pietatis veſtigium conſpiciebatur. Arcũ ibidem ſuſpenſum, vidit venerandus vir D. Philippus Olmen, quondam Metropolitanæ Eccleſiæ Torpatenſis ſtipendiarius Canonicus, nunc Eccleſiaſtes Reſſenſis.

Teutonicus Magiſter cognita arcis Nienhuſen obſidione, duo Germanorũ equitum millia adducit, & vna cum Epiſcopo Torpatenſi, qui trecentos habebat equites (equeſter.n. ordo Rutenica depopulatione opibus fortuniſq; omnib. exutus erat) obſeſſis auxilia ferre meditatur. Vbi ſex adhuc miliaribus à Rutenico exercitu abeſſent, prope caſtrum Epiſcopi Torpatenſis cui nomẽ Kieriepe, ſua ten-

toria figunt, ibidemq; ad dies viginti quatuor morantes, omne tempus quieti & luxuriæ concedunt. Obſeſſi, cum præter paucos accolas qui in arcẽ confluxerãt, & ſexaginta præſidiarios milites, nulla haberẽt auxilia, diutina obſidione fatigati, nullaq; ſuppetiarum ſpe affulgente, & rebus acciſis deditionem faciunt, ea cõditione vt ipſi cum fœmineo comitatu ſecuri abſcedant. Cæterũ duo miliaria progreſſi, in aliud Rutenorum agmen incidunt, qui raptis virginibus & fœminis, illos nudos, omniq; argento ſpoliatos dimittunt Teutonicus Magiſter deditionẽ factã intelligẽs, ira ſimul ac dolore exacerbatus, Caſtrũ Epiſcopi Torpatenſis. Kieriepe igne ſuccendit. Præclarũ hoc fuiſſet & gloria dignum, ſi facinus illud in hoſtẽ deſignaſſet. Expugnata igitur arce Nyenhuſen, & præſidio munita, Dux exercitus Rutenici cũ vniuerſo agmine ad Teutonicum Magiſtrum pergit, prælium cũ eo committere conſtituens. Magiſter re intellecta, ocyus fuga arrepta, deſertoq; Epiſcopo, à Torpatenſi prouincia pene ad viginti quinq; milliaria ſecedit.

Ruteni equites numero triginta millia pergunt in Torpatenſem prouinciam, obuios quoſq; Germanos trucidant, alios plebeii ordinis homines, quotquot parati erant, magno Moſchouiæ Duci ſubiici, illi parere & iureiurando obſtringi, hos in gratiam recipiunt. Imperator Rutenorum, quoniam ipſe bello non intererat, præfecerat exercitui Ducem quendam Moſchouium, cui nomen Petro Siſegaleider, à ſeptem Triremibus Galeaceis, quibus in mari præfuerat, & piraticam exercuerat, ita appellatus. Hic cum vniuerſo exercitu, videlicet quatuor agminibus Rutenorum ſeu Moſcouiorũ, vno Tartarorum, quorũ erant triginta millia, & altero tormentariorum ſeu ſclopetariorum qui duodecim millia conſtituebant, machinis quoq; & tormẽtis æreis prægrandibus, tanto, inquam, cum exercitu, ad obſidẽdum Torpatum progreditur. Interea quoſdam Germanos deprehendens, viros brachiis truncat, fœminis vbera & nares abſcindit, hos tam miſere & crudeliter deformatos, Torpatum præmittit, denuntiat vt ciuitatem dedant, in Moſchouii Principis imperium concedant, ni faciant, omnes eadem & grauiori pœna plectendos. Rutenicus exercitus ſex miliaribus à Torpato caſtrametatur. Vniuerſus militũ numerus, vt ferebatur, trecentena millia conſtituebat. Ciues Torpatenſes & reliqui equeſtris Ordinis cognita obſidione, Cathedralem Eccleſiam claudunt, præcipientes ne quiſquam Miſſæ ſacrum in ea peragat, præuaricantibus extremum ſupplicium interminantur. Ingens ſane & horrenda populi cæcitas, dicam ne an impietas in tam præſentaneo diſcrimine, rebus ita nutantib. hoſtico exercitu muris imminente, nec vlla humana ope vllam ſalutis ſpem promittente, diuina præſidia tam profane aſpernari, ridere & execrari.

Siſe Rutenica lingua ſeptem ſonat.

Interea dum hoſtes ſex miliarium interuallo caſtra metantur, quotidie ſex aut ſeptem Rutenorũ vexilla ad vrbem emicant. Cancellarius Torpatenſis, cum quibuſdã conſiliariis & nobilib. Epiſcopũ accedunt, ſimulant ſe vrbe egreſſuros, & cominus cũ hoſte conflicturos. Illi portis emiſſi, deſerto Epiſcopo, derelicta ciuitate, perfidi & profugi Rigã omni celeritate ſe recipiunt. Eam patriæ, parẽtibus, amicis, conciuibus, aris & focis fidẽ præſtare, ex Lutherana fide didicerant. Ciuiũ quoque bona pars, opes & merces ſuas Rigam & Riualiam miſerant, & paulatim ex vrbe ſeceſſerant. Morbo etiam à Paſcha ad Pentecoſten graſſante, plurimi ſublati erant, vt pauci admodum, qui vrbem defenſitarent, ſupereſſent. Hi erant Cathedralis Eccleſiæ Canonici & Sacerdotes, cum Epiſcopo & paucis nobilibus, & pleriſque qui in Catholica religione perſeuerantes, intra immunitatem (vt vocant) Eccleſiæ Cathedralis habitabant: neque enim ſenatus aut ciues vllum in ciuitate tolerabant, qui religionem Catholicam non abiurabat. Septima menſis Iulii Centurio quidam Groningenſis cum ſexaginta militibus Torpatum venit, ab Epiſcopo in præſidiũ ſuſcipitur, inde ex opificibus & plebeiis adhuc cẽtum alleguntur. Vndecimo Iulii Rutenicus exercitus, Torpatum ad obſidẽdam vrbem pergit. Tunc omnium Torpatenſium animos ingens metus & formido inuadit, vt quid inceptare, quid moliri deberẽt, dubii, anxii & trepidi rerum, haud ſatis definire poſſent. Canonici aſſumpto Duce Groningenſi & pleriſq; nobilibus, in ciuitatem ad forum deſcendunt, hortantur & obſecrant ciues, vt reſumptis animis, virili-

viriliter hoſtium impetum ſuſtineant, ſe, vxores, liberos, & patriam, aduerſus hæreditarium Chriſtiani nominis hoſtem fortiter & fideliter tutentur, facile hoſtes poſſe propulſari, ſi vnanimes, concordibus animis & armis, pro aris & focis dimicent. Ad hæc Conſul. Si Epiſcopus Hermannus & Canonici Romano Pontifici renuncient, Papiſticas ſuperſtitiones aboleant, & Lutheranum Euangelium amplectantur, velle ipſos ciuitatem ſerio & viriliter tueri. Reſpondent Canonici, graue hoc & exitioſum tum ſibi, tum ipſis futurum, quandoquidem animaduertant poſt aſſumptam Lutheri doctrinam omnia illis aduerſa fuiſſe, nunquam tantam à Moſchouio cladem accepiſſe, quantam poſt religionis mutationem pertulerint. Tandem Satrapa pronunciat, vt quilibet ſua in fide ac religione permaneat, nunc non de fide, ſed pro patria, parentibus & liberis decertandum. Illud conſiliũ cum omnibus probaretur, ſacramentum præſtant, nunquam ſe Rutenis vrbem dedituros, ſed ad extremum vſq; halitum pro communi omnium ſalute fortiter dimicaturos. Confeſtim tres ciuitatis portas muro obſtruunt, ænea tormenta in turribus & propugnaculis collocant, ipſi vndiquaq; in mœnibus & ſpeculis præſidia & excubias agitare. Vndecima Iulii die, quæ in feriam ſecundam incidit, mane ante ſolis exortum, ſpeculatores vniuerſum Moſchouiorum & Tartarorum agmen vrbem obſidere comperiunt. Caſtra ante portam S. Andreæ ad Orientem fecerant, eaq; vallo munierant. Denſiſſimæ erant ea nocte tenebræ, ac tametſi ſol tertia hora matutina exoriretur, tamen propter nebulam mire ſpiſſam parum aut nihil proſpici poterat. Torpatenſes obſidione cognita, ęneas glandes & tormentarios globos ea parte, qua ſtrepitum audiebant, eiaculantur, ſed neque in quenquam collimare, aut quid proficerent, ſcire dabatur. Sclopetarii ſeu ſagittarii ſexaginta quotidie bis ex vrbe emicant, & leui pugna Rutenos adoriuntur: ſed quoniam rari erant, parum efficiebant. Nebulæ denſitas per Lunæ, & Martis, & Mercurii diem continenter durabat, vt vix paucis paſſibus proſpicerent, certoque pateret, obſidionem illam à Deo ex certo vindicandi propoſito permiſſam. Mercurii die equites Torpatenſes omnes, hi erant circiter ſexaginta, denuo ad Rutenos procedunt, & leui prælio confligunt, multos æneis & plumbeis glandibus traiiciunt. Speculatores quoque, & qui in turribus præſidium agebant, tormentarios globos in Rutenicum agmen iaculantur, tanta vi & copia, vt velut flammis & incendio ciuitas ſepta videretur. Equites quum ad horas duas acriter cum Rutenis dimicaſſent, & hoſtibus vndique accurrentibus, nimis eſſent impares, in vrbem ſe recipiunt, vno duntaxat ſuorum amiſſo, equis vero, ſagittis ac telis Rutenicis grauiter vulneratis. Ferebatur tunc in vrbe, aliquot Moſchouiorum millia grauioribus tormentis interfecta: conſpiciebantur quoque paſſim equi deiectis ſeſſoribus circumquaque procurrentes. Feria quinta Moſchouii machinas ac tormenta ſua inſtruunt, non tamen in mœnia ipſa dirigunt, ſed in altum leuant, vt globi (quos vix duo lecti viri eleuaſſent) in ędium tecta procciderent, quorum pondere parietes, tecta ac ligna colliſa ac diruta, pueros, fœminas, paſſimque omnes inquilinos repente præter expectationem opprimebant. Tantus erat ea die ac nocte intus & foris bellicarum machinarum fragor ac ſonitus, vt vix alter alterius ſermonem exaudiret.

Ruteni proxima nocte, quę Veneris diem antecedebat, ad portam D. Andreæ foſſam ingentem ſub mœnibus fodiũt, & ſex vaſa pulueris tormentarii ſubſtituũt, vt vi pulueris eam mœniorum partẽ diſrumperent & ſubuerterent. Sequenti die circa horam nonam matutinam denuo Ruteni terribili tormentorum fragore oppidanos inuadunt. Fœminę tum natura, tum præſentaneo diſcrimine pauidæ, luctu, lacrymis, & eiulatu omnia complent. Quam tam miſerabilem miſeriã conſules vndiq; conſpicientes, ad cathedralem Eccleſiam aſcendunt, deploratum ciuitatis ſtatum Epiſcopo exponunt, deditionem ſe facturos aiunt, quoniam tãtam ſuorum calamitatem, luctum & ærumnam vlterius corã videre ac ſuſtinere nullo modo queant. Epiſcopus monet, vt meminerint deditionem ſempiternæ ipſis turpitudini & ignominiæ futuram, deinde perſpectam illos habere Moſchouiorum & barbariem & tyrannidem, fidemque ac religionem in Deum ac

diuos blaſphemam,tum ab vniuerſa Eccleſia totoq; terrarum orbe diſſentaneam. Expendant,ne pecudes quidem à Chriſtianis tam immaniter tractari, vt homines è Moſchouiis. Conſiderent quantam truculentiam & pluſquam ferinam barbariem in virgines & fœminas Chriſtianas exercuerint. Eadem & grauiora,fortaſſis ipſis imminere, ſi ſponte tam crudelis domini iugum intolerabile ſubeant. In hanc ſententiam cum ad perſeuerantiam hortaretur Epiſcopus,nihilo ſecius pertinaciter deditionem vrget ſenatus,quo factum,vt ingens diſſenſio in vrbe exoriretur.Nec multo poſt eodem die circa horam duodecimam legatum ad Moſchouii exercitus Ducem mittunt,ſupplices rogant,vt ab obſidione deſiſtat, paratos ſe fore,ſi vitam & facultates ſaluas ipſis promittat, Pontifici & imperio Romano renunciare, & præſtito ſacramẽto in ius & imperium magni Moſcouiæ Ducis concedere,ac deditionem facere.Exercitus Rutenici Dux accepta legatione, certam pacem illis repromittit,ſi propoſitas conditiones inire velint.Hoc reſponſo ſolide gauiſus Senatus, duos ex Senatoribus ad Ducem ablegat, qui omnium nomine iuſiurandum præſtent. Ea fama vbi per vrbem diuulgatur,ingens tumultus & ſeditio exoritur. Militum præfectus cum ſua cohorte, & cathedralibus canonicis, reliquisque catholicis, nullo pacto ad ſacramentum Moſchouio Principi præſtandum induci ſuſtinent, ſed nec deditionem facere, verum armis, vita, & ſanguine auitam religionem,libertatem, & patriam vindicare parati ſunt, impiamq; & nefariam Senatus defectionem grauiter redarguunt,qui nuper à Catholiciſmo ad Lutheraniſmum, à Lutheraniſmo ad Moſchouiticã barbariem & atheiſmum perfide & nefarie deſciuerit : ſalua eſſe adhuc mœnia, commeatum prælargum ac ſufficientem,præſidiarios tametſi non ita multos, tot tamen ac tales, qui & vrbem protegere ac defenſitare poſſint,eaque fortitudine animique præſtantia præditos,vt vitam prius & ſpiritum,quam vrbem & libertatem amittere velint. Senatus nihil à propoſito declinans, & fidem & religionem, cunctaque vitæ poſthabenda arbitratur. Atque vt culpæ ac defectionis ſocium haberet,Epiſcopum cuius inconſtantiam exploratam habebat, accedit, ipſumque ad arcis cuiuſdam & abbatiæ Valkena deditionem inducit. Milites, qui centum ſexaginta erant, & quadraginta cathedralis Eccleſiæ Cantores & Canonici, hac defectione nequidquam à priſtina conſtantia dimouentur, ſed mutuam fidem ac tutelam inuicem ſtipulantur & promittunt, ſanguinem prius profundere, quam patriam prodere, auitamque religionem abiurare,ſtatuunt.Hæc feria ſexta contingebant. Poſtero die Moſchouii exercitus Dux,cognita oppidanorum diſſenſione,vt vrbe potiantur,& obſidionem conficeret,nunciat obſeſſis,neminem ſe coacturum, vt abnegato imperio Romano , in magni Moſchouię Ducis ius & imperium ſeſe dedat. Vrbe ſe vel volentibus,vel inuitis oppidanis omnino potiri velle.Qui Moſchouio Duci ſeſe dedere,ac iuſiurandum præſtare detrectent, illis liberum fore, vt per vniuerſum Ruteñorum exercitum ſecure in Germaniam ſecedant. Qui vero parati ſint in Moſchouii Principis imperium concedere, illis vitam & facultates ſaluas fore. Cæteris qui neutrum horum faciant, extrema minatur. Ad ſequentem Lunæ diem circa 7.matutinam portas apertas fore, interea deliberent, & quid facturi ſint,conſtituant. Milites præſidiarii cum cathedralibus nihilo ſecius armati, duas ſubſequentes noctes peruigiles ducunt, quandoquidem & ſenatum cum ciuibus,& Moſchouios aduerſos habebant. Interea pleriq; nobiles,ciues,& fœminæ catholiciſmi reliquis paulo obſeruãtiores,ad cathedrales concedunt,& voluntarium exilium vna cum ipſis eligunt, atque ita numerus ſecedentium excreuit in 200. armatos, & 200. fœminas ac virgines. Die Lunæ portis adapertis,egrediuntur Catholici,quos Rutenici exercitus Dux per vniuerſum agmen iuxta datam fidem dimittit.Ingens ibi luctus & eiulatus exoritur, maritus ab vxore diuellitur, fratrem ſoror deſerit, liberi à parentibus, cognati à propinquis ſecedunt. Alii ſenio,morbo,aliove incommodo grauati,tam longinquum,ignotum , plenumque diſcriminis iter ſuſcipere nequeunt, alii bonorum facultatumque appetentiores, Pontifici & Imperio Romano renunciant,& Moſchouii Principis iugum ſubeũt, Catholici vrbe,patria,ac domo profugi, omnibus derelictis, plurimæ etiam matres

tres prolibus onuſtæ Riualiam contendunt.Dum per Rutenicum exercitum gradiuntur, Tartari quorum erant triginta millia, Liuones inuadere parant, eos in prædam ſibi datos aſſerentes, arcus inſtruunt, & nouo eos inſperatoq; prælio appetere inſtituunt.Fœmineus cœtus pręſentaneum periculum conſpiciens, protinus in clamorem & eiulatum,vt fit, ſoluitur. Cæterum Deus mirifice eos tutatur. Clarum erat & ſerenum cœlum, nec à viginti diebus pluerat, nec octiduo poſt pluebat. Nihilo ſecius in tanta ſerenitate,ingẽs ac formidabile tonitru in medium Tartarorum agmen quinquies immittitur, tanto fragore ac ſonitu, vt terra commoueretur.Tartari quoque inſtar pulueris,huc illucq; diſpergebantur. Nec multo poſt Moſchouii exercitus Dux lituo quem gerebat, deſignat, vt libere dimittant Liuones,indicat præterea per interpretem , deducendos eos ſecure per media caſtra & vniuerſum exercitum, ingentemq; equitum cohortem ipſis adiungit,quo ſecurius euadant. In ipſo progreſſu plerique ob æſtus vehementiam,& pulueris,quem equitatus ille concitabat,denſitatem , languidi & emortui miſerabiliter concidebant. Moſchouii agminis Dux præſens huic ductui cum aliquot equitum millibus intererat, vinctumq; habebat Epiſcopum, quem ad abbatiam Valkenadenſem ducebat,ibidemq; carceri mancipabat. Eo vbi ventum, dimittit Liuones.Illi paululum progreſſi noui diſcriminis, triſte nuncium accipiunt. Monentur enim ab agricolis,latere à duobus milliaribus octo Tartarorum millia,quibus Liuones vniuerſi prædæ ac direptioni dediti ſint, vitæ quoq; ac necis poteſtatem in ipſos habeant. Idem ſecreto præmonuerant eos quidam Torpatenſium, qui pręſtito iureiurando in Moſchouii Ducis imperium conceſſerant. Liuones principio conflictum meditantur , poſtea re penitius conſiderata, duos agricolas conducunt,qui eos ambitu quodam per nemoroſa & paluſtria loca,quo Tartarorum equitatus penetrare nequibat, triduo circunducunt, inde poſt quintiduum Riualiam perueniunt,vbi ſinguli nauibus conſcenſis,ſalutem ac proſperitatem ſibi inuicem precantes,quo animus, voluntas,& conſilium ferebat,contendunt.

BREVIS, PERSPICVA, ET VERA narratio prælij commiſſi inter Moſchouitas & Lituanos, Anno 1564. 26. Ianuar.

OCcaſio belli inter Regem Poloniæ, magnumque Moſchouiæ Ducem, inde originem traxit, quod Rex Poloniæ afflictæ Lituaniæ contra crudelitatem Ducis Moſchouiæ opem tulerit.Bellum primus indixit Dux Moſchouiæ, quo facto, variis in locis vtrinq; copiæ collectæ fuere. Proinde Duci Moſchouię locum conueniendi militibus Polotske indicere placuit. Erat ibidem præfectus vulgo dictus Suirski, Duci Moſchouiæ propter ſuam in bellis gerendis felicitatem , peculiaremque induſtriam chariſſimus,vt qui antea omnem cladem Liuoniæ intulerat.Hic à Principe Moſchouitarum totius belli ſupremus Ductor declaratus erat,qua de cauſſa omnes paſſim conſcriptæ copiæ Polotskam mittebantur, vt huius auſpiciis militarent. Iiſdem quoque temporibus Lituani habitantes in finibus Moſchouiæ,& qui Regi Poloniæ parent ſuum exercitum, die quinta inſtaurant, Polonorumque copias ſubſidiarias expectant. Cæterum cum iam Polotskę congregati eſſent non pauci Moſchouitæ, Ductori exercitus Moſchouitici proficiſcendi tempus adeſſe viſum eſt. Itaque Ianuarii 23. collectis ſuis in vnum copiis ad arcem dominæ Palatinæ Vitefski pergere cœpit. Ab hac ſeptem milliaribus ſitum eſt oppidum, quod Loikoulnia dicitur, vbi à Lituanis conſcriptus exercitus Polonorum aduentum præſtolabatur. Huius exercitus ſalutatus erat Imperator generoſus admodum vir Nicolaus Radzuvvil Palatinus de Trocka: qui vbi intellexit,Moſchouitas ad illam,cuius ſupra mentionem fecimus, dominæ arcem iter habere,copias ſuas celeriter eo ducit,hoſtisque conſilium nititur impedire. Arci adiacet lata planicies, qualem ad prælium cõmittendum peritus rei militaris Dux requireret:huius æquiorem partem præoccuparant Moſchouitæ,ita tamen vt aduerſariis ſatis ad inſtruendam aciem ſpacii relictum fuerit.In hac planicie vterque

exercitus 26. Ianuarii consedit. Et quamuis Lituani posterius eam relicta silua adierint, tamen ipsis à Moschouitis tantum temporis concessum est, vt & aciem instruere, & omnia prius quam confligerent necessaria disponere, potuerint. Erant autem in exercitu Moschouitico 20000. millia selectissimorum militum, ex quibus non pauci sclopettis instructi conspiciebantur: Lituanorum contra exercitus vt numero hosti impar, ita tormẽtis omnino fere destitutus erat. Copiis vtrinque in loco patenti sic ordinatis inuocato prius (pro consuetudine) illius, qui exercituum Deus est auxilio, magnis animis prælium inchoatum est. Quantaq; animi alacritate primum hostium impetum exceperint Moschouii, abunde Lituanorum vulneratorum testatur numerus, attamen nihil remittentes collectis viribus primum Moschouiorum aciem, admirabili virtute ac dexteritate, & quasi Herculeo robore dissiparunt: quod cernentes reliqui omnem victoriæ spem deiicientes in fugam non secus ac fulmine acti coniiciuntur: hos Lituani vehementi pugnæ ardore atque ita accensi, multumque tam felici exordio confirmati ad quintum vsque milliare fugientes pertinacissime persecuti sunt, ita vt infinitis cadaueribus omne illud itineris spacium opertum stratumque appareret, siquidem paulo plus minus 9000. virorum tum fuga tum gladio cecidisse creduntur. Inter cadauera autem repertus est Imperatoris Moschouitici gladius & pharetra, quæ postea ad Palatinum Radzuwil non sine ipsius iussu delata sunt: ipse quoq; Dux Suerski cui caput sclopetti globulo transfixum erat mortuus in puteo inuentus. Huius etiam collega Plie Zeiare, pluresque alii nobiles & primates viri, summæ in aula Moschouitarum auctoritatis victoriam hanc sua captiuitate illustrarunt. His adde quinquies mille currus, cibis, vestibus, pellibus, scyphis & poculis argenteis, nec non armis, & omnis generis instrumentis bellicis onustos, qui à fugientibus relicti, Lituanis in prædam cesserunt, singulosque quasi diuinitus coronatos ob egregiam, omnique memoria, laude ac prædicatione dignissimam hoc in prælio exhibitam fortitudinem ditarunt. Illud autem admiratione dignissimum, ac non sine peculiari Dei Opt. Max. auxilio contigisse fatendum est, non plures viginti ex Lituanis periisse: ex cohorte tamẽ Principis de Solomar vltra sexcentos vulneratos fuisse constat. Moschouitis longe aliter hoc prælium cessit. Nam præterquam quod magna suorum parte cæsa miserabilem ac infelicem eum diem habuerint, funestum etiam eum plurium nobilium casus aduersus reddidit. Siquidem de cohorte prima Ifan Faskiolowitz Sirmetziere, de magna cohorte Princeps Piolter Zwamowitz, Suirski Polotskę præfectus, de sexta cohorte Princeps Simon Demitrowitz Polwitzki occisi fuere. Capti Zacharias Ifariobitz, Plies Zurziot, Princeps Zvvan Peotrovvitz Ochliabin, Woiama Schonim Retzauski, Michitha Bondaravv. Princeps Fredor Zvvamovvitz Tadiauvv ab eo tempore apparere destitit. Vnus Simon Waskiolovvitz Zackaules sibi fuga consuluit. Ex his patet, Ducem Moschouiæ præstantissimos suos Duces, præfectosque militares hoc conflictu amisisse. Et hoc nomine magis prædicanda Lituanorum solertia & fortitudo, quod propriis freti viribus absque Polonorum auxiliis hostem tam potentem primo ipso congressu tantopere debilitarint, meritoque Nicolaus Radzuvvil cum filio Christophoro propter strenuam hoc in prælio nauatam operam ætenam nominis sui gloriam adeptus est, quod eius virtute tanquam singulari instrumento Deus gloriosissimus Moscouiticam superbiam punire dignatus sit. Breuis hæc & succincta prælii narratio sumpta est ex literis, quæ postridie post commissam pugnam Regi Poloniæ agenti Warscouiæ missæ sunt, quæ eum tanta affecere lætitia, vt relicta aduersa, qua lahorabat valetudine, pristinæ sanitati restitutus videretur, ita gaudium de re bene gesta animo conceptum, dolores corporis superabat. Ne igitur indignus tanta felicitate iudicari posset pro innata sua erga Deum Opt. Max. pietate publicas illi gratias agi, ac maxima cum deuotione totius Warscouiensis Ecclesiæ hymnum longe celeberrimum ac nobilissimum Christiano more cantari curauit: Te Deum laudamus. Omnibus profecto victoribus egregium, semperq; animo agitandum exemplar, ex quo discant, non sibi, sed Deo omnipotenti victorias ascribere.

DE

DE SECVNDA MOSCHOVITARUM clade & fuga.

COmmisso, vt diximus, Vlensi prelio, Lituani Descham profecti sunt, illic Polonos expectaturi. Eo cum die 7. Februarii venissent, statim illis innotuit non procul illinc sexaginta millia Moschouitarum castra habere. Mittitur igitur à Nicolao Radzuvvil magister quidam equitum, cui nomen erat Phila, cum quadringentis equitibus, vt de hostibus & eorum castris exploraret. Dum hæc Phila peragit, alias à suo Imperatore literas accipit, quibus iubetur, hosti insultare, maledicere, atque iis, quibus solet fieri modis, ad pugnam illicere, & irritato non resistere, sed fugam simulando auidius sequentem à suis auellere, atque hoc modo sociis occidendum tradere, sperans hanc optimam noui prælii occasionem futuram. Verum Duci ex votis res non successit, siquidem nuncio in itinere intercepto literis lectis hostibus consilium innotuit: qui fœdo perculsi timore, non longe habita deliberatione, currus quorum 7000. fuere subiectis ignibus accendunt, seseque in fugam coniiciunt.

Dum hæc gererentur, erant in itinere Lituani, vixq; duorum miliariorum spacio ab eis distabant, cum exorientes flammas conspicerent: quo cognito accelerant, & ex curribus septingentos à flammis vindicant. Moschouitæ interim perniciissime fugiebant, ita vt maiora itinera fugiendo, quam Lituani sequendo conficerent: extremi tamen agminis aliquos, minusq; in fugiendo celeres aut ceperunt, aut occiderunt. Inter captiuos 30. Tartari esse referuntur. Cęterum in via à fugientibus Moschouitis relicti tot gladii, pharetræ, arcus, sagittæ, lanceæ, & tormenta manuaria, aliæque res plurimę, vt insequentibus impedimento essent. Fuit tanta fugientis hostis velocitas, vt vnius diei naturalis spacio plura vltra Boristhenem milliaria absoluerit, & Smalensca vsque peruenerit. Redeuntibus autem Lituanis obuius, fit vir magni inter Moschouios nominis cum regiis ad exercitũ literis. Hic visis Lituanis literas in minutissimas particulas decerpit, fugamq; cum quatuor sibi adiunctis equitibus capessit, hoc modo Lituani hostem secunda vice profligarunt. Moschouita autem vbi hæc cognouit animo anxius, quo Lituanos ab ingressu suæ regionis prohiberet, oppida & pagos, ac cuncta, quę septem milliarium circuitu complectebantur, flammis absumit. Quo tamen nihil obstante, non procul à Smalensca esse feruntur. Faxit ille, cui vincere facile est, vt iustior pars felicem referat de hostibus victoriam, & contempto inimicorum insano furore Ecclesia longa, feliciq; pace lætetur.

CANDIDO LECTORI PHILIPPVS OLMENEN ECCLESIASTES Resensis S.

NOueris candide Lector, me superioribus annis hæc suprascripta omnia meis oculis non sine magno meo dolore coram spectasse, magnamq; istius calamitatis partem meum in caput redundasse, pauca etiam ex fide dignorum virorum relatu cognouisse. Integro enim septennio in Metropolitana Ecclesia Torpatensi munere concionatorio functus sum, & stipendiariorum (vt vocant) numero asscriptus fui. Quæ sane calamitas, & funesta tam florentis prouinciæ euersio, vt grauis fuit & miserabilis, ita dignam iudicaui, quæ vniuerso orbi communicaretur. Quoniam autem mihi propter quotidianas occupationes hanc historiam conscribere neutiquam integrum fuit, ornatissimum virum M. Tilmannum Bredebachium, cuius fidem & ingenium exploratum habebam, precibus induxi, vt hoc negotium susciperet, sperans vtriusque operam tibi non ingratam fore.

Hoc igitur vtriusque labore benigne vtere,

fruere & vale.

FINIS.

IOANNIS BASILIDIS MAGNI MOSCHOVIÆ DVCIS VITA, A PAVLO ODERBORNIO tribus libris conscripta.

AD HENRICVM IVLIVM EPIscopum Halberstadensem, Brunoniſuicanorum & Luneburgensium Ducem magnanimum & illustrissimum.

REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, D. HENRICO IVLIO, EPISCOPO HALberstadensi, Brunſuicensi, & Luneburgensi Duci magnanimo, Principi & Domino ſuo clementissimo, Paulus Oderbornius SAL.

QVVM *vitam Ioannis Basilidis Magni Moscouiæ Ducis, efflagitantibus nobilissimis quibusdam viris, ij enim me ad id munus ſuscipiendum liberaliter inuitarant, ac demum cohortante ipso, ac multa docente generoso Stanislao Nininsco, regiæ Cameræ Caunensis, Quæstore amplissimo, tribus libris absoluissem, recte me facturum existimaui, illustrissime & generosissime Princeps & Domine, si eæ vigiliæ sub tutela & celeberrimo nomine Celsitud. vest. ederentur, vt vniuersi plane mortales, qui in Celsitudine vestra, & serenissimo patre vestro exemplum optimorum, clementissimorum, & prudentissimorum Principum vident, & admirantur, suppliciter vitam & regiam dignitatem Celsitudinum vestrarum summo rerum omnium Domino commendare discerent, & scirent etiam, magnum adeo inter patriæ patres & tyrannos discrimen esse: vtque intelligeret Celsitudo vestra, spectatam ardentemq; virtutem Celsitud. vestræ, & regiam indolem, innocentiam item, pietatem & fidem, in remotissimis orbis terrarum locis decantari. Clarissima per se & augusta est Celsitud. vestræ domus, vtpote in qua maximi aliquando Imperatores, inuictissimi Reges, magnanimi in bello Duces, sapientissimi rerum Romanarum rectores floruerint: perpetuam tamen stabilemque maximi Principis Iulij virtute claritatem cœpit. Ille enim ab excelsi flagrantisq; animi magnitudine in oculis fortissimarum totius Europæ nationum cum æterna laude sua spectatur: & iam eam nominis famam, augustissimæque dignitatis amplitudinem, factis illustribus suis consequutus est, vt secundissimo quodam fato in hanc lucem instaurati seculi productus esse videatur ad bonarum literarum amplissimum decus, quas literas non ipse solum colit & magni facit: sed & incomparabili præstantis iudicij eximiæq; liberalitatis proposito Academiam Iuliam condidit, ad quam homines ex omnibus Europæ partibus confluunt, & quasi è sinu Celsitud. vestrarum, & vestris ex fontibus æternas animi opes hauriunt. Certe præclaro isto facto Princeps sapientissimus intelligi voluit opes prope vniuersas, principatus, affluentisque fortunæ caducas & instabiles: liberalium vero literarum & virtutis possessionem, non modo esse longe firmissimam, verum etiam in vsum omnis posteritatis maxime diuturnam.*

nam. Laudant ethnicorum libri Iulium Cæsarem, quod rem Romanam imperio continuerit, quod annum & menses Sosigenis consilio adiutus emendauerit: quod barbaros populos viderit, & vicerit. Nos econtra Celsitudinem vestræ serenissimum patrem meritis ad cœlum laudibus feremus. Maiorum namque suorum Romanorum Imperatorum gentilitias laudes non modo æquauit, sed multo altius atque felicius ad virtutem prouolauit, conditaq; Academia, non cum tribus aut duobus mensibus bellum gessit, sed barbariem profligauit, idolorumq; etiam damnatos cultus vidit & vicit, reducta in regnum suum sincera pietate & religione. Igitur quanto Christianus Princeps ethnico præstantior: quanto nobilissima literarum studia crudelibus bellis optatiora: quanto salutifera veræ religionis possessio omnibus mundi bonis melior est, tanto ille honoratior, augustior & beatior est. O felicem illam & perbeatam gentem, cui talis Princeps, pater mitis, placidus, prouidus, & magnanimus, cœlestis Dei beneficio donatus est: O infelices vero istos populos, qui talem tyrannum, malum, crudelem, efferum, violentum, qualem in Basilide conspicimus, tolerare coguntur.

Porro sicut in cursu veteres Græci lampada sequentibus dare erant soliti, ita clarissimum illud redituiuæ virtutis lumen, ab inuictissimis Celsit. vestræ maioribus acceptum, & à patre magnanimo per manus lætissima successione traditum, Celsit. vestra non solum magis magisq; inflammare contendet, sed & eam regiarum virtutum possessionem promotis finibus fortiter extendet, vt in Celsit. vestra effigiem laudatissimi Principis vniuersi mortales olim admirentur. sicut in Basilide Tyranni truculentam speciem æterna execratione deuouebunt. Ego donec fuero, vti nunc sum, vtq; officij ratio me facere admonet, in scripturæ sacræ lectione, oratione, concionibus, propagandaq; in his locis S. Euangelij doctrina occupatus, pro salute & incolumitate serenissimi Principis Iulij, & pro Celsit. vestræ regia etiam dignitate, rerumq; omnium optatissimo incremento, & denique pro illustri Academia Iulia, in qua nobilissimarum disciplinarum pulcherrimi flores rara felicitate à multis decerpuntur, precari Deum non desinam, si modo Celsitud. vestra ea regia mente, qua tot admirabiles & diuinas virtutes colit, atque ea fide, quâ hæc omnia scripsimus, hoc ingenij mei leuidense munus clementissime susceperit. Ille Deus, qui stat in medio deorum & bonorum Principum, qui omnia terrarum sola, stabili nutu suo gubernat, ille animam & corpus, imperiumq; & populos Celsit. vestræ bene fortunet. Caunæ Lithuanorum, Calend. Decemb. Anno 84.

IOANNIS BASILIDIS MAGNI MOSCHOVIÆ DVCIS VITA, A PAVLO ODERbornio conscripta.

LIBER I.

NEMO vnquam ab vlla hominum memoria, ex his, qui regia dignitate & summi imperii fastigio claruerunt, vel maiori crudelitate, vel insigniori libidine, Ioanne Basilide, aduersus ciues & exteros est vsus: quippe qui tot hominibus: qui potentia, virtute, atq; opibus nitebantur, sine omni culpa & noxa occidione cæsis, ipse domi nulli gratus, & vix tolerabilis, ab ineunte statim ætate, ad summam rerum Moschicarum dominationem, tam felici, quam inopinato euentu facile peruenerit: ita vt hinc liquido constet, Dei immortalis clementiam summam esse, qui adeo lento gradu ad pœnam procedit, tyrannosq; & Principes crudelissimos ita fert, vt

felici passu per omnes fortunæ gradus decurrentes, in excelsam summi honoris sedem prouehantur,& aliquanto melius viuant,quam isti rerum humanarum rectores,qui solidæ doctrinæ opinione celebriores sunt, qui sobrietatis & castimoniæ laude ornatiores,qui vitæ modestia,innocẽtia, religione præclariores habentur.Certe si quid in me ingenii,aut elaboratæ florentisq; facundiæ esset,quod sentio quã sit exiguum, crudelissimi & impiissimi hominis improba facinora literarum monimentis ad posteritatem transmittere vellem. Illo enim nemo durius ciues oppressit, nemo atrocius & fœdius hospites adflixit, nemo arridente fortuna aduersus subiectos superbior & immitior fuit, cuius studia plena immanissimæ inhumanitatis,truculentiæ, atque iniustitiæ, ita in Sarmatia,in mundo,totaque Europa, atque Germania audiuntur & damnantur, vt vbiq; terrarum nemo sit,qui tyranno infernalium tortorum supplicia optare non videatur: à quo barbara vis, cædes,cruciatus,mors,fames,vastitas,& dira malorum omnium incommoda generi humano allata sunt. Quoniam autem magni refert, quomodo quis nascatur,& multo maxime, quibus rationibus & exemplis à teneris formetur & instituatur: videamus nunc barbarus ille noster, quibus maioribus prognatus, quibus opinionibus imbutus, quibus exemplis formatus domi sit. Quomodo enim credibile est,eum Principem recte tractaturum rem alienam, qui suæ domi nequiter atque turpiter viuere consueuerit? Certe in imperio laus non est, nisi is, qui imperat,imperio dignus est.

Natus est Basilides in celeberrima vrbe Moschouia,quæ toti imperio dat nomen,ac inter Scythas & Russos summam obtinet claritatem. Nam huius ciuitatis Princeps vniuersæ Moschorum genti præest, & latissime dominatur: estque ex eorum Principum insignium numero,qui titulis superbire, & Cæsarum Regumque maiestatem præ se ferre consueuerunt. Hunc maximum Scythiæ tractum Moschouiam recentiores vocant, vel à Mosoch, vel à Mosqua flumine appellatione sumpta. Quanquam nec desunt alii, qui ad huius vocis defensionem veterum sententiam ex Argonautico carmine adducunt. Plinio autem & Ptolomæo hi populi Roxolani,Straboni Roxani dicuntur,qui quondam aduersus Mithridatis Eupatoris Duces dimicarunt. Nunc Russos & Moschouitas dicimus, quorum imperium in Orientem & Occidentem, in Meridiem & Septentrionem longissime extenditur. Sed quid vetat vniuersæ regionis cõmemorationi vacare, vt documenta sumere volentibus longæ inquisitionis labor absit, vtq; lector præcedentium cognitione imbutus,ex secuturis plus fructus & voluptatis habeat. Moschorum genti vrbs Moschouia hoc nomen dedit,ipsa à paruo Mosqua fluuio in regione Thwerensi nato sic dicta. Hic Russorum Imp.aulam & speciosum domicilium habet,qui se Russiæ, Vlpdimirię, Nouogrodię, Moschouiæ, Plescouiæ, Smolensciæ, Thweriæ, Iugariæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, Casaniæ, Astracaniæ, Cernihouiæ, Rezaniæ, Vologdię, Russiniæ, Billoiæ, Rostouiæ, Iaroslauiæ, Bielosoriæ, Vdoriæ, Obdorię, Condiniæ, Seueriæq; magnum Principẽ & Dominũ appellat. Orienti obuertitur Vlodomiria, à Vlodomiro Russorũ olim Principe nomen sortita. In hac regione ciuitas est 36.mil.à Moschouia distans, in qua gentis Dominus aliquando cõsedit. Nouogrodiæ inferioris titulum à lignea ciuitate assumsit, quæ ad Volgæ & Occæ fl. confluentẽ sita, arce murata insignis habetur, quam & Basilidis pater Basilius contra Ceremissorũ impressiones condidisse dicitur. Sunt autẽ Ceremissi homines barbari & Christianę religionis indefessi hostes, qui sectã Mahometis colunt, quibus fide & moribus vicini Mordui Moschorũ sceptro parẽt. Præcæteris autẽ Rezanensem prouinciam negotiantes cõmendare solent. Ea enim & agrorum fertilitate,& rerum aliarum prouentu, nobilissimarumq; ferarum copia excellit. Rezania ciuitas, quæ prouinciæ nomen indidit, inter Tanaim & Occam sita est, de quibus fluuiis longe maximis quædam dicenda erunt. Occa nõ procul à Mesceneco oritur, lautissimorum piscium ferax est, & campos, quos irrigat, fertilissimos facere putatur. Vorotiniam autem, Cerpacum, Corsyram, Columnam, Rezaniam, Collugã, Casinogorodiã, Muriniamq; alluit, inde cursu ad septentrionẽ reflexo infra Nouogrodiam inferiorem Volgæ miscetur. Effundit Semum & Sosnam,

Sosnam, ex quibus Semus primo in meridiem profluens, & mox cursu in Orientem conuerso Seueriensem Ducatum præterit, oppidoq; Potiuolo salutato non procul à Cernihoua Deisnam bibit. Sosna recto cursu in Tanaim descendit. Sed de Tanai veterum & recentiorum opiniones variant. Nonnulli eum ex Riphæorum montium iugis oriri scripserunt, sed id Herodotus & recentiores negant,nec enim verum est. Nam non procul à Tula ciuitate ex ingenti lacu Iuanosero nascitur,& fratrem habet Schadum. Hic versus Oriẽtem currens,Huppæ etiam vndas haurit,& deinde celeribus rotis in Occam sese deuoluit. Ille Orienti primum obuersus,emensisq; Casanensium & Astracanorum desertis,tandem Septẽtrionem Meridiemq; respicit,& mox Temerindam siue Mæotidis paludem plenis passibus intrat.Moschi Tanaim Dononem vocant. Alius quinetiam eiusdem nominis fluuius in Ducatu Seueriensi oritur,qui supra Azophũ in Tanaim defertur. Diximus de Rezania.Iam si à Moschouia in meridiem dextrorsum proficiscare,Seuerienſis sese Ducatus ostendit,qui à Borysthene ad Mesenecum oppidum longe lateq; extenditur,& densissimis ferarum syluis notus est. Possedere hanc terram per multa secula Lituanorum Duces,postea Iagellone Christiana religione imbuto Polonis paruit. Principante autem Casimiro spõtanea defectione,Seuerienses sub Russorum dominationem concessere. Oppida in hoc tractu multa sunt & opulẽta,Nouogrodum puta,Siuerscum,Starodubum, Potiuolum, Cernihouum & Brãsium. Quid quod & Smolensciæ dominatus barbari Principis titulos auget? Prodidit hoc oppidum Michael Glinscius.Ille enim cum Lituaniæ Marschallum Ioannem Zabrecinium per insidias circumuentum cõtrusidasset,mortis metu in Moschouiam profugit. Basilius autem sæpe Smolensceum oppugnauerat,sed nouercante belli fortuna nihil erat effectum. Tandem bellicosum exulem nactus exercitum ei tradit,& Smolensco bellum inferre iubet. Clinscius execrabili audacia contra patriam pugnaturus magno rem animo aggressus est, & ciuitatem ingentibus copiis obsedit.Cum vero nec vehementi oppugnatione, nec terribili tormentorum vi & adparatu quidquã profecisset,ad dolos & machinas argenteas confugit,præsidioq; effusissima largitione corrupto haud difficulter oppido prædiuite & celeberrimo potitus est,quod in hunc vsq; diem sub Moschorum imperio permansit. Interiecto deinde tempore, quasi clades alternante fortuna Moschi insignẽ apud hoc oppidum à Polonis plagam accepere. Cõstantinus enim Ostrogius supra 80. Moschorum millia in hoc districtu occidit. Alluit Smolenscum Nieprus fluuius veteribus Borysthenes dictus, qui in Moschouia ad pagum Dniepersçum fontes habet.Recentiores Dnyeprum Borysthenem esse negãt, Berezynamq; ab æstiuo occasu in Nieprum influentem pro Borysthene habendum cẽsent. Cęterum Borysthenes meridiem primo respiciens Vietmæam salutat, postea cursu in Orientem conuerso Drohobusum,Smolenscum,Orscham,Dubrouam,Mohilouamq; præterit, tandem meridiei obuersus Kiouiam vrbem alluit, atq; inde per deserta Tattarorum ad Precopienses delatus, in pontum Euxinum,qui Axenos veteribus fuit,multis fluminibus receptis immergitur. Ventũ nunc est ad Billoiæ Ducatum, qui tamen tantæ amplitudinis non est,vt longa commemoratione sit opus.Ipsa ciuitas Billoia vel Biela ad Obscham fluuium condita videtur, quæ & proprios aliquãdo regulos habuit,quorum stirps in Basilio defecit, & Moschi populum Principe carentem statim armis aggressi,sui eum iuris fecerunt.Reschouiæ districtum celeberrimus Volga fl. clarum facit,de quo silentium pręstare omnino non licet. Ille enim non tantum ipsam passim Moschouiam,sed & Casanensium & Astracanorum regna sinuosis cursibus pererrat,& 70. secum flumina trahẽs in maris Caspii fauces defertur. Hunc Ptolemæus Rhaum, Tattari Edellum vocant. In sylua autem Volcoscilesia profunda palus est,ex qua amnis emergit, qui in lacum Volgonem effunditur: ita Volgo plurimorum fluminum commistione auctus nobilissimo Volgæ fluuio originem dedit. Ad cuius ripas Thwerum quoq; oppidum videtur,loci felicitate & Thwertzo flumine, monetaq; argentea,quam cudit,nequaquam incelebre. Porro Nouogrodiæ magnæ Ducatus tãtæ olim potẽtiæ fuit, vt sola appellatione exteros terreret. Tritum enim apud Saxones verbũ est: Quis

contra deos & magnam Nouogradiam? Ruricum Varegum hic habitasse ferunt, cuius nepotes Lituaniæ, Finlandiæ, Sueciæq; & Noruagiæ imperarunt. In ipsam ciuitatem, quæ magnitudine ingens est, Volschoui amnis brachia extenduntur. Peraui, hoc est, Dei fulminātis idolum hic quondam cultum fuit, cui in vrbe perpetui ignes seruabantur. Tandem Basilius cum Theophilo vrbis præsule bellum gerens exercitum eius deleuit, omnemq; eam ditionem sui iuris fecit. Russa oppidum vetustissimum est, cuius ciuibus flumē salsum Neptunus dedit, ex quo deductis in domos canalibus sal coquunt. Plescouiam Stephani Regis bellū clariorem fecit, ea à suis aliquando Principibus dominata sacerdotum proditione in Basilii potestatem venit, qui statim euersa Rep. veros ciues per vim eiecit, eosq; vinculis constrictos in Moschouiam relegauit, substitutis in eorum locum Moschis, quos fideliores futuros arbitrabatur. Vrbs ipsa ædium magnificentia, ciuium frequentia, diuitiarumq; abundantia celebris est, muris quoq; fortissimis cincta, & adspectu iucundissima Dina prouincia septentrionalior est, cui Dina fluuius, ex Iugę & Sucanæ amnibus ortus, appellationem dedit. Extenditur hæc regio ad centū milliaria Germanica, sed munitionibus valde vacua est. Ad Iugæ autē ostia quondam ciuitas Istiiuga fuit, à qua prouincia meridiem versus sita, nomen habet. Hi populi Nouogrodianis aliquando tributum pependere: panis vsum non valde curant, piscibus fumo duratis & ferarum carne contenti. Vologdam inter Orientem & Septentrionem ponunt, eamq; opacis syluis & solo vliginoso infamem esse perhibent, cui fluuius Vologda nomen indidit. Bielosorus lacus longitud. & latitud. ad tria decemque milliaria extensus, gremio suo fluuios triginta sex excipit, solo tantum Sosna in Volgæ fauces emisso. In mediis vndis arx est munitissima, quæ hactenus contra omnes maximorum bellorum impetus inuicta stetit, in ea etiam thesauri Principis asseruantur. Sinaus Varegus hic olim consedit, cuius tum Germani fratres Plescouiæ & Nouogrodiæ imperium tenebant. Raroslauia insignis ciuitas est, ad Volgæ ripas condita: ea multis annis suis Principibus paruit, quorum dominationem Ioannes Basilides ad se rapuit, simili perfidia erga Restouienses vsus, quorum vltimum proditionis falso insimulatum membratim discerpsit. Rostouia archipræsulem habet, nec procul inde Chlopigrodum distat, nundinarum frequentia celeberrimum. Gothi enim, Liuones, Russi, Scythæ, & Lithuani mercaturæ faciendæ gratia quotannis huc confluunt. Susdaliæ ducatus, vti quondam nobilis fuit, ita nunc in summas angustias est redactus. Basilius enim adfines suos, Susdalienſium Dominos, quorum fortunam & famam ferre prorsus non poterat, in alienam terram exulatum eiecit. Viatcam olim Tattari possederunt, ea paluſtris est, & aquis irrigua, mellis etiam ferarumq; prouentu, & piscium copia cum feliciſſimis quibusque prouinciis comparanda. Fluuius Viatca, qui regionem nominauit, in Camam sese exonerat, apud cuius ostia Ceremissi crudeles populi latrocinantur.

Permienses à Permia dicuntur, quę ciuitas ad Viscoræ fl. ripas iacet. Incolæ regionis pro pane ferarum carnibus vtuntur, & idioma à Rutenico diuersum habent. Hyeme peregre profecturi calceos ligneos oblongos pedibus inducunt, & baculo deinde vel hasta suffulti, rapidissimo cursu per inuia & niues feruntur. Ex Iugaria ad septentrionalem Oceanum sita, Vngaros prodiisse autumant. Ii enim cum longo tempore ad paludes Mæotidis consedissent, loci sterilitate, vt credibile est, offensi, ad Danubii ripas commigrarunt, occupataq; Pannonia, eam suo de nomine Iugariam primum, & postea literis paululum immutatis Vngariā appellauerunt. Et Iugrii quidem in hodiernū diem idem cum Vngaris idioma vsurpant. Longissimo autem in septētrionalem plagam tractu Petzora extenditur, à Petzora fluuio, qui glaciali Oceano miscetur, sic appellata. Ex hac regione falcones albi, venationibus Regum vtilissimi, pro tributo Moschorum Principi adferuntur. Obdorii ab Obbo amne nominantur, qui ex lacu Citaisco ortus ab Oriente in Septentrionem labitur. His Vogulici, & Hugrii vicini & Moschis subiecti sunt, à quibus aureæ anus idolū sancte colitur, quod oraculi Delphici instar futura quærentibus respōdere solet. Cōdoria Obdoriæ fere cōiuncta, perpetuo gelu & inuiis nemoribus damnata est. Lucomorii in speluncis ferarum & solitudinibus degunt, & sunt nonnulli, qui eos hirundinum more intermori & reuiuiscere aiunt, quæ quidem fabula magis, quam vero propior est. Post illos Loppi barbariè & sagittādi peritia celebres sunt. Horum regio omnium frigidissima putatur esse. Solstitii æstiualis tempore quadraginta diebus noctibusq; solem vident. Sed ab his ad populos meridiem orientemque versus habitantes properandum est. Ceremissi, de quibus supra, Mordouotes & Vashines inter Viatcam Vologdamq; solitudines incolunt. Illorum fœminæ sagittando viris habentur pares. Mordui longissimo ad Volgam tractu sedent, qui vicinitate & animorum coniunctione gaudentes pagos condiderunt, & agros diligenter colunt, viri alioqui immanes & strenui, qui & ipsi secta Mahometis vtuntur, & tamen hostilibus semper odiis cum Tattaris dissident, earumque impressiones magnanimo semper conatu propulsant. His admixti sunt Ceremissi alii, quos montanos appellant, eo quod ad vastissimorum montium radices plerumq; commorantur sine ministerio ciuili, sine veste cui incubent, vt à primis annis duritiæ, parsimoniæq; assuescant.

Sed missos nunc faciamus difficiles vastissimarum regionum labyrinthos, & telam, quæ cœpta est, contexamus. Basilidi pater fuit Basilius, qui antea Gabrielis nomen tulerat, vir magna crudelitate, & Græca fraude potius, quam adapertis sensibus insignis, apud quem nec cupiditas, nec augendæ dominationis studium vllo modo terminabantur. Itaque inter quotidianas rapinas semper inops erat. Misericordia in eo & perfidia pari iure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio vincendi, blandus pariter & insidiosus alloquio: amicitias vtilitate, non autem fide colebat. Gratiam fingere in capitali odio, instruere inter concordes odia, & tandem vtrumque de medio tollere, solennis illi consuetudo. Tyrannidem in suos prius quam in exteros auspicatus est, fratresq; Germanos Georgium & Andream in vinculis habuit, quos velut æmulos imperii, hortatoresq; ciuium ad diuisionem regni tollere gestiebat. Sed dissimulatum animum prius ad fauorem popularium conciliādum intendit, excusatius facturus, quod statuerat, si probatus ante omnibus foret. Cognatos fratrum falso ad populum accusauit, adfines interfecit, vt quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem consortii relinqueretur. Viros Principes per Moschouiam aut generis splendore, aut opibus potentes partim aperta vi, partim insidiis circumuenit, eosq;, ne regię dignitatis æmulos haberet, vel occidit, vel extorres in alienas terras eiecit. Exemplum flagitii singulare, rex ordinis sui persecutor, fratrumq; frater proditor. Malarum in eo artium, bellicarumq; etiam rerum peritia singularis fuit, lōgo vsu, & variis vtriusq; fortunæ experimentis cōparata. Super hæc vigebat in eo crudelis autoritas & vis imperii ad explicanda finiendaq; consilia, magnumque semper auri pondus ad proditionem vrbium comparatum in castris habebat. Quas ob res corruptis largitionibus hominum animis feliciter interdum bella conficiebat. Nam & apud Smolēscum prius pecunia hostes, quam armis vicit, erga Plescouienses & Nouogrodios consimili fraude vsus. Et Plescouienses quidem passi sunt inter plurima mala etiam ciuilem discordiam, siquidem cum plebs nouas tabulas & diuisionem agrorum diuitum impotenter flagitaret, diu re in ciuitate tractata, cum exitus tumultuum non inueniretur, ad postremum præsules & sacerdotes ciuitatis aduersus plebem nimio ocio lasciuientem, auxilia à Liuonienſium Magistro, mox ab Nouogrodianis petiuere, vtrisq; negantibus, ad Basilium, quem ipsi hactenus oppugnauerant, decurrunt. Tanta discordium insania fuit, vt quem semper hostē habuerant, eum ad tutelam patriæ vocarent. Erat Basilius vir fastu ingenti præditus, vt iis accidit, qui in secundis fortunæ flatibus facile contumescunt: iamq; calamitate vicinorum insolētior & facinorosior redditus, & dissensionem ciuium, occasionem inuadendæ dominationis existimans, primo tacite cum præsule ciuitatis per internūncios & munera agit, & inita societate pacisci tur, vt prodita vrbe profectus eius constitueretur. Postea insidias, quas ciuibus parauerat, in ipsum præsulem vertit. Namq; cū velut arbiter ciuilis discordiæ exercitū vrbi admouisset, statuto tempore, quo de componenda pace cum præsule loqueretur, ipsum cum sacerdotibus aliis cepit, ca-

ptumque,& vinculis constrictum in Moschouiam misit, atq; vt in illo subitum se ex amico fecit hostem,sic ex optato rerũ successu repente crudelior euasit, & aduersus inuidos potentiæ suæ,à quibus aliquando vexatus armis, per quas sæpe repulsus fuerat,non solum gladios distrinxit: verum etiam nefandissima quæq; tyrannicæ crudelitatis exercuit,ciuesq; in seruitutem cum coniugibus & liberis tradidit.Nouogrodii ab eius patre iam olim subacti fuerant:eo autẽ tempore in spem libertatis erecti,& præsulis Theophili flagrantissimis concionibus incitati, armis patriam defendere & prælio decertare statuerunt. Profectus est contra eos Basilius,qui armis,munitionibus,& deniq; ingenti tormentorum adparatu ciuitatem vehementer conterruit. Is impetus vti repentinus nec expectatus, summos, infimosq; & sacratos quoq; homines ad arma exciuit. Sed dimicatum est à ciuibus nullo ordine,cũ inopinati hostes & desperatio ipsa cõturbatis hominibus omnem consilii & disciplinæ rationem penitus eriperent: adeo vt Moschi felici audacia progressi,stratis ciuibus, nobilissimisq; ducibus aliquot interfectis, ipsoque etiam Theophilo pręsule,qui impigre perturbatam suorum aciem reparare cõtenderat, multis telorum ictibus pene oppresso, intra mœnia hostium cõsistere quiescereq; minime dubitauerint.Ita vexatis in vicino vrbibus,Basilius ad exteros insidiarum & fraudum machinas conuertit, cum quibus fidem sancte nunquam coluit. Ad Carolum & Ferdinandum Cæss.Germanos auaritia potius, quam animi propensione ductus,legatos in Hispaniam & Germaniam misit.Pręcipue autẽ permagna promissi fideiq; vanitate erga Diuos Poloniæ Reges est vsus:quibus non semel pace susceptra, ac iurisiurandi religione sancita, ad tranquillitatis fiduciam adductis, & contra barbaros,nominiq; Christiano infestos populos bella gerentibus,fidem impie fregit,pacta omnia violauit,& redintegrato bello, vel à necessaria eos cõtra ethnicos defensione,vel pulcerrimis pro Rep.Christiana cœptis reuocauit,& obsistere suis iniuriis coegit.Contra solos Casanenses Tattaros fallax tyrannus infeliciter dolos exercuit. Cum enim oblata præclarissima occasione in summa spe ingentis victoriæ Machmedeminẽ Cassanensium Principem ob concitatam rebellionem armis mulctare statuisset,fraude,pecunia, virisq; instructus florentissimas copias in expeditionem duxit. Ciues abeuntem circumsistebant,suadebantq; ne se temere insidis barbaris committere vellet, sed in tuto alienæ insaniæ exitũ spectaret: non esse eo progrediendum,vnde nullus omnino regressus sine periculosissimi prælii alea præberetur: satis enim recte ipsum omnino facturum,si cũctando hosti aliquem in finibus subsistens terrorem incuteret. Alii econtra eundum esse censebant,neq; enim de euentu dubitandum, si Basilius iam tot populorum victor, tantis lectissimorũ peditum equitumq; copiis instructus nulla maiore interposita mora aperto in cãpo & vera virtute dimicaret. Machmedemini auxilio venerant Ceremissi, viri acres & bellatores impigri, & ipse postquã effectus esset Imperator,non iam vanis vel suspicionis vel timoris offendiculis animũ cruciandum putabat,sed gloria & laude incensus, grauissimi muneris nomen veræ virtutis operibus sustentare cupiebat. Proinde hortabatur omnes, vt patriæ sibiq; dignam Tattarico nomine operam eo die præstarẽt, memoriaq; tenerent Moschos iam antea pulsos Tattarorum armis,seq; inprimis infantem puerum, perpetuis ab ea gente iniuriis acceptis,multos annos frustra pacem cupiuisse. Quid cũctamur, inquit,commilitones,in hac parum decora deliberatione, quasi hostes nostros,si in eos armis erumpamus,minime simus deleturi?Perrumpemus hercle,& cuncta obuia sternemus, & ego præstabo me huius periculi principem, ne martẽ in mea lingua potius,quam in dextra esse putetis. Nec mora,circumstantes ferme omnes feruidis & alacribus ingeniis sublata manu Principi fauent. Nam & omnibus suspecta erat Basilii potentia: siquidem subactis Casanensibus, vt credi par erat,cæteros pari insolentia vexaturus videretur. Igitur Machmedemines Casanensium Dux summus, longo sermone suos ad alacritatem cohortatus, terribili buccinæ signo faciendi prælii indicium dedit. Nec Basilio obtinente victoriæ auido,& per se impigro bellatori, animus consiliumque defuit. Peridoneos namque Duces circumductis coaptatisque tormentis, ordinibusq; veteranorum intra fossas constitu-

constitutis, ac expanso in recuruas alas equitatu ita irruentes hostes est complexus,vt illi intrepide atq; insolenter congressi, partim confixi Moschorum sagittis, partim tormentorum pilis discerpti,à fronte & à lateribus sternerẽtur. Tũ Machmedemines veritus ne vniuersus exercitus absq; vlla spe victoriæ deleretur, cum expedita parte Tattarici equitatus adcurrit, conglobatisq; ordinibus & signis iterum erectis tanta fortitudine & patientia per æqua pariter ac iniqua depugnauit, vt nequaquam vlterius lacessendus videretur: temeritatem enim virtus æquauit, quando (vti præclare spectatum est)nemo Tattarorum ferociam animi vel inclinata primo prælii fortuna amiserit. Ita inopina vis fati humana virtute potentior Moschos bellica laude florentes repẽtino sæuoq; turbine inuoluit & obruit. Castris enim & armis exsuti, rerumq; omnium tumultuosissima conturbatione territi terga verterunt. Putabat namq; Basilius eam infamiæ notam,quam tum summo cum dolore animi subibat, aliquando in meliore belli fortuna posse resarciri, si vim imminentis tempestatis non omnino oppressus effugisset. Interiecto deinde tempore Mendligerus Rex Tauricę filium Sapiregium Casanensibus magnopere id petentibus Principem dedit, & iuuenis ab excelso ingenio bellicæ laudis appetens, insigniq; patris authoritate & vicinorum societate & auxiliis subnixus, omnium suorum & patris maxime hortatu concitabatur ad promouenda arma. Dictitabant enim eum cuncta,quæ concupisset,facillime consecuturum,& quas vellet imposiurum leges Basilio,si perterritis superiori calamitate Moschis victoria vti vellet. His de causis Sapiregius diuisis agminibus Moschouiam omnia ferro proterens petiuit. Cumq; ipsum Basilium in tributi pensionem iurare coegisset, agros nemine prohibente depopulatus est, domos incendit, fruges protriuit,abegit iumenta, homines cecidit,cæsorumq; capita lanceis suffixa, ingenti cũ terrore in hostico circumtulit. Incredibile dictu est vt eum non difficilia itinera, non arces hostium munitæ, non tela, non gladii, non denique profectionis longinquitas à proposito detruserint, vt solus in patrio solo Moschos fugaret ac cæderet. Ad eum modum Basilius dum in hanc maxime curam incumbit vt sui imperii fines quam longissime extendat, nõ mediocre rerum suarum periculum adiit, barbarusque barbarorum armis egregie vexatus, pene de omni dignitatis gradu deiectus est. Nec enim raro ita fieri solet, vt Principes illi qui aliorum opes & felicitatem euertere conantur, ipsi in fœdam rerum omnium conturbationem incidant. Id intelligens ferocissimus ille Aiax seipsum ad modestiam aliquando excitabat, vt alios tyrannos doceret. Nos, inquit, Posthac sciemus Diis cedere, ac discemus Atridas venerari:Duces sunt, quare illis obtemperandum est. quid ni? nam & quæ firmissima ac potentissima sunt magistratibus cedere solent: faciunt hoc niuosæ hyemes;nam frugiferæ æstati cedunt: Cedit & noctis obscuræ circulus,cum lucida dies orbem illuminat: Et sæuorum nymborum flatus aliquando sopiunt frementem pontum, atq; ipse validus somnus nunc membra ligat, nunc eadem rursus dimittit. Cur igitur & nos non discamus esse modestiores? Sed Basilius Aiace peior & fastuosior vir erat supra hominum fidem malis artibus instructus; Semper enim rapax, semper immanis & sæuus, vt dignitatem augeret, imperiumque armis proferret, modo hunc, modo alium principatu populorum & ampliss imis fortunis exsuere consueuerat,haud dubie in Tattaros viris atque opibus insignes hæreditatis spe similiter sæuiturus, nisi admirabili Dei prouidentia exercitui suo interitum,supremam vero ciuibus infelici bello calamitatem attraxisset.

Tali patre Basilides natus, non honestiorem pueritiam,quam principia originis habuit. Siquidem ab ineunte statim ætate, moribus & animo crudelis,quomodo reliquum vitæ tempus exacturus esset, facile demonstrauit. Annos deinde pubertatis egressus,cædibus & libidine patriam repleuit,& omnibus pariter iniuriosus, vitam latrociniis transegit.Dicamus nunc ouum ouo simile nõ esse,parentumq; scelera in filios propagari negemus. Certe.n.si fortes creantur fortibus & bonis, si est in iuuencis, si est in equis patrum virtus, si nec imbellem feroces progenerant aquilę columbam:deformes econtra & enerues animas ex imo gurgite

turpitudinis oriri necesse est,& Basilides quidem Paternæ impietatis & iniustitiæ hæres vtroq; sexu famosus fuit. Maternum enim genus adeo pudibundũ habuit, vt multi eum dubia & incerta matre natum opinentur. Quippe Basilius pater(vt rem altius repetamus) cum antea turpi vita in stuprum & libidines procliuis iuuentam exegisset, adfinitatibus imperium firmaturus, legitimam coniugem in matrimonium recipere constituit. Erat tunc apud tyrannum Georgius Micrus è Græcia oriundus, vir ingenio liberali,eruditoq; præditus,& quo mortalium animi facile capiuntur,alienis moribus obsequẽtissimus, ita vt lectissimi totius aulæ proceres & nobiles eum obnixe colerent. Nam propter eximiam animi moderationem, rerumque peritiam tam carus omnibus erat, vt partam existimationem (cuius cura in exsule debet esse potissima) non tantum mirifice sustentaret,sed & indies eam abunde augéret. Is propter summam & inueteratam apud Principem authoritatem filiam illi suam nuptui dare peruolet, quæ admirabili venustate & oris habitu cæteras anteibat longissime eoq; conubio ob singularem probitatem non indigna videbatur. Igitur suadebat Basilio ne exterorum principum adfinitates magnopere expetere vellet, eos enim fide instabili & ingenti Spiritu ita plerunq; elatos esse,vt nequaquam suas filias in barbaram regionẽ,qualem Moschouiam existiment, missuri videantur: Nouam quinetiam & peregrinam virginem nouos secum & peregrinos aduecturam mores, eamq; incredibili sumptu & effusis tantum largitionibus obtineri posse.Iam si diuersam à Rutenorum ritibus sectam & religionem secum ea adferat,incredibilem rerum omnium cõmutationem statim subsecuturam.Nam inter dissidẽtes de religione sinceram pacem nequaquam seruari posse; atque,ex tali principio regnum Moschicum continuo in peius & interitum ruiturum. Proinde si rebus imperii sui populisq; subiectis consultum vellet,si dignitatem & pecuniã retinere,& quod pluris interfit, si domi pacem habere cuperet,ex suorũ ciuium potius quam peregrinum Principũ familiis vxorem acciperet. Esse.n.in Moschouia virgines cũ Europæis formæ felicitate & animi vigore certantes. Hæc effeminati & eneruis animi virũ amorumq; delitiis deditũ vehementer angebãt, quod aut remittenda foret splendidioris adfinitatis cupido,vnde nominis famã abunde tueretur, aut monitoribus tam pręclare de se meritis obtemperandũ.Itaq; rebus omnibus ad nuptias instructis, ne vnius Græci hominis eloquẽtia à proposito depelleretur,nõ inanes quoq; populariũ & Procerũ suorum voces audire constituit,sumpturus consiliũ ex sententia vniuersorũ.

Erat enim Basilius sicuti naturæ crudelis & maxime fallax,ita in consiliis diuersus & parum constans; adeo vt in tota gerendarum rerum ratione, si primæ spes eum deficerent, in secundis minime consisteret,& reliquas omnino præpropere elapsuras arbitraretur. Conuocata concione & re diu tractata, decernitur in consilio ducendam esse ex ciuibus vxorem, abstinendumq; à peregrinis: De illis enim dubium adhuc & perplexum negotium esse dicebant, verebanturq; ne fortuna spes conceptas eludente, ipse demnm Princeps inter miseras promissorum ludificationes forte deceptus repulsam ferre cogeretur. Is erat dissuadendi illius matrimonii prætextus. Hanc autem aliorum animis opinionem iniecerat ipse Micrus ærario principis pręfectus,ad quem summa consiliorum omnium è senatu respiciebant, quod cupere t efferre filiam suam, eamq; augere item opibus accessioneq; maxime regii connubii cæca ambitione studeret.Id consilium quanquam vtilitatis laudem ferre videretur, quod proceres patriæ commoda nequaquam negligenda censuissent: ipsi tamen Georgio vti sperauerat,magnopere nõ profuit. Quoniam princeps rebus omnibus ad nuptias paratis, audiendis amplius aliorum sententiis minime vocandum existimans, lectas ex tota regione nobilissimas virgines adesse iussit, ex quibus cunctis admirantibus Salomeam Ioannis Sapuri filiam eximiæ venustatis virginem vxorem duxit. Nam fata quoq; quæ omni humana ratione vehementius impellunt, eum hauddubie vel inuitum ad id matrimonium pertrahebant,quod esset abhorribili partu,& ab immani, cunctisque prope gentibus funesta sobole nomen habiturum. Nam ex Salomea nõnulli Basilidem fatali quadam fæcunditate natum existimãt. Eam Basilius totos viginti annos

annos in matrimonio habuit,sed cum nulla spes suscipiẽdæ prolis appareret,princeps longa spe fessus & importuna sterilitate factus ferocior,inauspicatũ coniugium felicioribus nuptiis permutare, Salomeamq; repudiare constituit. Adiuuit enim obstinati hominis insaniam intempestiuũ gignẽdæ prolis desiderium, & in animũ cæca libidine peruersum induxerat, se iteratis nuptiis hæredibus masculis hauddubie, nequaquam relicto fratribus imperio,potiturum. Nec multo eorum Salomeam omni mundo muliebri preciosissimisq; insignium gemmarum monilibus per sacrorum Principem spoliauit, crinibusque abscissis eam in monasteriorum latebras ad Susdalienses migrare iussit. In ea constituta difficultate infelix femina sese vltro telis circumstantium obiectans, ne in tantæ ignominiæ fæditate superesset, ab Ioanne Schygona principis ministro baculis cæsa est, quod liberius & petulantius quædã in dominum suũ proloquuta videretur. Tũc illa præsentem maritũ apud circumstãtes criminari,& primo inuisum, postea ẽt suspectum cunctis reddere, nunc crudelitatem,nunc libidinẽ, nunc proditionem ei & furorem obiectare. Sed Basilius eam,seu metu virtutis, vel verecundia dignitatis interficere ausus non fuit. Itaq; velut omnis calamitas in solo exilio esset, turpi latebra eam à suo conspectu & consuetudine excluſit. Discedens mulier quiritatu lachrymis funestam omnem regiam fecit, auitosq; lares & incunabula maiorum, templaq; ac Deorũ simulachra cõtestata est, se nũc insidiis & vi circumuentã indignissimis modis vexari: Sed viuere tamen superũ atq; inferũ numina & regales Deos, quos tantarũ iniuriarũ violatæq; regiæ maiestatis vindices futuros speret. ita explosa & derisa in monasteriũ Susdaliẽse introducta est,effuso obuiam populo, ac si sua regina,nõ captiua mulier aduentaret;nec coniugẽ principis Susdalienses auidius vidissent,quam exsulẽ & desertam fœminã viderunt.Interea Basilius nouas nuptias circũspiciebat, & assidue dabat operã, vt magis ac magis potentibus in repub.sua viris iungeretur.In superãdis inuidiæ difficultatibus,promerendisq; ciuiũ animis plurimũ valebat Michaelis Linscii ingeniũ,qui singulari prudẽtia, viriliq; officio, nulli vnquã vel tenui rerũ occasioni deerat, qua excitari Basilii nomen, & vetera hominũ studia accendi posse viderentur. Natus hic erat in Lithuania splẽdidissimo genere,& in republica admodũ potenti.Qui tametsi antea patrię religionis & libertatis fuerat studiosus, eximiaq; dignitate inter Proceres liberæ gentis versaretur:Semper tamẽ Moschicarũ partium erat habitus. Accidebatq; propterea, vt quanto maiorẽ gratiã,apud mediocres infimosq; homines parare conaretur;tanto ipse cũ Basilio fratre apud nobiliores ciuiũ ordines viuidiore, & (vti postea pręclare docuit euentus) pernicioſiore inuidia deflagraret. Adeo vt cum in senatu de bellicis ciuilibusq; negociis ageretur,Magnates Lithuanæ æternæq; libertatis suę studiosi contrariis suffragiis illius semper consilio atq; sententiæ obuiã irent,quasi ei ad eleuandam minuendamq; authoritatem conspiratione quadam illuderetur. Orta est deinde grauis simultas & cõtrouersia inter Linscios & Marschallũ Lithuaniæ Ioan.Zabreciniũ,quẽ illi potentia & immoderata licentia militari feroces, insidiis circũuentum non procul à Grodna cũ ministris aliquot interfecerunt,lectaq; seruorũ iuuẽtute,cum nec facultas fugam, nec inopia remoraretur, cursum in Moschouiam ad Basilium direxere, tanta celeritate incitato ad festinandũ seruitio, vt neq; viæ syluestres admodum lutulentæ,neq; inflati amnes, neq; fortissimæ in finibus Lithuanorũ excubię quidquam impedirent,quo minus incolumes in optato loco sisterentur: quos vt profectos nunciatũ est, nõ aliter quam si Lithuania capta esset omnes trepidauere,exitiosam sibi fugã eorum ominati sunt, nec ferocibus viris alta atq; ardua in gente barbara meditantibus fortuna defuit. Exsulantes enim velut Deorum munus in Moschouia excepti, tantusq; ex eorũ aduentu ardor barbarorũ animis accessit,vt nõ tam de bello Polonis inferendo,quã de præmiis victoriæ cogitarent. Interiecto deinde tempore Basilius Michaelem ad expugnandũ Smolenscum misit,ratus aut cessuram vrbem non multum muro validã magnis viribus oppugnanti, aut si hostes auxilio ire pergerent, ad futuram occasionẽ vniuerso prælio dimicandi, quam sibi cunctis artibus parandam arbitrabatur. Erat Linscius rebus omnibus instructissimus, tormẽtorumq; præsertim

adparatu, quæ non vti apud alias nationes tardissimis boum iugis, sed insuefactorum ac agilium equorum ceruicibus trahebantur. Habebat exercitum omni armorum ornatu conspicuum, ita ad patriam ciuitatem delatus, prolatis statim tormentis, tanta vi quassare mœnia est adortus, quanta maxime ab vllo alio duce, qui interfuerant, vllibi factum fuisse meminisset. Dirutis namque propugnaculis, & multis hostium in opere & defensione versantibus ad ingeminatos tormẽtorum ictus interfectis, triplici acie instructa murum subiit, tanta alacritate & contentione militum, vt quisq; ante alios efferendo sese progredi conaretur. Certatum itaq; aliquoties vehementissime & crudelissime. Non deerant enim sibi in tanto rerum discrimine Lithuani, qui ab idoneis locis tormenta maiora minoraq; incessanter emittebant, & è summis ruinis sulphureos saxaq; & ingentes trabes prouoluebant. ita Lincius cum detrimento repulsus, alia rem via aggressus est, & ab his infaustæ oppugnationis initiis ad fraudem & dolos confugit. Erat ille Dux eloquens, & summa authoritate maxime insignis, sed ob desertam & proditam patriam ciuibus valde exosus & terribilis, & quod spes ipsas & studia hostium vehementer debilitare solet, vir etiam in bello fortunatus ab omnibus habebatur. Igitur dum in ciuitate vulgus in partes scinditur, & quid contra eum hostem agẽdum sit, variis sententiis disputatur, Lincius præsidium & militem veteranum in quo præcipuum ciuitatis robur erat, donis & multa pecunia corruptum in suas partes facilime pertraxit. Tum demum præfecti & cæteri duces vocato in concionem populo edisserere cœperunt, Iam videlicet prope ipsum ardentis prælii discrimen peruentum esse; iam satis magnam stragem equorum atq; hominum editam: Lincium rebus ferme omnibus superiorem, habere exercitum dimidio ampliorem & exercitatiorem, cui nulli milites stabili & campestri in acie pares futuri videantur. Non esse igitur fatali pertinacia cum fortuna diutius luctãdum, quando pro comperto haberet Linscium militum suorum virtuti & armis & carrorum item munimentis confisum, nequaquam re infecta ab vrbe discessorum. Iam si qui sint qui obstinata insania exitiali repugnandi proposito deseruire malint, quiq; nihil tanta & miserabili hominum clade commoueantur, posse eos peditatum confestim in hostes educere, se quoq; cum vniuerso equitatu illaturos signa, atq; ita disiunctos & in castris muniendis hærentes ac impeditos Moschos facile concisuros. Sed Linscium Ducem esse à generosa militariq; ferocia valde terribilem, cui si fortuna & inprimis Dei voluntas victoriam donet, eos campos, in quos nunc sint egressuri, & ab fœdo hominum interitu, & ab inusitata, cunctisq; seculis memorabili & funesta clade nomen habituros. Ad eam ducum orationem ciues vehementissime consternati, deditionem facere statuerunt, & Linscius, qui diutius in obsidione hærendum esse putauerat, opinione celerius oppido & arce potitus est. Eiectus deinde per vim Sarmatici generis ciuibus, barbaros Moschos in possessionem misit. Cumque ad Basilium esset reuerius, strenui quidem & fortunatissimi Ducis nomen obtinuit, sed tamen apud nobiliores gentis ordines tacita inuidia deflagrauit. Erat enim valde onerosum, & molestiæ pariter odiiq; plenissimum fortunati ducis in peregrino homine nomen. Ita proditionis insimulatus in vincula coniicitur, & cuius paulo ante maxima & insignis apud Principem fuerat authoritas, vnius horæ momento, magistratu, imperio, ac dignitate, penitus spoliatur. Fortem tamen virum inique cum calamitatibus colluctantem illa ipsa fortuna, quæ ancipiti rota res mortalium versare cõsueuit, veluti pudore adducta feliciter erexit. Factus est enim insperato Dei beneficio Basilii adfinis, qui post dimissam Salomeam sicuti memorauimus, Basilii Linscii filiam Helenam, præstantis formæ virginem matrimonio sibi copulauit; iis potissimum vt ferebatur de causis, quod Helenæ matrem ex genere Petrouiciorum ab Vngaria ortam Rutenicæ religioni addictam fuisse meminisset, & quod Michaelis virtuti plurimum confideret, quem filiis suis, si quos isto ex matrimonio susceperus esset, tutorem dare omnino in animo habebat. Fratres enim suos Georgium & Andream tyrannidem aliquando inuasuros arbitrabatur. Michael autem opportuno tempore ex captiuo liber, ex libero Principis adfinis, & adfine regiorum liberorum tutor appellatus, eum honorem consecutus est, qui ad recuperandam existimationem, & ad parandas opes, & denique ad pleniſſimam rerum omnium felicitatem, ianuam pandentibus fatis aperuit. Impleuerat tum forte vterum Salemea, & iam rumor longe lateque per omnem Moschouiam volabat, eam indignissimis modis vexatam & à matrimonio Principis depulsam esse; quæ tamen plus in Deo quam in marito spem ponens in cœnobio filium enixa sit, qui illatas matri iniurias, olim vindicaturus esse videatur.

His vocibus incensi omnes certatim rei veritatem confirmabant; ipsę quinetiam aulicæ quædam fœminæ non oculis tantum hæc se vidisse, sed audisse etiam vagientem puerum dicebant. Insperatus ille nouæ prolis nuncius (vt est natura mortalium, quæ improuisis vehementius afficitur) Basilio incredibilem attulit conturbationem, simulque virum prolis desiderio flagrantem magis ac magis accendit, vt explosis vanis sermonibus ad indagandam veritatem maiore adhibita diligentia properaret. Itaque in senatu principis decernitur legationem ad Susdolienses esse mittendam, quæ Salemeæ fortunam, valetudinem, consilia & nouum quem enixa esset partum specularetur. Legati fuerunt Theodorus Cachus & Potatus principi à secretis. his perductis in sanctissimum Susdalienſe monasterium veterrimæ Russorum religionis, Salomea, sumptis in manus altaribus, contingensque ipsa simulachra, & puluinaria Diuorum, inauditis vltimisque exeerationibus adiurat, se sincera fide matrimonium Basilii coluisse, neq; in contumeliam eius se alium maritum, alioſue quam filios eius liberos cupiuisse. quia autem periurio infidi mariti decepta, & in exsilium missa sit, eo miserior, quod mori statim non potuerit; Nunc tandem Deum immortalem, tot periuria & tam crudeles vexationes vindicasse, se spe impletam & metu solutam filium peperisse, cuius vultus & blandientes oculos nunc quidem non sint visuri, sed venturum eum aliquando in conspectum ciuium suorum. Legatis præ mœrore manabant lachrymæ, cum in fœmina exulante tantam religionis curam, tantumque contempta morte veritatis studium inesse conspicerent. Illi ad suos & Principem reuersi, omnia in maius extollentes, constantiam pariter, & fortunam Solomeæ ostendunt; Natum illi filium elegantem esse, quem in hominum conspectum producere nequaquam velit, & quasi satis munimenti in religione habuerit, ita eam omnia Principis mandata contempsisse. Ferunt Basilium hac relatione ad immanem ferociam & crudelitatem excitatum Salomeam ex cœnobio in durius exitium detrudere cupiuisse; sed consiliatiorum quorundam monitu fuisse retardatum, qui viros religionem professos, & sanctissima cœlestium Deorum templa temere leuique de causa minime esse inuadenda prædicebant. Igitur Princeps furorem ad innocentes quasdam fœminas conuertens, grauiter eas verbis verberibusque mulctauit. Ipsa autem Salomea rebus supra vota fluentibus pacem nacta, paruulum educauit, omnique studio ad spem maiestatis, quæ promittebatur, instituit. Et certe sunt non pauci, qui hunc Georgium Salomeæ filium ad imperii dignitatem neglectis aliis euectum, eiq; Basilidis nomen inditum esse adfirmare ausint: quod ipsum tamen si quis inficiari velit, ad Helenam Basilii Linscii filiam omnino respiciendum est, quam depulsa Salomea Basilius in matrimoniũ recepit. Ea si Ioannem hunc Basilidẽ & Georgiũ liberos habuisse putanda est, quorum tutor communibus suffragiis Michael Linscius ille electus fui, videbimus opinor, maternum illi genus æque sordidum atq; inhonestũ fuisse; Sublato.n.è viuis Basilio Helena dehonestamentũ generis sui facta est, quam assiduæ in lupanari cõpotationes, & cum adultero Iuano Oczuina quæsitus ad libidinẽ thorus magnopere defædarunt. Eo tẽpore summa consiliorum penes vnũ Michaelẽ Linsciũ omnino erant, ille de honore principũ & sui generis infamia sollicitus, reprehendere viduã cœpit, per omnia sacra obtestando ne in exsecrabili proposito persistere vellet: quando mox ab enormi aliqua turpitudine honestatis fines trãsgressę pœnitẽtia simul atq; infamia sempiterna laborandũ foret. Sed hęc apud fœminã venereis cupiditatibus deditam nihil valebant, & Michael pro familiari admonitione odiũ sibi tantũ apud viduã creabat, vt statim nuncios mitteret, qui de-

nunciarent ei, abstineret à regno pupillorum postremis patris precibus fidei suæ traditorum.

Huic mandato cum Linscius fiducia adfinitatis & sanguinis confidentius aduersaretur, in suspicionem venit quasi Principes pueros Polonis tradere, & tyrannidem occupare decreuisset, ad cuius rei probationem adultera immittit iudices, testes subornat, qui omnes accusationis veritatem confirmabant. Quibus rebus compulsi Proceres Michaelem vti virum sanguinarium rerumq; nouarum authorem cum ignominia dignitate exsutum in carcerem compingunt, in quo animo pariter & corpore captiuus, eaq; prorsus calamitate indignus mortis erubescendo genere consumptus est. Sed nec Helenæ inultum scelus fuit. Quippe reseruata à Deo immortali in certum diem impii flagitii pœna, breui post omnibus inuisa, & insidiis circumuenta vitam veneno, vt meruerat, amisit. Iam enim perdito amore vulgatissimæ meretricis nomine in omni Moschouia infamis erat. Ipsum etiam Oczuinam, qui fœdis libidinibus miserabiles toti genti tenebras intulerat, ex fuga retractum, & carnifici traditum Proceres auidis oculis in frusta dilectum spectare sustinuerunt. Tam deterrimis libidinis, & nequitiæ sordibus Ioannis Basilidis natiuitas imbuta fuit, qui persæpe in epistolis ad Poloniæ regem scriptis vanissimis generis sui deliramentis vsus, se à Prusso quodam nunquã inter mortalem viso aut cognito (quem Octauii Cæsaris fratrem, generis vero sui authorem esse contendebat) propaginem quartam decimam esse impudentissime adfirmare solebat. Incidit autem natiuitas eius in turbulentissimum Europæ statum.

Sub id enim tempus Turcarum Imperator Belgrado, cum Danubium atq; Sauum transisset, rectis itineribus in Vngariam venit, superatoq; martis certamine Ludouico, & eo in paludibus submerso, tantum finitimis regibus terrorem incussit, vt Leo Pontifex Barbarorum potentiam in immensum excrescentem formidans Romę supplicationes indiceret, ipseq; insigni concepta pietate discalceatus ad templum proficisceretur, & reipub. Christianæ incolumitatem Deiparæ virginis commendaret. Inter Ioannem quoq; Sepusium & Ferdinandum regem illud de Hungaria dissidium ardebat, quo cum nobilitas omnis & ordines diuiderentur, bellum fuit exortum, Germanicis ac finitimis populis funestum & exitiale. Nam Ioannem Turcà suam in fidem recepit, & tradita Buda regẽ eum constituit. Inter Gallum autem, Venetos & Pontificem fœdus tunc renouatum est, quo communibus omnium viribus Carolus Cæsar oppugnaretur. Cum enim vni ei ad maxima quæque audenda incredibilis potentiæ facultates parari, & tot regna in vnum collata conspicerent; Galliæ pariter, Italiæq;, & Pontificio præsertim nomini non temere periculum impendere existimabant. Sed Cæsar multato primum Pontifice & Roma fœde direpta Gallis postea bellũ intulit valde atrox & maxime diuturnum, quo Europa prope omnis, diffuso late incendio, per nouẽ annos deflagrauit. In his rerum Christianarũ tumultibus natus Basilides non obscurum & ipse mortalibus omen dedit, quod scilicet maximarum turbarum & confusionum author futurus esset: & antiqui quoq; vatis carmina eum Principẽ non obscuris formæ ac ingenii lineamentis exprimere videbantur, qui propriæ patriæ, Liuoniæq; præsertim & Sarmatiæ summas clades esset allaturus. Puerilem ætatem sub tutoribus egit, inter quos, sicut ostendimus, Michael Linscius primas facile obtinuit. Scribunt tunc statim in eo prodigiosæ naturæ indicia apparuisse, omnesq; pueri mores sæuum quiddam & immane præ se tulisse, ita vt de illo nemo id dicere posset, quod de seipso Iason dixit: Aio me adferre doctrinã Chironis: redeo enim ex antro à Choricle & Philyra, vbi me castæ Centauri filiæ educarunt, fuiq; ibi annos viginti, nec factum ibi nec dictũ turpe locutus sum. Sermo pueri fuit stolidus & monstrosus, mores maligni & peruersissimi, ex quibus Magnates gentis de ingenio & tota eius vita coniecturã facientes eum indito poculis veneno occidere statuerũt, quando ab dira eius potestate & luctũ & calamitatem vniuersis mortalibus impẽdere præuiderẽt. Sed volũtas Dei, quæ humanis cõsiliis non mutatur, Basilidi auitã & paternam hæreditatem adeũti peropportune fauit.

Anno

Anno etiam ætatis vigesimo secundo aut circiter imperio potitus tanta agrestium ac popularium omnium gratulatione ac lætitia exceptus est, vt cuncti eius aduentum se vel fructuosissimis messibus fertiliorem sentire faterentur, vtpote qui senibus ac pueris puellisq; in viam effusis, ac rustica munera passim offerentibus, non modo pecuniam largissima manu rependeret, sed etiam appellando humaniter ac sciscitando, beneuolentiam præ se ferret admirabilem & singularẽ. Non autem diuturnum miseris hoc gaudium fuit. Nam paulo post in summos ac infimos quacunq; & leui de causa ita crudelitatem aspere admodum exercuit, vt sontes pariter ac insontes acerbissimis pœnis & cruciatibus vexaret; Quippe auaritia cæcus bonis ciues spoliabat: inq; libidinem, procliuis coniuges principum ad stuprũ rapiebat, virgines ante nuptias vitiatas sponsis reddebat: locupletes quoq; aut ciuitate pellebat, aut occidi imperabat, bonaq; eorum inuadebat. Remp. quidem vt postea dicemus, legibus ordinabat, sed nihil eorum, quæ constituerat, ipse faciebat: Iniustitia, libidinibus & furore maioribus suis lõge superior, ita vt omnia ea, quæ de pessimo Principe Pollux scripta reliquit, de nostro Basilide cõmodissime possimus interpretari. Fuit enim tyrannicus, crudelis, efferus, violentus, occupator alieni, auidus pecuniarum, rapax, populi deuorator, superbus, elatus, difficilis aditu, incommodus ad conueniendum, durus ad congressum, incomis ad colloquium, male iracundus, irritabilis, terribilis, turbulentus, voluptatum seruus, intemperans, immoderatus, inconsideratus, inhumanus, iniustus, inconsultus, iniquus, impius, mente carens, leuis, inconstans, male facilis, immitis, adfectibus deditus, incorrigibilis, contumeliosus, bellorum author, grauis, molestus, incoercibilis, intolerabilis. Pacis artes apud illum contemptæ fuere, odium beneuolentiæ, fæuitiam, violentiam, rapacitatem, dementiæ, comitati & benignitati semper prætulit, libidinibus, vinolentiæ, commessationibus, aleæ, morionibus, scurris, stultitiæ socordiæq; deditus. Fuerunt complures Ethnici, qui ex rebus bene pro repub. gestis, nihil in ædes suas intulerunt, præter gloriam. Fuit vnus & alter, qui hanc quoq; contempserint, veluti Fabius Max. & Antoninus Pius: In Basilide cupiditas fuit infinita, subditos immodicis exactionibus oppressit, multos ad famem, ad laqueum, & rerum desperationem inhumanissime adegit. Beneficentiam nunquam sincere exercuit, de morionibus tantum, delatoribus & voluptatum administris bene mereri solitus. Adueniente illo in regionem aliquam aut ciuitatem, ciues elegantiorem supellectilem abdebant, filias insigni forma recludebant, adolescentes ablegabant, opes dissimulabant, ac modis omnibus contrahebant sese, reipsa satis indicentes, quam haberent de tyranno opinionem, cum id facerent, quod homines adueniente hoste aut prædone facere consueuerunt. Leges sicuti Dionysius ille Syracusanus & Epitades plurimas tulit, alias super alias ingerens, easque vt fit à populo negligi patiebatur, quo cunctos ad hunc modum sibi redderet obnoxios. Ad puniendum semper propensior fuit, quam ad ignoscendum; siue quod per se crudelis, siue quod longissime à moribus Dei abesset, cuius ira lentissime ad vindictam procedit. Scelera commissa suis priuatis commodis æstimabat; si quis de impiissimo homine aut de pestilente eius dominatione verbum aliquod liberius dixisset, statim læsæ maiestatis crimen admissum esse adfirmabat, eumque virum igni & aquis semper oppugnabat. Nero crudelissimus etiam Princeps delationes non libenter admisit. Basilides non semel ob minimam aliquam suspitionem hominos membratim discerpsit, eosq; cum vxoribus & liberis crucibus affixit. Monitores proditores vocabat, à quibus autem corrumpebatur, qui nec ipsi decora, nec patriæ conducibilia tractabant, qui in sordidas voluptates, qui in commessationes, in aleam, in assentationem procliues erãt, qui bellis eum inuoluebant, qui abducebant à recto, qui expilationes populi, qui tyrannidis artes docebant, eos inter carissimos habebat, ac ipse per leges suas tanquam araearum casses securus perrumpebat, muscis duntaxat & miseris subditis irretitis. In eo tamen vnico fortasse laudandus, quod magistratum pure creauit. eos enim adscribere solebat, non qui censu valerent, non qui plurimo emissent, non qui improbissime ambirent, non qui cognatione coniunctiores, sed qui ad

functionem mandati muneris essent aptissimi, in hos quoq; seueriſſimam ſtatuebat animaduersionem, erga eos, ſi conuicti fuissent, supplicii genere diuersissimo vsus. Quosdam enim præfectos qui aut ciues vexauissent, aut expilassent negociantes, virgis lacerare solebat, nonnullos baculis cædebat, alios serica veste splendidissime indutos per ciuitatis regiones huc atq; illuc circumducebat, nullis quidem equis, sed carnificum turba currum trahente, qui scuticarum strepitu & fragore auras verberabant. Postea cum ad aulam reducerentur, an verberibus mulctati essent, interrogare solebat, illis metu consternatis & mussantibus, Nunc inquit, vestrarum pœnarum nuncios audiuistis; cauete autem ne ipsum legum mearum rigorem experiamini, quod tunc fiet, cum denuo actio male gesti muneris contra vos fuerit instituta. Nonnullis etiam quibus priuatim pœnam irrogare cogitabat, ferrato scipione vtrunq; pedem perforare erat solitus. Quosdam pelli vrsinæ insutos in forum publicum protrahebat, vt ita canum laniatu rotati miserabile cæteris spectaculum præberent. Puniebat item ministros suos aulicos, & sæpissime patientiam abrumpebat, si renouatis improborum iniuriis post primam delicti veniam contumelioſe læderetur. Exercuit & summum ius in damnandis, qui vetitis diebus in publico ebrii & melicrato repleti conspicerentur: Adeo vt eos toto anno in carcere & duriſſimis vinculis captiuos detinuerit, ex quibus triduo ante Paschatis diem liberari tantum consueuerunt. Instante autem Natalitio Christi & Paschate vulgus ciuium ad aulam accedens bibendi licentiam audacter rogare solet, ea ad dies quatuor & decem impetrata, postea per certos homines tabernæ purgantur, & omnis generis potiones tanquam voluptatis & illecebrarum ministræ è domibus eiiciuntur. Cæterum nulla in re vehementius & diligentius, quam in puniendis alieni æris debitoribus laborauit, eos omni beneficio indignos existimans, qui nequaquam grata manu alienæ fortunæ muneribus vterentur. Nemo enim vel ciuis vel peregrinus, qui emendo aut vendendo nomina feciſſet, nemo vel minimus debitor vnquam fuit, qui fustuarium inclementissimi Principis non senserit: ex his aduentitios & parum notos homines, ciuesque adeo suos, & summos infimosque homines certis diebus egredienti ex templo populo monstrare, & per regiones ciuitatis circumducere erat solitus, eo præsertim libentius, quum obsoleta veste indutos & bene baculatos conspiceret. Alieno enim æri obnoxios in republica ferre nolebat, eosque ad omnes exercendæ perfidiæ occasiones paratos esse dicebat. Populi negotia certis anni temporibus audiebat & excutiebat; Tum humillimo cuique fas erat iniurias deferre, & liberrime conqueri de impotentia acerbitateque potentum, qui contra leges & consuetudinem subditos nulla moderatione vexauissent. Ne vero quisquam re infecta ex aula discederet, Scribas & iudices magno numero aduocabat, libellos supplices ipse inspiciebat, quos in pileum primarii cuiusdam scribæ coniectos absoluto fere iudicio in conspectu omnium effundere, & inter illos distribuere consueuerat, ita vt diceret supplicantes eadem hora sic audiendos & dimittendos, ne quis omnium in ciuitate pernoctandi occasionem & necessitatem habuisse videretur: nec vlla in re crudelius seueritatem exercuit, cum sontes pariter ac insontes neglecti muneris inuidia notatos acerbissimis plagis & contumeliis oneraret. Atque hæc in Principe maligne improbo laudem fortassis mereri poterant, nisi paruæ adfectatæ virtutis scintillulæ densissimo probrorum vitiorumque fumo obscurata fuissent, quibus domi pariter & foris indelebilem pudendi nominis infamiam contraxit. Maiorum enim suorum in dictis factisque inconstantiam, fraudem ac insidias Basilides non modo omnem in se admisit, verumetiam auxit; Pacta cum vicinis regibus fœdera violauit, sub amicitia semper belli molimina quærens; idque tum maxime egit, cum literis missis ad D. Sigis. Augustum de securitate oratoribus præstanda, qui ad se de pace mitterentur scriptis, subito Polociam inuasit occupauitque. Henrico Gallo pace promissa ad tranquillitatis fiduciam adducto, contra omnem iurisiurādi religionem Pernauiam eripuit, aliasque Liuoniæ arces in potestatem suam redegit, consimili fraude erga Stephanum regem vsus, cui cum fiduciam pacis attulisset, repente Liuo-

Liuoniam iterum armis oppugnauit, quo tempore, quæ in trucidandis per acerbissimos cruciatus captiuis truculentia: quæ flagitiosa in vexandis honestissimis nobilissimisq; fœminis turpitudo; quā inexplebilis in hauriendo sanguine Christiano sitis, & in omni genere iniuriarum immanitas fuerit, omnino commemorari satis non potest. Ad inueteratam autem perpetuamque malitiam suam, istam quoque iniuriam adiecit, & contra gentium ius legatos maximorum regum effrenata superbia non semel violauit. Missi ad eum à Sigismundo erant ex ordine senatorio splendidissimi Oratores, Ioan. Crotossinius Palatinus Inovvladislauiensis, & Nicolaus Taluoisius Samogitiæ Castellanus, vt de grauibus reipub. rebus cum eo tractationem inirent: Quos tamen sine omni amicitiæ & datæ fidei respectu contumelioſe tractauit, & modis indignissimis violauit: hominem nobilem ex aulicis regiis spoliauit, & cum res quasdam pretiosiores inspiciendi causa accepisset, superbe retinuit, negociantibus qui vna venissent, ingentem mercium lectissimarum vim eripuit: equos in oratorum illorum conspectu productos ferro dissecari curauit, & semper ea quæ ad contumeliam regiæ maiestatis, regnique Poloniæ ac Mag. Duc. Lithuaniæ detrimentum pertinere possent, cupidissime suscepit. Sed quid de regum legatis dicere attinet? Cum magnos quoq; Principes & regia stirpe natos truculentissimus ille carnifex immaniter crudeliterque afflixerit. Id enim ex relatione præstantium virorum bene scimus, quod scilicet leuissimis delationibus adductus Magno Cimbrorum Duci, cui Liuoniæ imperium iureiurando desponderat, sanguinem proprium cum melicrato mixtum bibendum porrexerit; cuius deinde satellitium in frusta dissectum est, & ille pugnis vehemētissime cæsus, vt vitā à præsenti mortis periculo seruaret, genibus innixus multa passuum millia perreptando gemens tremensq; ad tentorium tyranni delatus est.

Tum ille consurgens ait, ausus ne es nefandissimum caput Liuoniæ imperium sperare? te ex patria tua profugum & extorrem in familiam nostram adscripsimus, atque ita ex inope repente diues factus contra benefactorem tuum perfidiam exercere potuisti? Quid quod paulo ante ter insimulatus adfectatæ dominationis, non dico regem, patronum certe tuum superbe spreuisti, Tendamq; ciuitatem nostram & omnem adeo Prouinciam insidiis circumuentam subigere parasti: sed vigilarunt oculi Deorum qui te frustra omnia conantem arbitrio nostro subiecerunt. Itaque quoniam aliena adfectasti, æquum est vt omnia ea quæ largissima manu tibi dedimus, nunc tandem amittas; nec plura proloquutus regiam ipsi vestem detraxit, verborum contumeliis hauddubie crudele supplicium additurus. Igitur cum hinc cædes commilitonum indigne peremptorum, inde hostium multitudo, hinc mortis metus, inde crudelitas tyranni & barbari exercitus attonitum & consternatum principem vrgerent, quoniam ex eorum manibus liberari non poterat, supplicandum ratus, vltimis deprecationibus veniam rogauit, quam post multas demū horas accepit, nec aliter quam dum contemnitur liberatus est. Ad eum modum Basilides per vestigia paternæ tyrannidis decurrens, sicuti crudelitati, ita & libidini eius succesſit. Ethnici æstimatione rectissima ob continentiæ laudem celebrant Peleum, celebrant Bellerophontem, celebrant Cyrum: Pausanias à Coa, Alexander à Darii coniuge, Scipio ab Allucii sponsa abstinuere: Ipse quinetiam tot probris coopertus Iulianus castitatis nomine apud Marcellinum celebris est, quem dixisse ferunt: Pudicitiam celsius consurgentem vitam sic ornare, sicut pictor ingeniosus vultum speciosum veris colorum pigmentis splendidius effingere consueuit. Basilides autem quouis Paride & Caracalla effœminatior more negociantium nuptias subinde nouis nuptiis permutauit, ciuiumque suorum coniuges coegit, si viuere vellent, vt certis diebus virgines suas prostituerent, quas deinde ad stuprum raptas immissis militibus spoliauit, ornamentaque puellarum in suam prædam vertit: quarundam parentes ditiores interfecit, quasdam ad prodendas parentum pecunias torsit. Cum his artibus aliquot annos regnasset, tandem regno hæredem relicturus, animum ad matrimonium contrahendum appulit, & septem omnino vxores

ſecundum ſucceſſionis ordinem habuit; quod quidem vix credibile foret, niſi ea nos ex ſplendidiſſimis legatis magna cum admiratione audiuiſſemus, quorum fidem vltimus ad tyrannum iſtum internuncius Elias Pilgrimouicius præclarote-ſtimonio ſuo abunde nobis confirmauit, de ſeptem vxoribus tres repentinis mortibus interiere, duas ob ſterilitatem thoro expulit, ſeptimam eo tempore duxit cū Poloniæ rex deuicto & euerſo Velicolueo ingentes in Moſchouia copias cum admirabili omnium terrore circumduceret. Tunc enim ne quis eum acceptis cladibus commoueri exiſtimaret: & nuptias ipſe celebrauit, & filio Iuano ſponſalia fecit, ita vt in extremo rerum diſcrimine impudẽtius etiam populo ſuo inſultare videretur. Nam cunctis eæ nuptiæ grauiores repentinis funeribus fuere. Quod cum intellexiſſet, ne quid adflictis ſolatii deeſſet, filios eorum filiaſq; nubere, propoſita recuſantibus morte compulit; atq; ipſe etiam genio turpiſſime indulgens dementiæ inſolentiam addidit. Quippe cunti per publicum Romana aquila, velut argumentum maieſtatis præferebatur. veſte purpurea, & coturnis regum, & aurea corona vtebatur, vt ciuibus non libidine tantum, ſed effrenata etiam intempeſtiuaq; ſuperbia moleſtus eſſet. Sed miſſa nunc illicitæ libidinis & ebrietatis cenſura, religionem barbari Principis examinemus. Quid autem? numquid aliquem Ruſſiæ Flaminem ab inferis excitabimus, quod Socrates apud Platonem facit, qui nobis patrios ritus exponat, religioniſq; Rutenicæ ſummam conſcribat? minime gentiū. Non enim figmentis hominum, aut ſomniis vllis indigemus, quando eorum ceremonias, & preces, & ritum, & pietatis cultum coram cognouerimus. Ruſſi S. Andream religionis autorem habent, quem enauigatis Ponti Euxini vndis in has terras delatum apud Kiouiam conſediſſe, & populis colendi numinis rationem primum oſtendiſſe adfirmant.

Nunc eiuſdem cum Græcis ſunt profeſſionis, vnum Deum in trinitate, & trinitatem in vnitate venerantur. Spiritum ſanctum ex Patre per Filium procedere aiunt. De Pontificibus Romanis non bene ſentiunt, ex quorum magno numero ſeptem tantum pro Catholicis habent, horum ſucceſſores doctores vocare conſueuerunt. Sacrorum Principem Metropolitam appellant, qui dignitatis gradum accipit à Patriarcha Conſtantinopolitano. Porro totam ſacram ſcripturam patrio idiomate conuerſam & typis expreſſam habent. Patrum lectio in ipſorum templis frequentior eſt. De fidei articulis communem cum Græcis opinionem alunt; & originalem quidem labem nobiſcum vehementiſſime deplorant, naturam hominis extreme corruptam eſſe aſſerentes; ita vt in locum imaginis Dei, ſanctitatis veræq; iuſtitiæ, nunc contemptum numinis, iniuſtitiam, impietatemq; ſucceſſiſſe opinentur. Aiunt non eſſe in carne noſtra bonum, omneſq; homines in tenebris & denſa ignorationum nocte ſepultos violare mandata Dei; & ex prauo corde tãquam ex perenni fonte omnium malorum riuulos deſcendere. Ideoq; opus eſſe exiſtimant, vt infantes in luminis auras editi ſtatim Chriſto offerantur, myſticæq; ablutionis Sacramento imbuantur; nam vnico tantum baptiſmo peccata deleri dicunt. Verumenimuero cum non infantes tantum iræ cœleſtis Dei obnoxii ſint, ſed in cæteris quoque hominibus peccata prædominentur, vere ſolideque coram Deo & homine peccata agnoſcenda, & contrariis vitiis virtutes operandas eſſe docent. Fidem ſalutis fundamentum ponunt, ſed viuam fidem, & eam quæ à bonis operibus teſtimonium habeat, ideo fieri non poſſe putant, vt quis bonorum operum excellentia deſtitutus Deo iungatur & viuat. Deſperationem vetant, dictitantes iram Dei breuiſſimam eſſe, qui & enormia flagitia condonet, eaq; obliuione deleat ſempiterna. de ſanctis D. Nicolao, Mariæ virgini, Eliæ & Ioãni Baptiſtæ præcipuum honorem habent. Somnio de liberi arbitrii valore multum tribuunt. Spontaneam quoq; paupertatem ita adfectantes, quaſi ea ſempiternam ſectanti beatitudinem maximopere ſit neceſſaria. Inter cętera autem beneficia quibus humanum genus cumulat Deus, non poſtremum & hoc eſſe teſtantur, quod imperia orbis terrarum conſeruat, quod certos homines ordinat, qui reſpublicas piarum & impiarum gentium adminiſtrent, ne omnis humanæ vitæ ratio & ordo peruertatur, & omnia plena ſint tumultu & confuſione.

Igitur

Igitur omnes qui ad clauum imperiorum ſedent, honorandos eſſe & timendos aſſeuerant, illos etiam qui à iuſtitia & pietate receſſerunt. Monachatum quinetiam & fratrum collegia tantis encomiis ornant, vt nihil diuino numini gratius eſſe ſtatuant, quam ſi quis rebus terrenis prorſus abrenunciet, & arduas viuendi regulas amplexus, officiaq; ſanctiſſima profeſſus, religioſi Monachi nomen vſurpet. Purgatorium omnino negant. Sub vtraq; ſpecie Euchariſtiam ſumunt. Calici aquam tepidam admiſcent; Dicunt enim ex latere Chriſti, cum noſtras in cruce ſordes eluerit, ſanguinem & aquam defluxiſſe. Pane in Cœna Dominica fermentato vtplurimum, & lingua patria vtuntur. Eos qui Liturgiam ad queſtum transferunt, odio digniſſimos eſſe putant. Extremum iudicium credunt & expectant, quo quidem nihil clarius, nihil illuſtrius & magnificentius, nihil probis hominibus optatius, nihil improbis horribilius futurum opinantur: illud etiam addentes; Eos qui cum pietate & iuſtitia vixerũt, definitum in cœlo locum habere, in quo ſummis bonis expleti, & Chriſto gloriæ communione coniuncti, ſempiterna lætitia, cum immenſa & inexplicabili voluptate perfruantur. Impiis econtra, & illis qui falſas religiones coluerunt, qui Deum res humanas non curare exiſtimauerunt, procul à cœtu & conſortio beatorum ſecluſis, æternas tenebras & gehennæ incendium paratum eſſe. Vitæ humanæ ſtatum in coniuges & cœlibes diuidunt, circa mortuorum ſepulturam, nuptias, feſtiuitateſque alias mirabilibus ceremoniis occupati, & ſuperſtitionibus non paucis dediti, de quibus in epiſtola ad Dauidem Chytræum ſcripta longiorem aliquando narrationem habuit. Viderint autem illi quid credant, nobis ſatis eſt, ſi hanc iudicii rectitudinem in barbaris probemus, quod præclare ſentiunt, Deum Opt. Max. peccati cauſam non eſſe, ſed perennem potius perpetuumq; bonorum omnium fontem. certe nemo ita languet, aut ita friget in cupiditate ſummi boni, qui non excitetur, & quaſi facibus admotis incendatur, cum hanc vocem audit. Hæc eſt omnium ſententiarum vna nobiliſſima, vna, mihi crede, quæ omnium Philoſophorũ ſententias, vna, quæ omnium regũ opes facile vincat. Summus enim ille cœli terrarumque moderator & Dominus, rectus, caſtus, & ſanctus eſt, cui etiam nihil niſi rectum, caſtum & ſanctum placere poteſt. Odit enim quicunque ſe vitiis contaminant, mendaceſque, vanos, fraudulentos funditus euertere, eoſque ſecluſos à concilio cœleſtium ſempiternis cruciatibus adficere ſolet. Sed pergendum eſt. Sacerdotes Ruſſorum vxores ducunt; eæ ſi deceſſerint, cælibes permanent, & ſumma caſtimonia vitam peragunt: Si vero adulterio ſe aut libidine aliqua commaculauerint, ſacerdotio priuantur. Antequam rem diuinã faciãt, aliquot diebus ab vxoribus abſtinent, vt libidinis impuritate dierum numero ſublatæ ſanctius Chriſto ſeruiant, deq; rebus diuinis attentius cogitent. Feriis eſurialibus miſere ſunt obnoxii: Cum ieiunant, vſque ad Solis occaſum nec edere quidquam, neque bibere ſolent. Sequentibus tamen diebus turpi crapula & ingurgitatione abſtinentiam bene recompenſant. Atque hæc quidem de fide Ruſſorum memoratu digna, quæ in ipſorum libris latius diſperſa ſunt, ex magna articulorum religionis turba electa recenſui, vt documenta habere volentibus longæ inquiſitionis labor abeſſet. Conſtat autem Baſilidem, quod à prima adoleſcentia opinione omnium exactam patriæ religionis cognitionem fuiſſet adeptus, non parua in obſeruanda amplificandaque ea diligentia vſum fuiſſe: quando ſtatis ſolennibuſque diebus Pontificum præmonitione ipſe etiam rebus diuinis operam daret: itemque animo valde modeſto, certis temporibus carnes non edere, interdum nihil guſtare præter legumen & olera; Sæpius etiam cœna penitus abſtinere incorrupta lege ſtatuiſſet. Poſtea vero accepto patrio regno, tantiſque opibus ornatus, tumens ex ſucceſſu rerum, ſpernere iam etiam ipſum Deum, à quo fuerat in dominationem poſitus, ſuperba inſolentia cæpit, aras & templa ſpoliauit, facetis iocis ſacrilegium circumſcribens: Non enim Diuûm ſe, ſed Monachorum diuitias emendicatas auferre dicebat; & quanquam patrios Deos, omnemque religionem non obſcure deridebat, de ritibus tamen & ceremoniis exterarum gentium frequentes cum amicis ſermones habebat. Aderat illi iam multos annos

Britannicæ reginæ nobiliſſimus legatus, cuius ſingulari prudentia in omni graui ore negocio, ſicuti & conſiliis in regenda republica, nudatis omnibus ſenſibus vtebatur. apud hunc de variis inter homines ſectis & religionum profeſſionibus ſæpiſſime diſputabat, ita vt & ipſum nonnunquam Pontum eadem de re diſſerentem propenſis auribus libentiſſime audiret. Erat enim in eo viro cum humanarum optimarumque artium, tum bellicarum etiam rerum peritia ſingularis, longo vſu, & variis vtriuſque fortunæ experimentis comparata. Chriſtianum item Boccornium Magni Cimbrorum Ducis Sacerdotem ſplendida veſte & cathenis aureis inſignibus donatum, in purpura concionantem ita audire ſolebat, vt palam diceret, Lutheri dogma veritati vicinius omnino videri, illudque tolerari etiam poſſe, niſi author intempeſtiua vehementique eloquentia in vnum Pontificiæ cauſæ iugulo incumbens veterem ſacrorum ordinem euertiſſet, ſanctarumque litterarum ſcientiam turpi transfugio abiecta inprimis cuculla, & habitis cum ſacra virgine nuptiis obſcuraſſet. Hæc à barbaro principe & ſupra humanam fidem ſuperbia elato eo confidentius dicebantur, quod cunctis adulantibus, aut iudicio deceptis, prorſus nemo eſſet qui diſſolutæ hominis opinioni admonendo obuiam ire auderet, ne inexpiabilem pariter inuidiam & mortis periculum ſibi crearet. Non defuit etiam Caſpar Vitebergenſis ex interpretibus ei gratiſſimus, qui abiurata patria religione, & Ruſſorum ritu rebaptiſatus, impudentibus nugis herum ſuum in peſtifera nefandaque ſententia confirmaret: quãdo nullum in rebus ſacris ordinem, nulla Dei altaria, ceremonias nullas apud Germanos eſſe audaciſſime mentiretur. Inter cæteros autem Ioannem Rocytam, virum pietate ſingulari præſtantem, de variis inter Chriſtianos ſectis, de religione Lutherana, de fundamento ſalutis non pauca etiam cum ſingulari ſignificatione attentionis cupidiſſime interrogauit. Venerat ille anno ſupra mill. Quingenteſimum ſeptuageſimo in Moſchouiam, & D. Sigiſmundi Auguſti legatis ita aderat, vt & ſacris præeſſet, & habendis conciombus eorum ſeruitia ad pietatem erudiret. Hunc ad ſe in Senatum perductum & acceptum honorifice Euangelicæ doctrinæ ſummam confidenter ediſſerere iuſſit, & munera etiam ingentia ei pollicitus eſt, ſi dubia confirmare, explicare intricata, & obſcuris lucem adferre dicendo poſſet. Vos, inquit, de fide Euangelica gloriari conſueuiſtis, ſed factionibus creberrimiſque tumultibus ita diuiſi eſtis, vt iam omnem fere Europam veſtris nouis dogmatis ſubuerteritis, quod etiã incredibile foret, niſi ea nos ex quotidianis fere nunciis magna cum admiratione audiremus. Veſtræ quinetiam ſectæ placita veterum hæreticorum dogmatibus incluſa iam pridem in pluribus conciliis à veredoctis & Chriſtianis hominib. exploſa & ſeuere vindicata intelligimus. Quid igitur monſtri eſt, quod incertarum hæreſium propugnatores eſtis, quod ſoli fidei iuſtificationem adſcribitis, cum venturus ſit Dominus iudicare viuos & mortuos, qui & reddet vnicuiq; mercedem ſecundum opera ſua? Iam ſi ſola fides beatitudinem adfert ſempiternam, quid illo opus eſt iudicio? cur toties in nouo Teſtamẽto operum dignitas nobis inculcatur?

Sed hæc ſunt præceptorum veſtrorum Huſſi & Lutheri egregia paradoxa, qui ſchiſmatibus & diſſidiis orbem terrarum inuoluerunt, & quidem pro comperto habemus, nulla eos ſanctarum Scripturarum authoritate vt has turbas darent, adductos, ſed temeritate potius ac impetu plebis cum ſemper imperitæ tum in omni nouarum rerum motu abſque vlla iudicii ratione geſtientis. Igitur ſicut illi veteris eccleſiæ deſertores à nullo mortalium legitimam docendi poteſtatem habuerunt, nec vllis vnquam miraculis, de quibus Saluator noſter ad diſcipulos ſuos concionatus eſt, clari fuerunt: Ita nec tu legitimo iure doces, nec miracula vlla facere potes, nec omnino Euangelii miniſter habendus es, cum nequaquam maiorum authoritate ad hanc ſpartam perueneris. Ter maximum enim illũ Paulũ dixiſſe meminimus: Poſſunt ne inuocare eum, cui non fidunt? aut fidere ei de quo non audierunt? aut audire, ſine præcone? aut prædicare, niſi qui erunt legati? Cogita nunc cum animo tuo Rocyta, quis vos miſeros ad prædicandum miſerit, cogita tandem quid annuncietis, cogita quam indigniſſimis modis vos porci

porci pretioſas Saluatoris noſtri vniones tractetis? Quippe Curiones ſimulando bacchanalia viuitis: Delectum ciborum & ieiunia corporis, ſanitatem animiq; vigorem conſeruantia velut in odium Eccleſiæ reiicitis & damnatis: cum econtra Dominus vigilantiam & abſtinentiam tantopere nobis commendauerit. Preces veſtræ quid aliud ſunt, quam inane & vaniſſimum murmur: multa enim facitis vota vſq; adeo vobis noxia, vt exſecrationes potius videri poſſint. Nam & ſanctiſſimis cœli Quiritibus inuiſi eſtis, quos conuitiis proſcinditis: quorum ædes & altaria deſtruitis, & hi tamen in perpetuo illo & tranſcœleſti lumine habitantes, ſua interceſſione multum vobis apud illum Deum prodeſſe poterant, qui eos adhuc mortali corpore grauatos tanti fecit, vt ad illorum preces dæmones expulerit, mortuoſq; ad vitam reuocauerit.

Horum ſanctiſſimis imaginibus non modo honorem nullum habetis: ſed ex templis etiam & domibus veſtris eas eiicitis, quibus tamen omnes omnium ædium parietes decentiſſime ornatos eſſe oportebat. Quod facinus eo grauius omnibus habendum, quod in ipſos plane Deos ſæuire videmini, qui & opportuno tempore vltionem impietatis à vobis exigentes, ſectas vobis & turbas inextricabiles obtrudunt. Iam quæ iſthæc indignitas eſt, quod impuriſſimis libidinibus dediti, honorabile inter vos coniugium eſſe non finitis? Sacerdotes veſtri vxores nequaquam legitimas, ſed meretricum greges alunt, & tamen hi præſtantes populi Doctores de pietate concionantur: certe ſicut in Coræum præſens ira Dei deſæuiit, ita & hos ſine dubio manet gehennæ incendium, nec vnquam in monte Domini ſempiternæ lætitiæ muſtum guſtabunt. Hæc & plura etiam à Baſilide in corona nobilium & magnatum dicta fuere. Mox Rocyta qui ad explicandam defendendamque veritatem animum præſentem attulerat, libero ore audacter reſpondere iuſſus, humilimis primum geſtibus dicendi poteſtatem rogauit, ne gratiam apud tyrannum in lubrico poſitam opinione celerius amitteret, & ex veritate in odium, ex odio in præſentiſſimum mortis periculum coniiceretur. Meminerat enim ampliſſimos legatos paulo ante acerbiſſimis iniuriis fuiſſe adfectos, quum equi in illorum conſpectu aduncis gladiis in fruſta diſſecarentur, quum nobiliſſimi adoleſcentes ſpoliarentur, & parum abeſſet, quin omnes pariter ab homine crudeliſſimo occiderentur: ideoque tenerrimis excuſationibus imperantis animum præoccupandum ratus, transferebat mores ad perſonam, diuina quadam præſenſione periculis occurrens. Quumque inſtaret tyrannus, vt ſententiam Rocyta ſuam aperiret, & abſque vlla faſtidii ſuſpicione auidiſſimum æque & patientiſſimum ſe fore auditorem polliceretur: ille ab imploratione opis diuinæ exordium ſumens, & Slauonicæ linguæ nequaquam ignarus, iſto in conſeſſu maximarum rerum momenta ita excuſſit penſitauitque, vt non falſo nemo peregrinorum ſacerdotum eo ſplendidius & decentius diſputaſſe diceretur. Res, inquit, omnes Dei iudicio deſtinatæ, humanis conſiliis impediri nequaquam poſſunt: & ille quidem Deus ſummæ maieſtatis ſuæ decus conſpici volens, quomodo tandem agat, & quibus vtatur mediis, id profecto dignoſcere arduum eſt. Experientia tamen edocti ſumus, eum, quum res maximas perficere ſtatuit, leuibus omnino paruisque principiis vti. Igitur ſi ex hoc colloquio pulcherrimum & clariſſimum verbi ſui lumen magis magisque inflammare voluerit, nos certe potentiam illius nec vllis terminis definiri, nec vllis hominum viribus impediri, nec vllo conſilio retardari poſſe dicemus, dominumque meſſis ſupplices precabimur, vt ex minutiſſimo ſinapis grano arborem creſcere ſinat, ſub cuius frondibus volucres cœli nidos conſtruere poſſint. Et ego certe miſeræ illius viduæ exemplo nummulos duos ſimplices in arcam Domini coniiciens tibi ſereniſſime Ruſſorum Princeps ad interrogationem tuam breuiſſime reſpondebo.

Principio autem, quoniam ex ore meo Maieſtas tua audire conſtituit, quid apud nos de hominis iuſtificatione doceatur: negare id quidem non auſim, eſſe quaſdam in orbe terrarum Synagogas, in quibus princeps tenebrarum ſummæ dominationis faſtigium tenens ſanctarum ſcripturarum authoritatem,

vel penitus reiicit, vel falsa interpretatione ad alienum & peregrinum sensum deprauat. Quid nunc memorem de Iudæorum furiosa & obstinata cæcitate? qui à Domino Christo alieni ex legis antiquæ obseruationibus salutem sperant. Quid de Turcarum vafricie technis & superbia dicam? qui vetus nouumq; Iesu testamentum suo arbitrio improbant & blasphemant, nugacissimiq; Alcorani paradoxis innixi se sempiternæ etiam beatitudini & felicitati vicinos esse gloriantur. Alii operum fiducia superbientes merito Christi ita derogant, vt circumspectent suam sapientiam, suas vires, sua merita, suisq; adeo virtutibus sese attollere in montes æternitatis conentur. Sed omnes isti euanuerunt in cogitationibus suis, & frustra hæc omnia faciunt. Quod enim fit extra Christum, non potest cuiquam veram conferre felicitatem. Nos econtra in negotio iustificationis ad nostras virtutes, ad ceremonias, ad leges hominum nequaquam respiciendum, sed ad altiora tendendum esse asseueramus. Nam in quærenda æterna salute qui retrocedit, qui à tergo relictorum non obliuiscitur, qui oculos in cœlum non leuat, ille profecto ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, frustra aspirat, & in exitium relabitur, sicut respexit Euridice, & relapsa est in orcum: respexit vxor Lothi, & versa est in petram salis.

Docemus igitur, miseriam humanę naturæ maximam esse, quę quidem primorum parentum vitio ita deprauata fuit, vt eius corruptela in omnem posteritatem sit propagata. Omnes enim homines in ipsa statim conceptione contrahunt labem, & procliuitatem incredibilem ad peccandum, omnes ad omnia scelera, ad flagitia natura feruntur: omnes sunt sub peccato, sed indignane, sub ira Dei: nec quisquam sua sapientia, suis viribus ex hoc malorum natiuorum pelago emergere potest, nisi sit, qui è sublimi porrigat manum, & iacentem sursum trahat. Immo etiam ille culpis suis maximum addit cumulum, seque reddit venia prorsus indignum, qui tanta inflatus est arrogantia, vt sponte sua, viribusque propriis animi labem & maculas eluere se posse confidat. Ne tamen quis ob eam caussam de salute desperet, neve peccata sua maiorem vim ad perdendum habere censeat, quam misericordiam Dei ad seruandum: statim digitum intendimus ad immaculatum & innocentissimum illum Dei agnum, ad Saluatorem mundi, ad filium Dei viuentis, qui propter nostram salutem de cœlo venit, qui propter peccata nostra cruci affixus est, & resurrexit ex morte, destructoq; tenebrarum regno cum ineffabili triumpho ad cœlos cœlorum, ad dextram Dei, ad lumen & gloriam transcœlestem reuersus est. Cumq; dies ille formidolosus illuxerit, quo die hominum corpora è somno mortis ad lucem aut tenebras alterius vitæ excitabuntur, tunc ille vniuersos mortales vocabit in iudicium totius vitæ rationem ab illis exacturus. Coram hoc Christo, si quis impuritatem animi sui vere agnoscit, vereq; eam detestatur, & spem omnem illius abstergendæ in solo eius merito ponit, næ ille repente ab imo ad summa prouehitur, ille verus est hæres & filius Dei, ille ad terram quietis, quam in sanctis literis Dominus promisit, recta proficiscetur. Non est enim alius ad vitam sempiternam gradus, non est in alio salus, quam in Christo, non est aliud nomen sub cœlo apud homines datum, per quod seruandi simus: Per eius nomen peccatorum veniam consequuntur, quicunq; ei fidem habent. Eo modo hominem per liberationem, quæ fit in Christo Iesu, iustificari censemus, quem proposuit Deus placamentum, per fidem in eius sanguine collocandam: neque ea vnquam fuimus elati arrogantia, vt anteponeremus hominum opiniones sanctissimo Dei verbo: Si tamen aut Hussus, aut Lutherus, vel alius quispiam, qui singularis sanctimoniæ, virtutisq; & pietatis nomine clarus fuit, scriptum aliquid aut dictum reliquit, id diligentissime ad legum diuinarum regulam & normam dirigimus, & examinamus. Nimirum futilissima res est homo, & ipsa vanitate vanior: certe multis erroribus obnoxii sunt cuncti mortales.

Peracerba quinetiam crudelisq; iniuria est, quod apud Principes orbis terrarum traducimur, quasi ii simus, qui vitæ cursum pie sancteq; instituendum negemus, maximumq; Dei numen sceleribus nefariis violandum, & eius lenitatem ita interpretandum arbitremur, quasi peccatorum similis sit, quasi maleficiis delectetur:

lectetur: imo quam longissime ab hac sententia absumus. Asseueranter enim affirmare solemus, mentem hominis obseruationem legum diuinarum sine diuino auxilio capere non posse, quemadmodum neq; oculus solem sine luce solis intueri valet. Monemus igitur omnes, vt ab ineunte statim pueritia, dum ætas adhuc tenera est, & flexibilis, summo studio & diligentia colant leges Dei, easq; tanquam pretiosissimum thesaurum in intimo animo reconditas seruent, contra quam hypocritæ multi faciunt, qui simulatione sanctitatis præcepta quidem diuina ore iactant. Sed animum ab illorum amore prorsus abhorrentem habent. Nec enim est otiosa fides, sed si viua est, per dilectionem operatur. Ne quis autem dixerit: per gratiam iustificatus sum, insitus sum membris Christi, saluus ero. Insitus es, sed vt fructifices, non ex te ipso, sed ex succo radicis: gratia te ab erroribus restituit in viam, sed quare dicitur via, si te nusquã deducit? quomodo deducet, nisi per eam ambules? Hic domum non habemus, in via sumus, vt autem ambules in via Domini, opus est illius ductrice gratia, vt quæ pręuenit, eadem comitetur, donec perueniąs ad vitam, ni fructifices insitus Christo, vide ne excidaris. Minitatur hoc tibi Dominus in Euangelio Iohannis: Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet pater. Factus es arbor bona, superest vt bonos edas fructus. Nam ficum quæ foliis nitebat expers fructuum, exsecratus est Dominus. Fructus autem sunt bona opera, per quæ dignoscitur arbor bona. Eum fructum cum Pelagio non tribuimus libero arbitrio, sed canimus istam Dauidis cantionem: Deduc me Domine in via tua. Ambulamus per angustam hanc viam, si nondum possumus currere, semper detrahentes vitiis, addentes virtutibus, donec expediti fiamus cursores. Nihil desperandum Christo duce, & auspice Christo. Non circumspicimus tamen vires nostras, ne vertiginem moueant hinc atque hinc præcipitia, sed respicimus ductorem nostrum, vt tuti ambulemus. Non dicimus libero arbitrio: deduc me in via Domini: non dicimus Philosophiæ humanæ: deduc me in via Domini: sed dicimus ipsi Domino: deduc me in via, non in viis hominum, sed in via tua. Lex ostendit viam, lex prælucet ambulanti, iuxta Psalmum: Lucerna pedibus meis verbum tuum: Sed gratia largitur vt ambules in via. Dono cuius? cuius? nisi illius, qui dixit in Euangelio: Sine me nihil potestis facere. Qui incipit fidere suis viribus, & obliuiscitur gratiæ, iam excidit à via. Nam ipse Christus est via, in quo quisquis manet, securus ambulat in via Domini. Ille Dominus, quum mortales in iudicium vocauerit, tunc damnabit simulationem pietatis & virtutis, eosque omnes, qui præcepta Dei semper in ore habuerunt, & ea tamen minime obseruarunt, ad inferos deiiciet, vbi sempiternis cruciatibus afficientur: at iis, qui iuste cum fide & probitate vixerunt, vitæ perpetuitatem & æuum largietur sempiternum. Hæc cum magno studio doceamus, & vniuersos plane homines ad cultum & venerationem Dei mirabiliter inuitemus: nemo profecto adeo importunus esse debet, qui adfirmare ausit, nos quenquam fidei nostræ commissum ab honestis vitæ rationibus, ab obseruatione legum diuinarum, ad prauam consuetudinem & scelerum licentiam traducere: & est tamen ea humanæ naturæ infirmitas, vt discipuli pariter & doctores multa peccemus inscientes. An est aliquis, qui possit errata cuncta animaduertere? Qui in tanta imbecillitate & tenebris nihil offendat? Quem vitium specie virtutis aliquando non fallat? Multa præterea nobis ingenti cum inuidia obiiciuntur, quæ à veritate quidem longissime absunt. Quorum è magno aceruo inprimis illud occurrit. Ordinis desertores, religionisque antiquæ & Ecclesiæ hostes vocamur, quam vere autem viderint illi, qui innocentiam nostram petulantissima lingua vexant. Credimus enim, esse aliquam sanctam, catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, in qua homines de vno Deo in tribus personis religiosissime colendo erudiuntur, in qua de miseria, & ingenita corruptela hominis, de misericordia Dei, de vera pœnitentia, & fructibus illius, deque remissione peccatorum per meritum CHRISTI habenda, explicate grauissimeque disseritur, in qua solius Christi vox auditur, & recte administrantur Sacramenta. Profecto ab hac Ecclesia, quæ plerumque ex contemptissimo hominum genere constat, & in qua Deus

magna facilitate pœnitentibus delicta condonat, afflictos & iacentes erigit, cæcis lumen impartit, errantesq; deducit in viam, ab hac, inquam, sanctorum communione non discessimus ad latum vnguem. Romanæ autem Ecclesiæ abrenunciauimus, ceremonias & doctrinas hominum perditorum declinauimus, qui falsos & commentitios Deos colunt, qui bellum importunum contra Deum, Deique filium moliuntur, & frustra eius verbum & nomen conantur exstinguere: iam si id peccatum est, quod in cathedra derisorum non sedemus: Si Christi cœtus certo alligatus est loco, si propter odia dissidentium in religione verbi diuini veritas in dubium vocanda est: non video equidem, vbi tandem inueniendus sit populus Christi. Nam & ipsi sacrorum Principes, qui existimant, se solos omnino obseruantes esse legum diuinarum, dubio procul omni reprehensione dignissimi sunt. Quippe detestabili prorsus atque intoleranda superbia elati miserabilem in modum lacerant gentem Christi: Deum inuocandum, colendum, & suscipiendum esse docent, cętera omnia pro nihilo ducenda: quod admirabile dictu est, quam contra fiat ab ipsis, qui conculcata virtute omni ac religione, honores, opes, potentiam, libidines, in loco numinis colunt, hominesque pios summa crudelitate persequuntur. Væ vero nobis, si hos animarum pastores sequuti fuerimus, qui nos à via, quæ ducit in cœlum, studiosissime deducunt, qui Christum eiusq; verbum iamdudum abiecerunt, quibus dum ita præsunt, optandum est, vt terra dehiscente ad cæcas inferorum tenebras detrudantur. Sectas nobis & dissidia obiiciunt, cum ipsi interea ab Orientali Ecclesia perpetuo dissideant, vnico tantum arrogantiæ vitio in controuersiam dilapsi, quæ fons & origo est omnium controuersiarum. Taceo nunc ingentem istum diuersarum sectarum populum, tot Stoicas simias, tot cucullata monstra, tot pullatos insolentissimosq; fraterculos, quibus vera Dei Ecclesia eo tempore caruit, quo purissima & optima fuit. Hi arduas viuendi regulas profitentur, & sanctissimorum quidem patrum nomina præ se ferunt, sed sunt agnorum sub pelle lupi, qui legibus diuinis non parent, nisi spe mercedis adducantur, aut cogitatione, quantum illa res sit vtilitatis habitura.

Piissimas illi leges Christi labefactant; verum Dei templum viuasque eius imagines & aras animarum negligentes, aurum & oblationes auaro oculo inspiciunt, leuiora & quasi sinistra legis faciunt, de decimis, de eleemosynis, de ceremoniis noua cudunt. Quæ vero grauiora & sanctiora sunt opera Euangelii, & Legis, negligunt. Sunt duces cæci, falsi, dolosi, sunt genimina viperarum, terси calices, sepulchra dealbata, foris in mitris, in pileis, in habitu, in vestitu sanctimoniam ostentantes, intus pleni sunt turpitudine, hypocrisi, iniquitate, libidinibus dediti, sanniones, histriones, lenones, aleæ magistri, helluones, venefici, temulenti. Ab his hominibus docendi munus, quod apud ethnicos etiam & arduum inprimis, & honorificum est habitum, nequaquam accipimus: sed à cœtu Christi, qui per orbem terrarum passim dispersus est, qui dulcissimum Dei nomen colit & veneratur, cuius caput est summus ille Eccleſiastes Dei filius, qui est via & veritas & vita, qui habitat in cordibus nostris, qui mouet oris plectrum, qui vim arcanam verbis promanantibus addit. Nec est, quod quisquam nos ordinis perturbatores esse putet. Non enim citra delectum in suggestum admittimus homines rerum imperitos, nullo iudicio, nec humanis, nec sacris literis eruditos, vel sceleribus maculosos: Sed si quis tam excellens munus adfectat, illi omni studio curandum esse dicimus, vt in hoc difficili & laborioso vitæ cursu placatum numen habeat, multisq; adeo rebus sit instructus, nimirum sanctarum scripturarum intelligentia, multa exercitatione, varia lectione, iudicio sano, prudentia non vulgari, & forti sinceroque animo, qui varias tentationum procellas ac ingruentem malorum vim tempestatemq; tolerare sciat. Mirum autem est, quid vobis terrarum Principibus in mentem venerit, quod miracula doctrinam confirmantia nunc tandem flagitatis. Cum tamen omnino constet, hoc verbum ad perennem hominis felicitatem necessarium, nouum non esse, neque nostrum. Christo militamus, dispensatores sumus, sermones Dei loquimur, Apostolorum vestigiis insistimus, & prorsus ita putamus: Apud illos homines, qui sanctissimam Euangelii doctrinam receperunt,

runt, omnia videri sublimia plenaque diuinæ maiestatis, quæ de Christo Redemptore docentur, ideoque non magnopere miracula requirunt: quæ tamen & ipsa non omnino desiisse putandum est. Quanti enim illud æstimabimus, quod nostræ prauitates, & nos apud infinitam hominum multitudinem è variis gentibus ac linguis conflatam non sine ingenti fructu docemus, Iesum crucifixum: quod mortalibus metu iudicii diuini à scelere & maleficio deterritis viam salutis ostendimus: quod multos in fœdissimis tenebrarum sordibus versantes ad clarissimam Euangelii lucem adducimus? profecto non possemus digne hoc officium exequi, nisi sanctissimus Dei spiritus aperiret os locuturis, & verba, & vim in docēdo suppeditaret. Nonne autem mirabile est, quod in pectoribus nostris tanquam in templo quodam immortali augustissimus Dei spiritus inhabitat? cuius beneficio ex animis hominum tenebræ pelluntur, qui est splendidissima lux Dei, qui in nobis efficax est ad inflammandos, & ad sanctimoniam adducendos etiam aliorum animos. Nunc mihi quæso perpendas, sereniſſime Princeps, quanta etiam hodie Deus miracula faciat, quum suos cœtus contra impetum & insidias diabolorum munit, quum Doctores veritatis ita regit, vt non solum summa diligentia caueant, ne declinent ipsi de via, quæ ducit in cœlum: sed etiam vt vehementer caueant, atque enitantur, vt omnes eadem ingrediantur via. Ille Deus me etiam hominem plane exsilem nunc in conspectum Maiestatis tuæ adduxit, tibique animum pietatis studio flagrantem nunc quidem dedit: deinceps autem, si illud quod in te operatus est, confirmare, & per os meum veritatem in hac gente suam patefacere volet, certe animus meus in sanctissima suauissimaque illius voluntate conquiescit: nunquam lingua mea satiari poterit gratis agendis, semper illa versibus iucunditatis, & lætitiæ plenis prædicabit infinitam bonitatem illius, qui tanta facilitate cæcis lumen impartit, errantesque deducit in viam. Sed tu credere noli, nos, sicuti opinabare, sanctum canibus, & margaritas porcis dare. Omni fide atque authoritate indigni sunt, qui talia de nobis dicere non erubescunt. Quin immo operam damus sedulo, vt pretiosissimas cœlestis verbi gemmas studiosissime in sinum animi colligamus.

Ieiunii duplex genus constituimus: Vnum, quod adfine est ceremoniis, & ad corporalem exercitationem pertinet. Sobrie enim viuendum, & carnis lasciuiam domandam esse docemus: voracibus bibulisque diuini numinis iram annunciamus: hominesque in hac vita fragili peregrinantes ad vigilantiam, ad pietatem, ad syncerum Dei cultum adhortamur. Christianorum enim vita, quoniam velut in theatro posita, totius orbis oculos in se habet intentos, certe animo prompto, alacri, & libero legibus diuinis obtemperandum est, vt alii quoque nostro exemplo ad iustitiam & pietatem colendam inuitentur. Siquando etiam summus ille cœli terrarumque moderator & Dominus ad coercendam impiorum petulantiam, supplicia nobis & calamitates immittit: nocentibusque de medio sublatis, pestilentia & fame verberare nos incipit, vt intelligamus, qualis quantusque sit apud eum delectus vitiorum & virtutum: Tum nimirum respirandi potestate data, sensuque acri peccatorum fracti, adflicti, & prostrati in sola eius misericordia spem salutis collocantes, humili prece, & ieiunio, & lachrymis meritam animaduersionem effugere conamur. Atque hanc quidem animi adfectionem credimus esse sacrificium Deo acceptissimum. Sed si quis verum ieiunium in delectu ciborum situm esse putat, næ ille doctrinam Dæmoniorum propugnare videtur. Et si quis in hoc tantum austeram & parcam agit, vt assuescat paucis esse contentus, ille nihil magni facit, fecerunt idem Philosophi, CHRISTVM ignorantes. Multos reperias esu leguminum ac piscium pallidos, inedia macilentos, vigiliis ac laboribus attenuatos, vili cultu sordidos, duris culcitris ac ciliciis strigosos. Fuere tales, Magnus ille Basilius, & Gregorius Nazianzenus. Siquidem vt hic narrat, vterque sibi ieiuniis, laboribus, vigiliis, reliquaque vitæ austeritate parum moderata, valetudinem miseram accersiuerat: vt Basilio vita fuerit acerba, mors optabilis: Gregorius cogeretur Episcopi munus deponere, quod obeundis officii partibus corporis vires deessent.

Nec D. Hieronymus dissimulat, inter monachos fuisse quosdam, qui humore cellularum, assidua recitatione Psalmorum, ac parum moderatis ieiuniis sic offenderent valetudinem, vt Hippocratis fomentis potius opus haberent, quam ipsius præceptis. Verum hæc exercitatio corporalis & importuna austeritas parum habet vtilitatis, nisi ad illa veræ pietatis argumenta, veluti subseruiens adhibeatur: plurimum vero se huc spectet ac præparet. Multi valde perturbantur, si die Veneris per imprudentiam gustauerint carnes. At iidem sibi nõ displicent, si calumniis & famam proximi læserunt, & animum contristarunt. Miserrime trepidant, si per occasionem sacrum amictum posuerunt: at non trepidant, si per temulentiam, odium, inuidiam, abiecta veste candida animi, quam Christus in Baptismo tradidit, nigrum Satanę pallium induerunt. Itaque cum ieiunium animo Iudaico obseruatur, quasi cibi genus per se purificet aut inquinet hominem: aut cum ista sibi quisque præscribit, nõ ad pium vsum, sed superstitiosum adfectum, certe exiguam adferunt vtilitatem. Veri autem ieiunii exactam descriptionem sanctissimus Dei vates Esaias nobis reliquit, qui cap. 58. non de longis precibus, de victu parco & austero, non de nemorum ferarumq; latebris, non de veste lanea, de aquæ potu & rudi zona concionatur: sed misericordiam, charitatem, & mansuetudinem nobis inculcat: ab ira, odio, liuore, vindicta, ambitione abstinendum esse docet: diligendos inimicos, dignis, iuxta ac indignis benefaciendum. Libero enim ore sic inquit: En ad lites & iurgia ieiunatis, & ad pugnis impie cædendum: ne isto pacto ieiunaueritis, vt in alto vox audiatur vestra. Hoccine est ieiunium, quod ego approbem? Dies quo seipsum subigat homo? Scilicet vt caput in iunci modum curuet, centone stratus & puluere. Hoccine vocandum est ieiunium, & fauorabilis Domini dies? Enimuero hoc est, quod ego approbem ieiunium impietatis aperire nexus, iugi nodos soluere, quassatos dimittere liberos, vtq; iugũ omne abrumpatis. Nimirum vt esurienti panem tuum impertias, inopesq; vagos domum introducas: nudum si videris, operias, neque tuis te subducas consanguineis. Tunc erumpet auroræ modo tua lux, incolumitasq; celeriter pullulabit, teque & tua præcedet iustitia, & Domini gloria excipiet. Tunc te vocantem Dominus exaudiet, conquerenti, se præsto esse dicet, si iugum ex te, si digiti extensionem, iniquamq; orationem remoueris. Si teipsum profuderis esurienti, atq; adflictum hominem satiaueris, orietur in tenebris lux tua, tuaque caligo erit meridies, & Dominus te semper deducens, appetitum tuum in siccitatibus saturabit, artusq; tuos ita curabit, vt similis sis irrigui viridarii, aut aquæ origini, cuius latices non sunt fallaces. Hæc, sereniss. Princeps, nostra de Christiano ieiunio opinio est. Mihi vero illud ad dolorẽ acerbissimum accidit, quod Maiestas tua dicit, nos tanquam homines perditos & flagitiosos multos nobis Deos opinionis errore fingere, gloriam, honores, opes, libidines pro sanctissimo Dei numine venerari. Certæ huius pestiferæ opinionis, quæ totius vitæ fundamenta conuellit, origo & fons est ipsa religionis nostræ ignorantia. Scimus varios fuisse deos gentium. Coluerunt dracones, crocodilos, boues, & simias. Quid autem dementius? Sed hoc quoq; stultius, quod lapides mutos, ac ligna pro diis coluerunt, vt præ his excusandi videantur, qui quibusdam hominibus honores diuinos detulerunt. At his omnibus execrabilius, quod æternos illos hostes humani generis Dæmones Deo antetulerunt. Pectus auari templum erat Mammonæ: corpus libidinosi templum erat Veneris: pectus ambitiosi templum Iouis, Genethliacus Apollinem, luxui deditus Comum aut Silenum venerabatur. Nunc autem ad diuinæ veritatis splendorem exortum, merito euanuerunt omnia ficta Deorum nomina, idola gentium prostrata sunt, explosimus atque exsibilauimus Deos inutiles è pectoribus nostris: impetrauit hoc mors Christi, vt vnius veri Dei nomen, per vniuersum orbem omnibus gentibus inclaresceret. In vno illo & trino Deo, qui fecit cœlum & terram, totam fiduciam nostram collocamus, illum inuocamus, ad illum confugimus. Quoniam ille magnus est, ille facit mirabilia, ille est Deus solus. Quidquid habet hic mundus quamlibet sublime & altum, humile est, imo nihil est, si conferatur ad Deum nostrum. Solus ille vere magnus est suapte natura: solus facit mirabilia: solus vere bonus,

bonus, solus vere sanctus est, mirabiliter condidit mundum, mirabiliter restituit, mirificentissime consummabit. Quantum videmus miraculorum in animantibus, in fontibus, amnibus, arboribus, herbis, gemmis, in stellis & Sole, in ipso cumprimis homine? Hæc omnia solus Deus faciet, cui nos omnia nostra semper consecramus, & dicamus: nihilque animo agitamus, nihil aut loquimur, aut conamur, quin illum adesse præsentem cogitemus, neque nos profecto animus fallit: adest enim ille nobis præsens & propitius propter Christum, & magnitudinem animi ac constantiam subministrat, ne vlli calamitatum oneri succumbamus, ne spem nostram excelso atque illustri loco sitam labefactet hominum improbitas. Hunc igitur solum adoramus, ad quem Redemptor noster viam nobis patefecit. Quoniam vero honorem suum alteri non dedit, vt ipse loquitur apud Esaiam: Ideo etiam sanctis receptis in concilium cœlestium, & iucundissimo illius maximi patris adspectu fruentibus non supplicamus, nec eos aliqua adfecti calamitate quærimus: Quippe non sumus nescii, vt in sanctis literis nullum huius rei euidens testimonium est. Ita nullam quoque præceptionem aut promissionem esse diuinam: qua superstitio, quæ in inuocatione cultuque diuorum plurima est, recte defendi possit. Nam nec vota nostra sentiunt diui, nec Deus gloriam suam illis dabit. An est aliquis inter diuos, qui tanta operetur? Cuius tam immensa sit sapientia? Tam inscrutabile consilium, tam miraculosa potentia? certe nemo comparari potest ad eum, à quo omnia à principio facta & constituta sunt, atque ad innumerabilia secula incredibili sapientia reguntur atque conseruantur. Ille cum filio & Spiritu sancto religiosissime inuocandus, colendus, & suspiciendus est, nec ponenda est creatura supra eum, qui condidit omnia. Nec enim aliud nomen sub cœlo hominibus datum est, per quod seruari possint, quam sanctissimum illud & dulcissimum Iesu Christi Nazaræi nomen, quem Deus excitauit ex mortuis, qui solus constitutus est mediator inter Deum & homines, qui seipsum viam, veritatem, & vitam esse præclaro & veraci testimonio confirmauit. Igitur quid prodest tanto gestu mortuos adorare? Compositæ manus tolluntur in cœlum, flectuntur genua, figuntur oscula, totius corporis habitus ad religionem componitur. Hæc decenter fierent, si fierent intus, si fierent coram solo Deo. Citra noxam tamen diui ac diuæ optime coluntur, si quis eorum pietatem & fidem imitatur. Nam & ipsi quum adhuc mortali corpore grauati fuerunt, à nemine vnquam se passi sunt adorari. Agnoscebant enim imbecillitatem suam, & si quid vlla in re præclare fecissent, id totum diuinæ deberi gratiæ adfirmabant. Ideoque Diuus ille Petrus Cornelium ad pedes suos lapsum statim alleuauit, & se quoque hominem mortalitati obnoxium professus est. Consimili plane modestia Paulus & Barnabas appellationem & honorem Dei spernentes, sacrificaturos Iouis sacerdotes prohibuerunt, palam professi, se homines esse, iisdem, quibus alii, adfectionibus obnoxios. Quid? quod & Angelus Domini Ioannem ad pedes suos venerandi gratia accedentem, claraque voce prohibuit: Caue, inquit, ne facias, conseruus enim tuus sum, tuorumque fratrum, Iesu testimonium habentium, Deum venerator: nam Iesu testimonium oraculi spiritus est. Itaque sicuti diuas & diuos inuocandos non esse docemus: ita etiam diuorum imaginibus, quoniam non sentiunt, nihil habendum honoris arbitramur. Nam prorsus horribile crimen est idololatria, hoc est, simulachrorum cultus, quem Africani concilii authoritas iam olim sustulit, in quo decretum fuit, ne quid in templis esset aut recitaretur præter scripturas Canonicas. Igitur imagines ad cultum prostitutas, non solum è templis, verum etiam ex omni ciuitate sublatas esse oportet. Nonne autem mira crassitudo est in homine Christiano, non posse contemplari Deum, nisi per imaginem: si tamen Dei potest vlla fingi imago. Mendax imago fallit: & tamen hominis licet vera imago, quantulum est hoc, quod repræsentat hominis? & Dei requiris imaginem? nihil eloqui, nihil cogitatione fingere potes, quod Deus est, qui vnus est adorandus. Vbi transcenderis omnem sublimitatem mentium Angelicarum, adhuc infinitis partibus abes à celsitudine Dei, qui lucem habitat inaccessam. Sed adorans aspicis imaginem Dei: aspice, sed vt lignum, aut lapidem, hominis

manu factum. O idololatriæ & impietatis omnis imagines magistræ? O in tartarum Duces? Et damnatæ superstitionis adiutrices? Quænam per illum Deum, qui vos abominatur, aut vis ingenii, aut vbertas eloquentiæ, perinde ac male de nobis meritæ estis, vituperare vos possit? Per vos verus maximi illius, cœlitum atque hominum patris, & Regis cultus destructus est, qui non in statuis, sed in sanctissimis legibus suis hominum generi se contemplandum & aspiciendum dedit, & clare docuit, quid exigeret à nobis, quidve faciendum, fugiendumque foret, vt ad vitam beatam ac immortalem peruenire possemus. Per vos cognitio rerum diuinarum euulsa est animis simplicibus, & ex amoris abundantia Dei contemplationem anxie expetentibus. Vestra simulachra aures habent, nec audiunt, manus habent, nec possunt palpare: religionem & pietatem subuertunt: excæcant animos, inanes spes & sollicitudines adferunt, aciem mentis obscurant, vt non possit intueri, quæ via ducat ad immortalem & iucundissimum diuini numinis adspectum. Vos Gregorius ille errore quodam adductus suo primus in Ecclesiam Dei inuexit, scilicet vt mentes hominum simplicissimorum religione sancta imbueretis, & reuerentiam aduersus Deum, timoremque ingeneraretis castum & pium: sed profecto bonus ille à scopo longissime aberrauit. Non enim decet nos ex pictorum & statuariorum figmentis discere, sed ex Lege & libro Dei, qui est liber sanctarum scripturarum. Qui Deum nosse cupit, oculos non intendat in statuam, sed scrutetur diuinas literas, quæ de Deo abunde testantur, qui literarum sanctarum ignarus est, is verbum Dei audiat, vt fidem habeat ex auditu. Vos odiosæ & importunæ imagines docetis ad ligna & lapides hominem confugere, vos summam stultitiam & impietatem in mundum importatis. Itaque nulla imperia, nullæ ciuitates, nulli sapientes populi vestro cultu vnquam fuerunt delectati. Quis enim cogitatione complecti, nedum verbis explicare possit, quanta sit insania, quantæ vanitates hominis vestra simulachra colentis, & imaginem Dei in trunco & lapide quærentis? Vos iam ab antiquis seculis Iudæi eiecerunt. Apud Seres lege cautum erat, ne quis vos adoraret. Vos ex decreto Numæ in Romanorum templis annis centum & sexaginta ab vrbe condita visæ non estis. Per vos religionis cultus negligi, & contemptui haberi cœpit: vos Persæ etiam abominati sunt. Solis Ægyptiis impia vestra simulachra placuere: vos summi vox Dei, vos sacræ & profanæ literæ execrantur. Contra vos antiqui patres suis scriptis depugnarunt. Vos clarissimus ille Epiphanius in templis aliquando inuentas discerpsit & abiecit. Vos animi sensum falsis & pestiferis opinionibus corrumpitis: cultus vester per se inutilis & damnosus est. Non per vos, sed clausis oculis, & erecto corde optime videtur Deus. Sed fit nonnunquam, vt quemadmodum gustandi sensus aliquo morbo deprauatus, persæpe mel iudicet amarum: Sic animi hominum falsis opinionibus imbuti, præceptiones Dei natura salutares & iucundas repellant, & in luto humanarum traditionum volutentur. Præclare autem illi saluti suæ consulunt, qui attentum animum ad verbi diuini certitudinem semper habent, atque in eo audiendo & cognoscendo omnem curam & diligentiam ponunt. Scimus enim in prima illa nostra religione, ab ipsis Christianæ fidei incunabulis, & diu post Christi ascensionem non fuisse in Christianorum cœtibus statuas, immo nec vlla templa fuisse condita, fatetur hoc ipse Origenes, qui in scripto suo contra Celsum edito multis rationibus ostendere conatur, quam parum ea ad verum Dei cultum faciant. Homo pius & pulchritudine veræ virtutis accensus imago est & aureum templum Dei. Nihil ille aut cogitatione complecti, aut tacitis votis optare potest, quod ab optimo maximo numine non sit sperandum. Si quis honorem quærit, Deus largitur æternam gloriam: Si principatum, adsciscit in regnum suum, cuius non erit finis. Si oracula, habet scripturam certissimæ fidei, qua loquitur Deus ex adyto suo, quoties volumus. Si voluptatem, ille solus dat gaudium plenum, quod auferre nemo potest. Hæc cum ita sese habeant, cumq; nihil adeo tetrum, immane, & contra naturam cogitari possit, quam incomprehensibilem Deum in statua quærere, explodamus nunc

nunc tandem è pectoribus nostris impuram idololatriam, & iucundissimum Dei nomen religiose veneremur. Ventum nunc est ad vltimam tuæ Maiestatis obiectionem, de qua breuissime respondebo. Vagæ libidines & meretricum greges nobis imputantur. Certe autem Baalis sacerdotes, qui impurissimam vitæ turpitudinem amant, qui libidinum facibus inflammantur, qui scortorum colluuiem alunt, qui rapinis & maleficio pascuntur, & cætera eiusmodi scelera suscipiunt, ii, inquam, sacerdotes hac labe notandi erant. Nos enim Episcopum irreprehensibilem, & ita moribus inculpatum quærimus, vt in eum non cadat vlla probabilis mali facti suspicio, ne forte doctor Euangelicæ Philosophiæ, ne dispensator mysteriorum Dei, ne lucerna candelabro imposita, vt luceat omnibus, qui in domo sunt, quacunque occasione det offendiculum impiis vel infirmis. Itaque vagas libidines nullo quidem modo probamus, sed exsecramur, & hac in re sanctissimorum Christi Apostolorum præceptiones sequimur. Nimirum si quis castitatis donum ab optimo & castissimo Deo accepit, eum, vt sua dote vtatur, sedulo monemus. Cælibibus & viduis bonum est, si sic maneant. Cælebs enim Domini res curat, vt Domino placeat: Maritus mundana curat, vxori vt placeat, atque ita diuisus est. Item, mulier cælebs, aut virgo, Domini res curat, vt & corpore sancta sit, & spiritu: & nupta curat mundana, viro vt placeat. Alii autem, qui se non continent, contrahant matrimonium. Satius est enim licitum thalamum inire, quam impiis libidinum flammis ardere, aut meretrici adhærere, vnde populo ingens offendiculum nascitur, qui non tantum ad calumniandum propensus est, sed etiam ex Sacerdotum moribus æstimare solet Euangelii doctrinam. Ne quid interim commemorem de hæreticis, schismaticis, Iudæis, & aliis, qui sunt à professione Christiani nominis alieni. His profecto calumniandi ansa præcidenda est. Ipse quinetiam Deus grauissimam pœnam minatus est hominibus istis, qui conculcata virtute omn., potentiam & libidines in loco numinis colunt: futurumque prædixit, vt debilis suppliciis, & illis quidem acerbissimis adficiantur, vt Sodomitæ non fœdius interierunt, qui sulphure & igne cœlesti deflagrarunt. Ideoque Diuus ille Paulus, cui videbatur pulchre congruere, vt castitatis honos cum ordinis dignitate iungeretur, talem ad gerendum sacerdotium idoneum esse adfirmabat, qui irreprehensibilis esset, vnius vxoris vir, sobrius, frugi, modestus, hospitalis, aptus ad docendum. Sed hic mirifice reclamant Romanæ Ecclesię sectatores, qui manifestis interdum criminibus sunt infames. Admittunt ad sacerdotia, qui furtiuis & nefariis libidinibus sunt obnoxii, & qui palam ac populo teste homicidia perpetrarunt, tolerantur: Simplicem vero Euangelii ministrum, qui legitimam vxorem duxit, exsilio, morte, interitu, conuitiis, & quauis calamitate dignum iudicant. Quasi vero ex tam multis Apostolicæ constitutionis articulis, sola vrgenda sit vxorcula, quum fœdissimi concubinarum greges non imputentur. Quod si tanta est patrum istorum authoritas, vt matrimonium contractum dirimat, optarim vt eadem authoritas caueret, vt adulteria inter monachos & scandala manifesta è medio tollerentur.

Sed missa nunc isthæc faciamus, & Græcæ potius Ecclesiæ sinceritatem admiremur, quæ Euangelii præconem vxorem habentem non arcet ab Episcopi functione. Quum ad eum modum Ioannes Rocyta aliquanto etiam fusius Basilidi respondisset, ille quam gratus sibi sermo hominis fuisset, insolitæ humanitatis significatione declarauit, remque adeo omnem in longa disputatione tractatam scripto comprehendi iussit, quod nos de Slauonico sermone conuersum Latina ciuitate donauimus, vt videant vniuersi mortales, istum tyrannum, qui tanta feritate populum Christianum in Liuonia miserrime contrucidauit, nostræ veræ religionis nequaquam ignarum fuisse, eumque grauiores propterea in iudicio Dei pœnas daturum opinentur, quod nulla religionis aut pietatis cura habita, contra aras, contra templa, & contra Christianum sanguinem inauditam immanitatem & truculentiam exercuerit.

Rocyta autem incredibili lætitia est adfectus, quod Moschum summæ potentiæ Principem validissimis conuictum argumentis ita per sacras literas susti-

nuisset, vt ille omni pristina religionis cognitione spoliatus tacuisse videretur. Adfuere ex Sarmatis splendidissimi Oratores, Ioannes Crotossinius, Palatinus Inowladislauiensis, Nicolaus item Taluoisius Castellanus Samogitiensis, & Duneburgensis præfectus, cuius beneficio hoc scriptum meas in manus peruenit: Raphael Liscinius Radziouiensis Capitaneus, Andreas Iuanouicius regius à Secretis. Atque hi omnes ætatis honore & virtute clarissimi habebantur. Ipse Basilides in regia sua sublimem tabulationem instituit, & eam peristromatis insterni, & in illa sellas collocari præceperat. Ibi splendidissimo cultu ornatus, & nobilitatis sacerdotumque Ruthenicorum turba circumfusus Rocytam & legatos regios audiebat, quibus insolitam eo tempore humanitatem declarauit, nec multo post discedendi veniam & reditum in patriam liberalissime eis concessit.

VITÆ IOANNIS BASILIDIS

LIBER II.

LEGATIS in Poloniam reuersis, & his ex ærario publico magnifice donatis, Basilides ad turbandam Rempublicam & bellum ciuile consilia & animum reuocauit, quod tanta crudelitate gessit, vt omnes omnium seculorum tyrannos longissime anteire videretur. Bonis Principibus nihil grætius aut magis inuotis est, quam vt suos incolumes, ac rebus omnibus florentes videant, ille autem quasi ferarum ac beluarum more prædationi tumultibusq; natus esset, tam cupide semper bellum suscepit, aliud ex alio seuit, è minimo maximum, ex vnico geminum, ex ludicro serium & cruentum fecit: populos suos immensis periculis obiecit: vna sæpe hora tot orphanos, tot viduas, tot orbos senes, tot mendicos, tot infelices reddidit. Quæ autem bella paterno exemplo aggressus sit, & felicissime crudelissimeq; absoluerit, id nunc tandem dicendum est, vt ad institutum sese recipiat oratio.

Primo inchoatum à patre contra Casanenses bellum suscepit, exercitum conscripsit: armorum telorumque ingentem numerum comparauit, vtque esset rebus omnibus ad bellum multo acrius gerendum expeditus, summa vigilãtia prouidit. Subactis enim Tattaris, putabat Moschouiæ imperium, si ita de rebus humanis loqui licet, fore sempiternum. Porro Sura fluuius, qui ex Meridie decurrens infra Nouogrodiam in Volgam exoneratur, Moschorum terram à Casanensi regno seperat, quod ad Volgæ ripas longissime porrectum, meridiem orientemque versus latissimos & fertilissimos Tattarorum campos habet. Ciuitas Casanna, quæ regni metropolis est, ad Volgæ & Casannæ confluentem sita est, & ad aspectum iucundissima. Reges habuit diuersis temporibus Cheleazecum, Abrahaminem, Machmedeminem, Alegam, Abdelatyphum, Schealem, Mendlingerum, Machmetigerum, Sapiregiumque, cum quibus Moschi vario euentu varia & difficilima bella gessere. Hi diuersa ratione non in campis & syluis, nec inter pastores vagantur, nec domos facile mutant: Sed fixis sedibus agriculturæ & negotiationi dant operam, aliquanto cæteris vsu militiæ vigoreque animi præstantiores. Olim Mahometem coluere, nunc Christum venerantur. Colore candido, & specie liberali sunt. Homines nobilitate sati armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardenter expetunt. Sæpe Moschouiam omnia ferro proterentes petiuere,

uere, sæpe à Moschis bello petiti & vexati sunt. Et Basilius quidem eos tributum soluere coegit, ciuitatemq; Casannam combussit, & munitissimam arcem Basilogorodam ad Volgæ & Suræ commissionem ædificauit. De ipsa tamen gente nec sperata victoriam reportauit, nec conficiendi belli rationem, qualem sperauerat, inuenit.

Quibus de rebus dolore & iracundia & bellica gloria incensus Basilides, vt patris facta superaret, exercitu, armis, virisq; instructissimo contra eos hostes profectus, bellum in septimum vsque annum maxima vt & adparatu gessit, adeo vti quasi plane victor recipiendis oppugnandisque præsidiis totam eam regionem peruagaretur. Casanæ tamen oppugnatio summas semper habuit difficultates, defendentibus vrbem longe fortissimis Tattarorum Ducibus, qui lectissimas Schibansscorum ac Cosacorum vicinorum cohortes, Nahaccensiumq; & Zauolhensium alas dimisso reliquo exercitu ad vrbis præsidium retinuerant. Sed is oppugnationis exitus fuit, vt Casana, quæ vi capi non poterat, subiecto igni incenderetur. Ita Tattari post quintum belli annum adiuuante fortuna, quæ antea magna ipsis detrimenta peperisset, suam adhuc libertatem repulso hoste retinuerunt. Basilides raptato exercitu ad suos reuersus, vbi primum intra ditionis fines sese ostendit, incredibili populorum omnium alacritate susceptus est, & quasi nihil multiplici rerum suarum periculo commoueretur, & prorsus animo esset infractus, ita cupide ad obsidẽdos iterum terra marique Casanenses consilia omnia vires que conuertit, & animo plane ingenti sextam expeditionem in Tartariam suscepit destinatam paratamque antea à Basilio patre, qui moriens amplissimas copias omni bellico adparatu instructas opportune reliquerat. Bello reparato prima illi cura fuit, vt & pacem domi, & amicitiam cum vicinis haberet, quam vel iniquis & maxime pudendis conditionibus parare, & ex vsu præsentis necessitatis minime sibi indecorum fore arbitrabatur: tot enim tantaque præmia iam intra Moschouiæ fines effusis, & victoribus hostibus largissima sponsione est pollicitus, quanta nec deuictis Casanensibus, subactaque Tartaria omni referri aut sperari posse viderentur, certus cum animo suo, quod nihil earum rerum depulso periculo præstare vellet. Hac astuta fallacique pactione vicinis deceptis, ipsisque amicitiam promittentibus, Basilides summos pariter atque infimos homines in armis esse iussit, militumque acerrimum delectum habuit, & classem maximam instruxit, ita vt pro gloria, pro salute, pro totius Moschouiæ imperio remotissimæ gentes excitæ, ad enatum repente bellum concurrerent. Rostouiæ Dux Petrus quatuor millia hominum ducebat. Iuanus Pietrouicius, supremus Moschouiæ Palatinus, duodecim millia. Casarinus Dubrouius, annuli regii custos, decem & octo millia sub signis habebat. Michael Temrucouius tria millia. Reliqui vero, quos Basilius Dimitrouicius & Serebrinus: & multi præterea Reguli ducebant, erant supra viginti millia hominum. At vero præter has copias, quæ terra ducebantur, classem quoque instruxerat longarum nauium, quibus aditus facilimus occupatis fluuiis in Volgam decurrentibus pararetur ad inuadendam interiorem Tattariam, vnde præda omnis generis & spolia amplissima peterentur. Ipse Princeps iuuenili alacritate ad deous bellicæ laudis vehementer inflammatus cum robore legionum & lectissimis equitum alis aduentabat, vt quæ maiorum suorum ditionis quondam fuissent, armis repeteret, ab iis præsertim, qui patrem Basilium crudelibus armis vexauissent. Casanenses interea metu magnopere conterriti nequaquam præpropero consilio aggeres comportauerant, & turres contra Moschorum irruptionem excitauerant, vt ex iis possent milites dispositi Moschos sagittis configere, & crebra variorum globorum multitudine lacerare. Basilidi econtra artifices Germani ingentem tormentorum vim, & multa belli machinamenta fecerant, quibus hostes facilius expugnarentur. Ita instructus quum ad vrbem venisset, trinis eam castris terra marique obsedit, statimque prolato tormentorum adparatu, adeo vehementer mœnia quassauit, vt late prostratis adapertisque munimentis Tattarici præsidiarii in statione conspicerentur, quorum ingeniis tanta de Moschorum gente innata erat contemptio,

vt vltro etiam prouocarent irriderentque hoſtes, quod tantum inanis operæ fruſtra ſuſcepiſſent, vt aditus in vrbem pararetur, quando adapertis iam portis, ad iuſtam dimicationem fortibus viris, ſi animus ſuppeteret, eſſet irrumpendum. At Baſilides, qui in ſpem potiundæ vrbis venerat, exploratamque à peruicaciſſima gente victoriam cupiebat, tanta virtute & audacia obſidionem continuabat, vt à multis ſæpe locis vno ſimul tempore & die ciuitatem adoriretur, quem Tattari quidem ægre, fortiter tamen & mutua cum cæde repellebant: eruptione nonnunquam ita cum hoſte dimicantes, vt nec inuicti in caſtris duces, quidquam virtute vel conſilio valerent, quum & ſubitus Caſanenſium incurſus, & fœda fugæ facies, & conturbata diuerſis in locis caſtra, omnem vel conſtantis iudicii vim, vel ferendæ opis ſpacium inter diſſonos morientium clamores eriperent. Ita clades alternante fortuna, quum diutius duceretur obſidio, in caſtris Moſchicis omnia fœda obueniebant. Suadebant tunc nonnulli, vt Baſilides cum hoſtibus pacem componeret, ſi ſecus feciſſet, minabantur ſe domum reuerſuros. Alii ex domeſticis & familiaribus in eius perniciem moliebantur, etiam vndique fiebant in eum graues conſpirationes. Ipſi quinetiam milites nefaria audacia præcipites inſaniebant, & belli tædio in ſeditionem lapſi multis interfectis prope more militiæ confligebant: adeo vt ſtringente nudum ferrum Principe, & in medios inter volitantia tela deprecantis habitu procurrente, vix dirempta ſit pugna. Ex ea ſeditione vnaquæque natio militum, veluti diffiſa aliis, ira & timore conſternata, ſeorſim factis excubiis tetendit: quæ res, ſicuti Ducum, ipſiusque etiam Baſilidis authoritatem imminuerat, ita omnem etiam conficiendi belli rationem conturbauit, ſublatoque metu & pudore petulantiæ militari viam aperuit, adeo vt cunctis reditum in patriam magnopere flagitantibus, totus prope exercitus flagitioſiſſime ſolueretur. Igitur Baſilides ingenti ſemper ſpiritu aduerſæ fortunæ obuiam ire aſſuetus, apud cohortes concione habita, monet vniuerſos, ne contra Rempublicam & legitimi Principis imperia faciant, neve turpibus transfugiis diſſolutaque diſciplina ſigna deſerant, ſed de abolenda potius ignominia, conficiendoque bello, de diripiendis hoſtium caſtellis, deque omni prædæ genere cogitent. Poſtea ſeſe vniuerſis nequaquam demiſſo animo commendat: gregariorum etiam militum confirmat animos, & præclare oſtendit, ipſos ignominia inexpiabili notatos, ſi ſe de ipſis optime meritum in ea ſpe ſummæ victoriæ deſeruiſſent. Proinde ſi ſacramenti militaris, ſi patriæ, ſi antiquæ virtutis obliuiſci vellent, vt ſuæ ignauiæ obſequerentur, debere eos nequaquam priuato paucorum arbitrio, ſed publico cohortium omnium ac alarum conſilio ſtatuere, vt ſibi honeſtiſſima ratione obſidionem ſoluere liceret. Acclamauere milites, vt optime ſperaret, ipſos enim & de pudore ſuo, & de ipſius ſalute magnopere ſollicitos nequaquam commiſſuros, vt conqueri de aliqua indiligentia cuiuſquam poſſet. Nec multo poſt, quum de bello ducendo ſententiæ rogarentur, milites & belli duces vt in vnum voluntate ac animis iungerentur, nequaquam adduci potuerunt. Quod ſi Baſilides maſcule & fortiter in propoſito ſemel ſuſcepto perſtitiſſet, hauddubie bellum ex animi ſententia abſoluere potuiſſet. Sed credibile eſt, aliud fuiſſe Dei conſilium, qui eum his turbis inuoluit.

Nam & ipſi duces peſſimis artibus bellum gerere, & de victoria inceperant deſperare. Non enim ſatis agnoſcebant, & quam eſſet exigua Caſanenſium potentia, & quam magnas facultates haberet Baſilides inſtaurandi exercitus. Itaque dum hæc expenſa & deliberata initis rationibus explicantur, illudente fortuna Baſilides impulſus, à ſuis obſidionem ſoluit, & exigua cum ſpe optatæ certæque laudis per difficilimas inacceſſarum ſyluarum vias & paludes cœnoſas domum eſt reuerſus. Interiectis deinde aliquot diebus, ad concionem populum vocat: laudat perpetuam illorum, tum in ſe, tum in patrem Baſilium fidem: Sua in illos beneficia commemorat, vt nunquam quaſi ſubditos, ſed veluti regni ſocios habuerit. Denique ſe illorum, non illos in Principis mores tranſiſſe. Nunc quoque, ait, cuſtodiam corporis ſui nequaquam peregrinis ſe, verum illis ſolummodo crediturum. Quod vero ad propulſandi & conficiendi belli rationem attineat, non

non potuiſſe nunc illud ob perfidioſam militum ducumq; inconſtantiam & leuitatem abſolui. Se tamen operam daturum, vt barbara hoſtium feritas feliciori aliquanto tempore compeſcatur. Dimiſſo populo ſtatim duo Sclopettariorum millia in numerum ſatellitum legit, quibus & alimenta ſtatuta, & inſtrumenta armorum equorumq; data. Hoc genus hominum nomen habuit Apriſinæ. Ita inuicta militum manu ſeptus nō Baſilides regio, ſed hoſtili odio ſæuire in ſuos cœpit. Maxime indignabatur, quod glorioſam militiam ſeditionibus infuſcaſſent. Propter quæ crimina omnes eos qui diſſoluta diſciplina transfugiis peſſimiſq; artibus bellum geſſerant, interficere ſtatuit, inſigniq; ſimulatione beneuolentiæ vſus, conuiuium iuxta regiam magnificentiam inſtruxit, & Magnatibus ſuis ingentes epularum apparatus dedit. Sed cognito in caſtris ſingulorum animo, in vnam menſam, eos qui bellum diſſuaſerant, collocauit; aut conſumpturus eos, aut in vltimis terris in colonias diſtributurus. His quoque veſtem ex panno ſerico nigram dedit, vt cultus luxui par videretur. Quæ ne inuidioſius in illis tantum conſpicerentur, alios etiam veſtem longam purpuream accipere iuſſit. Neutris tamen non prius fatalis habitus omen, quam occiderentur, cognitum fuit. Sequenti die iterum populum in concione alloquitur, grauique habita oratione queritur ſuam lenitatem, beneficentiam, comitatem acerbiſſimis iniuriis remunerati: & quod eſſet in Moſchorum gente inauditum, paratas ſibi nefaria crudelitate in caſtris fuiſſe inſidias, ſceleſtique eius conſilii aliquos eſſe conſcios, qui in ſenatu Principis eſſent, quibus veniam ſincera fide eſſet daturus, ſi ſponte crimen faterentur: quod ſi pernegando id facere differrent, nequaquam poſtea captis & conuictis vllum veniæ locum futurum. Nec mora Senatores & belli Duces ad tribunal accedunt, ſuppliceſq; culpam deprecantur, quos ſine reſpectu amicitiæ & dignitatis, Baſilides in conſpectu ſuo partim necari iuſſit, partim in ſubterraneos carceres tenebris ac odore tetro maxime horribiles ſeparatim detruſit.

De militibus autem & aliis qui in caſtris tumultuati fuerant, in vltionē perfidiæ acerbiſſime ſupplicium ſumptum, adeo vt curribus per vrbem circumducti, carptimq; diſcerpti candentium forcipum morſibus, ac ad extremum ſtrangulati in fruſta ſecarentur, ſubmergerenturq;. Ea ſeueritate tantum terrorem omnibus incuſſit, vt non in acie quam in conuiuio ſedens terribilior videretur.

Tremere itaq; omnes vniuerſa regione cœpere, innoxiorum hominum caſum miſerantes, interdum ſe quoq; non debere melius ſperare, dicentes. Plerique enim in decernenda pœna mitiorem ſententiam requirebant: Alii confingi ea crimina dicebant, falſoq; damnari inſontes viros, vt occaſio exercendæ tyrannidis iniquiſſima ratione pararetur.

Sed Baſilides, apud quem nec iniuſtitia, nec regnandi libido vllo modo terminabantur, ſurdis hæc auribus percipiebat, reuocatoq; ad bellum animo, nihil actum tot egregiis præliis dicebat, ſi incolumis Caſanenſium ciuitas & regnum relinqueretur, perſequendoſq; eſſe eos qui à ſceptro Moſchico defeciſſent. Iis de cauſis exercitum continuo recollegit, & maiores copias, quanta maxime potuit diligentia, comparauit, tantoq; impetu & celeritate Caſanenſes oppreſſit, vt quem redire non ſenſerant, videre ſe vix crederent. Itaq; vrbs cum vehementiſſime tormentis quaſſata eſſet, tota diruitur, agri inter victores diuiduntur, captiui ſub corona venduntur, quorum precium non ex mentum commodo, ſed ex inimicorum odio extenditur. Et ſicut ante ſecunda fortuna rebus ſupra vota fluentibus tot de Moſchis victorias Caſanenſibus attraxerat: ita nunc aduerſa, velut in oſtentationem fragilitatis humanæ deſtruens, quæ cumulauerat, priori ruinæ extremā calamitatem, & fœdum interitum adiecit. Ex deuicta gente Baſilidi aucta inſolētia eſt, qui iuuenili ferocia numerum atq; potentiam cæterorum hoſtium vicinorum facile contemnens, poſt quartum deinde annum aucto, & rebus omnibus abunde inſtructo exercitu ad Aſtracanenſes Tartaros eſt profectus; adeo promotis caſtris, vt præmiſſo leuis armaturæ equitatu, atque ex propinquo oſtentatis caſtris, hoſtes opinione celerius opprimeret.

Aſtracanenſium autem regio latiſſima eſt, ciuitates plurimas habet, qua-

rum caput est Astracania, ad Volgæ ostia condita, vbi mare Caspium ingreditur insulasq; multas facit, & spectantibus vastissimi alicuius Oceani magnitudinem repræsentat. Vltra Nohaycenses & Casanenses Scythas hoc regnum extenditur, quod Basilides spe ingenti amplexus, secundissimo rerum omnium successu in ditionē, potestatemq; suam redegit. Cum enim admirabili celeritate raptato exercitu Astracaniam peruenisset, aduocata militum concione, eos alacriter est cohortatus, vt postquam ad locum præmiorum felicissime delati essent, secum paulum adniti vellent, impigreq; pugnare, vt mox tantorum itinerum incommoda ditissimæ vrbis spoliis resarcirent: His magno studio acclamantibus, & quo vellet se irrupturos sublata manu significantibus, aciem diligentissime instruit, & omnes circumuectus præsenti eos animo esse iubet, atq; ita torrenti similis in vrbem prorumpit. Tartari quoq; dissimulato metu, & ostentata vltro cupiditate cōserendæ manus in aduentantes Moschos confidenter erumpunt. Nouum enim quem Basilides adduxisset exercitum magnis itineribus fatigatum esse opinabantur. Itaq; ad portas ciuitatis tumultuario atq; inopinato congressu antecedentium equitum pugna committitur, ita ad tubarum cātum euocatis & coactis vtrinque
1554. militibus, vt ardentius eo tempore concurri, dimicariq; nequiuerit.

Sed Moschis cessere Tartari, nequaquam animis ac viribus pares, vtpotē qui nihil tale timentes, veluti in insidias præcipitati, armatis instructisq; hostibus occurrissent.

Potitus vrbe Basilides nulli ætati vel sexui pepercit, ingentiq; omnis generis hominum multitudine trucidata, captiuos baptizari iussit, cæteros qui obstinatius religioni Christianorum aduersarentur, continuo ibi discerpsit, aut in flumine submersit. Cum pulcerrimam eam à barbara gente victoriam & incrementa domesticæ potentiæ accepisset, suis pariter & exteris formidolosior indies euasit.

Anno 1569. Nam Selymus Turcarum Imperator Basilidis potentiam finitimis vndique subactis in immensum crescentem formidare cœpit, statuitq; bellum contra eum in interiorem Scythiam proferre, mira prorsus audacia, vt qui propria tueri debuerat, impugnaret aliena. Sed illius consilii non minus infelix exitus, quam commentum fuit. Persuaserat enim militibus suis, vrbes Scythiæ non mœnibus cinctas, non præsidiis munitas esse, sed in planis campis nudas & desertas iacere, quas potens aliquis victor metu excidii facile ad deditionem perducere possit. Nec in repentino Tartarorum metu modicum momentum victoriæ fore, qui tanto adparatu hostium perculsi iugum facile assumpturi sint. Accessura & villarum incendia, & castellorum oppidorumq; repugnantium direptionem, tum ipsius Astracaniæ obsidionem. Quibus omnibus non Turcis tātum in has gentes, sed & in ipsos Moschos sentient patere bella. Nusquam igitur alibi facilius bellum, sed nec prædam vberiorem inueniri posse. Nam capta Astracania omnes ditissimorum mercatorum thesauros, ipsumq; regnum præmium victorum fore. Gloriam certe tam honestæ militiæ in omne æuum futuram, vt dicatur eos solos Ottomannorū esse, qui dedecus, quōdam ab Tamberlane acceptum, ad hostes transtulerint, vltroque inimicam gentem obsederint. Omnibus igitur forti ac alacri animo bellum ineundum, quo nullum aliud possit, aut præmium victoriæ vberius, aut victis monimentum illustrius dari. His quidem adhortationibus animi militum erigebantur, sed terrebat eos longinqua profectio; cuius rationem non minori cura Selymus, quam belli reddebat, adfirmans se cum periculum vrgeat, neq; ipsos milites neq; ipsorum salutem esse neglecturum. Itaq; ad mandatum Imperatoris vniuersæ naues bellicæ, consentiente exercitu militibus impletæ, & lectissimæ validæq; ianizarorum legiones contra Tartaros missæ, tanto & tam terribili adparatu vt 13. Cal. Apr. supra c c c. hominum millia Byzantio discesserint. Addiderant his copiis Præcopienses quadraginta millia Sagittariorum, & selectissimas equitum alas. Tantæ barbarorum copiæ ad Mæotidis paludem delatæ, statim Azophum ingressæ sunt: atq; hic milites ad profectionis necessitatem rebus omnibus comparatis, frumentoq; & stipendio instructi, statui præsentis fortunæ sese accommodarunt, cætera ab hoste melius, quam à sociis consequuturi. Porro Turcarum exercitus Azopho digressus ad V. Septembris diem Astracaniam peruenit, & eam ciuitatem grauissima statim obsidione pressit. Tunc igitur Moschos stupor & admiratio incessit, vnde tanto conatu tam subitum bellum, præsertim ab hoste antea non cognito. admiratio deinde paulatim in contemptum Turcarū vertitur. Fuerat relictus à Basilide in tutelam regni Serebrinus regulus fide & virtute bellica insignis. Is hosti populanti Astracaniæ agros ad Volgæ ripas occurrit, cumque occasionem conserendo prælio præbuisset, semel iterumq; prospere dimicauit. Nam Turcæ alimentorum inopia segniores redditi, ad bellum etiam minus idonei videbantur esse, & cum his Serebrinus ita rem gerebat, vt nihil sibi commodius existimaret, quam seruare atq; augere in vrbe copias, cunctari in idoneis locis, omnēque importandi commeatus viam intercludere. Inclinabat enim se autumnus illis in regionibus, hyemi quam æstati similior: nec differri poterat diutius obsidio, quoniam vergēte in brumam tempore grauior indies ac sæuior tēpestas esse consuesset. Processerant iam hostes vastabundi vsque in proximum Volgæ littus, maiore profecto animorum peruicatia quam bellica fortitudine, ita vt pilæ eorum tormentis emisse ad ipsam vsque vrbem peruenirent. Non tulit eam ignominiam Serebrinus, cum aduolare hostes barbara feritate conspiceret, eosq; sub auroram primam cum suis adortus, concisis vndiq; obuiis ita conterruit, vt deserere impedimenta, & metu extremæ cladis fuga sibi consulere cogerentur. At Serebrinus ingenio ferox & præproperus cum fugientes confidentius persequeretur, adeo caute ac feliciter conflixit, vt cum vix primam impressionem Turcici pedites sustinerent, omnes prædantium cohortes fæde dissiparentur cæderenturque. Perire in receptu parum decoro vel dum fugam suorum sisterent, illustres alarum duces, & Turcarum aliquot millia. Ea clades eo grauior & luctuosior hostibus fuit, quod multorum dierum interuallo classem sociorum maris Caspii aduerso fluctu impeditam nondum viderant, nec iam habebant vnde copias repararent, tot præsertim equitibus cataphractis & tot Ducibus in vnius maximi prælii calamitate amissis. His cognitis rebus Serebrinus, tametsi eam cladem Turcis, quod alienum regnum adfectassent, merito accidisse prædicabat; nihil tamen ea victoria lætabatur. Dolebat enim crudelissimis hominibus certum exitium, extremamq; ignominiam nondum esse illatam. Ob id secreto Moschos ad Volgæ ripas habitantes hortabatur, ne animo deficerent, suamq; pristinam infractæ virtutis atque constantiæ existimationem tueri vellent. Se enim intellexisse classem Turcicam iam mare Caspium secundissima tempestate enauigasse. Prouidendum igitur esse ne commeatus, instrumenta bellica, & cæteræ extremæ necessitati profutura, ad hostem in castra deuehantur. Moschi ea de re certiores redditi, aduentantes ex nauibus Turcas ad ipsa Volgæ ostia aggrediuntur, rebellantes expugnant, prædas agunt, & multa millia trucidant. In isto tumultu multæ submersæ naues, multæ captæ sunt. Itaq; cum terra mariq; eadem fortuna pugnarent, cumq; superioribus malis tantus ærumnarum cumulus accederet, fugam maturare cœperunt. Pedestribus autem & equestribus copiis felix iter non fuit, siquidem quotidiano labori etiam fames accesserat. Multorum deinde dierum inopia contraxerat & pestem, tantaq; fæditas morientium fuit, vt viæ cadaueribus implerentur, aliteſq; & bestiæ escæ illecebris sollicitatæ, exercitum sequerentur. Erat res spectaculo digna, & ad æstimationem rerum humanæ sortis varietate miranda, exercitum qui propter multitudinem terræ grauis fuerat, iam fæda trepidatione deformem, inq; fugam actum videre. & eo quidem tempore pro Moschorum dominatione indulgentia Dei diligenter excubare visa est. Nam & tormentarium puluerem Azophi ad belli necessitatem asseruatum cœlestis flamma absumpsit, oppidumq; & arcem prodigioso impetu pene funditus euertit. Exercitus reliquiæ Byzantium renauigaturæ, in Mæotidis palude naufragio absumptæ sunt. atq; id bellum opinione omniū faciliorem exitum habuisse est visum: adeo vt nusquam minore cum commodo, vel maiore cum ignominia Turcæ conflixerint.

Astracanii igitur, sicut & Casanenses, Basilidis titulos auxere, qui statim Tat-

tarorum Imperatorem ſalutari ſe iuſſit, potentiæq; ſuæ magis magiſq; confiſus de bello Liuonienſe cogitare cœpit, vt Oceano vltimiſque terris finiret imperium. Nec feroci ingenio alta atq; ardua meditanti fortuna defuit. Per multos enim annos incredibili hominum multitudine crudeliſſime occiſa, Prouinciam eam ſic adflixit, vt nulli ætati vel ſexui, nullis templis & aris, nullis vrbibus & agris, imo ne mortuorum quidem cadaueribus parceret. & adfirmare equidem auſim, nullam ſub clariſſimo ſole regionem eſſe, ad quam tantus malorum omnium cumulus vnquam penetrauerit. Liuonia regio eſt latiſſima & fertiliſſima. Patet in longitudinem milliaribus nonaginta Germanicis. Latitudo vero illius non ſupra quinquaginta milliaria dilatatur. Melle, corio, cera & lino, frumentoq; abundat. Ab ortu Moſchis vicina eſt, à Septentrione cum Gothis, quos nunc Suecos appellant, continens eſt. Ab occaſu mari Balthico ſiue Germanico terminatur. A Meridie Samogithiam & Lithuaniam reſpicit. Gens in hac Prouincia aliquando immanis & barbara fuit, Sed Germanorum commercio ad humanitatem eſt exculta. Illi enim non contenti terris in quibus geniti erant, cũ opũ cupiditate emenſo Oceano in hanc Prouinciam delati eſſent, Friderici Primi Cæſaris temporibus domicilium in ea ponere, & cum populis longo terrarum interuallo à Germania remotis, ſocietatem facere cœperunt. Poſtea deceptis ſimplicibus ſummas ſibi opes in hac regione comparauerunt, aſſumptoq; ex diuitiarum magnitudine maiore ſpiritu, vrbes clariſſimas condiderunt, ad quas ex aliis quoq; regionibus mercaturæ faciendæ gratia homines cõfluxerunt. Ab eo tempore Liuonia aduenarum Germanorum Marianorumq; militum inuicta ſedes fuit. Indigenæ olim ſimulachris dediti erant, & iiſdem, quibus reliqui Sarmatæ, moribus vtebantur, omneſque ad vnum peſtiferis opinionibus corrupti deprauatique, Deum rem eſſe inanem, & commentitiam exiſtimabant. Venit tandem ex Lubeco Saxoniæ metropoli B. Meinhardus, vir diuinæ prudentiæ fama, & ſingulari probitatis opinione clarus, qui Liuones ad veram Chriſti notitiam inſtruxit, & in numerum diuorum vt viuens referretur, publico conſenſu meruit. Eo defuncto Bertoldus Ciſtercienſium Abbas, ab excellenti doctrina ac vitę continentia, ac honeſtate omnibus acceptabilis, ſtudium propagandæ religionis ſuſcepit, qui in ſacris concionibus, & in priuatis colloquiis ita multitudinis animos opinione virtutis cœperat, vt illum rerũ omnium, quæ imminebant, verum Vatem, diuinumq; deprauatæ Religionis cẽſorem Cœlo miſſum crederent. Is omnis generis hominum ſexuſq; & ætatis multitudine collecta blaſphemis barbaris bellum facere conſtituit, vt quos voce non poterat, eos metu ſupplicii ab impietate & ſcelerum adminiſtratione reuocaret. Eo vnico miſer, quod verbi diuini curſum gladio promoueri poſſe cogitauit. Coactis copiis, amicorumque ſtudio, fauore plebis & armis valde egregie munitus in bellum proficiſcitur, ſtatimq; in prima acie confoſſus, miſerabile & fortaſſis indignum tanta virtute immanibus barbaris ſpectaculũ præbuit. exemploq; ſuo mortales docuit, non debere ſacratos homines à religione rerumq; diuinarum contẽplatione ad munia regendarum rerumpub. tranſire. Vera enim pietas non tam armis & bellico adparatu, quam ſincera doctrina, virtute & innocentia propagatur, nec opus eſt vt quiſquam pro Deo pugnet, cum ille ipſe omnia terrarum ſola terribili potentia conquaſſare, & omnes campos ſternere poſſit cadaueribus impiorum. Marianis militibus vero tantum abfuit, vt ea Bertoldi calamitas, vetus ſtudiũ alacritatemq; pugnandi minueret, vt pleriq; antea parum animati, vltro in partes tranſirent, audacterq; aduerſus infideles barbaros, à quibus maior adhuc Liuonię pars impotenti quodam iure vſurpata tenebatur, inimicitias ex profeſſo, bellumque ſuſciperent.

Nam & Gregorius IX. Pont. Max. ſua interpoſita inſigni authoritate pium bellum promouendum ratus milites Liuonienſes cum Boruſſicis, quorum tunc Magiſter erat Conradus, ſtabili decreto coniunxit, vti in eadem cauſa pari negotio implicitis. Intelligebat enim acutiſſimus Põtifex Liuonienſes ſolos nulla cum dignitate fruſtra barbariem oppugnaturos, niſi alios Principes, qui præclare eiuſdem impietatis hoſtes forent, omnino quæſiuiſſent. Hanc autem religionis inſtitutionem

tutionem à tempore D. Meinradi, qui primus iſtis nationibus colendi numinis rationem monſtrauit, ad hæc noſtra tempora continuatam ſummo ſemper ſtudio Chriſtiani, qui in Liuonia ſedem conſtitutam habent, diligentiſſime tenuerunt. ita amplificata Dei notione, Sacrorum quoque hominum ordo auguſtior indies factus eſt, & fere imperii ſumma penes eos fuit. Riga archipræſulem ſemper habuit, quorum è numero & illum fuiſſe conſtat, qui ſumma iudicii ſeueritate in concilio Conſtantienſi de Huſſo mortis ſententiam pronunciauit. Poſt hunc Derpatenſis, Habſelenſis, Curlandicus, Oſelenſis & Reualienſis magnam prouinciæ partem poſſedere. Ea ſeptem omnino ſatrapias habet. Leitlandia Rigam prouinciæ caput, & multas alias arces & oppida munitiſſima complectitur. Victlandiam Habſelenſis olim Epiſcopus imperio continuit, ea nunc Gothis paret. Curlandiæ Semigalliæq; Dux Gothardus imperat. In Eſtlandia, Virlandia Hariaque & Geruenlandia Gothi dominãtur. Hariæ caput eſt Reualia, Virlandiæ Nerua. Eſtlandia Felinum, Tarneſtum, Leidum, Oueropolum & Carcauſum munitiones; Geruenlandia Vitenſteinium habet. Tres nunc longe maximi reges in Liuonia imperium tenent. Magnam eius partem Gothi poſſident, maximam Poloni, quorum rex triennali bello pro hac prouincia cõtra Moſchos depugnauit, minimam partem Danus habet, quæ & ipſa nunc in Polonorum poteſtatem ventura putatur. Cardinalis Georgius Radiuilus pro rege Polonorum nunc in Liuonia rerum potitur. Primum huic genti ex diſcordia natum eſt malum, quod quomodo acciderit, & quando Baſilides in Prouinciam penetrauerit, omnino dicendum eſt. Fuit Liuonia Marianorum militum Teuthonici ordinis antiquum domiciliũ, ſed in duas diſſecta partes, quarum altera magiſtratui Eccleſiaſtico, archipræſuli nimirum Rigenſi, & quatuor aliis parebat: altera à Magiſtro Ordinis regebatur. Hic cum illibatam patrię libertatẽ defendere ſtatuiſſet, peregrinoſq; in Prouincia Princeps nullo modo ferre poſſet: ille vero Chriſtophorum Ducem Megalburgicum de conſenſu collegii ad archipræſulis dignitatem euehere omnino niteretur, atque ideo in ſuſpitionem apud pleroſque deueniret, quaſi Marianorum ſocietati detrimenti aliquid adferre conaretur, populi opinionibus diffidẽtes, odiis etiam, quod conſequens erat, diſciſſi ſunt. Sic Liuonia in diuerſas factiones diſcurrentibus Ducibus in ſua viſcera armatur, ferrumq; ab hoſtili bello in ciuilem ſanguinem vertit, exemplo furentium, manus ac membra ſua ipſa cæſura. Ordinis Magiſter erat Guielilmus Furſtenbergius, is ſolerti induſtria magnas copias parabat. Nam & nobilitatem omni inſigni moderatione in fauorem ſui ſollicitauerat, factuſq; iam tantus erat, vt non tam timeret hoſtes, quam timendus ipſe hoſtibus eſſet. Adiutores ei erant epiſcopi tres, Reualienſis videlicet, Derpatenſis atque Habſelenſis. atq; hi partim antiquo fœdere, partim animi leuitate metuq; adducti in partes Magiſtri deſcenderant.

Quæ res tantum animorum Furſtenbergio dedit, vt cum ingenti exercitu Marchionem Guilielmum Brandenburgicum, tum temporis ſacrorum Principem petere auderet. Marchio tametſi Reges & Principes finitimos ſanguine obſequiiſque deuinctos haberet, æmulumq; ſublatum, & vires eius concuſſas valde vellet: Tamen ne militem ex ſubditis conſcribere poſſet, Furſtenbergius faciebat, qui iniecta vetuſti fœderis mentione obteſtabatur omnes ne parerent. Igitur præſul in tanta rerum confuſione hoſtibus impar viſus eſt, deſperatiſque rebus in Caconhuſum munitiſſimam arcem conceſſit. Quod cum Furſtenbergio nunciatum eſſet, inſtructis copiis Marchionis ditiones inuadit, & reſiſtente nemine, obuia quæq; diripit, ipſumque Principem Caconhuſiæ arcis mœnibus tuentem ſe, obſidione cingit. Iamq; ea ſummis viribus oppugnabatur, neque dabatur obſeſſis aliquod laxamentum, fuitque oppugnatio totum octiduum continuata. Ipſum autem præſulem nec grauiſſima obſidio, nec ſtationes hoſtiũ munitæ, nec aggeres excitati, nec tormenta diſpoſita, nec acies inſtructæ terrere poterant, niſi annonæ penuria & fame ad faciendam deditionem compulſus fuiſſet. Cum enim caſus ille præter expectationem accidiſſet, ab omnibus rebus imparatus erat, quæ ſunt ad obſidionem ferendam neceſſariæ: Præſidiumq; ipſum erat fame, ſitu, la-

bore, peruigilio confectum, crebriſq; vulneribus impeditum, vſq; adeo vt vix eſſet quiſquam, qui telam vibrare poſſet. Capto itaque archipræſule victoria penes Furſtenbergium fuit, ſed nõ admodum diu. Marchio enim Gulielmus antea Poloniæ regem S. Auguſtum per litteras admonuerat, vt ſubſidia ſumma celeritate compararet. In Germaniam quoq; nuncios miſerat, qui Ioan. Albertum ducem Megalburgicum, Chriſtophori fratrem, alioſq; principes ad arma cohortarentur. Marchio quin etiam Albertus, qui tunc illuſtre admodnm in rebus bellicis nomẽ obtinebat, Pruſſiæ populos, quorum dux erat, ad arma conuocarat, qui collectis Germanorum legionibus, ad ſuæ ditionis fines proxime Curlandiam caſtra locauit; omneſq; certatim ad auxilium adferẽdum ſe comparabant. Poloniæ rex cum quinquaginta militum millibus expeditionem ſuſceperat, principiſq; Marchionis libertatẽ bello vindicãdam ratus, eo loco caſtra collocauerat, vbi Liuonia Lithuaniæ contines eſt. Contra Furſtenbergius validas Germanorum manus ex Lubeco in prouinciam introducebat, clientes armabat, & apertis occultiſq; præſidiis tota regione collocatis, ſeſe aduerſus hoſtium vim & veterum inimicorum iniurias egregie muniebat. Erat populus Liuonienſis ingenti metu perculſus, & inprimis viri nobiles eo periculo vehementiſſime terrebantur; quod aduerſus vicinum & potentiſſimum regem, atq; eundem etiam, qui paulo ante ab omnibus Rigenſis diœceſis defenſor fuiſſet appellatus, ingratiſſime & inconſideratiſſime arma ſumpſiſſent, legatum ab eo miſſum ludibrio habuiſſent; & deniq; propinquum ipſius Principem omni fortuna exſutum in modum captiui detinuiſſent.

Quibus de cauſis cum velut deſperata venia animos deſponderent, & propterea obſtinatius defenſionem pararent, vbi per occaſionem poterant, optimos quoſq; in exercitu Regis precibus ſollicitabant; vt illius animum egregie delinitũ ad pacem inflectere vellent. Putabat enim Furſtenbergius nihil homini petenti excelſa, & præſertim in iſta belli fortuna verſanti, vel vſu melius, vel expeditius eſſe, quam duabus omnino ſellis ſedere, ſi abſq; certo periculo fieri poſſit. Quoniam nihil vnquam ex toto in alterum aleæ euentum ſapienti periclitandum eſſe videretur. Tandem Cæſaris Ferdinandi & Daniæ regis interceſſione pax ipſis ad Pozuolum data eſt, iſtis quidem conditionibus, vt confeſtim præſulem liberum facerent, eiq; bona redderent omnia, militique Polono ſtipendiis ſolutis ab armis diſcederent. Ita Liuonienſium nouercante fortuna, maxima Prouinciæ pars cum Chriſtophoro Megalburgio in Polonorum poteſtatem peruenit. Nec multo poſt ipſe Ordinis Magiſter Furſtenbergius in arce Felino à ſuis, quibus ſtipendia ſoluere non poterat, deſertus, & à Moſchis captus admodum fœdum & ignominioſum vitæ exitum ſortitus eſt. Cæterum Baſilides Polonici belli felicitatem admiratus, ſtatuit eandem prorſus contra Liuones belli fortunam experiri. Igitur Derpatenſibus, quia viciniores eſſent, pecuniam imperat, maiorum ſuorum ius & dominium in Prouincia cauſſatus, quam niſi ſubito diſſoluerent, bellum longe grauiſſimum eis minabatur, dicebatque Dunam fluuium ſuo ſub imperio fontes habentem ſe in poteſtatem recepturum. nec fefellit crudeliſſimum hominem euentus.

Erat Moſchorum nomen Liuonibus pariter & Polonis, atq; Germanis admodum formidabile, eratq; propterea in Prouincia tumultus ingens, & magnus fiebat vndiq; ab omnis generis hominibus concurſus. Quoniam autem cœpta ſine certo conſilio fortuna plerunq; deſtituit, quid contra eum hoſtem agendum ſit, accurate deliberant, duces nequaquam iuſto prælio quidquam eo tempore tentandum eſſe cenſebant, vtpote qui iam prope fractis bello Polonico viribus tutiorem repugnandi occaſionem expectarent, & pro comperto haberent, tam validas ab hoſte conſcriptas eſſe legiones, eaq; audacia militari in bellum ituras, vt nulli perito dubium eſſet, quin vel ſemel per vim ingreſſis multo maxime peruadendi in Prouinciam viæ aperirentur. Sed multis rebus fruſtra tentatis, reliquæ ſpes omnes ad mittendos legatos reciderunt, quorum felici & ſpectata multis in locis induſtria tyranni animus paulatim mitigaretur. Nec ſane defuiſſent huic conſilio euentus, niſi legati ſua quadam leuitate immaniſſimi Principis animum vehe-

vehementius irritaſſent. Quippe cum pecuniam ſe attuliſſe profiterentur, nec tamen, cum ad rem ventum eſſet, eam reponere poſſent, nec forte vellent, ille incredibili furore correptus, conceſſo prius legatis in patriam reditu, ingens Liuonibus bellum fecit, nec longa interpoſita quiete, cum nullam à milite vel duriſſimæ hyemis, vel difficilium itinerum, vel alicuius defatigationis excuſationem reciperet, ad Veſſenbergum & Neruiam magnis itineribus contendit: tanta celeritate incitatis ad feſtinandum omnibus copiis, vt neq; viæ militares admodum lutulentæ, neq; inflati amnes, neq; longiſſimę noctes quidquam impedirent, quo minus tormenta ænea non modo legionibus in curſu, ſed ipſis etiam equitibus æquarentur. Etenim nuncios omnes & literas, & totam denique ſui famam incredibili celeritate præcurrebat, cum etiam à Derpatenſi præſule, qui ex aliorum tumultibus exitialem patriæ inuidiam conceperat, ad maturandam profectionem eſſet inuitatus. Accidit id quo nihil ætate noſtra crudelius in re bellica fortaſſe contigit; vt nulli prorſus ſexui, nulli omnino ætati parceretur, ſed omnia miſerabili cæde & hominum laniena complerentur. Tyrannus enim cum nouum ſibi in Liuonia imperium ſæuo ac impotenti animo deſtinaſſet, omnibus prope diſtrictus Derpatenſis nobilibus immani crudelitate trucidatis, alios etiam incolas ita adflixit, vt Liuones exſuti oppidis, actique in exſilium, per Lithuaniam atque Pruſſiam vagarentur: Lithuani vero, qui hoſtis feritatem nondum ſenſerant, vicinorum ciuium funeſtam ſtragem lugerent. Sub idem fere tempus Carolus V. Cęſar apud Hiſpanos è vita diſceſſerat, cuius frater Ferdinandus, ad quem rerum ſumma delata tunc erat, Auguſtæ Vindelicorum cum Septemuiris & Imperii Ordinibus celeberrimum comitium habebat. Miſerat huc Liuoniæ Magiſter ſuum legatum, Georgium Siburgum, præfectum Duneburgicum, vt auxilia aduerſus eam Moſchorum impreſſionem & ſuperbiam, ab Imperio & Ordinibus poſtularet. Illi enim ſuperiori anno Neruiam oppidum, cum ibi incendium ortum eſſet, facta repentina eruptione ex altero oppido Iuanogrodo, quod vltra flumen, eodem Naruæ nomine appellatum, in dextra eius ripa ſitum eſt, occuparant, & iam octo amplius menſibus omnem tyrannidem & nefariam crudelitatem in tota ditione exercuerant. Legatus autem quanquam pro ſuo præſtanti ingenio & doctrina nihil plane intermitteret, quod ad cauſam pertinere videretur, perexiguam tamen auxilii ſpem accepit. Sic enim ſunt hominum animi, vt vicinorum incommodis non magnopere commoueantur, ſeq; ſibi proximos eſſe omnes putent. Exciuerat interea ſuas è Liuonia copias Baſilides, vt Tattaris intra ditionis Moſchicæ ſeſe oſtẽdentibus obuiam iret: iis demum ſecundo marte profligatis, & pace compoſita cũ ingenti multitudine in Liuoniam reuerſus, oppida & arces vbicunq; potuit, occupauit: agros latrociniis & incendiis crudeliſſime deuaſtauit, & veluti tempeſtas quædam obuia proſtrauit: tandemq; Velinum oppidum, in quo Magiſter Ordinis Gulielmus Furſtenbergius erat, obſidione cinxit. Ibi vero coeũtibus in vnum perfidiæ decretum præſidio & militibus, fædiſſime ſe atque oppidum eum Magiſtro dediderunt, vita tantum impetrata, ita vt exſuti armis extra fines pellerentur. Baſilides Felino potitus, & paratis tormentis, quæ Furſtenbergius plurima & maxima habuerat, bellum funeſtiſſimum viginti amplius annis circumtulit, indeque vti plane victor oppugnandis oppidis deiiciendiſque præſidiis totam eam regionem eſt peruagatus, & Liuones omni pene illa veteri bellicæ virtutis opinione ſpoliauit. Duæ tantum ciuitates Reualia & Riga barbari hominis gladios effugere. Et Reualiam quidem ſemel atque iterum omni conatu, totis viribus, & ingenti exercitu oppugnauit. Nam & magnum Cimbrorum Ducem, qui ampliſſimis promiſſionibus, & rerum maximarum cupiditate adductus, relicta patria in Moſchouiam venerat, huic bello immiſcuit, ſub cuius nomine multis etiam oppidis & arcibus inſidias ſtruens immanem perfidiam & dolos Græcos feliciſſime exercuit, & magnus quidem Cimbricus cum validiſſimo exercitu magnoq; tormentorum adparatu Reualiam oppugnare eſt adortus. Sed ea res ſummas habuit difficultates defendentibus vrbẽ longe fortiſſimis Germanici ſanguinis ciuibus. Non enim, ſicuti ipſe Baſilides eum facturum ſperauerat, oppidum ſubegit. Igitur à vi

ad fraudem & insidias confugiens, insignioris cuiusdam humanitatis specie ciues ad deditionem faciẽdam compellere statuit, sed cum nec ista via quidquam profecisset, Basilides moræ impatiens crudelissimis artibus bellum gerere cœpit, & tres maximos exercitus per totam prouinciam dimisit, eo consilio vt omnes incolas perderet, cum omnibus rebus imparati nequaquam satis mature occursuri viderentur, quando nihil minus putassent, quam isto tempore bellum se gesturos aduersus eum, quem longissimis locorum interuallis remotum, & desertis in syluis habitantem, tota ea regione magnopere contempsissent. Tũc summos pariter atq; infimos trucidauit fugauitque: tunc muris inclusos homines flammis cremauit; tunc Derpatum, Neruas, Felinum, Veissosteinum, Coconhusium, Ascheradũ, omnesq; totius Prouinciæ primarias arces diuersis temporibus occupauit, semel oblata rei bene gerendæ occasione ita cõtumescens, vt in miseros conuicia etiam iaceret, tantum eos degenerauisse à maioribus adfirmans, vt cum multis seculis murus prouinciæ ciuium virtus fuerit, tunc ciues saluos se fore non existimarent, nisi intra muros latuissent. Omnes enim armis diffisi, vicinorumq; quasi incendio territi latebras circumspiciebant, adeo vt multis transfugiis passim vrbes arcesque desererentur; neque de victoria repellendique hostis ratione, sed de eius tantum potentia, deque perpetuo suo exilio cogitarent. Et tantis quidem circumiectis vndiq; & prementibus ex propinquo malis, miseri homines diffisi viribus suis haud dubie totius prouinciæ imperio cessissent, nisi eos in ipsis belli consiliis hæsitantes ad spem ingentium victoriarum paucorum virorũ inuictus animus erexisset. Fuere illi Andreas Sapieha apud Lithuanos illustri genere natus, & Ioannes Burigus à Brunonisuicanorum oppido Helmstadio, in quo nunc Academia Iulia floret, oriundus, qui paucos ante annos splendidissimi viri Ioannis Chodneuicii scriba fuerat. Gothorum nomina, qui in hoc numero fuerunt, nondum à quoquam cognita habere potui, alioqui & ea in hoc volumine adscripsissem. Vigilantissimi isti homines cum immanis tyranni superbiam animo ferre non possent, miserorumq; salute, fortunis, vita, sanguine, quem hostis ille iam nimium diu crudeliter hauserat, necessario commouerentur, strenuis & constantibus animis acceptas iniurias vlcisci properauerunt. etsi autem neq; tormenta, neq; militem magnum, neq; vllum omnino iustæ expeditionis adparatum haberent; tamen multis in locis maxima Moschis detrimenta intulerunt, ita vt ad veterem bonisque omnibus exoptatam libertatem plurimum momenti allaturi fuisse viderentur, si ipsorũ insignes conatus alii etiam pecunia & auxilio adiuuissent. & ne quid de cæteris dicam, certe Buringi virtutem adeo intemperanter fortuna extulit & exstinxit, vt cum paucis mortalium vtroque vultu velocius atque vehementius lusisse videatur. Sæpe hostium castra, consilia, vires, ipse audacissimus explorator cognouit: Sæpe eos in tentoriolis torpentes, & gelidos subito adortus, late cecidit & repulit: Sæpe quinetiam strategematis & callido sensu vsus validissimum exercitum paucis expeditis equitibus vexauit, arcibusq; & oppidis ditissimis potitus est. Nam & Vendam aliquando, & Nitouum, & Tridum Erligumq; & Atteſtum, & Schurũ, & Burtenicum, & Remselum, & Cleuropum, & Nabbum & Vinsetũ aliasq; in Liuonia arces tenuit, nonnullasq; iam oppugnatas & obsessas hostibus de manu extorsit, eorũ præsidia deiecit, ostentataq; vltro cupiditate conserendæ manus, barbarosque cursu aut fugauit, aut persecutus est. Quibus rebus & in fama terroreq; hominũ fuit, & corpus ad omnem virtutis patientiam durauit, nec in cõuiuio, sed in campo: non in vacationibus, sed in exercitationibus; nec inter cantharos, sed inter æquales, aut equo, aut cursu, aut viribus contẽdit. Liuoniam interdum cum quibusdã amicis, tacitus à suis profectus, nemine sciẽte peruagatus est: omnium q; vrbium situs ac viros cognouit, cuius fortitudinem Deus singulari quoq; incolumitate condecorauit. Nam neq; animi magnitudine deiectus, victusue, neq; assiduis laboribus fractus, nec vllo aduerso casu territus, nec telis quidem, quæ sæpe in ipsum ab hostibus congerebantur, læsus: tutum semper emergendi euentum habuit. Sed publica fama, consecrata hominis virtus, nulla priuata laudatione indiget. His tantis rerũ successibus ingentem sibi apud multos inuidiam cõflauit, acci-

acciditque post non longum tempus fortuna spes eius eludente, vt leui de causa à Sarmatis quibusdam circumuentus & captus Vilnam in carcerem deduceretur, ex quo delusis custodibus discessit, & in Liuoniam reuersus est. Ibi cum meritis ab inuictissimo Polonorum rege laudibus & præmiis esset ornatus, arcano Dei consilio in aliud longe grauissimum periculum est coniectus. In conuiuio forte cum Stedingo quodam sedebat, ille cum veterem erga Buringum odiorum memoriam in animum induxisset, non obscura exercendi homicidii initia quærere cœpit, arrogantique habita oratione acerbissime eum criminatus est, & vterque tandem ad strictos gladios peruenit. Ille ne pristina existimatione spoliatus discessisse videretur, cum prouocante Stedingo in pugnæ certamen descendit, & ne ab aliena virtute vites mutare videretur, ministris suis vt discederent, præcepit. mox à Stedingo eiusque satellitio circumuentus, cum solus plures sustineret & caderet, pugnacissimus vir lethale vulnus accepit, & ipse eodem momento aduersarium telo transfixit, qui confestim exanimis concidit & exspirauit, Nec multo post ipse Buringus in lugubri vindicta funestaq; victoria confossus interiit, cuius fortunæ varios euentus sigillatim in hoc volumine referre non possumus, nam ad rem redeundum est. Basilides sicut sub Sigismundo pessimis artibus & incredibili crudelitate bellum in Liuonia gesserat, ita illud Stephano principante confidentius etiam persecutus est. Ille enim cum extremis in finibus regni inter Prussos necessario versaretur, Moschus fraude potissimum & conspiratione adductis in potestatem regiis subditis, in libertatem, liberos, coniuges, vitam ac sanguinem Christianorum hominum immanissime flamma ferroq; grassatus est. Nec vero commemorare attinet, quam multa millia horrendo mortis genere sustulerit, quam variis & exquisitis suppliciis membra humana lacerauerit; quam fœdis & ignominiosis stupris honestas matronas & virgines cõtaminauerit. Cum enim Ascheradum debellauit, quingentas puellas nobiles earumq; matres, ferocibus Tattaris in suo conspectu vitiandas tradidit, quarum flebilis clamor per longissima locorũ interualla ita exauditus est, vt ipsi etiam flores & agri lamenta fundere viderentur: Eaque re factum est, vt Vendenses fœminæ, quæ à tyranno obsidebantur, & eandem planè miseriam & fœditatem timebant, in templo vnanimes congregarentur, inuocatoque sanctissimo Dei numine & animis expiatis se ipsas viuas concremarent, ita vt subditis ignibus, exardenteq; intus tormentario puluere, totum fanum radicitus conuulsum flammarum violentia in sublime iaceretur. Certe tale monstrum, quod durius miseros homines adflixerit, nunquam in terris extitisse omnes testantur historiæ, si qui omni scelere notabiles fuerunt tyrãni, cũ fera & immani istius bestiæ truculentia comparentur. Nam quæ de Nerone, Caligula, Domitiano & reliquis pestibus humani generis scripta leguntur, ludum iocumq; dixeris præ insana huius rabie. Iucundissimum enim tum fuisse putabat spectaculum, cum quouis prætextu & fictis obiectis criminibus, homines insontes aut impiissime mactarentur, aut membratim discerperentur. Sed missis veteribus audiamus nunc facinus illius aliquod recens perpetratum. Habebat in Moschouia ex ingenti captiuorum multitudine Vendenses & Ouerpolios & Caconhusios aliosq; trecentos septuaginta & octo. Hoc cum sceleri suo superesse videret, metueretq; ne diutius viuendo forte canescerent, anno supra Mill. quingent. septuagesimo octauo paratos esse omnes, inq; concionem venire iubet, recogniturus & numerum captiuorum, & in captiuitate fortunam singulorum. Itaq; cum inter cæteros & ipsæ præsertim fœminæ cum paruulis supplices adsisterent, tyrannus simulat se libertatem omnibus daturum, iubet interrogare singulos, an ad sedes aliquando patrias requirendas proficisci cupiant? Hæc quoniam adflictissimis antea hominibus, grata videbantur esse, grauissima se testificatione obstringunt, non prius, quam veniam impetrassent reuersuros: tantum sibi vel de felicitate sua, vel de benignitate Principis spondentes. Desiderio enim magno videndi patriam & aras tenebantur. Quæ res initium interitus, & crudelissimi supplicii causa & origo fuit. Itaque quasi Principis maiestatem & ditionem contempsissent, daturi videlicet infelicissimæ responsionis & fortuitæ vocis pœnas, statim

damnantur. Ortæ tunc ſunt querimoniæ miſerorum, viduæ & pupilli, ſenes, pueriq; & virgines lamentabilem quiritatum edidere, & effuſis plorauere lachrymis. Sed riſit interea Baſilides, cuius iuſſu viri & fœminæ & paruulorum turba ciuitate educti, contra omnem humanitatis rationem nefarie & flagitioſe interfecti ſunt. Cum ad ſupplicii locum peruentum eſſet, hymnos lingua patria & flebili voce cecinerunt, quibus ſanctiſſimi numinis opem in vltima rerum linea implorabant. Poſtea raptæ ſunt ad ſtuprum virgines & puellæ, quæ vim & libidinem à corporibus ſuis neq; precibus, neq; ingentis pecuniæ promiſſis cohibuerunt. Demerſus erat in flumine Neglinna ingẽs palus, cui ſuperſtratus paruus pons fuit, in illo crudeliſſimus carnifex & inſontium mactator ſtabat, clauaq; ferrea ita ſingulorũ cer- 10
uices feriebat, vt ſtatim deciderent, & rapido altiſſimi gurgitis impetu abſorberẽtur. Ita nimirum gemino mortis genere tyrannus ſiue furore cæcus, ſiue barbara immanitate ductus, ſiue odio gentis Germanicæ efferatus, in promiſcuam imbecillium multitudinem graſſabatur, & quaſi iucundiſſimo voluptatis ſenſu frueretur, cum Iuano & Phœdrone filiis (Ioannem & Theodorum nos vocamus) toto die cædium ſpectator erat: ex quibus minor natu, qui nunc rerum potitur, vel rei indignitate motus, vel etiam commiſeratione plorantium & gementium adductus, cum Mikyta Romanouicio, præcipuæ nobilitatis viro in vrbem reuerſus crudeli ſpectaculo abſtinuit. Quædam vero Germanici ſanguinis puellæ, eximiæ venuſtatis, cum eodem ſupplicio adficiendæ eſſent, quamuis magnam pecuniæ 20
ſummam pro redemptione illarum multi viri nobiles offerrent, & tyrannus alioqui eſſet auariſſimus; non potuere tamen in libertatem vindicari. Eæ igitur preces in iram conuertentes iam immanem truculentiam, iam ius belli violatum, iam perfidiam, & ſuperata omnium hominum ſcelera principi barbaro exprobrabant, implorantes ſimul cœleſtem iuſtitiam, vt huius tam ſceleſti facinoris vltor eſſe vellet. Quibus vocibus Baſilides quaſi in nouum furorem conuerſus, cruciatus in illos diros excogitat, & primum reliquos omnes captiuos in illarum cõſpectu partim ſubmergere, partim tormentis dilacerare iubet, quos ipſæ, vt ſupplicium libenter pro gloria Chriſti ſubirent, verbis magnanimis exhortabantur. Mox carnifices puellarum innocentium manus atque pedes duobus aſſeribus fi- 30
bula ꝯiunctis, atque diſcluſis alligant, & illas verberibus concidunt, & vrgulas euellunt, atque vt diutius torquerentur, ita corpus paulatim carpunt, vt non celeri morte doloribus acerbiſſimis finis imponeretur. Miſeræ interim omnem à corpore dolorem nomine Ieſu ſæpius inuocato depellebant, & illi gratias agebant, quod tanta patientia, tanta adhuc tormenta pati potuiſſent, nec tantum ſuppliciis delectabantur, verum & ſupplicibus verbis à ſummo rerum patre delictorum veniam poſcebant: tyranno iterum atq; iterum crudelitatis horridum habitum, truculentam faciem, violentos ſpiritus, vocem terribilem, omniaq; minis & cruentis imperiis, referta illius acta obiicientes. Qui ea virginum conſtantia perturbatus multo grauiora animo ſupplicia præferebat. Non poterat enim pati, omnes 40
ſuos conatus, quos ad illarum virtutem & patientiam frangẽdam comparauerat, ad nihilum recidiſſe. Igitur quo conſtantius in patientia permanebant, tanto vehementius nouis & exquiſitiſſimis tormentis illas oppugnabat. Cũ Ieſum in ſupplicijs laudari, & ſuũ nomen lacerari audiret; lingua illas priuauit, qua euulſa puellæ ipſa mente clarius cum Deo loquutæ ſunt, & ſpiritu tamen, qui ex vultu & oculis emicabat, immanem Baſilidis impietatem refutare viſæ ſunt: qui ad poſtremum eas candentibus verubus transfixit, quaſi earum viuentium cruciatu ſatiatus. Poſtea nec ipſis mortuarum cadaueribus pepercit. Extructis enim ingentibus rogis, igne ea combuſſit, collectoſq; cineres in Neglinnæ alueum ſparſit, & cæteros ad vnum omnes iugulantes ponte præcipitauit. Videre tunc viri vxorum ſuarũ 50
cædes, vxores virorum, infantes matrum, & matres paruulorum ſuorũ funera defleuere. Lacerata autem ferro corpora Neglinna fluuius impatiens tanti oneris cruentatis aquis vehere coactus eſt. Quæ omnia auditu etiam intolerabilia Liuones paſſi ſunt, quibus vicinam Lithuanorũ gentem ſimili plane audacia aggreſſis. Sigiſmundũ Auguſtũ & Henricũ reges contẽpſit, illorum legatos ludibrio habitos intole-

intolerabilibus iniuriis adfecit: in finibus Videpſenſibus, in ipſa Magni Ducatus Lithuaniæ ditione propugnaculum collocauit, ac per ſuos rei militaris præfectos illis etiam locis regios ſubditos trucidauit alios, alios crudeliſſime diripuit, vt interim Polociam taceamus, quam Sigiſmundo, cui per litteras pacis fiduciam attulerat, ſceleratiſſime eripuit, tantumq; toti aliquando Lithuaniæ terrorem incuſſit, vt ciues in præcipuis vrbibus iam fugam meditarentur, & quidquid pretioſſimarum rerum domi haberent, id in Pruſſiam tranſmitterent, ne ab hoſte vẽturo forte interciperetur. Sed de Polociæ ſitu & magnitudine pauca dicemus. Diſtat Vilna quinquaginta milliaribus magnis, altiſſimorum fluminum Dunæ & Polottæ 10
variis flexibus alluitur, & in arduo cliuo ſita eſt; muris, propugnaculis, & aggeribus egregie munita: Olim vrbs ſane maxima fuit, & à multis nationibus, propter admodum celebre emporium frequentata. Nunc in anguſtias redacta eſt, & arcem tamen munitiſſimam habet. Habitant in ea præter indigenas, aduenæ quamplurimi, qui ex vicinis regionibus eo mercaturæ faciendæ gratia confluxerunt. Libera quinetiam & magiſtratibus aliquando legitimis ſubdita fuit, in patrocinio tamen Sarmatici regis latuit, & illius partes, vbi bellum aliquod motum eſt, ſine excuſatione ſecuta fuit. Hanc vrbem Baſilides capere vehementer cupiebat, ipſius potiſſimum ſitu, fama, ditionis amplitudine, vbertate (qua exercitus ſine ditionum ſuarum detrimento ali ac ſuſtineri poſſent) opportunitate deniq; ad ſigna 20
ſua penitius in Lituaniam inferenda, cęteraq; deinceps ex Polocia facilius promptiuſq; adminiſtranda adductus. Itaque in vnam proferendi imperii parandæque victoriæ curam intentus, ſupremas ſpes in fraudibus & dolis collocat, & ad S. Auguſtum humaniſſimas literas, quibus amicitiam & fœdus ipſi offerebat, ſcribi iubet. Se nimirum omnem contumeliam & dedecus quod à regiis præfectis iam multos annos acceperit, communi concordiæ condonaturum, quando non regis culpa, ſed militum & præfectorum contumaci ſuperbia læſus videretur. Cupere igitur ſe vt Sigiſmundus legatos confeſtim mittat, qui ſua authoritate diſſidentes Principes tandem concilient, & formam percutiendi fœderis adferant. nõ dubitare ſe fortuna auſpice præclarum lætumq; huic propoſito exitum Deos da- 30
turos, & votis iſtis, vti in optima pacis cauſa recte pieq; ſuſceptis ſecundiſſime ſubſcripturos. Nec mora, S. Auguſtus quanquam dubia ſpe, alacri tamen voluntate Baſilidis poſtulatis ſatisfacere ſtudet, exploratiſq; & auditis Procerum ſententiis in conſilio decernit, pacem cum Moſchis colendam eſſe.

Erat in Baſilide cum malarum artium, tum bellicarum etiam rerum peritia ſingularis, longo vſu, & variis vtriuſque fortunæ experimentis comparata: Super hæc vigebat in eo ſumma apud ſuos authoritas, & vis imperii ad explicanda finiendaq; conſilia, magnumq; etiam exercitum ſemper paratum habebat, iamq; Polonis ad pacis fiduciam adductis, plane neminem eſſe putabat, à quo in ſuſcepto ad victoriam curſu impediretur. Igitur ad oppugnandam Polociam ſtatim profe- 40
ctus eſt, & florentiſſimas copias, & trecẽta fere hominum millia in expeditionem duxit. Oppidum erat tormentis & munitionibus, & magno telorum numero, & militum etiam multitudine inſtructiſſimum. Quod cum tormentis ab hoſte vehementiſſime conquaſſaretur, concurrentibus ad arma fœminis etiam & ſenibus, per multos dies acerrime eſt dimicatum. Sed Baſilides quietem capere non poterat, niſi viciſſet. igitur imparatis adhuc hoſtibus ſeſe confirmandi muniendique ſpacium nullum dedit, caduceatoreſq; ad portas miſit, qui omnia hoſtilia Polocis denunciarent, ni propere aree excederent, ciuibus vero ſeſe dedentibus omnia ſalua & læta pollicerentur. Erat in ipſo tyranni nomine ſumma exiſtimatio cum bellicæ laudis, tum crudelitatis atque ſęuitiæ, aderantque illi copiæ numero & virtute maxime formidandæ. Itaq; mox incredibili rerum cõmutatione ſub- 50
ſecuta, factum eſt, vt Polociẽſium arma, quæ maxime repentinũ vehementemq; impetum habuerant, in medio conatu deficerent. Cum enim nulla adhuc ſuorum auxilia accepiſſent, metuerentq; ne quid inteſtini tumultus oriretur, & hoſtis etiam miſerabili ratione ſuburbana ædificia incenderet, parum honeſto conſilio deditionẽ facere ſtatuerunt. Moſchis enim propius muro ſuccedẽtibus, omnem

gerendi belli rationem amiserant. Basilides igitur puncto temporis Polocia potitus est, militemq; Polonum concessa vita extra fines pepulit, Lithuanos autem & Russos in Moschouiam captiuos misit, Iudæos, qui baptismatis fonte intingi nollent, confestim in Dunæ aquis submersis, & ex præda oppidi multo opulentiore quam opinione auiditateq; sua conceperat, egregie ditatus est. Quæ res non obscuro initio maxima detrimẽta Lithuanis peperit. & Sigismundus quidem incredibili dolore est adfectus, quod finium suorum propugnaculum fortissimum perdidisset, ita vt omni pristina existimatione spoliatus versutissimo hosti nimiũ credidisse, & suis nequaquam mature auxilio venisse diceretur. Sed Basilides non tãtum capta Polocia regnum suum & vires auxit, verumetiam ad Gothos inuictos antea, qui Romam caput mundi cum ingentibus copiis armatorum deleuerant, qui omnem Italiam in potestatem redegerant, qui longa seculorum serie sui iuris fuerant, armorum suorum vim & impetum transtulit, eosq; funesto bello per integrum biennium diuexauit. Vterque Principum in id belli discrimen periculosa præfectorum contentione pertractus est. Nam quæ in finibus Gothorum Moschorumque præsidia erant, omnes pariter in eam maxime curam excubabant, vt suos limites aliqua noui belli exorta occasione quã longissime extẽderent, ideoq; mutuis inuicem cædibus grassabantur, in quibus sæpe victor Gothus fuit, temeritatemq; virtus æquauit: Sæpe etiã inclinata prælii fortuna Moschis victoria cessit. Nec multo post cum ipsi Principes ciuiũ causa, vti prędicabant, arma sumpsissent, repente bellum exarsit valde atrox & cruẽtum, in quo multum humani sanguinis fusum est. Moschus cum ducentis equitum millibus in Gothorum ditionẽ longe lateq; progressus, Viburgum vsq; peruenit, atq; id oppidum maximo tormentorũ adparatu per aliquot dies vehementissime verberauit. Econtra Gothorũ rex Gustanus ab excelso ingenio bellicæ laudis appetentissimus, insignibusq; fortissimarum legionum & Germanorum auxiliis subnixus, omnium suorum & Procerum maxime hortatu trans sinum Alandicum cum exercitu instructissimo in Fennoniam contendit. Dictitabant enim eum cuncta, quæ concupisset, facillime consequuturum, & quas vellet impositurum leges Moschis, si perterritis & in peregrina regione versantibus illis victoria vti vellet. Erant enim Moschi à patrio solo lõgissime remoti, & ab immani tyrannide cunctis mortalibus inuisi, ideoq; in itinere facile opprimi poterant, & Gothi deletis illis ad veterem atq; legitimam finiũ possessionem ita tandem redituri videbantur. His de causis Gothicus rex ad promouenda arma concitatus raptato exercitu summa celeritate ad hostem profectus est. Moschi ea de re per internuncios certiores facti, vt animum grauissimi periculi metu liberarent, necessitati cessere, matureq; retrocedentes obsidionem soluere, non obscure indicantes eam infamię notã, quã tunc summo cũ dolore animi subibant, aliquãdo in meliore rerũ fortuna posse resarciri, si vim imminentis tẽpestatis nõ omnino oppressi effugissent, & nolebant alioqui milite Gothico armorũque impetu sibi eripi Viburgũ, quod captum ẽt prędio tueri cõmode nequirent.

In reditu tamen coniectis in pagos & villas ignibus, agros etiam miserabilem in modum concremarunt, abducta, & magna captiuorum multitudine. Eos magnis itinerum rerumq; omnium superatis difficultatibus Gothi Kexholmum & Nettenburgum vsq; insecuti sunt, partimq; confixos sagittis, partim tormentorum pilis discerptos à fronte & lateribus longe lateque strauerunt, certarumque est maioribus quam vnquam antea odiis, viribus vero longe maximis. Nam pro gloria, pro salute, pro totius insulæ imperio remotissimæ vtrinque gentes excitæ, ad enatum repente bellum summa festinatione concurrerant. Moschos etiam in reditu non paucos mare absorpsit. Quippe glacies tanti exercitus pondere rupta insperatum barbaris exitium attulit. Nec multo post grauissimo isti bello finis est impositus, & de authoribus tumultuum acerbissime supplicium sumptum. Basilides autem ab vltima barbarie ex syluarum latebris egressus cum ad Oceanum vsque Balthicum late omnia in potestatem redegisset, Tattarorumque Casanensium & Astracanorum regna sibi vni parere coegisset, contudissetque Lithuanorum ac Gothorum arma, ob potentiam suam finitimis vndique subactis

subactis in immensum excrescentem, maximeque formidandam factus insolentior, & tantarum rerum admiratione captus, tunc primum luxuriosa conuiuia, & magnificentiam epularum sectari: tunc virgines peregrinæ nationis diligere, ob formæ pulchritudinem cœpit. Cumq; ab aulicis quibusdam Alexandri Macedonis titulo per adulationem salutatus fuisset, mirum in modum animo contumuit, statimq; non regio, sed hostili odio sęuire in suos cœpit. Bella ciuium causa suscipi solent, multoq; vigilantius est de ciuium salute, quam de hostium interitu bono Principi cogitandum. Sed tyrannus diuersa ratione vsus, cum hostem non haberet, ciues suos bello ita diuexare cœpit, quasi ignominia inexpiabili ab illis fuisset adfectus, nec omnino pacatã vitam degere posset, nisi eos vita, salute, liberis, coniugibus, fortunisq; omnibus spoliauisset. Maxime indignabatur carpi sermonibus suorum patris Basilii patriæq; mores subuertisse. Propter quæ conuitia Demetrius Occininus, dignitate Principi proximus, de insonte prius quæstionibus habitis, est interfectus, quod scilicet poculum de manu Principis acceptum vno haustu non ebibisset, & Principis maiestatem contemnere esset visus. Ob cuius præstantis viri interitum fremere omnes vniuersa aula cœpere, innoxii senis casum miserantes, interdum se quoque non debere melius sperare, dicentes. Quæ cum nunciata Basilidi essent, verens, ne hæc opinio etiam apud alios diuulgaretur, & ne victoriæ gloria sæuitiæ macula obfuscaretur, simulat se monasticæ vitæ latebras ingressurum, aut etiam tota regione excessurum, atque ita imperii administratione magnatibus commendata, cum duobus filiis, cum penatibus & templorum ornatu abitum parat, monet omnes, vt patriæ commoda sibi commendata habeant, videantque, ne quid Respublica detrimenti accipiat. Quum hæc monuisset Slobodam profectus est, Leone Solicauio, Iuano Schoboto, Iuano Vesenicio aliisq; primariis aliquot viris comitatus, quos paulo post vestibus exutos nudosque in Moschouiam ciuitatem remisit, illisq; ad Principem sacrorum, quem Metropolitam appellant, literas dedit, quibus significabat, se in vltimas terrarum suarum prouincias abiturum, nec vnquam in conspectum illorum hominum & proditorum reuersurum, qui Principem quærant, cui imperent, & quem cum vita fortunisq; omnibus euersum velint. Consternatis ad eum nuncium populis omnibus, decernitur in concilio, rogandum esse Principem, vt ad imperii gubernacula reuertatur, nec deserat patriam & ciues suos. Missi itaq; fuere Archipræsul Nouogardensis, Episcopus item Susdalienſis, Abbas Troiecenſis, in quorum comitatu erant Cnesus Iuanus Bielsius, de quo inferius dicetur, Cnesus Iuanus Metisselouius, annuli regii custos, Iuanus Viscouartus, & Andreas Basilius, eos omnes in conspectum suum admissos graui habita oratione acerbissime obiurgauit, proditionem & perfidiam eis obiectans, & vix tandem magnis supplicationibus est adductus, vt ad regni clauum reuerteretur, quod nequaquam se facturum adfirmabat, nisi prius iureiurando ciues iterum sese obstrinxissent, se Principis dicto nunquam repugnaturos. Legatis publico omnium ordinum ac subditorum consensu obsequium promittẽtibus, reuersus est in vrbem Basilides, insigni cum lætitia ciuium, qui se magno metu magnoq; periculo liberatos opinabantur. Ibi firmissimo duorum millium sclopetariorum prędio munitus, nequaquam ad publicam salutem & laudem cogitationes conuertit, sed cognito de se singulorum iudicio, in vnam cohortem eos, qui de Principe durius opinati fuerant, contribuit, aut consumpturus eos, aut in vltimas terras relegaturus. Iamq; facto sibi ad manifestam tyrannidem aditu crudelem admodum aduersus subditos carnificinam exercuit, per summorum atq; infimorum capita pro arbitrio suo grassatus.

Rostouiæ Principem in fano dicendis precibus intentum cathenis vinciri iussit, eumque capite truncatum in Volgæ vndis submersit: deinde familiam innoxii aggressus, homines centum acerbissimis suppliciis de medio sustulit. Eo etiam tempore, quo S. Augustus in campis Radoschouiensibus cum exercitu fuit, Palatinum totius Russiæ supremum Iuanum Petrouicium falsis testibus proditionis insimulatum, ad se in Moschouiam euocauit, qui simul ac cõparuisset, regia purpura indutus, sceptrumq; ac diadema sumere iussus, tandẽ sublime in solio

gemens tremensq; collocatus est. Ad eum conuersus Basilides, salue, inquit, inuictissime Russorum Cæsar, en ego te ad illud eximium regiæ dignitatis fastigium, quod tantopere adfectasti, nunc tandem magnifice euexi, sed non regnabis diu, nec plura proloquutus, miserum senem acutissimo telo statim transfixit, tum vero Principis satellites occisi cadauer miserabilem in modum ferro lacerauerunt: nec aliquid hominum pecudumve in familia illius fuit, quod non consumeretur. Homines enim trecentos ligneis septis inclusos & substrato tormentario puluere Basilides combussit. Vxorem grauidam, & innuptas aliquot puellas moriens reliquerat, quas satellites ad stuprum prius raptas, membratim discerpserunt. Nec sane Cęsarini Dubrouii, qui annulum regium custodiebat, melior fortuna fuit. Ille indiligentiæ accusatus, quasi in Liuonienſi quadam expeditione tormenta bellica tardius promouisset, mortis propterea sententiam subiit, & cum duobus filiis crudelissime est interfectus. Maiorem natu carnifices quatuor rotis fibula connexis alligatum in quatuor partes discerpserunt: ita vt Basilides ouantis similis carnificum diligentiam admiraretur, & effuse rideret, assentante etiam omni circumstantium multitudine. Nec enim cuiquam vel gestu vel nutu egregia Principis facta improbare licebat, nisi eandem forte calamitatem experiri vellet. Nam & corycæos & sycophātas alebat, qui etiam apud fœminas, quid de Principe loquerentur, studiose inquirebant. Si quæ autem per linguæ vitium aut indignationem Principis mores carpsisset, statim ad aulam pertracta vitiataq; suspēdebatur. Nonnullas ita exceptas supra mensas virorum, in quibus prandebant cœnabantque, suspendi iussit, & fœtentia iam cadauera vt defodere liceret, id vix magnis supplicationibus impetrari poterat. nec viris etiam, dum vxores ibi penderent, vllo alio in loco cibum capere licebat, si deprehensi fuissent, multo fœdiori mortis genere occidebantur. Per prouincias iter faciens, si quas in via nobiles matronas offendisset, eas vestibus spoliatas mediis in niuibus tamdiu nudas consistere cogebat, donec cum omni comitatu aulico præteriisset. Suorum enim oculos tali spectaculo perlubenter & cupidissime pascebat.

His indignitatibus commoti coiuere anno sexagesimo septimo præcipuæ nobilitatis ciues lachrymis eum deprecantes, vt finem tandem tyrannidis faceret, aliquando clementiæ pietatisque meminisset, respiceret subditorum animos, qui talibus factis offenderentur: ostendere alius caniciem, alius vulnera, alius ætate consumptum corpus, cicatricibus exhaustum. Solos se esse, qui Principum dicto semper obedientes fuerint: tandem orare, vt innocentibus saltem vitam donet: at si non subditis, vel ipse sibi parcat, ne fortunam suam ciuibus interfectis subuertat. Hæ tam iustæ preces petentibus exitio fuere. Siquidem sub specie insidiarum omnes interfecti. Cæteri fere tyranni cum humanum sanguinem sitiunt, non tam subditis, quam hostibus terribiles esse solent.

Basilides autem iucundissimo voluptatis sensu fruebatur, quum per innoxia suorum capita, fame, flamma, & ferro grassatus esset. Quippe cum leui suspicione adductus Nouogardios, Plescouienses, Thwerenses, item & Neruios dolis, perfidia, subtilioribusq; insidiis contrucidare nequiuisset, id vera vi ac aperto demum bello perficere conatus est. Acri enim impetu in Nouogardensem agrum prouectus, priusquam rumor ad ciuitatem peruolare posset, aliquot castella tormentis cepit, magnas vndique pecoris & hominum prædas egit, totumq; eum tractum villarum, colonorumq; frequentia insignem, bellico terrore compleuit. Interea præmissæ ad ciuitatem delectæ, carnificum copiæ peruenere, conductusque est Malutus quidam Scrutouius, qui satellites Principis imperio continebat, vt ciuibus omne effugium intercluderet, & obuia quæque cæderet, fugaret, raperet: ne sæui ac immitissimi Principis, qui plerosque regni magnates variis suspicionibus inductos eneeauisset, sanguinarias manus vlla ratione effugere possent. At eius aduentus fama, sicut insontium animos metu perculit: ita ipsam ciuitatem indicibili calamitate repleuit. Et ciues quidem eo tumultu depositā in præsens vitæ spe, ante aras animos delictis expiarunt, vt quod erat futurum præuidentes, implacabilem scilicet sæuissimi tyranni feritatem nullis fletibus vel lachrymis cessuram.

Malutus

Malutus vir militaris, & Basilidi fidus, manuq; ac ingenio promptus, patrandæ cædis negotium susceperat. Cum illo Tattari Nouogardiam opinione celerius perueniunt, eo etiam mittitur Iuanus maior natu tyranni filius, vt si qui dubii ac timidiores forent, ob eius præsentiam maiore demum fiducia ad maturandam cædem inducerentur.

Proinde omnibus ficariis atq; nobilibus, & amicorum clientumq; præcipuis scelerato consilio adhibitis, in ipsa meridiei luce facinus patrare constituūt. Id vero temporis momentū pro tessera ad stringendas ficas cunctis est datum, quo mediis in sacris Eucharistia populo ostenderetur. Cum ad cædes ventum est, nulli sexui aut ætati satellites pepercerūt: Homines & pecora membratim discerpta, stupris fœdatæ virgines, hastis infantes transfixi, ipsaq; ciuitatis ædificia igni iniecto, stupendū in modum flammis absumpta conciderunt. Septingentæ fœminæ cum infelicibus liberis in Volchouo amne submersæ sunt, quæ velut extremum allocuturæ patrios Deos, non impetrata à carnificibus orandi venia indignissimis exceptæ sunt contumeliis, quasi Principis mandatum maiestatemq; cōtempsissent, statimq; in profluētem cum infantibus detrusæ. Primarii ciues è fenestris suspensi laqueis præcipitabantur. Sed & senatores eorumq; satellites curia inclusi apparitoribus strenue operam nauantibus iugulabantur. Nihil atrocius eo spectaculo fuit, nam cum frequentes curiæ fenestræ de ligandis capistris non sufficerent, vt sequentium suppliciis expeditior locus foret, laquei ante deiectorum ac morientium præcidebantur, ita vt Basilides supremo loco occisorum cadauera iratis lictoribus, vncis trahenda, ac in flumen præcipitanda relinqueret. Sacerdotes ad aras confugerant, sed hīc simili fato & fortuna occubuerunt. Crudeles enim carnifices nullæ hominū preces, nulla religionis verecundia, nullus deniq; sacrorum respectus à concepto nefario scelere retardare potuit. Illorum autem ex numero, qui strictis acynacibus ante aras petebantur, supremæ dignitatis Antistes conseruatus est. Is vt aliquo tamen beneficio Principis irati animum mitigaret, eundē ad conuiuia & epulas domi suæ inuitauit. Basilides hominem aduturus suis præcepit, vt inter prandendum trucidatis reliquis sacerdotibus, omnia templa opibus & ornamentis spoliarent. Nec mora, satellites incredibili studio ac celeritate arma capiunt, omnisque ætatis ac sexus hominum fit longe tumultuosissimus concursus, latrones Monachorum domos diripiunt, virosq; sacratos persequuntur, alios trucidant, alios viuos ad supplicium in curiam perducunt. Iamq; adeo amarum & triste reddiderat conuiuium illud Basilides, vt non armatus in acie, quam inter epulas sedens terribilior esset. Statim enim præsulem, ad quem officii specie venerat, veste, pecunia, fortunisq; omnibus exsuit, illique pro cibis exhibitis funera remisit. defuncta forte illius vxor erat, quod cū Basilides intellexisset, equa ad eum adducta, hanc, inquit, concubinam deinceps habebis, venerande præsul. ad nuptias autem collegæ tui symbola conferent. Cum hæc dixisset, Sacerdotum & templorum pecunias adhibitis tormētis inuestigauit, ipsumq; Episcopum noxiorum habitu ad ignominiam equæ impositum, per vrbem circumduci sub voce præconis, & demum iugulari iussit. In tanta fœdissimorum suppliciorum contumeliarumq; licentia cæsi sunt homines bis mille, septingēti, & septuaginta, si ignobiliorem hominum turbam excipias, quam septis ligneis inclusam ipse tyrannus adactis in terga iacentium calcaribus in profundissimo luto miserrime depressit & occidit. Quæ res cum vicinis nunciata esset, mœsta Moschouia fuit, omnia vlulatibus, non secus ac si tota regio capta esset, personabant: clausæ priuatæ domus, clausa templa, intermissa omnia sacra, omnia priuata officia damnata. Post tyranni discessum, exsules deinde Nouogrodenses ad portam congregantur, egredientesque paucos, qui clade superfuerant, de suis percontantur. vt vero dubia ante spe & suspenso metu, incerta orbitatis exspectatione casus suorum miseris illuxit, tunc toto oppido plangentium gemitus, tunc infelicium matrum vlulatus, & querelæ flebiles audiebantur. Inter hæc procedunt inopes è latebris suis ciues alii, sordida seruiliq; toga discincti, ad quorum conspectum plangentium agmina iunguntur. Illi omnes manus ad cœlum tendētes, nunc sortem suam, nunc publicam

fortunam deflent. Porro ad alias longe grauissimas calamitates aliud fortunæ lu-
dibrium accessit. Nam & pestilentia valde atrox & repentina, vulgatis minimo
contactu morbis, cumulatisq; subinde multorum funeribus ciuitatem vastabat.
Ea res tantas conuehendæ annonæ difficultates attulit, vt homines egeni & iam
vix spirantes, cæsorum cadauera non tantum coquerent, sed & humanis carnibus
tanquam delicatissimis epulis vescerentur. Quod factum simul ac ad Basilidem
est delatum, miseros istos in frusta discerpi, inque flumen abiici iussit. Nouogro-
diensibus ad eum modum castigatis, euersoq; totius ciuitatis decore, graue otium
latronibus suis, periculosamq; desidiam tanti exercitus ratus, copias in Neruiam
traduxit, simul vt militum animi continua feritate acuerentur, & cæteri pares ex-
perirentur calamitates. Prima illi pugna cum Nouogrodiensium bonis, quæ apud
Neruios deposita seruabantur, fuit, quibus direptis, homines innoxios aggredi-
tur, omnesq; oppidi ciues hostes sibi destinat. Quid nunc euersa templa dicam?
quid cæsos peregrinos? qui ex variis nationibus huc confluxerant. Iam senes, pue-
ri, matronæ, virgines, nonne Principis furore deletæ sunt? quid incensas domos
ciuitatis? quid stupra rapinasq;? quid eiulatus hominum? quid infantes miseros,
quos in seruitutem abductos, necatosq; crudeliter accepimus? discedentes par-
uuli flebili vlulatu amplexi patrem tenebant: ex altera parte vxor maritum non
amplius visura oculis fatigabat: nec minus senum lachrymæ miserabiles erant.
Hi in spem generis susceptos nepotes rapi in seruitutem dolebant: illi paulo post
morituram patrem & auum flebant. Inter hæc ciuitas omnis adsistentium fleti-
bus tam crudelis lanienæ resonabat. Tandem lachrymis finem necessitas profe-
ctionis imposuit. Post hæc Basilides Plescouiam ingressus, multum quidem de
pristina ira atque odio aduersus supplices remisit: ita tamen, vt vim exulcerati a-
nimi in irroganda pœna prorsus ostenderet: cum omnia, quocunque ingredere-
tur, prosterneret, villas, domos, castellaq; incenderet. Tandem veluti Reipublicæ
statum reformaturus, populum in theatrum ad concionem vocari iubet, contra-
ctoq; in curia senatu, quasi quædam prius ordinaturus, statim immissis militibus
populum obsidet, senatum trucidat: cuius peracta cæde, ex plebe locupletissimos,
& præstantissimos quosq; interficit. Iis ita gestis iterum exercitum ordinat, quo
instructius finitimas ciuitates, nihil hostile metuentes, ex improuiso aggreditur,
nec vnius aut duarum vrbium vastatione tantus exercitus teneretur. Iamque ad
Thwerenses delatus, solitam ibi sæuitiam exercet, primores ciuitatis in vincula
coniicit, coniugesq; illorum ad stuprum rapit, virgines ante nuptias vitiatas spon-
sis obtrudit, ditiores aut ciuitate pellit, aut occidi imperat, bonaq; eorum inuadit,
ornamenta matronarum in suam prædam vertit. Quarundam maritos interficit,
quasdam ad prodendas virorum pecunias torquet: vtq; grauior crudeliorq; in-
dies suis esset, iterata cæde à multitudine ad priuatos furorem conuertit: aulæque
secretarium, quem multos annos magnopere dilexerat, & qui cum de rebus et-
iam maximis consultare erat solitus, occidit. Ophanasius is erat Louczicus, Prin-
cipi ita charus, vt de ipsius manu medicas potiones frequentius acciperet ebiberetq;. Iam infidelitatis accusatus, quasi Thwerenses de futura calamitate præmo-
nuisset, capitur, virgisq; cæsus, & corpore diuerberato, manibusq; & cruribus fra-
ctis, velut à singulis membris pœnæ exigerentur, in conspectu populi iugulatur,
corpus in palo figitur. Filii quoq; illius & propinqui omnes supplicio traduntur,
ne quisquam ad imitandum facinus ex tam nefaria domo superesset. In vrbem
deinde Moschouiam reuersus, iisdemq; consiliis intentus, iterum seruitia concitat, statutaq; Carlium die, decem & octo furcas, totidemq; cruces in foro erigi iu-
bet. Adferuntur deinde diuersissima torquendis hominibus excogitata instru-
menta, ignisq; excitatur, & vasa ænea calidissimas vndas ebullientia apponuntur.
Quibus rebus cum vniuersis terrorem maximum iniecisset, ipse cum delecta car-
nificum manu in publicum aduolat, & vicina circumloca armatis custodibus oc-
cupat, vt expeditior trucidandis hominibus locus foret. Concepto autem sceleri
sacrorum diem egit, vt religionis specie nefanda committeret, commissaq; faci-
lius tegeret. Mox plebi epulas in publicis porticibus, senatui in curia parat, vt po-
culis

culis veneno infectis, secretius senatum, & sine arbitris interficeret, orbamq; ciui-
tatem expeditius vastaret. Nemine autem prodeunte: ipse equo per compita cir-
cumuectus ciues præsenti esse animo iubet, inuidiamq; præteritorũ lenitate præ-
sentium demere studet. Inter has tamẽ dissimulationis artes diu sine fide fuit, cum
aut à timentibus non libenter videretur, aut à non timentibus tanquam carnifex
crudelissimus vitaretur. Augebant etiam metum, & Nouogrodia capta, & Plesco-
uia direpta, & Thwerenses cæsi, & crudelitas Principis, apud quem nec iniustitia,
nec sanguinis humani cupiditas vllo modo terminabantur. Mittitur tandem ad
explorandos eius animos delectus seniorum numerus, illi reuertentes cum bo-
nam clemẽtiæ spem cunctis attulissent, vulgus in publicum prodire cœpit, cumq;
concursus multitudinis factus esset, Basilides in concionem descendens, vobis, in-
quit, faustissima dies illuxit ô ciues, mortis enim sententiam in vos antea latam
hoc quidem momento abolere statui: & istum tamen proditorum meorum ma-
nipulum dignis suppliciis cruciabo. Eum sermonem ad fauorẽ popularium con-
ciliandum intenderat, excusatius facturus, quod statuerat, si probatus ante omni-
bus foret. Igitur ducẽtos è carcere dimittit, concessaq; miseris impunitate quibus-
cunq; delinimentis potest, animos circumstantium sollicitat. Tum ad destinatum
facinus conuersus, non consiliarios tantum, sed ipsum etiam fratrem & cognatos
interficit, vt quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem consortii relin-
queretur. Inter primos autem in theatrum producitur Rutenicæ gentis orator, vir
solertia facundiaq; præter cæteros insignis, Ioannes Michael Viscouius. Ad hunc
Malutus carnificum princeps, & in omne facinus promptus, accurrens, Morieris,
inquit, Viscouaci, bis tyrannidem adfectasti: bis euocasti in Moschouiã Tattaros,
bis Turcarum Cæsari Casanenses prodere voluisti, sed fraudis haud lætus euentus
erit. Mox ad circumstantes conuersus, hunc, ait, patibulo suffigite, ô cõmilitones,
vt idem lócus monimentum suppliciorum eius sit, qui ornamẽtum antea fuit ho-
noris. Sed Viscouacius magno animo Principis crudelitatem tulit, adeo vt de sum-
ma cruce veluti de tribunali in eius scelera concionaretur: obiectans illi nũc pro-
ceres falsa adfectati regni inuidia circumuentos: nunc ciuium innoxiorũ mortes,
nunc in cognatos suos tacita suffragia, quod germanum fratrem in carcerẽ com-
pingere, quam seruare maluisset. Hæc cũ in maxima populi concione vociferatus
esset, non tandẽ à singulis membris pœnæ axactę sunt, sed & ex secretariis quidam
vt principi singulari aliquo facinore diligentiam probaret, naturalia Viscouacio
præcidit, quo ex vulnere statim ille exspirauit. Tum Basilides ad scribam conuer-
sus, & tu, inquit, nefandissimæ conspirationis es conscius, proditori enim meo fa-
tum maturasti, aut igitur deuora, quod abscidisti, aut simile supplicium exspecta.
Ille versam in se inuidiam temere commissi facti videns, quum ad tormentorum
grauitatẽ expalluisset, pudenda Viscouacii integra comedit & seruatus est. Postea
vxor miseri omnibus rebus exspoliata, in carcere recluditur, filius in exsilium agi-
tur, ad stuprum virgines diripiuntur. Eodem momento easdem ad furcas ærarii
magister pertrahitur, quem calidis algentibusq; per vices vndis perfusum inter
stupendos cruciatus occidit. Post hunc Principis cocus membratim discerpitur,
& simul ducenti è carcere nobiles viri in campum adducuntur, qui cum sese gra-
uiter & summa cum modestia purgare vellent, signo repente tympanis dato im-
pediuntur, tumultuarioq; succlamantis turbę iudicio damnati crudelissime truci-
dantur. Tanta vero strages fuit, vt diaboli ipsi pariter cum tyranno consensisse in
excidium innoxiorum viderentur? Nam & tanta rabies feros militum animos in-
uaserat, vt non parcerent ætati, cui etiam immanissimi hostes peperciissent, bel-
lumq; internecinum cum infantibus paruulis, paruulorumque matribus gere-
rent, pro quibus bella suscipi solent. Itaque quasi scelere victoriam insignem rede-
missent, sicuti erant cruenti ex recenti miserorum cæde ad tyrannum accessere,
cupide quidem expectantes, si quod amplius paratis facinus imperare vellet.
Nam obuersantibus adhuc ante oculos cæsorum cadaueribus, noua parricidia
animis agitabant. Hanc tam sæuam dominationem stupentibus cunctis, cen-
tum & quinquaginta nobiles viri de capessenda in Poloniam fuga consul-

tare cœperunt. Sed conſciorum garrulitate proditi, omneſq; profundiſſimis paludibus immerſi infelicis conſilii pœnas dederunt, occiſis deinde in gremiis matrum paruulis eorum liberis. Ad eum modum Baſilides externo metu liberatus, impium & facinoroſum animum ad domeſtica ſcelera conuertit, inſidiaſq; fratri ſuo Georgio inſtruit, quibus, & ipſum vita, & vxorem eius omnium bonorum poſſeſſione priuauit. Primus ei dolus fuit falſis teſtibus innoxium proditionis inſimulare. Aliter enim ad eius bona, quibus inhiabat, quam excogitatis fraudibus peruenire non poterat: & nota quidem Baſilidis ſcelerata voluntas fratri erat. Itaque domi ſuæ latebras quærens, feritatem eius ſucceſſu felicitatis incenſam declinare ſtudebat. Pulchritudo ei corporis inſignis, vires quoq; in homine admirabiles fuere. In alloquio blandus, in negotio iuſtus, in guſtu ſeuerus erat, prorſus vt nihil ei regium deeſſe videretur, præter regnum. Ad poſtremum ſycophanta quidam ſubornatur, qui abſentem accuſet, quaſi audacius fratrem & Principem eſſet calumniatus, quaſi ciues ad mouendam ſeditionem excitare, & tyrannidem inuadere voluiſſet. Mittuntur igitur, qui hominem ad dicendam cauſam accerſant. Is ſicarios aduentantes conſpicatus, ad trepidantem coniugem in cœnaculum confugit. Ibi vero vxor pro marito ſe ſæpius percuſſoribus obtulit, vulneraq; excipere, quæ marito intentabantur, voluit. Sed cum nihil proficeret, ſpoliata etiam thalami ſocio, ſciſſa veſte, & crinibus ſparſis hanc calamitatem deplorauit. Ipſe Georgius, cum captiuitatis cura, & vulnerum multitudo grauiores eſſent, & inter ſe, & alterum alterius malo creſceret, deſperata vita, vxorem ſuam cum omni pecunia & familia, regaliq; inſtrumento in latebras dimittit, timens ne prædonem fratrem pateretur: quanquam vxor diu, ne ab eo diuelleretur, deprecata eſt: nubendo ſe omnis fortuna ſocietatem iniſſe dicens. Vix in conſpectum fratris venerat, cum aduocati carnifices cathenis vinctum torquere cœperunt, quos indignos ille, quibus quidquam confiteretur, iudicauit: petiit tamen, vt extremum ſibi alloqui circumſtantes liceret, iuſſus ab vniuerſis dicere facto ſilentio, laxatisq; vinculis prolatam manum, ſicut erat cathenatus, oſtendit: Cernite milites, inquit, habitum atque ornamenta Ducis veſtri, quæ non hoſtium quiſquam impoſuit. Nam hoc etiam ornamento foret, vos me ex Principe captiuũ, vos me ex domino ſeruum feciſtis, & tamen ante nõ paucis à me beneficiis adfecti eſtis, & iſta mitto (nec enim miſeris conuitia proſunt) vnum oro, ſi propoſitorum Baſilidis in meo capite ſumma conſiſtit, ſi meum ſanguinem ſitit, iam nunc ſtatim vos me velitis mori. Nam neque illius intereſt, quomodo aut vbi cadam, & ego fuero ignominia tormentorum liberatus. Aut ſi vos pudet roganti manus afferre, ferrum huc date, & permittite, quod vos facturos Principi iuraſtis. Cum non obtineret, preces in iram vertit: At vos, ait, ſcelerata capita reſpiciat Deus iniuriarum vindex, talemq; vobis vitæ exitum det, qualem vos hominibus innoxiis hactenus dediſtis. Nempe vos iam ante & ciuium ſanguine eſtis aſperſi, & in magnates eadem moliti. Vltima nunc ego perfidorum victima, has vobis diras atq; inferias dico, vt inopes, extorresq; omne æuum in exſilio agatis, deuorentq; vos arma veſtra, quibus plures veſtros, quam hoſtium ſubditos abſumpſiſtis. Plenus deinde iræ carnifices cædem maturare iubet. confeſtimq; miſſi ſatellites fuere, qui eum confoderent, non refugientem gladium, nec ſecures, nec vulnera, aut muliebriter vociferantem, ſed virorum more fortium, pro gloria veteris proſapiæ ſuccumbentem. Hæc cum vxori eius nunciata eſſent, diffiſa tyranni ingenio latebras quæſiuit. Proficiſcenti ancillæ duæ, plurimæq; nobilium matronæ, ſpecioſus magis quam vtilis grex comites fuere. Ea cum diu quæſita inueniretur, pacta ſalute ſe dedidit: Baſilides tamen contra iuriſiurandi religionem eam occidendam decreuit. Igitur infelix fœmina vbi obſtinatos venire ad ſe armatos vidit, veſte regali duabus ancillis innixa, vltro obuiam proceſſit. Mox per platearum regiones raptata, ad extremum interfecta, & in flumen abiecta eſt. Peractis tot cædibus Baſilides ad ſtatas ſolennesq; ceremonias & patriam religionem animum appulit, Diisq; immortalibus tot periuria, & tam cruenta parricidia vindicaturis ſupplicare conſtituit, & eo quidem die, qui vati Eliæ ſacer eſt, multis horis à templo non diſceſſit, remque ipſe

ipſe diuinam tanquam Pontifex aliquis Max. fecit, adeo vt ſcrupuloſa cura paruula quoq; momenta patriæ religionis examinare videretur. Sed tamen diuinæ potentiæ nequaquam bene, atq; conſtanter, vti præferebat, famulatus eſt: animoq; ſanguini humano propior, quam Chriſtianę charitati, paucis interiectis diebus ad ſolitam & immaniſſimam crudelitatem eſt reuerſus. Erat apud Ruſſos Petrus Serebrinus, vir & manu ſtrenuus, & concionibus perfacũdus, eum apud ſe delatum, & ex fuga retractum, carnificiq; traditum auidis oculis in fruſta diſſectum ſpectare ſuſtinuit, pedes eius & caput & manus linteo velamine opertos pro munere regio vxori miſit. Nec aduerſus Petrum Bicouium, equitem Polonum mitior fuit, cuius caput abſciſſum ſuis manibus inter epulas per ſummam animi, ac verborum inſolentiam aliquandiu tenuit, clariſſimiq; & viri, & bellatoris ſanguine contaminari menſæ ſacra paſſus eſt. Quam porro crudeliter ſe in Alberto Beſo Sileſio geſſit? quem ex fœdiſſimo carcere extractum, non prius vita priuauit, quam oculos infelicis erueret, & ſingulas corporis partes confringeret. Eodem tempore ingentem hominum captiuorum multitudinem crudeliſſime trucidauit. Vix enim Polonorum legati ex Moſchouia abierant, cum laxatis nexorum vinculis, paria fratrum & propinquorum iungens, miſeros ferro decertare coegit, neq; ante ſanguine expletus eſt, quam ad vnum victorem omnes redegiſſet. Id quoq; inexplebilis feritatis indicium eſt, quod carceris magiſtros, qui ne tot ſupplicia videre cogerentur, fugæ ſe mandauerant, retractos continuo ibi mactauit, nouus punitor miſericordiæ, apud quem iniquò animo ſcelus intueri, ſcelus admittere fuit. Cum paucis diebus tot crudelitatis exercitia abſoluiſſet, Dei indulgentia rem ſucceſſiſſe ratus, thura deinde adoleuit, genioq; largiſſime indulſit. Sed tranſgrediendum eſt ad alia eius facinora, quibus par dolor ineſt. 1570.

Cum Orlonem ædificaret, operarios non veneno, non ferro, non vlla vi, ſed inopia alimentorum necare ſtatuit. Illi vt crudelem mortis rationem crudeliſſimo facto propulſarent, de ſuo numero ſeptem viuos homines mactarunt, eorum carnibus contra famem vſi tormenti certe genus indignum paſſis, authore digniſſimum. Cæteri qui humanas carnes comedere non poterant, ad duriſſimæ famis neceſſitatem vitulum forte fortuna oblatum occidere. Quod factum vti Moſchis ominoſum eſt, ita omnibus exitio fuit. Nam Principis iuſſu propter id facinus viui combuſti ſunt, & cineres in præterfluentem ſparſi. Scribas in aula plurimos habet tyrannus. Eorum ex numero quidam lupum aliquando piſcem emerat, accuſatus propterea quaſi ipſo Principe ſplendidius epularetur, in carcerem deductus, & paulo poſt in flumine Moſca ſubmerſus eſt. Moriturum adfatus Baſilides, I, inquit, & apud inferos piſcare, aſſuetisq; delitiis eneruem animum ſatia. In arce Alexandrouia nunquam iucunde rebus diuinis vacauit, niſi peracto prandio quotidie homines viginti ſeptem & plures iugulaſſet. Hic cum Principe quidam præcipuæ dignitatis conſiliarius erat, qui domi in conuiuio ſedens puerum ſuum amandauerat, eumq; idonea redeundi in aulam tempora iuſſerat obſeruare, miniſteria enim Principi debita nequaquam cunctando negligere volebat. Baſilides puerum ad oſtium conſpicatus, cur venerit, & quem exſpectet, interrogat. Ille cum heri mandatum ſui aperuiſſet, mittuntur illico ſatellites, qui hominem cum omni familia in aulam perducant. Telatouius ingenti ſemper ſpiritu aduerſæ fortunæ obuiam ire aſſuetus, metuq; vacuus ad Principem cum ſuis venit. Ibi Baſilides ad circumſtantes graui habita oratione queritur ſuam clementiam, liberalitatem & humanitatem acerbiſſimis iniuriis remunerari: & quod eſſet inauditum, parari ſibi nefario propoſito à ſenatoribus ſuis inſidias, ſceleſtiq; eius conſilii aliquos eſſe conſcios, quibus vitam & ſanguinem ſuum hactenus crediderit. Tacentibus præ conſternatione viris Baſilides ad Telatouium eiusq; ſocios conuerſus, Vos, ait, vitæ meæ inſidias ſtruitis, & hanc ad ſtringendos gladios horam deſignaſtis, quam puer iſte certo indicio vobis ſignificaturus erat. Sed pertinax Deorum indulgentia pro mea ſalute excubuit, qui & hanc perfidiam veſtra in capita conuertent. Telatouius econtra longa excuſatione vſus, cum non audiretur, tandem flebili quiritatu veniam rogauit, ſed omnino fruſtra. Quippe Baſilides oblatam

sibi iterum exercendæ crudelitatis præclaram occasionem ratus, statim eos in subterraneos carceres tenebris ac odore tetro maxime horribiles separatim detrusit, eductosque post non multos dies magna supplicii acerbitate trucidauit: ea potissimum de caussa, vt alios truculento exemplo territos, validius in fide contineret.

Quum enim animaduerteret, quanto sui odio Moschouia teneretur, timori remedium scelere petiuit, vt eo tutius plebe trucidata regnaret. Iacuere sine honore sepulturæ per septem dies cadauera, partim canum morsu laniata, partim etiam hyemis & tempestatis vitio confecta. Sed quod sequitur maioris impudentiæ genus est, nec ferendum vllo modo. Socerum suum, ingenuæ stirpis virum, Michaelem Temrucouium, ad epulas frequentius inuitatum sæpe fustuario subiecit: Sæpe eum veste exsutum inter medias niues ad suos nudum remisit, sæpe eundem torsit, & pecuniam prodere iussit. Nec domum reuersus vnquam tutior fuit. Ibi enim tanquam in carcere conclusus, nonnunquam alimentorum inopia fere ad laqueum redactus est, cum Basilidis iussu quatuor stupendæ magnitudinis vrsi ad ædium limen deligati cibum allaturos ab ingressu arcerent. Eas quoque bestias in densissimam hominum turbam immittere solebat, eo præsertim tempore, cum populus ad templa proficisceretur. Tum si quis repentinis illarum incursibus oppressus exstitisset, facetiis homicidia circumscribens, suos filios ex eo spectaculo non paruam voluptatem percepisse dicebat. Eos igitur beatos reputandos esse, quos magni Ducis feræ prostratos occiderint, præsertim cum ipse etiam eo certaminis genere flagranter sit oblectatus. In miseram deinde plorantium viduarum turbam nummos aliquot argenteos dispergens, ipsa occisorum cadauera, denegato sepulturæ honore, vulneribusq; confecta aulicis & ministris suis spectanda in arcis area poni iubebat.

Porro nemo apud truculentissimum hominem vel silentio tutior, vel sermone fuit acceptior. Quandocunq; illi libuit, quoscunq; spiritu carere iussit, somniorum etiam dirus interpres. Vir erat apud Russos summo loco natus, Casarinus scilicet Vlodomirus, is cum indemnatus fœdissimo carcere teneretur, fraude se euasurum sperans, fabulam comminiscitur, & rem se magnam Basilidi indicaturum dicit: ad hunc illico perductus, quid rei sit, iubetur dicere. Tum ille: Animo in somnum profuso, per loca deserta, & inuias regiones vagantem Polonorum Regem obuium habui, cumq; interrogarem, quid ita tam tristi vultu incerto itinere ferretur? Respondit ille: durissimo mihi & inexpectato fato pereundum est, & vsque ad vitæ exitum latebræ mutandæ: Tandem tamen Moschorum Princeps me capiet, summaq; meum in regnum authoritate & potentia vtetur. Tibi igitur inuictissime Cæsar, nouam ego maiestatem & supremum Sarmatici regni fastigium eo somnio portendi opinor.

Audito sermone Basilides hominem carnificibus cruciandum tradidit, vt tormentis totius consilii veritatem exprimeret. Fare, ait, ô sceleste, quam tandem ob caussam inanem fabulam excogitaueris, & quis Iupiter in quiete hoc tibi præceperit. Scimus enim, quod Dii nequaquã miseros homines alloquio suo dignentur. Ibi Vlodomirus cum dolum pernegare nõ posset ob cruciatuum grauitatem, & cuncta fateretur, Basilides ad eum conuersus, iam inquit, satis magnam inuenti mendacii pœnam pependisti, ad consuetam igitur habitationem nunc reuertere, donec magnæ admirationis somnio euentus respondeat, tum nimirum & honoris excellentia & opibus facile mei senatus Princeps eris, nec te perpessæ calamitatis vnquam pœnitebit. Ita Basilides, quem vituperare nemo satis digne potest, confictis criminibus insontes ciues suos tanquã nocturnos fures incredibili acerbitate atq; sæuitia violauit, non contentus in eos sæuire, qui fraudibus & insidiis à se dissenserant, etiam quieti animi homines proscriptorum numero adiecit. Persæpe etiam à suppliciis parum per feriatus, sannionibus cucullatis, & facetissimis helluonibus operam dedit, & quidem mirus artifex fuit hominibus iam ætate grauibus ad insaniam impellendis. Quibus adeo flagranter oblectabatur, vt laudãdo & mira eis persuadendo, donandoq; plures ex stolidis stultissimos & maxime ridiculos faceret. Ii certis diebus cum genio liberius esset indulgendum, in extrema inferioris mensæ parte ea conditione regnabant, vt contumelias, quas cum valetudinis incommodo architriclini & structores inferrent, æquissimis animis paterentur: multaq; eorum palato ac auiditati aliena cibaria, falsa gratissimarum rerum specie concinnata, vti canes, & lacertæ, & humanæ carnes cœnantibus apponerentur. Horum in numero præcipuus aliquis insania præceps, cum diu ad ostentationem absolutæ scurrilitatis ineptissime aliquando iocatus esset, Basilides hominis singularem vesaniam probare solitus, tandem furore correptus est, eumque olere ex recentibus flammis calidissimo collotenus perfudit, ita vt effusum ius cutem in ipso dorso statim miserabilem in modum contraheret, & ille pronus in terram collaberetur, Princeps tamen haud istis contentus facetiis, vehementi ictu ferratum scipionem furiosi hominis capiti inflixit, eumque saucium suo è conspectu discedere iussit, qui paucas post horas exspirauit. Nec plane dissimili ioco in Boridem Titouium, Staritiensem Palatinum, à quo longa titulorum serie fuerat salutatus, crudelis vir vsus est: illi enim dextram aurem in conuiuio sedens abscidit, addita promissione, se munere aliquando meliori virum tam elegantem adfecturum, nunc tamen boni consulenda esse præsentia. Ego autem quid ista consector? aut quid in his immoror? Cum vnius hominis scelere, cuncta scelera superata cernam? Queramur nunc cum natura rerum, quod nos multis & asperis aduersæ valetudinis incommodis obnoxios esse voluerit? habitumq; cœlestis roboris humanæ conditioni denegatum moleste feramus, cum tot cruciatus sibimetipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauerit.

FINIS SECVNDI LIBRI.

VITÆ IOANNIS BASILIDIS

LIBER III.

BASILIDES cum ad eum modum supra hominum fidem immani superbia, crudelitate, atq; libidine, & reliquis immoderati animi cupiditatibus corruptus, barbaram vim, cædes, homicidia, cruciatus, famem, vastitatemq; & dira malorum incommoda ciuibus suis & innoxiis hominibus attulisset, ita vt non suis tantum, verum etiam communi hominum societati, & denique vniuersæ rerum naturæ acerbus & luctuosus videretur: Sequutum demum est id tempus, quod maximus ille rerum omnium moderator & Dominus clamore humani sanguinis ad vindictam excitatus, & magnitudine scelerum offensus, eum tyrannum præsentibus pœnis & incommodis ita verberauit, ita, inquam, euidenter & clare, vt dubitari non possit, ipsum esse seuerum omnis impietatis vltorem. Nec quisquam interrogare debet, quis habiturus sit quæstionem de tyrannis, quis illos accusaturus, quis litem definiturus, quis pœnam irrogaturus sit? certe fletus miserorum hominum, quos crudeliter vexarunt, item viduarum & infantium suspiria, quos parentibus & maritis inhumane spoliarunt, breuiter eorum, quos adflixerunt, & fortunis omnibus denudarunt, lamentationes atque plangor erunt accusationis loco, quam illi coram supremo iudice sistent. Plerique vero Principes, imperiti quidem illi

& inconsulti, quam diu prospera & felici vtuntur fortuna, nihil tale metuunt. Sed quum maxime securi sunt omnium rerum, tunc repente illis aduersarius excitatur, de quo minime suspicati fuerant. Cuius rei, ne longius euagemur, euidentissimum Basilides erit argumentum. Ille quidem grauissimas etiam à fortuna plagas accepit, plurimumque tantæ potentiæ admixtum fuit acerbitatis. Nam & sterilitatem famemque admodum crudelem passus est, & intestina quoque discordia vexatus: ne quid interim de pestilentia dicam, quæ eo præsertim tempore, quo Magnus Cimbricus in Moschouiam venit, vulgatis minimo contactu morbis totius regionis faciem multiplicatis funeribus ita deformauit, vt per omnes fere vias innumerabilia mortuorum cadauera sine honore sepulturæ dispersa, canumque & auium laniatu mirum in modum defœdata conspicerentur. Accedunt Tattarorum frequentes admodum impressiones, à quibus tot bellis vexatus, toties in fugam coniectus est, quumque aduersus hostes regionem suam eos tueri non posset, captam non ferro defendit, sed auro redemit. Reualiam quoque bello infeliciter aggressus est, sumptumque ingentem & valde numerosum militum in ea oppugnatione amisit. Quippe fortitudine ciuium propugnantium superatus, fessusq; perpetuo multorum dierum labore, & vulneribus cum suis debilitatus, obsidionem soluere coactus est. Postea cum ad Stephanum regem pacificationis gratia legatos misisset: & tamen per insignem iniuriam Vendam bis omni conatu oppugnatam inuadere & occupare cogitaret, adeoque ante vrbis portas ferocissime atq; acerbissime vociferando, regiis extrema supplicia minaretur, puncto temporis fortuna eum in longe maximam calamitatem coniecit. Erant in Liuonia paruę Sarmatarum Germanorumq; & Gothorum copiæ, ex his, qui pro publica salute libertateq;, Andrea præsertim Sapreha & Ioanne Buringo concitantibus, arma ceperant. Venda autem antiquitus ex præcipuis prouinciæ vrbibus fuit: ad hanc, vt in vnum iungerentur, Sarmatæ & Germani motis castris contendunt, & ex itinere arces quasdam, quæ erant in potestate Moschorum, acriter oppugnant. Nam de consilio, conatuq; hostium haud inani coniectura iudicantes, quin & ipsi protinus ad eos aduolarent, nullam omnino consultationi moram attulerunt: quoniam magnæ felicitatis initium arbitrabantur, si hostibus, priusquam maioribus copiis augerentur, occurrissent. Itaq; cum expeditis equitum alis obliquis itineribus profecti, nouissimũ hostium agmen continuo inuadunt. Erant longe superiores equitatu & peditatu Moschi, vtpote qui iustum exercitum adduxissent. animis autem regii superiores erant, cum audacia, tum virtute. nam quisq; præfectorum secum insignes & audacissimos equites adduxerat. Cum in conspectu vtręq; acies essent, & vndiq; regii toto campo prouolarent, Moschorum Duces pedestres copias mature progredi iubent, ipsiq; alacriter cum vniuerso equitatu ora conuertunt, vt dum insultantium impetũ à tergo sustinẽt, peditibus spacium detur explicãdi sese ad ineundum acerrimũ certamen. Ita dum sese audacter efferũt Moschi, & à peditatu temere disiunguntur, intercepti circumuentiq; à multitudine regiorum equitum sternuntur: qua fortunæ iniquitate territi pedites, dum equites cæduntur & fugiunt, & cæteri victorum impetum non sustinent, toto campo conciduntur. Tantus enim pauor amissis ducibus militum animos occupauerat, vt nihil aliud quam fugam, abiectis etiam gladiis, spectarent. Habebant Moschi tormentum ab immani magnitudine & violentia lupum appellatum, & in fronte castrorum constitutum, quod pilas sesquipedali crassitudine iaciebat. Illud etiam, victoria feliciter parta, castrisq; direptis cum reliquo adparatu bellico, quo aliena oppugnabantur, regiorum in potestatem peruenit: & capti sunt præcipui belli Duces, quibus præclare regii veniam ostentabant, quasi in parte glorię reponerent, si longe nobilissimis viris iam plane parta victoria pepercissent. Ea res existimationem Basilidis magna etiam ex parte conuulsit, effecitq; vt Moschorum nomen paulo ante in prouinciis terribile & ominosum, despectui & ludibrio haberetur, cum ea regiorum victoria ad extremas vsq; totius Europæ nationes permanaret. Sed leuiora sunt ista, quæ commemorauimus: non enim tyranni insolentiam aut minuere, aut immanem illius crudelitatem ęquitiamq; contundere potuerunt.

Interie-

Interiecto autem tempore, cum Stephanus Princeps nulla ambitione, nullis amicorum studiis, sed sola literarum, sapientiæ, & virtutis opinione regnum esset adeptus, atque ei simul magnus exercitus, quo bellum aduersus quoscunq; hostes gereretur, attributus, bellum Moschis lõge grauissimum exortum est, quo repente, Deo ipso tot parricidia vindicante, copiis, parte imperii ac dignitate omni penitus spoliati sunt, nec quidquam illis ex tanto regno præter amaras calamitates, & spiritum, & paucos ciues incolumes, residuos fortuna fecit.

Enimuero Stephanus Rex suopte ingenio maxime pius & generosus, pro dignitate Christiani nominis audendum aliquid ratus, valde necessarium & decorum existimabat, si Moschum hostem iudicaret eo consilio, vt vindicatis iniuriis, innocentissimos hominum cæsorum manes vlcisceretur, atq; impios & execrabiles latrones, hominisq; vocabulo indignos bello persequeretur, qui sceleratis manibus templa, aras, ipsa deniq; mortuorum cadauera toties violassent: quiq; Sarmatarum fines flamma ferroq; non semel deformassent, inexplebili nimirum regnandi desiderio occæcati. Priusquam ad arma ventum est, eam calamitatẽ varia præcessere prodigia, vti magnis Principibus accidere videmus. Nam & crinita stella paulo ante aliquot menses in aere cõspecta horrendũ aliquod Moschorum genti portendere visa est. Fulmen deinde subitam secum cœli serenitatem adducens, ipso Christi natalitio Slobodam speciosam magnorum Ducũ habitationem, cum terribili ingentium structurarum & trabium ruina diiecit, rerumq; pretiosarum splendidissima supellex, quæ ista in munitione asseruabatur, de cœlo tacta & consumpta est. In elegãtiori vero camera cubiculum Basilidis ipsius, vbi lectus erat, fulmen intrauit, adeo caute pererrans, vt ipsam simul vrnam feriendo diiiceret, qua captiuorum nomina ad libidinem forte Principis educabantur. Expalluit ad eum nuncium tyrannus, & cum sibi magnopere timeret, in maximam animi perturbationem incidit, vtpote qui scelerum conscientia exagitatus, ex manifestis quoq; prodigiis insignem rerum suarum commutationem facile præuideret. Præcipuæ admirationis etiam illud est, quod haud procul ab oppido Nalio ante hæc initia motusq; bellorum accidit. Egressi erant in proximam syluam viri tres & totidem fœminæ, vt, sicuti barbarorum istorum mos est, ligna in vrbem adueherẽt. His crepusculo vespertino domum redeuntibus vox sine vllo autore ad aures peruenit: Moschi fugite, qua territi cum citato cursu oppidum petere vellent, lapis ingens marmoreus, qualis apud Germanos aliasq; nationes mortuorum sepulcris imponi solet, ictu fulminis ex aere in terram ita est propulsus, & in niues decidit, vt non turbine violento, sed fabrili artificio depositus esse videretur, in eo ignotissimis characteribus, literaq; fugiente scirpus vel potius epitaphium descriptũ fuit, significans hauddubie, Moschorum sepeliendum esse imperium. Ad ictum saxi cadentis tres viri exanimati fato præcipiti interiere, quorum corpora humi per aliquot dies, neq; odore tetro, neq; deformi adspectu mutata, iacuere. Ipsæ quinetiã fœminæ nouitate monstri perterritę, eodem in loco conciderant, sed mox resumpto spiritu, cum niuem sanguineis guttis aspersam cernerẽt, nocte cõcubia pauido regressu ad ciuitatem delatæ, cum eiulatu rem omnem in ciuitate patefecerunt.

Huius igitur rei explorandæ gratia omnes ad locum designatum effusi, prostrata humi mortuorum cadauera, sparsumq; per niues sanguinem & lapidem funerandis hominibus debitum inuenerunt, atq; ita triplici ostento moniti, certissimisq; monstrorum ictibus pulsati, magnam patriæ ruinam, & parum prosperos rerum suarum successus eodem tempore perspicaci pectoris oculo præuiderunt. Ipse Basilides præmonitus diuinos spernere, suaq; consilia cœlestibus præferre solitus, iam insigni æstuãtis animi perturbatione correptus erat, numeroq; ostentorum numerum calamitatum significari animaduertebat. eum tacitum mœstumque domi suæ hærentem ægerrime consiliarii adduxerunt, vt ad eum locum, in quo lapis erat, proficisceretur. Tandem constantibus familiarium precibus compulsus, sacrorum Principem filiosq; suos extra ciuitatem duxit, maculosasq; sanguine niues & lapidem ipse adspexit: statimq; attonitus, quidnam monstri esset, & quid portenderet, interrogauit. Hærentibus in coniectura viris, Metropolitæ

mandat,vt,quid literæ exolescentes & incognitæ velint,explicet. Ille statim non sine magno timore nescire se dixit. Igitur sequenti die eductis ex carcere sacerdotibus duobus,quos in Caconhusio & Ouerpolo iure belli cœperat, & quorum eruditio apud barbaros etiam celebris erat,libertatē & munera promisit,si ænigma in lapide scriptum interpretarentur. Sed cum nec illi characteres ignotos agnoscerent,nec abstrusam numinis voluntatē patefacere possent, fortuito vocis iactu dimissionem sperantes,& ad ipsum Principem conuersi, Regionis, inquiunt, vastitatem vides,proinde sile,& memento placare numen: Pertinēt enim hæc signa ad populos & imperium tuum. Perterritus ille tam tetro responso, & omine horrendo,statim satellites inclamauit,iussitq; vt lapidem in partes confringerent,protinusq; inde discessit,miser profecto, qui imminentem calamitatem cœlesti iudicio destinatam,humanis consiliis impediri posse existimauit.Rex interea ad futurum bellum copias, arma, cæteraq; tam longinquæ militiæ necessaria summa industria parabat, Principes vicinos sollicitabat, dubios illiciebat, nec alios exitus belli, quam interitus aduersæ partis ipsi propositus erat. Ad Basilidem quoq; rumor tanti adparatus venerat, & iccirco in conscribendo exercitu ipse etiam erat occupatus.Mos autem inter Principes est,ne bellum gerant, nisi illud per præconem hosti prius sit denunciatum. Decretum itaq; in regio consilio fuit,nihil fore ad nominis regii claritatem,vel ad ipsius iustitiæ æstimationem vtilius,quam Principi sceleribus maculoso & humano sanguine tot annos respersо singulari legatione bellum indicere. Ad eam autem rem Basilium Lopatinscum, natione Polonum,& virū non vulgari animositate præditum,delegere, qui munus id obire pro dignitate posset. Cū illo proficiscebantur aliquot adolescentes summa nobilitate, vt & comites illius essent,& inter Moschos peregrinarentur.Hi ad fines hostis aduecti,à nobilitate & primariis ciuitatibus multis honoribus accepti fuere. Postea vero cū barbari intellexissent,animū Regis ab ipsis dissidere, totamq; legationem bello innixam esse, parum abfuit, quin regii maximum salutis discrimen adirent. Salui tamen in Moschouiam vrbē,vbi tunc Basilides erat, modicis itineribus peruenere,à deducētibus,cōmeatu,& rebus aliis abunde instructi. Ibi aliquot diebus in recreatione & quiete cōsumtis,à Basilide nuncius venit, qui Lopatinsco significaret,si sine periculo in regione magni ducis versari, imo si viuere vellet,ne cum stricto acynace aulā ingrederetur. Respōdit Lopatinscus,se à magno Duce & vita & fortunis priuari posse,& vt hoc sane expectādum sit, se tamen à mandato Regis sui ad latū vnguem non discessurum. Omnibus genus illud responsionis superbum & intolerabile visum est,cum animis reputarēt, & regum erga se superiorū obseruantiam,& insignē tumultibus bellicis trepidationē,& formidabilē magni Ducis potestatem,quæ hactenus omniū animos horrore perstrinxerat. Lopatinscus tamen in sententia permansit, prudenterq; & disertissime muneri sibi cōmisso satisfecit. Post aliquot deinde dies admissus,& in senatum perductus, vt legationē exponeret,cum interrogaretur,ad quem missus esset,excelso animo respondit, se ad vniuersam Moschouiam missum esse. Nec enim hoc bellum opus singulorū,sed vniuersorum futurum. Cū quadrigis in regiam duceretur,cœli facies solito candidior erat, curruumq; minister strictū gladium in manu gestans anteambulabat. Tum vero mucro radiis solaribus percussus, tantū spectantibus terrorē iniecit,vt per totā vrbē maximus omnis ætatis & hominū vndiq; ad spectaculū confluentiū concursus fieret, omniaq; variis clamantiū tumultibus implerentur, & nihil fere consilio aut ratione ageretur. Cumq; quilibet primus omnium introire in aulam contenderet,& alii alios præpedirent,factum est, vt supra homines centū multitudine suffocati ad ianuam occumberent: quæ quidem res & ipsa lethalis belli omen esse potuit. Basilides palatiū,in quo legatū exspectabat tapetibus & peristromatis instrauerat,multisq; odoramētis illud referserat. Seipsum vero vestibus auro fulgētibus,& gemmis clarissimis ornatum, cultumq; in Lopatisci conspectum dedit, eumq; contra naturam suam humaniter excipere visus est: Is vicissim Basilidem more Sarmatico salutauit,& idē reliqui Poloni fecerūt. Literas deinde Regis bullis aureis consignatas, ensemq; falcatum futuræ vltionis indicem Basilidi porrexit.

porrexit. Hunc ille crudeli vultu iracunde aspiciens,in admirationem magnam venit, quod hostis in peregrina regione tanta audacia tantum Principem verbis asperioribus compellare ausus fuisset. Dixerat Lopatinscus, vt Basilides de illatis iniuriis regi satisfaceret,nec Polonis ingrediendi Moschouiam necessitatem imponeret. Ille ex epistola mentem regis intellecturus, admodum cupide eam resignauit.erat autem Rutenico sermone conscripta,cuius postulata hæc erant.

Primum, vt Basilides incommoda regno Poloniæ illata nunc tandem sarcire studeret,tanta enim & tā magna esse ea, vt tolerari amplius nullo modo possint. Deinde bellum illi manifestum, nisi ita faceret,minabatur,& suam potentiam & opes exaggerabat, quibus confidebat futurum,si Moschus in pristino furore permaneret,vt impii & scelerati Principis nomen ex omni hominum memoria euelleretur,& Liuonicæ nationis populus in libertatem vindicaretur. Lopatinsci internuncii fidem confirmabat,& gladium,quem ille in belli signum attulisset,suo consensu redditum esse dicebat. Ad tradēdam deinde Liuoniam & ad pacem societatemque colendam Basilidem hortabatur,& pacem etiam tunc hosti libenter offerebat. Nihil sibi gratius fore adfirmans, quam illam armorum & belli tempestatem tempestiue sopiri, & animorum consensionem fœdere sacrosancto inter vtrumque populum icto cōfirmari. Criminabatur postremo horrenda facinora, quæ in Liuonia Basilidis duces ediderant, eaq; dicebat non absq; contemptu numinis & iustitiæ gesta fuisse, & quod vltimum & præcipuum erat, iniurias regno Poloniæ ac Mag.Lithuanię ducatui illatas beneficiis omnino compensaret,obtestabatur. Si aliter faceret,bellum se nō Moschorum magis odio,quam Reip.amore gesturum asseuerabat,cui ab optimo quoq; etiam spiritus debeatur. Has enim publicas inter populos non priuatas inter duces bellandi causas esse. Lectis litteris Basilides nondum ita trepidum se esse respōdit,vt spoliari se regno pateretur, belliq; ea irritamenta,non pacis blandimenta esse.Ipsum vero Lopatinscum crudeliter hauddubie accepisset,si per ius gentium id ei licuisset; quem tamen in hospitiū duci & diligenter custodiri iussit,sed ita,vt omnes ei debiti personæ illius honores haberentur, & simul ad commeatum necessaria omnia præberentur. Belli nuncius breui tēpore Moschouiā omnem longissime peruagatus tanto barbaris amarior, quanto verior fuit,reputantibus tempora illa,quibus tantis Liuonienſiū opibus domesticis viribus restiterant, quibus Turcarum potentiam Asiæ, Africæq; terribilē Astracanensi bello fregerant.Quæ sola glorioſa recordatio,maiorē futuri in vicinia belli timorem adferebat. Tantaq; trepidatio omnium fuit,quanta esse in magna calamitate inter victos & debellatos solet. Pungebat illos & scelerum conscientia, & Sarmatici regis potentia, minorem Principis sui exercitum nunc esse dicentes, vt tanto hostium adparatui resistere posset. Basilides tamen accepta induciarum renunciatione, nullam moram interponēdam existimauit, quin ipse quoque rebus suis subueniret, & statim litteras ad omnes Moschouiæ vrbes,& ad magnates,& vniuersam denique nobilitatem dedit,omnesq; ad aulam suam euocauit, & quas potuit copias, continuo conscripsit, vt & arces in finibus Sarmatarum firmiori præsidio muniret, & repentinos hostium incursus profligaret. Cum auxilia vndique tuendæ patriæ gratia conueniſſent, ad concionem milites vocat, eosque variis exhortationibus ad pristinam virtutem,& odium Sarmatarum incitat. Optandum sibi fuisse,ait,vt de eo liceret consulere,bellum ne sit cum Polonis, an pax habenda,quin vero sit repugnandum instantibus,nec eos quidem dubitare,qui saltem communi sensu vtantur. Quippe aduersus hostem si nequeant pro salute,pro vltione tamen bruta animantia cornibus depugnare.Cæterum sibi esse victoriæ fiduciam, si sit illis animus: Polonosq; vinci posse cognitum non sibi magis, quam ipsis militibus, qui ex Smolensco Sigismundum,ex Polocia S.Augustū, ex Pernauia Henricum eiecerint. At si quidem aliena magis exempla quam sua experimenta malint, Scire se ab Alberto Borussorū Principe, Moschicis ēt nummis ad id bellum instructo, fusos multis præliis Polonos. Scire perpetuam illorum in religione dissensionem, domesticam optimatum æmulationē, atq; inuidiæ studium. Scire Maximiliani Cæsaris nepotes Poloniā breui ingressuros, & maximis

eam, plurimisq; incommodis ob non traditum patri regnum, adfecturos. Multo autem periculosius ab alia parte ipsis imminere bellum. Nam è Precopiensium Horda si Tattari immanis illa ferorum, atque immitium populorum illuuies Borysthenem transgrediatur, fieri non posse quin Poloniam aut occupent, aut vincant, aut è regione vastata prædam ingentem auehant. Audendum igitur & fidendum fortunę, tantiq; adparatus adspectu debilitatos spiritus, pristini temporis memoria recreandos. Suas præterea vires non modo Polonico regno esse pares, sed eo etiam longe maiores. Smolenscum velint an Starodubum recensere: rursus Astrochaniam, an Casaniam, itemque Pologiam Liuoniamque: quarum quidem gentium nulla ab imperio & iugo Moschorum sit libera & immunis. Suam quin- 10
etiam ditionem præter arma, virtutemq; animi, locorum quoq; solitudinibus vel frigoribus instructam esse, per quæ denuncietur ingens militiæ labor, ac periculum. Sequantur se modo fortiter, & videant, quid se duce possint efficere contra hostilem exercitum. Hæc & plura etiam cum Basilides in concione dixisset, statim etiam in bellum Polonicum incumbere cœpit. Interea autem in consilio regis decretum erat, vt Polocia primum oppugnaretur. Nam munitiones à tergo relinquere, nullis vnquam bellis gestis fuerat obseruatum, & commeatu, milite, auxiliis, receptu deniq; ipso vltro se excludere inconsultissimum videbatur. Igitur anno supra millesimum quingentesimum septuagesimo nono, rex factis ab imploratione opis diuinæ principiis cum exercitu longe omnium ornatissimo initio 20
veris Suiro ad oppugnandam Polociam profectus est. Quoniam vero communi omnium consilio consociatis viribus tam potenti barbaro bellum terra mariq; ad publicam salutem inferebatur, idcirco confluxerant ad regem ex omnibus fere nationibus inuicti & illustres militiæ Duces, qui expeditas, & omni bellico adparatu instructas equitum peditumq; cohortes in id bellum trahebant, & erat alioqui in ipso regis nomine magna existimatio cum bellicæ laudis, tum æquitatis atque iustitiæ, cuius castra ex æmulatione virtutis præcipui etiam gentis Polonicæ magnates sequebantur. Nicolao Melecio, rebus in bello gestis, & amicitia regis insigni, copiarum omnium imperium delatum erat. Ille non tantum Podoliæ robora in legiones conscripserat, sed & aliarum nationum copias numero virtuteq; 30
maxime formidandas secum habebat. Nicolaus autem Radiuilo, Vilnensis Palatinus, quę mirifica virtus & bellicæ laudis specimen, atq; item ingens patriæ amor ad ineundum bellum vehementissime incitabant, cum florentissimis Lithuanorum copiis venerabili senio & virium robore insignis aduenerat. Nec illius filii Christophori alia quam patris mens fuit, qui & ipse natura strenuus & maxime bellicosus cum cataphractorum alis ornatissimis patrem sequutus est. Erat quoq; iisdem in castris Ioan. Zamoscius præclaro studio omnibusq; sensibus & adfinitate arctissima cum Rege coniunctus. Est ille illustri quidem Poloniæ loco natus, sed virtutis experimentis omni nobilitate clarior, quæ tanta in illo adparet, vt animi magnitudine, Philosophia ipsa, prudentięq; gloria celeberrimum apud omnes 40
bonos nomen habeat. Iam cæteros principes vsu militiæ vigoreq; animi præstantes, quid attinet commemorare? Nam & Stephanus & Ianusius Zbarasii hic erāt: Hic Firlei, Radiuilones, Nicolaus Sapicha, Ioan. Hellebouicius, Ioannes Cisca, Philo Cmita, Bonarus, Sbarauii, Nicolaus, Taluoisius hic erāt, qui omnes ea belli consilia decoris & virtutis longe plenissima sequebantur, & in quibus tanta sapientiæ & virium magnitudo erat, vt qui eos ignoraret, non ex Polonia tantum, sed ex multis nationibus electos putaret. Baltazar autem Bathorræus, Palatini Transyluanici filius Pānonium, Christophorus Rosrazeuius Germanicum peditatum oblato stipendio conductum sub signis habebant. Dux Borussorū & Marchio Brand. Georgius Fridericus lectissimorum militum manū in auxilium mit- 50
tebat, quibus præerat Ioan. Consiccus à Prussia oriundus. Ernestus autem Vaierus erga Polonicam gentem studio ac operibus insignis, tanquā belli consiliarius accitus è Pomerania erat. Sacratorum quoq; hominū, qui & ipsi in bellicos sumptus ingentem auri vim expenderant, tanta multitudo, tantus hominum vndique confluentium concursus erat, vt omnes communem patriam opibus & sanguine defen-

defensuri viderentur. Præmissi ab rege ad Pologiam fuere N. Radiuilo & Caspar Beccasus itinerum claudendorum causa. Hi cum propinquo ad arcem loco cōsedissent, caduceatores misere, qui omnia hostilia Moschis denunciarent, ni propere vrbe & arce excederent. Illos armata Moschorum statio nequaquam admisit, nec populus ex regis aduentu studium paulo alacrius ostendit. Rex deinde cū omni exercitu, & tormentis impedimentisq; bellicis, in summa viarum iniquitate subsecutus, vrbem obsidione cinxit. Sub idem tempus Basilides cum ingentibus copiis Plescouiæ erat, quem aduentu regis vehementissime conturbatum ferunt. Versuto siquidē ingenio, cum tantam potentiam vni additam conspiceret,
belli impetum formidabat, & antiqui quoq; vatis carmina cum Principē non obscuris indiciis exprimere videbantur, qui à Sauo & Drauo toti Scythiæ, Moschouiæq; præsertim & Basilidi summas clades esset allaturus. A copiis autē regiis quæ præcesserant, arces tres Cosiana, Crasna & Sithna per excursionem celeriter occupatæ, & incendio deletæ fuere. Parte alia Philo Cmita, Orsanensis præfectus, in magni Ducis ditiones longius progressus, hostibusq; viribus, animis, loco, atq; fortuna abunde superior, non mediocrē omnino cladem Moschis attulit. Plurimis. n. pagis incēsis, Smolensciq; suburbiis ambustis, totam illam regionem longe lateq; depopulatus est. Quæ quidem rei bene gerendæ facultas Constantino ēt Ostrogiæ duci arma induit, qui pari celeritate & vigilantia cum Michaele Viesnieuecio
& Ianusio filio Borysthenē transgressus, inq; hostilem terram turmis aliquot Tattarorum inuectus, obuia quæq; peruastauit, & vsq; ad Starodubum, Radhostiam, & Podcepouiam populationibus prolatis, ingenti cum præda domū reuersus est. Rex ipse cognita hac suorum felicitate, vndecima Augusti propinquo ad mœnia loco castra meatus est, ciuitatemque tribus locis circumsedit, eademq; die munitiones fossasq; propius hostem agere iussit, & postridie ciuitatem non mediocriter fossis, & aggere & propugnaculis, & parietibus dēsissimis, & præsidio firmam, ea maxime de causa, quod illo loco militē à propiore ad arcē accessu prohiberet, incendit, totamq; paucis horis deleuit. Mox longius munitionibus ad ipsas arcis portas promotis, omni conatu in eam expugnatam incubuit. Sed ostenderat vi
sua præpotens Deus, in manu sua rerum gerendarum potestatem esse, & assiduas pluuias pluribus diebus ita immiserat, vt & operæ militum maiorem in modum impedirentur, & oppugnandi ratio etiam atque etiam retardaretur: Constitit tamen militi regio in maximis etiam incommodis singularis animorum ad omnia obeunda tolerandaq; ardor, sic vt in summa pluuiarum iniquitate, altissimoq; luto nihil prætermitterent eorum quæ ad oppugnationem pertinere possent: Hostibus contra omnes nostrorum conatus acerrimis animis, & incredibili tormentorum vi, ita dies noctesque propugnantibus, tanta peruicacia, & flammas à regiis illatas extinguentibus, & vim omnem depellētibus, vt se tormentorum telorumque ictibus certatim offerrent, & succumbentibus aliis alii confertim succede-
rent, ostenderentque Moschos artium defendendarum vi atque ardore cæteris omnibus gentibus antecellere. Respexit tandem regis exercitum benignissimus Deus, concessitque, vt quæ prima illi paulo serenior dies vicesima nona Augusti illuxit, ea incendium à milite arci inferretur, summa cum contentione atque discrimine, cum se miles in fossas demittere, & Polottam flumen superare, denique arduum cliuum cui impositum propugnaculum erat, subire, & manibus materiam ignemque inter infestissima creberrimaque hostium tela inferre cogeretur: quod incendium cum vehementius exarsisset, & munitionis anterioris aditum aliquem patefecisset, teneri militum aliorum ardor nō potuit, quin per ipsam flāmam irrumperent, atq; hostem ferirent, à quo tamen cœpto, cum propugnatione
hostili, tum maxime flammæ vi reiectus est, paruo cum regiorum (neque amplius viginti septem desiderati, pluribus tamen vulneratis) hostium vero cū ducentorum interitu, dederat aliquam hostis eadem die deditionis significationem, quam non seriam fuisse animaduersum fuit, cū se nouis munitionibus, flāmæ altitudine nostris conspectū eripiente, circumdare deinceps cognitum esset. Nulla igitur cū intermissione oppugnationis vim omnē adhibendam, nullā hosti quiescēdi, aut se

firmius muniendi ſpacium concedendum rex iudicabat: poſteroq; die ignem in alias munitionis partes miles, in quo equites etiam erant, intulit, quo cum iterum aliqua muri pars delera eſſet, & cliuum, in quo propugnaculum antea igni abſumptum erat, noſtri tenuiſſent, ac deinde præſidiarios circumire cœpiſſent, atque ſic tandem in poteſtate hoſtis eſſet: rex & ſanguini Chriſtiano parcẽdum, & operam dandam ratus, vt arce quàm maxime integra cum tormentorum aliorumq; belli inſtrumentorum adparatu potiretur, facta omnibus vitæ gratia permiſit, vt qui militare ſub ſignis regiis vellent, fortunas ſuas omnes incolumes conſeruarent, quibus vero redeundi in Moſchouiam animus eſſet, id rege permittente, ac omnẽ ſecuritatem præſtante facerent. In ipſam vero arcem cum regii aliquot conſiliarii ingreſſi eſſent, paſſim magnum cadauerum inſepultorum numerum repererunt; tum tormentorum ac pulueris tormentarii, globorumq; tantam vim deprehenderunt, quanta in arce aliqua Chriſtiani orbis his rebus inſtructiſſima poſſet reperiri. Capti autem hic fuere Cyprianus Archipræſul Velicolucenſis Græci ritus, cũ magno ſacratorum & Flaminum numero, Palatini item Baſilius Iuanouicius, Micolinſcus Telatouius, Demetrius Micalouicius, Scerbatus Sbolinſcus, Matthæus Iuanouicius, Volinſcus, Lucianus Treciacouius Racouius, hos omnes rex in cuſtodia haberi iuſſit, quia ſponte ſe dedere noluiſſent, & præter illos vltra ſex hominum millia in regis poteſtatem peruenere, qui omnes tum veriſſimis lachrymis euerſæ vrbis & arcis calamitatem, Ruſſiæq; totius amiſſum decus, & denique execrabilem principis ſui inſaniam deplorabant. Capta Polocia tres omnino arces, Turoulia, Socolum & Suſſa in Polocienſi ditione hoſtiles ſuperarant, quas hoſti relinquere rex nequaquam volebat. Turouliam quatuor ſupra Polociam milliaribus ad Dunam ſitam à Franciſco Zuco antea tentatam Conſtantinus Lucomſcius expugnauit: Suſſenſes ſalutem, & rerum, quæ cuiuſq; eſſent auferendarum poteſtatem, atq; in Moſchouiam tuto ſe inferendi conceſſionem pacti, cum omni bellico adparatu Palatino Podolienſi ſe ſexta Octobris die dediderunt. Socoli aũt oppugnatio funeribus fertilior fuit, quam breuiſſime huic volumini attexemus. Ea arx à Polocia quinq; milliaribus ea via diſtat, quæ Septentrionem verſus recta Pleſcouiam ducit, duorumq; concurrentium fluminum, Dryſſæ ac Nyſſiæ complexus continet. In ea præter vetus præſidium, quod tuendi Polociam aditus cauſa firmũ ſemper inerat, Theodorus Baſilii F. Seremetus, & Boryſſus Baſilii F. Seynus, Andreas Palecius, Michael Georgii F. Lycus, Baſilius Criuoborſcius Palatini, clari cum propinquitate Moſchouiæ Ducis alii, tum rebus antea geſtis omnes copiarum præfecti, cum magno Rutenicæ nobilitatis ac Sclopettariorum numero conſederant, poſteaquam ſe aditu arcis Polocenſis excluſos intelligerent: acceſſerat huc etiam Georgius Bullahacus, cum duobus millibus ſclopettariorum, partim Dunenſium, partim Volhienſium, qui ad Dunæ & Volhiæ fontium paludes ob perpetuas cum Tattaris dimicationes, cæteris belli vſu ac militandi peritia facile præſtant. Quum hi omnes magno diſcrimine regiis ex propinquo caſtris imminerent, rex Chriſtophoro Radiuilone & Ioanne Voliminſcio ducibus Lithuanicas quaſdam copias ad hoſtem præmiſit. Secutus tandem eſt Podoliæ Palatinus cum iuſto exercitu, & Dryſſam fluuium imbribns proximis abunde redundantem, ponte ſubitario opere effecto tranſmiſit, hoſte quod facere in procliui erat, nihil tepugnãte, qui in aduerſa ripa ocioſe tantum inequitans, metus faciendi ſtudio clare, vt à noſtris audiri poſſet, ſubinde clamabat, adeſſe apud ſe Aſtracanorum, adeſſe Caſanenſium copias. Flumine ſuperato Palatinus propius hoſtem mouet. Qua acceſſerat inter vtrumq; flumen non magno ab arce interuallo ſylua eſt, in qua maximam equitatus partem tendere iubet, peditatui imperat, vt munitiones, in quibus verſarentur, & tormenta dirigerent, foſſa atq; aggere ſubito efficiant: quas Poloni ſecundum Nyſſam, Germani ſecundum Dryſſam ad arcẽ perduxere. Vltra Nyſſam amnem minorem, qua proxime hoſti effugium patebat, Ioan. Sbaraſius curare iubetur. Rebus ita ad oppugnationem perfectis, cum iam in veſperum dies vergeret, qui tormenta adminiſtrant, periclitari rem globis candentibus inſtituunt, tribuſque in hoſtiles ditiones perlatis, cum alii aliis locis periculum

culum incendii adferrent, & iis reſtinguendis hoſtis detineretur, tertius eo loco, quo naſcens primum fumus, mox flamma ab hoſte non facile potuit deprehendi, vires cœpit: ac hoc incendium ortum cum magnam hoſtilium munitionum partem ſubito complexum eſſet, hoſti ſummam defenſionis deſperationem attulit. Quo circa & perditis trepidiſq; rebus, & flamma ſe iam longius latiuſq; fundente pars magna hoſtium globo temere facto, porta, quæ meridiem verſus ad Nyſſam vna patebat, confertim erumpunt, quibus ex proximis munitionibus Poloni impigre occurrunt, & obſiſtunt; interea perducitur eodẽ propere ſigno ſublato Germanorum ſclopetariorum cohors, & ſic tandem hoſtis in arcem flammamq; reiicitur, quem dum noſtri magna vi premunt, ſe atq; ſigna portæ arciq; inferunt; dabat mox hoſtis intra arcem deſperatis rebus magnas cum armis tum verbis dedendi ſignificationes, quas cũ miles Germanicus Rutenicæ linguæ ignarus, præterea Polocenſis præſidii crudelitate, qua immaniſſima in captiuos omnes ac præſertim Germanos vſi fuerant, irritatus, minime acciperet, cædemq; acerrime miſceret, ille deſperata ſalute totis viribus contra dimicat, quæque ſupra portam cuſtodiæ erant, cataractam è turri portæ imminentem irrumpentes deiiciunt, ſic noſtros receptu alios, alios aditu ſubſidioq; excludunt: atrox inde vtrinque pugna fuit, æquata vtrorumq; deſperatione ob incendii vim, quod vndiq; ſe circumfuderat, ac pluribus locis dimicantes inter ſe pari interitu victos ac vincentes exſtinguebat. Occidit hic Martinus Rebſęus à Sileſia oriundus cohortium Germanicarum præfectus, qui per medias flammas, per pilas innumerabiles, per tela, per gladios ſine vlla formidinis ſignificatione in munitionem irruens hoſtes longe lateq; ceciderat; ſed properati conſilii pœnas acerbiſſimo caſu luit, & ſimul exemplo ſuo mortales humanę imbecillitatis admonuit, ne nimis viribus ſuis confiderent. Arx ipſa incendio conflagrauit, creditumq; eſt Moſchos eo quod inſolentius oblatam pacem ſpreuiſſent eas pœnas diuino iudicio pepẽdiſſe. Hoſtium ad quatuor millia occidione cæſa fuere, & in his Boriſſus Seynus, Andreas Paletius, Michael Lycus, Bas. Criuoborſcius Palatini in occiſorum numero inuenti; Captiuorum ea multitudo fuit, vt & penes copiarum præfectos permulti eſſent, & Polonoũ militum prope viderentur nulli, qui in poteſtate non ſingulos alii, alii plures haberent: Horum in numero Seremetus erat, & rerũ geſtarũ gloria, & corporis ſpecie vultuq; & animis ſermoniſq; cultu cæteris præſtantior, & Meſoiadus Dunenſium cohortiũ præfectus. Vterq; cum honeſte mori poſſet, hoſti manus vinciendas dedit, clademq; ſuorũ auxit dedecore captiuitatis. Socolenſiũ fœdus interitus cũ in Moſchouia nũciatus eſſet, omnes relictis domibus per vrbem diſcurrere pauidi, alius aliũ ſciſcitari, authorẽ nuncii requirere: non pueros inſcitia, nõ ſenes debilitas, nõ mulieres ſexus imbecillis domi tenet, adeo ad omnẽ ætatẽ tanti mali ſenſus penetrauerat. In foro deinde coeũt, atq; ibi perpeti nocte fortunã publicam queſtibus iterant. alii fratres, aut filios, aut parentes deflent, maritos viduæ, alii cognatos, alii amicos chariores cognatis, & cũ priuatis caſibus querelã publicã miſcent, felicioreſq; prorſus priores ſuas calamitates dicunt, q̃ incolumibus filiis parentibuſq; tectorũ tantũ ruina taxatæ ſint. Baſilides eo tẽpore Pleſcouiæ cũ exercitu erat. Is Polociã obſeſſam & in anguſtias redactã eſſe ſciebat, ſed captã teneri nondũ audierat, multo minus ẽt de Socoli excidio ſollicitus. Itaq; cum de ſuorũ clade nũcium accepit, in maximã animi perturbationẽ incidit, confeſtimque Andream Solcanum annuli ſui cuſtodẽ, quem in vrbe Moſchouia cũ poteſtate reliquerat, de diſcrimine ſuorũ fecit per internuncios certiorem, mandans ſimul vt populũ in officio contineret, hoſtiſque victoriam modis omnibus diſerto ſermone extenuaret. Solcanus lecta Principis epiſtola omnem ſtatim populum in concionem vocat, & neſcitis ait, ô ciues, quam tandem ob cauſam hũc conuentũ indixerim. Scitote autem Polociam noſtram eſſe captam, & Socolum ferro flammiſque exciſum, cæteraſque in vicino arces ſub hoſtis noſtri ditionem ſubiunctas. Qui quidem nuncius terrorem vobis & deſperationem incutere poſſet, niſi cum animis veſtris cogitare velletis, rerũ omnium viciſſitudinem quandam eſſe, nullumq; in terris principem haberi, cui non incidant aduerſa quædã. Iam ſi Poloni Polociam

recuperauere, nos certe totam econtra Liuoniam possidemus. Paucas illi arces euerterunt, nos magnas illorum ciuitates sub imperio habemus: illorum exercitus paruum albæ Russiæ tractum: noster Smolenscum, Starodubum & Liuoniam occupauit. Sed fortassis hominum iactura animos vestros pungit, fateor equidem in Polocia tot nobiles militiæ præfectos, tot ciues, tantas nostrorum diuitias amisimus. In Socolo flos nobilitatis & fortium virorum interiit, templa, arę, oppida, & agri combusti sunt: ferendum hoc nobis est, quando hostes longe grauiora mala sunt perpessi. Sicut. n. illi nostros, ita nostri illos aliquando ex Polocia, Smolensco Liuoniaque eiecerunt: Sicut illorum ensis fratrum nostrorum sanguinem hausit; ita nos illorum sanguine sæpissime fuimus aspersi. Cum hæc ad circumstates Solcanus dixisset, ciuium animi, qui dolore premebantur, ad tolerandum malum mirifice confirmati sunt. Fœminæ autem longa expectatione virorum fessæ, nec iam teneri bello, sed deletos certæ, querelas flebiles edunt, malisque suis additam orbitatem conqueruntur, & quasi mente commotæ regiones ciuitatis eiulatu & lachrymis complent, mox Solcanum adeunt, eumq; monent vt coniuges reddat, vt felicioribus nuptiis priores compenset, vt pupillos & viduas respiciat, aliæ ploratu nequaquam contentæ, vt primum est occasio data, pectus suum gladio transuerberarunt, ac vulnere diuulso, constanti dextra, spiritum luctus acerbitate permixtum, ex ipsis præcordiis, & visceribus hauserunt. tam violenta morte testatæ, quantum coniugalis flammæ illo pectore clausum habuissent. In eo tumultu mulierum vltionem cæsorum coniugum magno fletu exposcentium, Solcanus animi dubius permutato habitu, more tristium in publicum progreditur, & aduocata iterum concione, rei indignitatem populo commemorat, deq; importunitate fœminarum, à quibus multa nefanda audire coactus sit, queritur: adduntur voci lachrymæ, & diserta oratione multitudo credula pacatur. Nostris inquit, maioribus quantum muliebris seditio nocuerit, id ex nostræ gentis annalibus scitis. Prisco enim seculo cum duo regii iuuenes Plinos & Scolopytus factione optimatum domo pulsi, iuxta Thermodoonta amnem consedissent, atq; ibi cum ingenti iuuentute Scythica per insidias circumuenti & trucidati essent. Illorum statim vxores, cladem virorum, necessitatem armorum, belliq; causas ostendentes, ne segniores viris haberentur, arma sumpsere, interfectisque patribus & natis tyrannidem occupauere.

Hinc nimirum generatæ Marte Amazones nostræ originem trahunt, quæ Europam Asiamq; cædibus & sanguine impleuerunt. Hinc Marthesia, hinc Orithya, hinc Antiope, Menalippeque, hinc Thalestris Alexandri scortum ortum est. Profecto autem, nisi cauerimus, nunc simile aliquod malum ceruicibus nostris impendet. Quid enim isti clamores? quid muliebris petulantia? quid sibi concursus iste? quid hæc vult seditio? vbi est authoritas nostra? vbi imperium magistratus? quin tandem hæc conuenticula abolemus? igitur ne barbararũ conspiratione interficiemur? Ego quidem mori malim quam has indignitates spectare. Quoniã autem viuere cogor, & quoniam vobis etiam hac lucis vsura fruendum adhuc est, resuscitate quæso adspectu huius infortunii debilitatos spiritus, vtimini vestra authoritate, & hos mecum tumultus compescite. Perpessi sumus calamitatem, iacturam ornatissimorũ hominum facimus, verum id quidem est, & propterea iuste in luctu versamur. Sed dico vobis non aliam esse belli fortunam, nec res præclaræ ocio atq; ioco, sed armis, equis, viris, mortibus perficiuntur. Absoluto sermone, virgas in concionem & flagella adferri iussit, cæteraque seruilis metus parandi instrumenta. Quare tantum additum timoris & angustiæ fœminis est, vt statim è conspectu minantis trepide aufugerent, & partim ferro, partim suspendiis vitam finirent.

Quum enim infestiores suos quam hostium Duces inuenissent, in desperationem lapsę sibiipsis mortem conciuere. Supra diximus quid Philo Cmita, quid Ostrogiæ dux in hostico fecerint, eos secutus Mecislauiensis præfectus, Iaroslauiamque aggressus, opulentum illud oppidum incendit & euertit, populationibusque longissime in hostico prolatis obuia cuncta tanquam tempestas quædam profli-

profligauit. Ipse autem rex spacio dierum quinquaginta septem munitissimas arces, mira agrorum fertilitate, magnaq; fluminum opportunitate prędītas occupauit, tantamque ipsi Basilidi & magnatibus Moschorum trepidationem iniecit, vt Nouogrodiæ magnæ legati Iuanus, F. Mecislauiensis, & Mikyta G. F. Romanouicius Sacharinus scriptis ad Palatinum Vilonensem alioq; Proceres litteris bellũ deprecarentur. Rex tamen hoste nondum è Liuonia exacto ab armis sibi minime discedendum putabat, cogitabatq; quantum ea victoria fructus, quantum glorię, quantum splendoris Reip. attulisset. Secutum tandem est comitiũ Varschauiense secundum, in quo de continuando victoriæ cursu, deq; conficiendi belli rationibus communi omnium suffragio deliberatum est. Erant nonnulli qui priuatæ cupiditati potius quam bellicis consiliis obtemperare vellent, hostemq; in vastis & remotissimis regionibus habitantem non esse amplius lacessendũ dicerent, quando ille aduentitium exercitum cunctando fallere posset, & magnæ etiam annonæ difficultas, certæq; rerum vicissitudines spes hominum nonnunquã eludere consueuissent. His opinionibus præstantiores in populo sua suffragia opponebant, nõ tam de persequendo bello quam de rebus ad id cotinuandũ necessariis disputantes. Alii honestissimos regis conatus proditione remorari cogitabant: nefarioque prorsus consilio, & insana audacia in perniciem cõmunis patriæ conspirauerant. Princeps fuit Gregorius Oschycus, honesto quidem genere natus, sed corpore ac ingenio inerti prędītus, iudicioq; turbidus & leuis, vti his sæpe accidit, qui ab exuberantia atræ bilis insaniæ proximi, dũ præsentia non probant, immoderata & inaudita cogitatione persequuntur. Corruperat auari ac peruicacis ingenii hominẽ Nancekynus Basilidis ad regem legatus, qui eum ex sui Principis liberalitate amplissima præmia consequuturũ dixerat, si accepto auro, cõductisq; & instructis celeriter copiis in absentia regis Lithuaniam lõge lateq; depopularetur. Cum. n. nec bellum regi dissuadere, nec eum domi detinere, nec legatos pacificationis gratia impetrare posset, cunctis admirantibus diutius Vilnæ hæsit, & non vocatus in senatum reuersus est, de coniuratione interim promouenda, de tẽpore & loco, deq; asciscẽdis sociis qui idonei ad id patrandum facinus viderentur, maiorem in modum sollicitus. Sed eo Vilna digresso Dei beneficio Oschyci consilia deteguntur, qui iussu regis ab Hussaris occupatus, & statim in vincula cõiectus est, cumq; adhibitis tormentis egregie tacuisset, prolatis demum litteris, nequaquam inficiatus manũ, cuncta propalauit, & statim sæui ac insolentis ingenii sui pœnas dedit. Productus enim in editissimum vrbis locum cum duobus insidiarum conscriis, Iudęo vno, altero Sarmata, securi percussus est, tali profecto interitu vir valde dignus, qui regem, sub cuius tutela habitabat, patriam, quæ illum genuerat, araſq;, quibus persæpe manus admouerat, scelestissima proditione euertere cogitabat. His perfectis rebus & præsidio finibus imposito, contra vim seditiosorum hominum, rex nequaquam Smolenscum oppugnandum decreuit, vbi pleriq; omnes eum facturum opinabantur, sed cum omni exercitu ad Velicolutum profectus est. Nam & magna senatorum omnium ad eam rem erat consensio, & Seremetus ille, quem in Socolo captũ antea memorauimus, huic proposito nõ magnopere aduersabatur. Dixerat enim Basilidem Velicoluiensibus omnino auxilio venturum, adfuturamq; ea ratione vniuerso prælio dimicandi occasionem quam sibi cunctis artibus parandam rex arbitrabatur, sequebaturq; quam maxime ipsam seriem gerendarũ rerum, quę eum ex locis anno superiore expugnatis, recenti Velicolucũ vocare & ducere videbatur. Præterea arcis situ, fama, ditionis amplitudine, vbertate, opportunitateq; ad signa sua penitius in hostilia loca inferẽda adducebatur, vt in sententia semel suscepta permaneret. Cum apud Lucomlam copias recenseret, Georgius Farensbegius & Christophorus Comes Rozrazeuius cum ornatissima equitũ ala ad eũ venere. Igitur Videpsium primũ, inde Surasum cũ exercitu progressus Dunam fluuium, quem magis magisq; ab hoste in potestatem suam vindicare statuerat, traiecit, & in itinere duas longe fortissimas arces per suos belli duces cœpit, & Velisium quidem Ioannes Zamoscius expugnauit, ad Vsuiathũ vero Nicolao Radiuilone grauissima obsidione pressum rex ipse tandem subsequutus

eſt,eamq; arcem metu potius admoto quam vi adhibita obtinuit,contractiſq; iterum copiis omnibus, quas duarum iſtarum arcium oppugnatio diuiſerat, mouit, & ſuperat a incredibili locorum vaſtitudine,peraſſiduas denſiſſimaſq; ſylnas propius Lucum venit, & vigeſima ſexta Auguſti die ad arcem caſtrametatus eſt. Oppidum.n.& triginta templa ciues metu conſternati incendio deleuerant. Sub idē tempus ab Magno Duce Baſilide legati in caſtra venere,illi cum nulla interpoſita mora audirentur,& contra omnes rerum gerendarum rationes,contraq; dignitatem regiā multa impudentiſſime arroganterq; poſtularēt, rex repudiata inſidioſa barbarorum tergiuerſatione,non ceſſandum ratus,Ioannem Zamoſciū cū copiis ſuis atratis, cæteriſq; quas ad Veliſiū habuerat,cumq; omni peditatu Vngarico atque Polonico trans flumen propius arcē caſtra alia facere,atq; ibi curare iuſſit,nihilque aut lenitatis,aut terroris,aut oppugnationis non adhibuit,quo integra arce potiretur. Velicolucum aūt loci natura in edito,planiſſimis circū cāpis, partim intra fluminis Louatii partim intra lacuum cōplexus ſitū : nec tantūmodo conſuetis ante hac Moſchis parietum denſiſſimorum contignationibus firmū, ſed aggere ēt dēſiſſimo ac latiſſimo & ceſpite extrinſecus obductū, foſſaq; maiore (qua flumen aut lacus non ambiunt)firmiſſimum erat,Præſidiariorum ēt ſumma erat loci retinendi pertinacia, qui & vltima ſibi expectanda iudicabāt. Igitur cum ſine maiori militū interitu expugnari non poſſe videretur, neceſſario res regi incendio experiunda fuit,quod cum magna militū virtute primū ex Vngarorū munitionibus illatum, & deinde per atratas illas cohortes maius conflatum eſſet, factum eſt, vt & arcem flamma, & quidquid prope hominum in arce fuit, quinta Septembris die deleuerit. Superfuere ex omni multitudine Monachi aliquot Græci ritus, & tres militum præfecti. Veico, penes quem ſumma rerum fuerat, homo nequiſſimus, & Baſilidi valde charus, conſpecto & in Moſchouia cognito Farensbegio ſe dedidit, illoq; ēt repugnante ab Vngaris in fruſta diſcerptus interiit. Eo ipſo die rex cū omni exercitu & multis haſtatorū millibus in apertos cāpos progreſſus, hoſtis quidem incommodo periculoq; lętatus eſt; ſed cum plena omnia cadaueribus luctuq; conſpiceret, cumq; multo puerorum & fœminarum ſanguine omne camporū æquor maderet,lachrymas tenere vix potuit,eo etiam vehementiore dolore perculſus, quod ſpreta pace, ſalutaribus conſiliis nequaquā animum inflexiſſent, reſponſoq; ſecus atq; ipſe optaſſet dato, vltimū ſibi interitum peperiſſent. Eorum autem hominum qui ex agris in oppidum ſeſe intuleraut, quique in eo habitauerant,ac in præſidio conſtituti arma tulerant,vltra octo hominum millia fuiſſe cōpertum eſt. Hoſtibus cæſis & Velicoluco deleto, quemadmodum hæc res porro adminiſtranda, & quomodo iſte locus impoſito præſidio retinendus eſſet, de ea re rex ſtatim conſultare cœpit, & cuncta militiæ munia honoreſque & magiſtratus inter ipſos magnates & belli duces æquo ordine partitus eſt. Deinde ad Turopecium, quod ſedecim à Velicoluco milliaribus diſtat, & ob ſummam viarum difficultatem & ſyluarum denſitatem aditum haud facilē habet, Ianuſium Sbaraſium Georgiumque Barbum miſit. Hos Tattari & Moſchi deſperatione quam virtute inſtructiores opperiebantur. Incitatis ad prælium equitibus Polonis, hoſtes nullo virtutis argumento edito fugiunt, quos regii conſecuti vinxere alios, alios torſere, nonnullos etiam occidere. Deſiderati ſunt inter Moſchos plerique viri præſtātes,& in his capti Dementinus Ceremiſſa cubili Baſilidis præfectus, & Nancekynus ille multis legationum honoribus clarus, qui & nuper adeo Oſchycum in coniurationem pertraxerat. Poſt hæc Neuelam arcem inter Velicolucum & Pologiam quaſi intermediam aggreſſus, Nicolaum Dorohoſtaiſcium cum exercitu miſit, qui eum debellaret, ſed ille propter tormentorum defectum, fine quibus nulla vis vel militaribus copiis nullaq; vel optimo duci ineſt authoritas,hoſtes nequaquam domare potuit. Miſſus itaque eſt Ioannes Bornemiſſa vir fortis acerrimuſque,qui educta ex regiis armamentariis in præſentes vſus tormēta ſecum habens rebellantes ſub imperium regis ſubiungeret. Moſchi id ſentientes tumultuaria eruptione Bornemiſſam inuadunt; ille cum velut in inſidias præcipitatus armatis hoſtibus cōcubia nocte occurrere cogeretur,intrepide tamē inſtantes

ſtantes, prementeſq; ſuſtinuit, nec multo poſt hoſtilibus tectis ignem inferri iuſſit, vt in ſummo rerum diſcrimine præſidiarios à tuenda arce ad reſtinguendum incendium nequaquam inepta ratione reuocaret. Ita domiti Neuelenſes noſtrorum in poteſtatem cōceſſere. Porro vt Turepecium ab vno, Sic Zauolocia ab altero latere Velicoluco imminebat, quam rex nequaquam hoſti relinquendā eſſe arbitrabatur. Ioannes Zamoſcius autem cohortes ductabat generoſa militariq; ferocia valde terribiles,& quod ſpes ipſas & ſtudia militum vehementer excitare ſolet,dux etiam fortunatus ab omnibus habebatur.ille cognita regis volūtate Zauolociam celerrime ſibi conuolandum exiſtimabat,priuſquam ea maioribus præſidiis confirmaretur,hoc vno contentus,quod Neuelam,quam oppugnare etiam debuerat, non tantum captam, ſed & barbaros hoſtes tota pene illa veteri bellicæ laudis opinione exſutos eſſe meminiſſet. Ergo magna alacritate raptato exercitu, propoſitiſque ad excitandos milites præmiis, ſuperato difficilimo itinere Zauolotiam venit, vbi aduocata militum concione, eos alacriter eſt cohortatus, vt ſecum paullulum adniti vellent, impigreque pugnare, vt mox tantorum itinerū incommoda ditiſſimæ arcis ſpoliis reſarcirent. His magno ſtudio acclamantibus,ille ſtatim tormentis arcem quatere,propugnatores denſis pilis obruere,teſtudines & ſcalas admouere,muroſque & vallum excindere cœpit. Qui in præſidio erant hoſtium impetum fortiſſime,vt poterant,repellebant. Poſt longam dimicationem Zamoſcius præſidium deiecit, arcemq; ſuæ poteſtatis fecit. Dum hęc apud Zauolociam geruntur, Nicolaus Radiuilo Iezuriſciam expugnat. Præſidiarii enim incolumitatem & reditum ad ſuos pacti dubiæ ſe clementiæ hoſtis credere, potius,quam indubitato malo perire voluerunt. Qui quidem inſperatus nouæ victorię prouentus,regi incredibilem attulit voluptatem,qui hoſtibus aut victis aut ſupplicio adfectis nullum requieſcendi ſpatium dedit, excurſionibuſque verſus Porchouum Opaciamque factis,hoc fere bello Moſchouię imperium rapuit. Baſilides interea ita bellum gerebat, vt & vxorem ipſe ſeptimam in matrimonium duceret, & filio etiam Iuano ſponſalia celebraret. Verū ſubditis tam intempeſtiuę nuptiæ grauiores repentinis funeribus fuere. Rex aūt ex militia ad ſuos domū reuerſus,conſeruator reipub.& patriæ pater publico decreto eſt appellatus. Sciebat ille quæ ſe Baſilides,in tantis incōmodis,magna puſillanimitate, iſta imbecillitate virium, opinione & ſpe ſuſtentaret, quod ſcil. Polonos ab incepto deſtituros fruſtra opinaretur, & à transfugis,exploratoribuſq; didiciſſet,ordines regni ad tertiā contributionem aliaq; pecuniæ ſubſidia ægerrime deſcenſuros, & ipſe etiam rex etſi quæ bello diutius continuando impedimēta obſiſterent, facile videbat,& cōtribuendi grauitatem intelligebat; Tamen faciendum videbatur, quod veteri in prouerbio eſt, vt minima de malis. Cumq; ad talium difficultatū explicationem, ordinum omnium conſideratione opus eſſe ſciret, generalem omnium reipub. ordinnm conuentionem Varſchauiæ indixit, in qua tertium contra Moſchos bellum communi conſilio decretum, & longe maximis viribus Pleſcouiæ totique adeo Moſchorum genti illatum eſt. De eo nos ſumma ſequentes rerum faſtigia nunc quidem breuiter tantum quædam dicemus, ea potiſſimum de cauſa, vt videant mortales quomodo maximus ille cœli terrarumque Dominus impietatem Baſilidis grauiſſimis pœnis & ſuppliciis compenſauerit. Pleſcouiæ ducatus ſui olim iuris fuit. Principeſque virtute bellica illuſtres habuit. Sed Ioannes Moſchorum Dux corruptis pecunia ſacerdotibus omnem eam regionem ſuo imperio ſubiecit,& vrbem proditione cœpit. Euerſa deinde repub. eiectiſque per vim veris ciuibus, vinculis conſtrictos in Moſchouiam tranſmiſit. Ne tamen vrbs vacua cultoribus eſſet, ſubditos ſuos,cum quibus bene illi conueniebat,in locū eiectorum ſubſtituit. Vrbs ipſa ędium magnificentia, ciuium frequentia,diuitiarum abundantia, telluris fertilitate illuſtris & clara eſt, muris quoq; inuictiſſimis cincta,munita turribus, & ad aſpectum pulcherrima. In illam mercatores è Perſide & Tattaria, & Sarmatia, & Liuonia,& Germania & Britannia,& ex multis regionibus aliis ſæpe commeant, propter admodum celebre emporium. Olim in ea præter indigenas aduenæ quam plurimi habitauere, nunc pere[illegible] intra mœnia

nequaquam recipiũtur. Eã vero rex capere cupiebat, vt inde Moſchouiã omnem infeſtam redderet, & exitus hoſtium, quibus Liuoniam primũ, deinde etiã Lithuaniam inuadere ſolebant, intercluderet. Inde etiam Nouogrodia magna tãtum triginta ſex milliaribus diſtat, ita vt ſit facillimum capta Pleſcouia, Nouogrodiã, cùm opus fuerit, occupare. Nec arduum munus videbatur inde in ipſam Moſchouiam, quæ magni Ducis ſedes eſt, excurſiones facere. Igitur bello decreto, cum anno ſupra milleſimum quingenteſimum octuageſimo primo III. Cal. Maii Varſchouia Vilnam reuerſus eſſet, intra dies paucos multa militum millia in eam ciuitatem confluxerunt. Importata etiam ſunt ex omnibus regni partibus tormenta & commeatus & munitiones, & arma quamplurima, vt rex iuſſerat, adducta. Imperator exercitus Ioan. Zamoſcius deſignatus fuit, cuius eximiæ prudentiæ ſpectatæque virtuti rex plurimum confidebat. Ille fortiſſimorum equitum alas atrataſque cohortes in bellum ductabat. Cæteri quoque belli Duces ex Polonia, Lithuania Vngariaque exercitus maximos comparauerant. Farensbegius lectiſſimorum & veteranorum militum duo millia è Saxonibus adducebat. Sub idem tempus legati Moſchouitci Vilnæ præſto fuere, vt & bellum deprecarentur, & regem domi detinere omni conatu & diligentia ſtuderent. Sed cum nihil præter vaniſſimas ſui Principis epiſtolas reddidiſſent, vnde venerant eo remiſſi fuere. Rex autem in conficiendo itinere ſumma celeritate vſus eſt, adeoq; caſtra promouit, vt hoſtes quem adeſſe non ſenſerant, iam ſe videre vix putarent. Ordines lectiſſimi militiæ Principes ducebant, vt ſi principia caſtrorum cerneres, ſenatum te alicuius priſcæ reipublicæ videre diceres. A Pleſcouia haud procul Oſtrouia abeſt, quæ non tantum Serotha fluuio ab vno latere alluitur, ſed ex lapide etiam firmiſſimo ædificata eſt, congeſtiſque aggerum molibus munita. Erat tunc quoq; armis & tormentis, & hominum multitudine, firmoq; præſidio inſtructiſſima. Hanc omnino debellandam eſſe rex exiſtimabat, vt ita Pleſcouienſium vrbẽ terreret, priuſquam ea vel oppugnata, vel totis caſtris circumſeſſa eſſet. Ita regii cũ tripli cuneo agmine murum ſubire, diſſoniſq; clamoribus, tubarum cantibus, tormentorum crebris ictibus ſtrepitus horrendos edere cœpiſſent, qui in præſidio erant metu territi ex arce trepide aufugere, omnemq; illius tuendæ curam & cogitationem confeſtim amiſere. Rex tamen à direptione milites ſuos prohibuit, veniamq; his, qui capti erant, dedit, præfatus bellum ſe cum Baſilide, non cum infortunatis ciuibus gerere, cuius interitu, omnis ira bellumq; finiri poſſit: nec minori ſibi gloriæ fore, ſi ab ſe Moſchouia ſeruata ſit, quam ſi capta euerteretur. Parcere igitur ſe muro arcis, ac tectis, quoniam homines quibus parceret, magna ex parte aufugiſſent. Capta Oſtrouia rex eadem alacritate propoſitis ad excitandos milites ingẽtibus præmiis Pleſcouiam cõtendit, & ad eã tertiis caſtris peruenit, triduoq; poſtquã fieri maxime potuit, caſtra metatus eſt, ciuitatemq; magnitudine ingentẽ, frequentẽ oppidanorũ & è vicino nobiliũ atq; agreſtium hominũ multitudine, nec paruo militũ præſidio firmã, ſitu vero loci æquabili & ex parte vna flumine Velicarica; præterea muris, propugnaculis, turribus lateritiis ſatis munitam cõſpectu ſuo cõperit; hec eam occaſionẽ quam rumore omnium perſuaſus animo conceperat, nactus eſt. Nã & ciues ad bellum egregie ſuſtinendũ parati erant, & Principes ciuitatis ſeſe deuouerant, quod aut mori, aut hoſtẽ repellere vellent, & inter præſidiarios quoq; magnus erat deuotorũ numerus. Accedebat huc q, litteris à Principe ſuo nuperrime acceptis ad fortitudinẽ magnopere erãt incitati: Vltima. n. ſupplicia timidis minatus fuerat, & alios ſpe præmiorũ lõge maximorum inflãmauerat. Cõmuni aũt conſilio Baſilius Suſcus, nobiliſſimus Rutenus, delectus fuit, qui ciuitati præeſſet. Is cũ munus animo militari & confidenti ſuſcepiſſet, omnia quæ ad defenſionem neceſſaria viderẽtur, ſtrenue cõparauit, commeatũ in vrbem intulit, munitiones inſtituit, vigilias diſpoſuit, perpetuoq; tubarũ cõcentu, & horribili tormentorũ reboatu regios bene vigilare coegit; nonnunquã eductis ex vrbe copiis acerrime cũ illis dimicauit. Rex quoq; actis ex parte auſtrali munitionibus murũ tribus ex partib. ſumma vi tormẽtorum omniũ verberauit, proximiſq; propugnaculis tribus perfractis, & muro patefacto aliquẽ delectorũ militum numerum in-

rum intra ruinas immiſit, qui explorarent, idoneane iam loca ad irruptionem effecta eſſent. Tum cæteri militari quodam ardore incenſi, nõ exſpectato aliorum indicio ſublatis ſignis ſtatim ſubſecuti ſunt, & inter hos nobiliſſimi aliquot cohortium præfecti fuere. Beccaſius ab Vngaria oriundus, & ſummo in regem ſtudio & voluntate propenſus, in hoc certamine globo in frontem immerſo occiſus eſt. Farensbegium tamen multas horas in muro dimicantem melior fortuna incolumem præſtitit. Pugnatum eſt vario euentu. Nam multi ex noſtris grauiſſime vulnerabantur, & ex hoſtibus plurimi miſſilibus confixi cadebant. Geri vero res ex ſententia ob loci intra mœnia iniquitatem, & præruptum altumq; deſcenſum non potuit; & tamen miles regius propugnacula duo hoſtilia totum diem tenuit. Territus ad eum modum Suſcus litteras ad Baſilidem facit, eumque de Polonorum potentia, & de diſcrimine calamitateque ſuorum reddit certiorem. Tabellarius vix vrbe egreſſus à regiis capitur, dati faſces epiſtolarum ad regem deferuntur, ex quibus præſidiariorum metum & pertinaciam facile cognouit. Interea ex Europa Aſiaque legati in caſtra venere. Turcicus cum regi de ſuperioribus triumphis gratularetur, & ſui Principis nomine copias ad perſequendum bellum minime contemnendas offerret, admiſſus quidem non eſt, nec in fidem ſocietatis receptus. Poſſeuinus autem Ieſuiticæ profeſſionis flamen, qui ab Pont. Max. tanquã pacificator miſſus erat, honorifice ſuſceptus eſt, & in ſumma dignitate apud omnes fuit. Erant nonnulli qui crederent eum pacis adferre conditiones. Pontifex enim interpoſita ſua inſigni authoritate diſſidium illud tempeſtiue componere ſtudebat, ne forte ex talibus principiis reipub. Chriſtianæ maius aliquod detrimentum oriretur. Et ſæpiſſime quidem in vtramque partem de ingentibus illius belli incommodis diſputatum fuit, cum diceret Poſſeuinus, vſitatum quidem regibus eſſe, vt bello contendant, & ipſum quoque Baſilidem, tam immanem Chriſtiani ſanguinis helluonem, excidio dignum videri: Quippe qui toties fidem fregerit, qui iuriſiurandi religionem violando ita perfidiam ſuam manifeſtauerit, vt nunc etiam non iniuria omni fide indignus videri poſſit, cum & homo ſit eximiis ſimulandi artibus & fraude Græca egregie inſtructus. Nunc tamen adeo graues eum temeritatis ſuæ pœnas dediſſe, illiuſque ſubditos tot cladibus adfectos eſſe, vt nemo Chriſtianus ſine lamentatione flebili tantorum malorum meminiſſe queat. Quis enim, inquit Poſſeuinus, adeo immanis eſt & barbarus, ô nobiliſſime Princeps, quem tanta agrorum vaſtitas, facultatum exitium, arcium direptiones, cædes & interitus hominum, euerſio templorum, & religionis non commoueant? Non autem illi qui tantas calamitates patiuntur, ſed qui cauſam primo dederunt, malorum omnium, quæ poſtea ſunt conſecuta, æquum eſt, vt pœnam ſuſtineant. Optandum erat vt in vno Baſilidis capite tot cæſorum manibus vltionem dare poſſes. Quod enim ad ſubditos illius attinet, nihil mea ſententia gerunt, quod valde vituperandum ſit. Offenſi dolent, laceſſiti pugnant, illatas iniurias acerrime vlciſcuntur, Principis ſui mandatis obtemperant. Quid ergo? Si illos homines, qui in Pleſcouia ſunt, exſtinxeris, continuo totum barbarorum genus interimes? non certe. & eos qui hæc audituri ſunt, multo vehementius irritabis. Itaque dandum aliquid tempori cenſeo, dandum aliquid reipublicæ & paci communi. Pontifici quoque Maximo, qui pacem vobis ſuadet, ſuus honos eſt habendus: & quidem, vt ſummatim omnia dicam, iniquiſſima pax anteferenda eſt iuſtiſſimo bello. Dicentem Poſſeuinum rex ita audiebat, vt belli cauſam omnino è medio tollendam eſſe arbitraretur, aliter enim hos armorum tumultus nequaquam ſopiri poſſe dicebat. Stabili enim decreto innixus, ſingulari perſeuerantia omnes longiſſimæ militiæ difficultates non minore virtute ſua, quam Moſchorum inuidia, ſuperabat & propoſuerat emori potius, quam abſcedere irrito incepto. Digreſſo iterum ad Baſilidem Poſſeuino, maximus ille belli & pacis arbiter Deus ad decimum ſeptimum Septembris diem res regis feliciter ſecundauit. Cum enim Dux Obolinſcus cum lectiſſima equitum peditumq; manu vrbem irrumpere per flumẽ de nocte cogitaret, à cuſtodiis quæ eam in rẽ & in flumine, & in terra collocatæ erãt, exceptus, cum copiis ſuis partim

demersus in flumine, partim cum se in ripam coniecisset, occisus est. Nec multo post Chuostus cum quingentis equitibus auxilio obsessis venturus, eandem plane fortunam cum suis expertus est. Cumque iam pro magnitudine rei & bellicorum casuum varietate obsidio diutius duceretur, nec sibi committendū esse rex iudicaret, vt & autumnali, & primo hyberno tempore pessimis tempestatibus lōgissima & iniquissima via, magno cum iumentorum interitu, & militū detrimento sese in regnum referret, belli duces ingentem in hostico terrorem circumferre iussit. Inter hos Christophorus Radiuilo, quem nunc Vilnensem Palatinum conspicimus, & Philo Cmita, & Spitco Iordanus, facile principes fuere. Et Radiuiloni quidem cura tuendorum finium demandata fuerat, eique lectissimorum equitum octo millia attributa, quibus ad propulsandos quorumuis hostium impetus vteretur. Sed excelso ingenio alta atque ardua meditandi nequaquam ea prouincia placuit, pulchriorem potiundæ laudis occasionem quærebat, gloriosius ratus in hostico repellere bellum, quam in finibus admittere. Tandem impetrata ab rege discedendi venia penitius quidem in hostis ditionem progressus, omnium animos cum felicitate rerum gestarum, tum vna maxime celeritate, qua vehemēter vtebatur, incredibilem in modum conterruit. Eodem fere tempore ad Orscham, ad Mohilouum & Schlouum ferro flammaque Moschi grassabantur. Eo nuncio accepto Radiuilo lectissimis ornatissimorum equitum alis instructus, nullam moram agendis rebus facit, hostiq; obuiam progressus, multā fortiter, multa feliciter agit, ciuitates expugnat, agros vastat, inflammationem pagis, necem hominibus infert, prædas agit, & quasi tempestas quædam cuncta prosternit. Cum ad ingentem lacum Lucoium venisset, hostias cædit, precatus ne se illæ terræ inuitum accipiant. Mox in districtū Smolencensem inuectus, eū, nemine repugnante, vastat. In tanta.n. rerum omniū perturbatione, nec animus Moschis ad resistendum, nec ad honeste moriendū erat. & regii etiam quo maior erat hostiū vis, eo magis videbantur ad cōtemnenda pericula cōfirmari. Delatus postea inter infestas & irritatas gentes ad Procouū, incolis non repugnātibus, fiducia religionis diui Vitoldi, à quo conditum oppidū erat, parci iussit; lætus non militiā tantum, verumetiā vestigia se tanti Principis secutū. Obuios tandē habuit Nosdrouatum & Michaelē Boratinscū, ex quibus hunc cū exercitu occidit, illū vulneribus deformē in fugā coniecit. Ea victoria potitus Rezouiensem ditionem ingressus est, eam aūt, sicuti & omnem Moschouiā nobilissimus Volga fluuius pererrat, emensisq; Casanensium & Astracanorū terris aliorumq; Tattarorū desertis septuaginta ostiis in mare Caspiū siue Hircanum influit. Radiuilo vado in flumine reperto omnē eam regionē infesta populatione peruagatus est, Ietzsouumq; celebre istis in locis oppidū vicit, & incendit. In tanto autem atridentis fortunæ successu nobilissimam illam feram & hydram Lernæam, ipsum videlicet Basilidem capere poterat, nisi ille conspectis in propinquo ignibus, & fama aduentantis exercitus vehementissime perculsus, per noctem tenebris terroribusque importunam gemens & tremens ex Staricia cum Cadmæa sobole & ancillarum gregibus aufugisset. In eo tumultu Daniel Mursa à Basilide profugus ad Radiuilonem venit, & vitæ quidē fortunarumque omnium incolumitatem impetrauit, sed tamen fidei parum sancte cultæ infamia deflagrauit. Non poterat quietem capere Radiuilo, cumq; ad Resouiam ciuitatem delatus esset, ob tormentorū maiorum defectum rem ex animi sententia administrare non potuit. Igitur agris vbiq; vastatis ad Mosaiscum & Selisarouum prodigiosa celeritate contendit, & Selisarouum quidem incendio deleuit, Mosaisco pecuniam imperauit. Non procul à Selisarovvo fortuna lectissimas ei Tattarorū copias obtulit: iis tumultuario atq; inopinato congressu victis, multos pręcipuæ nobilitatis viros cœpit, & supra quadringētos occidit. Posthæc velut in finem victoriæ ducatū Nouogrodensem inuadit, vetustissimumq; Russam oppidū aggreditur, præsidium deiicit, Michaelem Tureminū ibidem capit, & in vincula coniicit. Cū ad Vlodomirios venisset, obuios cum munerib. multos istarum terrarū incolas habuit. Ex his pro meritis singulorum alios in fidē recepit, aliis veniā dedit, prescriptis magistratui eorū pacis cōditionibus. Ad extremū populationibus

nibus ad Vsiycam & Porchouum, & in reditu ad Turopecium prolatis, cum Smolencenses, Nouogrodios, Rezouienses, aliosq; populos maximis cladibus adfecisset, & per inaccessos saltus itineraq; rerum omnium difficultatibus plena ad hostes penetrasset, exactis in longinqua militia multis mensibus in patriā redire constituit. Exclusus enim anni tempore, quod pluuii brumales dies inciderant, quum grauissimi imperatorii muneris nomen gloria & fortitudine egregie sustinuisset, interiectis multis diebus in castra reuersus est, triumphali laude insignis, ibiq; non oculos modo, sed omnium etiam studia in se conuertit. Cæsa putantur in hac expeditione supra decem hominum millia: Sicuti ea de re in peculiari quodam volumine seorsim plura aliquando annotauimus. Dum hæc à Rege & Ducibus in Moschouia geruntur, à sacratis quoque hominibus tumultus ingens in vrbe Vilna excitatur, quo Rex varie adfectus, plus fortassis mœstitiæ ex ciuili discordia, quam gaudii ex hostium interitu percepit. Sacrorum autem Princeps nuper admodum ex Latio in patriam reuersus erat. Is cum Pontificis maximi legato eam in curam incumbere cœpit, vt homines à catholica Romana Ecclesia dissidentes, è medio tollerentur, si emendari non vellent. Dicebat enim, quod Sarmatia omnis publice ac priuatim propter impiorum hominum hæresin magnis ac frequentibus incommodis fatigata atque oppressa, diutius libertatem tueri non posse videretur, & propterea eiecto seditiosi dogmatis populo melius aliquando esset habitura. Igitur Cinglianorum Russorumque ac Lutheranorum libri, tanquam in religione pestilentes, ac rerum futurarum certissimi indices, præsulis iussu in clarissima meridiei luce comburuntur, &, vt Poeta ille dixit, emendaturis ignibus dantur, quum interea Iesuitarum discipuli carmen in laudes cœlestium Deorum ad ipsos chartarum rogos decantarent. Trepidabant tunc in vrbe diuersæ religionis ciues, & sacratorum conatibus omnino obuiam eundum esse existimabant, ne forte seditione ex conspiratione facta in absentia optimi Regis opprimerentur. Nam & defunctorum corporibus tunc requies data non fuit. Cingliani enim, quum via regia mortuos ad sepulturam efferrent, quidam Sacratorum satellites ita in eos irruerunt, vt vix ægre aliorum interuentu impetus retardatus sit. Quæ quidem res, vti repentina & nequaquam exspectata, sicuti terrorem omnibus incussit: ita summos & infimos, atque adeo ipsos etiam sacerdotes ad arma exciuit: ab ensibus tamen temperatum, donec vltima necessitas defensionem suaderet. Noctu etiam silentibus cunctis, terribili & insolito tympanorum signo animi ciuium turbabantur, quum econtra homines sacrati dicerent, eo sonitu excitari omnes, vt nocturnis quoque temporibus pro Regis salute orare discerent: quanquam id genus precum non paucos in suspicionem rerum nouarum pertrahere videbatur. Interim Germani & Cingliani per idoneos homines suorum sacerdotum domos diligenter custodiebant, Cinglianique præsertim adeo impigre defensionem parabant, vt maiora etiam tormenta ad ædes precum conueherent, conturbatisque ista alacritate aduersariis, omnem eis consilii & authoritatis rationem eriperent. Postea Abramouicium nobilem & valde strenuum virum ex agro in vrbem reuocant, & istis Sacratorum conatibus vt resistere velit, magnopere orant. Is nauandæ operæ, religionisque sincerioris studiosus, arcem vrbemque ipsam munitionibus præsidiisque præsepsit, singularique celeritate atque peritia habitantes vicinis in agris nobiles accersens, catholicorum animos veris illatis terroribus deiecit, tantaq; virtute & perseuerantia inter ipsos ciues, omnesq; sacratorum hominum ordines omnia administrauit, vt nemo omniū relinqueretur, qui non insignem aliquem metum ab eo vel militari eius adparatu accepisset. Quibus de causis Germani cæteræq; nationes in religione dissidentes internuncium summa celeritate in castra ad magnates Lithuanorum misere, rogantes vt subsidia suis in religione laborantibus mittere maturarent. Rex vero simulac execrabilem illum, & Lithuaniæ funestum tumultum cognouit, indeque Sarmatiam omnem subito arsuram bello, non sine fœda rerum omnium confusione præuidit, principiis obstandum ratus inter dissidentes induciarū pacisq; mediū sese obtulit, præsulemq; ipsum epistola humanissime scripta mitigauit. Ad vrbis quoq; Senatum

literas dedit, quibus omnes quid patriæ expediret, quantum esset in seditione mali, quomodo discordia res maximæ dilaberentur, sedulo, paterne, & diligenter docebat. Episcopus cognita Regis volũtate, & lectis literis, vt tempori seruiret à proposito desistere constituit. Nam & offensionem dissimulabat, & ipse etiam plures corporis sui custodes oblato stipendio conducebat. Ciues deinde & subditi deposita in præsens omni acerbitate cum sinceram quietem recepissent, nihil se vnquam expertos iucundius atque pulchrius ea libertate prædicabant.

Supra diximus, quomodo Rex singulari perseuerantia Plescouiæ obsidionem continuarit, eam demum insignem esse victoriam ratus, quæ præsentis Imperatoris fortitudine & manu pararetnr. Illo absente Gothorum exercitus per Liuoniam res nouas moliri cœpit. Nam Pondus Legatus Gothicæ militiæ præfectus, & vetus Moschorum hostis ad eas Polonorum victorias ita vehementer exhorruit, quum vir strenuus & acutus tam pridem Polonorum fortunam, & gentis opes agnouisset, vt Andrea Lurco, Georgio Planco, & Ioachimo Schelio ducibus militem Germanum in Liuoniam induxerit, & de inuadendis alia parte Moschis omnem cogitationem susceperit. Cumq; per se militaris gloriæ decus expeteret, & alioqui à Polonis contemptum se crederet, cum ad Plescouiam nequaquam, vti sperauerat, euocaretur, facile adductus est, vt ad præsentem rerum statum adpertis sensibus consilia omnia conuerteret, ea fortassis spe, vt se quoque (si fortuna tantis cœptis arrideret) aliquam Liuoniæ partem nemine repugnante consequuturum arbitraretur. Itaque nihil intermittendum ratus, quod in negotio semel suscepto opportunum foret, vocatis in concionem centurionibus atq; signiferis, cæterisq; ducibus animi promptitudine militiæq; peritia claris: Quid cunctamur, inquit, commilitones, in hac parũ decora deliberatione? quasi Moschos toties à Gothis victos, si in eos armis erumpamus, minime simus è Liuonia exacturi? Perrumpemus hercle, & cuncta obuia sternemus, dum ambigunt & consultant, an nobis sit occurrendum, vel manendum in oppidis & arcibus, quas vt in magno metu, magnoq; temporis spacio maxime munierint, præstabo me huius periculi facile principem, ne consilium à verbis & audacia potius, quam à virtute sumptum putetis. Et meo certe ductu victoriam nobilem atque opulentam referetis. Nec mora centuriones ferme omnes feruidis & alacribus ingeniis sublata manu Ponto fauent, plerique etiam eo ardentius, quo veteris virtutis excellentiam aliquo fideli illustriq; facinore demonstrare cupiebant. Naruæ fluminis superius mentionem fecimus, illud ex lacu maximo Cudzcone ortum, venientiaq; ex meridie Plescouiam & Velicaricam fl. hauriens tandem mare Liuonicum influit. Ad huius fluminis ripas Russi antiquitus oppidum habuere, quod elegantius & speciosius iustauratum Ioannes Basilides de suo nomine Iuanogrodum appellauit, & est alioqui eiusdem nominis arx & oppidum aliud, quod tribus à Narua milliaribus distat.

Quoniam autem Narua fl. semper Liuoniæ terminus fuit, Crucigeri quoq; in parte altera ripæ oppidum & arcem munitissimam condiderunt. Sed Basilides exploratam à Liuonibus victoriam relaturus, cum inconditam barbarorum armatorumq; agrestium multitudinem prouinciam induxisset, & veluti tempestas quædam obuia cuncta prosterneret, aliquanto latius imperium suum proferre cœpit, excitatoq; per emissarios suos furtiuo incendio repentina eruptione Naruam aggressus est, egitque cum Germanis, qui in præsidio erant, vt cautionem de salute & fortunis accipientes in patriam suam proficiscerentur, quod & illi libenter fecerunt. Intelligebant enim non insani acutiq; homines, sibi cum validissimis hostibus esse dimicandum, neq; vllam omnino misericordiæ spem ab iratis barbaris sibi superesse, si aliquo insigni accepto incommodo vincerentur. Ab eo tempore incredibilis negotiantium multitudo ex Lubeco aliisq; locis in vtroq; oppido fuit. Nam & totius fere Moschouiæ ciues hîc merces suas deponere consueuerant, vt tanto commodius per Oceanum Germanicum in omnem Europam longe lateq; deportarentur. Sed Pontus cum exercitu maximis tormentis rebusque omnibus longe instructissimo ex Reualia ad hostes profectus, Naruamq; subiectam

ctam oculis è colle militibus ostendens, vbi ex præda multo opulentiore, quam opinione auiditateq; ipsorum concepissent, perpetuo ditarentur, edixit vt corpora itineris labore fessa paululum curarent, solitaq; alacritate victoriam animo conciperent. Sequenti die cum Luna oriens certis ictibus lucem adferret, de prima statim vigilia triplici agmine à tribus locis vno simul tempore Naruam, quæ Germanorum antea fuerat, adortus est, prolatoque terribili tormentorum adparatu diebus viginti octo integris adeo vehementer mœnia conquassauit, vt late prostratis adapertisque vallis & mœnibus Gothicæ legiones in statione conspicerentur. Quippe nec aggeres densissimi, nec acerrimus propugnantium ardor, nec munitiones fortissimæ eam tormentorum muralium vim sustinere quibant. Moschi tamen adduci non poterant, vt hosti per ruinas in ipsam vrbem irruenti sese dederent, tantaq; barbaris & superbis eorum ingeniis innata erat de Gothorum gente contemptio, vt vltro etiam prouocarent irriderentq; hostes, quod tantum inanis operæ frustra suscepissent, vt aditus in vrbem pararetur, quando adapertis etiam portis ad repellendum hostem animus ipsis suppeteret. Perfidiosam hanc leuitatem deridebant Gothi, & ne exploratam à peruicacissima gente victoriam in discrimen adducerent, nihil se vel in hanc, vel in illam partem à proposito viuendi commouebant, circumuentamq; in media ciuitate Moschicam plebem tanta sæuitia immanitateq; trucidabant, vt imbelles homines proiectis ad terram armis, suppliciter vitam deprecantes crudelissime cæderentur. Nunquam enim ab vlla memoria vel in barbaros, qui Mahometis sectam colerent, vel in perpetuos hostes atq; inimicos, vindictæ libidine atrocius sæuitum est. Nemini fuga patuit, quum & subitus Gothorum incursus, & fœda rerum omnium facies, & conturbata omnibus in locis ciuitas, omnem vel constantis animi vim, vel ferendæ opis spacium inter dissonos morientium clamores eriperent. Gothi cæsis late ciuibus, & præsidio vndiq; pulso, oppido & arce puncto temporis potiuntur. Compertum postea ex multitudine stratorum corporum fuit, supra sex hominum millia cecidisse, & in his militiæ duces gloria & virtute insignes fuisse. Sed nec apud Gothos victoria luctu caruit: ipsorum enim castra maximum à tormentis Moschicis acceperant detrimentum. Ea nunciata & spectata clades, Moschos in altera ripa habitantes, quanquam animo infractos, magnopere conterruit. Cum enim editas omnibus in locis ad sacietatẽ cædes, nobilissimos senes pariter ac iuuenes tormentis excruciatos, violatum vbiq; matronarum ac virginum decus summorum pariter & infimorũ ciuium domos, tanta furentium rabie ferro atq; ignibus expugnatas è vicino vidissent audiuissentq;, dolore perturbati, clamores ingentes cũ eiulatu miserabili sustulerunt, statimq; de vrbe deserenda cogitantes, nocte illa per diuersas portas effugerunt. Qui remanserant antequam diluceseeret, Ponto clauem vrbis arcisq; obuiam miserunt, vitamq; & optatam auehẽdæ supellectilis veniam ea tantum ratione impetrarunt. Rebus deinde compositis signa Regis Ioannis in mœnibus constituta sunt, & ipse Pontus in vtramq; ciuitatem est ingressus. Moschorum templa expiata continuo, & ritu solenni consecrata sunt. Milites ad prædam conuersi præter ceram, frumentum & linum nihil aliud, quod esset magnopere admirandum, inuenerunt. Ad hunc modum vtrumq; oppidum Gothici iuris factum est, & portus maris opportunissimus in potestatem redactus. Ad alias deinde in vicino hostium munitiones Pontus impetum conuertit, Veissensteinumq; & Coporum & Iuanogrodum deiecto feliciter præsidio cepit.

Ad auditam vero Gothorum victoriam Stephanum Regem grauiter commotum ferunt, quod indignissime ferret, eam Liuoniæ partem, quam Moschus iam retinere non potuisset, & pro qua longe maximo sumptu & adparatu bellum illud suscepisset, sibi absenti, & in hostico rem gerenti contra ius arctissimæ adfinitatis ereptam esse. Porro Moschorum gens tantis periculis & calamitatibus vexata, cum cædium, feritatis, atque sæuitiæ nullum inueniri posse finem arbitraretur, cumque vniuersi senum captiuitatem, filiorum mortes, virginum & matronarum stupra, oppidorum religionisq; & libertatis excidium, apud animos suos reputarent, à mẽte consilioq; deturbati tumultuari cœpere, & Principis sui cũcta-

tionem admirari. Sed tyrannidis metus, & insita in hominibus leuitas & inconstantia faciebant, vt cum neque fidem sancte colerent, nullus eorum fidem sociis adiungeret: & cum ex suo ingenio quisque alios fingeret, reliquos suspectos haberet, & perpetuo etiam timeret, ne tanquam coniurationis alicuius author ad Principem deferretur. Coiere tandem Vlodomirii cum vicinis quibusdam populis, & se ad propulsandum commune malum paratos Basilidi obtulerunt: contestatiq; primum sibi fide & obedientia erga Principem nihil esse antiquius, defensionem petiere. Multis, inquiunt, mensibus, & totum triennium patriæ calamitatem sedentes intuemur, religionem interea & libertatem nostram pessundat hostis. captiuitate senes, cædibus iuuentus, stupris filiæ nostræ fœdantur: vastitas agris, excidium ciuitatibus adfertur, & nos à pristina virtute tantum degenerauimus, vt præclarius esse putemus, hosti terga obuertere, quam ciues à clade incolumes præstare, & pro patria honeste mori. Sciunt aduersarii, gentem ignauam facile superari posse, ideoque confidentius miseriæ & infortunio nostro insultant: Si vero coniunctis viribus obuiam illis progressi fuerimus, hominũ audaciss imorum insolentiam haud difficulter contundemus, patriamq; ab æterno periculo vindicabimus: idq; vt alacriter faciamus, templa, aræ, religio suadent, patria postulat, liberi & libertas hortantur. Quando autem Dux & author nobis ad hanc rem opus est, rogamus te serenissime Princeps & Domine noster, vt filium tuum natu maiorem nobiscum in honestissimam militiam mittas. Illo quippe in oculis nostris versante veterem bellicæ virtutis opinionem facile recuperabimus, & pro patria vitam sanguinemq; effundemus. Basilides non tantum maximi Regis existimationem, sed & diuinitatis opinionem apud suos habebat, rumoremq; in Moschouia spargi iusserat, se Deorum monitu ab istis Polonici belli tumultibus retractum feriari. Igitur cum à ciuibus defensionem postulantibus, quasi neglecti officii accusaretur, fremere statim cœpit, sibi insidias fieri, & dolos strui, & proditionem parari adfirmans. & sane ita fieri solet, vt quoties aliquis bellum sui Principis iniussu suscipit, offensio sit pestifera, & victoria inuidiæ plena: & qui tale aliquid molitur, calumniis plerumque innumerabilibus obnoxius est.

Postea Basilides in publicum etiam sine satellitibus processit, proiectoq; in vulgus diademate ac purpura, dare eos hæc alteri iussit, qui aut imperare illis sciret, aut cui parere ipsi scirent. Commemorat deinde beneficia sua, vt Liuoniam subegerit, vt Turcas Tattarosq; compescuerit, vt denique dignitatem gentis suæ non solum defenderit, verum etiam auxerit. Quorum si illos pœniteat, deponere imperium, & tradere illis regnum suum, quia Principem quærant, cui imperent. Quum populus pudore motus, recipere eum regnum iuberet, tamdiu recusauit, donec seditionis authores supplicio traderentur. Post hæc ad filium conuersus, ait, aususne es, nefandissimum caput, ista mente & animo præditus in conspectum patris venire? & odia ac seditionem velut exsultabundus excitare? vsque adeone omnis pietatis oblitus es? nulla pugnandi occasio aptior quam calamitas patris, & belli infelicis ærumnæ fuerunt? quid quod populi suffragio Dux vocatus, non dico patrem, ducem certe ciuium tuorum dignitate priuare conatus es? & quid porro tu in facto isto, conspiratione que aliud, quam interitum meum quæris? Quoniam igitur tu in patre Principem Moschorum non agnoscis, ego quoque Principem me magis, quam patrem indicabo, statuamq; in te exemplum, ne quis posthac infelicibus miseriis parentum illudat. Ad eam obiurgationem Iuanus vehementissime consternatus, cum deiectis ad terram oculis defensionem pararet, & supplex locum ad dicendum causam sibi dari postularet, in ipso orationis exordio Basilides adolescenti conturbato tacendi signum dare volens, scipione ferrato eius tempora percussit. Ille quum plagam præ consternatione & metu nondum sentiret, nequaquam vulneratum se credidit, & mox inter eundum toto corpore cruore madens in conspectu patris exanimis in terram collapsus est. Ibi pater confossum vulnere filium, sed spirantem adhuc, animaduertens, statim ex furore in pœnitentiam versus, manus in cœlum tendit, querelasq; flebiles edit, nunc adfatur, nunc osculatur, nunc solatur iacentem, nunc sortem suam, nunc publicam fortunam

fortunam deflet, nunc Deos accusat, qui iuuenem tam charum in hoc malũ coniecerint. Filius audito patris clamore, id saltem præsentis fortunæ solatium se habere dixit, quod nequaquam postremas voces in cassum emissurus esset. Sibi quidem ab eo sanguinem & vitam ereptam esse, à quo vitam sanguinemq; acceperit, sed scire Deum, quod nullius conspirationis fuerit autor: optare se, vt patri terrarum omnium contingat imperium, vtq; felicius in hostes, quam in filios ferrum stringat. Iam se iustam magis, quam grauem sepulturæ veniam orare. Inter hęc ingens in populo strepitus, magna trepidatio, magis omnes Principis calamitatem, quam suam miseriam lugebant. Ipse Basilides quasi mente cõmotus, humi tantum consedit, non cibum, non potum popposcit, nõ deniq; seruilem sordidamq; togam deposuit, & aecliuis parieti, cum lethalem in ore filii pallorem conspexisset, dies noctesq; orbitatem suam & miserabilem filii casum defleuit, qui tandem quinta post acceptum vulnus die, inter tristissimos animi corporisq; dolores exspirauit. Eum solenni & regio funere elatum cum populus nequaquam adulanter luxisset, pater ipse, qui in suprema vsq; vitæ momenta erga morientem omnibus tenerioris amicitiæ & pietatis officiis erat perfunctus, ita desiderauit, vt quum lachrymas tardissime deposuisset, si forte eius elegantissimi iuuenis memoria induceretur, vel lætiore in sermone veterem tristitiam & lachrymas ad oculos reuocaret. Exsuias in templo Michaelis regio more sepeliri, & maiorum tumulis inferri iussit. Cumq; illud facinus Deum assiduis cladibus gentis, & interitu totius populi, vindicaturum opinaretur, supra septuaginta septem aureorum nummũm millia in Græciam ad Patriarchas Constantinopolitanum & Alexandrinum, Monachosque sepulchrum Domini Iesu custodientes transmisit, vt illi precibus & sacrificiis animam defuncti expiarent, ab infernalibusq; pœnis eam eriperent. Literas deinde ad Stephanum Regem fecit, quibus legatis suis eleemosynam ad Græcos deportantibus securum per Poloniæ fines abitum impetrabat, quas Paulus Oderbornius, qui hæc conscripsit, à regio Secretario acceptas recitari etiam audiuit. Omnino autem constat, cum domi hanc à fortuna plagam accepisset, quum suorum captiuitatem, hominum & vrbiũ excidia, fusas fugatasq; copias suas, arcium præfectos occisos, maximam commeatus & adparatus bellici vim interceptam vidisset, non importuna eum optatæ pacis consilia circumspexisse, quãdo nequaquam pristinæ felicitatis more tam bono prosperoq; rerum successũ vteretur, futurumq; diuinaret, vt capta Plescouia omnium grauissimam in regno suo tẽpestatem pateretur. Venerat ad eum ex regiis castris Posseuinus, qui pacificatoris partes inter Principes sustinebat. Ille in consilium admissus de summis belli difficultatibus & componenda pace differere cœpit: Summæ stoliditatis esse, dicens, Liuoniam vltra defendere conari, quam nec recentibus quidem receptis auxiliis egregia spe tueri posset, quando iam cũcti fere Liuones contrucidati, patriaq; pulsi interiissent: non esse funesta audacia, cũ fortuna diutius contendendum, quando Moschi, qui in prouincia essent, satis superq; diuitiarũ & emolumẽti ex ea accepetirint. Iam cedendũ esse Polonis, amissæ postea prouinciæ dedecus ad ipsam fortunã pertinere, quæ res mortaliũ vario euẽtu augere & minuere cõsueuerit. Proinde sumendũ esse consiliũ à prudentia, quã necessitas exprimeret, nõ ab inani animorũ obstinatione, qua nihil iis, qui in extremo discrimine versarẽtur, lethalius accidere posset. Sibi ergo tam honestũ, quam omnibus ad salutẽ necessarium videri, dedere Polonorũ Principi Liuoniã, eiusq; qui pro gloria certare existimari vellet, fidẽ experiri. nec enim fortibus viris opportunũ in patria locũ esse defuturum, vbi meliore fato militiæ signa defigerent, & acceptas nuperrime à Tattaris iniurias, egregio libertatis studio, & commodiore tempore vlciscerentur. Ita Basilides flagrantissimis Posseuini concionibus incitatus, & extrema etiam necessitate compulsus in consilium tractandæ pacis præclarum maxime studium ostentabat, Stephanumq; Regem literis amicissime scriptis hortabatur, vt ad auertendam sanguinis Christiani profusionem honestæ concordiæ conditiones amplecti vellet. Nam adhuc quidem rapinæ, cædes, incendia, terrorem passim incutiebant, & vulgus militum, vt cum elementis etiam & rerum natura pugnaret, in mediis

& denſiſſimis niuibus caſos paſſim erexerat. Rex quoque & proceres ex Auguſtalibus egreſſi, ligneas domos incolebant, & in hoſtico ita verſabãtur, vt neſcio quomodo in media Polonia aut Lithuania ſecurius habitare potuiſſent, habentes ſcilicet in ipſis caſtris imaginem quandam larium ac domeſticę ſedis. Nominata tandem eſt Zapolſcia, quo in loco de compoſitione pacis penſitatis & examinatis vtrinque conditionibus tabulæ ſcriberentur. Nam nec ipſi Regi reportandæ victoriæ cupido, & per ſe impigro bellatori, animus conſiliumq; amplectendæ concordiæ deerat. Diſtat Zopolſcia viginti quatuor à Pleſcouia milliaribus, ea via, qua magni Ducis inſtituto veredi Nouogrodia Zauolociam & Velicolucum diſponuntur, cuius circum vicinam regionem omnem miles regius infeſta populatione percurrerat. A Rege profecti ſunt viri Principes, & maxime nobiles, Stephanus Sbaraſius, Palatinus Bratislauienſis, Albertus Radiuilo Dux Olycæ & Niſueſii, Mag. Duc. Lithuaniæ Marſcallus, & Michael Haraburdus. Illi cum ornatiſſimo equitum trecentorum comitatu Zapolſciam delati, Moſchos exſpectauerunt. Hi namq; noſtrorum armis & populationibus territi, cum vix tandem vanis ſuſpicionis & timoris offendiculis animum liberaſſent, aliquando tardius aduenere. Fuerunt illi Baſilius Ielecius, Iuanus Baſſenco, & Zacharcas quidam Baſilidi à ſecretis. Rex dimiſſis legatis, eisq; agendi cum hoſte poteſtate data eodem die, qui Andreæ fuit, iter Lithuaniam verſus ſuſcepit, cura gerendi interim & adminiſtrandi belli Ioanni Zamoſcio commendata. Adfuit legatis Principum Poſſeuinus, qui ſpe & cupiditate conſtituendæ pacis totus exarſerat. Is ab imploratione opis diuinæ exorſus diſertiſſima concione circumſtantes monuit, vt in id conſilium ſuſcipiendæ pacis præclarum maxime ſtudium oſtentare, & in vnum voluntate ac ſenſibus coniungi vellent. Quemadmodum, inquit, corpora cœleſtia, ſi vel paulum tumultuentur, aut recto curſu diuarient, non ſine graui rerum humanarum pernicie id faciunt, id quod palam videmus in defectibus Solis ac Lunæ. Ita ſummi Principes, ſi quid aberrent ab aureæ pacis tramite, aut ſi quod bellum opum & regionum alienarum cupiditate ſuſcipiant, id protinus ingenti totius orbis malo faciunt. Nec enim vlla vnquam eclipſis ſic adfligere poteſt hominum genus, vt diuturnum aliquod inter Principes vicinos bellum, quale nunc totum triennium hæ gentes viderunt & defleuerunt, quod tantum malorum omnium agmen ſecum traxit, in quo tantum Chriſtiani ſanguinis fuſum eſt, in quo tot periculis obiecta iuuentus fuit, tot orphani, tot viduæ, tot orbi ſenes, tot mendici, tot infelices ſunt redditi. Expendite cum animis veſtris, quantum interſit inter hominem paci ac beneuolentiæ natum animal, & inter feras & beluas prædationi belloq; natas: adhæc quantum interſit inter hominem, & hominem Chriſtianum: Contemplamini, quam expetenda, quam honeſta, quam ſalutifera res ſit pax. E diuerſo, quam calamitoſa ſimul & ſcelerata res bellum, etiamſi iuſtiſſimum ſit, ſi quod omnino bellum iuſtum vocari poteſt. Expendite curas, ſumptus, pericula, moleſtum ac longum adparatum, ſepoſitisq; adfectibus, vel tantiſper rationem in conſilium adhibete, dum vere ſupputarit, num id, quod hoc bello petitur, tanti ſit, etiamſi certa ſit victoria, quanti hactenus conſtitit hoc bellum. Nunc igitur, quando ſatis iam ſuperq; fuſum eſt humani ſanguinis, ſatis in mutua debacchatum exitia, ſatis furiis orcoque litatum, ſatis diu, quæ malorum geniorum paſcat oculos, acta eſt fabula: poſt nimium diu toleratas belli miſerias reſipiſcite.

Quidquid hactenus inſanitum eſt, fatis imputetur: Placeat Chriſtianis, quæ quondam profanis placuit, ſuperiorum iniuriarum obliuio: Poſthac communibus conſiliis in pacis ſtudium incumbite, & ſic incumbite, vt non ſtupeis, ſed ſodilis atque adamantinis vinculis coeat, nunquam dirumpenda. Iungat æterna concordia, quos tam multis rebus iunxit natura. Communibus ſtudiis agant omnes, quod ad omnium ex æquo felicitatem pertinet. Huc inuitat ipſe naturæ ſenſus, huc ipſa humanitas inuitat. Huc totius humanæ felicitatis author Chriſtus vocat, huc pacis commoda, huc belli calamitates vocant. Vocat huc maximus ille Pontifex, in ſpecula paſtoralis vigiliæ conſtitutus, & Chriſti vicarium in terris gerens. Si vero oues eſtis, ſequimini paſtorem: Si filii, morem gerite patri. Videtis hactenus

hactenus nihil actum tumultibus, nihil promotum armis, nihil vi, nihil vlciſcendo. Nunc contra periculum facite, quid poſſit placabilitas, quid concordia. Nunc gratia gratiam pariat, & beneficium beneficio inuitetur, isq; regalior & splẽdidior habeatur, qui plus de ſuo iure conceſſerit. Ea admonitione Poſſeuinus magnam amplectendæ pacis cupiditatem omnibus iniecit: pletiq; enim belli tædio adfecti erant, nonnulli etiam liberius poſtulabant, vt actionis atq; amicæ compoſitionis ſtatim initium fieret, quod prorſus indignum eſſet, eam Pontificii legati orationem contemni, priuatosq; quorundam adfectus publicæ vtilitati anteferri. Cum ad rem ventum eſſet, Moſchi omnia ea, quæ in diſputationem veniebant, diligentiſſime verſare animo & cogitatione circumſpicere erant ſoliti. Ipſi etiam regii legati propter dolos & inſitam barbaris leuitatem & inconſtantiam, non multum illis credebant. Memoriæ enim proditum erat, Ioannem Baſilidis auum ſub Caſimiro magnam Nouogrodiam cõtra ius fœderis occupaſſe. Huius vero filium ſub Alexandro Starodubam, ſub Sigiſmundo Smolenſcum expugnauiſſe. Deniq; Baſilidem auitarum fraudum hęredem Auguſto Polociam, Henrico Pernauiã haud diſſimili perfidia eripuiſſe. Quibus veſtigiis territi fidem Moſchorum valde ſuſpectam habebant, idq; eo amplius etiam, quod eorum tergiuerſationem de tradẽda Liuonia cum inſigni tædio & indignatione tolerare cogebantur. Baſilides enim, ſicuti primo congreſſu legati oſtenderãt, præcipuam prouinciæ partem cum Mariæburgo retinere cupiebat. Itaq; cum hæc expenſa & deliberata initis rationibus explicarentur, legatiq; diuerſis inter ſe ſtudiis in partes ſcinderentur: tandem Poſſeuini ardentiſſimo ſtudio incitati, & humani ſanguinis profuſionem cauere cupientes, pacem componere ſtatuerunt: & ſtatim Moſchi de reddenda Regi Liuonia poteſtatem ſibi traditam dixere: ita tamen, vt & Rex arces quaſdam hoc bello captas ſe illis redditurum promitteret. Ad eum modum cum ſingula accuratis rationibus explicata eſſent, conſcriptæ ſunt pacis tabulæ, & põtificia autoritate confirmatæ. Vt ſcilicet Rex tempeſtiue exercitũ ab vrbe Pleſcouia deduceret, ſerioq; incendia & populationes agrorum prohiberet: arces item omnes & oppida ſuperiori anno capta, Moſchis redderet, id ſi benigne feciſſet, Moſchi econtra totam Liuoniam, & omnes in ea poſſeſſiones ſe reddituros pollicebantur, nec Velifium, Vſuiathum, & oppida alia ad Polociam pertinentia repetebant. Appoſitum etiam diſerte in conditionibus erat, vt Moſchis ſupellectilem omnem ſine impedimẽto ex prouincia auehere liceret. Occupauerat interea, ſicut antea memorauimus, Gothorum exercitus vtramq; Naruam, ea de iniuria cum & Moſchi quererentur, & neſcirent etiam, quam vere oppidorum iſtorum poſſeſſionem tradere regi poſſent, legati illis quieſcere iuſſis, regem ea de re nihil obſtãte hac pacificatione cum Gothis tranſacturum dicebant. Ad poſtremum cum ventum eſſet ad illos, quos mitior fortuna captiuos principibus præbuiſſet, iudicatum fuit, eos interpoſita pactione nummorum in libertatem vindicari poſſe. Tempus deinde, quo in pacis conditiones iuramentum daretur, communibus ſuffragiis eſt deſignatum, ita vt Poloniæ rex ad decimum Iunii diem in Moſchouia: Baſilides vero 18. Calend. Septemb. in Polonia per legatos iuraret. Tabulæ pacis cum ab ipſo Poſſeuino cõfirmandæ eſſent, res tali pompa peracta eſt. In oppido Zapolſciæ Paſſaryſſo vilem ille domum incolebat, quam cõtra intractabiles frigidiſſimi cœli tempeſtates exſtruxerat. Huc vocatis ad ſe legatis ſtatim ex materia ſcutulata & ſerico pretioſiſſimo altare condidit, cumq; religioſe & Romano ritu ſacrum feciſſet, tabulas iſtas aris admouit. Adfuere ſtatim cũ ſuo flamine Moſchi, crucemq; patrio more reuerenter oſculati ſunt, & palam profeſſi, ſe iſtas Principis ſui nomine conditiones ratas & firmas habere. Illis remotis, Poſſeuinus ſignum itidem Chriſti in crucem ſublati, quod Roma aduexerat, regiis venerandum præbuit, & tanquam præſens Pontifex iſtam optatæ pacis actionem, ictumq; fœdus & decennales inducias in nomine trini numinis ratas eſſe iuſſit. Atq; ita poſt tertium annum grauiſſimo bello finis eſt impoſitus, tanta cum lætitia Baſilidis, vt magno metu magnoq; periculo liberatus, nihil iam publicis & domeſticis calamitatibus (quas longe maximas perpeſſus erat) omnino commoueretur. Acta hæc fuere ad 15. Ianuarii diem, anno

à partu virginis 1582. Legatis in castra reuersis de facta pace statim rumor emanauit, qui non apud multitudinem solum, verum & apud eos, qui Principes habebantur, lętitiam ingentem excitare visus est. Gaudebant enim vniuersi, quod longe maximi Principes, qui odiis acerbissimis irritati in mutuam perniciem ruebāt, intestinisq; & ciuilibus bellis hostium & immanium barbarorum vires amplificabant, depositā in præsens omni acerbitate & armorum strepitu optatissimum aureæ pacis nomen felicemq; concordiam amplexi essent. Zamoscius Regis exercitum imperiō continebat, is cum ornatissimis equitum alis obuiam legatis progressus sermone periucundo & humano eos excepit. Postea misso ad vrbis præfectum caduceatore, de pace composita eum fecit certiorem. Ille quam gratus sibi nuncius esset, multis signis ostendit. Quum vero rogaretur, vt ad epulas in castra Regis descendere, & cum Principibus Polonici exercitus amicitiam inire vellet, causlas, quibus adductus id facere non posset, grauissimas ostendit. Misit tamen ex præcipua nobilitate viros, qui officii causa conuiuio iuxta regiam magnificentiam instructo adessent. Illos Zamoscius in tabernaculo pulcerrimis tapetibus & aurea veste instrato excepit. Cumq; iucundissimo sermone tempus aliquod cum illis insumsisset, mensam instrui, & ingētem epularum adparatum fieri iussit. Conuiuium fuit à diei principio ad multam noctē perductum, multisq; dapibus & maxima vini copia, & cātibus & symphonia celebratū, omnes etiam, qui fuerāt inuitati, muneribus large atq; munifice donati in vrbem reuersi sunt. Nec multo post Zamoscius obsidionem soluit, exercitumq; per multas itinerū difficultates incolumē in Lituaniā reduxit, cui deinde Rex & Resp. gratias egere. Festos etiam dies per omnē Sarmatiam populus egit, supplicationes instituit, & Deo Opt. Max. grates persoluit, quod optata breuitate bellū finitum, & exercitus esset reductus. Basilides autē tantis calamitatum vulneribus adflictus, gesto infeliciter bello, & amissa veteri virtutis opinione, cū exercitu, tormentis, cōmeatu, arcibusq; & castris passim exutus esset, cum domi filio orbatus suorum etiam captiuitatem, excidium & mortes vidisset, cū sollicitis & acerbissimis cogitationibus vexatus à ciuibus tacite contemneretur, & ab hostibus irrideretur, morbo ex ægritudine animi contracto decessit, anno post finitū bellum secundo. Exercuerat paucis ante diebus immanē aduersus suos crudelitatem, regionemq; omnem ciuium cæde, & lamētabili quiritatu innoxiorū repleuerat, nulla nec humani sanguinis, nec sexus, nec ætatis misericordia permotus. Nam & duo millia & trecentos, qui Polociæ & in aliis arcibus deditionem fecerant, in numerum proscriptorū retulerat, aut consumpturus eos, aut in vltimam barbariē relegaturus. Hos cōpositā pace euocatos, cum abiectis armis humi corpora prostrauissent, protinus interficiendos, aut in fœdissimos carceres abiiciendos curauit. Nec illos tantū, qui in armis ignauiores fuerant, occidit, sed etiam quieti animi ciues damnatorū numero adiecit, atq; ita veluti purificato regno, se suauius aliquanto victurum opinatus est. Captiuos quoq;, quos ex omnibus fere nationibus innumeros habebat, vt crebris mortibus barbarā feritatē satiaret, vltimo supplicio adficere decreuerat. Et ego certe adfirmauerim facile, optimū & benignissimum Deum, creberrimis illorū hominum supplicationibus, contra quos tyrannus ferrū acuebat, venena tēperabat, laqueos apprehendebat, nouos cruciatus circūspiciebat, fatigatū, vltimum ei fatū immisisse. Cū alioqui ea firmitate corporis & membrorum robore ad perferendā quālibet vel etiā continui morbi contumeliā in multos dies omnino paratus videretur. Sed vi numinis ea infirmitas ita demū vehemēter incubuit, vt desperatis medicinæ remediis, mēte cōmotus, miserabilē prorsus vitā duceret: Multis diebus nō alloqui quenquam, non cibū sumere, non vocem mittere, ita vt mutus factus videretur. Post multos deinde dies, vbi dolor vocem laxauerat, nihil aliud quam filiū Iuanū vocabat. Iuanus illi videri, Iuanus audiri videbatur, cū illo loqui, cum illo consistere, interdum quasi viuū flebiliter accersebat. Post longum deinde luctum resumptis parumper viribus Arinā Vdudouiam, honestæ pulchritudinis fœminam, & filii vxorem sui, officii causa in aulā venientem ad stupri consuetudinē perpellere voluit, nec aliter illa, quam dum clamat, seruata est. Ea spe frustratus, cum infestos sibi nōnullos propter

propter id scelus videret, ne esset, qui rem in vulgus efferre posset, homines sex nobiles interfici iubet, & in his Michaelem Sussinum, virum claritate generis & operibus erga patriam illustrem. Ipsam quoq; fœminam aut regno pellere, aut interficere statuit, omniq; studio & diligentia cum filio egit, siue conscientiæ pudore, siue animi furore adductus, vt illa depulsa aliam in matrimoniū reciperet. Sed apud filium cum plus valeret honestas, quam preces patris, Basilides ex furore in pœnitentiam versus (vt sunt omnino vani & instabiles tyrannorum animi) blandimētis cum suis agere, & singulos suppliciter alloqui cœpit, nunc commilitones suos, nunc suos amicos appellans, periculorum & operum omnium socios, nunc refugia salutis, & vnica præsidia commemorans: solos esse quorum virtute Liones sint domiti, solos qui militiam patris auiq; sui secuti sint, per illos se Imperatorem factum, & immortalem gloriam ex deuictis Tartaris Turcisq; consecutum. Post hæc humanę fragilitatis & semel in vita mortis memor trepido & anxio consilio munera ad captiuos omnium nationū in vincula misit, rogans simul, vt suam incolumitatem assiduis precibus cœlestibus diis commendare vellent, id si alacriter fecissent, libertatem singulis & optatum in patriam reditum liberalissime pollicebatur. Sed tyrannum fera rabie & turpissimis sæuitiæ maculis infamem iusto odio prosequebantur omnes, in quo nihil humani præter ipsam formam hominis esse sciebant, qui viuos homines medios secare solebat, qui parētes liberorum vesci corporibus cogebat, cuius nomen merito vniuersæ rerum naturæ inuisum esse putabatur. Igitur eo nuncio, quo miserrimæ lucis vsum & infelix momentum vitę tyranno ab Deo immortali impetrare iubebantur, in lætitiam & tacitam hilaritatem conuersi, precati sunt summum Dei numen, vt hoc monstrum, cui extingui, quam supereſſe vtilius sit, de medio tollere vellet. Tu, inquiunt, ô ter maxime atque optime cœli pater, te imploramus atque obtestamur, sine nunc tandem vigilare oculum tuum vindicem, tuamq; iustissimam indignationem à scelere nostro auerte. Si enim numen tuum sanctissimum indignissimis aliquando flagitiis offendimus, si irreligiosi, si petulantes fuimus, tuæ quæsumus clementiæ filii tui merito nobis acquisito vmbraculo istam animi operumq; nostrorum impuritatem tege, quando pœnarum nunc (vt speramus miseri) satis pependimus, quando aras, templa, & religionem nostram ille tyrannus euertit, qui nunc etiam ad vnam vitæ conditionem omnes redegit, qui stupris fœdatas cōiuges nostras occidit, qui maternis gremiis superpositos infantes nostros in conspectu parentum aut ferro trāsuerberauit, aut palis infixit, aut parietibus illisit, & nos etiam inter ipsas crudelissimorum custodum manus hanc caducam corporis possessionem tantisper retinemus, donec vita nostra leui adflatu violentiæ concussa statim dilabatur. Tu igitur, ô multum benigne pater, tu his nos miseros vinculis & calamitatibus exime, & illum tyrannum genus humanum cruentis in tenebris sepelire conantem dele: Illo enim viuente & furoris compote in suo statu mundus manere non poterit. Hæ singulorum preces, hæc vniuersorum suspiria, iste miserrimorum matrum & paruulorum clamor Basilidi, vt creditu par est, fatum maturauerunt. Morbus enim adeo vehementer demum incubuit, vt putrescentibus intestinis & visceribus, ipsa etiam naturalia teterrimo fœtore infecta ab animalibus, quæ tabidis in corporibus nasci solent, laniarentur. Itaque quum inter acerbissimos animi & corporis cruciatus cibo & potione infelicem & crudelem spiritum aliquandiu prorogasset, pene priusquam opinari potuisset turbata ratione, in fatalem horā & vltimam rerum lineam venit, sed nequaquam tamen vulgari genere mortis absumptus est. Nam paucis ante diebus, quam è vita migraret, ter lethalem sensuum motuumq; stuporē & hebetudinē passus, quasi reseruata à Deo in eos dies impiorū flagitiorum pœna horas viginti quatuor continuas mortuo similis iacuit. Prima vice expergefactus obducta, & tristi fronte filium rogauit, vt quosdam in arctiori custodia ad vltimum supplicium asseruatos vinculis soluere vellet, professus palam, se in quodam loco tenebris terroribusq; importuno propter eos grauissimis tormentis adfectum esse. Quibus verborum terriculamentis permotus filius, istorum carcerum tecta statim demoliri iussit, & per totam vrbem supplicationes decreuit, pre-

catus deos, vt patris vitam, qui ob nimiam auaritiam & crudelitatem cunctis hominibus inuisus esse cœperat, bono tandem fine claudere dignarentur. Captiuis etiam largissima manu pecuniam & alimenta dedit, libertatem præterea & honestam vitæ conditionem illis pollicitus, si ab summo rerum Domino breuẽ tantum istorum cruciatuum mitigationem Basilidi impetrassent. Potentior autem fuit ira Dei iustissimi, quam hominum preces. Quippe tyrannus lethali pallore perfusus, & horrendum in modum fœtens, iterum exanimatus ante oculos circumstantium, sine sensu iacuit, præsentissimumq; mortalibus aliis documentum dedit, homines impios & sceleratos in vltimo etiam die eas pœnas pendere, quas viui & valentes effugerant. Inter hęc magnum in vrbe silentium, magna rerum exspectatio. Nemo quippe Principis fortunam serio fleuit: nemo moriturũ viuere cupiuit: ostensam libertatem senes laudabant, patribus è carcere euasuris filii gratulabantur: meliorem rerum statum omnes sperabant. Basilides cum velut ab inferis excitatus iterum ad sese rediisset, ad filium conuersus, exactiones, inquit, & vectigalia, quæ in prouinciis ampliatis reditibus semper deteriora feci, abolebis, eosque homines, quos bonis impotenter exsui tuis regiis opibus subleuabis, & captiuis etiam ad vnum omnibus missionem & libertatẽ dabis. & has quidem vltimas preces meas apud te valere volo, nunc morior, & deos precor, vt tibi terrarũ omnium donent imperium. Hæc ille cum dixisset, in tertium lethargum incidit, nec multo post cum gemitu & miserabili vocis reboatu animam efflauit, disruptisq; statim illis abscessibus, qui pudenda occuparant, tanto fœtore ex profluente sanie totam eam habitationem impleuit, vt adstantes, qui à pestifera tabe infici nollent, plenis passibus eo relicto diffugerent. decessit 28. die Martii, anno supra 1584. vixit annos sex & quinquaginta, & septem menses. Vbi fuit in publicum de illius morte nuncius allatus, ciues se lamentis dediderunt, plangoreq; & eiulatu totam vrbẽ compleuerunt. Sibi quisq; ante oculos obsidionem, captiuitatem & hostes vicinos proponebat, iam ruinam sui imperii, iam miserrimam seruitutem recordãtes, magisq; omnes publicam, quam priuatam fortunam deflebant. Trigesimo Martii die ex aula cum incredibili pompa fuit eductus, & exequiarum singulari magnificentia in templo Michaelis maiorum tumulis illatus: eo fortassis vno beatus, quod eosdem penates & regiam & sepulcrum habuit. Corpus eius ipso statim die emortuali fuit desideratum, nec deinceps à quoquam visum aut inuentum: quod ipsum tametsi vix credibile multis videbitur: tamẽ ego certe haud obscuris ex relatione præstantium hominũ innixus testimoniis, rem quidẽ rarissime auditã, sed veram me commemorare scio. Eodẽ enim momẽto captiuis munera data sunt, & seuere illis est iniunctum, vt ab inusitato fati genere Basilidem vindicare, eiusq; corpus, quod inueniri iam non posset, assiduis precibus ad sepulturã à Dei numine impetrare statim inciperent, eo quippe inuento omnes optatã rerum omniũ securitatẽ cum libertate & muneribus accepturos. Quoniam autem ira immortalis Dei & tantũ cruciatuum morienti, & tam crudelis vitæ finis homini immanissimo attributus erat, captiuorum quidẽ fictis supplicationibus nihil fuit effectũ, & illi cum post non multos deinde dies in has terras magno numero aduenissent, rei veritatẽ præclaro suo testimonio abunde nobis confirmarunt. Atq; hic quidem est exitus potẽtissimi & crudelissimi Principis, quo maiorem ad vicinos Reges atq; populos autoritatẽ terroremq; nemo habuit. Statura corporis fuit admodum excelsa, toto habitu succoso & pingui, & eo quidẽ per singula mẽbra venuste commensurato, sed paruis & micãtibus oculis à barbara militariq; ferocia valde terribilis, & quod homines sapientes vehementissime admirabãtur, ad omnẽ fortuitæ vocis iactum effuse ridebat. Nam & quoties ingentẽ hominum multitudinẽ miserabili strage edita fœde & violenter lacerabat, toties ridenti similis iucundissimo voluptatis sensu fruebatur. Naturæ beneficio admirabilem ingenii captum & memoriam rerum omnium singularem habebat, ita vt omnium captiuorum ex omnibus nationibus nomina exactissime sciret & recitaret. Accidebatq; interdum, vt quibusdam libertatem & reditum in patriam liberalissime concederet: tum si quẽ omni in numero paruulũ aut hominem vnum nõ inueniisset, nec scribæ de amisso rationem

nem statim reddere potuissent, continuo eos aut ferro transuerberare, aut crudeliter mactare solebat. Quando enim miseris beneficium erat dãdum, quod tamen rarissime fiebat, tum vero naturæ suæ propensius indulgebat, & ad cumulandum beneficium tota benignitate & gratiæ vela pandebantur. Libellos supplices ipse inspiciebat lectitabatq;, & humilimo cuiq; fas erat iniurias deferre, & liberrime conqueri de impotentia acerbitateq; magistratuum, qui contra consuetudinem antiquorum subiectos populos nulla moderatione vexauissent. conuictis vniuersam patrimoniorum substantiam & vitam eripere solebat. Suos enim thesauros vbertate prouentus, & maximis vectigalium reditibus amplificare studebat: oderatq; ipse auarissimus Princeps auaros homines, nec eos publicarum rerum regimini adhibendos putabat, qui priuati commodi rationes nequaquam sincera populorum vtilitate respicerent. Terminos imperii libenter ampliabat, factusq; iam ante bellum Sarmaticum tantus erat, vt non tam timeret hostes, quam timendus ipse hostibus esset. Exterorum quoq; Principum amicitias ad tuendam nominis sui dignitatem ambitiosissime quærebat. Nam & Maximilianum II. Cæsarem in fauorem sui sollicitauerat, & Persarum Reges Schachem Thamam, & Mahometem Hodabendum beneficiis obsequiisq; deuinctos habebat. Britannicæ autem reginę adeo impense fauebat, vt & cum illius legato in intimam familiaritatem recepto, arcana rerum liberali fiducia communicaret, & magna ex parte cõsiliis eius regeretur. Nam is erat ætate atq; oris habitu grauis, ingenio & facundia insignis, cultiorum etiam literarum scientia, & multarum rerum experientia perornatus, quibus virtutum dotibus apud immanissimum Principem tantus euaserat, vt in belli pacisq; negotiis nihil omnino decerneret, quod ad Ponum prius non esset delatum, in quo magnam vim rationis atq; solertiæ in expendendis absoluendisq; negotiis admirabatur. In secundis fortunæ flatibus mirum in modum animo efferebatur, & gloriæ ita cupidus erat, vt ea solum de causa bella lõge grauissima susciperet, & illud spectaret inprimis, vt sicut prisci quidem heroes in fama celebrationeq; hominum esset. Igitur cum ab adulantibus Alexandri Macedonis titulo nonnunquam salutatus fuisset, eiusq; vires corporis & animi magnitudinem pariter insignem dignis ad cœlum laudibus efferri audiuisset, captus inani cupidine tanti bellatoris acta superare, Elephantem quẽ nuperrime à Schacha Thama Persarum Rege dono missum acceperat, ita domare statuit, vt se cum satellitibus præteeunte, genua confestim disceret incuruare. Itaq; multis mensibus eam cõsuetudinem diligenter obseruauit, vt rutilante primum aurora beluam in cõspectum suum adduci, eiusq; frontem acutissimo ferro transuerberari iuberet, futurum ratus, vt tot cruentis ictibus admonita, venerationi Principis paulatim assuesceret. Sed in tam dementi proposito multum, ac diu ridicule fatigatus, cũ frustra vestigium aliquod in bruto pectore sensus quæsiuisset, nec belua maiestatis opinionem obsequio suo comprobaret, indignatione deinde accensus, in frusta eam discerpsit. Cum Maximiliano Cæsare fœdus & amicitiam firmare percupiebat, eum enim Principem esse dicebat, eximia probitate constantiq; fide valde instructum, & super hęc opibus maximis longe potentissimum, propterea in difficilibus & magnis rerum omnium perturbationibus firmam omnino spem in illius amicitia reponendam esse putabat. Sed dicebant tunc viri sapientes inter quasdam nationes tantam rerum dissimilitudinem esse, vt prorsus ab illorum abstinuisse commercio longe consultius sit, quam arctissimis etiam adstringi fœderibus. Nam & Germania à Moschis tam procul dissita erat, vt etiãsi valde vellet, barbaris tamen prodesse non multum posset, & Moschicæ gentes adeo morosæ ac fœdifragæ & insolentes habebantur, vt etiamsi in fidem receptæ fuissent, tamen inutiles viderentur ad omnem amicitiam. Vltimum ad eum legatum ad comitia Ratisponẽsia misit, quem Maximilianus in palatio aureo fulgore resplendente, Regibus & Principibus, qui illi aderãt, stipatus audiuit. Literas Basilidis hilari fronte accepit, & de statu rerum Moschicarum cum summa humanitatis significatione multa quæsiuit. deinde de Basilidis moribus, ætate, consuetudine, de illius imperio, de filiorum numero percontatus est. Munera etiam, quæ legatus illi deferebat, accepit, & quam grata essent,

multis signis ostendit,seq; omnia constantis amic. officia vicissim illi prestaturum pollicitus est. Sed nō multos post dies optimus Imperator vitam cum morte commutauit, cuius interitus ipsos adeo legatos & vniuersos homines incredibili mœrore adflixit. Tanta namq; erat humanitate præditus, vt vtrum magis multi illius virtutem metuerent,an bonitatem amarent,esset explicatu difficilimum.Ita Basilides ingenti spe frustratus acerbissime illius Principis mortem tulit, nec multo post in belli Sarmatici Syrtes miserrime impegit,eoq;, sicut antea memorauimus, ad finem perducto cum Stephano rege amicitiam coluit, cui nobilissimos aliquot falcones cum venatoribus aurea veste indutis, paulo ante mortem per Eliam Pilgrimouicium dono misit. Pacis tempore cum in prouinciis omnia pacata & lata teneret,vitam in venationibus,in alea,in choreis, in libidine atq; cruentis spectaculis libētissime traducebat. In venationibus autem diuersam ab aliis Principibus cōsuetudinem obseruare solebat. & hi quidem magnum sæpe equorum & venaticorum canum numerum inusitatis sumptibus alere consueuerunt, vt equitatione varioq; motu corporis aut valetudinem tueantur, aut noxias etiam bestias de medio tollant,aut speratas culinæ suæ delitias inferant. Ille autem ab immani audacia truculentus inter venādum innoxios captiuos ferocissimis vrsis obiiciebat, tum si qui in frusta discerperentur, auidissimis oculis eam calamitatem spectabat: Aliis qui ferarum impetum fortissime sustinuissent,munera in remedium calamitatum dabat.Itaq; paucis ante mensibus,quam è vita discederet, vt inter acerbissimos animi & corporis dolores quadam iucunditate frueretur, multos ex captiuis vinculis solutos cum feris depugnare iussit,& ipse de fenestra in subiectos campos prospectans pugnantium fortunam & vires in laborioso multitudinis discursu libentissime obseruauit. Inter hos Sarmata quidam inter eundum lapidem nō magnum humo sublatum in manu gerebat,ad cuius cōspectum cum portentosæ magnitudinis vrsus impetum fecisset,ille lapidē in os immanissimæ feræ statim immersit,arreptaq; lingua fortitudinis cōpendio eam pene exanimauit. Quod cum Basilides vidisset,admiratio in satisfactionem cessit,charioremq; eum propter excellentiam tantæ fortitudinis habuit. Aleam pictarumq; chartularum ludum in delitiis habebat,cumq; aliquando subtilissime & acutissime cum magnatibus suis collusisset,victores pariter ac victos aut interficiebat, aut eos truncatis crudeliter membris,abscissisq; auribus ac naso, labiisq;, deforme ac miserandum spectaculum reddebat. Si qui autem,vt eas contumelias declinarent,æquissimis animis se vinci paterentur, eos tanquam homines ignauos & hebetes fustuario & acerbissimis baculationibus subiiciebat. Alii qui omnino ludum detrectarent,statim sub specie insidiarum & contemtæ regiæ Maiestatis occidebantur. Libidine cunctos mortales longissimo interuallo anteibat, nobilissimasq; fœminas & virgines per vim constupratas heris & parentibus remittebat, eæ autem si quam indignationis significationē forte dedissent,domi suæ supra eas mensas suspendebantur, in quibus infelices mariti & patres cibum capere consueuerāt, quibus nequaquam alio in loco aut cœnare aut prandere impune licuisset, nam alioqui in eodem calamitatem profundo miserabiliter immersi violatæ Principis maiestati pœnas morte pendebant. Certe si nihil aliud dignū sempiterna exsecratione gessisset:his tamen impiissimis sceleribus memoriam nominis sui posteritati deuouendā propinasset. Pellices & concubinas cum filiis subinde permutauit,ex his quædā ad Iuanū natu maiorem transmissa,cum ab aliis mulieribus verborū contumeliis adfecta & derisa esset,quod pudicitiam suam Principis filio audacissime prostituisset, illa indignissime eam iniuriam ferens,rem omnē ad Principē multis cum lacrymis & quiritatu defert,eiusq; fidem & defensionē implorat, obtestando ne se in contemptu hominum versari patiatur, quando mox ab ista concione pœnitētia simul atq; infamia sempiterna miseræ laborandum foret.Iuanus amicam importunis vexationibus circumuētam plane defendendam ratus, nactus occasionem opportunam proposito suo rem omnē patri cōmemorat, qui adeo ægre eam contumaciā tulit, vt nefario instituto omnes Moschouiæ ciuitatis fœminas propter scelus paucarū exstinguere cuperet,sed victus precibus suorum, multū quidem de ea seueritate remi sit,

remisit,& miseras tamen matres acerbissimis cōtumeliis onerauit. Quippe minis ac terroribus compulsas in aulam eas venire iussit, ibi in conspectu filiorum & satellitum vestibus exsutæ, nimbusq; & frigore aspere admodum diuexatæ,miserādum cunctis spectaculum præbuerunt, & Basilides ad filii scortum conuersus, vtere nunc,inquit,isto voluptatis sensu,& calumniatrices tuas deride. Posthæc ex omni multitudine quasdam virgis cæsas exanimauit, earumq; cadauera feris lanianda dedit. Proditores & eos qui ignauius oppida arcesq; contra hostiū impressiones defendissent,longe exquisitissimis suppliciis de medio tollebat. Anno.n.sexagesimo nono cum Lithuanorum copię Itzburgum expugnassent, Basilides Polubensiū arcis præfectum præsidiariosq; in Moschouiā reuersos arboribus deligatos iaculis transfixit,subinde adhortatus circumstantes, vt horum exemplo territi animosius pro patria discerent pugnare. Alios etiam qui Bouscum arcem Lithuanis necessitate compulsi dediderant, ingenti pecunia redemptos eodem omnino supplicio deleuit.Germanos primo ita amare solebat, vt nō tantum arcana rerum & reipub.administrationem magna ex parte cum illis communicaret;sed adeo ēt studiose illos dignitate & muneribus ornaret, vt magnatibus suis vehemēter exterorum hominum fortunæ inuidentibus respōderet, Germanos omnino istis muneribus & dignitate esse perornandos,quos cognouisset militaribus disciplinis liber aliter eruditos,& ministros principum valde elegantes, nec tamen esse vaccarum custodes vt Boiarii Moschici, qui moribus pessimis & corruptissimis in aulā aduolare consueuissent.Exosa enim habebat suorum ciuium ingenia, vtpote qui minus cultis moribus exterorum cōsuetudinem frustra imitari & barbaram animi morositatem aduersante natura emendare conarentur. Inter eos autem qui nuper adeo ex Germanica natione apud barbarum Principem floruere G. Farensbegius, Ioan. Taubius, Elardus Crusius,& Christianus ille Boccornius, Magni Cimbrorum Ducis Sacerdos,facile Principes fuere.Et Farensbegius quidem magna cum fortitudinis opinione felicem sub Basilide contra Tattaros militiam fecit. Aliorum intempestiuus ex Moschouia abitus,vt mollissime dicam,miseris ciuibus in Liuonia multo humano sanguine cōstitit.Barbarus enim tyrannus iniquissime ferebat,se ab iis fuisse deceptum,qui vanis verarum virtutum vmbraculis, subtilissimas artes incerti & parum sinceri animi peregregie contegentes, tam ingrate quā impie fidem fefellissent. His de causis multo suspicatior & crudelior erat effectus, adeo vt ciuibus Germanicæ nationis quibus hactenus impunitatem concesserat, in belli pacisq; negotiis nullam omnino vel exiguam fidem habendā esse iudicaret, illosq; Dorpati & aliis in locis miserabilem in modum plane inaudita feritate contrucidaret. Eos etiam qui in Moschouia habitabant Germanos imporenter bonis exsutos ita statim mulctauit, vt desperatis honestæ vitæ commodis atrocioris quoq; supplicii metu vehementissime cruciarentur. Nunc qui in Moschouia degunt Germani ex recenti superioris status recordatione haud dubie aurea viuendi tempora nacti sunt: omnibusque florentis pacis atque opulentiæ commodis ad luxum beatiq; ocii lætitiam affluentes liberam etiam Euangelicæ doctrinæ professionem & Sacerdotem Germanicum à Thuringia oriundum habent, qui in magna quadam domo lignea ciues Germanicæ nationis pietatem docere solet.Nec enim memoriæ proditum est, vllum hominem ab immanissimo Principe religionis ergo diuexatum fuisse. In solos tantum Iudæos maximam semper crudelitatem exercuit, eosque si sacro baptismatis fonte lauari non vellent, aut viuos cōbussit,aut laqueo suspendit, nonnullos etiam in flumina præcipitauit. Nam dicere solebat, Principem sapientem nunquam fidem eis, qui mundi redemptorem prodidissent,habiturum. Nec vllum periculum esse magis timendum eo,quod à proditore cōpararetur.Esse quippe malum occultum & intestinum,q; priusquā prœuideri possit,interimit.Igitur homines profligatos & perditos à se non dimittebat, sed cum voluptate quadam ociosos vltimis execrationibus deuouebat. Ex captiuis solos mitius tractabat Lithuanos,subinde eos fratres suos & vicinos appellans.Polonos autem & Germanos cęteroq; omnes omnium nationum populos intolerabili seruitute & acerbissimis conuiciis onerabat, ni-

hilq; vehementius contendebat, quam vt omnem calamitatem, & aduersæ fortunæ omnia mala & incommoda paterentur. Viuens non diuinitatis tantum, sed & summi Imperatoris & Pontificis Max. authoritatem apud suos habebat. Si qua de re grauiore controuersia incidisset, nec in expendenda absoluendaque ea finis inueniri posset, dicebant illi Deum & magnum Ducem rerum omnium momẽta ponderare, & exitum nouisse. Ideoq; siue perperam aliquid, siue laudabiliter fecisset, id omne fato & prouidentiæ Dei acceptum referebãt, & ipse etiam vt Stolidis ingeniis dulcissima alimenta amplioris insaniæ instillaret, magna cum omnium admiratione cœlestium colloquia in quiete percepta in vulgus spargere solebat, suamq; venerationem, quam apud subditos maximam semper habuerat, eo figmento mirabiliter multiplicabat. Sacra cõfecit, singulaq; ceremoniarum obiuit munia singulari cum maiestate, vt nec ipsi flamines eo augustius & decentius sacrificasse dicerentur. De sanctorum hominum numero S. Nicolaum, Michaelem Archangelum, Eliam vatem, & Ioannem Baptistam religiosissime venerabatur, futurum ratus, vt post tot patrata facinora illorũ intercessione ad Deum immortalem commendaretur. Græcæ autem ecclesiæ quanquam Latina puriores habentur; tamen & ipsæ multas adhuc vanissimas superstitiones obseruant, beatamq; Dei genitricem & alios cœli Quirites frequentius inclamant, sicuti ea de re longiorem aliquando narrationem habuimus. Basilides si quando sacris operam dare, & statas solennesq; ceremonias obseruare vellet, continuo Alexandrouam iter vertebat, vt scilicet ab imperii curis liber animũ ad res sacras expeditius reuocaret. Sciendum autem est, Alexandrouam admodum speciosam magnorũ ducum habitationem esse, quæ à Moschouia ciuitate nõ amplius viginti quatuor milliaribus distat, & in formã magni alicuius monasterii pulcherrime est exstructa. Multa ibi magnorum Ducum, populorumq; visuntur munera, prorsus vt incertum sit, vtrum magnificentia thesaurorum, an maiestas religionis plus hic admirationis habeat. Huc delatus Princeps Monachotum habitu & ipse vtebatur, & satellitibus quoq; suis sacratas vestes dabat, à quibus non modo abstinẽtiam & pietatem, sed orandi exemploq; suo ieiunandi expeditum & vehemens studium exigebat, eos maxime perosus qui aut minus prompte iussis paruissent, aut importunis helluationibus sacrorum diem deformassent. Ipse interea legendi ac relegẽdi sacros libros absq; vlla fastidii significatione auidissimus æque & patiẽtissimus erat, adeo vt cum cibo parcissime vteretur, & multis interdum horis in templo esset, omnium aliorum Monachorumq; oculos in exemplũ actionum suarum opportunissime conuerteret. Verum omnia ista nequaquam ad veram pietatem, sed ad ostentationem potius & rerum pessimarum meditationem comparata fuisse, ipse exitus clarissime demonstrauit. Quasi enim parricidia non iniucũdius quam sacra peragerentur, ita finitis statim precibus magnam hominum innoxiorũ multitudinẽ immanissime scelestissimeq; contrucidabat, damnatoq; impiissimi consilii proposito id in tota vita præcipue spectabat, vt ab omnibus hominibus & cõsanguineis, & peregrinis, & ciuibus tanquam præsentissimus carnifex vehementissime timeretur: amabatq; illam diræ immanitatis vocem; Oderint dũ metuant. Nec poterant apud Alexandrouam aliter sacra finiri, nisi quotidie renouata cæde viæ cadaueribus repletæ horrendum prorsus prætereuntibus spectaculum præbuissent. Sed ab his horridis & tristibus parricidiis, ad finem nunc tandem properemus, & istum tyrannum, qui omnia patriæ suæ sola lachrimis gemitu, cædibus impleuit, qui violatis omnis amicitiæ fœderibus, pacem, leges, sincerumq; pietatis & officii tenorem subuertit, stygiis tortoribus ipsisq; Diabolis, cruciandum relinquamus. Ipsæ vero religiones, araeq;, cum illam belluam cadere viderunt, cõmouisse se videtur, & ius in illius interitu suum retinuisse. Sublato tyranno omnia feuda in Moschouia obuenere. Filii enim sui natu minoris tutelam Bielsio Principi commendauerat, cuius familia vetustate, vitis, atq; opibus erat insignis, quique ipsa regia authoritate multum poterat, & præsentibus etiam opibus pollebat. Is ingenio peracri & sæuo præditus, Moschos graue seruitutis iugum defuncto Principe excussuros facile præuidebat, omnesq; conatus & cogitationes suas ad opprimendum

mendum Phedronem siue Theodorum, quem regem deposcebãt ciues, & ad extollendum pupillum intendebat. Huic tanquam præclara indole paternam hæreditatem adeundi multorum magnatum studia non deerant: illum vero mirifica probitas, & melioris animi specimẽ, atq; item ætatis prærogatiua & ingentes opes ad tuendum regni nomen pares vehementissime cõmendabant. Bielsius immoderata spe sua inductus, postquam animaduertit nõnullorum procerum animos vel creberrimis sollicitationibus in partes adduci nequiuisse, & vigere in ingeniis subditorum vera & vetera odia aduersus tyrannidem, comitiorum euentum minime exspectandum ratus, ad insidias & dolos confugit, habitisque magnis militum delectibus res nouas moliri cœpit. Ea audacia sollicitos & anxios reddebat Moschos, qui mitiorem seruitutem iam diu sperabant, adeo vt Bielsium, ad quem magni militum concursus fiebant, palam perfidiæ compellarent, adapertisq; sensibus arcanæ mentis proferre, rationesque suas effusius atque liberius communicare inciperent. Querebantur enim pupillum & filium Basilidis à Bielsio nutritio circumscriptum, obsessumque teneri, illigarique nouis rerum conturbationibus, quæ ad minuendam conuellendamque reipublicæ dignitatem pertinerent, crudelissimas recensendo turbas, quibus communis patria simili plane principio inexpiabiles iniurias accepisset. Ibi Bielsius cum magnam partem aulæ & nobilitatis ad promouendum Theodorum valde propensam & inclinatam comperisset, & multi in libertatem prompti decora atque salubria amplecti quam vni homini parum secunde obsequi mallent, in quo vno pristinæ tyrannidis vestigia, & regni gubernacula viserentur, officii sui munus ingenti animo, & omni conatu implere constituit, euocatisque beneficiariis magnatibus, & amplioribus copiis paratis, quibus effrenes populos ad officium reuocaret, & inimicorum contunderet spiritus, occupata in vrbe Moschouia primaria arce cuncta pro libidine administrare, & in vniuersum omnes contemnere irridereque cœpit. Id vero minime ferentes viri nobiles, & ingenio feroces, vt plerumque fit in turbidis & repentinis casibus, consilium plane audax & successu longe fœdissimum capiunt, iamque ad communem libertatem erecti in vnum coniurant, copias instruunt, & contra Bielsium à quo expilati oppressique indignissima paterentur, rebellant, eductisque ex Principis armamentario ingentibus tormentis arcem diuersis in locis vehementissime conquassare incipiunt. Cum per multas horas vtrinque acerrime esset dimicatum, & in arce multi passim interficerentur, præsidiarii & milites metu territi, alii alio habitu, atque itinere dilabuntur. Bielsius eodem animo arce egressus, dum aufugere contendit à ciuibus sistitur, maximisque verborum contumeliis exceptus, admonetur, vt, si viuere velit à clauo reipublicæ discedat. Satis superque enim perspectam esse omnibus Moschouiæ populis eius crudelitatem, regnandi libidinem & insolentiam, itaque indignum videri qui communem salutem regat, cum ad euertendam publicam tranquillitatem contra patriam arma sumpserit; se & tum legitimi Principis nomini parere, & perpetuo fidem seruaturos: sed decreuisse populum Moschicum nolle eas turpissimæ seruitutis compedes diutius perferre, quas auariissimi & iniquissimi viri Basilidis olim satellites nihil tale expectantibus hactenus innexuissent. Bielsius autem tranquillo vultu postquam ita necesse erat, armatis hostibus paruit, nec multo post omni dignitate spoliatus libero exsilio ad Casanenses discessit, & Theodorum Basilidis filium, quem vnum maxime exclusum volebat, conuersis omnium suffragiis ad summi honoris fastigium prouectum vidit. Is per se quietis atq; ocii amantissimus & corpore ad equitandum gestandaque arma peridoneo, atq; habili præditus, tãta humanitate atq; munificentia singulos omnium ordinum ciues est complexus, & ita moderate rempub. constituit, vt æquissimæ libertatis status, renouata felici illa veterum temporum conditione, reductus esse videretur. Sub id tempus à rege Polonorum Leo Sapieha, iuuenis nobilissimus in Moschouiã aduenerat, vt & munera Basilidi deferret, & reipub. nomine mandata quædam exponeret. Fuit ille ab omni nobilitate, & à magnatibus cum maxima significatione humanitatis satis benigne & comiter acceptus; Principes enim

prioris inimicitię inuidiam postremo conuersis voluntatibus beneficio & muneribus abolere studebant. Sed cum interea Basilides diem suum obiisset, Sapieha modo in hoc, modo in alio loco detentus tardissimis itineribus profectus est, donec rumor aduenisset, Principem insigni pompa funeris elatum & sepultum esse. Tum demum in vrbem & senatum perductus, in eos, quos diximus, crudelissimos, tumultus incidit; & primo quidem senatu scissis in duas partes magnatibus apud barbaros tantis turbis intricatos parum effecit, tanto maiore molestia adfectus, quanto maius vitæ suæ discrimen in fœda rerum omnium conturbatione adiisset. Paucis interiectis diebus Princeps hauddubie pœnitentia ductus, reuocatum ad se Sapieham patientissime audiuit, ita vt præteritæ contentionis insaniam detestari, & regi Poloniæ præclarum maxime studium in rebus omnibus polliceri videretur. Sapieha deinde litteras ad regem fecit, quas ego Grodnæ vidi; & quibus ille barbari Principis mores exacte delineabat, docebatq; simul quibus modis esset enitendum, vt Moschi in tanto rerum cardine omni imperio & dominatione exsuerentur. Cum hæc à Moschouia in Lithuaniam nunciarentur, Grodnam profectus eram, vt grauibus quibusdam de rebus sereniſſimi regis nostri sententiam coram intelligerem, à quo cum clementissime auditus & dimissus essem, forte fortuna in legatum Turcicum incidi, qui nuper adeo Constantinopoli aduenisse dicebatur. Chanes is erat Chiauses Mamaluchus à transyluania oriundus, cui antea Eustachio nomen fuerat, & qui non procul ab Alba Iulia in oppido Tordo multos annos Ludimagistrum professus, pueros in triuio docuit, id quod illustris vir, & regis per Transyluaniam Cancellarius Martinus de Bersewico præclaro suo testimonio abunde mihi confirmauit. Postea desperatis honestæ vitæ commodis immane facinus abiurandi Domini Iesu vecordi animo concœpit, nec tantum in seruitutem se tyrannicæ dominationis tradidit, sed & maximarum opum cupiditate Mahometis sectam amplexus est, prorsus quasi veram beatitudinem in diuitiis haberet, & cœlo non indigeret, quoniam abundaret auro. Ad eum visendum cum introductus essem, erga me quidem benigne & comiter omnibus humanitatis officiis est vsus; vtpote qui in Christianorũ ditione humanitate vinci longe turpissimũ esse iudicaret: sed minus sincerõ animo de Christiana religione locutus filii Dei maiestatem ita verbis contumacibus oppugnauit, vt damnatas pessimorum hominum opiniones ad veterum blasphemorũ imitationem studiose defendere videretur. Vanissimis enim verborum lusibus vtens, Christi notionem homini prorsus inutilem esse dicebat, cumq; ex Euangelio B. Ioannis Euangelistæ auream illam & diuinam nostri Saluatoris sentẽtiam in medium adduxissem: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: Ille econtra ea verba ita interpretabatur, vt diceret potentissimos in mundo reges bona sua per certos nuncios & ministros vendere consueuisse: talem nimirum æterni illius regis seruum fuisse Christum, per quem omnes bonitatis suæ thesauros hominum generi promptissime vendendos obtulerit. Nequaquam autem Dominum Iesum pro Dei filio habendum esse, præsertim cum totius noui Testamenti tanta sit incertitudo, & omnino constet Mahometem miraculis eo longe fuisse superiorem. Hæc dicens semper ab imo pectore ita creberrime suspiria repetebat, vt facile circumstantibus adpareret, eum grauibus esse curis exulceratum. Non dicam nunc quid mecum de inuocando vno Deo, de vera & falsa religione, de Christo filio Dei, de Mahomete, illiusq; excellẽtia & maiestate, de beatitudine hominum sempiterna disputauerit, rem enim omnem alio peculiari volumine, cui Armeniorum fidei confessio erit adiuncta, referre aliquando constitui, vt nefariam & impiam hominum istorum superstitionem tanquam in luce manifesta positam vniuersi mortales cognoscãt. Adfirmabat autem legatus se notissimis Christianorum in religione dissidentium tumultibus & odiis & discordia motum esse, vt Christo abrenunciaret, ostendebatq; simul Christophori Varsauicii scriptum valde atrox & amarulentum, quod nuper ille in lucem emisit, & Martinum Lutherum cum Mahomete ita comparat, vt hunc illo meliorem fuisse arbitretur. Hos, inquit, libros vestrarum discordiarum

& hæresium testes, magni muneris instar ab authore ad me missos in Thraciam nunc asporto, Musulmannis meis fidei vestræ vanitatem certissimis rerum argumentis ostensurus. Post aliquot deinde dies epistolam Arabice scriptam ad me Caunam misit, quam diligenter apud me seruo, Cuius exordium est: In nomine Illius Dei vnici, qui in mundo omnes nutrit, sed in futuro seculo electorum tantum miserebitur. Ad eum modum exorsus mox fidei confessionem suæ perscribit: Non sunt, inquit, Dii, sed tantum vnus est DEVS, ipse solus verus est: IESVS autem est Spiritus DEI vnici, & seruus DEI, sicut alii quoque Prophetæ fuerunt serui DEI vnius: Sed Mahumad est nuncius DEI vnius. Ex Adæ filiis autem si quis ita non credit, DEI vnius ex Prophetis nulli fidem adhibet.

Diximus de Theodoro Basilidis filio quomodo incredibili omnium ordinum consensu in publicis comitiis ab exercitu acclamatus sit Moschorum Imperator, frustra repugnantibus seditiosis quibusdam in republica viris, quorum cõsiliis vti nimis ambitiose temereq; susceptis cæteri moderando ac differendo constantissime obuiam semper iuerant.

Est hic annos viginti duos natus, in qua ætate ita moderate de se multa pollicetur, vt adpareat plura eum experimentis reseruare. Vxorem habet Arinam Vdudouiam, ex qua liberos iam vtriusq; sexus suscepit. Dicitur esse ingenio ciuili & temperato. Facies eius natiuo candore formaq; pulcherrima est, veste Thalassina auro & gemmis pretiosissimis intertexto plerumq; induitur, Regno primum inito ciuibus immunitatem multarum rerum præter militiæ vacationem dedit: Quo facto & metum timentibus ademit, & in spem sui omnes impulit. Peregrinis vero & carceris remissionem, & perbeatam illam rerum omnium securitatem largissime pollicitus est, quam & præstitit. Ciuium inimicitias capitalis odii conciliatione edictoque sustulit. Militem prætorianum (Aprisnas illi vocant) qui viuo patre immanem in omnes homines superbiam & crudelitatẽ exercuerant, statim etiam exauthorauit, & magnum fortassis in innocentia præsidium esse ratus, admodum paucos apud se corporis sui custodes remanere iussit. Inauguratus est apud S. Michaelem tertio mense post patris obitum, qui fuit Iunii dies vigesimus octauus. Eodem momento tam sæua tempestas excitata fuit, quantam homines ætate valde prouecta nunquam meminerant.

Cœlum enim nubibus tenebrisque densissimis obductum horrendum in modum ita tonabat, vt eos etiam qui fortitudinis opinione celebres habebantur, magnopere perterreret. Plurima quinetiam loca & templa de cœlo tacta fuere: insperatiq; turbines arborum frondes decussere, & grauissimi imbres non vias tantum, sed ipsas etiam ædes impleuere. Reddita tandem tranquillitate, conuerso omine ex atro longe omnium candidissimus dies effectus est. Ridebant ianuæ ciuium festa fronde & floribus, omnes ad priuatam lætitiam & publicam hilaritatem erant conuersi. Tanta porro hominum multitudó in vrbem confluxerat, vt nisi Principis satellites, qui vrbem armati & instructi custodiebant, viam districtis gladiis aperuissent, ipse nouus Princeps ad templa minime proficisci potuisset. Interim omnia tibiarum sonitu, & tubarum clangore perstrepebant.

Postquam ad summi templi vestigium peruentum est, magnates vniuersi, quos illi CNESOS appellant, Theodoro obuiam prodiere. In ipso templo homo grandis natu, bombycina veste ab humeris ad talos vsque demissa cultus, eum complexus est. Is erat Metropolita & sacrorum Princeps, cuius permagna est in ea gente authoritas. Tabulationes in medio templo ita erant institutæ, vt aliæ super alias ad theatri similitudinem exstarent, & eminerent. Pauimentum erat pulcherrimis tapetis instratum, similiter & parietes aulæis sericis auro intertextis obducti. Magnus Dux in scamno magnifice ornato sedebat, & pileum purpureum auro atque gemmis distinctum capite gestabat: vesteque bombycina, multis aureis fibulis secundum pectus stricta, erat

indutus. Ex annulis manuum eximius gemmarum fulgor emicabat. Omnibus intromissis & silentio dato, sacrorum Princeps ad Theodorum conuersus, Domine, inquit, & magne Dux, & fili mi amantissime, iam immortalium Deorum fata, quæ omni humana ratione vehementius impellunt, te in altissimo dignitatis fastigio collocarunt, non vt premas tuos, sed vt releues: non deuorator, sed patriæ defensor esse debes: æquabile ius omnibus dices, maximorumq; & optimorum regum exempla tibi sequenda propones. Pater tuus pericula in rempub. ingentia inuexit; tu virtute & armis pericula à tuis propulsabis: tu bonis præmia constitues, improbos pœnæ acerbitate coercebis; Patriam denique vniuersam & ab externis hostibus, & ab intestinis seditionibus tutam vigilantia tua præstabis. Id si alacriter feceris, nomen tuum, non in regione tantum nostra, inclusum scilicet angustis vnius terræ spaciis, verum etiam vbiq; terrarum ad perennem laudem tuam celebrabitur. Nos tui ciues superûm atque inferûm numina & regales Deos comprecamur, vt te multis felicitatibus circumfluentem tueantur, vtq; in te tua summa virtute renascentis reipub. auspicia læti conspiciamus. Hanc orationem summorum & infimorum hominum læti clamores subsecuti sunt, & statim sparsa est à quæstoribus in promiscuum vulgus larga manu argentea moneta. Neque Theodorus mox homines fefellit. Nam & Bielsium fratris tutorem auari & peruicacis ingenii hominem, qui Principis iussis nequaquam parebat, in exsilio remanere iussit. Adiecit deinde curam omnem componendis magnatum controuersiis, & vno simul tempore nongentos & triginta captiuos vinculis soluit, quorum non paucos nobili etiam genere natos & stipem rogantes mea in domo habui. Pepercit etiam multis morti damnatis, quos propere fœdissimo carcere eductos libertati patriæq; restituit, hauddubie aliis similiter veniam daturus, nisi paulo ante patris iudicio damnati periissent. Eandem prorsus animi magnitudinem & benignitatem erga discedentes captiuos protinus ostendit. Nam & viatico liberalissime eos per Andream Solcanum, Cancellarium suum prosecutus est, & singulos semper centenos, ne in tanta discedentium multitudine turbæ orirentur, incolumes vsq; ad regionis suæ fines curribus deduci iussit. His initis susceptisq; rebus, quum nihil sibi vel tutius vel honestius esse iudicaret, ad renouandum cum Polonorum rege fœdus animum conuertit, quod adhuc quidem ex Dei clementia incorruptum seruatur, vtq; diu seruetur, id vero summus & cœlestis pater benigne velit.

Nobis enim qui barbaros tumultus, vim, cædem, famem & vastitatem
iam satis diu aspeximus, perenni & aurea pace nihil vtilius,
nihil optatius, nihil iucundius es-
se potest.

FINIS VITAE IOH. BASILIDIS.

REIN-

REINOLDI

HEIDENSTENI SECR.

REGII DE BELLO MOSCOVITICO, QVOD STEPHANVS REX Poloniæ gessit

COMMENTARIORVM LIBRI VI.

SIGISMVNDO BATTORI DE SOMLIO PRINCIPI TRANSSILVANIÆ

REINOLDVS HEIDENSTENIVS.

HISTORIAM suis legibus scribere, Sigismunde Princeps Illustrissime, & maiorem vtilitatem communi hominum vitæ affert, quam cuiusquam oratione explicari potest: & maius quiddam esse videtur, quam non modo ab eo expectari debeat, qui inter continua negotia in aula versetur: verum etiam quam vulgo homines opinantur. Qua enim in re singulis ætatibus plurimi homines doctissimi, ac non modo doctrina atq; ingenio, verum otio etiam abundãtes elaborarint, quod tamen paucissimi in ea præstiterint, quis non summam difficultatem in causa esse dicat? sed tamen historiarum non vnum idemq; genus est: diuersitas in sola tractandi ratione, ac orationis ornat posita videtur: ab eadem autem re difficultas omnis esse. cæteris enim rebus omnibus fere inter se conueniunt, hac sola summus historicus à mediocri, seu vt rectius dicam, historicus à narratore differt. Nam & res dignas cognitione hominum quælibet historia scribere se profitetur, & eas ad veritatem quam maxime scribere existimari vult: easdem vero sententiarum grauitate, & verborum luminibus exornare, ac non modo rebus ipsis, verum sententiis etiam & verbis magistrum vitæ agere, præclarum quiddam est: nec tamen omnis historiæ proprium. Nam vt de cæteris taceam, ei, quam commentarios vocarii iam obtinuit, quæ iustæ historiæ quasi subseruiens, ea quæ illa exornet, simpliciter ac nude scribit, quis nescit iure ab omnibus propemodum concessum iam esse, vt etiam sine vllo orationis at præceptorum ornatu, quam verisime saltem, quæ gesta sint, narret? Hoc igitur scriptionis genere, bellum, quod à Patruo tuo Stephano Poloniæ Rege, cum Ioanne Magno Moscouiæ Duce gestum est, à me pertextum, non tam vt ab historico, quam à qualicunque narratore, ad te nunc mitto. Quanquam minime hic quidem me fugit, huius etiam generis Commentariorum propriam quandam esse elegantiam ac dignam homine erudito puritatem. quæ nisi maxima difficillimaq; essent, minime, qui princeps in hoc genere est, Cæsar tantam laudem consecutus Commentariis suis fuisset, vt ne imitatione quidem à quoquam exprimi posse iudicentur. Verum hæc quoque, quæ ego quidem ipse in me requiro, si quis alius præterea in Cõmentariis hisce requirenda putabit: is vellem perspiceret, quam non modo breui tempore, sed quam alieno etiam ac impedito, interq; quot aliarum rerum occupationes in Aula non solum negocioſissima, sed & quæ nullo certo in loco consistens perpetuis quodammodo profectionibus circumfertur, scribendi mihi fuerint. Id certe consequar, vt quo minus à me ad hasce res scribendas studii allatum videbitur: eo libentius alii, qui possunt; ad easdem ornandas se conferant. Reliquis duabus rebus, quas historiæ propositas esse supra ostendi, rerum grauitatem ac narrationis veritatem, videor mihi non debere dubitare, cumulate omnibus eos satis-

facturos. Non enim indignam eius belli cognitionem iudicaturos homines opinor: quod cum eo hoste gestum est, cuius potentia non vicinis modo nationibus, verum remotioribus nonnullis formidolosa iam erat, quemq; qui etiam non metuebant, antequam victus esset, vix tamen vinci posse iudicabant: Tibi quidem, Sigismunde Illustrissime, vel iucundissimam futuram certo iam mihi promitto. Accedunt ad bellicas domesticæ res: quæ vt tempore ac natura fere cum bellicis coniunctæ fuerunt; ita à me etiam disiunctæ non sunt. Verum potissima ac propria cuiuscunque historiæ laus veritas est: de hac nihil necesse est me dicere. Primum enim minime de remotis à memoria nostra rebus scribo, in quibus vel errare facile possim, vel fingere, si quid velim, nullius memoria iam refellente: sed edo hæc iis cognoscenda, qui iis ipsis rebus, de quibus scribo, interfuerunt; vt res per huius belli tempus gestas, iis, qui ab illis abfuerunt, eorum, à quibus administratæ sunt, viuorum & præsentium memoria teste commendem. qua in re vtrunque fuit, vt & ego facillime ea à multis, qui iis interfuerunt, cognoscere potuerim; à veritate autem vlla in re recedere non potuerim, tot hominum conscientia constrictus. Accedit huc, vt publicorum actorum, quibus res, quæ hisce libris comprehenduntur, magnam partem testatæ sunt, pro eo loco, in quo sum, summam facultatem habuerim. Ita quæ singula, si alicui obtigerint, magnum momentum ad cognoscendam veritatem attulisse ei videantur, ea mihi vniuersa fere fuerunt. Habes de re: nunc cur ad te potissimum eos mittam. Primum, Sigismunde Illustrissime, cum de rebus à Patruo tuo Clarissimo Rege gestis scriberem, cui rectius dicare eos deberem, quam tibi, nullum reperiebam: ad quem nimirum non modo magna pars gloriæ huius propinquitatis iure, ac quasi hæreditate pertinere videbatur; verum quem ad similium rerum gloriam iam incensum non minori contentione ipsum etiam olim adspiraturum omnes exspectarent. Itaque iam ante mea sponte tui obseruantissimum, ad hanc tamen voluntatem meam non minus summa quoque de virtute tua exspectatio me adduxit: qua caue existimes quicquam illustrius esse. Tantum enim in omni optimarum artium genere studium, tantaque indoles, quanta ea in re esse nouimus, minime vel obscura cuiquam esse possunt, vel Transsyluaniæ tantum finibus se tenere. Ab hoc igitur tuarum laudum fonte, vt aliquam meo etiam huic labori laudem, hominem illarum studiosissimum, haurire non moleste me feras: singularis vero erga te obseruantiæ meæ qualemcunque hanc significationem vt gratam tibi esse patiaris, ita te rogo; vt quamuis, pro summa tua humanitate, tua sponte id facturum te non dubitem; ego tamen maximi beneficii loco id sim accepturus.

R. HEIDENSTENII
SECR. REGII DE BELLO MOSCHOVITICO
COMMENTARIORVM
LIBER PRIMVS.

STephanvs Rex, quo confirmata foris cum finitimis omnibus pace ac amicitia, dissidia ex Electionis studiis inter Partes exorta facilius componeret, ac in tranquillo statu Remp. collocaret; ad plerosq; vicinos Principes litteras dedit; quibus more inter Principes recepto Regnum sibi delatum, suamq; & in illos beneuolentiam, & cum omnibus pacis studium declarabat. In hisce ad Ioannem Basilii filium, Magnum Moscouiæ Ducem, Stephanum Grudsenscium Polonum, & Leonem Bukouiecium Lituanum cum litteris mittit: se prouidentia diuina, ac Ordinum studiis ad Regnum asscitum; id ita gerere instituisse, vt cum omnibus Principibus Christianis

stianis pacem & amicitiam coleret: eodem animo erga illum quoq;, vt finitimum & Christiani nominis Principem esse: si quæ inter ipsum ac regnum Poloniæ magnumque Ducatum Lituaniæ à Maioribus vtriusq; traditæ controuersiæ intercederent; de iis ex æquo & bono amice inter eos agi posse. Respondit Moscus; Etsi audierit Maximilianum Imperatorem in Regem electum: quo minus tamẽ cum ipso quoq; gratia ac amicitia sibi esset, nõ se recusare: placere sibi, vt maiores Legati more Maiorũ mitterentur: interim ab iniuria & maleficio vtrinq; abstineretur. Rex responso hoc accepto, ad domesticas res componẽdas, maximeq; Gedanensium motus sedandos totus conuersus, Thoruniæ conuentum habet: in eodem Legatos etiam in Moscouiam pacis tractandæ causa mittendos ex Senatus autoritate decernit. Fuere ii Stanislaus Kriscius Masouiæ, Nicolaus Sapieha Minscensis Palatini, Theodorus Skuminus Palatii Lituanici Quæstor. Quibus rebus perfectis, dissensionibus ac in iisdem perseuerantia Gedanensium permotus, armisq; ciuitatem persequi coactus, primum copiis illorum vrbe egredi ausis per Ioannem Sborouium, aulici militis Præfectũ, quem ad exercitum cum imperio reliquerat, ad Dirsauiam fusis, ad vrbem castra promouet. Quo tẽpore Moscus occupandæ Liuoniæ tũ maxime opportunitatem se nactum ratus, ad vim atq; arma astum adiũgit. Regebatur Liuonia sub nomine Administratoris à Ioanne Chodkeuicio: in præsidiis pauci Poloni, pleriq; Lituanici nominis Præfecti erant: à quibus immoderatius indigenæ habiti, simulq; non satis in illis præsidii contra potentiam Moscouiticam existimantes, ad res nouas fere spectabant. Non ignarus harum rerum Moscus miserat in Liuoniam Magnum Holsatiæ Ducem, quem cum iam ante ad se transiisset, promissis ac affinitate deinctum tenebat. Rumorem de eo tradit, fore, vt si vltro Liuones se dedãt, ad exemplum Ducis in Brussia beneficiario iure Liuoniam regendã ei traderet; vt autoritas ac administratio omnis penes Magnum, penes se nomen collati beneficii ac maiestas Imperii esset. quibus rebus adducti Prouinciales, hinc odio seu tædio externi imperii; illinc spe & nimia cupiditate eiusdem linguæ ac nationis magistratus, simul à factiosis quibusdam ac nouarum rerum cupidis impulsi, præsidia ex arcibus & oppidis fere omnib. eiiciunt: ipsi Vendam, vbi tum Magnus erat, confluunt: nomẽ insigniaq; regia illi circumdant: inq; verba eius sacramento se adigunt. Moscus interim maximo exercitu coacto, in Liuoniam nullo impediente, præsidiis omnibus pulsis, ac plerisque arcibus à Magno occupatis penetrat: acceptisq; in deditionem Mariẽhausio, Rosittenio, Ludsenio, Duneburgio, Kokenhausio, Ascherotũ vsq; sine maleficio, vt initio rerum gerendarũ clementiæ fama colligeretur, progreditur. Confluxerat Ascherotum magnus vtriusq; sexus, ac omnis cõditionis hominum, maxime aũt matronarum ac virginũ numerus: erat ibidẽ Landmarschalcus, vir ætate, & summis olim in Prouincia ea gestis honorib. venerabilis. Moscus omnib. qui arma ferrent, promiscue trucidatis, imbellem sexũ Tartaris constuprandum obiicit. Inde Vendam recta proficiscitur: qui ibi erant fama tantę immanitatis perterriti portas clauserãt. Egressus pro illis deprecator Magnus, cõposito ad humilitatem habitu, ac genibus illius supplex in genua prouolutus adrepens, conuicio ac verbere ab ipso Duce in os ingesto excipitur. Cum tantũ abesse ab eo intelligerent, vt Magni autoritate salui esse possent, vt ne ipse quidem periculo vacaret, hostili fraude circumuentos se videntes, ira, metu & desperatione incensi, puluerem tormentariũ fundamentis subdunt, quo succenso magna vtriusq; sexus, omnisq; ætatis & conditionis hominum multitudo, ac flos fere eius, quæ reliqua adhuc erat, nobilitatis Liuonicæ, absumtus fuit. Accepta ita in potestatem Venda, ac Rumburgo, quod Vendæ imminet, eodem tempore per deditionem potitus, iam vniuersam Liuoniam, Reualia & Riga, pauciscque circa eas castris exceptis, in potestate habebat. Parnauiam siquidem post discessum Henrici interregni eo tempore intercepérat: Veissensteinium nobile castellum opere ac natura munitissimum de Suecis: Naruam vero, Derpatum, Felinum, ac Mariemburgum aliaque nonnulla, iam multo ante partim de Episcopo Derpatensi, partim de Marianis Liuonicis ceperat; ab iisque primum initiis profectus, cum continuas deinde impressiones

in prouinciam faceret, vt in Sigismundi Aug. ac Regum Poloniæ fidem ac ditionem Prouinciales tum se conferrent, plurimis detrimentis eos adegerat. Eaq; res, cũ ad superiores controuersias, quas de Russiæ locis quibusdã cum Magnis Ducibus Lithuanię habebat, accessisset, perpetua deinde inter ipsum ac Reges Polonię belli causa fuit: quod aliquando quidem per inducias positum, vt plurimum tamẽ varia fortuna, tam in Liuonia quam Lithuania gestum, in hunc vsq; Regem transmissum fuerat. Cæterum Moscus abducto secum Alexãdro Polubensio Chodkeuicii Legato, cæterisq; Præfectis, in Moscouiam se recepit. Ex itinere litteras ad Regem dat: quibus vt à Liuonia omnino abstineat, Regi præscribit, iisdem ad Prussum quendam Augusti Cæsaris fratrem, nulli antehac cognitum, qui Koincii & Mariemburgi quondam, & in reliqua Prussia late imperitasset, genus suum referebat, quo ad ipsos Prussiæ fines ius Imperii extenderet. Legati, qui ad tractandas pacis conditiones mittebantur, iter cœptum nihilominus prosequebantur: nouis in itinere mandatis acceptis; vt de iniuriis inducíarum ostentatione factis quererentur, satisfactionemq; postularent. Dum ad Gedanum Rex castra facit, exercitum in Liuonia Lithuaniaque per ostentatam pacem, maxime autem propter difficultates ærarii, quæ initia regni eius exceperant, nullum parauerat: sub ingruentis tamẽ hostis famam, nobilitatem Lithuanicam litteris euocauerat, militareq; per ducatum eum imperium Nicolao Radiuilo Palatino Vilnẽsi, Gregorio Chodkeuicio, qui ante illi præfuerat, defuncto, tradiderat. Hic non exigua cum voluntarii militis manu, Seelburgum peruenerat. Interim vero & Gedanenses ad humiliores æquioresq; conditiones, multis malis victi & maiora timentes, descendere cœperant: cumq; Electores duo, aliiq; Germaniæ Principes quidam suas pro illis preces per Legatos interponerent, recepit Rex in fidem ciuitatem; tum vero ad bellum Moscouiticum, quod iam multo ante animo agitarat, totum se conuertit. Ad quod suscipiendum, secundum acceptas iniurias, ac Liuoniæ recuperationem multæ causæ illum hortabantur: quarum hæc vel iustissima, quod egregio aliquo facinore, non modo de sui regni hominibus, verum tot aliis, quibus Imperium Moscouiticum summa cum immanitate coniunctum, vel formidolosum erat, vel graue, bene mereri; eamq; ad posteros nominis sui famam propagare studebat, ex qua omnes non modo Regem, sed dignum ẽt regno fuisse cognoscerent. Præterea vero ad maiores res, quas cogitandas susceperat, & de quibus misso in Vrbem Paulo Saionskouio cum Gregorio XIII. Summo Pontifice communicarat, si prius Moschi potentiam fregisset, aditum se habiturum sperabat. Hoc animi proposito, in mensem Ianuarium Varsauiam Comitia edixit. Agebatur autem tum annus septuagesimus septimus, supra Millesimum Quingentesimum. Rediit interim in potestatem Duneburgum à Borissio Saua, ac Vilhelmo Platero receptum. Hi in omnes occasiones intenti, cum commeatus inopia laborare præsidiarium militem animaduerterent, per speciem officii ac comitatis esculẽtorum, ac poculentorũ nonnihil, ac in his vini cremati, quod inopia veri maximo apud Moscos in honore est, vas ei miserant: de quo cum ad ebrietatem Moschi bibissent, illi, qui id futurum cogitarant, noctu scalis admotis, in vallum, quo solo castrum cinctum est, & in ipsum castrum euadunt: Moscos ex somno & mero vix se colligentes deturbant: castro potiuntur. Non multo inde tempore interiecto, Venda etiam huiusmodi ratione recuperata fuit. Erat sub Matthia Dembinio ex rusticis Lotfinis fabrilis artis peritus quidam, qui sororem Vendæ in Moscorum potestate habebat; per cuius visendæ speciem & rusticorũ commerciorum libertatem cum sæpius Vendam venisset, opportunitatem nactus, ceram clauibus oppidi impressérat, adque eiusdem exemplum alias parauerat: rem ita instructam ad Dembinium detulit. Cumque is die constituto, quem festum Moschi agebant, sub oppidi portas cum Ioanne Buringio, ac tumultuaria militum manu accessisset, ab vna parte scalas Buringio admouente, ac à Lotfinis ipsis, qui Vendæ erant, concursu facto, reliquos portis reclusis in oppidum immisit. Dum Varsauiam ad Comitia Rex contendit, nuncium in itinere accepit, ab iis rebus, quas tum agitabat, alienũ. Limes regni Polonici & magni Ducatus Lithuanici magnici ex parte Boryſtenes est; qui in Moscouia ortus modico in occidẽtem flexu, in meridiem deinde & Pontum Euxinum magnam aquarum vim trahens fertur: superior fluminis pars ad Lituaniam pertinet: ad inferiorem diuersarum gentium confinia concurrunt: præter Moscos & Poloniæ ditionis Russos, nõnullæ Turcicæ præfecturæ attingunt: non longo ẽt interuallo Valachi ei imminẽt. In hac tot nationum nec satis pacatarum colluuie, non potest adhuc quamuis à tot seculis pax consistere. Itaque immensa ibi camporum spacia, multi agri inculti, ac deserti ob latrocinia vel metum iacent. Confluere huc ad prædas ex hostico agẽdas solent; eum ex aliis gentibus, tum Polonis quoq; & Lituanis, vt quisq; est egẽtissimus, vel rerum capitaliũ damnatus, quosq; vel fortuna eorum, vel leges in patria esse non sinunt, superioribus tamen tẽporibus, cum publice bellum non esset, etiam ex primaria iuuentute quidam loca ea petebant, odio quietis, ac ne situ, ac ocio torperẽt, virtutis exercendæ causa. Magnam partem in aquis ac flumine piscatu ac latrociniis viuunt: hostemq; vt ex quoq; plurimum prædæ sperant, ducẽtes, barbaris tamen, vt maiori inter eos Christianorũ numero, ac Tartaris præsertim infestiores sunt, magisq; Poloniæ regibus operam nauant. quod infimam Poloniæ partem, quæ ad flumen pertinet, tenent, à loco Nisouii appellantur: interq; reliquos Kosakkos: ita enim communi nomine vocantur omnes tam equites, quã pedites, qui ad latrocinia in finibus exercenda, incursionibusq; hostiles ditiones vexandas priuato instituto, ac voluntaria militia coeunt: hi & numero & virtute plurimum fere valent. Inter hos cum vixisset aliquandiu Ioannes Podkoua, natione Valachus obscuro alioquin loco natus; sed corporis viribus præstans, & qui soleis equorum ferreis manu disrumpendis nomen inuenisset; partim vitæ ac studiorum similitudine, partim promissis facile homines ex præda viuentes ad inuadendam vna secum Valachiam, imperiumq; eius sibi tradendum adduxit. Petrũ Palatinum Valachiæ nihil tale expectantem occupant, & prius sede Imperii exuunt, quam ille vlla arma imminere sibi suspicari potuisset. Quod cum Rex intellexisset, & præterquam, quod sine autoritate sua alieni fines bello tentati essent; Petrum, cuius dignitati fauebat, restitutum vellet, cum per Poloniam, tum in Trãsyluaniam ad fratrem Christophorum Principem, vt auxilio suo Petrum iuuaret, litteras misit. qui cum alas aliquot equitum & peditum cohortes Stephano Battoreo Andreæ fratris filio Duce auxilio ei misisset; Podkoua Nimirouam Polonicum oppidum recipere se coactus in Nicolai Sienauii Castellani Kamenecensis, qui finitimæ in Russia militiæ præerat, potestatem venit: ab eoque ad Regem missus fuit. Postquam ad comitia ventum fuit, primo die solenni sacro peracto; altero de Repub. sigillatim de Moschi & Tartari iniuriis ad Ordines Rex fert, bellumque ne cum his, aut cum vtro horum velint, rogat. Cum Moscо bellum iussum, cum Tartaro in præsens dilatum. Hic sub discessum Regis Henrici, solicita ac in omnia alia intenta Repub. fines incursarat, populationibusque ac rapinis, omnique immanitatis genere vexarat: obsidionis Gedanensis tempore magna manu facta prædas egerat: illis ipsis Comitiorum diebus, fama nuptiarum, quas Constantinus Ostrogiæ Dux Palatinus Kiouiensis, propinquæ suæ faciebat, excitus, in Voliniam excurrerat: Ducem Ostrogiæ obsẽderat. Pacato tumultu Gedanensi, exercitum, quem sub Gedano habuerat, in Russiam Rex ad fines tuendos miserat: iamque aliquot turmæ in Voliniam peruenerant. quarũ imperium, cum de Tartarorum excursione rumor interim allatus esset, Ioanni Sbarasio Palatino Braslauiensi, extra ordinem tradiderat. Ex iis quidã non longe Torcino in agmen hostium, vt aduentu exercitus nondũ cognito, incuriosius prædas agentium, inciderant, prælioque subito contracto superiores discesserãt. vnde de appropinquantibus copiis certior Tartarus factus, cum delectos ab exercitu contra Sbarasium misisset, qui ex instituto eorum, quid virium, ac animi hostis haberet, explorarent: Iique ad Saslauiam in nostros incurrissent: fortiter impetu eorum à nostris excepto, mox se receperant: Tartarusque pactus inter cætera à Duce, vt de amouendis à finibus Nisouiis apud Regem laboraret, quorum latrocinia solam bello causſam obtendebat, recesserat. in præsens tamen hæc dissi-

mulari placuit. Ex hoste enim inope & vago quemnam magnopere fructum expectari? Cum arma potius Turcica ad ipsius iniurias prouocarentur: qui solum in quo insisterēt, suum; ipsos fiduciarios possessores esse diceret. Ex Mosco quo maior eius potentiæ fama, eo maiorem gloriam in præsens, nomē ad posteros parari: vrbibus ac opibus florentissimam olim prouinciam Liuoniā, & cum aliis opportunitatibus; tum maris commodis affluentem victoriæ præmium peti. Ita contra Moscum susceptum bellum, simulq; vt in hostico exercitus haberetur, scitū, priori intra fines continendi militis, ac propulsandi hostis ratione domesticis incommodis, ac superioris ætatis exēplis refutata. Proxima huic de pecuniis fuit. Delecti fuerunt è Senatu primores, qui quanto in bellum milite, quanto in militē stipendio opus esset, dispicerēt, scitū tributum in singula iugera floreni vnius: cereuisiale item in oppidis & vrbibus, quo in singulas tonnas duo de vigesima cuiusq; precii pars exigeretur. Maius id fuit, quam vllum antehac quisquam meminisset: cōsensere tamen omnes præterquam Krakouiensis, Sandomirīensis, & Siradiensis Palatinatuum Legati: quod nulla eius tributi scisscendi mandata se à suis habere dicerent. Noluerat Nobilitas, vel bellum, vel tributum sciscere: nisi de iudiciis simul, quæ iam Sigismundi Augusti temporibus postulare cœperat, in interregnis autē ipsa sibi sanxerat, perfecisset. Antiquitus à iudiciis municipalibus ad conuentus Palatinatuum, ad quos quodq; municipium pertineret, inde ad Regē in Comitia prouocatio erat. Cum à Sigismundo Augusto propter tenuiorem valetudinem infrequentius iudicia haberentur, vt ex suo corpore constituere sibi iudices liceret, Nobilitas petierat: Restitit Augustus, dum vixit. vnde illa à Rege id impetrandi spe deiecta, tempore interregni priusquam in Regem Henricum eligeret, inter alias hanc quoq; de translatione iudiciorum conditionem ei tulerat, isq; acceperat. Post discessum igitur Henrici, Nobilitas per singulos Palatinatus, vt cuiq; maxime expedire visum fuerat, ex suo Ordine, qui causas appellationis iudicarēt, delegerat: qua ex re cū, quod euenire necesse erat, magnam omnium rerū perturbationem consequi Rex animaduerteret, in causa minime amplius sibi integra, pro re nata optimum ratus, si ad vnā formulam omnia reuocaret, sanxit hic: vt nō per singulos Palatinatus iudicia haberētur? sed in singulis Palatinatibus maioribus bini, minoribus quibusdā singuli è Nobilitate quotānis delecti, primum Martini vsque ad Paschatos Poloniæ maioris Nobilitati Petricouiæ, minoris deinde à Paschatos vsq; ad messem Lublini, ius dicerent, itaq; omnia priuatarum rerū iudicia penes Nobilitatē deinceps essent: publica, iuris item Regii atq; fisci iudicia, in eo quo antea statu fuerant, penes Reges manerent: quemadmodum & earū terrarū, quæ suis legibus ac diuerso à cæteris iure vterentur. Moram huic rei nonnullam afferebat, quod Nobilitas à munere iudicandi Senatorium Ordinem excludum volebat: hi contra tenderent, iniquum esse, dignitatem suam, quæ commodo sibi esse debebat, in iniuriam suam verti: & qui alios in Nobilitate, honore anteirent, à communi nobilitatis corpore in re publici iuris, & ad omnes pertinente seiungi. Obtentum tandem, vt tam ex Senatoribus, quam reliqua Nobilitate, pro arbitrio Nobilitatis rebus iudicandis præficerentur. Inter Regem quoq; & Nobilitatem controuersiæ nonnihil fuit, quod Nobilitas regias quoq; vrbes rebus à se iudicatis teneri vellet, superiorib. etiam temporibus quasdam causas earū iudicasset. remisit Nobilitas: inuentaq; ratio fuit, vt quia iam causas aliquas huiusmodi iudicasset, easdem in iudiciū vocatas denuo in iisdem Comitiis Rex cognosceret. Cumq; Magistratus quoq; ac Præfectos regios ad iurisdictionem suam pertinere Nobilitas vellet, quod cum ii fere res iudicatas exequerentur: frustra sibi iudicia tribui diceret, sine vlla in eos, qui res à se iudicatas exequerentur, iurisdictione. assensit Rex, vt quatenus rerū iudicatarū executio à Magistratibus cæteriscq; Officiis peteretur, autoritati Iudicum parerent. supererat certamen inter Ecclesiasticum & Ciuilem Ordinem: cū hic eodem, quo reliquam Nobilitatem, Ecclesiasticos iure vti vellet: illi iudicia hæc Nobilitatis, quæ cum diuersæ religionis hominibus communicari intelligebant, multis nominibus suspecta sibi esse, obligarique se illis nolle confirmarent. Ostendit his Ioannes Samoscius Cancellarius, nō maius periculum eos suscipere, si in iurisdictionem consentiant, quam si cum obtemperare ei nolint, pœnis deserti vadimonii, & contumacię coerceri se patiantur: quod in Palatinatuum iudiciis eo vsque factum antea fuerat, vt præter alios Archiepiscopus in maiorem fere centum quinquaginta millium condemnaretur: Addidit consilium, vt quoties ecclesiastica res in iudicium veniret, ad sex ex nobilitate, ecclesiastici ordinis totidem, qui pari autoritate de ea cognoscerent, adiungerentur. quorum si pares sententiæ extitissent, ad Regem in Comitia ampliaretur. Res per aliquot dies ducta, eum tandem ad modum composita fuit. Agitatum in hisce comitiis & de proscriptionibus fuit. Moribus gentis Polonicæ, qui creditarum cæterarum ve priuatarum rerum condemnantur, iis si sententiæ iudicis non pareant, multa dicitur: quæ si spreta fuerit, priori triplo maior dicitur: si ne tum quidem obtemperatur, manu militari in bona missio decernitur: contra quam, si quis se opponat, à præfectis proscribitur. Quod olim acerrimum contra decoctores telum fuerat, luxuria temporum, per eamq; multitudo obæratorum labefactauerat. itaq; vulgo contemnebatur, resq; magis multorum sermonibus iactata fuit, quam noua remedia vlla ei allata. Auditis deinde externorum Principum legatis, Georgius Fridericus Marchio Brandeburgensis ad valetudinarii agnati sui Alberti Friderici, Alberti Prussiæ Ducis filii curam admissus fuit. inuestitura, quam vocant accepta, solenne iuramentum Regi præstitit. Adfuere ei in ceremoniis iis Saxonię Electoris, & Virtembergici Principum Legati. Brandeburgensis Electoris Legati cum Principis sui nomine, tanquam ad simultaneæ inuestituræ ius pertinentis vexillum contingerent. Nobilitatis nuncii contra protestati, quod primis illis inter D. Sigismundum & gentem Brandeburgicam conuentionibus ea Marchionum Brandeburgensium stirps feudo comprehensa non esset, quæ postea priuata autoritate & Ordinibus inscīis acta essent, rata se non habere ostendebant. Aderant & Pomeraniæ Ducum Legati, Principumq; suorum nomine in Bithouiensem Leoburgensemq; tractum ius maiestatemq; regni agnoscebant, literasq; inuestituræ accipiebant. Legati interea, quos ad Moscum missos supra demonstrauimus in Moscouiam peruenerant, aq; Mosco suo ipsius ingenio feroci, tum ob rem in Liuonia prospere gestam multo etiam superbiore, contumeliis ludibrioq; excepti indignissime habebantur: multa in nomen Polonicum & Lituanicum contumeliose ab eo dicta factaq; fuere: cumq; ex instituto vtriusq; gentis lautia vtrinq; legatis, qui missi fuerint, præbeantur: emere victum, nec moris sit, nec si velint, in Moscouia possint: non nisi sordida ac vilissima quæq; cibaria per summam indignitatem iis ministrari iussit. In colloquiis deinde cum Legati non nisi de induciis agendi mandata se habere significassent, trium annorum inducias iis dat: literas autem, quas legati obsignare debebant, sine vlla conditione pure perscribi iubet: alias deinde, quas ipse Legatis traderet, sub signo suo subiicit: in iis hasce conditiones adiecerat, vt vniuersa Liuonia vna cum Riga & Churlandia, quæ in potestate Regis adhuc erant, & quidquid vsq; ad fines Prussiæ pertineret, Rex sibi cederet: Liuonem nullum præsidium suum implorantem, multo minus ciuitatem vllam reciperet, vllave ope auxilio suo iuuaret. Hasce cum ex more iureiurando placita confirmare deberet, amotis iis, in quas legati ante iurauerant, solas profert, iureiurandoq; in eas se obstringit: atq; ita nullo amplius de his tractandi loco relicto, ex Moscouia abire Legatos iubet. nouisq; eodem tempore in Liuoniam copiis missis acerrime Vendam oppugnat. quæ sub exitum Comitiorum audita omnium animos ad bellum Moscouiticum iam conuersos, ira ac indignatione eo magis accenderunt. Venda tamen à Moscis frustra oppugnata fuit. Nam cum per aliquot dies tormentis vehementer muros verberassent, aliquam etiam partem muri diruissent: Dembinius ob exiguitatem præsidii vrbi metuens, cohortatus suos, vt eam secum ingrederentur, cum tenere non potuisset, quod illi propter inopiam commeatuum, & non exoluta stipendia minus prompti ad pericula suscipienda essent: & quia magna ex parte equites erant, minus etiam virtuti suæ locum in præsidio fore putarent: tandem vt propius saltem secum accederent, si forte excubias & castra hostium turbare possent, contendit, quod cum impetras-

set,noctu silenti agmine eos ducens,paulo ante lucem sub portis vrbis sistit:ostenditque,quod ab hostibus iam videri cœpissent, à tanta hostium multitudine facile circumueniri posse: itaque potius, vt viros fortes ac militares deceret, vrbem ingrederentur,virtuteque sua vrbem contra hostem, & vrbe se tuerentur. Ita vrbem ingressi,eidem saluti ac præsidio fuerunt.Muris enim, qui diruti ab hostibus erant,magna cura subitario opere noctu expletis, omnibus in locis fortissime hosti occursum fuit. Itaque vere iam imminente Mosci soluta obsidione,præmissis primum tormentis discesserunt.quos Alexander Chodkeuicius præfectus Grodnensis, cuius Ioannes Chodkeuicius patruelis vicaria in administranda reliqua Liuonia opera vtebatur, quamuis minus commoda valetudine esset, contractis tamen vndique ad Seeualdum copiis aliquandiu persecutus, adipisci tamen haud potuit.Sub idem fere tempus magnus Dux Regis fidem secutus, à Mosco discessit. Adolescens hic summo genere natus cum Churoniæ & Osiliæ Episcopatum in Liuonia teneret, perditis quorundam consiliis ac promissis Mosci & adolescentia adductus,cum per ætatem ipse rebus suis cõsulere non posset,ad Moscum transierat. Ab eo fratris patruelis filia in matrimonium ei tradita, speq; iniecta fore,vt suo beneficio totius Liuoniæ regno potiretur, ad Reualiam obsidẽdam magno cum exercitu missus fuerat,à qua infecta re discedere coactus, tempore obsidionis Gedanensis iisdem cum promissis in Liuoniam, quemadmodum supra dictum est,remissus fuit.vbi territus crudelitate Mosci,quodq; ademptis ei, quæ tenebat in Liuonia castellis,ad fines Scythiæ deportare eum in animo haberet, per indicium cognito,cum quanto in periculo versaretur,cogitaret: transeundi ab eo consilium cepit: paulatimq; è potestate eius se subducens Lempsaliam, inde propius Rigam ac fines regios se recepit: Regemq; per Ducem Churlandiæ crebrosque internuncios ac literas, vt in fidem se reciperet,solicitabat. Rex in earum rerum incertitudine,cum & varia de discessu eius iactarentur, vt neq;, an fratri eius Regi Daniæ,cæterisve propinquis ipsius consilium id eius probaretur,aut fortunę eius curæ omnino essent, perspectum habere posset, de deditione nihil quidem tum cum illo constituit: fide tamen publica versari eum in Liuonia se passurum ostendit. Postea profecto in Liuoniam Nicolao Radiuilo Palatino Vilnensi,eidem vt cum Duce magno,quod in re præsenti è Repub. esse perspexisset, ibidem constitueret,permisit. Hic cum in Churlandiam venisset, ad eumq; Magnus accessisset,in fidem illum cum omnibus ditionibus eius regio nomine recepit, inq; verba Regis sacramento adegit.conditiones deditionis hæ fuerunt: vt quas teneret possessiones, eo quo alii beneficiarii Principes sua possiderent iure, à Rege ei permitterentur: aut pro illis aliæ non deteriori conditione pro amplitudine generis & familiæ eius aliquo alio in loco darentur. Vbi de euentu Legationis Rex certior factus fuit,mittit statim ad Moscum Georgium Haraburdam, qui non aliter induciis iis teneri se velle Mosco renunciaret, quam si de Liuonia conditionem, quæ nec à legatis accepta esset,remisisset.Moscus retento Haraburda,legationem interea ad Regem, quæ ad rata habenda pacta induciarum, iuramentoq; confirmanda eum adduceret,destinat.ac præcipitante iam æstate exercitum alium multo priore validiorem,maioriq; apparatu instructum, ad Vendam, quam à nostris interceptam,ab eoq; postea obsessam,supra ostendimus,mittit. Priusquam vltetius progrediar,pauca hoc loco de Principum Moscorum origine, potentia, moribus gentis;totiusq; imperii statu præmittere placet. Antiquissima Imperii Russici sedes primum Nouogardię,inde Kiouiæ,posterioribus vero temporibus priusquam Moscouiam trãsferretur,Vlodimiriæ etiam fuit: cuius hanc ob causam hodie adhuc titulos Moscouiæ titulis Dux anteponit.Genus Principum ad Varagos annales Russici referunt: Gentem, vt pleræq; priscæ, nunc obscuram: sed tamen, quam vltramarinam fuisse iidem annales testentur. Ex ea tres fratres asscitos primo à Nouogardiensibus, qui Slaui iam tum fuerint receptos, imperium Nouogardiæ cõdidisse,eiq; Ruricum natu maiorem fratrem præfuisse, reliquis duobus alias Russiæ partes Bialoieserensem & Isboriensem obtigisse tradunt: Ruricus ex Olga Plescouiensi Suentoslaum deinde filium habuit. Hic magno cum exercitu in Bul-

in Bulgariam ad Danubium vsq; progressus,deuictis Bulgaris & Græcis, quibus tum Bulgari parebãt,cum agros & cultum,& copias prouinciæ adamasset, sedem imperii in ea sibi delegit.Iaropolcho filio Kiouiam,alteri Olego Dreulanos administrandos reliquit: Nouogardiam Vlodimiro Malci cuiusdam Lubkani, vt annales habent,filio ex ancilla Olgæ Plescouiensis suscepto concessit. qui cum à Iaropolcho regno pulsus trans mare fugisset,auxiliis maritimis comparatis reuersus, cum quæ primæ obiectæ ei fuerãt ditiones, tum Kiouiam deiecto Iaropolcho occupauit,tenuitq;.Ab hoc omnes deinde Principes Russiæ profecti tradũtur. Nam cum 12.filios reliquisset,diuisa inter eos omni Russia, imperium ac domiciliũ imperii Kiouiam maiori natu Suentopolcho tradidit. Huic sine liberis mortuo,duo alii fratres Iaroslaus & Isoslaus ordine in regno successerunt: Post eos Vlodimirus Monomachus Vseulodi Vlodimiriæ Ducis filius,cuius hodie adhuc magnũ apud Russos nomen est.Ex eadem stirpe potitus imperio fuit. quod interpellatum quidẽ interim ab Vseulodo Suentoslai ex Olgo nepote,& Igoro pronepote, qui auitũ regnum recuperare conatus fuerat, penes Vlodimiri posteritatem nihilominus remansit: sequentibusq; temporibus Andreas Dux Susdaliensis ab eadem Vlodimiri stirpe profectus, fœdere cum vndecim aliis cognatis Ducibus inito, deiecto Micislao,qui ex Monomachi posteris regnum Kiouiæ tenebat, Micislaum filium ei imposuit.hic primus sedẽ imperii Volodimiriam, principatumq; in Susdaliensium domum transtulit.quem qui tenebat,etsi imperium in reliquos agnatos Duces non habebat: magni tamen Ducis nomine vtebatur, dignitateque ac honore cæteris, qui comiter quasi maiestatem eius colebant,antecedebat. cumq; honoris antea vel successione, vel reliquorũ omniũ studiis vni deferretur, nõnunquam vi ac armis occuparetur: posteaquam in Tartari potestatem concesserunt, ab eo peti cœpit.Imperii autem Tartarici circa annũ ab orbe condito VI. M.DCC.XXXII. quemadmodum Russi annos numerant, à nato autem Christo ducentesimo vicesimo quarto,supra millesimum in annalibus eorum mẽtio fit. quo Tartari contra Cottianem Ducem Polousciorum cum exercitu progressi, Russiam vastarũt. cumq; Cottian Micislaum Romani filium Ducem Siernouiensem seu Kiouiensem: vtroq; enim nomine in annalibus appellatur: qui filiam eius in matrimonio habebat,& complures alios Russicos Duces in auxilium euocasset, die 17. mensis Iulii ad Kalkam magno prælio eos Tartari superarunt: vndecim Russicos Duces: Heroes,vt annales appellant, equitum forte genus quoddã, ad septuaginta interfecerunt: multos captos egerunt.Reuersi deinde Batti duce tredecimo anno post quadragesimo quinto nimirum supra VI.M.DCC.subiugatis primum Rosanẽsibus & Vlodimiriẽsibus,cæterisq; fere omnibus ducibus, vniuersam Russiam sibi subiecerunt: & quamuis non raro deinceps quoq; bello cum iis Russi contenderent, tributariam tamẽ semper fere inde habuerunt. Ab eo igitur tempore magni etiam Duces à Tartaris Russiæ dari cœperunt. Dabantur autem fere, quemadmodum ostendimus è Susdaliensibus. Moscorum Ducum, atq; ipsius adeo ciuitatis æqualis temporum Batti ac vastationis,quæ ab illo Russiæ illata est, memoria in annalibus eorum extat. Inter alias enim vrbes Moscouiam quoq; à Batti expugnatam, ibidemq; Philippum quendam Palatinum & Vlodimirum Georgii magni Ducis filium captum à Tartaris tradunt.Anno ab orbe condito XII. S. VI. M. DCCC. Andrea Alexandri filio magno Duce mortuo inter Michaelẽ Iaroslai filium Tuerensem,& Georgiũ Danielis filium Moscouiæ Ducẽ, de principatu magnoq; Vlodimiriæ ducatu cõtentio fuit,quẽ cum vterq; à Tartaro peteret, Tartarus primo Michaelem,retento penes se Georgio, inde aliquo tempore interiecto 25.anno supra VI.M.DCCC.Georgium regno confirmauit: indeq; ad hoc vsq; tẽpus, quamuis aliquando Russi vniuersi Susdaliensem iterũ dari sibi à Tartaro peterent, perpetuo tamen in Moscouiæ Ducum familia honor is permansit. Ex quibus quum proauus huius nunc rerum potitur,Basilius Basilii filius post patrem & patruum Constantinum imperasset, conspiratione à Demetrio Georgii filio cognomento Siemacha Duce Seuerienſi,Iohanne Andreæ filio Mosaiscense,Borisso Alexandri filio Tuerense Ducibus contra eùm facta,regno ab iis exutus, luminibusq; à Geor-

gio Seuerienſe orbatus fuit: verum à Nouogardienſibus adiutus regnum recuperauit, pacateq; deinde id obtinuit. Succeſſit huic Ioannes filius, qui primus eam, ad quam nunc excreuerunt, potentiam fundauit. Ducem Tuerenſem, quamuis vxorem ex ea domo haberet, regno pepulit, principatumque obtinuit: haud multo poſt & Nouogardia magna per fraudem capta, in ſeruitutem eam redegit, & alios principatus tentare cœpit: eoq; potentiæ peruenit, vt cæteris ducibus metu concedentibus, nemo qui cupiditati eius reſiſtere auderet, reperiretur. Idem Tartarorum iugum primus excuſſit, coniugis Sophiæ Græcæ è Palæologorum genere, quam mortua Tuerenſe ſuperinduxerat, ingentis ſpiritus mulieris vocibus impulſus. Haud diſſimili deinde ratione filius eius Baſilius potentiam, cuius pater fundamenta iecerat, in immenſum fere auxit. Ad ea, quæ pater pepererat, Smolenſcen. Ducatum maximum, ac quidquid Seuerienſis ditionis reliquum erat, adiecit: Kaſanos mari & terra tentauit, Principes omnes agnatos ditionibus ſuis exutos, tum Pleſcouienſem ciuitatem maximam in ſeruitutem redegit. Succeſſit ei in imperio hic, qui nunc rerum potitur, Ioannes: qui & ipſe regnum ampliſſimum à patre acceptum, fortuna ac induſtria adiutus multo id fecit amplius. Kaſanenſe & Aſtrakanenſe regna à patre ſummis viribus oppugnata cuniculorum & puluerum maxime, quos cuniculis in vrbium oppugnationibus ſubiecerat, nouo iis temporibus apud illas gentes artificio adiutus, in ditionem redegit: marique omni Caſpio, vna cum iis in poteſtatem accepto, ad Perſidem fere imperium protulit: Liuoniæ maximam partem per diſſenſiones Liuonum occupauit: Succos multis ſæpe cladibus affecit: Polociam temporibus Sigiſmundi Auguſti cepit: cumq; Selymus Turcarum Imperator Tanaim flumen cum Rha flumine maximo, quem Ruſſi Volgam ſua lingua hodie appellant, coniungere ſtatuiſſet, vt claſſe ex Ponto Euxino aduerſo Tanai in Rha inuectus, Aſtrakanum in oſtio fluminis Rha, quo in mare Caſpium influit, ſitum, ac per id vniuerſum mare Caſpium poteſtatis ſuæ faceret, Turcæ quoque victi fama ei quæſita fuit. Nam cum Selymus à Sigiſmundo Auguſto per Ibraimum Chauſium, qui ex nobili Straſſorum familia in Polonia natus, à pueritia impietate Turcica imbutus, ac maximis deinde præmiis ob ingenii elegantiam affectus fuerat, per ditiones eius tranſitum exercitui poſtulaſſet, is vero à Sigiſmundo Auguſto negatus ei fuiſſet, Selymus nihilominus per Tartariam ad perfodiendum ſpacium Iſthmi, quod inter duo hæc flumina anguſtiſſimum eſt. iamq; Moſcouitico ſolo continetur, exercitum miſit. qui cum per vaſtiſſimas ſolitudines iuiſſet, Tartaris ipſis inuitis negotium adminiſtrantibus, ac ante viarum incommodis attritus Moſcis obiectus fuiſſet, nullo operæpretio perfecto diſcedere coactus fuit. Ita repente collecta potentia non finitimis modo omnibus, ſed remotioribus etiam quibusq; nationibus terrori Moſcus iam erat: eoq; faſtus in tanta finium ac rerum geſtarum amplitudine proceſſerat, vt omnes alios Principes præ ſe contemneret: nullamq; gentem eſſe exiſtimaret, quæ opibus ac potentia contendere ſecum poſſet. Cum ante hac Kneſiorum, Ducum ſcilicet nomine, magni cognomento, quo eos, qui ipſis parebant, præirent addito, vſi eſſent: Pater huius Baſilius repetito ex interpretibus Slauicis ſacrarum literarum nomine, primus Ciarium, quod Regem eorum lingua ſignificat, appellari ſe voluit: eoq; à Maximiliano eius nominis Primo Imperatore appellatum ſe iactabat. Ad religionem Chriſtianam à Baſilio quodam Archiepiſcopo Conſtantinopolitano nomen Ruſſicum perductum, ſacrisq; Chriſtianorum initiatum ipſorum annales, ac Byzantina etiam hiſtoria habet. Itaq; vt primo religionis authore Græco, ac frequentibus deinde inter Græcos & Ruſſos per Mœſiam ac Illyrium, quæ à Slauonicis eiusdemq; linguæ gentibus tenebantur, tum Kiouiam, quæ per Boryſthenem cum Ponto Euxino coniungitur, commerciis, cum literas Græcas, tum ritus à Romanæ Eccleſiæ inſtitutis diuerſos magna ex parte retinent: vt non pauca tamen ex illis ipſis eum tempus, tum Metropolitarum ac aliorum Epiſcoporum Principi ſuo obſequendi ſtudium deprauarit. Leges quibus vtantur, paucas admodum habent: eamq; fere ſolam vt Principis voluntatem pro lege obſeruent. De eo ita illis perſuaſum eſt, Metropolitis maxime opinionem hanc eorum iuuan-

tibus, per Principem tanquam interpretem Deum ſecum coniungi: ac prout de Deo meriti ſint, ita Principem vel benignum in ſe vel aſperum eſſe. Itaque voluntati eius non ſecus ac diuinæ, ſeu turpia ſeu honeſta, ſeu mala ſeu bona iubeat, omnibus in rebus parendum pro fidei decreto habent: illeq; vitæ ac necis omniumque rerum ſummam in ſuos poteſtatem obtinet. Quod vt ad potentiam comparandam conficiendaq; bella maximum habet momentum: vnum omnibus rebus ſumma cum authoritate præeſſe: omnia imperia ſolum adminiſtrare: eundem & conſiliorum dominum, & rerum omnium authorem eſſe: exiguo tẽporis ſpacio copias quam maximas cogere poſſe: fortunis ciuium ad potentiam ſuam ſtabiliendam pro ſuis vti: & quemadmodum iis rebus maxime autoritas ac opes Moſci creuerunt; ita crudelitas quoq; eius ac dominandi aſperitas vehemẽter confirmata eſt. Itaq; cum infinitos pene variis cædibus ſuſtulit: tũ maxime Andream fratrem patruelem, ob nouarum rerum ſuſpiciones quaſdam cum liberis omnibus ac vniuerſa familia, vna ſola filiola, quam Duci Magno deinde locauit, relicta, exquiſitiſſimis cruciatib. necauit: Nobilitatem Nouogardienſem ampliſſimam, quam fratris rebus ſtuduiſſe ſuſpicatus fuerat, funditus pene excidit: popularium quacunque incederet, ſæpe magnam ſtragem fecit; cũ vt turbæ hominum miſerorum gratiam ac miſericordiam eius implorantes illi ſeſe obtuliſſent, à ſatellibus minutim eos concidi; vel maximo numero ſub glaciem, qua magnam partem anni lacus ac flumina conſiſtunt, mergi iuberet. de quo cogitanti eo magis mirum videri neceſſe eſt, quomodo quæ à cæteris Principibus indulgentia ac obſequio in ſuos vix parari ſoleant, in tanta nihilominus immanitate ſingularis erga eum populorum charitas atque incredibilis, quæ eorundem in Principes ſuos eſt fides, exiſtere poſſint: ac non modo ſeditioſe nihil fere contra eum ab iis ſuſcipi, ſed & in præſidiis tuendis incredibilem conſtantiam præſtari: paucoſque omnino ab eo transfugere: non raros autem repertos hoc ipſo bello, qui vel maximis præmiis propoſitis fidem tamen erga Principem vel cum periculo ſuo iis antepoſuerint. Huius rei cum aliæ nonnullæ cauſſæ ſunt, tum maxime præter eam, de qua ſupra dictum eſt, duplex religionis opinio. Nam & omnes, qui in religione ab iis diſſentiunt, etiam eos, qui Romanæ Eccleſiæ ritu vtuntur, Barbarorum loco habent, ac tamquam peſtem aliquam deteſtantur; nihilque omnino cum iis commune habere fas ducunt. ex qua exiſtimatione illud quoque profectum eſt, vt Princeps quoties externos Legatos audit, in pelui aquam admotam habeat, qua manus quaſi illorum contagio pollutas ſubito abluat. Et ſuæ religionis inſtitutis eandem, quam Deo, Principi ſuo fidem ſe debere edocti, non minus vel conſtantiam eorum laudant, vel relictis corporibus animos in cœlum protinus emigrare, ac cœleſti beatitudine frui prædicant, qui fidem erga Principem ſuum ad extremum vſque ſpiritum retinuerint, quam qui ex diſcipulis Seruatoris noſtri in ſingulari erga illum pietate atque fide ad mortem vſque perſtiterunt. Superſtitionem alunt imperio ſuo Principes: dum ad nullas exteras Nationes, niſi ſi quos in Legatione atque ita quidem mittant, vt ſingulis Legatis ſingulos cuſtodes ponant, nec cuiquam remoto cuſtode cũ aliquo colloqui liceat, quemquam commeare: aut exteros etiam promiſcue commercia cum ſuis agitare patiuntur. Ita fit, vt quaſi perpetuis ignorationis tenebris oppreſſi aliarum Gentium humanitate non perſpecta nec percepta omnino dulcedine libertatis, præſentia melioribus, cognita dubiis anteponant. Accedit ad hæc metus amorque ac cura cuiuſque ſuorum, quæ magnos etiam animos, libertatique aſſuetos facile debilitant. Quos enim exercitib. aut præſidiis præficit, aut vlli omnino muneri adhibet, eorum coniuges, liberos, propinquos, & quæ chariſſima quiſque habet, obſidũ loco ſemper retinet: in eoſque omnia cruciatus exempla edit, ſi quis illorum ab eo deſciuerit, aut ſi qua res non ad nutum, aut voluntatem eius facta ſit. De rebus tamen creditis, contractibus, aliiſue priuatis reb. pauca quædam apud ipſos iura ſcripta ſunt. Pœnarum tria omnino genera iis nota ſunt. Mortis, cuius infinita fœdaque genera: multarum & fuſtium: quæ tamẽ in immenſa Principis poteſtate, non minus frequẽter, quemadmodum dictum eſt, pro libitu eius, quã pro merito ple-

risque irrogantur: carcerem ad custodiam magis, quam pœnam habent: exilia plane iis ignota sunt. Senatum, cum pro libidine omnia administret, in speciem magis habet. Magnam is partem ex Knesiis constat, quo nomine Duces, vt ostensum est, appellant, primæuorum Ducum à Moscouiæ Principibus oppressorum posteritatem, aut quos Princeps pro cuiusque meritis, aut sua in quemque gratia innomen vel ordinem eum legit. Nobiliores cum aliis insignibus à vulgo distinguuntur, tum quod patris nomen titulis aliis ad exemplum Principis soli præscribant. Magnificum hoc apud illos, eoq; ad æquales, aut inferiores solum vtuntur: ad Principem non modo patris nomine vsurpando abstinent, sed ne suum quidem, nisi propria linguæ eius enunciatione quodammodo corruptum, quo non modo seruos eius, sed quasi homunciones, non homines cum illo comparatos se significent, ponunt. In exercitu paruum tympanum ad ephippia singuli item suspensum gerunt: quo quoties agmen sisti vsus est, à primo impulso, sonoq; à proximis excepto, & cæteris deinceps tradito, exiguo temporis momento totus exercitus consistit. Metropolites senatum non ingreditur: consilio tamen eius quoq; nonnunquam vtitur: aut quo maiorem sibi apud populares venerationem conciliet, vti saltem se simulat. Militiam more cæterarum gentium ex equitatu & peditatu compositam habet: equitibus tamen Tartaris Nohaiensibus maxime vtitur. Nulli sane rei magis, quam munitionibus fidit. Itaq; & opportunissimis locis intra lacuum aut fluminum ambitus pleraſque sitas habet: præsidiisque, apparatu, commeatuque & omnibus rebus necessariis diligentius fere, quam quisquam alius Princeps eas instruit. Ei rei iam ab eo tempore studere cœpisse videntur, quo humilibus adhuc rebus eorum non multum viribus contra potentiores vicinos poterant: sed locorum vt plurimum opportunitatibus sese tuebantur: iisdemq; intercipiendis crescebant: postea quod semper, quoties prælio cum vicinis maximeq; Polonis decertassent, inferiores suos discedere animaduerterent, nec multum in prælio virtuti suorum credere se posse re ipsa edocti essent, necessario retinuisse. Castella fere omnia, vt in magna lignationum copia ex materia multis ingentibusq; trabibus congestis exstructa apud ipsos sunt: quæ eadem cespite nonnunquam vestire: omnia autem crebris propugnaculis ac turribus distinguere, fossis præterea, quibus natiuæ desunt, manu factis, valloque ac ceruis circumdare solent. quæ res efficit, vt non solum opus ad speciem inelegans non sit, sed ante hoc bellum, quo pleraque candentium globorum incendiis à Rege expugnata fuerunt, ad defensionem etiam tutius, maioremq; quam lapis opportunitatem habere crederetur: quod tormentorum ictibus facilius, & resistat materia, & siquando iis pateat, non tamen, quod in saxo accidere solet, magnam muri stragem secum ferat. quæ tamen ad Liuoniam pertinent, ex lapide etiam muros habent. Præsidia nobilitati singulis annis pro arbitrio indicit. Ex ea descriptos perq; munitiones distributos non longius anno in vno præsidio continet. Adiungit his pixidarios ex plebe stipendiarium militem. Præfecturæ item annuæ sunt. Præfectos ternos plerunque designat, primum, qui præcipuam curam munitionum gerat: cuiq; nullum omnino in casum extra munitionem egredi, ne dum pernoctare licet: reliquos duos primo custodes ponit. quorum alteri, si id vsus postulet, in eamque rem mandata à Principe habeant, excursiones facere, munitionesq; excedere permissum. Eos sua lingua ad Polonicorum Palatinorum exemplum, quamuis nec perpetuus is honor sit, & vnius saltem castri imperio, eoq; inter plures communicato terminetur, Voiuodas tamen quasi belli Duces appellant. Aurum, argentum, cæteraq; metalla naturane an quærendarum rerum earum inscitia illorum iis negarit, non facile affirmarim: vtuntur sane omnibus hisce importatis. è Perside sericum, vestem pictam, gemmas, vnionesq; habent: cum Germania aliisq; remotioribus Occidentis oris arma, tormenta, puluerem tormentarium, argentum etiam atq; aurum suis mercibus, pellibus pretiosis, quibus maxime abundant, lino præterea, cera & corio magnam partem permutant. eius negotationis Naruam, posteaquam in potestatem eius peruenerat, posterioribus temporibus sedem Moscus constituerat. Angli etiam Noruegiam, Lappiamq; ac totum quasi Septen-

Septentrionem circumuecti per mare glaciale viam sibi patefecerunt, qua Volodafluuius ex penitiori Moscouia se effundens, portum D. Nicolai eo in mari efficit. In moribus gentis præter fidem in Principem, laborum, inediæ, cæterorumq; incommodorum, quorum est tolerantissima, patientiam, mortisq; ipsius contemptum probes. homines cæteroquin in libidinem proni sunt, nec fœminarum solum amoribus dediti, quam ob causam & impuberes fere matrimonia cõtrahunt, sed & puerorum: ingenio fallaci, adq; dolos ac fraudem praua consuetudine versutissimo: non minus fortassis ad bonas artes promto futuro, si qui iis imbuat, extiterit. Rex Varsauia digressus ad Russicas res componendas Leopolim contendit. Antequam discederet Krakouiensis, Sandomirienſis, & Siradiensis Palatinatuum, quos in scissendo tributo à reliquorum omnium consensu se seiunxisse supra ostendimus, conuentus edixerat. In itinere cognoscit Siradiensem Palatinatum mox assensum: reliquos duos in recusando tributo perstare. Subsistit hanc ob causam Sandomiriæ: eoq; minoris Poloniæ senatores omnes euocat. Ex horũ sententia Palatinatuum eorundem denuo communem conuentum Korcini habet. Assensi hic tandem & ii fuerunt, remittente Rege de tributo cereuisiali, vt vbi duodeuigesima à regiis & ecclesiasticis, vicesima quarta à nobilitatis subditis exigeretur. Leopoli Tartaricas legationes Rex audiit: ad eas rogatu Tartari Turcarum Imperator suum legatum adiunxerat. Facta cum Tartaro pax fuit iis conditionibus, quibus sub prioribus Regibus eam habuisset. attulerat literas à Principe suo scriptas, in quas pacem postulabat: in iis de finibus nonnihil adiecerat, & de Nisouiis accuratius sibi cauerat. Rex non receptis literis, iisdem quibus maiores sui legibus eam coluissent, se quoq; pacem cum eo obseruaturum, donatiuaq; ab illis dari solita daturum verbo respondit. Ita per totum Moscouitici belli tempus pax à Tartaro fuit. Ne vero à Nisouiis quoq; per absentiam suam quid turbaretur, exemplo & metu continendos existimans de Podkoua capitis supplicium sumit: Amurathe Turcarum Imperatore, vt sibi dederetur, per legatos deposcente. Illud autem vt faceret, eo grauiores causas habere se videbat, quod Kosakki prioris expeditionis successu nondum ab instituto deiecti, eiusdem Podkouæ minori natu fratre Alexandro in Valachiam reducto Petrum Palatinum denuo non sine proprio periculo deturbarant. Alexander enim cum viuus in hostium potestatem veniſſet, palo suffixus: Nisouiorum pars à Turcis intercepta, Constantinopolim in catenis missa fuit. Idem tamen Petro quoq; tanquam per ignauiam ac socordiam toties deiecto, calamitosum postea fuit. Etenim sublato è medio Mahomete Bassa, qui Principem inter purpuratos locum tenuerat, Achmetis, qui in eius locum successit, studio de principatu amotus, inq; eius locum Iancola quidam è Saxonibus Transsiluanicis oriundus: sed qui non modo nationem Valachicam, verum genus etiam Principum Valachiæ ementitus fuerat, prouinciæ impositus deinde fuit. Compositis hunc in modum rebus Russiæ, Cracouiam rex proficiscitur. Venit eodem Moscouitica legatio. eius ætate atq; dignitate Princeps in itinere morbo extinctus fuerat. Reliqui, missis obuiam, qui exciperent, ex more in vrbem atque hospitium, inde ad Regem deducti, verbum se facturos negarunt, nisi prius Rex aperto capite assurgens, de valetudine & statu Principis sui percontatus se esset. Rex cum præter rei indignitatem non committendum sibi arbitraretur, vt ad hostis barbaro fastu elati, & qui tantos iam spiritus atq; arrogantiam sibi sumpsissent, vt vix ferri posset, superbiam obsequio aliquo suo quid adderet: illi vero in sententia perstarent, ac potius infecta re discessuros se confirmarent: permisit, vt inauditi in hospitium, inde in Lituaniam lentis agminibus se reciperent. Animaduersum inde fuit, tributum quod in comitiis Varsauiensibus sancitum fuerat, non modo prædicatione nonnullorum inferius, sed ipsi bello, in cuius vsus ab ordinibus deputatum fuerat, par non fore. Rex quod nec comitia eo tempore habenda sibi censeret, ne si nihil rerum gessisset, inani belli simulatione pecuniæ quam maximæ cogendæ rationes quærere à nonnullis iactaretur: nec priuatos nobilitatis conuentus cogendos: ne illud toties præter instituta Maiorum vsurpari à se nobilitas queri posset: cum iudicia tum à nobilitate obirentur, per eos in-

terim conuentus, quid de tributo illo polliceri ſibi poſſet, neceſſario nobilitati proponendum exiſtimabat: quod non deeſſent, qui magnitudinem tributi eius in immenſum oratione augerent. Inde ad omnes vicinos Principes legatos deſignat: qui & amicorum erga ſe beneuolentiam magis, firmiuſq; ſibi adiungerent: vel maleuolorum conſilia diſtinerent. Præcipue cum Auguſto Saxoniæ, ac Ioanne Friderico Brandeburgenſi Principibus Electoribus conſilia belli communicat. Hi indigne ferentes barbara crudelitate tamdiu in nomen Germanicum à Moſco ſæuiri, ad bellum pro Liuonibus ſuſcipiendum, de quibus illi tanto terrarum interuallo ab illis oris diſiuncti minus adeſſe poſſent, amice eum hortabantur. à Brandeburgenſi bellica etiam tormenta quædam dono ei miſſa fuerunt. Ad Turcam vbi Legati veniſſent, Mahometes prudentiſſimus trium Orientis Imperatorum Conſiliarius, & in Regem haud male animatus, quum de inſtituto Regis intellexiſſet, fauere ſe conatibus eius dixit, fauſtaq; ac felicia ei precari: magnam tamen rem ſuſcipi: magnas vires eſſe Moſcouiticas: neq; ſecundum ſuum Principem vllum in orbe terrarum potentiorem eo Principem ſe exiſtimare. Dimiſſis Legatis ad domeſticarum rerum curam Rex conuerſus fuit. Inſtitutis regni non poſſe Prorex creari dicebatur: itaque ſi quid per ſuam abſentiam in hoſtico accidiſſet, cum primoribus è ſenatu ſe communicaturum pronunciauit. pacem publicam ſeuere ſanxit: maxime Kracouiæ, ne quod aliis tamporibus acciderat, inter diſſentientes de religione tumultus aliquis oriretur. Edixit, ſi quis in vrbe oppidove inſolentius quid feciſſet, præſertim ſi dubitationem iuris cognitio habitura eſſet, ad ſuum aduentum in cuſtodia haberetur: cum alias ordinaria iuris publici ratione in recentibus criminibus vis vna cum præfectis, Magiſtratus vrbani cognoſcere, interq; eos, ſi non conueniat, Rex conſuli ſoleat. Dū Kracouiæ Rex eſt, nuncius partæ à noſtris ad Vendam victoriæ allatus tanquam totius belli omē ſecum attulit. Obſederant eam denuo, quemadmodum ſupra demonſtrauimus, Moſci longe maioribus quam antea copiis, & quatuor præcipuæ authoritatis Palatinis, Petro Tatouo, Baſilio Voronſcio, Petro Choroſcino, Andrea Scholkanouo ad eam miſſis. Dum per aliquot dies fruſtra vrbem oppugnant, noſtris ſui colligendi, & cum Suecicę militiæ præfecto Georgio Boiie conſilia communicandi ſpacium dederunt. Confluunt Stropam, vbi Buringius tum erat, Andreas Sapieha earum, quæ tum in Liuonia erant, copiarum legatus, Matthias Dembinius: ex Liuonibus præter Buringium, Nicolaus Korffius, Platerus, ac alii nonnulli cum equitum aliquot manu. iis ad Gouiam flumen medio inter Volmariam & Vendam loco Suecicæ copiæ ſe adiungunt. Inde digreſſi hoſtem inſtructa acie ſub ſignis ad Vendam expectantem adoriuntur. Cum acerrime à noſtris pugnaretur, Polonis, Lituanis, ac Suecis ad vlciſcendas hoſtis iniurias: Liuonibus ad libertatem: omnibus ad laudem & gloriam inter ſe cohortantibus hoſtium equitatus pellitur, Tartaris maxime in fugam effuſis. ſub noctem Palatini militem ex fuga colligere, caſtriſq; continere cœperunt: hortariq; vt pro inueterata gētis gloria, & ratione ſacramenti militaris extremam potius fortunam experirentur, quam caſtra apparatumque bellicum à Principe ſuo fidei eorum commiſſum deſererent: verum augente periculo ac nocte metum, eademq; pudorem ac flagitium tegente, ob eaq; non patiente ſe contineri multitudine, Palatini duo Petrus Choroſſinus & Andreas Scholkanouus, qui equitibus præerāt, vna cum equitatu in fugam ſe eiecerūt: reliqui duo, quibus tormenta commiſſa fuerant, ſoli fere in caſtris relicti inſigniora tormenta bellica amplexi, vt caſtra & inſtrumentum militare, fidemq; erga Principem ſuum ad extremum ſpiritum retēta, a ſe teſtarentur: itaq; a noſtris poſtridie ſummo mane caſtra ac munitiones irrumpentibus inuenti, viui in poteſtatem cum caſtris munitionibusq; ac tormentis ad triginta deuenerunt. Aliud documentum fidei non minus inſigne, qui onerandis tormentis præerant, pixidarii dederunt. Apud Moſcos hæc adminiſtrandorum tormentorum ratio eſt. tormenta terra defodiunt, ante ea atque os adeo tubi iuſtæ altitudinis foſſam ducunt. in hac qui onerandorum curam habent, deliteſcunt: ad os tubi funis aptatur: hoc cum implenda ſunt, in foſſam deprimuntur, quum exoneranda rurſum laxantur. Erant tormen-

tormenta maxime inſignia, vnum lupi: alterum accipitris: virginum duo, totidem Falconum imaginibus atq; nomine: quædam præterea Sueco adempta cum eiuſdem inſignibus. Horum qui adminiſtrationi præerant, cum pleriſq; ſuis interfectis, cæteris dilapſis, noſtros tātum non caſtrorum potitos viderent, cum ſpe tuendorum tormentorum vitæ ſimul amore abiecto, collo funibus, quos à ſummitate tuborum dependere oſtendimus, inſerto, vltro mortem ſibi conſciuerant. Inſignis ea victoria fuit: hoſtium multi cæſi, capti non pauci fuerunt, exigua omnino noſtrorum iactura. Tormentis, quæ diximus, amiſſis, iiſdem inſignibus & nominibus alia & complura præterea conflari mox Moſcus iuſſit: ad potentiam ſuam oſtendendam pertinere exiſtimans, nihil à fortuna ademptum ſibi videri, quod non breui à facultatibus ſuis inſigni cum acceſſione expleri poſſet. ſub idem tempus Reualienſes opem ac miſericordiam Regis implorantes, vt aliquo numero frumenti ſe iuuaret, à Rege petierunt: in maximas anguſtias tot annorum bello ab hoſte redactos, commerciis fere omnibus excluſos: intra mœnia compulſos ab agricultura longo iam tempore ſe prohiberi. His centum frumenti onera donat. Priuſquam Cracouia Rex diſcederet, de Duce exercitui præficiendo cum Senatoribus deliberat: qui cum oſtenderent, vel in perpetuum munus hoc alicui eum deferre poſſe, vel extra ordinem vnum aut plura bella mandare: pleriſq; tamen, vt in id ſaltem bellum aliquem legeret, placeret, Cracouia Varſauiam diſcedens, Nicolaum Mieletium Palatinum Podoliæ eo ad ſe euocat. Hic cum paulo ante exceſſum Sigiſmundi Auguſti Bochdanum in Valachiam reduceret, ac præter opinionem à Valachorum Turcarumq; maximis copiis circumuentus fuiſſet, exercitum magna cum laude incolumem in Poloniam reduxerat, indeq; magnam virtutis & ſcientiæ rei militaris gloriam ſibi pararat. Mieletius valetudine, qua tenui vteretur, & aliis quibuſdam difficultatibus ſe excuſabat: tandem in eam ſaltem expeditionem imperium accepit. Itaq; conſtituto cum eo, quos quotq; turmarum præfectos ac centuriones ſcribi vellet, domum vt ſe pararet, Rex eum dimiſit. inde Grodnam mouit. Maxima autem afficiebatur Rex difficultate, quod & pro magnitudine ſuſcepti belli paucæ omnino pecuniæ ex tributo collectæ adhuc erant, & vt maxime integræ conferrentur, minime tamen tanto bello pares fore videbat. Iis omnibus rebus, quanto poteſt ſtudio, occurrit: pecunias partim mutuo ſumit, partim quas in fiſco habebat priuatim ſuas, exponit. Militem paſſim per Poloniam ſcribi iubet: mittit ad fratrem Chriſtophorum Principem Tranſſiluaniæ, vt Vngarorum veteranorum cohortes aliquot & alas equitum ſcribat. Chriſtophoro Roſdraſeuio & Erneſto Veiero in Germania militis conquirendi negotium dat. Lituanici proceres, cum de difficultatibus iis cum illis communicaret, prout quiſq; opibus maxime valebat, voluntarium militē offerebant, quotque ſinguli adducturi eſſent, edebant. quorum numerus cum ad decem millium fere accederet, non parum ea re atq; alacritate Lituanorum recreatus, eo maiori animo ad reliquas res adminiſtrandas aggreſſus fuit: conſtitutiſq; ita pro tempore rebus iis Vilnam acceſſit. Palatinus Vilnenſis, Nicolaus Radiuilus, cui imperium militare in Lituania à Rege traditum antea fuerat, poſtea etiam abdicata à Ioanne Chodkeuicio Leopoli adminiſtratione Liuoniæ, eiuſdem prouinciæ cura ad tempus demandata, Chriſtophoro filio pœillatori regio, & aulicæ militiæ per Lituaniam præfecto exercitum, qui in Liuonia fuerat, tradiderat. Is cum ad Derpatum excurſione facta, agrumq; hoſtium longe lateq; populatus, Kirempeſium per excurſionem cepiſſet, euerſiſſetque, ſub hoc tempus ad Regem & patrem Vilnam venit. Venientem exercitus emerita ſtipendia flagitans ſecutus fuit. Ibidem alia, quæ vſui bello eſſent, apparare Rex inſtituit: tormenta bellica ad modum quendam, quem ipſe vſu atq; experientia accommodatiſſimum cognouerat, fundi iuſſit. Kaunæ pontem fieri imperat, quo in ſequentibus expeditionibus vtatur. Is ex ſingulis nauibus componebatur, quę deinde tabulatis ita inter ſe coniungebantur, vt quoties opus eſſet, ſeparari, curribusq; ſingulis vna cum tabulatis impoſitæ, binis iumentorum iugis non incommode in quemcunq; locum tranſferri poſſent. ſimul quod neq; copiæ omnes conueniſſent, nec frigora, quæ in re-

gione Trionibus expoſita eo anno vltra ſolitum ad Iohannis permanſerant, vt nec vllæ herbæ ad id tempus ſe effunderent, receſſiſſent, Lituanicis cauſis, quæ in longiorem iam diem prolatæ erant, cognoſcendis operam dedit. Inde Baſilium Lopatinſcium cum literis ad Moſcum mittit: iis iuſtum bellum illi indicit, cauſas belli haſce denunciat: quod oſtentatione pacis prouinciam Liuoniam bello ac incendio vaſtaſſet: Legatos ſuos contumelioſe habitos, ad extremum duplicibus induciarum literis eluſiſſet: eodē tempore nouis in Liuoniam copiis miſſis Vendam oppugnaſſet: ſua legatione ad priores iniurias nouam contumeliam ac ludibrium adiunxiſſet. Remiſit ſub idem tempus Moſcus Haraburdam, quem hactenus retinuerat, nullo alio reſponſo, quam quod paulo poſt ſuum hominem ad Regem miſſurus eſſet, qui iis de rebus ageret. Itaq; ſecutus eum mox cum literis quidam fuit. Poſtulabat hic, vt inducias, quæ ante perſcriptæ eſſent, Rex obſeruaret: de Liuonia ſi quid controuerſiæ ſupereſſet, de ea amice per arbitratores, quos vtrinq; nominaſſent, ſecum conueniret. Negabat Rex, quemadmodum iam ante fecerat, poſſe ſe huiuſmodi inducias vlla ratione admittere. Nam de Liuonia quod adiiceretur, amice de ea inter ipſos diſceptari poſſe, fruſtra & ridicule adiici: ſemel enim receptis iuramentoq; firmatis induciis, in quibus omni Liuoniæ iure cederet, nihilq; amplius petiturum ſe eius profiteretur, ſi poſtmodum de ea ageret, cui dubium eſſe poſſet, contra proprium iuramentum ſe venturum: & vel eam ipſam ob rem cauſa cadere debere. Quod ſi in Lituania Ruſſiaq; pacem ſibi cum Rege eſſe vellet: in Liuonia armis de iure diſceptari: nouam quidem hanc induciarum rationem ſibi videri: ac etſi intelligeret, temporibus Sigiſmundi Auguſti atq; interregnorum obtruſas aliquando huiuſmodi ab eo inducias fuiſſe: ſe tamen, cum faciendæ nouæ ſibi ſint, non niſi iuſtas facere velle: neminem tam barbarum aut imperitum rerum eſſe, qui non videat, ſi conſtitutis melius rebus ſuis per Liuoniam, in Lituania bellum redintegrare velit, per huiuſmodi inducias, quandocunq; illi integrum id futurum, quibus de ceſſione Liuoniæ conditionem adieciſſet: qua bello in Liuonia gerendo à Rege violata, nunquam illi belli in Lituania inſtaurandi cauſa deeſſe poſſet. Nuncio hoc dimiſſo Tartari poſtulata cognita fuerunt. Hic ſub idem tempus ad Regem legatos miſerat, quod bellum contra Moſcum ſuſcipi intellexiſſet, ex fœdere, quo Regibus Poloniæ operam ſuam contra quoſuis hoſtes, vnico Turcarum Imperatore excepto, nauare tenetur, ab altera parte irruptionem in Moſcouiam facturum ſe oſtendebat: petebat donatiua: Niſouiorum iniurias coerceri poſtulabat. Reſponſum huic fuit, quod operam ſuam contra Moſcum polliceretur, facere eum officium ſuum: donatiuum datum iri: Dantur autem aliquot aureorum millia, & certus veſtimentorum numerus: Niſouios colluuiem ex variis nationibus collectam, nec in poteſtate Regis eſſe: atq; ex ipſis Tartaris & Turcis non raros ſeſe illis aggregare: datum nihilominus operam iri, quantum eius fieri poſſit, vt iniuriæ illorum prohibeantur. à bello tamen contra Moſcum, contra quam promiſerat, omnino abfuit, alio contra Perſam, quod à Turcarū Imperatore tum gerebatur, auocatus. Aderat & Gottardus Churlandiæ & Semigalliæ Dux, confirmationemq; feudi ſui & inueſtituram petebat. Eum Rex Diſnæ ſiſtere ſe iuſſit. interim ad ſenatum ea de re retulit. Exercitus inde vt ſub principium menſis Iulii Suirum conueniret, edixit. Venerat iam Vilnam Vngaricus peditatus Chriſtophori Tranſſiluaniæ Principis Regis fratris miſſu, eiuſdemq; delectus iuſta equitum ala. Polonicum militem Mieletius, qui & ipſe ſub idem tempus ad Regem redierat, cum ſegnius à Quæſtoribus ac exactoribus expedita re pecuniaria, ob auctoramenta tardius accepta, moræ nonnihil à milite interponeretur, vt quam primum ad edictum conueniret, acriter vrgebat.

FINIS PRIMI LIBRI.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

VILNA pridie Calendas Iulii Rex profectus, Suirum inde venit. Ibi Lituanici equitatus partem vidit: qui quum vniuerſus omnibus rebus eſſet ornatiſſimus, tum maxime, qui à gente Radiuila, & Ioanne Kiska Structore regio adducebatur. Ibidem de ſumma belli conſtituendum ratus, quas potiſſimum partes cum exercitu peteret, ad conſilium retulit. Lituani omnes fere Pleſcouiam per Liuoniam eundum arbitrabantur: quod & propter vrbis amplitudinem atque nomen dignam iudicarent, quæ etiam maximo cum labore, ac periculo peteretur: & quod minus contra vim munita putaretur: muri vetuſtate neglecti: nihil vt loco tutiſſimo ac à metu belli remoto in ea prouiſum, non magno labore ac periculo potiturum ea Regem ſperarent. Rex contra exiſtimabat. Nam cum vnum id potiſſimum bello hoc agendum ſibi propoſuiſſet, vt Liuoniam ab hoſte in libertatem vindicaret: intelligebat, ſi in terram Liuoniam bellum tranſtuliſſet, præterquam quod in regione crebris vrbibus & caſtellis munita, eademq; tot annos vaſtata propter commeatus inopiam ac frequentes obſidiones, difficiliores tardioresq; progreſſus belli futuri eſſent, non modo prouinciam, cuius liberandæ cauſa bellum ſuſcepiſſet, hoſti ac ſuis denuo vaſtandam ſe obiecturum: verum Lituaniam etiam, quæ ad Boryſthenem pertinet, in ea loca omni vi belli conuerſa, præſidio nudatam hoſtilibus incurſionibus interim ſe expoſiturum. Alia etiam via per hoſticum Pleſcouiam ſi iret, contra rationem rei militaris iudicabat, tot hoſtilibus præſidiis à tergo relictis per infeſta omnia atque inuia tam longe in hoſticum progredi: vbi nec, ſi quid offenſum eſſet, facilem receptum, nec è propinquo ſubſidium habiturus eſſet. Polotia oppugnanda vtrunque conſequuturum ſe præuidebat, vt, cum ea ad Dunam flumen poſita eſſet, proximosq; ad Liuoniam & Lituaniam aditus haberet, & ordinem ſeriemq; rerum gerendarum ſequutus, vlterius deinceps in Moſcouiam promotis armis, ac quaſi circumita Liuonia, omni ab ea hoſte intercluſo, integra potiretur: nec ſimul à Lituania longius diſcederet: ac vtriq; tam Liuoniæ, quam Lituaniæ contra excurſiones hoſtium præſidio eſſet. Accedebat huc, quod quum ſecundum Liuoniæ recuperationem vel maxime animo Rex agitaret, vt Dunæ fluminis nauigationem, qua ſola portus Rigenſis continetur: quæq; & ad tuendam Liuoniam, excludendumq; ab ea hoſtem magnam opportunitatem, & commerciorum negotiorumq; exercendorum facultatem inſignem habet, Lituanis Liuonibusq; expediret: id, ſi Polotia potiretur, magna ex parte effecturum ſe videbat: ab eius præſidio maximam partem Dunæ infeſtari, inde auxilia commeatusq; Kokenhauſium, aliaq; in Liuoniæ caſtella ſummitti: excurſiones fieri: Vilnam Rigamq; mercatura prohiberi. Quod denique nuperrime ab hoſte Polotia capta eſſet, quo recentior in animis hominum cladis eius memoria obuerſaretur, eo ex commutatione rerum præſentiorem lætitiam, maioremq; gloriam recuperatæ fore. Alii Polotienſem oppugnationem difficiliorem prædicabant, quam vt initio rerum gerendarum ſuſcipi debere videretur: eſſe eam & loci natura ac opere munitiſſimam: commeatu, tormentis, puluere, omniq; bellico apparatu, vt arcem finitimam, & quam primos belli impetus excepturam hoſtis non dubitaſſet, diligentiſſime prouiſam: Pleſcouiam nec ad reſiſtendum vires eas habere, & quo à metu belli remotior eſſet, eo omnia in illa neglectiora. Multum autem in ipſis initiis momenti eſſe. quibus in vtramuis partem facile homines impellantur: plurimumq; ad totius belli opinionem, & futurarum rerum ſpem pertinere ab initio non offendere. Rex nihil cum exiſtimaret eſſe, quod non virtute ſuperari poſſet, quo maiores difficultates propoſitas intelligebat, eo & bene geſta re ad cętera belli perſequenda alacriores omnes futuros confidebat: & ſi quæ incidiſſent difficultates, longe tamen minoribus iis, omnibus à tergo pacatis, & domeſticis opi-

bus propinquis,ſe occurſurum.quibus de cauſis cum prius conſilium omittẽdum non exiſtimaret, intelligeretq; famam ſuſceptæ expeditionis longe lateq; ad diuerſas nationes perlatam: exercitum præterea ex variis gentibus collectum haberet: ac vero non bellum modo,ſed cauſam etiam belli omnibus probatam vel letret: ac vero non bellum modo,ſed cauſam etiam belli omnibus probatam vel let, edictum,latine prius ſcriptum, inq; Polonicam, Vngaricam & Germanicam linguas translatum,quod ex iis fere gentibus exercitus cõſtabat, proponit: quo Moſci in ſe iniurias,quibusq; cauſis permotus bellum aduerſus eum ſuſciperet, commemorat.quod diuerſis in locis typis deinde editũ vulgo extat. Præmittere inde aliquem cum parte copiarum placuit,qui ex inſtituto rei militaris,quoad reliquus exercitus ſubſequeretur,hoſtem compulſum intra muros contineret, viamq; reliquo agmini patefaceret: quod autem præcipua authoritas ac vis imperii penes Polonicum Ducem in caſtris eſſet: neq; dum omnes copiæ Polonicæ conueniſſent: retento ad exercitum Mieletio, Radiuilum cum filio Chriſtophoro ac Lituanicis copiis quibuſdam Polotiam præmiſit. cum eodem Gaſparem Bekeſium cum equitatu Vngarico & cohortibus aliquot ire iuſſit. Suiro deinde Diſnã mouit:ea agminis ratione, vt cum imminerent viæ à dextra Kraſna, Suſa, Turoulia hoſtilia præſidia ab ea parte Mieletius cum exercitu Polonico : in primo agmine Ioanne Sbaraſio ire iuſſo,tenderet,Rex læua iter faceret.In itinere aliorum Lituanorum procerum Stephani Sbaraſii maxime Trocenſis, Nicolai Dorohoſtaiſcii Polotienſis,Palatinorum, Georgii item Senouicii, Caſtellani Polotienſis, quorundamq; priuatorum elegantiſſime ornatæ copiæ Regem aſſecutæ, cenſæ ab eo fuerunt.Fuerant per aliquot dies continuos profuſæ pluuiæ: eæ tantam grauioris belli inſtrumenti ac tormentorum præcipue ducendorum difficultatem attulerant,vt iumenta quibus in propriis curribus Rex vtebatur, remitttere neceſſe haberet,quo celerius promouerentur.quę res initio expeditionis oblata illorum,qui Pleſcouiam tam longo itinere eundum cenſuiſſent, opinionem vel tacite refutabat.Diſnæ equitem ac militem Polonicum,qui tum fere omnis conuenerat,Mieletius elegantiſſime in ſpeciem inſtructum,& in turmas cohortesq; diſtributũ ſub ſignis decurrentem Regi oſtendit. Equites thorace & galea ferrea tecti,præterq; haſtam, acinace, veruto,ac binis ſcloppetis ad ephippia aptis omnes armati erant: ita vt decurrentes non minorem quam ipſi pedites, quorum propria armaſclopeti ſunt,fragorem ederent.Eodem quæ nondum conuenerant,Lituanicæ copiæ venerunt:in his Ioannis Chodkeuicii Caſtellani Vilnenſis,qui grauiſſimo morbo tum tenebatur,quo non multis diebus poſt extinctus eſt, nongẽti lectiſſimi equites: Ioannis item Chlebouicii Caſtellani Minſcenſis & aliorum. Venit ſub idem tempus cum Chriſtophoro Roſdraſcuio,& Erneſto Veiero Germanus etiam miles: cuius etſi publice ſcribendi facultatem nõ habuiſſent,ac raptim ſaltem nomina dantes quoſdam adduxiſſent,erant tamẽ ii & animo omnibus pares: & genere armorum atq; vſu rei militaris,reliquis non multo inferiores. Erant omnino vniuerſæ copiæ cum genere & numero hominum, tum exercitatione armorũ eæ,vt Mieletius pro ratione ſuſcepti belli aptius fere compoſitum, meliusq; inſtructum exercitum eum confirmare non dubitaret, quam quenquã alium vidiſſet eorum, in quibus vel imperitandi,vel domi,ac foris parendi ſtipendia feciſſet:ac ab vna aliqua parte vel equitatu vel peditatu plerunq; laboratum animaduertiſſet. Cenſis copiis Churlandiæ Duci,quẽ Diſnam dilatum ſupra oſtendimus,poſſeſſio Churlandiæ Semigalliæq; Ducatus ſolenni more confirmata, ipſeq; in clientelam & fidem receptus fuit.Conſulti de eo ſenatores Lituani, quorum magna pars aderat, & qui ex Polonicis præſentes erant, omnes vt correctis conditionibus, quæ cum Sigiſmundo Auguſto Rege pro eius temporis ratione nõ ſatis commode tractatæ exiſtimabantur,res finiretur,cenſebant.In eandem ſentẽtiam à maioris Poloniæ, Ruſſiæ itẽ,Pruſſiæ, ac Maſouiæ ſenatoribus abſentibus per literas reſponſum fuerat.Minoris Polonię ſenatores pleriq;,qui tum forte Lublini iudiciorũ cauſa conuenerãt,quod eo tempore appellationum iudicia,de quibus ſupra dictum eſt,prima tum ibi habebantur,in comitia rem differendam cenſuerant: veriti,vt videbatur,ne in Polonorum ſenatorum paucitate contra Lituanos iuri in eum ducatum regni

regni ſatis caueretur,ſed & in dignum Regi videbatur, diutius eum ducere, cuius poſt ſemel datam fidem nunquam dubium animum: ſemper eximium ſtudium, obſeruantiamq; erga ſe perſpexiſſet: neq; Principis hoſtibus finitimi in illo Liuoniæ ſtatu ius,ſuumq; beneficium in ſuſpenſo relinquere ſatis tutum arbitrabatur. Itaq; perfecta res iis potiſſimum conditionibus fuit, vt illo fidem obſequiumque ſuum Regi pollicente,iusq; iurandum in verba Regis præſtante, quo nullius alterius quam Regum Polonię maieſtatem ſe culturum profiteretur: Rex econtra patrocinium ac tutelam eius contra omnes illi reciperet.de iuriſdictione,quã in ſuos habet,vt ad conuentum Liuoniæ, quem ſi reliquam Liuoniam Rex adiungeret, inſtituturus in ea eſſet,prouocatio ab eo eſſet,cautum fuit.Tendẽti ad caſtra Mieletius obuiam miſit,qui intra tentorium eius illum deducerẽt: apud quẽ aliquantiſper,dum vocatur,moratus,inde ad tribunal adductus, ſignis militaribus ac vniuerſo exercitu circumfuſo, ſolenne iuſiurandũ cancellario regni in verba ei præeunte Regi præſtitit. Hoſtis interim Pleſcouiam cum exercitu progreſſus partem copiarum in Liuoniam præmiſerat.Hæ Duna flumine ad Kokenhauſium,quo,vt ſupra oſtendimus,potitus fuerat,raptim tranſmiſſo, ac centum quinquaginta circiter Ducis Churlandiæ equitibus,qui cis Dunam in ſtatione erant,repentina excurſione reiectis: Seelburgenſeq; Ducis Churlandiæ, ac Birſenſi Chriſtophori Radiuili agro vaſtato propere trãs Dunam ſe receperunt. exercitum, qui in Liuonia fuerat, Chriſtophorum Radiuilum Vilnam ſtipẽdiorum cauſa ſecutum ſupra demonſtrauimus. Interim Ioannem Taluoſſium Caſtellanum Samogitiæ, cum iis,quas raptim cõtrahere poterat,copiis in Liuoniam Rex miſit. Philonem Kmitam,qui Orſæ præerat,ad Boryſthenẽ, ne quid ex ea parte ab hoſte detrimenti acciperetur,curare iuſſit.Iam exercitus cum Palatino Vilnenſi Polotiam præmiſſus Dunã ponte Kaunæ ex nauibus,ea, qua dictum eſt, ratione, facto ad Diſnã tranſmiſerat: nihil hoſte cõtra ſuſcipiente,quo trãſitu eum prohiberet: vel quod ex inſtituto diſciplinæ Moſcouiticæ ſine mandato Principis ex præſidio miles egredi non audeat:vel quod ſuperiorum temporũ ſucceſſu elatus, exercitus, qui Suirum conuenire dicebatur,famã contemſerat.Duna paulum progreſſum cõtinuæ ſiluę aliquandiu moratæ fuerunt.Nam ex quo Polotiam Moſcus ceperat, ſedecim fere annorum ſpacio,quo in poteſtate eius fuit,eam partẽ agri,quæ à Duna flumine atque Diſna Polotiam tendentibus prima occurrit, deſertam ac incultã reliquerat: vnde frequẽtes denſiſſimæq; arbores,vt in ſolo fertili interea temporis enatæ fuerant. Verum peditatu Vngarico ſecuribus ſiluas cædere inſtituente,ac celeriter opus perficiẽte, exiguo temporis ſpacio difficultates eas ſuperauit. Polotia antiquitus ſuos Duces habuit, ſubq; annum à nato Chriſto DCCCC. LXXX. vel vt Ruſſi tempora numerant à condito mundo CCCCLXXXVIII. S. VI. M. Rochuoldo Duci paruit: qui à Vlodimiro magno ob negatã ei in matrimonium filiam Rochmedam,vt Moſcorum annales habent, bello petitus, vitam pariter cum duobus filiis ac imperio amiſit. Inde in monarcharum & Principum gentis Ruſſicæ poteſtatem conceſſit:quorum extincta ſtirpe ea,quæ in Auſtrali Ruſſia regnabat: Lituanis, vt quædam aliæ ditiones Ruſſiæ ceſſit. Iagellone apud Lituanos primum, inde apud Polonos regnante, cum Andreas frater eius Polotiæ dominatum, ſub idem fere tempus,quo Iagello Cracouiæ inſignia regni accipiebat,arripuiſſet,copiis aliquibus miſſis recepta mox fuit: continueque inde in fide Regum Poloniæ,magnorumque Ducum Lituaniæ ad annum LXIII. S. CIↃ IↃ. permanſit. quo à Ioanne Baſilii filio Moſcouiæ Duce capta expugnataque fuit. Regio Polotienſis ad centum quinquaginta circiter millia paſſuum in longitudinem,totidem in latitudinem patens,cum vbertate glebæ,tum fluminum atq; lacuum copia nulli cedit.Fluuios nauigabiles complures habet,præcipue Dunam,qui in Moſcouia non procul à Turopecia ortus,Rigenſem portum efficit, omniumq; Septentrionis fluminum amœniſſimus fere ac pulcerrimus eſt. ſecundum eum Dryſſam,Vſuiatam,è Moſcouia: Diſnam, Vlam è Lituania: à Smolenſco Caſplam in eundem Dunam omnes influentes. Plerorumq; Lituanicorũ & Ruſſicorum caſtellorum is fere poſitus eſt,vt ad oſtium aliquod humilioris fluminis, quo cum maiori con-

iungitur, ſita ſint. quæ ita ſita ſunt, quod maioris fluminis propinquitas pluribus communis eſt, à minoribus fluminibus fere omnia nomina indita habent. Hinc Polota non magnus alioquin fluuius arci atque vrbi: vrbs regioni nomen dedit. Antequam in Moſci poteſtatem veniret, vna arce atq; vrbe Polotia & caſtro Ieſeriſcia tota illa regio continebatur: cæteroquin oppidis & pagis nõ infrequens, Polotiæ opes propter ſummam opportunitatem Dunæ fluminis eouſq; excreuerant, vt Vilnam caput Lituaniæ diuitiis antecederet. Ieſeriſcia verſus Moſcouiam in lacu, ex quo fluuius Obola oritur, ſita, ab vna ſola parte anguſtiſſimũ aditum, & quo vix expedito iter ſit, habet. Poſtquam à Moſco occupata fuit, vtrinq; caſtella aliquot excitata, præſidiaq; cõſtituta fuerunt. partim agri fluminisq; ac nauigationis vel retinendæ vel turbandæ hoſti cauſa: partim ad excurſiones, quæ vt in dubia vtrinq; poſſeſſione frequentes fiebant, prohibendas. A Rege Sigiſmundo Auguſto Diſna ad eiuſdem nominis fluuii ac Dunæ confluentem: Voronecium ad flumen Vſaciam: Lepelium in inſula lacus, qui à Lepelio fluuio efficitur, verſus Lituaniam conditum fuit. Quoniam autem ad hunc locum ventum eſt, non alienum videtur, pauca de natura ſituq; eius narrare. Tendunt per eam Lituaniæ partem duo diuerſa flumina: quorum vtrunq; nauigabile eſt: ita inter ſe coniuncta, vt non plus millium paſſuum quinq; interuallo diſtent, eademq; in duo maxima ac longiſſime diſtantia maria exitum habent. Lepel, de quo diximus, in Vlam fluuium itidem nauigabilem exonerans, cum eo in Dunam, indeq; ad Rigam in mare Balticum effunditur: alter Bereſina in diuerſam partẽ raptus cum Boryſthene in pontum Euxinum deinde erumpit: ita vt ſi pacatæ gentes eſſent, in quarum poteſtate fluminum horum curſus ſunt, in tanta eorum propinquitate, tranſportandarumq; ex vno in alterum mercium, coniungendorum deniq; eorundem facultate, Septentrio vniuerſusq; Occidens facilime cum Oriente commerciis iungi poſſet. ſed Dunam Moſci antehac: Boryſthenem iidẽ Moſci ac Tartari, cæteriq; de quibus ſupra dictum eſt, infeſtum nunc faciunt. Cæterum Sigiſmundus Auguſtus Vlæ quoq; oſtium caſtello munire aggreſſus, Veneto architecto quodam vna cum operis ab hoſtibus interfecto, non ſine detrimento deiectus fuerat: cumq; hoſtis eundem locum munire inſtituiſſet, ac Auguſtus magnis à Radoskouicio ſummiſſis copiis, ac ſumma vi diu fruſtra eum oppugnaſſet, tandem ſequenti æſtate per Romanum Sanguſconem Palatinum Braslauiẽſem, dũ Moſcus vetus præſidium noui inducẽdi cauſa deducit, receperat: ſuperiorum vero eius partem Lepoliq; fluminis cum Vla confluentem impoſito caſtello Ciaſnicia iam ante cõmunierat. ſimili ratione Moſcus vltra Dunam quinq; caſtellis exſtructis, totius oræ eius poſſeſſionem ſibi firmauerat. Sokolum in via Pleſcouienſi in fluminum Dryſſę & Niſciæ peninſula quadam Lituanicis caſtellis Diſnæ & Dryſſæ oppoſuerat. Niſcerdam ad lacum cognominem triginta à Sauolocia paſſuum millibus: Sitnum in Lucenſi via ad ſuperiorem Polotæ partem. Koſſianum deinde loco ab Obola flumine velut circino circumducto: Vſuiatam ad fluuium itidem cognominem ac nauigabilem in Dunam ad Suraſſum ex aduerſo Caſplæ fluminis influentem: illud contra Vlam, hanc contra Vitepſcium & Suraſſum excitarat. Cis Dunã Turouliam, ad cognominis amnis caput, quo in Dunam influit. Suſſam vero ſingulari conſilio Lituaniam verſus in lacu, qui Tirouliam emittit, loco munitiſſimo, aquiſq; vndiq; circundato, agitans iam animo bellum Lituanicum, Vilnamq; opinione præcipiens ſedem bello futuro poſuerat: itaq; natura ante munitiſſimam opere communierat, omniq; apparatus bellici genere inſtruxerat: pauca, vt præſidia inſtructiora eo haberet. His Kraſnam ſuperadiunxerat, ſuperiori in loco itidẽ ad Lituaniam ſpectante. Koſakki igitur Lituanici Franciſco Suko duce ad belli ſuſcepti famam in finibus globo facto Kraſnam noctu repente ſcalis admotis adorti præſidio munitionibusq; ac ſatis magna commeatus copia vna cum caſtello potiuntur. Ab altera parte Koſſianum Vltradunana arx ſimili euentu repẽtina excurſione Koſakkorum capitur & deletur. Palatinus interim Vilnenſis Polotiam cum iis, quas circa ſe habebat, copiis peruenerat. quas hoſtes conſpicati ſubito copias ſuas extra munitiones productas ſub portis inſtructas oſtendunt: nullaq; iuſta pugnan-

pugnandi facultate data intra munitiones ſe recipiunt. eques tamen pugnandi auidus ſub ipſa mœnia in eas prouectus, vnum atq; alterum haſtis transfixit. Eodem tempore Vngari & Lituani Sitnum, via quæ Pleſcouiam ducit, ſubito Polotia excurrentes, vt re improuiſa & repentina eam incendunt. Cum Polotiam Rex iret, à læuaq; Sokolam caſtrum hoſtile haberet, veritus ne maioribus à Pleſcouia ſubſidiis ſummiſſis, commeatui ac ſubuectionibus noſtris incommodi aliquid ex eo hoſtis afferret, an ad id oppugnandum ex itinere diuerteret, cum Mieletio deliberabat: verum poſtea ſæpe maiorum rerum gerendarum opportunitatem in minutioribus oppugnationibus conſumi cogitans: ac ad Polotiam caput prouinciæ properans, celeriter conſilium omiſit: terniſq; caſtris, quemadmodum Mieletius cum expedito equite præcurrens ea deſignarat, Diſna Polotiam peruenit. Dum Polotiam exercitus contendit, Moſci Polonos & Lituanos, quos à multis annis in ſqualore & compedibus habuerant, cum cruciatu interfectos, adq; trabes alligatos ſecundo Duna terrorem veniẽtibus id allaturum rati, obuiam demittunt. Rex Ioanne Samoſcio Cancellario & Gaſpare Bekeſio ſolis aſſumtis, Mieletio interim exercitum curante priuato cultu, ſubſidiisq; contra eruptiones loco opportuno diſpoſitis, vrbem circumuectus ſitum loci cum iiſdem cognoſcit: ſimulq; eodem in loco, à qua potiſſimum parte oppugnatio inſtituenda ſit, deliberat. Conſtabat Polotia duabus arcibus, vna in editiori loco poſita, eademq; media: altera, quam ſcloppetariorum ſua lingua Moſci appellabant: & oppido Sapolotta. A meridie Dunam habet, qui modico verſus Occidentem flexu, recta inde Rigam tendit, ad eamq; mare influit. Polotta recto è Septentrione curſu paulum verſus Orientem ſub arce ſcloppetariorum, inde rurſum in ſeptentrionem declinans, radicesq; collis, in quo ſuperior arx poſita eſt, complexus, eandemq; ab oppido ſeparans, in meridiem verſus paulo infra eum locum cum Duna commiſcetur. Media, quam diximus, arx in colle altiſſimos deſpectus habente poſita, à meridie, vt oſtenſum eſt, Duna flumine: à ſeptentrione & ortu Polotta fluuio oppidoq; Sapolotta: ab Occidente ſole ſcloppetariorum arce, vndiq; monte, cui imminet prærupto, altiſſimisque foſſis ac vallo, quouis fere artificio factis firmioribus continebatur: muros & propugnacula ex aliquot inter ſe deuinctis validiſſimorum roborum ordinibus firmiſſima habebat. ſcloppetariorum arx inferiori loco occaſum verſus in colle tamen modice accliui poſita ab Oriente breui ponte cum ſuperiori arce coniungebatur. Oppidum cum olim cis Polottam ſub colle, quem ſcloppetariorum poſtea arce Moſcus communiuit, fuiſſet: deletum in oppugnatione ab hoſte fuerat. poſtea cum confirmata iam poſſeſſione propter commerciorum vſum, quorum loco tã opportuno ſumma facultas eſt, reſtaurare id inſtitueret: quod ab illa parte maxime opportuna oppugnatio ei fuerat, veritus ne inde rurſum noſtris pateret, trans Polottam fluuium atq; ſummam arcem in locum inter vtrumq; flumen medium tranſtulerat: vt poſitu eius quaſi triangulari, vnum latus Duna, alterũ verſus ſummam arcem Polotta fluuius, tertium foſſæ turresq; tuerentur. Regi dubitandum non videbatur, quin à media eademq; ſumma ac munitiſſima arce ordienda oppugnatio eſſet: propterea, quod quicquid in reliquis oppugnandis laboris ac temporis ſumeretur, ſuprema ſalua, nec receptu hoſtibus, nec obſidionis ex ea ſuſtinendæ ſpe defutura nulla de cauſa ſumtum iri appareret: ea vero expugnata occupato loco ſuperiori, eodemq; munito, ac in quem omnis commeatus apparatusq; bellicus collatus ab hoſte eſſet, oppidum quoq; ac alteram ſcloppetariorum nullo negotio in poteſtatem peruentura. Accedebat huc, quod ab oppido difficiliorem deinde arcis oppugnationem tranſitus fluminis Polottę, qui radices collis, in quo arx poſita erat, cõplecteretur, facturus videretur. Bekeſius nihilominus oppidũ Sapolottam, quod ſecundum Dunã flumẽ euntibus primo loco occurrerat, prius tentandum cenſebat: quo expugnato, & ſi in arcem deinde hoſtes ſe reciperent: tamen præterquam quod incommoda obſidionis omnibus in vnum locum compulſis ea res auctura eſſet: ſpem præterea illis, noſtris laborem minuturã, animosq; addituram: nec difficiliorẽ multo, quam ab iis partibus futura eſſet, ab oppido oppugnationẽ futuram: cum flumen Polotta, quod impeditã eam facturus

videretur,omnibus fere locis vado vix crurum tenus transiri posset: atq; erat sane ea humilitas fluuii id temporis Regem, vt in sententia perstaret, Samoscius cum primis vrgebat:quod cum iterum cognoscendi situs causa solus propius sub eum locum,in quo oppidum antea fuerat, & quem Posar illi sua lingua ab incenso oppido tanquã bustum vocabant,successissetlonge inde faciliorem ascensum, neq; fossarum & collis eam altitudinem, quæ ab aliis partibus erat, esse animaduerterat:arcemq; scloppetariorum in colle ab imo accliui ita positam, vt à summitate collis,quæ ad exteriorem partem pertinebat,tanquam gibbus aliquis enatus telorum commode adiiciendorum iis,qui in arce erant,facultatem præpediret. Dum cũ Mieletio,& senatoribus reliquis amplius deliberare Rex vult,Germanus miles priuato consilio Polottã transgressus, locum ab oppido auersum contra summam ac scloppetariorũ arces ad Dunã castris capit. Veritus hinc Rex, ne ex æmulatione nationum dissidii aliquid oriretur,vt ad oppidum,quo loco Bekesius cum Vngaris constiterat,munitiones agerentur,permisit.Inde regiis castris trãs Polottam flumen medio inter eum & lacum quendam spacio infra locum, quem à Germanis occupatum diximus,locus deligitur.eoq; binis castris exercitus à Mieletio traducitur. Vniuersorum castrorũ totiusq; obsidionis hæc fere erat facies. secũdum flumen à Disna Polotiam euntibus versus oppidũ Sapolottã ad Dunam flumen primi Vngari confederant, loco ad commeatus excipiendos, cum primis opportuno: quod inferior fluminis pars pacata erat, omnesq; subuectiones in eum fere locum concurrerent, tum Duna etiam ponte nota ratione ex nauibus composito ibidem stratus esset. Infra Vngaros cis Polottam Nicolaus Radiuilus Palatinus Vilnensis cum Christophoro filio, subq; eorum imperio stipendiariæ copiæ Lituanicæ,inde diuersæ voluntariorum,quicquid reliqui erat spacii, Polottam vsq; diuersis castris compleuerant. Vltra Polottam inter flumen & lacum quendam, quemadmodum ostendimus,regia castra erant.In his senatores ac equites Poloni magna ex parte erant: præter hos Nicolaus Christophorus Radiuilus Marschalcus Palatii Lituanici, quiq; tum per absentiam Marschalci Polonici comitatui vniuerso regio præerat.Medium castrorum locum principia senatorumq; tentoria amplexa erant:quorum vt quisq; potestate & honore antecedebat, ita locum regi proximum ceperat.Hæc cum terni tentoriorum ordines ambientes binorum vicorum paribus inter se spaciis distantium seriem efficerent: bini etiam ad eosdem aditus portæq; relictæ fuerant. totidem castrorum portæ erant excubiis stationibusq; militum firmatæ. Exteriorem castrorum partem currus circumiecti. catenisq; ferreis inter se deuincti more gentis Polonicæ muniebant. ad quos in maioris impetus aut periculi expectatione fossam etiam ducere, egestumq; aggerem curribus obiicere, atq; ita munitissimi oppidi faciem castris circumdare solent. Supra regia castra Germani loco,quo ante ostẽdimus,consederant. Ad Polotiam exercitu iam existẽte à Marchione Georgio Friderico in Prussia Duce quingenti lectissimi pedites superuenere:qui quemadmodum ipsi voluerant, inter Germanos loco iis assignato,iisdem cum Germanis castris recepti fuerũt.In eadem causa alii quoq; fuerunt,è Podolia aliisq; extremis regni finibus: qui cum propter locorum longinquitatem maturius adesse non potuissent, ad Polotiam reliquum exercitum assecuti sunt: in his è voluntariis Constantinus Constantini Ostrogiæ Ducis filius cum lecta equitum ala,ac alii quidam. Bekesius interim Sapolottam oppidum oppugnare cœperat,actisq; ad mœnia vineis, tormentis iam quatiebat. Mosci desperata oppidi defensione, & quod in omnes casus hæc à Principe suo, qui in præsidiis sunt,mandata accipiunt, omnibus rebus exportatis oppidum incendunt, ac in summam arcem se recipiunt. Proferuntur munitiones ad arcem flumenq; Polottam,quod radices mõtis,in quo arx posita est, ambire supra ostendimus, magna Vngari militis virtute, vt est summi genus laboris ac tolerantiæ: cum per partem oppidi opus institueretur,ac sæpe in sepulchra atq; cloacas, aliaq; fœdissima quæq; incurreret. Ita instituta oppugnatio erat, vt Vngari ad dextram ab ea parte,qua oppidũ fuerat, modico ab his interuallo Poloni: inde Lituani pedites, quos Stephanus Sbarasius Palatinus, Eustachius Volouicius Castellanus, Trocen-

Trocẽses,ac alii quidã volũtarii adduxerãt,oppugnarẽt. medio inter hos loco inferius aliquãto nõ lõge à flumine Polotta ducẽti lectissimi Vngari pedites à Samoscio scripti excubabãt,eo fere positu,vt reliquo Polonico & Vngarico peditatu supra eos duob. locis inter se oppositis collocato,ducẽti hi tanq; summũ angulũ triãguli tenere videretur,ab altera arcis parte trãs Polottã,quo scloppetariorũ arci cõiũgitur,Germani, quos eo loco cõsedisse dictũ est,è suis castris munitiones versus arcẽ agebãt.Bekesius primo tormẽtis quatere arcẽ instituit: q; vbi minus succederet,ꝓpterea,quia cũ ex materia cõstarẽt,potius perforarẽtur aliquib.in locis muri, q; sternerẽtur: cãdẽtes globos iacere cœpit.Genus id est incẽdiorũ in superiorum tẽporũ dissensionib. ciuilibus Vngariæ à Rege ipso institutũ: cũ ea,q; ab aliis ex diuersis incẽdiorũ nutrimẽtis excogitata essent,magis ad speciẽ & terrorẽ cõparata, q; magnã ad inflãmandũ vim habere videret.Globi igni excocti dũ plane eũ imbiberint,ita in tormẽta mittũtur,vt inter eos & puluerẽ tormẽtariũ,iustũ spaciũ arena aut cinere primũ,inde recẽti ac humida herba cõpleatur,ne puluis ignẽ ex globis rapere,ab iisq; inflãmari possit:itaq; in aduersos muros eiiciũtur. q̃ res q; globi lignis impacti diuti⁹ lateãt,eandẽq; ob causam nõ tã facile,atq; flãma opprimi possint,magnũ ad incẽdia excitãda vsum habet: eaq; rõne Pharũ Gedanẽsiũ Rex exusserat.Hic tamẽ hac etiã minus ꝓficiebatur, ꝓpterea q; cũ altius aliquãto iacti essent,eadẽ rõne muros tm̃ puaderẽt:cũ in inferiorẽ locũ ad fundamẽta murorũ, vt hærere possent,adigerẽtur,in cliuũ fere,q; arcẽ sustinebat,quiq; ita prominebat,vt aduersus loc⁹,in quo tormẽta regia erãt,etsi & ipse nõ humilis, inferior illo tamen esset,impingebãt,soloq; accipiebãtur. Simul Zephyro vẽto p cõplures dies flante cõtinui ac effusissimi imbres erãt.ex his Polotta amnis tãtũ aquarũ cõceperat,vt q; antea pedib.nõ incõmode trãsiretur,tũ ab eq;te sine periculo,trãsmitti non posset: põtes a. oẽs fere, q; inter bina castra erãt,interrũperet. Vnus tamẽ ab initio statim, postq; accessũ ad Polotiã fuisset, à Ioan. Bornemissa ad molẽdinũ quoddã exustũ sublicis aliquot sub aqua reptis,trabibusq; aliis sup eas iniectis,inter munitiones ipsas ac ꝓpugnaculũ,q; oppugnabatur,subitario opere factus pstiterat. Cumq; per vnũ põtẽ nõ satis cõmode miles ad oppugnationẽ itur⁹ videretur, Bekesi⁹ cymbis aliquot piscatoriis depressis,nouũ in eo põtẽ effecit. Verũ eo etiã paulo post continuis tormẽtorũ ictib. in eũ directis ab hostib. mersus,vn⁹ relinquebatur is,de quo dictũ est.quẽ & pars aliqua molẽdini ab incẽdio relicta à tormẽtis hostilib.tutabatur. Bekesius igitur cũ & tormẽta & globos cãdẽtes frustra admoueri animaduerteret,vt quisq; maxime impiger in ꝓximo cõstiterat,ꝑmiis maximis ꝓpositis,vt facib. ignẽ muris subiicerẽt,hortatur, pq; põtẽ ac aduersũ coliẽ recta ad arcẽ mittit: iis ex Polonorũ Lituanorũq; munitionib. alii mox summittũtur. Occurrebat singulari militũ nostrorũ virtuti omnib.locis eximiũ hostiũ in defẽdẽda arce studiũ. Inprimis magno incõmodo nostros afficiebãt ingẽtis molis trabes in superiori parte muri,cuius latior ambit⁹,q̃ inferioris erat,iã ante in eũ casũ ab hostib. cõstitutæ, q̃ leui impulsu in nostros deturbatæ,ac ꝑ cliuũ ꝓuolutę magna cũ strage vt quosq; arripuerãt,secũ ferebãt.tãt⁹ v.in restinguẽdis ignib.omniũ ardor erat, vt nõ ætate cõfecti,nõ mulieres,nõ pueri,vel laborẽ,vel piculũ recusarẽt:quo min⁹ & magna copia aquã aliaq; opprimẽdæ flãmæ suis supportarẽt,& in succedẽtes nostros profunderẽt.cũq; omnib.ex partib.directis in arcẽ ac ꝓpugnacula tormẽtis, a nostris peterẽtur:accidit q; dignũ admirõne visum est,vt nõ pauci extra muros funib.demitti se paterẽtur,aquasq; ab aliis subministratas supiori ex loco pẽdẽtes ad restinguẽdos ignes,q; foris admouebãtur,defunderẽt: iisq; certissimis nostrorũ tormẽtorũ ictib.sublatis,nõ deesset toto illo tpe oppugnõnis,q; priorũ in cõtẽnẽdo ꝑiculo virtutẽ imitarẽtur,inq; locũ eorũ,q; exanimati fuerãt,succederẽt. Inter hæc pluuiæ ac tẽpestates,de q̃b.dictũ est,adeo obsessis erãt secũdæ, vt vulg⁹ militũ carminib.q̃b.alias gẽs ea praua supstitione dedita existimatur, motas crederet: q̃ & incẽdia morabãtur,itaq; fossas oẽs cõpleuerãt,ac solũ inundauerãt,vt nus q̃ fere cõsistendi locus militi daretur. Desiderati in oppugnatione hac sunt aliquot viri fortes, ac in iis Michael Vadasius,qui multis in præliis fortiter versatus,ac ob virtutẽ militi Vngaro præfectus fuerat, dum ad tormenta Polonicarũ munitionum cum Stanislao Penkoslauio,ac aliis præfectis Polonis consilia communicat, globo traiectus fuit.Non leue tamen hostes etiam incommodum acceperunt.cum quoties

ad reſtinguendum incendium conferri vnum in locum concurriſſent, torm entis, quemadmodũ dictũ eſt, in eum directis, crebræ in illos eiaculationes fierent: ac non globis modo frequentes interimerentur, ſed fragmentis etiam lignorum ac trabium, quæ globi ſecum rapiebant: quæq; maiorem fere quam globi ipſi ſtragem edebant, non pauci opprimerentur. Ad oppugnationis difficultates accedebat ſumma commeatus & ſubuectionum anguſtia: quæ à ſola fere Diſna, & ab inferiori parte fluminis ſuſtentabantur. Vilnam enim verſus, quæ amplius ducentorum viginti quinq; millium paſſuum ſpacio inde diſtat, Poſtouam vſq;, quæ paribus inter Vilnam & Polotiam ab vtraq; interuallis ſita eſt, omnia hoſtis vaſtarat. tum vero propterea etiam minus commode ſubuehi inde poterat, quod Suſa in poteſtate hoſtium adhuc erat: cuius in præſidio qui erant, ſuperioribus diebus Kosakkos Lituanicos, quos Kraſnam intercepiſſe ſupra oſtendimus, ſecurius agẽtes noctu oppreſſerant, caſtrumq; incenſum ſolo æquarãt: & tum vias ſubuectoresq; noſtros Vilna venientes infeſtabant. A ſuperiore parte fluminis propter Turouli-enſe præſidium nullam etiam in partem liberæ frumentationes pabulationesve erant. Excurrerat cum leuioribus tormentis aliquot eo Frãciſcus Sucus, ſpe magis terrore, quam vi eius potiundæ: ſed Polotia integra ſatis fiduciæ ſpirituumq; hoſte habente re infecta diſceſſerat. Ex aliis partibus verſus Pleſcouiam & Lukos per centum fere millia paſſuum denſiſſimæ ac inuiæ ſiluæ erant. Ad hæc Moſcus, quem cum exercitu ad Pleſcouiam peruenisſe, ſupra demonſtrauimus, cum obſideri Polotiam intellexiſſet, lectiſſimam totius exercitus partem Boriſlo Seino, & Theodoro Seremeto ducibus ſubſidio obſeſſis miſerat. qui cum tuto Polotiam in omnes vias noſtris intentis peruenire ſe non poſſe exiſtimarent, Sokolæ ſubſtiterant: ac etſi Polotiam non accederent, ad Diſnenſem tamen viam excurrebant, frumentatoresq; ac pabulatores noſtros excipiebant. Miſerat initio contra eas copias Rex Chriſtophorum Radiphilum cum lectis aliquot equitum alis: ei Ioannes Chlebouicius Caſtellanus Minſcenſis ſe adiunxerat: cumque hoſtis aut intra munitiones, aut ſuo loco ſe contineret, nec iuſtam pugnandi facultatem daret: noſtri tamen in eos inuecti ſub mœnibus equeſtre prælium cum iis fecerunt. quo vtrinque aliquot cæſis, ac ex noſtris Nicolao Kamenſcio nobili equite interfecto, captiuis aliquot Moſcis abductis, ad Regem reuerterunt. qui ibi quoque maioribus copiis rem gerendam ratus finem oppugnationis Polotienſis expectandum ſtatuit: in præſentia equitum ſtationibus aliquot contra eas collocatis. Augebantur incommoda hæc, quod viæ largiſſimis continuisque imbribus ita corruptæ erant, vt iumenta cum eluctari è luto non poſſent, pleraque labori immorerentur, omnesque viæ cadaueribus equorum complerentur. Ita enim ſolum pingue ac per ſe humidum, omniaque adeo aquæ penetrarant, vt ne ſub pellibus quidem in ipſis procerum tentoriis locus, in quo conſiſti poſſet, relinqueretur. Quibus rebus fiebat, vt cum vndique à commeatu intercluſi noſtri eſſent, nec mercatores etiam initio hoc rerum in eam vaſtitatem caſtra frequentes ſequuti eſſent, eo vſque annona ac pabulum potiſſimum excreſceret, vt quod inauditum antea in Polonia maxime fuerat, ſinguli modii auenæ denis taleris emerentur, qua generoſiores ſaltem equi ſuſtentarentur, reperirenturque ex Polonis & Vngaris, qui mortuorum equorum carnibus veſci non dubitarent. quod per ſe nouum & inſolitum, non tamen tam mirum videbatur, quam quod corpora eorum morbo ex ea cauſa tentari non animaduerterentur. In communibus omnium anguſtiis maxime premebantur Germani: non modo quod inter frequentes vrbes bellum gerere aſſueti minus à neceſſariis rebus ad eas difficultates parati acceſſerant: ſed quod eo etiam loco caſtra faciebant, ad quem vltimo commeatus perueniebat: in fronte Vngaris, inde Lituanis, ab iis regiis caſtris poſitis. Ad quos, vt propius Diſnam verſus quiq; horum conſederant, commeatum inde venientem primo loco peruenire neceſſe erat. Pruſſici tamẽ, qui à Marchione miſſi fuerant, vt in maiori earũ regionũ neceſſitatumq; peritia cum curribus tum cõmeatu, aliisq; neceſſariis rebus optime à Principe ſuo inſtructi erant. In hac omniũ rerũ difficultate ſumma tamen erat conſtantia Vngari præſertim militis. ante alios Bekeſius, qui alioquin grauibus

grauibus articulorum doloribus ac ventriculi imbecillitate vehementer conflictabatur, minime ob hæc animo fractus, nunquã melius ſe valuiſſe iactabat: ſemper apud tormenta eſſe: ibi cibum ſumere: ibi quieſcere: itaq; inter pericula ſe verſabat, vt qui proxime circa illum obuerſabantur, ac in his Ioannes Kuroſſius, tam propinquo è loco, vt ſanguine illum aſpergerent, nõ pauci interimerentur. Polonicus etiam peditatus, etſi nuper admodum ſcriptus erat, nihilo ſecius tamen animo nec ipſe ſe demittebat. Cum tãtum vndiq; difficultatum circumſtaret, eamq; ob cauſam ad conſilium, quid deinceps facto opus eſſet, Rex retuliſſet, huiuſmodi pleræque ſententiæ dicebantur, vt quod iam ante ſermonibus à pleriſq; agitatũ fuerat, corona facta omnibus ex partibus vniuerſi exercitus omnibus viribus oppugnatio tentaretur. Id ea de cauſa Rex non probabat, quod ſi id fruſtra ſuſceptũ eſſet, in quo ſummam ſpem omnes ponerent, vt deinde tanquã omni ea conſumpta, præter diſceſſum nihil reliquum haberent, verebatur. Itaq; alia prius omnia tentanda exiſtimabat. Vngarũ militem maximis præmiis propoſitis, vt muros denuo ſubeat, excitat: equitẽ vt quiſq; maxime manu ſtrenuus erat, vt vna cum pedite, miſſo equo, muros ſuccẽderet, hortatur: cum primis eius rationem habendam docet, ne quemadmodum antea fecerant, priuſquam vires plane incendia ſumerent, ſe reciperent: ſub muris denique teliſque hoſtium mortem pro gloria Gentis opinioneq; fortitudinis militaris oppetere præſtare, quam infecta re ab oppugnatione diſcedere, contumeliamq; hanc accipere. Ita miles magno ardore ſub mœnia arcis tædas, quæq; in eos vſus iam ante præparata erant, alia præ ſe ferẽs ſuccedit. Et cum tanquam inclinante fortuna pluuiæ ſub id tẽpus paulum quieuiſſent, ignis fundamentis illatus, murorum latus id mox corripuit: idemq; longe lateque amplexus, totum eum diem cum extingui nõ poſſet, populabatur. Erat hic Auguſti viceſimus nonus. Interim cum incendium excitatum latiſſime colluceret, vereturq; Rex, ne ex vicinis locis, maxime autẽ Sokola, vbi lectiſſimam partẽ exercitus Pleſcouiam à Moſco coacti conſediſſe ſupra oſtendimus, hoſtes ipſis ignibus exciti, ad liberandam ab incendio arcem atque ſuos concurrerent: ac ex arce ſimul eruptio tentaretur, exercitum vniuerſum caſtris productum, iuſta peditum manu præſidio caſtris relicta, ſub ſignis in campo conſtituit. Ipſe aulico equitatu præſidio aſſumpto, quo melius in omnes partes animo occurreret, Polottam trãſgreditur: quod & Sokolenſis via illac duceret, & eruptio ſi qua tentaretur, ab illa parte maxime timenda eſſet. Territi his rebus Moſci de deditione agitare cœperunt: decemq; de muris ſe deiicientes ad noſtros transfugiunt. Eos dum Bekeſius ad Regem mittit, Vngarus miles, vt cęteros à deditione deterreret, ne per eam expugnatæ arcis gloria victoriæq; fructu ac omni laborũ ſuorum præmio priuaretur, trucidat. Præter cætera enim, cum arcis tam famoſæ, tũ præcipue ædis D. Sophiæ, quæ in illa eſt, vetuſtiſſimarum opum, argentearum ſtatuarum, ampliſſimorumq; priſcorum Ruſſiæ Principum donariorũ, quæ in illa fuiſſe dicebantur, fama ingentis prædæ ſpe militum animos compleuerat: qua illi incenſi omnes acerbitates, quo ea potirẽtur, æquiſſimo animo perferebant. Cũ iam adueſperaſceret, magni & laboris & periculi videbatur, in tam præruptum collem per flãmas euadere: durabat enim adhuc incendium, nec niſi per id vlla alia via militi in arcẽ patebat, hanc ob cauſam in ſequentem diem differri placebat. Interim dum in caſtra Rex ſe reciperet, ex Vngaricis ſtationibus nõnulli inter ſe ipſi cohortati globo facto, per pontem, de quo dictum eſt, in aduerſum collem contendunt, perq; flammas nondum reſtinctas ſemiambuſti in arcem euadunt. His Poloni pedites non pauci exemplo inuitati ſe adiungunt. contra eam partem, in qua incẽdium excitatum erat, ſubitario opere foſſam Moſci duxerant, per eamq; minoribus tormẽtis diſpoſitis in omnes caſus ſe communierãt. à quibus noſtris reiectis, perq; flammas inde, quo temere progreſſi erant, recedere coactis, Moſci hoc ſucceſſu elati, longius eos inſecuti ſagittis à tergo feriebant. Interim ducenti Samoſcii pedites, qui præſidio, vt dictum eſt, ponti erant, per quẽ in arcem ibatur, repulſos conſpicati, auxilio noſtris accurrũt, Moſcoſq; ſe recipere cogunt. Rex cũ paulum verſus caſtra progreſſus fuiſſet, ac interim irruptionem hanc militis conſpexiſſet, ad fe-

rendam munitionibus opem, in Sokolensem potissimum viam intentus, quæ visui sint, disponit. Idem Mieletius facit: equoq; descendēs, ac multos è Nobilitate, qui idem fecerant, secum trahens, munitionibus tormentisq; præsidio accurrit. Non deerant sibi eo tempore hostes, exq; altioribus turribus, pręsertim vero mediæ arcis vt longe cæteris altioris, creberrimas in omnes partes eiaculationes faciebant. ab iis dum Rex cum Samoscio forte colloqueretur, vterq; non leue periculum adiit. Nam cum forte Samoscius à colloquio eo equi mutandi causa se conuertisset, ac eques quidam in ipsius locū incautius se intulisset, globo penes ipsum Regem exanimatus concidit. Motum hunc nox suppressit, insignemq; simul animorum mutationem attulit, vt de maxima spe, quam ex diei illius incendio conceperāt, in aduersum casum deiectorum. querebātur omnes hostium animos hoc successu auctos, nostrorum imminutos. inde inter nationes quoq; dissensiones oriebantur, cum Poloni in Vngaros culpam temeritatis cōferrent, ab iisq; initium factum dicerent: & postquam in arcem perruptum fuisset, non satis animose altera ab altera rem gestam diceret. Has ob res sequentis diei antemeridiano tempore solo ad cōfirmandos militum animos dato, iterum oppugnatio cœpta fuit. Pridie Mosci, quemadmodum ostensum est, ex propugnaculo, quod cōflagrarat, se subduxerant: cumq; is positus eius esset, vt in summo duorum coniunctorum laterū, quæ vtrinq; quasi tutabatur, angulo collocatum esset: Mosci angulo, & quod inter duo proxima opposita inter se propugnacula, ad quæ ignis nondum peruenerat spatii intererat, omni deserto, propugnacula eadem inter se coniunxerant: interim vero spatium ad eundem locum, quem antea reliquerant, recipiendum nactos se rati, repetere eum cœperant. Hac re ad Regem delata, qui nullum sui rursum ibi communiēdi tempus iis dari volebat, mox militem sub vallū rursum succedere, hosteq; deiecto locum occupare iubet. Ita pars ea montis subito Vngarorum impetu capitur. ab ea deinde, quemadmodum iussi erant, secundum proximū latus munitiones proferunt: Petroq; Racio nobili equite Vngaro iis præeunte, propugnaculo, in quod primum incurrerant, ignem iniiciunt. ex quo cum incendium ortum per totam noctem duraret, nostri maioribus etiam aliquot sclopetis, quibus hostes infestabāt, à fronte dispositis, eousq; per totam noctē cōtinuo opere fossas perduxerant, vt sub auroram ab hostium munitionibus non multum abessent, adq; inferiorem loci eius angulum, in quem nimirum fossa ab hostibus pridie ducta desinebat, fere pertingerent: latera autem hostium ita nudarentur, vt ne intra præsidia quidem sua tuto consistere possent. His rebus ab omni defensionis spe hostes intercłusi ad deditionis conditionem redeunt: mittūtur communi omnium Boiarici generis, ac militū nomine Legati, qui vitam iis, qui in arce sint, paciscantur. Impetrant, vt singulis cum vestimentis, quo quisque velit se recipere posset. Episcopus, quē Vladicam illi vocāt, Cyprianus, & Palatini, qui in arce erāt, soli deditionem dissuaserant: mortemq; subire præstare, quā viui in potestatē hostium se traderent, contendebant. iamq; ante pulueri tormentario ignē subiicere, communiq; incendio arcem, seq; & omnes, qui in arce essent, absumere conati, à militibus prohibiti fuerant: & tum sentētia eorum communi reliquorum omniū metu repudiata, illi tamen in D. Sophiæ se contulerāt, non prius quam vi inde abstraherentur, decessuri. Rex retentis apud se Legatis, mittit qui Episcopum & Palatinos ad se adducerent. Adducti in faciem procidētes more suo Regem salutāt: vnus præterea Petrus Volinscius alterū ex iis Basilium Mikolinscium accusabat, quod opera eius ad Principem suum delatus, inq; vinculis habitus fuisset. Rex nō cognitionis tempus hoc esse ostendens Laurentio Voinæ Quæstori Lithuaniæ, qui curam eorum haberet, tradi eos iubet. Mittit inde, qui arcem accipiāt, partim Polonos, partim Vngaros. Altero die cū rei diuinæ operam dare ante omnia Rex vellet, proq; obtenta victoria grates Deo agere, fœtore proiectorum passim cadauerum, quæ insepulta hactenus Mosci reliquerāt, arcem ingredi prohibitus, Moscos, qui arce ad hoc tempus remanserant, educi iussit. Ei rei præponuntur, qui ab iniuriis militis eos defendant. decedentibus duplex locus assignatus fuit. in alterum, qui in regis ditionem atq; fidem venire: in alterum, qui in Moscouiam redire vellent,

vellent, concedebant. Vtriscq; liberum de se commodisq; suis statuendi arbitrium permittebatur, maior pars reditum in patriam & ad Principem suum eligebat: insigni in vtrunque fide ac perseuerantia, cum eorum nemo esset, qui non ad certissimam mortem, & exquisitos cruciatus proficisci se existimaret. Pepercit tamen iis Moscus, seu quod extrema necessitate adactos existimaret, seu quod aduersis rebus, vt de animo, ita de crudelitate remiserat: perq; vicina præsidia Lukos, Sauolotiam, Neuelam, Vsuiatam, eos distribuit: in quibus deditionis Polotiensis ignominiam virtute delerent. Ne à milite iniuriam acciperent, summam Rex curam adhibuit: itaq; accidit, vt cum inspectante Rege ex arce digrediētes, quidam in tanta multitudine facile latiturum se ratus, aliquos spoliaret, eum Rex ipse clara in illum inuectus, notaret. Ea res tantam illi venerationem in animis hostium faciebat, vt quo magis clementia atq; fides ignota hominibus durissima seruitute oppressis essent, eo magis in illo virtutes hasce admirarentur. Reperiebantur per aream arcis dispersa corpora nonnullorum militum nostrorum: quos illi, quod in tanta victus atque omnium rerum inopia euenire necesse erat, in subiectis arci sceloppetariorum hortis herbas, quibus extremam famem tolerarent, legētes oppresserant: ac intra munitiones suas abstractos immani cruciatu lacerarant. Maxime in Germanorum vnum atq; alterum crudelius, quam in cęteros sæuitum ab illis animaduertebatur. Cruretenus lebeti impositos igni circūiecto feruenti aqua viuos coxerant, manibusq; eorum fune per lacertos traiecto à tergo reuinctis, vētrem totumq; corpus eorum crebris in longitudinem per id factis vulneribus ad scissi thoracis modum fœdissime laniarant. Fremebatur passim hanc ob causam à militibus. Rex tamen fidem semel hosti datam nulla ratione violandam ratus, iis qui in Moscouiā redibant, duas alas equitum, qui ab iniuria eos tuerentur, adiunxit. Postridie supplicationes ob rem prospere gestam, cum in arce eam, quam diximus, ob causam haberi non potuissent, in castris habitæ fuerunt. in Poloniam ēt de iisdem habendis edicta missa. Præda minor expectatione ac fama tam opulentæ arcis reperta fuit. Repererat in ea Moscus auri argentiq; nō modo publici ac sacri, sed priuati etiam maximam vim: quam Nobilitas mercatoresque Polotienses sub periculum oppugnationis in ædem ad summum congesserant, sed capta vrbe gazam omnem paucis donariis relictis in Moscouiam secū auexerat. Omnis militi concessa, minime tamē spei eius satisfecit. Non minori fere in precio, quam reliqua præda, bibliotheca ibidem inuēta apud homines litteratos habebatur. Erant in ea præter annalium libros, pleriq; Doctores ecclesiastici Græci, ac in iis Dionysii Areopagitæ de hierarchia cœlesti & ecclesiastica libri Slauica omnes lingua: quorum plerosq; à Methodio & Constantino in eam linguam è Græca traductos ipsorum annales tradunt. In ecclesiasticis enim institutis à cæteris fere eiusdem ēt ritus Gentibus hoc vel maxime Mosci differunt: quod conciones apud populum, quibus is erudiatur à Sacerdotibus nullas haberi patiuntur, sed quæ à veteribus Doctoribus Græcis tradita sunt, in suam linguam hanc ob causam traducta, studioseq; conquisita è scripto publice pronunciant; seu quod homines nullis litteris eruditi suo ingenio minus confidant: seu vero, quod propius vero videtur, ne pro curiositate ingenii humani noua inueniendi studio ab antiquitate ac veritate recedatur. Apparatus bellici, maxime aūt pulueris tormentarii tantum reliquum fuit, vt licet per omne id obsidionis tempus magna eius pars absumpta fuisset, nihil tamen adhuc ad longissimam quamuis obsidionē tolerandam defuturum iis fuisse videretur. commeatus etiam atq; pabuli satis magna copia inuēta ex labore & inopia exercitum breui refecit. Sed dum è tot incōmodis sibi quisq; primo prospicere contendit, iurgia inter Nationes Polonicā & Vngaricam orta eo vsq; proruperunt, vt cuneo facto strictis vtrinq; gladiis mutuo in se irruituri consisterent. Iam ante miles Polonus circulari: fremere totis castris, contemni virtutem suam ab Vngaris: eos omnibus se anteferre: fructus victoriæ prædamq; omnem solos interuertere: pro illorum laude & commodis bella susci pi. Inter quas gregarii militis dissensiones, Senatorii etiam ordinis, ducumq; ipsorum offensiones nonnullæ existebant. Nam & Mieletio cum Palatino Vilnensi etsi arctissima necessi-

tudine coniuncti inter se essent, ex communione muneris alienationis nonnihil intercessisse videbatur: interque eundem & Samoscium, & si non minor necessitudo inter eos intercederet, ne satis tamen alter ab altero amaretur, dubitatio suborta videbatur: cum hic si quid ad rationem muneris eius spectans attingeret, offensum eum iri existimaret: Mieletius pro mutua necessitudine non satis autoritatem muneris sui iuuari à Samoscio arbitraretur. Angebatur maxime animo ea dignitate atque authoritate vir, quod à Bekesio aliisque exteris non satis maiestas tanti magistratus, cuius in regno hoc summa semper authoritas fuisset, obseruari putaretur: imperiique militaris maiestatem in se imminutam videri moleste ferebat. Acuebantur dissensiones hæ à magistratuum, qui defuncto Ioanne Chodkeuicio amplissimi vacabant, petitoribus: qui vt à quoque vel iuuari vel destitui se existimabant, ita alios in eum animabant. Militi quo dissidia inter eum tolleret, quod præda expectationi eius non respondérat, donatiuum Rex dedit. Tenebantur adhuc in agro Polotiensi præsidiis hostium Sokola, Turoulia, Susa, aliaque castella quædam: quæ nisi prius quam inde discederet, deiecisset, pacatam se regionem eam obtinere non posse Rex intelligebat. Maxime à Sokola & Turoulia timebat: quarum cum illa à læua ad Plescouiensem viam pertineret, & iam ante summissis inde copiis firmata fuisset, ne id posthac rursum fieret, maioribusque copiis inde aliquid tentaretur, verebatur. hanc quod ad Dunam flumen posita esset, itidem magnam totius eius regionis infestandæ opportunitatem habere videbat. Sokolam Mieletium mittit. Hic equitatum peditatumque Polonicum, & militem Germanum secum sumit. Turouliam Bekesium cum Vngaris mittere in animo habebat: interim cum Martinus Kurcius cum Kosakkorum manu Palatino Vilnensi operam suam detulisset, is adiuncto ei Constantino Lukomscio Præfecto Vlensi missus eo fuit. Mosci, qui in præsidio erant, quod per eos dies tormenta atque ignes cessare animaduertissent, id quod erat, Polotiam in potestate Regis esse coniectura existimantes, ne quicquam retinentibus eos Præfectis per auersam portam se eiiciunt, fugaque castrum deserunt. Palatini qui in eo remanserãt, ad Regem adducuntur. Sussam, quod omnium esset munitissima, in eaq; Moscus maximum apparatum belli, commeatusq; haberet: & tamen citerius Dunam in solo Lituanico posita præsidiis aliis excisis, omniq; commeatu intercluso, vltro in potestatem ventura videretur, in præsentia tentare non placebat. quibus rebus perfectis, quæ ad statum prouinciæ stabiliendum, diuinarumq; rerũ curam pertinerent, administrare Rex instituit. Templum arcis etsi satis amplum esset, pro captu etiam loci magnifice ex lapide constructum, quod tamen à Græci ritus hominibus teneretur, quorum & magna multitudo esset, in eoq; ius ac possessio antiquissima videretur, eius formulæ Episcopo Russico, qui ante iam templi eius titulum Vitepsciæ ipse agens vsurpabat, permisit: maxime vero quod eius quoq; rei rationem habendam sibi existimaret, vt cum longius bellum in Moscouiam proferre in animo haberet, intelligeretq; quantum ad animos hominum in omnes partes permouendos religio posset, ne religionis amore, si eam relinquendam existimarent, à deditionibus absterrerentur. Ad Romanæ Ecclesiæ vsus nouum designat. Huic agros & possessiones, ex iis quę maxime vicinæ erãt, amplissimas addicit: certisq; prouentibus annuis ad perficiendam fabricam ac sacerdotũ vsus, dum ager è vastitate ad culturã perduceretur, è portorio interim assignatis, Societatis Iesu sacerdotes in eo collocat: quorum & pietatem, & in reducendis ab errore hominibus diligentiam probabat, quamq; eo magis necessariam futurã ibi iudicabat, quo maior in hominibus illis ac maxime agrestibus non modo diuinarum rerum omnium ignorantia, sed impietas tanta esset: vt cum ad colẽdos agros hominibus non abundarent, plebs rusticana moribus suis ad proprias vxores, cõmunes alias filiis infantibus duceret: cum his, quo pluribus liberis domũ complerent, interim concumbebant, filiisq; deinde, postquam ad iustam ætatem ii peruenissent, eas tradebant, fossas, munitionesq; ab exercitu institutas Vngarũ militẽ complere iubet. Murorum partem deiectam, quomodo restitui velit, arcemque ipsam qua ratione muniri, demõstrat. Pecuniã, quæq; alia vsui sint ad eam rẽ designat:

signat: præfectos constituit. Regebatur Polotia antiquitus, quemadmodum & Kiouia à Legatis Regiis Palatinorum honore ac dignitate, cum per vniuersam Lithuaniam non plures quam duo Palatini, Vilnensis ac Trocensis, totidem Castellani essent, carebat. Postea amplificato Senatu Lithuanico, non modo Polotiæ & Kiouiæ ducatus, sed & Vitepscia digna visa est, quæ à Palatino administraretur. Polotiæ Palatinus erat, cum à Mosco caperetur, Stanislaus Douoina: qui cũ vxore Petronia è domo Radiuilorum in Moscouiam abductus, cum per aliquot annos in seruitute & compedibus vitam traxisset, non prius inde rediit, quam ab Sigismundo Augusto, vxore eius in captiuitate mortua, aliquot aureorum millibus redimeretur. Cum de coniunctione inter Polonos ac Lithuanos sub Sigismundo Augusto conuenisset, ac quo Lituanicorum Senatorum numerus Polonicum æquaret, complures per Lithuaniam Palatini ac Castellani creati fuissent: quia agri Polotiensis nonnihil in potestate adhuc erat, ad Palatinum Castellanus etiam adiectus fuit. quo tempore in illa Mosci ex eorum temporum successu non in factis modo, verum dictis etiam insolentia id quoq; non irridicule ab eo dictũ percrebuit: nihil Augustum Regem ex capto Palatino incommodi accepisse, qui pro vno quinq; iam haberet: decem pro duobus habiturum, si ad priorem Palatinatum alterum ei auferret. Douoina quoad vixit, titulo ac dignitate Palatini vsus interregni tempore decesserat. Cum in regnum Rex venisset, annitentibus Lithuanis, ne suorum Senatorum numerus minueretur, Nicolaum Dorohostaisum Palatinum Polotiensem crearat. Eidem nunc Polotiam administrandam commisit. Horodnicium quem illi magistratum vocant, quiq; arcis munitionum curã habet, Francisco Suko tradit. præsidium ex equitatu peditatuq; qui quotque permanere debeant, describit. Sigismundus Augustus Nobilitati Ducatus Polotiensis, quæ bonis exuta à Mosco fuerat, aliis in locis bona possidenda ea lege dederat, vt si quando recuperatus ager is ab hoste foret, iis rursum cederent: Rex bonis eorum illis restitutis, hæc ad sexennium nihilominus, dum sua ab hoste vastata rursum excolerent, permisit. Mieletius interim Sokolam cum exercitu, vt dictum est, contẽdens in itinere cum viarum proximis pluuiis inundatarum, tum commeatus maximis difficultatibus afficiebatur. Tormenta Rex Dunam secundo flumine Dryssam vsq; ad cognominis castello illi fluminis cum Duna confluentem demiserat; ab eo loco per Dryssam Sokolam vsq; trahebantur. Cum ad Sokolam fluuius Dryssa etiam nonnihil exercitum moraretur: quod põte, quem Kaunę ex nauibus factum supra ostendimus, alter ad Polotiam exercitus in transuehendis commeatibus vteretur, nec alterius tam subito expediendi ratio iniri posset, Ioannes Sbarasius Palatinus Braslauiensis cum parte equitatus flumen tranat, auersaq; à Sokola parte Plescouiam versus in excubiis consident. ad reliquum exercitum traducendum Nicolaus Vrouecius clãro loco natus equitum Præfectus operam suam Mieletio detulit, rateq; ex robustissimis trabibus, iisq; catenis ferreis aliisque firmissimis vinculis inter se deuinctis ab eo effecta, exercitus transductus fuit: nihil aliud hoste moliente, cum nõ difficulter transitu impeditos prohibere potuisset, quam quod excubiæ eorum more suo ad terrorem nostris faciẽdum obequitantes diuersarum Gentium, quæ sub Imperio Mosci sunt, Lasanorũ, Astrakanorum, aliarumq; Nationum copias suo quasq; nomine citarent. Propter viarum malignitatem, & iumentorum proximis ad Polotiam incommodis amissorum inopiam currus miles nullos secum deuehere potuerat. Itaq; non metatis castris, fixis tantum secundum Dryssam flumen tentoriis consedit. Germanicus peditatus secundum Dryssam, Polonicus versus Nisciam fossas munitionesque, quæ diuersis locis cœptæ deinde committerentur, ad castrum agere instituit. Hostis, quod nostrorum nõ adeo magnum numerum videret, & cum superioris obsidionis tum itineris incommodis debilitatos: suos omnibus rebus integros, simulato metu, quemadmodũ ex captiuis postea cognitum fuit, intra munitiones per noctem se continere, curatisq; interim corporibus omnibusq; rebus ad eruptionem paratis ante lucẽ eos adoriri in animo habebat. Forte accidit, vt Dobrossoluius, qui tormentis à Mieletio præpositus fuerat, tres globos candentes, quorum

ſupra rationem demõſtrauimus, experiretur. Ex his duo cum incendiũ feciſſent, ab hoſtibus ſuppreſſi fuerunt: vnus cum imo fundamẽto adhæſiſſet, non animaduerſus haud multo poſt, quod muri ex abiete & arida materia facti eſſent, latiſſimum incendium ſuſtulit. quod cum Mieletius conſpicatus ſignum tuba, quo ad arma capienda omnes conuocarentur, mox dediſſet, Moſci inopina re turbati, ſimulq; noſtros irrupturos exiſtimantes, cum reſtinguere incendium nõ poſſent, ac tantum repentini periculi obiectum eſſet, diuerſis portis trepidi ſe effundunt. Seremetus cum parte equitatus Pleſcouiam verſus ſe recipiens in Ioannem Sbaraſium Palatinum Braslauienſem, qui ab ea parte hoſtem obſeruabat, incidit, viuuſq; cum iis, qui circa illum erant in poteſtatẽ eius peruenit. Qui ab altera parte cum Boriſſouo Seino ſe eiecerant, in Germanos inciderunt. Hi cupiditate vlciſcendi tot annorum iniurias, quibus in nomen Germanum crudeliſſime Moſcus ſæuiiſſet, cuiuſque recens exemplum nuper capta Polotia vidiſſent, omnes in iiſq; Seinum interficiunt. Qui reliqui in arce erant, ſupplices vitam rogare cœperunt: ſed irrumpente milite Germanico ac omnes promiſcue cædente, deſperata ſalute cataractamquæ ex ſuperiori loco portæ imminebat, demittunt: concluſoſque in arce ad quingentos milites Germanos interficiunt. Interim Roſdraſeuius Germanique quidam ac Poloni impigre portam effringunt. qua patefacta tum vero pars cæſa fuit, pars rerum omnium deſperatione adducta vltro in ignem ſe præcipitans conflagrauit. Magna vbique cædes fit; vt multi, ac præter cęteros Vetus veteranus Præfectus, cum ſe multis præliis interfuiſſe diceret, nuſquam in vllius prælii loco denſius ſtrata conſtipataq; inter ſe cadauera ſe vidiſſe confirmare non dubitarent. Multi inter occiſos obeſo corpore erant, iis focariæ Germanorum apertis corporibus ad notas vulnerum medicationes, ac in his Seino quoque adipem detraxerunt. Hinc Moſcus epiſtola quadam ſua, de qua infra dicemus, ad Regem ſcripta, inter alia cum hoc, tum quod candentibus globis in oppugnãdo ſe vſus eſſet: alterum tanquam immane crudelitatis facinus, alterum quaſi non virtute atq; acie, ſed artificio quodam contra ſe niteretur, Regi exprobrat. Etiam in præda operæpretium factum fuit; argentique ſignati apud pleroſque Boiarici generis referti loculi reperti, militem ſuperioribus incommodis attritum non refecerunt modo, ſed & locupletarunt. Mieletius cum exercitu ad Regem reuerſus magnum captiuorum numerum, quorum partem publice Regi, partim amicis donauit, ſecum attulit. Rex Præfectis pleriſque, centurionibuſque ac militibus etiam, quorum paulo inſignius facinus extitiſſet, cum Præfecturis, quæ tum vacabant, tum aliis militaribus donis ob virtutem donatis, quæ in quæque ſtatiua copiæ ducendæ eſſent, præſcribit. Inde Diſnam proficiſcitur. Hic quod vlterius in Moſcouiam proximo anno bellum promouere conſtituerat, tormenta omnia præter ea, quæ refectione opus haberent, relinquit. Inde litteras ad Moſcum mittit; quibus ipſius inſtituto, quo ille poſt Liuoniam vaſtatam vſus fuerat, de ſucceſſu expeditionis certiorem eum facit. Hæ eo tamen argumento ſcriptæ erant; vt non tam ſucceſſu rerum ſecundarum efferri, quam tot hominum innocentium clade commoueri ſe teſtaretur; eiuſque rei cauſam omnem in Moſcum ac illius in ſe iniurias conferret. Dum ad Polotiam Rex erat, Legatio ab Henrico Ordinis Teutonici magiſtro eum conuenit. Initio regni cum huiuſmodi nonnullæ difficultates Regem excepiſſent; quæ quo minus in tempore bello Liuonico occurreret, prohibituræ eum viderentur; Radiuilus Palatinus Vilnenſis, qui tot annos tanto cum ſumptu ac periculo ſine vllo fructu in Liuonia bellum geri videret, Adolphum Holſatiæ Ducem excitarat, qui fiduciario ſeu feudi iure Liuoniam à Rege peteret, defenſurumq; ſe in ea bellum contra Moſcum polliceretur. Huius æmulatione Ioannes Chodkeuicius Caſtellanus Vilnẽſis magiſtro ac Ordini militiæ Marianæ Teutonicæ idem oſtentarat: miſſuſq; ab eo Ioannes Taubius Liuo illi perſuaſerat, ſi peteret, productis in ſententiam per largitiones primariis aliquot Senatoribus, non magno negotio eum aſſecuturum. Rex primo Vilnam Legatis reiectis, in Comitiis hiſce de rebus agendum iis oſtendit: mutui interim mentione extra conditiones iniecta, quod in bellum hoc Princeps eorum conferret:

ferret: qua de re cum illi mandata nulla ſe habere dicerent, ad Principem autem ſuum relaturos ſe recepiſſent, Varſauię deinde miſſione flagitata, nulla alia re acta diſceſſerunt. Rex conſcenſo Diſnæ nauigio, ſecundo Duna non parum fluminis eius amœnitate delectatus Druiam: inde terreſtri itinere per Braslauiam Lithuanicam Vilnam venit. Accedenti Andreas Caligarius Legatus Pontificius tum cõplures ex Nobilitate obuiam profecti fuerunt. Ciuitas Vilnenſis tota in gratulationem effuſa, compoſitaq; oratione illum excipiens, duobus è locis maxime ante hac ſecuritatem ac negotia ſua interpellata commemorabat; vno à Polotia, altero à Kokenhauſio. illud incommodum benignitate diuina, ac virtute ſua Regẽ amouiſſe: alterum quoque vt à ceruicibus ſuis remoueret; ſe illi precari. Inter alios Moſci quoque dedititii obuiam ei progreſſi panem ac ſalem, quibus ſuum Principem venerari in more habent, ei offerebant. Moſcus nuncio amiſſæ Polotiæ ac præſidii Sokolenſis cæſi accepto, Pleſcouia in interiorem Moſcouiam ſe recepit; ac re ipſa forte tum perſpiciens, vnicum regni robur fortes ac fideles populos eſſe, ex itinere ad eos, qui Suſæ in præſidio erant, litteras præter morem eius ſcriptas miſit, eaſque diuerſis perferendas dedit: Intellexiſſe ſe Polotiam ac Sokolam Dei permiſſu in hoſtium poteſtatem peruenisſe: qua re cum vndique eis intercluſis non facile ſubſidio veniri poſſit; hortari vt tormentis præſertim ac puluere reliquoque belli inſtrumento, quod ſecum deferre nõ poſſent, corrupto: imaginibus & ſacris, ne à barbaris (eo enim ille numero omnes, qui in religione ab eo diſſident, habet) ludibrio habeantur, in terram defoſſis, quacunque tuta ratione ſe recipiant; non quod de fide eorum dubitaret, ſed ne virtutem eorum, quam ad maiora ſuperſtitem eſſe velit, fortunæ ac hoſtium crudelitati obiiciat. Peruenerunt hæ litteræ ad Mieletium, qui de tormentis potiſſimum ac apparatu bellico ſollicitus, qui ad deditionem hoſtes hortaretur, miſit. Eædem autem cum in Palatinum Polotienſem etiam incidiſſent, ipſe quoq; eo accurrit. Hoſtes pacti, vt ſingulis cũ veſtimentis diſcedere ſibi liceret, caſtrum tormentaque, & quicquid in eo apparatus bellici erat, tradiderunt. quibus rebus perfectis Mieletius in tres partes exercitum diſtributum in hiberna deduxit. Primis Chriſtophorum Niſcicium Legatum: alteris Martinum Kaſanouium: tertiis Sigiſmundum Roſnium præfecit. Iam ante Conſtantino Oſtrogiæ Duce excurſionẽ in ditiones hoſtiles quę ad Boryſthenem pertinẽt parante, Nicolao Seniauio ſtationum Ruſſicarum Præfecto, Rex mandarat, vt cum iis copiis, quæ in Ruſſiæ finibus ſub imperio eius excubabant, cum illo ſe coniungeret; inq; hoſticum à Kiouia tranſgrederetur: verum Seniauio longinquitate locorũ impedito, & adulto iam autumno, non prætermittẽdum id gerendæ rei tempus Dux ratus, collectis ex clientibus ſuis, quorum ſatis magnam copiam habet, aliquot millibus hominum, aliiſq; ex iuuentute compluribus ſe ei adiungentibus, cum filio Ianuſio & Michaele Viſnouecio Caſtellano Braslauienſe Boryſthenẽ trãſgreſſus fuerat: expeditiſſimiſq; quibuſq; turmis præmiſſis, ac his longe lateq; vagari, & terrorẽ in oẽs partes circũferre iuſſis, ipſe cũ reliquis copiis Cernihouiã vſq; excurrerat: quã caſtris metatis magna vi oppugnare aggreſſus, cũ præſidio firmo eã teneri, idq; & animis & omnib. rebus aliis ad defẽdendum locũ paratũ eſſe videret, ſe à peditatu tormentiſq; imparatiorẽ acceſſiſſe: reliquas copias maximis itinerũ & tempeſtatũ incommodis afflictas, miſſa obſidione vicina circũ loca omnia diripuerat, totaq; Seuerienſi ditione vaſtata, ac populationib. ad Starodubam, Radehoſtiã, Pociopouiã vſq; per leuiores equitũ turmas factis, præda ingenti acta diſceſſerat. Simili ſucceſſu Ioãnes Solomirecius, qui poſt mortẽ patris extra ordinẽ Micislauienſem Præfecturã adminiſtrabat, Iaroslauũ oppidum, pagoſq; complures diripuerat. Philo ẽt Kmita Præfectus Orſanenſis, cui turmæ aliquot equitum aſſignatæ erant, coacta ad eas non mediocri finitimis è locis cuiuſq; generis hominum manu in ditiones hoſtiles tranſgreſſus, duobuſq; circiter millibus pagorum incenſis, ac ad Smolenſcam populationibus proiectus, præter agri ſolum nihil iis in locis reliquum fecerat: indeq; magna cum omnis generis præda; nullo detrimento accepto ſuos reduxerat. Rex cũ aliis neceſſariis de cauſis, maxime vero vt bellũ perſequeretur, Comitia habẽda ſibi intelli-

geret, eaq; iam in ante diem viceſimam tertiam Nouẽbris Varſauiam indixiſſet, interim, quæ ad Lithuaniæ ſecuritatem pertinerent, quæq; in omnes caſus contra hoſtium impreſſiones opponenda iudicabat, cũ Senatoribus Lithuaniæ conſtituit. qui eorum præſidio Prouinciæ domi remaneant, qui Comitia obeant, inter eos comparat. Vilnæ Radiuilum Palatinum Vilnenſem, qui cum imperio militari erat, relinquit. ſimul magiſtratus, qui vacabant, diſtribuit. Quibus Radiuilos præ cæteris complexus ad Epiſcopam Vilnenſem, quæ Georgio Radiuilo deſignata iam ante erat, Palatinatumque ac imperium ſummũ militare, alterum itẽ prætorii militis, quorum illud Nicolaus pater, hoc Chriſtophorus filius obtinebant, Chriſtophoro caſtellanatum Trocenſem & ſigillum minus adiicit: Nouogrodecenſem Palatinatum alteri Palatini filio Nicolaõ; vtrunque præterea Marſchalchatum, Nicolao Chriſtophoro maiorem, minorem Alberto alterius Nicolai, qui ante hunc Palatinus Vilnenſis fuerat, filiis: Caſtellanatum Vilnenſem Euſtachio Volouicio, qui Caſtellanus Trocenſis fuerat vna cum ſigillo maiori dat: abdicante ſe eo Palatino Vilnenſi, vt minus quod Volouicius habuerat, filio Chriſtophoro traderetur. Præfecturam Samogitiæ quæ ardentibus multorum ſtudiis ambiebatur, Ioanni Kiſkæ confert. Vilna inde Grodnam mouet; vbi venationibus, quo vno voluptario labore ex aliis laboribus maxime reficere ſe ſolet, dies aliquot dat. Moritur ibidem Gaſpar Bekeſius, de quo ſupra dictum eſt, non minus inimicitiis, quas cum Rege acerrime olim exercuit, quam virtute ſua clarus. Natus hic in Tranſſiluania, ac in familia Petrouicii nobilis Baronis educatus, adulta poſtea ætate Ioanni Sigiſmundo Tranſſyluaniæ Principi adeo gratus extitit, vt cum ſine hærede decederet, hunc ſucceſſorem deſignare non dubitaret. Cum Rex popularium ſtudiis prælatus ei fuiſſet, æmulatione inter eos exorta, dum ſtatum Tranſſiluaniæ turbat, Fugariſſio atque aliis caſtellis à Rege exutus ad Maximilianum Imperatorem in Germaniam ſe contulerat : vbi copiis aliquot coactis vi deinde ac armis inuadere Principatum conatus fuerat. Verum profligatus à Rege iterum in Germaniam ſe receperat. Poſtea cum ad Regnum Poloniæ æmulum aſſcitum, iamque extra omnem inuidiam altiorem in locum virtute conſcendiſſe intellexiſſet, conſcius ſibi magnitudinis animi eius, vnum elegerat; cui & maxime ſe crederet, & à quo commoda ornamentaque omnia expectanda ſibi ſtatueret; ſuamq; illi fidẽ atq; omnẽ operam vltro detulerat: Rexq; non modo omnem erga illum offenſionem ex animo depoſuerat, ſed benigne ſuſceptum, opibus etiam ac dignitate amplificauerat. Moriens coniugem & duos impuberes filios Regi ac Samoſcio commendauit. Dum hæc geruntur, in Polonia non iidem omnium ſenſus, variique ac diuerſi animorum motus eſſe. Erant non pauci, qui eũ ampliſſima quæq; à Rege polliciti ſibi fuiſſent, ac vero in tanta publicarum rerum difficultate non poſſet vel effuſiſſima Regis liberalitas omnium expectationi ſatisfacere, quod quæ ſperauerant, non conſequerentur, alieniori fere animo ab eo erant. Cumq; quilibet è Nobilitate in electionibus Regum ſuffragium ferat, magna erat multitudo eorum, qui quod ſuffragio ſuo in adipiſcendo regno Regem ſubleuaſſent, ipſum Regnum debere eum ſibi arbitrabantur: videteſq; Radiuilos tot honoribus auctos: Mieletio ſummæ autoritatis magiſtratum traditum : iis Samoſcium neceſſitudine coniunctum: tot honores ac dignitates coniunctis inter ſe affinitate hominibus congeſtas, angebantur animo, eaq; in ſuam perniciem comparata interpretabantur; & quod beneficio non afficerentur, iniuriam rati, ſumma in ea Rep. facultate, in qua quæ quiſque ſentit, pari libertate dicere poſſit, omnia ſuſpecta facere, cunctaque vel præclara facta Regis ſiniſtre interpretando corrumpere conabantur. Iam ab initio cum Leopolim Ruſſicarum rerum cauſa proficiſceretur, non deerant, qui collecta gaza à Sigiſmundo Auguſto relicta tædio præſentium in Tranſſiluaniam recipere ſe eum in vulgus fingerent : poſtquam Suirum diem exercitui edixiſſe eum intellexiſſent, nihil horum gerendi quicquam contra hoſtem animo ſuſcipi, cuius potentia maior eſſet, quam vt vllius viribus labefactari poſſet: ſed quæri colorem tributariis pecunias, quas in immenſum oratione tollebant, interuertendi iacta-

iactabant. Nonnulli altius prouecti Reginę animum tentare cœperant: oſtendere ſperni ætatem eius à Rege: diuortium ab eo agitari: miſſum ea cauſa Petrum Volſcium Epiſcopum Plocenſem ad ſummum Pontificem: non minus eius regnum eſſe, quam Regis, vt quæ & ipſa tanquam vetuſtæ Iagellonicæ ſtirpis ac de regno optime meritæ proſapia iiſdem comitiis Regina appellata, iiſdemq; regni Sacris initiata fuerit: quo illa in partes traducta gratioſum ad vulgus nomen nacti, eo maiorem facultatem Rempublicam turbandi, ac conſilia Regis impediendi haberent.

Querebantur fere, non ſatis fieri conditionibus à Rege, cum regnum ei deferretur, in Tranſſiluania acceptis: homines aduentitios in honoribus & Præfecturis collocari: Bekeſium potiſſimum, cui Landskronenſem Præfecturam Rex contulerat, notantes. Ad hæc Ducem Churlandiæ non ſuo loco & tempore deterioribusque è Republica conditionibus quam antea, poſſeſſioni Ducatus eius confirmatum traducebant. Quæ quum pleraque tempus refutaſſet: maximeque Leopolienſem profectionem, Suirenſemque expeditionem falſiſſime in inuidiam vocatas aperuiſſet, literis de Comitiis allatis, iurgia inter Nationes Poloniçam & Vngaricam exorta in maius exaggerabant: externos homines induci: à quibus contemni imperium militare: vim ſummi magiſtratus eneruari: Iam capta Polotia noua tributa Regem in conuentibus & Comitiis petiturum: ſed vt omnis Moſcouia in poteſtatem ditionemque veniret, in tanta amplitudine finium, quam tantæ molis adminiſtrandæ rationem, quam vtilitatem fore, quum interim longe magis neceſſariam præſtabilioremque Reipublicæ vulnera curationem requirerent? Quidam vt tres partes prouentuum capitanealium à Præfectis exigeret, Auguſtanæ cuiuſdam conſtitutionis, quam illi in eam ſententiam interpretabantur, authoritate poſtulandum cenſebant: quum ſi id fieret, perpetuo finem tributis id allaturum dicerent. Quæ quum in vulgus moueri Rex animaduertiſſet, ac liberius omnibus, quam antea occurrendum arbitraretur, primo, quo agi de Republica poterat, Comitiorum die Iohannes Samoſcius Cancellarius, accommodata ad rem præſentem oratione: Si vllum tempus fuiſſet, quo pro maximis in Rempublicam beneficiis numini diuino gratias agerent, id hoc potiſſimum eſſe docet, quo tam præclaram victoriam ab eo hoſte adepti ſint, quem propter ſummam potentiæ, virtutis bellicæ, victarumq; ab eo Gentium opinionem, formidaſſent omnes: nemo vinci potuiſſe exiſtimaſſet. Contigiſſe id tamen ſingulari benignitate diuina, hoſtem non modo victum, ſed prouincia Polotia, quæ victoriæ huius perpetuum monumentum futura ſit, ac ſuperiorum victoriarum eius dignitate ſpoliatum pene eſſe: omnes eius triumphos, quos per tot annos de Liuonibus & Suecis, quos de Kaſanis & Aſtrakanis ſubactis, quos de Tartaris, de Turcis, denique Tanaim & Volgam iungere, Caſpiumque mare in Euxinum Pontum immittere tentantibus, deque tot aliis bellicoſis & barbaris nationibus habuerit, hac victoria ei detractos in hoc de illo triumpho prælatum iri.

Quæ quum quanta ſint, inquit, erga nos Dei beneficia, intelligamus omnes, eadem niſi conſtantia ac virtute tueamur, inertia noſtra fructus ex iis percipiemus nullos, ex quibus, ſi recte benignitate hac diuina vtamur, maximos percipere poſſimus. Magnum eſt, quodque ſuperioribus temporibus vix ſperandum nobis videbatur, ampliſſimum agrum ab hoſtibus tot annorum ſpacio poſſeſſum, quo maxima ex parte opes Lituanicæ quondam niterentur, receptum: hoſtem tot proſperarum rerum ſucceſſu elatum in perpetuo victoriarum curſu repreſſum: auerſa arma eius in vaſtitatem ac perniciem ditionum harum intenta. Omnia hæc, niſi reliqua, quæ reſtant, belli eius perficiamus, vereor, vt non modo vtilitatis nihil nobis attuliſſe, ſed ne optanda quidem tanto cum labore ac ſumptu fuiſſe videantur. Hoſtem habemus potentiſſimum, cuius quæ quantæque opes ſint, & nemo ignorat noſtrũm, & tot deuictæ ab eo Nationes teſtantur. Hunc moderaténe, vel hanc amiſſæ prouinciæ contumeliam ferre, vel quieturum putamus? Fremit ille iam, & tanquam fera aliqua intra ſepta concluſa,

omnes amissa recuperandi,& acceptas iniurias vlciscendi exitus ac rationes quæ-
rit. Demus huic vel cunctatione nostra vel pace cum eo facta,colligendi sui,acce-
ptaq; incommoda ac domestica vulnera,atq; insciriam eius, quæ hoc bellum nu-
dauit,sanandi spacium: quis omnium tam securo est animo, qui non multo ma-
ioribus viribus ad sarcienda incommoda irruiturum in nos prospiciat, quem nec
propter potentiam difficultas vlla à bello reuocare, nec in pace propter perfidiam
vlla iurisiurandi religio retinere possit? Sero nimirum resistendi ei rationes tum
quæremus,quem iam trepidum & perculsum si non leui momento impellere,fa-
cilius certe superare possimus. Quod vt non esset nobis verendum,illumque ac-
cepta iniuria vel omnino quieturum, vel nihil ab eo periculi expectandum nobis
esse,Deus nobis fidem faceret. Quis enim alius tantæ rei idoneus author existat?
at nonne tanta gloria bello hoc parta, quæ deinceps de nobis hominum existi-
matio futura sit, commouebimur? aut vlla ratione opinionem bello hoc colle-
ctam tueri nos posse, si in tantas res gerendas ingressi in medio earum cursu desti-
tuere eas videamur: quenquam denique futurum existimabimus, qui non for-
tunæ potius successus hosce, quam virtuti tributurus sit? Sunt enim,quæ virtute
ac ratione administrantur,quum exigua iis fortuna interueniat, eorum & media
primis, & exitus vtrisque consentanei: fortunæ vt cæci sunt impetus, ita vltima
raro primis respondentia. Quot sunt,qui in tanta ditionum amplitudine difficul-
tatem earum administrandarum verentur, nec expetendum latius imperium pu-
tent,quod sumptu ac labore magno partum,Reipubl.vsui nulli esse possit: mirum
sane videri debet,eo in Republ.animo quenquam esse,quo in sua sit nemo. Quis
enim omnino est,qui non decem possessiones, quam vnam malit? grauiora sunt
onera amplæ rei familiaris:eadem maioribus commodis opportunitatibusq; pen-
santur. Reipub.vero nostræ ego hanc rationem esse video, vt si neruos rerum ge-
rendarum habere,si statum hunc ciuitatis tueri velimus,nouum omnino regnum
necessario ei adiungendum sit. Nam cum ditiones omnes, quæ ad eam accesse-
runt,in ciuitatem iisdem legibus receptæ sint omnes: nulla in prouinciæ formam
redacta: nulla tributaria facta: itaq; in pari omnium libertate, onera etiam exæ-
quata sint inter omnes: iis si leuari volumus, quam eius rei facultatem habebi-
mus,nisi instituto maximorum quorumcunque imperiorum, nos etiam nouum
ei imperium adiiciamus: in quod tributis vectigalibusque in eo constitutis, gra-
uior communium onerum pars deriuari possit. Erat Russia ante,cum primum ar-
mis victa esset,tributaria: non parum tum subsidio eius subleuata Resp. fuit: Lit-
uaniæ quoq; magnum Ducatum, cum antiquis legibus à Regibus Poloniæ rege-
retur,plurimum per seipsum ad submouendum Moscum, Tartarumque valuisse
meminimus: coniuncto eo cum regno,quantum ad publica onera accesserit,sen-
tiendo vnusquisque experitur. Quod si qui inopiam ac familiaris rei angustias in-
ertiæ suæ prætendendas existimant: ii si voluptatibus, luxuriæque modum faci-
ant, ac quos in inanes vel perditas res sumptus prodigunt, in meliores vsus con-
uertant, vel præclarissimarum quarumcunq; rerum gerendarum necessariis ad-
miniculis minime se destitui re ipsa perspicient. Alios, qui domesticas res consti-
tuendas arbitrantur, non reprehendo: si tamen cogitent iidem, præterquam
quod intestinorum incommodorum sanatio semper potestatis eorum futura sit,
opportunitatem belli aduersus Moscum, qualem nunc habeamus, non semper
nos habituros: potiorem etiam salutis, quam aliarum rerum curam esse debere.
Sunt & qui minus hactenus satisfactum sibi existiment. Habent ii nunc campum
quum virtutis suæ illustrandæ, tum demerendi Regis: proficiscantur in bellum:
operam studiumque suum Reipubl. præstent: aque virtutis amantissimo Rege
amplissima quæque expectent: si vel ætas,vel valetudo, vel fortuna cuiusquam id
non permittunt, non desunt rationes in togata etiam ac ciuili vita bonis artibus e-
mergendi: obtrectationibus ac præposteris Rempubl. turbandi studiis nemo,
quæ virtuti,ac bonis artibus debentur,præmia consecuturum se speret. Hac ora-
tione habita,& si minime nuncii dubitabant, quin & bellum & tributum vlterius
sciscerent:quod in priuatis conuentibus victoriæ hoc successu læta,ac in spem fu-
turorum

turorum erecta,frequens in eam sententiam Nobilitas inclinarat: tamen vt alio-
rum de se opinioni satisfacerent,ex iis,quæ publice iactari animaduertissent, cum
de aliis quibusdam tum de conditionibus, quibus non satisfactum à Rege dicere-
tur,& de ære præsertim alieno publico dissoluendo mentionem inferunt. Doce-
batur,si quas antea in regnum pecunias ad tuendum, dum veniret, regnum Rex
præmisisset,quas secum attulisset,quas in militem, qui ante aduentum eius me-
ruerat,erogasset: in sedandos motus Gedanensium: in hoc ipsum deniq; bellum
de priuata sua insumsisset,expenderent: si quid deinceps facere institueret,consi-
derarent,vt nihil nimirū priuatum,nihil à publico secretum haberet, verū omnia
sua,ac vitam ipsam Reip.impendere non dubitaret, facile constaturum, recténe
quid in illo Resp.desideraret. Nam quod ad vectigalium quorundam luitionem
pertineret:si priuati commodi sui fructum aliquem sequeretur,satis perspici,lōge
maiori cum emolumento eius futurum,si in eas res, quarum prouentus non exi-
guus sit,redimendas,quam in bellum pecunias conferret: verum ita animo para-
tum esse, vt in præsenti Reip. periculo, priuatum emolumentum publicæ vtilitati
ac dignitati postponere mallet. De tribus capitanealium prouentuum partibus
ab initio cum proposuissent, responsum fuit, non contineri id verbis constitutio-
nis Sigismundi Augusti, nec contra leges publicas, quibus à verbis constitutio-
num recedere prohiberemur, in eam sententiam verba trahenda, quæ nobilita-
tem omnibus virtutum præmiis spoliatam in agros atq; familiaris rei studia coge-
ret. Quem enim posthac fore, nisi iis præmiis ad virtutem excitetur,qui operam
suam in bello,in legationibus,in publicis muneribus obeundis Reip. præstare ve-
lit: qui nullis commodis propositis, dignitati ornamentisq; patriæ seruiat? Cum
& de militaris Imperii imminutione exterorumq; honoribus agitatum fuisset, o-
stendit Rex, nulla se in re magistratus eius authoritati derogatum voluisse: præ-
fecisse se Bekesium Vngaris, non vt sua authoritate bellicarum rerum quid admi-
nistraret,sed vt Ducis Imperio subesset, interpretisq; munere ad militem Vnga-
rum apud ipsum fungeretur: externo milite necessitate adductum in bello hoc v-
sum, quod regnum hoc vt equitatu non modo comparari cum cæteris regnis
posset,verum pleriſq; fere præstaret: ita à peditatu minus instructum adhuc esset:
aliorum exterorum opera in Transsiluanicis rebus, ac priuatis ministeriis se vti.
Multa de hoc genere, vtendumne opera exterorum esset, quum inter nuncios
nobilitatis disputata,tum à senatoribus ipsis, multa in eam sententiam dicta fue-
runt: non esse improbandum,si qui pro aliena Repub. periculum ac laborem sus-
cipere, sanguinemque pro laude ac dignitate eius profundere velint: non esse sa-
pientis,quod externorum periculo consequi possit,ciuium sanguine quærere vel-
le: hac ratione maxima imperia primum coaluisse: indeq; ad summam amplitu-
dinem prouecta esse: hoc ipso in regno multas primarias familias ab exteris pro-
fectas esse: inter alias clarissimam Tarnouiorum domum ad exteros originē suam
referre: alliciendos potius, qui suam virtutem ad Reip. dignitatem aggregare ve-
lint: posseq; id commodo Reipubl. fieri: modo id prospiciatur,ne vel legibus,vel
Magistratibus à ciuium corpore se seiungant, sed iis vtrisque,vna cum reliquis ci-
uibus pareant, vel eo potentiæ excrescant, vt ciues ipsos opprimere possint: vel
honores iis mandentur: sed illi quidem in priuatis ministeriis versentur, publicis
honoribus ac Magistratibus soli ciues præsint: quodq; in aliis Rebuspubl. obser-
uatum sit,agris ac eius generis commodis virtus eorum interim remuneretur: in
honoribus capiendis ciuium præcipua conditio sit. Silentium inde ea de re fuit:
peditem quidē externum nemo erat, qui necessarium esse negaret. De Churlan-
do ostensum,Ducatum eum à Sigismundo Augusto Rege, cū Liuonia primū ad
regnum se adiungeret,longe grauiorib.è Reip. conditionibus Duci collatum fu-
isse: recte atq; ordine,quod priorum Regum autoritate iam ante affectum fuerit,
meliori Reip.lege à Rege transactum: quod diploma ipsum prolatum testaretur,
itaq; nihil alienum à moribus & exemplis Maiorum factū, quibus omniū tempo-
rum receptum fuisset,vt quæ à superioribus Regibus feuda constituta iam essent,
ea posteriores,si nihil in iis mutarent,vel adiicerent,noua etiam,si quæ ipsi adiun-

xiſſent iniuſſu ordinum Senatus conſilio adhibito conferrent. Legationis Epiſcopi Plocenſis cum in ſenatu mentio facta eſſet, cauſa eius vulgata, quæ iam in prioribus comitiis in ſenatu propoſita fuerat, ſuſpicionem diuortii agitati, & ipſam ſuſtulit. Ita nullo repugnante, quod priori anno ſancitum fuerat, in hunc denuo tributum iubetur. Præfecti cõſilio inter ſe habito redituum præfecturarum ſuarum alteram quartam, qualis Rauam in ærarium publicum inferretur, vltro Regi detulerunt: conditione adiecta, ne autoritas perſcriberetur, vel in exemplum deinceps traheretur. Poſtulatum inter alia à Rege fuerat, vt per legatos bellum gereret, ipſe à periculo armorum abeſſet: quod cum animi ſui magnitudine indignum Rex iudicaret, oſtenſum præterea fuit, quo plures voluntarii, ſi in conſpectu Regis operam nauaturi eſſent, inuitarentur: ac ad minuendas controuerſias, quæ ex Polonicorum & Lituanicorum magiſtratuum æmulatione exiſtere poſſent, præſentiam eius non modo vtilem, ſed pene etiam neceſſariam futuram. Leges in comitiis hiſce cum aliis de rebus, tum quæ ad feuda beneficiariorum Principum, ad imperium militare, pœnasq; ſcelerum pertinerẽt, à delectis ex vtroq; ordine conſcriptæ quædam, nõ tamen perlatæ fuerunt. Id ſolum Niſouiorum in officio continendorum cauſa, literis quibus tributum promulgabatur, adiectum fuit: vt vſq; ad futura comitia extra ordinem animaduertendi in eos poteſtas Regi eſſet. Conſtitutum ſuperioribus comitiis fuerat, vt qui Reip. cauſa in bello abeſſent, iudicia interim in illos nulla redderentur, niſi contra quos vel rerum iudicatarum executio peteretur: vel qui vim feciſſe dicerentur: aut qui ad certam diem de pecuniis non ſolutis iudicium ſe ſuſcepturos cauiſſent. Exceptiones haſce variis calumniis in perniciem reorum nonnulli conuertebant: modo maiorum lites in eos, quos arripuerant, torquendo: alias lõgiſſimi temporis ſpacio pene intermortuas ſuſcitando. Itaq; interpretatio in hiſce comitiis adiecta fuit: eæ vt cauſæ rei iudicatæ, atque vis ſolæ exceptæ intelligerentur, ſi quæ recens iudicata aut facta diceretur: obligationes autem in diem certum conceptæ, quæ intra proximum decennium interpoſitæ eſſent. A comitiis Rex Mieletium, qui ab iis abfuerat, vt ad ſequentem expeditionem ſe paret, operamq; in bello eo nauet, per literas hortatur: ille excuſat. Dum Varſauiæ Rex eſt, nuncium redactæ in poteſtatem Niſcerdæ, de qua ſupra diximus, accipit. Moſcus cum primo Polotiam cepiſſet, nobilitatem atq; ex agris plebem omnem in Moſcouiam deportarat: poſtea inueterata iam agri eius poſſeſſione, ſpacio temporis amorem priſtini dominii exuiſſe eos ratus, nonnullos, ac in his Koſſonium quendam non corpore modo, verum animo etiam vltra agreſtem valente, cum filiis fratribusq; itidem robuſtiſſimis hominibus priſtinis ſedibus reddiderat. Hic ſtatim ac in poteſtatem Regis Polotiam rediiſſe intelleXiſſet, quomodo cum aliquo munere ad prius imperium rediret, cogitarat. Koſakkis Polotienſibus, quo ſtatu hoſtium res Niſcerdæ eſſent, oſtenderat. cumq; hi eo, quod illis cõſtituerat, tempore, miſſu Palatini Polotienſis Niſcerdam acceſſiſſent, munitionesq;, quemadmodum à Koſſonio acceperant, nec dum perfectas reperiſſent, ſine negotio potiti ea fuerant. Koſſonius nihilominus more ſuo inter Moſcos fortuitum Koſakkorum aduentum exiſtimantes, ſine vlla ſuſpicione verſatus, Sauolociam eadem ratione tradere noſtris voluerat. Iiſdem Koſakkis diem, quo ad Sauolociam accedant, præſcribit: ſeq; turrim incenſurum, ac dum ei rei Moſci intenti ſint, in arcem eos inducturum, conſtituit. Sed re interim detecta, cum duobus filiis in conſpectu Sauolociæ palo ſuffixus fuit. Sub idem tempus in Vſuiatę repentina excurſione opprimendæ ſpem Koſakki adducti fuerunt. Iis Nicolaus Sebridouius Floriani, qui Caſtellanus Lublinenſis & prætorii exercitus præfectus olim fuerat, filius, quum hibernorum Vitepſcienſium otium ferre non poſſet, ſe adiunxerat, relicto q; equite fallendi hoſtis cauſa, per notas ſemitas à Koſakkis ductus eo excurrerat: præſidium cuſtodiis & omnibus rebus firmatum repererunt. Hoſtes nihilominus ſubito aduentu eorum exterriti, ſubiectum arci oppidum incenderunt.

FINIS SECVNDI LIBRI.

LIBER

LIBER TERTIVS.

VArsavia Grodnam proficiſcenti Regi, ac in futuram expeditionem omni iam cura incumbenti duæ potiſſimum difficultates occurrebant: rei pecuniariæ altera, quæ tardius expediebatur: altera delectus. prioris enim expeditionis incõmodis afflicti, iumentisq; ac inſtrumento omni per tempeſtatum & itineris iniurias priuati, difficultates tam longinquæ militiæ pleriq; præ oculis habebant, ac ob id pauci omnino nomina dabãt. qui etiam ex his minus à bello abhorrere ſe videri volebant, temporis tamen anguſtia, quo minus ad id parare ſe poſſent, excludi ſe arbitrabantur. Pecunia vtitur partim priuata ſua, partim à priuatis mutuo ſumpta, quæ ad certam deinde diem ſolueretur. De delectu Samoſcius ſibi curæ futurum promiſit. Hic quamuis in togato munere verſaretur: tamen quod patrem Caſtellanum Chelmenſem Prætoriano exercitui præfuiſſe, reliquos etiã Maiores ſuos pleroſq; bellicis rebus claruiſſe meminiſſet, quo gloriam à Maioribus traditam retineret, ac domeſtica hæc ſtudia ipſe quoq; non intermitteret, & ante hac ſemper, & in ſuperiore expeditione militẽ aluerat: forteſq; viros aliquot circa ſe habuerat, & tũc communicata re cum Rege, equitem peditemq; ſcripturum ſe profeſſus fuit. Re vulgata, magna multorũ animis alacritas innata fuit: paſſimq; à plurimis nomina data: Ad hos Vngarum militẽ à fratre Chriſtophoro Tranſſiluanię Principe ſcribi curat. Cum ante hac peditatu non multum Polonia vteretur, propterea quod nobilitas fere omnis equis merebat: pedeſtrem militiam, quæ laboris plus, dignitatis minus haberet, negligeret: atq; ita peditatus omnis ex oppidana plebe, ac operis præſertim conſtaret, genere hominum non modo rei militaris imperito, verum otio etiam oppidano ad perferendum laborem belli corrupto: externus autem peditatus ſine maximo ſumtu ali non poſſet: ſuperioribus comitiis ratio quædam parandi peditatus agitata fuerat, vt ex regiarum poſſeſſionum aſcriptitiis viceſimus quiſq; in militiam reciperetur: qui ita in militiam veniſſent, ab oneribus operisq; ruſticanis ipſi poſteriq; eorum immunes eſſent. Hoc delectu iam vti viſum fuit, miſſiq; per agros centuriones præfectiq; paſſim fuerunt, qui robuſtiſſimũ quemq; ac labori militari ferendo aptiſſimum legerent. Grodnæ ex propinquo iam conſilia belli agitare Rex inſtituit: ac Vilnæ interim tormenta, præter ea, quæ reparanda erant, noua ſuo modo alia fundi iubet. Propendebat iam Rex animo in magnorum Lukorum oppugnationem: quod tamen quo diutius hoſtem celaret, ex inſtituto Ciaſniciam diem, quo conueniret, exercitui edixit. Nam cum id oppidum ſecundum flumen Vlam in capite duarum Lucenſis & Smolenſcenſis viarum ita ſitum ſit, vt paribus ab vtraque vrbe ſpaciis diſtet, ac Lukos quidem inde tendentibus Vſuiata flumen: Smolenſcam euntibus Kaſpla ſe offerat, ad hoſtem ancipiti cura diſtinendum, cum primis opportunum id videbatur. Supra demonſtrauimus, miſſum à Rege cum literis, qui de euentu obſeſſionis Polotienſis certiorem Moſcum faceret. Humanius hic acceptus ab illo, quam quiſquam ante eum, menſæ etiam adhibitus, ac bombycina veſte donatus fuit. Eum autem priuſquam dimitteret, à duobus legatis ſuis Ioanne Theodori F. Nouogrodiæ, Mikita Georgii F. Micislauienſi ducibus, & Romaniuicio Sacharino ad Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnenſem, & Euſtachium Volouicium Caſtellanum tũ Trocenſem literas dari iubet: Cum controuerſiæ duorum ſummorum Principum eo progreſſæ ſint, vt ſuſcepto bello Poloniæ Rex Polotiam expugnarit: magnus Moſcouiæ Dux viciſſim ad vlciſcendam hanc iniuriam toto animo exarſerit, ſe cum reliquis primoribus ad Principis ſui pedes ſe proieciſſe, omnibus precibus ab eo petiiſſe, ne in ſanguinem Chriſtianum ſæuire velit: iis illum permotum à bello adhuc ſibi temperare: nunc idem ipſis atq; aliis Regis Poloniæ conſiliariis apud ſuum Regem contendendum eſſe, vt ad pacem ſtabilem cum magno Moſcouiæ

Duce constituendam eum flectant: inprimis ei persuadeant, vt & ipse cum milite regrediatur, & militi tam in Lituaniæ quam Liuoniæ finibus imperet, ne maleficio aut iniuria vlla Moscos lacessat: eadem magnum suum Ducē recipere, reuersurum ad sedes suas, suosq; à vi & iniuria vbiq; cohibiturum: interea vtrinq; elaborandum, vt missis oratoribus, paceq; & concordia constituta, depositis à Principibus armis, metu omnes liberentur. In extremo literarum excusant, quamobrem Basilius Lopatinscius, per quem bellum Rex Mosco denunciarat, adhuc detineatur: operam se daturos ostendunt, vt quamprimum ad sedes suas vterq; reuersus fuerit, cum mandatis de pace sine mora ad regem remittatur. Fecerat hoc Moscus exemplo Sigismundi Augusti temporibus à Lituanis introducto: qui, si quando legatos rex ad Moscum mittere destinasset, ad Moscouiticos proceres literas prius dabant, quibus vt à suo Principe fidei publicæ literas oratoribus, qui vēturi essent, conficerent, postulabant. Re deliberata, in hanc sententiam ab senatoribus, quos diximus, Lituanis respondetur: diligenter se de pace Regem appellasse: illum vt Christianum Principem pacem atq; concordiam inter vicinos, ac Christiani præsertim nominis Principes omnibus rebus potiorem habere: bellum tamen cum id maximis illius in se iniuriis prouocatus, non nisi pacis causa susceperit, tamdiu etiam dum æquę pacis potestas à magno eorum Duce sibi fiat, gerendum sibi intelligere: Legatos vero, vt quos ad Principem eorum mittat, causam nullam ei videri: potius non committendum sibi censere, vt quos ex suis, quemadmodum ante fecerit, iniuriis atq; ludibrio eius obiiciat: si ille legatos ad Regem mittat, patienter Regem, quæ dicant, auditurum, atq; æquo cum responso eos dimissurum. Haud multo post Moscus ipse cum eiusdem argumenti literis alium ad Regem nūcium mittit. Dimittitur is cum eodem responso, quod prior à senatoribus ante acceperat. Mittit nihilominus denuo aulicum suum Ioannem Nasciokinum cum iisdem postulatis: qui cum & ipse in eandem sentētiam publice iam responsum accepisset, ostendit postea, alia se præter superiora mandata habere, quæ priuatim exponat. facta potestate commemorat, Principem suum moueri plurimum clade hominum innocentium Christianorum: qua de causa etsi sciat contra suum Maiorumq; suorum morem id à se fieri: cōstituisse tamen de dignitate sua publicæ concordiæ id dimittere, vt de pace ipse legatos ad regem mittat: id vnum postulare, vt induciæ interim sint, nec vlterius cum exercitu Rex progrediatur: legatos Vilnæ expectet: quod id à Maioribus quoq; ipsius magnorum Moscouiæ Ducum honori semper datum fuerit, vt non nisi in regni ipsius, aut magni Ducatus Lituaniæ sede oratores eorum audirentur. Rex eodem omnia illa pertinere intelligēs, vt tempus gerendæ rei extraheret, respondit: si quos legatos mittere velit, dicendi quæ velint, potestatem libenter se iis facturum, benigneq; auditurum. Quod certo in loco expectari à se legatos velit, nullo id cæterorum Principum Christianorum exemplo peti: qui quandocunq; vsus sit, quemcunq; in locum legatos mittant: commune vbiq; esse ius legatorum, nec certo loco finiri: posse se vbicunq; futurus sit, vel in castris ipsis, in quibus inter strepitum armorum, vel maxime legatis opus sit, adiri. Detecta sub huius aduentum res fuit, quæ omnium animos vehementer in se conuertit. Gregorius Oscikus claro loco natus, & ante iam sub interregni tempus consilia cum Mosco agitarat: & tum per literas communicare cum illo non intermittebat. Attulerat ad hunc literas à Mosco Nasciokinus, quas cum ille per speciem pellium, aliorumq; mercimoniorū Moscouiticorū licitandorum aditu ad Nasciokinū quæsito accepisset: frequēs præterea eadē causa interposita, ac secreto nonnunquā petito cū eo fuerat. Enūciata hæc res à Mireuio quodā ministro Oscici Martino Ribinio fuit, qui Andreæ Sebidrouio Pocillatori regio nomē in militiā dederat. Is rē ad Magistratus, Magistratus ad regē detulit. Mireuius, q̄ pśente Rege res accidisset, ad Albertū Radiuilū Palatii Marschalcū statim vocatus, custodiæ traditus fuit, vltro indicat, quæ cū Ribinio antea cōmunicarat, eorū omniū Bartholomæū quendā ministrū Osciki consciū ostēdit. Rex quatuor solis primariis cōsiliariis adhibitis rē deliberat. Ex iis Palatin⁹ Vilnēsis prehendēdi eius, si In vrbe sit, negotiū suscipit. Ille Trocis tum esse dicebatur. mittuntur mox eō frequentes

quentes aulici, qui comprehensum retrahant. adducto in Marschalci ædibus libera custodia circundatur. Datur aliis negotium, qui diuersorium ac res eius perquirant. reperiunt in arca quadam alba diuersorum senatorum anulis signata, nominibusq; scriptura eorum ementita, subscripta: plerorumq; item signa senatorū ad verum expressa, quibus ille maioris fidei faciendæ causa, quo cum aliis proceribus consilia ista miscere videretur, apud Moscum vtebatur. Alii Kouareskum in prædium ipsius duobus à Vilna miliaribus, vbi tum Bartholomæus is erat, missi, materiam, malleos, ac cætera eudendæ monetæ instrumenta referunt. Bartholomęus consilia cum Mosco illum sociare, literasq; ab eo accipere, & iam ante interregni tempore bis ad Moscum missitasse fatetur. His de rebus cum senatores nonnulli ad eum missi essent, proditionem negabat: signis alienis ad contractus subiiciendos, & priuatum quæstum in iudiciis se vsum fatebatur: monetæ crimen in Iudæum quendam, cuius opera & signa illa sculpta haberet, conferebat. Adductus in iudicium ipsisq; proditionis & rei monetariæ instrumentis in iudicio exhibitis, respondere iussus fuit. Negabat defensor eius respondere eum teneri communi nobilitatis iure, quo in quenquam ex nobilitate, nisi legitime prius in ius vocatum, quæri vetetur. Cum varie res hæc à senatoribus acciperetur, ac quidam non minuendam exemplo libertatem nobilitatis censerent: apud plerosq; plurimum tempus valuit: vt Rege in belli administratione, ac castris fere versante, non tam ordinarii, quā militaris iuris cognitio videretur. ad hæc eos solos præscriptione hac iuuari posse, qui integra fama essent, ostēdebatur. quorum scelus in tot flagitiis & propria confessione manifeste teneretur, eos vita sua, priuilegio nobilitatis, ac ipsa adeo nobilitate se ipsos indignos fecisse. Itaq; iussus respondere, libellum, quem ante in hunc casum compositerat, publice recitandum dat. In eo consilia se cum hoste agitasse: eidem spem per occasionem Regem interficiendi fecisse fassus eo decurrebat, vt egestate ac æris alieni magnitudine impulsum id spectasse se diceret, vt ab hoste pecuniam aliquam hac ratione emungeret: supplexq; veniam petebat. De confesso supplicium more Maiorum, ac de Iudæo item sumtum fuit: ministris ob indicium vitæ gratia facta. Venerat interim Vilnam Vngaricus peditatus. Hunc Rex Postouam terrestri itinere ire iussum, ibidem cum tormentis, & reliquo grauiore belli instrumento nauibus impositum secundo flumine Disnam: inde cum aliis tormentis, quæ Polotia rediens antea ibi reliquerat, per aduersum Dunam Vitepsciam præmisit. Vilnæ Paulus Vchanscius, qui ad summum Pontificem à Rege missus fuerat, ad Regem reuersus, ensem notis ceremoniis dedicatū à summo Pontifice Regi obtulit. Profectus inde Vilna, ad Scidutum villam quinq; cis Ciasniciam millibus passuū, octaua circiter mensis Iulii die peruenit, reliquisq; copiis per vicinos agros sparsis, ipse eo, qui demōstratus est, in loco, consedit. Ibi dum copiæ aliæ, quæ expectabātur, conuenirent, de belli administrandi ratione, ac quo potissimum hac expeditione cum exercitu se conuerteret, ad consilium retulit. Tres potissimæ hac de re diuersæ sentētię erant: cum alii Plescouiam, Smolenscam alii: tertii Magnos Lukos eundum censerent. Prima, quæ Plescouiam, iisdem quibus antea, cum ad Polotiam iretur, rationibus ducebat: iisdem etiam, quibus tum impugnata fuerat: quod iter in hosticū longinquius: quod terga tot castellis hostilibus nullo in propinquo præsidio relictis nudarētur: quod Lituania hostibus obiiceretur: maxime quod à Plescouiensi via lōgius iam recessum esset: iterum non tam repudiata, quam in aliud tempus dilata fuit. Qui Smolenscam eundum cēsebant, loci inprimis celebritate, & amplitudine: rerum eo loco gestarū fama: instituto deniq; belli res ablatas repetendi mouebantur: & quod eo præsidio adiuncto, tota Seuerienſis ditio lōge ampliſſima vna in potestatē ventura esset. Dicebantur contra hęc ab iis, qui Lukos petēdos suadebant: à Duna flumine, atq; Liuonia, quorum liberandorum causa bellum hoc potissimum susceptum esset, Smolenscam eundo longissime recedi: cum Liuonia præterea Seuerienſem ditionem, nec vrbium frequētia, nec loci atq; maris opportunitatibus, nec vicinarum gentium cultu, comparandam: Lukos sitos in præcordio quasi Moscouiæ loco, & ad hostiles ditiones quascunq; postea petere visum esset, infestandas:

& siue per Smolẽscam Lituaniam, seu per Plescouiam Liuoniam ingredi hostem volentem pari interuallo vno solo exercitu ibi collocato prohibendum opportunissimo: pares enim ad Smolẽscam & Plescouiam aditus habere: vnde ipsum Ducem magnum huc plerunq; exercitus suos cogere solere, quod in omniũ circumiacentium ditionum pari vicinitate eam deinde, quę opportunissima ei videretur, commodissime ex hoc loco inuadere posset. Rex, quemadmodum ostensum est, iam ante in hanc sententiam inclinabat. quod autem tanto ante tẽporis interuallo referendum publice hac de re nõ existimarat, ea de causa acciderat, quod ne qua vel ad hostem consilia interim emanarent, aut tẽpus vel res aliqua noua interueniret, quæ mutandi ei consilii causam adferret, præcauendũ sibi intelligebat. Hinc studiose Ciasniciã diẽ ad conueniendũ exercitui edixerat: vt ibi & in re præsenti, loco ex quo tã Smolẽscam, quam Lukos cõmodissime ac paribus fere spatiis perueniri posset, cũ consilio constitueret: & hostẽ quam posset maxime, ab hac cogitatione auerteret. quã ob causam in literis etiam, quæ ad illũ scribebantur, præter Liuoniæ ac Polotiæ, Smolensc æ quoq; titulũ, tanquã quæ regii olim iuris fuisset, accurate eximebat, vt dũ ab ea parte hostis timeret, illã quam Rex potissimum patere sibi volebat, neglectã relinqueret. Dimisso consilio eo, copiis recẽsendis, operam dare Rex cœpit: primoq; equitũ Polonorum, qui ad Gedanum, ac Poloriam meruissent, atq; proxime in hibernis fuissent, turmis vocatis, cum Rex præter superiorũ temporum consuetudinẽ, maiorem quam ante hac in recensendo milite diligentiã adhibuisset, perq; angustum pontẽ transgredientes in proximũ collem subductus singulos ipse spectasset, paucissimis tamen equi ademti fuerunt: cũ vniuersæ, & militũ, equorumq; & armorũ genere essent ornatissimæ. Post hasce, quæ tum primũ nouo delectu in militiã nomina dederant, productæ fuerunt. Inter eas, quæ à Samoscio, quemadmodũ supra ostensum est, cum equitum tum peditũ copiæ scriptæ fuerant. Erant in iis senatorii ordinis nõnulli, alii euocati, qui militiam, cui magnam ætatis partem studuerant, longo iam tẽpore intermissam repetierãt: qui exercitus ipsi pro legatis rexissent: non pauci, qui magistratus, præfecturasq;: alii qui officia ac honores in aula gererent: magna vero primariæ iuuentutis multitudo. Equitum duplex genus erat, alterum grauioris armaturæ Husarorum, ea qua supra ad Disnam vti illos ostendimus: Kosakkorum alterum leuioris. Hisce loco coryti bicubitales scloppetos ad humeros aptarat, breuiores ex cinctu suspendẽdos dederat, acynace ad latus sinistrum & venabulo ex veteri instituto relictis. Peditem maxima ex parte è finitimis Vngariæ locis, nonnullum etiam Varadino remotioribusq; locis, aliquẽ præterea ex Polonis, qui superioribus proximis bellis iam stipendia fecissent, pleroq; tamen nouo delectu contraxerat. Cumq; ad famã benignitatis, qua peditatum ex iisdem locis Vngariæ superiore anno stipẽdiis suis scriptum ad Polotiam habuerat, sub idem tempus plures indies confluerent, separatim his quoq; per Iohannem Thomam Droieuium præfectum Premisliensem necessarium suum stipendia descripsit. quæ cum omnes copiæ cultu etiam à cæteris diuerso ac habitu armisque atratis in duplici Ducis luctu, qui ad vxorem Christinam Radiuilam vnica ex ea filiola orbatus fuerat, ab omnibus iis veste mutata vterentur: fiebat vt hac quoq; re præ cæteris conspicuæ essent. Pridie quam Ciasnicia Rex moueret, quod eum diem legatis, qui Vilnæ apud eum fuerãt, ad quem expectaturus illos esset, Rex præfinierat: summa celeritate nũcius à Mosco venit, nec expectato solenni ornatu, qui obeuntibus legationes ex thesauro Moscouitico præberi solet, quod is cum impedimentis subsequeretur, ne dies ante exiret, communi cultu præter morem gentis eius legationum Rege salutato literas reddidit. Quando Regem adduci non posse intelligeret, vt legatos pacis causa ad se mittat: se de iure moreque Maiorum suorum & suo concordiæ causa discedere: Oratores primarios homines suos iam mittere: ante quintam aut summum sextam decimam Augusti diem affore: postulare, eos Rex Vilnæ expectet. Nam vt alio loco, quam in ipsa aut regni aut magni Ducatus Lituaniæ sede Oratores sui Regem adeant, recepto superiorum temporum omnium more refutari. Responsum, Regem Legatos, quos alter superior nuncius quam primum missum iri confir-

confirmasset, adhuc expectasse, vt Vilnæ audiantur, multis sibi nominibus integrum non esse, longius iam Vilna ad exercitus suos progresso: quibus cum, quod militem sine magno suorum detrimento intra fines suos habere non posset, quo videretur, moturum: si quo tamen loco Oratores Mosci ad se peruenissent, quæ dicerent, non grauate auditurum. Hoc nuncio tali cum respõso dimisso, postridie Rex è statiuis, quæ in agro Ciasniciẽsi habebat, Lepelam, inde Vlam castella propinqua excurrit, vt in re præsenti muniendane an delenda essent, statueret. Exercitum dimensis ante itineribus Vitepsciam mouere iubet, ad eumq; biduo post, in secunda à primis statiuis castra recurrit. Aliæ eo die à Mosco ad Regem literę afferuntur, eodem pene quo superior proxima epistola fuerat, argumento: Legatos se summa cum potestate de pace agendi mittere: postulare, vt pro more maiorum Vilnæ audiantur: quod si impetrari non possit, tamen intra fines vt expectentur. Responsum ad hanc epistolam fuit: cum Oratores venissent, quæ dicerent, regem cogniturum, si iusta atq; æqua attulissent, neq; in ipso belli ardore fidæ iustæq; paci non locum relictum iri. Interea cum exercitu Regem progressurum, ipse quid sibi de legatione sua faciẽdum esset, videret: se vnum præstaturum, & oratoribus eius, & eorum orationi, si iusta foret, quocunq; in loco conueniretur, locum apud se fore. Adiuncta regiis literis, altera ad nuncium, quem Ciasniciæ apud Regem habuerat, epistola à Mosco fuerat: quam cum resignandam alii existimarent, Rex integram ad hostem remisit. His castris ac deinceps plerisq; proximis, cum Rex de belli administrandi ratione quotidie ad consilium referret, & castra hostilia duo Velisium ad Dunam flumen, Vsuiata ad amnem cognominem sita ad Lukos hærenti à tergo in hostis potestate relinquenda regi non videretur: eoq; magis, quod iam ante Dunam omnem potestatis suæ facere cupiuerat: ante omnia Velisium, vt rebus omnibus firmius, & ad omnia momenti maioris oppugnandum ratus, Samoscium cum iusta exercitus parte eo mittit. Huic ad copias, quas ab eo ipso adductas, ante expositum est, alias cum Polonorum Vngarorumq; equitum ac peditum, tum Germanorum equitum scloppetariorum, ac in his Georgium Farensbekium Daniæ Regis Marschalcum, qui patriæ Liuoniæ operam nauandi studio cum aliquo equitum ac peditum Germanorum numero sub idem tempus ad Regem venerat, attribuit. Deposcebant easdem sibi partes Lituani. Respõdebatur ab altera parte, quod nullus esset Polonicus Dux, Lituanicum penes Regem manere oportere: quod ad limitanei militis Ducem pertineret, ita moribus Maiorũ comparatum esse, vt militiæ imperium summum penes Ducem exercitus, domi iurisdictio omnis circa Regem penes Marschalcum regni esset: absente exercitus Duce, partes eius Marschalcus in castris exciperet. Cancellarii munus in consiliis publicis, iudiciis, legationibusq; introducendis, precibus ac meritis singulorum ad Regem referendis versaretur, ad eundem, quoties Marschalcus abesset, eius quoque potestas omnis rediret: limitaneæ militiæ præfecti non tale munus esse, vt cũ illis magistratibus comparari posset, quod ab initio priuatim à Ducibus introductum, deinceps etiam commendatione Ducum conferatur. Diremit controuersiam, quod res celeritate opus habebat: qui autẽ ex Lituanico exercitu ire eo debuerant, nondum aduenissent: Samoscius non modo copias suas instructas iam haberet, verum ab omnibus aliis etiam rebus esset paratissimus. itinerum enim ac locorum, in quæ iretur, difficultates animo prouidens, cum fabrorum aliorumq; opificum, qui bello vsui essent, ac tormentorum campestrium non exiguum numerum adduxerat: tum pulueris tormentarii, commeatus ac pabuli maximã vim compararat: iamq; ante è præfectura Knissinensi vnum in locum omnia comportata secundo Memela fluuio Kaunam, atq; inde aduerso Vilia flumine Michaliscos: Michaliscis terrestri itinere Postouam, inde Disnam, & mox Duna flumine Vitepsciam præmiserat. Iisdem temporibus à Themesuarienti Bassa, qui quod per totam Vngariam, fama belli peruagata erat, & in proximo Vngarorum delectus haberentur, ne alio quam fama ferret, id erumperet, subueritus forte fuerat, Legati nullis certis cum mandatis speculandi tantum causa ad Regem venerunt. Vitepsciam Samoscius cum venisset, biduum ibi commoratus, militem omnẽ eo

contrahit. Interim quæ ad disciplinam militarem tuendam, adq; itineris rationem pertinebant, constituit, edictisque sanxit. Simul tormenta, quæ à Rege acceperat, aduerso Duna flumine cum reliquo grauiore belli instrumento præmittit. His præsidii causa Stephanum Lazarum cum pedite, cui præerat, Vngaro læua ire iubet: tormentorum ac reliqui apparatus bellici Stanislao Kostkæ Succamerario Culmensi cura demãdata. Primo agmini Lucam Dsialinium Koualensem Brodnicensemque Præfectum, affinem suum præficit. Huic Nicolaum Vrouecium, quem primo à patre suo disciplina militari imbutum in proxima expeditione Polotiensi sub Mieletio cum ala equitum militare iusserat: nunc quod non modo in periculis obeundis animi magnitudinem eius, sed & ad quosuis militares labores tolerandos promtitudinem perspexisset, circa se habere instituerat, adiungit. ea itineris ratione præscripta, vt iusto interuallo reliquum agmen præcederent. cum reliquo exercitu medius ipse incedebat: Stanislao Sokeuio, postea Palatino Belsen se sibi legato, qui & antea in Podolia sub Nicolao Seniauio Palatino Russiæ contra Tartaros pro legato exercitus rexerat. Illum impedimenta sequebantur: quæ agminis pars maiorem fere, quam reliquæ difficultatem habebat: propterea quod si in tanta carrorum & seruitiorum multitudine, qua in regionibus vastis carere exercitus nõ poterat, mutuo ea inter se implicarentur, vehementer eam rem exercitum morari necesse erat. Huic rei ita occurrit, vt vniuersorum impedimentorum agmen in tres ordines distribueret: & quo quæq; turmæ aut cohortes ordine incederent, eodem impedimenta, vt quorumq; essent, incedere iuberet: singulis carrorum ordinibus à fronte & à tergo iusta peditum manu præsidio attributa, quod quo diligentius obseruaretur, nec inter se currus implicarentur, cum procederent impedimenta, initio in pacato ad Vitepsciam à se facto, inde ordinum ductoribus tradito, per vices binos semper inspicere iubebat. Extremum carrorum ita incedentium agmen selectissimæ cohortes peditum atq; vltimo loco alæ aliquot equitum claudebant. Matura iam in agris, qua exercitus iter faciebat, frumenta, ac maxime pabulum erat. cum autem Regem Samoscius cum reliquo exercitu eadem via subsecuturum sciret, in partes vniuersum agrum eum, per quem iter erat, descripsit: quarum vnam exercitui, qui cum illo erat, metendam permisit: reliquas sequenti alii exercitui integras seruari iussit, quæ res diligentissime à milite obseruata fuit. Regi eadem die, qua Samoscius mouerat, Vitepsciam veniẽti Lituanicæ copiæ tam stipendiariæ, quam voluntariæ se obtulerunt, eo & numero & ornatu, vt superioris anni detrimenta nemo agnoscere. simul Polonicæ copiæ nonnullæ, quæ è longinquioribus regni locis tum primum ad exercitum peruenerant, vtriusq; item generis tam voluntariæ, quam stipendiariæ censæ fuerũt. Samoscius Surassum interim, quod extremum regiæ ditionis oppidum erat, subitario opere per Kasplam flumen ponte facto peruenit. Hîc vt tormenta, quæ aduerso Duna tardius subsequebantur, expectaret, militemq; ex itinere reficeret, ac de reliquo itinere consilium caperet, diem vnum substitit. Velisium frequentissima olim vrbs fuisse, nomenq; à magnitudine, cuius hodie adhuc indicia amplarũ fossarũ vestigia quædam ab accolis ostenduntur, accepisse putatur. Sub Lituanorum imperio per pagos totus ille ager habitabatur, postquã Moscouię Duces alibi occupatis Regibus Poloniæ ditionis suæ regionẽ eam feciſſent, castro etiam Velisio veteri nomine retento, cõtra præsidiũ Vitepscense eum communierant. ex instituto præterea suo cum ab aliis partibus, tum maxime Cisdunana, à qua tam Velisium, quam Vitepscia, & quod postea conditũ fuit, Surassum sita sunt, quod eam minime patere vellent, inuiarum siluarum obiectu impediuerant. More enim suo agrum hosti proximum per aliquot millia passuũ studiose incultum ac desertum, vt plurimum Mosci relinquunt: quo crebrarum arborum, quas in solo vacuo enasci interim necesse est, densissimarumq; siluarum tanquam vallum hosti obiiciãt: ita se maxime tutos contra hostiles incursiones existimantes, si vndiq; quã vastissimas solitudines sibi circumdederint. Surassum temporibus Sigismundi Augusti Stephanus Sbarasius Palatinus tum Vitepscensis, nunc Trocensis, veritus ne Vsuiatæ & Kasplæ, quibus in Dunã influũt, capita ad coniungendã Smolencẽsem & Lucensem

Lucensem ditionem munitione aliqua hostis occuparet, quod ea flumina ita ex aduerso in Dunam exonerant, vt Vsuiata Lukos, Kasplа Smolensca pertineat, præueniendum eum ratus subitario opere communierat. Hoc in ipsum quasi initium siluarum incurrit. Samoscius cum duas omnino vias secũdum vtramq; Dunæ ripam propositas sibi videret, intelligeretq; si Vltradunana progrederetur, bis flumen transeundum: pontem alterum sub Velisio in conspectu quasi hostis faciendum: etsi de altera quærendo reperiebat, non difficilem modo transitu esse; sed vix singulari homini iter per eam esse: exercitum post Vitoldum Ducem centum sexaginta annis neminem ea duxisse; ea tamen ire constituit. In siluam ipse se infert: locisq; per quæ patefaciẽda via erat, perlustratis, ac inde peditum aliquot cohortib. immissis, partim securib. siluas cædere, ferroq; viam aperire: reliquos opere occupatis præsidio scloppetis expeditos esse, operisq; & excubandi vices partiri inter se iubet. Erat magni laboris res, primum arbores, quę in solo vbere tot annorum spacio in immẽsum se effuderant, excindere; easdem deinde de via, quæ instituebatur, comportare. Eum alius excipiebat non multo leuior, cum præcipitia aut palustria loca pleraque essent, vel ponte ea sternendi, vel cratibus ac virgultis exæquandi. singulari tamen militum ac Nicolai præsertim Vtrouecii studio, per viginti millia passuum ea die via patefacta, postridie illac iter exercitus faciens, ad locum Verschouinum appellatum, in quo pagus olim fuerat, totidẽ à Velisio passuum millibus peruenit. Propinquum Verschouino locum Vitoldi pontem etiamnum Kosakki nominant; quod fama acceperint, isthac ponte effecto Vitoldũ aliquando copias duxisse: eodemq; tum etiam per latissimam paludẽ, paucarum horarum spacio celeriter ponte effecto, postridie minus emensus, quod montes crebri interiecti iter morabantur, decem à Velisio passuum millibus, summo silentio consedit: nulloq; ne pabulandi quidem causa excurrere permisso, sequenti die oppugnandi præsidii consiliũ cepit. Obiiciebatur hoc loco noua difficultas: q, hostis, quo is locus castro propior erat, eo diligentius muniẽdum ratus, incisis arboribus, iisq; ex aduerso deiectis ac inter se commissis, aliisq; insuper coaceruatis, per aliquot millium passuum spaciũ, omni muro firmiore munitione se sepserat, siluaq; quæ ne perspici quidem posset, etiam media die nocturnum aliquẽ horrorem ingredientibus incutiebat. Dat iterum negotium pediti, vt iter explicet. Eodẽ die Mikitam & Birullam notos Kosakkorum Duces, qui excursione in ditionem Smolẽscensem superioribus diebus facta, ab ea ad exercitum venerant, lõgo ambitu trans Dunam flumen ad obsidẽdam viam, quæ ad Lukos pertinet, mittit. Excipitur ab his Kudrauus Nobilis Moscus: qui cũ duobus Comitibus egressus fuisset, vnus eorum à Kosakkis interfectus, alter elapsus fuerat. Ex hoc postridie in castra perducto quale præsidium Velisii sit, deq; Kosakkorum manu aliqua allatam fuisse ad præsidium famam, tantum in propinquo exercitum ignorari cognoscit. quibus rebus cognitis, relictis in loco cum præsidio certarum turmarũ & cohortium omnibus impedimentis, præmissisq; peditibus atratis, & Vibranouiana cohorte, ac reliquo peditatu ipse ad extremum siluæ propinquo à Velisio interuallo subito excurrit: quod ea loci natura erat, vt si hostis aduentu eius cognito, aditu prohibere eum voluisset, exigua hominum manu intra siluam cum plerisque aliis, tum eo maxime loco eum morandi summam facultatem haberet: simul si forte fama aduentus sui ad hostem nondum perlata, per incustoditas portas irrumpere, ac repente præsidium opprimere posset. Vix extra siluam eo egresso, hostes tormento exploso aduentus eius signum dant; eodemq; momento accolis omnibus intra munitiones receptis, quicquid circa eas ædificiorum erat, incendũt. Samoscius militari nihilominus clamore sublato, subita equitum peditumq; excursione obiri munitiones iussit. Est Velisium spacio satis amplo, turribusq; nouem munitum. ad meridiem atque orientem Duna flumine, à septentrione riuo quodam, qui per lacum in Dunam ibidem infra castrum illabitur, ab omnibus partib. maxime vero ab occidente altissimis fossis ambitur. Castris à septẽtrione metatis, munitiones à superiori Dunæ parte Vngaros agere iubet: infra eos medio loco Polonos: Vrouecium cum atratis cohortibus ab occidente curare: Vltra Dunam

Lukos versus Kosakkos in excubiis collocat. Perfecto paucis diebus magna celeritate opere, tormentis quatere muros instituit. Ea tum nostrorum tormentorum, quemadmodum ex captiuis & tormentis ipsis fractis cognitum postea est, felicitas fuit; vt nullus fere globus mitteretur, quin ex illorum tormentis aliquod corrumperet. Inde ignitos globos Bornemissæ, quem Vngarorum munitionibus Samoscius præfecerat, periclitari placuit: incendioq; ex Vngarorum munitionib. excitato, ac mox oppresso, idē Vrouecius cum tentare cœpisset, pars pontis interciſsi, quæ reliqua ad portam castelli erat, ab atratis exusta fuit. simul duabus diuersis è turribus altius fumus tolli conspiciebatur. re hac animaduersa hostes primum repentino nostrorum aduentu, cum à qua re maxime tutos se fore crediderant, tam inuias siluas exiguo temporis spatio superatas à nostris intelligentes, nihil deinceps sibi tutum, nihil nostris difficile futurum iudicarēt: simul operis perfecti celeritate, tum vero præsenti periculo territi, deditionem fecerunt. Moscus Polotiensium præsidiorum expugnatione commotus, similem casum in aliis castelliis, quæ Lithuaniam versus ex materia omnia facta erant, veritus, cespite muros eorum tegere instituerat. qua re, quod cum per cespitem subitario opere non satis alte congestum ad parietem globi penetrassent, tanto & firmius hærerent, & restinguendi sui facultatem fere nullam relinquerent, vel maxime tum lædebatur. Commeatus, pabuli, puluerisque tormentarii apparatusq; bellici tātum repertum fuit; vt recreato omnibus rebus his exercitu, quantum præsidio satis esset, nihilominus relinqueretur. Rex Surassi, quo interim peruenerat, dum in Duna pōs cōponeretur, & de euentu oppugnationis Velisiensis cognosceret, subsistere constituerat: nuncio hoc cum Præfectis, qui in præsidio fuerant, à Samoscio accepto, eo lætior, quod de ea gratulatione, castri, quod maxime integrum in potestatem suam peruenire cupiebat, detrimento nihil fortuna diminuerat, dum pons ex lintribus nota ratione componitur, ad videndum Velisium excurrit: moxq; Surassum se recipit. sub idem tempus litteræ à Mosco afferuntur: quibus demissius, quā vt non simulata ab eo humilitas videretur, significabat, iam se Legatos de pace cū idoneis mandatis, quibusq; controuersias minui posse existimaret, cōtra & suam & Maiorum suorum cōsuetudinem dimisisse. quia fieri tamen possit, vt minus adhuc mentem Regis perspexerit, ideoq; nondum omni ex parte ea Regi satisfaciant: petere se, vt aut Rex suam de his sentētiam planius per litteras aperiat, aut Legatis suis id facere permittat: cum primis autem antequā Legatos audiat, intra fines exercitum reducat, abq; omni in suos iniuria prohibeat. sub finem litterarum à crudelitate, locorum scripturæ Sacræ nonnullorum autoritate, more suo ac solito maiori laudandæ, quam obseruandæ eius studio Regem dehortabatur. Rex in eadem simulatione, qua ante vsus fuerat, persistere eum videns, tribus pontib. vniuersum exercitum in vlteriorem Dunæ ripam mox traduxit. Postridie iter facienti iterum litteræ à Mosco redditæ fuerunt: Legatos suos maximis itineribus progredi, expectaret venientes, ne tridui moram magno detrimento rebus suis futuram cogitaret. Regem nihil de celeritate consueta remittere cupientem tardabat difficultas viarum; quod Moscus, eo, de quo ante diximus, instituto à Lukis etiam Lituaniam versus centum & viginti fere millium passuum spacio densissimas siluas aluerat. Itaq; hic quoque siluestria erant loca, vix singulis peruia: propter crebras autem paludes interiectas magna præterea ex parte cœnosa, per quæ ægre iumenta euaderēt. Accedebat huc, quod à primis omni pabulo, si quod forte erat, consumpto, apud maiorem exercitus partem magna eius quoq; rei inopia laboraretur. Itineris is ordo obseruabatur, vt in primo agmine Lituani sub Palatino Vilnensi Duce, & Christophoro filio limitanei militis Præfecto proficiscerētur: Hos Ioannes Sborouius Castellanus Gnesnensis aulici militis præfectus, qui iam tum ad Regem venerat, sequeretur. Post illum Vngaricus tam equitatus quā peditatus incedebat. Hos Rex cum robore exercitus sequebatur. Regem Ioannes Sbarasius Palatinus Braslauiensis cum equitatu Polonico: vltimum agmen Nicolaus Seniauius Russicarum copiarum Præfectus claudebat. qui quod pacatis tum Tartaris nihil tumultus ab illis expectaretur, itidem ad Regem se contulerat: tor-

rat. tormenta, aliusq; bellicus apparatus omnis vna cum eo, quem Samoscius ab oppugnatione Velisiensi ad Regem remiserat, per Vsuiatam aduerso flumine trahebantur. Cum Lithuani ferramentis ad siluas cædendas ac aperiendam viā idoneis destituti tardius procederent: Rex delectos ex Vngarico peditatu trecentos ad explicandam celeriùs cum Lithuanis viam præmisit. à quibus magna celeritate via expedita primum Lithuanorum agmen XVIII. Kal. Septemb. ad Vsuiatam peruenit: Rex decem ab ea millibus passuum cōsedit. Vsuiata in modico colle intra duos lacus ac flumen Vsuiatam sita, ab occidente Vsmiana lacu, ab oriente altero Vsuiata, à meridie flumine eiusdem nominis, qui per vtrunq; lacum decurrens ad Surassum in Dunam influit, clauditur. Cœperat ad arcem admouere munitiones iussu Palatini Vilnensis cum Lithuanis Georgius Sokolinscius. Huic cū Vngari se adiunxissent, atq; vna nocte admirando labore ad portam tam prope, vnde telum adiici posset, fossa perducta, continenti scloppetorum ictu neminem in aduersa turri consistere paterentur: nomine simul & aduentu Regio, quem ex latis castrorum spatiis ab castello in omnes subiectos campos despectum habente cognouerant, territi, qui in præsidio erant, deditionem eodem die fecerunt. Rex ab Vsuiata Lukos versus tendens principio eadem rursum viarum asperitate, perpetuis siluis densissime, quemadmodum ante ostendimus, inter se implicatis, ad hęc solo cœnoso & impeditissimo exceptus fuit. Post commodiore aliquanto via vsus fuit, aridiore ac arenoso pene solo. Vbique tamen vt per loca inculta ac deserta magnam commeatus inopiam exercitus perpetiebatur. Reliquerat Rex ad tormenta, quæ ab Vsuiata terrestri itinere tardius subsequebantur. Nicolaum Seniauium cum Russicis copiis: apud hasce eo etiam vehementius laboratum fuit, quo eæ propter impedimenta tardius incedebant. Subleuaræ tamen deinde aliqua ex parte à priuatis Samoscii nauibus fuerunt: quas cum vlterius terrestri itinere trahere secum nō posset, Vsuiatam commeatus ac pabuli plenas dimiserat. sub idem tempus Volminscius à Christophoro Radiuilo Lukos præmissus, aliquot ab vrbe millibus cum stationibus hostium prælio commisso, aliquotque captis, cęteros in fugam vertit. Samoscius, quod pons, quo alias in transmittendis fluminibus exercitus vtebatur, penes Regem erat, rate, quali ad Sokolam exercitum traductum ostendimus, ad Velisium quas secum habebat copias traduxit. Accidebat autem, vt cum Velisio, quemadmodum dictum est, naues, quibus commeatus exercitui supportabatur, Vsuiatam ab exercitu dimisisset, tyrones plerique, qui nuper nomina in militiam dederant, nec magnum rei militaris vsum habebant, quod ab eo præsidio, quo maxime confidebant, relinqui se videbant, angustias itineris ac siluarum, per quas duci se audiebant, magnitudinem veriti animis fere concidérent, complureſque passim diffugerent: in quorum vnum atque alterum desertorum grauiori pœna constituta, reliquos facile Samoscius retinuit. Proficiscebatur via militari, quæ Smolensca Lukos ducit: vt dextrum latus Regis teneret qua via cum Moscus quoq; exercitus suos ducere soleat, quos quemadmodum. supra dictum est, Lukis semper cogebat: omni ea pontes maximis ac robustissimis ex trabibus facti erant, quia tamen vetustate plerique vitium fecerant, non exiguus in illos ipsos reficiendos labor militi impendendus erat. Excubabant ad Lukos & prata Oranensia Tartarorum Nohaiensium turmæ aliquot, quas Vlanecius è Principum Tartarorum genere in Moscouia natus ductabat. Eas Chilchouus sub primam oppugnationis famam Velisium miserat. Cum Bobroiedouum quinquaginta à Velisio passuum millibus accepto iam in potestatem à Samoscio castro venissent, ac ab agrestibus, quo loco res esset, cognouissent, Toropeciam versus se recipientes, inde agmen nostrum ex itinere obseruare instituerunt. Scripserat Rex ad Samoscium, vt quam primum cum eo se coniungeret: qua de causa cum à Smolensceńsi via ad lævam Samoscius iter conuerteret, Tartarus interim, qui iam antea semel à fronte ad Polonam flumen reiectus fuerat, iterum recurrerat: si quos lentius insequentes extremum agmen obseruando excipere forte posset. Sed præter quam quod ea ratione, quemadmodum ante ostensum est, copiæ incederent, vt extremum agmen lectissimæ cohortes, ac turmæ

aliquot equitum clauderent, Kosakkos etiam, quoties eius rei facultas daretur post agmen in insidiis considere Samoscius iusserat: quibus si qui vestigia exercitus legerent, exciperent. Id cum forte ab iis, qui sub Vincentio erant, factum fuisset, ac in campum quẽdam è siluis aciem agmen nostrum explicaret, Vlaneciusq; cum Tartari signa cõspicati retro cederent, ipse ante alios progressus, vt se sequerentur, suos hortaretur, in Kosakkos incidit: ab iisdemq; circumuẽtus captus fuit, reliquos Tartaros fugientes siluæ texerunt. Samoscius cum ad Oranensia prata quinq; circiter millium passuum interuallo à reliquo exercitu cõsedisset, mox ad Regem inde accessit. Præmissi de exercitu Lithuanico à Radiuilo antecursores Lukos versus fuerant: qui cum ad Louatum fluuium progressi, itineris duce, qui vadum illis commonstraret, destituti ad arcem peruenire non potuissent, Mosci interim, qui in præsidio erant, facultatem nacti Demetrium quẽdam, qui in Lithuania diu versatus tum ab exercitu Lukos transfugerat, cum litteris ad Principem suum mittunt. deque aduentu exercitus, & quod pridie iam copiæ nonnullæ sub munitionibus se ostendissent, certiorem eum faciunt. Exercitu per angustias siluarum in aperta omni traducto, non parum iam ad summã rei profectum, ac quasi ad vniuersam Moscouiam aditus patefactus existimabatur. Constabat enim inter omnes, si Moscus ad prohibendum transitu exercitum se conuertisset: plerisq; locis, vel exigua manu nullo negotio eum distinere, aq; re frumentaria in tam inuiis siluis, per quas viginti dierum spatio hæsisset, intercluſum incommodo etiam afficere potuisse. Rex cum ad arcem recta ducere constituisset, Samoscium, qui situm naturamq; loci cognosceret, prẽmisit. Vielkoluki, ac si magna prata diceres, ab amplitudine ac frequentia vrbis, circũiacentis regionis totius amœnitate, arq; cultu nomen acceperunt. Arcis in modicum tumulum subductæ, qui omnibus fere ex partibus lacu, altissimaque valle, quæ lacum vndique ambit, continetur à meridie & oriente, à qua vna sola parte lacus non coit, imam partem Louatus fluuius ambit: angusta omnino semita inter lacus & suas ripas relicta, quæ eodẽ, quo arx ac flumen ipsum, flexu in longitudinem sinuatur. vallo tum circumdata erat altissimo, quod non modo priuatorum ædificiorum, sed templorum ipsorũ, quæ frequentia in ea sunt, pinnaculorum conspectum accedentibus eripiebat. Ad has munitiones, turres Germani cuiusdam artificis opera scienter dimensas complures: vnam vero à fronte, qua ab oriente inter lacum ac flumen patet, omnium firmissimam ac amplissimam adiecerat. Omnes autem cespite altissimo: maior quidem hæc viginti duos circiter pedes lato vestitæ erant. Louatus supra Ieseriscam ex lacu quodam deriuatus, à meridie, quemadmodum ostẽsum est, arcẽ perstringit: inde in septẽtrionem versus relicta arce, vrbeq; in duas partes scissa recto cursu per lacum Ilmenum sub Nouogardia, priori nomine in Volchouam commutato, in sinum Finlandicum se exonerat: nauigationisq; hac opportunitate maxime Lukos locupletauerat. Vrbem amplam atq; ab vtraq; fluminis ripa latissime arci circumiectam, quamuis mœnibus ac turribus ligneis, fossis etiam satis amplis munitam, quinto ante die, quam castra Rex ei admoueret, instituto suo omnibus prius rebus in arcem comportatis præsidiarius miles incenderat. Samoscius iusta equitum peditumq; manu ac militaribus aliquot viris assumptis in viam, quæ ad Toropeciam atq; vlteriorem Moscouiam pertinet, prouectus ab ea ad arcem rursus deflectens Moscis se ostendit. Hostes conspicati, primo suas copias Toropecia venientes rati, extra arcem progressi, mox signis agnitis summa celeritate se receperunt. quidam tamen ac in his Farensbekius subito in eos inuecti aliquot assecuti interfecerunt. Samoscius ab omnibus partibus diligenter situ loci perlustrato, ad Regem se recepit. Iusserat sequi se ab exercitu alios quosdam, qui diuersa via excurrentes, ea qua venturus esset, sibi occurrerent. Hos à superiore arcis parte flumen transgressos Mosci conspicati, insidias ab ea parte posuerunt: itaq; celeriter eæ coortæ fuerunt, vt Ioannes Bornemissa summæ inter Vngaros virtutis Præfectus, cum in turba ab irruentibus manus iniectæ ei fuissent, equusq; loco humido hæreret, veste relicta recipere se coactus fuerit. Moscus etsi suspicabatur Smolenscam potius Regem se conuersurum: in hanc tamen quoq; partem præ cęteris intentus, ad Toropeciam exercitum Chilchouo Duce contraxerat: qui seu Smolensca seu Luki peterentur, quo opus esset, suppetias suis ferret. Mandata his in omnes casus dederat, vt à prælio omnino abstinerent: in singulos modo, si quos ab exercitu digressos, aut per agros palantes nanciscì possent, intenti essent. Ipsis Lukis Knesium Theodorum Obalenscium Lichovum cum summa autoritate, secundum eum Michaelem Chassinum & Oxachovum præfecerat: quodque iis ipsis, quos constituerat, Præfectis non satis salutem arcis exercitusque crederet, Ioannem Vieichovum primarium cubiculi ministrum, qui Lichovum cæterosque in præsidio: Dementium Ceremissam, vt Chilchovum, qui ad exercitum erat, obseruaret, per eos dies miserat. Perspecta loci, quemadmodum dictũ est, natura, Rex qua à meridie fluuius aream alluit, cum exercitu pulcherrime instructo sub signis accessit: abq; altera parte Samoscio reliquas copias item latissime expansas adducente, horribilem speciem is vniuersi exercitus vno tempore accedentis, inq; tot acies explicati despectus hostibus præbebat. Postridie legati Moscouitici, nullis adhuc versus arcem munitionibus directis in castra venerũt. Hi cum Smolensca Surassum venissent, quod Surasso Regium Imperium finiebatur, iis qui deducẽdorum causa pro more obuiam illis missi fuerant; nolle se vlterius progredi, nec in Principis sui ditione mandata sua exponere se posse ostenderant. Cum illi id in ipsorum potestate fore respondissent: se quidem ad Regem redituros: ipsi si ad Principem suum reuerti vellent, neminem impediturum: tandem, vt ergo vi se pertraherent: hortati comites fuerant risu excepti, neminemq; vllam iis vim allaturum edocti, ipsi sibi cõsilium caperent, ridicule ad extremum vi tamen adactos se sequi attestati, secuti fuerant. Consilio pridie Calend. Septemb. iis dato, eadem, quæ ante dixerant, iterarunt: negarunt posse se vlla de re agere, nisi prius Rex vniuersum exercitum intra fines reduxisset. Rex legatione tam absurda repudiata, eodem in consilio Samoscio, vt quæ cum illis de ordiẽda oppugnatione communicarat, administraret, mandat. Rediit sub idem tempus in castra Drobisius. Missus hic paulo ante à Radiuilo Toropeciam versus, in turmam equitum à reliquo exercitu digressam inciderat, quæ cum paucis excubitoribus aliquot collocatis, quieti se dedisset, tanta celeritate impetum Lithuani in excubitores dederunt, vt vna cum fugientibus ad cæteros quiescentes delati, priusquã ab illis sentiri aut arma capi possent, eos occuparent, nonnullos cæderent: quosdã caperent, reliquos in fugam conuerterent. Samoscius militem, quem penes se habebat, primo per amnem non admodum altum, sed vligine valde impeditum, & ad Louatũ restagnantem inter crebras hostiũ iaculationes, quæ eo pertingebant, ponte: inde Louatum infra arcem duobus vadis traduxit, adq; riuum è regione arcis manantem castra more Polonico, curribus circumiectis communiit. Ad eas, quas ante habebat, copias reliquum peditatum omnem tam Polonicum quã Vngaricum Rex illi attribuit. Vngari cũ Ioanne Bornemissa & Stephano Carolo, qui Michaeli Vadasio successerat, statim transiere: locoq; occidentem versus capto, quo ire se iuberet ad Samoscium miserunt. Cum ille exteris præ cæteris indulgendum ratus, ipsi sibi locum legerent, se permittere ostenderet: illi rursum ad eius arbitriũ rem reiicerent: ratus eum, quem instituissent, locum maxime ab illis probari, eundem, vt retinerent, munitioneq; ab eo ad arcem agerent, Bornemissa tormentariæ rei præposito, mandat. Interim, quod Polonicum quoque peditatum citius subsecuturum arbitrabatur, ad inferiorem fluminis partem, qua vrbs antea fuerat, subito nonnullos disponit, qui fossas munitioneſque ab ea quoque parte instituerent. Verum cum quod alios viminum ad corbes militares petendorum causa dimisisset, impedimẽta eo die omnia traducere non potuisset, atratas cohortes aliquot præsidio illis relinquere necesse habuerat: præterea reliquus etiam Polonicus peditatus tardauerat: qua re fiebat, vt pauci omnino in opere essent: iique cum maius nihilominus pro numero suo opus ea nocte perfecissent, accidit, vt tyrones quidam ex iis negligentius sub arce versarentur, in quos postridie Mosci eruptione facta, priusquam subsidium eis ferri potuisset, vnum interfecerunt, alterũ cœperunt: signoq; militari, quod lentius signifer proferebat, abrepto in arcẽ propere

se receperunt. Haud multo post reliquæ cohortes cum impedimentis, vniuersusque Polonicus peditatus aduenit, opereque summa celeritate perfecto, sequenti nocte & à Polonis & ab Vngaris tormenta constituta fuerunt. Eadem nocte interuallum, quod inter Louatum flumen atq; lacum orientem versus exiguum intercedere diximus, perfodere Samoscio visum fuit. quod cum lacus fossæ vicem arci præstaret, si deriuatus fuisset, multo commodius per siccas fossas ad oppugnationem iturum militem iudicabat. Peditatui vniuerso Polonico ac atratis cohortibus Nicolaum Vrouecium præfecerat: præterea vero inter primores quosdam compararat, vt cum ipse ad alia opera abesset, eorum aliqui in vices ad munitionecurarent. Euenerat autem sors ea Petro Kloceuio Castellano Sauichostensi qui vt homo ad militaria munia promptus, dum ipse ad opus inter frequentes tormentorum ictus, qui continuo ex arce in intentos operi dirigebantur, contendit, globo traiectus interiit. Sub hæc Rex Louatum ipse transgressus, vt oppugnationem inspiceret, quod per tam altum eumq; recentem cespitem non posse penetrare globos videret, ne iis iaciendis tempus eximi pateretur, Samoscium monebat. Itaque in pinnacula, è quibus sedilia tormentorum, quæ per vallum dispositaerant dirigebantur iaculationibus ab Vngaris conuersis, incensa mox ea fuerunt. Etsi autem vlterius ignis nõ progrederetur, quod sedilibus, quæ diximus, exustis, in aggerem mox desinebat: illi nihilominus incendium conspicati, manu statim facta ad vallum successerunt: iustoq; temporis spatio sub eo versati, cum tandem hostis collecto animo ad repellendos concurreret, illiq; nihil eorum, quorũ causa in eum locum progressi fuerant, succedere sibi viderent: sub noctem ad munitiones suas per lacum se receperunt. Legati interim qui in castris erant, incendio hoc in metum adducti, iterum admitti se petebant. cuius rei altera die potestate iis facta, quod ignis iam conquieuerat, illiq; metu iam liberati sibi videbantur, eadem qua antea simulatione vsi, primo Churlandiam & Rigam Regi offerebant, his deinde Polotiam adiiciebant: tandem pro captiuis Vsuiatam & Ieseriscian, ex quibus Ieseriscia sola in potestate Mosci tunc erat. multis vltro citroque verbis factis summa hæc fuit, vt spem facerent, posse ad æquiores conditiones pacis causa Principem suum adduci, si tabellarium cum litteris hac de re ad illum mittẽdi potestas sibi fieret: Rexq; ipse non acquiescere se conditionibus à Legatis propositis per litteras ei ostẽderet: interim ab oppugnatione abstineret. id vt illis permitteretur, Senatores quidam Lithuani persuadere Regi conabantur. quod cum omnia tam diu frustra tentari videretur, omnibus incommodis belli se potissimum apud quos sedes eius esset, expositos, periculoq; proximos cogitarent: ac si capta arx esset, defendendæ eius onus, quod in tot hostilium præsidiorum vicinitate, siluarum à Lithuania interiectarum magnitudine maximam difficultatem habiturum intelligebant, ad se potissimum rediturum. Rex etsi ad omnia potius descẽdere paratus erat, quam oppugnationem dimittere: vrgentibus tamen illis, Samoscium qui ad munitiones tum versabatur, assiduusq; in opere erat, vt de statu oppugnationis, quemadmodum postulatum à Lithuanis fuerat, ex eo cognosceret, accersit. Duobus primatiis Senatoribus Lithuanis adhibitis, quid à Legatis petatur ostendit: quærunt ex eo Senatores ii, quid de successu oppugnationis polliceatur: nisi certam spem potiundæ arcis afferat, satius esse petentibus iam dari, quod haud multo post difficultatibus ipsis cogentibus maiori cum ignominia tribuendum foret. Respõdet Samoscius, vt in re, quemadmodum omnia sint belli, incerta nihil certi promittere possit, ita bene tamen potius cum consilio atque fortuna Regis, tum virtute militum fretum sperare: præsens vero oppugnationis tempus eximi pati, quem alium exitum habiturum quam vt si qua nunc expugnandę eius facultas sit, ea postquam anni tempore in autumnum iam vergente consuetæ regionibus iis tẽpestates, effusiq; imbres ingruerint, nulla prorsus relinquatur? Rex quemadmodum ante in animo habebat, inducias dandas non iudicabat: vt suum interim negotium vtraq; parte, ea qua ante ratione administrante, litteras Legati ad Principem suum darent, permisit: iis suas addidit, quemadmodum petitum à Legatis fuerat, quibus diem certam intra quam rescriberet, illi præfiniebat: simul Vngaros vallum subire, abq; ima parte eius, cuniculum aperire, huicq; puluerem subiicere iubet. Itaque ponte ab eo loco, quo angustior lacus erat, subitario opere strato, reliquoq; opere vna nocte perfecto, puluis sub crepusculum subiectus, ac à meridie demũ incẽsus, turrim, quæ ab ea parte erat, corripuit: cespiteq; disiecto parietem propugnaculi nudauit. quem cum Vngari mox incendissent, Mosci incendium, quod maximũ exortum erat, restinguere conarentur: nec nostri à continuis in Moscos ex omni tormentorum genere iaculationibus, nec illi à conatu restinguendi ignis, magno cum incommodo suo, prius cessarũt, quam nox interueniens, & nostris scloppetorum vsum eriperet, & illis opprimendæ flammæ spatium daret. Ab altera parte munitiones hostium, quas per maius, quod demõstratum est, propugnaculum egerant, vineæque, intra quas tormenta constituerant, quam maxima nostrorum tormẽtorum vi de vallo proturbantur: cumq; impigre tormentis res administraretur, vineæ omnes fere de vallo deiectæ fuerunt, hostesque se ac tormenta subduxerũt. Pleriscq; cuniculum inde ad propugnaculũ agendũ existimantibus, Samoscio ea de causa minus id probabatur, quod in solo humido ac palustri, intra flumen atq; lacum medio vix cuniculo locum fore iudicabat. quod vero propugnaculum id vlterius nonnihil quam reliquæ turres, ita prominere animaduerteret, vt nulla ab aliis propugnaculis tormẽta rectis ictibus per frontem eius dirigi posse: omnesq; qui à lateribus in eam partem accidere̅t, transuersi ferri viderentur, si ad eum locum miles succederet, quod à tormentis lædi non posset, vel per ipsum cespitem multo faciliore ac commodiore ratione ligonibus ad turrim viam patefieri posse sibi videri ostẽdebat. Itaq; fossam versus propugnaculum duci iubet. quam rem Luca Syrneo cum atratis cohortibus impigre curante, cum vlterius progredi vellet, palis, quos iusto spatio ante vallum ingentis magnitudinis confertissimos in terram defixos obiecerant, prohibitus fuit. Postridie vineis ac tormentis hostium, quemadmodum dictũ est, iam ante summotis, nõnulli ex nostris inter se cohortati nullo Imperio ad propugnaculum excurrentes, scalis admotis, vallum scandere cœperunt. His à Moscis partim à frõte deiectis, partim per auersam portam, quæ ad Louatum ab oriente pertinebat, erumpentibus circumuentis, quidam ex iis grauissime vulnerati relicti fuerunt. Samoscius, qui alia tum ad castra curabat, cum de irruptione ea nostrorum cognouisset: subito ad eas munitiones se retulit: cõspicatusq; vulneratos, quos diximus, aureis aliquot nummis depromptis, quos vt tyronum animos ad maturandum impigre opus præmiis inuitaret, ad tormenta semper expositos habebat, certam pecuniam si qui vulneratos retulissent, pronunciat: quibus relatis, vt leui initio successum eius, quod animo proposuerat, periclitaretur, ligone vni dato, præmioq; proposito, quid fieri velit, ostendit: interim si primo successisset, qui eum sequerentur, paratos esse, ac ad fossam inferiorem procurrere, ibiq; se continere, & signum expectare iubet. Contra eruptiones hostium Vibranouium opponit: cum cum scloppetariis aliquot secundum ripam fluminis propius versus propugnaculum, atque auersam portam, per quam erupturi hostes erant, succedere: Veierum præterea ex munitionibus diligenter tormenta in erumpentes emittere iubet. Ille, quemadmodum iussus erat, accepto ligone, per fossam intra munitiones nostras ad palos vsque, quos ostendimus, peruenit: inde summa celeritate per crẽbras hostium eiaculationes ad vallum procurrit, eique se applicans iam extra tormentorum hostilium ictum, cespitem ligone scalpere incipit. Hostes à diuersa parte circumueniendi eius causa se effundunt. His Vibranouius, qui ad ripam fluminis, quemadmodum dictum est, cum scloppetariis aliquot collocatus fuerat, à tergo se ostendit; cumque creberrimis præterea tormentorum ictibus, qui ab omnibus partibus ex munitionibus in eos dirigebantur, peterentur, reiecti fuerunt: Vnus vero ex iis Sabinus Nassouus strenuus manu inter Moscos, & qui è præsidio Susensi magnis incommodis nostros affecerat, duobus globis frõtem à Vibranouianis perstrictus, vnoque à Veiero emisso sub pedibus eius transeunte perculsus ad stationes à nostris pertractus fuit. vbi se collegisset, interrogatus de statu præsidii omnia dicebat, quibus spem potiundi eius nostrorum minueret:

non eius generis arcem esse, quæ cum superioribus à nostris expugnatis comparari posset: vallo crassissimo cingi: turres latissimo cespite protectas nec tormentorum ictibus, nec incendiis patere: propugnaculum illud vnum munitissimæ arcis instar esse; ternis ingentis magnitudinis trabum ordinibus singula eius latera reuincta: altissimo cespite vestitum: ne cuniculis quidem tentari posse, cum propter soli palustris humiditatem, tum quod fundamentum ex firmissimis palis, ac ingentibus solidisq; saxis subiectũ haberet. Hæc Samoscium omnia magis in sententia confirmabant. Nam & quod cuniculo ante aggressus eam non fuisset, bene cecidisse intelligebat: & quo maior lignorum vis vnum in locum congesta esset, eo & citius incendium tolli posse, maioresq; vires sumpturum iudicabat. Postridie aliam fossam secundum flumen, qua Vibranouius antea constiterat, duci iubet: subsidia in hac contra eruptiones collocat: tormenta item trans flumen contra auersam portam transducit: simul magnam materiæ vim comportatam, stupa inuolutam, sulphureque ac pice oblitam, Stanislai Kostkæ opera ad futurum incendium præparat: quibus rebus perfectis summo mane, eodem, quo ante modo ligone dato, alterum rursum immittit: ei mox alios summittit: vt crescente tãdem multitudine cõcurrentium, vnaq; cum ea opere, iam triginta circiter hominibus capiendis os in cespitẽ patefieret: ac ad turrim ipsam perueniretur. Forte eo loco feneſtra olim fuerat, priusquam terra obtegeretur. per hanc Mosci scloppetis nostros, nostri item Moscos mutuo arcebant, simulq; excussis ignibus, ligna, quæ secum attulerant, inferebant: Mosciſque hastis tandem per feneſtram gerere rem instituentibus, eas arreptas illis extorquebant. Samoscius interim ad alia castra paululum se receperat: veritusq; ne perperam quid administraretur, ne se absente ignes inferrentur, vetuerat. Postquam admoueri ignem sensit, statim accurrit: iamq; eo rem progressam videns, vt strenue eam vrgeret, militem hortatus, tẽdas iam ante eum in vsum præparatas, quam frequentissimas subiici iubet. Multorum hic è Nobilitate etiam cum aliorum, tum præcipue Christophori Rosdraseuii Præfecti Larcicienſis, qui sub ipsum illati ignis principium, absente Samoscio, ad extremam fossam ac palos procurrens, omniaq; pericula magno animo excipiens, promptissime rem adiuuabat, singulare studium enituit. Non deerant sibi tanto in periculo Mosci, coriisq; madefactis, & quibuscunq; aliis poterant rebus incendio occurrebant. Magna tædarum atq; ignium vi toto die continuo in turrim conjecta, nullum tamen adhuc incendium erumpebat, qua de re variis in cõsilio sententiis dictis, cum quidam adhuc cuniculos tentandos arbitrarentur, Samoscius, etsi in ancipitem curam ex diei eius euentu coniectus erat, nondũ tamen plane de suscepta incendii spe deiectum se ostẽdebat: posse & paruam scintillam in magnum incendium tolli: suspicari se tantum ignis atq; tædarum huiusmodi liguorum ac aridorum præsertim strui admotum non sic abiturum. quod si minus tamen nunc succeſſisset, sequenti nihilominus die denuo ignes inferri iussurum: omniaque interim maiori diligentia præparaturum. Ab altera parte Vngari irruptionem, qua ab ipsis aditus in vallum patefactus erat, flagitabant. Samoscius, quod arduus indeque præceps locus erat, ad Regem se relaturum ostendebat: interim in omnem casum, quis ordo irruptionis seruari deberet, si tentanda Regi videretur, disponebat. Mosci interim in tam ancipiti discrimine versari se videntes, contra os, per quod Vngaros irrupturos metuebant, crebra tormenta collocabant: ab altera parte incendio quibuscunque poterant modis contraeniebant. sed nulla omnino restinguẽdi eius ratio ostendebatur; quod vt quisq; ad opprimendam flammam turrim ingressus fuerat, fœtore atq; fumo potinus exanimabatur. Cum quo diutius ignis suppressus esset, eo maiores vires concepisset, de secunda vigilia magna flammarum vi per cespitem subito erumpente incendium sublatum ædem Saluatoris, quæ proxima propugnaculo erat, corripuit: indeque per pinnacula peruagatum reliqua priuata ædificia populari cœpit. Samoscius, quod exercitum hostium in propinquo esse sciebat, excubias aliis nouis de exercitu adiectis mox firmat: præsidia equitum supra Vngarorum & Polonorum munitiones disponit: in mediis castris in equis omnes consistere iubet: ad easque Stanis-

Stanislao Solkeuio relicto, ipse ad Vngarorum munitiones se confert. Interim vt & tot hominum vitæ parceretur, nec munitiones, tormenta, ac apparatus bellicus reliquus, præda deniq; militi debita incẽdio corrumperetur, ad deditionem Moscos hortabatur. Obsessi in extremo rem suam versari videntes, primario ad illum sacerdote misso conditiones nihilominus, tanquam integris rebus proponebant. Samoscius retento penes se Sacerdote, Paulum Iulanum cũ Ioanne Christophoro Droiouio ad eos mittit, qui quo loco res eorum sint doceant, vnamq; deditionis conditionem esse, vt clementiæ Regis se permittant. Inter hæc cum illuxisset, simul Rex ac pleriq; Senatores ex superioribus castris accesserunt. Confluxit & lixarum ac calonum ad spem prædæ non exiguus numerus; iamq; pars per vallum nitebatur. quod conspicatus Vngarus miles, fremens expertes laborum ac periculorum oppugnationis ad prædam conuolare: tandemq; ab hoste quoq; crudelitatis ac sæuitiæ pœnas exposcendas, illiusq; etiam sanguine tot commilitonũ mortibus, multorumq; sæuissime ab illo excruciatorum suppliciis parentãdum dicens: dum inani clementiæ studio iam toties illi parcitum sit: dimissum ad Polotiam, Susam, Velisium, Vsuiatam, per alia præsidia distributum: vires eius auctas, crudelitatemq; magis confirmatam, in arcem irrumpit: promiscue omnes interficit. Idẽ Polonus miles facit. Miserat iam antea Samoscius, qui Palatinos primariosque Præfectos deducerent. Adducti ab iis fuerunt Præfecti tres, Ioannesq; Vieichouus, de quo supra dictum est. de eo cum vt homine magna apud Ducem gratia, secretorumq; omnium conscio diligentius Samoscius interrogasset, ille more Moscouitico ad supplicium & cruciatũ se quæri existimans, longius è conspectu Samoscii versus castra productus, cõspicatus in proximo Georgium Farensbekium, cum quo in Moscouia notitia illi intercesserat, ad eum vitæ deprecandæ causa se proripuit. Id fugam Vngarus miles interpretatus, subito in eum impetu facto, nullo opem ei ferre valente eum interfecit. Iam ignis ad fornices, in quibus pulueres tormentarii asseruabantur, peruenerat. quo periculo oblato pars se subducebat, nonnulli à præda & cæde & nullo periculi metu auocari se passi in arce remanebant. inter quæ subito ingenti fragore edito, puluis incensus fuit; magnamq; cum vicinorum ædificiorum, tum hominum, tum nostrorum, quam captorum stragẽ fecit. Eo igne tormenta simul, & quicquid in arce armorum erat, quorum ex Liuonicis manubiis magnum numerũ eo Moscus cõgesserat, instrumentumq; militare, ac reliqua pręda omnis partim exusta, partim corrupta fuit. Ex maiorib. tormentis vnum solum accipitris imagine, ac circa id minora nonnulla, quæ loco inferiori dirutis ædificiis contra os, per quod Vngari irrupturi erant, dispositi erant, reliqua ignis fecit. Mortuos, quorum passim magni acerui iacebant, à lixis sepeliri: fossas è quibus oppugnata arx fuerat, à milite suppleri Rex iussit. Inde arcis restaurandæ muniendęque, quod sine ea regionem agrumq; ab hoste captum nulla ratione retinere se posse videret, summam curam suscipiendam sibi intelligebat. Itaq; adhibito architecto Italo Dominico Rodolphino Camerte, secundum eam rationem, qua ipse opus dimẽsus erat, in Polonos, Vngaros & Lithuanos, æmulatione Nationum eo citius perfectum iri existimans, id partitur. Erat, quemadmodum supra ostensum est, exercitus hostium ad Toropeciam; qui quemadmodum iussus erat, prælio dimicare in animo non habebat: in singulos saltem, si quos forte ab exercitu frumentandi, aut pabulandi causa digressos, excipere posset, intentus erat; Regeq; obsessione ad Lukos occupato, quinquaginta circiter è nostris ea ratione oppresserat. Huic rei cum obsidione iam finita occurrendum Rex existimaret, primum Georgiũ Barbelium Vngarorum equitum alæ Præfectum, Polonis aliquot, ac Vngaris equitibus scloppetariisq; ei attributis, cõtra hostem mittit. postea præstare ratus, si iustas copias mitteret, quæ pugnandi potestate ab hoste facta, occasione data fortunã tentarent, Ioannem Sbarasium Palatinum Brasslauiensem cum delectis ex omni Polonorum, Vngarorum, Germanorum equitum numero mittit. Huic mandat, vt assumpto Georgio Barbelio, & qui cum illo præcesserant equitibus propius ad hostem accedat: ac si qua rei gerendæ opportunitas detur, prælium committat. Sbarasius sub vesperam castris egressus per to-

tamq; noctem itinere continuato, postero die Barbelium assequitur: communicatoq; cum illo ac Farensbekio consilio, quem Samoscius tunc aduersa valetudine impeditus, cum præcipua iuuentute ex comitatu suo miserat, refectis eo die ex labore iumentis sub noctem Albertum Kiralium, cum certo equitum Polonorũ & Vngarorum numero de secunda vigilia præire: eum vnius milliaris interuallo cum ala equitum Barbelium sequi iubet: cum reliquo agmine mox ipse subsequitur. Kiralius noctu progressus in hostium excubias incidit; quas ad pontem, circa quem scloppetarii aliquot hostium in insidiis consederant, persecutus: iis reiectis, quod intempesta nocte non vlterius progrediendum sibi statueret, eo loco se cõtinuit. Mane Barbelius, ac paulo post reliquus exercitus eum consequitur. Adiectis aliis nonnullis leuis armaturæ militibus denuo Kiralius præmittitur. Exercitus interim hostium, delectis ex omni suo numero quater mille circiter, qui nostros insequentes morarentur, ac demũ ipsi quoq; subsequerentur, Toropeciam versus, & in Moscouiam se recipiebat. Vltimi cum de aduẽtu exercitus nostri cognouissent, territi, continenter & non minus celeriter ipsi quoq; eundo faciebãt, vt fugæ consimilis profectio videretur. Antecedebant exercitum ex Nobilitate quadraginta circiter equites, & ad Kiralium iam peruenerãt. Hostes flumen iam transgressi erant, instructaque acie, si nostri flumen transirent, vt prælio cum illis decertarent, expectare videbantur: mille equitibus cis flumen relictis, qui nostros distinerẽt, ac in suum locum pertraherent. Hi partim velitando, partim cedendo ad flumen eos pertrahunt: in cuius aduersa ripa scloppetarios longo ordine disposuerant. Illis à Stanislao Sabocio, ac equitibus Germanis, qui sub illo merebant, deiectis, nostri transmisso flumine, reiectisque hostium scloppetariis, a latere in aciem hostium inuehuntur. Illi primum ad resistendum se comparantes, mox alia signa ac maiorem exercitum aduenire conspicati, ne vnum quidem impetum eorum tulerunt: pars Toropeciam fuga petiuit: nonnulli via regia Moscouiam versus fugerunt: alii in proximas paludes se abdiderunt. Nostri, etsi nox iam appetebat, per quindecim tamẽ fere millia passuum vltra Toropeciam hostem insecuti, vltra quingentos in fuga ea conciderunt: ducentisq; captis, ac in his maxime insignibus Damiano Ceremessino, de quo supra dictum est, ac Ioãne Nassokino Ofanasi filio, quem paulo ante discessum Regis Vilnam pro Legato ad Regem missum fuisse ostẽsum est, paucis è suis desideratis aut vulneratis ad exercitum redierunt. Toropeciẽses præsidiarii cum propius accedere nostros vidissent, rati ad obsidendos se venire, more suo statim oppidum exusseranr: omnibusq; rebus comportatis in arcem se receperant. Interim Philo Kmita Palatinus Smolẽscensis non exigua leuis armaturæ equitum manu coacta, in agrum Smolenscensem excurrerat, secundisq; populationibus aliquot inuitatus Smolenscam longius progressus fuerat. Sed cum ad decem millium exercitu coacto vehementer eum hostis premeret, captiuis, quos circa se habebat, interfectis, & leuioribus aliquot tormẽtis relictis recipere se Orsam coactus fuerat. Iam cum Vsuiatæ Rex esset, Nicolaũ Dorohostaiscium Palatinum Polotiensem ad Neuelam oppugnandam, miserat: quod ea via à Lukis regredi constituerat, Dorohostaiscius que ipse ac pro eo Lithuani partes eas deposcerent. Sita Neuela est supra Lukos Lithuaniam versus in complexu lacus, ex quo eiusdem nominis fluuius se deriuat, iam ante sub Sigismundo Augusto Polonorum cum Moscis pugna nobilitata. Cum pro numero præsidii non satis multi milites, iique in hoc genere belli nunquam ante hac versati conuenissent, ab eaque parte qua lacus castrum alluens difficiliorem oppugnationem faciebat, loco minus opportuno obsidere eam instituissent, hostis etiam continentibus iaculationibus & eruptionibns paucitate eorum contempta, acriter se defenderet, hucusque obsidio ducebatur. Lukis in potestatem redactis, primum ex atratis quingentos eo Rex misit: haud multo post etiam Ioannem Bornemissam cum Vngarorum cohortibus & maioribus tormentis aliquot: tandem solicitus de euentu obsidionis, quod itet, quemadmodum dictum est: facere illac constituerat: Samoscium cum iis quas habebat, copiis ire eo iussit. Hic, cum aliquot iam millia progressus fuisset, nuncium redacti in potestatem præsidii in itinere accepit. Borne missa enim, postquam eo venisset, ex priori nostrorum paucitatis contemptione hostibus erumpentibus, manu ipse cum iis cõgressus, nonnullisq; interfectis intra munitiones eas compulerat: Inde magna diligentia in oppugnationem incumbens, ab ea parte qua cum continente coniungitur, proxime hostiũ munitiones maximo militis labore fossas promouerat: veteres à Lithuano milite propius institutas, auxerat. cumq; continuo militis labore ad fossam, quæ à continẽte castrum ambiebat, opus promouisset, progressu in validas contignationes transuersis lignis confibulatas incurrerat, quibus decem pedes in latitudinem ab ima parte ad summum vsq; superiniecta humo labrum fossæ hostes munierant; indefessoq; studio securibus materia tandem amota, tanto silentio ad munitiones hostium peruenerat; vt non prius ab illis sentiretur, quam miles ad incendendum parietem missus, mœnibus ignem subiiceret. Qua re ita hostes perculsi fuerunt, vt subito ne quicquam reclamantibus Præfectis deditionem facerent: Itaq; oppresso mox incendio integra in potestatem venit. Tormentoaum ac reliqui instrumenti militaris pro captu castelli iustus apparatus: pulueris tormentarii præter diligentiam Moscouiticam prouidendorum præsidiorum, quod in nullo adhuc euenerat, nõ plus dimidiato vase repertum in eo fuerat. Rex nuncio hoc deditionis accepto iã de discessu suo ac de statu Prouinciæ captæ cõstituendo cogitans, ex itinere Samoscium reuocat. Duo omnino è propinquo præsidia, Toropecienſe, ac Sauolocienſe imminebãt, quæ vniuersæ ditionis eius possessionem turbare ei poterant. Plebe præterea rusticana, vt in nouo imperio infida. Lithuaniam versus maximis ac vastissimis solitudinib. interiectis, Toropecio & Sauolocia infestis relictis, præsidium ipsum vndique ab hostibus & difficultatibus obsessum, ab omniq; subsidio intercluſum non satis tuto ibi futurum intelligebat. Sauolocia prꝛterquam quod Lucensi præsidio maximo incommodo futura erat, cogitanti iam de futuri anni expeditione, necessario etiam occurrebat. in insula. n. lacus ex quo Velika fluuius se deriuans primo Opockam, inde Ostrouiam, ac deinceps recta Plescouiam, atq; infra eam in lacum Pelbam influit, tanquam in capite viæ Plescouiensis sita, Plescouiam, quo suscepti belli series postulare videbatur, eunti, nõ exiguam moram obiectura ei videbatur. Quod eo magis præcauendum illi erat, quod si per cõtinuas rursum siluas Polotia Plescouiã contendentem hostis, quod hactenus omisisset, itinere forte prohibere institueret, eũ locum magnam ad eam rem facultatem illi præbere: eo vero si potius fuisset, nihil Plescouiam fere vsq; præter Ostrouiam futurum intelligeret, quod iter eius morari posset. Occurrebat omnibus hisce rebus cum oppugnationis difficultas, quæ summa proponebatur; quod Sauolocia maximo lacu vndiq; circumfusa, nullos omnino è terra nisi per pontem vnum accessus habebat: tum anni tempus ipsum, quod iis in locis mense iam Octobri alias pluuium eo maiores tempestates atq; incommoda allaturum existimabatur, quo minus imbrium proxima æstas habuisset. Mittit nihilominus Samoscius huiusmodi cum mandatis, vt consilium ipse pro tempore capiat: ac potiendæ quidem eius spe oblata, exercitũ ei admoueat: ab omni spe deiectus, itinere supra se à dextera capto Lithuaniam versus se recipiat. Illi aucto tormentorum numero ad reliquas copias, quas habebat, quingentos pedites Vngaros, & alam equitum, quam Gabriel Bekesius Gasparis defuncti frater ductabat, attribuit. Perfecta interim munitione arcis Lucensis, cum Rex consuetudine sua ipse semper ad opus esset, militesque, ne quod tempus ab opere intermitterent, hortaretur: eaque tormentis, commeatu, ac omnibus ad defensionem necessariis rebus prouisa: descriptisq; qui in præsidio manere debebant, tam equitibus quam peditibus ternis castris Neuelam inde Rex peruenit. Secuti Regẽ Neuelam fuerunt Legati Moscici; qui excidii Lucensis ipsi spectatores fuerant, & tũ ad litteras, quas scriptas supra ostensum est, responsa à Principe suo expectabant. Neuelæ per aliquot dies, vt Sauolocienſis oppugnationis euentum expectaret, Rex substitit. Interim tabellarii & Regis & Legatorum ab obsidione Lucensi in Moscouiam missi reuertuntur. Qui à Rege missus fuerat, longissimas litteras attulit, in quibus superiorum litterarum omnium argumento, more suo longa

oratione repetito, quia Liuoniam à Rege vniuersam repeti intelligeret, vt quo à se iure posset deretur, ostenderet, à Suentoslao quodam Micislai filio, genus suum deducebat. Eum antequam sacro baptismate Christiana religione initiatus fuisset, Iurg vocatum: ab eoq; Iurgo Horodum, quam arcem & vrbem alias Derpatũ Germani appellarent, conditam: inde cunctam Liuoniam ad se vnicum Micislai eius hæredem longa successione pertinere. Priores Poloniæ reges fratres appellare solitus fuerat: hunc non nisi vicinum: inter alias conditiones, quas ad Lukos à Legatis eius propositas supra ostendimus, fraternum quoq; nomen Regi detulerat. Respondérat tum Rex, fraternitatẽ eius se nõ morari: Liuoniam, pro qua bellum susceperit, solam petere. Iam hisce litteris fraternam illi necessitudinem deferebat, ac etiam eo inuito nomẽ hoc ad illum vsurpaturum se ostendebat. summa hæc erat, vt publicæ cõcordiæ causa titulum Liuoniæ cum Rege se communicaturum, quatuor præterea castellis eius, in quibus Kokenhausium præcipuum erat, cessurũ se illi demonstraret, si Rex vicissim Lukos, Velisiũ & Neuelam vetustę ditionis suæ, nuper sibi adempta redderet: ampliora mandata se Legatis suis perscripsisse. Hi postridie ad Regẽ adducti, cum Senatoribus agendi potestatem dari sibi petierunt. ter cum iis congressi tribus proximis diebus alia sex ad priora quatuor castella adiecerunt, in quibus Runeburgum potissimum, cętera ignobilia castella erant. Nulla alia mandata deinceps iis proferentibus, re infecta à colloquio recessum, permissumq; illis fuit, vt in Lithuaniam, inde in Poloniam Regem redeuntem sequerentur; dum noua à Principe suo mandata acciperent. quod ipsis vltro petentibus eo libẽtius Rex permisit, quod sibi quoq; interim, quis Ordinũ de futuro bello animus futurus esset, cognoscendi spatium dari non moleste ferebat. Captis Lukis, & Neuela, Ieseriscia, quindecim à Neuela millib. passuum, tanquã sinu nostrorum præsidiorum vndiq; cincta relinquebatur. Qui in præsidio erant ab omni defendendi sui spe intercluſos se videntes, deditionis spem Regi fecerũt. Itaq; missus eo Radiuilus Palatinus Vilnensis, antequam Neuela Rex discederet, in deditionem eos accepit. Interim Sauolociam cũ exercitu Samoscius peruenit. Totus autem ille tractus, cum per apertos ac patentes campos frequentissimasq; villas iretur, non mediocri voluptate omnes affecit. Moscouitica enim ditio vt finitima, quemadmodum ostẽsum est, siluestris pleraq; est: ita mediterranea bonitate agri, glebæ vbertate, fluminum ac lacuum plerisq; in locis opportunitate, villarumq; frequentia nulli cedit. Lucensis vero ager rebus iis cæteris fere omnibus etiam prẽstat: vnde dum ad Lukos exercitus erat, in summa omnium rerum copia erat. Oppidum Sauolociam, quod ad Plescouiẽsem Lucensemq; viam fuerat, sub primum Regis ad Lukos aduentum præsidiarius miles more suo deleuerat: pontemq; qui ab arce ad oppidum pertinebat, interciderat. Arx sita, quemadmodum ante demonstratum est, in lacu est. qui à Velika fluuio effusus, abẽq; omnib. partibus latissime restagnans, latissimas tamen ab oriente & occasu aquas habet: quod inde ex alio superiore lacu flumen erumpens, occasum versus exitum habet. qua angustissimus est: non minus trecentos passus in latitudinem patet. Samoscius prẽmisso Christophoro Rosdraseuio cum alis aliquot equitum in Plescouiensem viam alteram quæ ad Neuelam pertinebat, Lucam Dsialinium, ac Nicolaũ Vrouecium obsidere: ac si qui ex Neuelanis dediticiis ad præsidium id, quemadmodum facere solebant, adiungere se vellent, id ne faciant, ac in vlteriorem Moscouiam se recipiant, adigere eos iubet. Ipse ab exercitu Sauolociam præcurrens ambitu capto, abque omnibus partibus arce circumita, reperit Notum versus, aliam eodem in lacu contra castrum insulam esse: quæ à plerisqne partibus lacu, ab aliis vliginoso amne ac natiua fossa defenderetur: eadem breuissimum ad arcem traiectum esse. Itaq; cum si eo exercitum traduceret, vtrunq; se consecuturum intelligeret, vt & contra quasuis vel maximas copias hostium tutissimo loco confideret: & eodem ex loco maximam oppugnandæ arcis facultatem haberet, quam latissime ad maioris exercitus speciem hosti obiiciendã signis explicatis sequẽti die exercitu omni illum in locum traducto, castra communiit. Omnibus maximam difficultatem oppugnatio habitura videbatur, arce ab omnibus partibus propter aquas

aquas inaccessa, opere prẽterea munita, anni tempore incommodissimo, quo pluuiis, frigore, gelu, quæ in propinqua expectatione iam erant, continuo miles trãsderetur: Samoscius non plane tamen desperandum putabat. Itaq; quæ ad oppugnationem pertinerent, administrare cœpit. Erant è regione castrorum nostrorum tria propugnacula ingentis magnitudinis: extrema duo ex maximis robustissimisq; trabibus contignata: medium minus aliquanto: fenestris ad tormentorum vsus, quemadmodum & reliquorum laterum propugnacula omnia apta. Hæc quod non cespite vestita, sed veteri more argilla incrustata erant, magnã in spem Samoscium adducebant, fore, vt decussa argilla & facilime, vt materia veteri & arida, nulloq; humore nutrita incenderentur: & incensa propter tantam lignorum struem quam latissime incendium propagarent. Alebat spem eius Saburoui, magna ob virtutem inter Moscos & apud Ducem authoritate viri, arcisq; huius præfecti institutum: qui quod vel puluerem tormentarium frustra consumi, vel militem fatigari nolebat, summo silentio, quod non nisi in maximi metus significatione à Moscis fieri soleret, se suosq; intra munitiones continebat. quamuis sub primum exercitus aduentum decem circiter pabulatoribus nostris, quos oppresserant, minutim concisis, atq; ex arce iis præcipitatis, terrorem aduentanti militi incutere ea immanitate conatus fuerat. Samoscius ratis interim, quæ contis ad arcẽ adigeretur, militiq; ad oppugnationem tendenti transitum præberet, Nicolao Vrouecio iungendę negotium dat. simul munitiones fossasq; à castris contra arcem duci iubet. quibus postridie magno opere perfectis, tormenta mox constituta fuerunt: rateq; interea temporis ex altiore quodam ædificio, quod reliquis incensis solum hostes reliquerant, ab Vrouecio perfecta, primum tormenta complura, ab ea parte, qua angustissimus lacus erat, disposuit: è quibus rectis à frõte ictibus propugnacula, de quibus dictum est, ferirentur: alia deinde à latere, quo meridiẽ arx spectat: ne & per auersam portam hostes erumpere, nostrosq; pontem transgressos, ac à fronte arcem oppugnantes, circumuenire possent: & simul, si qui in superioribus propugnaculis constitissent, vt directis secundum latera ictibus tormentorum inde deiicerentur: quibus rebus administratis, oppugnationem odiri constituit. Erat ab ima arcis radice accliuis versus eam ascensus, quem hostes vna altissimorum palorum sæpe, binisq; ingentium & acutissimorum ceruorum ordinibus, iusto inter singulos spacio relicto, obsepserant. Cõtra ea hæc Samoscius comparabat. quia lana destituebatur, centonibus stragulisq; equorum per vniuersum exercitum conquisitis, quamplurimos ex iis saccos implet. Docet militem, quia loci natura à maiorum tormentorum vi, quod ea deorsum mitti non possent, satis illum defenderet, contra scloppetos, postquam in aduersam ripam transiisset, saccos eos supra ceruos iniiceret: sub iisq; delitescens, fossas mox ab ea parte sub arce ageret, ex quibus deinde & hostem extra munitiones suas progressum reiiceret, & ignem in propugnacula inferret. His rebus ita constitutis, ratis ab eo loco, quo iusto à castris interuallo, instituta erat, contra arcem protracta, magnoq; militum cõcursu certatim in id omnibus incumbentibus, inter creberrimas, quæ ex vtrisq; munitionibus fiebãt, eiaculationes, in aduersam ripam directa fuit. sed quod breuior, quam vt pertingere eo posset, reperiebatur, vtrinque tum ita discessum fuit. Christophori tamen Rosdraseui, Præfecti Lancicienſis, magnæ virtutis & nominis viri casu non mediocre à nostris detrimentum acceptum. Hunc dum ratis applicaretur, ad tormenta, quo rectius ibi omnia administrarẽtur, curare Samoscius iusserat: ille cum nihilominus procurrisset, globo ex hostium munitionibus supra dextrum oculum excepto concidit. inde ratis vt corrigatur, a peditibus Polonis retrahitur. quos dum hostes continentibus tormentorum ictibus ex arce petunt, qui funem regebant, perculsi eum dimittunt. Id conspicati tres alii è proximo pedites, cum tenere illam aliter non possent, in ratẽ insiliunt: ventoq; vehementiore abrepti, ad hostiũ munitiones secundũ proxima propugnacula deferuntur. Videtes hos Mosci aquis ab exercitu omni ex parte intercluſos, nauigiis plerisq; quæ in arcẽ omnia subduxerant, inscensis, magno numero ad eos contendunt. Hi acriter primũ scloppetis, inde cõtis se defendunt, complures q; ex hostibus deturbãt: tan-

dem cum vndiq; circumuenirentur, proximis cymbis, è quibus hoſtes deiece-
rant, arreptis, in eas deſiliunt, rateq; relicta euadunt. Interim eodem vento in ad-
uerſam ripam ratis ferri cœpit. in quam cum perſequendæ eius finem nondum
hoſtis faceret, Samoſcius equitibus aliquot ſummiſſis eam recepit. Rate eodem
die refecta cum ex ſuperioris temporis caſu miles perterritus, quem antea præmiis
ad promouendam eam Samoſcius prouocarat, minus promptus iam ad miniſte-
ria hæc cum periculo obeunda eſſet, Nicolaum Vrouecium neceſſarium ſuum
ratem conſcendere, ſaccoq; vno ex iis, de quibus diximus, ante ſe collocato, dirige-
re in aduerſam ripam eam iubet. Vrouecius impigre imperata exequitur: ali-
quotq; gregariis militibus poſt ſe collocatis, ipſe ab anteriore parte ea ſola, quæ
demonſtrata eſt, ratione tectus, creberrimosq; globos obiecto ſacco excipiens,
ſtationibus hoſtium, quæ in extrema ripa excubabant, fuga in arcem ſe recipienti-
bus, ad ripam ratem adigit. Miles & inprimis Vngarus confertim, quemadmo-
dum iuſſus erat, pontem tranſgreſſus, ſepem à ripa obiectam ſecuribus primum
ſcindebat: mox inde, quo celerius labore perfungeretur, cum alieniſſimo anni
tempore omnia pericula frigoris ac aeris iniuriis leuiora duceret, ſaccis in ceruos
non iniectis, nullis foſſis ductis, aut vlla re eatum, quæ imperatæ erant, admini-
ſtrata, argilla necdum decuſſa, ad ignem propugnaculis admouendum conuerti-
tur. Non obſcuram iam timoris & trepidationis ſignificationem hoſtes dabant.
verum dum hi longo temporis ſpacio ceruos moliuntur: quorum cum bini eſſent
ordines, ſingulorum ordinum denûm ad minus pedum latitudo erat: dum Geor-
gium Suſſium, qui faces ac ignes adferat, trans lacum mittunt: dum alia, quæ ei rei
vſui ſint, adminiſtrant, hoſtes recollectis interim animis, auerſis omnibus portis
erumpunt: integris curatisq; corporibus noſtros præ frigore & gelu ad rem geren-
dam pene inutiles circumueniunt: longiſſimis haſtis, acutoq; & falcato ferro ar-
matis, bardeſchos ipſi vocant, breuiore armorum genere, ac frameis ſaltem vten-
tes propellunt: pars cæditur: pars in turba mutuo ſe impellens in lacum præcipi-
tata aquis mergitur. Samoſcius etſi deliberatum iam habebat, omnes potius acer-
bitates perferre, quam cœptam oppugnationem dimitteret: diei tamen huius
ſucceſſu territos plerorumq; animos ratus, conſilio habito, quid in quoq; ad futu-
ra pericula animi eſſet, explorare conſtituit. Conſilio eo habito, vix vnus repertus
fuit, qui habendam rationem temporis, fortunæq; concedendum, à quarum neu-
tra iam ſubleuarentur, cenſeret. à reliquis omnibus vox nulla audita fuit, ſuperio-
ribus ſucceſſibus ſuaq; virtute indigna: principioq; à Farensbekio facto, quiduis
potius perferendum, quam infecta re ab obſidione diſcederent, omnes ſtatuerũt.
Miſit mox Samoſcius Georgium Sibricum cum literis ad Regem: ne incommo-
do hoc in oppugnatione, nimia militis properatione accepto permoueatur: ne ab
obſidione ſe reuocet, neu ſua cauſa diutius Neuelæ ſubſiſtat, rogat, caſtra ſe poſu-
iſſe ad obſidionem ducendam aptiſſima, cum loci natura ac munitione, tum cir-
cumiacentium regionum fertilitate & abundãtia: nihil ſibi vel ad maximas quaſ-
que copias hoſtium ſuſtinendas loco tutiſſimo, vel in agro frumentis, pecore, ma-
teria, aquis abundante, ad omnium rerum vſum deeſſe poſſe. Hærebat Rex adhuc
Neuelæ loco, quod ſuperioribus ſtationibus & Koſakkorum direptionibus vaſta-
tus eſſet, quibus ex rebus commeatus ac pabuli inopiam exiſtere neceſſe erat, in-
primis incommodo. Sub idem veto tempus ab aere etiam contagium quoddam,
quod primum ex Orientis partibus profectum, in Italiam inde ac Galliam, aliasq;
regiones perlatum fuerat, vniuerſam quaſi Europam peruagatum, Cracouiam
quoq; ac Vilnam, atq; inde ad exercitum peruenerat. Erat id non tam lethali ali-
qua vi timendum, quam progreſſu atq; celeritate, qua proxima quæq; loca com-
plectebatur, admirabile. Primo inferiorem dorſi ſpinam horrore plerunq; occu-
pabat: inde in capitis grauedinem & languorem, quos corripuerat, reſoluebat, pe-
ctori inprimis graue. quibus tamen intra quartum vel quintum diem non deceſ-
ſiſſet, eos in febrim degenerans interimebat. lethale fere iis, qui purgantibus me-
dicamentis, aut venæ ſectione vtebantur. quod vtraq; reſpirationem grauiorem
efficiebant: illa, quod humorem omnem à capite in pectus magna vi trahebant:
hæc,

hæc, præterquam quod corpus refrigeraret, debilitaret etiam vires, quibus ad re-
ſpirationem opus eſſet. Nomen vt nouo morbo certum nullum inuentũ fuit. Rex
ad eas copias, quas ante Samoſcius habebat, nongentos equites Polonos, ac mille
circiter pedites Vngaros cum Stephano Carolo ei adiecit, moxq; Vilnam mouit,
Polotiæ eo, de quo dictum eſt, morbo, ipſe etiam tentatus. Samoſcius interim, quæ
ad oppugnationem pertinerent, ſummo rurſum ſtudio apparare inſtituit: ratem
quamuis ex ſatis magnis trabibus in latitudinem contabulatam, quo latior tamen
& expeditior ad arcem acceſſus militi eſſet, duplicari iubet. Nauigia cymbasque,
quo pluribus circumfuſis omnibus ex partibus oppugnatio adminiſtretur, viresq;
præſidii quam maxime diſtrahantur, per vicinas villas ac ſtagna magna diligentia
conquirit. Reliquis omnibus nauigiis ſubductis, vnum ſolum hoſtes reliquerant.
Id quum Monachorum loci eius fuiſſet, ac ad maiorum retiorum vſus comparatum octuaginta fere hominibus capiendis idoneum eſſet, quia tamen vetuſtate
vitium fecerat, rimarumq; plenum eſſet, neglexerant. Samoſcius qua patebat par-
tim recentibus coriis bubulis, partim muſco obſtructo, vt commode nauigari eo
poſſet, effecit. Iiſdem temporibus, cum intellexiſſet, Iohannem Suiſcium Petri F.
Palatinum Pleſcouienſem cum exercitu ad Porchouiam conſidere, Martinum
Volſcium veteranum præfectum cum expedito equitatu exploratum eo miſit.
Suiſcius, quod de diſceſſu Regis audiuiſſet, neq; per anni hoc tempus alium exer-
citum expectaret, dimiſſo exercitu Pleſcouiam ſe receperat. Itaq; accidit, quod e-
uenire neceſſe erat, vt in nulla periculi expectatione incurioſius omnibus agenti-
bus, ac ſine metu commeantibus complures Volſcius opprimeret, miſſisq; agre-
ſtibus, quibus parcere à Samoſcio iuſſus erat, nobiles aliquot captiuos ſecũ in ca-
ſtra adduxit. Rebus iis, quas diximus, ad oppugnationem comparatas, decẽ omni-
no diebus perfectis, Samoſcius maiori nauigio, quod refectum ab eo oſtendimus,
militaribus viris aliquot aſſumptis lacũ inuectus, quibus partibus maxime oppor-
tuna oppugnatio futura eſſet, accuratius cognoſcit. Tormentis tria, quæ cõtra ca-
ſtra eſſe diximus, propugnacula, quo & argilla deterſa magis incendio paterent, &
materia dilacerata apertis quaſi venis celerius ignem raperent, continuo quati iu-
bet. Cum peditatus propter tempeſtatum etiam iniurias, contra quas minus tectus
erat, nec animorum, neq; virium ſatis habiturus videretur: nobilitas equis miſſis,
coniuratione inter ſe facta, ad arcem duci ſe flagitabat. Coniungebant ſe cum his
pari ſtudio, qui ſub Farensbekio militabant equites, nobiles nõnulli Germani. Sa-
moſcius in media acie, qui cum facibus ac tædis ad incendenda mœnia expediti
eſſent, collocatis, à dextro cornu, contra quod ſuperius propugnaculum oppoſi-
tum eſſet, Polonos & Germanos: à ſiniſtro ad alterum propugnaculum Vngaros,
qui vtrinq; à media parte ignes inferẽtibus, contra eruptiones præſidio eſſent, cõ-
ſtituit: Polonis Vrouecium præfecit, illiq; in omnes caſus Andream Orechouium
ſubſtituit. Cum Germanis Ottonem Vxkeliũ Farensbekius miſit. Ratẽ ab vtroq;
latere ſaccis, de quibus oſtenſum eſt, contra tranſuerſos minorum ſcloppetorum
ictus muniri iubet. Ea adducta inter confertiſſimas hoſtium eiaculationes in ad-
uerſam ripam applicatur: tempeſtateq; ſub idem tempus commutata, poſt conti-
nentes imbres cum ſerenitate maius pugnãdi ſtudiũ omnibus inceſſit. Iam primi
ratem tranſierant: ſimul nauigia milite, tormentis ac facibus inſtructa, omnibus
ex partibus prouolabant: interim ex vtriſq; munitionibus, magno cum hoſtium
detrimento crebræ ex noſtris eiaculationes fiebant. Cum ſubito regias literas cõ-
clamare hoſtes cœperunt. Samoſcius ſuperioribus diebus propterea, quod cũ Lu-
cenſi expugnationi magna ex parte præfuiſſet, tanquam crudelitatis eius authoris
nomẽ ſuum horrori eſſe hoſtibus intellexiſſet, regio nomine atq; ſigno, quod pro
Cancellariatus munere penes illum erat, literas ad obſeſſos hoc argumento dede-
rat: Iuſſiſſe Regem omni ſtudio Samoſcium in oppugnationẽ incumbere: quod ſi
tamen vltro in deditionem venirent, pro clementia ſua conſeruandos ſtatuiſſe,
abq; omni iniuria prohibitos velle: quæ quo diligentius obſeruentur, cubicula-
rium ſuum ſe mittere. Literas haſce reiecerant primo. poſtquam quid in illis eſſet,
edocei fuerant, ad ſua præſidia Regẽ ſcribere debere reſponderant: hoc nõ eius iu-

ris esse,in quo regiæ literæ reciperentur.Eas literas tum primum voce,inde præfectis aliquot scloppetariorum missis flagitabant. Datæ illis fuerunt literæ fidesque. Misit simul Samoscius Iohannem Thomam Droieuium, præfectum Premisliensem, qui arcem in fidem acciperet, Palatinosq; ad se adduceret. Hic primo non Palatinos modo,verum militum etiam magnæ partis animos dubios adhuc reperit: tandem cedentibus timori militibus, Palatini reluctantes ad Samoscium adducti fuerunt. Dedititiis fides seruata fuit. matronæ præterea aliquot, quæ Lukis captæ fuerant,quod ne pudicitia earum in tanta itineris longinquitate ac militum multitudine negligentius haberetur,verebatur, à Samoscio condonatæ: mirantibusq; Moscis,ac vltro fatentibus,se eius ætatis atq; formæ matronas nostris reddituros non fuisse, postquam causam, ob quam id à Samoscio fieret,intellexerunt, tum vero minus etiam mirum videri debere dicebant, si in tanta morum diuersitate,fortuna quoq; dissimilis esset. Ita arx & loci natura munitissima,& ab omnibus rebus ad defensionem paratissima,anni tempore,continuis imbribus,ac gelu hostes iuuante integra recepta fuit. Globorum candentium, ne in hac oppugnatione vsus esse posset,Saburovus excogitarat. Aliarum enim oppugnationum euentu monitus,parietem,qua crassior erat,interciderat: ac vno solo trabum ordine,quibus contextus erat,relicto,interiorem partem eius satis lato aggere, quem cratibus continebat,vestierat. fiebat inde, vt globi per tenuem parietem subito transeuntes in aggere hærerent,ibiq; sua sponte tandem supprimerentur. Memoria inde Samoscius tenens Regem proximo anno per ea loca in hosticum vlterius progredi in animo habere, tormenta & grauiorem militaris instrumenti partem Sauolociæ deponere constituit: Stephanumq; Carolum cum Vngarico milite in arcem traducere omnia iussit.Hic veteri ponte, quemadmodum ostendimus,ab hostibus interrupto: rate, qua in oppugnatione miles vsus fuerat, infirmiore, quam vt tantæ molis tormenta promoueri per eam possent, alterius etiam pontis tam exiguo tempore efficiendi summa difficultate proposita, tormenta firmissimis,iisq; pluribus rudentibus apta, quo vno rupto, alii subsidio essent, per lacum ipsum,qua durissimum solum, & maxime argillosum explorarat, cohortibus aliquot Vngarorum in aduersa ripa collocatis, in arcem à munitionibus nostris traduxit. In præsidio Georgium Sibricum cum Vngari militis parte relinquit: Farensbekium cum mille circiter equitibus latiore circuitu capto Opockam versus proficisci, conuersoq; ad sinistram per Nescerdam itinere ad Polotiam rursum occurrere sibi iubet. Nam quod infra ad Velikam amnem sita ea esset, quæ natura fluminis esset,cognoscere: si etiam oppugnanda proximo anno foret, situm eius eo magis præceptum ante habere cupiebat, quod eodem in loco sub Sigismundo Rege incommodum acceptum memoria teneret.Eadem futuræ expeditionis cura itinera quoq; reliqua omnia: flumina item,si quæ nauigabilia essent, pleraq; vt explorata ante haberet,operam dabat. maxime quod lacum Vsciam esse accepisset,ex quo eiusdem nominis fluuius se deriuans in Vsiciam lacum influeret, indeque mutato nomine in Dryssam lacum effusus eiusdem nominis fluuium efficeret,earumq; potissimum opportunitate Sokolam a Mosco commeatu, aliisq; rebus necessariis prouisam,diligentissime omnes meatus exitusq; eius cognoscebat. Itinere inde ob imbrium ac frigorum iniurias, siluarumque, per quas ibatur,magnitudinem, ac pontium plerisq; in locis inopiam aliquanto incommodiore, luepræsertim,de qua dictum est,exercitum affligente, vt pacatis tamen circumcirca locis omnibus tuto per Polotiam, Vilnam ad Regem venit. Dum Rex hoc rerum successu expeditione Lucensi perfecta in Lituaniam se recipit, Moscus, quo animi tristitiam aduersis rebus collectam discuteret, repudiata priore vxore: quod ipsius moribus toties ei licet, quoties libet, iam sextum tum maritus delectu puellarum publico indicto nouam induxit: idemq; ex proceribus etiam,& consiliariis suis quosdam facere coegit. Delectus eius,quemadmodum ex nobili quadam captiua,quæ ipsa in delectu eo fuerat,cognitum est,hæc est ratio: Proceres nobilesq; omnes, qui filias aut propinquas nubiles aliqua formæ commendatione in potestate habeant,edicto proposito, certo tempore omnes adducere iubet. Ad diem præparata iam ante eum in vsum domo spacioſa & ampla, per singula cœnacula duodenos lectos habentia,totidem puellæ distribuuntur. ipse vno sene comitatus omnia ordine circumit,vt quodq; ingressus est, solio iam ante instructo considet: puellæ in magno omnium Principi suo placendi, ac ad eam fortunam perueniendi studio elegantissime omnes ornatæ,ad genua eius ordine singulæ aduolutæ,sudario auro ac vnionibus contexto in genua iniecto discedunt. quam ex his maxime probarit,ducit:cæteras vel agris,vel pecunia donatas dimittit. Rex Vilnæ paucis diebus commoratus,Grodnam proficiscitur. ac iam de futura expeditione cogitans,quod tardius comitia sibi habenda, tributumq; si quod in illis sciscereturserius exactum iri intelligeret, ne quod gerendæ rei tempus dimittere cogeretur, priuatas interim rationes mutuæ sumendæ pecuniæ iam tum inibat. Præter Marchionem Georgium Fridericum in Prussia Ducem, Augustum Saxoniæ,& Ioannem Fridericum Brandeburgẽsem Principes Electores de mutuo in bellum hoc præstando appellat.quo facto,duas simul res consecuturum se videbat,vt & suam erga illos omnibus in rebus fiduciam ostenderet, & eorum in re aliena studio Ordines inuitatos ad perficiendi pro suis commodis belli voluntatem eo magis accenderet.Credita ab illis pecunia ad certum diem,exactisq; iam comitiis allata,ac vlterius deinde die prolato, ad tempus soluta fuit. Interim Kosakki Nisouii cum Ioanne Orisouio ab altera parte in Moscouiam Starodubum vsq; populationibus progressi,omni agro longe lateq; vastato, oppidum ac extimas munitiones arcis quasdam incenderunt, indeq; ad Pociopouam excursione facta, ab arce repulsi, præda tamen magna acta se receperunt. Proficiscentem Grodna Regem,Rigensium nuncii secuti fuerunt. Ciuitas ea à Sigismundo Augusto in fidem iis conditionibus recepta fuerat, quæ ius ac maiestatem imperii in eam regii fere eneruare, magisq; ad ipsius etiam ciuitatis splendorem, quam vtilitatem comparatæ videbantur.Cum Rex iis legibus sociam eam,quam subiectam habere mallet, iam ante superioribus etiã expeditionibus,missis legatis, de certis subiectionis cõditionibus cum Rege egerat: req; Drohicini tandem in hoc itinere transacta, missus à Rege Ioannes Demetrius Solikouius fuit, qui ciuitatem in fidem acceptam, iureiurando in verba Regis obstringeret. Cum primis de portorio constituendo actum fuerat.Nam cum omnis negotiatio Rigensis Dunę fluminis nauigatione fere contineatur, eaq; iam magna ex parte superioribus victoriis Regis expedita esset: præterq; Kokenhausium, Ascherotum, Lenouartum, quæ eo tempore in hostium potestate adhuc erant,quo morari eam posset,nihil reliquum esset: summæ æquitatis Rex iudicabat,vt quæ res tanto publico cum molimento,atq; impendio perfecta,ad ciuitatis priuatorumq; omnium fortunas maximam accessionem factura esset,eadem Reipublicæ commodum aliquod afferret, nec alia conditione commercia eo transferri volebat. Homines prudentes quum sine vectigalibus & tributis non posse subsistere Rempublicam intelligerent: rectissime autem in iis prouinciis ea constitui,quæ armis recuperentur, conuenerunt tandem, vt portorium maritimum omnium mercium constitueretur, eiusque prouentuum duæ partes Regi sine vlla conditione: tertia ciuitati in portus ac stationum refectionem cederet. Relinquebatur in ambiguo de bonis, quæ Archiepiscopalis quondam iuris fuissent: de vallo contra arcem à ciuitate obiecto, ac aliis rebus quibusdam, earum omnium definitio in Regis in illa loca aduentum reiecta fuit. Dum in Moscouia cum exercitu Rex erat,Iohannes Tertius eius nominis Sueciæ Rex ad Naruam classem miserat. verum integris tum adhuc ab ea parte rebus Moscouiticis,piscatoriis aliquot ædificiis in litore exustis, re infecta recipere se coacta ea fuerat. Interim Varsauiam ad Comitia Rex venit. Ordines vt hunc rerum successum omnibus modis vrgeant, ac non lætentur modo victoria, sed ea etiam vtantur, hortatur: si vniuersam Moscouiam, ac amplissimum illud regnum vel appetendum vel sperandum non arbitrentur,cuius tamen maxima spes iam illis ostendatur,eousq; saltem in armis maneant,dum Liuoniam vniuersam, quam ab initio iam præmium belli huius sibi proposuissent, dignam & laborũ suorũ mercedem, & ad posteros virtutis monumentum relaturi adiungant: magnũ incommodum

in eo esse docet, quod ipse quotannis ad comitia tributi causa obeunda in regnum reuocetur: militem continuis itineribus confici: hosti respirandi suiq; colligendi spacium interim dari: quodq; tributa tardius exigantur, multas rerum gerendarum occasiones mora hac corrumpi necesse esse. quibus incommodis, quo obuiam eatur, vt biennale tributum sciscant, flagitat. Ordines tributum non recusare, à tempore, in quod flagitabatur, alieni videbantur. Priusquam autem ad vllam aliam rem accederent, capita rerum quarundam, de quibus leges perferri vellēt, scripto comprehensa Regi offerebant: vtq; sancirentur, petebant. ita responsum fuit, vt quæ concedi posse existimabantur, concederentur: quædam interpretatione lenirentur: pleraq; in aliud tempus conferrentur. Responso eo accepto, dierum aliquot spacio interiecto, idem quod ante iam scriptum tradiderant, nullis contra regiam declarationem rationibus aliis allatis, denuo tradunt. Rex ex senatu aliquot, pariq; ratione ex nunciorum collegio aliis delectis, vt iis de rebus vtrinque moderatione adhibita dispiciant, negotium dat: quæ ab his communicatis sententiis proposita fuerunt, scripto comprehensa denuo nunciis traduntur. Ii diebus aliquot interpositis, idem quod antea fecerant, prius scriptum suum rursus Regi oblatum vrgent. Appetebat interim finis dierum comitialium legibus definitorum. itaq; certis conditionibus res tandem conuenit: constitutionesq; iis de rebus promulgatæ fuerunt. Tributum inde primo simplex Regi permiserunt: postea Rege partim iis, quas ostendimus, de causis, tum quod præterea militi stipendium omne nondum solutum esset: apud Principes, quos diximus, & alios priuatos noua nomina fierent: nouum adhæc bellum administrandum esset, nulla ratione satisfieri eo sibi posse demonstrante, duplex ea prius conditione sciuerunt, vt si pax interim conueniisset, tributa quoq; cessarent: deinde iisdem argumentis à Rege illa refutata, vt collatis rationibus, quicquid stipendiis omnibus, ac ære alieno ob bellum hoc conflato, tum si quid deinceps in apparatus belli erogatum fuisset, exsolutis, reliquum ex tributo eo futurum esset, in Rauense ærarium inferretur. Venerant huc, quemadmodum supra demonstratum est, Legati Moscouitici, per vniuersam Poloniam tanquam in triumpho ducti. Hi nouis mandatis à Principe suo acceptis, denuo hic ad colloquia admissi, primum Neuelenses conditiones vrgebant: quibus rei transigendæ à Lituanis senatoribus certā spem factam sibi dicebant. quibus cum aliis rationibus refutatis, tum quod maioribus postea sumptibus à Rege factis, Sauolociaq; capta non integra amplius res esset: tandem more suo diu prius licitati eo descenderunt, vt ad alia, quæ ante obtulerant castella Liuoniæ, vrbibus ac castris potioribus Felino, Derpato, Mariemburgo, Parnauia, ac Narua, Principi suo receptis, reliquis omnibus Regi decederent. Rex nisi omni Liuonia hostis decederet, alia conditione pacem sibi faciendam cum eo non arbitrabatur. Hæc sententia ordinibus proposita, publice quoque omnibus placuit. Adhibiti colloquio cum Moscis huic ex nobilitatis nunciis aliquot fuerunt, quo tergiuersatione Mosci perspecta, tota de re ipsi plenius collegas suos edocere possent. Vtrisq; in sententia permanentibus, infecta re a colloquio recessum fuit. Rex ita a comitiis discessit, vt biennii tributo ab Ordinibus sancito, non prius pacem se facturum cum hoste polliceretur, quam is vniuersa Liuonia excessisset. Sub finem comitiorum nūcii nobilitatis per Stanislaum Priemiscium, quem a bello reuersum nobilitas maioris Poloniæ nuncium crearat, & tum nunciorum illud nobilitatis collegium initio comitiorum Marschalcum è more prodiderat, Rege adito, vt remotis, quibus in senatum ingrediendi ius non esset, dicendi potestas sibi fieret, petebant: re impetrata, rogant operam dare velit, vt ea expeditione bellum finiat: ita nobilitatem, maxime familias eius rusticas, quarum salutem sine suarum quisq; fortunarum detrimento negligere non possit, tributis exhaustas, vt maioribus ferendis pares vix sint futuræ. Respondit Rex per Cancellarium, bellum pacis ac publicæ vtilitatis causa a se susceptum, minime ex instituto a se ali: hostem eo redactum, vt, si bellum continuetur, non adeo magno negotio confici possit: se tamen consentientibus ordinum studiis libenter concessurum: quamprimumq; ad tradendam sibi Liuoniam hostem adduxerit, impetuq;

tuq; eius represso, Reipub. otio ac securitati consuluerit, paci, quæ cum publica dignitate atq; vtilitate coniuncta sit, nullam moram facturum. Publice inde more Maiorum regi valedicentes, vt de domesticis etiam rebus, ac intestinis incommodis sanandis cogitationem suscipere velit, rogant: nominatim de Regum eligendorum stabili aliqua ratione constituenda petunt, vtq; iis de rebus, quam primum commodo Reip. id facere possit, Comitia habere velit. quo maius antea discrimen Respub. adierit, cum partibus in diuersa studia scissis, in duos Principes Respub. distracta fuerit, eo nunc, postquam metu hoc liberata sit, ne idem periculum denuo subeat, diligentius prouidendum esse docent. Accedere huc controuersias, quę inter sacrum & profanum ordinem intercedant; quarum & ipsarum non leuem rationem sibi ducendam, vtq; omnes tandem tollantur, plurimum Reipublicæ interesse iudicent. Ostendit Rex per eundem Cancellarium, non minori studio ad domesticas res recte constituendas, quam ad perficiendum ex sententia bellum se ferri, & qui bellicarum rerum laudem non aspernetur, eo maiori tamen domi bene constitutæ Reipubl. quam maxime diuturnæ memoriæ relinquendæ studio se teneri, quod sine hac ne superiorem quidem gloriam stabilem perpetuamq; esse posse perspiciat. De interregnorum ratione quoties cogitet, quanto in periculo superioribus temporibus Respubl. fuerit, quibus electionum ac ambitionum studia ea tanquam fluctus quidam illam exagitarint: cum non minus hāc, quam in qua natus sit, omni studio sibi amplectendam, eo chariorem etiam habendam intelligat, quo maioribus honoribus atq; ornamentis susceptum se adfecerit, cohorrescere se animo, agnoscereq; non nisi singulari benignitate diuina in commodiorem statum eam peruenisse. Iam vt de certa electionum ratione deliberatio suscipiatur, intelligere se: si id fiat, quantum & in re ipsa difficultatis futurum: etsi quod verendum videatur, occulta aliqua Reipublicæ vulnera ea nudet, incommodi inde metuendum sit, suam quidem operam atque autoritatem Reip. ac Ordinum voluntati non defutura. Idem de concordia inter ecclesiasticum & & ciuilem ordinem sese iudicare, nihil ea posse suscipi vtilius, atq; ad Reipubl. stabilitatem magis necessarium: sed vtramq; ad rem consensu animisq; ab omni odio & affectione vacuis opus esse. Proinde sibi quidem summæ curæ ea fore: hortari autem ipsos quoque, vt animos ad deliberationes rerum harum sedatos, nulliusq; alterius rei, quam patriæ ac publicæ salutis & dignitatis studio deditos afferant. Hortatus inde, quemadmodum & superioribus temporibus fecerat, vt per absentiam suam otio & tranquillitati publicæ pro se quisq; studeret, ac animo ad quæuis pericula excipienda parato esset, fausta quæq; ac felicia, vtq; vtrique, tam qui domi mansuri essent, quam qui in bellum ituri ita rem gererent, vt mox læta vtrinq; gratulatione, in mutuos complexus ruerent, precatus iis fuit: ad quam vocem plausu à circumfusis excitato, Cancellarius eum ipsum plausum lętum omen futuri successus, ac non diuturni belli Regem accipere intulit. Sub idem Comitiorum tempus Sueciæ Rex, quibus partibus hac expeditione bellum orsurus Rex esset, per literas à Rege quærebat. Rex pro eo, quod ante ad bellum hoc maxime Sueciæ Rex hortatus se fuisset, ac mutua necessitudine celandum eum consilia sua non ratus, Plescouiam se eo anno ire in animo habere ei ostendit: petentiq; legato eius, vt militem, quem in Germania intercipiendæ legationis Moscouiticæ ad Principes Christianos missæ causa scripturus Rex esset, voluntate Regis per ditiones ac portus eius ducere sibi liceret, literas, quarum autoritate id facere posset, dedit. Iisdem temporibus Philo Kmita, qui Lucensi præsidio præfectus à Rege fuerat, ne miles otio ac desidia interim corrumperetur, Chelmam Moscouiticam, quod castrum supra Louatum fluuium situm est, Martinum Curtium & Gabrielem Holubkonem misit. qui quum ex captiuis cognouissent, oppidum ante Moscos more suo incendisse, ex eo vnam domum sub castro ad excubias agendas ab hoste relictam, noctu progressi, cum antequam illuxisset, eo peruenissent, Curtio domum præteruecto, ac à tergo excubiis se obiiciente, fugaq; in castrum intercluſa omnes concidente, Holubko castrum incendit. Ab alia parte Sibricus Sauolocienſis præſidii præfectus homines agri eius omnes ad ſacramentum euocarat.

Quinque autem antiquitus territoria ad Sauolociam pertinent. Venerant in his Voronecienſes aduocato, Polonico more ſibi creato. Oppidum autem Voronecia eſt ſupra Sauolociam ad Soucam flumen ſitum, propterque fluminis eius opportunitatem, quod in Velikam flumen, indeq; ſub Pleſcouia in lacum Pelbam ac ſinum Finlandicum influit, commerciis ac habitatorum numero amplum olim fuit. Caſtrum quod adiunctum habuerat in tot vicinorum ac munitiſſimorum aliorum copia deſertum à Moſcis fuerat. Itaq; cum oppido nullo opere munito præſidium Sauolocienſe facile potiturum cogitarent, quo id ante incenderent, maxime autem, quod oppidani ad ſacramentum conuenerant, vt ad deterrendos alios omnia cruciatus exempla in eos ederent, copiis aliquot collectis repentina excurſione opprimendi eius cauſa conuenerant. verum re ab aduocato cognita, cum ille in munere ac metu ſuo non inuigilans certiorem mox Sibricum feciſſet, hic profligatis Moſcis, locum in quo caſtrum fuerat, cum Kiralio occupat, præſidioq; ei impoſito, corbibus militaribus pro tempore communit, agreſtibusque ipſis, quibus loca vicina nota erant, ducentibus, crebras inde ex hoſtico prædas egit. Philo Kmita Chelmenſis excurſionis prouentu inuitatus eodem Sibrico ac vicinis aliis præſidiis ſibi adiunctis, Priſcam Ruſſam quæ ad magnam Nouogardiam ſpectat, excurrit. Magna hoc loco Moſcouiæ Dux ſalinarum vectigalia habet, frequentia item ac ampla commercia ſunt. Oppidum magis in ſalinarum ac negotiorum vſus conſtitutum, vtq; loco â finibus remoto, nullo opere munitum ſine negotio diripuit, repletumq; militem præda reduxit.

LIBER QVARTVS.

SOLVTIS ad eum, quem ſuperiori libro oſtendimus, modum comitiis, Rex militem, quando in ſupplementum ad bellum opus erat, Samoſcium quam celerrime ſcribere, matureq; in Lituaniam adducere iubet. Ipſe Grodnam recta, inde Vilnam proficiſcitur. Interim ad Chriſtophorum fratrem Principem Tranſſiluaniæ de nouo equitum ac peditum Vngarorum delectu ſcribit. Germani militis conquirendi Farensbekio per literas negotium datur, qui militis in inferioris Germaniæ bellis exercitati copiam ſe habere poſſe ante oſtenderat. Samoſcius, quo lectiorem peditatum haberet, Vrouecium ala equitum, cui præerat, miſſa, peditem ex ſola nobilitate ſcribere iubet. ſubleuabantur apparatus hi interim, dum tributariæ pecuniæ conferrentur, partim ea pecunia, quam à Principibus acceptam ſupra oſtendimus, quamq; præter eam Marchio in Pruſſia Dux ſubſidii loco miſerat, partim propria Regis ipſius, maxime tamen equitum ſtudio, quorum magnum numerum Samoſcius euocarat, eaq; ad bellum hoc alacritas erat, vt plerique nulla in auctoramentum accepta pecunia ad diem nihilominus conuenirent: complures in ipſis caſtris demum ſtipendiorum partem acciperent. Grodnã iam Rege progreſſo, nuncius cũ literis à Moſco ad eum venit: mox alios cum amplioribus mandatis, quibus conuenire pacem poſſe exiſtimet, affore. Interim ne vllũ exercitum Rex cogat, neve vlterius ꝓgrediatur, poſſe eũ & impẽſæ & labori parcere. Veniũt legati, colloquium petentibus datur. Re diu more eorum ducta, atq; vtrinq; diſputata, eo tandem deſcenderunt, vt Narua, Neuſchloſſio, Derpato, Adſeuio, Nouogrodeco Liuonico, Neuhaus à Germanis dicto, exceptis, reliquã Liuoniã vniuerſam vna cũ iis locis, quæ antea receperãt, Veiſſenſteinio, Felinio, Parnauia, ac aliis omnibus Regi permitterent. Oſtenderat rex, nullam ſe prius pacis mentionẽ fieri paſſurum, quam vniuerſa Liuonia Moſcus ceſſiſſet. Vrgebant Legati, vt cum ſui Principis

Principis nomine oſtẽderetur, quid præſtituturus eſſet, ſibi quoq; quid de ablatis Principi ſuo reſtituendis animi Rex haberet, demonſtraretur. Repetebant autem vno Polotienſi agro excepto, qui priſtinæ ditionis regiæ fuerat, reliqua, quæ ſuperioribus annis bello capta erant, omnia. Demonſtratum fuit, ita Regem Principi eorum illa reſtituturum, ſi præter Veliſium, quod nulla conditione dimiſſurus rex eſſet, caſtrũ quoq; Sebeſium, quod id penitus intra ditiones regias ſitum eſſet, quo certior ac ſtabilior pax eſſet, vel tradidiſſet Regi, vel demolitus fuiſſet: quod quo minus recuſaret, Regem viciſſim Dryſſam demoliturum: partis ſumptus deinde in bellum facti nomine quadringenta aureorum millia Regi refudiſſet. Impetrarunt Legati, vt ad Principem ſuum referre ea ſibi liceret, ac vt Regis nomine eadem ad illum ſcriberentur. Sub idem tempus Bochdanus Bilſcius, cuius fraeer patruelis in amoribus Moſco erat, ſummamque apud eum rerum omnium fidem obtinebat, ad Regem tranſiit. Miſerat Moſcus Legatos ad Rodolphum Romanorum Imperatorem, ab eo vlterius deinde ad ſummum Pontificem Romam peruenerunt. Legatione ad ſummum Pontificem operam ſuam contra Turcam Chriſtianitati pollicitus, & de Regis in ſe iniuriis queſtus perhibebatur, & vel ſecreto, vt ad pacem eum hortaretur, petiiſſe, aut iis tamen querimoniis, vt ſuas partes ſummus Pontifex interponeret, non nolle ſe ſatis oſtendiſſe. In Poloniam frequentibus nunciis afferebatur, quum Græcæ ſectæ homines pedes ſummi Pontificis pro more deoſculari diu recuſaſſent, tandem tamen id vt facerent, adductos ſummus Pontifex Antonium Poſſeuinum, qui vna in Moſcouiam cum illis iret, iis adiunxerat. Hic Moſcis per regias ditiones itinere intercluſo, ideoque per Germaniam Lubecam, vt inde Narúam traiicerent, ſe recipientibus, de legatione ſua per literas certiorem Regem fecit, ac ſi voluntate eius id ſibi liceret, per Poloniam & Lituaniam iturum ſe oſtendit. Rex non modo illi permiſit, ſed ipſius quoque Moſci Legatis idem ſe permittere reſpondit. Hi tamen, ne quid præter præſcriptum Principis ſui facerent, Lubecam ſe contulerunt, indeque eodem, quo venerant, itinere in Moſcouiam ad Principem ſuum reuerſi fuerunt. Iiſdem temporibus nuncius mortis Chriſtophori Tranſſiluaniæ Principis Regis fratris allatus, quum Regi ipſi non leuem dolorem attulit, tum Moſcũ, qui auocato Rege rebus Tranſſiluanicis ſui interim colligẽdi ſpaciũ ſibi datum iri cogitaret, vt pacem atque eas ipſas conditiones, quas paulo ante ab eo propoſitas fuiſſe oſtendimus, iterum reuocaret, maxime animauit. Verum Tranſſiluanicis rebus, ne à cura belli auocaretur, iam ante à Rege prouiſum erat. Cogitans enim vltra incertitudinem rerum humanarum ætatem fratris prouectam, ipſum continuis articulorum doloribus confectum, antequam Varſauiam ad comitia iret, author fratri ac Prouincialibus fuerat, vt filium eius Sigiſmundum in omnes caſus Principem deſignarent. Quibus de rebus quum Legati Alexander Kendius & Vladislaus Somborius Varſauiam ad Regem veniſſent, ex eius authoritate, domum poſtea illis reuerſis, communibus Ordinum ſtudiis Sigiſmundus in Principem electus fuerat: triſtibus læta Chriſtophoro Principi fortuna temperante, interque duo funera vxoris vnum, ac minoris natu filiæ alterum, Principatum Sigiſmundi filii interiiciente. Maximam in pacis ſpem omnium iam prope animi venerant. Nam nec propter quadringentorum illorum millium conditionem, ſi Moſcus eam non accepiſſet, communibus Ordinum bellum finiri volentium ſtudiis defuturus Rex fuerat, nec Moſcus, qui vniuerſam quaſi Liuoniam pacis cupiditate dimiſerat, illorum quæ exceperat, caſtrorum cauſa bellum accepturus exiſtimabatur. Itaque inducias etiam ad certam diem, intra quam denuo Moſcus reſponderet, Rex ei conceſſerat. Verum intellectum mox fuit, iam tum Legatos, quomodo à propoſitis conditionibus diſcederent, cogitare. Vincentius erat, de quo ante mentionem fecimus, in finibus Moſcouiticis, qui ad Smolenſcam pertinent, ductor Koſakkorum. Hic cum tranſgreſſis fines Legatis ſeſe adiunxiſſet, poſteaq; eodem itinere Vilnam cum illis profectus, familiarius inter eundum ad eos ſeſe applicaſſet, ſolicitare hominem, vt ad Principem ſuum tranſfugeret, cœperunt. Ille conſtanter primo pernegarat; cum vrgeretur, tandem

Vilnæ ad magistratum rem detulit, ex eius sententia simulat transitionem, quæ quo gratior Principi eorum esset, nec sine pretio operæ ad illum veniret, vt aliquas magni momenti literas, quas ad eum deferret, sibi committerent, postulat. Illi polliciti, vt prius tamen aliquo argumento fidem eius exploratam haberent, vt in vna prius re conficienda operam suam sibi nauet, rogant, tempusq; quo profecturus Rex sit, quaq; iter facturus, exploret. Ro ad magistratum delata, quo magis fides ei haberetur, iter Regis ex fide descriptum datum illi fuit: quo à perfuga quasi pignore fidei accepto, literas ad Principem suum perferendas ei tradunt. In iis vt magno animo sit, eum hortantur. Nam & paucas omnino à Rege copias cogi: & quod mortuo fratre Transsiluanicæ res præsentiam eius desideraturæ sint, maxime cum Turca iis imminere dicatur, minus huic bello cum vacaturum. Per idem vero tempus, & quod Vilnæ Rex substitit, Plescouiam, quam hoc bello petitum iri sibi persuaserat, omnibus rebus Moscus firmat. muros vetustate neglectos magnis operibus reficit: nouas ad priores munitiones adiicit, præsidia ex aliis arcibus omnibus detracta, vnum hunc in locum cogit. Ab altera parte Pontus Gardianus Gallus, quem Sueciæ Rex collocata ei in matrimonium filia naturali militiæ præfectum fecerat, extrema quædam Liuoniæ castella, quæ ad Osiliam & maritimam Liuoniam pertinent, occupat. Iam ab initio cum primum in Poloniam Rex venisset, Sueciæ Rex per Oratorem suum vehementer Regem ad bellũ contra Moscum hortatus, fœderis ac societatis contra communem hostẽ mentionem intulerat. Miserat tum iis de rebus ad eum Rex Iohannem Herbortum Castellanum Sanocensem, propositæq; eę vltro citroq; conditiones fuerant, vt Reualiam quoq; Regi traderet, vtq; quæ cis Naruam flumen essent, Poloniæ Regi cederent: quæ vltra Naruam Sueciæ finitima versus Oceanum glacialem communibus copiis occuparentur, ad Sueciæ Regem pertinerẽt. eumq; bellum interim differendum sibi Rex non iudicaret, quo tempore Polotiam ibat, denuo Laurentium Goslicium Vilna ad Sueciæ Regem misérat, per quem in armis iam se esse ei ostẽderat, & vt ipse à suis quoq; finibus in Moscouiam cum exercitu irruptionem faceret, eum hortatus, auxiliorũ & belli communicandi rationes quasdã proposuerat: ac ostendente tum Rege Sueciæ, nolle se sibi præscribi, quas in partes copias suas mitteret, omniaq; occupantis fore. Goslicius quemadmodum iussus fuerat, Liuonia tamen vt abstineret, postularat, cuius causa & maxime bellum Rex suscepisset, & quam optimo iure pertinere ad se sciret, Regemq; ius in Liuonia Reip. & suum negligere non posse prædixerat. Nunc cum id accederet, vt Liuoniam fere omnem per legatos Moscus ei detulisset, quo in statu res essent, cum Sueciæ regem, tum militiæ præfectum eius iterum per literas certiorem Rex fecit, vtq; Liuoniam non hostis, sed suam opinione iam præcipientes, omnino ab ea sibi temperarent, ac aliis potius in partibus, si ita eis videretur, bellum cum hoste administrarent, postulauit. Vilna tormentis ac instrumento militari omni Postauam præmisso, ipse Disnam profectus fuit. Vbi de exercitu hostili ad Smolensca coacto, eiusq; in Mohilouiensem & Sclouensem agrum incursione cognouit. Erant in hibernis eorum locorum aliquot equitum turmæ. ex quibus cum Christophori Radiuili, & Martini Kasanouii turmæ, diuersis locis in palantes incidissent, secnndisq; aliquot præliis cum copiis iis conflixissent, non diu in nostro commoratæ, mox intra suos fines se receperunt. Rex tamen nuncio hoc de incursionibus hostis allato, continuo Christophoro Radiuilo, qui tum Disnæ vna erat, ad eas, quas antea habebat, turmas equitum, alias Polonorum nonnullas, quæ iis in locis ad Borysthenem in hibernis erant, peditatusq; ac leuium tormentorum, quæ nauibus Vitepsciam præmitteret, certum numerum attribuit. Ei mandat, vt recta contra hostem tẽdat, dataq; facultate prælium committat. si hostis iam recesserit, capto per Velisium medio inter Bialam & Toropeciam itinere, ab ea quoq; parte metum hosti ostendat. Eodem tempore Iohannem Thomam Droiouium præfectum Premislien. ad Turcarum Imperatorem misit. Causæ legationis hæ erant, vt quia fato Christianitatis, sicut reliqua Vngaria, ita Transsiluania quoq; stipendiaria Turcæ facta esset, vereretur que Rex ne mortuo fratre Christophoro noui Principis

Principis imperium grauioribus conditionibus Turca premeret: postularet, vt quibus priores Principes legibus principatum eum tenuissent, iisdem huic quoq; eum permitteret: nec si quid contra ea fieret, Regem patriæ suisq; deesse posse ostenderet. Præterea vero vt de Ianculæ Valachiæ Palatini iniuriis, quas frequẽtes is regiarum ditionum hominibus afferebat, quereretur: vtque illo amoto Petrus prior Palatinus in pristinum dignitatis locum restitueretur, peteret, Regemq; nec Ianculæ vicinitatem æquo animo ferre, nec suorum iniurias, vti nec deberet, neglecturum profiteretur. Prius Legationis caput mox obtentum: alterum in aliud tempus dilatum fuit. Sub idem autem tempus in Tartaris quoq; tumultuatũ fuit. Deuletes Chiereius, qui nouissime apud Tartaros imperitarat, plures liberos reliquerat. successerat huic in imperio, qui nunc rerum apud illos potitur, Mahometes Chiereius, qui quum præter alios fratrem haberet ætate proximum Adleum Chiereium magni & ipsum animi & apud populares virtutis opinione, interficere eum non ausus, quum alias instituto Turcico apud Tartaros etiam plerunq; eius, qui in principatu succedit, securitatis causa cæteri Principum liberi è medio tollantur: quo minus tamen cupiditati eius loci relinqueret, Galgam crearat. Is summus militiæ prefectus est, eaq; autoritate, vt & viuo Principe proximam secũdum eum potestatem obtineat, & mortuo in Imperio succedat. Adleo à Persis capto, ac interfecto, eadem ratione Halium Chiereium alterum ab eo fratrem magistratu eo tradito, successionis spe sibi deuinxerat. Verum confirmatus postea ætate filii Saditi, amoreq; paterno impulsus, deiecto fratre, filium eius in locum suffecerat, veritusq; ne iniuria hac irritatus cum altero minore fratre Salomete Chiereio cõtra se conspiraret: ad parricidii crudelitatem, quam ante seu metu, seu miseratione retentus intermiserat, redierat, priusq; quam illi moliri quid contra se possent, interficere eos conatus fuerat. Hoc periculi metu profugere illi coacti, cum diu exagitati in finibus oberrarent, à Kosakkis excepti, adque Michaelem Visnouecium præfectum Cirkassiensem adducti fuerunt, à quo certior de iis Rex factus, vt in suum reditum retinerentur, iussit. Ipse instrumento belli grauiore primo per Disnam in Dunam, inde vlterius per Dryssam flumen, nauigatione, quemadmodum ostendimus, iam ante explorata nauibus præmisso, Disnæq; parte aliqua exercitus recensita Polotiam venit. Ibi dum aliis copiis recensendis operam dat, Christophorus Derssekus, qui petentibus Legatis Moscouiticis, à Rege ad Moscum missus fuerat, cum literis ab eo redit. Longe alio eæ argumento, quam superiores fuissent, scriptæ erant. quæ ab initio acta essent, multa & longa oratione repetita inuidiose omnia interpretabatur, quæ per legatos ante Regi obtulerat, irrita rursum faciebat, maxime quod Neuelensibus conditionibus stare Rex noluisset, quod vt Sebesium demoliretur, belliciq; sumtus nomine pecuniam ab se flagitasset, exagitabat. quod non in eodem statu rem esse, quo Neuelæ fuerat, ac interim in oppugnanda Sauolocia maiores sumtus se fecisse Rex diceret, cuius coactu aut rogatu Sauolociam cepisset, interrogabat. potuisse eum supersedere labore hoc, non sua voluntate factum, vt eam occuparet: pecuniam vero quod flagitaret, scire eum, nolle se tributarium eius esse: impensas autem belli imputare, aut earum nomine pecuniam postulare, inauditum inter Principes esse. Sebesium se puero, dum Sigismundus Rex rerum in Polonia & Lituania potiretur, conditum, eiusq; perpetuo postea, etiam quum Polotiam in potestate Reges Poloniæ haberent, in possessione se fuisse: præterea vt maxime ille Sebesium, Rex Dryssam deleret: tamen cum visum esset, Dryssam iterum Regem restauraturum: deniq; semper aliquid reperturum, quod nouum à se postularet. Nobilitatis nũcios ad colloquium cum legatis adhibitos criminabatur: idq; in inuidiam suam factum ferebat. Indignabatur & Oratores nullos à Rege ad se mitti: itaq; se quoq; nec post quinquagesimum aut quadragesimum annum Oratores vllos missurum confirmabat. Multa de Liuonico iure suo aspergebat. In regem autem ipsum acerbissime inuehebatur, modo quod non regio genere natus esset: modo crudelitatem in victos, adipis detracti argumento, de quo supra dictum est, vsus: modo in eosdem indulgẽtiam, qua ad transitionem eos inuitaret, tum quod globis candentibus inusitata

ratione Sokolam incendisset,fraudem ac dolos ei exprobrando. Rex literis hisce acceptis,ostendit legatis,etsi iure gentium hostium loco habere eos posset,qui pacis petitione simulata,speculandi,circumueniendiq; sui causa ad se venissent:nolle se tamen ob eorum perfidiam à perpetua mansuetudine atq; lenitate sua recedere,itaq; ipsi ad suum principem reuerterentur,literis eius per suum hominem se responsurum.Proficiscitur cum his Antonius Posseuinus, quem à summo Pontifice ad Moscum missum supra demõstrauimus. Ei præfectos, qui Velisii capti fuerant,Rex condonauit. Sauolociam inde,siluis vt in pacato nõ magna molestia superatis, pontibusq; & latioribus viis iam ante iussu regio Sauolociensium opera munitis,peruenit. Hic etsi omnium fere aliorum opinione Plescouiam sine vlla dubitatione hac expeditione eundum tanquam præiudicatum iam videbatur, quo rectius tamen in re præsenti omnia statuerentur, ad consilium de eo Rex retulit. Valuit plurimum apud omnes fere cum vetus persuasio, tum ipsa rerum gerendarum series, belliq; suscepti ratio, quod ea vrbe in potestatem redacta,Liuoniam simul vniuersam,quæ tum vnica belli causa erat, ei accessuram inter omnes conueniret. Rex tamen,ac pauci cum eo annon magnam Nouogardiam rectius iretur, dubitabant, cuius etiam nobilitatis motus aliqui contra Moscum audiebantur.sed periculi plena res videbatur, relinquere à tergo vrbem amplissimam, in quam omnes quasi hostiles copiæ conuenissent, quæ magnam & bene ad Nouogardiam gesta re ad reliqua perficienda moram,& si non tam bello, quam tempestatibus,contagio, aliisve incommodis in hostico offensum esset, grauem recipientibus se metum allatura esset. Derpatum vnus Veierus eundum cẽsebat,cum eadem ratione, quod præsidii eius magna parte ad Plescouiæ defensionem deducta,facilior expugnatio eius futura videretur:tum quod per eam ipsam ad reliquã Liuoniam vniuersam, quæ vna bello eo petebatur,aditus futurus esset. Vicit plurium consensus, rerumq; ipsarum continuus quasi ordo, qui primo Plescouiam obiiciebat,eo vt iretur. Etsi enim per Louatum flumen, quod à Lukis Nouogardiam tendens magna ex parte in nostra potestate erat,regressus exercitui dari videretur,quod tamẽ naues omnes subtractæ ab hostibus essent, nec aliarum fabricandarum tam exiguo temporis spacio in prouincia noua & dubia facultas data esset: flumen præterea Louatus non per omne anni tempus nauigabile esset, hac quoq; re non multum iuuari posse exercitus videbatur. De castellis,quæ à lateribus imminebant,diu Rex dubitabat,tentandane oppugnatio eorum sibi esset,priusquam Plescouiam iret,an in aliud tempus differẽda.Ex iis Krasnohorodam,cuius oppugnationem Sigismundi Augusti exercitus frustra olim tentauerat,& alterum Veliam Moscus, quod teneri ea posse diffideret, tormentis prius apparatuq; omni deportato,sub idem tempus ipse deleuit.Reliqua erant Sebesium, Opocka, Ostrova.Sebesium etsi ad lęuam Dunam versus à tergo relinquebatur,nauigationemq; fluminis infestam reddere posse videretur:tamen quod per siluas, locaque magna ex parte inuia,ac difficilia,iter illac esset, præstare visum fuit, vel in aliud tempus eam differre: vel si pax interim coiret,aliam quandam munitionem ei opponere,quam nunc maiorum rerum gerendarum tempus, siluis, viarumq; difficultatibus superandis,ac ipsa tandem oppugnatione eximere. Opocka non ita viæ imminere videbatur,vt non commode declinari posset: præterea flumen Velika supra Opockam nondum eius altitudinis erat, vt tormenta apparatusq; bellicus demitti per eum possent:quam commoditatem vel maxime quidam spectabãt,ac vt nauigabile esset, Plescouiensi tamen oppugnationi mora vlla minime interponenda videbatur. Accedebat huc, quod ex propinquis præsidiis Sauolociensi & Voronecienſi facile excursiones eius prohiberi posse existimabantur. Interim opportune accidit, vt sub idem tempus Kosakki Krasnohorodam à Mosco desertam subitario opere communirent, quo prædis ex hostico agẽdis sedem in ea collocarent. Mittit eo Rex mox copias nonnullas cum leuioribus tormentis aliquot, locumq; militaribus corbibus dispositis diligentius communiri, Sebesienseq; & Opocẽse præsidia distineri inde iubet.Itaq; Krasnohoroda,Sauolocia,& Voronecia occupatis, è quibus non difficulter Sebesienses & Opocenses contineri posse viderentur,

derentur,illis omissis,Ostrouia sola,quæ in ipsam viam Plescouien.incurreret,relinquebatur. Ad Christophorum Radiuilum, quem contra hostis ad Borysthenẽ excursiones missum supra ostendimus, sub idem tempus Philonem Kmitam etiã, ac Lithuanicos Tartaros à Vitoldo quondam Duce agris in Lithuania donatos, Michaele Haraburda illis Præfecto se coniungere, hostemq; ancipiti metu distinere,mutuisq; populationibus priores excursiones eius vlcisci iubet. litteraq; ea de re ad Radiuilum dat. Priusquam Sauolocia Rex moueret,tabellarium cum literis ad Moscum mittit. iis etsi nec illius criminationes quicquam de dignitate sua detrahere posse statueret: & armatum hosti maledicere infra animi sui magnitudinem iudicaret: ne tamen ille è silentio Regis, more suo maiores sibi spiritus sumeret,ad priores eius respondet.Quæ acta ante id in inuidiam à Mosco vocabantur,vt quæq; gesta sint,ostendit: cõditionibus Neuelensibus cur stare non potuerit,demonstrat: nihil per iniuriam,aut præter morem aliorum Principũ Christianorum ab illo se postulasse docet: vt Sauolociam oppugnaret,nullius precibus adductum se respondet. sed id vt faceret, pertinacia & iniuriis eius se coactum: quæ nec se quiescere, donec armis ius suum consequatur, patiantur:nec ipsum nisi armorum metu admoto animum ad æquitatem aduertere. Quantum in se fuerit,se fecisse, vt per Oratores eius aliquoties testificatus ei sit, quo diutius causam duceret, quoque ad maiores impensas tergiuersatione sua se prouocaret, eo graviores postea conditiones se ei ferre necesse habiturum. Sumptus in bellũ factos,& aliorum Principum Christianorum more ac exemplo se repetiisse : & nihil æquitati conuenientius esse, quam vt à quo iniuria profecta fuerit, ab eodem omnis iniuriæ causa præstetur. quod quoniam illi graue videretur, sciret posthac non de Liuonia, aut belli eius sumptibus,sed summa rerum se dimicaturum. Quod Sebesium puero se conditum diceret, qua maxime ratione ius suum ostendere se confideret,ea malam fidem eius maxime detegi.Nam cum Regia Polotiensis ditio ad Dunam flumen semper pertinuerit, intraq; eam nuper Sebesium excitatum fuerit, satis argumenti esse in alieno iniuste ædificatum fuisse. An aũt ad priores conditiones,nouas subinde Rex adiecturus fuerit,si prius iis conditionibus,quas Rex tulisset, assentiendo periclitatus fuisset,tum certi aliquid asseuerare eum potuisse. Nuncios Nobilitatis ex ipsius vtilitate ad colloquium cum Legatis eius adhibitos fuisse,quo quæ conuenissent, maiorem firmitudinem haberent. Quod Oratores ad eũ non mitteret,non esse, quod se accusaret:neque.n.legem vllam de mittẽdis Oratoribus cuiquã perlatam, præterquam vel vsus,vel voluntas cuiusq; vnicuiq; imponeret: omninoq; iudicii potius quam necessitatis rem esse. Quod facturũ se negaret, vt nec ipse post quadragesimum annum vllos ad se Oratores mitteret,facile ei credi: magnam hanc bono etiam viro ne dum Tyranno viuendi vsuram esse:non missurum igitur post quinquagesimum aut quadragesimum annũ : at missurum fortassis citius : Regem quidem nihil hac in re temere sibi præscripturum. Docet & de Liuonico iure. Ad conuitia eius respondet,neq; se eum esse,qui contumeliam vllam accipere possit : nec in Moscum,cuius turpitudo & crudelitas omnibus nota sint, recte hanc alios insectandi personam conuenire.Regem se non tam moleste ferre non natum esse, quam gaudere,quod virtute sua ad regnũ peruenerit : quod ea ratione ad honorem hunc euocatus sit, qua summus Pontifex à Cardinalibus, Imperator qui Principem inter Christianos Principes dignitatem obtinet,ab Electoribus Germanię:qua multi alii Reges ac Principes omnib.temporibus à sui quisq; regni Ordinibus. Interim præclarum sibi ducere priuato loco, nobilibus Maioribus ortum , qui rebus Christianis egregiam sæpe operam nauarint, amplissimos honores gesserint, prouincias administrarint,magnaq; virtutis & pietatis laude floruerint, cum maiores sui Reges non fuerint, virtute tamen sua regnum se adeptum esse : cum illum, nisi ita, vt esset,natus fuisset,mores eius quẽuis potius alium quam Principem facturi fuissent: minimeque illi inuidere, quod non plurimorum de eo hominum iudicium,aut spectata virtus eius potius, quam mulieris Glinscii Sigismundi quondam Regis proditoris filiæ vterus , Moscouiæ dominum imposuisset. Crudelitatem in detrahendo è nonnullorum cadauerib.

adipe primum non à se profectam: deinde nihil in eo contra pietatis officium hominumq; Christianorum morem, qui vt viuis tanto rectius consulerent, ex medicorum disciplina, vel in minutissimas partes mortuos dissecarent, admissum: ridiculam autem misericordiam esse ipsius, qui cum in viuos omnia cruciatus exempla edat, mortuorum cura se affici præ se ferat. Eiusdem generis esse, quod clemẽtiam & lenitatem erga victos suam criminaretur. Non satis enim sibi constare, qui modo crudelem, modo nimis lenem quereretur: indignareturque, quod non omnes, quos in præsidiis expugnatis Rex cœpisset, excruciatos interfecisset. Quod Sokolam inusitata ratione flammis à se deletam vitio sibi verteret, in eo non tam fraudem aliquam illum arguere Regis, quam detegere propriam inscitiam suam: quæ vt omnibus in rebus maxima esset, ita militaris rei multa præclara iuuẽta adhuc eum fugere. Respondet & aliis de rebus quam copiosissime: quæ omnia accuratius hic commemorare, præterquam quod epistola ipsa in manus hominum peruenit, non etiam nostri instituti est. Sub finem epistolæ ad singulare certamen eum prouocat: eamque Russice & Latine scriptam ei transmittit, neue nimis sibi placeret, quæq; aliorum de se hominum iudicia essent, cognosceret, libros de immanitate eius passim per Germaniam editos vna ei mittit. Sauolocia Voroneciam Rex progressus, militarem disciplinam prioribus legibus partim emendatis, partim auctis accuratius eo loco sanxit: legesq; de ea scriptas primũ Senatoribus, deinde militi, Præfectis omnibus disserendi de iis facultate permissa publice propo fuit. Quibus ab omnibus probatis Prefecti militares, vt Ducem exercitus crearet, eumq; magistratum, qui solennis apud Maiores in Repub. fuisset, restitueret, flagitarũt. Rex quod partito in plures imperio militari, superiori anno nec satis disciplinam castrensem obseruatã, se rebus vel minutissimis quibusq; fatigatum, aliaq; incommoda nõnulla extitisse ex eo meminisset, vocato priuatim ad se Samoscio, cuius vtilem operam superiorib. expeditionibus, multis maximisq; rebus spectatam habebat, eum se magistratum hunc creaturum ostendebat. Samoscius magnitudinem eius, atq; onus demonstrando, seq; ab omnibus rebus, maxime autẽ muneris huius expectatione imparatum accessisse ostendendo, primo vt alii potius id tradetet, aut ne sibi saltem tantum oneris imponeret, petere, postea vehementius etiam deprecari cœpit: vbi nihil rex remitteret, obtemperaturum se tandem Deo, & illi seu ad gloriam seu periculum se vocãti recepit. Priuatim cum Samoscio re communicata, idem publice deinde facit, consilioq; conuocato, quid suæ sit sententiæ declarat. Re ab omnibus probata, per Andream Sborouium palatii Marschalcum, qua qui superioribus temporibus imperio militari prefuissent, nominatim vero Ioannes Tarnouius maxima potestate fuissent, generalem exercitus Ducem perpetuum Samoscium creat. Hic quemadmodum antea fecerat, ita tum in publico quoque præter oneris eius magnitudinem, quod per se grauissimum, maxima etiam cum inuidia coniunctum esset, non eo etiam apparatu instructum se venisse ostendebat: vt tantum munus sustinere posset, qui scriptis iis, quas Rex iussisset, copiis, eo animo profectus domo esset, vt quemadmodum superioribus expeditionibus fecisset, partem saltem aliquã belli susciperet: cui summa rerum administranda esset, oportuisse eũ prius omniũ ad summã belli pertinentiũ rerũ cogitationem suscepisse: omnia explorata, cognita, parata ante domo attulisse: ipsum inspexisse; legatos, ministrosq; iam ante domi delegisse: quos etsi haberet, nõ haberet tamen plures, quã qui copiis tantũ, quas ipse scripsisset, ducẽdis administrandisq; suppeterent. Tandem quemadmodum antea priuatim, ita tum publice magistratum accepit. Constitutis rebus iis, exercitum vniuersum recensere Rex instituit. Præ cæteris longe ornatissimæ in lustratione hac Polonorũ equitum turmę comparebant. cum longe plures ex amplissimis quibusq; familiis, quam vlla alia superiorum expeditionum ad bellum hoc conueniissent. inter alios Samoscius ad priores copias suas, quas superiori ætate à se conductas, hieme in Samogitia contra hostiles in Liuoniam irruptiones mandato Regis collocarat, aliquot ornatissimorum equitum millia adiecerat. omnes hi ad Ducis exemplum vt superiori anno atrato habitu vsi fuerant, ita tum cæruleum sumpserant. Par his suo ge-

suo genere peditatus erat: Vrouecianus præsertim ex sola Nobilitate scriptus. Nec multum de proximi anni studiis & apparatu Lithuani quoq; remiserant. Itineris ratione à Rege cum Samoscio cõstituta, à dextra Lithuani iuerunt: iis aulicus miles, qui ad Gedanum fuerat, perque absentiam Ioannis Sborouii à Christophoro Niscicio regebatur, attributus erat. partem copiarum aliarum cum Stanislao Tarnouio clarissimæ familiæ, Senatoriique Ordinis viro, quæ locum castris deligerent, Ostrouiam versus Samoscius præmisit. cum eodem Veierum & Vrouecium ire iussit. Tarnouius, quemadmodum iussus erat, castrum præteruectus in Plescouiensi via, qua præsidia in castrum ventura, nunciique exituri expectabantur, consedit, quæque ad oppugnationem pertinebant administrare cœpit. Interim Samoscius aduenit, castraque ab inferiori parte ad Velikam flumen ponit. biduo post Rex ipse consecutus fuit. Sita Ostrouia est in insula Velikæ fluminis, quodq; nullus à terra aditus habeat, inde nomen id, quod insulam Slauica lingua significat, accepit. Muros ex lapide satis firmos: propugnacula item complura habet: vnum præcipue in septentrionali castri angulo, à qua eadem parte porta atq; aditus in castrum est, insignis magnitudinis, adque nostræ ætatis propugnaculorum formam diligenter dimensum, eo positu, vt duo castri latera, vnum quod ad Septentrionem, alterum quod ad Orientem spectat, defendat. Cum de oppugnatione cum Samoscio Rex deliberaret, animaduertit, Occidentale castri latus, ita modico flexu lunatum, vt nulli recta linea secundum id latus tormentorum ictus dirigi possent, atque ita nihil fere ab ea parte à tormẽtis periculi militi metuẽdum videretur. Itaque duo propugnacula altera, quæ in meridiem conuersa erant, tormentis verberare instituit: quod iis à defensoribus nudatis, Occidentali parte iam ante, vt ostensum est, innoxia, sine periculo ad oppugnationem iturus miles videretur. Vngaris orientalis anguli propugnaculum, Polonis Occidentale attribuitur: perfectisque biduo munitionibus, & tormentis intra eas constitutis, ex vtrisque muri quati cœpti fuerunt. Ab Vngaris propugnaculo, quod oppugnabant, inde proximo muro continuis tormentorum ictibus verberato, ruinis quibusdam, quæ tamen præcipitem aditum iu castrum præberent, patefactus ab iis murus fuit. Poloni, curante apud eos tormenta Veiero, in fundamenta propugnaculi, & inferiores fornices tormenta conuerterant. cum quod ab inferiori parte facilior in arcem aditus futurus videretur: tum ne superiore turris parte à se occupata, quod facere destinauerat, vt per feneſtras eius scloppetis inde rem gererent, exque interiore castri parte hostem propellerent, puluere fundamentis subiecto circumueniri ab hoste possent. Vngari per ruinas, quibus ab eorum munitionibus murus apertus erat, irrumpere mox conabantur. Represso impetu illorum à Samoscio, qui militem, quo ad maiores res integrior accederet, sine causa vulnerari nolebat, cum rursum ab vtrisque munitionibus summa vi tormenta contra muros disploderentur, magisque murus ruinis aperiretur, hostes eodem die deditionem fecerunt. Iam nox appetebat: itaque cum præsidiis adiunctis vlterius deduci non possent, atque interim separatum in locum è castro traducerentur, plebs rusticana Lucensis cædis memoria perculsa, subito magna voce vltro in verba Regis se adigit. quo clamore aliquoties repetito, cum vim illis adferri Samoscius ratus accurrisset: narrabant iuratos se Regi, fidosque posthac fore: eoque clamorem tam altum sustulisse, quo vel ab ipsis Moscis exaudirentur. Cæteri, in iisque Nascokinus præsidii Præfectus, eius, quem Legatione ad Regem functum, posteaq; captum supra ostendimus, propinquus, dimissi fuerunt. Rex antecursoribus præmissis Plescouiam mox ipse progressus fuit. In primo agmine Balthazar Andreæ fratris Regis filius cum Vngaricis, Palatinus Braslauiensis cũ Polonicis aliquot copiis incedebant. Hi vbi ad Cerecham flumen, quod ab Oriente in Velikam influit, venerunt, ex Vngaris quidam flumen transgressi in tres partes copias suas distribuerunt. Prima ex iis recta Plescouiã contendit: duæ reliquæ diuersis locis in insidiis cõsederunt. Ex iis primi cum hostiũ excubiis congressi, mox pedẽ referre cœperunt: hostes quod erat, insidias veriti, recedentes tamen secuti, postquam secundi ex insidiis consurrexissent, nihil amplius veriti, quod numero

vtroſq; ſuperarent, effuſeq; inſecuti ad tertios protracti fuerunt: à quibus reliqui in fugam coniecti: tres Boiarici generis capti, ac in caſtra adducti fuerunt. ex quibus, quantum in vrbe virium eſſet, quid præſidii animiq; hoſtes haberent, cognitum fuit. Simili euentu Sigiſmundus Roſnius, qui cum veteranorum Polonorum copiis, quas Lithuanis adiunctas ſupra oſtendimus, miſſus fuerat, ac deinde Germani aliquot equites, inter quos Rhederus Sileſius voluntarius erat, excurſione ad vrbem facta, captiuos aliquos adduxerunt. Samoſcius ipſe primũ Cerecha flumine, inde Pleſcouiã amne tranſito, ſitus cognoſcẽdi cauſa vrbem circumuectus fuit. accidit hic, vt cum Vrouecio vno aſſumpto, aliiſq; ſubſequi ſe iuſſis, quo accuratius ſitum vrbis è propinquiori loco cognoſceret, ſub ipſos quaſi muros contra portam quandam ſucceſſiſſet, conſpicati eum hoſtes, alã equitum contra eum emitterẽt; eaq; cum intra teli iactum ad eum acceſſiſſet, Samoſciuſq; etſi periculũ videret, non tamen ſe cõmoueret, illa etiam inſidias vereretur, iuſtũ temporis ſpatium ex aduerſo neutris ſe commouentibus conſtiterunt. Interim qui tardarant accurrentes, impetu in hoſtes facto, in vrbem eos reiecerunt. Rex vbi propius ad vrbem acceſſiſſet, cognoſcendi loci cauſa ipſe quoq; cum Samoſcio eam circũiit. Ciuitatis Pleſcouienſis in annalibus Pleſcouienſibus, qui in Polotienſi Bibliotheca inter alios reperti, in manus noſtras peruenerunt, circa annum ab Orbe condito VI. MCCCCXII. antiquiſſima mentio eſt, quo Thorium filium Rurici Principis Ruſſiæ Olgam ex ciuitate ea in matrimonium accepiſſe, ex qua Suentoslaus filius natus ei ſit, memorant. Inde varia cum vicinis Gentibus bella ei interceſſiſſe narrantur: maxime tamen Ikolos populos, quorum ab eo tempore cum imperio nomen quoq; interiiſſe videtur, fœdere cum Nouogardienſibus inito debellaſſe: cum Sudetibus, qui ea quondam loca tenuerunt, in quibus Derpatũ nunc eſt, & cum Germanis Liuonienſibus frequentibus præliis contenderunt: cum vel à ſuis finibus eos prohiberent, vel intra eorum fines bellum gererẽt. A Germanis capta etiam vrbs circa annum VI. M.D C C. L. traditur. Ab Alexandro autem filio Iaroslai ex ſtirpe Monomachi haud multo poſt in libertatẽ rurſum vindicata. qui profectus à Batti Principe Tartarorum, auxiliiſq; Tartaricis adiutus cũ prælio Liuonienſes ſuperaſſet, ex pacto deinde vrbem recepit: continentia tamen deinceps quoque bella cum iiſdem ciuitati fuerunt. Illud ſatis apparet, eam & opibus plurimum olim valuiſſe, & priuſquam à patre huius Baſilio in ſeruitutem redigeretur, non modo propriis legibus magiſtratibuſque vſam, ſed quod eo in loco magis fortaſſis mirandum fuerit, egregie etiam iis temperatam fuiſſe. cum primis Poſadniki, quod ſi verbum verbo interpreteris, aſſeſſores ſignificat: ex quibus Senatus conſtitutus fuerit, numerantur: in grauiorum rerum deliberationibus, Legationibus audiendis, dimittendiſque: fœderibus ſanciendis: eligendis Principibus: pace denique ac bello ſuſcipiendo: legibus ferendis, populi ſumma autoritas erat. qui in comitiis, Viecis ab iis dictis, quæ ad omnes pertinerent, vniuerſus iubebat: Secundum Poſadnikos Nobilitas erat honore iis proxima: tum vero diuerſarum ſocietatum mercatorum, quorum & magnam multitudinem eo in loco fuiſſe, eorumque commerciis maxime ciuitatem creuiſſe apparet: Præfecti, qui magiſtratus etiam ius ac authoritatem habuerunt. Ditionem poſſederunt ampliſſimam: ad eamque cum Magni Luki, & Isborkum, tum quicquid intra eas eſt, pertinebat. Prouincias haſce per Legatos Palatinos ab ipſis dictos regebant. His omnibus magiſtratibus finita cum poteſtate Princeps præerat. Eum ſeu ad vitandas factiones domeſticas, ſeu quod externo Regnum occupare volenti, facilius reſtituros ſe exiſtimarent, modo à Ruſſiæ, modo à Lithuaniæ magnis Ducibus certis conditionibus, ac vt ſecundum leges ſuas ius ſibi dicerent, petebant. A Lithuanis Dummunthum, Timotheum nimirum, poſtquam Chriſtianus factus eſſet, appellatum circa annum VI. M. DCC. LXXIV. ac poſtea filium eius Dauidem accepiſſe memorantur: poſterioribus etiam temporibus ab Olgerdo filium eius, qui ſacris Chriſtianorũ initiari voluerit, Andreaſq; dictus ſit. quoſdam præter leges ſibi imperantes ipſi remouebant. Tandem cum Ruſſiæ magnis Ducibus conuenerunt, vt certis deinceps legibus eorum maieſtatem colerent, Principeſque non ni-

non niſi ab illis, qui tamen ſecundum patrias leges ciuitati imperarent, quiq; nominatim à ciuitate petiti eſſent, acciperent. A Baſilii cæci filio Ioanne, primum Baſilius Suiſcius Legatus, deinde Baſilius filius Pleſcouienſibus & Nouogardienſibus coiunctim Princeps datus fuerat. Etenim ſub idem tempus Nouogardienſes ſubiugarat, Pleſcouienſium auxiliis adiutus: quæ illi partim ex fœdere, de quo dictum eſt, partim æmulatione Nouogardienſium miſerant. cum paulo antè à Liuonienſibus bello petiti, à Nouogardienſibus ſpreti atq; deſtituti, ab Ioanne adiuti fuiſſent. Atque in eo quidem ſtatu ad annum VII. M. XVIII. ciuitas permanſit. quo à Baſilio Ioannis filio, eius qui nunc rerum potitur, patre libertate ſpoliata fuit. Impoſuerat eis Principem Baſilius Ioannem Michaelis filium Repkam, quem Naidenum poſtea appellarunt: vt qui non petitus, ſed vltro quodammodo obtruſus eis eſſet. Contra hunc cum Nouogardiæ forte Baſilius eſſet, miſit ad eum ciuitas Legatos, qui querelas quaſdam ad eum deferrent. Cum vero & Ioannes Nouogardiam ad Baſilium acceſſiſſet, ipſius hortatu maiorem Senatorum partem, quo præſentibus iis controuerſias eorum minueret, euocat: in vincula deinde omnes coniicit: Pleſcouienſibus denunciat, vt Conſilium omne abrogent: Campanum inſignis magnitudinis, qua ad Comitia obeunda Ordines conuocabantur, ad ſe mittant: eaque vt facturos ſciat, alios plures ex omnium Ordinum hominibus obſides ſibi dent. Pleſcouienſes partim amore ſuorum inducti, partim iis rebus præſenti periculo defuncturos ſe exiſtimantes imperata faciunt: Obſides complures alios ad eum mittunt. Quibus acceptis Pleſcouiam ipſe Dux die Menſis Ianuarii viceſimoquarto Oximæ ſacro venit, cui in memoriam rei bene geſtæ templum deinde ibi conſecrauit: primoque in ædem Saluatoris, inde Trinitatis, in cuius tutelam nominatim ciuitas ſe tradiderat, deſcendens, Vaſſiani Epiſcopi Columnenſis, qui eo cum illo venerat, captamque tum vrbem pronuntiabat, oratione confirmatus, vrbem diripit: Senatum omnẽ, magnamque Nobilitatis partem in vincula coniicit: nouiſque coloniis immiſſis in Moſcouiam ſecum abducit: vt non pauci tum eſſent è Nobilitate, qui ne patria mouerentur: religioni ac ſocietati alicui religioſorum fratrum ſe mancipa-
rent. Ab eo vero tempore in duriſſima ſeruitute ciuitas permanſit. Vrbs in longitudinem porrecta, qua ad Occidentem ſpectat anguſtior, à Meridie Velika flumine alluitur: qui eo loco non modo nomine, ſed tot aliis fluminibus receptis, re ipſa magnus, quinque infra eum paſſuum millibus in Pelbam lacum influit: à Septentrione Pleſcouiam amnem habet, qui non magno à Nouogardia interuallo ortus, vrbem eui nomen dat mediam ſecans, in Velikam illabitur. Ipſa in tres partes diuiditur, quæ ſingulæ, diuerſis interiectis muris inter ſe ſeparantur. alteram, quæ Occidentem ſpectat Sapskouam, tanquam vltra Pleſcouianam appellant: tertia & media inter has arx eſt, quæ & ipſa in tres partes diuiditur: exteriorem, quæ ad meridiem atq; flumen Velikam pertinet Krſemnouiam: alteram
Domantouam: tertiam mediam dictam, non ad arcem, ſed ad vrbem ipſam, cuius quaſi vmbilicum tenet, appellatione relata. Septentrionale latus omnium longiſſimum ad octo millia paſſuum in longitudinẽ, muro omni ex lapide facto protenditur. Ad eum Moſcus Polotia Lukiſq; captis, alium ab interiori parte terra inter binos trabum ordines, quibus ea contineretur, latiſſima interiecta, adiecerat. Propugnacula ab omnib. partibus ex eodẽ lapidis genere firmiſſima habet. Cũque veteris operis propugnacula non ſatis æqualia inter ſe eſſent, indeque fieret, quominus directis ex vno verſus alterum tormentorum ictibus mutuo ſe protegerent, ex angulis eorum parietibus nouis proiectis, iiſdemq; altiſſimo ceſpite veſtitis, feneſtriſq; per eas diſpoſitis, vt pari inter ſe ſpacio prominerent, effecerat: ad
eadem vero propugnacula, quod partim anguſtiora, partim infirmiora viderentur, quam vt maxima tormenta, eorumque vim, cum diſploderentur, continere poſſent: turres alias itidem ligneas ex firmiſſimis trabibus magno itidem opere factas opportunis locis ab interiori parte interiecerat, magnaq; maiorũ tormentorum vi compleuerat. Loci facies ab omnib. partibus amœniſſima eſt, cum duorũ fluuiorũ confluxu, & qua patentibus cãpis, qua crebris collibus leniter aſſurgen-

tibus, iisdemq; frequenti iunipero veſtitis: quæ à Voronecia vſque non ſecus ac ſi magna induſtria cõſita eſſet, huc excurrens, hortorum ſpeciem loco circumdat: tum maxime monaſteriorum vicinorum frequẽtia, quæ vltra quadraginta ex lapide omnia elegantiſſime exſtructa, paſſim per vicinum agrum conſtituta ſunt. Celeberrimum ex iis Suatohorẽſe eſt, cum religione, à qua ſanctum montem locum eum appellant, tum loci munitione. In rupe enim duriſſima tribus circiter à Pleſcouia paſſuum millibus ſitum, firmiſſima præterea turri, mœnibuſq; caſtelli in modum munitum eſt. Moſcus cum, quemadmodum ante oſtenſum eſt, Lukis captis ad Pleſcouiam moturum Regem minime dubitandum ſibi iudicaret, omnibus rebus, quæ ad ſuſtinendam obſeſſionem pertinerent, diligentiſſime eam inſtruxerat, magnaque copia omnia comportari iuſſerat. Cuius rei vltra ea, quæ antiquitus ad defenſionem vrbis comparata erant, hoc loco eo maiorem facultatem habet, quod in eum locum per Naruã amnem è Germania aliiſq; Occidentalibus regionibus bellicum apparatum conuenire neceſſe eſt. Itaq; tantus omnium rerum ad bellum pertinentium apparatus in vrbe erat, vt ſuperiori anno Moſcus nec illi loco ſatis fidens maiorum tormentorum partem aliquam in vlteriorem Moſcouiam deportare inſtitueret. quę cum grauitate ſua tardius promouerẽtur, Ilmeno lacu non procul à Magna Nouogardia ea obruit. Præerat arci Baſilius, & fratris eius Petri ad Vlam flumen à Nicolao Radiuilo ſub Sigiſmundo Auguſto cæſi filius Ioannes Suiſcii, è Suſdalienſium Ducum familia oriundi. Andreas Choroſcinus: & Pleſceiouus. quorũ Ioãnes conſilio, Choroſcinus corporis ac animi robore magnã apud Moſchum authoritatem habebant: indeq; etſi ætate Baſilius Ioannem antecederet, ſummam tamen rerum omnium huic commiſerat. Equitum in vrbe vltra ſeptem millia: peditum cum iis, qui ex oppidanis militares operas inter milites obibant ad quinquaginta millia fuiſſe conſtat: Vrbanæ multitudinis totidem. Inter peditatus ductores Koſetſcius cũ animi magnitudine, tum procera corporis ſtatura Duci gratiſſimus, authoritatis ac virtutis præcipuam fere opinionem habebat. Koſakki Nicolao Duce in regia ditione Circaſſii nato, ſed qui diu Moſco operam nauarat, hoc conſilio aliquot eo venerant: vt ex inſtituto militiæ ſuæ per agros palantibus excipiendis, prædiſq; agendis inſidias ponerent. Ad id enim militiæ genus vſu aſſuefacti, nullis armorũ vix contra cœli iniurias veſtium indumentis, tecti acinace & haſtili vno, pleriq; tamen etiã ſclopperis rem gerentes, ad ſingulos circumſiſtendos, opprimendoſque: itinera, loca, res hoſtiles explorandas: flumina cymbis ac trabibus trananda: denſiſſimas ſiluas, ac inuia quæq; penetranda cum leuitate armorum, ſitis, famis, ac laborum tolerãtia tum vſu atq; exercitatione plurimum valent: cæteriſq; fere omnibus præſtant. verum eos Suiſcius conuiuio in vrbem acceptos intra mœnia retinuerat. Rex rebus iis cognitis, munitionibuſq; vrbis perſpectis, facile intellexit, non ſine ratione ab initio iam pleriſq; eo potiſſimum eundum contendentibus, aſſenſum ſe non fuiſſe, longeq; minora, quam præſens ipſe cognoſceret, de ſtatu vrbis atq; munitionibus ſibi renunciata fuiſſe: ſe nec à peditatu, quẽ ſi ſumma vi vrbem oppugnare vellet, triplo maiorem adducendum ſibi fuiſſe intelligebat: nec à puluere tormentario ad oppugnandam vrbem ſatis inſtructum acceſſiſſe videbat. Qui enim Suſæ depoſitus fuerat, negligentius igni ab iis, qui in præſidio erant, habito, conflagrarat: alterius autem vt præcepta iam opinione pacis nec ab initio ſatis magnam copiam Quæſtores pararant: accedenteq; inſigni ſubuectionum difficultate, qua à flumine relinquebantur, vix eum ipſum, quem paratum habebant, aduehere potuerant. Itaque varia animo agitanti præſtare aliquando videbatur, ſi Pleſcouia relicta, vel magnam Nouogardiam recta contenderet, quam nonnulli minus munitam putabant: vel ad vicina caſtella Porchouam & Vdouam ſe conuerteret: iiſque in poteſtatem redactis, obſidione ex iis vrbem premeret. quorum illud inter Nouogardiã & Pleſcouiam ſitum magnam ad intercludẽdam à ſubſidiis & commeatu Pleſcouiam facultatẽ habere putabatur: hoc Iuanogrodenſi arci, quæ portum Naruenſem efficit, imminebat: Priori conſilio cum eæ, quæ ante demonſtratæ ſunt, rationes, & à Pleſcouia metus, tum ipſius Nouogardienſis vrbis fa-

bis fama, quam & ipſam non exiguas ad reſiſtendum vires habituram conſtabat, itineris deniq; longinquitas, præcipitante iam æſtate, ac tempeſtatum expectatio locum non relinquebant. Alteram obſidionis rationem, ac viciniorum caſtellorum oppugnationem, præterquam quod indignam ſuſceptæ expeditionis fama futuram putaret, hoſti etiam animos addituram iudicabat. Itaque cum animi magnitudine, ac virtute militis, qua pleraq; alia conſecutus eſſet, eas quoq; difficultates ſuperare ſe poſſe non deſperaret, de loco caſtris capiendo diſpicere cœpit. Cõſtituerat ab initio à Nouogardienſi via, qua Pleſcouia fluuius in vrbem, itide infra eam in Velikam illabitur, quod ad excludenda ab vrbe ſubſidia, ſubuectioneſque arcendas cum primis opportunum videbatur, caſtra facere. ſed id vt dimitteret conſilium, longitudo lateris eius, quod quemadmodum oſtenſum eſt, ad octo millia paſſuum patet, latiſſimique ab ea parte ac patentes circum circa campi faciebant. In quibus cum ſubſidia equitum nulla tuto collocari poſſe viderentur, nec vero propter continuas hoſtilium tormentorum eiaculationes propius caſtra admoueri: verebatur ne peditatus, qui in opere ac munitionibus futurus eſſet, ſi nullum illi è propinquo ab equitatu ſubſidium ferri poſſet, in tanta equitatus ac peditatus hoſtilis tot locis ſimul erumpentis multitudine, maxime ſi ancipiti prælio ſubſidiis, à Nouogardia miſſis, & eruptione ex vrbe facta pugnandum ei foret, vndique circumueniretur. Oſtendebat Samoſcius, qui vt nihilominus in ſententia permaneret, Regem hortabatur, circa flumen Pleſcouiam ſinus nonnullos ſibi videri, in quibus iuſtæ equitum copiæ ſub tentoriis collocari poſſent: quæ in tempore deinde contra excurſiones hoſtium auxilium noſtris ferrent: hac ratione caſtris eo loco quam latiſſime Nouogardiam verſus explicatis, ab omni ſubſidio & commeatu, ſine frequentibus excubiis, quibus ſi ab altera parte caſtra ponerentur, continuis defatigari militem neceſſe eſſet, multo commodius obſeſſos, intercludi poſſe: accedere, quod ab ea parte ſolũ pene eſſet molle: ab aliis fere omnib. rupes duriſſimæ id exciperent: quæ & opus moraturæ, cuniculos aũt omnino excluſuræ eſſent. Rex tamen quod priorem ſalutis, quam victoriæ rationem habendam iudicaret, ab Orientali latere oppugnare vrbem ſtatuit. quo in loco & peditatus, qui in opere futurus eſſet, à ſiniſtra Velika flumine defenderetur: & caſtra proxime munitiones hoſtium promoueri poſſent. quod ab ea parte frequẽtes colles exſurgentes ab hoſtilium tormentorum ictibus frontem tutaturi eſſent: angulis præterea, in quem ab ea parte vrbs muris coibat, ipſe etiam maiorem rei bene gerendæ facultatem dare videretur. Itaque transgreſſus flumen Cerecham, caſtriſque tum ibi metatis, iiſdem Lithuanicas copias, & veteranum Polonum equitem, quos à dextra ire iuſſos diximus, recepit. Eodem Farensbekius Germanicum peditem, cum quo ſub id tempus venerat, adduxit. in quibus etſi erant aliquot, qui in Belgio ſtipendia fecerant, propter tamen & temporis breuitatem, & quod Lubecenſes minus comes in concedendo delectu ſe præſtiterant, plerique ex vicinioribus etiam Germaniæ locis, iique tyrones, raptim ſcripti erant. Iiſdem temporibus Bartholomæus Budlerus à Duce Churlandiæ cum aliquo militum numero, qui ſuperioribus expeditionibus cum aliis in locis bellum Rex adminiſtraret, ad Liuoniæ fines in ſtationibus contra hoſtes fuerant, in caſtra venit. Voluntarii præterea aliquot, cum ex Pruſſia, inter quos in primis Fabianus Dhonanus: tum præter Rhederum, de quo ſupra dictum eſt, alii etiam ex externa iuuentute, nonnulli fama expeditionis huius exciti. Rex cum vniuerſo exercitu flumen transgreſſus, ſub eos, de quibus dictum eſt, colles, caſtra poſuit. Vngari à ſiniſtra ad Velikam flumen, Lithuani à ſuperiore parte ad Porchouienſem viam conſederunt: medio inter hos ſpatio Poloni triplici carrorum ordine circumiecto, ea de qua ante oſtenſum eſt, ratione, ab vtraq; riui illhac labentis parte caſtra communiuerunt. qui inter hos & Lithuanos tanquam angulus relinquebatur, Germanis attributus fuit. Venit ſub idem tempus in caſtra à Turcarum Imperatore Legatus, grauis ætate homo. Hic Tartaros, quos ſupra profugiſſe oſtendimus, ex fœdere, quo vtrinq; perfugæ reddi iuberentur, repetebat. Oſtenſum fuit, quia nondum Rex eos vidiſſet, nec quid dicerent, audiuiſſet, vbi in Po-

loniam rediiſſet, cauſa cognita Principi eius reſponſurum. Etſi minor peditatus erat, quam pro amplitudine ſuſceptæ oppugnationis requirebatur: erat tamen & numero, & genere ipſo militum ac armorum non contemnendus: equitatus aũt, quemadmodum ſupra oſtenſum eſt, ornatior fere, ac inſtructior, quam in vlla antehac expeditione fuiſſet. Itaq; per frequentiſſimam caſtrorum partem barbarus ductus, caſtrorum magnitudinem, equitum, quos obuios habebat, ornatũ, equorumq; præſtantiã, ac vniuerſi exercitus ſpeciem admiratus, faceret Deus, inquit, vt iſti Principes, Regem ac ſuum Principem deſignans, coniuncti inter ſe animis eſſent: ne orbis quidem terrarum conſenſui eorum reſiſteret. Interim Vngarum militem propius vrbem, vt locum munitionibus dirigendis caperet, progreſſum hoſtes conſpicati, eruptionem mox in eum fecerunt. ſed fortiſſime ab Vngaris ad portas vſq; eos inſequentibus, nonnullis vtrinq; deſideratis, in vrbem reiecti fuerunt. Munitiones mox Vngari ab ea parte, qua caſtra habebant, cõtra Pochrouienſem, quã appellabant, turrim, penes Velikam flumen: Poloni non longo ab his interuallo contra Suinienſem turrim agere inſtituunt: prius militaribus corbibus locis aliquot iuſto interuallo cõmunitis, equitumq; ac peditum ſtationibus in iis collocatis: quę militi in munitionib. occupato contra eruptiones hoſtium, ſi quas forte facerẽt, propinquo è loco ſubſidium ferrent. Magno labore eo loco propter ſoli duritiem, quod intra cubiti altitudinem in rupem deſinebat, foſſæ ducebantur. Nihil tamen ea res Vngari militis impetum morabatur: qui ingentibus ſaxis ſecuribus exciſis, indefeſſo ſtudio opus perfecit: non tam multorum iactura, quã inſigni vnius Petri Kendii ituuenis claro in Vngaria loco nati: qui cum noctu more ſuo vigilias Moſcis citantib. ad fremitum eorum procurriſſet, è maiori tormento traiectus interiit. Cæterũ Vngari, quia ab ipſo flumine nullo ambitu capto breuiori ſpatio recta verſus vrbem munitiones ſuas dirigebant, perfectis iam foſſis aduerſam turrim quatere cœperant: exiguoq; tempore propugnaculo cõuulſo proximi muri partem aliquam ſtrauerãt. Polonis magno impedimento erat, quod abeo, de quo dictum eſt, loco, longiore interuallo munitiones verſus vrbem inſtitutæ illis erant: latera quæ Vngaris ab vna parte Velika flumen, ab altera Polonorum munitiones tuta præſtabant, ne circũuenirentur, vineis & ſubſidiis contra hoſtiũ impreſſiones muniẽda: inde perfectis tandem munitionib. curante apud eos tormenta Veiero, prius ex pleriſq; turribus, ex quibus ab omnib. fere partibus petebantur, defenſores deiiciendi erãt: quod deniq; in fundamenta, ac imam partem muri, iis quæ ante demonſtratæ ſunt, cauſis, tormenta conuertebant. quas ob res cum ab eorum parte tardius murus perruptus fuiſſet: Vngari nihilominus, qua ab ipſis murus ſtratus erat, irrumpere conabãtur. Samoſcius cũ de eo ad Regẽ referret, oſtendebat, longe & ad ſecuritatem & ſpẽ victoriæ certius ſibi videri, ſi dum è Polonorum quoq; munitionibus aditus in murum patefieret, irruptio ſuſtineretur: interim & pluribus locis mœnia verberarẽtur: ruinæ, quibus contra Vngarorum munitiones murus apertus eſſet, ampliores fierent, qui per eas in vrbẽ aditus eſſet, cognoſceretur: omnibuſq; rebus diligenter exploratis, quæ ad oppugnationem pertinerent, ante præpararentur. Timebatur ab altera parte, ne tempore interpoſito, ſpatium ſui muniendi, nouaſq; foſſas obiiciendi hoſti daretur: maxime vero quo minus conſilio huic locus eſſet, difficultas pulueris tormẽtarii faciebat: vt neceſſario prius tentandũ aliquid videretur, quam omni conſumpto vna cum puluere vrbis ipſius potiundæ ſpes decederet. Deſcenditur eo, vt mittantur, qui locum inſpiciant, ac an quæ transgreſſos foſſæ difficultateſue excepturæ eſſent, explorent. Deliguntur ex Germauis quinquaginta circiter: quod erant inter hos, qui in aliarum vrbium oppugnationib. aſſiduẽ antea verſati fuerãt. Hortatur ſimul Samoſciũ Rex, vt quæ ad oppugnationem pertinerent, adminiſtraret: ne ſi de aditu non incõmoda renũciata eſſent, vel minimum temporis ſpatium differretur. Interim Vngaricus Decurio quidam miſſu centurionis ad os, quod ab Vngaris, quemadmodũ dictum eſt, in muro patefactum erat, profectus omnia facilia ac aperta renunciat aditum latum: deſcenſum expeditũ: exiguas ab interiori parte foſſas obiectas. Quo tempore, cum è primariis Senatoribus quidã differri nonnihil

nihil adhuc irruptionem ſuaderet, ne inter Polonicam & Vngaricam Nationes æmulatio aliqua oriretur, ſi Vngarus prior irrupiſſet: oſtendiſſetque Samoſcius, cur à Polonis aditus tam latus patefieri nondum potuiſſet, is vnamquanque felem pro ſe venari reſpondit. Samoſcius itaque ad munitiones profectus, Polonis Germanos adiungit: quæque oppugnationi vſui ſint, adminiſtrari iubet. Vngaris Bornemiſſa præficitur: Rex ſub ipſam fluminis ripam, ad quam Vngarorum munitiones pertinebant, progreſſus, militemq; ad irruptionem paratum, paucis, quæ tempus ferebat ad virtutem cohortatus, è propinquo euẽtum oppugnationis expectare inſtituit. Iam ante autem tormenta aliquot Velikam translata fuerant, abque inferiori parte muri, per quem ad oppugnationem iturus miles erat, ita collocata: vt aduerſo muro à fronte deterſo, rectis inde ſecundum vniuerſum id latus interius ictibus defenſores peterentur. Eques ex inſtituto militari idoneis locis ſupra munitiones, circa vrbem atq; vias, in omnes caſus diſponitur. Non poterat latere hoſtes, quid in caſtris pararetur: quod in omnes partes latiſſimus ex vrbe deſpectus erat. Itaq; ipſi quoq; muros frequentes complebant. Samoſcius primũ ex Polonico peditatu viginti expeditiſſimos delectos per aduerſam foſſam muros ſuccedere, quiſq; ab eo loco in vrbẽ aditus ſit, explorare iubet. Renunciant illi foſſam ab ea parte eſſe, ſupraq; eam pontem aliquanto depreſſiorem, per quem non difficulter tamen foſſa ſuperari poſſit. Mittit inde è Germanis quinquaginta eos: mandat his, vt quamproxime muros ſubeant, ſuperare ruinas poſſint, progrediantur, ſignoque quod acceperant, dato, alios, quos quamprimum iis ſummiſſurus ſit, expectent: ſi non patere per eas aditum intelligant, ſine ignominia ſe recipiant. Interim ſi illis ſucceſſiſſet, ſignumq; quod conuenerat, datum ab iis fuiſſet, quæ illis ſubſidia ſummittat, diſponit: primo eiuſdem Nationis militem, quod qui præmiſſi fuerant, id poſtularant: inde Polonum partim equitem, qui Georgio Mniſcio Præfecto Sanocenſe, Stanislao Stadnicio, Procopio Penonſcio, Andrea Oreſchouio, ac aliis quibuſdam authoribus, equis miſſis, vltro operam ſuam detulerat: partim peditem. Primo loco Penonſcium & Oreſchouium cum turmalibus eorũ, qui haſtis rem gererent, locat. Inde Vrouecium cum pixidariis. Poſt hunc Stanislaum Stadnicium cum altera equitum turma. Hic rurſum Vibranouium & Syrneum cum ſuis quenq; cohortibus in ſubſidiis eſſe iubet. Vltimo & ſeparato loco Georgium Mniſcium cum iis quos ductabat, equitibus cõſtituit: partim ad tormenta munitioneſq; retinet. Germani cum ad foſſam ſucceſſiſſent, Ioannes Garonna Gallus progreſſus primus aditum tentaſſet, graui caſu ab hoſtib. illo deturbato, cæteri cum anguſtiores ruinas, quam vt commode tranſiri per eas poſſet eſſe exiſtimarent, conferti ad foſſam conſtiterunt. Poloni qui à tergo vrgebant, cum non dari ſibi locum viderent, per medios illos penetrant: hoſtes turri lignea, munitioneque quam tignis in angulo turris, quem cum muro coiens efficiebat, ea de qua ſupra dictum eſt, ratione contabulauerant, ceſpiteque veſtiuerant, deiiciunt: in turrim magno ipſi labore euadunt, principeſque Vibranouius ac Syrneus in ſumma turri ſigna figunt. Germani ad os, quod contra Vngarorum munitiones erat, quod per id latiorem aditum eſſe viderent, ſigna conuertunt. Præſcriptus idem, qui ſupra demonſtratus eſt, ordo, & Vngaris fuerat, miſſuſq; eius rei cauſa ad eos Franciſcus Veſelinius, primarius cubicularius regius. Verum apud Germanos primum eo turbato, Vngari quoque, cum Polonos iam irrumpere cernerent, ſigno prius à Rege accepto, per ruinas in turrim euaſerant: primique Thomas Dercenus, & Matthias Kerekeſius ſigna in ea conſtituerant. Hos Gabriel Bekeſius arrepto ſigno, equitem, cui præerat, ſecum trahens, ſecutus fuerat: moxque pluribus aliis ſignis illatis, cum vlterius inde in vrbem contendere vellent, foſſa iam ante ab hoſtibus ducta, ligneæque munitiones nonnullæ præter opinionem obiectæ impetum eorum tardabant. Hoſtes ab initio noſtrorum in ſubeundis muris impetu perterriti, ſuos è propugnaculis pulſos, ſigna diuerſis in locis fixa iam videntes fugam circumſpectare cœperunt. Interim Ioannes Suiſcius paſſim equo ſaucio volitans, modo minis, modo precibus, tandem ploratu & miſericordia: ab altera etiam parte Epiſcopus vrbis ſacra & ſimu-

lacra obtendens, dum in occupandis muris noſtri retinentur, fugam pauoremq; ſuorum ſiſtunt. Primum tormentis ac ſaxis petere noſtros cœperunt: noſtris viciſſim tela in eos adiicientibus, compluribuſque vtrinque ſauciis, turri, quam à Polonis occupatam ſupra oſtendimus, puluerem ſubiiciunt: nullamq; in partem milite ſe commouente, binis aliis vicibus id repetunt. Quo turri tandem correpta noſtri ferre ignem diutius non valentes primum deſcendere: ad extremum etiam cum ex propugnaculo Velikano, quod è noſtris tormentis tam breui tempore ſterni non potuerat, ipſi tranſuerſis hoſtilium tormentorum ictibus ferirentur, recipere ſe coacti fuerunt. Inde in Vngaros omnes conuertuntur: qui cum eas quas diximus illis obiectas munitiones, ſuperare ſe non poſſe intelligerent, cum diu hoſtium impetum ſuſtinuiſſent, ac nox immineret, cæſis omnibus prius ſublatis more militari ſe receperunt. Deſiderati eo die ſunt ex Nobilitate Polonica vltra quadraginta: ex Vngaris non pauciores, ac præcipui inter eos nominis Gabriel Bekeſius. Magnum hoſtes quoque detrimentum acceperunt: cæſi complures: in quibus primarii peditum ductores, Nicolauſque Circaſſius præfectus Koſakkorum: plurimi vulnerati. Itaq; litteris, quas ad præſidium Vdouenſe dederant, quæ exiguo poſtea tempore interiecto interceptæ à noſtris fuerunt, magnum terrorem oſtendebant: vtque ſine mora iis de rebus Princeps certior fieret, ſubſidiaq; ſibi mitterentur, petebant. Samoſcius militi ob eius diei laborem ac aduerſitatem conſulendum ratus, equitem, qui cum Georgio Mniſcio Præfecto Sanocenſe in ſubſidiis collocatus fuerat, integerque adhuc erat, quod conturbato poſtea ordine res ad eum non perueniſſet, circa tormenta munitioneſque excubare iubet: vniuerſo autem peditatui ac munitionibus Vrouecio in oppugnatione concuſſo, Stanislaum Penkoslauium præficit. Altero die conſilio habito, ante omnia de tormentario puluere conquirendo cogitari cœptum fuit. Mittitur ad Ducem Churlandiæ, Rigenſes aliaque vicina loca. Exempla litterarum Pleſcouienſium, quæ interceptæ fuerant, paſſim deſcribenda Samoſcius dat: quibus, ſi quis forte grauior de aduerſo oppugnationis exitu rumor in Poloniam perlatus eſſet, hoſtium incommodo perſpecto is deleretur. Proponit eodem tempore Regi, quo minus caſus aliquis, qui obſidionem eos relinquere cogeret, interuenire poſſet, optimum è re nata ſibi videri, ſi integro adhuc exercitu caſtella, per quæ miles diſtributus, longinqua obſidione, ac commeatus inopia premere vrbem poſſet, aliquot communiantur: iis perfectis, quod voluntarius miles diu moram laturus nõ eſſet: commeatus præterea difficultatem reliquo exercitui aucturus videretur: nec dignitatis Regis futurum eſſet, vt voluntariis dimiſſis imminuto exercitu remaneret, ipſe in Poloniam, ad Comitia obeunda, ſupplementum ſcribendum excurreret: ſe cum exercitu reliquo ad vrbem relinqueret. Si hiems expectaretur, voluntarios incommodis obſidionis, atque hiemis iniuriis adactos, miſſionem flagitaturos: reliquum militem nullis rebus præparatis, commeatu omni conſumpto minus animi & virium habiturum: caſtella vero eo tempore vel muniendi vel exſtruendi nullam rationem fore. Regi cum aliis multis de cauſis, omnia prius, quam ad id conſilium deſcenderet, tentanda videbantur: maxime tamen, quod cum Poſſeuinus, qui in Moſcouia erat, de animo erga pacem Moſci ſignificaturum ſe oſtendiſſet, verendum intelligebat, ne, ſi priuſquam ille rediret, eorum quid ſuſciperetur, hoſtis defendendæ vrbis ſpe illi aucta, ſi forte de tradenda ſibi Liuonia conſilii quid iam ſuſcepiſſet, id tum commutaret. Dum hæc geruntur, puluiſq; ac apparatus bellicus expectatur, cuniculis interim munitiones hoſtium tentare placuit. Bini è Polonorum munitionibus verſus foſſam inſtituti, à rupe dura atque aſpera excepti perduci non potuerunt. Vngari per ſummum ſolum foſſa ducta, eademque cratibus intecta, vnum eo modo perduxerant. Is cum latere hoſtes nõ poſſet, qui vt minus eum vidiſſent, ex eo ipſo tamen, quod ab oppugnatione tam diu ceſſaretur, coniecturã de conſilio noſtrorum capiebant, aliũ ſecundum vniuerſum id latus in longitudinem, ex quo noſtros obſeruarent, egerant: ac tum eum puluere ſubiecto intercipiebant. Iiſdem temporibus ſubſidia è Moſcouia per Vdouam obſeſſis mitti cognitum fuit. quę cum per Pelbam lacum, ac Ve-

likam flumen nauibus ventura Samoſcius intellexiſſet, primum nauibus aliquot conquiſitis, continuas arbores cuneis ferreis in ſingulas impactis, per eoſque catenis tranſmiſſis, ea qua flumen erat latitudine connectit: alias à ſuperiori parte fluminis, qua venturus hoſtis erat, ſecundum aduerſam ripam alligat: ita, vt cum hoſtium naues tranſiiſſent, funibus adductæ regreſſum ab ea parte hoſti claderent: alias ab inferiori parte verſus vrbem ita obiicit, vt cum eum in locum peruenirent, irretitis vtrinque nauibus, nullam in partem effugium pateret. In naues, quas contraxerat, Germanos, qui earum adminiſtrandarum peritiores credebantur, imponit: Vniuerſæ rei Vrouecium præficit: eum eoq; ſecundum vtramque ripam expeditum peditem diſponit. Aduenerant commodum ſub id tempus Albertus Reſaiſcius Caſtellanus Varſauienſis cum centum circiter & quinquaginta: Stephanus Bilauius cum ſeptingentis equitibus: Nicolaus Korffius & Vilhelmus Platerus cum Liuonibus aliquot equitibus. Eos cum extra caſtra adhuc verſarentur, Suatohoram verſus conſidere, ac quo tutiores contra hoſtiles incurſiones eſſent, foſſa caſtra communire iubet. Hoſtes nauibus ſilenti nocte progreſſi, cum in inſidias, ac noſtras naues incidiſſent, ac ne primum quidem impetum noſtrorum ferre potuiſſent, mox in ripam ſe eiiciunt: ibi ante lucem palãtes excepti, ducentiq; circiter Boiarici generis capti, ac in caſtra adducti fuerunt. Haud multo poſt aliud à Derpatenſibus ſubſidium obſeſſis mittitur. Verum id, cum appropinquanti maturius miles ſe oſtendiſſet, celeriter ſe recepit. Aliquanto deinde tempore interiecto Nicolaus Choſtouus inter peditum ductores ſecundum Koſcecium præcipuæ apud Ducem authoritatis cum ſeptem millibus ſubſidio obſeſſis venire ab exploratoribus nunciabatur. Itaque Samoſcius, quod vereretur, ne ſuperioris ſubſidii caſu fama ab hoſtibus cognito, alio iter auerterent, totum locum eum, qui à caſtris Suatohoram vſque vltra octo millia patebat, excubiis complecti ſtatuit. Erant militares ante hac excubiæ à caſtris ad flumen Pleſcouiam vſque poſitæ: ab eo vero ad Suatohorenſem viam, quod maximum interuallum eſſet, ne miles in tot excubias diſtractus nimium defatigaretur. Lithuani voluntarii vltro eam ad rem operam ſuam Regi deferebant. Choſtouus cum diu in inſula quadam Pelbæ lacus hæſiſſet, ac de priori ſubſidio, quod nauibus aduenerat, intercepto intellexiſſet, in terram exercitu expoſito, noctuque deuio per ſiluas ad ſiniſtram itinere capto, Pleſcouiam contendit. noctu maior militum pars dilabi ab eo cœpit, vt ex ſeptem millibus vix trecenti penes eum manerent: ipſe vt diffugientes vel vi contineret, extremum agmen cogebat. Itaque cum ſuperiorum noctium excubiis Lithuani fatigati, ſimul quod interea temporis nondum hoſtis veniſſet, de diligentia remiſiſſent, præterque morem excubiarum aeris iniuriis coacti ignes excitaſſent, Daniel Islenouus, qui in primo agmine incedebat, cum iis, quæ ſupererant, copiis, euitatis locis iis, in quibus ignes cernebantur, in vrbem euaſit. Choſtouus, qui in extremo agmine, vt dictum eſt, erat, ac præterquam quod totius noctis maximo in ſiſtenda fuga ſuorum labore confectus erat, corporis inſuper mole homo procera ſtatuta tardabatur, cum è ſiluis egreſſum lux oppreſſiſſet, herbis per aliquot horas cæteris dilapſis ſe texit: ibique ab equitibus Andreæ Viſnouecii Palatini Volinienſis, qui tum eius diei excubias excipiebant, repertus ac ad Regem adductus fuit. Qui eum deſeruerant, partim cæſi, partim magno numero capti fuerunt. Aliquot diebus poſt Theodorus Meſceodouus itidem cum copiis aliquot ſubſidio obſeſſis miſſus fuit. Hic cum iam fere excubias Lithuanicas præteriiſſet, extremum agmen à Gabriele Cirkaſſio deprehenſum fuit: qui cum impetum in id feciſſet, & clamore ſublato Bilauius quoque cum ſuis accurriſſet, centum circiter & quinquaginta conciſi, ad ſexaginta capti fuerunt: cæteri ad trecentos cum Meſceodouo in vrbem penetrarunt. Dum ad Pleſcouiam hæc geruntur, Sueciæ interim Rex in aliena victoria ſuam prædam facit: eoque quem in Germania ac Gedani, iis de quibus dictum eſt, litteris adiutus, militem conquiſiuerat, quemque è ſuis præterea ditionibus contraxerat, per militiæ Præfectum ſuum Pontum Gardyanum Naruam occupat. Oppidum id ad Velikam flumen ſitum eſt,

quod qua Pelbam lacũ relinquit mutato in Naruam nomine, oppidoq; à se appellato triginta circiter infra id passuum millibus in mare influit, eo alueo, vt ad vrbem ipsam maximæ onerariæ naues appellant: eædemque vlterius Plescouiam vsq; non incommode agi possent, nisi supra lacum Plescouiam versus viginti circiter cubitos altæ cataractæ cursum earum interciperent. Dum in Magistrorum Ordinis, priscorum Liuoniæ Principum, potestate erat, propterea quod omnes merces Moscouiticæ Derpatum primo deuehebantur, inde per Reualiã aut Parnauiam in mare exonerabantur, minus vel à cultoribus frequens, vel munitum erat. Postea Ioãnes superior in aduersa ripa aliam multo munitiorem è regione illi arcem Iuanogrodum ab illo, à Liuonibus Russicam Naruam ad suq, quam Germanicam appellabant, discrimen dictam, tam propinquo ab ea spatio excitauit, vt cum Narua ponte coniungi, abq; vtroq; loco telum in alterum adiici posset: ex ea cum Moscus profectus Liuonica quoque Narua potitus fuisset, cum Germanicis aliisq; vltramarinis & occidentalibus Nationibus commerciorum in ea sedem collocarat, omniaque eo negotia & merces transtulerat. Sub famam expeditionis ad Plescouiam regiæ, quemadmodum ex aliis arcibus, ita illa etiam maiorem præsidii partem ad Plescouiam tutandam contraxerat. Gardyanus cum tormentis quatere muros cœpisset, ac Mosci, qui in Iuanogrodensi pręsidio erant, Liuonicæ Naruæ, cui metuebant, tuendæ studio, pontem transiissent, tormentaque pleraque secum traduxissent, ac vero irrumpente iam in oppidum milite, territi, retrocedere cœpissent, Itali aliquot, qui cum Hieronymo Cagnolo in Suetico exercitu erant, victoriam subito conclamantes, cumque reliquo milite ad portas vsque eos insecuti, magnum eorum numerum conciderunt. Hac re, cæteri, qui in arcem euaserant, territi: simul tormentis, quibus se defenderent, quæ paulo ante Naruam transtulerant, destituti, exiguitateque ipsa sua defensione desperantes, deditionem fecerunt. Eadem præsidiariorum consternatione Iamhorodum quoq; & Koporiam vicina castella in potestatẽ redegit. quibus rebus perfectis in penitiorem Liuoniam, vt per reliquas arces, quæ à Moscis tenebantur, arma circumferret, cum exercitu regrediturprimoq; Veisensteinium castrum alioquin natura & opere munitissimũ, in ea Moscorum trepidatione, præsidii exiguitate, nulla, dum Plescouia obsideretur, auxilii spe in deditionem accepit. Inde Parnauiæ exercitum admouet. Post captam Naruam litteras à Principe suo ad Regem mittit, quibus is ad priores Regis litteras, quibus multo ante, vt à Liuonia tanquam alieni belli præmio abstineret, amice hortatus eum Rex fuerat, circumducto die rescribebat: ac suum cuiusq; iudicium, quibus in locis bellũ cum hoste gerere, quasq; ditiones eius inuadere vellet, esse debere significabat. Magna spes Regem tenuerat, fore, vt æquitate priorum postulationum suarum perspecta, locum eis Sueciæ Rex relinqueret: non modo quod Liuoniam vniuersam iam olim in fidem Regum Poloniæ venisse, eo minus ignorare Sueciæ Regẽ sciebat, quod superioribus temporibus, cum frater eius Ericus Reualiam occuparet, nullo iure id ab eo fieri propriis litteris suis testatum fecisset, verũ etiã, quod postquam ipse maximo labore ac impensa ad Legatos de pace mittendos, vniuersam Liuoniam primo cedendam, inde deferendam pene hostem adegisset: ad paratam à se victoriam Sueciæ Regem accessurum expectandum sibi non arbitrabatur. Quare etsi iniuria hac non parum commoueretur, in præsens tamen differendam iudicabat. Iisdem temporibus à regiis quoque Præfectis simili fortuna castra nonnulla Moscis in Liuonia adempta fuerunt: A Duce Magno Kirempesium occupatum: Fabianum subitario opere munitum: a Byringio Pyrcheliũ: Thoma Embdano Salium captum: A Dembinio Lenouardum & Ascherotum; quæ vtraq; Dunæ flumini imminebant, peditatu aliquo à Rigensibus, quibus grauis hostilium præsidiorum vicinitas erat, accepto, Scotoq; milite, qui ad Regem ibat, retento expugnata. Iamq; Kokenhausium quoque castrum munitissimum, ab eodem Dembinio obsessum commeatus inopia breui in potestatem nostrorum peruenturum videbatur. Supra demonstrauimus Christophorum Radiuilum ad vlciscendas hostis in Mohilouensem & Shlouẽsem agrum excursiones cum par-

cum parte exercitus Moscouiam versus missum à rege fuisse, eiq; Philonem Kmitam ac Haraburdam cum Lituanicis Tartaris coniungere se iussos. Kmita cũ duobus circiter millibus equitum, Tartarisq;, qui sub Haraburdæ ductu erant, Lukis egressus, octo circiter vltra Toropeciam millibus ad Nemesam flumen, ac monasterium quoddam, aduentum Radiuili expectare instituerat. Sub idem autem tempus Moscouiæ quoq; Dux, qui non procul inde Stariciæ tum erat, cum de nostri exercitus aduentu nondum cognouisset, Michaelem Nosdrouatũ, & Petrum Boratinscium cum tribus circiter millibus militum eodem cõsilio miserat, vt metu vndiq; quam maximo facto, qui è suis in Regis fidem venerant, direptionibus ac populationibus vexarent. Eorum exploratores temere vagantes cum in pabulatores nostros incidissent, duo ab illis excepti, ac in castra adducti, ostendunt quindecim inde millibus passuum ad Salesam exercitum considere. Cõtra quem cum Radiuilus, qui iam tum aduenerat, Bochdanum Ognisciũ septingentis circiter magna ex parte leuis armaturæ equitibus ex diuersis turmis ei attributis misisset, ducenti circiter præter imperium pugnãdi auiditate cum stationibus hostium congressi, ad diuersos pontes, circa quos scloppetarios hostes in insidiis disposuerant, pertracti aliquot ex suis amiserunt: verum aliis subsecutis, ac Gabriele Holubkone suis, vt de equis descenderent, scloppetisq; rem gererent, mandante, summotis per hos à ponte hostibus, nostri hostium equites in fugam effusos ad quindecim fere millia passuum insecuti, aliquot ex iis ceperunt. Radiuilus cum cognouisset ad Resouam aliam exercitus hostilis partem consedisse, versus eã via impeditissima, qua nulli ante eum exercitui iter fuerat, cum exercitu progressus, triginta à Resoua passuum millibus substitit, inde Sukopsciam Iamam, quo nomine locum, in quo diplomata iter facientibus dari solent, appellant, se conuertit, ac ad flumen Volgam castris metatis Halimbekum cum Tartaris, quos circa se habebat per flumen Stariciam versus contendere, populationesq; ac incendia quam latissime in hostico circumferre iubet. Satis constat, Moscouiæ Ducem, qui quẽadmodum supra demõstratum est, Stariciæ tum euẽtum obsidionis Plescouiensis expectabat, cum aduentantem exercitum, fugas agrestium, ignes passim sublatos ipse magna ex parte cerneret, ac quemadmodum ex Posseuino, qui tum apud illum erat, cognitum postea fuit, non vltra septingentos milites circa se habebat, summa in trepidatione versatum, delectum ex omni genere hominũ promiscue habuisse, fugamq; iam circumspectasse. In præsentia mittit, qui agmen nostrorum speculentur, quamprimumq; de eo sibi renuncient. Hi cum ad Okomeciam alterum diplomatum locum, in quo Tartari pernoctabant, quinq; millium passuum interuallo accessissent, diligenterq; à nostris excubias agi, loco præterea munito eos consedisse ex agrestibus accepissent, ad latus conuerso itinere paludesq;, quæ iis in locis erant, transgressi, ex Nohaiensibus Tartaris ac pabulatoribus nostris aliquot oppresserunt. Interim Daniel Mursa ex iis, qui in mensæ ministerio apud Moscum versabantur, ad nostros transit: qui cum de numero exercitus eadem fere, quæ antea fama, ac captiuorum sermonibus acceperant, ac inflatius pleraque prædicasset, orationique eius tanti Principis inueterata potentiæ fama facile fidem faceret, etsi memorabilis facinoris, si Stariciam processissent, patrandi spes nostris ostendebatur: iis tamen viribus, quibus potentissimi Principis vitam ac salutem septam esse credi debebat, minime pares se futuros rati: Dunam indeque Dubnam magnis itineris difficultatibus conflictati se recipiunt. Ex itinere, temere ab agrestibus rumore tradito, commeatu Toropeciam laborare, ad eam deflectunt, exercitumque ei admouent. verum paucis diebus post, cum falsa de statu præsidii delata ad se cognouissent, se receperunt. Radiuilusque Chelmam recta, inde priscam Russam versus contendit. Collocata ad Opakam contra Nouogardiam Kosakkorum manus aliqua fuerat, quæ partim prædis ex hostico agendis hostem distineret, partim subuectiones subsidiaq;, si quæ Nouogardia Plescouiam mitterentur, obseruaret. Hi cum continue prædas ex hostico agerent, magnisq; incommodis hostes afficerent, Tartari Moscouitici, parte eorũ negligẽtius agẽte, parte ex instituto ad prædas agendas profecta, repẽtino aduentu, eos qui in

ſtatione relicti erant, oppreſſerant. Tartaris à cæteris reuerſis rurſum deiectis, Moſci alias ſuas duobus locis ad Ruſſam & Miſciagam ſtationes ab Nouogardia noſtris Koſakkis oppoſuerant. contra eos igitur, qui ad Ruſſam erant, Radiuilus Koſakkos, quos penes ſe habebat, ipſe ſubſequens, præmiſit. Hi hoſtibus fama aduentantis exercitus iam ante territis, ac primo aduentu eorum in fugam conuerſis, Obalinſcium ac Boiarici generis aliquot capiunt. Eo deinde ex loco ad Regem & reliquum exercitum Radiuilus reuenit. Iam ante Antonius Poſſeuinus etiam, quem à ſummo Pontifice legatum ad Moſcum iuiſſe, ſupra oſtendimus, cum mox poſt diſceſſum à Volga Radiuili dimiſſus fuiſſet, ad Regem venerat, turmis aliquot equitum, quas è Nouogardia de aduentu eius certior Rex factus, obuiam illi miſerat, in caſtra deductus. Afferebat hic, Moſcum etſi in ea & ſua trepidatione, & belli aduerſitate cum primis pacis cupidus eſſet, nullis tamen aliis conditionibus eam accipere obſtinatum habere, quam quas iam ante Polotiæ per Legatos ſuos propoſuiſſet. Nam quod hyems, quæ ſæuiſſima iis in locis frigora adferre ſoleret, inſtaret: militem, quem ne primas quidem iniurias eius toleraturum ſibi perſuadebat, per hiberna diſtributum iri, Regem ſuperiorum annorum conſuetudine ad comitia obeunda in regnum ſe recepturum, interim vrbem obſidione, ſe metu ſolutum iri, facileq; quamuis aliam ſuſtinēdi belli impetusq; regii rationem deinceps ſe reperturum confidebat. Rege contra Poſſeuino oſtendente, nec ſe prius exercitum ab vrbe deportaturum, quam vel vrbe potitus eſſet, vel vniuerſa Liuonia Moſcus deceſſiſſet, hortabatur nihilominus eum Poſſeuinus, ne omnem tamen ſpem pacis præcideret, locumq; colloquio conſtitui pateretur, in quem vtrinq; legati conuenirent, ac de pace inter ſe agerent: quod cum Rex permiſiſſet, literas per expeditum equitem ad Moſcum dat. his eo omnino animo Regem eſſe oſtendit, vt non prius abſceſſurus, aut vllum belli finem facturus ſit, quam vniuerſa Liuonia Moſcus excedat. Quare ne nimium ea in re poneret, quod frigoris ſæuitia coactum abſceſſurum tandem exercitum exiſtimaret, videre ſe obfirmato ad perferendam eam omnes animo eſſe; tum vt obſidio ſuſtineretur, debere eum tamen tot ſubiectorū ſibi innoxiorū calamitatibus atq; miſeria commoueri: qui cum pro ipſius ſalute nullum periculum ac cruciatum recuſent, ſummæ eum iniquitatis condemnari debere, niſi ipſorum vitam ſuis commodis ac obſtinatione potiorem habeat. Eos autem neq; propter frigoris vim in ſiluis iam latere, nec iis ipſis, quod paludibus omnibus frigore concretis, peruiæ breui noſtris futuræ eſſent, amplius protegi poſſe, eorumq; iis ipſis diebus, quibus in caſtra veniſſet, magnū numerū partim conciſum, partim captum ſe vidiſſe. Sub id enim aduētus eius tempus, ſubſidia, quæ cum Meſceodouo venerant, quemadmodum ſupra oſtenſum eſt, excepta fuerant. Proinde ipſe ſibi conſilium caperet, ſe quidem, vt ſerio tandem animum ad pacem applicaret, authorem ei eſſe, egiſſeq; hanc ob cauſam cum Rege, vt ne omnem tamen de pace agendi facultatem tolleret, impetraſſe, vt Legatos eius certum in locum, qui Moſco videretur, accedere, cumq; ſuis Legatis de pace agere ſe paſſurum Rex receperit. Moſcus literis iis acceptis ſine mora nuncium vna cum ſuo tabellario, literisq; ad Poſſeuinum remittit. Pagum Sapoliam nonaginta paſſuum à Pleſcouia millibus, in diplomatum vſus & ipſum conſtitutum, ad conuentionem deligit, publicæq; fidei literas, legatis ſuis mitti poſtulat. Mittuntur literæ, locus accipitur. Exercitus interim, qui ad Pleſcouiam erat, maximis cum hyemis, tum obſidionis diuturnæ incommodis afficiebatur. Itaque cum & à voluntariis palam miſſio flagitaretur, conditionesq; pacis paſſim ſermonibus agitarentur: non deerant, qui remittendum potius Moſco de Liuonia aliquid cenſerent, quam cum exercitus incommodo diutius obſidionem ducendam. quod vt ſummi Pontificis authoritate perſuadere Regi conaretur, Poſſeuinum etiam tacite hortabantur, idq; quo commodius perficeret, cum ſententias ſenatus de conditionibus dicturus eſſet, eum vocari, præſenteq; illo ſententias dici debere cenſebant. Spargebatur in vulgus, Regem vt maxime Liuoniam vniuerſam adiunxiſſet, omnem in Vngaros, vel fratrum ſuorum filios diuiſurum. Itaque ſtipendiarius etiam miles ſermonibus tentabatur, cur pro alienis commodis ſuo

ſuo cum periculo depugnaret: pro prouincia, ex qua nec ad ipſum, nec ad Remp. fructus vllus peruenturus eſſet, vt alii ditarentur, vitam ſanguinemq; ſuum ipſe in diſcrimen adduceret. Reſiſtebat rebus hiſce ſumma conſtantia atq; animi magnitudine Rex, maxime voluntarios obteſtabatur, ne ſuo diſceſſu exploratæ pene victoriæ, aut honeſtæ pacis ſpem corrumperent. Præter Regem Samoſcius omni contentione in id incumbebat. Oſtendebat publice, ad omnia prius ſe deſcenſurum, quam infecta re, aut non tali pace, qualem in ſuperioribus comitiis Rex atq; nomine Regis ipſe ordinibus promiſiſſet, diſcederet: quod ſi maxime neceſſe eſſet, eo vſque tamen, dum comitiis habitis noua ab Ordinibus mandata acciperet, ſe perſtiturum. Vt Poſſeuinus in ſenatum vocaretur, contra morem Maiorum eſſe diſſerebat. Virum enim prudentem, & inprimis grauem, etſi nihil curioſius in aliena Repub. facturum ſciebat, ne tamen vel interrogationibus atq; ſtudiis aliorum, vel ſuo pietatis atq; pacis in eam ſententiam pertraheretur, vt ipſe quoq; cum aliis remittendæ Moſco partis Liuoniæ autor eſſet, verebatur. quamuis eandem ſententiam ſuam hac etiam ratione apud Poſſeuinum deinde excuſabat, quod cum ex inſtituto Reipub. omnium aliorum Principum Legati publice audiantur, ſolius ſummi Pontificis nuncii priuatim Reges conueniant, ne exemplo ſuo priuilegium minueret, illum ipſum vitaturum fuiſſe, exiſtimaſſet. Conſilio deinde iis de rebus habito, duæ omnino manendi rationes proponebantur, vt vel ex caſtris atque munitionibus, quemadmodum hactenus factum eſſet, obſidio vrgeretur, vel caſtellis extructis, in iisq; milite collocato, diuturna fame, ac commeatus inopia vrbs premeretur. Vtramq; cum hyemis iniuriis, tum ſoli frigore iam adſtricti duritiē, quæ nec militem ſub pellibus diutius verſari, nec opus vllum fieri paterentur, omnes fere refutabant. Lituani priuato etiam iiſdem de rebus conſilio inter ſe habito libellum Regi offerebant. in quo cum & ipſi manendi conſilium omne reiecíſſent, id petebant, vt quo hibernorum incommoda, quæ ſuperioribus annis continua pertulerant, euitarent, in agro Moſcouitico miles haberetur. Interim diem certam Regi præfiniebant, intra quam niſi pax eſſet, nulla conditione diutius remanere integrum ſibi eſſe oſtendebant. Non poterant latere hæc hoſtem, quod propter voluntariorum nullo imperio ſe ſuosq; coerceri patientium licentiam ex calonibus, ac eo hominum genere, quotidie aliqui ab hoſtibus excipiebantur: iisq; ipſis diebus Saba quidam cum eius, de quo dictum eſt, libelli exemplo ad eos tranſierat. Maxima inter hæc flagrabat inuidia Samoſcius: illum vnum ſententiæ eius eſſe authorem, hominem à pueritia literarum ſtudiis deditum, atq; in Italiæ gymnaſiis verſatum conſiliis atq; obſtinatione ſua vniuerſum exercitum perditurum, Legatum cum exercitu in hoſtico relicturum, ipſum extra metum periculi ad comitia pro Cancellariatus ſui munere obeunda in Poloniam rediturum. Etenim iam conuentus nobilitatis Rex edixerat. Per eos quo loco res eſſet, literis nobilitati oſtenderat: neve vel exercitum reducere, vel ipſe ab obſidione comitiorum habendorum cauſa diſcedere cogeretur, vt in iis conuentibus noua tributa, & quæ alia ad perficiendum bellum neceſſaria eſſent, ſciſceret, hortatus nobilitatem fuerat, in omnes nihilominus caſus, ſi res non teneretur, literas, quibus comitia indiceret, ſimul miſerat. Augebat Samoſcio inuidiam diſciplinæ militaris tuendæ ſtudium, iam ab eo tempore, quo militem habere cœperat, contraque illos potiſſimum ab eo ſuſceptum, quorum quod illuſtrior fortuna eſſet, peccata etiam, & peccatorum ad deterrendos alios pœnas illuſtriores eſſe dicebat. Fremebatur non iam, quod in mulieres, quæ caſtra irrepſerant, grauiſſime animaduerti iuſſiſſet, nonnullas capitis ſupplicio affeciſſet; ſed quod aulicum regium, qui in leges militares aliquid commiſiſſet, in vinculis haberet, nec totius exercitus precibus condonare vellet, quod pueros nobiles, qui licentius in caſtris verſati fuerant, ad palum alligatos publice ſpectandos præberet, turmæ Præfecti vicarium ſuſpendio affeciſſet, ex nobilitate quoſdam propter mundiciem caſtrorum negligentius habitam claua pulſaſſet. Itaq; carmina etiam in eum ſpargebantur, quibus ſcholaſtica vita illi exprobrabatur. His ita nō mouebatur, vt cū ſemel licentiæ feneſtra aperta in alios libelli iacerentur, iactataq; ea res

in senatu fuisset,ostenderet, nisi prius in seipsum iniuria ea incurrisset, quæstione habita auxilium suum minime denegaturum iis fuisse: iam quum ab iisdem ipse prius læsus esset,verendum sibi esse, ne pusilli animi putaretur,si sub aliena persona proprias iniurias vlciscivideretur,rectiusq; facturos eos, si suo exemplo contemnendo potius ea diluerent, quam vindicando vltro autoritatem iis tribuerent. Signa militaria huiusmodi plerunq; dabat, quibus modo desidiam,metum,auaritiam domum properantibus vltro exprobrando, modo ad perseuerātiam & constantiam nobili homine dignam eos cohortando à desidia ad tolerantiam, si qui minus alacres essent, binis vt plurimum verbis reuocaret. Tentarat sub initium motus eius veteranus miles, qui ad Gedanum fuerat, cœtus inter se agitare, quo de communi re,maxime autem de stipendiis debitis,deliberarent. Edixit mox, qui priuatas coitiones fecissent, contra disciplinam ac imperium militare fecisse eos iudicaturum,legeq; in eos animaduersurum: quod si quid de commodis suis agendum existimarent,vel se appellarent,vel præsente se de iis agerent. Itaque ad tentorium eius conuenerunt. Hic cum ille angustiis ærarii demonstratis, econtra quid amor patriæ ac Reipub.postularet,quid constantia boni haberet,concionatus fuisset,tandem non legatum se ad exercitum relicturum, sed ipsum toto obsidionis tempore remansurum pronunciasset, vtque idem ipsi facerent, vniuersos hortatus fuisset,initio à Ioanne Sborouio facto, reliqui omnes, quoad ipse maneret,se quoq; perseueraturos promiserunt. Samoscii consilium manendi secreto amici improbabant,monebant,videret,quā in se rem susciperet, cum periculi plenam,tum quæ si secus caderet, magna cum inuidia eius superiorum rerum gloriam ipsius omnem corruptura esset. Iis vnum ille respondebat, existimare se bonum Imperatorem,eundemq; bonum ciuem non suæ, sed publicæ dignitati studere debere: si re infecta ab obsidione abscedendum sit, è re nata commodius futurum,ad se peccati eius opinionem recidere,quam ad Regem aut Rempub.vniuersam. Allato iam ante à Duce Churlandiæ & Rigensibus puluere, ante Regis discessum denuo oppugnationem tentare visum fuit. Ab ea parte,qua Poloni antea è munitionibus suis muros quassauerant, hostes crebra propugnacula lignea obiecerant, eademq; fossis communiuerant. Itaq; in superiorem aliquanto partem ad dextram munitionibus translatis, inde rursum tormentis muros percutiebant. Sed eo quoq; loco nouum propugnaculum, tormenta vero adeo grandia hostes opposuerant, vt, quum quoddam septuaginta, alterum octuaginta pondo globos iacularentur,trium aggere repletarum corbium militarium, vt ex ordine positæ erant,seriem,vno ictu penetrarent. Vngari quod aditum in turrim,quæ ad Velikam flumen,& munitiones eorum pertinebat, satis latum patefecerant, modo ipsi per ruinas eas hostes propellebant,modo ab illis pellebantur. Conuersi etiam ad muros ea ex parte a Velika flumine dolabris & securibus subruendos fuerunt. à quibus quum primum aqua piceq; feruenti, aliisq; ignibus in eos effusis, auertere eos conati hostes fuissent, Vngari nihilominus eo processissent, vt parte muri inferiori egesta,superiore tanquam testudine tegerentur, lædiq; amplius ab illis,quæ in eos mittebantur, non possent, hostes ligna iustæ crassitudinis, ferreis aculeis vndiq; horrentia catenis ferreis ad prælongam sudem aptata ex vrbe supra muros,ad quos Vngarus subruendos constiterat,ita vibrabāt,vt ex ea iactatione verbere subtus detorto tanquam flagello, qui in opere erant, verberarentur, magnisq; incommodis afficerentur.nec tamen Vngarus remisit,quo ad maiorem eius muri partem strauisset. ad extremum, quod ab ea quoq; parte noua propugnacula contra turrim hostes collocarant,fossasq; duxerant, oppugnationis consilium omnino dimissum fuit. Erat triginta circiter à Plescouia passuum millibus via,qua in Liuoniam & Rigam itur, imminens monasterium Pezzura à Moscis, quasi sepulchretum dictum,Diuæ virginis, cuius eo in loco ex arbore enatam effigiem repertam colunt,religione, sanctitatisq; ac miraculorum quorundam fama clarissimum, ob eamq; plurimis ac amplissimis prouentibus, de Nouogroda Liuonica agris nōnullis detractis,eiq; assignatis à Moscouiæ Duce ditatum. Huic Mosci præsidium imposuerant. Magno id incommodo in ea vicinitate nostris erat.

erat.Nam & pabulatores nostros frequentissime excipiebat,itinera infestabat,eoque ipso tempore impedimenta à nonnullis præmissa, tum mercatores quosdam Rigenses excusserat. Ad quos damna ea pertinebant, quorum non erant pauci, maxime vero,qui impedimenta sua præmissuri illac erant, vt id potestatis suæ faceret,à Rege contendebant.Proponebatur ab altera parte, milite ex oppugnationis tam diuturnæ,ac irritæ laboribus nondum recreato, nouam vllam tentari non satis tuto posse. Rex multorum continuis precibus victus, Farensbekium eo mittit.Huic mandat,vt situ loci cognito,quid sui consilii sit, certiorem se faciat,si non magno negotio potiturum se eo existimaret, militem tormentaq; illi summissurum; si difficiliorem, quam vt eo tempore suscipi deberet, expugnationem futuram iudicaret,integra re ad se rediret. Farensbekius paucis cum equitibus eo profectus,in itinere in hostium equites longe plures,qui Pezzura contra pabulatores nostros egressi,sub id tempus redibant,incidit. quorum aliis cæsis, cæteris profligatis,prælii huius prouentu inuitatus, & quod nec fossa adeo magna, nec propugnaculis,aut situ magnopere munitum cerneret,vtq; homo militaris bene de successu oppugnationis speraret,oppugnationem suscipit.Mittit illi Rex Germanum militem cum tormentis aliquot maioribus, qui quum actis prius munitionibus muri partem aliquam strauisset, per ruinas irrumpere conabatur. iamq; Vilhelmus Ketlerus Ducis Churlandiæ fratris filius, Gaspar & Reinoldus Tisenhausii, ac alii quidam in turrim proximam euaserant,atque in imam eius partem per scalas se demittebant.Iis ab insequentibus fractis,ac per ruinas etiam, quum propter angustias earum,tum quod hostes omnes conferti contra eas se obuerterant,nulla irrumpendi facultate militi relicta, qui in ima turri remanserant, ab hostibus capiuntur.Mittit iterum Rex ad eas,quas ante miserat copias Germanorum, Bornemissam cum quingentis Vngaris peditibus, & maioribus tormentis aliquot: Polonicum militem ad castra Samoscius omnem retinuit. Vngari cum ab eadem parte, à qua Germani oppugnabant, inferiori tamen loco læuam versus muros quatere cœpissent,iamque aliquam muri partem diruissent, Thomas Solandius manu aliqua calonum & Kosakkorum Polonorum facta auersam à Germanorum & Vngarorū munitionibus turrim, vt hostem distineret, scalis admotis scandere cœpit.iis iam repulsis cum Germani per ruinas muri, iterum irrumpere tentassent,omni hostium multitudine in eos conuersa, reiiciuntur. Eodem successu cum donec Germani se recepissent, cessassent, ab Vngaris quoq; irruptio tentata fuit: hostibus rem miraculo,nostris incantationibus & magicis artibus tribuentibus.verum animaduerti hic potuit, non minus sæpe in leuioribus munitionibus negligentia,quam in firmissimis difficultate offendi, quod in his magnitudo periculi,ac ex eo natus metus virtutem militum plerunque acuit: in illis exiguitas rei contentionem animi ac curam,vt plurimum remittit.Non dubitandum enim aliqui existimabant,si coniunctis viribus, ac vno tempore incubitum in oppugnationem fuisset,non adeo magno negotio expugnari potuisse. Interim dum singuli per se,primum Germani,inde Vngari successissent, & hosti in vnum locum vires omnes suas conuertendi facultatem datam, & nostrorum impetum imminutum. Recipientibus se nostris Scoti milites, qui haud multo ante ad Regem venerant, opportunis locis subsidio collocati, si qui è muris telis aut scloppetis nostros petebant,certissimis ictibus conficiebant. Antequam discederet Rex, Legatos,qui de pace cum Moscis agerent, Ianusium Sbarasium Palatinum Braslauiensem ab regno Poloniæ,Albertum Radiuilum,Palatii Lituanici Marschalcum à magno Lituaniæ Ducatu designat. His Michaelem Haraburdam hominem ingeniosum,& Moscouiticarum rerum quum primis peritum, more Maiorum,scribam adiungit. Cum de conditionibus, in quas pacem fieri placeret, ageretur: vrgebant proceres Lituanici,vt magni Luki, qui proximo anno capti ab hoste erant,quo facilius pax conueniret, hosti redderentur. Ostendebat Samoscius,etsi quantum ad Lituaniam tutandam momenti tam opportuna vrbs, ac ea fertilitate,omniumq; rerum copia abundans,ager haberet,animaduerteret, quo minus tamen id fieret, non vsque adeo se repugnare, quod non ea religione eius retinendi, cuius nulla

in comitiis mentio facta esset, qua recuperandæ Liuoniæ obstrictus Ordinibus esset: moleste tamen se ferre, ante tempus hæc nullo cum fructu, nonnullo autem, ne ad hostes efferrentur, periculo iactari. Itaq; Rex priuatim re cum Samoscio communicata, pacisq; constituendæ arbitrio ei permisso, quum quid ab eo fieri vellet, quid cum in regnum venturus esset, ipse procuraturus esset, ostendisset, optimæ spei & fiduciæ plenus discessit. reliqui fere omnes ex præteritis obsidionis incommodis, ac imminentis hyemis difficultatibus de reliquæ obsidionis euentu iudicantes, simulq; imminuti ac attriti exercitus opprimendi tempus nullum hostem prætermissurum cogitantes, non secus ac si extremum, quos relinquerēt, visuri essent, periculum eorum miserabantur, vt non deessent ex primariis Senatoribus, qui Regi Balthasarem, Andreæ fratris sui filium cum Vngaro milite in castris relinquenti, ne id faceret, persuadere conarentur. Cum Rege vniuersus comitatus aulicus ac voluntarii fere omnes proficiscebantur. itinere igitur per Ostrouam & Krasnohorodam capto, inde Ludsenium & Rosittenium, quæ hostilibus præsidiis adhuc tenebantur, sine impedimento prætergressus fuit. sequebantur reliqua agmina properantius, omnibus ad Dunam flumen præuertere annitentibus. Itaq; etsi subsidia contra eruptiones à Radiuilo disposita fuissent, iis tamen dilabentibus, aliquot nostrorum carri abrepti à præsidiariis Moscis fuerunt. Transmisso inde ob nauigiorum inopiam non sine difficultate ad Duneburgum Duna flumine Vilnam Rex venit. In castris Polonicus miles stipendiarius omnis cum Samoscio remansit: tam is, qui ab initio cum eo ad Plescouiam accesserat, quam quem à Staricensi excursione cum Radiuilo reuersum receperat. Lituani cum Martino Curtio Legato sexcenti, qui ab eadem excursione in castra venerant, & quo ab eius incommodis se reficerent, vt in vicinis pagis Porchouam versus collocarentur, à ductoribus impetrauerant. E voluntariis Poloni aliqui, non multi tamen remanserunt.

LIBER QVINTVS.

SAMOSCIVS profecto è castris Rege disciplinam inprimis militarem, quam alias magna cura tuebatur, quo inter tot difficultates in hostico omnia diligentius circumspicienda sibi videbat, eo accuratiori studio sanxit. Ex præfectis, qui ætate, ordine, ac vsu rei militaris cæteros antecedebant, ad quos de secretioribus quibusq; ac grauioribus rebus referret, sex delegit. Senatorii ordinis Stanislaum Tarnouium Radomiensem, Stephanum Grudsinscium Naklensem, Castellanos. Ex aliis Ernestum Veierum, Martinum Kasanouium, Iohannem Lesnouolscium, Sigismundum Rosnium: cæteris in rebus omnes ad consilium adhibebat. Interim quemadmodum Rex cum illo constituerat, eam in rem omni studio incumbebat, vt si pax cum hoste non conueniisset, ad obsidionem quam diutissime continuandam, fameq; ac omnium rerum inopia ad deditionem vrbem adigendam, instructa omnia ac parata haberet. De huius autem rei successu non dubitandum sibi existimabat, quod quantum in vrbe virium, apparatus bellici, commeatus ac rei frumentariæ esset, ex Suturma scriba Suiscii, qui in excursione quadam vna cum fratre captus fuerat: seu, quemadmodum ipse, postquam in potestatem nostrorum peruenisset, præ se ferebat, transfugerat, exacte cognitum habebat, subductisq; rationibus, si omnes ad importandos in vrbem commeatus ac subsidia aditus præclusisset, non multum vltra mensem Maium sustineri obsidionem posse reperiebat. Itaq; sic se comparabat, vt vel ex iisdem statiuis, quemadmodum eo vsque

vsque factum fuerat, obsidione vrbem premeret, aut si hyemis sæuitia, ac commeatus, qui ante omnis fere ab exercitu consumtus fuerat, angustia, quo minus id facere posset, prohiberetur, recreato interim prædis ex hostico agendis milite, Pezzuræ peditatum omnem, ac tormentorum partem admoueret, quam ob causam & quæ ante eo missa fuerant, tormenta non deduxerat: eaq; occupata simili ratione Porchouam ac Vdouam vicina castella oppugnaret: præsidiisq; iis impositis hostes intra mœnia compulsos cōtineret. si plus difficultatis oppugnationem eorum, quam vt tentandam putaret, habituram perspexisset, ligneis castellis ex vicinarum villarum ædificiis constructis, opportunissimas quasq; vias, maxime vero, quæ à Vdoua, Porchoua, & Plescouia ad Nouogardiam pertinent, occupare. cumq; parte exercitus ipse Nouogardiam versus in Prebusio Simeonis supra Ilmenum lacum sub tectis consistere: partem dum glacie concretus lacus esset, in prisca Russa, & Ostaskoua continere, iisq; ex locis omnibus tam Plescouiā, quam Nouogardiam premere, latissimeq; supra Nouogardiam versus Tueram & Moscouiam vastitatem circumferre cogitabat. Ita tamen, vt quoad liceret, primam rationem atq; Plescouiam quam diutissime retineret: nec nisi hyemis aut commeatus difficultatibus adactus ab ea moueret. Militem, quem circa Suatohoram supra Plescouiam ad Vdouense iter obsidendum loco opportunissimo collocatum, ante ostensum est, minime interim dimouendum arbitratus, ne tamē repentina impressione opprimi ab hostibus posset, maiorem peditatum, ac minora tormenta aliquot, Stanislaumq; Penkoslauium ei adiungit. Si hostis incursionem in eos faciat, die vexillum militare, quo proposito quamprimum ad opem iis ferendam accurri possit, nocte ignem tollere eos iubet. Simul ne discessu regio metu omni liberatum se hostis putaret, in omnes rei gerendæ occasiones intentus erat. Quæ cogitanti ex superiorum temporum pabulatorū licentia, qui partito in duos imperio militari, magna præterea voluntariorum parte nullam Imperii necessitatem recipiente, sine metu vel Imperii vel hostis vagabantur, nec raro sub ipsos muros succedebant, accidere posse facultatem rei gerendæ ratus, die D. Nicolao sacro, qui vel maxime à Moscis obseruatur, idoneis locis milite in insidiis collocato, carros aliquot propinquo à mœnibus spacio agi iubet. verū diei religione quamuis obiectam prædam hostibus spernentibus, idem altero die fieri imperat. Consederant partitis insidiis in vicinarum fossarum, quæ imbrium casu factæ erāt, vna Vngari equites: in altera Stanislaus Solkeuius adolescens, & Ioannes Kretkouius Priiemscianæ turmæ legatus cum Polonis. Hostes ad primum prædæ aspectum mox erumpunt: protracti in locum insidiarum ab Vngaris celeriter consurgentibus profligantur. Poloni, qui remotiori ab iis loco erant, propterq; præruptum per oppositos colles ascensum, ambitum capere cogebantur, confligendi cum hoste facultate non data, à dextra impetu in eum facto, inclinatum in effusiorem fugam præcipitant, coniunctimq; cum Vngaris ad mœnia vsq; insequuntur. Etsi qui primo loco consederant Vngari, lectissimi equites essent, ac in his Petrus Bathoreus, Georgius Sibricus, ac Ioannes Kallaius, omnesq; generosissimis equis Thracicis veherentur, Moscouiticorum tamen equorum, quamuis ii magnam partem parui ac deformes sunt, pernicitatem assequi vix potuerunt. primo tamen impetu triginta circiter interfecti, ac duodecim Boiarici generis, in iisq; maxime strenuus, ac militaribus facinoribus aliquot notus Petrus Koltouiscius capti fuerunt. Incommodo hoc accepto Suiscius auersa porta maioribus aliquot tormentis magno labore, ad imas muri & propugnaculorum feneſtras demissis, locoq; opportuno non procul à fossis vrbis magna scloppetariorum manu occultata, subinde viginti circiter equites, qui nostros cis flumen Plescouiam in stationibus positos lacesserent, atq; in insidias pertraherent, emittebat. verum quum excursione hostium nunciata Samoscius ipse cum tribus turmis equitum flumen transiisset, quique in insidiis consederant, ad primum vnius equitis conspectum, quem propius ad locum insidiarum accedere Samoscius iusserat, scloppetos ad vnum omnes incassum explosissent, sola fere vrbis propinquitas, & fossa equiti obiecta, quo minus conciderentur, hostes texit. Dum hæc ad vrbem geruntur, aduenerunt inte-

rim Legati à Mosco ad colloquium missi, Demetrius P. Filius Ilecius, Romanus B. filius Olphirionis, proq; scriba illis adiunctus Nicolaus Bassorekus. Iis Posseuino cum præsidio Polonico vltra Porchouam obuiam profecto, ac mox nostris quoq; legatis subsecutis, paulo post initium agendi de pace factum fuit. Ab initio de Sueciæ Rege fœdere comprehendendo propositum fuit. Etsi enim præreptarum arcium iniuriæ non parum animum Regis alienassent, quod tamen superioribus comitiis Annæ Reginæ precibus adductus, quæ sororis suæ Sueciæ Reginæ amore, ac assiduis literis victa, genua Regis amplexa, ne sine Sueco pacem faceret, orarat, daturum se operam, vt pace comprehenderetur, pollicitus ei fuerat: ac Posseuinus quoq; homo inter Principes Christianos pacis conciliandę cupidissimus, hoc idem summo studio contendebat, vt actionum de pace initium ab eo fieret, legatis mandauerat. Qua in re dum hæretur, Bochdanus quidam omnium legationis eius arcanorum conscius à legatis Moscouiticis ad Palatinũ Braslauiensem transfugit, ab eoq; ad Samoscium statim mittitur. ab eo hæc legatos mandata habere Samoscius cognoscit: Si Regem exercitumq; à Plescouia discessisse intelligerent, quacunq; causa interposita colloquium tollerent, si obsidionem obstinate continuari sentirent, sine fraude de pace agerent. Eam autem hoc ad extremum concluderent, vt si Rex Lukos aliaq; quæ superioribus annis cœpisset, præter Velisium ac vniuersum Ducatum Polotiensem, quæ Regi concedebat, sibi redderet, vniuersa Liuonia ei cederent. Legati cum Regem quidem discessisse, obsidionem nihilominus vrgeri animaduerterent, accesserant ad conditiones aliquas pacis: sed cum ob sęuissimas hyemis iniurias commeatusq; omni vicino agro vastato angustias subinde incommodum aliquem rumorẽ de exercitu expectarẽt, varias interim moras interponebant, deq; leuissimis quibusq; rebus ad Principem mittabant. scripserat ex itinere ad Samoscium Posseuinus, ostendisse sibi legatos, magna cupiditate Moscum alicuius vel exiguæ saltem portionis agri Liuonici ad titulum Liuoniæ vsurpandum retinendæ teneri. Samoscius Nouocastrum, Serenescum, Nouogrodecũ, deserta nec magni fructus castella ea cõditione relicturum se illi rescripserat, vt penes Regem Luki, Sauolocia, Neuela remanerent. Cũ illi de Lukis nulla se mãdata habere renuntiassent, sine Lukis ne palmum quidem terræ in Liuonia se ei permissurum ostendit. Interim Samoscius cum copias quasdam, quæ Plescouiensibus subsidio mitterentur, Nouogardiam contrahi rumor ad exercitum perlatus fuisset, Spitkonem Iordanum virum strenuum, cuius cum alias, tum in pugna Dersauiensi præclara opera extitit, turmis aliquot equitum ei attributis eo misit. Hic stationibus hostium, quæ non procul à muris se ostenderant, cum trepidatione intra mœnia compulsis vrbi ipsi, omniq; vicino agro magnum terrorem intulit. Eundem opportuno deinde inter Porchouam & Nouogardiam pago considere iussit, cum ad subuectiones subsidiaq; si quæ Plescouiensibus ab hoste summitterentur, prohibenda: tum ad pabulationes laxiores nostris faciendas, maxime autem metum vndiq; hostibus ostentandum. Supra eum vero Kosakki, quos ad Opakam collocatos fuisse ante ostensum est, ad Saionskouium vltra Russam à Samoscio deinde translati omnia infesta reddiderant. Iamq; ante eandem ob causam, ex Kobilogradensi etiam castello, quod adstricto glacie lacu Pelba, qui ad Plescouiam, Derpatum, & Kobilogradum pertinet, ex Derpatensibus præsidiariis aliqui insederant, Simonem Charlensium deiicere præsidium iusserat: indeq; ad Prebusiũ supra Plussam flumen, qua lacu concreto iter ex Derpato, & Vdoua versus Nouogardiam erat, eum collocarat. vnde deinde vlterius populationes proferebantur. quibus rebus fiebat, vt quod ab initio sibi proposuerat, nec ipse Plescouia propter cõmeatus difficultates auocaretur, quod in omnes fere partes libere pabulari nostri possent: & populationibus, qua supra priscã Russam ac Nouogardiam versus Tueram, qua ad Volochdam flumen, ac Lahodam lacum longe lateq; factis, cum opportunissimis viis occupatis vndiq; grauissime hostes premerentur, indies metus eis augeretur. Miserat ad Samoscium Iordanus duos nobiles Moscos repentina excursione oppressos. Ex iis de Iohannis maioris natu Principis filii morte cognitum fuit. Hunc, cum pater opum suarum magnitudinem

tudinem ac thesauros iactasset: ille vero iis Regis thesauros virtutem ac animi fortitudinem prætulisset, quibus etsi illis, quibus pater abundaret, inferior esset, nihilominus ditiones eius igni ferroq; vastaret, magnaq; parte regni eum exuisset, vel vt quidam dicerent, cum obstinatius à patre exercitum, quo cum regio exercitu dimicaret, flagitasset: iratus vero illi pater, scipionem in caput impegisset, non multo post, siue ictus, siue animi doloris vi, in paroxysmos epilepticos, atq; inde in febrim incidisse, ex eaq; deinde extinctum narrabant. quæ res supra reliquas fortunæ aduersitates eo maiorem dolorem Mosco attulit, quod hic etsi imperio patris priori vxori, cum qua optime illi conueniebat, nuncio remisso, aliam duxerat, sine liberis tamen decesserat: alter vero filius Theodorus iunior natu, mẽtis vitio ad regnum atq; omnes adeo res inutilis censeretur. Ab altera parte Suiscius, quod immensam frigoris vim cerneret, febresq; passim ex ea in castris vulgari è transfugis intelligeret: propter vehementiam enim hyemis, quo minus aliqui transirent, fieri non poterat, ad seruatæ vrbis famam, quomodo castrorum captorum, ac deleti exercitus gloriam adiiceret, quærebat. Erat tertia fere pars castrorum morbis implicita, cum vt quisq; frigoris ea immensi prope asperitate correptus esset, quod qui effugeret, nemo erat, febri etiam statim corriperetur, ita tamen vt pauci omnino ex ea morerentur. Non minus autem Samoscius, cum in tanta aeris inclementia, cum hoste potius, quam cum frigoris iniuriis conflictari militem cupere cerneret, prælio dimicandi facultatem sibi dari expetebat. Eiusq; rei, vt extra muros atq; munitiones hostem pertraheret, cum varias rationes quæreret, omnia consilia eius vehementer frigoris, quam diximus, sæuitia impediebat. Tanta autem eius vis erat, vt vbi quis extra tabernaculũ vix pedem protulisset, omnibus fere membris, iis potissimum, quæ maxime aeri patebant, naribus, auribus, atq; facie, gelu astrictis emoreretur: quodq; de Moscouitici cœli natura cum miraculo nonnulli prodiderunt, eiusmodi in iis locis frigora esse, vt aquæ casu ipso dum funduntur, congelentur, id experiendo multi cognouerint. Maxime autem, quod necesse erat euenire, excubiæ sæuitia hac frigoris vexabantur, raræq; omnino obibantur, ex quibus non plures plerunq; aliqua corporis parte mutilata referrentur. Memorabilis cum primis ex turma Sigismundi Rosnii nobilis equitis casus fuit: cui cum vtrumq; crus plane iam frigore emortuum esset, isq; in febrim inde ac mentis alienationem incidisset, interim vero medicus ferro crura resecasset, vbi ad se rediit, non secus ac si partem aliquam ornatus requireret, de pedibus amissis interrogare cœpit. Alius quidam ludicro pene euentu, maximum tamen & ipse periculum adiit. relictus à Basilio Surannicio in primis excubiis non procul à fossis vrbis concubia nocte fuerat. cumq; frigore plane obriguisset, atq; equus, vti fieri solet, ex frigore subito grauius se cõcussisset, is qui nec equum, nec se in equo plane iam enectus continere posset, de equo decidit, pedeq; ferramentis, quæ ab ephippio dependent, retento, sub ipsas portas equo incitato magna voce alienam opem, cum ipse explicare se non posset, implorans, pertrahitur. Mittit mox Samoscius, qui eum eripiant, quod si sine periculo facere non possint, ne ipsi temere periculum adeant, mandat. Hostes qui in muro constiterant, fraudem subesse rati vltro irridebant, satisq; iam fraudum ac dolorum esse, nec ea ratione amplius se capi posse exprobrabant. Ita incolumis hic à nostris recipitur. Id autem tum tempus anni erat, quo intensissima iis in locis frigora esse, vulgari sermone Moscorum ostenditur, qui Nicolai & Christi frigora appellant, cum maxima designare volunt. Moscouia autem omni sub ipsis fere trionibus posita, nullo fere loco, nisi iis forte, quæ ad glaciale mare pertinent, quam in Plescouiensi agro vehementiora frigora existere solent. Itaq; & animalia pleraq; omnis generis, quæ cæteris in locis nigro aut fusco colore sunt, vt corui cum primis, noctuæ, gallinę siluestres, vrsi, lupi, lepores, aliaq; eius generis, seu cœli natura, seu frigoris vi, candida hic esse vulgo animaduersum est. Noctium vero eam longitudinem esse, vt cum longissimæ sunt, diei non quinq; omnino horarum spacium sit. Magna tamẽ in omnibus hisce incommodis tolerandis militum constantia erat: Samoscius etiam, quantum eius fieri poterat, ratione ac diligentia ea subleuabat. Excubias quaternis vicibus permuta-

bat,earum ternas per alios obibat. ſub crepuſculum autem ac primum diluculum per Stanislaum Vlodekonem affinem ſuum, quem Sbaraſio Palatino Braslauien-ſe ad colloquium cum Moſcis miſſo,ſibi legarat,quod eo tempore eruptiones hoſtium maxime expectandæ erant. Quo pauciores autem frigoris incommodis afficerentur, pro ſuperiorum temporum conſuetudine paucos admodum, qui non tam eruptionibus hoſtium reſiſterent,quam de aduentu eorum certiores cæteros facerent,in ſtationibus & excubiis collocabat.Etenim iam ante toto eo tempore, ex quo exercitus vrbi admotus fuerat,morem hunc Samoſcius obſeruarat, vt vel diligentiſſime excubiis diſpoſitis, in ipſis nihilominus caſtris contra repentinas eruptiones ſubſidia parata haberet, alboq; circum caſtra miſſo per vices ſemper aliquot eam ad rem deſcriberet. Hinc etſi,quod in obſidionibus fieri ſolet, nō raro eruptio tentata eſſet,ſæpiusq; ſe hoſtis oſtenderet, nulla tamen vnquam in caſtris trepidatio orta, aut vnquam omnino ad arma, niſi ſemel forte mox à diſceſſu regio, cum ad acuendam militis diligentiam ex induſtria tumultum Samoſcius auxiſſet,cōclamatum fuit.Ii enim,ad quos cuiuſq; temporis vices pertinebant, cum conſcenſis equis hoſti obuiam progreſſi fuiſſent, cæteris prope ignaris eum reiiciebant. Tum vero eo accuratius obſeruandum id ſibi exiſtimabat, quo propter frigoris ſæuitiam,ne ea miles affligeretur,pauciores excubitores ponebat: cum vt maxime firmiores poſuiſſet, aeris tamen iniuriis ad rem gerendam pene inutiles futuros cerneret.Itaq; in ipſis interim tabernaculis, quæ partim è vicinarum villarum ædificiis,partim cauernis in terra effoſſis, cratibusq; ac palea intectis, contra cœli incommoda ex tempore ſui quiſq; vſus cauſa pararat, more ſtationum per vices ſemper aliquot excubare,equosq; quos ſtatim inſcenderent, atq; arma expedita habere iubebat,qui eruptione aliqua nunciata recentes, ac ab iniuriis aeris illæſi,conſcenſis mox equis hoſti occurrerent.quare & ſecuritati caſtrorum & militis quieti,atq; commodis maxime cōſulebatur. Stationum igitur ea exteriorum in frequentia,ac numero adeo earum ex transfugis à Suiſcio cognito, caſtrorum oppugnandorum,ſtationibus prius repentina eruptione oppreſſis,conſilium cœpit,hunc in vſum ſeptingentos circiter equos, quos obſidionis incommoda reliquos fecerant,conquirit,ad eosq; promtiſſimum quenq; reſcribit.Binę contra vrbem à caſtris ſtationes erant, vna vltra Velikam flumen, quæ Pezzurenſem viam obſeruabat:altera cis flumen ſupra caſtra.Ex altera parte, qui ad Suatohorā erant, curabant. Suiſcius trecentos circiter equites delectos vltra Velikam contra eos, qui ad Pezzurenſem,vt oſtenſum eſt,viam,in ſtationibus erant,eo cōſilio, quemadmodum ex captiuis poſtea cognitum eſt,mittit,quod illis occupatis,ſi quod futurum præuidebat,qui à ſuperiori caſtrorum parte cuſtodias agebant,ſtatione ſua relicta flumen glacie concretum ad ferendam ſuis opem tranſirent, caſtra nudatum iri,ſibiq; nullo obſiſtente repentina eruptione ea inuadendi locum futurum cogitabat.Obuenerant diei eius ſtationes Sborouianæ turmæ. quæ cum trecentis equitibus conſtaret, Thomas Orinſcius cum quadraginta circiter eorum vltra Velikam flumen poſitus erat, cum cæteris Laurentius Scarbecus turmæ legatus ſupra caſtra cis Pleſcouiam flumen excubabat. Iam ante autem ea in vniuerſum cuſtodiis omnibus mandata Samoſcius dederat, vt erumpēti hoſti nulla pugnādi copia facta ambitu capto,verſus caſtra ſtatim ſe reciperent, non modo quo ſubſidium illis propinquiori è loco facilius ferri poſſet, verum hoſtis etiam longius ab vrbe ad pugnandi neceſſitatem pertraheretur. Id igitur cum Orinſcius feciſſet, Suiſcius peditatus partem ſtatim vrbe emittit, qui quod locus is omnis cōuallibus interſeptus eſſet,valle quadam occupata receptuq; intercluſo vehementer ſcloppetis eos premebat.Interim Samoſcius Scarbecum,qui quemadmodum oſtēſum eſt,in ſuperioribus ſtationibus erat,flumen mox tranſire,impetumq; in hoſtes dare iubet: ſimulq; ipſe equo conſcenſo,iis qui in ſubſidiis, de quibus ante dictum eſt,conſederant,vt ſe ſequantur,imperat. Scarbeco promtiſſime flumen trāsgreſſo,Suiſcius vbi primum ſtationibus nudata caſtra animaduertit, mox reliquū peditatum ac equitatum omnem diuerſis portis ad caſtra oppugnanda mittit. Interim qui ex inſtituto,quemadmodum oſtenſum eſt,in tabernaculis excubabant,ſe quiq;

quiq; à Samoſcio iuſſi fuerant, ad certamen iam ſe expedierant, primiq; Vngari, qui eam ad Velikam flumen caſtrorum partem tenebant, inde Iohannes Kretkouius,cum turma Stanislai Priiemſcii: Sarnacius cū Hieronymi Goſtomſcii, quarum legati erant,poſt hos alii tanta celeritate procurrerunt, vt eodem quaſi in veſtigio,vno conflictu atq; impetu trecenti circiter ex hoſtibus caderent, caperētur vltra ſexaginta,magnavero eorum pars vulneraretur.Suiſcius qui è proximo muro euentum eruptionis expectabat,cædem hanc & fugam ſuorum cernens, reuocatos intra vrbem mox recepit. Deſiderati & ex noſtris prælio eo aliquot fuerunt, cum valle ab hoſtibus occupata circumuentis auxilium ferri ab aliis non potuiſſet.Piontkouius nobilis eques captus,ac ab hoſtibus abductus fuit.Orinſcius cum diu fortiter hoſtes ſuſtinuiſſet, globo è ſuperiori loco per humerum & inteſtina trāiecto, periit, Petrus Grudſeſcius cum per hoſtes manu viam ſibi patefeciſſet, adq; noſtros iam & pſa pene caſtra in tutum penetraſſet, è muro tormenti cuiuſdam maioris ictu interemptus fuit. Ex Vngaris equitibus Franciſcus Kobor & Barrabas Balog viri militares ceciderunt. Quod niſi ſubſidii iis,qui cum Orinſcio circumueniebantur ferendi cauſa, celerius à caſtris progrediendum noſtris fuiſſet,facile vniuerſas copias hoſtium ad ipſa caſtra pertrahi, iisq; deletis debellari fere tum potuiſſe minime dubitandum videbatur. Erat is quartus menſis Ianuarii dies.ſub noctemSamoſcius, quod maxime omnes Moſcos cupidiſſimos ſuorum humandorum ſciret, Nicolaum Vrouecium in loco prælii excubare, ac ſi forte hoſtibus ad tollenda corpora egreſſis,gerendæ rei facultas accideret in omnes occaſiones intentum eſſe iubet.Ea nocte nullam in partem ſe commouerunt. Altera Martino Leſnouolſcio notæ virtutis Præfecto negotium dat,qui cum quibuſdam vrbe egreſſis,ac proxima, quæ ad eam iacebant, cadauera ſubtrahere incipientibus,vna cum altero equite ſe oſtendiſſet,celeriter in vrbem refugerunt, ſemperq; poſtea intra mœnia ſe continuerunt. Samoſcius rei gerendæ nullum amplius locum futurum,quodq; pietati ac humanitati deberi arbitrabatur, vltro hoſti offerendum ratus,ad obſeſſos mittit, poteſtatem ſe illis mortuorum facere, ac vel per militem conferri corpora,ac tradi iis iuſſurum,aut ſi ipſi per ſe tollere ea velint, fide publica integrum id illis futurum oſtendit.qui in muris erāt, laudibus hāc eius pietatem Chriſtianiq; animi ſenſum magnopere extollebāt, req; cū Suiſcio communicata,vt ſequēti die circa meridiem ad ſe redeat, quo ea de re conſtitui poſſet, rogabant. Ad tempus Stanislaus Solkeuius adoleſcens ſingulari ingenio præditus, Melchior Sauiſſa ſtabuli Samoſcii præfectus, aliiq; nobiles iuuenes Thracicis generoſiſſimis equis vecti, ſplendidiſſimeq; omnes ornati iniuſſi vna proficiſcuntur. Agnoſcit ex transfugis Solkeuium quidam,oſtendit hoſtibus, præterquam quod propinqua cognatione Samoſcium contingeret, multorum etiam ſecretorū conſcium eſſe.ſolebat enim Samoſcius,quod præter ætatem, eximiā in eo indolem ac ingeniū per ſpiceret,in ſecretioribus rebus ad regē referendis ipſius plerumq; operaviti. Hac re Moſci inducti,mutato conſilio,ac pietatis in defunctos officio,præſenti,quod oſtendebatur,cōmodo poſthabito,verbis rē extrahunt,interim maiores ſcloppetos cōplures, & quingentos circiter ſcloppetarios in muro clam diſponunt.Solkeuius cum varie rē duci animaduerteret,vt tandē ſe explicent, eos hortatur,continuo vnus è ſcloppetariis coortus ſcloppeto in Sauiſſam irruens, irritato tamē propter armorū firmitudinem ictu eum ferit:ſimul cæteri ſcloppetos omnes vno tēpore diſplodunt. Solkeuius, quiq; cum eo erant, conuerſis equis celeriter ſe recipiunt.eis è muris aliis mox ſcloppetis,& quo longius prouecti eſſent,eo maioribus inde tormentis hoſtes perſequūtur. incolumes nihilominus in caſtra noſtri redierunt,quod tantum globorū nimbum euaſiſſent, omnibus mirantibus. Iam ante Ioannes Oſtromecius,qui ad tormenta cum aliis curabat,huiuſmodi rem ad Samoſciū detulerat.In arca ferrea duodecim tubos ſcloppetarios,quo citius rumperentur,ex induſtria tenuatos,ordine diſpoſuerat, eoſdemq; ſubtiliſſimo puluere,ac arcam ipſam implerat.in medio eam ſcloppeti partem, quæ rota atq; incumbente ſilice ignē ad puluerem incendendum elicit, tenſam paratamq; conſtituerat.arca ea in ligneā ciſtam impoſita, fibulam, quæ attracta rotam luxare,ignemq;

excitare solet, duabus chordis, vna ad inferiorem ligneæ cistæ fundum, altera ad ipsum ferreæ cistæ operculum alligarat: ea ratione, vt siue ferream arcam ex lignea quis eximeret, seu ipsius ferreæ tectum moliretur, necessario vtraq; re puluis inflammaretur, tubisq; atq; area ferrea fracta astantes percellerentur. Hanc si ita ad Suiscium misisset, minime sibi obtemperaturum, quin eam excuteret seq; ipse in fraudem indueret, existimabat. Noluerat tum Samoscius permittere, vt huiusmodi artibus contra hostem res gereretur. Iam publica fide ab illo prius violata, Solkeuioque ac aliis omnibus qui in consilio Samoscio adærant, vrgentibus, vt eius in se perfidiam ea ratione vlciscisibi liceret, Ostromecio rem totam permisit. Hic captiuum hominem idoneum nactus, per aliquot dies benigne habitum, tanquam magni secreti conscium facturus iuramento adigit, fidemque eius sibi obstringit. Fingit Ioannem Mollerum quendam se esse: cum Farensbekio quondam apud Principem Moscorum militasse: postea etiam illo ad Regem se conferente, authoritatem eius secutum: ac etsi aliquo apud Regem loco esset, pristinam tamen Moscorum Principis in se indulgentiam requirere: eamque ob causam interfecto prius Imperatore exercitus, cum pro artificio suo rei tormentariæ remotis arbitris communicaturus cum eo esset, ad illum rursum transire in animo habere. Interim cistam eam, vt ad Suiscium perferat rogare: in eam preciosissimas quasq; suas ac alias magni momenti res se confeciss e: breui ipsum opera prius ea, de qua dixisset, Principi Moscorum nauata subsecuturum: magni autem sua interesse, ne priusquam ipse veniat, cista resignetur. In eandem sententiam ad Suiscium litteras perferendas illi dat. Moscus duplici lætitia elatus, quod & libertatem recuperaturus, & tam gratum nuncium ad Suiscium perlaturus esset, perque excubias ab Ostromecio traductus ad Suiscium peruenit, qui cum eo tempore aliis rebus occuparetur, cætetos qui ad consilium tum forte conuenerant, nullo ad cognoscendum sibi spacio sumpto, aperire statim cistam iubet. concurrunt complures rei nouitate, atq; innata hominib. curiositate ducti. Ferocissimus omnium Andreas Chorostinus alter Palatinus, & æmulus Suiscii, quemadmodũ postea cum ex Alexandro qui pace facta ad Plescouienses à Legatis missus fuit, de quo infra dicetur, tum pace facta ab aliis multis compertum est, pede in cistam ligneam impositio, ferream manu sua ipse extrahere nititur. Interim fibula conuulsa, puluereq; inflammato, arca ferrea ac tubis disiectis, non modo astantes omnes dissipantur, verum tecti etiam pars aliqua vi ignis ac fractorum ferramentorum conuellitur. præ cæteris maxime insignes, Andreas de quo dictum est Chorostinus, & Chosecius periere. Erat & de Suiscio suspicio, cum ex ægritudine per continuos aliquot dies copiam sui non fecisset: maxime autem apud nostros opinio hæc confirmabatur: quod cum assidue antea in muro versari, perq; stationes volitare solitus fuisset, nunquam postea se ostenderet. Verum hac de re cõtumelioſæ postea litteræ scriptæ à Suiscio ad Samoscium fuerunt: ab iisq; ad singularis certaminis prouocationem descensum inde fuit. Verum Samoscio constituto die cum demonstratis ante insignibus in designatum locum progresso hostis non prodiit. Disputabatur nihilominus interim, quemadmodum supra ostendimus, ab vtraq; parte de conditionibus pacis. De Sueciæ Rege ab initio iam Mosci respondẽrãt, non recusare Principem suum, quo minus pacem cum illo faciat, verum debere eum more Maiorum ad Nouogardiæ Palatinum mittere, qui de conditionib. pacis acturus, cum illo esset: præter exempla institutaq; Maiorum nihil omnino faciendum sibi esse. qua de sentẽtia cum deduci non possent, inde ad summã Liuoniæ, cæterarumq; arcium vtrinq; reddendarum conditionem ventum fuit. Plurimum de hac cõtrouersiæ fuit: cum Prouinciam, quam nouem & viginti annorũ bello, multoq; sanguine suo vix peperissent, ac in qua multi Russici generis nati essent: plurimi etiam domiciliis constitutis inueterassent, non minus ægre quam si de Moscouitico solo ipso ageretur, relinquerent. Ad extremum de Derpato atque Nouogrodeko Liuonica, cum reliquis vrbibus, atque castellis fere omnibus cessissent, vehementer resistebant, quod in illam religionem suam iam inuectam, Episcopumque in ea à se constitutum: Hanc Diuæ virgini matri Pezzurensi sacram

sacram dicerent. Tandem cum præter expectationem suam, minus ad voluntatem ipsorum ad Plescouiam res fluere, ac ne summam quidem cum aliarum fere omnium tum frigoris difficultatem ab obsidione nostros reuocare, iamq; maxima hyemis parte exacta mitiora tempora instare intelligerent: maxime autẽ Posseuinus, qui quo minus suspecta fides sua apud Moscos esset, cum illis diuersabatur, ne vllo cum fructu in re tam pia tantum elaborasset, summa apud vtramq; partem libertate in pacem incumberet, res conuenit. Pacti vt vasa sacra Derpato ac Nouogrodeko tollere sibi liceret, nec Episcopus sacerdotes ve eorum contumelia afficerẽtur, vniuersa Liuonia, quam in sua potestate Princeps eorum haberet, decesserunt: Regis nomine econtra Lukis, Sauolocia, Neuela, aliisq; castellis nonnullis, quæ superioribus annis ab hoste cepisset, Velisio ac Polotiensi agro omni recepto, illis cessum fuit. De Narua aliisq; castellis, quæ à Sueco occupata erant, diu disceptatum fuit, cum nostri Moscorum tergiuersatione, in potestatem Sueci venisse ea dicerent, Mosci nihil ad se præstationem eorum pertinere contenderent, quæ nec ante à se inter arces Liuonicas, quas Regi obtulissent, nominata fuissent, nec nunc tenerentur. Tandẽ cum in eo hæreretur, ita controuersia suspensa, vt iuri suo in Naruam reliquasq; arces, quæ à Sueco tenerentur, minime regem defuturum legati testatum facerent: Veisensteinio autem, quod iam ante Regi Moscus obtulisset, diserte legati eius decederent, de captiuis deinde actum fuit. Cum Mosci vtrinq; captiuos sine pretio reddi vellent, Regis nomine, quod ex Moscis primarios homines complures, illi ex regiis captiuum insignem nullum fere haberent, Sauolocia, Neuela, ac Sebesium, ac extremo loco Sebesium pro captiuis posceretur: Moscus vero non tantam hominum, quantam possessionum rationem habendam sibi iudicaret, in aliud tempus, quo ad exigendum in pacem à se mutuo sacramentum legatos vtrinq; missuri essent, tota hæc res dilata fuit. De tormentis ac apparatu bellico, quæ in præsidiis essent, ita conuenit, vt relictis, quæ cum quæq; caperentur, in arcibus fuissent, quæ vtrinq; illata essent, secum quisq; deferret. Iis igitur conditionibus decennalis pax perfecta fuit, cum nec Moscum in eo amissarum prouinciarum dolore opportunioribus temporibus per motus aliquos interegni aut alias occasiones ablata recuperandi spes desereret, & Rex tanta clade atq; vastitate Moscouiæ illata, quæ tam paucorum annorum spacio resarciri nullo modo posset, si prouincia Liuonia omnibus interim necessariis rebus à se firmata bellum Moscus redintegrare vellet, maiores res gerendi facultatem sibi non præcidi non moleste ferret. Legati iuramẽto statim eas firmarunt: de Principum iuramento, vt maiores Legati exigendi sacramenti causa primum à Rege ad Moscum, inde à Mosco ad Regem mitterentur, constitutum fuit. In literis fœderis conscribendis, per aliquot etiam dies controuersum fuit. quod Mosci ab initio vniuersæ Russiæ Ciarium: postea cum de eo iam decessissent, secundum Moscouiæ & Vlodimiriæ aliosq; complures titulos Astrakanensium tamen & Kasanensium Tartarorum Ciarium, Principem suum appellari volebant, nostri præter morem Maiorum nihil se illi tributuros contenderent. Iam paulo ante autem Parnauiam, quæ à Suecis obsidebatur, commeatus inopia vehementer laborare, ac vix quatuor septimanarũ spacio tolerare Moscos posse, per Thomam Embdanum, aliosq; quorum diligentia in cognoscendis rebus hisce vtebatur, Samoscius cognouerat. à Ioanne Sborouio præterea, qui maximis vadimoniis, necessariisq; suis ac familiæ suæ negotiis coactus in Poloniam redierat, certior factus fuerat, ad res nouas Liuones solicitari, rumoresq; spargi, Regem si Liuoniam recepisset, inter Vngaros vniuersam distributurum. Quod quum ii fieri non posse, nisi ipsi omnes sedibus suis euerterentur, perspicerent, non parum ea re multorum animos commoueri necesse erat. Proponebantur eodem tempore Sueci nomine edicta, quibus suorum cuiq; bonorum, & quas pristinis temporibus, Maiores cuiusq; beneficiario iure tenuissent, possessionum restitutio promittebatur, adq; possessionem bonorum adeundam, ad quos ea pertinerent, inuitabantur. Inter alios Byringius, qui aliquot castella regia in potestate habebat, vt ex Moscis Parnauia decedẽtibus cognitum postea fuit, literas ad Moscos dederat, quibus si diutius susti-

nere obsidionem non possent, vt Sueciæ potius quam Poloniæ Regi eam dederent, hortatus eos fuerat. In hoc igitur Liuoniæ amittendæ discrimine, etsi vel vi tandem, si subsidia sibi à Rege quemadmodum cum eo constituerat, summissa fuissent: aut saltem Mense Iunio, vltra quem obsessos non toleraturos, perspectũ habebat, fame atque commeatus inopia in potestatem Plescouiam venturam Samoscius non desperabat: ad pacem tamen animum tandem aduertendum sibi iudicabat. Venerat sub idem tempus in castra à Suecis missu Præfecti Naruensis mercator quidam: qui de iniuriis, quas finibus suis à milite nostro, qui supra Vdouam in Prebusio collocatus erat, illatas dicebant, quereretur. cui cum præter opinionẽ Suecorum benignius responsum fuisset, venit postea ad Samoscium à Ponto Gardiano Laurentius Cagnolus Italus: cuius in Narua occupanda maxime insignis opera extiterat: honorificisq; verbis pro Rege Samoscio salutato, ac litteris ad Regem à Ponto scriptis illi redditis, vt ad Legatos Moscouiticos ipsius voluntate proficisci sibi liceret, petebat. Samoscius etsi quæ in Liuonia agerentur, non ignorabat: comitatis tamen suæ ad exterum hominem, rationem sibi habendam ratus, in præsentia humane ad postulata ipsius respondit: non potuisse in mentem venire Regi, cum præsertim tamdiu in castris fuisset, ne quisquam à Sueciæ Rege ad se venisset, deinceps Legatum vllum missum iri: atque ita nec Regem vlla hac de re mandata sibi reliquisse: nec se sine Regis mandato, ac voluntate quicquam ei permittere posse: litteras vel per tabellarium ad Regem missurum: aut si ipse ad eum ire vellet, præsidium se ei adiuncturum. Cagnolus responso hoc accepto, tabellarioq; cum litteris relicto ad Pontum se recepit. Eum, tabellario ad Regem è castris nondum profecto, perfectę pacis nuncius in Liuoniã consecutus fuit. Iamque Alexander qui de pace facta Plescouiensibus renunciaret, à Legatis Moscouiticis Sapolia missus ad Samoscium peruenerat. quem cum ad prandium Samoscius inuitaret, maximi beneficii loco habiturum se respondit, si ad vrbem quam primum aditus sibi permitteretur. Nam dum ipse epulaturus ibi esset, obsessos interim sanguinem bibituros: his enim verbis vtebatur: prãsurum se apud eum, vbi læto pacis nuntio suis impertito, reuersus ad eum fuisset. Samoscius præsidio ei adiuncto, ad vrbem perduci iussit. Cum sub Pochrouiensem turrim, quæ ad Velikam flumen pertinens ab Vngaris tormẽtis, quemadmodũ ostensum est, quassata erat, successissent, ac quis esset ostendisset: tanta eorum, qui in muris constiterant, lætitia, atque gratulatio extitit, vt subito sublimem raptum in muros extollerent: nullaq; vel suorum vel nostrorum circum fusorum verecundia prohiberi se paterentur: quo minus ad pedes eius proiecti eos oscularentur, Archangelumque ac pacis nuncium lætis acclamationibus appellarent. ad nostros deinde conuersi fratres eius appellabant: vtq; sine metu propius iam ad se accederent, liberequevagarentur, inuitabant. Altero die idem Alexander cum aliis nonnullis ex Nobilitate ad Samoscium in castra redit: quia pax iam conuenisset, vt lignatio sibi libera permittatur, ipse vero quam primum exercitum deducat, petunt. Respondit Samoscius, etsi de pace transactum esset, litteras tamen in quibus conditiones pacis perscriptæ essent, nondum ad se allatas: multo minus qui præsidia traderẽt, à Principe eorum venisse: conuiuio deinceps eos excepit. Quod cum lautissime instructum fuisset, qui maxima apud nostros commeatus inopia laborari sibi persuaserant, omnium non modo necessariarum rerum, verum plurimarum, quas nunquam ipsi cognouissent, apparatum eo magis admirati fuerunt. Etenim Samoscius quemadmodum superiori anno fecerat, ita iam initio etiam expeditionis huius, præter puluerem tormentarium, quo peditatus, quem conscripserat, vteretur, apparatumq; bellicum, commeatus quoq; maximam copiam, nonnullam etiam elegantioris victus, externorum hominum excipiendorum causa contraxerat, partemq; eius, quam Gedani & Rigæ compararat, à Duce Churlandiæ, ciuitateq; Rigensi iumentis conquisitis, supra Kokenhausium, quod tum in hostium potestate adhuc erat, expositum erat: indeq; aduerso flumine Disnam, ac vlterius Sauolociam nauibus deuexerat: aliam carris deportarat. In eo vero prandio cum cistæ quoq; ad Suiscium missæ mentio facta fuisset, cum de Chorostino, ea quæ

quæ supra demonstrauimus, Alexander præ se ferebat: tum nisi pax interim conuenisset, ne ingenio à nostris superati viderentur, vicissim se illis trecenta aurea poma obiecturos fuisse dicebat. Id satis apparebat, nullam fere rem ægrius eos ferre: iamq; ante priusquam pacis cõditiones conuenissent, Vngaris propius ad muros succedentibus sæpiusq; cistam illis exprobrantibus adeo eo commoueri se testabantur: vt cum iidem in flumine glacie adstricto cistam aliquando illis obiecissent: crebris tormẽtorum ictibus doloris ac iracundiæ suæ flammas in eam eiacularentur: eodem autem modo frequentius deinde ad Samoscium ventitabant: à quo cum semper benigne habiti fuissent, ac vero captiuorum quorundam permutandorum causa in Procopium Penonscium turmę Prę fectum conuiuium tũ forte agitantem incidissent: qui antea commeatus ac rei frumentariæ difficultate coactum, vltra Samoscium exercitum reducturum existimarant: vt non modo Imperatorem ipsum, verum exercitum vniuersum in maxima copia versari videbant, sequenti die Theodorum Mesceodouum aliosque frequentes ad Samoscium mittunt: vt pace facta exercitum tandem abducat, obsidioneque vrbem liberet, petunt: quod nisi intra triduum faciat, nolle se pace teneri ostendunt. Respondit Samoscius, existimare se pace iam facta non ex animo hæc ab illis dici: quam non ingratam illis accidisse, gratiorem quidem, quam generi hominum ex stipendiis viuenti sciret: exercitum cum commodum futurum esset, se abducturum. Interim Palatinus Braslauiensis ipse in castra venit: nec alia conditione pacem conuenire potuisse, quam vt nulla mora interposita exercitus reduceretur, docuit. reddendarum quoque arcium eas conditiones placuisse, vt aulici ab vtroque Principe ad arces, quæ restituendæ essent, quam primum mitterentur, qui vbi aduenissent, rusticorum ac agri possessio statim traderetur. Interim ab iis, qui possessionem adirent iumenta decedentibus ad res suas deportandas præberentur: quæ si præbita essent, tum octauo ab aduentu aulicorum die, præsidio ipso quoq; decederetur. si quæ ex vilioribus rebus deportari commode non possent, eæ consignatæ interim deponerentur, ac primo inde tempore iis, quorum essent, restituerentur. Videbat Samoscius magnam hisce in rebus difficultatem. Nam cum in regione continuis bellis vastata, magnam iumentorum paucitatem existere necesse esset, in Moscorum fere potestate fore intelligebat, pro suo arbitrio restitutionem extrahere. Vt tamen quid animi haberent, periclitaretur, ac fiduciam simul suam iis ostenderet, Ostrouiam antequã dies reddendæ eius venisset, tradi illis iussit: ac licet ea sola in re cum recipiẽdæ reliquæ Liuoniæ, tum pacis stabilitatem omnem positã intelligeret, vt obsidionis ac exercitus metu in fide Moscos cõtineret: ne tamẽ à se violati iurisiurandi Legatorum initium profectum iactare possent, reuocatis omnib. ex partibus pabulatoribus, peditatum omnem cũ tormentis, ac grauiore belli instrumento, Nouogrodekum versus, quo in castello deponere ea cogitabat, octo dierum itinere antecedere se iubet. inde diuersas alias turmas ad recipiendas arces Liuonicas sigillatim præmittit: eas agmen q; ægris præsidio erat, sequebatur: post id impedimenta agebãtur. Ipse cum reliquo exercitu die v i. mensis Februarii Plescouia mouit, spectabant transgredientes copias, partim ex muris atque propugnaculis vrbis, partim è ripis fluminis, aliisque eminentioribus locis frequentes Mosci. maxime vltimam hanc exercitus partem admirabantur: quæ cum ad viginti quatuor millia equitum accedere videretur, magis tamen fere splendore, ornatuque, atque equorum præstantia, quam numero ac multitudine eos in se conuertebat: ita plerisque integris, vt nihil vel parum omnino ex hiemis ac diuturnæ obsidionis incommodis decessisse illis videretur. Hoc ordine ad Seskelium interim aliosque vicinos pagos supra Derpatum eo cõsilio exercitũ traducit: quod eo ex loco & in Moscouiam, si pacis conditionibus à Moscis non satis fieret, facilem se receptum habiturum, & in Parnauiam intentum se esse posse iudicabat: ac si Suecicæ copiæ, quemadmodum iis denunciarat, ab ea non decessissent, ex tempore & re ipsa consilium capere. Etenim iam ante, mox à facta pace Ioannem Lesnouolscium aliquot cum turmis equitum miserat:

qui vrbi ac arci præesset, Gardianoq; si obsidionem nondum soluisset, vt ab ea tãquam Regii iam iuris vrbe abstineret, denunciaret. Moſci etsi Ostrouam iam recepissent: dies etiam, qua Nouogrodekum se reddituros constituerant, lapsus esset: ex industria tamen moras interponebant. seu quod in exercitum, si forte dilaberetur, intenti essent: seu quo è remotioribus præsidiis ad extremas oras, finesq; ipsos Moscouiæ omnes sui interim conuenirent, tutoque res suas deportare possent: ne si primis recedentibus vltimi, qui Kokenhausii, Parnauiæ, ac in longinquioribus aliis locis erãt, tardarent, iniuriis ac vexationibus nostrorum paterent. Quam moram maximo suo atq; exercitus cum incommodo fieri Samoscius videns, Vroueciam iam ante cum tormẽtis Nouogrodekum versus à se præmissum aditum in castrum quærere iubet. Hic cum aditum aliquem amicitiæ ad Præfectum sibi fecisset, familiariter deinde commeare ad eum cœperat. Itaq; aliquanto post Samoscius ipse, qui interim aduenerat, cum Palatino Braslauiensi, ac sexaginta circiter militibus sigillatim sequentibus, rogantiq; ex more portitori, centurionem venire nostris respondentibus, castrum ingreditur. Venerat sub id tempus Petrus Volkouiscius. Hic cum Palatinum Braslauiensem ex colloquio ad Sapoliam, cui ipse etiam Volkouiscius interfuerat, agnouisset, incusasset q; Præfectũ: quod cum centurionem se recepisse diceret, Palatinum recepisset: respondit Palatinus, non se modo, verum Samoscium ipsum adesse. Quare turbatum eum Samoscius videns: tu quidem, inquit castrum hoc iam Principi tuo perdideras, nisi ex conditionibus pacis vltro id tradere deberes: nullumq; ea in re dolum à se quæsitum, sed vt castrum, quod Principis sui esset, videret, ingressum se ostendit: vtq; decederet, hortari hominem cœpit. Illo iumentorum inopiam incusante, ex iis equis qui tormenta trahebant, certum numerum ei dat: quibus subleuatus rebusque omnibus exportatis, castro tradito excessit. Est Nouogrodekum amplitudine quidem non magnum, sed cum vicinitate Moscouiæ clarum, tũ ob eam ipsam opere, maxime autem triplici muro, crebrisq; turribus ac vno insigni propugnaculo diligenter munitum. Inde Seskelium recta Samoscius venit. vbi cum per aliquot dies substitisset, dum an Derpatum Sigismundo Rosnio, quem ad accipiendam vrbem pro Legato miserat, redditum à Moscis esset, cognosceret: posteaquã ne iumentis quidem acceptis, quæ in magna iumentorum inopia à Duce Magno ac aliis cõquisita non paruo numero Samoscius eo miserat, decedere Moscos intelligeret, Derpatum ipse contendit: inq; proximum ad vrbem Monasterium diuertit. Inde Nicolaum Sebridouium, & Stanislaum Solkeuium filium ad Præfectum mittit: vt mox se recipiat, vrbemq; ac arcem vt conuentum erat, tradat, postulat: quod nisi intra tertium diem faciat, continuo se exercitum in Moscouiam reducturum ostendit. Aduenerat iam à Mosco Basilius Halouinus, ex primariis aulicis ipsius. Hic gemitum ducẽs meminisse se eius temporis dicebat, quo Moscis etiam ferocibus esse licuisset: moræ tamen causam esse, quod à iumentis atq; carris nondum satis paratus esset. Itaque, vt ad tridui spatium vnum solum diem adiici patereturpetebat. Cum ex propriis iumentis ducenta circiter Samoscius illi adiecisset, Derpatum quoque XXIIII. mensis Februarii die recepit. Vicesimum nonum iam annum Derpatum Moscus tenuerat. Itaque vt ab ea, in qua geniti magnam partem essent, vel adoleuissent, maximo cum dolore atq; lachrymis pleriq; diuellebantur. Inprimis fœminæ ad suorum partim maritorũ, partim liberorum, parentum, ac propinquorũ sepulturas concursantes nænias suas more suo decãtabant. Est enim omnis gens Moscouitica, si quæquam alia, in sepulchrorum ac mortuorum cultu cum primis superstitiosa. Diuersum aũt hac in re ab aliarum gentiũ institutis hoc maxime habent, vt non statim mortuos sepeliãt, sed per annũ vnum loculis conditos in fornicato aliquo cœnaculo asseruẽt: ac exacto demum anno multis cum lachrymis ac planctu terra condant. Fuit Derpatum amplissima olim Liuoniæ vrbs: quod vel hodie adhuc publicorum, priuatorumq; ædificiorũ cultus indicat. Agrum etiam Liuonia Derpatẽsi meliorem feracioremq; nullum habet. Priusquam Germani in Liuoniam immigrantes religionem Christianam, linguamq; suam ea in loca inferrent, à Sudetibus gente barbara omnis is tractus à mari

mari supra Pelbam lacum Plescouiam vsq; tenebatur: qua cum Russis frequentia bella interfuisse Moscorum annales narrant. Postquam à Christianis ora ea coli cœpit, Episcopis vsq; ad Hermannum Vesselium paruit: Hunc cum post captam Naruam ac Neuhausium vna cum Derpato in deditionẽ Moscus accepisset, post-ea contra fidem datam in Moscouiam deportarat: non minori in viuum Episcopum perfidia, quam odio in mortuos vsus: quorum nimirum ibidem paulo post & cadauera è templo sepulchrisque eiecit. Vrbs aliquandiu deinde à Liuonibus & Moscis æquo iure habitata fuit: aliquanto tempore interiecto cum Liuones iniuriis Moscorum coacti in necem eorum cõspirassent, Liuonibus vt maiori Moscorum numero non difficulter ab iis superatis, ac plerisq; interemptis, cæteris in Moscouiam deportatis, Moscos solos deinde incolas habuit. Iam ante Nouogrodeko discedentes Mosci ignem fundamentis subiecerant: qui mox à nostris deprehensus, suppressusq; fuit. Derpati, quod præcipua ædificia, duo sunt: arcis alterum, in quo prius Episcopus, postquam in Mosci potestatem venerat, Vladica habitabat: alterum ad Principis vsus factum: quod Dux ipse priuatis aliquot primariis domibus occupatis, moreque suo exornatis pro se exstruxerat: cum existimarent, in arcem Samoscium diuersurum: eorum enim morib. capitale est, in Principis ædibus quenquam habitandi causa esse: arci diuersis in locis pulueres subiecerant, quorum aliqui intra viginti quatuor horarum spatium, partim intra quadraginta octo absumptis funiculis incensi post illorum digressum tollerentur. Samoscius cum in Principis domum recta diuertisset, rusticorum quorundam, qui in purganda arce occupati erant, nece periculum redemptum fuit. Hosti nihilominus diligentissime fides conseruata fuit: ac non modo in nullos, qui reliqui è Moscis in Liuonia erant, hanc ob causam vindicatum: verum cum puer etiam quidam Plescheoui Derpatẽsis Palatini propinquus, nõ tam interceptus à nostris, quam more puerorum pueriles quasdam voluptates sectatus vltro ad eos se cõtulisset, vehementerq; ea re Plescheouus perturbaretur, magna diligentia conquisitum reddi eum iussit. Haud alia vero ratione reliquæ etiam pleræque arces à cæteris Præfectis receptæ fuerunt: Moscis initio, priusquam de Derpato reddito iis constaret, dexteritate potius atque ingenio nostrorum ex iis deiectis, quam decedentibus. Derpato recepto ad regios quoq; Præfectos, qui Sauolociæ, Lukis, ac aliis castellis Moscouiticis præerant, vt Moscis ea traderent, litteræ datæ fuerunt. Ad hanc. n. diem nullius à nostris quoq; possessio prẽter quam Ostrouiæ tradita Moscis fuerat: tum autem ex fide omnes redditæ. Interim Gardianus quoq; postquam Lesnouolscius, quæ supra ostendimus, à Samoscio ei denunciasset, finibus obiter pro arbitrio ei demonstratis, obsidioneq; soluta exercitum Parnauia abduxerat: eq; campis contractum per præsidia distribuerat. Eodem aũt tempore de Veissensteinio quoq; Ernestum Veierum, & Michaelem Konarscium ad eum Samoscius misit: qui Veissensteinium à Mosco Regi cessum ostenderent, ac an possessionem eius impediturus esset, quærerent. Respõdit iis Regem suum ipsum Legatos ad Poloniæ Regem de controuersiis hisce missurum.

Atq; hic quidem exitus belli fuit, minori animo à Mosco gesti, quam quò vel in prioribus quibusdam vsus fuerat, vel id ipsum susceperat: pristinaq; eius potentiæ fama requirebat. Præterquam. n. quod in siluis fluminibusq; superandis exercitum impeditum, cum facillime id facere posset, priusquam in aperta Moscouiæ ac viscera regni eius penetraret, transitu prohibere ne conatus quidẽ omnino sit: nullam etiam iustis viribus pugnandi potestatem vnquam ab eo factam non paucis mirum visum est. Id eane de causa fecerit, quod Legatorũ missionibus suis rei gerendæ tempus eximere se posse, ac inanibus interim sumptibus vires Regis minutum iri sibi persuasisset: an quod superiorum temporum fortuna edoctus, parũ in acie suis se committere posse statueret: seu etiã quod solet facere Deus, vt quos pro scelere eorum punire velit, iis consilium prius, ac animum eripiat, ipsum quoque perpetuus crudelitatis comes & vindex metus nihil in rebus suis ratione prouidere, aut fortiter suscipere siuerit, non affirmarim. Hoc satis constat, & ab initio, facillimo momento inter siluarum paludumq; ac fluminũ eas difficultates, Regis

exercitusq; impetum vehementer reprimi potuisse: ac si in summum discrimen rē adduxisset, haud fere maiorem cladem accipi ab eo potuisse, quam dum de summa rerum sollicitus, certamenq; omne defugiens diuersis in locis singulos suos à multitudine exercitus circumuētos nostris obiicit, accepta ab eo est. Omni enim Moscouia à Borysthene supra Starodubam ac Radohostiam ad Cernihouam vsque: à Duna deinde flumine, qua Stariciam vsque, qua supra Nouogardiam ad Lahodam vsq; lacum longe, lateq; vastata, tot præsidiis expugnatis, multis in deditionem accepris, trecēta circiter millia hominum interiisse: ad quadraginta capta constat: vt aliquot vicibus instaurari bellum tanto hominum numero potuisse videatur. puerorum quidem quanta multitudo capta sit, ex eo coniici potest, quod priuatus ex nobilitate nullus fere sit, qui non vnum atq; alterum: multi qui plures in seruitute habeant. quod quidem incommodum specie, quam superius, minus, re ipsa maius est. Iuuentute enim è quibusdam prouinciis, maxime autem Lucensi, Sauolociensi, Plescouiensi, ac Nouogardiensi omni fere sublata, quæ nunc ab adultioribus coluntur, mox sobole omni deficiente vltro desertum fore iri apparet. Oppida ac castella, quæ ipse in potestate habebat, vltima hac pactione ad octodecim dimisit: Derpatum nimirum, Felinum, Laiisium, Mariemburgum, Kokenhausium, Parnauiam, Volmariam, Rumburgum, Hasselum, Nouogrodekum, Marienhausium, Ludsenium, Rossittenum, Trikatum, Bersonum, Landescum, Sesuegium. Veissensteinii autem cum id à Sueco teneretur, ius atq; repetitionem: quæ vero bello ante capta à Rege tenebantur, numero non pauciora, Polotiam, ac in eodem Ducatu Sussam, Sokolam, Krasnam, Vsuiatam, Sitnam, Ieserisciam, Kosianum, Nescerdam: supra Vitepsciam, antiquioris possessionis Moscicæ Velisium, cuius ad centum viginti millia passuū ager patet: in Liuonia Vendam, Lenouartum, Duneburgum, Pirkelium, Salium, Kirempesium, Elsenū, Fabianum: cum ipse ex iis, quæ à Rege armis parta possidebantur, Lukos, Sauolociā, Ostrouam, Neuelam, Chelmam, tum ab ipsomet deleta castella, Krasnam, Krasnohorodum, Voronecium, Veliam sola reciperet. Quibus tamen in omnibus detrimentis nullum fortassis maius censeri debeat, quam quod portubus cunctis Balthici maris amissis, à Borysthenis autem nauigatione iam ante Turcarum armis exclusus, à mari fere omni præterquam glaciali importuosissimo, ac periculosissimo, atque aliarum fere nationum occidentalium, ac meridionalium commerciis in penitiorem Moscouiam tanquam relegatus: compedesque quo minus libere vagari possit, iniectæ ei videantur.

LIBER SEXTVS.

PAcato eum ad modum, quem superiore libro demonstrauimus, Mosco, nihil prius Rex habuit, quam vt prouinciæ constituendæ causa, ipse in Liuoniam Rigam vsque procederet. Quam cum 12. mensis Martii die ingressus fuisset, postridie Samoscius ad eum venit. Iam ante autem alii etiam Senatores Polonici aliquot, ac Lithuanici satis frequentes comitati eo Regem fuerant. Ad eos Ducem Churlandiæ ac ex Nobilitate Liuonica quam frequentissimos Rex litteris euocat: quæq; ad prouinciæ eius statum pertinere vdiebantur, cum omnib. iis communnicatis, vt scripto sententiam suam explicarent, hortatus eos fuit. Erant, de quibus deliberabatur, capita hæc potissima: de templis cultuq; diuino instaurando: de Episcopo restituendo: prouincia ordinis iudiciorumque causa in partes certas diuidenda: magistratibus ac ærario publico

blico constituendo. de quib. cūquid quisq; sentiret, ostēdisset, Rex etsi non ignoraret, à maioribus suis etiam sine ordinum autoritate prouincias ab iis partas priuato consilio constitutas: quo tamen gratius beneficiū suum esset, si, cum omnes operam studiumque suum ad eam prouinciam recuperandam contulissent, ex omnium consilio certa eius formula describeretur, in Comitia totam rem distulit: Legatos tantùm partim ex comitatu suo, partim ex Nobilitate Liuonicà designauit, qui prouinciam vniuersam inspicerent: agros reditusq; eorum omnes, ac iurà describerent, omnibusq; iis de rebus ad se referrent: quo rectius deinceps in Comitiis statui de iis posset. Possessionum autem omnium quatuor genera faciēda iudicabat. quorum primum esset, quod ad publicam securitatem pertineret, finitimarum arcium: quęque ad illas, vt ex propriis prouētibus muniri, omnibus necessariis ad defensionem rebus ornari, retineriq; possent, adiiciendæ essent: earum alterum, quibus tum Episcopatus cultusque diuinus, tum ęrarium publicum stabiliretur: tertium earum esse debere statuebat, quæ priuatis certo iure deberētur, aut cum iisdem, si hæreditariæ possessiones eorum Reipubl. causa restitui iis non possent, permutarentur: Extremum quibus bene meriti & quorum præ cæteris in hoc bello opera eminuisset, virtutis causa donarentur. Inde militibus magistratus præfecturæq; quæ vacabant collatæ: quibusdam stipendia assignata fuerunt. In toto autem hoc bello id à Rege obseruatū fuerat, vt si qui in eo periissent, qui publicas possessiones iure aliquo tenerent, easdem liberis eorum quamuis infantibus, partim etiam puellis confirmaret. multis etiam ex plebe cum superioribus expeditionibus, tum maxime hac ob præclara facinora aliquà Nobilitatis ius datum fuit: qui cum plerique à Samoscio in insigniorum communionem recipi se peterent, viris fortibus non inuitus tribuit, vt cum ipsi ante virtute sua Nobilitate dignos se fecissent, à se gentis suæ insignibus non indigni iudicarentur: iisq; aliquà re auctis, vel minutis, aut aliquantum immutatis, qui id à se petiissent, plerosq; donauit. Quibus ita constitutis cum Rigensibus de iis rebus, quas in aduentum Regis reiectas supra ostendimus, actum fuit. Occuparat ciuitas à morte Archiepiscopi Vilhelmi, cum sedis ac templi Archiepiscopalis possessionem, tum omnia q̄ ad id pertinerent, iura ac prouētus: adq; Augustanæ Confessionis formulā omnia templa reuocarat. De hoc capite ita conuenit, vt D. Iacobi, & quæ proxima ad illā est, D. Mariæ Magdalenæ ædes ad catholicæ religionis vsus cum omnibus, quæ antiquitus ad eas aliquo iure spectassent, prouentibus redirent: penes ciuitatē curia, quæ Archiepiscopi fuisset, prope muros vrbis sita vna cum domibus Canonicorū, ac areis desertis, q̄ ante id collatę nō essent permanerēt: cum v. census aliqui annui percipi olim publice iis ex locis soliti fuissent, vt eorum nomine certā pecuniam annuam D. Iacobi ædi eiusdemque sacerdotibus ciuitas penderet. De vallo, quod contra arcem ciuitas obiecerat, assensum à Rege fuit, vt eo quo nunc esset loco maneret: cumque se quoque ab omnibus partibus arcem vallo circumdaturum ostendisset, id solum adiectum fuit, vt ad eius modum, quo arcem munitura esset, vrbis quoq; vallum æquaretur: ab eademq; arcis parte in muro vrbis porta aperiretur. Inter Churlandiæ etiam Ducem, ac ciuitatem de nauigatione, ac portorio controuersia erat: cum ille per fluuiū, qui ex ditione eius infra Rigam in Dunam illabitur vsum portus Rigēsis, merciumq; exportandarū ius ac immunitatem sibi defenderet, ciuitas negaret. Eos vt inter se componerēt, hortatus Rex fuit: quod si conuenire non posset, in Comitiis cognituram de ea se ostendit. Venerat Rigam & Magnus Dux. Hic eius q̄ possidebat, Liuoniæ partis confirmationem petebat: adq; homagiū accipiendum, ac iuramentū præstandum sese offerebat. Ostensum huic, more Maiorū non nisi in Comitiis id fieri posse. Vltimo loco Nobilitas desideria sua ad Regem detulit. Quæ cum ad vniuersæ prouinciæ statū pertinerent, responsum & huic fuit, humanitatem ipsam postulare, vt cum Ordines regni tantum laboris, atq; sumtus in prouincia ea liberanda suscepissent, ne sine eorū autoritate iis de rebus statueretur. Angebatur potissimū animo Rex, ne cum Moscus, qui in finibus Liuoniæ ex p̄sidiis Liuonicis, quę deduxerat, nō contemnēdas copias coactas haberet, Maruam iis oppugnaturus diceretur: si minus

forte paratus tum Suecus esset, minusq; ad resistẽdum virium haberet, vtriq; eam perderet. Itaq; mox Petrum Visgerdum Lituanum cũ literis ad Moscum mittit: ostendit, accepisse se ex Legatis suis, quos Sapoliæ habuerit, pacem inter eos, atq; ipsius Legatos certis conditionibus conuenisse: eam se ratam habere: cum autem arces Liuonicas, quæ à Sueco tenerentur in conditionibus præteritas intelligeret, si à Moscó oppugnarentur, ius suum ac Reipublicæ, quod semper excepisse, negligere se non posse id se pro sua fide ac religione dissimulare non debuisse: hortari ne forte ea res pacem turbet, vt dum maiores Legati, qui pacem vtrinque firmaturi sint, ac si quid dubitationis in conditionibus adhuc sit, de eo cum illo cõuenturi, ad eũ perueniant, omnẽ vim ab illis abstineat. Constituerat iisdem de rebus Regina ad sororẽ Sueciæ Reginã, per Christophorũ Varsauicium literas dare. Cum tardaret, Rex qui in ea, cum voluntatis Mosci, tum aliarum rerum incertitudine nullam moram interponi volebat, non dubitandum sibi existimabat, quin Dominicum Alamannium Culinæ Præfectum, quam primum ad Suecum mitteret; præ cæteris idoneum ad Legationem hanc ratus, quod ab eo iam tempore, quo primum de matrimonio inter Regem Sueciæ Ducem tum Finlandiæ & Reginam Catharinã per Ioannẽ Baptistam Thencinium potissimum actũ fuerat, Alamannius, qui in familia Thencinii tum fuisset, omnium rerum conscius & sequester fuisset; indeque tam Regi quam Reginæ notus esset; Reginæ etiam, apud quam potissimum negotia hæc propter summam cum Regno Poloniæ necessitudinem, & quod non parum apud maritum posse existimabatur, agenda videbantur, non ingratus putaretur. Summa Legationis erat, vt repetitis iis, quæ ab initio belli vtrinq; intercessissent, tertii anni bellũ nullam aliã fere ob rem, quam solam Naruam ac vt communi pace Suecus comprehenderetur, à rege susceptum ostenderet: reliquam enim Liuoniam fere omnem Legatione Vilnam ad Regem missa iam ante Moscum cessisse; eo magis contra opinionem Regis accidisse, quod dum ad Plescouiam cum exercitu Rex esset, quo iturum se pro mutua necessitudine amice ante ei aperuisset, hostemque ab omni auxilii suis in Liuonia ferendi facultate exclusisset, cum ab aliis potius partibus in Moscouiam illum irrupturum exspectasset, non modo Naruam, ac vicina castella, præsidiario milite, quem Plescouiam, ex præsidiis omnibus hostis contraxerat, nudata, commeatuque ac omni spe auxilii destituta: sed Veissensteinium quoq;, quod iam hostis cessione Regis esse sciuisset, dissimulatis literis Regis, ac iis fere copiis, quas Gedani magna ex parte ministri eius cõquisiuerant, occupasset; Parnauiam obsedisset: potuisse Regẽ, si id tentaturũ eum præsciuisset, & sumptu & labore eius anni belli supersedere: iam vero & cursum rerum præclare contra Moscum geri cœptarum, & obsidionem Plescouiensem, cuius cum grauiorem partem iam superasset, facile reliquam etiam superaturus fuisset, interrumpere, ac sine ipso etiam pacem facere necesse habuisse; ne dum pro eius commodis laboraret, maius in Liuonia incommodum, de qua sola bellum tum erat, ab eo acciperet. pro quibus iniuriis omnibus vt Regi reique publicæ satisfaceret, postulare iussus fuit. Secreto mandatum ei fuit, vt cum hæreditatis Sigismundi Augusti: pecuniarum ei creditarum: dotis ab eodem promissæ, nec dum numeratæ, aliarumque rerum quarundam petitionem Suecus relaturus existimaretur, ostenderet quidem, aliam earum rerum petendarum rationem esse, certumq; de iis ius, ac morem iudiciorum antiquissima Regni consuetudine receptum: aliam iniuriarum, quibus ab illo Rex affectus esset; quæq; cum iis rebus nihil commune haberent: si tamen ita animatum videret, vt de Reualia quoq; ac omni iure Liuonico simul decidere paratus esset; dotis & mutui, quod peteret, solutionem sine vlla exceptione ei promitteret: reliquarum controuersiarum disceptationẽ communibus arbitris Regem permissurum: vt communi etiam pace comprehenderetur, apud Moscũ elaboraturũ ostenderet. q; si ne iis quidem conditionib. permoueri se pateretur; vel pacem cum Mosco certã opera Regis ei fore, vel mille equites in bellum Moscouiticum, sumtu suo Regem ei præstituros reciperet: ex eorum nimirum genere, qui beneficiis Sigismundi Augusti ornati, haud inulti in militiam eam conuenturi

turi essent, idq; pro libertate Gentis Polonicæ salua pace publica suo arbitratu facere possent: stipendio aũt ac sumtu Regis tamdiu futuri apud eum essent, quoad eadem pace, quã cum Rege haberet, ipsum quoq; Moscus comprehẽderet. quod si eo tempore de Liuonia, quam teneret, vniuersa transigere Suecus alienum existimaret; docere iussus fuit, nõ recusaturum Regem, quo minus cõmunium amicorum interuẽtu quicquid inter eos esset controuersiæ, cõponi pateretur: si quid etiam debere illi videretur, præstaret: modó de Narua interim in omnes casus vtriq; satis prospiceretur: nedum ipsi inter se de ea disceptarent, à Mosco occuparetur. Id ea ratione cõmodissime fieri posse, si Regis præsidium in eam immitteret. Cum n. Moscus propter pacem, quæ cum Rege ei esset, si præsidium Regium Narua receptum fuisset, oppugnare eam non posset, non modo Naruæ, sed aliorum etiam præsidiorum suorum Liuonicorum, quibus Narua obiecta esset, securitati sine incommodo ac molestia sua eum consulturum: simulq; omnibus copiis suis coniunctis, ad defendẽdam Finlandiam longe futurum paratiorem; si nec arces controuersæ contra vim hostilem defendendæ ei essent, nec copię in diuersa præsidia distrahendæ. Interim de arbitris inter se conuenturos: & vel minutum controuersias omnes eorum interuentu iri; vel si tolli eæ non possent, Regem Naruam illi redditurum, aliasq; iuris sui persequendi rationes initurum. ne vero fraudi ei esset, quod propter commune periculum Naruam sibi tradidisset, idonee in eum casum ei cauturum. Profecto iam Alamannio, Varsauicius cum literis à Regina Rigam venit. Dedit & huic Rex eadem fere, quæ Alamannio data fuerant, ad Sueciæ Regem mandata. Iussit autem, vt si priorem Legatum aliquid constituisse intellexisset, non exposita Legatione se reciperet: si infecta re dimissum comperisset; ostenderet: quod maiores Legati eo ipso tempore in Moscouiam à Rege mitterentur: Comitia etiam breui indicturus Rex esset; summã illum, & vt pace à Mosco comprehenderetur, & de aliis rebus suis cum Ordinib. agendi facultatem habiturum: hanc causam fuisse Regi, vt etsi iam ante iisdem de rebus Legatum ad eum misisset: tamen & Reginæ Coniugis suæ precibus & mutua necessitudine adductus, denue se ad illum mitteret: hancq; explicandarum omnium harum controuersiarum opportunitatem ei significaret. In conditionibus nihil quemadmodum ostensum est, mutatum fuit. Antequã Riga Rex discederet, Maiores Legatos, de quibus dictum est, in Moscouiam designauit, Ioannem Sbarasium Palatinum Braslauiensem, Nicolaum Taluossium Castellanum Samogitiæ, Michaelem Haraburdam. Mandata hæc iis data fuerunt, vt iuramento in pacem à Mosco exacto, de Suecię pręterea Rege eadem pace comprehendendo agerent. De Narua autem, ac aliis castellis Liuonicis, quæ à Sueco tenerentur, si tentaturus ea Moscus esset, quemadmodum per literas Rex iam ostendisset, non defuturum iis Regem, vel etiam pacem, si id fieret, ratam habiturum testificarentur. De captiuis quia ante Moscus postularat, vt vtrinq; pariter captiui redderentur, non parem vtriusque captiuorum rationem esse ostenderent; cum in Regis potestate præcipui ipsius ductores essent; illi ex Regiis insigniorem nullũ: ex Nobilitate paucos: reliquos ex promiscua plebe haberet. Itaq; vt vel Sauolotiam ac Neuelam, aut alterutram saltem earum Regi pro illis permitteret, postularent; cum ante integriorib. adhuc rebus suis pro pauciorib. captiuis Vsuiatam ac Ieseriscam obtulisset, quarum hæc nondum tum in potestatem Regis venisset, vel cũ ipse ante Sigismundi Augusti temporibus certa precia in singula capita exigere solitus fuisset, eodẽ exẽplo suo suos nunc redimeret. Reuenit iub idem tẽpus Rigam à Mosco ad Regem Posseuinus, multis incõmodis & ærumnis peregrinatione ea perfunctus. Laborarat hic potissimum apud Moscum de dissensione, qua à Romana Ecclesia, sicut cæteri Orientales plerique ita Moscus quoq; dissidet, tollenda: atq; Ecclesiæ cõmunionem eodẽ reducẽdo: tum pro suo in Rempub. Christianam studio fœderis contra Tartarum cum Rege sanciendi vltro mentionem intulerat; quidq; animi Moscus de coniungendo contra barbaros bello haberet, explorarat. De extremo hoc ostenderat Moscus, pacem iam cũ Tartaro se fecisse. Venere vna cum Posseuino Legati, ad Summum Põtificem ac

Rudolphum Rom. Imper. à Mosco missi: aler item quem Constantinopolim cũ muneribus, quibus cædem filii expiaret, ad patriarcham Constantinopolitanum ablegarat. Vtrisq; litteræ commeatus publici datę fuerunt. Remisit ii dem etiam fere temporibus ad regem Matthiam Preuostium; qui cum litteris, quibus ipsius Rex respondebat, de quibus supra dictum est, Sauolocia ad eum missus fuerat: & mercatores, quos per tempus belli retinuerat. Ad literas paucis respondit; intelligere se eas in medio ardore belli ad se datas, asperius aliquanto scriptas esse: iam cum pax atq; amicitia vtrinq; restituta sint, ad eas, quas bellum tum nonnihil exasperarit, pacis tempore respondere necesse sibi non arbitrari; quod eum etiã, qui literas attulisset, tamdiu retinuerit, cum propter bellum armis vię omnes obsessę fuerint, fieri aliter à se non potuisse. Dimissis Legatis, quos ad describendam Prouinciam designatos supra ostẽdimus, Vilnam Rex profectus fuit. Ibi Legationem Tartaricam audiit, quæ à Mahomete Chiereio Tauricanorum Tartarorũ Principe haud multo ante venerat. Petebat donatiua: de Kosakkorum iniuriis & vexationibus querebatur; quæ quidem etsi extiterant non infrequentes: augebantur tamẽ ex industria à Tartaro: quo domestici metus, ac vicini periculi simulatione longinquam Persicam militiam effugeret, in quam à Turcarum Principe sub idem tempus euocabatur. Responsum à Rege fuit, donatiua more Maiorum datum iri; iisdemq; quibus antea fuisset, legibus, pacem cum illo futuram. De Kosakkis idem etiam, quod ante aliquoties ostensum: manum hominum ex diuersarum Gentium colluuie coactam, vagam, ac nullis certis sedibus consistentẽ, nullius etiam in potestate esse: vt tamen quantum fieri eius posset, ab iniuriis & infestatione prohiberentur, sedulo ac cum fide operam datum iri. Insolentius id à Barbaris acceptũ fuit, responsoq; audito, Princeps Legationis in ipso quasi discessu publice testificatus est, vt omnia fierent, nisi tamẽ Kosakki in officio cõtinerentur, pacẽ se nõ seruaturos. Iam ante minoris Poloniæ, ac Russiæ Nobilitas, Legatis missis, de tributo in suis conuentib. à se decreto certiorẽ Regem fecerat. Hoc v. tẽpore priusquã Vilna Rex discederet à maioris quoq; Polonię, Masouiticę item, ac Podlassicæ Nobilitatis Legatis aditus, de simili tributo in illis quoq; conuentibus sancito cognoscit. Gratię vtrisq; actæ, deq; animo in Rempublicã Regis optime sperari iussi fuerunt, cuius constituendę ac Liuonię simul, quam communi omniũ consilio, ac ope partã, communi etiã Ordinũ iudicio Rex reseruasset, ordinandæ causa intra eum ipsum annum Comitia Regem habiturum in responso vltimis hisce dato adiectum fuit. Quibus de causis, quibusq; cum mandatis tum ad Moscum Visgerdus Lituanus, tum ad Sueciæ Regem Alamannius à Rege missus fuerit, supra ostendimus. Moscus litteris Regis, quibus, vt à Narua cæteris quẽ Liuonicis præsidiis abstineret, hortatus eum Rex fuerat, statim assensus fuit. Apud Suecum ingrata Legatio fuit: nec multum in Regina etiam ad mitigandum animum eius præsidii fuit: cum præterquam quod iracundia eius omnes ad placandum eum aditus omnibus obsepserat, de iniuriis, quibus ob non præstitam dotem hæreditatemque fraternam, ac non comprehensum pace maritum affectam se existimabat, vltro quereretur. Itaque cum ea Alamannius inde renunciaret, ex quibus istas quoq; res vltra superiores iniurias magis exasperatas appareret, Rex, qui Vilna Grodnam iam venerat, senatoribus pleriśq; eo euocatis, ex illorum sententia Comitia eo maturius indicenda statuit; in quibus de Sueci etiam iniuriis ad Ordines referret. Interim in Liuoniam ad Magistratus & præfectos, quo loco res essent perscriptum: vtque viderent, ne per negligentiam detrimenti quid acciperetur, moniti fuerunt; cũ Lituanis actum, vt si quis præter opinionem in vicinia Liuonia motus accidisset, suppetias ferrent: cum Duce item Prussiæ; vt finitimo & ipso Liuoniæ Principe per Reinoldũ Heidensteiniũ eadẽ cõmunicata fuerunt. cumq; maiores Legati ad Moscũ missi, quib. mandata de pace Sueciæ Regi apud Moscũ conficienda, data supra ostendimus, in itinere iam essent: ne vllã eius rei mentionẽ facerent, & ipsum rem suam agere permitterent, per celerem tabellarium significatum iis fuit. Grodna sub Mensem Augustum Varsauiam Rex processit. eo Varsauicius quoq; è Suecia eodem, quo Alamannius, Legationis exitu ad eum

eum venit. Ibidem vero dum Comitiorum diem expectat, Iancola Valachiæ Palatinus in potestatem eius venit. Hic, quemadmodum supra demonstratum est, è Saxonibus Transsiluanicis, loco humili & obscuro ortus, Valachiæ Principũ genus ementitus fuerat; Achmetis autem Bassæ opera Prouinciæ eius principatum nactus, cum ab initio statim, quo animo erga Regẽ futurus esset, ostenderat; præterq; decessorum suorum morem nullos vnquã Legatos ad Regem miserat; tum postea variis iniuriis Regem, hominesq; eius afficerat: literas regias ad Turcarum Imperatorem aliquoties interceperat: resignarat: resignatas remiserat: Regem Senatumq; Regni omnibus modis in odium ac inuidiam adducere conatus fuerat: in finitimas aliquot villas Nobilium latrociniis, ferro, ac incendiis grassatus fuerat: homines regios, qui rerum suarum repetendarum, iurisque obtinendi causa ad illum venissent, pulsatos in carcerem coniecerat. quibus iniuriis cum Rex permotus, quemadmodum ante ostendimus, Turcarum Imperatorem de iis appellasset; vtque illum à Valachia, à finibus molestiam hanc amoueret, ex dignitate alioquin sua consilium capturus, postulasset, res dilata fuerat. Hoc tempore in aulam Turcicam successore ei summisso euocatus, compilata prouincia, omnibusq; rebus conuasatis, ac manu aliqua hominum facta in Cæsareæ ditionis Vngariam transfugere constituerat. qua recta transeundum illi erat, à Transsiluanis obsessas vias existimabat. itaque cum ambitu capto per Pokutiam Polonicæ ditionis prouinciam perrumpere conaretur, atque ab ea parte Nicolaus Iaslouecius Præfectus Sniatinensis, aliique nonnulli ex ditionibus regiis fama fugæ eius exciti eum persequerentur, ab iis captus Leopolimque perductus fuit. Scripsit mox Rex ad Nicolaum Seniauium, qui finitimę militiæ in Russia prę erat, ac Nicolaũ Herbortum Præfectum Leopoliensem, vt iure Gentium supplicium de eo sumerent: bona publicauit: misitque Quæstorem Palatii Hiacynthum Mlodsieuium, qui in publicum ea redigeret; vxori & liberis alimenta annua constituit. Appetiit interim tempus Comitiorum. Ea in ante tertium Mensis Octobris Rex indixerat. Nam cum in aduentum tantum maiorum Legatorum; quemadmodum Rex postularat, oppugnandæ Naruæ impetum suum repressurum se Moscus promisisset, ne si maiores Legati idem tenere non potuissent, ad consilium pro tempore capiẽdum imparatior esset, non committendum sibi arbitrabatur, quin primo quoque tempore ad Ordines de eo referret. Præterea vero prouincia Liuonia magistratibus, ac legibus fundanda, præsidiis, commeatu, instrumento omni bellico, aliisq; contra repentinos casus ad defensionem necessariis rebus prouidenda erat: munitiones collapsæ instaurandæ: nouæ instituendæ; quæ & in regione partim continuo tot annorum bello vastata, partim ab hoste ita tradita, vt quæ armis ab inuitis exprimuntur, tradi solent, omnia deerant: & Rex ex omnium Ordinum sententia, quemadmodum supra ostendimus, constituenda sibi existimabat. Adhæc nonnihil Tartari etiam, de qua supra dictum est, bellum denuntiantis oratio eum cõmouerat. Ad quã cum crebri etiam rumores ex Russia de tumultu allati accessissent, ita vt in procinctu iam Tartari esse nuntiarentur, iam ante quidẽ viginti duas turmas equitum, qui ad Plescouiam stipendia fecerant, ad Seniauium Prę fectum militiæ Russicæ præmittere Samoscium iusserat. Vt vero in præsentia arma ab illis non sumerentur: quia tamen facili momento impelli eos videret. vt in ditiones suas transirent, dignitatis nihilominus suæ esse statuebat, vt pro fama rerũ à se gestarum ea cõsilia susciperet, quibus illos suis quoq; reb. timere faceret; remq; publicam non modo ab incursionib. eorum, sed metu omni vastationum in perpetuum liberaret; rationesq; quibus id salua pace Turcica fieri posset, proponere, de iisq; cum Ordinib. agere in animo habebat. Stipendia præterea militi soluenda erant. Etsi enim in conuentibus particularib. tributum hanc in rem decretũ fuerat: longe minus tamẽ ex illo redigebatur, quã in ea ipsa, ac alia debita nonnulla sufficeret. resq; per se opinione minor, exactorum præterea quorundam seu negligẽtia, seu culpa, quod vel minus quam deberent, vel tardius ea inferrent, minui dicebatur. de quibus & ipsis vt cognosceretur, necessario ad Ordines referendũ existimabat. De certa Regnorũ ac electionũ ratione stabiliẽda, etsi quid publico no-

mine superiorib. Comitiis à se postulatũ fuisset, & ipse recepisset. memoria teneret: hoc tamen tempore, quo superiorum interregnorum vulnerib. nondum plane cicatrix obducta esset, ad eas res accedere, quæ sine eorum vulnerum attrectatu agitari nõ possent, intempestiuum ei videbatur. Etsi autem idem maiorib. quoque Senatorib. plerisq;, cum pro more per literas prius sententias eos rogasset, videretur: quod tamen prioribus Comitiis enixe id à se nuntiis Nobilitatis petentib. relaturum se de eo recepisset, non posse se iam à priori promissione sua recedere existimabat. eademq; cum de concordia etiam inter sacrum & profanum Ordinem tentãda sententia ipsius fuisset, vt ab eius temporis ratione alienam tractationem eam existimaret; iisdem quas ostendimus, de causis, id tamen caput etiam ferendum ad Ordines suscepit. Addidit his, si quid iudiciorum rationi deesse videretur, aut quam illa emendationem desiderarent, operam suam hac quoque in re Reipublicæ non defuturam. quæ quia magis, vt Ordinum studiis, ac suæ in eos voluntati satisfaceret, adiecerat, summam deliberationum omnium, ad ea quæ priori loco recensuimus, capita referebat. Hæc postquam primo ad Senatores, inde ad conuentus Nobilitatis, qui in singulis palatinatibus ante Comitia ex more haberi solent, delata fuerant; non eodem ab omnibus animo accepta fuerunt; iidemque fere animorum motus, ac hominum sermones renati, quos in superioribus Comitiis nonnullis extitisse ostendimus. Alii quod suffragio suo in electione Regem subleuassent, cum Regnum ipsum eum sibi debere existimarent, minus vel se expectatione sua, vel quæ ipsi concupissent, alios consecutos dolebant. Non pauci ad hos diuersarum partium supererant, qui in superiorum interregnorum contentione victos se meminissent. Quidam qui in Concionibus, ac cõuentibus Nobilitatis plurimum hactenus potuerant: nomen gratiamque in vulgus ac opes inde parauerant, omnia præmia in milites conferri mussitabant: iis artibus, quibus ipsi plurimum pollebant, nullum amplius locũ relinqui moleste ferebant. Vniuersæ vero Nobilitatis animi, vt qua quisque re maxime permouebatur, ita varie afficiebantur. Alii non id agi iactabant, vt de modo aliquo electionis tractaretur, sed vt successor priuato consilio imponeretur; interim cum regio imperio alienæ potentiæ vicarius ac adiutor constitueretur, Samoscium notantes: huc deuinctos beneficiis milites spectare: retentos in pace ex iisdem non paucos à Samoscio, vt oppressa per metum Nobilitate per vim ac arma Regnũ occuparetur. Diuersum de Religione sentientibus libertatis eius imminutio, circumscriptioniq; metus obiici. Iudiciorum emendatione non correctionem aliquam à Rege quæri, à nonnullis disputabatur; sed quo cum in vniuersum ea sustulisset, ad se denuo ea transferret: omniaque secus omnino accipiebantur; ita vt alia eiusdem rogationis capita, quæ regiis opponerentur, detorto ad metum iniiciendum sensu in vulgus à quibusdam ederentur: erumpente nonnihil inter hæc inuidia etiam in Samoscium. Publice quidem plerique honores Vngaris collatos exagitabant: Landskoronam fere designantes, quam vidua Gasparis Bekesii marito, qui in castris ad Polotiam ob virtutem iure Nobilitatis Polonicæ donatus fuerat, ac fratre eius Gabriele, qui in irruptione Plescouiensi perierat, amissis, vna cum orbis liberis tenebat; & sub id tempus Francisco Vesselinio nupserat. Interim non deerãt, qui Regi, si de successore agi vellet, operam suam vltro deferrent; cumque Rex, etsi ita de Republica se meritũ sciret, vt non minus, quam aliorum Regum, suæ quoque familiæ ratio haberi deberet: ab hoc tamen tempore id tentare alienum, studiaque Ordinum vltro potius expectanda sibi existimaret; spretos se rati, ac aliorum opera confici id posse Regem sperare, eo magis incendebantur. Nobilitas etsi quid maximis Regis in se ac Rempublicam beneficiis deberet, agnoscebat: libertatis tamen aliarumque charissimarum quarumcunque rerum metu iniecto hæsitare; cunctantiusq; agere: omnia deniq; suspecta habere. His igitur animis cum in Comitia ventum esset, Samoscius pro munere Cancellarii verba nomine Regis faciens orsus à voto, quod cum ex superioribus Comitiis dissederetur, ipsi fecissent, quoque vt saluus atque incolumis ab expeditione ea Rex ad se rediret, ac ipsi lętis animis in mutuos amplexus ruerẽt, optarant; quod à Deo con-

tenderant, ita cumulate iis præstitum ostendit, vt non modo incolumem saluo exercitu, sed re etiam bene gesta, immortaliq; gloria parta, reuersum ex hostico regem viderent: quod in ipsorum potestate totum fuisset, vt mutuis gratulationibus ac fraterna beneuolentia se exciperent, certorum hominum maleuolentia impeditum ait. quorum opera id factum sit, non arbitrari nunc sibi inquirendum: videre autem iam Petilios in Republica quosdam existere: optandum ne mox Catilinæ etiam aliqui existerent. quæ præfatus, domesticarum rerum nihil aliud hisce Comitiis proponendum sibi Regem statuisse docet, quam quæ ipsi non modo viuente adhuc Sigismundo Augusto, ac superiorib. Comitiis Andeiouiensibus, vt ferrentur, sanxissent: sed postea etiam cum sæpe alias, tum proximis Comitiis efflagitassent: Itaq; illorum precibus Regem adductum de modo liberę ac ordinatæ electionis referre. Cum de ratione certa eligendorum Regum statuere eos debere diceret, non id dicere, vt de relinquendo iure electionis, ac patrimonio hoc libertatis, quo nihil à maioribus eorum relinqui iis potuerit præstantius, cogitarent: sed quomodo eam, quã maxime integram conseruarent, & in perpetuum munirent. quæ cogitatio num necessario ab illis suscipi debeat, nõ aliorum exemplis cõfirmandum sibi existimare: eos ipsos, si superiorum interregnorum actiones, ac grauissimum discrimẽ, in quod Respublica adducta tum fuerit, secum perpendant, æstimaturos: nullam hic Regis rem agi, sed propriam ipsorum: optare tamen se, ne huic suo tempori desint, superiorumq; annorum benignitate diuina, qua mirabiliter Rempublicam conseruatam intelligant, ad futurorum potius consiliorum spem se erigant, quam ad securitatem ac negligentiã abutantur. Quod si artibus quorundam in suspicionem mentes eorum adductæ, quemadmodũ ęgri salutares cibos, ita ipsæ sana consilia concoquere non possint: totum in ipsorum potestate futurum, seu statuere quid hac de re velint, seu omnino eam relinquere. Eandem de altero capite, concordia inter Ordines facienda, quod secundo loco proponendum Rex iudicasset, sententiã eius esse. Optime ipsos meminisse, quo studio & in Andreiouiensi cõuentu, vt deinceps de eo referretur, egissent, & quantopere postea idẽ à Rege contendissent. In cõmuni omniũ fere regnorum, ac horum temporum fato nos præcipua tamen fortuna vsos, vt concordiã ciuilem egregie hucusq; tutati simus: hanc hisce rebus fere retineri, vt ab iniuriis & cõtumelia vtrinq; abstineatur: iure ac causa cognita non vi aut extra ordinẽ quid statuatur: maxime v. vt q; cuiusq; est, omnib. tribuatur: Id autẽ tam ad bona, quam ad honores etiam ac prærogatiuas pertinere: hac vna re iusticiam perfici; Iustitiam fundamentum esse Reipublicæ, & qua illa contineatur concordiæ. Nemini dubiũ esse, quin duobus hisce Ordinibus ecclesiastico & ciuili Respublica hæc potissimum subsistat. Proinde ipsi, quorũ res ageretur, viderent, suscipiendamne an relinquendam huius rei deliberationem existimarent. Iudiciis num quid deesset, omnium optime ipsos, qui in iis versarẽtur, iudicare posse: non posse sane dissimulari, ita breui tempore calumnias in iis creuisse, vt nõ pauci grauioribus studiis relictis, totos se causidicis ac captionibus excogitandis, quibus alios irretirent, dare dicantur. Regem operam suam, si qua in re emẽdatione opus habeant, iis detulisse: qua, si placeret, vterentur: inuitis Regem eam non obtrusurum. Ingressus deinde in orationem de Liuonia, statuq; omni eius demonstrato, quidq; cum Mosco hactenus de locis, quæ à Sueco tenerentur, actum esset, commemoratisq; Sueci iniuriis eo potissimũ incumbit, vt quo nullum in ea vicinum inueterascere patiantur, iis persuadeat: omnẽ societatem imperii infidam: in prouincia nuper patta, dum animi hominum adhuc dubii, nondum Legibus ac institutis coaluerint, periculi plenam: neminem prudentem in nouam prouinciam; eiusdem præsertim cum indigenis linguæ ac nationis vicinum admisisse: aut qui admiserit, nõ eũ statim pœnituisse. Inde de Tartari minis Kosakkorumq;, qui subinde bellum Reipublicæ conflarent, iniuriis refert. Fuisse superioribus Comitiis rogationem latam, qua extraordinaria Iurisdictio ad certum tantum tempus permissa Regi fuerit: aut illos in officio continẽdos, aut de bello cum Tartaris suscipiendo cogitandum. Extremũ de stipendiis militum fuit. Scitum quidẽ superiori-

bus conuentibus tributum: id num in ſtipendium, ac nomina apud exteros Principes facta diſſoluenda: in defenſionem Liuoniæ: bellum Tartaricum ſufficeret: per quos item ſtetiſſet, vt tardius & minus quam deberet, illatum fuiſſet, ipſi inquirerent: in erogando quidem & fidem, & diligentiam ſummam reperturos: ita milites meritos ait, vt ante omnia ipſis cõſulere debeant, qui pro gloria ac dignitate nominis Polonici nõ modo cũ ferociſſimo hoſte, vrbeq; omnib. reb. munitiſſima, ſed in regione trionibus expoſita, cũ ſæuiſſima hieme, cum aeris cœliq; iniuriis, ac natura fere ipſa ab omnib. rebus imparati, ac ſeminudi fere propugnarint: Nihil hic ſe de Liuonia dicturũ prouincia olim florentiſſima, ac nunc etiã omnibus opportunitatibus abundante per ipſorum conſtantiam parta. quantum apud exteros nomen ipſorum virtus omnibus peperierit, eos ipſos teſtes eſſe poſſe, qui quæ poſt diſceſſum Henrici, cũ Tartari metu ac trepidatione omnia complerent, autoritas eorum apud exteros fuerit, meminiſſent: & quæ nunc de virtute eorum exiſtimatio omniũ ſit, intelligerent: poſtquam potentiſſimo hoſte ſuperato, amiſſas aliquot prouincias recuperarint, nouas adiunxerint. Nec tamen pluris hæc à ſe fieri, quàm quẽ iis ipſis parãdis ſimul Reſpub. acquiſiuiſſet, plurimorũ fortium virorum inæſtimabilem theſaurum: qui ita iam & animis parati, & in armis exercitati ſint, vt nullum tantum periculum exiſtere poſſit, quod non promptiſſimo animo pro Repub. ſuſcepturi ij ſint: Horum ſpem ne deſtituerent, qui ne dignitatẽ nominis Polonici iacere paterẽtur, fortunas omnes ſuas, ſanguinẽ vitãq; ipſam profundere non dubitarint: deniq; non alienis hominib. beneficium præſtaturos, ſed neceſſariis, fratribusq; quæ virtuti ac laboribus eorum deberentur, ſtipendia perſoluturos. Hæc eſſe de quibus referendum Rex exiſtimaſſet: viderent nunc ipſi, num cum iis, quæ alieno nomine in vulgus à nonnullis ſparſa eſſent, conuenirent. Conuerſus deinde ad Regem, optare ſe, inquit, vt pro tantis eius rebus geſtis, vel ea gratia ei referretur, quæ in bene morata, ac grata ciuitate pro multo minoribus non Regi, ac tam amanti Reipub. Regi, ſed cuicunq; exercitus Duci referri ſoleret: non egere tamen animi magnitudinem eius conſolatione ſua: plus enim in illa præſidii ad quoſcunq; fortunæ impetus, ac maleuolorum iniurias perferendas eſſe, quam in illis ad eam frangendam virium: Non eſſe dubitandum has ipſas quorundam hominum iniurias illuſtraturas magis laudẽ atq; nomen ipſius: Quẽ enim, qui ipſius res geſtas olim cognoſceret, non magis, quot in tot à quibuſdam obiectis difficultatibus, tantas res gerere potuiſſet, quam quod omnino eas geſſiſſet, admiraturum? eſſe animi magnitudinis eius, ne iniuriis quidem abſterreri ſe pati, quo minus quemadmodum perpetuo feciſſet, porro bene de Repub. mereri pergeret. Milites allocutus, nõ debere eos exiſtimare oſtendit, tã ingrati animi notam, tantamq; iniuriam in tam fortibus ac bonis ciuibus hærere poſſe: Vltimo loco nuntios hortatus fuit, vt cum primis publicę dignitati, atq; vtilitati ſtuderent. Optare ſe inquit, adeſſe alios, integros ac bonos etiam ciues, quorũ magna prẽter ipſos multitudo eſſet, qui domi liberis ſuis educandis ac domeſticę rei operã darent: facile ſe iis perſuaſurum, nihil vt Reipub. cõmodis potius haberent: eorum omniũ partes illos ſuſcepiſſe, tantoq; magis in omnes res intentos eſſe oportere, quibus reliqui, qui domi remanſiſſent, non ſuam modo ac ſuorum, verum, Reipub. etiam ſalutem commiſiſſent. Peracta rogatione, ſententiæ à Senatoribus dici cœptæ fuerunt. vt de ratione electionis, cæteriſq;, quæ propoſita fuerant, perferretur, omnes fere ſtatuere: duobus tãtum exceptis, quorum alter, nullis hominum conſiliis à Deo regna mandari; alter non poſſe vlla è Repub. ac ne oportere quidẽ ambitum excludi cenſebant. In Nuntiorum Nobilitatis cõcilio principio Cancellarii oratio exagitata fuit: maxime vero, quod iam Petilios nonnullos eſſe dixiſſet, videndum ne mox etiam Catilinæ exiſterent. Cum contra ab aliis oſtenderetur, nõ vniuerſum Ordinẽ, ſed certos homines, ac ne homines quidẽ ſed vitia notata: à quibus qui abeſſe ſe intelligeret, orationem quoq; eam ad ſe non pertinere ſciret, res diſcuſſa fuit. negotiũ inde Suentoslao Orſelſcio datũ, qui totius Nobilitatis nomine pro bene geſta Repub. gratias regi ageret: deque ſermonib. qui contra dignitatem eius à nonnullis habiti, aut in vulgus ſparſi dicerentur, ei ſatis

ſatisfaceret. qui cum in huiuſmodi orationem ingreſſus fuiſſet, vt in autores eorũ Regum inquirere, ac cognita cauſa animaduertere debere diceret, aduerſo quorundam Collegarum murmure, ac mox conuitio pene exceptus fuit. De re ipſa, maxime de Electionis forma certa conſtituenda variæ inter eos ſententiæ fuerũt: quibuſdã omnino ferri de eo oportere negantibus, quod in re, qua maxime libertas contineretur, quoties aliquid fieret, quo minus late ea, quam antea, pateret, libertas ipſa ſemper minueretur, anguſtioribuſq; quam antea fuiſſet, finibus circũſcriberetur: alii contra, ita maxime libertatem Electionis ſtabiliri diſputabant, ſi fraudes atq; ambitus Legibus excluderentur: præterea tanquam affecta iam re, ac contracta ſuperioribus Comitiis tractatione, inprimis Andreiouienſis fœderis religione obiecta eam vrgebant: plerique ſuſcipi quidem eam, non finiri tamen volebant: vt quæ de ea dicerentur, ad ſuos referrent, quo rectius ſequentib. deinceps Comitiis ex vniuerſæ Nobilitatis ſententia ſtatui de ea poſſet. Dum inter eos diſputationibus hiſce tempus extrahitur, interim primis octo Comitiorum diebus, quibus capitalium rerum cauſæ noua lege iudicantur, elapſis, ad aliarum cauſarum cognitionem Rex acceſſit. Adeunt eum Nuntii: oſtendunt multos contra leges in regiam euocari: vt ex Senatu nonnullis negotium Rex det, qui cum aliis ex ſuo corpore, quos ipſi iis adiuncturi ſint, de euocationibus cognoſcant, quæque in ea cauſa ſint, vt aboleri debeant, aboleantur, legitimis ratis manentibus, petunt. Reſpondit Rex eſſe magiſtratus, ad quorum curam hæc pertineant: qui ſi muneri ſuo deeſſe doceantur, non recuſare ſe, quo minus eo, vt alios illis adiungat, deſcendat: interim quemadmodum cœperat, porro cognitionibus operam dare pergit. Prima Stanislai Ciarnkouii cauſa ob non relata in theſaurum inſtrumenta quædam cauſæ Brunſuicenſis, quæ à Sigiſmundo Auguſto in Germaniam miſſus acceperat, in iudicium adducta fuit. Collocata in matrimoniũ fuerat Henrico Duci Brunſuicenſi à Sigiſmundo Auguſto Sophia ſoror eius, deque rebus dotalibus in euentum non ſuſceptorum liberorum reſtituendis pro more ſtipulatio interpoſita. Soluto morte Henrici paulo ante exceſſum Sigiſmundi Auguſti ſine liberis matrimonio, miſſus ad ſororem ab Auguſto Ciarnkouius fuit, qui res iſthic inſpiceret, conſilioque viduam iuuaret. quam in rem cum inſtrumenta pactorum dotalium tradita ei fuiſſent, penes ſe ea retinuerat. Obiit haud multo poſt Sigiſmundus Auguſtus: creatus fuit Rex Henricus: idem mox ex Regno exceſſit. Mortua interim Sophia, ſorores Anna Volonię, & Catharina Suecię Reginę, ſucceſſione hæreditatem petere cœperant. Cum aliquot annos à Iulio Duce Brunſuicenſi ducerentur, animaduerſum poſtea fuit, non in ea cauſa hæreditatem eam eſſe, vt ſucceſſorio iure peti deberet: ſed ad Reges Poloniæ, Remq; pub. pactis, ac interpoſita ſtipulatione pertinere: miſſuſq; iuris eius perſequendi cauſa ad Ducẽ Iulium, Laurentius Goslicius Decanus Plocenſis, cum monumenta ea, quemadmodum iuſſus erat, tradere ei Ciarnkouius noluiſſet, nihilq; præter pauca quædã exempla, quæ ex tabulario Varſauienſi exceperat, proferre Goslicius potuiſſet, in eo fere fuerat, vt non ſatis petitionem ſuam probare poſſe videretur. Itaque cum iam non modo de re, ſed exiſtimatione etiam publica ageretur: eo acrius illa à Ciarnkouio primum per literas, inde petente Samoſcio per Stephanum Grudinſcium Caſtellanum Naklenſem ſpeciatim eam ob cauſam ad eum allegatum repetita fuerunt. Cum lenitate ſua nihil profici Rex videret, per Procuratorem fiſci in ius vocari eum iuſſit. Hæc igitur dũ agitur, haud multo poſt altera eiuſdẽ cauſa in cognitionem venit. Ea res ita ſe habet. Ciarnkouius hic nobili ac claro loco natus, plurimum in Nobilitatis conuentibus, apudq; Nobilitatem vniuerſam gratia ac autoritate poterat, à Sigiſmundo Auguſto ad Referendarii munus prouectus ſub exceſſum eius Plocenſem Præfecturã acceperat: ac quamuis Anſelmus Goſtomſcius Palatinus Rauenſis perpetuas controuerſias de ea cũ illo haberet, poſſeſſionẽ tamen eius retinuerat. Poſt diſceſſum Henrici, Stephano Rege in regnũ iam ingreſſo, ac pleriſq; ad Regis autoritatẽ ſe adiungentibus, diuerſarũ partiũ Legatione ſuſcepta, ad Maximilianũ Imperatorẽ in Germaniã iuerat: Cũ Cracouiã Rex veniſſet, inſtarentq; apud eum Ordines, vt in vnum atq; alterum, quorũ inſi-

gnior ac præcipua pertinacia esset, exemplum statueret, præfectura Plocensis Stanislao Kriscio Palatino Masouiæ collata fuit. Comitiis postea Thorunium à Rege indictis, cum in iis cognitionibus operam dare Rex necesse haberet: more autem Maiorum ita comparatum sit, vt secundum Cancellarios Referendarii munere in iis Reges vtantur, Ciarnkouiusq; nondum rediisset, Nicolao Firleio, qui & ipse Cæsarianarum partium fuerat, vna cum Castellanatu Becensi Referendariatum Rex contulit. Aliquanto tempore interiecto, reuocatus ab amicis, maxime fratre Alberto, qui Maiori Poloniæ Præfectus tum erat, literis Regis ab eodem ad fratrẽ impetratis, in Poloniam Ciarnkouius rediit: benigneque à Rege acceptus optime de Regis erga se animo sperare iussus fuit: eiusq; quam fecisset, iacturæ, à largiore liberalitate Regis cum accessione compensationem expectare. Interim Romæ ad Regem scribitur, coadiutoriæ Archiepiscopatus Gnesnensis confirmationem, quam certo iure sibi vindicaret, inscio Rege, exteris nonnullis Principibus sequestris, à summo Pontifice eum petere. Accedebat huc, vt dum ad Polotiam Rex esset, in conuentu Lublinensi, qui primus tum Iudiciorum appellationis à Nobilitate habebatur, nouas res à quibusdã tentatas præcipuumq; earum autorẽ Ciarnkouium fuisse, certissimis indiciis ad Regem deferretur. quæ res non mediocriter rursum animum Regis illi immutauerat. Mortuo interim Iacobo Vchanscio Archiepiscopo, Stanislaum Karnkouium Episcopum tum Cuiauiensem, à quo inauguratus Rex fuerat, vt promisso suo inaugurationis tempore Ordinibus à se facto satisfaceret, in illius locum Rex nominauit. Etenim cum in dissensione electionis Vchanscius, eiusq; exemplum secuti cæteri Episcopi præter Cuiauiensem omnes fere diuersas partes secuti fuissent: ille ad inaugurationẽ etiam vocatus parere noluisset: itaq; à Karnkouio coronatus Rex fuisset; petiit ab eo Nobilitas, vt deiecto Vchanscio Karnkouium in locum eius proueheret. Respondit Rex, si dissensionis Vchanscii causa id peteret, malle se, quod consecuturum se non diffideret, lenitate eum adiungere: si alterius ornandi, post mortem Vchanscii, quæ homini ætate decrepita non longe abesse posset, rectius illis præstiturum, quod nunc incõmodiori tempore repræsentari vellent. Ciarnkouius interim Sninum possessionẽ Archiepiscopalem tenebat: eamq; cum dimittere nollet, in ius ab Archiepiscopo ad Regem vocatus fuit. comparere iussus, respondere primum nolebat. dictũ fuit, ostenderet, quo iure in possessione esset: nam si coadiutoriam ipsam sibi vindicaret, nemini dubium esse, quin de iure regio Regis solius cognitio esset: si priuato titulo bona ea occupata possideret, ad tribunalia terrestria, quæ de rebus soli ordinarie cognoscerent, remissum iri: petiit interim procurator eius diem ad monumentà producenda, quam qui petit, iure, quo vtimur peremptorium terminum propria submissione ac sponte sua præfinire sibi putatur. Ad diem non integrum esse sibi illa iam proferre excipit: quod Romæ ea sint, copiamq; exhibendorũ non habeat. Inter hæc Nuntii rursus Regem adeunt: rogant vt euocationes omnes in regiam, exemplo Sigismundi Augusti, qui citationes oẽs, quæ in causis fisci editæ fuerant, vno decreto sustulisset, inducat. Postulatũ, docerent, quæ eæ essent, nolle Regem contra leges cuiquam negotium fieri: neq; etiam æquum esse, sine causa iudicium quenquam subterfugere: quod si vrgerent, quod ante ipsi petiissent: pmittere Regem, vt ex Senatu & ipsorum collegio conuenirent, qui legitimas ab illegitimis euocationibus discernerent. Illi nihil ad hæc respondent: secretum saltẽ cum Senatu petunt. Potestate à Rege facta, idem in Senatu faciunt: postulant, vt quemadmodum dignitate reliquam Nobilitatem præirent, ita in adducendo ad æquitatẽ Rege, tuendoq; iure Nobilitatis Principes cæteris antecederent. Respõsum, ostenderent, quos contra ius euocatos, aut qua omnino in re Ius Nobilitatis minutum putarent: si quid contra leges susceptum probarent, non defuturum Senatum muneri suo. Qui verba faciebat, publicã causam se agere: debere singulos, qua in re priuatim iniuriã sibi fieri existimarẽt, pnũtiare dicebat. Procedit in mediũ Ciarnkouius: se contra leges in regiam pertractũ ait. Ostensum, q, ad primam causam pertineret, non posse eam vlla ratione seiungi à Republica: reperi instrumenta ab illo fidei eius commissa: quibus debitum Reipubl. doceretur: repeti eo iure,

iure, quo quiuis priuatus erga eos, qui in ministerium se illi tradidissent, vteretur: qui æquo iure libertatis cum alia Nobilitate vti vellet, cui molesta hæc in regiam euocatio videretur, posse eum intra modũ vitæ priuatæ se continere: domi viuere: abesse à ministeriis regiis, quibus qui se illigasset, indignum esse eum postulare, ne rationem quidem eorum, quę vltro susceperit, reddat. deterioriq; conditione in publica re Regem esse, quam quemlibet priuatũ in sua: qua tamen de re cõstitutio Sigismundi primi esset, cuius sentẽtia eo pertineret: repudiari deniq; totũ à publica vtilitate. q̃ si in reb. q̃morã nullã patiantur, non prius respublica ius suum consequi possit, q̃ longo temporis interuallo Comitia habeantur, sæpe maximum periculum aditura sit. Alteram maluisse Senatum ad Comitia euocatam fuisse: iã vero postquam procurator eius diem ad monumenta petierit, vltro ipsum omnẽ sibi præscriptionem Iudicii vitandi præcidisse. Ad hæc ille, ad Ordines prouocasse se, cum ad monumenta prouocarit: hæc se viua monumenta Reipublicæ existimare. ad Senatum deinde redeunt: vt à singulis se præsentibus sententiæ dicantur, petunt. Dictæ huiusmodi sententiæ fere omnes fuerunt: non recte facere, qui cõstitutionem Sigismundi Augusti de causis fisci ad regias causas omnes traherent: esse constitutionem, qua actiones, quę ad personam Principis: ad maiestatem imperii: ius denique ac possessiones regias pertinerent, diserte à causis fisci, ac vectigalium interuersorum discernerentur: videndum quæ eæ sint, ac num omnino fieri possit, vt promiscue omnes Rex tollat: cum hac ratione non modo suum ac Reipublicæ, sed aliorum quoq; ius, in causis quæ ad delationem quorundam susceptę ad eorundem vtilitatem pertinerent, quod in ipsius potestate non esset, voluntatibus petentium ista condonaturus esset. Nuntii in suo proposito nihilominus persistebant: perque complures dies disputatione hac extracta frequenter in concilio suo tumultuabantur. Demonstrabat iis Rex, quanquam iniquum esset, ne discerni quidem inter legitimas ac illegitimas euocationes eos velle, videre præterea etiam se nulla eos hac de re agendi à suis mandata accepisse: permittere tamen, vt ad suos referrent: quo in proximis cõuentibus certi aliquid statui de eo posset: interim rem integram se iis seruaturũ, neq; vllas alias causas, præter Ciarnkouianas duas, quæ in iudicium adductæ iam essent, cognoturum. Erant qui ab Archiepiscopo ob templorum sacrorumque violationem euocati fuerant: qui eo vehementius sibi metuebant, quod rumor per dies eos sparsus fuerat, constituisse Regem seuerissime ius de iis dicere: opinionemq; eam Rex auxerat, quod dum in venatione non procul à possessionibus Archiepiscopi esset, Louicium ab Archiepiscopo inuitatus ad eum accesserat, familiariterq; per aliquot dies cum illo fuerat. non pauci etiam aliis ex causis euocati eum Nuntios, quo facilius iudicio se subducerent, creari se passi fuissent, omnia etiam tentanda sibi statuerant: quo antequam periculum causæ dictionis ad se perueniret, sub Ciarnkouii persona iudicio omnes eriperentur. Itaq; etsi liberabantur metu eo, cum præter Ciarnkouianas causas, nullas alias iudicaturum se Rex ostẽderet: quia tamen semel ita in causam ingressi fuissent, vt existimationis de se aliorum causa non temere recipere se possent, ne hac quidem ratione ab instituto suo deduci se patiebantur. Alii sermonibus eorum permoti, vt in metu grauissimarũ rerum, in quib. libertas agi prætẽderetur, tempus aliquod interponi, dum certius de eo cognosci posset, non moleste ferebant. quidam cum in re nihil periculi esse intelligerẽt, opinionem metuebant: ne tanquam autores libertatis destituissent, in vulgus traducerentur. Fiebat hinc, vt qui omnino ista improbabant, cum ab aliis impugnarentur, ab aliis nõ iuuarentur, in tanta diuersa sentientium multitudine ipsi nihil possent. Latæ nihilominus sententiæ contra Ciarnkouiũ fuerunt. prima iam multo ante, qua monumẽta restituere iussus fuit, in qua causa ne ab ipsis quidẽ Nunciis magnopere cõtendebatur. Altera causa cũ varie adhuc duceretur, ad id nonnullis decurrẽdum videbatur; q, post discessum Hẽrici coadiutoriã impetrasse diceretur; eiq; rei fidẽ faceret, q, alterius Posnaniẽsis Episcopatus nominationẽ à discessu Henrici in illũ collatã, Regi ipse exhibere nõ dubitart. quare cum Varsauiensi fœdere, q, ab absente Henrico quicquam petiisset, contra Rempublicã facturũ eum iudicatum

esset conuentionis eius vi vrgẽdum censebant Rex vltimo Comitiorum die decretum tulit: coadiutoriam sustulit; de possessione, quæ ab illo tenebatur, cognitionem ad ordinaria Nobilitatis iudicia, in quibus quo iure eas possideret, doceret, remisit. Hunc ad modum stato Comitiorum tempore extracto, ingenti cum omnium dolore. Samoscio præsertim omnes obtestante, Liuoniæ salrem Russiçque curam susciperent, ne vel illam magno labore, ac sanguine suo partam omni ope nunc destitutam rursum amitterent; vel hanc barbaris diripiendam proderent; Constantino etiã Ostrogiæ Duce, Palatino Kiouiensi recentissimos quosque nuntios de Tartarorum expedition proferente, nihil tamen actum fuit. Appellatus per eos dies frequenter à Lituanis Rex fuit, vt Liuoniam Lituanicæ formulæ faceret. Vbi nec in Senatu, nec in concilio Nuntiorum magnopere à quoquam illis contradicebatur: in hoc potius non deessent, qui quo Lituanis adiutoribus facilius, quod contendebant, à Rege extorquerent, non inuiti decelluri illis de ea viderentur; Surrexit Samoscius; reliquosq; intuitus suo suorumq; commilitonum periculis Liuoniam hosti ereptam dixit; de quo si qui ambigerent, ad Moscum ipsum se prouocare: non dubitare, se vel hostis ipsius professione id euincere: ea igitur ne à Regno seiungeretur, si à nemine contradiceretur, se tamen pro omnibus intercessurum. Venerant ad Comitia Legati Moscouitici, vt iuramentum in pacem à Rege acciperent; quemadmodum regii iam ante ipsorum Principem iureiurando obstrinxerant, Præstitum id à Rege maxima omniũ Ordinum corona fuit, ara in comitio ad id constituta, Archiepiscopoque, postquam tabulæ fœderis à scribis lectæ fuissent, in verba ei præeunte. Præter iuramenti exactionem, vt de captiuis vtrinq; permutãdis agerent, mandatum habebant. quod cum tenere non potuissent, vt in locum certum captiui comportarentur, redimendiq; eos potestas, quorum essent, fieret, impetrarunt. Referebant nonnihil & de finibus controuersiæ ex eo potissimũ ortæ, quod de Velisiensi agro, ne à Polonicis Ordinibus à quorum copiis captus erat, vindicaretur, in Sapoliensi fœdere à Lituanicis scribis adiectum fuerat; vt quemadmodum olim is ad Palatinatum Vitepscensem pertinuisset, ita posthac pertineret: Moscique ab eo tempore, quo in potestatem eorum Velisium venisset, magnam partem Toropecensis agri ad eum adiectam contenderent. Placuit vt vtrinque Legati ad fines regendos mitterentur. De castellis Liuonicis, quę Suecus occuparat, iam ante per Boiaros Moscouiticos cum Legatis, quos à Rege in Moscouiam missos dictum est, conuenerat, vt per totũ pacis tempus à cis Naruanis Moscus, ab vltra Naruanis Rex vtrinque abstinerent. Excepti inde conuiuio fuerunt more Maiorum, splendidissimeque habiti; hominibus elegantioris cultus fere rudibus cum epularum magnificentiam, tum apparatus varietatem; multo magis tamen Regem ipsum admirãtibus. In tam insigni publicarum rerum perturbatione, seu potius negligentia prę cæteris tamen militum conditio maxime miserabilis videbatur. Pleriq; enim non modo tanquam ad paratum stipendium, cuius spes facta illis erat, sed ad magnam honorum, vt bene gesta re agrorumq; spem, ij præsertim, qui Nobilitate ob virtutem donati, præsidia etiam ista, quibus Nobilitatem tuerentur, ac alia præmia sperauerant, omnium rerum egentes, ac nudi alienissimo anni tempore eo venerant; vt non pauci è Nobiliorib. etiam, à Plescouiam occubuisse se malle dicerẽt, quam ad tantã egestatem, atq; omniũ rerum difficultatem redigi. Iisdem autem temporib. Ioannes Suiscius etiam quem in defensione Plescouiæ egregiam operam nauasse supra ostendimus, à conspectu Principis sui abiectus in luctu ac ęgritudine erat. sed militum difficultatibus conquisita vndiq; pecunia, cum ab aliis destitutam fere Rempublicã à se tamen deserendam Rex non existimaret, quoad eius fieri potuit, occursum fuit; agenteq; cum iis Samoscio tanta animorum alacritas innata iis fuit, vt non modo diem solutionis ad Pentecostes proferri paterẽtur, sed dum modo certo aliquo loco collocarentur, ex quo commeatus sibi supperterent, si interim Tartari irruptionem facerent, etiam sine stipendio, quocunq; ducturus eos Samoscius esset, ituros se pollicerentur. Solutis Comitiis cum iam Nuntii discessissent, Rex cum Senatu Liuoniæ etiam, quantam potuit, curam impendit;

pendit: initioque à diuinarum rerum cura facto, quod plerique in Prouincia ea Episcopatus temporum ac bellorum iniuria suppressi essent, Vendam quam potissimum ad accipiendam nouam sedem Episcopi idoneam iudicabat, oppidis castelliśque aliquot ac possessionibus ad eam adiectis, Episcopatui attribuit: aque S. Pontifice, vt Episcopatum authoritate sua ibi fundaret, petiit. Prouincialibus etiam iura certa, ac forma Prouinciæ, vt aliquam tamen sui curam habitam cernerent, pro tempore descripta fuerunt. Venerant à Nobilitate Legati Varsauiam: alii præterea frequentes priuati suarum quisque possessionum, è quibus se, vel maiores suos à Moscis deiectos dicerent, recuperandarum causa. Summa publicorum postulatorum erat, vt pacta inter Sigismundum Augustum, ac Prouinciæ eius Ordines, quo tempore se in potestatẽ illius dedissent, conuenta, rata Rex haberet. Eorum hæc fere erant capita: vt non nisi Germanicæ Gentis in Prouincia ea magistratus essent: Possessiones quas tum singuli haberent, aut postea consecuti fuissent, quo vnquam optimo iure possedissent, possiderent: Iura ac Priuilegia singulorum integra conseruarentur. Addiderunt ad hæc ipsi, vt iudiciorum certa ratio constitueretur: ne castella demoliri, quemadmodum Rigæ à Rege imperatum iis fuerat, cogerentur: vt in captiuis suis recuperandis à Rege iuuarentur. Responsum fuit: quod ad vetera à Sigismundo Augusto concessa iis Priuilegia pertineret, tenere eos memoria, quid ab eo tempore, quamque varia intercessissent: quid etiam huius temporis esset, pro sua prudentia perspicere: debere eos se credere iudicio Regis, qui cum salutis eorum author fuisset, ornamentorum, ac commodorum Prouinciæ eius non minorem curam se habere ostensurus esset. Sigillatim vero, quod præcipuæ authoritatis in illa Prouincia Magistratum Germanicæ Gentis peterent, cum ab honore eo ex Prouincialibus, si qui ad eum idonei futuri essent, neminem excluſum Rex vellet: eo futurum acerbius, si ipsi propriæ salutis libertatisq; authores dignitate tam præclaræ victoriæ remotos vellẽt: daturum operam Regem, vt eum Prouinciæ præficeret, qui ex æquitate, ipsorumq; iure ac legibus omnia administraret. tum vero in Prouinciali publico consilio constituendo, iudiciis, cæterisq; officiis Præsidum, Succamerariorum, & reliquorum præcipuam vetustæ quoque Nobilitatis Liuonicæ in Prouincia ea rationem habitum iri. Inter iura ac priuatas singulorum possessiones id discrimen factum: vt, quæ à superioribus Liuoniæ Principibus, legitimisque eius magistratibus ad Guilhelmum Marchionem Brandeburgensem Archiepiscopum Rigensem profecta essent, iure ipso rata haberentur: quæ à posterioribus collata essent, quod ea tempora inde consecuta fuissent, quibus multa non ordine fierent, Prouinciaque nullo fere certo Imperio teneretur, de iis Regem ex publicis Prouincię commodis, cuius vt opibus ac neruis contra omnes casus muniretur, precipua ratio habenda ei esset: & cuiusque meritis: genere denique ipso possessionum statuturum: ad eaque cognoscenda primo quoque tempore conuentum Prouincialibus edicturum, in quo sua quisque Iura exhiberet. Cum autem superiori tempestate amississe plerique Priuilegia sua dicerentur: eos quos, & à quibus, quoq; tempore, & sententia litteras habuissent, aperire debere, eaq; omnia suo idoneorumque testium iuramento comprobare: Iudiciorum forma iis, de quibus supra ostẽsum est, constitutionibus descripta, tradita illis fuit. Castellorum demolitionem hoc potissimum consilio Rex imperarat, ne vires Prouinciæ, quemadmodum superioribus temporibus factum fuerat, distraherentur: eandemque ob causam, ex suis quoque non pauca deiecturum se edixerat. Idem hic iis responsum fuit, non debere eos detrectare, in re qua publicam potissimum Prouinciæ salutem Rex spectaret, quo minus eius exemplum imitarentur. In captiuos redimendos certus Boiarici generis numerus promissus iis fuit. Magnus Dux cũ difficultatibus quibusdam suis, quemadmodum Rigæ à Rege monitus fuerat, ipse Comitia obire non potuisset, Legatos miserat: per quos eadem fere quæ Rigæ, proposuit. quæ cũ sine præsentia eius explicari non possent, ad sequentia Comitia necessario dilatus fuit. Quibus rebus confectis, crebris nunciis de apparatu Tartarorum Varsauiam allatis, Varsauia Cracouiam Rex proficiscitur. venientem Legatio à Tartaro adiit:

quæ, nisi continuo conditiones quas ferebat, Rex acciperet, iisque satisfaceret, bellum denunciabat. Ad eam Sinan Bassa litteras adiunxerat: quibus Turcam etiam iniurias Tartari non neglecturum ostendebat. Iam ante autem, quemadmodum ostensum est, iustam equitatus partem in Russiam Samoscius præmiserat: ad eam quam potest maximum numerum militum adiicit: quos addictos adhuc habebat, omnes contrahit: nouos suis stipendiis alios conscribit: ex Nobilitate nominatim fortissimum quemque euocat: præter eos Constantinus Ostrogiæ Dux suas copias, quas non contemnendas è clientibus suis coactas habebat, promptissime Reipublicæ offerebat. Itaque in Russiam Samoscium contra Tartaros Cracouia Rex mittit. 10

PHOENIX,
SIVE LVCTVS AVSTRIÆ,
OB MORTEM INCOMPARABILIS HEROINÆ, D. ANNÆ, QVIRITIVM, PANnonum ac Bohemorum Reginæ, &c,

Prima cicatricem vix duxit plaga suprema,
Vulnere cum ferior sanguinolenta nouo.
Nec defleta modis satis est mihi filia dignis,
Cum mater lachrymas postulat ipsa nouas.
Non ita consternata fui, nec territa damno,
Seu mihi quod pestis, seu mihi Turca dedit:
Quam modo Reginæ me mors perculsit acerba,
Mors mihi flebilibus testificanda modis.
Indulgere iuuat lachrymis, nec turpe putabo
Plangere fœminea tristia corda manu.
Hoc fatale mihi est, vexari fluctibus atris,
Nec tamen aduersis succubuisse malis.
Sic tolerata mihi vix est tolerabilis hostis
Omnia grassantis per mea membra manus.
Sic tolerata lues vix est tolerabilis, atq;
Sæua peregrini militis ira mihi.
Sicq; locustarum vis ingluiesq; nocentum
Vix toleranda, tamen dissimulata mihi.
Nec tamen ad lachrymas conuersa, leuesq; querelas
Officiis egi non aliena meis.
Nunc animi est erepta mihi sententia constans,
Vix tueor partes nunc male firma meas.
Quosq; animo gemitus compressi mœsta virili,
Principis expressit mors mihi sæua meæ.
Heu quid ago infelix, fatisq; exercita diris,
Accessit nostris vis cumulusq; malis.
Ad Scythicum conuersa polum, septemq; Triones,
Cur inhibes sæuas mors violenta manus?
Collimanda tibi sunt isthuc spicula: namq;
Vxor erat Stygio dignior illa Ioue.

Ecquid in inuisas non sumis dira nouercas
Tela, quid inuisas non rapis ipsa socrus?
Vixerit Aonio sic illaudatus Homero
Thersites, viuat sic sibi quisq; malus.
Omne capax rapit vrna caput discrimine nullo,
Nec refert fuerit albus an ater homo.
Omnia dissimili similis Proserpina fato
Eripit, humanum nil miserata genus.
Nec, mihi crede, aliquid mortalibus immortale,
Hac sumus in sola conditione pares.
Cætera Dii meliora tibi Regina dedere,
Quæ sermone libet commemorare breui.
Interea lachrymæ cessate, grauesq; querelæ,
Et vacet à gemitu fœmina virq; pio.
Arcessenda procul mihi sunt exordia rerum,
Et series regum longa petenda procul.
Hinc abauos, atauosque placet, clarosque parentes,
Et placet à matris ducere stirpe genus.
Gedemine antiquo deducta Megistane proles,
Vna fuit Olgird, altera Kestud erat.
Olgirdæ soboles est masculina Iagello,
Qui sacro ablutus postea rore fuit.
Atque Vladislaus mutato nomine dictus,
Sarmatiæ tenuit ditia Regna diu.
Filius huic Casimirus erat rex impiger armis,
Qui late patriam rexit, & auxit humum.
Cui plures natæ, cui sextus masculus heres,
Sarmatiæ summam qui tenuere diu.
Mentio digna suo de natis tempore fiet,
Natarum series sed referenda prius:
Per quas affini coniuncta Alemania vinclo,
Quam lambit tumidis Rhenus & Ister aquis.
Anna Boguslai est Pomerani principis vxor,
Barbara Saxoniæ nupta puella duci.
Regulus Heduigin Boiorum magnus habebat,
Vnde Palatinæ lumina multa domus.
Legnitio Elisabetha duci deducta marito,
Huic genti lumen contulit atque decus.
Vni nomen erat Sophiæ, quæ nupta dynastæ
Brandenburgensi prole beata fuit.
Cæsaris optandi cui cura est credita genti,
Plena hæc principibus præsulibusq; domus.
Ad fratres redeo, clarissima lumina mundi,
Præcipue ad patrem Pannonis Anna tuum.
Pannoniæ huic vltro regnum dotale Beatrix
(Grande Beatricis nomen & omen habes)
Obtulit & regni procerum officiosa voluntas,
Ah quantum est illo regnum habuisse modo?
Rursus Alexandra est Olgirdæ filia nupta
Masouiæ quondam dux Semouite tibi.
Ex quibus Ernesti Cimburgis edita coniunx
Fridricum Imperii protulit alma caput.
Hinc socer, hinc prosocer, leuir, hinc charusque maritus:
Plurimaq; hinc soboles, quod bene vertat, adest.

Nec tibi Moſcouiæ gens inficianda niualis,
Et hoc nobilitas eſt quoq; clara loco.
Keſtudes etenim Olgirdæ germanus, in illam
Inſertus gentem multa trophæa tulit.
Hoc patre Vitoldus dux eſt procreatus, & illo
Lithuaniæ princeps tempore magnus erat.
Vnica, ni fallor, cui filia tradita Moſco,
Et deſponſa duci vixit Anaſtaſia.
Hinc ambo Baſilii diuerſo tempore, & inde
Ioannes vario tempore vterque fuit.
Sarmaticum affini non ſolum limite, verum
Sanguinis attingis proximitate genus.
Nec vitio frater dabitur, qui dulce putauit
Pro patria, in patria, cum patriaq; mori.
Triſte rudimentum belli, Rex induit arma,
Arma tyrocinio non ſatis apta ſuo.
Cedite nunc Decii, procul inde faceſſito Curti:
Rex horum laudes clarus, & huius habet.
Nec laus Eliſabethæ auiæ reiicienda paternæ,
Qua non nobilior fœmina nata fuit.
Illi Cæſar auus, proauusq;, abauusq;, atauusq;,
Pannoniæ frater rex fuit, atque parens.
Sarmatiæ coniunx rector, ſex ordine nati
Succedunt, tenet hæc nunc quoq; regna nepos.
Coniuge quid potius dicam, vel fratre mariti?
Sarcina vix humeris hæc ſatis apta meis.
De quibus eſt dixiſſe nihil, quam dicere pauca,
Forſitan & ſatius conticuiſſe fuit.
Alter ad occaſum populos regit, alter ad ortum,
Et ferme ambobus paret vterque Polus.
Hoc ſatis eſt dixiſſe mihi: ſed dicere plura,
Alterius fuerit grande laboris opus.
Nec capit hos ſuccincta breuisq; anguſtia chartæ,
Quorum regificas vix capit orbis opes.
Immemor incœpti, triſtisq; oblita decori,
Ad natos venio Sarmatis Anna tuos.
Hic mihi lætitiæ veniam da Diua licentem,
Erumpunt toto gaudia corde mihi.
Non poſſum gemitus ſimulare, graueſq; querelas,
Sit licet incœpto res aliena meo.
Tollite ferales lugubria ſigna cupreſſus,
Atq; parentales exequiæ ite procul.
Nectite victrices circum mea tempora laurus,
Vix memini, ſi quid flebile paſſa fui.
Vſque adeo generis ſpes inclyta, maſcula proles
Auſtriacæ columen me fouet atque domus.
Vos patrui auſpiciis victricia ſigna ſequuti
Inuiſum Chriſto tollite quæſo genus.
Vos patris auſpiciis victricia ſigna ſequuti
Aſſerite afflictam gnauiter Hungariam.
Conatus equidem nihil hos remorabitur vnquam,
Interno impendet nullus ab hoſte timor.
Suppoſitas cineri prunas, flammasq; doloſo,
Extinxit veſter patruus atque pater.

Fallor? an à læua felici lapſa volatu
Confirmat volucris vota preceſq; meas?
E diuerticulo repetendus ſermo, nec extra
Propoſiti metas ire ſinendus erit.
Quid referam natas & fœmineum comitatum,
Atq; puellares, numina vera, choros?
Vix totidem ancillæ Reginis ſæpe fuere,
Aluo Reginæ quot prodiere tua.
Atq; alias agitat regnandi dira libido,
Nota ſed exemplis res odioſa datis.
Sollicitat belli nonnullas cura gerendi,
Præcipue regnum quo muliebre loci eſt.
Fauſtinas aliæ referunt, matremq; Neronis:
Eſt quoque cui placeat trux Cleopatra nimis.
At tibi nulla fuit regnandi, nulla minandi,
Nulla extorquendi ſæua libido fuit.
Quamuis dotalis ſublatæ ad culmina regni
Conditione fuit mens moderata pari.
Tu telas, non tela, nec arma cruenta, nec arces,
Non profecturis ictibus oppoſitas.
Sed bona tranquillæ curaſti commoda pacis,
Irarum fugitans, atque quietis amans.
Regibus vxores, tot reginiſq; maritos,
Atque orbi dominos te generaſſe ſat eſt.
Imperitent aliæ præter muliebre decorum,
Te penſis famulas non oneraſſe patet.
Adde ſupradictis maternæ ſtemmata ſtirpis,
Addeq; Gandalidos clara trophæa domus.
Principe Gandalio tua prodita Vaſcone mater,
Complures habuit virgo pudica procos.
Illa Vuladislao tandem deſponſa marito,
Tranſegit vitæ tempora læta ſuæ.
Tertius exierat ſeſqui & milleſimus annus,
Biſque decem, Iunii treſque fuere dies:
Quando ope Lucinæ Genetyllidos implorata,
Anna parens natu eſt exhilarata tuo.
Impoſita eſt capiti matris, de more, corona,
Bis denis vitam menſibus ante tuam.
Buda fuit natale ſolum, ſed Rhetia nutrix,
Qua fremit Alpinis turgidus OEnus aquis.
Cæſaris hic ſtudio eſt, educta ſororia tecum,
Nubilis eſt donec vtraque facta viro.
Iam me virtutum vix enumerabilis ordo,
Atque vrget meriti gratia multa tui.
Quid primum mediumue loquar? quæ in fine locabo
Ornamenta tuæ rara pudicitiæ?
Ambiguam faciunt & copia & optio mentem,
Nunc placet hæc virtus, nunc placet illa magis.
Ac veluti in prato conſidens virgo virenti,
Qua fons muſcoſo proſilit è lapide.
Nunc varios molli decerpit pollice flores,
Aut Narciſſe tuos, aut Hyacinthe tuos.
Candida luteolis nunc iungit lilia calthis,
Lilia puniceis miſta papaueribus.

Nunc violas, Cythisos, thyma nunc fragrantia carpit,
Purpureus tenero nunc secat vngue rosas
Attamen in dubio est, non illud, nec magis illud
Eligit, & numero copia maior adest.
Nec quod præponat, nec quod postponat, in arcto
Hæret, & optatis ambigit ipsa suis.
Interea vt dulci sertum mittatur amico
Efficit, vt folio versicolore siet.
Sic mihi per medias & euntires & ituro
Corporis, aut animi, fortuitiq; boni:
Anna tuæ nullo dotes sunt ordine dictæ,
Attamen hæc vnus singula fascis habet.
Non bene principium posito reperitur in orbe,
Nec finem ductus circulus vllus habet.
Sic tua continuo virtus stat in ordine certa,
Quæ nullum finem principiumq; tenet:
Digna tamen species regno fuit ista tenendo,
Rege fuit dignus corporis iste decor.
Multus in ore lepos, in corpore multa venustas,
Maiestas oculis & reuerenda tuis.
Matronale decus, fuco procul atque colore,
Qualia mentitus inficit ora color.
Multiferi vites laudantur palmitis, & qui
Depositum multo fœnore reddit ager.
Et sterilis veteri culpata est fœmina lege,
Fertilitas summo semper honore fuit.
Pappia priuatis fuit, & Poppæa timori,
Dicta maritandis lex fuit ordinibus.
Omniparens natura suum de germine nomen
Ducit, & à fœtu dicitur ipsa suo.
Et tu Cæsaridum mater, Regumq;, Ducumq;,
Egregiam laudem fertilitatis habes.
Nam tua ter quina lætata est regia prole,
Immo ego ter quina prole beata feror.
Atq; vtinam sterilis, quam sic fœcunda, fuisses,
Iam fueras parta prole beata satis.
Nec moriens Regina mihi damnosa fuisses,
Interitu tantum quod foret absque tuo.
Namque aliam pro te moriens Regina dedisti,
Nata tuam interea vixerit illa vicem.
Ac veluti phœnix de morte renascitur ipsa,
Atque ipsam sese dum parit, ipsa perit:
Sic tu, cum viuam sobolem moritura relinquis,
Immortalis eris morte renata tua.
Pertinet ad laudes pietas tua cognita diuis,
Notaq; pro populo sunt pia vota tuo.
Te veniente die, te decedente precantem,
Certa fides sacris inuigilasse libris.
Acceptam precibus refero, votisq; salutem:
Quicquid id est quod sum, sum pietate tua.
Ah quoties stricto molitus acinace plagam
Turca tua nocuit nil mihi abactus ope?
Ah quoties dubii euasi discrimina Martis,
Ploratu ad superos Anna sequestre tuo?

Sic tuus insidias coniunx dominusq; latentes,
Atq; hoc vitauit certa pericla modo:
Imperij rebus dum consulit, & vagus illac,
Nunc hac suspectis itq; reditq; viis.
Vel dum vectus equo salebras perq; inuia tesqua,
Obuius horribili non timet ire feræ.
Dij superi nostrum seruate ante omnia Regem,
Vitaq; Principibus, gloria sitq; meis.
Non superos tantum, sed flectere docta fuisti
Humanos etiam supplice voce Ioues.
Ah quoties meritæ fecisti ignoscere culpæ
Commotum iusta cum ratione virum?
Pro miseris nullas oratrix passa repulsas,
Nec pro supplicibus ambitiosa reis.
Regia sic fratrem, sic placat Iuno maritum,
Iam iam missurum tela trisulca Iouem.
Sic complexa trucem mollit Venus alma Gradiuum,
Atq; iras reprimit delicioſa graues.
Carceris atq; aliquis tetro squalore, situq;,
Et pressus manicis compedibusq; diu,
Quærit opem Regina tuam defuncta, precesq;,
Atq; operam expectat nunc quoq; diua tuam.
Dotibus ingenij fueras quoq; prædita multis,
Quas ingens fuerit enumerasse labor.
Nec socialis amor mihi commemoranda fideq;,
Non erga dominum mutua cura tuum.
Frigora, nec glacies, non æstus solstitiales,
Non nix, non pluuiæ, non lutulenta via.
Non grauis autumnus, non nimbi, non grauis auster,
Quæq; æstas oculis puluerulenta nocet,
Te domino auulsere, nec auulsere marito
Abstraxere viro fata sed atra tuo.
Non mihi Penelopes studium, non iactet amorem,
In laudes semper Græcia prona suas:
Nec tibi præstiterit regi desponsa Pheræo,
Viua mariti quæ tumulata rogo est.
Hactenus est series rerum libata tuarum,
Qua pote luce fuit, qua breuitate pote.
Sed breuius dicam Reginæ Epicedion Annæ:
Virtutum est isto sub tumulo cumulus.
Vos autem extinctæ postremos reddite honores,
Gratæq; legitimis soluite iusta modis.

LEGATIONES D. SIGISMVNDI Liberi Baronis in Herberstain, &c.

Occasus, mediusq; dies, septentrio, & ortus,
Sunt peragrata solo, sunt peragrata salo.
Principibus mandata fero, dum maxima Regum,
Vectus equo, rheda, siue rota atque rate.
Luduicum ad Regem misso, Solymumq; tyrannum
Perlustrata rota est Pannonia, atque rate.
Cæsaris orator ad Regem Maximiliani
In Daniam celeri sum quoq; vectus equo.

Austriacæ missu regionis per mare sæuum
Hesperiæ mihi sunt regna petita rate,
Sauromatas eadem vexit me Rheda ad vtrosq;,
Per niue conspersas inuiolata vias.

I. L. Braslicanus.

COLLOQVIVM SIGISMVNDI ET Mortis.

MORS. *Stultæ hominum mentes, & famæ finis & æui,*
Oblitæ, longamq; ausæ expectare salutem:
Vos quid olympiadas, quid plurima lustra, quid annos
Innumeros, seramq; iuuat sperare senectam?
Si vitam fata impediunt, cursumq; recusant,
Arbitrioq; meo semper mortalibus ægra
Parcarumq; dies, & vis suprema propinquat.
Quæ vobis tandem viuendi tanta voluptas?
Quæ cura, & nebulam & ventos obtendere inanes
Fortunæ, imperioq; meo? virtutis imago,
Quæ vos, quæ miseri, subiit? si vestra labores
Per varios, variasq; vices, per tela, per hostes,
Tam cito in æternam clauduntur lumina noctem:
Desinite heu miseri his animis præsumere vitam,
Cum nec fatorum leges, nec tempora nostis,
Nostis at incerti ad mœstos concedere manes.

SIGIS. *Alta tua hæc mens Mors, iam me alta silentia cogit*
Rumpere, & acceptum verbis vulgare dolorem:
Victus enim dictisq; tuis, animoq; superbo,
Hoc vnum quæro: quæ nunc te insania vertit,
Quo mentem q; oculosq; refers? mortalibus ista
Quæ causa obicere (oro) fuit, non ante rogatam,
Non ante admissam humanos expendere casus?
Si te vita breuis, nostra atq; incommoda tangunt,
Quid tibi nobiscum commune est? Tu Dea forsan,
Nos homines sumus, & te negligimus, tuaq; omnia:
Ergo quid adfectas frustra & cunctaris? inanem
Aut si hanc forte geris nostri, Dea perfida, curam,
Cur, cum fatà tuo arbitrio stant atq; reguntur,
(Prout toties dicis, verbisq; frequentibus effers)
Cur, inquam, grauia ista pati mala nos sinis? æquum
Certe esset, nobis te tanto impensius omni
Consulere auxilio, quanto violentius atris
Expositi fatis, aduersa opera atq; labores
Condimus, & partes toties cunctamur in omnes.
Sed video te posse parum, tua numina posse
Contra alia aut nihil: aut tantum, quantum ipsa voluntas

Imperiumq;

Imperiumq; Iouis concedit: cuius honorem,
Cuius fortunam comitamur, vt omnibus idem
Aut æquus fieret, ferret q; nouissima vitæ
Præmia, & optatas sineret contingere sedes.
Imo etiam debes, tu Mors sæuissima, grates
Non paruas certe nobis mortalibus, in nos
Ius quod habes. nam te nihil immortalia curant
Numina, rideris sed cœlo expulsa sereno:
Vnde nisi has terras, quas nunc crudelis oberras,
Venisses, Stygias habitares spreta paludes.

MORS. *Cui voci laxata via est? quis inania verba*
Dat? me huc atq; illuc circumfero, neminem at vsquam
Conspicio: dictu mirabile, Iuppiter audi,
Non impune feret quisquis mea numina spernit.
Fluctuat ira mihi in toto iam pectore, vinci
Nec digna hoc telo, his donec satiabitur armis.

SIGIS. *Huc conuerte oculos, aciem conuerte ferocem:*
Hic maneo immotus, tua nec metuo obuia corda
His furiis, nihil hæc me visq; minæq; mouebunt:
Expedias quæcunq; cupis, certare paratus
Sum tecum, & dubiam vitæ tentare palæstram.

MORS. *Tune hic Sigismunde manes? Sismunde lacessis*
Me tu n' impauidus? quæ obsecro causa coegit
Te in tantam temere mecum descendere arenam?
Magnum aliquid fortasse aliquis tibi dixit, & esse
Vim verbo hanc credis, teq; inter nubila condis:
Caniemq; tibi, longos promittis & annos.
Ventum ad supremum est, nunc nunc tua fata nisi obstent,
Ni mora præsentis tibi producatur honoris,
Vt ve æques atauos, vel auos: patrisve senectam,
Et sera æterno commendes nomina mundo.

SIGIS. *Causa fuit, tua non toleranda superbia, mensq;*
Alta mea æthereum qua possum scandere olympum,
Atque immortali superos contingere mente:
Depositis nempe exuuiis mortalibus, in quas
Soli est imperium tibi: nec quod tu improba posthac
Obiicias mihi erit (quæ me finxisse senectam
Nugaris) cum supra homines, supra ire videbis
Me virtute mea & pietate Deos: mihi certa
Nec quoque longæuæ prætendes tempora vitæ
Nam non solum atauos, & auos, patrisq; senectam
Æquabo, sed vel Pylios superabimus annos.

MORS. *Tu vlterius modo noli auidos extendere cursus:*
Si potes, in facies tu te Sismunde vel omnes
Verte, & finge quod arte potes, virtute quod ipsa,
Alto animoq; potes: te credas æthera pennis
Posse sequi, clausumq; solo te condere posse:
Non tamen effugies mea tela, measq; sagittas:
Nec quod nunc quassas caput, amplius inde mouebis:
Nec miseram huc illuc vocem, & tua lumina flectes:
Scilicet egregia prostratus falce iacebis,
Egregius certe tantis virtutibus heros.

SIGIS. *Oro meæ noli virtuti illudere, turpis*
O Dea: non tu me, sed Diuûm numina terrent.

Dextraq́ magna Iouis: quæ me tamen ipsa relictis
Defensum exuuiis dabit, & me in gaudia ducet:
Vt sic nec iaceam, nec tu quid iuris haberes
In me, animumq́ meum, quamuis inuita repugnes.

MORS. *Nunc me fata tuæ mandare silentia linguæ*
Fata vetant: sed tempus erit, quo hæc sponte subibis,
Atq animum vocemq tuam intra nubila coges,
Prostratusq́ meo prostratus iure iacebis.

SIGIS. *O Mors, incœptum frustra submitte furorem:*
Non ego, non per vim, non per tua iura iacebo,
Verum istæ exuuiæ nostræ corpusq́ caducum.

MORS. *Hoc igitur non est, ô Sigismunde, iacere?*
Non est hoc, tristes comitari Manibus vmbras?
Dic age, quo pacto hoc supremum munus obibis?

SIGIS. *Non alio, quam quo Diuos insana fateris,*
In tua concludi crudelia funera nunquam
Posse, nec imponi in crates & triste pheretrum.

MORS. *Cur, si te Diuum sublimi nomine ponis,*
Corporis exuuias deponas, maximus æuo
Sic fies, sic ad superos præstantior ibis.

SIGIS. *Non ego me Diuum facio, quid perfida captas?*
Sed facio, Diuos etiam quod laudibus æquem,
Cum post fata meæ viuet mens inclyta vitæ.

MORS. *Quam suprema putas quæso post funera mentem?*
Quam vitam, laudesq́ facis? si cuncta peribunt
Tecum, & nulla tui pars iam restabit in orbe.

SIGIS. *Funera quid sanctæ mentiris inania mentis,*
Stulta? quid æternam fingis cum corpore vitam
Occidere, & nullos famæ superesse triumphos?

MORS. *Blandiris, Sismunde, tibi. verissima sed sint*
Quæ asseris: & quid te post fata extrema iuuabunt?
Nullus apud Manes est sensus, nulla voluptas.

SIGIS. *Viuam ego apud superos, nec me virtutibus auctum*
Auferet atra dies. Manes transibit ad imos
Fama etiam mea, fama amplum vulgata per orbem.

MORS. *Famæ huius toties omnes effundis habenas,*
Et te obtentu eius nullo discrimine inumbras:
Dic ergo, dignum quid fama & laude relinques?

SIGIS. *Ne qua meis esset dictis mora, suspice mentem*
Ingeniumq meum, virtutes suspice, clarum
Atq aduerte genus, quo ducat origine nomen:
Qua fuerim taceo puer indole, qualis in armis,
Qualis eram studiis celeri maturior æuo,
Hoc referunt, referentq́ mea illa opera atq labores,
Quos ego nocturnaq́ manu, versoq diurna,
Post tot emensas terras, maria alta, potentes
Post tot terrarum dominos, tot regna, tot vrbes
Conspectas, charis immunis factus amicis.
Nunc autem felix æuo confectus, inermis,
Diua tibi hoc referam, partim meminisse, beatam
Hanc mihi dum vitamq Deus, virtusq dedissent,
Me Austriacæ & partim vidisse domus dominos sex,
Quis ego cumq atauis, & auis, & patre solebam,
Et soleo officia & magnos præstare labores.

Hæc

Hæc si facta meæ famæ bene conscia veri
Aspicies, mox in melius tua dicta reflectes.

MORS. *Per te, per qui te talem genuere parentes,*
Vir clara generose domo, hæc solatia vitæ
Quid prodesse tuæ poterint, si mittet ad imos
Te mea, te cunctis spoliatum dextera, manes?
Vnde auscultandi dabitur tibi nulla facultas,
Seu bona seu mala erit tua fama: sed inter & vmbras
Et manes medius, mutus surdusq sedebis.

SIGIS. *Tantum erit, à nostro hanc spoliari numine vitam,*
Quanta esset fatuæ dementia credere morti,
AEternam extinguant quod debita funera mentem:
Qua nunquam auditum est homines cecidisse peremptos.
Illi igitur pereant, pereant qui talia credunt.
Contra ego viuendo vincam mea fata, superstes
Et longum meritisq́ meis, generiq meorum,
Virtutis sortisq locum, & noua nomina quæram:
Tuq́ meo exemplo sic vitam quære viator.

FINIS.

Elisabeth, Sigis. 2. Pol. Regis, Mag. D. Lithuan. — *Maximilianus rex Bohemiæ, Archidux Austriæ.* — *Anna Alberti D. Bauariæ.* — *Ferdinandus Archidux Austriæ.* — *Maria Guilielmi Ducis Iuliacen. & Cliuen.* — *Magdalena,* — *Katharina Regina Poloniæ.* — *Eleonora,* — *Margareta,* — *Ioannes,* — *Barbara,* — *Carolus, Archid. Aust.* — *Vrsula,* — *Elena,* — *Ioanna.*

Heduigis, Ioachimi Electoris Brandenburg. — *Isabella, Ioannis Regis Hungariæ.* — *Sophia,* — *Anna,* — *Katharina,* — *Sigismundus 2. Pol. Rex, magnus Dux Lithuaniæ.*

Ludouicus Hungariæ & Bohemiæ Rex. — *Anna Ferdinandi Rom. Hung. & Bohemiæ Regis, &c.*

Carolus V. Rom. Imp. Hispaniarum Rex.

Ferdinandus Rom. Hung. & Boh. Rex, Archidux Austriæ.

Ioannes Albertus Rex Polon. mag. Dux Lith. — *Alexander Polon. Rex, mag. Dux Lithuan.* — *Fridericus Cardinalis.* — *Casimirus Canonisatus.* — *Sigismundus primus Rex Poloniæ, mag. Dux Lithuaniæ.* — *Vladislaus Rex Hung. & Bohe.* — *Heduigis Georgii Baua. D.* — *Sophia Friderici Marchionis Brandenb.* — *Anna Rogulai Du. Pomeran.* — *Barbara Georgii Ducis Saxon.* — *Elisabeth Friderici D. Ligni.*

Philippus Rex Hisp. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ.

Maximilianus E. R. Imp. Arch. Aust.

Fridericus III. Ro. Imp. Archid. Aust.

Cimburgis filia Semoniti, Arnesti Archid. Aust. Vxor.

Alexandra filia Olgirdi, soror Iagellonis Semouiti Ducis Masouiæ Vxor.

Ioannes Magnus Dux Moscouiæ.

Wasilius Rex & Dominus totius Russiæ, Dux Moscouiæ.

Ioannes dominus totius Russiæ, magnus Dux Mosc.

Wasilius mag. Dux Moscouiæ.

Anastasia Vitoldi filia, Wasilii mag. D. Mosc. Vxor.

Vitholdus mag. dux Lithuaniæ.

Kestud magnus Dux Lithuaniæ.

Ladislaus Rex Hungariæ & Bohemiæ, Archidux Austriæ. — *Casimirus Rex Poloniæ, magnus Dux Lituaniæ. Elisabeth Vxor Casimiri Alberti Rom. Imp. filia.*

Elisabeth filia Sigismundi Imperatoris, Alberti Rom. Hung. & Bohem. Regis, Archiducis Aust.

Iagello, idem Vladislaus, Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ.

Sigismundus Rom. Imp. Hung. & Bohemiæ Rex.

Carolus IIII. Rom. Imp. Bohemiæ Rex.

Olgird magnus Dux Lithuaniæ.

Ioannes Rex Bohemiæ.

Henricus VII. Roman. Imp. Dux Lucenburg.

Gedemin magnus Dux Lithuaniæ.

SIGISMVNDVS LIBER BARO IN Herberstain, Neipperg, & Guttenhag, Doctori Ioanni Ludouico Brassicano compatri suo.

Hanc tibi arborem ex opacis Moscouiæ, Lithuaniæ & Poloniæ syluis affero: vt fructus, quos Christiano orbi protulerit, tu in lucem producas.

Carolus Infans Hispaniarum.

Ferdinandus Archid. Austr. in iuuentute obiit.

Rudolphus Arch. Austr.

Ernestus Archid. Austria.

Iohannes Princeps Portuga. Conthoralis. Iohanna Caroli V Rom. Imp. filia.

Philippus Princeps Hispaniarum. Consors, Maria Io. Regis Portug. filia.

Maximilianus Bohemiæ Rex, Archidux Austriæ, Consors, Maria Caroli V. Imp. filia.

Ferdinandus Archidux Austriæ.

Carolus Archidux Austriæ.

Iohannes Mag. D. Mosc. contendit de titulo Regio.

Iohannes Rex Portugaliæ. Consors, Catharina Philippi Hisp. Regis, Archiducis Austriæ filia.

Carolus V. Rom. Imp. Hisp. Rex, Archidux Austriæ. &c. Consors, Elisabeth Emanuelis Regis Portugalliæ filia.

Ferdinandus Rom. Hun. & Bo. Rex, Infans Hispa. Archidux Austriæ. Consors, Anna Vlad. Hung. & Bohe. Regis filia.

Sigismundus Augustus Rex Polon. Mag. Dux Lith. Cõsors, Catharina Ferdi. Rom. Hun. Bo. Reg. &c filia.

Basilius Mag D. Mosco. scripsit se Regem & dominum totius Russiæ.

Emanuel Rex Portugaliæ. Consors, Maria Ferdinandi V. Hispaniarum Regis filia.

Philippus Rex Hispaniarum Archid. Aust. Consors, Iohanna Ferd. Castel. & Arrag. Regis filia.

Vuladislaus Hungariæ & Bohemiæ Rex. Consors, Anna de Foxu & Candale.

Sigismundus I. Rex Poloniæ, Mag. Dux Lith. Consors, Bona Iohan. Galeacii Sforciæ Ducis Mediolani filia.

Iohannes Mag. Dux Mosc. scripsit se dominum totius Russiæ.

Ferdinandus V. Rex Arragonum. Consors, Elisabeth Iohannis Regis Castel. & hæres & filia.

Maximilianus Rom Imp. Archid. Austriæ. Consors, Maria Caroli Ducis Burgund. & hæres & filia.

Casimirus Polon. Rex, Mag. Dux Lith. Consors, Elisabeth Alber. Rom. Hung. & Boh. regis, Arch. Aust. filia.

Ladislaus Rex Hung. & Boh. Archidux Austriæ. sine Prole.

Iohannes Galeacius Sforcia, Dux Mediolan. Vxor, Isabella Regis Neapolis filia.

Basilius Mag. Dux Moscouiæ excæcatus.

Iohannes III. Rex Arragoniæ. Consors, Iohann Federici Aduersi de Castellæ filia.

Fridericus III. Ro. Imp. Archidux Austriæ. Consors, Eleonora Eduardi Portugaliæ Regis filia.

Carolus Dux Burgundiæ. Coniunx, Isabella Caroli Borbonii Ducis filia.

Albertus V. Ro. Hun. & Bo. Rex. Archi. Aust. Consors, Elisabeth Sigismundi Rom. Imp. filia.

Galeacius Maria Sforcia, Dux Mediol.

Alphonsus Rex Neapolis.

Basilius Mag. Dux Mosco. Vxor. Anastasia filia Vitoldi Magni Ducis Lithuaniæ.

Iohannes II. Rex Castellæ. Consors, Maria Ferdinandi IIII. Reg. Arragonum filia.

Eduardus Rex Portugaliæ. Consors, Eleonora Ferdinandi IIII. Regis Arragonum filia.

Ernestus Archidux Austriæ. Coniunx, Cymburgis Semouiti Ducis Masouiæ filia.

Philippus Bonus. Dux Burgundiæ. Vxor, Isabella Iohannis II. Reg. Portugal. filia.

Albertus IIII. Archidux Austr. Consors, Iohanna filia Ducis Bauariæ & Hollandiæ.

Sigismundus Ro. Imp. Hu. & Bo. Rex, Com. Lucemb. Consors, Barbara ex Comitibus Celeiæ.

Ferdinandus Rex Neapolis.

Vitoldus, siue Vitoudus, Magnus Dux Lithuaniæ.

Henricus III. Rex Castellæ. Consors, Catharina Ducis Alencastriæ & Glocestriæ filia.

Ferdinandus IIII Arragonum Rex. Consors, Leonora Comitissa de Alburqueq.

Iohannes Rex Portugaliæ. Vxor, Philippa Ducis Lancastriæ filia.

Leopoldus Archid. Austriæ. Vxor, Virida Barnabonis Vicecomitis Mediol. filia.

Iohannes Dux Burgund. à Turcis captus, Lutetiæ occisus. Vxor, Margareta N. Du. Bau. f.

Semouitus Dux Mas. Vxor, Alexandra Olgirdi Mag. Du. Luth. filia.

Iagello, idem Vladislaus rex Po. Mag. Dux Lithua. Consors, Schoncæ Andreæ D. Kyouien. fil.

Albertus III Archidux Austr. filius Alberti II. Consors, Beatrix Frid. Burgrauii Nuremb. fil.

Carolus 4. Ro. Imp. Bohem. Rex, Com. Lucen. Consors, Iohãna Rudolphi Pal. Rhe. D. Bau. fil.

Alphonsius Rex Neapolis.

Kestud, magnus Dux Lith. filius Olgirdi.

Iohannes I. Rex Castellæ. Consors, Eleonora Petri Regis Arragonum filia.

Barnabos Vicecomes Mediolani. Coniunx, Regina, ex familia Scaligerorum.

Albertus II. Archidux Austriæ. Vxor, Iohanna Vdalrici Comitis Iherretis & hæres & filia.

Philippus Audax Dux Burgund. Coniunx, Margaretha Ludouici Com. Flandriæ filia.

Semouitus Dux Masouiæ.

Olgird. Mag. Dux Lithuaniæ. Coniunx, Maria Ducis Tuuerensis filia.

Iohannes Rex Bohemiæ, Comes Lucenbur. Consors, Elisabeth Venceslai Reg. Bohem. ex Iutha filia.

Ferdinandus IIII. Rex Arrag. Consors, Leonora Comitissa de Alburqueque.

Henricus II. Rex Castellæ. Consors Iohanna Iohannis Emanuelis Infantis filia.

Stephanus Vicecomes Mediolani.

Albertus I. Ro. Rex, Arc. Aus. & nominis & familiæ primus. Vxor, Elisabetha Meinhardi Co. Tyr. filia.

Iohannes Rex Franciæ, Dux Burgundiæ. Vxor, Bona Caroli IIII. Ro. Imp. filia.

Semouitus Dux Masouiæ.

Gedemin Magnus Dux Lituaniæ, primus huius nominis & familiæ.

Henricus VII. Rom. Imperator, Comes Lucemburgi.

Vuenceslaus Rex Bohemiæ. Vxor, Iutha Rudolphi Imp. filia.

Alphonsus XI. Rex Castellæ.

Matthæus Magnus Vicecomes Mediolani, Vicarius Imperii.

Rudolphus Rom. Imp. Comes Habspur. Cõsors, Anna Alber. Co. de Hohenberg. filia.

Philippus Rex Franciæ, ex Comitibus Valesii. Consors, Iohanna hæres & Dux Burgun.

Troidenus Dux Masouiæ.

Ottocarus qui & Premislaus, Rex Bohemiæ.

Ferdinandus IIII. Rex Castellæ.

Theobaldus cum fratre Ottone recuperauit Vicecomitatum Mediolani, eiectis Turrianis, circa an. Do. 1276.

Radices quæ Carolum & Ferdinandum Cæsares cum liberis germinarunt feliciter, debita huic domui fide & diligentia Sigismundus Liber Baro in Herberstein, Neyperg & Guetenhag, Fisci Austriaci Præfectus, congessit: Anno 1553.

VERBORVM ET RE-
RVM, QVÆ IN CHRONICO HOC MOSCOVITICO CONTINEN-
tur, memorabilium, Index.

A.

ABbates & Priores ad nuptias Archiepiscopi inuitati pag.191.lin.47
Abbatum & Priorum in monasteriis leges & regulæ seuerißimæ 21.41
Abbates in Moscouia duo duntaxat 20.33
Abramouicius nobilis Catholicorum Vilnensium conatibus resistit 307.42
Abstinentia animas Deo lucrari 138.43
Acclamationes & vota quæ inaugurato Principi fiant 15.15
Achas ciuitas olim Tanas dicta 49.14
Adolescenti puellam ambire, & in matrimonium expetere, turpe 34.32
Adulatoris præmium iustum 205.32
Adulterij abominatio apud Moscouitas 137.41
Adulterium quod appellent Rhuteni 35.20
Adulterium regium punitum 252.14
AEdes ingredientium consuetudo 180.32
AEdes sacræ quomodo extructæ 152.54
AEdium quarundam festo assumptionis Mariæ die, conflagratio 223.5
AEdificiorum in Moscouia structura 124.21
AEdium priuatarum forma 153.34
AEdium vestibula 180.17
AEdificia quomodo extructa 180.15
AEdium in Moscouia numerus 46.26
AEgroti sacris aquis abluuntur 127.48
AErarij Principis magister inter stupendos cruciatus occiditur 287.41
AEs alienum quomodo pauperes soluant 152.3
AEstus Solis nimius per septem dies durans 157.30
Aiacis ferocißimi sese ad modestiam componentis oratio 247.33
Alamannius Culinæ præfectius ad Sueciæ Regem legatus mittitur 422.14
Alamannius cur ad legationem in Sueciam electus 422.18
Albertus Castold Poloczkij Wayuoda Moscos inuadit, & deuictos varie dispergit 10.27
Albertus Besus Silesius crudelißimo mortis genere affectus 289.12
Alces in Moscouia ceruina effigie 121.
Alculpa à quo interfectus 64.
Alexandri Magni columnæ 160.
Alexandri & Cæsaris aræ 49.
Alexandri Magni aræ 121.
Alexander Magnus cuius exemplo ad virtutem accensus 212.30
Alexandri Papæ bulla 27.48
Alega inebriatus Moscouiam perducitur 67.35
Alexander Magnus Dux Lithuaniæ à socero triplici exercitu oppugnatur 7.40
Alexander Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ pacem cum socero suo facit, relictis prouinciis sibi ereptis omnibus 8.6
Alexander à legatis Moscouiticis pacem Plescouiensibus nunciatum missus, à Samoscio ad prandium inuitatur 416.25
Alexandrouua palatium olim Sloboda dictum 205.48
Alexandroua monasterium pulcherrime extructum, quot miliaribus à Moscouia ciuitate distet 320.28
Altare in singulis templis vnum 21.32
Amazones vnde originem traxerint 300.33
Amicis qui coguntur vti, miseri sunt 109.26
Amor coniugatorum tepidus 35.21
Amoris coniugalis flamma 300.20
Anastasia Witoldi filia Sophia nominata 16.23
Ancyra Galatiæ vrbs 122.36
Andreas Apostolus fidem Christianam Rhutenis primo prædicauit 133.33
Andreas Apostolus quomodo in Russiam peruenerit 172.19
Andreas Sapieha Lithuanus 278.23
Andreas ab Agio Antipatro in Peloponneso crucifixus 20.8
Andreas Apostolut vsque ad fontes Borysthenis peruenisses fertur, & inde in mare Germanicum, inter Winlandiam & Liuoniam 20.2.&6
Angli cur nouam nauigationem instituerint 143.21
Angli in Russiam siue Moscouiam perueniunt 146.23

Anglorum

Anglorum ad Moscouitas nauigatio 142.1
Angli à Principe Mosco ad prandium inuitantur 148.29
Angli aulam Principis ingrediuntur 148.15
Animalia colorem suum mutant 164.26
Animalia in Moscouia non carent cornibus 45.48
Animalia ex nimio frigore candida 411.49
Animalia colorem suum in albedinem mutant 56.29
Anima post mortem vbi 174.35
Anna Ferdinandi Rom. Hungar. & Bohemiæ Regis vxor Pragæ in puerperio mortua 17.9
Annæ Wladislai filiæ sponsalia 18.14
Anniuersaria pro mortuis 136.22
Annonæ caritas in Liuonia 224.44
Annonæ caritas in Moscouia magna 45.30
Annonæ caritas in obsidione Polotiensi 348.41
Annonæ caritas magna 58.47
Annos Moscouitæ à mundi initio numerant 128.12
Annorum in Moscouia initium non fit à Ianuario, sed à Septembri 128.13
Antonius Possevinus legatis Moscicis à Pontifice adiungitur 387.21
Apes in Moscouia fœcundißimæ 126.6
Aphgasi populi circa Mæotidis paludes 74.30
Apparatus mensæ ex lectißimo auro 149.10
Apum in Moscouia frequentia 133.15
Aqua calida vino in Cœna miscetur 136.1
Aqua lustrali non nisi à sacerdote asperguntur 30.35
Aqua sublimata ex auena facta 208.1
Aqua consecrata 176.1
Aratio sine ferro, solo ligno perficitur 207.51
Arca ferrea cum tubis scloppetariis & puluere ad nocendum paratißimo, ab Ostromecio præparatur 413.50
Arca ferrea ad Suiscium per insidias delata, quem habuerit effectum 414.32
Arces duæ muratæ amplißimæ 156.13
Archiepiscopi & Episcopi in Moscouia quot 172.18
Archiepiscopus Rigensis captus & in vincula conjectus 225.17
Archiepiscopus Nouogrodensis Principem ad prandium inuitat 191.35
Archiepiscopus Gnesnensis Ciarnkouium in iudicium vocat 430.30
Archiepiscopus vtricularius & citharœdus factus est 192.3
Archiepiscopus Rigensis vinculis liberatur 227.12
Archiepiscopo Nouogrodensi quid acciderit 191.33
Archiepiscopi & Episcopi quales mitras gestent 22.1
Archiepiscopi & Episcopi omnes Metropolitæ Moscouitico subiecti 20.30
Archiepiscopi carnibus perpetuo abstinent ib.32
Archiepiscopus Rigensis de Husso sententiam mortis pronunciat 275.6
Archiepiscopatus Gnesnensis Stanislao Karnkouio à Stephano Poloniæ Rege collatus 430.19
Arcus in templo arcis Nienhuyß ad altare suspensus 233.45
Argenti & auri Moscouia sterilis 158.11
Argentum Moscouia non habet, nisi importatum 42.12
Aristoteles Bononiensis mirabilium rerum artifex 124.30
Arma Ruthenorum 36.27
Arma Magni Ducis Moscouiæ 155.1
Arma Moscouitarum in bello quæ 178.41
Armatura equitum in Moscouia 129.46
Arnolphus Italus Medicinæ Doctor in singulari apud Principem gratia 193.25
Artach soleæ ligneæ 63.1
Asbeck Buthi successor quando mortuus 64.47
Ascheradum à Basilide debellatum 279.26
Ascherotum à Mosco occupatum, & eius calamitas 327.35
Asoph ciuitas Turcis tributaria 49.25
Asoph emporium habet nobile ibidem.27
Astracania à Turcis oppugnata 273.2
Astrachan Tartarorum emporium 74.5
Astracania Tartarorum ciuitas expugnata 272.21
Attila Dux multas Europæ prouincias occupat 63.9

Aulicorum Moscouitarum sancta fraternitas 206.3
Aulici ministri puniti 254.14
Aulici omnes nefando homicidio sese contaminant 202.27
Aureis qualibus Rhuteni vtantur 41.55
Aureæ vetulæ idolum quomodo consulant 153.25
Aureæ anus idolum futura quærentibus exponit 244.54
Aureorum pretium minuitur & augetur varie 42.1
Auricula Palatino abscissa 188.19
Auri & argenti vsus rarus 75.49
Auricula muneris loco cuidam abscissa 291.15
Austria vnde dicta 86.36
Autoritas Magni Ducis 182.53
Auaritia Commentariensis punita 194.25
Auenæ modius decem taleris emitur 348.42
Azoph ciuitas Turcis tributaria 160.14
Azoum nobile emporium 125.1

B.

Baiazetes Ottomannus vbi & à quo victus 122.35
Baptismus quomodo & à quo administretur 136.35. *& seqq.*
Baptismi Sacramento quomodo Rutheni vtantur 174.14
Baptismatis quæ sit forma 28.17
Baptismi principalis causa est S. Trinitas, instrumentalis, minister Ecclesiæ 38.21
Baptizandi apud Rhutenos modus 27.32
Barack Soltan quibus populis imperet 74.2
Barma & pileus quibus ceremoniis Principibus inaugurandis imponatur 14.50.15.5
Barmai torques Demetrio oblatus 16.7
Bartholomæus Metropolita vir sanctæ vitæ, coram Principe officium resignat 20.19. *In vincula conijcitur* ib.20
Barthus castrum 87.48
Basilides vbi natus 242.21
Basilides fatali fœcunditate ex Salomea natus 248.55
Basilides Salomeæ an Helenæ filius sit, incertum 251.40
Basilides ex proditoris filia natus 391.54
Basilides incerta matre natus 248.3
Basilidis natiuitas in turbulentissimum Europæstatum incidit 252.45
Basilides si matrem Helenam habuit, maternum ei genus sordidum & inhonestum fuit 251.46
Basilides pubertatis annos egressus, patriam cædibus & libidine repleuit 247.51
Basilides puerilem ætatem sub tutoribus egit 252.45
Basilidi à Magnatibus gentis venenum in pueritia miscetur 252.53
Basilidis pueritia crudelis 247.48
Basilides quo ætatis anno imperio potitus sit 253.1
Basilides tempore afflictissimo nuptias celebrat 256.8
Basilides cum Rege Poloniæ Stephano bellum gerens, septimam vxorem ducit 303.27
Basilides admirabili ingenio & memoria præditus 316.51
Basilides auaros homines ipse auarissimus odio prosequitur 316.10
Basilides Deum spernit, & cultum Dei ridet 257.50
Basilidis vitia 253.16
Basilides religionis obseruator 257.43
Basilides quot vxores habuerit 256.1
Basilides diuinitatis autoritatem obtinet 320.2
Basilides de potentia sua gloriatur 296.7
Basilides milites & regni sui proceres ad pristinam virtutem & Polonorum odium excitat 295.44
Basilides Socolensium cladem cognita, in magnam animi perturbationem incidit 299.45
Basilides omnes in Moscouia fœminas extinguere statuit 318.54
Basilides propter religionem neminem vexauit 319.45
Basilides filij sui natu minoris tutelam Bielsio Principi commendat 320.51
Basilides filium suum ferrato scipione percutit, vt exanimis in terram prolapsus moreretur 310.50
Basilides monachus summam simulat pietatem 320.31
Basilides titulis multis superbiens 242.24.&37
Basilidis filius quinta post acceptum vulnus die cum summo dolore exspirat 311.12
Basilides cum diademate & purpura imperium deponit 310.30

Basilidis

Basilidis natu minor filius crudeli spectaculo abstinet 280.18
Basilides Dronim monitu sese à bello Polonico retractum, feriari asserit 310.24
Basilides luxuriosis conuiuiis deditus 283.2
Basilides optatæ pacis consilia circumspicit 311.30
Basilides Stephanum Regem litteris amice scriptis ad pacem hortatur 311.52
Basilidis post interfectum filium pœnitentia sera 310.54
Basilides ingentes opes in Græciam ad Patriarchas mittit, vt pro filio sacra faciant 311.20
Basilides per iocum homines interimit 291.13
Basilides exterorum Principum amicitias quærit 317.14
Basilidis filius carceres demolitur, & captiuis libertatem restituit 316.3
Basilides filium natu maiorem acerbissime obiurgat, & conspirationis reum facit 310.38
Basilidis filius honestatis amans 315.6
Basilidis pater malarum artium & bellicarum rerum peritia clarus 245.35
Basilidis ad milites exhortatio 270.25
Basilides ad imperium, rogatus reuertitur 283.40
Basilidis potentiæ multum acerbitatis admixtum 292.5
Basilides Regis Poloniæ Legatum excipiens 294.50
Basilides se ad bellum cum Polonis gerendum præparat 295.40
Basilidis ad populum purgatio 271.17
Basilides morionibus & facetissimis helluonibus delectatur 290.52
Basilides sanguinem & lapidem cælo delapsum aspicit 293.53
Basilides regionem suam auro à Tartaris redimit 292.14
Basilides Alexandri Magni titulo per adulationem salutatur 283.5
Basilides monasticam vitam eligit, Imperio cum duobus filiis proceribus commendato 283.20
Basilidis pœnitentia ficta 288.54
Basilides sacris operam daturus, quotidie multos homines mactat 289.37
Basilidis frater vinctus torquetur 288.22
Basilides tanquam Pontifex Maximus rem sacram peragit 289.1
Basilides tanquam carnifex crudelissimus à suis vitatur 287.6
Basilides regno valedicens Slobodam proficiscitur 283.23
Basilides Principes itineris comites nudos in Moscouiam cum litteris ad Metropolitam remittit ib.25
Basilides suos ciues bello diuexare incipit 283.9
Basilides fratrem & cognatos suos interficit 287.18
Basilides Polociæ deditionem expetit 281.46
Basilides cum nullo Tyranno comparandus 279.34
Basilides captiuos claua ferrea percussos in fluuium abijcit 280.10
Basilidis in Liuonia sæuitia 277.13
Basilides tempore Stephani Poloniæ Regis, quomodo in Liuonia grassatus sit 279.20
Basilides Liuonibus ingens bellum facit 277.3
Basilidis amici qui 253.47
Basilidis de iustificatione sententia 258.37
Basilides pactorum fœderum violator 254.49
Basilides Lutheranæ doctrinæ non ignarus 267.50
Basilides omnes omnium seculorum tyrannos superat 268.27
Basilides Casanenses septem annis oppugnat 269.8
Basilides multis promissionibus amicitiam sibi parit 269.27
Basilides sextam expeditionem in Tartariam suscipit 269.22
Basilides soluta Casanensium obsidione domum reuertitur 270.45
Basilides Liuonibus bellum inferre molitur 276.36
Basilides in suos ciues fame, flamma, & bello grassatur 284.40
Basilides ad Rocytam de Lutherana religione oratio 258.31
Basilides crudelissimis in Liuonia artibus bellum gerit 278.3
Basilides se Tartarorum Ducem salutari iubet 274.1
Basilides bellum aduersus Casanenses instaurat 271.40
Basilides Imperator pessimus 253.15
Basilidis superbia intempestiua 256.13

Basilides ex Staricia, cum sobole & ancillarum gregibus noctu aufugit 306.40
Basilides ex furore tandem in pœnitentiam vertitur 315.7
Basilides paulo ante mortem suam filij proprij vxorem ad stuprum adigere satagit 314.53
Basilidis miserabilis ante mortem conditio, filium interfectum semper vocantis 314.48
Basilides paucis ante obitum suum diebus, immanem aduersus suos exercet crudelitatem 314.31
Basilides exanimatus, viginti quatuor horis mortuo similis iacet 315. 50. & 316.8
Basilides propter captiuos insontes grauissimos cruciatus se passum fatetur 315.53
Basilides cum gemitu & miserabili boatu vitam finit 316.20
Basilides secũdo post factam pacem anno mortuus 314.30
Basilides quamdiu vixerit, & quo anno mortuus sit 316.23
Basilidis corpus ipso emortuali die amissum, nec amplius inuentum est 316.31
Basilius Dimitrouicius falso apud Principem accusatus 195.13
Basilius licet sit in bello infelicissimus, tamen à suis semper laudatur 10. 36. Imperio quod in suos exercet, omnes totius orbis monarchas superat ibidem 38. Omnes Principes munitionibus exuit ibidem, 40. Fratribus suis germanis nec arces permittit, nec fidit 41
Basilius Semetzitz, Basilium Staradubski affligit 51. 4. Demetrium insidiose apud Principem defert ibid. 6. captus incarceratur 30
Basilium Moscum, quid à Romano Pontifice alienarit 120.25
Basilidis impietas quantis à Deo pœnis compensata 303.44
Basilidis statura 316.45
Basilides quid filium facere iamiam moriturus iusserit 316.14
Basilides fœdissimo morbi genere correptus 315.42
Basilides in maximam calamitatem coniectus 292.22
Basilides scelerum conscientia exagitatus 293.26
Basilides munera ad captiuos mittit, & pro incolumitate sua eorum preces expetit 315.15
Basilides non vulgari mortis genere absumtus 315.47
Basilidis filij Iohannes & Theodorus 280.15
Basilius, Basilij filius, à quibus visu priuatus 333.55
Basilius in monasterio captus excæcatur 6.52
Basilius Basilij filius à Tartarorum Rege Ducatum recuperat 6.41. paulo post à Georgio expellitur ibid.42
Basilius Themkin ex Lithuania proscriptus, primum tenet locum inter aulicos Moscouiæ 203.12
Basilius Aiace prior & fastuosior 247.41
Basilius Magnus Dux legatis suis ad vrbem Romam iter tutum exorat 120.17
Basilius Magnus, & Gregorius Nazianzenus ieiuniis, laboribus, & vigiliis, sibi valetudinem miseram accersiuerunt 263.52
Basilij victoriæ multæ & gloriosæ 129.28
Basilius Tretyack Dolmatovv Secretarius Principis intimus, quum se viatico carere diceret, in carcerem coniectus miserrime periit 11.1
Basilius Dimitrouicius equæ excæcatæ alligatus in fluuium coniicitur 195.24
Basilius Plescouiam diripit, & nobilitatem secum in Moscouiam abducit 395.26
Basilius Lopatinscus, Poloniæ Regis Legatus singulari animositate munus suum in Moscouia peragit 294.33
Basilius se Tartaris tributarium fore obstringit 69.25
Basilij Moscouiæ Principis tyrannis dura & aspera 10.11
Basilius quot equites in bellum ducere soleat 125.38
Basilius Bielski ab vxore per Metropolitam solutus 35.11
Basilius Princeps in fugam conuersus, sub aceruo fœni delitescit 36.49
Basilius cum exteris fidem nunquam coluit 246.18
Basilius cur ad Cæsares Germaniæ legatos miserit ibid.19
Basilius cæcus magno Ducatu quiete potitur 7.3
Basilij de vxore ducenda consultatio 248.15
Basilovugorod castrum, multorum malorum seminarium, à quo extructum 47.54
Basilii Iohannis filii, de vxore ducenda deliberatio 18.36

Basilius

Basilius Suscus Plescouiæ præfectus 304.48
Basilius exercitum in Lithuaniam mittit 9.16
Basilius Magnus Dux Bulgariã occupat Tartaris eiectis 6.26 filium Basiliũ ob adulterii suspicionem regno excludit, & regnum ad fratrem suum Georgium transfert ibid.30
Basilii laus 129.25
Basilius immani in Salomeam crudelitate excandescens, à Consiliariis prohibetur 251.33
Basilius, cur Helenam Lintzkii filiam, repudiata Salomea, vxorem duxerit 19.17
Basilius Iohannis filius, quomodo Imperium Moscouiticum dilatauerit 334.10
Bathi Rex Tartarorum, Wolodimiriam, Moscouiam, & magnam Russiæ partem depræ datur 6.4
Bathi Tartarorum Rex à quo interfectus 64.40
Bathi Tartarorum Rex, Bulgariam quando occuparit 64.25
Batti vniuersam Russiam sibi subiiciunt 333.34
Beccasius Vngarus in pugna Plescouiensi occisus 305.4
Bekesius quomodo Vngaris præfectus à Rege fuerit 359.26
Bekesius iure Nobilitatis Polonicæ donatus 426.41.
Bekesii in summa difficultate constantia laudabilis 348.55
Bella in Moscouia fere perpetua 178.5
Belli ciuilis in Liuonia inter Teuthonici ordinis magistrum & Archiepiscopum Rigensem gesti causa & origo 275.20
Belli Iesera lacus 147.28
Belli inter ordinis Teutonici magistrum, & Poloniæ Regem descriptio 226.22
Belli Polonici cum Moscouitis gesti finis 313.53
Bellici in Polotia apparatus 351.44
Belli inter Moscouitas & Lithuanos Anno 1564. gesti, descriptio 237.30
Belli Liuonici contra Ruthenos Anno 1500. gesti descriptio 227.36
Belli Moscouitici cum Lithuanis occasio 237.33
Belli nuncio Moscouitis metus incussus 295.30
Belli fortuna qualis 300.45
Belli Moscouitici difficultas propter pecuniarum defectum 339.29
Bello non propaganda religio 274.43
Bello Moscouitico quot oppida & castella Moscus amiserit 420.16
Bellum Moscouiticum cur minori animo, quã alia à Moscõ gestum sit 419.42
Bellum vbi in Moscouia inchoandum deliberatio 341.10
Bellum in Moscouia fere perpetuum 36.11
Belli tempore qui in militiam abire cogantur ibid.7
Bellum pro religione Christiana propaganda susceptum 274.36
Bellum in Liuonia 20. annis fere à Moscouitis circumductum 277.44
Bellũ Moscouiticũ in Liuonia quando 277.20
Bellum inter Rhutenos & Lithuanos 7.40
Bellum inter Gazanenses Tartaros, & Moscouitas 68.2
Bellum inter Archiepiscopum Rigensem, & Teutonici ordinis magistrum, quando, & qua de causa gestum 225.24
Beluga piscis miræ magnitudinis, & spinis carens 50.3
Beluina in captiuos crudelitas 199.55
Bensin oppidum 114.25
Beresina fluuius 105.48
Beresina fluuius, veteribus Borysthenes dictus 77.32
Berges ciuitas Nordvvegiæ 88.10
Benedictiones creaturarum, vtpote palmarũ, oliuarum & aliarum 140.46
Bertholdus Cistercienſium Abbas in bello confossus 274.38
Bertholdi Cistercienſium Abbatis encomium 274.28
Bertholdus Cistercienſium Abbas confoditur 214.54
Berezina fluuius olim Borysthenes dictus 161.41
Bibendi pro sanitate alicuius Principis modus 97.1
Bibliotheca Polotiæ inuenta 351.33
Bibones in Moscouia insignes 152.51
Biela principatus ad fluuium Opscha 52.43 quomodo ad Moscouitas peruenerit ib. 50
Bielsius Theodorum opprimere, & pupillum extollere conatur 321.1
Bielsius primariam in vrbe Moschouia arcem occupat, & tyrannidem in subditos molitur 321.25
Bielsius à ciuibus nobilibusq; oppressus, & omni dignitate spoliatus, ad Casanẽses libero exilio discedit 321.45
Biela ciuitas in vastis syluis sita 162.2
Bieloiesero ciuitas vbi sita 57.8
Bielsius in exilio remanere iubetur 324.18

Bieloſorus lacus quot flumina recipiat 244. 22
Bieleiezioro ducatus, arx & ciuitas 165.36
Biſontes ſeu Vri, germanice Aurochſen *106.4*
Biſons linguam habet ita aſperam, vt venatorem ſolo veſtis attactu attrahat 81.24
Biſontes quali venatione capiantur 81.15
Biſontis in Lithuania deſcriptio 81.7
Byelskia ducatus 161.54
Blaſius Principis Moſcouiæ interpres 88.12
Blaſphemiæ cuiuſdã Ludimagiſtri, qui à Chriſtianiſmo ad Mahumetiſmum defecerat 322.30. & ſeq.
Blud quidam Ieropolchi Conſiliarius, Dominũ ſuum ſe interfecturum pollicetur 5.4
Bochdanus Bilſcius Moſcus, ad Regem deficit 387.11
Bochdanus à legatis Moſcicis ad Samoſcium transfugiẽs, de legationis arcanis eum erudit 410.12
Bohemorum qualis fuerit error 126.50
Boiarici quidam Pleſcouienſis capti in caſtra ad Stephanum perducuntur 394.2
Boiaronum, hoc eſt, tenuioris fortunæ nobiliũ filii, quali ſtipendio alantur 10.43
Bombardarii Alemanni laus 69.4
Bombardarii Alemanni laudantur à Principe, ſed honorario nullo afficiuntur 70.25
Boranetz planta agno ſimilis quomodo creſcat, & vbi 73.32
Boriſouuo oppidum 77.31
Bornemiſſa, veſte relicta, ſe ad ſuos recipere cogitur 370.54
Boryſthenes Tartaris Neper vocatur 124. 55
Boryſthenes vbi oriatur 53.15
Boryſthenes Polonici & Lithuanici regni limes 329.1
Boryſthenes & Rha, non oriuntur ex iiſdem fontibus 53.22
Boryſthenes fluuius, vnde à Moſcouitis Dnepr dicatur 161.30
Boryſthenis curſus, donec in Pontum exoneretur 53.24
Boum ex Hungaria in Germaniam maximus prouentus 111.1
Briſti oppidum magnum, cum caſtro 12.36
Britanniæ Reginæ fauet Baſilius 317.17
Britanniæ Reginæ legatus ingenio & facundia inſignis ibid.20
Buda Hungarici Regis ſedes 108.21
Buda, & præcipua Hungariæ pars à Turcis occupata 109.50
Buda Iohanni Zapolitano reddita 110.4
Bulgari, Polouuczi & Czudi quando baptizandi 26.23
Bulgari Græcis parent 333.1
Buringus à Rege Poloniæ meritis præmiis ornatur 279.4
Buringus Stedingum in pugna interficit 279. 14

C.

CAdauera in plateis ſtrata, nõ ſepeliuntur 290.7
Cadauera vix tenui arena ſuperiecta, relinquuntur 200.39
Cæſar Caphenſis, à Capha nomen habet 131. 44
Cæſares à Pontificibus diadema aureum, & ſceptrum accipiunt 120.36
Cæſarem Romanum, Moſcus non exiſtimat ſe maiorem eſſe 12.35
Cæſarini Dubrouii, annuli regii cuſtodis cum duobus filiis interitus lamentabilis 284.11
Calami populi 169.15 & 60.53
Calamitas in Liuonia maxima 231.15
Calamitatis nouæ deſcriptio 233.18
Calici in S. Cœna tepida aqua miſcetur 256.7
Calumniandi in iudiciis Polonicis ſtudium 427.40
Camenetz oppidum cum lapidea turri 112. 38
Campegius Cardinalis, à Pontifice excipitur 121.29
Cancelerus Moſciam vrbem peruenit 147.3
Cancellarius Principis falſo accuſatus 201. 38
Cancellarius Moſci Principis falſo accuſatus trucidatur 107.10
Cãcellarii Principis apologia grauiſſima 202.2
Cãcellarii filius quatuor rotis diſtrahitur 187. 25
Cancellarii laus & encomium 202.41
Cancellarii ſupplicium crudeliſſimum 202. 26
Cancellarius Epiſcopi Torpatenſis Lutheranæ doctrinæ fauens 229.28
Cancellarii Torpatenſis & quorundam nobilium perfidia 234.37
Cancellarii Polonici munus 365.36
Candelarum in templis vſus 139.29
Canes equorum loco vehiculis iuncti 63.3
Canes venatici Moſci Principis 98.17
Canis apud Rhutenos animal immundũ 98.9
Canones quidam Iohannis Metropolitæ 24. 35
Capha inſignis vrbs, olim Theodoſia dicta 74. 50
Captiui cum feris pugnare iubentur 318.22
Captiui ferro inter ſe certare coguntur 289.17

Capti-

Captiui viatico inſtructi dimittuntur 324. 25
Captiui in certum locum deportantur, vt redimi facilius poſſint 432.24
Captiui Lithuani, Rutheni & Poloni crudeliter necati 196.30
Captiuorum ex Polocia occupata numerus 298.14
Captiuorum 930. vno tempore vinculis ſoluti 324.21
Captiuorum ingens multitudo ad 1578. Moſcouiæ miſere interfecta 279.41
Captiuorum vxores audita maritorum ſuorũ morte Deo ſe commendant 196.51 In flumen cum liberis abiiciuntur 197.8
Captiuos quomodo Moſcus à Stephano redimere debeat 423.43
Carnificinæ in optimates & clariſſimos quoſq; conſiliarios deſignatæ, deſcriptio 200.45
Carolus Cæſar mulctato Pontifice, Gallis bellum infert 252.38
Carolus V. & Ferdinandus Imperatores, Philippi Hiſpaniarum Regis filii 17.33
Carolus V. Imperator legatum in Liuoniam mittit, in religionis negotio 220.10
Caroli Cæſaris & Ferdinandi, ad Principem Moſcum legationis cauſa 99.40
Caſana vrbs tota diruta 271.44
Caſanum Tartarorum oppidum vbi 125.7
Caſanna ciuitas igne combuſta 269.2. & 14.
Caſanenſes ad Chriſtum conuerſi 268.53
Caſanenſe bellum Baſilides reſtaurat 268.38
Caſarini Vlodomiri ſomnium 290.30
Caſimirus Iagelonis filius quos habuerit liberos 16.52
Gaſpar Bekeſius moritur 356.19
Caſparus Witepergẽſis, Ruſſorũ ritu rebaptizatus 258.19
Caſparus Bekeſius abiecto odio, & inimicitiis depoſitis, in gratiam cum Rege redit, ab eoque opibus & dignitate ornatur 356.30
Caſtella ex lignis ad defenſionem peropportuna 336.28
Caſtellorum in Ruſsia & Lithuania poſitus 343.54
Caſtitatis votum 135.15
Caſtra Moſcouitarum quomodo collocentur 178.51
Caſtra ad Pleſcouiam quomodo cõſtituta 397. 35
Caſtra quibus locis & quomodo collocare ſolent Moſci 37.30
Caſtromouugorod ciuitas & caſtrum 166. 38
Caſtromouugorod ciuitas 62.17
Caſtrorũ pars exterior quomodo à Polonis firmari ſolent 346.34
Caſtrum in Moſcua ciuitate quantum 207. 40
Caſtrum in Moſcouia vrbe, ingentis magnitudinis 46.33 Imperii ſedes ibid.39. à quo muro cinctum ib. 47 Eccleſiæ in eo multæ ibid.51
Catharina, Eliſabethæ ſoror, Ferdinandi filia, Sigiſmundo II. Poloniæ Regi, matrimonio iungitur 17.26
Cathayni quo pertineant 124.2
Cathayum vrbs vbi 124.6
Catholici ex Tartarorum manibus mirabiliter liberati 237.5
Catholica religio 30. annis Torpati in metropolitana Eccleſia permanſit 219.41
Cazan regnum, ciuitas & caſtrum 67.16 Tartaros habet aliis cultiores ibid.24
Cazan caſtrum, à Ruthenis obſeſſum 72.16
Caza caſtrum incenſum à Tartaris reædificatur 71.21
Cazanẽſes, Moſcouitas in fugam vertunt 68. 10
Cazanenſes quando à Principe Moſcouiæ defecerint 67.51
Cedri arbores 168.1
Ceremonias Moſcouitæ cum Græcis Eccleſiis habent communes 127.1
Ceremoniæ, quibus Moſci ſolenni tempore in templis vtuntur 34.3
Ceremoniæ in alterius cuiuſdam domum ingredientium 40.49
Ceremiſſi populi in ſyluis ſine ædibus habitantes 170.48
Ceremoniæ excipientis oratorem, quibus in congreſſu primo vtitur 89.55
Cereuſiæ & medonis potus vulgo prohibitus eſt, & non niſi quibuſdam ſolennibus diebus permittitur 30.16
Ceruiſia in Moſcouia in vſu 128.50
Certamina puerorum, feſtiuis diebus in celebri ciuitatis loco 38.20
Chaues Chiauſes cur defecerit ad Mahumetiſmum 322.50
Chaues Chiauſes legatus Turcicus, ex ludimagiſtro Chriſtiano, Turca factus 322.19 Filii Dei maieſtatem verbis contumacibus oppugnat ibid.31
Chaues Chiauſes epiſtolam Arabice ſcriptam, ad Oderbornium mittit 323.3
Charybdis, & maris vmbilicus 87.31
Chelcaleck Rex Cazanenſium 62.29
Chelma Moſcouiticum caſtrum, quomodo expugnatum 385.48

Cherſoneſus Cymbrica 122.55
Cherſoneſus Taurica 122.13
Cherſoneſus aurea 124.5
Chidir Tartarorum Rex, à filio ſuo interfectus 64.53
Chiovvia vetus Ruſsiæ metropolis 77.6
Chloppigrod ciuitas, vbi frequentes nundinæ 166.24
Chloppigrod vbi ſita 57.40
Chloppigrod, hoc eſt, ſeruorum caſtrum, vnde dictum 55.31
Chloppigrod oppidū, vbi diuerſi homines mercaturam exercent 42.40
Chorographia principatus & dominii Magni Ducis Moſcouiæ 44.40
Choſtouus Pleſcouienſibus ſubſidio venit 401.21
Choſtouus cum ſuis captus, ad Regem adducitur 401.44
Chriſma & oleum in Cœna, Epiſcopi ſoli conficiunt 134.17
Chriſtianus Boccornius, Magni Cimbrorum Ducis ſacerdos, in purpura concionatur 258.9
Chriſtophorus Radiuilo quaſi tempeſtas quædam omnia in Moſcouia proſternit 306.22
Chriſtophorus Radiuilo Palatinus Vilnenſis cum octo millibus equitum ad fines collocatur 306.10
Chriſtophorus Tranſſyluaniæ Princeps, Stephani regis frater mortuus 387.30
Chriſtophorus Radiuilo Tartarorū copias ſternit 306.49 Idem Nouogrodenſium ducatum inuadit 51 Vlodomirios cum muneribus obuios habet ibid.53
Chriſtophorus Radiuilo Rezouienſem ditionē infeſta populatione peruagatur 306.33
Chriſtophori Varſauicii ſcriptum, quo Lutherus cum Mahomete comparatur 322.53
Chriſtophorus Radiuilo pocillator regius 339.44
Chriſtophorus Radiuilo rebus feliciter geſtis in caſtra reuertitur 307.7
Chuoſtus cum 500. equitibus Pleſcouienſibus auxilio venturus trucidatnr 306.2
Churlandiæ Dux Rigam vocatur 420.49
Churlandiæ Dux præſtito iuramēto in patrocinium & fidem à Stephano recipitur 343.6
Ciarnkouius contra Stephanum, Maximilianum Imperatorem in Poloniam adducere conatur 429.54
Ciarnkouius per procuratorem fiſci in iudiciū vocatus 429.47
Ciarnkouius, Archiepiſcopatus Gneſnenſis cōfirmationem à Pontifice petit 430.12
Ciarnkouius in Poloniam reuerſus benigne à Stephano rege accipitur 430.9
Ciarnkouii cauſa ad ordinaria Nobilitatis iudicia remittitur 432.3
Ciarnkouius inſtrumenta pactorum dotalium reddere recuſat 429.39
Ciarnkouii cauſa altera in iudicium adducta, qualis 429.47
Ciarnkouius ſe contra leges in regiam protractum affirmat 430.53
Ciborum diſcrimina 127.34
Cimbrorum Magnus Dux crudeliter afflictus 255.20
Cimbricus Magnus Dux cur relicta patria in Moſcouiam conceſſerit 277.48
Cinguli ex Vri corio facti, cur in precio habeantur 81.41
Cingliani ſuorum ſacerdotum ædes diligenter cuſtodiunt adhibitis tormētis bellicis 307.38
Cingulum Demetrio poſt inaugurationem inter prandendum oblatum 16.2
Circaſsi populi Chriſtiani nec Turcis nec Tartaris parent 74.31
Circumciſionem & iudaiſmum Moſcouitæ deteſtantur 137.8
Citracha emporium 119.44
Ciues è feneſtris ſuſpenſi 285.16
Ciuitas vaſtiſsimis ſiluis cincta 52.19
Ciuitates in Liuonia præcipuæ 215.10
Ciuitates ad Occam fluuium conditæ 159.36
Ciuium præſtātiores in Nouogrodia 2770. exceptis fœminis & paupere vulgo, ſimul trucidati 191.8
Ciuium luctus Baſilidis mortem ſecutus 316.25
Clauium poteſtas & commendatio 137.51
Clemens, primus poſt Petrum Apoſtolum Papa 23.17
Clemens Papa VII. literas accipit ab Imperatore Moſco 121.1
Clementis VII. ad Moſcouiæ Ducem ablegatio 120.26
Cleſma fluuius vbi oriatur 47.32
Cocus Principis membratim diſcerptus 287.42
Cœli Moſcouitici inclementia 411.25
Cœna Domini, an à Chriſto ſit inſtituta cum comederet Paſcha Iudæorum 23.50
Cœna Domini an pane fermentato, an vero azymis ſit peragenda 23.37
Cœnobitæ nouem ſacras ædes tenent 148.7
Columna oppidum 124.41

Colmogora vrbs quas merces regioni ſuppeditet 151.19
Colmogora regio, Moſcouiæ proxima 123.25
Coloni & mercatores bello non adhibētur 149.24
Colonorum miſerrima conditio 40.26
Coluga oppidum quot miliaribus diſtet à Moſcoua 159.49
Coluga oppidum, vbi præſidia contra Tartarorum incurſiones 50.23
Cometa terribilis Torpati conſpicitur 231.47
Cometa in aere apparens 293.17
Comitia Varſauiæ prima, quando 328.35
Comitiis Varſauiēſibus primis quid decretum 329.35
Comitia à Teutonici ordinis magiſtro in ciuitate Wendenſi indicta 225.30
Commeatus vnde & quomodo per Samoſcium curatus 416.46
Commeatum ad Polotiæ obſidionem perferendi difficultas 348.6
Communicatio Ruthenorum ſub vtraq; ſpecie 29.38
Commentarienſis propter metum interfectus 199.48
Concilia ſeptem quæ pro legitimis agnoſcant 22.44.
Concilium generale ſeptimum ſub Papa Adriano celebratum 173.25
Concionatoribus Rutheni carent 31.21
Concionatores Moſcouitæ non admittunt 127.10
Conciones in Moſcouia cur ad populum nullæ habeantur 351.41
Concordia quomodo inter ordines Poloniæ facienda. 427.32
Concubinatus crimen quomodo puniatur 135.20
Condora regio 169.24
Confeſsi quando ad S. Cœnam admittantur 138.13
Confeſsio auricularis in Moſcouia 138.5 quando fiat 9
Confirmationis ſacramentum à quo, cui, & quomodo conferatur 137.24
Confirmationis & inunctionis ſacramēta Rutheni non agnoſcunt 174.25
Confitendi peccata modus apud Lutheranos Torpatenſes 223.40
Confitendi apud Ruthenos ratio 175.48 & 29.17
Conflictus ad Pleſcouiam, die quarto Ianuarii, inter nives & frigora factus 413.5
Coniugii ſacerdotalis prohibitio, error & peccatum maximum 23.29
Conradi Schvvartz vexilliferi facinus memorabile 85.55
Conſiliarii ad palatium vocati, ad mortem ſe vocari ſciunt 206.22
Conſiliarii alii aliis cedentes 93.54
Conſiliarii quidam & proceres Moſcouiæ repudiatis prioribus vxoribus alias ducere coguntur 382.51
Conſpiratio aduerſus Moſchum 270.15
Conſtantinopolis vocatur Czarigrad, quaſi dicas vrbs regia 12.8
Conſtantinus Oſtrogiæ dux, cum aliquot Tartarorum turmis in Moſcouiam proficiſcitur 297.18
Conſtantinus Knes Oſtroski Tartaros magnis cladibus afficit & fundit 78.33
Conſtantinopolitanus patriarcha quotannis eleemoſynam à Moſco accipit 134.4
Conſtitutiones ſiue ordinationes, à Iohanne Baſilii filio, Magno Duce factæ 38.45
Conuēt us ad Poſonium, inter Maximilianum & Wladislaum habitus 13.9
Conuentus Lateranenſis 120.15
Conuinium cruentum & terribile 271.30
Conuinium amarum & triſte redditum 285.34
Copiarum aduerſus Caſanēſes eductarum numerus 269.35
Coquus Magni Ducis quo ſupplicii genere affectus 203.6
Corela Prouincia 56.42
Corela & Suetiæ Regi & Moſcouiæ Principi tributaria 86.49
Corrella prouincia, & eius fines 164.30
Corſira oppidum 50.11 qua ratione ad Moſcum peruenerit ibid.20
Corſira oppidum ligneum 159.18
Corſula Moſcouiæ ditio 103.51
Cortzin ciuitas noua, cum caſtro 106.34
Coryczi Baſilidis omnia ſtudioſe inquirunt 284.18
Coſiana, Craſna & Sithna arces à Stephano Pol. Rege deletæ 297.13
Coſsin fluuius 169.52
Coſsin fluuius vnde fluat 61.11
Cotoroa fluuius 58.9
Cozanska Tartarorum Horda quot armatos in bellum mittere poſsit 207.27
Cracouia, regni Poloniæ caput 102.10
Cracouia quot miliaribus à Vilna diſtet 125.49
Crepitza vetus Poloniæ oppidum 111.43
Cronon fluuius Prutenos à Samogitis dirimit 78.6

Cronius lacus quis, & cur ita dictus veteribus 131.49
Cruces de collo suspensæ 181.13
Cruces & furcæ in foro Moschæ ciuitatis erectæ 206.48
Crucis signo quomodo se Rutheni signent 30. 20
Crucis signum & imago 140.52
Crumenisecæ in Moscouia multi 152.15
Cubicularius Principis in prandio à Principe interfectus 187.55
Currus Pannonius 108.9
Cyrilli cuiusdam ad Episcopum Nouvogardiensem quæstiones 25.21
Cytracha Tartarorum vrbs vbi 125.5
Czar Slauonicum vocabulum, quid significet 182.27
Czar Ruthenica lingua, Regem significat 11. 50
Czeremissæ populi vnde sic dicti 4.50
Czeremissæ populi cui Domino pareant 63. 22
Czernigouv, arx & oppidum 160.51
Czestochouv monasterium 111.49

D.

Damianus Ceremissinus à Polonis captus 376.30
Damnum inæstimabile Nouogrodensibus illatum 191.16
Daniæ regnum vniuersum mari Balthico continetur 85.14
Daniæ regnum insulis maxime constat 85.5
Daniel metropolita, sulphuris fumo faciem inficit, vt pallidus videatur 20.26
Daniel Mursa à Basilide profugus ad Radiuilonem peruenit 306.42
Dapiferi Principis 95.26
Dauid natione Scotus, Regis Dauid Orator 87.7
Dauid propositionis panes quomodo comedit 135.34
Debitum quomodo inuicem exigant 179
Debitorum alieni æris pœnæ 254.25
Debitores publice flagris cæduntur, donec debitum persoluant 179.44
Decalogus sanguine Christi antiquatus 152. 38
Decimæ à quo & quando institutæ 33.22
Decimæ in quem finem institutæ 33.26
Defunctos sepeliendi ratio & locus 127.50
Dementinus Ceremissa Cubili Basilidis præfectus, à Polonis captus 302.45
Demetrius ab auo suo in vincula coiectus, hæreditario monarchatu spoliatur 7.25
Demetrius Papam supplex adorat, & munus ei offert 120.53
Demetrius Romæ à Pontifice splendidissime exceptus 12 .45
Demetrius quomodo latine loquatur 119.26
Demetrius ad Pontificem deductus 120.51
Demetrius apud summum Pontificem Romæ oratorem agens 88.26
Demetrius rerum humanarum, & sacrarum literarum peritus 121.22 *in febrem incidit* 25 *senex sexagenarius* 28
Demetrius apud quos Oratorem egerit 119. 30
Demetrius, quam ob causam ad Pontificem missus sit ibid.34
Demetrius Ioannis Basilii Magni Ducis nepos, quando inauguratus 15.47
Demetrius Gabrielis patrui sui iussu, in carcerem coniectus, fame & frigore necatur ib. 30
Demetrius Occinius quam ob causam interfectus 205.13
Demetriouvitz oppidum & castrum 52.10
Denga nũmus Moscouiticus, eius forma, imago & valor 41.41
Dentes, quibus manubria gladiorum & pugionum exornantur 89.30
Diaconi non consecrantur nisi coniugati 20. 53
Diaconi accepto gradu diaconatus, simul nuptias celebrant ibid.54
Diaconus intemeratæ famæ vxorẽ ducere cogitur 21.1
Dies in Moscouia longissimus, quot horis constet 47.15
Dies 22. horarum, circa solstitium æstiuale vbi 88.12
Dies 19. horarum 57.20
Dignitatum apud Tartaros nomina 76.22
Dikilopporum regio 87.53
Dimitriouv ciuitas, quot miliaribus à Moscouia distet 57.1
Diuidua, fluuiorum septentrionis amplissimus 123 *Incrementis & decrementis suis agros fertilissimos reddit* ibid.33
Diuidua innumerabiles annos trahens, ingenti cursu ad Aquilonem defertur 123.54
Diuites si bello inutiles sint, omnib. opibus exuuntur 150.6
Diuortiũ apud Ruthenos quomodo fiat 177.7
Diuortium an admittatur 35.7
Diuorum apud Ruthenos cultus 30.40
Doctores Ecclesiæ quos Rutheni sequãtur 173. 41
Dominus Rodolphinus Camertes, architectus Italus, Lukorum arcem restaurat 375.40

Dominicam orationem Ruthenorum pauci sciunt 29.26
Domus in Moscouva ciuitate sibi inuicem non cohærent 207.35
Don fluuius amœnissimus 49.15
Dotis nomine quid dari soleat 34.41
Drevvliani ab Olha vxore Igoris interfecti 3.35
Drogobusch oppidum & castrum 52.31
Drogobusch castrum à Moscis incensum 10. 18
Ducatus in Moscouia varii, & quot armatos singuli in bellum mittere possint 207.17
Duellum quomodo & quibus armis fiat 39. 41
Duellum externo contra Moscos non decernitur 39.53
Duneburgum à quibus & quomodo Moscouitis rursus ereptum 328.37
Dux inauguratus in vestibulo templi Michaelis Archangeli, dengis aureis aspergitur 15.40
Duuina lacus & fluuius nauigabilis, vbi in mare Germanicum labatur 53.34
Duvina prouincia vnde dicta 164.42 *vrsos albos habet in mari degentes* 54
Duvina prouincia & fluuius, vnde nomẽ acceperit 59.10
Duvina fluuius, Liuonien sibus Duna vocatur 103.18

E.

Ebrietatis pœna 254.16
Ebrionum Moscouitarum furor 156.5
Ecclesiæ Græcæ sinceritas 267.42
Ecclesiæ Græcæ superstitiones 320.16
Ecclesiastici & ciuilis ordinis cõtrouersia qualis, & quomodo in comitiis composita 330. 51
Ecclesiastici & ciuilis ordinis in Polonia controuersiæ vt componantur difficile 385.28
Edoardus Angliæ Rex moritur 145.7
Electionis in Polonia cur non certa forma cõstituta 429.4
Eleemosynæ in pauperes multæ erogãtur 139. 37
Elephas prætereunte Basilide genua incuruat 317.31 *In frusta discerpitur* ibid.39
Elsa fluuius 102.1
Elsa fluuius, in Oderam exoneratur 107.22
Engroueland prouinciæ incognita 61.50 & 170.35
Episcopatus in Lithuaniæ principatu quot 78. 14
Episcopi qui inaugurationi Demetrii interfuerint 15.50
Episcopi in Liuonia quot 215.7
Episcopus excoriatus 62.50
Episcopus Missæ sacrificium non peragit 220. 45
Episcoporum in Liuonia oppida, ciuitates & arces 215.26
Episcopus ignominiose per vrbem ductus, tandem interficitur 285.42
Episcopus Torpatensis, consules ad perseuerantiam in obsidione hortatur 235.53
Episcopus Polotiẽsis cum Palatinis deditionem dissuadent 350.39
Episcoporum vicarii & officiales 134.25
Episcopi sorte eliguntur 127.20
Episcoporum redditus, vnde viuant ibid.29
Episcopi baptizatos confirmãt per vnctionem in fronte 134.15
Episcopi soli possunt ordinare clericos 134.12
Episcopi in electione Regis Poloniæ, omnes fere Cæsarianas partes secuti 430.23
Episcoporum authoritas & munus in sacramentis administrandis 134.10
Episcopi in Moscouia præcipui 135.50
Episcoporum insignia 134.37
Episcopus sacra celebraturus, cum vxore non concumbit 135.27
Episcoporum quotidianæ vestes 22.3 *pallium nigrum cum tribus fimbriis albis* ib.5 *baculus quo innituntur* 7 *officium* 10
Episcopi Ruthenorum, nullum concilium, præter septẽ agnoscunt 22.19 *Romanos Pontifices maiori odio, quam Mahumetanos prosequuntur* ibid.16
Epistola belli denunciatoria à Mosco ad Liuoniæ proceres missa 216.1
Epulæ in publicis porticibus plebi, cum venenatis poculis, in Mosca ciuitate parantur 286.55
Eques cataphractus Moscouiam destinatus 228.39
Equestris ordo à pristina virtute degenerans 222.24
Equi marini 168.23
Equi Oratoribus adducti 92.31
Equi Tartarici quo vtantur pabulo 60.5
Equi in Moscouia parui, maximos labores perferunt 41.35
Equi propter continuas pluuias luto immoriuntur 348.35
Equi Ruthenorum, & equitandi modus 36. 20
Equo excussus aliquis mirabiliter seruatus 411.37
Equorum Moscouiticorum celeritas 409.43
Equorum strata splendida 150.23

Equorum capita in deliciis habentur 66.3
Equorum electio 41.25
Equus hero contubernalis 149.40
Eraſmus adoleſcens, ex Bethmanorum familia natus, profugus 32.20
Erneſtus Veierus Germanos adducit milites 342.36
Erneſtus Vaierus è Pomerania, belli Polonici aduerſus Moſchum Conſiliarius conſtitutus 296.51
Erythratao auis apud Plinium 128.37
Ethnici Imperatores ob continentiæ laudem celebres 255.42
Euangeliorum libri, tanquam res ſacra, ſumma cum veneratione in manus ſumuntur 29.55
Euangelium Chriſti annunciare, ſacerdotum commune munus 135.37
Euchariſtiæ theca in catenã auream formata 221.5
Euchariſtiæ ſacramẽtum pueris vix dum tres annos natis præbetur 141.5
Euchariſtici panis conſecratio 173.53
Euchariſtiæ ſacramentum ex cochleari populo adminiſtratur 141.6
Euchariſtia ex raphano deficiente pane 223.35
Euchariſtia apud Ruthenos duplex 176.14
Eugenius IV. Pontifex, Florentini conuentus præſes 126.44
Eugenii Papæ IV. concilium Florentiæ celebratum 28.15
Euſtachii Taskouvitz conatus 69.30
Euſtachius Taskouvitz miro aſtu Moſcos profligat 76.41
Euxinus pontus, veteribus Axenos dictus 243.40
Excommunicationis pœna 141.2
Exercitus in Moſcouia quomodo ſuſtentetur 177.40
Exercitus quantus breui tempore conflari poſſit 132.34
Exercitus vnde in Moſcouia comparetur 130.5

F.

FAcinus crudele & impudens in Theſaurarii vxorem commiſſum 203.40
Falcones Stephano Poloniæ Regi dono miſſi 318.9
Falcones nobiliſſimi vbi capiantur 123.47
Falconum genera ibid. 49
Falcones albi & phœnicei coloris 98.34
Fama ſummam rerum, non ordinem narrat 142.27
Fames ingens 286.4
Farensbegius Baſilidi gratus 319.25
Farensbekius Daniæ Regis Marſchalcus, cum in bellum Moſcouiticum cum exercitu profectus 365.30
Feltriæ veſtes vnde conficiantur 122.41
Feræ coloribus cum noſtris diſpares 133.11
Ferrum & arma in Tartariam vehere non licet 156.53
Feſta Mariæ virginis ſingulari cum ſolennitate celebrantur 135.44
Feſta ſolennia in Moſcouia quatuor 140.40
Feſta Ruthenorum non eadem cum Romanis 173.10
Feſtos dies ſæuitia ſanctificat Dux Moſchus 199.14
Feſtos dies, Domini tantum, ſerui vero & vulgus non obſeruant 30.5
Feſtum trinitatis quando celebrent 30.14
Fidei inter nos & Ruthenos diuerſitas 22.24
Fides hoſti data non violanda 351.23
Fides & ſanguinis reuerentia in Moſcouia nulla 197.45
Fides ſalutis fundamentum 256.44
Finlappiæ populi ferinam prope vitam ducentes 87.23
Flandri Anglos in ſuſpicionem adducere conantur 150.40
Flandri priuilegia in Moſcouia amiſerunt 150.37
Flumina in Moſcouia non oriuntur ex montibus 208 32
Fluuii ex paludibus ingentes 124.53
Fluuii & paludes, à Polotzko ad Nouogardiam vſque 104.20
Fœminæ ſagittando viris pares 245.8
Fœminæ apud Principem clam delatæ, ſuſpenduntur 284.20
Fluuius ſalſus, ex quo ſal coquitur 55.50
Fœminæ ſeptingentæ in Volochouo amne vna cum liberis ſubmerſæ 285.12
Fœminæ Moſcouiticæ in interfectorum virorum locum alios expetunt 300.15
Fractionem panis Moſcouitæ retinent 136.17 & 140.34
Franciſcus Cheregatus, Demetrio Romæ adiungitur 120.48
Fratres de Imperio dimicantes 48.32
Fratres Enſiferi in Liuonia 215.1
Fratrem frater vrſo obiicit 198.10
Franciſcanorum Wilnæ cœnobium ſpendidiſſimum 78.12

Fratricidium Magni Ducis quo anno perpetratum 197.20
Fridericus Maximiliani Imperatoris pater quibus parentibus natus 17.30
Frigoris vis maxima 411.22
Frigori intenſiſſimo, æſtus etiam nimius reſpondet 45.28
Frigus albedinis mater 133.13
Frigus prima Ianuarii intenſiſſimum 113.45
Frigus in Moſcouia intenſiſſimum 45.16
Frontẽ percutere, quid Moſcis ſignificet 94.17
Frumenta in agris matura, quo ordine à militibus reſecta 366.27
Frumentum nullo aratri beneficio proueniens 123.34
Funebre ſacrum pro defunctis cur faciant 174.48
Fures quomodo puniendi 39.12
Furum ſupplicia 152.11
Furti aut homicidii accuſare aliquem volens, Moſcouiæ id facere cogitur 39.32

G.

Gabriel Iohannis Magni filius, mutato nomine, Baſilius dictus 8.51
Gabriel Iohannis Magni filius, multis in rebus patrem imitatur 8.55
Gabriel nõ inauguratus principatum tenet 7.33
Gabriel Bekeſius vbi interfectus 400.13
Galga qualis apud Tartaros dignitas 389.16
Galicz prouincia cum ciuitate & caſtro 166.41
Galitz principatus, cum ciuitate & caſtro 62.20
Galli & Vmbri vnde ſic dicti 1.34
Gallinæ & Anates exiguo precio emũtur 128.28
Gardianus Parnauiam obſidione liberat 419.34
Gdanum, quod & Gedanum & Dantiſcum appellatur, Pruſſiæ metropolis 85.6
Gedanenſium copiæ ad Dirſauiam fuſæ 327.16
Gedanenſes duorum electorum aliorumq; Germaniæ principum interceſſione, à Stephano in fidem recipiuntur 328.24
Gedeonis concio de fine mundi 64.9
Gemmæ in Moſcouia nullæ 126.25
Georgius Micrus è Græcia oriundus vir laudabilis in aula Baſilii 248.6
Georgius Fridericus Boruſſorũ Dux & Marchio Brandenburgicus, auxilium in Poloniam mittit 296.48
Georgius Micrus filiam ſuam principi in matrimonium elocare nititur 248.44
Georgii Baſilidis fratris virtutes eximiæ 288.10
Georgius, Baſilidis frater, à ſatellitibus confoſſus, fortiter ſuccumbit 288.43
Georgii Baſilidis fratris vxor capitur, & interfecta in flumen abiicitur 288.48 & 52
Georgio Baſilidis fratri inſidiæ ſtruuntur 288.5
Georgii Baſilidis fratris ad carnifices oratio intrepida 288.28
Georgius Baſilidis frater vxorem & familiam ſuam abſcondit 288.22
Georgius Czapkinu cum vxore & liberis occiditur 203.9
Georgius Græcus, cognomento paruus, in ſumma apud Moſcum Principem authoritate 31.44
Georgius Haraburda Stephani Regis ad Moſchum legatus, in Moſcouia detinetur 332.40
Germani Ruthenis præcipue exoſi 234.15
Germani quidam in Polotia crudeliter à Moſcis tractati 351.18
Germani apud Baſilidem in pretio 319.14
Germani cuiuſdam bombardarii factum miſericordia plenum 200.41
Germani militis in obſidione Polotienſi conditio miſera 348.47
Germani qua ratione in Baſilidis odium inciderint 319.28
Germani pro pietate impietatem cõplexi 141.35
Germanorum focariæ Moſcis obeſo corpore, occiſis, adipem eximunt 354.23
Germani pugnantia cum Religione elegerunt 141.25
Germani in Moſchouia habitantes omnibus pacis & opulentiæ commodis affluunt, & ſacerdotem à Thuringia oriundum habent 319.40
Germani toti à Chriſto alienati 141.18
Glaciale mare cur dicatur 131.54
Glacies & ignis in eadem pace 147
Gladius à ſummo Pontifice, Stephano Poloniæ Regi mittitur 363.34
Glinſcius patriæ proditor 243.25
Globorum candentium deſcriptio, & quis eorum vſus 347.10
Goslicius Regis Stephani ad Sueciæ Regem legatus, vt Liuonia abſtineat Suecum hortatur 388.31
Goſtomiſſel, vir prudens & magnæ in Nouogardia authoritatis 3.6
Gothardus Dux Curlandiæ 275.12

Gotardus Churlandiæ & Semigalliæ Dux cõfirmationem feudi à Stephano petit 340. 41

Gotlandia insula regno, Daniæ subiecta 85. 15

Gotti bellica virtute celebres, quomodo diuidantur 86.28

Gotthi quam insulam incolant 124.14

Gotthi hodie Sueci nominantur 274.11

Gotthi à Basilide per biennium bello vexantur 282.10

Gotthicæ gentis nomen clarum 124.10

Gotthorum exercitus, qui vrbẽ Romam olim oppugnarunt, ex quibus populis constatus fuerit 124.12

Gotthi vnde prodierint 85.16

Gotthi multas Moscouitarũ munitiones euertunt & occupant 309.45

Gotthorum in Liuonia tumultus 308.10

Gotthi fugientes Moschos insequuntur, & in via sternunt 282.44

Gotthico bello finis impositus 281.50

Græcæ sectæ homines, Pontificis Romani pedes deosculantur 387.20

Gregorius Oschycus cũ aliis quibusdam in Poloniæ perniciem conspirat 301.19

Gregorius Oschycus ab Hussaris captus, proditionis pœnas dat 301.31

Gregorius Sagrevvski, Moscus nuncius 101. 33

Gregorius Istoma, Principis Moscouiæ interpres 87.4

Gregorius Oscikus cum Moscouiæ Duce consilia occulta tractat 362.43

Gregorius IX. Pontifex sua autoritate bellum in Liuonia promouet 274.50

Grenouicensis regia 144.52

Grinki 113.45

Grodno principatus 113.44

Groningensis centurio Torpatum venit 234. 49

Grustina arx 169.36

Guilelmus Furstenbergius Teutonicus magister à Moscouitis captus 276.34

Guilelmus Furstenbergius Ordinis Teutonici magister tempore belli ciuilis in Liuonia 275.33

Gristanus Gothorum Rex in Fennoniam cum exercitu contendit 282.27

H.

HAEreses Moscouitæ sedulo vitant 133.44

Hafnia Daniæ metropolis 88.21

Haganoa Alsatiæ oppidum 101.26

Harouicensis portus 145.9

Hebræa lingua negligitur 140.19

Hedvvigis rescisso priori matrimonii fœdere inuita Iagelloni nubit 16.40

Hedvvigis Sigismundi filia, Ioachimi Brandenburgensis Electoris vxor 17.14

Helena à Michaele Linscio ob turpitudinem reprehenditur 251.50

Helena Basilii Linscii filia, Magno Duci in matrimonium collocata 250.50

Helena, Iohannis magni Ducis filia, Alexandro, Magno Duci Lithuaniæ in matrimonium collocatur 7.34

Helena post Basilii mortem dehonestamentum sui generis facta est 251.47

Helena Basilii vxor, mortuo Principe thorum regium cum quodam Boiarone contaminat 19.31 Reprehenditur propterea à Michaele Lintzkii ibid.34. Veneno extinguitur, adultero in partes dissecto ibid.38

Helena vitam veneno amittit 252.12

Henrici Sydnei adolescẽtis nobilis oratio 144.7

Hermannus à Wesalia monachus in Episcopum eligitur 220.30

Hismael Sophus Rex Persarum 122.32

Historiæ encomium 212.26

Holmia Sueciæ Regia, vulgo Stockholm dicta 86.26

Holsatiæ Dux quam ob causam ad Moscouiæ Principem transierit 332.14

Holsatiæ Dux, Regis Poloniæ fidem secutus à Mosco discedit 332.12

Holsatiæ Dux quibus conditionibus in fidem Stephani receptus 332.34

Holsatiæ Dux à Mosco conuicio & verbere accipitur 327.42

Homagium non nisi in comitiis præstatur 421. 49

Homines per hyemem mortui, vere redeunte reuiuiscunt 169.45

Homines formæ mirabilis 170.1

Homines variæ & prodigiosæ formæ, vbi habitent 61.15

Hominum in bello gerendo diuersitas 27.20

Homo homini lupus in Moscouia 197.39

Honorarium Magni Ducis Moscouiæ 188.18

Honoris apud Ruthenos omnes cupiditas 180. 44

Hospes hospitem falso defert 198.40

Hospitalitas Ruthenorum 180.35

Hostili fides vbig; seruata 419.22

Hostis in defensionem vocatus 245.47

Hoyda, vox lætitiæ qua Moscus facinore quodam perpetrato vtitur 200.11

Hugo Wylibeius, Nauarchus constitutus 143. 53

Hugra fluuius 161.21

Hungari, Oratores Turcæ, captos detinent 109. 47

Hungari, quam ob causam Oratores Turcicos detinuerint 109.53

Hungaria de vniuerso Christiano nomine optime merita 13.52

Hungaria armis à Maximiliano tentata 18. 9

Hungaria gaudio & tripudio perit 109.38

Hungarica gens ferox & inquieta 109.27

Hungaria vnde nomen habeat 63.15

Hungaria, præsidium Christiani orbis maximum 110.32

Hungaria feris admodum abundat 110.46

Hungaria pecoris admodum abundans ib.51

Hungariæ regnum afflictissimum 108.30

Hungariæ denominatio 167.40

Hungariæ opes 110.34

Hungariæ regnũ multis malis obnoxium 109. 20

Hungarico de regno inter Iohannem Sepusium & Ferdinandum regẽ dissidium 252. 29

Hungaricorum fructuum bonitas 111.8

Hungaricum idioma conuenit cum lingua qua Iugrii hodie vtuntur 244.48

Hungarorum ortus 167.39

Huni & Hungari vnde egressi 209.40

Husari grauioris armaturæ equites 364.30

Hussi & Lutheri paradoxa 258.42

Hyperborei montes 123.47

I.

IAcobitarum & Armeniorum hæresis 23. 22

Iagello, Olgrid ex Maria principe Tvverensi Christiana, filius ibid.30

Iagello regnum Poloniæ, & Hedvvigen, duci Austriæ desponsatam, vxorem expetit 16. 35

Iagello baptizatur, & Wladislai nomen accipit 16.41 quando Hedvvigem vxorem acceperit ibid.42

Iagellonis filia Hedvvigis, Friderico Brãdenburgensi matrimonio iuncta 16.44

Iaick fluuius vbi oriatur 63.26 Item 73.16 & 167.27

Iamma castrum 164.16

Iamschnick, id est, magister postarum, de equis prospicere solet iter aliquo suscipiẽtibus 41. 22

Iancola Palatinus Valachiæ, captus Leopolim perducitur 425.22

Iancola Valachiæ Palatinus, in Regis Poloniæ potestatem peruenit 424.1

Iancola quo genere ortus, & cuius opera Valachiæ præfectus sit 425.3

Iancolæ Valachiæ Palatini, facinora, & erga Polontæ Regem animus 425.5

Iancola in Cæsareæ ditionis Vngariam transfugere conatur 425.17

Iancola Valachiæ Palatinus in aulã Turcicam euocatur 425.16

Iancola Regis Stephani iussu, supplicio affectus, vbi, & per quos 425.24

Iaroslauiæ ducatus, ciuitas & arx lignea 166. 2

Iaroslavv ciuitas & castrum 58.13

Iaroslauia opulentum oppidum à quo euersum 300.54

Iasonica fluuiolus 106.25

Iasonis de seipso dictum memorabile 252.48

Iausa fluuius 124.39

Iaxartes fluuius 122.30

Ibraimus Chausius Polonus nobilis, apud Turcas in magno honore versatur 334.28

Idoli in flumen coniecti sermo 55.20

Idolum aureæ anus vbi 168.54 & eius sacrificium 169.4

Ieiunii quadragesimalis tempore binæ mensæ instructæ 221.37

Ieiunandi apud Ruthenos ratio 175.15

Ieiunia butyri 152.45

Ieiuniũ quadragesimale 138.17 & alia multa, quomodo peragantur 138.24

Ieiunia clericorum 134.39

Ieiunia qualia & quando in Moscouia 127.29

Ieiunii magni tempore quo cibo vtendum 26. 15

Ieiuniorum ratio & tempus siue dies 31.1

Ieiunium Petri ab octaua Pentecostes vsq; ad ferias Petri & Pauli 31.7

Ieiunium Philippi ibid.10

Ieiunium diuæ Virginis à prima Augusti vsq; ad assumptionem Mariæ ibid.8

Ieiunia Monachis imposita admodum grauia ibid.15

Ieiuniorum duo genera 263.30

Ieiunium crapula compensatur 257.39

Ieiunii vera & exacta descriptio 264.14

Ieiunium Quadragesimæ, septem septimanas durans 30.54

Ieropolchus Russiæ Monarcha efficitur 4. 45

Ieropolchus per insidias à duobus Wangis fratre Wolodimero spectante interficitur 5. 20

Ieseriscia per deditionem à Poloniæ Rege occupata 378.28

Ieroslabia celebris 150.46

Ietzsouum oppidum igne exustum 306.36

Iezuriſcia, in regis Poloniæ Stephani poteſtatem redacta 303.21
Ignis perpetuus ſacer 163.35
Igor Ruricci filius, bello ſuperatus, à Malditto Drevvlianorum principe occiditur 3.25
Ilkuſch, plumbifodinæ inſignes 111.53
Illyrica lingua omnium latiſſima 128.3
Ilmen lacus quot miliaria in longitudinem & latitudinem habeat 55.37
Imagines domeſticæ, in ſingulis ædibus 180.39
Imagines in cubiculo Oratorum Principis Moſci viſæ 139.6
Imagines ſanctorum ſumma cura aſſeruantur 139.1
Imagines omnis idololatriæ & impietatis magiſtræ 266.1
Imagines à quo in Eccleſiam primum introductæ 266.14
Imagines à quibus olim damnatæ, & à quibus approbatæ 266.28
Imagines ſanctorum pictæ aut fuſæ, in ſingulis ædibus 40.49
Imagines non adorantur ſed pro monumentis habentur 139.23
Imaginis Mariæ virginis cultus idololatricus 65
Imaginum deſtructores ſecunda Nicena ſynodo damnati 139.21
Imago D. Virginis magno concurſu populi celebrata 111.49
Imago Mariæ virginis à ſancto Luca depicta 139.7
Imago Dei vera eſt homo pius 266.47
Imperator bonus, non ſuæ, ſed publicæ vtilitati ſtudere debet 406.24
Imperatoris Moſci munificentia erga eos qui in bello ſtrenue pugnarunt 149.51
Imperii Moſcouitici aulæ & ſedes variæ 125.16
Inaugurandi Principes Moſcouiæ modus 14.1
Inaugurationis Theodori ritus 323.45
Inducia cur à Stephano Moſcouitarum Duci denegentur 340.14
Inducia quadrimeſtres à Moſcis expetuntur 232.5
Inducia Moſco ad certum diem à Rege concedantur 387.48
Inducia quibus ceremoniis facta 99.42
Inducia triennales Liuonibus qua conditione promiſſæ 229.17
Indulgentiæ ab Archiepiſcopo & Epiſcopis accipiuntur 140.9
Induſia Ruthenorum variis colorib. circa collum exornata 38.12
Infantes baptizandi 256.39
Ingratitudinis deteſtandæ exemplum 193.29
Ingratitudinis ſummæ exemplum 198.33
Inteſtina ſtercoribus nondum plane liberata, à Tartaris comeduntur 66.1
Inſtitutio ad pugnam crudelis 204.51
Inſtrumentum mortis crudele à Principe excogitatum 187.26
Ioannes Baſilides quo patre natus 245.17 *Eius crudelitas & perfidia* ibid.20.& ſeq.
Iohannes Michael Viſcouius Ruthenicæ gentis Orator, crudeliſſimo ſupplicio affectus 287.21
Ioannes Buringus in funeſta victoria confoſſus moritur 279.15
Ioannes Conſiccus è Pruſſia oriundus copiis Marchionis Brandeburgici præficitur 296.51
Ioannes Baſilidis filius à patre percuſſus, moritur 410.55
Ioannes Vieichouus ſecretorum Moſci omnium conſcius, cur interfectus 375.26
Ioannes III. Sueciæ Rex, claſſem ad Narvam mittit 383.46
Ioannes Poſſetzen pauper 58.29
Ioannes Buringus Helmſtadianus, contra Baſilidem progreditur 278.22
Ioannes Buringus mirabiliter à Deo cõtra hoſtium vim ſeruatus 278.50
Ioannes Baſilii filius, mulieribus admodum infenſus 8.32 *In prandio plerunque inebriatus ſomno opprimitur* ibid.35 *Tartaris obedire cogitur.* ibid.38 *Tartarorum ſeruus ab vxore Græca vocatur* ibid.40
Ioannes Rocyta, quando in Moſcouiam venerit 258.25 *honorifice in ſenatu accipitur* 28 *Lutheranæ doctrinæ ſummam edifſerere iubetur* ibid.30
Ioannes Baſilides, ſe à Pruſſo quodam Octauii Cæſaris fratre, genus ſuum ducere gloriatur 252.20
Ioannes Magnus Baſilii filius, quomodo mortuus 8.51
Ioannes Czeladin in ferreis compedibus Vilnæ aſſeruatus 10.12
Ioannes Baſilii filius, in bello feliciſſimus 8.25
Ioannes Baſilii filius, domi ſedendo & dormitando imperium ſuum auget ibid.27
Ioannes Baſilii filius, Nouogardenſes bello ſuperat, & ad miſerrimam ſeruitutem redigit 8.18 & 22

Ioannes Baſilij excæcati filius rebus feliciter geſtis, ſe Rußiæ Monarcham appellat 7.11
Ioannis vxores & filij ib.11
Iohannes Baſiliades monachi nigri veſtitu indutus 205.50
Ioannis Buringi virtus 278.35
Ioannes Dantiſcus Sigiſmundi Regis Poloniæ Secretarius 101.23
Iohannes Buringus inuidia preſſus, à Sarmatis quibuſdam in carcerem coniicitur 279.2
Iohannis Baſiliadis religio & pietas 205.45
Iohannes Podkoua Valachiam inuadit 329.25
Iohannes Zapolienſis Wayvuoda Tranſyluanus 110.15
Ioannes Lazki Caſimiri Regis Poloniæ Secretarius 110.19
Iohãnes Michaelovuic Wiskovvati Principis Cancellarius 261.35
Iohannis Piotrouicz vxor in monaſterium detruditur, liberi vero eradicantur 187.5
Iohannis Piotrouicz ſerui, amici, & vniuerſa familia miſere interficiuntur 186.37
Iohannis Baſiliadis immanis ſæuitia 186.40
Iohannes Palitzki claſſis præfectus in Czeremiſſarum inſidias bis prolapſus 72.6.& 9
Iohannis Palitzki claſſis præfectus ſoluta obſidione in Moſcouiam reuertitur 72.47
Ioannes Buringus arces ex hoſtium manibus eripit & liberat 278.40
Ioannes Baſiliades curiam extra ciuitatem ædificat, in qua monaſticam vitam ageret 184.47
Iohannes Baſiliades cum filio ſuo ciues Nouogrodenſes propria manu trucidant 190.50
Ioannes Baſilij pater pater, quam vxorem habuerit, quoſque ex ea liberos ſuſceperit 129.9
Iohannis Baſiliadis filius patri ſimilis 106.18
Iohannis Iordani Alemanni, machinarum magiſtri in propulſandis hoſtibus induſtria 69.54
Iohannes Baſilides crudelitate & libidine omnes tyrannos ſuperat 241.47
Iohannes Baſiliades à Metropolitano & Epiſcopis reprehenditur 184.34
Iohannes à Reck Teutonici ordinis magiſter 220.21
Ioannes Bie Epiſcopus Torpatenſis Lutheranis conniuet 220.39
Ioannes à Blankefeld Torpatenſis & Rigenſis Epiſcopus 219.50
Ioannes à Blankefeldt morbo correptus in Hiſpania moritur 219.55
Ioannes Worotinski cur captus & principatu ſuo exutus 50.38
Ioannis Baſiliadis tyrannis, qua omnes tyrannos ſuperat 183.40
Ioannes Piotrouicz falſo delatus, omnibus bonis ſpoliatur 186.13
Ioannes Piotrouicz à Duce ipſo confoſſus moritur 186.36
Iohannes Taluoſius cum copiis quibuſdam in Liuoniam mittitur 343.21
Ioannes Baſilides regnum multo ampliusfacit 334.15
Ioannes Podkoua quis, & vnde ſic dictus 329.21
Ioannis Piotrouicz Palatini ſupremi interitus crudelis 186.1
Iohannes Podkoua ad Poloniæ regem miſſus 329.35
Ioci turpiſſimi in menſa 187.45
Iodocus a Reck Epiſcopus Torpatenſis inducias quinquennales à Moſco impetrat 229.6
Iodocus à Reck Epiſcopus Torpatenſis ſe Epiſcopatu abdicat 220.28
Iordanus quidam faber ferrarius quum non verberaret vxorem, eam non amare perhibetur 15.41
Ioſuæ Hebræi imago vexillo regio inſcripta 129.40
Iſidorus Metropolita cur in carcerem conjectus 173.35
Iſlandia ſiue Scandauia à Gothis habitata 124.14
Iſtulæ pons Bohemicæ ditionis limes 102.5
Itinera in Moſcouiam 101.15
Itineris ſecundæ in Moſcouiam legationis deſcriptio 111.12
Itineris cõpendioſiſſimi ex Roma ad Moſcham ciuitatem deſcriptio 125.47
Itinerarium ad Petzoram, Iugariam & Obi vſq; fluuium 59.30
Itzburgum quando à Lithuanis expugnatum 319.9
Iuanovugorod arx, à quo & vbi extructa 164.3

Iudæi Turcas ænea tormenta conflare docuerunt 127.5
Iudæis in Moscouia locus nullus conceditur 127.4
Iudæi in Duna fluuio submersi 282.4
Iudicia quomodo à Stephano in Poloniæ regno constituta 330.30
Iudicia malefactorum 181.1
Iudicium Tyranni crudelissimum 186.24
Iudicius cuiusmodi personæ adhibendæ 330.40
Iudices qui constituantur subortæ lite 151.28
Iudiciorum in Polonia quondam ratio 330.18
Iugra regio vbi sita 167.36
Iugrij quo sermone vtantur 244.48
Iuhri in Pannonia Christiani, in Iuhra vero idololatræ sunt 209.46
Iuharia ex qua olim Hungari progressi 63.8
Iulianus castitatis nomine celebris 255.45
Iulius Pontifex, & Iohannes Dux vno die mortui 120.19
Iumenta ad canem & felem vsq; membratim dissecta 186.49
Iuramentum in pacis conditiones quando & vbi Poloniæ Moscouiæq; Legatis præstandum 313.40
Iuramentum in pacis confirmationem à Stephano Poloniæ Rege vbi præstitum 432.20
Iurare Moscouitæ decipiendi animo solent 157.4
Iuris forma qua Moscouitæ vtantur 151.27
Ius patris in filium 180.1
Iurisdictioni spirituali quænam actiones & controuersiæ subiectæ sint 33.40
Iurisdictioni spirituali quinam sint subiecti 33.28
Iustitia in Moscouia venalis est 40.10
Iustitia Reipubl. & concordiæ fundamentum 427.35
Iuanogrodum à Liuonibus Narua Russica cur dicatur 402.10
Iuuentus variis ludis ad militiam præparatur 128.20
Ivuanovugorod à quo & vbi extructum 55.51
Izborg quando à Lithuanis capta 196.15

K.

Kaconhusum arx Liuoniæ munitissima 275.46
Kalmuchi Tartari capillos nutrientes 74.16
Kama fluuius 62.37
Khurland 85.11
Kiouia olim Russiæ metropolis 101.34
Knes lingua Ruthenica Ducem significat, & magni Duces vocantur Weliki Knesi 12.40
Koinskavuoda & Molosciha fluuij, quomodo à viatoribus superentur 52.2
Kokenhusen arx munitissima, in quam Archiepiscopus Rigensis confugit 225.52
Knesi Iaroslauski 166.5
Kosakki qui & in cuius potestate 424.20
Kosakki leuioris armaturæ equites 364.31
Kosakki in Moscouia longe lateq; vastando omnia populantur 383.18
Kosakki qui, & vbi se sustineant 329.18
Kosakkos Tartari in officio contineri expetunt 424.25
Kosetscius peditatus Plescouiensis ductor 396.26
Kossonius Sauolociam Kosakkis traditurus palo suffixus à Moscis perit 360.45
Krasna & Kosianum à Kosakkis Mosco erepta 344.49
Krasna à Moscouitis noctu oppressa, igne deletur, & solo æquatur 348.12
Krasnohorodam à Moscis desertam Kosakki occupant 390.50
Kretzet, id est, Girofalcones, aues audacissimæ 98.36. *Aqua se lauare non solent, sed arena ibid.* 49. *Frigiditate admodum delectantur* ibid.
Krim ciuitas Tauricæ quondam Regum sedes 74.43
Kudrauus nobilis Moscus captus, in Samoscij castrum perducitur 367.35
Kuluio fluuius 59.48
Kuthia quomodo conficienda 26.20

L.

Lachs piscis nobilissimus vbi capiatur 106.32
Lacte alicuius vaccæ eodem die, quo vitulum edidit, vti non licet 26.45
Lacus sulphureus 165.49
Lacus 13. miliarium 165.39
Lacus prope Constantiam cur Acronius ab Ammonio vocetur 132.3
Lacus 12. miliaria in longitudine & latitudine habens 57.19
Lacus sulphur proferens 57.33
Landskoronam Casparis Bekesii vidua cum orbis liberis tenet 426.40
Lapis marmoreus fulminis ictu in terram propulsus, variis characteribus conspicuus 293.33
Lapis cælo delapsus Basilidis iussu in partes confringitur 294.10
Lapones gens agrestis nullam cœli benignitatem nouit 123.3
Laponum statura & ingenium 123.11
Lectorum vsus vulgo ignotus 153.40
Lapporum terra 87.24
Laponum mercimonia quomodo peragantur 123.15
Latinos Russi pro semi Christianis habent 153.7
Latinus si Ruthenico ritu initiari velit, quid facere debeat 25.40
Legati ad pacis tractationem à Mosco missi, qui 410.1
Legati Moscouitici quid à rege repetierint 387.3
Legati Moscouitici ad Rodolphum Imperatorem missi, vlterius ad summum Pontificem contendunt 387.15
Legati Moscouitici sub initium tertij belli, quas regi pacis conditiones attulerint 386.50
Legati Moscouitici in Comitiis Varsouiæ, quas pacis conditiones proposuerint 384.31
Legati Moscici, vt & Poloniæ Rex, Neuelæ litteras à Mosco accipiunt 377.53
Legati Moscouitici ad Regem Poloniæ in castris existentem ad Lukos veniunt 371.15
Legati Moscici Stephanum regem in Poloniam sequuntur 378.20
Legatio Moscouitarum absurda reiicitur 371.25
Legati Moscouitici quas pacis conditiones Stephano regi in castris ad Lukos existenti proposuerint 372.26
Legationes Sigismundi L. Baronis in Herberstein carmine comprehensæ 439.45
Legatus regis Poloniæ humaniter à Mosco acceptus 361.44
Legatos Moscouiticos de pace acturos, Stephanus rex se vbique auditurum pollicetur 365.13
Legatos Moscus Vilnæ expectari & audiri petit 362.32
Legatos cur Poloniæ rex certo loco à Mosco destinato expectare noluerit 362.37
Legati Turcici nullis certis cum mandatis ad Stephanum venientes 365.54
Legati Poloniæ Regis Stephani in Moscouia contumeliis ludibrioque excepti 331.20
Legati Moscouitici cur inanditi Cracouia discesserint 337.47
Legatorum expeditio 181.37
Legati Liuoniensium fraudulenter circumducuntur 230.27
Legati in monasterium ad Salomeam à Basilio missi 251.16
Legati contra ius gentium violantur 255.6
Legatus Britannicæ reginæ cum Basilide de religione conferens 258.1
Legati acerbissimis iniurijs affecti 225.10
Legatus regis Poloniæ cum stricto gladio in aulam Basilidis proficiscitur 294.43
Legati Moscouitici Vilna cur domum remissi & reiecti 304.17
Legati Moscouitarum magnifice ad exteros reges mittuntur 150.11
Legatus regis Poloniæ quid apud Teutonici ordinis magistrum obtinuerit 226.41
Legatus Cæsaris Wilnæ honorifice exceptus 103.46
Legatis ex legatione domum reuersis, præmium quale redditum 206.30
Legatus Mosci Imperatoris Torpatum venies quid effecerit 229.26
Legati Torpatensium magno cum fastu ad Moscum mittuntur 229.54
Legati Liuonienses cur non pacem aut inducias impetrare potuerint 232.24
Legatio Tartarica Vilnæ à rege audita 424.13
Legatis Mosci ad Pontificem, & Rudolphum Roman. Imperatorem, itemque Constantinopolim missis, literæ commeatus publici dantur 424.3
Legati pro Sueciæ rege pacem apud Moscum facere prohibentur 424.53
Legati Maiores pro confirmanda pace in Moscouiam designati, qui 423.33
Legatorum in Moscouiam designatorum institutio 423.34
Legatio regis Stephani apud Suecum ingrata 424.38
Legationis in Sueciam à Stephano missæ, summa quæ 422.22
Legati Moscouitici in Polonia splendidissimo conuiuio excipiuntur 432.35
Legati ad fines regendos a Stephano & Mosco mittuntur 432.31
Legati Moscouitici iuramentum in pacem a rege Stephano accipiunt 432.20

Leges in Moſcouia ſimplices 128.14
Leges de militari diſciplina à Stephano militibus proponuntur 392.18
Leguleij ſummum Reipub. malum 151.38
Leo Sapieha Poloniæ Regis legatus quando in Moſcouiam venerit 321.52
Leo Pontifex Maximus diſcalceatus ad templum proficiſcitur 252.27
Leonhardus de Nugarolis comes, orator Cæſaris periculum mortis euitat 91.39
Lepel & Beresina per Lithuaniam currentes fluuij 344.19
Lepores in æſtate & hyeme colorem mutantes 215.38
Leporarium iuxta Moſcouiam, vbi lepores fouentur 97.28
Lepores 300. vna venatione capti 98.29
Leproſorium & templum Diui Georgij Torpatenſes demoliuntur 222.54
Letania poſt inaugurationem Principis Moſcouiæ 15.10
Leytha fluuius Auſtriam ab Hungaria diuidens 108.12
Libidines Baſilidis nefariæ 318.36
Libertas in Moſcouia vilis 152.8
Libri in Illyricam linguam conuerſi 128.6
Libros quos authenticos S. ſcripturæ habeant 140.20
Limitaneæ militiæ præfectorum munus quale 365.39
Lincium oppidum in ripa Danubij ſitum 101.40
Linguæ Græcæ ſtudium 140.16
Linguarum Latinæ, Græcæ & Hebraicæ ignorantia 152.39
Linſcius affinis Magni Ducis factus 250.48
Linſcius in vincula coniectus, vna hora magiſtratu & dignitate omni priuatur 250.44
Linſcius quomodo Smolenſcum oppugnarit 250.4
Lingua Rhutenorum ſemidalmatica 133.5
Linguæ in Liuonia multarum gentium variæ 214.23
Linſcij Lithuaniæ Marſchallum interficiunt 249.40. *Et poſtea in Moſcouiam ſe recipiunt* ibi.d43
Linum & cannabum in Moſcouia bonum 126.22
Literæ Baſilij Magni Ducis ad Clementem Papam in latinum ſermonem conuerſæ 121 1
Literæ Moſci ad Stephanum regem acerbæ & ſuperbæ 389.35
Literæ Permiorum à quo inuentæ 167.9
Literæ Moſcouiticorum legatorum ad Poloniæ proceres ſcriptæ 361.50
Literæ ad nuncium Moſcouiticum à Moſco exaratæ, non reſignatæ, ad hoſtem remittuntur 365.20
Lites & certamina quibus arbitris finianti 151.23
Lituanorum antiquus limes 161.23.& 50
Lituaniæ ingens terror à Baſilide incuſſus 281.5
Lithuanorum Duces olim Seuerienſem ducatum poſſederunt 243.16
Lipovuetz carcer ſacerdotum 108.13
Lithuani & Moſci arces expugnare & vi capere non poſſunt 10.22
Lithuanorum licentia immodica, habitus item & armatura 77.49
Lithuani à Moſcis ſuperati & cæſi 7.54
Lithuani ſi forte ad mortem damnentur, de ſeipſis ſupplicium ſumere ſeq; ipſos ſuſpendere coguntur 80.50
Lituani ſeptingentos currus ex flammis eripiunt, & Moſcouitas perſequuntur 239.19
Lithuanorum mercimonia 78.18
Lithuanorum ſeruitus & mores 80.36
Lithuania quas feras alat 81.2
Lithuani ad bellum non facile perducuntur 77.40
Lithuani contra Suecum Liuonibus ſuppetias ferre iubentur 424.48
Lithuania ab oppido Circaſs in Liuoniam protenditur 76.34
Lituani Deſcham proficiſcuntur Polonos expectaturi 239.3
Lithuanorum interfectorum & vulneratorum numerus 238.29
Lituanorum victoria 278.15
Lituanicorum procerum ad bellum Moſcouiticum promptitudo 339.36
Lithuani quid ad literas Moſcouiticorum procerum reſponderint 262.15
Lituani cur olim ad Moſcouiticos proceres literas dare ſoliti ſint 362.10
Lithuanici Senatores cur ceſſandum à Lukorum oppugnatione ſuaſerint 372.33
Lithuani oblato libello pacem fieri expetunt 405.25
Liuonia prouincia 85.24
Liuoniæ metropolis Riga ibid.25
Liuonia latiſſima & fertiliſſima regio 274 9
Liuonia vniuerſa vſq; ad fines Pruſſiæ à Moſco expetita 331.39
Liuonia Teutonicorum ordini per Pruſſiam coniungitur 215.3
Liuonicæ prouinciæ ordines, quid à Rege Stephano petierint 433.15
Liuones ſe totos iudicio regis Stephani credere iubentur 433.21
Liuonia in quantum ad Lutheranum dogma defecerit 215.13
Liuonia frumenti diues, & pecoribus etiam abundat 215.34
Liuoniæ fines & termini 214.21
Liuonia Moſci non libenter cedunt 414.49
Liuoniam Lituanicæ formulæ facere rex rogatur 432.10
Liuonia à Poloniæ regno ne ſeiungatur Samoſciius orat 432.17
Liuoniæ prouincialibus certa iura & forma prouinciæ præſcripta 433.5
Liuonicæ prouinciæ ordines quæ cum Sigiſmundo Auguſto pacta fecerint 433.13
Liuonia cuius periculo hoſti erepta 432.15
Liuonia quot annis nouos milites ex certis Germaniæ principatibus accipit 85.34
Liuonia quos fluuios habeat nauigabiles 85.30
Liuonia multis annis afflicta 274.4
Liuonia quomodo in Polonorum poteſtatem peruenerit 276.32
Liuonia quando ad Chriſtianam fidem conuerſa 214.30
Liuones qui priuilegia amiſerunt, ea iuramento & teſtibus confirmare iubentur 433.43
Liuoniæ dittones 275.10
Liuonibus cur Caſtellorum demolitio à Stephano iniuncta 433.44
Liuonia ad ſummum pietatis faſtigium euecta, quomodo ad imum turpitudinis gradum deuenerit 213.6.& ſeqq.
Liuonia vniuerſa Moſci cedunt 415.9
Liuonia vniuerſa conſpirat in Archiepiſcopum Rigenſem 225.44
Liuoniæ Princeps, proceres, & ciues fere omnes Germani ſunt 85.31
Liuoniæ arces primariæ à Baſilide occupatæ 278.10
Liuoniæ proceres in Wendenſem ciuitatem congregantur 231.45
Liuonicæ plebis conditio miſera 222.9
Liuoniæ conſtitutio ad Comitia differtur 421.5
Liuoniæ Magiſter legatum ſuum Auguſtum ad comitia mittit, petitum auxilia contra Moſcum 277.23
Liuoniæ poſſeſſiones in quot genera diſtributæ 421.9
Liuoniæ inſpectio, agrorumq; & redituum eius deſcriptio, quibus mandata 421.6
Liuoniæ poſſeſſiones liberis interfectorum confirmantur 421.20
Liuoniæ & Ruſſiæ curam ſuſcipere nobilitas rogatur 432.5
Liuoniam quot reges poſſideant 275.15
Liuoniam Sueciæ potius, quam Poloniæ Regi concedere Moſcus rogatur 416.1
Liuoniam quo iure Moſcus ad ſe pertinere contendat 378.5
Liuoniæ fines 274.10
Liuones eiectis præſidiis, Magnum Holſatiæ Ducem recipiunt, & iuramentum ei præſtant 327.30
Liuones cum Germanis quando ſocietatem fecerint 274.15
Liuones pacta & promiſſa non præſtant 229.35
Liuones variis pœnarum generibus affecti 224.30
Liuones Torpato egreſſi Ritualiam perueniunt 237.26
Liuones olim idololatræ 274.22
Liuonenſium legati Moſchum ſua leuitate vehementer irritant 276.55
Liuonenſium vires & fortitudo 85.36
Liuones Epiſcopo Torpatenſi tres articulos proponunt ſeruandos 220.40
Liuonienſes bienny ſpacio tria grauiſſima bella ſuſtinent 225.21
Liuonienſis Reipubl. ſtatus depranatus 222.40
Liuonienſis primus Epiſcopus quis 214.50
Liuonienſes ad reſiſtendum Moſco, à quibus excitati 278.21
Liuonici belli hiſtoria à Tilemanno Bredenbachio conſcripta 212.1
Liuonici belli cum Moſcouitis anno 1558. geſti, deſcriptio 230.30
Liuonici & Moſcouitici regni olim terminus & limes 164.9
Liuonici belli origo & principium 217.15
Liuonum copiæ aduerſus Ruthenos anno 1500. eductæ 227.48
Liuonum exercitus contra regem Poloniæ eductus 226.54
Liuonum cum Ruthenis conflictus 228.12
Liuonum victoria à Ruthenis anno 1500. reportata 228.29
Loca pro ſepeliendis defunctis non conſecrantur 175.2
Loppia regio 170.4
Loppi quomodo hoſpites peregrinos excipiant 170.20

Loppi ſagittarii optimi 170.15
Loppi Moſcis tributarÿ 88. 45. pane & ſale carent, atq; ſolis piſcibus & feris vtuntur, ibid.49. ſagittarÿ ſunt peritiſſimi, ib.51. mercatores libenter admittunt 89.3. ſola rerum permutatione ſunt contenti ibid. 8
Loppiorum victus, veſtitus, & habitatio 170. 6
Loſſeræ, Germanice Ellendt / Latine Alce dictæ, deſcriptio 81.45
Louatus fluuius vbi oriatur, & quo fluat 370. 34. & 53.41
Lubecca Germaniæ portus in ſinu Cymbricæ Cherſoneſi 125.42
Lublini nundinæ inſignes 102.20
Lucas Dſialinius Samoſcÿ affinis 366.6
Lorica inaurata, propter quam ſex viri è medio ſublati ſunt 194.31
Lucas Hamerſteter ad Rhutenos deficit 86.9. Ex Moſcouia ad Chriſtiernum Daniæ regem profugit, ibid.14. in Moſcouiam reuertitur ibid.21
Lucenſis ager fertiliſſimus 378.33
Lucenſes matronæ forma & ætate inſignes, Moſcis reſtituuntur 382.7
Lucomoria regio ſine vllis ædibus habitatur 169.32
Lucomoriæ populi ſubinde moriuntur & reuiuiſcunt 60.43
Lucovu Poloniæ oppidum 114.7
Luctus in Moſcouia acerbiſsimus 285.46
Lucum oppidum à ciuibus metu conſternatis incendio deletum 302.5
Ludentes cum Baſilide quid præmii acceperint 318.30
Ludouicus immaturo partu editus 18.19
Ludouicus Vngariæ Rex à Turca oppreſſus, & in paludibus ſubmerſus 252.25
Ludouicus Rex Hungariæ Vladiſlai filius 108. 46
Ludouici mors Hungariæ & vicinis regnis immatura & acerba 18.21
Ludouici regis cum Solimanno pugna, quam inique fuerit comparata 110.10
Lukorum vrbs à præſidiariis militibus incenſa 370.42
Lukorum præſidiarii Moſcum de aduentu Polonici exercitus certiorem faciunt 370. 12
Lukorum arx ingenti exercitu à Stephano circumdata 371.11
Lukorum oppugnatio quomodo & à quo inchoata 371.33
Lukorum oppidum cur ſecundo bello Moſcouitico oppugnatum 361.37
Lukorum arx quali præſidio à Moſco firmata 371.4
Lukorum arcis munitio firmiſsima 374.1
Lukorum arci ignis admouetur 374.24
Lukorum arcis munitio 370.24
Lukorum arx poſt expugnationem à Polonia rege reſtauratur 375.38
Lukos cur ſecundo Moſcouitico bello petere regi commodiſsimum viſum ſit 363.54
Lukos Moſco reddendos Lituani vrgent 407. 51
Lukorum arcis expugnatio 375.17
Luſitanorum mercimonia mala 120.1
Luſitanorum in coemendis aromatibus iniuriæ 119.48
Lutherani concionatores quomodo ordinentur 223.26
Lutheranorum in Liuonia ritus & ceremoniæ 223.23
Lutheranorum mores peruerſi 222.3
Lutherani Minoritarum ædem aggrediuntur 217.50
Lutherani in Canonicorum ædes impetum faciunt 219.30
Lutherani concionatores multas diuitias accumulant 221.20
Lutherani ſe ad conuiuia inuitantes 221.29
Lutherani monialium monaſterium inuadunt 218.2
Lutherani cathedralem Eccleſiam Torpati oppugnant 219.15
Lutherani Ruthenorum templa euertunt 218.26
Lutherani Dominicanorum monaſterium in Torpato inuadunt 217.40
Lutherani an ordinis deſertores & antiquæ religionis hoſtes 261.47
Lutherani doctores an vagarum libidinum & meretricum amatores 267.3
Lutherani cathedralis Torpatenſis Eccleſiæ Canonicos profligatum arma capiunt 218. 42
Lutherani cuiuſdam concionatoris deſperatio 224.20
Lutherani quid de Eccleſia ſtatuant 261. 49
Lutherani cur Sanctis non ſupplicent 265.11
Lutherani cur non venerentur imagines 265. 43
Lutherani an miracula faciant 263.3
Lutherani quid de Deorum multitudine ſentiant, & an ſibi multos Deos fingant 264. 36
Lutherani quos habeãt cõcionatores 262.43
Lutherani an bona opera præſtanda negent 260.52
Lutheranorum, Cinglianorum & Ruſſorum libri Vilnæ comburuntur 307.20
Lutheranorum de iuſtificatione doctrina 260. 18
Lutheranus præco conſulem contumelia afficit 221.15
Lutheri doctrina à Baſilide probatur 258.10
Luxus in Hungaria incredibilis 108.50

M.

Machmetgirei rex Tartarorum miſsis muneribus placatur 69.24
Machmetgirei rex in prandio opprimitur 76. 6
Mæotidis paludes 167.39
Magiſter Teutonicus in Liuonia 215.5
Magiſtratus à Baſilide creatus qualis 253.53
Magiſtratus ordinatio diuina 256.51
Magiſtratus in Liuonia an ex ſola Germanica gente conſtituendus 433.24
Magiſtratus iniuſtus quomodo punitus 254. 3
Magnates & belli Duces ſupplices necantur 271.25
Magnates Moſcouiæ à Baſilide ad conuiuium inuitantur 271.10
Magni nomen excellentioribus perſonis tribuitur 89.51
Magni Ducis ad Metropolitanum oratio ante inaugurationem Principis 14.20
Mahometes, Turcici Imperatoris Conſiliarius, Stephano Pol. Regi fauſta & felicia precatur 338.11
Malpont fluuius 111.41
Marchio Guilelmus Brandenburgicus Archiepiſcopus Rigenſis tempore belli ciuilis in Liuonia 275.40
Marchio Brandeburgicus, Georgius Fridericus, inueſtitura accepta iuramentum Regi Poloniæ præſtat 331.19
Mare congelatum ſeu glaciale quod 88.30
Mare glaciale vniuerſum fere ad Moſcouitas pertinet 131.48
Mare Amalchium 131.55
Mare Sarmaticum 122.55
Mare glaciale & eius nauigatio 87.1
Mare Baltheum Ruthenis Waregum dicitur 2.46
Mare glaciale, quouſque protendatur 89. 34
Mare Baltheum, multis in locis congelatur 88. 40
Mare Baltheum quomodo vocetur 84.52
Quæ loca & quas ciuitates alluat 85.1
Mare Balthicum proprie ſinus dicitur 84. 54
Mare Baltheum, vnde Venedicum dictum 85.12
Mareſchallus Teutonici ordinis cur ab officio remotus 225.36
Marſchalci Polonici officium 365.35
Maria Hungariæ regina 109.22
Mariæ virginis reuerentia 135.41
Mariæ virginis effigies ex arbore enata 406. 51
Marito vtrum liceat proxima poſt communionem nocte cum vxore concumbere 26. 39
Martinus Swvorovvski, Polonus primarius 106.37
Martinus Rebſæus Sileſius, Germanicarum cohortiũ præfectus, fortiter occumbit 299. 20
Matrimonii ritus 177.16
Matrimonium quo gradu non concedatur 34. 55
Matrimonium ſpirituali baptiſmatis cognatione infirmatur 35.3
Matrimonium contrahendi ratio 34.28
Matrimonium publice in Eccleſiis contrahendum 25.19
Matrimonium tertio repetere non licet 25. 6
Matrimonii contrahendi leges & ratio 177. 1
Matrimonia in quarto tam affinitatis, quam conſanguinitatis, gradu prohibita 137. 32
Matrimoniales cauſæ ad Epiſcopum pertinent 137.39
Matthæus Cardinalis Salisburgenſis 108.2
Matthæus Pernauer Præfectus, quando perierit 85.53
Matthias Rex Hungariæ 108.33
Matthias Prævoſtius à Moſco ad Regem Stephanum reuertitur 424.4
Maximilianus Baſilidis legatos & literas Ratiſponæ accipit 317.50
Maximilianus Imperator an regium nomen Baſilio Moſcouiæ Principi, in literis tribuerit 12.46
Maximilianus Cæſar à Baſilide in amicitiam expetitus 317.40
Maximilianus Sigiſmundum Poloniæ regem admodum arcte complectitur 13.11
Maximilianus Moſco regium nomen nunquã tribuit 13.14
Maximilianus Cæſar, quando mortuus 108. 25

Medici in Moscouia qui 128.11
Medo potius vnde fiat 128.48
Medo & birra glacie infrigidantur 128.53
Mel nobilissimum vbi 84.50
Meinhardus Lubeco in Liuoniam peruenit 274.26
Mella in arboribus ab apibus deserta 126.10
Melones qua industria in Moscouia seminentur 45.41
Mendici & pauperes misere trucidantur 191.27
Mendligerus Tauricæ Rex Casanensibus filium suum Ducem concedit 247.16
Mensa Papistica & Euangelica 221.40
Mensæ in cœnaculo principis quomodo præparatæ 95.22
Mensuræ singularum rerum ab Episcopis ordinantur 33.49
Mercatoribus quibus Moscouiam venire liceat 42.37
Mercator quidam Græcus Principem schismaticum dicens, è medio sublatus 31.36
Mercandi modus & ratio mirabilis 169.45
Mercator quidam Moscouiticus Duci obuiam factus, nullum ob facinus mactatur 199.46
Mercandi in Moscouia modus 156.32
Mercatura Rhutenorum fallax & dolosa 43.4
Mercator Cracouiensis callidus ibid.11
Mercatores in Moscouia, se in emptione & venditione medios constituunt ibidem, 37
Merces & negotiationes Moscouitarum 336.50
Merces quæ ex Moscouia in Germaniam & alia loca portentur 42.51
Merces quales in Moscouiam importentur 156.40
Merces quare minoris in Moscouia, quam in Germania vendantur 43.42
Merces Moscouiam allatæ, antequam vendantur, principi indicantur 42.33
Merces quales in Moscouiam perferantur 42.45
Mercurij die carnibus plane abstinetur 31.19
Meretsch oppidum 113.41
Metropolitæ Russiæ ad Romanum Pontificem literæ 22.27
Metropolitæ Rutheni, à quo suam habeant autoritatem 19.51
Metropolitæ in principis conuiuio locus 33.53
Metropolitanus Russiæ olim vnus, & eius sedes 171.47
Metropolitanus in Lituania à quo & quare constitutus, & vbi sedem suam habeat 171.52
Metropolita cuius authoritate constituatur 172.8
Metropolitanus quomodo principem inauguratum instituat 15.30
Metropolitanus quidam ex Synodo Eugenij Papæ reuersus in carcerem coniicitur, & omnibus bonis spoliatur 22.20
Metropolitæ Theodorum inaugurantis oratio 324.2
Metropolitarum & Archiepscoporum in Russia electio 20.9
Metropolitani oratio ad Deum pro felici inaugurati principis successu 14.32
Mezen fluuius 59.52
Michael Lintzkij vir singulari dexteritate & rara fortitudine 19.21
Michael Sussinus cum aliis quinq; nobilibus cur interfectus 315.2
Michael Linscius in Lituania splendidissimo genere natus 249.27
Michael Linski apud Alexandrum regem in magna autoritate 78.38
Michael Linski apud Sigismundum Regem accusatus, ad defensionem non admittitur 78.45
Michael Vadasius Vngarico militi præfectus globo traiicitur 347.53
Michael Linski Iohannem Sauersinski in lecto dormientem opprimit & interficit 79.9
Michael Linski Mosco suum studium offert 78.55
Michael Lynczky hortatur Basilium ad expugnationem Smolenczko 9.12
Michael Linski in Moscouiam se confert, & à Mosco honorifice excipitur 78.14
Michael Linski à Mosco deceptus & illusus 79.25
Michael Linski ad Sigismundum in Poloniam redire statuit 79.28
Michael Funichouu Thesaurarius Magni Ducis innocens ad supplicium rapitur 202.44
Michaelis Linski coram Mosco sermo intrepidus 79.42
Michael Linski omnium horarum vir 80.8
Michael Linski à Mosco capitur 79.35
Michaelis Linski ad populum Moscouiticum oratio cordata 79.53
Michael Temrucouicz, Ioannis Basiliadis socer 189.39
Michael Linski multorum, & præsertim etiã Cæsaris Maximiliani intercessione liberatur 80.24
Michael Linski viduam principis obiurgans capitur & in carcere perit 80.27
Michael Linski Tutor filiorum Mosci Imperatoris, testamento constituitur 80.26
Michael Georgii, ad subigendum Cazan regnũ mittitur 71.1
Michael Linscius in carcerem à Regni proceribus coniectus moritur 252.5
Mieletius Polonicus Dux generalis 342.13
Mienskoo oppidum 113.10
Miessoiedi vir magni nominis, die festo, nullũ ob facinus trucidatus 199.37
Mikita, & Bivulla Kosakkorum Duces, ad viam quæ Lukos ducit obsidendam mittuntur 367.32
Milites seditiosi puniti 271.27
Milites in obsidione Polotiensi, omnes difficultates spe prædæ superant 349.40
Militem pro tertio bello Moscouitico scribendi negotium, cui datum 386.30
Milites stipendiis non priuandi 428.5
Militum seditio 270.17
Militum ordines varii 342.15
Militum difficultatibus à Rege Stephano occursum 432.48
Militum ad omnia pericula subeunda, animus promptus 432.53
Militum Vngarorum & Polonorum in Polotia seditio 351.50
Militum stipendia 130.9
Militum exterorum opera an in bello vtendum 359.32
Militum querelæ & conditio miserabilis 432.39
Militum pro dignitate Polonici nominis pugnantium merita 428.6
Minardus Lubeco in Liuoniam traiicit, quando 214.38
Ministri mensæ ministrantes quot & quibus vestibus ornati 149.12
Miracula an in Ecclesia hodie necessaria 262.50
Miraculum ciborum in olla quadam cuprea coctorum 32.10
Misericordia Basilidis ridicula 392.4
Misericordia punita 289.20
Missa à quo & quomodo celebretur 136.4
Missa Pontificiorum & Moscouitarum quomodo differant 135.54
Missa sancti Gregorij quando celebretur 135.48
Missa qua lingua peragatur 173.45
Missa vernacula lingua peragitur 34.22
Missæ pro anima defunctorum 25.34
Mitra Metropolitarum qua solenni tempore in templo vtuntur 34.10
Moabiteni vnde venerint 64.7
Modestia in templo 152.33
Mohaciensis clades, qua Ludouicus interiit 18.34
Molendina in fluuio Iausa quamplura 46.21
Monachorum in Moscouia ordines & genera 127.24
Monachorum in Moscouia frequentia 134.40
Monachorum & virginum vestalium habitus & regulæ 135.4
Monachorum vota 135.9
Monachorum horæ & labor 153.16
Monachi ex sacerdotibus secularibus 152.27
Monachi carnium & piscium recentium esu plane abstinent 153.11
Monachorum reditus 153.10
Monachorum ieiunia 175.45
Monachi & eorum leges 172.31
Monachi matrimonium contrahunt 218.19
Monachi qui & quales 262.23
Monachus Principem reprehendens submersus 31.34
Monachi, Abbates, Prioresque monasteriorum vario mortis genere trucidantur 192.14
Monarchia in Moscouia peperit crudelitatem 335.10
Monasterium prope vrbem Moscouiam miraculis S. Sergii insigne 134.49
Monasterium Diuæ Heliæ 105.8
Monasterium sanctæ Trinitatis in Moscouia 32.5
Monasterium S. Trinitatis, vbi mercatores diuertere solent 53.18
Monasteria in Nouogrodiensi tractu 175. spoliata & subuersa 191.10
Monasterium Suatohorense, religione, & loci munitione celeberrimum 396.5
Monasteria in Plescouiensibus agris quot 395.3
Moneta qua Rutheni vtantur 133.31

Monetæ innouandæ licentia 109.13
Moneta Tuuerensis 158.2
Moneta Pskouiensis 158.3
Moneta Moscouitica 157.47
Moneta Nouogrodensium 157.54
Moneta aurea in Moscouia non cuditur 158. 24
Monetam antequam inuerint Rutheni, qua lipecunia vsi sint 42.21
Monetam cudere, omnes fere aurifabri in Moscouia solent, ex puro argento 42.7
Moneta argentea apud Ruthenos quadruplex 41.39
Moniales ex monasteriis electæ ad cõiugium compelluntur 218.13
Monomachia Actoris & Rei, à iudice permissa 151.49
Montes ad Ætnæ similitudinem ardentes, 89.13
Montes ignei 170.31
Montes, cingulus terræ 167.54
Montes immensæ altitudinis 168.7
Montes sine gramine & alia materia 61. 42
Montes Riphæi vel Hyperborei 61. 48
Morbi quoddam genus mirabile, 380. 50
Morbus quidam in Moscouia, pesti non dissimilis 47.5
Morduva populi idolatræ. 48.5
Morduva populi, vbi Moscici imperii terminus 63.45
Morduva populi bellicosi 171.14. Sagittandi peritissimi 21
Mores Moscouitarum 179.11
Morionis cuiusdam festiuum responsum 51. 39
Mors animalis cuiusdam descriptio 89. 20
Mors piscis in mari mirabilis 209.31
Mors, belua terribilis in mari & terra degens 168.25
Mors, belua propter dentes celebris 151. 15
Mortui qua ratione sepeliantur 153.2
Mortuis datur epistola ad S. Petrum scripta, vt facilius in cælum post diem iudicii admittantur 174.50
Mortuos sepeliendi apud Moscos consuetudo à nostris diuersa 418.48
Mosaisko castrum & oppidum 52.36
Moscha fluuius 47.55
Moscha ciuitas, cur regiæ titulo digna 125. 30
Moscha ciuitas, à Roma quot miliaribus distet 125.44
Mosci Ducis animus malus 201.19
Mosci Imperatoris, in solio regio sedentis maiestas & splendor 148.17
Mosci principis regia, palatiorum in Anglia nitore superatur 148.10
Mosci principis æquitas summa 151.42
Mosci de fuga deliberant 71.45
Mosci ad fugiendum, diuina voce excitantur, 293.32
Mosci à Lithuanis cæsi & fugati. 10.7
Mosci in fluuio Cropiuna tanta copia submersi, vt cursum fluminis impedierint. ibidem 9
Mosci à Sarmatis & germanis ad Vendã sternuntur 202.40
Mosci ad Orscham, Mohilouum & Schlouum grassantes, reprimuntur 306.18
Mosci obsidionem Viburgi soluentes retrocedunt 282.36
Mosci potu immoderate vtuntur, 40. 35
Mosci brachiis & lacertis plurimum valent, 40.1
Mosci hostem primo impetu audacter aggrediuntur, 36.53. Ciuitates non vi sed longa obsessione expugnant ibid.55
Mosci non restituunt, ad se religionis ergo confugientes 32.17
Mosci se solos Christianos esse gloriantur, & nos damnant 32.13
Mosci dedititii Stephano panem & salem offerunt 315.11
Mosci diuersarum gentiũ excubias numerant, vt militi Polono terrorem incutiant 353. 43
Mosci de Polotiensis arcis deditione consultant 349.33
Mosci Polonos & Lituanos captiuos, in terrorem exercitus Polonici, Duna fluuio submersos, Regi obuiam mittunt, 345. 12
Mosci cum tormentis ad Vendam, viui in Polonorum manus deueniunt 338.49
Mosci cur agros hosti proximos, incultos relinquant 366.48
Mosci pietatem in defunctos suos negligunt, 413.40
Mosci equitatum Polonicum saluum, valde mirantur 417.45
Mosci Derpato decedentes, arci puluerẽ supponunt 419. 8
Moscorum nomen Liuonibus, Polonis, & Germanis admodum formidabile 276.43.

Moscorum & Lithuanorum pugna iuxta Orsam oppidum 9.50
Moscorum Principum origo 332.45
Moscouia à Matthia de Michouia descripta 206.50
Moscouia vrbs fluminibus munita 124.37
Moscouia vrbs omnium eius regionis clarissima 124. 19. eius capacitas seu longitudo ibid.21
Moscouia quos fructus producat 126.2
Moscouia cera & melle abundat 126.5
Moscouia quæ metalla gignat 126.23
Moscouia vrbs duplo maior quam Colonia Agrippina 132.8
Moscouia à Tartaris exusta quando 156. 26
Moscouia sterilis & frigida 157.20
Moscouia in meditullio Russiæ Albæ sita 154. 25
Moscouia est terra plana non montosa 208. 22
Moscouia vrbs in extremis Europæ finibus sita 45.54
Moscouia propugnaculis non satis commode munita 46.13
Moscouia quos fructus habeat 45.38
Moscouia caret melle, & feras, exceptis leporibus, non habet 45.47
Moscouia prouincia non admodum fertilis & quare 45.12
Moscouia vrbs caput & metropolis Russiæ 44. 48
Moscouia Scythiæ tractus est 242.25
Moscouia vrbs à Battis expugnata 333.42
Moscouiæ regionis situs, Plinio, Straboni, & Ptolemæo parum cognitus 119.17
Moscouiæ fines latissimi 121.36
Moscouiæ ciuitatis arx quomodo extructa 124.33
Moscouiæ Princeps quousq; tributa exigat 87. 54
Moscouiæ olim gens obscura 154.30. vnde imperium eius creuerit ibid. 33
Moscouiæ vicini populi limitesque 147. 9
Moscouiæ dominatio 155.31
Moscouiæ & Phinlandiæ limes 164.20
Moscouiæ Princeps à quibusdam Rex albus cur vocetur 12.16
Moscouiæ castrum à quo primum muro, vt hodie cernitur, communitum 8.31
Moscouiæ Princeps genus suum à Romanis se duxisse gloriatur 3.14
Moscouiæ gens astuta & fallax 47.11
Moscouiæ vrbis capacitas 46.1
Moscouitarum gens pacis commoda nunquam experta 132.49
Moscouitarum circa Smolensko oppidum clades maxima 243.32
Moscouitarum in Liuoniam irruptio prima, qua per 16. miliaria nemine resistẽte omnia vastarunt 231.40
Moscouitarum nomen recens 121.34
Moscouitarum statura 128.23
Moscouitarum imperio innumerabiles populi subiecti 123.24
Moscouitarum commiseratio 197.10
Moscouitarum oratores Tubingæ excepti 130. 53
Moscouitarum equitatus à Tartaris & Czeremissis bis hostiliter excipitur 72.14
Moscouitarum imperium Asiæ & Europæ partes complectitur 132.5
Moscouitarum robur 178.37
Moscouitarum contrahendi cum mercatoribus consuetudo 133.22
Moscouitarum ritus & ceremoniæ ex institutione primæuæ Ecclesiæ 136.27
Moscoultarum copiæ in bello 149.21
Moscouitarum post Socolensium interitum luctus 299.35
Moscouitarum in Socolo arce occisorum numerus 299.26
Moscouitarum omniumq; Ruthenorum religio 171.35
Moscouitarum in fuga interfectorum numerus 238.17
Moscouitarum fuga & clades 238.11. & seqq.
Moscouitarum fuga & clades altera 239. 1
Moscouitarum in defendenda Polotiensi arce studium mirabile 347.36
Moscouitarum fides Polonis merito suspecta 313.16
Moscouitarum exercitus ad Toropeciam cur dispositus 375.45. à Polonis in fugam coniectus 376.28
Moscouitarum in bello interfectorum numerus 420.8
Moscouitæ olim magis fugiendo quã insequendo victoriam nacti sunt 132.44
Moscouitarum in tradendo Nouogrodeko perfidia 418.11
Moscouitæ nobiles ex captiuitate Polonorum redempti, à Mosco sagittis transfiguntur 204.45
Moscouitæ fame vrgente in corpora mutua sæuiunt 204. 8
Moscouitæ ob mactatum vitulum combusti 204.22

Moscouitæ loco pontis in cœnosam lacunam dispositi ibid.28
Moscouitæ in quibus capitibus à Religione Latinorum dissentiant 126.41
Moscouitæ quos olim gentilium Deos coluerint 126.36
Moscouitæ vnde sic dicti 124.16
Moscouitæ S. Synaxin non ex azymo sed fermentato pane conficiunt 126.47 Integrum vniuerso populo communicant ibid. 49
Moscouitæ quando Christianorum sacris initiati 126.37
Moscouitæ quidam, bestiis, instar Tartarorum vescuntur 133.26
Moscouitæ quo amore se mutuo prosequantur 197.36
Moscouitæ qua lingua, quibusq; literis vtantur 128.1
Moscouitæ Plinio teste, olim Roxolani dicti 131.30
Moscouitæ vnde dicti 131.37
Moscouitæ frigoris & inediæ patientes 149. 32
Moscouitæ quibus in religionis capitibus à Romanis dissentiant 140.33
Moscouitæ certa inebriandi tempora habent 155.51
Moscouitæ à Tartaris in fugam versi 246. 12
Moscouiticæ gentis mores & libidines 337. 3
Moscouitæ idololatræ Tartaris contermini 153. 24
Moscouitæ aciem non dirigunt, sed incompositi hostem adoriuntur 149.47
Moscouitæ seruitute magis quam libertate gaudent 179.13
Moscouitæ variis calamitatib. vexati tumultuari, & principis sui cunctationem mirari incipiunt 309.51
Moscouitæ Basilidem per legatos rogant vt ad imperii gubernacula reuertatur 283. 32
Moscouitæ se inuicem contumeliis afficiunt 185.42
Moscouitæ cur de libertate minus sint solliciti 335.40
Moscouitæ ad septem milliaria in suo regno omnia flammis absumunt 239.30
Moscouitæ 7000. curribus igne accensis se in fugam coniiciunt 239.15
Moscouitæ Græcorum in religione ritum sequuntur 126.39
Moscouitici Imperatoris gladius & pharetra, inter cadauera reperta 238.18
Moscouitici tres Duces, Wilnæ in custodiis 103.3
Moscouitici exercitus Dux, Catholicos Torpato egressos secure deduci iubet 237. 11.
Moscouitici & Lithuanici exercitus, quot mitibus constiterint 238.4
Moscouitis inebriari prohibitum 155.50
Moscouitici Regni potentia à quo primum fundata 334.3
Moscouitici tituli explanatio 242.40
Moscouitica gens in sepulchrorum & mortuorum cultu superstitiosa 418.47
Moscouiticorum legatorum fastus 337.43
Moscouiticus exercitus in Germanos sæuiens 231.3
Moscua vrbs, Londinum cum suburbio æquat magnitudine 147.55
Moscua ciuitas non munita 156.7
Moscua fluuius vbi fontes suos habeat 155. 36
Moscua fluuius tantus est quantus Multaua in Praga 207.38
Moscus ne Naruam oppugnet, sed pacem seruet à Stephano per literas mouetur 422.2
Moscum Principem consiliarii clauigerum & cubicularium Dei appellant 11.31
Moscus perpetrata immani strage & inaudita tyrannide, triumphans in palatium suum reuertitur 200.27
Moscus Herodis crudelitatem superans 196. 46
Moscus à Narua se abstinere velle promittit 424.36
Moscus quantum exercitum conscripserit 230. 30
Moschus in Ocham se effundit 124.40
Moscus à Cis Naruanis Castellis abstinere se velle confirmat 432.34
Moscus cum Tartaro pacem fecit 423.54
Moscus Princeps, argenti & auri ditissimus 158.17
Moscus quo animo acceperit templorum suorum in Liuonia subuersionem 218.35
Moscus vbi thesauros suos habeat reconditos 165.43
Moscus Princeps, authoritate sua tam in spirituales quam in seculares vitur, & ex sua voluntate de omnium vita & bonis constituit 11.27
Moscus se Regem & Dominum totius Russiæ appellat 13.22 facit se Regem & Imperatorem ibid.16
Moscus nomen & titulum suum, Imperatorio semper præposuit, & se eo superiorem existimauit 13.18
Moscus perpetuus Lithuanorum & Polonorũ hostis 13.7
Moscus cur in nouissimis cum rege Poloniæ tractationibus Rex appellari voluerit 12. 50
Moscus nulli homini infensior quam Pontifici Romano 12.35
Moscus, an à Pontifice Romano & à Cæsare Maximiliano titulum regium expetierit 12.34
Moscus Princeps, vnde & quo errore iam Imperator dicatur 11.49
Moscus regnum Casan, nauali & equestri exercitu aggreditur, sed frustra 10.33
Moscus exercitus intra meatus Dvvinæ fluuii & Poloczko castrum, sese demittit 10. 25
Moscus vno conflictu adeptus est, quæ antea Witoldus magnus Dux Lithuaniæ, multis annis acquisierat 8.7
Moscus cur albus rex vocetur 182.43
Moscus fugam arripiens, nihil præter fugam cogitat 37.21
Moscus contra Lithuaniam Tartarum sollicitat 75.40
Moscus pacem Liuonibus denegat 233.1
Moscus literas scribit ad eos, qui Susæ in præsidio sunt 355.15
Moscus Clauiger & cubicularius Dei 183.6
Moscus, quo errore Imperator vocetur 182. 32
Moscus subsidium obsessis Polotiensibus mittit 348.22
Moscus copiarum partem in Liuoniam præmittit 343.15
Moscus Stephanum de seruandis induciis admonet 340.12
Moscus cur legatos externos audiens aquam in pelui ad manus habeat 335.33
Moscus in Voliniam excurrens Ostrogiæ Ducē oppugnat 329.43
Moscus malicioſos satellites conscribit 184. 52
Moscus malitiose Imperium abdicat 164. 42
Moscus cur Liuoniensium legatis pacem denegarit 230.19
Moscus Regi Poloniæ præcipit, vt à Liuonia omnino abstineat 328.9
Moscus ad Prussiæ fines Imperium extendere, quo prætextu conatus sit 328.10
Moscus propriam suam regionem vastat 190. 40
Moscus vniuersam Liuoniam excepta Reuălia & Riga sibi subiicit 327.50
Moscus Pol. Rege circa Gedanum occupato Liuoniam inuadit 327.17
Moscus in Liuoniam nullo prohibente penetrat 327.33
Moscus magnum Holsatiæ Ducem in Liuoniam mittit 327.22
Moscus Polotia capta ad se reuersis cur pepercerit 351.5
Moscus sacræ Scripturæ autoritate regem Poloniæ à bello dehortatur 368.35
Moscus Stephano Poloniæ Regi fraternitatem defert 378.10
Moscus à Suentoslao Micislai filio genus suum deducit 378.2
Moscus de Regis in se iniuriis apud Pontificem conqueritur 387.16
Moscus aliquot millia ad Regium exercitum direptionibus vexandum emittit 403. 6
Moscus Sapoliam, ad legatorum vtriusq; partis conuentionem deligit 404.42
Moscus quam rationem in deligēda sibi vxore habeat 382.52
Moscus Stephano genus exprobrat, & crudelitatem obiicit 389.53
Moscus Liuoniæ titulum retinere cupit 410. 27
Moscus fratrem suum principatu exuit & priuat 70.40
Mosqua fluuius vbi oriatur 44.55 vbi nauigabilis esse incipiat 45.3 gyris multis incuruatur 7 Non admodum piscosus 10
Moscva ciuitas bis maior quam Florentia, & bis maior quam Praga 207.30
Mszczenek olim arx, quot miliaribus à Moscouia distet 159.34
Mszeneck locus palustris 49.44
Msta fluuius nauigabilis 104.28
Motka promontorium peninsulæ speciem habens 87.47
Mozaysko castrum & oppidum ligneum 161. 45
Mulieres aperto capite, & passis crinibus incedentes 48.3
Mulier post menstrua an communicanda 26. 28
Mulier viua cum mortuis sepelitur 200.35
Mulieres si non verberibus tractentur, se amari non credunt 35.45
Mulieres proscurnicæ quæ sint 33.38
Mulierum apud viros suos conditio grauis 180. 11
Mulierum conditio miserrima 35.24

Mulieres vestibus exsutæ, niuibus & frigore vexantur 319.3
Mulierum labores 35.27
Mulieri ne gallinam quidem iugulare concessum ibid.31
Mulieres in templa, & ad amicorum colloquia raro admittuntur ibid.34
Mulierum & puellarum in pratis amœnis oblectationes ibid.36
Munera seu honoraria, Oratoribus quæ à Principe Mosco oblata fuerint 99.28
Munera Principi quomodo ab Oratorib. offerantur 94.45
Munera Principi oblata, ipsi, Pominki, quasi Mnemosynon quoddam appellant ibid.52
Munera seu donaria, sponsæ ab inuitatis ad nuptias missa, post nuptias remittuntur, aut recompensantur 34.43
Munitiones in Moscouia 336.19
Mumel oppidum 78.7
Munitiones ab Vngaris & Polonis ad Plescouiam institutæ 398.13
Muri cespite contecti, ingens Moscis pariunt damnum 368.15
Muromani populi 47.36

N.

NAgai Tartari & eorum Duces 73.15
Nali ciuitas, satellitibus Principis exædificata 46.7
Nancekynus legationum honoribus clarus, à Polonis captus 302.46
Nancekynus Basilidis legatus, Oschycum ad conspirationem permouet 501.23
Nandoralba propugnaculum fortissimum, à Turca captum 109.48
Nartæ oblongæ soleæ, & in eis cursus celerrimus 167.16
Narua fluuius Liuoniæ terminus 308.40
Narvva fluuius nauigabilis, vnde emergat 55.55
Narua quomodo à Sueciæ Rege expugnata 402.20
Narua Germanorum in Liuonia ciuitas à Basilide expugnata 308.45
Narua à Gothis expugnatur, Moscouitis in ea omnibus contrucidatis 309.18
Narua alia, è regione in altera fluminis ripa sita, à ciuibus deserta occupatur à Gothis 309.35
Narua ne à Mosco rursus occupetur & Sueco eripiatur, quomodo caueri possit 423.9
Naruam Suecus sub cautione Stephano restituere rogatur 423.19
Nasceokinus à Mosco litteras ad Oscikum perfert 362.45
Nasciokini aulici Moscouitici, ad Poloniæ Regē postulatum 362.27
Naues tempestate disiectæ 145.36
Naues Anglicæ quando & ex quo portu soluerint 144.45
Nauium ad iter fabrica 143.35
Nauium Anglicarum commeatus ad 18. menses 143.46
Navver lacus 103.16
Nedelschnick quale officium 40.23
Neglima fluuius vnde oriatur 46.30
Nebularum densitas maxima 235.25
Neglinna fluuius humanis corporibus oppletus 280.52
Neglina fluuius 124.31
Nelevvki oppidum ab infundendis poculis sic dictum 155.48
Nemen fluuius germanice, Mumel *Prussiam alluit* 102.34
Nerel fluuius 58.4
Neroniana crudelitas in fratriam perp. trata 197.30
Neronis tyranni imitatio 206.47
Nerua fluuius & ciuitas 164.4
Neruia deuastatur 191.24
Neruia Germanica, & Ruthenica 232.26
Neruia Germanica à Moscis expugnata 233.10
Neruiensis ditio deuastata 231.34
Neruienses variis suppliciis affecti 286.12
Neuela quomodo oppugnata 377.3
Neuela supra Lukos, Lithuaniam versus sita est 376.43
Neuela integra in Regis Poloniæ potestatem venit 377.14
Neuela arx inter Velicolucum & Polociam sita à Stephano Pol. Rege occupatur 303.3
Nicea vrbs Bithyniæ 133.35
Nicolai & Christi frigora 411.46
Nicolaus Dorohostaiscius Palatinus Polotiensis, ad oppugnandam Neuelam missus 376.40
Nicolaus Radzuvvil, Lithuanici exercitus Dux generalis 237.50
Nicolai Barensis inter sanctos relati, miraculum 30.40
Nicolaus Radiuilo, Vilnensis Palatinus, vna cum filio, Stephani castra sequitur 296.31
Nicolaus Melecius Dux exercitus Polonici generalis 296.28
Nicolaus inuocatur 140.43
Nicolai festum solenne 173.18
Nicolaus Siccensis Illyricus 120.55
Nicolaus Czaplitz nobilis 107.30
Nico-

Nicolaus Radovvil Palatinus Vilnensis 106.16
Nienhuyß arx Torpatensis Episcopi, Anno 1381. à Moscouitis magna vi oppugnata, quomodo conseruata & liberata sit 233.28
Nienhuyß arcis deditio 234.4
Nieprus an sit fluuius ille, quem veteres Borysthenem dixerunt 243.35
Nieklspurg arx splendida 107.45
Nischa oppidum 103.45
Niscerda in potestatem Regis Poloniæ redacta 360.30
Nissa, Vratislauiensium Episcoporum sedes 114.31
Nisouii colluuies ex variis populis collecta 340.36
Nobiles ad Sauolociæ expugnationem se iuramento coniungunt 381.32
Nobiles Poloni omnia Regis Stephani facta sinistre interpretantur ibid.48
Nobiles Poloni Regem Stephanum apud Reginam calumniantur 357.1
Nobiles cur raro in publicum prodeant 41.9
Nobiles fœminæ denudatæ in niue stare coguntur 284.26
Nobiles tyrannidem cum lachrymis deprecantes exitio mulctantur 284.30
Nobiles ducenti simul & semel trucidati 287.43
Nobiles 150. *de capessenda in Poloniam fuga consultantes quomodo puniti* 288.2
Nobiles in vnam habitationem coacti misere interimuntur 186.45
Nobiles, præfecti, cõsiliarii, &c. omnes se Chlopos, id est, seruos vocant 179.18
Nobiles & consiliarii, propriis sumptibus militare coguntur 177.47
Nobiles quidam captiui à Magno Duce trucidati 200.5
Nobiles quidam supplicio destinati præter expectationem liberantur 201.30
Nobiles Moscouitæ trecenti semiuiui in proscenium ducuntur 201.10
Nobiles ducenti capite truncantur 203.22
Nobiles quot egrediantur ad bellum ex Moscouiæ ducatu 207.10
Nobilis fœmina post oblatum stuprum, in porta mariti sui, per quam ipse quotidie ire cogebatur suspensa 189.3
Nobilibus & consiliariis, de iniuria illata cum Duce expostulantibus, quid acciderit 189.17
Nobilitatis Polonicæ de iudiciis postulatum 330.16
Nobilitatis cum Rege Stephano controuersia qualis & quomodo composita 330.42
Nobilis laborare sibi turpe ducit 40.31
Nobilitatis defensio crudeliter punita 198.10
Nobilitatis Nuncii in Concilio suo admodum tumultuantur 431.25
Nobilitatis Polonicæ motus varii 426.18
Nobilitatis ius multis ex plebe donatum 421.21
Nobilitatis conuentus in singulis Poloniæ palatinatibus, ante comitia habentur 426.16
Nobilitati quid ad desideria sua Rigæ responsum 421.50
Nobilitas Poloniæ, omnia regis facta habet suspecta 426.51
Nobilitatis Polonicæ erga regem Stephanum animi varii 426.27
Nobilium interfectorum octuaginta generosæ fœminæ in flumen abiiciuntur 204.11
Nobilium cadauera in foro nuda septem dierum spatio iacent, & à canibus deuorantur 204.8
Nobilium matronarum apud Magnum Ducem abusus turpis 188.44
Nobilium in Moscouia dura seruitus 10.55
Nobilium quid de rege querelis in comitiis responsum sit 359.4
Nobilium Polonorum animus à rege alienus 356.40
Nobilium in Moscouia humilitas 336.9
Nortvvegia vnde nomen acceperit 86.32
Nortpoden regio 87.25
Noss promontoria in mari 67.28
Notarii cuiusdam vxor post oblatum stuprum super mensam mariti, in qua ipse cibum capere cogebatur suspensa 189.6
Nouogardia, quâ habeat Cæli constitutionem 125.21
Nouogardia olim Moscouiæ caput 125.17
Nouogardia emporium totius Moscouitici Imperii celeberrimum 150.32
Nouogardia in seruitutem redacta 8.18
Nouogardia deuicta, Ioannes Basilii filius, vltra trecenta plaustra, auro & argento bene onusta, ex ciuium bonis abuexit 8.22
Nouogardia quot principatus habuerit 54.39 *Authoritate Archiepiscopi administrata* ibid.49 *Quando & à quo superata atque expugnata* ibid.51
Nouogardia terminus Christianæ religionis 47.43
Nouogardia magna quot miliaribus à Moscouia distet 54.22 *Ditionem habuit in quinque partes distributam, ibidem* 25 *Em-*

porium quondam habuit celeberrimum 30 Eius imperium quousq; extendatur ib.34
Nouogardiæ dies longissimus 18. horarum 55. 33
Nouogardiæ imperium à quibus conditũ 332. 53
Nouogardiæ inferioris situs 47.38 distantia à Moscouia 41 fertilis 42
Nouogardensium opes, quot curribus Moscouiam abductæ 55.4
Nouogardensium clades tristissima 284.43
Nouogardenses, dum Corsun Græciæ ciuitatem oppugnant, uxores seruis domi relictis nubant 55.25
Nouogardenses idolum Perun dictum, in flumen Wolchouu deiiciunt 55.15
Nouogardienses cur trucidati & exciſi 335.15
Nouogrodia sola olim appellatione exteris terribilis extitit 243.55
Nouogrodia minor ubi sita 124.43
Nouogrodia quot miliaribus à Riga distet 125. 38
Nouogrodiæ magnæ ducatus 163.11
Nouogrodiæ magnæ legati bellum à Polonis deprecantur 301.4
Nouogrodiæ inferioris ducatus 158.43 Eius fertilitas 46 situs 48 distantia à Moscouia 51
Nouogrod ciuitas & arx lignea 160.47
Nouogrodeko Mosci cedunt 418.25
Nouogrodekum probe munitum 418.27
Nouogrodenses quando & à quo superati 163. 43
Nouogrodensis Antistes dignitate sua exutus, & omnibus bonis priuatus, nefanda ignominia afficitur 192.12
Nouogrodensium merces in unum locum congestæ succenduntur 191.30
Nouogrodensium occisorum numerus 205. 43
Nouogrodensium bona apud Neruios deposita 286.11
Numerandi ratio in Moscouia 42.24
Nuncio Moscouitico, qui ad Stephanum Casanicia mouentem, uenit, quid responsum 364.54
Nuncii Nobilitatis cur in comitiis se Regi opposuerint 431.36
Nundinæ ex Cazan in Nouogardiam translatæ 73.3
Nundinæ in toto Mosci dominio frequentissimæ 57.45

O.

Obi fluuius amplissimus 168.45
Obedientiam Moscouitæ præclarissimam in uiro statuunt 132.33
Obdoriani idololatræ 169.3
Obdoria regio unde dicta 168.42
Obstetrices octo diebus ab æde sacra abstinere debent 27.30
Occa fluuius quot ciuitates alluat 242.53
Occa fluuius ubi oriatur, & quo fluat 49.48 in Wolgam labitur 53 Campos alluit fertilissimos 55 piscibus valde abundat 50.1
Ocha ubi in Volgam exoneretur 124.42
Occisorum in bello numerus, quomodo cognoscatur 177.43
Ocolnick qui uocetur 40.21
Odara fluuius, Viagrus nominatus 114.28
Odoiouu castrum 159.29
Ognyouua morbus ignitus 157.39
Okomecia diplomatum in Moscouia locus 403. 34
Olech uenenosi uermis morsu lasus moritur ibid.22
Olech imperiũ Ruthenorum sibi à Rurick commendatum multis prouinciis auget 3.19
Olega à fratre suo regno expulsus, interficitur 4.40
Olha accepto baptismo, Helena dicta est 3.45
Olha prima Ruthenorum Christiana, ab ipsis soli comparatur ibid.47
Olha, à Drevvlianorum principe in matrimonium expetitur 3.28
Olha uxor Igoris, interfecto marito, regno præficitur 3.27
Olha, Drevvlianorum nuncios uiuos obruiiubet ibid. 29 Alios quinquaginta nuncios in balneo comburit 31
Olha mortem mariti ulciscitur 3.30
Olha, acceptas à Drevvlianis in tributum columbas & passeres, alligatis sub alas igneis quibusdam instrumentis dimittit ibid. 39 castrum Drevvlianorum incendit, & fugientes interficit ibid.42
Olha mortua, in sanctorum numerum refertur 4.4
Olha, Drevvlianos inebriatos interficit 3.35
Olmutium sedes Episcopalis ad fluuium Moraww 101.49
Operani præfame nimia, homines mactare & comedere coguntur 289.25
Operarii uiui cremantur, cineribus in fluuium sparsis 289.32
Ophanasius Lorezicus, ex intimis Basilidis amicis unus crudelissima morte affectus 286.40
Ophanasius baculis crudeliter in loco publico cæsus, omnib. bonis spoliatur 193.42 interficitur 54

Opha-

Ophanasius Wiazinski Principi admodum charus 193.22
Ophanasii serui misere trucidati 193.38
Opolia ciuitas cum castro 11.40
Opotzka ciuitas cum castro, à rege Poloniæ obsessa 103.53
Oppida & castella quæ Stephanus bello Moscouitico occupauit 420.21
Oppida & castella, quibus Moscus cesſit, quæ 420.16
Opricżna curia amplissima, quando & à quo extructa 156.19
Orationis ad Deum indefessum studium 138. 47
Orationem Dominicam, Symbolum Apostolicum, decem præcepta & alia, pauci sciunt 152.35
Oratio Ruthenis usitata 175.54 & 176. 10
Oratores, qua pompa & hominum caterua stipati, arcem ingrediantur 93.45
Oratores ad Principem admittuntur 93.14
Oratores ad externos principes missi, si quid pretiosi reportant, id omne princeps Moscus in suum fiscum reponit 11.13
Oratores, quali sermone excipiantur à consiliariis Mosci 92.18
Oratores, à locum principis tenente, quintuplici potu decorantur 91.18
Oratores finito prandio, quomodo dimittantur 96.47
Oratoribus propriis sumptibus uiuere nõ permittitur 91.54
Oratores à principe conuiuio excipiuntur 95.7
Oratores cur in itinere diutius detineantur 90.54
Oratores sub dio pernoctantes ibid.37
Oratores ad uenationem inuitati 97.37
Oratores tuguriolis angustis excipiuntur 91. 14
Orationes quales in usu 138.50
Oratoribus uaria de mensa principis mittuntur obsonia 95.54
Oratores Liuonienses, celeri fuga se ex Moscouia liberant 69.1
Oratores quomodo in Moscouia excipiantur, & tractentur 89.40
Oratoribus nullum honorem circumstates exhibere coguntur 94.6
Ordines quid in comitiis à rege Stephano petierint 384.6
Oreschak castrum germanis Nutemburg dictum 55.46
Orinscii interitus 413.10
Organorum in templis usus nullus 139.33
Orlo arx quando extructa 204.15
Osciki consilia quomodo reuelata 362.48
Oscikus cur ementitia scriptura, & alienis signis usus sit 363.10
Oscikus proditionis & rei monetariæ accusatur 363.14
Oscikus in Marschalci ædibus libera custodia circumdatur 363.1
Oscikus cum Iudæo quodam, capitis supplicio affectus 363.27
Ossa mortuorum qui condit, multum meretur 26.35
Ostrauuitza fluuius, Silesiam à Morauia dirimens 101.54
Ostromecius se ad Moscum transiturum simulat 414.12
Ostroua Moscis reddita 417.33
Ostrouia ubi sita, & unde nomen habeat 393. 12
Ostrouia ex firmissimo lapide extructa, quomodo expugnata sit 304.22
Ostrouia quomodo oppugnata 393.20
Ostrouia per deditionem occupata 393.39
Ottoferia ciuitas 125.36
Otzakhouu castrum & ciuitas 76.55
Onis syluestris, quam Poloni Solhac uocant, descripto 84.1
Ouuczininus quomodo, & quam ob causam interfectus 184.17 & 22
Oxus, Bactrianorum amnis, ubi oriatur, & in mare effundatur 119.41
Oxi oppidum & fluuius 114.11

P.

Pacis conditiones Stephano à Mosco per literas oblatæ 378.12
Pacis inter Stephanum Poloniæ regem & Moscouitas constitutæ conditiones, & confirmatio 313.26
Pacis ad decennium constitutæ tabulæ, quo ritu, & à quo confirmatæ 313.43
Pacis conditionis à Mosco Poloniæ Regi Stephano præscriptæ 331.39
Panis usus rarus 59.6
Palmarum dies solennis 140.44
Panis beatæ uirginis in terram prolapsus 99. 10
Pane fermentato cur in S. Cœna utantur 176. 28
Panem Eucharistiæ quis conficiat 176.51
Panes, formam helcii equini habentes 95.40
Panis ante prandium conuiuis à Principe oblatus 148.53

Panis Eucharistiæ antequam consecratus fuerit, circumfertur per Ecclesiam, & adoratur 30.1
Pannonia vtraq; inter Dalmatiam & Moscouiam *sita* 133.1
Panum sacratorum distributio 127.42
Papin ciuitas & castrum 61.40
Papini gens 168.39
Parcha ciuitas cum castro 104.12
Parn ferrifodinæ 111.32
Parnauia à Suecis obsessa cõmeatus inopia laborat 415.42
Parnauia quando à Moscho *occupata* 327.51
Parnauia decedere Gordianus Sueciæ præfectus iubetur 418.1
Parsimonia & frugalitas Moscouitarum 37.37
Patres in linguam Illyricam translati 127.16
Patriarcha Cõstantinopolitanus & sancti Metropolitæ, sicut luminaria in mundo lucent 24.28
Pauli Oderbornii de vita Iohannis Basilidis historia 241.45
Pauli Fouii, de legatione Basilii Magni Principis Moscouiæ *liber* 119.1
Paulus Centurio de itinere in Indiam frustra cum Mosco *agit, & quare* 120.6
Paulus ex mercatore legatus ibid.13
Paulus centurio Genuensis, propter mercaturam in Moscouia *versatur* 119.34
Paulus centurio quid quæsierit, cum in Moscouia *versaretur* ibid.37
Paulus centurio, cum Demetrio Mosci Ducis legato, Romam peruenit 120.45
Paulus Iouius, ex cuius relatione Moscouiam *descripserit* 88.27
Paludes in Moscouia *vnde* 121.40
Pauperes ad Principem non admittuntur 40.19
Pax inter Moscum *& Poloniæ Regem quibus conditionibus constituta* 415.10 *quamdiu* 28
Pax publica à Stephano Poloniæ Rege seuere sancita 338.19
Pax seruari sincera inter dissidentes circa religionem non potest 248.22
Pax quinquaginta annorum cum Liuonibus firmata 228.33
Pax inter Teutonici ordinis magistrum & regem Poloniæ, quibus conditionibus constituta & firmata 227.17
Peccati author & causa non est Deus 256.24
Pecunia quali ad bellum Moscouiticum *secundum rex Poloniæ vsus sit* 361.14
Pecoris maioris minorisque in Moscouia *copia* 128.29
Pedestres copiæ in Moscouia *nulli sunt vsui* 129.42
Peditatus Vngaricus Vitepsciam præmissus 363.32
Peditatus quomodo in Polonia deligendus 361.30
Pelles Hermelinorum quomodo cognoscenda 44.3
Pelles in Moscouia *quos Beueres, Mingas, & Miniueras vocant* 151.13
Pelles nobilissimæ in Moscouia 126.27
Pelles delicatissimæ ex plantis 73.49
Pelles ante hæc tempora vili pretio venditæ 126.30
Pellium in Moscouia *nobilitas* 133.20
Pellium Zebellinorum præstãtia, quomodo cognoscenda 43.48
Pelles Madauricæ *ex diuersis locis afferuntur* ibid.52
Pellium in Moscouia *diuersitas* 43.47
Pelles vulpinæ quanti vendantur 44.10
Pelles Aspreolorum ex quibus locis afferantur, & quanti vendantur ibid.11
Pelles Lyncium & Luporum quanti fiant ib.20
Pelles Castorum in magno pretio ibid.23
Percunctantibus quid in aula ageretur quid acciderit 194.35
Pereaslauu ciuitas vbi sita 57.52
Pereaslauu ciuitas & castrum 166.28
Peregrinatio in Moscouia *tempore æstatis laboriosa & difficilis* 125.53
Peregrinationes ad loca sancta 139.49
Periculum à glacie liquefacta, in Duna *fluuio maximum* 103.26
Permii & Pecerri populi Christiani 123.44
Permia regio, quot miliaribus à Moscouia *distet* 167.5
Permia prouincia magna & ampla 62.39
Permutatio rerum in Moscouia *cur instituta* 42.14
Pernauia Henrico Gallo erepta 254.54
Persarum Princeps cur à quibusdam Kisilpassa, id est, rubeum caput vocetur 12.15
Perun idolum quale & vbi 163.30
Pestis, per Italiam, Galliam, & vniuersam Europam vagata, exercitum Polonicum corripit 380.45
Pestis memoria hominum, in Moscouia *non sæuiit* 47.4

Pestis

Pestis in Liuonia sæuiens 225.7
Pestis in Nouogrodia atrox & repentina 206.2
Pestis in Moschouia 292.7
Pestis in Moscouia *rara & fere nulla* 157.36
Petilii in Polonia & Catilinæ 426.7
Petri Kendii interitus 398.22
Petrouicius, supremus Russiæ palatinus acerbissimis sarcasmis illusus 283.55 *Cum vniuersa familia misere interficitur* 284.6
Petrus Biekouuski, à Magno Duce lancea trãsfossus 200.1
Petrus Tomitzki, Episcopus Premisliensis 102.49
Petrus Gysca, & Michael Pohusch, Oratores Lithuanici 113.23
Petrus Serebinus vir summus & rei bellicæ peritissimus 199.20 *inique perit, bonis omnibus ablatis & igne perditis* ib.26
Petrus Bicouius eques Polonus capite trucatus perit 289.9
Petrus Serebrinus in frusta dissecatur, capite pedibus manibusque ad vxorem transmissis 289.5
Petrus Sisegaleider Moscouitici exercitus Dux. 234.19
Petrus Nouogrodiæ inferioris Præfectus, cum stirpe sua e medio sublatus 185.15
Petrus Kloceuius Castellanus Sauichostensis globo traiectus perit 372.12
Petrus Mraxi legatus Cæsaris, in itinere Moscouiam versus, mortuus 101.46
Petzora fluuius 167.51
Petzora regio iuxta mare glaciale 167.49
Pezzura monasteriũ, Regio militi magno incommodo est 406.55
Pezzura oppugnatur 407.16
Phœnix siue luctus Austriæ ob Annæ Rom. Pannonum & Bohemorũ Reginæ mortem 434.15
Phila equitum magister 239.7
Philippus Hispaniarũ Rex, Maximiliani Imperatoris filius 17.32
Philo Kmita à Stephano ad Boryslhenẽ mittitur 343.22
Philo Kmita Palatinus Smolenscensis, Orsam se recipere cogitur 376.40
Philo Kmita, Orsanensis præfectus magnam Moschis cladem affert 297.14
Philosophia & disciplinæ cæteræ in Moscouia *negliguntur* 128.10
Pieltza fluuius, Poloniã à Silesia diuidẽs 114.26
Pierstinski in Boryslhenem prolapsus, quomodo saluatus sit 106.40
Pietercouia oppidum 111.44
Pilei fastigiati 153.43
Piscatorum peritia 57.24
Pisces durati, tanquam fruges reconduntur 123.10
Piscis humana forma præditus 61.7
Piscium in Liuonia inopia 225.5
Piscis mirabilis in fluuio Tachmin 169.54
Piscium in Hungaria copia ingens 111.2
Planta, caput, oculos aures sanguinem pedes, cutim & vitam habens vbi crescat 73.10
Plateæ & areæ in Moscouiæ *ciuitate admodum spacioſæ* 155.43
Plocensis præfectura Ciarn Kouio erepta 430.1
Plussa fluuius 56.34
Plescoua cur à mercatoribus frequentetur 151.6
Plescouia vrbs obsidione quando soluta 417.42
Plescouia secundo oppugnata 406.28
Plescouia rebus omnibus ad obsidionem sustinendam necessariis à Mosco *instructa* 396.10
Plescouia quo potissimum loco oppugnanda 396.8
Plescouiæ propugnacula occupata 399.40
Plescouia olim, à Germanis capta & à quo rursus in libertatem vindicata 394.26
Plescouia quali olim magistratu vsa sit 394.34 (25
Plescouiæ oppugnatio ab Vngaris incepta 398.
Plescouia olim quem principem habuerit 394.46
Plescouia quando & à que libertate sua spoliata 395.9
Plescouiæ vrbis situs, & distributio 395.31 & 35
Plescouiæ muri & propugnacula 395.45
Plescouia an tertio bello Moscouitico petenda, an vero locus alius 390.10
Plescouia omnib. rebus à Mosco firmatur 388.13
plescouia cur non primo oppugnata 341.16
Plescouia cur secundo bello Moscouitico non fuerit oppugnata 363.40
Plescouia ciuitas & fluuius 56.6 *An quadruplici muro cincta ibid.* 10 *à quo & quando expugnata* 13
Plescouia in seruitutem redacta 9.3
Plescouiæ senatus & ditissimi quiq; interfecti 286.23
Plescouiæ ducatus descriptio 303.44
Plescouia vrbs emporium habet celeberrimum 303.52

Plescouiæ vrbis præsidium 304.44
Plescouia quando oppugnata 304.7
Plescouiæ ciuitatis munitissimæ descriptio 304.38
Plescouia tribus muris cincta 132.14
Plescouiam cur expugnare Stephanus constituerit 304.1
Plescouienses variis modis Vngaros à muris suis repelliere conantur 406.39
Plescouienses obsidione se liberari, admodum expetunt & vrgent 417.15
Plescouienses ad prædam inuitantur 409.30
Plescouiensis obsidio cur non facile soluēda 405.19
Plescouienses pacis nuncium magna cum lætitia accipiunt 416.32
Plescouiensis arx in tres partes distribuitur 395.37
Plescouienses senatores in vincula coniecti potestate & libertate sua exuuntur 395.16
Plescouienses ex magnis Russiæ Ducib. sibi principem deligunt 394.54
Plescouienses quibus cum populis olim bellum gesserint 394.21
Plescouienses præfecti, equites, pedites & incolæ quot 396.20 & seqq.
Plescouienses fugam meditantes à quibus retēti 399.53
Plescouiensis ciuitatis amœnitas 395.54
Plescouiensis oppugnatio an intermittenda, deliberatio 396.48
Plescouiensium literæ, quibus subsidia petunt, interceptæ 400.16
Plescouiensibus subsidia mittuntur 400.54 intercipiuntur 401.15
Plescouiensium munitiones cuniculis tentātur 400.47
Plescouiensium integritas, candor & simplicitas 56.19
Plescouiensium ciuiles discordiæ 245.41
Pocillatores principis 148.49
Podkoua capitis supplicio affectus 337.26
Poculum ex cranio Svvatoslai factum 4.34
Pœna cum brutis congredientium, non capitalis 38.40
Pœna furti & homicidii, raro capitalis 38.36
Pœna quæ prædones & alii facinorosi homines afficiuntur 38.30
Pœna capitis seu vltimo suplicio quinam afficiendi 39.8
Pœnarum in Moscouia tria genera 335.53
Pœnitentia qualis pro delictis iniūgatur 29.25
Polna fluuius, Moscouiam à Finlandia diuidens 56.39
Poloniza 106.32
Polani moneta cuprea, & eius valor 41.54
Poloni à quo Lechi vocentur 2.28
Poloni milites quomodo & quib. armis instructi 342.27
Poloni & Vngari equorum carnibus vescūtur 348.43
Poloniæ Reges qua conditione Tartaris stipendium decernant 75.27
Poloniæ Rex in ciuitate Gedanensi 113.22
Poloniæ Regibus fides non seruata 246.23
Polonia cur peditatu non multum vtatur 361.24
Poloniæ Regum, qui originem suam ex Lithuanis traxerunt, genealogia 16.17
Polonicarum copiarum aduersus Basilidem eductarum Duces præcipui 296.25
Polonicus exercitus in castris febri corripitur 411.12
Polonicus exercitus ad Plescouiam, magnis afficitur incommodis 404.46
Polonicus exercitus ad pacem animum componit 404.47
Poloni & Vngari ex propugnaculis Plescouiæ vrbis rursus eiiciuntur 400.3
Polonici exercitus lustratio 364.20
Poloni cum viso pugnantis agilitas 318.24
Poloni facta pace Deo gratias agunt 314.22
Poloni in Sauolociæ arcis oppugnatione detrimentum non mediocre accipiunt 379.45
Polonorum equitū habitus atratus primo, postea cæruleus 392.55
Polonicus exercitus in hyberna deducitur 355.29
Polotia quot annis à Mosco possessa 343.31
Polotia quomodo ad Lituanos pervenerit 343.42
Polotia cur primo à Stephano oppugnata 341.28
Polotia quādo & per quem Polonis erepta 343.46
Polotia quos fluuios habeat nauigabiles 343.50
Polotia vnde sic dicta 344.3
Polotia à Mosco castellis & præsidiis munita 344.9
Polotia qua parte primum oppugnanda, deliberatio 345.41
Polotia arx expugnata & occupata à Stephano Poloniæ Rege 350.49
Polotia expugnata supplicationes habētur 351.25
Polotia occupata 254.52
Polotia arce decedentibus duplex locus assignatur 350.52

Polo-

Polotia superata reliqua in Polotiensi agro cāstella expugnantur 352.15
Polotia à Rege Stephano quomodo rursus reparata & constituta 352.54
Polotia recepta, cui ad ministrāda commissa sit 353.20
Polotia expugnata literas ad Moscum Rex scribit 354.38
Polotia arcem habet munitissimam 281.13
Polotia, adductis ad fiduciam pacis Polonis, oppugnatur 281.39
Polotia per deditionem Basilides potitur 282.1
Polotia quando à Stephano Poloniæ Rege oppugnata 296.19
Polotia ciuitas immisso igne succenditur 297.27
Polocia vrbs à Stephano Poloniæ Rege obsidione cincta 297.6
Polotia arx munitissima à Stephano Poloniæ Rege occupata 298.7
Polotia à Basilide dolo occupata 281.22
Polotiæ situs & magnitudo 281.8
Polotiæ situs & præsidium, siue munitio 345.20
Polotiæ Regio à Moscis quinq; Castellis firmata 344.35
Polotiæ amplitudo & vbertas 343.48
Polotiæ opes & diuitiæ 344.6
Polotiæ palatinus à Mosco captus, quomodo liberatus 35.36
Polotiæ arcis incendium 349.23
Polotiensis arcis Mosci deditionem faciunt 350.36
Polotiensis obsidionis facies seu delineatio & descriptio 346.17
Polotiensis arcis oppugnatio quomodo instituta 347.7
Polotiensis oppugnatio difficillima 341.44
Poloczko arx & Ciuitas Lituanis quando adēpta 183.54
Polotskam omnes suas copias Moscus transmittit 237.37
Polotzco principatus seu Waivvodatus 103.34
Polowtzi populi campestres 64.7
Pons natans 103.53
Pons ex nauibus mirabiliter constructus 339.51
Pontifices Romanos in omnibus Christianam fidem non seruare ostenditur 22.40
Pontificem Romanum, Moscouiæ princeps, nonnisi Doctoris titulo dignatur 12.35
Pōtificii in Cinglianos mortuum efferētes impetum faciunt 307.28
Pontus legatus, Gothicæ militiæ præfectus germanum militem in Liuoniam introducit 308.11
Pontus Gardianus Suecorum præfectus à Simoscio, ad Legatos Moscouiticos transitum expetit 416.13
Pontus Naruam quæ Germanorum antea fuerat aggreditur 309.5
Pregantinus lacus 132.2
Presbyteri ab Episcopis instituuntur & destituuntur 134.18
Preyssa fluuius, Silesiam à Polonica & Bohemica ditione dirimens 107.7
Princeps barbarus, à barbaris aliis vexatur 247.30
Principes in quo templo sepeliantur 47.1
Principes & regia stirpe nati crudeliter affliguntur 255.18
Princeps conuiuas finito prandio, nomine appellat 149.15
Princeps Moscouiæ cum proceribus & legatis publice epulatur 129.51
Princeps Moscus, pro sanitate Maximiliani Romani Imperatoris poculum ebibit 97.17
Princeps quomodo mensæ accumbat 95.14
Princeps oratoribus de sua mensa mittit 95.29
Princeps barbam radens 96.37
Princeps panē & sal de sua mensa alicui mittēs, quid significet 95.39
Principis in Moscouia voluntas, pro lege habetur 334.54
Principi in Moscouia, siue turpia siue honesta imperet, semper obtemperandum 335.3
Principis sedes, cum oratores admittit 94.22
Principis Mosci in suppliciis innocentium exultatio 187.33
Principis Mosci sermo ad oratores, de induciis firmatis 100.13
Principis Ceremoniæ, dum oratores audit 94.20 & seqq.
Principis fratres, oratoribus non assurgunt, sed tantum consiliarii 94.12
Principum variorum legati in Comitiis Varsauiensibus præsentes 331.16
Principum Moscouiæ, de vxore deliberantium ratio 129.15
Priores in Moscouia quomodo eligantur 20.35
Priores antequam confirmentur, iuramentum principi præstare coguntur ib.40
Pristauus Lithuanus 113.33
Priuilegia Liuonibus à Sigismundo Augusto concessa 433.12
Procuratores in iudicio raro admittuntur 40.9
Prodigia quæ bellum Moscouiticum antecesserunt 293.16

Prodigium quod in Nalio oppido visum 293. 28
Proditionis præmium 163..51
Prolis desiderium 137.47
Proprium Moscouitæ nihil habent 179.21
Proscriptiones in Polonia, cõtra obæratos 331.10
Prost vvitza, vbi cereusia coquitur bona 107.8
Prouinciæ in Moscouia fertilissimæ quæ 62.14
Prouinciæ & principes in Moscouia ditissimi 132.23
Prouinciarum præsides, Imperatori obtemperantes 132.28
Prukh oppidum 108.12
Populi incogniti & fama tantum noti 123.53
Populus præ timore Duci applaudit 201.26
Possessiones in Liuonia priuatas, quas Stephanus Pol. Rex ratas habuerit 433.34
Posseuinus Rigam à Mosco ad Stephanum reuertitur 423.48
Posseuinus Plescouiæ vlteriorẽ oppugnationem dissuadet certis rationibus 305.25
Posseuinus quas pacis conditiones à Mosco attulerit 404.11
Posseuinus à Mosco *ad* Regem *Stephanum reuertitur* 404.7
Posseuinus literas ad Moscum *scribit* 404.24
Posseuinus cum legatis Moscicis ad Moscum *proficiscitur* 390.6
Posseuinus per literas transitum per Poloniam & Lithuaniam à Rege *petit* 387.25
Posseuinus ad Basilidem proficiscitur 305.51
Posseuini, Basilidem ad Liuoniæ restitutionem exhortantis, oratio 311.36
Posseuini ad Stephani Regis *& Basilidis legatos oratio* 312.21
Posseuinus admonitione sua, pacis amplectendæ cupiditatem Legatis iniicit 313.5
Posseuinus Moscum *ad* Romanam *Ecclesiam perducere conatur* 433.50
Posseuinus Iesuita à pontifice Max. in Castrum ad Plescouiam missus, honorifice susciputur 305.18
Postelli de planta ad formam agni nascente & viuente iudicium 73.54
Potationes pro Cæsaris, & principis sanitate. 96.50
Potiuolum arx & ciuitas lignea 160.52
Potus oratoribus semper quintuplex affertur. 92.54
Potus ex cerasis subausteris 128.55
Præcopitæ in Europa 122.13
Præcopskii reges unde dicti 74.46
Præda in arce Polotiensi inuenta, militibus tota concessa 351.27
Præfecturæ & Prouinciæ in Lithuania quomodo constitutæ 356.5
Præsidium Polotiæ relictum 353.23
Præfecturarum in Moscouia ratio 336.40
Præsidium in Moscouia *quale* 336.38
Præda, quinquies mille curruum, Lituanis relicta 238.25
Præfectos & principales familias, Moscus monasticam vitam ducens, exterminat 185.6
Præsidia in finitimis arcibus 178.8
Prætoriani milites in arce aut alibi nulli 129.54
Pragaregni Bohemiæ caput 114.39
Prandii, quo oratores à principe excipiuntur, descriptio 95.42
Prandium principis quamdiu duret 96.42
Precationes pro mortuis inanes esse Moscouita *statuunt* 126.52
Preces & suspiria captiuorum pro Basilide tyranno 315.24
Pskouia sola in toto Mosci imperio muro cincta est 162.55
Pskouia proditione sacerdotum capta 163.7
Pskouienses mortis periculum euitant, exceptis quibusdam Monachis 192.44
Pskouiensis ducatus 162.50 *quando & à quo occupatus* 51
Pskouiensium inuentum prudens, quo principis iratum animum placarunt 192.35
Puellæ adolescentibus offeruntur 34.32
Puellæ vltra septimum annum castitatem non seruantes 77.11
Puellas Chiovviæ mercatoribus vitiare licitum, abducere non item 77.13
Puerorum Moscouiticorum *à Polonis captorũ multitudo* 420.10
Puerpera desperatæ valetudinis, an ad communionem admittenda 27.10
Puerpera quot diebus à partu templo abstinere cogatur 26.27
Puerperæ habitaculum an ingredi liceat ib.30
Pugiles publici 151.51
Pula moneta cuprea 158.5
Purgatorium fabulosum Moscouitæ sentiunt. 126.54
Purgatorium Rutheni non credunt 30.26
Purgatorium vbi 89.15
Purgatorium Græci & Rutheni negant 174.31
Pygmæi vltra Lapones habitantes 123.19
garritu sermonem exprimunt 22

R.

Raba fluuius Danubium ingreditur 108.16
Radiuilus cum Lituanicis quibusdam copiis ad Polotiam

Polotiam præmissus, belli initium facit 342.13
Referendariatus Ciarnkouio ereptus, & Nicolao Firleio collatus 430.6
Reges & principes fratres inter se 106.10
Reges Hungariæ, Bohemiæ & Poloniæ, Viennã veniunt 101.16
Reges eligendi in Polonia, ratio, cui commissa 427.12
Regii quidam præfecti, Castella in Liuonia occupant 402.46
Regina Poloniæ ad Sueciæ Reginam literas mittit 423.21
Regis Poloniæ exercitus in Poloniam traductus 226.48
Regis nomine Czar, Imperatoris vero Kessar in omnib. historiis scriptum reperitur 12.5
Regis Poloniæ, erga Imperatoris legatos affectio 112.4
Regius Mons, Ducis Prussiæ sedes 85.7
Regium nomen, Mosco, quà conditione per Papam oblatum 120.31
Regum eligẽdorum, Ordines Poloniæ, stabilem aliquam rationem expetunt 385.5
Reinoldus Heidensteinius ad Prussiæ Ducem missus 424.50
Religio Moscouitica qualis 256.20
Religio Pontificia Rigæ reparata 421.31
Religio Mosci ducis innocentum sanguine sanctificatur 106.10
Religionis Christianæ in Moscouia terminus 158.52
Religio gentis Moscouiticæ quæ 152.17
Religiosorum maxima cura vt homines ad fidem conuertantur 31.52
Reo, si testimoniis conuincatur, duellum decernitur 39.39
Reos vltimo supplicio afficere non omnes præfecti possunt 180.53
Reualia infeliciter bello tentata 292.14
Reualia & Derbten Ciuitates Liuoniæ 85.28
Reualia à Moscouitis oppugnata defenditur 277.47
Reus flagris à lictore cæditur donec vadẽ proferat 151.32
Reualiensibus 100 *frumenti onera, à Rege Poloniæ donata* 339.15
Rex Poloniæ Liuonis bellum denunciat 226.44
Rex Poloniæ summam ex Lituanorum victoria capit lætitiam 238.48
Rex ordinis sui persecutor & fratrum proditor 245.34
Rex sacrorum seu Metropolita à quo constituatur 127.19
Rezan prouincia vbi sita 481.11
Rezan prouincia omnium fertilissima 48.17
Rezanensiũ principatus quomodo ad Moscouiæ Ducem peruenerit 48.40
Rha, Tanais, & Borysthenes nobilissima Moscouiæ flumina 147.14
Rheu ceruorum quoddam genus, quibus Lappi iumentorum vice vtuntur 88.2
Rhenus, Padus, Rhodanus vnde oriantur 124.48
Rhezanensis ducatus 159.4 *eius situs* 7 *fertilitas* 8
Rhuteni Christianam fidem vt amplexi sunt facile, ita constanter tuentur 133.38
Rhuteni Orienti proximi 131.42
Rhuteni concionatoribus abstinent 173.50
Rhuteni aduersus Mithridatis Antipatorum duces strenue olim pugnarunt 131.33
Rhuteni principis fidem omnes sequuntur 31.16
Rhutenis pro principe mori egregium 132.38
Rhutenorum communis oratio 29.25
Rhutenis qui populi initio imperarint 2.42
Rhutenorũ copiæ aduersus Liuones anno 1500 *in aciem productæ* 227.53
Rhuteni, occasionem rei bene gerẽdæ negligunt 71.32
Rhuteni vi pulueris partem mæniorum Torpatensium subuertunt 235.45
Rhuteni omnes in religione à se dissidẽtes barbarorum loco habent 335.30
Rhutenorum de sua religione fiducia 335.36
Rutheni eodem tempore, frenum, arcum, frameam, telum, & flagellum manibus tenẽt, & istis vtuntur 36.33
Rhuteni nec peditatu nec tormentis in bello olim vsi 36.41
Rhuteni quando & sub quo ad fidem Christi conuersi sint 171.37
Ricardus Cancelerus, nauium præfectus 144.3
Riga Sarmatici littoris portus proximus 125.39
Riga quot miliaribus distet à Lubeca 125.43
Riga Liuoniæ metropolis 56.25
Riga ciuitas iureiurando Regi Stephano se obstringit 383.30
Rigæ de constituenda Liuonia deliberatio instituitur 420.43
Rigæ quomodo religionis controuersia composita 421.31

Rigæ quibus de capitibus post constitutam pacem deliberatio instituta 420.53
Rigenses post Archiepiscopi Vilhelmi mortem omnia ad Augustanæ confessionis formulã reuocarunt 421.30
Rigensibus cum Churlandiæ Duce quæ controuersia intercedat 421.42
Rigensibus vallum quomodo extruere concessum 421.40
Rigensium de portorio maritimo, Regi Stephano concedendo, deliberatio 383.38
Riphæi & Hyperborei montes vbi 168.5
Riphæi & Hyperborei montes fabulosi 124.51
Rocyta de articulis fidei & doctrina Christiana, quam Lutherani defendunt, coram Basilide in frequẽti senatu prolixe disserit 259.53
Rocyta dicendi coram Principe, humilimis gestibus potestatem rogat 259.25
Rocyta vnde exordium coram Mosco disserendi fecerit 259.36
Rocytæ cũ principe de religione disputatio, scripto compræhensa 267.47
Rocytæ perorationi qui interfuerint 268.2
Rocytæ sermo principi Mosco gratus 267.45
Roma à Cracouia Poloniæ regia, quot miliarib. distet 129.48
Romanam Ecclesiam, caput esse cæterarum Ecclesiarum, Moscouitæ negant 127.2
Romanæ Ecclesiæ templum nouum in Polotia designatum 352.42
Romanæ Ecclesiæ sectatores nefariis libidinib. obnoxii 267.33
Romani & Rutheni quibus in capitib. dissentiant ib.50
Romani pontifices variarum hæresiũ rei peraguntur 24.5
Romani pontifices pro hæreticis & schismaticis habentur 22.15
Romanorum & Ruthenorum in religione dissensiones vnde exortæ 22.48
Romani Pontifices schismatici 173.24
Romanorum Pontificum errores, ex canonibus Synodorum probantur 23.15
Romanorum Pontificum error de coniugio sacerdotum 23.29
Romanos Pontifices quos S. Petri cathedra dignos venerentur 173.30
Romanos, quia toti in aquam non immerguntur, non rectè baptizatos Rhuteni statuunt 24.44
Romanus Pontifex, quo Moscouitis loco habeatur 140.23
Romanus Pontifex Petri successor 134.2
Rossa insula 145.21
Rossomacka, fera nostro orbi non visa, ingenio miro 147.37
Rostouiensis ducis interitus 185.10
Rostouiæ princeps in templo dicendis precibus intẽtus, capitur, & capite truncatus in Volgam submergitur 283.49
Rostouuski dux capitur, & amputato capite, in flumen coniicitur 185.30
Rosthouiæ ducatus 166.10 eius situs, & distantia à Moscouia 16
Rostouu ciuitas & castrum 58.6
Roxolani & Roxani veteribus qui 242.29
Roxolani, Getæ & Bastarnæ populi 122.51
Rschouiæ ducatus 162.6
Rsouua Demetrii ciuitas 52.55
Rubli Rigenses & Moscouitici 42.4
Rublus quot habeat grossos Polonicales 158.21
Rurik Varegus Nouogrodiæ princeps 163.13
Russ antiquum oppidulum 55.47
Russa prisca oppidum à quo direptum 306.17
Russa oppidum vetustissimum 163.54
Russi ad quos referãt principum suorum genus 332.49
Russiæ quidam proceres, Polono Regi subiecti, Lutheranam & Zuingliana sequuntur doctrinam 171.42
Russiæ nomen vnde 122.51
Russiæ principes, à Tartaris quando inaugurati 64.34
Russiæ terra, ab Andrea Christi Apostolo baptizata & benedicta 19.53
Russiæ in fide Christi, Græco ritu perseuerat 19.43
Russia quando ad fidem Christianam perducta 5.41
Russia principes, Tartarorum tributarii, quãdo & quousq. 6.5
Russia olim Rosseia appellata 1.25
Russia quos hodie principes habeat 2.19
Russia vnde nomen habeat opiniones variæ 1.15
Russia flumen salsum habet, vnde sal conficitur 244.7
Russiæ fines seu amplitudo, & quousq. se extendat 1.54
Russiæ Magni Duces ex Susdaliensibus creantur 333.39
Russi à quo primum ad Religionem Christianã perducti 334.45
Russi vel Rhuteni qui dicantur 1.37
Russici Imperii sedes antiquissima vbi fuerit 332.46

Rustici

Rustici bouem furantis excusatio 224.2.
Rustici in arbore melle referta hærentis, liberatio 126.14
Rzezensis ducatus quot nobiles in bellum mittat 207.24

S

Saba quidam cum libelli Lithuanici exemplo ad Plescouienses transit 405.32
Sabinus Nassouus Moscus captus, spem expugnandæ Lukorũ arcis, Polonis minuit 373.55
Sacerdos an sine sacerdotali habitu ægrotum accedere, & sacramentum ei porrigere possit 27.16
Sacerdotes ad aras confugientes trucidantur 285.23
Sacerdotum regulæ 172.37
Sacerdotum habitus à seculari parum differt 173.6
Sacerdotes seculares qui efficiantur 20.52
Sacerdos mortua vxore à sacris obeundis suspenditur 21.1
Sacerdos ad secundas nuptias transiens cum clero nihil amplius commune habet 21.8
Sacerdos ea die qua mortuum sepeliuit, sacra obire non potest 27.7
Sacerdotes delinquentes quomodo puniantur 21.12
Sacerdotes ebrii pubblice verberib. cæsi ib.15
Sacerdos in furto deprehensus laqueo suffocatus 21.18
Sacerdotes quibus sumptibus alantur, ibi. 25
Sacerdotum vestitus 21.36
Sacerdos noctu cum vxore concumbens an mane ecclesiam ingredi possit 26.7
Sacerdos quando à sacris suspenditur 26.47
Sacramentum ad communicandum quando consecretur 29.44
Sacramento Eucharistiæ quomodo Rutheni vtantur 176.14
Sacra curandi munus, quibus incumbat 127.16
Sacra apud flumina gelu concreta, magna deuotione animi celebrata 127.43
Sacramentum in hebdomada Palmarum consecratum, quomodo seruandum 25.50
Sacramentum an dare liceat dæmoniacis, & mente captis 25.54
Sacramentum an porrigendum sit vxorẽ non habenti 26.11
Sacramentum an maritus circa festũ Paschatis sumere possit 26.36
Sacrorum ordinum collatio 137.49
Sadachirei Præcopense regnum occupat 76.14 eiicitur à Tartaris, & nepote exfratre regnũ occupante, priuatus vitã traducit 76.20
Sagum Moscouitis pro tecto 149.35
Sal amadræ animalia in igne viuentia 170.32
Sal metallicus in Hungaria purissimus 110.39
Sales & ioci Mosci principis circa mẽsam 187.41
Salisburgum 107.54
Salomea à Basilio repudiata, eũ apud circumstantes libere criminatur 248.13
Salomea in cœnobio filium parit 251,6
Salomea tangens altaria, sancte iurat, se sincera fide Basilii matrimoniũ coluisse 251.19
Salomea se filium peperisse coram legatis iurat 251.25
Salomea Basilii vxor, propter sterilitatem in monasterium detruditur 18.45
Salomea cucullam à Metropolitano sibi porrectam, pedibus conculcat 18.49 eam postea inuita & coacta induit, vltoremq. tantæ iniuriæ Deum inuocat ibid.55
Salomea flagello à consiliario cæditur 18.51
Salomea, postquam in monasterium coniecta esset, & princeps aliam vxorem duxisset, grauida reperta est 19.3
Salomea an filium Georgium in monasterio pepererit, fama ambigua 19.16
Salomoniæ Basilii vxoris sterilitas 129.13
Samarcanda vrbs, eximiæ magnitudinis & claritatis 122.29
Samoged populi 60.20
Samogedz populus seipsum comedens 168.19
Samogithæ idololatræ serpentes in domibus tanquam penates nutriunt 84.35
Samogithia, nullo oppido aut castro munito insignis 84.6
Samogitharum vestitus & habitatio 84.14
Samogitarum liberi 84.11
Samogitharum arma & equi, quibus in bello vtuntur 84.20
Samogithæ terram non ferro sed ligno arantes proscindunt ibid.23
Samoscius Regi Poloniæ Stephano, affinitate coniunctus 296.37
Samoscius potestatem Plescouiensibus facit interfectos sepeliendi 413.26
Samoscius milites ad constantiam hortatur 406.11
Samoscius Plescouienses fame ad deditionem cogere satagit 403.47
Samoscius cur Posseuinum in senatum vocari noluerit 405.16
Samoscius magna inuidia premitur 405.33
Samoscius ob disciplinæ militaris studium odio habetur 405.44

Samoscius in Italiæ Gymnasiis à peritia literis operam dedit 405.34
Samoscius Carmina in sui am personam sparsa animose contemnit 405.55
Samoscius generalis exercitus Dux perpetuus creatur 392.37
Samoscio Plescouiæ situm cognoscere volenti quid acciderit 394.9
Samoscii consilium, de obsidione Plescouiæ vlterius continuanda, ab amicis repudiatur 406.20
Samoscius ad oppugnandum Sauolociam missus 377.40
Samoscius in tyrones milites profugos, animaduertit 369.38
Samoscii & exercitus totius in oppugnanda, Sauolocia constantia 380.30
Samoscius ad Sauolociæ præsidiarios literas mittit 381.51
Samoscius contra Tartaros in Russiam mittitur 434.9
Samoscius Lukorum arcis præsidiarios ad deditionem hortatur 375.3
Samoscius tyronũ militũ animos aureis nummis, & aliis præmiis ad Lucensis arcis expugnationem inuitat 373.33
Samoscius in Comitiis Nuntios, vt publicæ dignitati & vtilitati studeãt hortatur 428.38
Samoscius ad oppugnandum Velisium mittitur 365.26
Samoscius per densissimã syluam, ferro viam militibus aperit 367.11
Samoscius nobiles Moscouitas conuiuio excipit 314.15
Samoscius ut in bello operam suam nauarit 361.17
Samoscii pater quis fuerit 361.15
Samoscius qualem conscripserit exercitum 364.26
Samoscius Nouogrodekum ingreditur 418.15
Samoscii oratio quomodo à Nobilitatis Nuntiis accepta 428.48
Samoscius Plescouiæ præfectum de composita pace certiorem facit 314.10
Samoscius Cancellarius prudenti oratione in Comitiis, ordines ad gratias Deo agendum inuitat 357.30
Samoscius Nobilitatis inuidiæ expositus 426.38
Samoscius in Comitiis Regem aduersus maleuolorum iniurias consolatur 428.25
Samoscius quibus rationibus ad continuationem Moscouitici belli ordines hortatus sit 357.50
Samoscius quomodo exercitum suum distribuerit 366.4
Samoscius vnde loquendi initium in comitiis fecerit 426.53
Samoscius quæ in Comitiis capita proposuerit 427.10
Samoscius quid de Sueco in Comitiis proposuerit 427.45
Sancti quomodo colendi 265.30
Sancti à Basilide honorati qui 320.13
Sanctorum inuocatio 140.43
Sanctorum apud Deum pro nobis intercessio 140.54
Sanctus Nasus, promontorium 87.29
Sapieha literas ad Regem Poloniæ scribit, monetq; Moschos imperio exsuendos 322.12
Sapiregius Casanensium Dux, Basilium in tributi pensionem iurare cogit 247.22
Sapolotta oppidum oppugnatum à Moscis incenditur 346.46
Sarmatorum victus 149.36
Satabellum insula vbi Iasonis naues olim steterunt 74.39
Satellites Sclopetarii in custodiam Basilidis electi 271.3
Satellites principis Moscouiæ selecti 156.20 nuper pro explenda tyrannide inuenti 24
Satrapa quidam Torpatensis tredecim satellitibus stipatus ducentos Lutheranos in fugam agit 219.2
Sauolotia oppidum à præsidiariis militibus igne deletum 378.35
Sauolocia expugnatu difficilis 377.36
Sauolociam cur expugnare Stephanus decreuerit 377.25
Sauolociæ præsidiarii Regias literas expetunt 381.46
Sauolocia arx munitissima, in Regis Poloniæ potestatem integra peruenit 382.13
Sauolociæ arcis præsidium, quomodo à Samoscio constitutum 382.30
Sauolociæ arcis situs 378.37
Sauolociam & Neuelam pro captiuis Stephanus à Mosco expetit 423.43
Sauolociæ arcis oppugnatio difficilis 378.55
Sauolociæ arcis oppugnatio de nouo inchoata 381.6
Sauuolhensis Regis vxor cũ exercitu ad Mahmetgirei Præcopensem regem deficit 75.11
Sauuolhensium regum imperii finis 75.24
Scandia Suuetiæ pars, non est Insula 86.39
Scandia, cur à Scriptoribus ipsa Suuetia maior facta sit 86.41

Schad fluuius 160.7
Schapka pileus Demetrio oblatus 16.10
Schat fluuius, in occidentem fluens 49.8
Scheachmet Rex Sauuolhensis quando in partes Lituaniæ venerit 75.3
Scheale, Cazan regnum quot annis obtinuerit 68.22 quando & cui cedere coactus sit 32.
Scheachmet Tartarus, Rex Sauuolensis 1067
Scheachmet captus Wilnam, & inde ad Polonorum conuentum deducitur 75.18
Schereschouua recens ædificatum oppidũ 112.40
Schesto pero, claua 97.53
Schidlouu oppidum 114.16
Scholæ & gymnasia in Moschouia 140.14
Sclauorum lingua vnde nomẽ acceperit 132.53
Scriba propter piscem quem emerat in flumine submersus 289.33
Scripturã Dei peruertere, difficile & horrendum est 24.17
Scythæ hodie Tartari dicti, Moscouiæ finitimi 122.1
Scythiæ regiones à Magno Duce Moscouiæ subiugatæ 209.1 vbi homines nec seminant nec arant ibid.17
Sebastianus Cabota vir celeberrimus 143.22
Sebesium castrum intra ditiones Regis Poloniæ situm 387.6
Secretarius festinabundus oratoribus occurrit 92.9
Secretarius magni Ducis cum quibusdam aulicis misere torquentur & interficiuntur 194.51
Secretarius propter piscem, quem dono acceperat, submersus 204.36
Secretum nullum est, quod non reueletur 13.38
Seditio mulierum noxia 300.26
Seditio & tumultus muliebris sedatur 300.48
Selgi Pereaslauvski, id est, pisciculi halecibus non dissimiles ad Demetrium allati 16.3
Selymus Turcarum Imperator, quam vxorem duxerit 122.14
Selymus Basilidi bellum infert 272.29
Selymus Turcarum Imperator à Moscis debellatus 334.27
Selymus Turcarum Imperator per Poloniam transitum in Moscouiam petit 334.30
Selymus Turcarum imperator Basilidis potentiam formidat 272.27
Selisarouum incendio deletum 306.47
Selvua fluuius 112.46
Sem & Sosna fluuii 159.43
Sem & Schosna fluuii vbi oriantur 50.7
Semes Saxum, munere aliquo lacandum 87.38
Semnoi Poyas montes circa Petzorã 61.30
Semouites Mazouviæ dux, affinis Iagelonis 17.29
Senex quidã venerandus à Duce hasta transfixus 203.27
Senatus in Moscouia qualis 336.2
Sepultura nobilibus denegata 204.8
Sepulturæ vbi 175.1
Serebrinus fide & virtute bellica insignis 273.10
Sergius sepultus multa edit miracula 32.6
Seueria à Lituanis defecit 162.32
Seuerienſis ducatus 160.30 sedem habuit in Nouvogrodeck 38 quas arces & ciuitates habeat 43
Seuerienses spontanea defectione sub Russorum dominationem concedunt 243.17
Seuerinus Nordvved, Regis Daniæ præfectus maris, ad Moscouiæ principem confugit 33.5.& seqq.
Sevvera principatus magnus 50.44 quomodo in Moscouitarum potestatem venerit 54
Seuuerenses principes, vnde originẽ traxerint 51.14
Serpens Deus domesticus, & eius colendi ratio 84.39
Serui si non verberentur, suis Dominis se displicere existimant 40.44
Serui liberi, pro certo pretio seruientes 179.52
Serui apud Ruthenos qui 35.50
Seruitute Rutheni magis gaudent, quam libertate 36.1
Serui & tenuioris fortunæ milites, ad totum biduum aut triduum in bello ieiunare possunt 37.46.50
Serui tres in foribus Domini sui, per quas Dominus quotidie ire cogebatur, suspensi 190.10
Seruitus Moscouitarum 179.17
Seyd, supremus Tartarorum Sacerdos cultro occisus 71.16
Sibier prouincia 63.25.
Sibier prouincia vbi sita 167.26
Sigillum principis Moscouiæ, qualem habeat imaginem 99.54
Signa militaria à Samoscio qualia data 406.6

Sigismundi Baronis in Herberstein, & Nortis colloquium 440
Sigismundus Augustus, & Henricus Poloniæ Regesludibrio habiti 180.55
Sigismundus Christophori filius in principem transsyluaniæ electus 387.40
Sigismundus Rex Poloniæ, ad campos Radoscouienses in castris quando fuerit 186.5
Sigismundus Rex Poloniæ, magnus Dux Lithauaniæ, ad pacem magis quam ad bellum inclinatus 9.7
Sigismundus Rex Poloniæ, vxorẽ ducit Stephani Comitis Scepusiensis filiam 13.2
Sigismundus Rex Poloniæ, obsessis in Smolenczko auxilium mittit sed tardius 9.29
Sigismundus secundus Poloniæ Rex, quam vxorem duxerit 17.16
Sigismundus Baro in Herberstein, quã ob causam prima legatione in Moscouiam ierit 105.20
Sigismundi Augusti de cansis fisci constitutio, qualis 431.16
Sigismundi ex Moscouia reditus 105.25
Sigismundus cur re infecta, primo itinere ex Moscouia redierit 105.24
Simeon Fœderouvitz Kurbski 58.20
Sinan Bassa ad Regem Stephanum literas pro Tartaris scribit 434.2
Sinarum regio 124.4
Slata Baba, id est aurea anus idolum, vbi 61.3
Slauonica lingua vtentes, à Germanis Wenden appellantur 1.52
Slauonica lingua quam late pateat 1.42
Slauonicæ literæ à quo & quando in Bulgariam missæ 2.38
Slauonicæ gentis annales qnando primũ scribi cæpti sint ibid. 40
Slauonica gens quando Norci dicta, postea per terras hinc inde dispersa nomina varia à locis accepit 2.24
Slauonicæ gentis nomina varia ibid. 26
Slauonicæ gentis origo 2.22
Sloboda, natalitio Christi die, fulmine disiecta 293.19
Smolencensis districtus nemine repugnante à Polonis vastatur 396.24
Smolenscæ titulus cur literis ad Moscum datis, à Poloniæ Rege exemptus fuerit 364.15
Smolenscie ducatum quis prodiderit 243.21
Smolensko per proditionem expugnata 161.14 eius in Moscouia distantia 17
Smolenscum pecunia expugnatur, & proditorie Linscio offertur 250.37
Smolentzko ciuitas, tormentis frustra à Basilio quassata 37.4
Smolentzko ciuitas episcopalis 52. 12 castra habet stipitibus acutis munitum ibidem 15
Smolentzko principatus à quo expugatus 9.4
Smolentzko graui obsidione premitur 9. 18 pactionibus seu largitionibus & pecunia, per proditionem expugnatur ibid. 19
Smolentzko à Lithuanis cur non potuerit recuperari 10.19
Smolensko principatus quo autore à Moscis obsessus & expugnatus 78.17
Smolenschum, quot miliarib. distet à Moscha ciuitate 125.50
Smolenscum cur secundo bello Moscouitico nõ oppugnatum 364.50
Smolentzko principatu relicto, Basilius in Moscouiam fugit 10.17
Smolenscensis ducatus 161.1 eius situs ad Borysthenem 2
Sua, Samara, & Ariel fluuii, propter Tartaros periculosi 51.54
Socer Magni Ducis qualem gratiam à duce reportet 189.36
Socer Basilidis nefarie elusus & afflictus 290.10
Societatis Iesu Sacerdotes Polotiam introducti 352.46
Socoli arcis præsidium 298.31
Socolum vbi situm, & quomodo oppugnatum 298.27
Socolum arx incendio perit 299.25
Socolensium captiuorum ingens copia 299.29
Sodomia Ioannis Basiliadis 184.26
Sokola à Rege Stephano quomodo oppugnatum 353.30. & seqq.
Sokola arx expugnata 354.20
Sol tempore solstitii æstiualis, vbi non occidat 88.42
Sol tempore solstitii æstiui perpetuo splendens 56.54
Sola fluuius, vbi Istulam ingrediatur 107.16
Solcani ad Moscouitas post captam Polotiam oratio 299.50
Solimannus oratores ad Hungaros mittit 109.44
Solimannus Hungariã hostiliter inuadit 109.48
Solimani post Belgradum captũ, aduersus Ludouicum Hungariæ regem expeditio 18.25

Solouvk

Solouvki Insula vbi sita 36.47
Solouvki insulà in mari sita, quot miliaribus distet à Moscouia 164.37
Somniorum interpres dirus 290.28
Somnium princeps Moscoviæ interpretatur 188.37
Sophia, Ioannis Ruthenorum Monarchæ vxor, fœmina astutissima 7.22
Sophia Thomæ Palæologi filia 129.9
Sophia Sigismũdi Augusti soror, Henrico Duci Brunsuicensi in matrimonium collocata 429.26
Sossa fluuius 60.29
Spiritus S. processus à qua persona 126.41
Spiritũ S. cur Rutheni tantum à patre & nõ simul etiam à filio procedere dicant 175.5
Spiritum S. à solo patre nõ autem simul etiam à filio procedere Rutheni statuunt 23.4
Spitko Iordanus vir strenuus 410.33
Sponso ne videre quidem sponsam conceditur, antequam sponsalia maximis pœnis sint firmata, vt eam repudiare amplius non possit. 34.40.
Stanislaus Solkeuius nobilis adolescens singulari ingenio præditus 413.33
Stanislai Ciarnkouii causa, coram Rege in iudicium adducta, qualis 429.23
Stanislaus Priemiscius, quid à Rege finitis Comitiis, nobilitatis nomine petierit 384.44
Stanislaus Kostka succamerarius Culmensis 366.5
Staricam Radiuilus excurrit 403.26
Staricæ in summa trepidatione Dux Moscouiæ versatur 403.33
Staroſta quis 84.9
Staroſta, quot nobiles sub sua ditione habeat 114.8
Statuæ marmoreæ & lapideæ, circa ostia minoris Tanais 49.35
Statuæ in priuatis ædib. instar penatiũ 152.22
Stephanus Rex cum Basilide, non cum eius ciuibus bellum gerit 304.32
Stephanus Rex Poloniæ pater patriæ publico decreto appellatus 303.30
Statuæ & imagines disiectæ & confractæ 219.25
Stephanus Polon. Rex cum senatu Liuoniæ cnram impendit 432.55
Stephanus Polon. Rex non nisi causa belli sublata ab armis se recessurũ affirmat 305.46
Stephanus Polon. Rex quibus mediis regnum adeptus sit 293.1
Stephanus Rex Poloniæ Moscis bellum inferre conatur 293.8
Stephanus Rex Poloniæ, Basilidi bellum indicit 294.20
Stephani Regis Poloniæ ad Basilidem epistola, è Rutenico in latinum sermonem versa 295.7
Stephanus Poloniæ Rex ad oppugnandam Polotiam proficiscitur 296.20
Stephanus Pol. Rex, conspectis hostium superatorum cadaueribus, lachrymas vix continet 302.30
Stephanus ad oppugnandum Velicolucum proficiscitur 301.40
Stephanus legatos constituit qui de pace cum Mosco agerent 407.45
Stephanus Rex ex castris discedit, rebus omnibus Samoscio commendatis 408.6
Stephanus ad oppugnandam Plescouiam non satis instructus 396.40
Stephani Poloniæ Regis ad Mosci literas responsio 391.10
Stephanus, virtute sua ad regnum se peruenisse, sibi gratulatur 391.43
Stephanus Mosco libros de immanitate eius scriptos transmittit 392.16
Stephanus Moscum ad singulare certamẽ prouocat 392.14
Stephanus exercitus totius lustrationem instituit 392.48
Stephanus Rex cur ad Turcam, mortuo fratre suo legatos miserit 388.54
Stephanus Rex, quid Mosco, facta pace, se restituturum ostenderit 387.5
Stephanus Rex à Mosco literas longe alio à præcedentibus argumento accipit 389.33
Stephanus legatis Mosci perfidiam exprobrat, eosq; ad principem suum remittit 390.4
Stephanus Rex quam pacis conditionem legatis Moscicis proposuerit 384.37
Stephanus Rex cur bellum Moscouiticum susceperit 384.52
Stephanus Poloniæ Rex, à quibus principibus pecuniam ad bellum Moscouiticum necessariam, mutuo acceperit 383.13
Stephanus Rex vt de domesticis etiam rebus cogitationem suscipiat, rogatur 385.3
Stephanus Rex quo studio ad domesticas res rectè constituendas feratur 385.13
Stephanus in bellum profecturus quomodo ordinibus valedixerit 385.33
Stephanus rex in Comitiis, ordines ad belli cõtinuationem hortatur 383.50
Stephanus R. Polotiæ nouo quodã & inusitato morbi genere corripitur 381.5
Stephani de Lukorum prouincia constituenda deliberatio 377.19
Stephanus à Mosco nõ frater, sed vicinus tantũ

nominatur 378.7
Stephanus ex castris ad Lukos', literas ad Moscum mittit 372.52
Stephano Poloniæ Regi, quæ difficultates sub initium secundi Moscouitici belli fuerint obiectæ 361.5
Stephanus cur legatos ad Moscum mittere recusarit 362.19
Stephanus ad Poloniæ regnum promotus literas ad Basilidem Moscouiæ Ducem scribit 326.50
Stephanus Poloniæ Rex ad bellum Moscouiticum se conuertit 328.25
Stephani Regis legati Zapolsciam missi qui 312.11
Stephanus Poloniæ Rex quando ex castris Lithuaniam rursus concesserit 312.19
Stephanus Poloniæ Rex cũ Augusto Saxoniæ, & Ioan. Friderico Brãdeburgensi electoribus consilium belli Moscouitici communicat 338.5
Stephanus Legatos in Moscouiam pacis tractandæ causa mittit 327.10
Stephanus Rex Poloniæ Tartaricos legatos occidit 337.18
Stephanus Pol. Rex copias ad bellũ Moscouiticum in Polonia, Vngaria & Germania conscribit 339.33
Stephani Regis in summis difficultatibus deliberatio 349.8
Stephanus Moscouitarum Duci bellum indicit, & propter quas causas 340.4
Stephanus, militibus suis singulari edicto causam belli Moscouitici exponit 342.5
Stephani contra Moscum exercitus instructissimus 342.40
Stephanus Polotiã cum exercitu venit 345.11
Stephanus Rex in magno periculo 350.6
Stephanus Rex priuatum commodum non spectat 350.12
Stephanus Rex cur non per legatos, sed præsens bellum Moscouiticum gerere voluerit 366.8
Stephanus Rex Poloniæ datis ad episcopum & Senatum Vilnensem literis seditionem & tumultum componit 307.55
Stephanus Rex audita Gothorum victoria, grauiter commouetur 309.47
Stephanus Zapolienſis, regnum Hungariæ filio destinat 110.20
Stephanus Poloniæ Rex à quo inauguratus 430.19
Stephanus Polon. Rex à quo coronatus fuerit 430.34
Stephanus Rex in venatione, Louiciũ ab Archiepiscopo inuitatur 431.34
Stephanus Pol. Rex in Comitiis cognitioni causarum operam dat 429.22
Stipendium quale Militibus Moscis à Basilio detur 10.45
Strup insula 159.14
Strub insula in fluuio Occa 48.13
Sturiones olim siluri 128.40
Subditorum erga Imperatorem obsequiũ 150.11
Subditorum charitas erga Tyrannum & fides, quomodo conseruetur 335.23
Subditorum metus adueniente Basilide 253.33
Succinum in Prussia, magno cum periculo homines piscantur 81.9
Sueciæ Rex cum Nouogardiæ palatino de pacis conditionibus agere iubetur 414.45
Sueciæ Rex cuius intercessione pacis fœdere cõprehensus 410.8
Sueciæ Rex Naruam occupat 401.55
Sueciæ Rex Veisensteinium occupat 402.8
Sueciæ Rex, Reualiam à fratre suo Erico, nullo iure occupatam esse, literis testatur 402.40
Sueciæ Regis gener, castella quædam Liuoniæ occupat 388.17
Sueciæ Rex Iamhorodum & Koporiam occupat 402.27
Sueciæ Rex quibus conditionibus propositis, Regem Poloniæ ad bellum Moscouiticum hortatus sit 388.22
Sueciæ Regi quæ cum Rege Poloniæ intercedãt controuersiæ 422.42
Sueciæ Rex vt Liuonia abstineat à Stephano Rege admonetur 388.3 & 37
Sueciæ Rex Stephano ad suscipiendum bellum Moscouiticum autor 385.42
Sueciæ Rex de expeditione tertii belli Moscouitici, à Stephano edocetur 385.43
Sueciæ Regina, de non præstita dote, & Rege pacis fœdere non compræhenso conqueritur 424.40
SWecia imperio Mosci contermina 86.23
Suecus bonorum possessionem cuilibet promittit 415.50
Suentoslaus Orselscius, Nobilitatis Poloniæ nomine in Comitiis, Regi, pro re bene gesta gratias agit 428.54
Suirski, exercitus Moscouitici contra Lituanos supremus ductor constitutus 237.38
Suirski Dux Moscouitici exercitus mortuus 238.20
Suiscius Plescouiensis præfectus, castris Polonorum insidiatur 412.13

Suiscius ad singulare certamẽ Samoscium prouocans non comparet 414.40
Suiscius à conspectu Principis Mosci abiectus in luctu & ægritudine est 432.46
Sukopscia Iama, locus vbi diplomata iter facientibus dari solent 403.23
Sumptus in bellum factos, an legitime à Mosco Stephanus repetierit 391.20
Supplicantes statim audiuntur & dimittuntur 254.40
Supplicij genus immane 203.1
Supplicij noui & crudelissimi apparatus 201.2
Sura fluuius vbi oriatur, & quo fluat 47.51
Sura fluuius Moscorum terram à Casanensi regno diuidit 268.43
Surassum regiæ ditionis oppidum extremum 366.37
Surassum à quo & quare munitum 366.53
Surcicum oppidum vbi & à quo extructum, item in quem finem 125.10
Susa per deditionem occupatum 355.26
Susci ad Basilidem literæ interceptæ Stephano Regi offeruntur 305.14
Susdali principatus, castrum & ciuitas 62.6
Susdalienſis ducatus, castrum & ciuitas 166.32
Sussenses per deditionem expugnati 298.25
Svuatoslaus prouincias inter filios diuidit 4.6
Svuatoslai ad milites oratio ibid. 18
Svuatoslaus ex insidiis interfectus ib. 33
Svuatoslaus Olhæ filius Bulgaros vincit 3.53
Svuatoslaus Græcos bello vincit ibid. 26. Aurum à Græcis missum contemnit, vestimenta & arma accipit ibid. 28
Sylua Hercynia pars Moscouiæ 121.45. Eius amplitudo 49
Sylua immensæ longitudinis 103.38
Sylua 24. miliaribus in latitudinem protensa 51.50
Sylua densissima sedecim annorum spacio nata 343.33
Sylua à Lukis Lithuaniam versus densissima 368.43

T.

TAmburlanes siue Themircuthlu qua vrbe natus 122.35
Tanais fluuius quantus 208.15
Tanais minor vbi fontes suos habeat 160.18
Tanais vnde oriatur opiniones variæ 243.4
Tanais fluuij fontes vbi 160.2
Tanais fluuius vbi fluat 48.24
Tanais minor vbi maiori iungatur. 49.38
Tanais fluuius, Europam ab Asia disterminat. 49.3. Oritur non ex Riphæis montibus sed ex Wano Wosero. ibidem 5. primo cursu recta in orientem fluit. ibid. 10. deinde in meridiem cursum reflectit 11
Tarnouiorum in Polonia familia, ad exteros originem suam refert. 355.39
Tartari Stephano Poloniæ Regi, bellum denũciant 334.1
Tartari Turcico instituto, ad imperium promoti, fratres omnes enecant 389.15
Tartari Poloniæ Regibus, contra hostes quoslibet, Turcarum Imperatore excepto, succurrere ex fœdere tenentur 340.30
Tartari à Kosakkis excepti, ad Regis Stephani aduentum captiui asseruantur 389.27
Tartari ad Lukos excubantes in fugam coniecti 370.7
Tartari à Polonis retroacti 329.53
Tartari quando primum Russiam vastarint 333.27
Tartari Magnos Duces Russiæ præficiunt 333.39
Tartari pacem cum Stephano Poloniæ Rege faciunt 337.19
Tartari auxilium suum contra Moscum Stephano offerunt 340.33
Tartari bello contra Moscum non adsunt 340.40
Tartari Moscouiticam gentem contemnunt 270.1
Tartari Moschos fortiter repellunt 270.7
Tartari Astracanenses à Basilide oppugnantur 271.52
Tartari in Basilidis conspectu 500. puellas nobiles cum matribus earum vitiant 279.27
Tartari ex castro Moscouiæ eiecti ibid. 49
Tartari in castro Moscouiæ domum habent, ibiq; habitant 8.43
Tartari quando à Lithuanis & Ruthenis cõmode opprimantur 65. 43. Equitantes sanguinem equorum quibus insident, bibunt ibid. 46. delectantur lacte equino ib. 50
Tartari iisdem vestimentis tam viri quam fœminæ vtuntur 66. 36. locum subinde mutant ib. 41. iustitiam prorsus ignorant ibid. 48
Tartari Mahometani sunt, & Besermani appellari volunt 65.30
Tartari in hordas diuisi 65.26

Tartari Moscis magnum timorem iniiciunt 68.49
Tartari quomodo homicidas puniant 67.5
Tartari ingentem captiuorum numerum ex Moscouia abducunt 70.11
Tartari à Moscouitis ad bellum prouocantur 70.46
Tartari Turcarum Imperatoris auxilium, aduersus Moscouitas implorant. 71.4
Tartari duo, Angliæ Regi ab equili 144.39
Tartari à Duce suo ad prælium excitãtur 246.40
Tartari Casanenses Basilio fortiter resistunt 246.26
Tartari post Henrici Regis discessum, omnia in Polonia metu complent 428.12
Tartari Mahometicam legem de circumcisione obseruant 137.11
Tartari cum Turcis consentiunt 122.16. Qui Moscouitarum regi pareant. ibid.19
Tartari Casanii, Moscouitarum amici 122.22
Tartari Sciabani potentes 122.24
Tartarorum quos Nogai vocant Horda. ibid.25
Tartarorum nobilissimi sunt Zagathai. ibid.28
Tartari per Hordas diuiduntur, quarum infinitus est numerus 122.9
Tartari an furentur. 66.51. gaudent de illatis damnis 67.1
Tartari Cremii, intestinis seditionibus laborantes 122.20
Tartari mediterranei 122.40
Tartari attractis pedibus mensæ accumbunt, 105.33
Tartari cur Hamaxouii, antiquis nominati 122.3
Tartari Poloniæ Regi bellum denunciant 425.39
Tartaris donatiua petentibus, quid responsum 424.18
Tartaris quadraginta, vnus equus vel vacca in cibum distribuitur. 65.54
Tartarorum arma 66.12. bellandi consuetudo ib. 13. equis insidentium pugnantiumque agilitas 32
Tartarorum statura & facies 65.34. mores, & victus ib. 37. inediæ & somni valde patientes 39
Tartarorum domus in Castro Moscouiæ, diruitur, & templum eo in loco extruitur 8.48
Tartarorum rex Tachtamisch, Demetrio profligato, Moscouiam occupat 6.14
Tartarorum in Moscouiam impressiones 292.12
Tartarorum regem Mamaii, dux Demetrius bello vincit 6.20
Tartarorum iugum quis in Moscouia primus excusserit 334.8
Tartarorum & Moscouitarum pugna sine conflictus 246.51
Tartarorũ supremi Sacerdotis autoritas 71.9
Tartarorum primæ militiæ tyrocinia 70.16
Tartarorum in Moscouiam irruptiones 68.33
Tartarorum aliquot constans aduersus satellites principis defensio 193.3
Tartaros ab incursionibus in Poloniam prohibere, Stephanus Rex conatur 425.45
Tartarus & Polonos & Moscos vana spe lactat 71.32
Tartarus ad extremum spiritum vsque, se defendere solet 37.24
Tartarus pinguis à Moscho quodam captus 67.10
Tauricæ Rex Astrachan quãdo occupari 75.45
Tauricæ Regum potentia 75.26
Telatouius è conuiuio cum suis vocatus, grauissime accusatur, & punitur 289.44
Tempestates circa Polotiæ oppugnationem ingentes 347.23
Tempestatis sæuissimæ quæ sub inaugurationẽ Theodori accidit, descriptio 323.31
Templa interfectis sacerdotib. spoliantur 285.29. Templa Moscouitica Torpati, Rigæ & Riualiæ 218.24. Templa eodem modo quo Torpati, etiam Rigæ & Riualiæ demolita. 218.34. Templa, Orationis domus, variis imaginibus exornata 139.16. Templa, religiosa habentur 127.37
Templo propter multas & leues causas excluduntur 29.30
Templum Sanctæ Sophiæ, vetustissimum, & famosissimum 125.20
Templum Diuæ virginis, & Diui Iohannis in Torpato Lutherani occupant 217.33
Templum Dominicanorum in armarium publicum conuersum 218.30. Templũ Franciscanum calci coquendæ destinatum 218.31. Templum Mariæ Virginis in Moscouia, à quo extructum 124.31
Templum S. Sophiæ auri & argenti ditissimũ spoliatum 191.40. Templum arcis Polotiensis quã ob caussam Episcopo Russico relictum 352.34
Teredines in Oceano generantur 143.39
Terra Moscouitarũ inculta & neglecta 133.17
Tersack oppidũ, vbi duo fluuii oriũtur 54.12
Testimonium vnius nobilis multis aliis præualet 40.8
Tether auis sapore Phasianum superans, Plinio Erythrata dicta 128.37
Teutones Rutheni ferreos vocant 228.36
Teutonici ordinis magister pacem à Rege Poloniæ efflagitat 227.4
Teutonici ordinis magister quot oppida & arces possederit 215.17
Teutonici ordinis magister ad Lutheranos deficit 221.54
Teutonici magistri territorium deuastatum 231.32
Teutonicus magister de pace diuturniore firmanda Moscum interrogat 229.40
Teutonicus magister obsessis in arce Nienhuyss succurrit 233.51
Teutonicus magister ex Torpatensi prouincia aufugit 234.12
Textor in concionatorem ordinatur 223.32
Teya fluuius Austriam à Morauia diuidens 101.45
Thachamisch Tartarorum Rex Moscouiam vastat 65.3
Thalestris Alexandri scortum 300.35
Theatrum luctuosum & miserabile à magno Duce die S. Iacobi erectum 200.50
Themirassack magnum terrorem Moscouiæ Principibus incutit 65.6
Themirassack quo genere natus, & vnde nomen acceperit 65.18
Theodori Basilidis filij etas, vxor, facies 323.17
Theodorus Mesceodouus Plescouiensibus subsidio mittitur 401.46
Theodorus Basilidis filius imperio potitur, & patri succedit 321.47
Theodorus quomodo tranquillitatem in imperio suo fecerit 323.22
Theodorus cum rege Polonorum fœdus renouat 324.29
Theodorus quando inauguratus 323.30
Theodorus Sircouij vir magni nominis crudelissima morte affectus 192.17
Theodorus Sircouij auri & argenti ditissimus, quot monasteria suis sumptibus erexerit 192.28
Thesaurus Liuoniensium vbi & vnde collectus 227.24
Thesaurarius, Cancellarius, & supremus Consiliarius ab omnibus officiis remouetur 31.39
Thorius Rurici filius Olgam ex Plescouiensi ciuitate in matrimonium accipit 394.20
Timori remedium scelere paratum 290.6
Timothei Masalski nobilis Lithuani fortuna crudelis 194.8
Timotheus Lithuanus quondam Plescouiensium Princeps 394.50
Titulis Rutheni neminem ornant 89.54
Titulo nouo auctas litteras neq; Rex Poloniæ, neq; Moscouiæ Princeps accipit 12.29
Titulus quo Moscouiæ Duces olim vsi sunt, & iam vtuntur 182.10
Titulus quo olim Principes Mosci vsi sunt 11.40
Titulus, quo Basilius Iohannis filius iam vtitur ibid.3
Titulus tribus circulis triangulo inclusus quid sibi velit 12.19
Titulus quo ad regem Poloniæ scribens Moscus vtitur 12.25
Titulus Imperatoris Moscouitarum 132.18
Torpor securus ex ebore 97.51
Tormenta à Mosco Ilmeno lacu obruta 396.18
Tormenta Sauolociæ in sequentis anni vsum reponuntur 382.23
Tormentarius puluis accensus magnam stragem facit 475.30
Tormenta bellica incendio corrupta 375.31
Tormenta bellica in vsum Stephani Poloniæ Regis Vilnæ fusa 339.50
Tormentarij fusores Germani & Itali in Moscouia 37.8
Tormentis Mosci vti nesciunt ibid.11
Tormentarius puluis flamma cœlesti absumptus 273.49
Tormenta & Duces Moscouitici capiuntur 292.47
Tormenta ænea in arce Moschæ 129.50
Tormenti nouum genus in innocentes puellas excogitatum 280.30
Tormentis an Moscouitæ vtantur 178.28
Tormenti genus intolerandum 128.18
Tormentorum Polonicorum in Velisit oppugnatione felicitas 368.3
Tormentorum administrandorum apud Moscos ratio 338.52
Tormentorum magistri seipsos suspẽdunt 339.6
Tormentorum insignium nomina 339.1
Tormentorum vsum legitimum & discrimen etiam Ruthenis ignorant 37.13
Tormentorum vis à Germanis Mosco parata 269.50
Toropecz castrum & ciuitas 53.54
Toropyecz arx & ciuitas 162.29
Toropecienses præsidiarij Toropeciam oppidum exurunt 376.34

Torpatensis Episcopi arx Nienhuys obsidione cingitur 233.23
Torpatensis præsul Moschum ad maturandum profectionem inuitat 277.11
Torpatenses inducias violant, quod Ruthenis facere religio est 232.40
Torpatenses Plescouiensibus subsidium mittũt, 401.19
Torpatenses in obsidione cathedralem Ecclesiam claudunt 234.30
Torpatensis senatus per legatos suos deditionem ciuitatis facit 236.8
Torpatensium in obsidione deliberatio 235.4
Torpatensis Episcopus Abbatiæ cuiusdã deditionem facit 236.29
Torpatensis senatus religionem abiurat 236.14
Torpatensis Episcopus carceri, à Moscouitici exercitus duce, mancipatur 237.17
Torpatẽsis prouincia crudeliter & miserè vastatur 230.52
Torpatensis ciuitas nobilium & plebeiorum asylum 231.10
Torpati seditio ingens exoritur 236.15
Torpato in hostium manus tradito Catholici egrediuntur 236.49
Torpatum à Samoscio repetitur 418.34
Torpatum a Polonis recuperatum, 418. 42 quandiu in Mosci potestate fuerit, ibidem 43
Torpatum à quibus olim populis habitatum, 418.55
Torpatum ciuitas obsidione cincta 234.28
Torpatum, alias Iurgo Horodum, à quo sic dictum 378.4
Torpatum quis principio condiderit 378.4
Torpatum quot miliaribus à Moscouia ciuitate distet 232.35
Torpatum ciuitas à plerisque perfide deserta 234.42
Torpatum à suis defenditur 235.14
Torpatum Liuoniensis prouinciæ ciuitas Episcopalis, quando obsessa & expugnata sit 217.18
Trahæ frumentum vehentes plurimæ. 150.51
Train oleum vbi conficiatur 151.20
Transactio inter Lutheranos & Canonicos, in vrbe Torpato 219.35
Transyluanicis rebus quomodo à Stephano prospectum 387.35
Trepcà Polonus, curiæ Ludouici Magister 18.27
Tributum duplex cur in Comitiis Varsouiæ decretum 384.23
Tributa & exactiones grauissimæ 179.30
Tributum à minoris & maioris Poloniæ Nobilitate decretum 424.29
Tributũ pro bello Moscouitico quale decretum 330.12
Tributum pro secundo bello Moscouitico decretum 360.5
Tubicines & Musici Moscouitarum in bello 38.1
Tuczka Ducatus quot nobiles in bellum mittere posit 207.12
Tuerd ciuitas quot habeat templa 207.14
Tuguria corticibus arborum tecta 89.10
Tulla oppidum, & fluuius eiusdem nominis 48.50
Tulla oppidum ligneum, Arx murata, & fluuius 159.21
Tumen regnum 167.23
Turca iniuriis & contumeliis aduersus Hungaros prouocatus 109.40
Turcarum copiæ quantæ contra Basilidem productæ 272.51
Turcarum Imperator Czar appellatur 12.6
Turcanum legatus, Tartaros profugos repetit 397.53
Turcarum fuga & clades 273.24
Turcica classis expugnata ad Volgæ ostia 273.38
Turcici legati votum 398.7
Turcicus legatus in castrum ad Plescouiam veniens, Stephano Poloniæ Regi, copias sui principis, ad bellum persequendum offert 305.15
Turcus spe elabẽdi destitutus supplex veniam petit 37.27
Turoulia arx in Polotiensi ditione, à quo expugnata 298.23
Turopecium, à Stephano Pol. Rege occupatum 302.40
Turris lignea, quinque millibus passuũ à Moscouia distans 98.51
Tympanum ad ephippia suspensum, 336.12
Tyrannis in secretarium & intimum cõsiliarium Principis perpetrata 193.15
Tyrannis in vxores & liberos occisorum procerum commissa 203.35
Tyrannis in caput demortui 185.35
Tyrannis Ioannis Basiliadis, quando & qua occasione cæperit 183.52
Tyrannidis in Nouogrodia magna aliisq; ciuitatibus anno 1569. perpetratæ descriptio 190.15
Tyrannidis Iohannis Basiliadis initium à quo factum 184.5
Tyrannos quis accusaturus sit 291.50
Tyrannus omnibus inuisus 315.17
Tvver siue Otvver ditio amplissima 54.1 quomodo ad Moscouiæ Ducem peruenerit ibid.10
Tvverensis ducatus 162.36
Tvverenses à Basilide miserrime affliguntur 286.33
Tvveria ciuitas vastata 192.48

V.

Valachiæ Palatinus à quo oppressus, & ab Imperio depositus 329.26
Vallum qua conditione Rigensibus extruere concessum 421.40
Varschouiæ in comitio, de bello contra Moscouitas continuando deliberatur 301.8
Varschouiæ in comitiis, tertium contra Moscouitas bellum decretum 303.39
Vasa aurea in Principis cœnaculo 148.36
Vasa quæ mensæ apponuntur ex puro auro 96.30
Vectigal seu portorium, quo referatur, & quæ eius exigendi ratio 44.28
Vehiculum in scaphæ piscatoriæ formam factum 88.4
Vehiculum in æde sacra, perpetuæ memoriæ ergo relictum 54.37
Veico homo nequissimus ab Vngaris in fraslа discerpitur 302.24
Velicoluci arcis munitio 302.13
Velicolucum expugnatum & flamma deletum 302.22
Velisium & Vsuiathum arces à Poloniæ Rege Stephano expugnatæ 501.54
Velinum oppidum à Basilide per deditionem occupatum 277.40
Velisium vnde nomen acceperit 366.40
Velisium septem turribus munitum 367.50
Velisium incisis arboribus, & densissima sylua munitum 367.27
Velisii oppugnatio quomodo incepta 367.46
Velisium per deditionem expugnatum 368.13
Venatio Mosci Principis 97.26
Venatio, Principis solatium ibid.39
Venationis initium 98.14
Venatio & aucupium in Moscouia 128.31
Venatio qua Ioannes Basiliades Magnus Dux valde delectatur 195.37
Venationes Basilidis quales 318.16
Venatione peracta, quali Princeps vtatur recreatione 98.50
Venda Episcopatui attributa 433.4
Venda ex præcipuis Liuoniæ prouinciis vna 292.25
Venda à Moscouitis noua obsidione cingitur 332.43
Venda sub exitũ comitiorum acerrime à Mosco oppugnatur, sed frustra tamen 331.46
Venda per quos & quomodo Moscis erepta 328.46
Vendæ Episcopatus à Pontifice rogatu Regis Stephani fundatus 433.5
Vendenses fœminæ in tẽplo congregatæ seipsas igne perdunt 279.29
Vendenses tormẽtario puluere incenso, seipsos interficiunt 327.45
Verbera seruis chara & grata 180.5
Verberibus Moscouitæ delectantur 183.29
Verbera amoris signum 35.44. Et 183.34
Veredarii, in vehiculis gelu concreti & extincti 45.22
Veredarii Principis diuersis in locis constituti 41.18
Veritatis oratio aliquando Mosco grata 205.15
Vestes pretiosæ pro aulicis, in thesauro magni Ducis reconditæ 181.27
Vestes ex mandato Ducis singuli suæ conditioni conuenientes gestant 181.16
Vestibula ædium alta, fores vero humiles 40.38
Vestimenta Principis quibus in venatione vsus est 97.43
Vestimentis qualibus induti qui mensæ Principis ministrant 96.40
Vestitus ratio cõditionem personarum spectat 18.23
Vestis honoraria, Oratoribus oblata 99.27
Vestitus siue habitus Moschorum 181.7
Vestituss Ruthenorum, & quomodo Christiani à Tartaris dignoscendi 38.9
Vglitz ciuitas 166.22
Vglitz ciuitas vbi sita 57.36
Vgolici & Inugri populi 123.46
Vgra fluuius vbi oriatur 52.7
Viathka regio, à fluuio sic denominata 166.47
Viburgum Gotthorum oppidum à Basilide obsessum 282.32
Victoria cui adscribenda 238.55
Victoriæ ad Vendam partæ nuncius 338.25
Victus quo Moscouitæ in bello vtuntur 178.11
Victus domestici in Moscouia ratio 128.26

Victus ratio in singulos dies constituta 92.45
Viduus ad sacra facienda non permittitur, nisi monasterium ingrediatur 21.5
Vielkoluki, vnde nomen acceperint 370.22
Vienna ad Danubium sita 107.50
Vigiliæ festorum non obseruantur 127.36
Vilna Romanum ritum sequitur 172.3
Vilna quot miliaribus à Smolensco distet 125.49
Vilnæ tumultus ingens à sacratis hominibus excitatus 307.11
Vilnensis ciuitas cum gratulatione venietem Poloniæ regem excipit 355.6
Vilnensis Episcopus à Romana Ecclesia dissidentes è medio tollere satagit 307.15
Vina Creticain Moscouia 128.43
Vina Hungarica pro Creticis haberi possunt 110.44
Vincentius Kosakkorum ductor à legatis Mosci sollicitatur, vt ad Moscum deficiat 387.54
Vincentius à Legatis ad Moscum cum litteris mittitur 388.8
Vindicta Liuonum terribilis 224.26
Vinlandia olim ad Liuoniam pertinuit 275.11
Vino Sacramenti an liceat addere aquam 25.52
Vinum crematum apud Moscos in summo honore 328.41
Virgines ad stuprum cogente Principe prostituuntur 255.51
Virgines variis tormentis crudelissime afficiuntur 280.40
Virgines candentibus verubus transfixæ 280.47
Virgines & matronæ nobiles constupratæ dissecantur 186.51
Virgines pulchritudine ad summum regalis thori fastigium euehuntur 129.24
Virgines innocentes morti destinatæ, vindictam Dei implorant 280.22
Virgini stuprum qui offert, in sacerdotem non consecrandus 26.54
Virtus probrorum vitiorumq; fumo obscurata 254.45
Virtuti præmia proposita 130.10
Virtuti nihil inexpugnabile 341.52
Vischora fluuius 62.41
Vischora fluuius in Camam fluuium exonerat 167.7
Viscouacii pudenda, à scriba quodam, de mandato Basilidis deuorata 287.38
Viscouacius moriturus de summa cruce, tanquã tribunali Basilidẽ reprehendit 287.28
Vita & libertas ex morte & interitu innocentis 199.6
Vitefski arx à Moscouitis primo obsessa 237.47
Vitoldi pons vbi, & cur sic dictus 367.20
Vladislaus Boemiæ rex, Hungariæ regno non sufficiens 108.43
Vlanecius Tartarorum ad Lukos excubantium Dux, à Kasakkis captus 370.6
Vlodomirii se ad commune malum propulsandum paratos Basilidi offerunt 310.5
Vlodomirii defensionẽ petentes supplicio mulctantur 310.37
Vlodimirus Monomachus apud omnes adhuc Russos magnum nomen obtinet 333.12
Vnctio extrema 139.55
Vngaria & Transsyluania Turcis stipendiaria 388.54
Vngarorum & Polonorum in arcem Polotiensem irruptio 349.45
Volodimiriæ ducatus 158.33 *quot miliaribus à Moscouia distet* 36 *Eius fertilitas* 37
Votzka regio vbi sita 164.25
Vogulici populus 168.48
Volga olim Rha dictus, vnde oriatur 124.45
Volga, pisces sapidissimos suppeditat 128.39
Volga fluuius celebris vnde oriatur 162.12
Volga in mare Hircanum exoneratur 125.4
Volga fluuius, secum trahit 70. flumina alia 243.48
Volgæ cursus mirabilis 125.2
Volminscius, Lukos præmissus, prælium cum hoste committit 369.27
Volodimiria à qua sedes Imperii Moscouitici constituta 333.19
Volodemaria vrbs regia, quot miliaribus à Moscha distet 125.15 *vbi sita* ibid.29
Volscius complures Moscouitas incautos opprimit, & aliquot nobiles captiuos abducit 381.22
Voluntas Principis, voluntas Dei esse dicitur 183.5
Voluptas Mosci Principis inhumana & beluina 195.40
Vomeres ferrei sterilitatis causa 84.30
Vomitus post communionem quomodo puniendus 25.23
Voppi & Borysthenis confluxus 92.2
Voronecia oppidum, vbi situm, & quomodo expugnatum 386.3.&seq.
Vorotinensis ducatus 159.54
Voti Monachorum constans obseruatio 135.6
Vppa fluuius 48.54
Vri ingentes in Moscouia 121.52
Vri descriptio, & vbi inueniatur 81.29

Vrsi & lupi in Moscouia prægrandes 121.55
Vrsi albi in Moscouia quare 133.12
Vrsi relictis syluis in domos irruunt 45.25
Vrsi in populum ad templa proficiscẽtem missi 290.17
Vrsi in homines obambulantes ex improuiso immissi 195.43
Vrsi albi & in mari degentes 59.25
Vrsi ad certamen prouocati 99.21
Vrsinis pellibus inuoluti homines, canibus lacerandi obiiciuntur 196.5
Vsa fluuius 60.10
Vstiuga emporium nobile 123.37
Vstiuga prouincia vbi sita 58.55
Vstiuga regio, ciuitas & arx 165.8
Vsuia per deditionem occupata 369.16
Vsuiatam proficiscentis exercitus ordo 368.48
Vsuiatæ situs 369.7
Vsura in Moscouia intolerabilis 44.37
Vulpium nigrarũ pelles in magno pretio 157.16
Vulpes nigræ & cinericei coloris, vbi capiãtur 58.52
Vxores ad Venerem facile à quouis permouentur 129.6
Vxores an quis plures ducere possit 35.5
Vxores quomodo ducendæ 27.18
Vxorem quomodo sibi Moscus ex magno puellarum numero deligat 382.53
Vxorem Mosco Duci repudiare licet, quoties libet 382.50
Vxorum & fœminarum in Moscouia conditio 129.2

W.

Waga fluuius, cuius accolæ, panem non habent 165.30
Waga fluuius piscosus 58.50
Waregi Ruthenorum Principes facti Imperium inter se diuidunt 3.10
Waregi fratres quando in Russiam venerint ibid. 16
Waltherus à Plettenberg Magister Liuoniensis, Moscouitas fortiter aggreditur, & in fugam conuertit 85.40
Wardhousium Nordvvegiæ portus 145.28
Waltherus à Plettemburg Teutonicus Magister quomodo suos ad pugnam excitarit 228.2
Welia fluuius 78.1
Welikiluki castrum & ciuitas 53.51
Werst, quota sit pars miliaris germanici 207.6
Westualia vnde dicta 86.37
Wiathka prouincia 62.22
Wiepers fluuius vbi Istulam ingrediatur 114.12
Wiesma oppidum & fluuius 52.32
Wiepers fluuius 102.23
Wisbi ciuitatis in Gothia insula ruinæ 85.20
Wilna caput Lithvuaniæ vbi sita 103.7
Wilna metropolis Lithuaniæ, vbi hodie Metropolitanus suam sedem habet 19.49
Winlandia ad Svuetensium ditionem pertinet 85.13
Wislicza oppidum in lacu situm 114.17
Witenen Lithuaniæ princeps à famulo suo Gedemin occisus 16.18
Witoldus post Baptismum Alexander dictus quando mortuus 16.29
Wittembergensis quidam pellio clancularias cõciones in Torpato habere incipit 217.28
Wladislaus Casimiri filius Hungariæ & Bohemiæ Rex, à Turcis oppressus 17.6
Wladislaus Iagelonis filius à Turcis oppressus 16.51
Wladislaus & Casimirus Iagelonis filii 16.47
Wlodimirus Morozovv propter solam commiserationem crudelissime punitus 195.1
Woguslaus Stolpensium, seu Pomeraniæ Dux 17.36
Wolchou fluuius nauigabilis 163.20
Woldai lacus 104.39
Wolffgangus Zager Ecclesiæ Torpatensis Decanus 232.11 *Liuoniæ Papa nominatur* 16
Wolga ex palude Fronovv oritur 53.6
Wolga non in pontum, sed in mare Caspium exoneratur 53.10
Wolga quot miliaribus à Tanai distet ibid.13
Wolconzki sylua ex qua quatuor fluuii oriuntur 53.5
Wolodimeria ciuitas vbi sita, & quot miliaribus à Moscouia distet 47.29 *agros habet admodum fertiles* 30
Wolkovvskiless sylua 162.11
Wolock ciuitas & castrum 53.47
Wolochda, prouincia, ciuitas, & castrũ 58.35
Wolochda fluuius ibid.42
Wolochda prouincia, fluuius & ciuitas 165.20
Woloczk ciuitas & arx lignea 162.22
Wolodimerus Suatoslai filius, ex illegitimo thoro natus 4.10.&51
Wolodimerus repulsam passus, Rochvvoloch dam, cuius filiam vxorem petierat, vna cũ duobus filiis interficit, & filiam sibi matrimonio iungit 4.54
Wolodimeri filii de regno varie decertãt 5.47

Wolodimerus Chiouiæ multa idola instituit 5.12
Wolodimerus uxores habens plurimas, quos ex quibus filios susceperit ibid.25
Wolodimerus quot cōcubinas habuerit ib.28
Wolodimerus totius Russiæ monarcha ib.30
Wolodimerus fidem Christianam omnib. aliis sectis præfert ibid.34
Wolodimerus baptizatus, mutato nomine Basilius nominatur ibid.39
Wolodimerus contra fratrem Ieropolchum arma capit 4.55 *longa & graui obsidione eum premit* 5.10
Wolodimerus Monomach *cognomento, Russiam rursus in monarchiā redigit* 5.55 *Post eum usq; ad Basilium, Russia monarchis caruit* 7.4
Wolodimerus quando mortuus 5.43
Wolodimerus in sanctorum numerū relatus ibid.45
Wolodimeria ciuitas, à Wolodimero condita, & Russiæ metropolis constituta 5.44
Wolodimeretz oppidum, cum propugnaculo 104.9
Wologda quas merces habeat 151.2
Woronecz oppidum 104.6
Worotin principatus, ubi situs 50.28
Wronowu palus. 162.11
Wotzka regio ubi sita 56.27
Wyelikyeluki, arx & ciuitas lignea 162.25
Wyetzma castrum & oppidum ligneum 161.26 *Eius à Moscouia distantia* 27

Z.

Zapolscia, paci firmandæ inter Polonos & Moscouitas destinata 312.5
Zauolocia arx ubi sita 303.4
Zauolocia arx, à Stephano Pol. Rege occupata 303.20
Zebellini præstantiores à quibus populis proueniant 123.41

FINIS.

a 2 d

H. l.